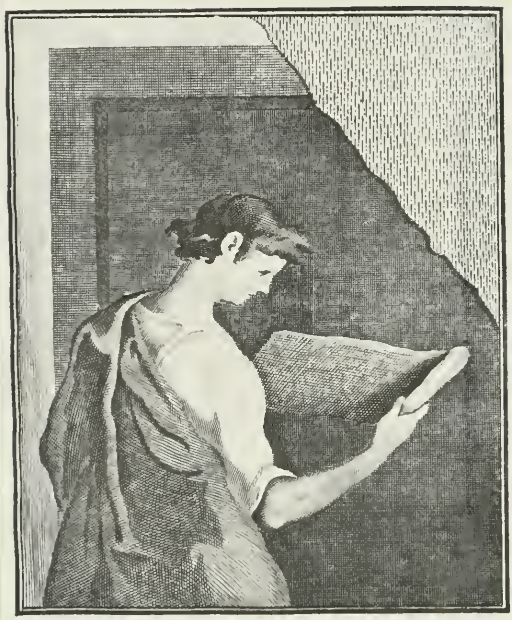

ČASOPIS

MUZEJNÍHO SPOLKU OLOMUCKÉHO.

REDAKTOR:

JAN HAVELKA,
gymn. professor v Olomouci.

ROČNÍK I.
(Obsahující č. I.—IV.)

V OLOMOUCI 1884.
Nákladem muzejního spolku olomuckého. — Tiskem národní knihtiskárny Kramáře a Procházky.

OBSAH.

Vydává se jenom členům spolku muzejního.

ČASOPIS

MUZEJNÍHO SPOLKU OLOMUCKÉHO.

Redakce i admin. na Hradě č. 1. v Olomouci.

Číslo I. Vydáno v lednu 9/2 r. 1884.

Proslov.

Muzejní spolek olomucký stanovami svými si uložil, vydávati pro členstvo zvláštní časopis, jímž by základní myšlénky a tužby spolku mezi obecenstvem vlasteneckým se šířily a oživovaly se ob čas na novo.

Úlohu tu muzejní spolek již tedy počíná plniti. Jak ze skromného objemu listu tohoto a také z té okolnosti vidno, že další čísla prozatím ve lhůtách čtvrtletních budou následovati, nemá časopis náš tou dobou nijakého dalekosáhlého cíle. Máť on býti toliko jakýmsi orgánem vniterním, který by i blízké i daleké členy duševně spojoval, který by zprávy přinášel o tom, co podniknuto bylo buď spolkem celým buď jednotlivými členy na vypátrání a zachování památek domácích, — máť on prostým, komukoliv srozumitelným způsobem poučovati členstvo o podobě, o ceně a důležitosti těch kterých zůstatků dávních a podněcovati horlivou snahu, by objasněna byla minulosť milé vlasti náležitě, — má přehledně vyličovati postupné vzrůstání sbírek spolkových a stručným alespoň obsahem zaznamenávati přednášky a vědecké hovory, jež při schůzích řádných a kočovních byly proneseny, tak aby všickni členové bez rozdílu — i ti, jimž pro vzdálenosť nebylo lze schůzím spolkovým obcovati, aniž častěji ohlížeti si spolkové muzeum — dokonalou měli vědomosť o všem ruchu spolkovém a všickni z něho těžiti mohli měrou stejnou ku poučení svému a povzbuzení.

Avšak ani tohoto skromného cíle časopis náš by nedošel plně, kdyby bylo mu obmeziti se na péči redakce a několika jen spolupracovníků. Nezbytnou jest věcí, by za spolupracovníky pokládali se členové všickni, by každý z nich třebas kratičkým toliko dopisem do listů těchto přispěl, jakmile uznamená, že by takto krásným úkolům muzejního spolku nějak mohl prospěti. Jenom takovým způsobem získána bude jistota, že žádná důležitější památka moravská neušla naší pozornosti, že žádná na zmar nepřišla nevšímavostí nebo dokonce barbarstvím.

Takto pak také časopis náš věrným bude zrcadlem všech těch ušlechtilých snah, jež ponesou se za zachováním zůstatků památných, za objasněním dávné minulosti naší.

A bude-li přízeň obecenstva našeho i dále tou měrou obraceti se ke spolku muzejnímu, jako dálo se dosud, bude-li i dále stejně zvětšo-

vati se počet členů, pak též časopis muzejní co do objemu bude valně rozmnožen a přeměněn znenáhla na měsíčník v době bohda brzké.

Kdokolvěk však ze ctěných členů spolkových pozoroval by v časopise tomto nějaké nedostatky nebo omyly, toho žádáme snažně, by neopomenul na poklésky takové nás upozorniti; nebo záleží nám především na správnosti věcné, na historické pravdě, jíž sloužiti hodláme upřímně i nestranně.

Proto každá výtka, každé pokynutí přijato bude od redakce s nelíčenou vděčností.

První stopy lidské na Moravě.

Líčí dr. **Jindřich Wankel**, lékař v Olomouci.

Vypršely milióny let, nežli podle vůle tvůrcovy země naše nabyla nynější podoby, než-li povrch její takovým se stal, že na něm rostliny i zvířata žíti mohly a prospívati. Pomálu a zvolna měnila se země; nebylo tu žádných náhlých převratů ani dalekosáhlých, jak druhdy domníváno se, a bylo-li kdy přece velikých převratů, dály se na některých toliko místech povrchu zemského, což nepřestalo také doposud.

Pohleďnėmež ve příčině té do minulosti dávné, pokuď minulosť ta světlem vědy nám jest ozářena.

Byla jednou doba, kdy Evropa podnebí měla mnohem teplejší, než-li nyní jest, kdy účinkem hojné vláhy zemské a teplých výparů vzduchových vůkol kypěla půda rostlinstvem přebujným a v řekách, jezerech a močálech hemžilo se obrovskými plazy, zejmena ještěry velikými. Rostlinstvo ono sestávalo sice jen z nižších řádů, jako jsou kapradiny, plavuně a přesličky, avšak druhy, jež tehdy rostly, byly tak ohromné a tvořily lesy tak husté, že zasypány byvše naplavinami pozdějšími, přeměnily se na nevyčerpatelná téměř ona ložiska kamenouhelná, z nichž, třebas by nynější svět těžil měrou vrchovatou, převeliké zásoby přece zůstanou pokolením příštím.

Ale po té byla zase doba, kdy teplota končin našich náramně se zmenšila, tak sice se zmenšila, že sněhy a ledy pokrývaly velikou část Evropy, na překážku jsouce jak zdaru rostlin tak životu zvířat tuzemských.

Studená doba ta, od učenců nazvána jsouc d o b o u l e d o v o u, nepřipadá tak příliš daleko do minulosti pradávné, jako se myslívalo a má proto do sebe zajímavosti zvláštní, že v době této nejprvnější stopy lidské se objevují.

Dlouho bylo záhadou, jakýmto způsobem mohl se vzduch v mírných našich krajinách tak ochladiti, jak za doby ledové se ukazuje. Různí učenci vyslovili domněnky rozličné: jedni tvrdili, že tenkráte osa zemská polohu svou změnila, jiní zase, že teplý proud mořský, od rovníkových krajin amerických k Evropě přitékající, tehdy směr jinam obrátil, nebo že vystáním jedné části Afriky severní, jež za následek mělo vysušení moře saharského, takové změny ve vzduchové teplotě u nás nastaly. Než, domněnky ty za našich časů vesměs jsou již překonány a postaveno

na jisto, že ani dobu ledovou netřeba mysliti si jakožto následek náramných nějakých převratů přírodních. Stačila ve vzhledě tom delší toliko řada roků po sobě následujících, kde za zimy vždy napadaly veliké spousty sněhu, za léta pak chladno mělo vrch, aby na všech výšinách znenáhla usadil se stálý čili, jak se říká, věčný sníh a led, aby ledovce pozvolna s úbočí horských posunuly se až do okolních nížin. A když postupem času nastávaly zase příznivější poněkud poměry podnební, když zimy zase bývaly mírnější a léta teplejší, tu i za ledové doby končiny příznivě položené a ledovců prázdné rovněž tak pomálu oplývati mohly bujným rostlinstvem a zvířenou mu přiměřenou, jako za nynějších časů shledáváme na dalekém severu.

Avšak buď si, jak buď, o tom nijak pochybovati nelze, že kdysi doba ledová ve krajinách našich trvala a že zvláštní své rostlinstvo a zvěřenu zvláštní měla. Důkazy toho země sama chová ve svém lůně a z důkazů těch vysvítá, že ve střední Evropě vlastně dvě doby ledové po sobě následovaly, odděleny jsouce od sebe časovou mezerou, o níž ovšem říci nelze, jak dlouho trvala.

Při kopání do hloubky na mnohých místech u nás totiž nalézáme docela naspodu zůstatky starší doby ledové; jest to nános sestávající ze štěrku a hlíny, jež zjevně odtud svůj původ vzaly, že ledovce ku předu nebo nazpět se posunujíce o skalnatý podklad se otíraly, úlomky skalní drobily nebo docela drtily, načež vše to jak vodami z tajících ledovců tak přívaly dešťovými zanášeno jest a usazováno v nížinách. Mezi štěrkem a hlinou naskýtají se tu také tak zvané bludné balvany, jichžto útvar patrně o tom svědčí, že nepocházejí z našich hor, nýbrž že jsou to odrobiny skal dalekých, nejvíce skandinávských, které na krách a ledovcích znenáhla přineseny byly až do našich vlastí, jakož podobné úkazy, ovšem v rozměrech menších, dosud pozorovati lze v Alpách a jiných horách, po části věčným ledem a sněhem pokrytých.

Nános tento slove starší diluvium; na němž pak výše spočívá druhá vrstva naplavenin, tak zvané diluvium mladší. I toto sestává z balvanů, štěrku a hlíny, kteréž rovněž utvořily se účinkem ledovců druhé t. j. mladší doby ledové.

Že za obou dob těchto ledových povrch Evropy tam, kde ledy, sněhy a ledovce tomu nebránily, hojně oživen byl i rostlinstvem i živočišstvem, není pochybnosti nižádné; nebo téměř všude v diluviji dokopáváme se zbytků zvířat, která namnoze rostlinami se živila. Některá z těchto živočichů žila toliko za první doby ledové, any kosti jejich jenom ve starším diluviji nacházíme, jiná zase z nich potrvala i za mladší doby ledové.

K oněm prvnějším živočichům, kteří totiž ve krajinách našich žili jediné za starší doby ledové, patří slon dřevní (Elephas antiquus), nosorožec dřevní (Rhinoceros antiquus a Merkii), obrovský jelen předpotopní (Cervus megaceros) a jiní.

Všickni tito živočichové a ostatní jich družina vzmáhajícími se sněhy a ledovci posunujícími se ku předu od dalekého severu k nám až byli zatlačeni za starší doby ledové a rovněž tak do ostatní Evropy střední a východní.

A když, jak již dotčeno, nastala za této starší doby ledové jakási úleva ve studeném podnebí tehdejším, když sněhy a ledovce směrem ku

1*

severu, tedy zase nazpět začaly se u nás ztráceti, tu půda, kůry ledové po valné části jsouc zbavena, bujně pokrývala se rostlinstvem severským. Napřed krajiny naše měly ráz stepí travnatých, živíce hojnou zvěřenu stepní. Později, když traviny se zmohly, tu onde větší menší skupiny stromoví vzrostly a končiny naše nabyly takto podoby parku rozmanitého, tu zase rozhojnila se zvěřena tuzemská velikým množstvím býložravců, jimž tučné nivy vůkol pastvy poskytovaly více než dosti. Konečně na místech mnohých bující stromoví v celé lesy se shluklo, poskytujíc útulku dostatečného zvěřeně lesní, která velikým odtud počtem vyskytovala se, zejmena velikým počtem masožravců, jimž ona stáda živočichů býložravých hojnou poskytovala kořisť.

Po první této starší době ledové následovala ledová doba mladší. Zase zmáhaly a do výše kupily se sněhy a ledovce na dalekém severu a přes zamrzlá moře a řeky krami pokryté ledové spousty, balvany s hor norvéžských s sebou nesoucí, znenáhla posunovaly se do našich krajin i do Evropy jižnější, pod sebou ku předu šoupajíce štěrk i jemně potřenou hlínu a ničíce též z velké části, co dříve tu žilo a rostlo. Kam až severské tyto ledovce mladší ledové doby pokročily na jih, poznati lze podle bludných balvanů žulových, jež nejjižněji vyskytují se od západu skrze střední Evropu na východ až do jižních hor uralských. Než, také v Pyrenejích, v Alpách, v Karpatech, jakož i v našich horách tuzemských utvořily se tehdy podruhé ledovce přemohutné, jichžto účinkem úlomky skalní a rozdrcené hmoty kamenné přenášeny jsou do rovin a údolí níže položených.

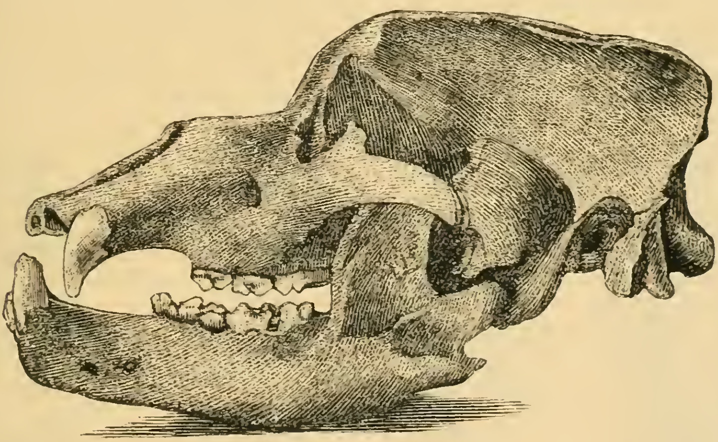
A když po nové nastalé úlevě podnební, podruhé zase sněhů a ledovců u nás ubylo, když opět domácí končiny naše napřed podobu stepí, pak lučin tu onde stromovím porostlých nabyly a konečné na mnohých stranách dalekými širokými lesy se zatemnily, nová také zvěřena oživila vůkol prostory daleké a to zvěřena vykazující druhy drobné i obrovské. Byli to zvláště: lumík, křeček, sysel, rozličné druhy myší lesních a polních, svišť, bílý zajíc, sob, los, jelen, kozorožec, kamzík, kůň, bůvol, bůvol pížmový, mamut, nosorožec huňatý, medvěd jeskynní, jeskynní lev, rys, mnohé druhy malých šelem kočkovitých, vlk, rosomak, liška polární, mnoho šelem kunovitých a celá hejna ptactva, jehožto druhy některé posud trvají, kdežto ostatní vymřely již dávno.

Zavedlo by nás příliš daleko, kdybychom, nežli obrátíme se ku člověku, poněkud jen do podrobna popisovati chtěli veškeré ty živočichy, kteří žili u nás za dob ledových; avšak přece nezbytno jest některých z nich všimnouti si důkladněji a to proto, aby zůstatky jejich, kdekolvěk na ně se narazí, mohly býti poznány; nebo kdekoliv zůstatky takové byly konstatovány, jest to zároveň důtklivým pokynutím pro badatele pilného, aby ihned ohlížel se vůkol po stopě prvních lidí, již stejnou dobou se zvířaty těmi obývali v naší vlasti.

Popisuji tedy níže některé druhy zvířat z doby ledové a sice ty právě, se kterými člověk u nás stýkal se nejvíce a které na Moravě rozšířeny byly nejhojněji.

V první řadě stůjž tu medvěd jeskynní (Ursus spelaeus). Podobá se pravdě, že od medvěda toho pocházejí všecky ostatní druhy medvědů. Jeskynní medvěd asi o čtvrtinu až třetinu byl větší, nežli nynější veliký medvěd hnědý (Ursus arctos) a značí se zvláště klenutým, příkře vystupujícím čelem a velikou vzdáleností oblouků jařmových při

samcích, kdežto samičky mají čelo více ploché a jařmové oblouky poměrně méně od sebe vzdálené. Také nedostatkem dvou zubů mezerních jeskynní medvěd liší se od našeho medvěda hnědého jakož i tou okolností, že vyvýšené okrají kosti čelní daleko napředku se sbíhá a potom na zad v nápadný týlní hřeben se vyvyšuje. Dále má medvěd jeskynní ještě tyto znaky: Vrchní plocha zadnějších stoliček jeho jak v čelisti vrchní tak v dolejší sestává ze množství bradaviček skleninových, z nichž hrboly jednotlivé neznačně jen vyvstávají, čímž jeskynní medvěd jaksi ukazuje se býti zvířetem všežravým. Dvě přední jeho stoličky v dolejší i hořejší čelisti mají ovšem mnoho hrbolů, jakož vůbec pozorujeme na třenovních zubech šelem masožravých, jenom že tyto přední dvě stoličky jeskynního medvěda přece nejsou tak značně hrbolaty jako při ostatních druzích medvědích. Zvláště pak významnou jest nejprvnější stolička čelisti dolní, která nikdy není o jednom toliko špičatém hrbolu; vždy ku velikému hrbolu tomuto stranou dovnitř úst přiléhají dva hrboly menší a dále pak na zad ještě jeden hrbolek, tak sice, že nad předním dílem kořene dvojdílného stolička tato vykazuje hrboly tři, nad zadním dílem kořene však hrbol jen jediný. Tato zvláštnosť nenaskýtá se u žádného jiného druhu medvědů ani bývalých ani nynějších.

Lebka jeskynního medvěda.*)

Tělo medvěda jeskynního pokryto bylo hustou a huňatou srstí. Zadní nohy u porovnání ku předním měl nápadně krátké, přední pak dlouhé a silné, čímž velmi usnadněno mu bylo na stromy vylézati hbitě a odtud skokem rázným vrhati se na vyslíděnou kořist, již potom do jeskynního brlohu svého zanášel. Bylť on šelma zuřivá, divoká a ukrutná, jejížto řev hrozivě zajisté ozýval se v tehdejších roklinách skalních.

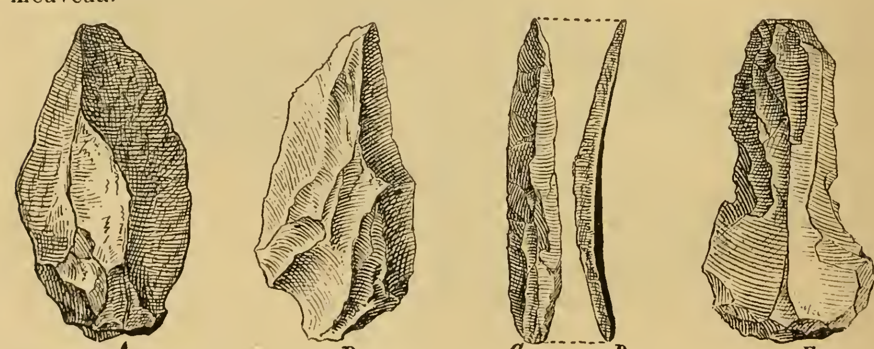
Potrava jeskynního medvěda byla rozmanitá, maso, kořeny a ovoce však hlavní jeho pochoutkou. Velmi rádo zvíře to také ohlodávalo a drobilo kosti ukořistěných zvířat před svou jeskyní, aby též mláďata jeho na hodech podílu míti a zuby své brousiti mohla. Živočišnou kořistí medvěda jeskynního byla hlavně velká i malá zvířata býložravá; než ani vlastního rodu lité šelmy ty neušetřily a podle četných po-

*) Lebky takové v muzeji našem chovají se dvě a sice obě z jeskyně sloupské.

hmožděnin, zjevně od ostrých zubů pocházejících, jež shledal jsem na kostrách zvířete toho v jeskyni sloupské vykopaných, vzteklé asi boje bývaly mezi nimi přečasto. Taktéž na kostrách zbylých pozorovati lze, že medvědi jeskynní četně hynuli nemocemi rozličnými, zvláště pak chorobami kostními, což zajisté následkem bylo té okolnosti, že neustále téměř trvali v temných, vlhkých slujích skalních.

Nicméně medvěd jeskynní jako jinde i v naší vlasti žil dlouho a dlouho. Pokolení sledovalo pokolení, až pak poslední generace vlnami náhlých potop světových zničena jest a v jeskyních hluboko pod štěrkem a pískem pochována. Pravda, že později prodlením času tytéž jeskyně touže šelmou ještě jednou oživily se podruhé, až nové opět potopy druh ten zvířecí pochovaly navždy.

Dlouho pochybováno jest, že jako jinde po Evropě tak v naší vlasti moravské člověk žil již touže dobou jako medvěd jeskynní, dlouho pochybováno o tom, ačkoliv ve mnohých jeskyních učiněny jsou nálezy takové, že z nich současnost člověka s medvědem jeskynním vysvítala nad vši pochybnost. Dotvrzování učeného Belgičana Šmerlinga, který kosti lidské tesně při kostech jeskynního medvěda v lutišských slujích vykopal a to v zemských vrstvách naprosto neporušených, zůstalo marným a také když přísně vědecky bylo zjištěno, že v jeskyni u Brixhamu v Angliji celá jedna noha jeskynního medvěda zároveň s pazourkovým nožem pravěkým se našla, nechtěl nikdo uvěřiti. Učenci pomáhali si tvrzením, že noha ona jest končetinou obyčejného a nikoliv jeskynního medvěda.

Kamenné zbraně a nástroje z doby medvěda jeskynního. *A, B* jsou pazourkové hroty na kopí; — *C, D* jest nůž z pazourku štípaný, vykreslen s předu a s boku; — *E* jest kamenná sekyra z rohovce uštípaná.

Avšak všecko vzpírání se proti pravdě nepomáhalo. Zvláště byl to Oskar Fraas, který pravdě zjednal konečný průchod. Učenec ten totiž nálezy svými, jež učinil v jeskyních hory Holefelsu ve Virtembersku, nad vši pochybnost dokázal, že lidé za pravěku tam obývající po přednosti medvědy jeskynní vyhledávali, ze sluji je vyháněli a poráželi, aby masem jejich se mohli živiti a odívati se jejich huňatou kožešinou. Fraas našel tu množství kostí jeskynního medvěda rukou lidskou zpracovaných, našel množství medvědích kostí hnátních, které člověk po délce rozrážel, by z nich morek vyškrabal, našel dolní čelisti medvěda jeskynního, jichž člověk zjevně upotřebil buď za zbraň buď na rozrážení

jiných kostí, našel mnoho zbraní a nástrojů z pažourku a jiných tvrdých kamenů štípaných, jako hroty na kopí a na šípy, sekyry, nože, škrabadla a p.

Když takto pouhé upírání nebylo více možným a učenci věnovali věci té pozornosť nestrannou, tu pak čím dál tím více našlo se dokladů, že člověk již tu žil za medvěda jeskynního, našlo se dokladů jak ve Francouzích, tak v Angliji a ne méně u nás na Moravě; nebo právě naše vlasť moravská přehojně medvědů jeskynních živila za dávného pravěku a to proto, poněvadž v četných jeskyních našich líté ony šelmy více úkrytů nacházely než kde jinde a na tučných, úrodných nivách moravských taková stáda různých býložravců tehdy se pásala, že medvědům jeskynním ani dosti málo potíže nebylo o kořist vydatnou. Z té příčiny též, kdekoliv na Moravě naskýtají se jeskyně, všude v nich také nalezeny byly kostry medvěda jeskynního. Ovšem největším, ohromným takořka množstvím zůstatků těch pravěkých vykopáno jest v jeskyních sloupských; ale rovněž nalezeny jsou kosti medvěda jeskynního ve Výpustku u Křtin, v Býčí skále a Jáchymce u Adamova, v jeskyni Kateřinské blíže Macochy, v jeskyních kotoučských u Štramberka, v Bočkově díře a v jeskyni „Podkovou“ zvané u Litovle a na jiných mnohých místech podobných. A všude mezi kostmi těmi zároveň našly se výrobky lidské, zejmena pak kosti lidskou rukou zpracované. V tak zvané jeskyni poustevnické u Sloupu mezi mamutími kostmi, jež patrně člověkem byly rozráženy, a mezi zpracovanými parohy sobími současně našel jsem rozrážené hnáty jeskynního medvěda a v nedaleké světlé jeskyni, jež Kolnou se zove, ve vrstvě zemské, která tak skalinami byla chráněna a kryta, že jistě záplava nijaká jí nerozrušila, vedle sebe nalezeny jsou krásné nástroje z pazourku štípané, kostěná šídla opatřená brázdičkou na konci svém, zpracovaný zub nosorožce, zpracovaný paroh sobí, uměle přihrocený zub medvěda jeskynního a valoun drobový, na němž rukou lidskou vyryty jsou různé souměrné čáry. V jeskyni Jáchymce pak právě za návštěvy a u přítomnosti hraběnky Uvarovské, choti známého archaeologa ruského, v nejstarší kapalině vápencové, těsně při sobě zapečené nalezl jsem zpracované zuby medvědí, dláto kostěné a několik nástrojů pazourkových.

Nemůže tedy býti pochybnosti, že u nás na Moravě lidé již žili v tak zvané době medvědů jeskynních. (Pokračování.)

O stavitelském umění našich předků.

Podává **Hynek Krch**, gymn. professor v Přerově.

Jestiť naléhavou potřebou, spojenými silami a s důkladností všemožnou skoumati lůno zemí našich i povrch jejich, aby se vynesli konečně na světlo zapadlé ony pomníky našich dávných předků, které nám zloba věků zpustošila, odňala. Má-li který národ právo, tož máme my svrchované právo volati s básníkem: „Stůj noho, posvátná místa jsou, kamkoli kráčíš;“ neboť o tom nemůže býti sporu, že jako státní, náboženské a sociální poměry naše zejména staršího středověku jsou umlčeny nebo znezpůsobeny skoro k nepoznání, že rovněž tak nemáme dosud jasné představy o výtvarném umění a řemeslech dávných praotců

svých, poněvadž odkazy tyto uložené v nesčetných hrobech očekávají teprv svého vzkříšení. Zření nejen k této okolnosti ale i popírání starého národního života a umění, vůbec popírání zvláštní samorostlé osvěty Slovanům od předpojatých odborníkův a neodborníků západních a jejich přívrženců důtklivě nás vybízí k badání archaeologickému a k provedení důkazu o tom, že stotožňování starých Slovanů s nevzdělanci jest lichostí a osobování si zásluh, jakoby teprv působením západního živlu Slované byli bývaly uvedeni do řady osvícených národů, že jest bláhovým domýšlením.

Abychom lépe seznali úsudky popíračů oněch, zejména pokud jde o stavitelství církevní za prvních dob křesťanství našeho, uvedeme je poněkud podrobněji. Tak tvrdí západní sousedé, že prý praotcové naši uměli jen stavěti ze dřeva, nikoliv z kamene; kamenných památek stavitelských že prý u nás před rozhraním 10. a 11. století není, čímž prý také naznačeno jest největší stáří jejich; stavění z kamene dostalo prý se k nám s křesťanstvím; ale zároveň titéž sousedé naši dávají na jevo, že míní tu křesťanství západní (německé) a posléze uznávají za nejstarší sloh u nás tak zvaný sloh románský.

Dle toho jest nám tedy rozhodnouti o otázkách dvou: 1) zdali uměli nebo neuměli dřevní naši předkové stavěti vedle dřeva také z kamene, t. j. z měkkého i tvrdého staviva, před zakotvením se německo-latinského obřadu a usazením se Němců u nás; 2) zdali onen způsob staveb, jenž u nás předcházel gotiku a obyčejně románským sluje, byl skutečně nejstarším křesťanským slohem u nás a zdali názvu „románského" jmenovitě u nás vždy a vesměs zasluhuje.

Co se týče první otázky, tedy ovšem víme, že starší Slované libovali si stavby dřevěné, zvláště ve krajinách lesnatých, jako máme příklady po obou stranách hor karpátských (vlastně charvátských) a jinde na Moravě a v Čechách. Že stavěli ze dřeva i některé chrámy, o tom není pochybnosti; ale ani o tom nelze pochybovati, že v nejedné krajině mizel tento způsob církevních budov velmi záhy, v jiných pak končinách — ano i v samém Německu nebo Norsku — že zachoval se až podnes. Že by však Slované nebyli měli také kamenných staveb před stoletím jedenáctým, jak se tvrdí, tož jsou na štěstí historické důkazy na vyvrácení tak smělého tvrzení. Prozatím všimněme si příkladů Čech se týkajících.

V Libušině soudě činí se zmínka o Radovanovi od Kamenna Mosta. Bořivoj I. (870.—894.) vystavěl kamenné chrámy nebo kaple sv. Klimentu na Levém Hradci, na Vyšehradě, Bohorodičce na hradě pražském, P. Marii, sv. Kříži a sv. Janu Křtiteli pod Skalou (z jeskyně poustevníka sv. Ivana) a bezpochyby též hradní kapli sv. Kateřiny na Tetině, — kde poslední léta svého života trávil, maje při sobě duchovenstvo, — kterážto dosavadní kaple (podle úsudku samých učenců německých) podobné budovy stářím svým překonává. Bořivojův syn, Spytihněv I., (894.—912.) stavěl kamenný chrám sv. Petra na hradě Budči, jenž stojí podnes. Bratr jeho, Vratislav I., (912.—925.) vystavěl kamenný kollegiátní chrám sv. Jiří na Hradčanech a někteří mu připisují také založení kollegiátního kostela sv. Cyrilla a Methoděje ve Staré Boleslavi, kde se dosud nalezá přepamátná podzemní kamenná kaple čili krypta sv. Kosmy a Damiana, pocházející nejspíše již z věku Vratislavova, poněvadž chrám nad ní stávavší, jak víme, již Vratislavův

syn, sv. Václav (925.—935.), navštívil. Drahomíra, „bohulibá“ matka Václavova, vystavěla kamenný chrám sv. Michala archanděla na Tetině, jenž teprv nedávno byl přestavěn a sv. Janu Nep. zasvěcen. Boleslav I. (935.—967.) dal si vystavěti hrad a vysokou zeď díla „římského„ ve Staré Boleslavi. Sv. Václav postavil třetí kamenný chrám na hradě pražském, totiž na poctu sv. Vítu, a na jiných hradech jiné. Město Praha stálo již vystavěno z kamene a vápna za času Boleslava II. (967.—999.) atd. To vše jsou kamenné budovy, vystavěné dávno aneb alespoň před založením německo-latinského biskupství v Praze a před usazováním se Němců v Čechách, a že tomu tak, nedovede dnes už nikdo popříti. Stavěli tedy předkové naši již za 9. a 10. století budovy kamenné a ne teprv za století následujících, jak se obyčejně tvrdívá. Zdali dále tak zvaný románský sloh byl u nás prvním křesťanským způsobem stavitelským čili nic, o tom třeba též teprv rozhodnouti; neboť podle některých učenců má se západní (románský) sloh za takový, podle jiných — zvláště starších — opět byl jím byzantský (východní), z čehož neshoda úsudků, tudíž záhada jest patrnou.

Aby konečně tato věc pro naše kulturní dějiny nad míru důležitá byla postavena do světla nepochybného beze všeho stranění neb ukvapení, jest nezbytnou nejprve otázka, kým byli zvláště naši předkové do lůna církve křesťanské trvale uvedeni, poněvadž z pouhých missionářských pokusův o obrácení národa ku křesťanství nelze, tuším, právem nikdy souditi o nějakém trvalém vlivu jejich v umění, o vlivu to směrodajném, jenž by se byl stal základem příští umělecké činnosti toho neb onoho národa potom křesťanského. Základní směr takovéto činnosti dala národům zajisté jen ona církev, ku kteréž trvale přilnuli, kteráž je pak právem za syny své počítala a také zároveň o svatyně jejich pečovala. Z toho následuje, že národové, kteří trvale přijali křesťanství od kněží západních, měli své první chrámy zbudované způsobem oblíbeným tehdy na západě, t. j. románským, kdežto národové, kteří byli trvale získáni Kristu věrověsty východními, stavěli své chrámy a kaple dle vzorů východních.

Na tento rozdíl zapomíná se ještě podnes na západě a proto také úsudky západních odborníků jsou mylné a nedají se uhájiti. Ano, na západě zapomíná se vůbec na velikou slovanskou metropoli sv. Methoděje, která se nejen s hranicemi Veliké Moravy srovnávala, ale i daleko za ni na východ a jihovýchod činností svou zasahovala, žalostný pád Mojmírovců přečkala, ano dlouho ještě po něm de facto trvala, což dosud bylo umlčováno. Tím umlčeno bylo též původní křesťanství v Čechách, na Polabí, ve Slezsku, Polsku a jinde a vlastní křesťanství na Moravě, totiž křesťanství cyrillo-methodějské, a tím umlčen byl — i umlčuje se bohužel podnes — původ nejstarších církevních památek stavitelských v zemích našich. Pročež bez přehánění může se říci: Nejstarší památky církevního stavitelství u nás nepocházejí teprve z rozhraní 10. a 11. století, nýbrž už z druhé polovice 9. století, a vzory jeho nesluší hledati ve slohu románském, o mnoho později k nám přišlém, ale v byzantském (řeckém), jenž u nás položil netoliko základ ku stavitelství křesťanskému, ale i směr jeho řídil a taktéž malířství, řezbářství a jiná spřízněná odvětví jeho vzbudil, čehož máme nepopíratelný důkaz v památkách staročeské školy. Podrobnějším probíráním věcí výrok tento ještě lépe se potvrdí. (Pokračování.)

O rodišti Jana Amosa Komenského.

Podává Frant. Koželuha, učitel náboženství při české vyšší reálce v Prostějově.

V písemnictví našem, zvláště pak v dějezpytu dosti jest otázek, které až dosud nesnadno rozluštiti se dají. Takovou záhadou také podnes jest, kde vlastně bylo rodiště předního paedagoga našeho, Jana Amosa Komenského.

Psalo se sice o této věci již hojně a dosti; avšak ani mezi nejlepšími životopisci Amosovými není o tom nižádné shody, ve které obci moravské Komenský se narodil. Jedni píší, že rodištěm jeho jest Nivnice, jiní zase kolébku jeho do Uh. Brodu staví.

Přihlížejíce k těmto různým tvrzením, postrádáme v záležitosti řečené všeliké jistoty, snad proto hlavně, že nepátráno posud doma po zprávách podrobnějších a že nespolehlivým zprávám z ciziny přidáváno více víry, nežli zasluhují.

Tolik o náhledech prof. Gindela[1]) a řed. Zoubka[2]), jimž tuto ani dosti málo neupírám velikých zásluh o písemnictví naše vůbec a o biografii Komenského zvláště a to tím méně, poněvadž při badáních svých lepších zajisté pomůcek po ruce měli nežli kdo jiný. Z té také příčiny nechci tvrditi, že vývody mými, které níže kladu, gordický uzel záhady celé jest rozvázán aniž že, hledím-li dotvrditi, že Amos náš v Komně se narodil, nadobro tím již věc jest rozhodnuta. Než, domnívám se, že řádky tyto přece nebudou psány nadarmo.

Byl jsem o minulých prázdninách ve svém rodišti Bojkovicích a touha nemalá nutkala mě podívati se do blízké Komny, kde podle starších životopisců Jan Amos prý se narodil. Dychtivosť má byla tím větší, poněvadž podobná má návštěva ostatních obou míst, jež za rodiště Komenského se pokládají, bez jakéhokoli zůstala výsledku. Hned totiž před 13 lety, když sbíraje důležitější písemné památky krajiny té do Uh. Brodu jsem zavítal, nalezl jsem v tamním městském archivu sice bratrský rukopis ze 16. a 17. věku pocházející a byl jsem všecek rozradován, že nepochybně dovím se z něho něčeho o Komenském a jeho rodu; nedověděl jsem se však ničeho, ačkoliv jinak rukopis pln byl zajímavých poznámek genealogických. Rovněž pamětní kniha uhersko-brodská z předešlého století nezmiňuje se ani slovem, že by Uh. Brod byl rodištěm Amosovým. Uh. Brod, jak dobře známo, mezi bratrskými obcemi velmi vynikal a měl také slavné muže vyznání bratrského; než o tom nikde se nedočítáme v památkách uhersko-brodských, že by mezi proslavence ty též Amos byl patřil. Toto nápadné mlčení ukazuje, že asi nikdo z předků nynějších Broďanů Komenského za rodáka svého neměli aniž také Amos sám ku Brodu kdy jako k rodišti svému se tahl. A třebas Komenský nazývá se někde ve spisech svých, jak dokládá prof. Gindely, „Hunno-Brodensis“, nevysvítá z toho ještě, že v Uh. Brodě byl rodný jeho dům. „Hunno-Brodensis“ nazýval se tu onde Komenský zajisté z té příčiny, že Uh. Brod jaksi vévodil bratrským obcím tamní krajiny a více ve světě byl znám, nežli blízké nepatrné rodiště Komna. Vždyť příkladů podobných máme u nás více. Tak bakalář pražský Pae-

[1]) Čas. muz. r. 1860. str. 510. — [2]) „Kom.“ r. 1874. str. 542.

onius Prokop († 3. listop. 1613.) ze Světnova u Něm. Brodu psával se hned „Světnovinus“ hned „Teudo-Brodensis.“

Podobně ve blízké Nivnici nedopátral jsem se žádných psaných památek aniž pověstí lidových, z nichž by vysvítalo, že tuto jest nám hledati rodné místo Amosovo. Když jsem se starých lidí Nivničanů tázal, zdaž co o Komenském vědí, nikdo ničeho mi neuměl pověděti, nejméně pak to, že by Komenský jakýs v Nivnici se byl narodil. Jenom to někteří Nivničané mi pravili, že prý se u nich již hledalo, jestli se tu Komenský nenarodil, že však na nic se nepřišlo.

Ani tedy jaká psaná památka domácí ani lidová pověsť jaká podporuje domněnku, že by Jan Amos narozen byl buď v Uh. Brodě buď v Nivnici.

Aby se však nemyslilo, že jenom cizích názorů vetchosť vynáším na světlo, o nic lépe nemoha opodstatniti své tvrzení, že totiž **Komna jest pravým rodištěm slavného genija** našeho, stůjtež zde některé doklady. Uvedu tu předně pověsť, která do dneška v Komně se udržela o Komenském, dále pak doložím, co jinde ve knihách a listinách o věci té nás se dochovalo.

Jak již dotčeno, o prázdninách minulých schválně do Komny jsem zašel, abych po stopách Komenského pátral. A dopátral jsem se jich.

První zprávy podal mi komnenský hostinský p. Trudák, který k otázce mé, zdaž neví, kde v této obci Jan Amos Komenský se narodil, ihned odpověděl: „Tuto naprotiv, na **Miličkovém** gruntě!“ Zvěsť ta nemálo mě překvapila a to velmi mile překvapila; nebo hned napadlo mi, že pocházel-li Komenský z Miličkův, není **Amos** vzato ode jména proroka Amosa nýbrž zkomolený latinský překlad jména Miličky (amare = milovati) a že pak tedy název Komenský není nomen patronymicum, nýbrž vyznačuje, kde Amos byl narozen, totiž v Komně.

Zvědav jsa uslyšeti bližších podrobností, rozpředl jsem s hostinským rozmluvu další, při níž jeho syn p. Jozef Trudák, teď učitel popovský a tamní mladší učitel p. Robert Beck svědky mi byli. Hostinský vypravoval dále, že pamatuje se dobře, kterak Jozef Milička, který z tohótéž gruntu pocházel a za svobodna ještě zemřel, nejednou jemu pravil, že na gruntě jejich se narodil Komenský.

Abych určitě zvěděl, po čem tato místní pověsť o Komenském tu se udržela, dal jsem si po nějaké chvíli k účelu tomu zavolati nejstaršího člověka v Komně, p. Frant. Mičíka z čísla 17., starce 85tiletého. Kmet ten jest již nevidomý, slepý, ale ducha posud dosti čilého. Býval za mladších let tesařem.

Uchýliv se s Mičíkem do vedlejší světnice, táži se ho: „Jak, stařečku, můžete mně pověděti, kde se u vás narodil zde Jan Amos Komenský?“

„Baruško! snad Kománius, chcete věděť?“

„Nu, třebas ten,“ dím na to.

„Kománius se narodil na Miličkovém gruntě, to není daleko tady odsuď.“

„A slýchal jste, stařečku, o tom Komániusovi něco povídati?“

„Ach, ano. Jozef Miličkůj a sestra Marina, oba byli slobodni, nejední to povídali, že z jejich rodu pocházel kdysi jakýsi vychýřený (= učený) kněz Kománius.“

„A znal jste ještě chalupu, ve které se narodil ten Komänius?“

„Jak bych neznal? Sbíral jsem z ní dřevo a skládali jsme ho; byla už na spadnutí; šak aj to dřevo, co bylo kole humna, jsme sbírali. Poslední už byl na ní ten Jozef s tú sestrú. To byla taková chalupa, že na ní nemohl žádný vybyť, protože byly veliké roboty a tak se radši vystěhovali z ní, aby nemuseli vybývať ty roboty. Takových chalup (= gruntů) bylo zde ještě několik, co je opustili.“

„A sám, když jste byl malý, slýchával jste také o tom, že se na Miličkovém gruntě narodil ten Komänius?“

„Inu, to aj povídávali nám náš tatíček a říkali nám nejednú, že on buďa malým chlapcem, pásl jednú na Chladíkově, to je vijou u nás kopec nad dědinou k Hrozenkovu. Tu že jeli kole páni v kočáře a ti se zastavili a pravili: Chlapče, víš-li, ukaž nám, kde je tu ta Komna, a kde se tam narodil Komänius. Jak jim to ukázal, tak prej řekli: Synku, škaredá dědina, ale muž z ní slavný.“

Při slovech „škaredá dědina“ pousmál se stařeček a když obdaroval jsem ho několika krejcary, děkoval mi: „Zaplať Pán bůh, pantáto!“ neboť nevěděl, že mluvil s velebníčkem. Teprv potom byv na to upozorněn domácími, chtěl mi políbiti ruku.

Myslím, že prostá řeč starce toho zasluhuje víry a povšimnutí.

Dejme tomu, ze otec Mičíkův, který zemřel blíže 70. roku věku svého, tenkráte když hochem jsa pásával, 10 let měl; tedy udála se ona návštěva cizinců řečených asi před 140 lety neboli kolem roku 1740., to jest asi 70 let po Komenského smrti. Cizí příchozí pak, od Hrozenkova přijíždějící, byli snad z Uher, kde Amosa našeho od té doby znali a ctili, co byl na statcích knížete Rákocziho v Šaryšském Potoku působil. Příchozí ti nepochybně dobře věděli o rodišti Amosově, jakož také Komňané tehdejší svého slavného rodáka v dobré ještě paměti měli.

Ne méně názor můj podporují jiné ještě okolnosti. Na konci 16. století i dále byla Komna jako ostatní osady mnohé na statcích Světlovských pánů sídlem pikardů čili moravských bratří. Té straně vesnice Komny, kde stával Miličkův grunt, podnes lidé říkají „sbořisko“ t. j. místo, kde býval někdy bratrský sbor. Že na téže straně byl druhdy také hřbitov, dokazuje množství kostí, které se tam nacházejí jakož i název „kerchov“, jenž posud v ústech lidu žije.

Sousední obce podnes Komňanům „evandělíků“ přezdívají, což stejnou měrou k tomu poukazuje, že nepochybně celá osada ku bratřím moravským patřila a také Miličkové k jejich vyznání lnuli.

Komna též sama i se svým okolím jako stvořena jest pro dobromyslné, hloubavé snílky; neboť leží v osamělé kotlině vůkol jsouc horami obtočena, zvláště pak na západě a na jihu. Příroda v zátiší tomto maně jaksi vybízí k mysticismu a máme nejeden příklad, že z takových právě míst nejznamenitější mnohdy mužové vycházejí, jakož také bratřím moravským místa taká byla nejoblíbenějšími, pokud se jim tu jen od držitelů panství dostávalo dostatečné ochrany.

Na dotvrzení mínění svého uvádím dále výňatek z moravského dějepisce Středovského. Jan Středovský, bývalý farář v Pavlovicích, jenž se narodil r. 1679. na zámku v Brumově a zemřel r. 1713., muž — jak o něm ve Slovníku naučném čteme — nevšední učenosti a velmi pilný sběratel historických pramenů domácích, v předmluvě ku své „Moravia sacra“, když byl dříve vypočítal prameny, z nichž při sepisování knihy

té čerpal, mezi jiným praví toto: „Touž dobou (kolem r. 1616.) Jan Amos Komenský, Moravan, pocházející z Komny (jest to dědina nedaleko mého rodiště Brumova), člověk to náboženství sice pikardského čili člen jednoty bratrské, avšak muž učenosti výtečné a ve všech oborech vědeckých velmi zběhlý, zastávaje kolem r. 1616. ve Fulneku úřad duchovního správce, jal se skládati spis o starých králích moravských, a také jistou část dokončil, věnovav ji Karlu staršímu ze Žerotína. Nedlouho na to, když na Moravě zmatky nastaly a když po vítězství nad Bedřichem Falckým na Bílé hoře u Prahy všechna kacířstva veřejným ediktem z vlasti byla vypovídána, volil Jan raději zemi opustiti nežli náboženství, jehož se co nejhorlivěji držel. A tak jeho záměrům konec učiněn."

Nikdo neupře, že to citát důležitý. Jest sice pravda, že v jiných svých spisech některých, jež nezakládají se na pramenech dosti dobrých, nezasluhuje Středovský vždycky víry; ale zde sotva muž ten se mýlil, když psal o době a o místech, jimž tak blízko žil. Již ta okolnost, že v citátu tom nikde — až na jediné rodiště Amosovo — neodchyluje se od ostatních životopisců Komenského, poukazuje k tomu, že po ruce měl dobrých, zaručených zpráv. Středovský tu zjevně jaksi honosí se býti krajanem proslaveného Amosa, i nedá se mysliti, aby tak pilný sběratel památek domácích nebyl věděl, kde slavný jeho krajan se narodil, když toliko 8 let po Komenského úmrtí v téže krajině se narodil. Jistě že měl též Středovský tradici o Komenském z úst svých předků, vrstevníků to Komenského, nebo alespoň svých rodičů, o nichž o všech praví, že byli milovni jazyka svého a dějin domácích. Proto slova Středovského „Comnae oriundus" (= „z Komny pocházející") velice tu padají na váhu a oprávňují nás, již nehledati rodiště Amosovo ani v Uh. Brodě ani v Nivnici.

Proč bychom také váhali míti za to, že jméno Amos není než zlatinizované příjmí slavného paedagoga našeho a že název Comenius neboli Comnenius k rodišti jeho čelí? Vždytě známo, že za věku 16., 17. a 18. mnoho rodových jmen u nás bylo polatinštěno a že zvláště někteří učenci naši, vydávajíce se do ciziny, česká svá jména rodová na latinu převáděli. Učinili tak zejména mnozí z bratří moravských, jako na př. Kapito (= Hlaváč) Němčanský*) a Felin (= Kocourek), tak že není na tom nic nápadného, že mladý, učený Jan místo „Milička z Komny" „Amos (amare = milovati, amor = amos) Comenius" se psal. Jiné ještě příklady podobné uvádím zde tyto: Cepola (= Cibulka), Cichoreus (= Čekánek), Cruciger (= Křížek), Civilius (= Měšťánek), Corvinus (= Havránek) a j. v.

Také Středovský shora citovaný o tomto polatinšťování jmen rodových věděl. Píšeť v dotčeném již díle svém „Moravia sacra" (lib. I. pag. 5.) takto:

„Nechtěl bych tu odsuzovati ty, kteří z nějakého důvodu svým vlastním z mateřského jazyka pocházejícím jménům latinský nátěr dávají. Bylo také u našich předků zvykem, že jména po předcích zděděná, která nějaké sykavky v mluvě naší častěji přicházející obsahovala, a která od jiných národů jen stěží anebo vůbec vysloviti se ne-

---

*) Kapito byl jeden z překladatelů bible kralické. (Viz: M. Procházky Jan Sarkander. Děd. Cyr. Meth. str. 448.)

dala, k lahodnějšímu znění universálního jazyka latinského pozměňovali, jako ku př. na místo Očko = Ocellus, na místo Černý = Nigrinus, místo Kaplíř = Caplirius, místo Červenka = Erythraeus, místo Wodiczkowy = Aquinus, místo Středa = Stredonius. Avšak těm jménům přece vlastní a původní význam ponechávali, aby se totiž nezdálo, že své mateřské mluvy a svých otců se zříkají.“

Jakž bychom ještě pochybovali, že též Komenský náš k vůli cizině, kde by jeho původní, vlastní příjmí Milička nedobře, nepěkně jen byli vyslovovali, příjmí toto na latinské Amos převedl, zvláště když překladem tím přece české jméno, po otci zděděné nezapíral? Kdyby jeho rodové jméno bylo bývalo Komenský, nebylo by bývalo třeba zrovna překládati je, poněvadž jména toho i každý Neslovan dobře vysloviti umí.

Miličci také až do nedávna ještě v Komně a v okolí žili, v Krhově a v Bojkovicích pak dosud žijí. Prohledl jsem si zvláště nejstarší matriku křestní na fáře bojkovské, k níž až do r. 1779. Komna náležela, a shledal jsem, že Komňané Martin a Kateřina Miličkovi jmenují se jakožto kmotři dítka jistého Tom. Mikulky. Jiných dat jsem tam ovšem nemohl vystopovati.

Zato však uvádím zde výňatek (něm.) z pamětní knihy fáry komnenské, který taktéž jest dosti pozoruhodným. Zníť takto: „Komna jest také proslavena jakožto rodiště k sektě pikardů náleževšího pastora Jana Amosa Komenského, který prý v domě naproti hospodě, něco v pravo na návrší č. 22. se narodil. Ale přes všecko důkladné pátrání ve gruntovních knihách, jež při světlovském úřadě vrchnostenském se chovají, neobjeveno než to, že hlavními držiteli domu toho byli vždy Miličci, nikdy však žádný Jan Amos Komenský. Jest tedy pravdě podobno, že on při svém útěku do Holandska křestní jméno své Jan sice podržel, příjmí však Milička z češtiny na latinské Amo přeložil a k tomuto Amo ještě sigma (= s) přidal. Tak se též Jan Amos od Komny Comenius (= Komenský) nazýval.“

Zápiska datována jest dnem 17. ledna 1838. a psána od kněze lokálního Frant. Čzepana. Bezpochyby že pisatel ten čerpal zprávu svou z místní tradice anebo ze starších nějakých spisů. Škoda, že neudává nám, jak se oni Miličci, již byli vlastníky domu čísl. 22. křestními jmény jmenovali. Snad by dalším pátráním v dotyčných knihách pozemkových i tomu přišlo se na stopu.

Také topograf moravský Švoj (nar. r. 1742., zemřel r. 1806.) praví o Komně asi toto: „Ostatně dědina tato pamětihodna jest proto, poněvadž se tam narodil Jan Amos Komenský, o němž v dějinách církevních a při vyličování učenců často zmínka se děje. Narodil se r. 1592., umřel r. 1671.“

Druhý, novější topograf moravský Volný neuznává sice Komnu rodištěm Amosovým, ale pravě dále, že vykonav zvláštní cestu do Komny a důkladně tam pátraje ni nejmenšího (!) podkladu nenašel, který by mínění Středovského dotvrzoval, sám prozrazuje, že zapomněl, kterak lidová tradice také patří ku pramenům dějepisným. Jinak téhož podání byl by uslyšel, které vykládal mi starý, věrohodný Mičík a nebyl by z Komny odešel s nepořízenou.

Brandl sice podle Gindela Uh. Brod za rodiště Komenského udává; než na str. 324. téže „knihy pro každého Moravana“, město Fulnek popisuje, praví: Zdejší měšťan F. Jaške sbíral mezi r. 1811.—1829.

všechny kronyky a pověsti města Fulneku . . . ve 12 svazků fóliových . . . Tato kronyka podává velmi zajímavé zprávy ze života Komenského, . . . na př. „Roku 1617. přišel luterský (!) kazatel do Fulneku. Člověk tento narodil se prý v Komně, míli od Uh. Brodu, . . . zabýval se nejraději vyučováním dětí, . . . veliké zalíbení měl v knihách atd.“

Jest tedy celá řada podkladů, o které názor mnou vytčený se opírá. Žádný sice z podkladů těch sám o sobě není takové síly, že by ničil nadobro všeliké mínění opáčné; ale, shrneme-li všecky důvody naše dohromady a na jednu váhu, těžko nám bude uvěřiti již, že by Komna rodištěm našeho Komenského nebyla.

Pravěké nálezy ve Štramberku.

Příspěvek ku poznání moravské vlasti. Podává **K. J. Maška**, professor v Nov. Jičíně.

Část I. Jeskyně Šipka.

I.

Přišed na podzim roku 1878. za svým povoláním do Nového Jičína, hleděl jsem se s okolím, hlavně s vyhlášeným a na krásy přírodní bohatým Valašskem seznámiti. Při první obchůzce již upoutalo pozornosť mou nepatrné sice o sobě město Štramberk, vynikající však romantickou polohou a světoznámými v geologickém ohledu zkameněli̇nami, jež v tamním jurském vápenci velkým množstvím se nalézají. Štramberk leží 10 km. na východ od Nového Jičína, stísněn jsa skoro ze všech stran horami a čítá asi 2300 českých obyvatelů, mluvících lahodným nářečím valašským. Dřevěné nejvíce domky malebně se rozkládají na jihozápadním úpatí „Bílé hory“ a výběžků jejích, „Skalek“ a „Zámeckého kopce“, na kterémžto posledním strmí šedé zříceniny starého hradu, ve 14. století ještě „Strahlenberg“ zvaného, jehož dávnou slávu posud hlásá kulatá asi 40 m. vysoká, všem nepohodám vzdorující věž, známá to „Štramberská kulatina neboli trouba“.

Ku poledni od města vypíná se 530 m. nad moře hora „Kotouč“ neboli „Kotúč“, který již v 17. století jezovité, zřídivše tam křížovou cestu a dva kostely, „Horou Olivetskou“ nazvali. Je to massivní skála jurského vápence s četnými trhlinami, výklenky a „děrami“.

Za příčinou dobývání vápence vystavěna před dvěma roky ze stanice severní dráhy Studenky do Štramberka železnice, která až ke Kotouči vede, z jehož jižní stráně se každodenně mnoho set centů vápence nejlepší jakosti naláme a pak hlavně do hutí vítkovických odváží.

Jakoby chtěl nám vypravěti o šerošeré dávnověkosti, stojí tu v popředí moravských Bezkyd stářím sešlý Kotouč, podoben obrovské rakvi, liše se hranatou formou a bledošedou barvou skalnatých boků od ostatních lesnatých hor, tak že jej zdaleka a z každé strany hned poznáváme. Témě a části severního i východního pozvolna se klonícího svahu jsou lesem porostlé, avšak na jižní a dílem také na západní téměř kolmé, ba i převislými skalisky pokryté a na mnoha místech naprosto nepřístupné stráni uhlídá oko lidské jen zřídka kdy slabou zeleň nepatrného křoviska. Nejpříkřejší místo na temeni ve výšce 210 m. nad

bublajícím dole potokem „Bělou“ zdobí trojhranný obelisk se železným křížem, postavený r. 1841. na památku obležení a osvobození Kotouče jakož i tam se utekších křesťanů od četného vojska Tatarův r. 1241.

A tato hora, o níž tolik bájí v ústech lidu žije, která již od přírody opevněna jsouc, malým přičiněním lidským nedobytnou státi se mohla, vnucovala mi domněnku, že člověk, poznávaje výhod přírodou mu nabízených, již v dobách dávno minulých, pravěkých horu tu a jeskyně snad ve vnitru se rozprostírající za útočiště aneb dokonce za stálé obydlí si byl vyhlídnul.

Laskavostí paní M. Proskové, choti starosty štramberského, dostal jsem modlitební knížku, nadepsanou „Hora Olivetská“, v níž spisovatel obšírně celou horu a také jeskyně v Kotouči se nalezající, aniž jména jejich udává, popisuje a jak se r. 1660. při kopání základů pro kostel na temeni hory rozličné věci od pohanů tam zanechané nalezly, vypravuje.*)

Z tohoto pramene čerpal Středovský i ostatní pozdější spisovatelé, z jejichž poznámek o Kotouči nabyl jsem nových důkazů o pravdě podobnosti domněnky shora pronešené. Rozličné náspy a příkopy, jež jsem při bedlivějším ohledání na temeni hory našel, vybízeli mne k dalšímu pátrání. I jal jsem se bez dlouhého rozpakování na příhodných místech kopati a naleznuv několik hrubých střepů hliněných a rozbitých kostí, nabyl jsem úplné jistoty, že člověk na Kotouči v dobách dávných, předhistorických prodléval.

Větší byla ještě radosť má, když sestoupiv dne 19. listopadu 1878. ve společnosti nadučitele ze Štramberka, p. Krečmara, po neschůdných skaliskách jižní stráně poprvé do rozhlášené jeskyně „Čertovy díry“, také tam jsem nalezl podobný, jen málo vypálený, na prst tlustý střep a pod vrchní černou vrstvou pak žlutou hlínou diluvialní, v níž jsem, soudě dle jiných jeskyní, kosti předpotopních zvířat tušil.

V tentýž den prohlednul jsem nedaleký „Psí kostelík“, světlé to, na obou stranách otevřené klenutí vymleté vodou; na opačné, totiž na severní straně Kotouče navštívil jsem „Šipku“, Kostelíku podobnou taktéž otevřenou klenbu, kteráž však do vnitř hory směřovala a v zadní části ohromnými balvany vápencovými téměř úplně byla zatarasena.

II.

Zanášeje se myšlenkou, Kotouč a jeho jeskyně čili díry v ohledu předhistorickém proskoumati, žádal jsem kuratorium c. k. terezianské rytířské akademie ve Vídni, jíž Štramberk s Kotoučem přináleží, o povolení a dostal jsem je v míře nejrozsáhlejší. Nastavší tuhá zima nedovolovala mi v badaní valně pokračovati, ač jsem se předce ještě v listopadu téhož roku 1878. dvakrát do Štramberka za účelem přípravných prací vypravil a přitom na „Jurově kameni“ umělé náspy a spáleniště nalezl.

Sotva že slunce ledovou kůru poprvé roztálo, spěchal jsem na Kotouč, bych opatřen jsa vším potřebným, započal systematické proskoumání jeskyní tamnějších, jimž jsem největší důležitosť přikládal.

V sobotu dne 17. února r. 1879. začal jsem se dvěma dělníky v „Čertově díře“ kopati. Nemaje v jiné dny pokdy, pokračoval jsem v práci jen každou sobotu a neděli, ať bylo počasí jakékoliv. Po několik

*) Hora Olivetská od Matěje Tannera z tovaryšstva Ježíšova, v Nise 1704. Str. 22.

neděl jsem takto kopal dále a když nálezy se množily, najmul jsem si více dělníků, tak že nás bylo ku práci šest i sedm. Avšak žádoucí dohlídka na všecky dělníky a nálezy, měla-li býti dostatečná, ukázala se býti pro mne velmi obtížnou, neřku-li nemožnou; místa v jeskyni také nebylo nazbyt a proto jsem se později rozhodnul, aby kromě mne pouze dva, nanejvýš tři dělníci pracovali, což se osvědčilo býti více praktickým.

Seznámiv se při tom blíže se čtyřmi bratry Juráky, získal jsem v nich obratné a spolehlivé pomocníky, jimž jsem mohl někdy i za nepřítomnosti své práci bez obavy svěřiti. Přilnuvše láskou k hledání památek pravěkých, súčastnili se bodří Jurákové veškerého dalšího kopání, jež jsem v následujících čtyřech letech ve Štramberku podniknul a sice: v jeskyních Čertově díře, Šipce, Jurově díře, na mnohých místech temene Kotouče, zejmena „u Kříže", „na Jurově kameni" a „na Brdách."

K výkonu tomuto bylo celkem 1063 pracovních dnův zapotřebí, z nichž 958 na obě větší jeskyně a sice 722 na Šipku a 236 na Čertovu díru připadá, kdežto pouze 90 dnův jsem k nedokončenému posud proskoumání temene použil.

Podávaje tuto stručný nástin pravěkých nálezův štramberských uvádím, že jsem byl s to, dvě největší známé jeskyně v Kotouči, Šipku a Čertovu díru, které ve skutečnosti jen malé prostory zaujímají, systematicky a skoro úplně proskoumati, jakým způsobem, pokud mi známo, žádná snad jiná jeskyně v Rakousku ještě proskoumána není.

Nechal jsem nános v celém prostranství obou jeskyní, kteréž byly až do mého příchodu zcela neporušeny, od vchodu až ke konci pozorně vrstvu za vrstvou až na skálu prokopati; každá kůstka, každý křemen, uhel a vůbec vše, co by nějakou důležitosť míti mohlo, pozorně se vybíralo a odkládalo, načež hlína a vápencové kameny za příčinou opětného prohledání před jeskyni se vynášely a pak teprv odhodily.

Práce ta byla arci namahavá, však ona byla nutná, měl-li se o původu a stáří nalezených věcí úsudek jistý a nezvratný podati. Počínal jsem si tak opatrně proto, poněvadž jsem přesvědčen, že právě při skoumání v jeskyních zejmena takových, o nichž se určitě neví, jakým způsobem povstaly, kdy a jak se tam často mohutné vrstvy hlinité neb písečnaté utvořily a jakým způsobem se do těchto vrstev zbytky organické neb výrobky lidské práce dostaly, — o nichž se záhadné tyto otázky mají teprv zodpovídati, důkladnosti a pečlivosti na nejvýš jest zapotřebí.

Nechci nikterak tvrditi, jako bych byl vše provedl způsobem mistrným, musil jsem také začíti, jako každý jiný a přiučiti se mnohému. Seč jednotlivec však jest ve venkovském městě, odkázán vždy a ve všem jen na sebe, to provesti svědomitě bylo upřímnou snahou mou.

Nebyl bych však mohl nákladné kopání takovým způsobem zaříditi, kdyby se mi nebylo dostalo hmotné podpory od cís. akademie věd a c. k. tereziánské akademie rytířské ve Vídni, jakož i od dra. Preisenhammra v Novém Jičíně, jenž s vřelým účastenstvím práce moje sledoval.

III.

Mezi četnými skalními trhlinami a slujemi v Kotouči, jež ve Štramberku vůbec „díry" se zovou, zaujímá poměrnou rozsáhlostí jakož i důležitostí nálezův tam učiněných přední místo jeskyně „Šipka", která

se v severním ke Štramberku přiléhajícím odnoží kotoučském nachází. Podivné toto jmeno, které mnozí od slova „šíp“ odvozují, považovati lze za zkráceninu staršího názvu „Cípova díra“, jejž Volný ve svém místopisu Moravy uvádí[1]), který však v ústech lidu zcela vyhynul.

Širokou branou ústí se Šipka ve výšce asi 40 m. nad silnicí nedaleko kolem vedoucí, odkud lze ke vchodu jeskyně lehce vylezti. Před vchodem leží urovnaná hromada vynešené hlíny. Tu si trochu odpočněme, kochajíce se v čarokrásném pohledu na Štramberk a na rumy hradu nad městem strmící.

Vkročme však již otvorem 8 m. širokým a 4 m. vysokým do jeskyně směru jihozápadního, jejíž délka 45 m. obnáší. Jsme v prostranné světlé přední klenbě; hned za vchodem rozšiřuje se Šipka v pravo o 6 m., vedouc také několik kroků zpět na západ k jinému, nyní zabořenému a zanešenému otvoru. Na pravé straně stropu spatříme tmavou dutinu; je to malý komín nyní taktéž zacpaný, kterým snad jindy voda do jeskyně vnikala. Asi 8 m. za hlavním vchodem přestává klenutí nad námi a octli jsme se opět pod širým nebem v jakési kotlině; na všech stranách kolmé skály, největší právě před námi, dosahující výšky 12 m. Není to však konec Šipky, nýbrž rozsáhlý, 7—10 m. široký průlom klenutí, jehož trosky z části posud opodál na hromadě leží.

A hle dva nové naproti nám zející otvory. Rovným směrem vede hlavní chodba více než 30 m. dále do skály, tvoříc „zadní část“ Šipky, v levo odbočuje vedlejší nízká, těsná chodba, 15 m. dlouhá „Jezevčí díra“, kterouž místy arci obtížně zase na venek přijíti se může. Poboční díra tato má stejný směr se zmíněnou rozšířeninou u hlavního vchodu, možná tedy, že tu vidíme zbytky bývalé mnohem delší chodby, která se s hlavní chodbou pod průlomem křižovala. Podotýkám již teď, že nedaleko Šipky v pravo od vchodu se nalezá „Stará Šipka“, zbořeniště, jak se podobá, jiné jeskyně, do které pro ohromné balvany na sobě ležící není přístupu; vůbec celé okolí Šipky jeví účinky násilných převratů přírodních.

Než vraťme se opět k zadní 4—5 m. vysoké chodbě, jejíž bílá, travertinem, t. j. sraženou vápencovou kapalinou potažená klenba nám zvěstuje, že jsme v jeskyni krapníkové, druhdy překrásné, nyní již bohužel vydrancované. Na pobočních stěnách vidíme ještě zřejmě kusy travertinu, bývalého spodku jeskyňky krapníkové. Levá vyhloubená stěna kloní se ke dnu v ostrém úhlu, kdežto pravá téměř kolmo stojí, z čehož soudíme, že voda, při rozšiřování původní rozpukliny v nynější dosti prostrannou chodbu v levo mocí hnána byvši, skálu na této straně mnohem rychleji vymílala než na opačné straně. Z toho také zřejmo, jakým směrem vnikající voda se řinula a odkud přicházela.

Šířka zadní chodby obnáší při novém otvoru za propadlinou pouze 4 m. a zmenšuje se dále ještě více, načež asi 30 m. od hlavního vchodu se počne jeskyně opět šířiti, tvoříc pak na levé straně značný výklenek.

Ještě několik kroků a jsme u konce Šipky; na pravo ve stropě šklebí se na nás široký otvor 7 m. vysokého komína, jímž slabé paprsky denního světla do tmavé chodby vnikají. Komín tento byl hlinou a kamením zcela vyplněn a musil býti až na venek prokopán, než jsme mohli v práci dále pokračovati. Pravil jsem, že jsme u konce jeskyně;

[1]) Volný, Die Markgrafschaft Mähren, Svaz. 2 str. 345.

ano, u nynějšího konce, jak daleko jsem totiž Šipku proskoumal. Chodba za komínem vede ještě dále a zdá se býti také prostrannou; rozšiřuje se alespoň, pokud souditi mohu, na východ.

Jelikož však práce zde byla příliš obtížná a sporé nálezy nic nového neobsahovaly, přestal jsem tu kopati, ponechávaje úplné dokončení časům budoucím.

V přímém směru nemůže jeskyně daleko se prodlužovati, protože tu skála dochází.

IV.

Takto vypadá Šipka nyní. Před prokopáním pozůstávala, jak svrchu řečeno, z jediného předního oblouku, za nímž ohromné balvany sesutého klenutí až nad zevní povrch klenby strměly, poskytujíce jezevcům a liškám vítané skrýše.

Vnitřní prostor byl tak nízký, že člověk jen stěží na některých místech mohl se vzpřímiti. Tu každý pochopí, proč jsem se na „nepatrnou díru“ tuto nemohl doptati, byla zapomenuta a nikdo se jí nevšímal.

Když jsem po první návštěvě Šipky oddůvodněnou domněnku pronesl, že snad je to část zabořené velké jeskyně, nebylo nikoho, jenž by to byl za možné považoval.

Nabyv však kopáním v Čertově díře důkazů, že tam v dobách předhistorických lidé přebývali, najisto očekával jsem důležitých nálezů také v Šipce, která jest mnohem příznivěji položena a také hned u vchodu prostrannější. Bych se dopídil jistoty, přerušil jsem práci v Čertově díře a začal jsem dne 7. května 1879. s pátráním v Šipce.

Především jsem nechal hned u vchodu příkop na příč jeskyně až na skalní dno vykopati, bych se o jakosti nánosu přesvědčil.

Pod kamením na povrchu rozházeném viděti bylo 40—60 cm. hluboko aluvialní čili k novější naplavině patřící vrstvu černé hlíny, v níž se střepy hliněných nádob, kosti hovězí, jelení a ovčí, pak jelení paroh zpracovaný a malý bronzový drátek nalezly.

Hloub následovala 1 m. mohutná vrstva žluté hlíny s hranatým kamením; hlína se podobala diluvialní hlinovici na okolních polích. V hořejší části této vrstvy ležely porůznu nepatrné kůstky, hlouběji vykopána ramenní kosť nosorožce, pak části nohy koňské, kosť (astragalus) mamutí a polámané kosti fossilní, zkamenělé.

Třetí vrstvu asi 30 cm. mocnou tvořil omletý štěrk vápencový a křemenitý, s hlinou barvy šedé i tmavé smíšený. V této vrstvě nalezaly se rozštípané kosti a zuby jeskynního medvěda, hyeny, koně a tura kromě toho několik ploských kusů křemence (kvarcitu), patrně lidskou rukou přitesaných a malý kousek spálené kosti.

Ještě hloub následovala čtvrtá vrstva hlíny písečnaté bez kostí, pak spečené kamení a konečně živá skála dno jeskyně tvořící.

Bylo tudíž rozeznati čtyři jak barvou tak i obsahem lišící se vrstvy.

Soudíce z nalezených zbytků zvířecích, můžeme tvrditi, že nános tento není starší diluvia; nestává zároveň zřejmé příčiny, pro kterou bychom nemohli předpokládati, že vrstvy jednotlivé se utvořily v tom pořadí, jak nad sebou leží, že tedy vrchní jest nejmladší, nejspodnější pak nejstarší.

Ve dvou rozličných od sebe oddělených vrstvách objevily se výrobky lidské práce, zcela rozdílné, jež přítomnost pravěkého člověka

v dobách od sebe vzdálených dokazují a sice v době předhistorické v užším smyslu, kdy znalost kovů snad již rozšířena byla, pak v době diluvialní, dokud ještě zvířata tak zvaná předpotopní v okolí štramberském žila.

Toť výsledek prvního mého kopání v Šipce. Našel jsem, po čem jsem pátral a nebylo více pochybnosti o důležitosti naleziště tohoto; přičinil jsem se proto, abych co nejrychleji veškeré vrstvy pod klenutím Šipky proskoumal a takto nové skvělejší důkazy k nepatrným dřívějším připojil.

V.

Práce ta však vyžadovala mnohem více času i hmotných prostředků, než jsem předpokládal, a pokračovala proto jen zdlouha. Byl jsem ke všemu sám jediný a zvlášť čistění, popisování, určování a rovnání nalezených, stále se množících předmětů pohlcovalo velmi mnoho času; jen s těží bylo mi lze každý týden všecky nálezy uspořádati, které tři dělníci ve dvou neb třech dnech vykopali. Aspoň dvakrát za týden chodil jsem z Nového Jičína na Kotouč, bych osobně ku práci dohlížel a zápisky si činil. V mé nepřítomnosti zastával mne obezřelý Konstant Jurák a počínal si svědomitě. Snad nebude od místa, uvedu-li vzhledem ke všem naznačeným obtížím způsob, jakým jsem v proskoumání Šipky pokračoval.

Umíniv sobě hned z počátku, že Šipku venkoncem prokopám, probíral jsem od příkopu u vchodu počínaje v celé šířce jeskyně vrstvu za vrstvou shora dolů v pásmech asi půl metru širokých. Nálezy, ať byly jakékoliv, dávaly se z každé vrstvy hned na zvláštní papír a teprv doma po očistění a důkladném prohlédnutí odhodil jsem bezcenné věci; v jeskyni se musilo ze zásady kromě hlíny a neforemných vápenců vše odkládati. Takovým systematickým probíráním nánosu získal jsem velké množství rozličných předmětův i takových, které by jinak nepovšimnuty se byly odhodily a vím zároveň o každém předmětu, v které vrstvě a na kterém místě se nalezal, což jsem na všech udáním vrstvy a dne nalezení zaznamenal. Nabyl jsem tím za krátký čas takové zkušenosti, že jsem mohl dle barvy a zevnějšku s velkou pravděpodobností o každém předmětu říci, z které vrstvy pochází.

Tento způsob kopání, nazvu jej stupňovým, byl však na újmu rozhledu, čemuž jsem hleděl pečlivým zapisováním každého důležitějšího nálezu a všech okolností, jakož i častým měřením a kreslením průřezů odpomoci. Při větších předmětech pak musila obezřetnost nedostatek methody nahraditi.

V prázdninách a někdy, když jsem mohl celé dny v Šipce při práci stráviti, jakož i v zadní úzké části jeskyně, odchýlil jsem se od dřívější methody, prokopávaje jednotlivé vrstvy ve větších částech, což mělo tu výhodu, že se více předmětů z téže vrstvy najednou vykopalo a já tím většího rozhledu nabyl, jakož i, že se mohly téměř všecky věci z hlinitého obalu pohodlně a neporušeně vybírati.

Na velký prospěch nám bylo, že jsme se ve světlých klenbách Šipky, až na malou výminku v zadní části, bez umělého osvětlení obejíti mohli.

VI.

Nános čím dále od vchodu tím více mohutněl a dosáhl pod zadním otvorem přední klenby výše 3 m.

Zároveň množily se také vrstvy a napočítal jsem jich dle barvy šest i osm; pod žlutou hlinou, tvořící druhou vrstvu, která na některých místech tenkými pruhy popele a uhlí přerušena byla, následovaly za sebou shora dolů:

žlutozelená, černá, šedá, tmavozelená, žlutozelená, bledozelená (8. června 1879, 2 m. od vchodu);

šedá, černá, šedá, zelená, černá, šedozelená (3. července téhož roku, 4 m. od vchodu);

šedozelená, žlutozelená, šedozelená, černá, šedá, zelená (6. října téhož roku, 8 m. od vchodu).

Shledáváme tedy vlastně pod druhou žlutou vrstvou místo dřívějších dvou nyní více vrstev, z nichž poměrně nejméně kostí fossilních vrstvy zelenavé více písečnaté obsahovaly, kdežto ve vrstvách tmavých a šedých hojně dokladů lidské přítomnosti se nalezalo, z kteréž příčiny je nazývám vrstvami kulturními.

Poněvadž téměř všecky kosti z vrstev zelených jsou na koncích dravci ohlodány, mám za to, že povstání těchto vrstev hlavně dravým šelmám připočísti dlužno, které zavlekše svou kořisť do Šipky, zde ji požíraly a bezpochyby také v jeskyni svůj pelech měly.

Z uvedeného pořadí jednotlivých vrstev také seznáváme, že člověk diluvialní se s dravými zvířaty v obývání Šipky střídal, při čemž jemu bylo bezpochyby mnohdy krvavý boj podstoupiti.

Kosti jakož i ostatní věci ze spodních, hlavně kulturních vrstev byly v celé přední části Šipky jakož i v propadlině omlety, jakoby uměle hlazeny, následkem čehož mnozí znalci, jimž jsem některé z těchto nálezův k posouzení zaslal, za lidské výrobky je považovali. Jen tam, kde voda tekoucí neb vířící, jejíž působnosti jedině omletí neb obroušení hran jednotlivých předmětův přisouditi lze, neměla přímého přístupu aneb na místech, kde rozličnými překážkami prudkosti své pozbyla, totiž pod velkými kameny, u stěn a ve výklencích, zůstalo vše neporušeno a s původními ostrými hranami.

Na takovém chráněném místě, v koutě před poboční „Jezevčí děrou", 12 m. od hlavního vchodu, nalezl jsem zbytky velkého, z větší části ještě zachovalého ohniště s opálenými kameny kolem ležícími. Průměr jeho obnášel asi 2 m.

U samé stěny na levé straně leželo ve vrstvě popele a uhlí skoro 2000 kusů ostrých křemenců ve všech stupních zpracování: pouhé odštěpky, nahodilé odpadky, tak zvaná jádra či nucleje, z nichž kamenné třísky se odštípávaly, nepodařené neb přeražené nástroje a také několik nástrojů povedených a upotřebených.

Mezi těmito zbytky předpotopní dílny na kamenné nástroje nacházely se spálené neb jen opálené kosti jeskynního medvěda, nosorožce, tura a mamuta, dále pak rozštípané kosti a zuby těchto zvířat a jeskynního lva, hyeny, vlka, koně a jelena. Zvířecí zbytky tyto byly dílem omlety, dílem v původním stavu zachovány.

Jako zvláštnosť uvádím z těchto nálezů 35 cm. dlouhý konec mamutího kla, jenž bezpochyby člověku za zbraň neb za nástroj sloužil a malou stoličku taktéž mamutí, jež z jisté strany omylem zvláštnímu malému tvaru diluvialního slona, „Elephas minimus Giebel" nazvanému,

přisuzována byla. Stolička tato 54 mm. dlouhá a 22 mm. široká, sestávající ze sedmi lamel (plástů), jest však, jak jsem se pozdějšími studiemi a výskumy přesvědčil, druhá z mléčných stoliček (druhý praemolar) z levé dolní skráně mamutího telete. Chovám ve své sbírce více podobných a ještě mnohem menších třenovců mamutích.

Za tímto ohništěm na začátku Jezevčí díry nalezen úlomek spodní čelisti člověčí, nejznamenitější a veledůležitý důkaz existence předpotopního člověka v Šipce, o kterémž nálezu později obšírně promluvím.

Jezevčí díra byla nánosem téměř vyplněna, jednotlivých vrstev nebylo však lze rozeznati, ač kostí a výrobků lidských se tam hojně nalezalo. Prokopavše se úzkou děrou až k zevnějšímu otvoru, jenž obromným balvanem pokryt byl, nemálo jsme byli překvapeni, nalezajíce zde na stráni pod trávníkem tytéž omleté kosti diluvialních zvířat, tytéž kamenné nástroje jako uvnitř Šipky, kromě toho ale parohy sobí, nožíky z pazourku, střepy hliněných nádob a novověké kosti domácích zvířat, zejmena prasecí. Patrně sem zanesla diluvialní zbytky ze Šipky voda a mladší splaveny snad s temene nad Šipkou, ač není nemožno, že člověk pravěký místo v chladné Šipce někdy také tu na výsluní tábořil. Podotýkám, že se na blízku zabořený snad zadní otvor hlavní chodby nalezá.

VII.

Hlavní chodbu jsme opustili u zadního otvoru přední klenby, vracím se zpět, bych mohl dřívější líčení vrstev doplniti.

Vrstva kamení se zvýšovala a aluvialní černá hlína se ztrácela, spousty vápencových balvanů strměly nad nánosem diluvialním 3—6 m. vysoko, tak že jsme musili, jsouce neustále ohroženi, že se na nás vše sesuje, především tyto skaliska odstraniti. S nemalým namaháním rozstříleli a odchránili jsme více než 100 krychlových metrů skály. Za to jsme však byli odkrytím zadní krapníkové chodby bohatě odměněni.

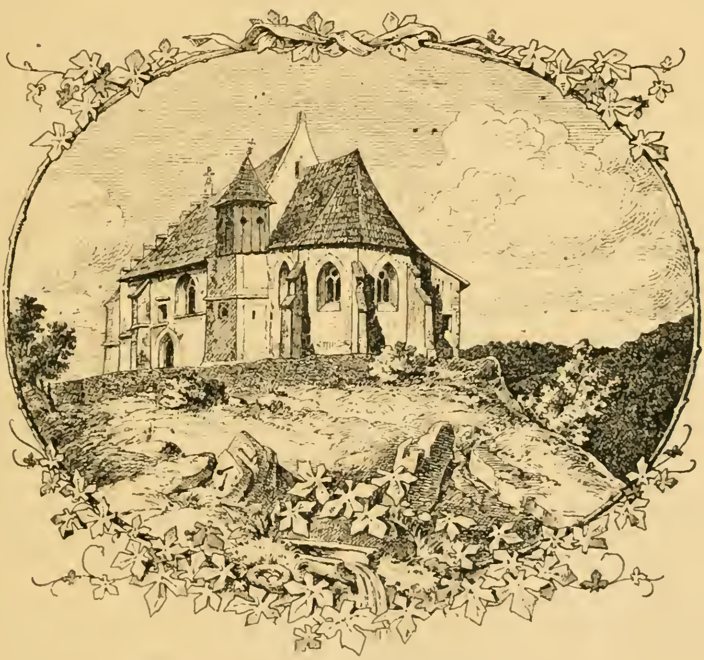
Jako z alabastru skvěla se ve sněhobílém rouše svém tato až posud neznámá část Šipky, o níž dříve nikdo ani tušení neměl, když jsme dne 28. října 1880. po několika tisících roků opět první lidé do vnitř vstoupili. Moji společníci, kteří krapníků neznali, nemohli se dosti nadívati na oslňující krásu přerozmanitých tvarův krapníkových, jimiž strop, stěny i půda byly pokryty, a báli se některého z nesčíslných stalaktitů se dotknouti, jen aby jej neporouchali.

Měl jsem radosť z tohoto nálezu, jenž by byl Kotouči a celé krajině, kde není daleko široko krapníkových jeskyní, k nemalé ozdobě sloužil a umínil jsem si proto zachovati vše, pokud jen možno, v neporušeném stavu.

Několik dní po odkrytí jeskyňky však již nerozumní ziskuchtivci, kteří ani nevěděli, co vlastně se tam nalezá, vlezli za doby noční do jeskyně a zpustošili způsobem opravdu vandalským celou chodbu, pozuráževše a polámavše, kde co bylo. Krapníková jeskyňka ta byla malá a nízká; výška její obnášela v předu pouze 2·5 m., v zadu 1 m., dlouhá byla asi 30 m. Jelikož dříve byla úplně uzavřena a vzduch neměl volného přístupu, byla usazenina vápenitá na stěnách měkká a odpryskává se po mrazech ve velkém množství. (Pokračování.)

Sv. Kateřina u Blanska.

K nejzajímavějším památkám církevním na Moravě patří starožitný kostelík svaté Kateřiny mezi Blanskem a Adamovem. Z Blanska vedou tam cesty dvě, jedna vesnicí Olešnou, jedna těsným údolím řeky Svitavy. Vyvolivše si cestu poslednější, jdeme Klepáčovem, kolem hutí Klamovských až pod zříceniny Nového hradu, načež podle šumné bystřiny chodník obrací se na západ do romantického údolíčka svatokateřinského. Osamělá myslivna a mlýn idylický jediné tu přerušují horskou samotu. Za krátko cesta na jih se zatáčí, a hle, tu patříš kostelík malebný na vrcholu homolovitého kopce, kolem jehož paty chýžky selské k sobě se tulí. Toť kostelík svaté Kateřiny. Pověsť lidová dí, že kostel na

Svatá Kateřina u Blanska.

místě tomto zbudován byl ku paměti, že tu druhdy svatí apoštolé Cyrill a Methoděj kázali. Původního toho chrámu ovšem není více; nebo nynější budova pochází z XV. věku, jakož vytesaný na kamenné stěně letopočet 1469. a veškerý sloh gotický dokazují zřejmě. Prvotní kostelík byl snad toliko dřevěný, malý a ohražený pevnou zdí, jejíž zbytky vůkol ještě viděti všude. Také založení bylo asi jiné, což porušený z části nápis jeden „..us et Paulus“ prozrazuje. Byl-li skutečně kostelík dříve zasvěcen svat. Pavlovi a Petrovi, měla by ona pověsť lidová veliké pravděpodobnosti; vždyť Soluňané velmi rádi oběma těm svatým chrámy zasvěcovali.

Ostatek též nynější kostel rozměrů jest toliko nepatrných. Loď jest malá, presbyterium těsné a dřevěná zvonice jen nizounká. Napředku v levo ve dlažbě zakrývá veliký kámen vchod do krypty, schody však pod ním namnoze zasypány jsou již rumem.

Že místo, na němž chrámek stojí, za pravěku již bylo obydleno, o tom nelze pochybovati; nalézajíť se tam i vůkol všude střepiny nádob pouhou rukou urobených, jež zjevně jsou prastaré.

Ačkoliv kostelík svaté Kateřiny jest již nemálo sešlý, přece ještě ob čas v něm služby boží se konají. Jsou to pak chvíle uchvacující, když od svatyně památné zpěv lidu zbožného zaznívá a velebný ohlas budí po okolních výšinách a stráních lesnatých.

Dříve bývala svat. Kateřina poutnickým místem, navštěvovaným zástupy velmi četnými. Vesnice, k níž kostelík patří, čítá 31 domků a obyvatelů kolem 200 duší.

Vyňato z „Mor. Švýcarska“ od dra. J. Wankla.

O geologických poměrech Moravy a Slezska.

Širším kruhům podává **Jos. Klvaňa**, gym. učitel v Kroměříži.

I. Črta úvodní.

Nežli vydáme se na pouť zeměznaleckou po milé naší Moravě a Slezsku bratrském, zajděme si na některý větší hřbitov a prohledněme si několik náhrobků kamenných, jež dílem úcta k zemřelým, dílem ješitnosť lidská vystavěla.

Jakého kamení užívá se ku náhrobkům oněm? Některé jsou z pískovce žlutavého, jiné z mramoru šedého, zrnitého a ještě jiné ze strakaté žuly čili granitu. Veškerý materiál tento pochází ze skal, skály pak skládají jádro celé země. Neboť i tam, kde skal zdánlivě není, jsou ony uschovány pod vrstvou prsti, hlíny, písku, štěrku a j. sypkých hmot.

Skály ty však nepovstaly najednou ani stejným způsobem, a slyšel-li jsi, čtenáři milý, již od někoho, že „i skály kdysi rostly“, můžeš tomu věřiti do slova.

I skály rostly, t. j. vznikaly. Dříve však, než vyložím, jak rostly, uvedu krátce dějiny země této před utvořením se skal našich. Tvůrce všehomíra řekl ku hmotě, již stvořil: „Budiž i přetvořuj se dále!“ A hmota ta se přetvářela. Pohleď, čtenáři milý, na zlaté, vševživné slunce. Jak jest žhavé a jak svítí! A taková byla kdysi i země naše. Že však má hmoty 360.000krát méně než slunce, chladla rychleji než toto a brzy pokryla se na svítivém povrchu svém korou, tak jak pokrývá se ku př. voda ledem, když chladne — zamrzá. Tuto prvotní kůru zemskou máme ještě na mnohých místech zachovanou, jest hrubě břidličnatá, a že vůbec nejstarší hory čili prahory skládá, nazýváme ji schladlou, břidličnatou *korou prahorní*, k níž zajisté jako ku svědkyni prvních dob zemských obzvláštní úctu míti musíme.

Kůra prahorní nebyla však dosti pevná, aby nepokojnému žhavému vnitru odolati mohla, i prolamovala se na mnohých místech, jako se prolamuje slabý led, a žhavá vnitřní hmota vystupovala na den, čili

jak jináč pravíme, vyvřela. Vyvřelá ta hmota, jinak podobná kůře prahorní, nebyla břidličnatá nýbrž balvanitá, byla to první *vyvřelá hornina* zemská, a ta počítá se také k útvaru prahor. Jednou z těch prahorních, vyvřelých hornin jest též ona žula, z níž pomníky a náhrobky se dělají.

Již v době prahor začala na teplém ještě povrchu zemském působiti voda. Dokud byla celá země žhavá, byla arciť všechna voda v páry proměněna a kolem ní jako hustý mrak rozložena. Čím více však země chladla, tím více vody se na ní udržovalo v podobě potoků, řek i jezer, tím větší bylo působení této na zevnějšek země. Voda vnikala do země a měníc se ve styku se žhavými hmotami v páry, zvětšovala účinky výbuchů žhavého nitra. Vedle toho však voda drtila a drobila, tak jako posud, skály prahorní, zanášela drobeninu jich na místa jiná, skládajíc je ve vrstvy a tím dala základ k vrstvám novým. Zrnka písku, t. j. drobeniny oné během časů se slepila a stvrdla ve vrstevnaté skály, jež dle jich povahy buď pískovci neb břidlicemi zoveme a kteréž představují nám nový druh hornin t. j. *usazených*.

Ještě třetí působnosť měla voda a to neméně značnou. Rozpouštěla, zvláště za pomoci známého plynu — kyseliny uhličité, (která na př. při kvašení vína se vyvinuje nebo v sodovce šumí) — v ní obsaženého, (i za našich dnů jest ve vodě plyn ten, ač ne v tak velkém množství jako dříve) mnohé součástky hornin a usazovala či lépe srážela je na místech jiných, hlavně uprostřed větších moří ve tvaru pevných skal — *skal sražených*.

Kdo déle zaměstnán byl u parních kotlů, dobře ví, že v nich usazuje se časem tak zvaný kámen kotlový, který se čas občas musí vybírati, aby kotel škody nebral. A kámen takový se také tehdy srazil z vody, v níž byl rozpuštěn, z vody, která nám sluje tvrdou.

Tak srážely se horniny již v době prahorní a právě ony zrnité, šedé vápence či mramory, jichž ku pomníkům mramorovým se užívá, jsou takovými za dob prahorních sraženými vrstvami. Arciť že některé z vápenců povstaly vcezením vápencové hmoty mezi horniny jiné, to však prozatím pomineme mlčením.

V *prahorách* poznali jsme tedy skály vychladlé, vyvřelé a sražené, v horninách z těchto skal vzniklých čili v tak zvaných *prvohorách* vrstvy usazené, sražené a dodávám ihned, že také vyvřelé; neboť žhavé nitro zemské, zvláště ve styku s vodou ustavičně a ustavičně kůru zemskou prolamovalo a trhlinami takto způsobenými na den vycházelo, jakož dosud v sopkách našich, většinou na pobřeží nebo blízko něho se naskýtajících, na den vychází v podobě žhavé lávy.

Z hornin prahor a prvohor usazovaly se i srážely vrstvy tak zvaných druhých hor čili *druhohor*, ze všech pak vznikly vrstvy *třetihorní* a za dob našich ukládají se *čtvrtihory* ve formě písku, štěrku, hlin, vápenců a j. útvarů z řek a moří našich.

Na pět uvedených oddílů čili stupňů geologických rozdělili učenci všechny vrstvy kůry zemské, přihlížejíce ku podstatným a význačným rozdílům stupňů těchto. V každém stupni pak rozeznávají vrstvy sladkovodní t. j. ty, které účinkem sladkých vod, řek a potoků vznikly, a vrstvy mořské, které v moři se usadily, a popisují v každém oddílu vrstvy sražené, usazené jakož i horniny vyvřelé. Poznáme to vše lépe u oddílů jednotlivých.

Postup pěti těch stupňů čili oddílů nebývá pravidelným. Na mnohých místech ten neb onen, ba i více jich schází, tak že k. p. na prahorách ihned třetihory se ukládají. Jak to možno? Velmi jednoduše. I za našich dnů můžeme na některých místech země, k. p. ve Švédsku, Dalmácii a j. pozorovati, že země se zvedá nad moře nebo pod jeho hladinu klesá. Zvedlo-li se dno mořské za prahor nad hladinu a zůstalo nad ní až do třetihor a potom zase se ponořilo —, usadily se na prahory ihned vrstvy třetihorní, jak to na Moravě v okolí Kunštátu, Tišňova, Krumlova a Znojma pozorovati můžeme.

Přicházíme nyní ku hlavní věci v zeměznalství. Jak možno rozeznati vrstvu sladkovodní od mořské, jak možno určiti, kterému oddílu geologickému ty které skály neb vrstvy patří?

Vše to možno pomocí *zkamenělin*. Zkamenělinami nazýváme zbytky rostlin neb zvířat, které při tvoření se vrstev do nich zapadly a uzavřeny byvše hmotou vrstvy, během časů tam na kámen se proměnily. Jsou-li to zbytky zvířat neb rostlin, které jen u sladkých vod nebo v nich žíti mohly, soudíme z toho, že vrstva je obsahující jest sladkovodní, patří-li zbytky ty rozhodně mořským zvířatům neb rostlinám, víme ihned, že máme před sebou vrstvu mořskou. Tak tvrdíme dle toho, že k. p. u Pustoměře (blíže Vyškova) neb u Slatinek (při Olomouci) nalezeny mísky ústřic, které jen v moři žijí, že až jsem sahalo kdysi moře a sice, jak poznáme, moře třetihorní. Najdeme-li však na jiném místě u Slatinek nebo u Zdounek blíž Kroměříže vápenec plný stebel a lístků rostlin zemských, víme jistě, že vápenec ten sladkovodním jest.

Tím zároveň pokyn dán, jak poznáme, kterému oddílu ta která vrstva náleží. V každé vrstvě nalezáme alespoň nějakou zkamenělinu, kterouž se od zkamenělin vrstvy jiné liší. Najdu-li tedy v nějaké vrstvě, ať již je to pískovec, jenž se vždy u krajů moře vytvořoval, nebo vápenec ze středu moře pocházející, zkamenělinu prvohorní, vím, že mám před sebou vrstvu prvohor. Patří-li zkamenělina třetihorním zjevům, jest vrstva třetihorní.

Budiž již tuto podotknuto, že prahorních zkamenělin dosud vlastně neznáme. Dokud pak nenajdeme v některé vrstvě zkamenělinu, která by jasně stáří její udávala, nesmíme nikdy říci: tato vrstva patří tomu nebo onomu oddílu čili stupni geologickému.

Ze všeho toho viděti velikou důležitosť zkamenělin. Zkameněliny objasňují *povahu i stáří* vrstvy, v níž se nalezají. Zkameněliny jsou jako obrazy ku tajuplné knize té, jejímiž listy obrovskými jsou jednotlivé stupně geologické a jen ten, kdo všiml si dobře obrazů těch, může v knize té dobře čísti, může světu zděliti, čeho v ní se dočetl o dějinách země, zvláště tehdy, když zároveň přihlížel ku povaze, slohu a hmotě horniny, t. j. k tomu, zda hornina jest břidličnatá, pískovcová vápencová atd.

Chceme-li tedy znáti geolog. osudy Moravy naší a našeho Slezska, musíme si bedlivě všímati všeho toho, o čemž jsem tu vykládal, musíme sbírati zkameněliny, vzorky každé horniny a aby každému všechno přístupno bylo, ukládati je ve sbírkách veřejných jako na příklad v těch, jež zařizuje museum naše. To je prvním účelem sbírek jeho zeměznaleckých č. geologických. A zkameněliny i vzorky hornin sbírati může každý, kdo trochu jen všímá si skal, především však majitelé lomů rozmanitých.

Čím méně zkamenělin v té které hornině se naskýtá, tím důležitější, tím vzácnější jest každá nalezená.

Víme sice již o vrstvách zemských na Moravě dosti mnoho a vše, co dosud víme, vyložím v črtách příštích. Sbíráním zkamenělin však objasní se ještě mnohé záhadné věci zeměznalecké, jichž u nás ještě dosti jest, tehdy především, podaří-li se pro tu kterou vrstvu najíti nějakou zkamenělinu rozhodující. A to jest druhým účelem sbírek muzejních.

Přispěj i Ty, milý čtenáři, ku dosažení obou účelů těch dle sil svých a učiníš se o vlasť zasloužilým. Jsi-li ctižádostiv, věř, že každý dárek Tvůj hlásati bude štědrosť Tvou a všickni navštěvovatelé muzeja spolkového ohlížeti si jej budou s vděčností a úctou.

O starožitnostech, jež vykopány byly u svat. Vácslava v Olomouci.

Podává J. Havelka, gym. professor v Olomouci.

Především budiž podotknuto, že není nám tu činiti s nějakým kopáním vědeckým, podniknutým za účely starožitnickými; ačkoliv věru v těchto místech, na tomto prastarém hradišti olomuckém nižádné soustavné prohledávání vrstev zemských neminulo by se s výsledky skvělými. Starožitnosti, o nichž stručně jednati hodlám, nalezeny jsou toliko náhodou, když v letě r. 1883. kostel sv. Vácslava počal se opravovati. Řečený chrám metropolitní bude totiž nákladem Jeho eminence kardinála Fürstenberka převeden všecek na sloh gotický, opatřen na jižní straně krásnou věží a okolí jeho na park upraveno. Za tou příčinou tedy především vůkolní půda odebráním mnoha prsti jest urovnána, kopány jsou základy ku dotčené věži a k pilířům a jiným přístavkům, jimiž vlašské nynější presbyterium zvenčí nabyti má gotického rázu. Konečně také kopáno ještě za příčinou založení cest a stezek parkových.

Již odtud zřejmo, že rylo a hrabalo se tu na místech mnohých jakož i různými rozměry a do hloubky velmi nestejné; do hloubky nestejné také proto, poněvadž skalnaté jádro návrší svatovácslavského na straně jižní a východní svahy má mnohotvárné, zde více onde méně srázné a základy těžkých gotických zdí nutno bylo všude opříti o skálu samorostlou. Hloubka kopanin od nynější roviny hořejší počítajíc pohybuje se mezi 1 m. a 5 m.; nejmenší poměrně jest na západě, na východě největší.

K obtížím, jež zpravodaji plynou z okolností vytčených, druží se ještě nehoda, že docela uniklo pozornosti mužů povolaných, jaké památky v sobě kryly ony vrstvy zemské, které nejdříve, k vůli planování celého stavěniště a parku zamýšleného odtud byly odstraněny. Teprv při dalším kopání zásluhou arcib. stavitele p. Merethy a poslance vel. p. Ig. Vurma přihlíženo ku starožitnostem vykopaným a dány v té příčině náležité rozkazy pracovníkům. Po větší části památky nalezené uložiti dal p. kardinál*) v rezidenci své, ostatek majetkem jest vel. p. Ig. Vurma.

*) Sloužíť zajisté ku veliké cti a chvále Jeho eminenci, že dává takto krásný příklad všímavosti ku památkám vlasteneckým. Věčná škoda, že předchůzcové jeho nečinili podobně. Jaké poklady vzácných památek byly by nyní již nahromaděny!

Přehlížíme-li všecek nález, jeví se býti především velmi nápadno, že i starožitnosti nalezené ve hloubce největší nejeví se býti obsahem nějakých hrobů dávních nebo jiných kopanin. Předměty ty spočívaly tu vesměs skoro na samé skále, byly tedy podle všeho toliko pohozeny a později zasypány těmi vrstvami zemskými, které je kryly.

Nebude tudíž příliš odvážlivo, pravíme-li, že návrší, na němž nyní mimo jiné budovy vyčnívá kostel sv. Vácslava, původně bylo toliko holou skalou, na níž jednak, aby se získalo větší rovné plochy stavební, jednak aby místo co možná se zvýšilo za účely opevňovacími, postupem časů víc a více naváženo prsti, až návrší nabylo nynější podoby své. Nemýlíme-li se v tomto předpokládání, pak jest na bíle dni, že rozličné vrstvy zemské v těchto místech jsou návozem — nebo snad i nánosem — z dob různých a sice že nejspodnější vrstvy jsou nejstarší, hořejší pak nejmladší, což ostatně jinde, kde půda jest samorostlou, samo sebou se rozumívá obyčejně.

Pokud posavadní nález k tomu oprávňuje, možno veškerou prsť zdola nahoru roztříditi na tři hlavní vrstvy kultúrní: na vrstvu pravěkou, středo- a novověkou. Pravěká vrstva jest co do mohutnosti své nejnepatrnější a nejméně památek obsahovala. Nejsilnější za to jest vrstva středověká a v ní též nalezeno nejvíce zůstatků, z čehož zřejmo, že za středověku na olomuckém hradisku panoval ruch nejčilejší, nejhlučnější.

V nejposlednější, pravěké vrstvě vykopány jsou toliko hliněné a koštěné starožitnosti a sice: nádoby hrnkům podobné, šálky pěkně ozdobené, přesleny zvláštní podoby a množství střepů nádob rozličných. Na všech nádobách tuto nalezených viděti, že urobeny jsou pouhou rukou a nikoliv na kruhu hrnčířském. Dále ve vrstvě pravěké namanuly se kančí kly, veliký roh zubří, hnátní a jiné kosti zubří, šídlo koštěné uhlím zasypané a na samé skále dvě koštěné brusle práce velmi úhledné. Brusle takové pravěcí obyvatelé naší vlasti robili nejvíce z nártní kosti (metacarpus) koňské a řemínky přivazovali je na nohy. Také v Nákle v prosinci r. 1883. objeveny jsou brusle, ale větší a hrubší nežli brusle shora dotčené.

Nejvíce kořisti archaeologické bylo ze druhé, středověké vrstvy. Tu nalezeny jsou památky kamenné, zbytky staveb přemnohé, předměty hliněné, kovové i koštěné.

Z kamenných uvádím zvláště několik ručních mlýnů, ploských to kamenů v průměru asi ½ m., na nichž kamennými drtidly obilí se rozemílalo a děrou, uprostřed kamene vydlabanou, pak smetalo do nádoby podstavené.

Co do stavitelských památek stůjtež zde tyto: celý portál velmi hrubě z balvanů tesaných urobený, snad to druhdy bývala brána ohradní, jíž do knížecího sídla se vjíždělo; — základy jakési veliké stavby, jež ovšem nebylo lze sledovati dále; — oblouky románských oken, několik románských hlavic překrásně pracovaných, kus šroubovitého sloupu románského, vypuklá práce (relief) románská, části gotických hlavic a oblouky z gotických oken, což vše pochází z bývalého, nádherného hradu knížecího, který asi barbarským způsobem byl pobořen a rozmetán, když na místě tom nynější kostel sv. Vácslava počal se stavěti.

Z hliněných předmětů jmenuji: množství střepů nádob tlustých, ježto byly na kruhu hrnčířském robeny a ozdobami svými podobají se

nádobám v Lošticích nalezeným; — malou popelničku podoby velmi starobylé, dna větších nádob se znaky, tkalcovská závaží, několik hliněných perel a přeslenů.

Kovové památky nalezeny tu tyto: kusy zvonoviny měděnkou porušené, měděný peníz římský císaře Galliena ze III. století po Kristu, železné části dveří, železná sekyra, kladivo a j., ovšem také rzí velice poškozené.

Konečně ještě ve vrstvě středověké vykopány jsou mnohé mohutné parohy jelení a jich části. Jeden kus zjevně zpracován jest na rukověť snad k noži nějakému.

V nejvyšší vrstvě, vrstvě to novověké nalezla se předně nádoba v ohradní zdi zazděná, dále z kovových předmětů: klíče starodávní, nebozízy, háky a otěžeje, hvězdice, jaké v bitvách druhdy házívány pod koně a novověké kosti zvířecí, jakož i kostry lidské v několika hrobech u samého kostela položených.

Když se pak ohradní zeď rozebírala, objeveno náramné množství strusek, spečených kamenů a seškvařenin podivných, v nichž tu onde viděti bylo buď kusy dřevěného uhlí buď zjevné jeho otisky. Dlouho nikdo nevěděl si rady s tímto neobyčejným nálezem, až p. dr. J. Wankel nás poučil, že jsou to zůstatky tak zvaných spečených ohrad a zdí, jichž památku nám pověsti lidové jménem skleněných hradů a zámků zachovaly.

Druhdy stavívány totiž ohrady také tímto způsobem. Nakupeno valem velikým a vysokým kamení a dříví a vůkol také po stranách rozloženo paliva síla veliká. Snad také nakupené kamení posypáno hojně pískem a nějakou látkou solnou, načež dříví zapáleno. Žárem ohromným pak speklo se stavivo v pevnou, souvislou a na mnoze jako sklo lesklou hráz, která arci vzdorovala zubu časovému velmi dlouho. Doba staveb těchto nedá se ještě určiti; ale připadá zajisté velmi daleko do minulosti. Stavby podobné nalezeny jsou také ve Slezsku, v Lužici a ve Skotsku. Pisatel těchto řádků sám o minulých prázdninách konstatoval spečené hradby velmi rozsáhlé na Obersku u Loštic.

Také zde v Olomouci tedy někdy byla toho druhu ohrada spečená. Kde? nedá se říci s jistotou. Možná dosť, že to bylo nejstarší opevnění starého hradiště zdejšího, na němž nyní vyčnívá kostel svat. Václava. Spečené hradby ty však byly později schválně rozbourány a z trosek jejich namnoze vystavěna ohradní zeď, která z jižní strany vroubí návrší svatovácslavské.

Spěžové předměty vykopány nebyly žádné, alespoň pracovníci nic podobného neodevzdali.

Dopisy.

Z Nákla. Obec naše patří zajisté mezi ony obce moravské, které ve příčině archaeologické mají minulosť velezajímavou. P. dr. J. Wankel, kustos muzeja našeho a anthropolog pověsti nevšední, na jisto již postavil, že v obci Nákle, na místě, kdež nyní stojí kostel, starý hřbitov, poblízké domy a zahrady, — bývalo staroslovanské hradiště a hned u něho pohřebiště. Na východním svahu pohřebiště toho (na stavěništi č.

p. 15.) rozkopával v září a říjnu r. 1883. majetník vyvýšeninu země a tu opět nalezeno rozličných starožitných památek Za nejznamenitější z nich sluší pokládati kus rohu obrovského jelena (Cervus megaloceros), jenž jest uprostřed prodlabán do čtverce, z čehož vychází na jevo, že sloužíval kdysi za toporo snad na dlátko kamenné. Zdaž upotřebil rohu toho za nástroj člověk, jenž současně s jelenem předpotopním a sice v lochách tu dosud zachovaných bydlel, či zdaž později roh ten byl nalezen a upotřeben? Z naleziště lze na obé tímž právem souditi. V prsti, ponejvíce z popele složené, nalezen pak hliněný kroužek, jehož se užívalo za těžítko na vřeteno, tak zvaný přeslen, jedna kulička z hlíny pálené, jakýchž dáváno do hrobu snad na označení věku nebožtíkova a hojnost střepů z popelnic a nádob, jakož i části kostí zvířecích. Že popelnice a nádoby byly roztlučeny, má svou příčinu v tom, že kopáno jest do hloubky pouze 1—1$^1/_2$m. a že na vyvýšenině prokopávané již po sta roků stávala chalupa, tíží svou zemi sypkou a tedy i nádoby hliněné roztlačila, které v zemi jsou až příliš měkky a teprv, když chvíli na vzduchu pobyly, stvrdnou. Tvar a úpoba popelnic jsou rázu tak ryze staroslovanského, že by jim ho ani Virchow neupřel. Zrobeny jsou u většině z hlíny, tuhy a roztlučeného rozličného kamení, a sice jak prostou rukou tak i na kruhu hrnčířském, s polevou tuhovou i bez ní, jsou na slunci sušené i pálené. Ozdoby na nich tvoří podlouhlé vlnité čáry, důlky nehtem prstu učiněné a kresby trojhrané a klikaté. Z vrstvy země prokopávané, která jest více popelem než prstí, lze souditi, že tu mrtvoly byly spalovány, nebo že na hrobech, hlouběji položených, než zatím bylo kopáno, žertvy bývaly páleny. Doufám, že příštího jara páni znalci z muzejního spolku ustriny, které na třech místech lze tu velmi zřetelně viděti, budou skoumati a též řečené pohřebiště Nákelské důkladně si prohlédnou. *M. Růžička.*

Z Nákla. Mnohé praehistorické nálezy, v Nákle za dřívějších dob učiněné, byly zřejmým důkazem starobylosti a to slovanské starobylosti osady té. Než nález ze dne 6. prosince roku 1883. nejen utvrzuje pravdu této slovanské starobylosti, nýbrž i názvy „Náklo, Nákelští" dokonale vysvětluje a znalost a zkušenost p. dra. Wankla a prof. Havelky ve věcích praehistorických oceňovati velí. Tvrdilit pánové tito, že název „Náklo" má původ svůj ze stavby na kolech a že stavby nákolové se u Nákla kdysi jistotně objeví. Než asi 7 let uplynulo od chvíle, kdy poprvé p. prof. Havelka se mi ve smysl ten vyjádřil. Střepiny z popelnic na poli jednom v poloze, která ku stavbě náklové poukazovala, vedly mne k tomu, že jsem asi 3 jámy vykopati dal. Než o kolech, o stavbě kůlové ani zmínky. Teprv v loni dalo obecní představenstvo kopati rybník a tu nenadále dělníci z vody dubový kůl prastarý vytáhli řetězi z bahna a štěrku. Kolů těch bylo pak víc a víc, čím blíže k vesnici dělníci kopali. Koly zaraženy byly dosti pravidelně na ploše více než 16□ m. veliké. Upozorněn na to, hezky zticha u sebe jen domýšlel jsem se, že snad přece domnění pp. dra. Wankla a prof. Havelky se uskuteční. Byl jsem tedy velmi radostně překvapen, když 6. prosince přiběhl dělník ke mně a děl: „Vykopali jsme kotel a 8 malých mísEček." A vskutku vykopali kotel spěžový 35 cm. zvýší a 35 cm. zšíří a 8 mísEček též spěžových, z nichž některé jsou velmi krásně a umčle pracovány a ozdobeny. Jsout věci tu nalezené totožny s nálezem v Bílém jezeře ve Švýcařích, v tamní osadě náklové učiněným, a možno nyní ze shody této.

jakož i z kolů, mezi nimiž starožitnosti se zde nalezly, souditi, že u Nákla bývala stavba náklová, že ze stavby té vzniklo slovanské jméno Náklo a že pro bydliště své na kolech, klech jmenovali se zdejší slovanští obyvatelé „Nákelští". Z toho pak, že věci tyto, užívané snad k bohoslužbě a obřadům pohřebním, jsou dle p. dra. Wankla (viz Dr. Wankl, die mährische Schweiz, strana 408—411.) díla etrurského neb snad umbrického, umění Etrusků a Umbrů že pak po pátém století před Kristem již klesalo, lze za to míti, že spěžový kotel nákelský i s koflíčky bezpochyby z Italije obchodem Etrusků neb slovanských (?) Umbrů ke Slovanům Nákelským se dostal a že tedy již 400 let před Kristem Slované na kolech zde bydlívali a „Nákelští" se nazývali. Celý nález darovalo slavné zastupitelstvo Nákelské krajinskému museji v Olomouci, spolu s jedním kolem a mnohými kostmi na témž místě nalezenými. Několik kolů dosud u starosty, p. Mel. Chytila jest uschováno. Až na místech těch řádně a vědecky se bude skoumati, tu do naší prachistorie snad mnohého světla ještě se dostane. Kéž by jen Nákelští nynější po Nákelských svých předcích nalezené památky vesměs zachovávali pečlivě. *M. Růžička.*

Drobné zprávy.

Rukopisy Galašovy. Muzejní spolek došla zpráva, že vel. p. J. Fiala, kons. rada a farář ve Hrozné Lhotě, chová některé rukopisy známého buditele národního a auktora „Muzy moravské", Galaše; pročež ihned učiněny kroky patřičné, nebylo-li by možno rukopisy ty pro muzeum naše získati. Na list dotyčný odepsal však p. kons. rada, kmet to 89letý takto: „Líto mi, že Vašemu horlivému přání vyhověti nemohu, an jsem hned po úmrtí našeho slovutného vlastence Jos. Agapita Galaše všecky jeho rukopisy dle žádosti jeho do kláštera Rajhradského, duplikáty pak vlastní rukou jeho psané do muzea v Brně odeslal." Zpráva ta zajisté v nejedné příčině jest důležitou. — Také v knihovně c. k. slov. gymnazija olomuckého nacházejí se čtyři vázané díly rukopisů Galašových, jež auktor nadepsal „Joz. Heřmana Agap. Galaše Moravské rozmanitosti". Rukopisy tyto byly majetkem nebožtíka J. Houšky, někdejšího ředitele reálky v Olomouci. J. H.

Kříže cyrillomethodějské. Třebas myšlenky té byli ještě někteří nevěřící odpůrcové, není více pochybnosti o tom, že zachoval se u nás nejeden kříž kamenný z IX. století, nejeden kříž, jenž pamatuje světodějnou misiji apoštolů*) slovanských. Poslední dobou opět přibylo několik zpráv zajímavých. Tak zaslal nám bohoslovec olom., p. J. Halouzka, nákres a popis památného kříže z Topolan, na kterýž nejdříve upozornil veled. p. dr. J. Symerský, kanovník olomucký. — Vel. p. J. Žáček, kurát, píše o podobném kříži ve Hvozdné, jehož hořejší část jest uražena, a podává taktéž jeho nákres. — Pan J. M. Bakalář, bohoslovec v Brně, zdělil nám, že u hřbitova v Mořicích zachoval se kříž, který velmi se podobá kříži slatinickému, o němž pojednáno na str. 307. II. roč. „Sborníku velehradského. — Též z Holešova došla zpráva o prastarém kříži, který blíže Martinic stojí. My se ku zprávám těmto ještě vrátíme a pokusíme se rozhodnouti, pokud kříže dotčené čítati lze mezi skutečné pomníky prvního u nás křesťanství. J. H.

*) Viz patřící sem pojednání v I., II. a III. ročníku „Sborníku velehradského."

Pamětihodný nález učiněn byl v červnu roku 1883. na státním nádraží olomuckém. Na hlavním (3.) koleji totiž, naproti třetím (čítáme-li od jihu) vratům tamního skladiště, při vyměňování prahů kopáno asi půl metru do hloubky. Tu ihned vyhrabány jsou kosti lidské v černé zemi zasypané, dále pak 3 misky měděné a konečně naspodu zase kosti některé. Zvláštní pozornosti zasluhují ony misky, mající podobu větších misek vážkových. Mimo jiné primitivní ozdoby vyryt na každé z nich třikráte archanděl Michal. Podle celého vzezření pocházejí misky ty asi z X. století po Kristu a ozdobami svými ukazují zjevně, že upotřebeno jich, jakož dosud se děje v církvi východní, při službách božích ku rozdá-

vání svěcených chlebů. Snad tedy, když u nás pomálu již zacházel obřad cyrillomethodějský, tuto s posledním knězem slovanským do země uloženo jest také všeliké obřadní nádobí. Jednu z mísek řečených na požádání výboru velmi ochotně muzeji našemu daroval p. J. Ludvig, vrchní inspektor dráhy státní v Praze. J. H.

Nummulity moravské. Proslavené pyramidy egyptské, na nichž tisíce lidí po mnohá leta pracovalo a v jejichž vnitru faraonové egyptští pohřbeni, skládají se z vápence plného penízkovitých zkamenělin — tak zvaných *Nummulitů*. Nummulity ty, po nichž celé pásmo staršich třetihor i eocénu *nummulitovým* se nazývá, jsou na Moravě velkou vzácností a uvádí se od Bystřice p. Hostýnem (z pískovců) a z okolí Štramberka (z vápenců i pískovců.) U Živce v Haliči častěji se naskýtají. Přece však četné vrstvy na Moravě, dle podoby své, počítají se ku vrstvám nummulitovým. Jest věru zajímavým objevení, které učiněno na zbytcích starého hradu olomuckého, nalezených při kopání základů ku rozšíření dómu svatováclavského. Zbytky ty, slohu byzantskorománského, jsou ze žlutavého vápenitého pískovce, místy kousičky prahorních, zelenavých břidlic obsahujícího, a chovají roztroušeně nummulity přepěkné struktury. Že z Moravy kámen ten pochází jest jisto; bude nyní zapotřebí, hledati jen místo, odkud byl vzat. J. Kl.

Moldavit moravský. V okolí Budějovic a Vltavotýna v Čechách ode dávna v ornici a písku se nalézají zvláštní zelenohnědé, na povrchu jako suché švestky scvrklé kusy hmoty sklovité, která do nedávna za zvláštní druh obsidiánu pokládána a moldavitem zvána jest. V době poslední však mnozí učenci, jako k. p. prof. Makovský na technice brněnské, začali dokazovati, že hmota ta jen zbytkem skla z pravěkých skláren jest a měli zajisté mnohý pádný pro tvrzení své důvod. Nejnověji objevil pilný a činný mineralog moravský, p. dr. Fr. Dvorský, professor v Třebíči, v okolí města toho kusy moldavitu zcela téměř podobné moldavitu českému. Naleziště jsou štěrky na řece Jihlavce a sice u Kožichovic, Dalečic (vých.), Skreje, Dukovan a Senohradu (záp.) Prof. dr. Dvorský snaží se velmi obratně uhájiti moldavit jako nerost.*) Spor však dosud nerozhodnut. Nám jen toto vždy na mysli při sporu onom tane: Kdyby byl moldavit výtvorem předvěkého sklárství, musel by se jistě častěji naskýtati. Známeť pravého moldavitu náleziště pouze následující: Čechy (Vltavotýn a blízké Budějovice), Moravu (Třebíč) a Francii (Auvergne a sice poblíž Mont Dore-u). J. Kl.

*) Srovnej: Die am Iglavaflusse abgesetzten Moldauit-Quarzgerölle v. Dr. Franz Dvorský. Program gymnasia Třebíčského z. r. 1883.

Literatura Moravy se týkající.*)

Flora moravská a slezská. Slož. Adolf Oborný. (*Flora von Mähren und oesterr. Schlesien, enthaltend die wildwachsenden, verwilderten und häufig angebauten Gefässpflanzen. Brünn, 1883. I. Theil: Die Gefäss-Cryptogamen, Gymnospermen und Mono cotyledonen.*) Máme před sebou první spis, naši květenu moravskou souborně a dokonale pojednávající. Co dosud po různých programech gymnasialních, po různých botanických časopisech atd. roztroušeno, to pílí mravenčí a kriticky sesbíral pilný a důkladný sběratel prof. Oborný v díle svém. Konečný úsudek a některé zajímavosti moravské ve příčině našeho rostlinstva podáme, až dílo dokonáno bude. Nemůžeme však opomenouti, abychom již nyní nepoukázali ku velmi bedlivě, ba vzorně sestaveným dějinám proskoumávání rostlinného vlasti naší. Sebe menší zprávička o floře naší tu zaznamenána. Další oddíl, týkající se geografických poměrů a klimatických Moravy a Slezska, mohl by více s rozšířením rostlin býti ve styk uváděn. Tak jak nám podán, jest více zeměpisem než geografickým rostlinopisem, kterýž arciť na zeměpisných, geologických a klimatických poměrech se zakládá. V oddíle systematickém použito dělení a třídění, jak je máme v „Prodromu květeny České" od Čelakovského a jiných dobrých knihách, flory popisu-

*) Pod tímto záhlavím stručně recenzovati budeme každé dílo ku vlastivědě moravské patřící, jež redakci těchto listů bude zasláno, načež dotyčné pány auktory a nakladatele pozorny činíme. Po přednosti pak zření míti budeme ku spisům anthropologickým, archaeologickým, historickým, statistickým, zeměpisným a přírodnickým, ať již jsou to spisy české nebo cizojazyčné.

jících. Jen diagnosy zdají se nám býti až příliš stručné a bez všeobecných poznámek o různých vlastnostech podány a proto bude určování rostlin méně obratnému botanikovi místy dosti obtížno. Rozšíření jednotlivých druhů však velmi bedlivě sebráno a uvedeno. Celkem zajisté bude kniha tato všem rostlinářům moravským velevítanou; bylo by však žádoucno, aby podobné dílo vyšlo též v jazyce českém. Kéž by věci té co nejdříve ujal se některý povolaný z botaniků našich. *J. Kl.*

Kruhové ohrady „Hrudy" u Strážnice. Popisuje prof. **A. Komers.** *(Mittheilungen der anthropolog. Gesellschaft in Wien. Bnd. XIII. Der Ringwall „Hrudy" bei Strážnic in Mähren.)* Znojemský prof. p. Aug. Komers věnoval dobu několika prázdnin, aby proskoumal některá místa v okolí Strážnickém, kde různé starožitné nálezy objeveny byly. Výsledky svého badání uveřejnil ve zprávách anthropologické společnosti Vídeňské (svazek XIII.) Po krátké úvaze o důležité poloze města Strážnice dává p. prof. zprávu o pohanském pohřebišti, které vně města u domku pohodného (rasovny) od nádenníků, písek kopajících odkryto bylo. Zapomněl tu pan spisovatel upozorniti na podivné jméno oné trati „Izdébky" zvané. Jméno to prastaré, v Strážnici nyní neslýchané, značí malé světnice čili jizbičky. Vztahuje-li se jméno toto na domky pradávných obyvatelů, na původní osadu, o které pověsť dí, že sahala až ke kapličce sv. Rozalie u Petrova, aneb snad na hroby samé, jakožto na komůrky, to nechci rozhodnouti. Mně alespoň jméno ono vždy nápadno bylo, tak že jsem tomu místu dotud pozornosť věnoval, až pohřebiště objeveno bylo. Myslím, že na témž místě i v křesťanské době ještě pochovávali, čemuž nálezy koster ve vyšší vrstvě a již v rakvích uložených nasvědčují. Bylоť by záhodno, by se tu dále skoumalo. Největší část pojednání onoho zabývá se popisem velké předhistorické ohrady poblíž valchy Petrovské, rozkládající se na mokrých lukách podél jedné stoky Moravy. Lid nazývá toto místo „Hrudami", asi proto, poněvadž ohrada vyvýšená rozkopána a k sázení řepy, kukuřice a prosa upotřebena byla, což obecnému lidu vzhledem na okolí ponětí k tomuto názvu zavdalo. Že by slovo „Hrudy" se slovem hrad souviselo, o tom lze pochybovati. Ohrada ta zasluhuje všeho povšimnutí; neboť podobných velmi málo v našich krajích se nalézá. Také jest ve spojení s tratí Čertoryjemi, o kterých v úvaze šířeji jest mluveno; nepodotknuto zůstává, že i tam na rozličných místech černou hlínu se střepy, ba i mnohou kostru vykopali. — Gratulujeme panu spisovateli k jeho výskumům a přáli bychom si jen ještě, by je též po česku uveřejňoval. *Dr. Fr. Dv.*

Kronika olom. spolku muzejního.

Potřeba spolku muzejního ukazovala se na Moravě již dávno. Drahně let již o spolku takovém radívali se nynější ředitel česk. gymnazija opavského, p. V. Prasek a redaktor listů těchto hlavně za tím účelem, aby takto pomocí obecnou vydávána býti mohla u nás také větší díla učená, díla obsahující zejména otisky listin a jiných psaných památek historických, při jichžto odebírání nelze čítati na obecenstvo četné a k jejichžto vydání tudíž málokdy najde se nějaký nakladatel soukromý. Také zkušenosť, že i v pokročilých jinak končinách vlasti naší co rok vzácné památky starověké přicházely na zmar nebo do ciziny odtud byly odneseny na škodu vlasteneckých dějin nemalou, dávno již nutkala ku zaražení spolku muzejního, o čemž nejednou pojednáno ve sl. čtenářském spolku olom.

Než, jakkoliv potřeba spolku muzejního uznávána čím dále tím více, přece odkládáno s činem po několik let, poněvadž se překážky při díle tom zdály býti nepřekonatelnými. A bůh ví, jak dlouho by ještě bylo zůstalo toliko při vůli dobré, kdyby nynější redaktor „Našince", p. A. Jiříček včasnou odhodlaností všeliké další odkládání nebyl učinil nemožným.

Ve srozumění s p. řed. V. Praskem uveřejnil totiž p. Jiříček dne 2. května r. 1883. v „Našinci" č. 50. provolání, nadepsané slovy „České muzeum v Olomouci", ve kterémžto provolání odvoláváno se ku vlastenecké pokročilosti a uvědomělosti, vylíčeno stručně, co slovo muzeum znamená a obecenstvo naše zároveň vyzváno, aby všeliké zůstatky dávnověké a památnosti jiné sbíralo a do Olomouce zasýlalo, kdež by dary ty zatím výbor matice školské opatroval tak dlouho alespoň, až by vlastní spolek muzejní se utvořil a o vše postaral se účinlivěji. „Neníť třeba," — končí se provolání řečené — „aby muzeum za rok vzrostlo, avšak není také potřebí s věcí tou odkládati. Vždyť pro počátek i bez peněžitých příspěvků

lze nasbírati velikých pokladů národních, nyní roztroušených, pohozených listin, knih starých i nových, mincí, věcí ze země vykopaných a t. d. Dobré vůli nic nesnadného. „Kdo čemu chce, dá se jedním vlasem přitáhnouti", praví přísloví, a kdož by nechtěl věci dobré, věci šlechetné, kde běží o naši hrdosť národní?"

Ačkoliv jen některé listy naše provolání řečeného si všimly a tímže směrem na čtenáře své působily, nezůstalo ono bez ohlasu mohutného. Jisto alespoň tolik, že znamenitě takto rovnány jsou cesty spolku muzejnímu, s jehož zařízením tím méně nyní mohlo býti otáleno, ana již dne 13. května 1883. v čísle 55. „Našince" uveřejněna byla celá řada vzácných darů pro muzeum olomucké a i dále štědrosť rodáků našich tak jevila se velikou, že pomýšleti bylo na místnosť zvláštní, ana slav. olomucká matice školská s místnostmi svými pomálu sama přicházela do tísně.

Avšak ještě nebylo stanov potřebných a nikde u nás spolku českého, který by v té příčině byl zařizovatelům sloužiti mohl za vzor. Práci složiti stanovy muzejního spolku přijal redaktor těchto listů a maje na zřeteli „spolek ku probadání dějin Němců v Čechách", jehož organizace osvědčovala se ve příčině nejedné, úlohu tu provedl brzo. Aby tento prvopis stanov spolkových náležitě byl vytříben a propilován, konány jsou pak porady soukromé i společné, jichž účastnili se: p. dr. E. Čáp, vel. p. J. Geisler, pan dr. J. Hynek, p. ředitel V. Prasek, p. dr. J. Wankl, vel. p. poslanec I. Vurm a p. dr. Žáček.

V poradách těchto původní návrhy stanov pozměněny jsou valně, takto zejmena upuštěno od zařizování odborů místních, poněvadž se organizace tato pro první začátky spolku našeho viděla býti příliš složitou.

Potřebné opisy stanov pořízeny byly laskavostí p. dra. E. Čápa, načež v červenci 1883. požádáno u vys. mor. místodržitelství v Brně za schválení stanov. Originál stanov spolkových podepsali: Veled. p. hrabě A. d'Orsay, inful. rektor a kanovník, p. F. P. Slabýhoudek, lékárník, p. dr. V. Vyšín, c. k. professor a primář, veled. p. P. Heidenreich, čestný vikař a kons. assessor, p. dr. J. Wankel, lékař, p. J. Sytko, c. k. gymn. professor a okr. dozorce školní, p. V. Tkaný, c. k. gymn. professor, p. dr. E. Čáp, advokát, vel. p. J. Geisler, vikař a redaktor tohoto časopisu, všickni v Olomouci.

Stanovy, jež níže uvádíme zněním plným, schváleny jsou výnosem c. k. místodržitelství ze dne 6. srpna 1883. čís. 18954., načež ihned svolána na den 19. srpna téhož r. poradní hromada přátel muzeja z Olomouce a okolí. Hromada ta sešla se v budově matice školské a zvolila prozatímní výbor, který by všecky přípravné práce ku první valné hromadě měl vykonati. Výboru tomu, jenž sestával z pp. dra. J. Wankla, dra. J. Hynka, dra. F. Pokorného, E. Bufky a redaktora těchto listů, uloženo, by na veřejnosť učinil provolání ve prospěch spolku muzejního a vyzval obecenstvo ku přihláškám za členy, by sestavil kandidátní listinu výboru příštího a na den 23. září svolal první, t. j. zařizující valnou hromadu. V téže poradní hromadě hned jevilo se tolik účastenství na příštích osudech spolku, že všickni přítomní přihlásili se za členy a příspěvků peněžitých již tuto sebráno na 200 zl. r. č.

Dne 23. září 1883. sešla se zařizující valná hromada v budově matiční a to za předsednictví p. dra. Hynka, jenž také prozatímnému výboru byl předsedou. Ten přede vším vylíčil, co vše prozatímní výbor byl vykonal a jaký jest stav spolku, k němuž do té doby 120 členů se bylo přihlásilo. Zároveň oznámil spolku, že veled. p. hrabě Anatole d'Orsay dva salóny rezidence své propůjčil na sestavení sbírek muzejních, kteréžto spanilomyslné rozhodnutí později také nejdůstojnější kapitula zatím pro první rok spolkový potvrdila. Dále pak stanoven praeliminář na spolk. rok příští a za výbory muzejního spolku zvoleni tito pp: Hrabě A. d'Orsay, prof. E. Bronec, účetní E. Bufka, prof. J. Havelka, dr. J. Hynek, prof. J. Korec, J. Kramář, kněhtiskař, prof. J. Lošťák, okr. dozorce, dr. Fr. Pokorný, velkostatkář L. Příza, vel. p. M. Růžička, kaplan v Nákle, Fr. Slaměník, nadučitel v Kojetíně, prof. J. Sytko, okr. dozorce, dr. Wankel a vel. p. poslanec I. Vurm. Za revisóry účtů ustanoveni jsou pp. A. Jiříček, prof. J. Malec a prof. dr. V. Vyšín.

Výbor téhož dne ještě ustanovil se takto: p. hrabě Ant. d'Orsay zvolen předsedou, p. dr. J. Hynek místopředsedou, p. dr. F. Pokorný pokladníkem, p. E. Bufka jednatelem, p. prof. J. Havelka redaktorem spolkového časopisu, p. dr. J. Wankel kustodem muzea a ku pomoci mu navržen p. prof. J. Havelka, konečně pp. prof. J. Korec a E. Bufka jmenováni bibliotekáři.

Po té výbor konal celkem ještě schůze čtyři a sice vždy za předsednictví veled. p. hraběte A. d'Orsaye a v kanceláři místopředsedy p. dra. Hynka. Při 1. schůzi, dne 28. září m. r., zabýval se hlavně upravením místností muzejních a obstaráváním potřebných skříní a jiného nábytku. — Ve 2. schůzi, dne 24.

října, když ustanoveno jest, že „časopis“ muzejní prozatím vydáván býti má do roku čtyřikráte, že tisknouti se má o 1000 exemplářích a že rozesláno býti má po Moravě 1600 výtisků „provolání“, radil se výbor, kterak by bylo lze pro muzeum získati vzácnou archaeologickou sbírku vel. p. Fr. Koželuhy, katechety v Prostějově. P. dr. Wankel uvolil se, že k vůli ohlednutí sbírky té do Prostějova zajede. — Ve 3. schůzi dne 11. prosince ustanoveno, že první řádná schůze spolková konati se má dne 30. prosince v budově matice školské v Olomouci. S velikou radostí přijato zdělení, že vel. p. Fr. Koželuha odhodlal se krásnou sbírku svou muzeji našemu darovati. Výbor usnáší se, by vysloveny byly p. katechetovi zvláštní díky a v nejbližší příští valné hromadě učinil se návrh, by vlastimil ten o starožitnictví moravské velezasloužilý jmenován byl čestným členem našeho spolku. Zároveň usneseno, že zaslána býti má prosba slavné obci Náklu, by nalezené tam právě starožitnosti převzácné muzeji darovala. V téže schůzi jmenoval výbor následující 3 dopisující členy: vel. p. J. Soukupa, faráře a konsist. radu v Doubravici, p. K. J. Mašku, professora v N. Jičíně a p. J. Kniesa, učitele v Kunštátě. — Ve 4. konečně schůzi, dne 22. prosince konané, ustanovil výbor poděkovati se vřele slavné obci Náklu, která zatím s ochotou příkladnou krásné bronzy, asi ze 4. století před Krist. pocházející, spolku našemu darovala. Taktéž usnesl se výbor p. J. Vondráčkovi, majiteli dolů v M. Ostravě a p. V. Vondráčkovi, řediteli dolů tamtéž, vysloviti díky, že z vlastní ochoty a obětavosti vlastenecké uvolili se místo jednou na vždy ročně věnovati po 25 zl. účelům spolkovým.

Dne 30. prosince o 2. hodině odpolední za předsednictví veled. p. hraběte A. d'Orsaye konala se dotčená již 1. řádná schůze spolková. Účastenství jak z Olomouce tak z okolí bylo velmi hojné. Když na požádání p. předsedy místopředseda, p. dr. J. Hynek, přítomné členy i hosti byl uvítal, přikročeno ihned ku přednáškám. Napřed přednášel p. prof. J. Klvaňa z Kroměříže „o geologických poměrech Moravy.“ Zajímavé pojednání jeho bylo tím poučnější, poněvadž postupně na tabuli zároveň různými barvami geologický nástin Moravy kreslil a také příslušné horniny všem přítomným ukazoval. Přednášky páně Klvaňovy — něco málo rozšířené — část první podáváme na místě jiném, podotýkajíce, že ostatní črty následovati budou později a také přidána bude k nim geologická mapka Moravy i Slezska. — Druhou přednášku, již taktéž shora uveřejňujeme, měl redaktor těchto listů „o starožitnostech, které nalezeny byly u svat. Václava v Olomouci.“ I tato přednáška znázorněna byla četnými předměty, jež k tomu cíli spolku našemu ze slavn. muzeja diecesáního ochotně propůjčil p. inžinýr Meretha. Také památné nálezy nákelské byly ukazovány členům přítomným. Schůze pak ukončena o ½ páté hodině.

Sbírky muzejního spolku.

Zvláštní pozornosť věnoval výbor sbírkám muzejním a nemohlo ani býti jinak, když ve příčině té všude jevilo se účastenství věru překvapující a dárky pro muzeum s mnoha stran zasýlány jsou takřka neustále. Není žádného stavu téměř, který by se nebyl již účastnil na sbírání památek pro naše muzeum, ačkoliv spolek teprv 5 měsíců žije. Nemůže se sice dosud muzeum naše nazývati velkolepým; ale vzornou obětavostí a všímavostí obecenstva učiněn začátek velmi krásný a nadějný. Poněvadž ne-li hned koncem 1. roku spolkového, tedy jistě během roku druhého členům vydán bude tiskem úplný katalóg našich sbírek muzejních a v něm zároveň všickni čelnější dárcové pojmenováni náležitě, obmezujeme se tu vytknouti toliko povšechně stav sbírek dosavadních, které chovají se v rezidenci pana předsedy v ulici kanovnické.

Doba g e o l o g i c k á zastoupena jest v muzeji našem pěknými zkamenělinami z bývalých moří moravských, jmenovitě od Sudic, jež daroval p. Fr. Tichý, učitel v Boskovicích, dále pak kostmi předpotopních zvířat, zvláště darem p. dra. J. Wankla, lékaře v Olomouci.

Z p r a v ě k u moravského jsou tu památky k a m e n n é (mlaty, sekyrky čili klínky, drtidla a p.) od Polešovic, z Náměště, od Šumvaldu a odjinud, nejvíce to dar vel. p. Koželuhy, katechety v Prostějově; — k o š t ě n á šídla od Uh. Hradiště, koštěné brusle z Nákla; h l í n ě n é předměty zastoupeny jsou četnými hrobními nádobami od Polešovic (z daru vel. p. Fr. Koželuhy), z Lutína, od Polejce, — přesleny, tkalcovskými závažími; — bronzové čili s p ě ž o v é předměty jsou tu z Nákla (krásný kotel a 8 koflíčků velmi umělc pracovaných, dar to slavné obce Nákla), od Polešovic (náramky, nákrčníky, prsteny, jehlice, dar vel. p. Fr. Koželuhy) a od Úsova z Hor. Rakous; — ž e l e z n é věci pak hlavně od Polešovic.

Z dob h i s t o r i c k ý c h ovšem uloženo v muzeji našem památek mnohem

hojněji. Jsou to jmenovitě: rozličné zbraně sečné i střelné, nádoby, mince, listiny, autografy, mapy, knihy, kroje národní a obrazy. Zvláště bohata jest již sbírka mincí, která obsahuje mince antické, středo- a novověké jakož i mince pamětní. Mincí všech jest již přes 2000 a to zvláště dary p. J. Kramáře, knihtiskaře v Olomouci, p. J. L. Černého, jen. zástupce „Slávije“ v Olomouci, p. J. Šindlera, statkáře v Černotíně, důst. p. D. Slobody, faráře na Rusavě, paní J. Černochové, majitelky „Našince“, vel. p. J. Fišary, faráře v Č. Bohdíkově a mnoha jiných příznivců štědrých. Také papírových peněz nasbíráno již mnoho.

Sbírka listin rovněž jest již dosti značná. Nejvíce k ní přispěli: p. řed. V. Prasek a p. dr. R. Dubový v Opavě, p. Fr. Úlehla, sollicitátor v Olomouci, p. dr. J. Wankel, slav. obec Malé Prosenice, slav. obec Střelice, slav. představenstvo města Tovačova, slav. obec Studenec a j.

Četná sbírka autografů spisovatelů a jiných čelnějších mužů našich jakož i anthropologů evropských důstojně zastoupena jest dary p. Fr. Bayera, učitele v Jeříně, p. dr. J. Wankla a p. J. L. Černého.

Sbírka kněh starých i novějších činí již malou bibliotheku. Nejvíce k ní přispěli: p. F. Franz, ředitel statků v Chrlicích, p. dr. J. Wankel, p. redaktor A. Jiřiček a j.

Národních krojů doposud jest jen maličko; ale doufáme, že příznivci muzejního spolku i této věci se ujmou a alespoň hlavní ukázky národních krojů našich muzeji našemu podarují, dokud vůbec ještě krojů takových u nás jest; nebo ztrácejí se nyní rychlostí úžasnou.

Nepředvídanými překážkami stalo se, že posud muzeum naše nemohlo býti otevřeno návštěvě všeobecné; stane se to však co nejdříve již. Členy spolkové ovšem nyní již kustos na požádanou milerád uvede do muzeja kdykoli.

Stanovy muzejního spolku.

Účel spolku. §. 1. Účelem spolku jest, pátrati po všelikých znamenitostech země moravské, jmenovitě po starožitnostech a jiných památkách historických všeho druhu, sbírati je a uschovávati ve zvláštním muzeji, dále pak pomocí schůzí v Olomouci i mimo Olomouc na Moravě konaných, pomocí přednášek a hovorů poučných, jakož i vydáváním spolkového časopisu a větších děl vědeckých působiti za tím cílem, aby obecenstvo dbalo památek vlasteneckých, je sbíralo a chránilo před zkázou.

Prostředky ku dosažení účelu spolkového. §. 2 Prostředky ku dosažení účelu toho jsou: *a)* Schůze členů spolkových. — *b)* Korrespondence s jinými vědeckými spolky na vzájemnou výměnu výskumů a publikací učených. — *c)* Založení a udržování veřejného muzeja v Olomouci, sestávajícího z antikvaria, z archivu, z knihovny, ze sbírky přírodnické a průmyslové. — *d)* Vědecké přednášky a hovory. — *e)* Publikace vědeckého časopisu, v němž zároveň záležitosti spolku podávají se na veřejnost. — *f)* Vydávání samostatných děl vědeckých, po přednosti z oboru archaeologie, historie, vlastivědy a věd přírodních.

Sídlo spolku. §. 3. Spolek má své sídlo a střed svůj v Olomouci.

Členové spolku. §. 4. Členem spolku může se státi toliko rakouský občan dospělý a bezúhonný. Členův jsou čtyři druhy: *a)* Členové zakládající. — *b)* Členové řádní. — *c)* Členové dopisující. — *d)* Členové čestní. — §. 5. Členy zakládající, řádné a dopisující přijímá výbor; čestné členy pak podle návrhu výborového jmenuje hromada valná většinou hlasů členů přítomných.

Povinnosti a práva členů. §. 6. Členem zakládajicím se stává, kdo spolku 25 zl. r. č. jednou a navždy věnuje. — §. 7. Každý člen řádný zavazuje se ročně přispívati 1 zl. r. č. — §. 8. Všickni členové bez rozdílu mají právo: *a)* Účastniti se schůzí spolkových, činiti v nich návrhy a hlasovati. — *b)* Do všech schůzí spolkových vyjma valnou hromadu hosty uváděti. — *c)* Podle jednacího a domácího řádu, jejž ustanovuje valná hromada, používati všech sbírek spolkových. — *d)* Nahlížeti do spolkové správy. — *e)* Bezplatně požadovati časopis spolkový, ostatní pak publikace za cenu sníženou. — §. 9. Každý člen může kdykoliv ze spolku vystoupiti, třeba jen, by výboru písemně vystoupení své oznámil; avšak člen takový přes to vše jest povinen, zapraviti ještě příspěvek za týž rok. — O vyloučení některého člena rozhoduje valná hromada podle návrhu výborového.

Jmění spolkové §. 10. Jmění spolkové záleží: *a)* Ze příspěvků členů zakládajících a řádných. — *b)* Z výtěžku publikovaných děl učených. — *c)* Z darů, členy i nečleny spolku poskytnutých.

Správa spolková §. 11. Spolek řízen jest a spravován patnáctičlenným výborem, který sídlo své má v Olomouci a jejž ze členů zakládajících a řádných každoročně volí valná hromada. — §. 12. *a)* Výbor ze svého lůna na dobu jednoho

roku volí předsedu, místopředsedu a pokladníka. — *b)* Výbor ze všech členů spolkových jmenuje jednatele, redaktora spolkového časopisu, kustoda antikvaria, archivu, sbírky přírodnické a průmyslové, jakož i bibliotekáře, všechny na dobu jednoho roku. — *c)* Výboru přísluší ustanovovati a propouštěti všecky sluhy spolkové. — *d)* Výbor ustanovuje, kdy svolána býti má ta která schůze řadná nebo kočovní nebo valná hromada. — *e)* Výbor rozhoduje o všech takových věcech, které výslovně nejsou vyhraženy ani schůzím jmenovaným ani valné hromadě. — Aby výbor platně mohl uzavírati, nutno, by přítomno bylo nejméně pět členů jeho. — Výbor v zasedáních svých usnáší se nadpoloviční většinou hlasů členů přítomných. — Vynesení, na jichžto základě členům spolkovým buď nějaká práva se udělují buď povinnosti nějaké se ukládají, jakož i všeliká návěští spolková podpisují předseda nebo místopředseda a pokladník. — Ostatním písemnostem, jež týkají se toliko běžných, správních záležitostí spolku, stačí jediné podpis jednatelův. — §. 13. Předsedovi, anebo za nepřítomnosti jeho místopředsedovi přísluší: *a)* Dozírati na všecku správu spolkovou. — *b)* Předsedati a řízení míti ve všech zasedaních výborových, ve všech schůzích spolkových jakož i ve valných hromadách. — *c)* Zastupovati spolek oproti c. k. úřadům a oproti veřejnosti. — *d)* Hlasovati ve všech případech. Udá-li se rovnosť hlasů, čítá se za většinu ona strana, s níž hlasuje předseda.

Spolkové schůze a valné hromady. §. 14. Členové spolkoví scházejí se ve schůzích řádných, ve schůzích kočovních a ve valných hromadách. — §. 15. Schůze řádné, jichžto činnost jest čistě vědecká a jediné ve vědeckých přednáškách a hovorech záleží, shromažďují se v Olomouci. Schůze tyto svolává výbor (§. 12. d.) a řídí je předseda nebo za nepřítomnosti jeho místopředseda (§. 13. b.). — Schůze řádná musí se i tehdy svolati, když za svolání její alespoň dvacet členů spolkových žádá písemně. — §. 16. Schůze kočovní odbývají se mimo Olomouc někde na Moravě, mají ráz taktéž čistě vědecký a svolává je výbor, když byl dříve úřadu příslušnému o tom učinil oznámení. — Účelem schůzí kočovních jest, aby i vzdálenější členové spolku alespoň ob čas mohli podílu míti na schůzích spolkových a aby také mimo Olomouc ústními přednáškami vědeckými a hovory smysl budil se v obecenstvě pro památky země moravské. — §. 17. Valné hromady jsou buď pravidelné buď mimořádné a scházejí se výhradně v Olomouci. — Pravidelná valná hromada roční koná se obyčejně v prvním měsíci po uplynutí roku spolkového. — Mimořádné valné hromady svolává výbor (§. 12. d.) buď z vlastního popudu buď v tom případě, když návrh na svolání hromady takové nejméně třiceti členy spolkovými výboru písemně byl podán a řádně odůvodněn. — §. 18. Každá pravidelná hromada valná nejméně dvě neděle, každá mimořádná valná hromada jakož i každá schůze řádná nejméně osm dní napřed ohlášeny býti musejí v těch listech denních, které valná hromada za orgány spolkové ustanoví. — Program každé hromady valné taktéž osm dní předkem musí býti uveřejněn. — Valné hromadě přísluší: *a)* Voliti výbor a jmenovati členy čestné. — *b)* Voliti revizóry pro příští rok, kteří by účty proskoumali a o nich zprávu podali valné hromadě. — *c)* Skoumati a stanoviti předběžný rozpočet na příští rok spolkový. *d)* Ustanovovati funkcionáře placené. — *e)* S vyhražením vyššího schválení měniti stanovy a rozhodovati o rozejití se spolku. — §. 19. Valná hromada usnáší se z pravidla většinou nadpoloviční, při volbách však relativní většinou. Aby valná hromada schopna byla usnášeti se, musí přítomno býti alespoň dvacet členů. Venkovským členům volno jest, písemně účastniti se při volbách, v §. 18. a. b. dotčených; avšak lístky hlasovací, výborem jim zaslané, musejí vlastnoručně od nich býti podepsány a výboru dodány nejpozději v den před tím, kdy valná hromada se koná.

Doba valných hromad a schůzí spolkových. §. 20. Veškeré řadné schůze, schůze kočovní, jakož i všecky valné hromady konají se dobou denní. — Schůze kočovní svolávají se z pravidla jen časn letního. — Denní dobu schůzí výborových ustanovuje předseda.

Smírčí soud. §. 21. Kdyby přihodily se ve spolku různice, uklízí jich soud smírčí. Každá z obou stran sporných volí si jednoho zástupce a ti pak si volí předsedu. Všickni tři zvolenci musejí býti členy spolkovými. Podrobiti se výroku takové soudní trojice smírčí, čestnou jest povinností každého člena.

O rozejití se spolku. §. 22. Návrh na rozejití se spolku jenom tehdy státi se může usnešením platným, když ve valné hromadě alespoň dvě třetiny všech členů spolkových jest přítomno a když ze přítomných nejméně tři čtvrtiny pro návrh ten hlasují. — §. 23. V tom případě, že by spolek skutečně se rozešel, připadnou veškeré sbírky jeho Františkovu muzeji v Brně, hotové jmění pak Matici moravské.

Členstvo muz. spolku olomuckého.

Výkaz I.

V prvním čtvrtletí (od konce září do konce prosince r. 1883.) prvního roku spolkového přijati jsou tito členové. (Jména proloženým písmem tištěná znamenají členy zakládající, jména s hvězdičkou předcházející značí členy dopisující. Všickni ostatní jsou členové řádní. Kde není bydliště udáno, rozumí se Olomouc.)

Pí. Absolonová K., p. Ambros, dr. J., koncipient, p. Augustin V., učitel v Seničce.

P. Bača J., bohoslovec, vel. p. Baďura J., kooperator v Bělotíně, pí. Bakešová L., choť nadučitele v Ořechovičkách, p. Balcar E., hor. inžinýr v M. Ostravě, p. Bartoš J., professor, vel. p. Bařinka C., kaplan v Kostelci, p. Bayer F., učitel v Jeříně a redaktor, pí. Bazazalová E.. p. Beneš A., účetní, p. Beňa V., rolník v Brodku, p. Berák J., professor v Přerově, p. Berger, dr. Š., velkostatkář v Praze, p. Bezděk A., bohoslovec, p. Bezouška J., střihač, vel. p. Bílčík K., farář v Roketnici, p. Bílý F., professor v Přerově, p. Bělka L., adjunkt v Prostějově, p. Bobek dr. M., lékař v Prostějově, p. Böhm J., vrch. inžinýr v Hrušově, p. Boubela J., okr. adjunkt v M. Ostravě, p. Bouchal J., choralista, p. Brablec J., měšťan, vel. p. Brázdil J., kaplan v Hulíně, p. Bromberger R., účetní, p. Bronec E., professor, p. Bufka E., účetní, p. Bukovanský K., nadučitel v P. Ostravě, p. Bukovský J., magistr ve Šternberku.

P. Čáp, dr. E., advokát v Olomouci, p. Čapka J., officiál, p. Čapka-Drahlovský J., ředitel kůru v Přerově, p. Čermák J., koncipient v Litovli, pí. Černochová J., majitelka „Našince“, p. Černý J., kancelista, p. Černý J. L., jen. zástupce „Slávije“, p. Černý K., inžinýr ass. v Zárubku, p. Červinka V., důlní měřič v M. Ostravě, p. Čížek L., učitel v Litovli, slavný čtenářský spolek slov. v Olomouci.

P. Děkanovský K., inžinýr ass. v P. Ostravě, vel. p. Deutsch D., farář v Kokorách, p. Dobiáš F., bohoslovec, p. Dobrovolný V., kontrolór, p. Dofek T., rolník v Topolanech (zároveň též člen řádný), p. Dokoupil J., auskultant, p. Doležel Š., bohoslovec, p. Dostál A., bohoslovec, p. Došlík O., bohoslovec, p. Dubový, dr. R., koncipient v Opavě.

P. Elleder J., sládek v Litovli, vel. p. Ermis F., kaplan v Bludově.

P. Fait J., mlynář v Bělkovicích, p. Faltus F., kancelista, p. Fiala F., vrch. officiál v M. Ostravě, vel. p. Filip P., farář v Pěnčicích, p. Firlinger E., professor.

P. Geisler A., nadučitel v Kokorách, vel. p. Geisler J., vikař, sleč. Geislerova M., učitelka v M. Ostravě, p. Géla, dr. F., lékař, p. Glabazňa F., učitel v Mokrých Lazcích, p. Glässer E., úředník st. dráhy, p. Gregárek F., bohoslovec, p. Groh, dr. F., ředitel zemských ústavů v Olomouci.

Vel. p. Halda D. J., farář v Dol. Újezdě, p. Halík M., inžinýr ass. v M. Ostravě, p. Hammer F., bohoslovec, p. Hanák F., rolník v Moštěnici, vel. p. Harna F., kaplan v Holici, p. Handel F., měšťan v Šternberku, p. Havelka J., professor, pí. Havelková V., choť professora, p. Havlíček K., učitel v Dolanech, p. Hejdušek F., rolník v M. Loděnici, p. Heyberger, dr. J., adjunkt v M. Ostravě, p. Hill R., redaktor „Opav. týdenníku“ v Opavě, p. Hladiš K. stavitel v M. Ostravě, p. Hladký J., bohoslovec, p. Hloch J., bohoslovec, p. Hodan J. knihtiskař v Lanškrouně, p. Hoch O., nadporučík, vel. p. Holeček F., děkan v Příboře, p. Hora, dr. J., koncipient, p. Hornich, měšťan, p. Hořínek A., kancelista, p. Houdek V., minist. úředník ve Vídni, p. Hruban M., právník ve Vídni, p. Hřivna F., statkář ve Příkazích, p. Hubáček J., hostinský v Litovli, p. Hudeček F., bohoslovec, p. Hulík F., dozorce v Černovíře, p Hulla K., ředitel cukrovaru v Litovli, p. Husička J., starosta v Ratajích, p. Hybner J., vrchn. inžinýr v M. Ostravě, p Hynek B., p. Hynek dr. J., advokát v Olomouci, pí. Hynková A., choť advokáta, p. Hyvl A., klobučník.

P. Chytil, dr. J., zemský rada, p. Chytil J., poručík, p. Chytil F., stravovatel, p. Chytil M., starosta v Nákle.

P. Janda, dr. A., advokát v Litovli, p. Janeček J., bohoslovec, p. Janůj F., bohoslovec, p. Jelínek B., kustos měst. muzeja v Praze, p. Jelínek, dr. F., professor, p. Jelínek F., inžinýr v Jaklovci, vel. p. Jelínek J., kat. farář v Liptálu, p. Jičínský V., horn. rada a ředitel v M. Ostravě, p. Jiříček A., redaktor „Našince“ v Olomouci, p. Jiřiště F., adjunkt cukrovaru v Litovli, vel. p. Jurášek J., professor, p. Izák F., rolník v Křelově, p. Izák J., starosta v Křelově.

P. Kadlec O., kancelista, p. Kadlčík, dr. F. B., advokát v Napajedlích,

p. Kaláb J., auskultant, p. Kastner J., úředník st. dráhy, p. Kašpar F., účetní v Přerově, p. Kiepach M. z Haselburku, velkostatkář v Březí horv., p. Kleiner V., měšťan v Prostějově, p. Klement E., kancelista, p. Klvaňa J., professor v Kroměříži, p. Kmentt E., inžinýr v Niši, *p. Knies J., učitel v Kunštátě, vel. p. Knoll E., farář v Nivnici, vel. p. Kobliha J., duch. správce ve Všemíně, p. Kobos J., nadporučík, vel. p. Kolář, kooperator ve Starém Hrozinkově, vel. p. Konečný J., vikař, p. Korec J., professor, p. Kořínek K., professor ve Val. Meziříčí, p. Kotouček O., obchodník v Přerově, vel. p. Koželuha F., katecheta v Prostějově, p. Kramář J., kněhtiskař v Olomouci, p. Krch H., professor v Přerově, p. Kruliš B., adjunkt cukrovaru v Litovli, p. Křístek J. V., měst. rada v Přerově, vel. p. Křížkovský P., kněz řeh. v Brně, p. Kubíček A., bohoslovec, p. Kufner T., nadporučík v Praze, p. z Kundratic, komisař v Litovli.

P. Lang A., redaktor „Pozora", p. Ledvina F., obchodník, vel. p. Lihotzký, děkan v Hulíně, p. Lipčík, dr. A., auskultant, p. Loníček K., bohoslovec, p. Lošťák J., okr. inspektor, p. Lüssner, místodrž. rada v Praze, vel. p. Lužný J., farář v Prusinovicích.

P. Macalík J., nadporučík, p. Mádr J., professor, p. Malec J., professor, *p. Maška K. J., professor v Nov. Jičíně, p. Mazal F., sollicitator, p. Meinhardt A., inžinýr ass. v M. Ostravě, p. Melichar J., inžinýr ass. v Zárubku, p. Metelka F., koncipient, p. Mičáník J., professor, p. Michalík A., bohoslovec, vel. p. Mikulka J., kooperator ve Znorovách, p. Minářík K., professor v Přerově, p. Mixa A., vrch. inžinýr v Hlubině, p. Mládek E., inžinýr v M. Ostravě, p. Mlčoch J., sedlář, p. Molinek J., inžinýr v Porembě, p. Moudrý F., bonifant, p. Mráček J., stavitel v Přerově, vel. p. Mrázek F., kooperator ve Hranicích, p. Mrázek, dr. J., lékař, p. Mrkva A., stavitel v Přerově, p. Mudra F., koncipient, p. Mück, dr. A., advokát v Kroměříži.

P. Navrátil V., professor, p. Nečas V., inžinýr v Jaklovci, p. Nedopil L., vinárník v Litovli, p. Nevrla J., správce lihovaru v Nalžovech, vel. p. Němec J., farář v Bludově, p. Němejc J., inžinýr adj. v Michálkovicích, p. Novák J., hostinský, vel. p. Novotný A., kooperator v Nákle, p. Novotný, dr., advokát v Přerově, p. Novotný J., rolník ve Studenci, p. Novotný J. E., naduěitel v Měrotíně, p. Novotný, dr. J., koncipient, p. Novotný J., poručík, p. Novotný M., rolník ve Studenci.

P. Obdržálek J., účetní v Litovli, p. Obrátil K., cukrář, p. Odstrčil F., účetní, vel. p. Ondroušek J., kaplan, p. Opíchal J., bohoslovec, p. Opletal F., starosta v Studenci, p. Opočenský B., officiál, veledůst. p. hrabě Anatole d'Orsay, kanovník etc. v Olomouci, p. Oščádal F., magistr, vel. p. Ošťádal F., kaplan ve Val. Kloboucích, p. Otáhal M., účetní, p. Otáhal T., rolník v Holici, p. Ott J., obchodník.

P. Páleník F., koncipient, p. Palliardy J., notář. kandidát ve Znojmě, p. Panovský, dr. F., advokát v Litovli, p. Pastor B., sollicitátor ve Šternberku, p. Pauk F., officiál, p. Pazdírek J., učitel v Citově, p. Pazdírek L., naduěitel v Hor. Moštěnici, p. Pěček T., professor, vel. p. Petr J., farář na Hradisku, p. Pokorný, dr. F., lékař, p. Polášek J., professor v Přerově, p. Pospíšil J., účetní, pí. Pospíšilová M., choť účetního, p. Pouč J., bohoslovec, p. Prasek V., ředitel gymn. v Opavě, veledůst. p. Procházka M., kanovník v Brně, p. Procházka O., učitel, pí. Procházková M., p. Provazník F., redaktor, p. Přibík L., účetní v Litovli, p. Přikryl F., bohoslovec, p. Přikryl J., rolník v Studenci, p. Příza L., velkostatkář v Konici, p. Psota J., lékárník v Přerově.

P. z Rambergu baron V., podmaršálek v Krakově, p. Reichard F., účetní, p. Richter J., sollicitátor, p. Richlý V., velkostatkář a poslanec v Mirošově, p. Rozsíval K., měšťan, p. Rozsíval K., medik v Praze, p. Růžička J., magistr, vel. p. Růžička M., kaplan v Nákle, p. Řezníček A., professor.

Vel. p. Sasínek Fr., emer. professor bohosl. v Praze, vel. p. Satke A., assessor konsist., p. Sedláček, dr. J., koncipient, p. Schmidt F., vrchn. officiál v M. Ostravě, p. Scholz H., inžinýr v M. Ostravě, p. Skácelík dr., purkmistr v Přerově, p. Skýpala F., naduěitel v M. Ostravě, p. Slaměník Fr., naduěitel v Kojetíně, p. Slavíček A., koncipient v Litovli, p. Slavík F., professor v Táboře, p. Slezák G., kancelista, důst. p. Sloboda D., evang. farář na Rusavě, p. Smolka F., úředník kníž. v Blansku, p. Sofka, obchodník v Přerově, p. Sojka V., ředitel tiskárny arcib., p. Socha V., účetní v Litovli, *vel. p. Soukup J., farář v Doubravici, p. Starý K., stavitel v Olomouci, p. Steinmann B., naduěitel v Oplocanech, vel. p. Stojan A. C., kaplan v Příboře, p. Stojan C., bohoslovec, p. Stryk J., bohoslovec, p. Stříbrný E., skladník st. dráhy, p. Svoboda J., obchodník v Konici, p. Svozil F., rolník

v Seničce, p. Svozil V., rolník v Seničce, p. Sytko J., okresní inspektor.

P. Šantrůček J., lékař v Újezdě u Brna, p. Šašecí B., auskultant v Litovli, p. Šembera J., inžinýr ass. ve Hlubině, p. Ševčík K., professor, p. Šidlík F., koncipient, p. Škoda J., ředitel gymnasia v Přerově, p. Škrach J., koncipient v Litovli, p. Šönhöffer J., měšťan a obchodník v Lošticích, p. Špaček A., inšpektor dolů v Salmovce, p. Šromota, dr. F., koncipient, p. Šromota L., koncipient, p. Štauber K., účetní v Holici, vel. p. Štefek J., kooperator v Předmostí, p Štěpka F., měst. rada v Přerově, p. Štór J., inžinýr zemský (uvolil se místo 1 zl. platiti ročně 5 zl.), vel. p. Šulák J., administrátor v Karlově, p. Švarc, sládek v Bruntále.

P. Tálský J., professor v N. Jičíně, p. Tichý F., učitel v Boskovicích, p. Tichý F., kněhvedoucí v M. Ostravě, p. Tkaný V., professor, p. Tomíček F., lékárník ve Fulneku, p. Trapl R., obchodník, p. Trlica J., kancelista.

P. Úlehla F., sollicitátor.

P. Valášek J., pokladník st. dráhy, p. Vaníček K., magistr ve Šternberku, p. Wankel, dr. J., lékař v Olomouci, pí. Wankelová E., choť lékaře, sleč. Wankelova M., p. Vavrouch R., professor v M. Ostravě, p. Veleba O., choralista, p. Venclík Č., stavbyvedoucí v Přerově, p. Venclů J., geometr v Litovli, vel. p. Vepřek J., kaplan v Kokorách, p. Veselý J., professor, p. Vidrman O., nadučitel v Nákle, p. Vinkler A., kněhvedoucí v M. Ostravě, p. Vítěz V., měšťan, pí. Vítězová F., choť měšťana, p. Vodička F., professor, p. Wolf D., expeditor „Našince", p. Wolf J., květinář v Přerově, p. Volný F., lékař v Nákle, p. Vondráček J., majitel dolů v M Ostravě, p. Vondráček V., ředitel dolů v M. Ostravě (oba pp. uvolili se místo jednou na vždy věnovati spolku ročně po 25 zl. r. č.), p. Vondrejs O., adjunkt, p. Vrba F., měst. důchodní v Přerově, p. Vrtal, dr. A., advokát v Litovli, p. Vrtal E., účetní v M. Ostravě, vel. p. Vurm I., vikař a poslanec v Olomouci, p. Vyhlídal J., bohoslovec, vel. p. Josef Vychodil, farář v Lounkovč, p. Vyplel F., měst. rada v Přerově, p. Vysloužil J., rolník v Příkazích, vel. p. Vytopil J., kaplan v Slavoníně.

Slavná záložna v Kokorách, p. Zapletal J., měšťan v Olomouci, p. Zapletal R., rolník v Holici, p. Zapletalík F., bohoslovec, p. Zavřel F., kursór, p. Zbořil F., rolník ve Studenci, p. Zbořil J., rolník v Jáchymovce, p. Zelenka J., učitel v Litovli, p. Ziegenheim A., měšťan v Přerově, p. Zlámal F., soukromník v Litovli, p. Zukal J., professor v Opavě.

P. Žáček A., bohoslovec, p. Žáček, dr. J., advokát v Olomouci, p. Žáček M., účetní v Brodku, p. Železník J., bohoslovec. Celkem 336 členů.

Ostatní přibyvší zatím pp. členové uvedeni budou v číslech „Časopisu" následujících.

Listárna. Přihlášky za členy „muz. spolku olom." adresovány buďtež laskavě na pokladníka, p. MUDra. Fr. Pokorného, lékaře v Olomouci. Aby „Časopis" vždy řádně pp. členům mohl býti dodáván, nutno, aby při přihláškách vytknuta byla adresa úplná, t. j. ve větších městech, jako jsou Praha, Brno, Vídeň a j. též ulice a číslo domu, při menších místech pak poslední pošta. — Koho z pp. členů by „Časopis" nedošel, toho prosíme, by lístkem korrespondenčním nás na to upozorniti si neobtěžoval. — Dary všeliké pro muzeum spolkové přijímá professor J. Havelka v Olomouci, na Hradě čís. 1. (naproti kostelu svat. Michala.) — Ct. p. *J. R.* Líto nám, že nemůžeme vyhověti; avšak my ze zásady v „Časopise" s nikým nebudeme se pouštěti do osobních půtek.

„Časopis muz. spolku olomuckého" vydává se jenom pro členy spolkové a sice o 1 až 3 arších ve lhůtách čtvrtletních. — Členové řádní platí ročně 1 zl.; zakládajícím členem stává se, kdo buď najednou buď po částech zaplatí 25 zl. r. č. Přihlášky přijímá pokladník p. MUDr. F. Pokorný, lékař v Olomouci.

Redaktor J. Havelka. — Nákladem muz. spolku v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Red. i admin. na Blažejském nám. č. 5. v Olomouci.

MUZEJNÍHO SPOLKU OLOMUCKÉHO.

Číslo 2. Vydáno v dubnu r. 1884.

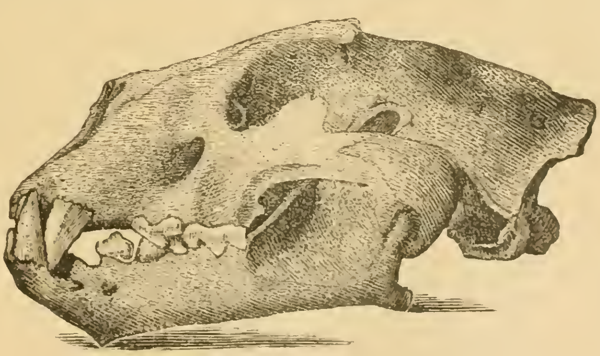
První stopy lidské na Moravě.

Líčí dr. Jindřich Wankel, lékař v Olomouci.

(Pokračování.)

Jiný druh medvědů předpotopních, mající čelo ploské a štíhlejší kosti, jenž medvěd jeskynní menší (Ursus arctoideus) se zove, později asi nežli jeskynní medvěd vyskytl se u nás na Moravě; nebo kosti jeho, které uvnitř sloupských jeskyní jsem vykopal, nalézaly se vesměs ve vyšších, mladších vrstvách pravěkého nánosu tamějšího, zvláště v první a druhé naplavině kostní.

Mnohem více však nežli medvědové draví děsíval zajisté první obyvatele vlasti naší lev jeskynní (Felis leo spelaea, Wankel), kterážto šelma silná a strašná taktéž v Evropě řádila za doby ledové i po ní. Nebylo sice lvů těch tak mnoho jako jeskynních medvědů, ale proto přece objevovali se daleko široko po Evropě. Na Moravě pravdojatně lev jeskynní pelešil se o něco později nežli jeskynní medvěd, za to však přežil tohoto o celé doby, ba tu a tam ve starých památkách psaných čteme dokonce zprávy, poukazující k tomu, že lev jeskynní v našem světa dílu žil ještě i za časů historických.

Lebka jeskynního lva, vykopaná v jeskyni sloupské.

Tak vypravuje řecký dějepisec Herodot, že perské vojsko, jež r. 480. před Kristem král Xerxes I. proti Řekům vedl do boje, na pochodě svém skrze Macedoniji častěji v noci lvy bylo znepokojováno; tak helénský mudřec Aristoteles (nar. r. 384. před Kr.) uvádí, že na řeckém půlostrově lvi řádí na západ až po řeku Achelous a na sever až po bystrotoký Nessus; ale že ostatek již nikde jinde v Evropě jich není; ve středověké pak německé básni Nibelunkách vypravuje se, kterak lva zuřivého zabil rek Sigfried.

Jestli tito pozdní lvové pocházeli ode lva jeskynního, nelze tvrditi s jistotou, avšak podobá se to velmi pravdě.

Lev jeskynní, rovnaje se namnoze nynějšímu lvu berberskému, o málo jen větší byl než tento. Lebka jeho byla poměrně těsná, stlačená, v předu pak široká a zkomolená; čelo měl plosko klenuté, týlní hřeben silný a vysoký a nepoměrně malou dutinu mozkovou. Špičáky jeho byly dlouhé, štíhlé; ostré stoličky čelisti hořejší, jichž tam měl na každé straně po dvou, na způsob nůžek zvenčí šoupaly se po stoličkách dolejších. Nejpřednější (třetí) stolička byla malá a vypadávala lvům těm velmi záhy, tak že se tu při všech lebkách dosud vykopaných jenom dotyčná přihrádka zubní (Alveola) v čelisti hořejší objevuje. Dolní čelist po každé straně opatřena byla třemi ostrými a laločnatými stoličkami, jež vesměs o tom svědčí, že šelma ta živila se masem zvířat jiných.

Lev jeskynní nebyl vázán na podnebí horké. I ve chladnějších pásech dařilo se mu dobře a proto též zabíhal mnohdy do končin velmi odlehlých, tak jako nynější tygr bengálský z Indije daleko na sever Azije se stěhuje, ba někdy až do Sibiře a Kamčatky zabloudí.

Na Moravě žil lev jeskynní na mnoha místech, zvláště pak v jeskyních sloupských. Tam a sice v prostřední naplavině kostní našel jsem celou jednu kostru lví pohromadě a mnoho porůzných kostí z jedinců jiných. Stopy lva objeveny jsou též ve sluji Ovčírně u Ostrova, ve Výpustku u Křtin, v jeskyni Kateřinské blíže Macochy, ve slujích štramberských a nejnovější dobou v diluviji u Přerova.

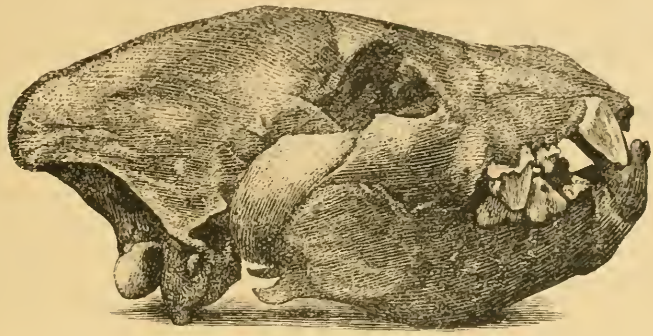
Mimo Moravu vykopáno jest hojně kostí lvích v jeskyních francouzských, belgických, anglických, německých, v kostních naplaveninách jihoruských, na ostrově Sardiniji a v jiných ještě končinách.

Vedle lva jeskynního mezi velikými šelmami doby ledové nejvíce počtem jedinců vynikala hyéna jeskynní (Hyaena spelaea). Žilať ona stále ve společnosti se lvem jeskynním; avšak bojácna jsouc, jako bývají hyény vůbec, nepochybně za bydliště mívala sluje odlehlé, do nichž medvědi se valně nevtírali. Tam nerušeně den trávila spánkem a teprv za nastávající tmy noční plížívala se na venek, by požírala mrchy, jimiž ostatní šelmy pohrdly. Celkem vzezřením svým podobala se nynější kapské hyéně skvrnité (Hyaena crocuta), avšak byla mnohem větší této, měla mocný hřeben týlní a daleko širší lebku. Pomocí svých krátkých a širokých čelistí, pomocí svých ostrých, mohutných zubů, hyéna pravěká dovedla kousati takovou silou, že s ní ve příčině té nižádná jiná šelma lítá tehdy nemohla se měřiti.

V gailenreuthské jeskyni v Bavořích nalezl učenec Soemering lebku hyény, jejížto zadní část úplně byla prokousnuta, ale — jak patrně jevilo se na ní — později zase porouchané místo se zahojilo. Strašnou tuto ránu jediné nějaká hyéna jeskynní mocným chrupem svým mohla způsobiti. Také ona děsná a taktéž potom zahojená rána, již vyšetřil jsem na jedné medvědí lebce ve sloupské jeskyni nalezené, kterážto rána v tom záležela, že celý hřeben týlní i pravá temenní kosť byly ukousnuty, pošla zajisté od silného chrupu nějaké hyény jeskynní. Ani lev ani jeskynní medvěd nebyli by mohli zuby svými obrovskou onu lebku porouchati měrou tak velikou.

Chrup hyény jeskynní co do podoby své prostředek drží mezi chrupem kočičím a psím; zuby jsou tlusté, nemotorné, špičáky silné a nepoměrně krátké, řezáky mocné, do přímé řady postaveny a taktéž

stoličky vynikají silou a velikostí. Zejména druhá stolička hořejší kuželovitým hrotem svým vyčnívá mezi všemi ostatními. Tlama hyénina jest krátká a široká, oblouky jařmové daleko od sebe se klenou, by místo dáno bylo přemocným svalům chrupovým. Hřeben týlní rovněž vyznamenává se výškou a mohutností nápadnou. Za to však dutina mozková jest jenom nepatrná, malá.

Lebka hyény, nalezená v jeskyni nicové ve Sloupě.

Na Moravě našel jsem kosti hyény jeskynní zvláště v tak zvané jeskyni nicové ve Sloupě, odlehlé to sluji vedle vlastních jeskyní sloupských, do níž hyény utíkaly se asi přede lvy a medvědy četnými. Vykopal jsem tam mimo čelisti mladých jedinců také kosti velikých býložravců, hyénami ohlodané. Stopy hyény jeskynní objeveny jsou dále v jeskyni Kateřinské, ve Výpustku, ve slujích štramberských, v Bočkově díře u Litovle a jinde. V Čechách vykopána jest jedna úplná lebka hyénina a sice v diluviji blíže Čáslavi. Lebka ta chová se v muzeji pražském.

Avšak i v cizích krajinách nezřídka kosti hyény jeskynní se naskýtají, tak v jeskyních francouzských, belgických a německých. V Angliji pak zvláště jeskyně Kirkdaleská a Wookeyská hojnými zůstatky hyéninými vyhlášeny jsou po celém světě učeném.

Lebka vlka jeskynního, objevená v jeskyni sloupské.

Méně často v jeskyních moravských vykopány jsou kosti vlka jeskynního (Canis spelaeus). Žila sice psovitá šelma tato na Moravě počtem velikým, avšak nemilovala podle všeho slují valně a proto asi také v nich tak málo zůstatků po ní se naskýtá. Vlku pravěkému více po chuti bylo pelešiti se po šíré krajině, háji a lesíky zarostlé, kdež ve křovinách hustých nocoval a číhal, kterak by mohl přepadnouti přežívavce a jiná býložravá zvířata, jež vůkol se pásla na nivách tučných.

Od nynějšího vlka vlk jeskynní lišil se hlavně silným svým hřebenem týlním, ostatně podobal se jemu asi venkoncem.

V jeskyni sloupské našel jsem jednu lebku úplnou a několik dolních čelistí. Podobněž vyskytly se u nás zbytky vlka jeskynního v Býčí skále u Adamova, ve Výpustku, ve slujích stramberských. Avšak mnohem hojněji kosti vlčí jakož i kosti několika druhů psů objevují se v náplavách diluviálních, na př. u Přerova, u Příkaz a jinde.

Také po ostatní Evropě jak v diluviji tak v jeskyních byly kosti vlka pravěkého nalezeny.

Druh ten šelem dravých, jak známo, posud udržel se skoro ve všech končinách zemědílu našeho a kde ho není více, odtud nevypudilo jej snad podnebí nepříznivé nýbrž jediné vzrůstající vzdělanost obyvatelstva tamního.

Ještě vzácnější i ve slujích i v naplavinách jsou kosti rosomáka jeskynního (Gulo spelaeus). I ten více se tlačil do končin lesnatých a jsa znamenitým lezcem soukal se po stromech a odtud vrhal na prchající svou kořist; i ten, jak se zdá, nynějšímu rosomáku severskému (Gulo borealis) byl velice podoben a vynikal nad něho jediné tím, že týlní hřeben a násadce měl mohutnější než onen.

Lebka rosomáka jeskynního, nalezená v jeskyni sloupské.

V jeskyni sloupské našel jsem úplnou lebku rosomáčí jakož i skoro úplnou ostatní kostru, avšak také v Býčí skále i ve Výpustku nacházejí se kosti rosomáka jeskynního. Jak podle nálezů různých soudím, žil rosomák u nás ještě za doby sobů, nyní již ovšem ustoupil daleko na sever a vyskytuje se toliko v Norsku, Čudsku, na Velké Rusi a v Litevsku.

Nalezené kosti všech těchto šelem jeskynních zjevně poukazují k tomu, že mezi nimi zuřívaly asi boje strašné, jakož také šelmy ty od bytování podzemního ulovily si přečetné choroby, zvláště choroby kostní; nebo na zůstatcích jejich viděti nejenom mnoho pokousanin později zahojených, nýbrž kosti ty různými nemocemi rozličně také jsou změněny a porušeny.

V některých krajinách evropských kosti zvířat těch vodami rozpoutanými hromadně tu onde byly splaveny, do roklin, rozsedlin a dutin zemských sneseny a tu pak vodou vápenitou vespolek slepeny, tak že tvoří celá ložiska, celé vrstvy pevné jako kámen. Takové slepence kostní nazývají se „breče“ podle vlašského názvu „breccie“. Ovšem kosti, ve brečích slepené, jsou namnoze otřeny a vodou omlety.

Že však u nás kosti šelem jmenovaných nebyly snad zátopami do jeskyní od jinud toliko zaplaveny, nýbrž že šelmy ty skutečně ve slujích moravských dlouho a dlouho se pelešily, dokazují přečetné zároveň tu nalezené koprolithy, to jest zkamenělé trusy jejich, dokazují kosti jejich ani dosti málo neomleté, neotlučené, kosti to činící též úplné kostry a

to kostry zvířat ještě nenarozených, která tedy zjevně tuto v zárodku zhynula, a postupně dále až ke kostrám jedinců takových, již za své vzali, věkem pokročilým jsouce vysíleni.

Slovem ze všeho vidno, že druhy ty šelem ve slujích našich žily po celé věky a že těla pošlých zvířat po koutech odlehlých tu zetlívala znenáhla, až zbyly jenom holé kostry.

Jak dříve již řečeno, také člověk již tehdy žil na Moravě. On byl svědkem divého života dravé zvěřeny té a zajisté přečasto bylo se mu též brániti před zuřivými útoky jejími. Kdekoli vyskytují se u nás zůstatky jeskynního lva, hyény, vlka neb rosomáka, všude sluší tedy zároveň pátrati po prvních stopách lidských.

Ku dotčeným velkým šelmám doby ledové druží se ještě množství zvířat menších, která nežila tak v jeskyních jako mnohem více na stepích a v končinách lesnatých. Ze zvířat těch jmenuji rysa, divokou kočku, lišku polární, mnohé druhy šelem kunovitých, vydru, veliký počet hlodavců, jako jsou: sysel, křeček, bobr, lumík, zajíc bílý, myši a j.

A kde zvláště tolik šelem řádilo, tam zajisté ještě daleko větší množství žilo jiných živočichů, sic ona zvířata dravá nebyla by našla potravy dostatečné. A skutečně touže dobou jak Morava tak veškerá ostatní Evropa oživena se jeví nedravou zvěřenou, která ve mnohé příčině obdiv náš vzbuzuje. Tenkráte u nás žili velikánští tlustokožci, nyní již vymřelí, tenkráte tu bylo několik druhů jelenů, skotů a koní divokých, jakož i celá řada menších živočichů, jichžto druhy zachovaly se až na naše časy.

Mezi těmito nedravými zvířaty pravěkými první místo zaujímá m a m u t (Elephas primigenius); neboť ten vynikal velikostí skutečně obrovskou, rovnaje se největším nynějším slonům a byl zároveň daleko široko po všech krajinách rozšířen. Za doby ledové a ještě po ní celá stáda mamutů vyskytovala se v zemědílu našem a to od samého jihu až k nejzazšímu jeho severu. Mamut to byl zvláště, jehož masem živily se šelmy shora popsané, on to byl, po němž medvěd jeskynní nejvíce slídil, na něhož jeskynní lev hlavně útoky činil a jejž také lidé tehdejší honili a poráželi i výživě k vůli i k jiným potřebám.

Při takové rozšířenosti slona mamuta nebude nikomu podivno, že od nepamětných dob a všude téměř v diluviji nacházely se občas jak ohromné hnáty a jiné kosti mamutí tak velikánské jeho kly zpola do šroubu zatočené a že způsobovaly nálezy ty podivení převeliké. Poněvadž pozdější lidstvo nemělo ani tušení, že druhdy po nivách našich pásávalo se tolik mamutů velikánů, nevěděl si nikdo s převelikými kostmi oněmi rady a pronášeny jsou o původu jejich názory nejpodivnější, ba domněnky až směšné.

Tak ještě nedávno domníváno se, že kosti ty jsou jakýmsi hravým výrobkem tvůrčí síly přírodní, kteroužto silou mocnou nejenom v naplavině ohromné hnáty prý se tvoří nýbrž z čelistí i zuby pod zemí vyrůstají. Později, když věc uznána nemožnou, všeobecným bylo míněním, že kostry mamutí jsou zůstatky dávních lidí velikánů, o nichž v báchorkách a pověstech národních tak často zmínka se děje.

Když roku 1443. kopány jsou základy ku věži svatoštěpánského chrámu ve Vídni a pracovníci dokopali se stehenního hnátu mamutího, prohlášena jest kosť tato za zůstatek člověka obra a pod tímto jménem navštěvovatelům Vídně ukazována ještě předešlého století. Sám učený

doktor F. Platter mamutí kosť, pod dubem druhdy nalezenou nedaleko Lucernu ve Švýcařích, uznal za hnát člověka, jenž prý na 6 metrů byl vysoký a opatrná rada lucernská nic se nerozpakovala vybájeného obra toho v podobě štítonoše přidati ku erbu městskému, při němž se spatřuje podnes. Také v starobrněnském domě obecním ještě před 30 roky mamutí hnát obdivován jest jakožto kosť obří.

Jakmile vědy přírodní znenáhla se počaly zdokonalovati, tu ovšem alespoň učenci poznávali, že ony kosti obrovské nižádným řádem nemohou pocházeti od člověka, nýbrž že jsou to zajisté zbytky nějakého zvířete pradávného, jehož nyní již u nás není. Jakého druhu zvíře to však by bylo, na tom i vědátoři dlouho se nemohli stanoviti.

Teprv učený Boh. V. Leibnic (†. 1716.) poprvé tuto na západě evropském z mamutích kostí nalezených pokusil se sestaviti ono zvíře pravěké a sestrojil takto dvounohého (!) velikána, jejž na čele jedním klem mamutím opatřil a odtud podle Lonicera „jednorožcem“*) nazval.

Učenec totiž jinak na slovo vzatý, dr. A. Lonicerus, ve svém r. 1557. vydaném rostlináři o „jednorožci“ podivném praví, že prý zvíře takové žije v hustých lesích Indije východní, že postavou podobá se koni, hlavu že prý má jako jelen, že má dlouhou, žlutou hřivu a srsť taktéž žlutou, nohy jako slon a ohon jako prase divoké; ku ženským prý se „jednorožec“ lichotí, jako by byl ochočen. Rozumí se, že jsou to takořka vesměs smyšlenky směšné. Lonicerus dále ještě udává, že v Benátkách vlašských 2 rohy jednorožce chovají a jeden zvláště silný a dlouhý ve Štrasburku a ten že prý jest obloukovitě zahnutý, což patrně poukazuje ku mamutímu klu. V 18. věku Lonicerovy báchorky opět víry nacházely hojné.

Všem kostem, zvláště pak rohu báječného toho zvířete připisována jest ode dávna tajemná moc a ještě na začátku našeho století musil každý lékárník míti roh jednorožčí (vlastně kel mamutí) tak zvané „unicornu čili ebur fossile“ (německy „Helfenbein“!), poněvadž tenkráte léku (?) toho od mnohých nemocí užíváno u nás všeobecně.

Takto zase pomálu v písku ztrácelo se správnější poznání mamuta předpotopního a konečně i sami badatelé jinak prohlédaví pronášeli se v ten rozum, že prý druh „jednorožců“ při potopě světa neuchýlil se do archy Noemovy a proto až do posledního jedince bídně zahynul všeobecnou záplavou.

Než, jakmile roku 1796. v údolí řeky Unstruty v Německu nalezena byla celá kostra mamutí, vápenným tufem zalitá, počalo se šeřiti na novo. Někteří učenci tehdejší zcela správně prohlašovali, že jsou to zbytky zvířete slonu podobného a domýšleli se odtud, že podnebí v Evropě druhdy bývalo tak horkým, jako jest ve střední Africe, poněvadž prý by jinak tak obrovský býložravec u nás nebyl se mohl vyskýtati. Jiní arci zase byli toho mínění, že podobné kosti starobylé zbytky jsou oněch slonů, které prý Hannibal na pochodu svém do Italije přivedl do Evropy, anebo že kosti ty pocházejí od velikých obětí, které prý v dávných dobách někteří národové evropští bohům svým přinášeli a k účelu tomu schválně prý slony z Afriky dali si dovážeti!

Ale nálezy kostí mamutích množily se tou měrou, že brzo učiněn konec všelikým pochybnostem a nejistotě vší. A v první řadě byly to přečetné nálezy v Rusku a v Sibiři učiněné, jež v té příčině rozhodly;

*) Vyobrazení jednorožce toho podal Leibnic na XII. tabuli své „Protogaeje“.

vždyt tam objeveni jsou i celí mamuti s masem, koží a srstí, tak zrovna jako byli druhdy za živa a sice zamrzli jsouce buď do země nebo do ohromných ledových ker, v nichž po tisíciletí mnohá před zkázou zachránila se jejich ohromná těla. V některých končinách sibiřských tak náramné spousty kostí mamutích jsou splaveny, že věc zdála by se k víře až nepodobnou. Tak na př. ostrovy, zvané Nová Sibiř, po přednosti pak ostrov Liachov vlastně ze samých naplavených kostí mamutích a jiných jsou složeny, jakož vůbec v celé téměř Sibiři kostní takové naplaveniny čím blíže k severnímu moři ledovému, tím jsou častější a mohutnější. Tam odsud také více než 100 let již Rusové slonovinu dovážejí do Evropy, kdež ona kryje více než třetinu veškeré potřeby, a Číňané dokonce již po 500 let ze Sibiře nesmírné náklady slonoviny mamutí si dávají dovážeti. Celkem počet mamutů, jichžto zbytky za posledních 200 let v Sibiři byly nasbírány, páčí se na 20.000 jedinců. A přece nelze říci, že by pravěkých těch ložisk slonoviných v Sibiři ubývalo valně!

Za takových okolností nebude nám s podivením, že na jedné straně v končinách těchto přepodivné pověsti o mamutu povstaly a dosud se udržují, avšak na straně druhé právě na Rusi a v Sibiři mamut pravěký nejdřív byl důkladně poznán i co do podstaty i co do minulosti své.

Z pověstí oněch uvádím tyto: Někteří národové sibiřští domnívají se, že mamut bylo zvíře žijící před potopou světa, že však světovou záplavou všude zahynulo a později do věčných ledů sibiřských zamrzlo. — Osťáci pokládají kly mamutí za rohy, jimiž prý zvíře to podzemní dál a dále si v prsti chodby hrabe; zle prý s ním, když na suchý písek narazí, neboť ten prý zvíře zasype a usmrtí. Taktéž nesmí prý se velikán přiblížiti příliš povrchu zemskému, an vzduch smrt mu přináší. — Číňané bájí o mamutu, že to ohromný potkán, jenž ve krajinách Eskymáků v jeskyních žije pod zemí a kutěním a hrabáním svým způsobuje zemětřesení.

Avšak přes všecky ty a podobné báje přece tam na dalekém severovýchodu ruském, jak již dotčeno, mamut nejprve po pravdě jest poznán, a sice mnohem dříve než v Evropě západní.

Takto již r. 1666. učený Wilken poprvé „slona sibiřského“ popsal zevrubně. První mumie mamutí pak, zamrzlá v Jenizeji, od Rusů nalezena jest r. 1692. a 7 let později druhá mumie při ústí Lény, zamrzlá jsouc v obrovské kře. Roku 1787. při vesnici Mozajsku řekou Alasejí (mezi Indigirkou a Kolimou do severního ledového moře ústící) ze zmrzlého písku vymleta jest vztýčená mrtvola mamutí a hned na to léta 1799. jistý Tungus na půlostrově Tajmyru objevil velikánskou mrtvolu mamutí v zemi zamrzlou. Když badatel Adams r. 1806. v místa ta pronikl, byla mrtvola napolo již od šelem sežrána; lebka však ještě obsahovala zbytky mozku a mezi zuby nalézaly se části větví jehličích, jichž někdy zvíře to požíralo. Adams zbytky ty důkladně prohledl a části kostry i kus kůže, porostlé huňatou srstí přes půl metru zdélí, do Evropy s sebou donesl.

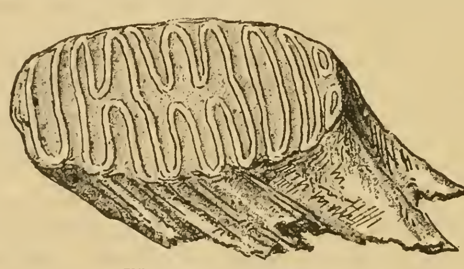
Jiná mrtvola mamutí r. 1839. blíže ústí Jenizeje tím přišla na jevo, že kus břehu se sřítilo. Byla všecka neporušena, i sám chobot dlouhý úplně byl zachován. Když r. 1841. Močulský tyto zbytky ohlížel, byly již kly mamuta rukou lidskou uřezány. Roku 1842. celou mrtvolu tuto Trofimov do Tobolska přepravil. V mrtvole tehdy ještě i žaludek

se nalézal, ba v něm i zbytky oněch rostlin sibiřských, na nichž mamut pravěký druhdy se pásal. Takto zároveň stalo se zřejmo, že mamuti v Sibiři skutečně žili a nikoliv toliko zůstatky jejich tam byly zaplaveny; že tedy severská země tato i býložravcům tak velikým s dostatek poskytovala rostlinné potravy. Vždyť i nyní na místech leduprázdných v Sibiři za krátkého avšak velmi parného léta tamního bují vegetace poměrně velmi hojná a svěží. Tak asi také bývalo u nás za doby ledové. Ostatně podobá se, že mamuti na dalekém severu evropském a azijském četně a dlouho ještě žili, když druh jejich ve střední Evropě dávno byl vymřel dokona. V Sibiři vymřeli mamuti snad teprve před věky nemnohými.

Taktéž důležité zůstatky mamutů sibiřských nalezli: Middendorf r. 1843. při řece Tajmyru, Schmidt r. 1866. v tundře při jenizejském ústí a r. 1876. Nordenskiöld, jenž též kusy kůže mamutí, které 25 mm. tlusty byly a podobu vydělané kůže měly, ze Sibiře donesl.

Než zodpovídejme již otázku, jakým tedy — podle všech těch nálezů a výskumů — jeví se náš mamut pravěký?

Mamut nebyl mnohem větší než nynější slon indický, jemuž i jinak velmi se podobal; ale mamut měl huňatou srsť vlnovou a hřivu velmi dlouhou. Z hořejší jeho čelisti vyčnívalo dvé neobyčejně dlouhých klů, polo do šroubu zahnutých, jež pokládají se za přetvořené zuby řezáky a vyrovnají se nejkrásnější bílé slonovině. Na každé pak straně čelisti

Třenovní zub mamutí.

dolejší a obyčejně také hořejší měl mamut po dvou velikánských zubech třenovních. Každý takový zub třenovní jeví se býti složeným ze skleninových desek vlnitě k sobě přitlačených nebo spolu splývajících, což nejlépe viděti na hořejší ploše koruny, kdež sklenina činí pásky vypouklé.

Když některý zub třenovní kousáním byl všecek otřen a k nižádné více potřebě, vyrůstal za ním zub nový a čím dále tím více tlače se ku předu, znenáhla místo i funkce zastával starého zubu, zatím vypadlého. Taková výměna zubů dála se šestkrát při každém jedinci, tak že mamut za celý život svůj vlastně měl poměrně dosti veliký počet stoliček, které ovšem ne najednou nýbrž znenáhla jemu sloužily, jakož dosud něco podobného ukazuje se při slonech nynějších.

Strava mamutí sestávala z větvic, ba i z haluzí tluščích, zvláště z větvic chvojných, dále pak z lišejníků a mechů, kteréžto poslednější po případě i pod sněhem si zvíře vyhrabávalo.

Jak již shora dotčeno, naskýtají se kosti mamutí po všech téměř zemích evropských v diluviji a to buď samy o sobě buď zároveň se stopami lidskými, jako jsou hromady uhlí, zbylé z ohňů, na nichž lovci

mamutí kořisť svou pekli, kosti lidskou rukou rozrážené, rozličné kamenné nástroje z pazourku a rohovce urobené, kosti mamutí rozličně i také uměle zpracované a j. Vše to dokazuje zjevně, že člověk již za doby mamutů pravěkých v Evropě žil, že mamuty lovil, že na místě hned velikány ukořistěné rozsekával a maso chutné po částech si pekl a pojídal.

Místa toho druhu, místa totiž, na nichž zjevně za pradávna lovci mamutí tábořili, nalezeny jsou jak ve Francouzsku a Německu, tak v našem mocnářství i v Rusku. V Rusku jsou to zejmena naplaveniny rozličných řek, v nichž se taková tábořiště lidská z doby mamutí naskýtají, jako zvláště u Luben a jinde v poltavské guberniji, na březích řeky Dněpru a Oky, kdež všude při mamutích kostech zároveň uhlí a četné nástroje kamenné byly nalezeny.

V Čechách vykopány jsou kosti mamutí, tu onde rovněž se stopami lidskými, u Chrudimi, Kralup, Poděbrad, Pardubic, u Smíchova, v Šárce, u Vysočan a j.

A také v naší moravské vlasti památek lidských z mamutí doby objeveno na místě nejednom, ba Morava ve příčině této předčí nad jiné země mocnářství našeho, zvláště důležitostí nálezů sem patřících.

Takto ve žluté hlíně u Jaroslavic při jižní hranici moravské, nedaleko od řeky Dyje vykopal hrabě G. Wurmbrand vrstvu kulturní, v níž mimo hnáty mamutí, uměle roztlučené a člověkem na místech mnohých pořezané, plno bylo popele a uhlí dřevěného, jakož i veliké množství kamenných nástrojů rohovcových. Wurmbrand z nálezu toho vším právem usoudil, že již za doby mamutí lidé na Moravě žili a namnoze masem ulovených mamutů se živili. — Později také dr. Much blíže řeky Moravy u Hodonína, Stillfrydu, Stettenhofu a jinde zajímavé takové vrstvy pravěké odkryl. — Nedávno pak prof. Kar. Maška v jeskyni Šipce u Štramberka mimo jiné zajímavé památky periody mamutí také čelisť jednu lidskou vykopal, která v celém světě učeném nemálo způsobila povyku.

Avšak všecky tyto nálezy co do zajímavosti převyšují starožitnosti z téže doby, které jsem před málo lety vlastním nákladem a tyto dny právě nákladem a jménem muzejního spolku olomuckého vykopal v Předmostí u Přerova. Předměty tu nalezenými, mezi nimiž jest také dolní čelisť lidská, dokázáno jest nad vši pochybnosť, že zároveň s mamutem již člověk také žil na Moravě a že člověk ten nebyl, jako dříve domníváno se, větší člověka nynějšího. Ze starožitností předmostských lze jest také objasniti mnohé jiné stránky doby mamutí, jež dosud docela byly temnými. Vůbec nálezem řečeným získáno látky poučné tolik, že obraz mamutích lovců předmostských pro nedostatek místa nemožno nám vylíčiti již tuto. Ponecháváme si to pro třetí část tohoto pojednání.

(Pokračování.)

Z pravěku Olomucka.

Podává V. Houdek ve Vídni.

Olomucko, kterýmžto názvem rozumíme tuto celý severní cíp Moravy, tvoří bezmála stejnoramenný trojúhelník, jehož obě ramena, hranice to zemské, rozcházejí se od Sněžky Kralické na jihovýchod i jihozápad a pokryta jsou širokým pásmem hor, zavírajících uvnitř, jako slupka jádro, úrodnou severní Hanou.

Dle souhlasného učení historiků zalidnil rolnický národ slovanský nejprvé žirné roviny a teprve, když tu počalo pro množící se lidstvo půdy se nedostávati, tlačilo se obyvatelstvo do hor, mýtíc lesy a súžujíc tak stále onen nepronikuutelný pomezní hvozd, jenž širokým pásmem kryl pohraničné hory, tvoře takto přirozenou hradbu naší vlasti proti vpádu cizinců. Avšak ještě ve 12. stol. sahal pomezný hvozd mezi Moravou a Čechami až ku samému hradu Úsobrnu při Jevíčku; neboť na blízku jeho (jak Šembera v Časopise českého muzeum r. 1875. důmyslně dokázati se snažil, v Jaroměřicích) byla zemská pomezní celnice, u níž vybíralo se clo ze zboží přes hranice vozeného.

Hvozdem pohraničním vedlo za pravěku jen málo stezek; ano z listin do r. 1200. známa jest jediná toliko stezka vinoucí se přes severní polovici českomoravských hranic; jest to stezka vedoucí od Olomouce přes Konici, pod hradem Úsobrnem ku bývalé celnici pomezní u Jaroměřic a dále do Čech starou zemskou branou trstenickou. Stezka tato jest mnohými událostmi nejstarších dějin naší vlasti památna a byla také v ohledu obchodním velmi důležita; neboť dle náhledu Šemberova „veden cestou tou od pradávných časů všechen obchod z Rus a ze Slovenska skrz Moravu na Prahu.“

O stezce řečené víme pouze (dle zprávy z r. 1215.), že vedla od Jevíčka přes Konici (via publica, quae de Gewiczko dirigitur versus Konitz). Šembera pak ve zmíněném již článku dodává o ní, že šla od Olomouce „na Těšetice, Konici a Skřipov k Úsobrnu“, a určil dopodrobna dráhu její od pohraničné celnice v Jaroměřicích až do Konice. Východní část její však od Konice až k Olomouci nebyla dosud nikde podrobněji určena.

Vycházeje z toho náhledu, že obchodní cesty uvnitř země byly co nejkratší a nejschůdnější, mám za nepochybno, že vedly po rovině přímou čarou od jednoho důležitého místa ke druhému, v horách pak pohodlnými údolími, vyhybajíce se větším vrchům, tak tedy, že zejmena pohodlná řečiště řek a potoků mocnějších ukazují stopu jejich.

Jest také známo, že naši předkové na ochranu cest takových stavěli na příhodných místech hrady a stráže. Na zemských hranicích sluly takové hrady nad pomezními stezkami „zemskými branami.“ (Srovnej sloveso „brániti“.)

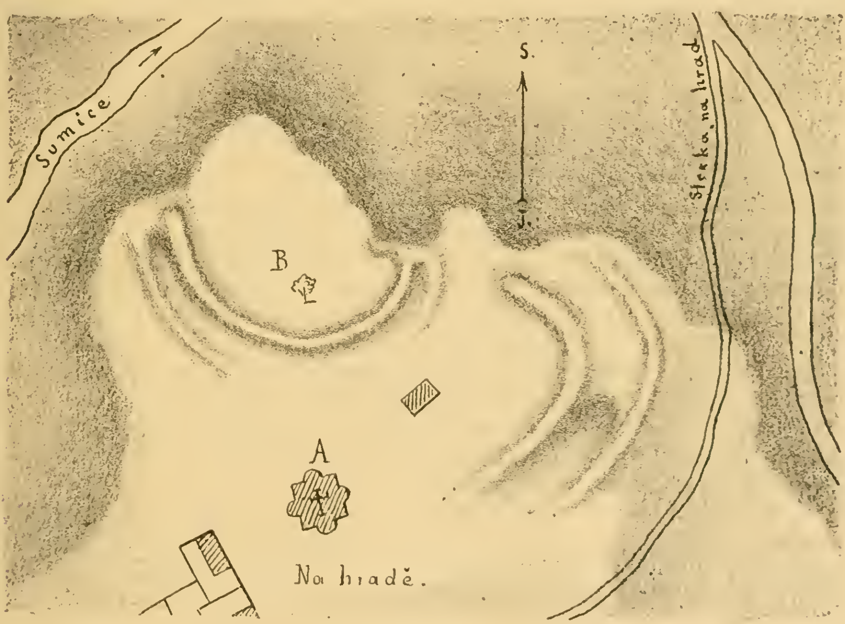
Všecky okolnosti dotčené uváživ a dobře znaje onu krajinu, jako domov svůj, soudím, že zmíněná a posud neurčená stezka šla od Olomouce přímou čarou přes Těšetice a Loučany po rovině až do Náměště*), kterážto osada již na samém kraji Hané pod horami leží, a odtud údolím Sumice k Laškovu.

Údolí to, obecně zvané „v lukách“, na mapách německých pak poznamenané názvem „Tiefer Grund“, jest půl míle dlouhé a hadovitě se vinouc mezi lesnatými, romantickými stráněmi, má šířku od jednoho sta asi do tří set metrů. Nemožno si mysliti pohodlnějšího vchodu do nitra hor než údolí Sumice; o bezpečnosť pak cesty, dnem údolí vedoucí, staraly se dva hrady pravěké, nad východním i západním vchodem

*) Že Náměšť je původu pravěkého, dokazují četné praehistorické nálezy z doby kamenné, které většinou popsány byly v Časopisu Matice Moravské r. 1876. Také se připomíná Náměšť (a sice tato Náměšť u Olomouce, nikoli ona v bývalém kraji znojemském) v listinách již od r. 1107., což samo o sobě je svědectvím pro stáří znamenité.

do údolí zbudované, totiž hrad Náměšť na pravém břehu a hrad na kopci Rmizu na levém břehu Sumice rozložený, jejž mapy Žižkovi připisují a jejž my pro stručnosť „Hradiskem Lǎškovským“ zváti chceme.

Hrad Náměšť stál na kopci, který se podnes „Hrad“ (také německy „am Hrad“) nazývá, a sice na místě, jemuž se dnes „u lípy“ říká. Jest to severovýchodní cíp náhorní roviny rozložené odtud na jihozápad. Ostroh ten spadá v pěkných formách do samé Sumice a byl za pradávna od ostatní náhorní roviny oddělen několika obloukovitými příkopy a náspy. Celkem možno tu stopovati čtvernásobný příkop; avšak jenom nejvnitřnější polokruhovitý příkop jest v celé délce a bezpochyby i v celé hloubce své zachován. Příkop tento 5 až 6 metrů hluboký a 20 metrů široký, jest na obou svých koncích očividně ve skále vylámán. Podél tohoto příkopu, a sice v bezprostředním sousedství jeho, znamenati lze na obou koncích stopy náspu i příkopu druhého. Mezi druhým a třetím příko-

Hrad Náměšť. *A* Kaple. — *B* „U lípy“.

pem bylo prostranství dosti široké, obklopené zase dvojnásobným valem a příkopem, jejichž známky zachovaly se do dneška pouze na východním konci jejich. Vlastní hradisko jest prostranství nevelikè, podoby nepravidelné; nemá ono v ochozu více než 200 kroků a největší délka jeho obnáší jen 50 metrů.

V minulosti hradu Náměště sluší zajisté rozeznávati dvojí dobu, praehistorickou (pravěkou) a středověkou. Mám za to, že po spustnutí hradu pravěkého, staroslovanského, vystavěn tu byl hrádek rytířský, středověký. O hradě staroslovanském svědčí jméno kopce jakož i celá povaha místa, dále nalezené před lety na stráni pravěké nádoby — bohužel již nezachované, konečně pak též tradice, kteráž hrad tu stávavší jmenuje „dřevěným“, jakož staroslovanské hrady v skutku hlavně ze dřeva stavěny bývaly.

O pozdějším hrádku středověkém na tomtéž místě svědčí kamení ovápněné, po hradisku rozházené, pak klenutí podzemní objevené tu nedávno při sázení stromků, železné šipky a hřeby až 3 dm. dlouhé a jiné kusy železa. Ještě v minulém století byly tu rozvaliny hradu, a lidé upotřebovali kamení z nich při nových stavbách. I ta okolnost, že vnitřní příkop je ve skále rukou lidskou vylámán, svědčí o tom, že příkop tento nevznikl v pravěku; neboť není známo, že by který příkop hradů staroslovanských byl v kameni vytesán. Také veliká blízkost obou vnitřních příkopů poukazuje ku různému jich stáří a vede k domněnce, že pravěký hrad prostíral se až k příkopu nyní druhému, dnes jen málo znatelnému.*)

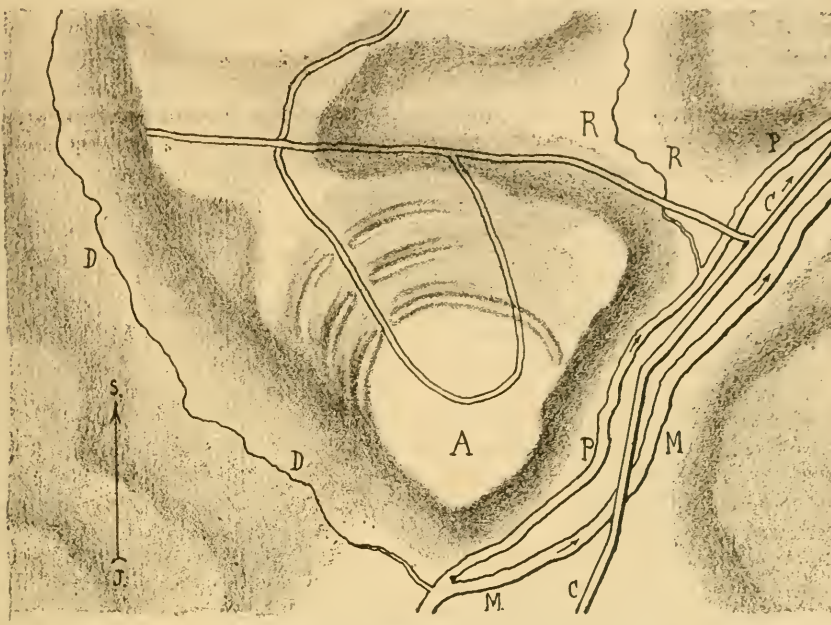
Rozhled s hradiska toho jest velmi obsáhlý. Bylo by přímo nepochopitelno, kdyby dávní předkové naši, kteří při zakládání svých hradů vždy dbali toho, aby s hradu dobře přehlédnouti mohli kraj, jenž hradem měl býti chráněn, vojenskou důležitost místa tak znamenitého nebyli ocenili. Lzeť odtud přehlédnouti celé Olomucko: na sever k Litovli a daleko za ni až k vysokému uzlu pradědskému, jakož i celé protější pásmo Jeseníku až k sv. Kopečku a dále až k Hostýnu, na němž bílý kostelík za jasného počasí zcela dobře viděti. Celé široké údolí Moravy až ku Šternberku leží tu jako veliká mapa před pozorovatelem, jen město Olomouc samo skrývá se arci za návrším u Neředína. Za to však patřiti lze s hradu náměšťského také na západ do lůna hor údolím Sumice, kteréž v pozadí svém jakoby zataraseno jest horou Rmizem, na níž byl druhý hrad staroslovanský, chránící starobylou cestu Olomucko-úsobrněnskou. Všimněme si tedy Rmizu důkladněji.

Nepovedu však čtenáře milého údolím Sumice, ač jest ono plno krás přírodních. Neboť stoupání na Rmiz od šumivého potoka po strmé, do výšky plného sta metrů vystupující stráni jest dosti obtížno. Vyvolíme si raději putovati stínem lesním po náhorní rovině, na levém břehu Sumice ležící a jen zvolna do vrchu vystupující. Asi po hodinné chůzi od Náměště vcházíme původními vraty skrz trojí val do hradiska, dnes obecně „na šancích“ zvaného.

Hradisko Laškovské jest prostranství velmi rozsáhlé, podoby více méně vejčité. Uzavřeno jest valy se strany severní, se všech ostatních stran pak omezeno strmými stráněmi spadajícími na jihu do „luk“ k Sumici, na východě pak a částečně i na severu do hluboké rokle, zvané „Stančovem“. Bylo to místo přírodou samou nadmíru bezpečně opevněné, jakož o tom přiložený nárys svědčí. Z valů, sestávajících z hlíny, zachován jest posud v plné délce své 280 m. jenom vnitřní, mohutný násep, běžící táhlým obloukem po nejvyšším hřbetě hory. Příkop pod ním je asi 10 m. široký a výška hráze s hloubkou příkopu podnes činí místy 5 i více metrů. Před tímto náspem přepažovaly ostroh od západu k východu ještě náspy dva, každý od druhého na 100 kroků vzdálený; jsou však jenom v západní polovici své částečně zachovány, kdežto v polovici východní zachoval se místy jenom příkop na 3 m. hluboký. V této východní polovici své prorývaly příkopy ty stráň do rokliny Stančovské se sklánějící. Asi 80 m. od západního konce jest

*) Listinných zpráv o nějakém hradu, na tomto místě stávavším, neznám. Onou „tvrzí náměšťskou“ (munitio), o které listiny od r. 1371. mluví, sluší rozuměti tak zvaný „dolní zámek“, pod Hradem ve 14. stol. vystavený. Zámek, nyní na Hradě stojící, pak vystaven byl v minulém století.

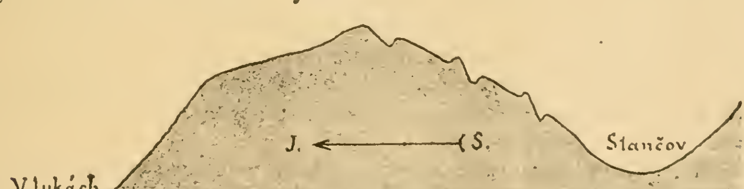
průlom, patrná to původní brána hradská. Ve východní polovici vnitřního náspu viděti nyní sice také průlom, před nímž je příkop vyrovnán a přepažen mostkem, ale patrně vše to pořízeno tu teprve nedávno.

Hradisko Laškovské na Rmizu.
A Rmiz. — *R,R* Stančov. — *P,P* Mlýnská příkopa. — *C,C* Cesta do Náměště. — *M,M* Sumice. — *D,D* Potok Krakovecký.

Na hradisku Laškovském našel jsem dosti střepin z popelnic. Z kamení pak do červena vypáleného, jehož po vnitřním náspu je plno rozházeno, soudím, že jsou to známky*) požáru, jenž dřevěné hradby na tomto náspu stávavší ztrávil.

Hradiska tohoto bylo bezpochyby použito ve středověku některým vojskem k táboření; neboť nalezeny tu také železné ostruhy, zámek z pušky a kus drátěné košile rytířské.

Průřez Rmizu.

V dolině pod Rmizem leží k západu vesnice Laškov a za ní na kopci Přemyslovice. K severozápadu, za malým břehem ukryta, je vesnička, jejíž jméno má neméně starobylý zvuk jako zmíněné Přemyslovice,

*) Nejsou-liž to stopy „skleněného hradu“, jaké byly nalezeny na starém hradisku olomuckém u svat. Václava? — Red.

Krakovec totiž. K východu pak přehlednouti lze údolí Sumice, na jehož konci přes zelené lesy patříme zdánlivě zcela na blízku hrad Náměšťský a dále za ním prostírá se široká Haná, ovroubená na protější straně Jeseníkem. I odtud viděti Šternberk, Sv. kopeček a krajinu u V. Týnce. Ano i Olomouc odtud uzříti možno, ač dosti hluboko leží v údolí Moravy. —

Oba popsané staroslovanské hrady mám za poslední k samému jádru země vedoucí bránu starodávné cesty Olomucko-úsobrněnské. U hradiska Laškovského však opouští mne stopa této stezky zemské, i jsem na rozpacích, zdali vedla z Laškova rovně dále údolím Pilavky a pak přes horský hřbet do Konice, anebo malou oklikou údolím potoka Přemyslovského do Přemyslovic, odtud pak ku blízkému Stražisku a údolím Jesenky do Konice. Staroslavný zvuk jména „Přemyslovice“ láká mne ovšem k domněnce, že tuto hledati sluší pokračování řečené stezky, třebas by se osada tato v listinách teprv od polovice 14. stol. připomínala. Ale i jiný důvod mám pro tuto domněnku, jak ještě vyložím. —

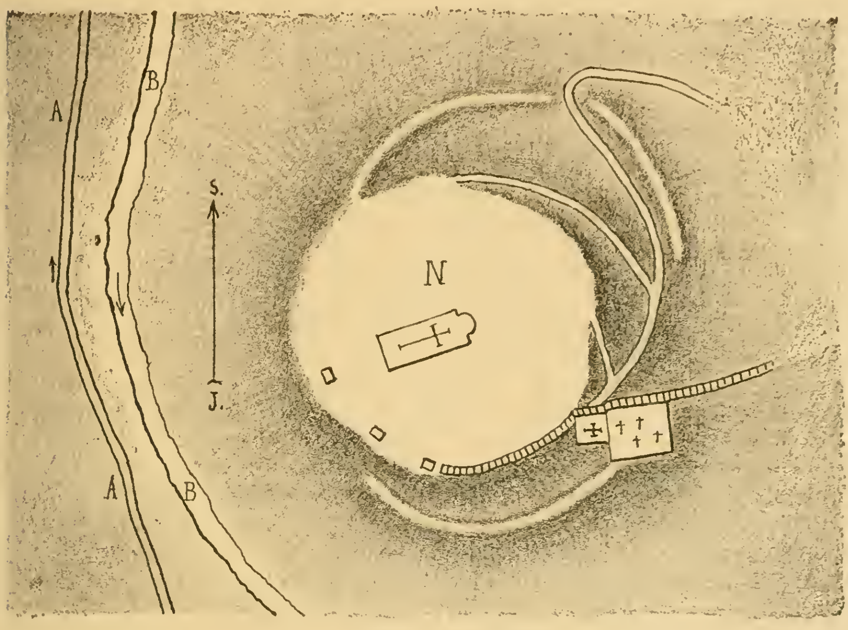
Nelze pochybovati o tom, že údolím Jesenky čili Romže šla stará cesta obchodní z Konice do Prostějova, jak již Šembera v článku častěji zmíněném podotýká. Kdo jen jednou spatřil to široké, rovné a lučinaté údolí Romže od Kostelce směrem severozápadním do hor vnikající, neubrání se myšlence, že to byla vítaná, široká brána pro osadníky, z rovin do hor postupující. A v skutku jest údolí Romže, která ve svém hořením toku Jesenkou sluje, bohato na památky archaeologické. Ve Ptení nalezeny byly drobnější starožitnosti, zejména památky jantarové; a dvě pevná místa, podnes praehistorickými valy opatřená, byla údolí tomu ochranou. Jsou to zmíněné již „Stražisko“ a pak kopec „Hrad“, jinak také „Hájem“ zvaný, malou půl hodinku na východ od Ptení ležící nad oklikou Jesenky, zahýbající do údolí Kosteleckého.

„Hrad“ tento jest ostroh forem velmi pravidelných, se stráněmi strmými, jakoby uměle urovnanými a do výšky asi 60 m. se pnoucími. Hoření prostora hradiska tvoří více méně rovnostranný trojúhelník; se dvou stran jsou stráně, s třetí pak obmezen jest ostroh jediným obloukovitým náspem a příkopem, bezmála 200 m. dlouhým, z hlíny nasypaným a téměř v celé délce zachovaným. Výška náspu s hloubkou příkopu činí místy 5 m. Celý ochoz obnáší asi 600 m.; hradisko toto jest tedy mnohem menší než Laškovské. Viděti odtud Ptení k jihozápadu; na druhé straně pak zíráš údolím Romže ke Kostelci a do Hané k Prostějovu. — Pro úplnou pravidelnosť forem jeho upouštím od toho připojiti nákres.

O pravěkém původu tohoto „Hradu“ nemůže býti pochybnosti. — A jako hrad Náměšť byl poslední branou cesty Olomucko-úsobrněnské, tak byl Hrad u Ptení klíčem ku cestě Konicko-prostějovské a zavíral tudíž příchod z hor do Prostějovska.

Formou svou mnohem zajímavější než hrad právě popsaný jest Stražisko, jež arci se zmíněného Hradu pro okliku, jakou údolí Jesenky u Ptení činí, vidno není. Asi míli od Konice k jihozápadu rozestupují se obě stráně údolí Jesenky poněkud od sebe a tvoří kotlinu, trochu zaokrouhlenou, z jejíhož dna náhle vystupuje osamělý, velmi pravidelný, zkomolený kužel — zmíněné Stražisko. Pouze na straně severovýchodní spojeno jest s ostatním pohořím pomocí nízkého sedla, v němž rozkládá se vesnička Stražisko. Nejsrázněji spadá svah západní do údolí, na ostatních stranách méně strmých jest kruhovitý, z hlíny

nasypaný val, jenž otáčel návrší to nedaleko pod vrcholem. Na svahu severním a jižním dosud jest zachován. na východní straně však protržen hřbitovem a kryptou. vedle nichž vedou nahoru dlážděné schody. Uprostřed urovnaného vrcholu stojí dnes kaple. vystavená r. 1729. ku poctě andělu strážci, což ovšem není nahodile voleno. S vrcholu kužele přehlednouti lze údolí Jesenky k severozápadu. zejmena viděti odtud Konici; k jihovýchodu otevírá se údolí Jesenky jen asi hodinu daleko, totiž k nejbližší oklice, jak daleko sahá les, zvaný „Smyky“.

Stražisko. — *A,A* Cesta do Konice. — *B,B* Jesenka. — *N* Kaple.

Nyní říká lid tomuto návrší obecně „Kalvárie“ — od křížové cesty tu postavené. Volný však nazývá je ve své topografii „Stráža“, což zajisté je původní jméno jeho: neboť „Stražisko“ patrně značí místo někdejší stráže, tak jako „hradisko“ označuje místo někdejšího hradu.

Také tato „Stráže“ měla dvě doby života. Vímeť z listin, že tu stál v pozdějších středověkých časích hrádek, jmenovaný Stražisko aneb také Grumberg; o osudech jeho arci nic není známo, než-li že již r. 1590., kdy se poprvé připomíná, byl pustým. —

Pokládám tuto Stráž za vhodné spojovací místo pro obě starodávné cesty Olomucko-úsobrněnskou a Konicko-prostějovskou, ačkoliv jest dosti možno, že se cesty tyto setkávaly až v Konici. Každým řádem svědčí obě pevná místa nad údolím Jesenky, Stražisko a Hrad u Ptení, o dávné existenci cesty Prostějovsko-konické.

K vůli úplnosti připojil jsem na přiložené mapce ještě další běh cesty Olomucko-úsobrněnské, od Konice na západ až k počátku tehdejšího pomezního hvozdu, a sice podle vypsání Šemberova. Vedlať cesta ona z Konice přes vesnici Skřipov, nynější tak zvanou „Starou cestou“

kolem hradu Úsobrna „na Duráně“ (tak sluje dnes onen kopec) do údolí Úsobrněnky a tímto údolím do Jaroměřic, kde ještě ve 12. stol. počínal pomezní hvozd a kde byla pomezní celnice.

Ostatní směr této stezky od Jaroměřic až na dnešní českomoravskou hranici opět dopodrobna určen není. Z Čech šla cesta tato z hradu Litomyšlského okolo starého Hrutova podle řeky Trstenice přes nynější vesnici Ostrý kámen (Rausenštein) do Svitav, odkud podél Svitavy vedla jedna cesta do Brna, druhá pak na Jaroměřice; kde však obě cesty se rozcházely, není dosud určeno.

Pravěká stezka zemská od Jaroměřic ke Kostelci a k Loučanům.

Pro náhled, že tato cesta překračovala hranici českou u Rausenšteinu, uvádí dr. H. Jireček (v časop. česk. muz. 1856.) důkaz ten, že v osadě dotčené na samém rozhraní českomoravském podnes stojí kaple sv. Cyrillu a Methoději zasvěcená, což zároveň dotvrzuje, že po cestě této šli sv. věrověstcové slovanští z Moravy do Čech. Avšak i na jiných místech cesty oné, od hranic až k Hané zachovaly se památky někdejší přítomnosti svatých těch apoštolů; jsouť podnes, pokud známo, v Náměšti, u Krakovce (směrem k Laškovu) a v Jaroměřicích tak zvané Cyrillomethodějské kříže, o nichž všude stejná zachovala se tradice, že totiž na těch místech sv. věrověstci lidu kázali.

Netvrdím, že by v krajince, přiloženou mapkou vymezené nebylo možno nalézti ještě jiných pevných míst z doby praehistorické; ale k takovým památkám pravěkým jistotně čítati nelze „Švédských šancí“ nad vesnicí Střížovem, asi půl hodiny od Náměště k jihu vzdálených. Šance tyto, zdělané z hlíny na mírném svahu tvoří čtverec zcela pravidelný, do něhož vede vchod právě uprostřed spodního náspu, a jehož rohy pravým úhlem zahýbající nesou na sobě všecky známky novějšího válečnictví. Strany náspu i příkopu jsou podnes úplně rovné, násep běží v stejné výšce kolem do kola, a také příkop má všude stejnou hloubku. Všecky tyto okolnosti dokazují, že název „švédské šance“ těmto náspům asi právem přísluší a že nemáme tu co činiti s nějakým opevněním praehistorickým.

Taktéž za dílo nové doby pokládám miniaturní šance nad Náměští v obecním lese Biskupském, „chrastí“ zvaném, ukryté. Šance tyto, na širé náhorní rovině položené, tvoří taktéž čtverec zcela pravidelný, ale daleko menší, nežli „šance švédské“; jsou úplně zachovány a příkop je tak úzký, že ho lze zcela snadno překročiti.

Tím zajímavějším zdá se mi jméno jednoho místa na blízku dědiny Loučan, čtvrť hodiny od Náměště na východ ležící. Pole totiž za touto dědinou k východu u malé okliky potoku Sumice rozložená nazývají se „na kruhách“. Místo ono je úplně rovné a žádná zevnější známka nevede ku vysvětlení názvu řečeného — leda snad střepina z popelnice, kterou jsem tam, ani nehledaje, našel. Odvažuji se vysloviti domněnku, že jméno „na kruhách“ označuje stávavší tu za pravěku kruhovité náspy; neníť pochybnosti, že jméno staropamátného „Kotouče“ u Štramberka pochodí od náspů, vrchol jeho kotoučovitě opevňujících. Jest dále známo, že právě náspy na rovině, v močálech a na ostrovech rozložené, bývaly kruhovité; plurál „na kruhách“ také dá se dobře vysvětliti tím, že kruhovité náspy na rovině bývaly obyčejně několikanásobné.

Ostatně není tento topický název na Moravě osamělým. Znám sice jenom jediné ještě místo, zvané „nad kruhy“, totiž u Knihnic na Boskovicku; jsem však přesvědčen, že názvů takových je na Moravě ještě hojnost.

Zdali jiné jméno polností u samé Náměště ležících, „Valník“ totiž (pole „na Valníku“) neznačí místo bývalých valů, to rozhodnouti ponechávám filologům; o valech tam arci není ani památky, ale je to mírný rozlehlý pahorek, v jehož půdě před mnohými lety nalezeno bylo — jak o tom podnes ještě mnoho očitých svědků v Náměšti vypravuje — asi šest velikých v celosti zachovaných nádob v podobě kotlů, z nichž v jedné byla dlouhá bronzová jehlice. Bohužel nezachováno z toho nic. —

Budiž mně ještě dovoleno, vyvoditi z předeslaného článku několik konklusí.

Ta věc, že Hrad Náměšť je od hradiska Laškovského jenom hodinu, Hrad u Ptení od Stražiska pak jen půldruhé hodiny vzdálen, — svědčí o tom, že Morava jest na hradiska praehistorická zajisté právě tak bohata jako království české, kde nyní již známo a popsáno asi 130 takových hradisk, kdežto na Moravě jich až dosud známo a veřejnosti podáno sotva deset.

Hradiska v tomto článku popsaná nebyla dosud známa; jenom o hradisku Laškovském učinil r. 1876 v časop. matice mor. prof. Havelka mimochodem zmínku, že pod názvem „Žižkovy šance“ skrývá se hrad praehistorický.

Uváží-li se, že v západním Olomucku, na prostoře asi tří čtverečních mil bylo v pravěku neméně než pět hradův a stráží, tu nelze pochybovati o všeobecné podstatnosti myšlénky, tvůrcem slovanské archaeologie, Chodakovským, propověděné, že totiž na každé čtvercové míli půdy od starých Slovanův obydlené bylo po jednom hradě. — Pomníme-li dále, že s hradu Náměště viděti jasně na hradisko Laškovské, se Stražiska pak Konici, vidíme v tom potvrzeno ono učení, dle něhož hrady staroslovanské tvořily řetěz více méně souvislý a dle jisté soustavy prováděny, jenž by jasně vystoupil na oči arci teprva tehdy, když by známy byly všechny staroslovanské hrady a stráže na Moravě, tak že by možno bylo sestrojiti mapu takových míst úplnou.

Kde se narodil sv. Václav?

Podává Fr. Sasínek, emer. professor bohosloví v Praze.

„Fr. Pubička" — dí velesnažný sběratel zpráv o sv. Václavu Jan Votka v Památkách Staroboleslavských[1]) — „dovozuje ve svém dějepisu, že náš sv. Václav zrozen byl ve Staré Boleslavi; avšak výpověď tuto žádným platným svědectvím neodůvodnil[2]). Balbin, jenž před Pubičkou již mnoho let po všech Staré Boleslavi se týkajících památkách a zprávách neunavně pátral, neuvádí ve spisech svých ničehož, čím by se domněnka ta zjistiti aneb aspoň pravdě podobnou učiniti dala. — Balbin sám byl toho mínění že snad Praha a zejména Vyšehrad slávou tou honositi se může, býti rodištěm našeho sv. dědice Václava."[3])

Avšak, jak vidno, ani Balbin nenalezl sebe menší historické opory pro svou domněnku; pročež uvádí Votka jakousi pověsť, dle nížto prý se sv. Václav narodil v Stochově. Než, jest pravidlem ode všech dějezpytcův uznaným, že pověsti, která nijakým historickým svědectvím opřena není, velké ceny připisovati, nesluší. Proto nezazlí mi, bohdá, ani Votka, pak-li sáhnu k jinému prameni, abych zodpovídal otázku: kde se narodil sv. Václav?

Pochybil by zajisté, kdo by u vědeckém skoumání a doličování doby sv. Václava, obmezovati se chtěl jediné na Čechy, aniž současně k dějinám moravským i slovenským neprozíral. Čechy, Morava a Slovensko byly za časů sv. Václava tak těsně spojeny, že kdo dobu tu věrně popsati hodlá, zemí těchto celou trojici nerozdílnou probádati musí.

Proto budiž mi dovoleno, rodiště sv. Václava hledati i za hranicemi českými — na Moravě.

Dovodiv na jiném místě[4]), že sv. Václava narození padá do roku 908., dokládám, že týž světec a dědic český bezpochyby uzřel světla tohoto světa tam, kde otec jeho Vratislav sídlel, a poštěstí-li se tehdejší sídlo Vratislavovo vypátrati, octneme se na místě, kde snad stála kolébka Václavova. —

Že Vratislav po staroslovanském právu užíval „údělného" knížectví, od velkoknížectví Spitihněvova rozdílného[5]), sotva kdo popírati bude. Že pak Morava takovým „údělným" knížectvím byla, na jisto postaveno[6]). —

Zahynul-li Mojmír II. r. 906., což nepochybno, pak také pravdě podobno, že hned v tomto roce nastal rozklad říše velkomoravské a sice takovým způsobem, že si Poláci podrobili Slovenské Pováží, a Čechům že připadla s přivolením a pomocí Němcův[7]) Morava i Slovensko až po dolní Váh[8]).

---

[1]) Pam. Staroboleslavské str. 128.

[2]) Chron. Gesch. Böhm. II. Thl. S. 373.

[3]) Histor. Bolesl. l. II. c. II. pag. 14.

[4]) Letopočet svatováclavský. Od Fr. Sasínka. Časop. „Komenský", roč. XII., str. 183.—186.

[5]) „I pozval Vratislav knížete, jenž byl tehdy ve své krajině". Pram I., 127.

[6]) Slov. právo II. Jirečka, v Praze. 1863, II., 108; 110.

[7]) Tak rozumím slovům Reginovým, která vypsal Cosmas následovně: „Cujus (Svatopluci) regnum filii ejus parvo tempore sed minus feliciter tenuerunt, partim Ungaris illud diripientibus, partim Teutonicis orientalibus, partim Poloniensibus solotenus hostiliter depopulantibus". (Jehož (Svatoplukovu) říši synové jeho za krátkou dobu avšak méně šťastně drželi, ani část Uhři urvali, část Tevtoni východní, část Poláci nepřátelsky pustošili veskoncem.) Pram. II., 27. „Tevtoni" jen natolik byli účastni kořisti, nakolik Češi, uchvátivší Moravu, považovali se za podruhy Němcův.

[8]) Slov. Letopis III., 10.—14. IV. 110. a t. d.

Okolnosti tyto vyplývají z pramene nejednoho.

Zdá se sice býti pravdou, že základní listina pražského biskupství německolatinského pochází z doby pozdější; ale přes to přece výrok v ní obsažený „krajiny moravské až po Váh"[9]) pochází asi z dřívější doby a snad obecně byl běžným, než listina ona vznikla. — Že Černí Uhři Arpadovi, dle mohamedánského náboženství svého „Magari" zvaní[10]) od r. 899. v Pannonii ovládali, s dostatek jest známo.

Vratislav po mém výpočtu na místě již dotčeném narodil se r. 887., pročež r. 908. počítal 21 let; byl tedy schopen hodnosti údělného knížete a taktéž oprávněn k ní. Neníť tedy nijak vyloučena možnosť, ba pravděpodobnosť, že Vratislav r. 908., kdy sv. Václav se narodil, údělným knížetem byl a tudíž na Moravě sídlel. Ale nejenom možnou věc ta se jeví, ona téměř na jisto postaviti se dá.

Že totiž Vratislav skutečně r. 908. údělným knížetem na Moravě byl, dokazuje Luitprand i kronika Budinská, v nížto čteme: „Postquam autem Sveti-Bolug per Hungaros, ut superius dictum est, necatus esset, et Hungari descendissent in Pannoniam (r. 899.), per sex annos (do r. 899 + 6 = 905.) eorum arma et equos meliorare curaverunt. Anno deinde septimo (r. 905 + 1 = 906.) Moraviam et Bohemiam, in quibus eo tempore dux Vratislaus regnare videbatur, crudeliter spoliarunt et cum victoria, treugis cum duce Vratislao ordinatis, redierunt."[11]) (Když však Sveti-Bolug skrze Uhry, jak shora řečeno, zavražděn jest, a Uhři sestoupili do Pannonie (r. 899.), po šest let zbraně opravovati a koňům zotavení zjednati se snažili. Léta pak sedmého (r. 906.) Moravu a Čechy, ve kterých zemích toho času vojvoda Vratislav panovati se zdál, ukrutně drancovali a zvítězivše a ujednavše s vojvodou Vratislavem mír, odtáhli.) Z toho vysvítá, že Vratislav již r. 906. byl knížetem na Moravě.

Dějepiscové netoliko cizí nýbrž také někteří domácí historikové dotuď nepřestávají sice hlásati, jakoby teprv r. 907. byl od Maďarův ubit býval Mojmír II. Historický omyl tento neměl by se déle trpěti ve spisech vážných, jelikož Mojmír II. již v roce 906. s dějiště historického zmizel na vždy, a v bitce u Prešpurku válčili vlastně Černí Uhři toliko s Němci; proto i Aventin podávaje jména těch, kteří tam na straně Němcův bojovali, o Mojmírovi II. ani slovíčkem se nezmiňuje.

Byl-li tudíž Vratislav od r. 906. údělným knížetem Moravy, jde z toho důsledně, že se sv. Václav zde (na Moravě) r. 908. narodil a také zde snad r. 915. postřižen byl. Po smrti Spitihněva však († 915.), Vratislav ujal se žezla českého v Praze.

Kde na Moravě tehdy sídlo údělného knížete Vratislava se nalézalo, na jisto postaveno není; ale byla to nepochybně Olomouc: neboť staršího sídla knížecího po pádu Velehradském na Moravě neznáme.[12]) V Olomouci stkvěl se zajisté od dávna velkolepý hrad knížecí, jehožto zbytky naplňují diváka úžasem a hlubokou úctou k tehdejšímu stavitelskému umění. A v tomto dávním hradě knížecím tedy asi také stála kolébka svatého Václava.

---

[9]) Pram. II., 116. Zde vyrozumívá se dolní Váh, nikoliv však hořejší; poněvadž tento náležel Polákům.

[10]) Slov. Letopis. I. 96.

[11]) Chron. Bud. ap. Podhradczky. Budae 1838. pag. 54. Liutprandus Antopod. C. II. c. II. Ungari a Moravis occiduntur. Lamb. Schafn. ad an. 906. Ann. Saxo, Abbas Ursperg. Chron. Hild. et Grad. Mars Mor. L. II. c. 7. p. 220. Dubravius Hist. Bojem. Lib. IV.

[12]) Slov. právo Herm. Jirečka. 1863. II. 110.

O geologických poměrech Moravy a Slezska.

Širším kruhům podává **Jos. Klvaňa**, gym. učitel v Kroměříži.

II. Prahory.

Po výkladech, které učiněny jsou v úvodním náčrtku, můžeš se, čtenáři milý, směleji vydati na pouť po našich vlastech, abys si je zeměznalecky prohledl. Není nutno bráti si s sebou kladiva ani brašny, ničeho si z té psané pouti nedoneseme. Chceš-li ale něco velmi příhodného učiniti, zaopatř si dobrou mapku Moravy a Slezska, kde každá vesnička zaznamenána a vytkneš-li si na ní hranice jednotlivých útvarů tak, jak v řádcích následujících udáno bude, utkví Ti obraz geologických poměrů netoliko na mapě ale i v paměti velmi dobře. Zároveň pořídíš si takto geologickou mapku, kteráž by za stejných rozměrů byla velmi drahá, způsobem laciným.

A nyní do prahor!

Rozhledni se třeba se *Žákovy hory* po stejnoměrně vlnitém, až jednotvárném kraji okolním, nebo vystup na mohutný lysý hřbet *Praděda* a zadívej se do těch srázných kup vůkol, co jako obři k nebi se pnou a boky ověnčeny mají lesy, jichž se pro neschůdnosť místa leckdes ještě ruka lidská nedotknula, a kol a kol rozkládají se nejstarší vrstvy zemské, vrstvy prahorní! Vrstvy ty od dob vyzdvižení svého neponořily se více pod vodu a jsou tudíž svědky všech převratů, které různým způsobem, hlavně však vodou na Moravě a ve Slezsku později způsobeny jsou. Stojí tu kraj ten celý snad milióny let a souvise úzce s prahorami sousedních krajin Čech a Kladska, tvoří s nimi jednu z nejstarších pevnin naší zeměkoule vůbec.

Rozděliti můžeme prahory naše na tři oddíly a sice na prahory českomoravské vysočiny, na prahory Ždárské a prahory Sudet moravskoslezských. První oddíl souvisí se stejnojmenným útvarem Čech, druhý se „Železnými horami" Čech, které začínají u Labské Tejnice, všem do Prahy putujícím pěknou polohou známé a třetí oddíl pak souvisí s prahorami Orlicko-kladskými.

Jako všechny prahory můžeme i naše rozděliti na část starší, *rulovou* či laurentinskou (podle řeky sv. Vavřince v sev. Americe, kde pěkně útvar ten vyvinut) a mladší útvar *prahorních břidlic* čili Hurouský (podle jezera Huronského v sev. Americe).

Zkamenělin v prahorách není, ačkoliv se dá snadno mysliti, že ústrojenci již v dobách těch žili, že však se nám zbytky jejich, nejspíše útlých, těl nezachovaly. K tomu poukazují ložiska tuhy (čili grafitu, z něhož tužky se dělají) tu a tam v prahorách se naskytající. Tuha hmotou lučebně rovná se uhlí a jako toto nejspíše z ústrojných hmot povstala, snad z chaluh čili řas a jiných mořských rostlin.

Najde-li se v útvaru některém, za prahorní pokládaném, zkamenělina nějaká, byť i nezřetelná, nutno vrstvy jeho čítati do útvaru, k němuž dle zkameněliny té přísluší. To proto zde podotýkám, poněvadž i v našem útvaru prahorním*) máme vrstvy, kteréž jen prozatimně ku prahorám se počítají a nalezení zkamenělin by celou nerozhodnosť tu odstranilo, a dále

*) Viz: Prahory českomoravské vysočiny: Fyllit u Tišňova.

proto, že v cizích krajinách mnohé na pohled prahorní útvary k útvarům mnohem mladším patří.

1. *Prahory českomoravské vysočiny.*

Hranice prahor těchto tvoří asi následující místa: Zhoř na pomezí moravském severovýchodně od Jihlavy, Velké Meziříčí, prohyb, jímž vede silnice z Jihlavy do Brna, Tišňov, a odtud skoro přímá čára přes Znojmo do Rakous. Na západ souvisí s prahorami českými.

a) Horniny staršího útvaru prahorního (laurentinského) v okrsku tom jsou následující:

Rula. Rulou nazýváme vrstevnatou směs zrnek křemenných a živcových s lístky neb lupínky slídy, jíž obecně se říká kočičí zlato nebo stříbro dle toho, je-li žlutavá neb bílá. Slída je tu rovnoběžně uložena a tím právě působí vrstevnatosť horniny. Je li živec červený, jest celá hornina barvy červené (rula *červená*), je-li však živec bělavý, jest rula *šedá.* Obě ty odrůdy se od mnohých zeměznalců přísně rozlišují a červená rula za starší pokládá.

V prahorách českomoravské vysočiny jest nejrozšířenější *rula šedá* a zaujímá tak mnoho plochy, že ostatní horniny prahorní jen ostrovy v ní tvoří. Na mnohých místech jest granátonosná a granáty ty při zvětrání horniny zůstávají na povrchu jejím a dešti se vyplachují (Vranov, Rešice a j.) Sloh jest obyčejně zrnitý, někdy jako vláknitý od slídy, která v proužky jest protažena. *Ruly červené* v oddíle tom pokud víme není, ač tu a tam malé shluky jistě časem se najdou. Podřízeně vystupují v laurentinu našem ještě následující horniny prahorní:

Žula. Žula stejné má součásti s rulou. Že však slída rovnoběžně není uložena, není též celá hornina žulová vrstevnatá a patří tudíž ku horninám balvanitým, kteréž, ač ne vždy právem, pokládáme za horniny vyvřelé. Již zde budiž podotknuto, že žul moravských vůbec pro jich hrubozrnosť ku kamenickým pracím téměř se neužívá.

Žula v prahorách vysočiny českomoravské tvoří dvě značně velké skupiny a sice západní, která se žulou českou a rakouskou souvisí a na východě čarou, spojující Batelov (na hranici Moravy), Hostětice (záp. od Telče), Dačice a Slavonice, přibližně omezena jest. Jest hrubozrná a obsahuje obyčejně velká zrna živce.

Skupina druhá vyniká z ruly jako mohutný ostrov tvaru trojúhelníkového, skorem 6☐ mil velký, mezi místy: Zhoří (na hranici Moravy svv. od Jihlavy), Vel. Meziříčím, Rudou (Eisenberg jv. od Vel. Meziříčí), Ratibořicemi jv. od Třebíče), Třebíčí a Svatoslaví, odkudž se trojúhelník zase ku Zhoři uzavírá. Žula obsahuje zde černou slídu, málo křemene a hojně živce, tak že téměř syenitu*) se podobá. Jelikož žula pokrývá rulu okolní, patrně má podstatu horniny vyvřelé, rozlité po vrstvách rulových.

Jiné menší zajímavé ostrůvky žuly ve vysočině českomoravské jsou: Ostrůvek mezi Předdvořím a Malou Lhotou jihov. od Jihlavy, jehož žula obsahuje hrubolistnatou, kovově lesklou slídu a hojný turmalin, (stebelnatý to, tvrdý a černý nerost zvláštního rázu) a druhý, podobnou žulu obsahující, na vrchu kalvariji u Jihlavy.

*) Syenit, o němž později jednáno bude, jest zrnitá nevrstevnatá směs, hlavně živec bělavý neb červenavý a jinoraz černý obyčejně obsahující. Slída tmavá z pravidla se přidružuje.

Granulit čili *bělokamen.* Hornina tato jest zrnitá směs živce a křemene s drobounkými zrnky červenavého granátu. Zmizelá slída jest zastoupena granátem a celá hornina bývá slohu deskovitého a vrstevnatostí tou blíží se více rulám než-li žulám. Přece však shluk granulitu, který na geologických mapách západně od druhého ostrovu žulového a sice až ku Kamenicím, Koutům, Beneticím a Kracovicím (jz. od Třebíče) zaznamenán jest, nebude ničím jiným než žulou bílou beze slídy, která žulu pravou žilovitě prostupuje. V bělokamu tomto našel pilný badatel okolí Třebíčského, prof. dr. Dvorský u Sokolí na Jihlavce žilu zelenošedého *kersantitu*, horniny to v rulách Dol. Rakous dosti rozšířené. Hornina ta obsahuje živec, augit a slídu na chlorit přeměněnou, vedle toho zvláštní kuličky jako hrách velké, Pilitem nazvané. Také tak zvaná „*žula písmenková*“, jejíž křemen do živce jako hebrejská písmenka jest vložen, poblíž bělokamů těch tu a tam se nalézá.

Pravým bělokamem jest však lože jižně od Náměště (u Brna) až po Sedlec a v okolí od Kramolína v pokračování lože předešlého se naskytující.

Amfibolit. Hornina tato tvoří obyčejně více méně vrstevnatá lože, skládající se ze zvláštního černozeleného nerostu, jinorázem nebo amfibolem nazvaného. Pro vrstevnatosť říká se jí také amfibolová břidlice, ač není nutno, aby amfibolit vždy ve vrstvách se naskýtal. K hornině této druží se obyčejně vrstvy krystalického *vápence*, jejž proto, že v prahorách se naskýtá, *prahorním* nazýváme, někdy pak i shluky *hadce čili serpentinu.*

Hadcem nazýváme zajímavé balvanité prahorní kamení, taktéž tmavozelené až černé, jehož okrsky na Moravě přesně vymezíme.

Amfibolity, pro zelenavou barvu svou také *zelenokamy* (k nimž však i jiné zelené horniny se počítávají) nazvané, v pruzích se naskýtají. Pruhy takové jsou k. p. severových. od Slavonic (Zlabings), u Dačic, Vystrčenovic (jv. od Telče), sev. od Brtniček, sev. od Brtnice, mezi Kameníčkem a Lipinou na moravských hranicích, v okolí Jemnice, Bitova, u Dalečic, východně od Plavče a jinde. Lože vápencová jsou u Vratenína, Lukové, sev. od Mor. Budějovic, sev. od Nové Brtničky atd. Směr těchto pruhů většinou jest severovýchodní.

Serpentin tvoří řadu ostrovů v okolí Hrubšic u Brna a sice v okrsku, čarou od Hrubšic k Biskupsku, Mohelnu, Dukovanům, Dubňanům a zpět ku Hrubšicím jdoucí, obmezeném. Balvany hadce bývají na povrchu obyčejně bělavé a těžce se roztloukají. Na hadci rostou některé zvláštní rostliny a celá řada zajímavých nerostů se v zemi na něm nalézá.

b) Horniny mladšího útvaru prahorního (huronského) v prahorách vysočiny českomoravské:

Svor. Svor jest vrstevnatá, mnohdy až tence břidličnatá a zprohybaná hornina, skládající se z křemene a slídy. Jakkoliv v prahorách obyčejně značně rozšířen bývá, přece v oddílu tomto takměř schází a jen u Jedova sev. od Náměště poněkud vyznačenější pruh tvoří.*)

*) Jelikož všechny slídu, křemen a živec obsahující horniny v sebe přecházeti mohou (scházením té které součásti a břidličnatostí), jest pravděpodobno, že mnohé ještě vrstvy, nám dosud neznámé, se bedlivým pozorováním objeví, na čež čtenáře své upozorňujeme.

Hlinité prahorní břidlice čili fyllity. K fyllitům patří celá řada břidličnatého neb alespoň vrstevnatého kamení, barvy šedé neb zelenavé až černé, kteréžto kamení obyčejně nerozeznatelnou směs slídy, křemene a živce představuje a patrně z hornin až dosud uvedených před prvohorami vodstvem vytvořeno bylo. V okrsku, o němž tuto jednáme, jest malý ostrůvek fyllitu mezi Želeticemi a Skalicí severně od Znojma a jiný mezi Tišňovem, Domašovem, Přibislavicemi a Blahoňovem. Tento obsahuje v sobě dva pruhy vápence, od Herotic k Lažánkám a Rudce směřující.

Jelikož ostrov ten tuším teprv od roku 1864. k fyllitům se počítá, v pravdě však více slepencovitou a drobovitou podstatu má a i jinak od pravých fyllitů se liší, pronešena před několika měsíci domněnka, že ostrov ten ku *mladším* (devonským) vrstvám patří a s útvarem devonským, dále na východ se rozkládajícím, souvisí. Jest sice pravda, že Huronský útvar, k. př. v Americe severní, v Britaniji a j. křemencovité slepence a drobovité kamení obsahuje, proto přece upozorňuji na ostrov tento, hlavně však na pruhy vápence v něm uložené. Netoliko zkamenělina ale i porovnání s devonskými vrstvami ostatními o stáří jeho rozhodne.

2. Prahory Ždárské vysočiny.

Prahory tyto souvisí, jak uvedeno, s tak zvanými „Horami železnými“, které v Čechách severně od českomoravské vysočiny se rozkládají a od ní pruhem pískovců a opuk útvaru křídového, podél říčky Dúbravky se táhnoucím, odděleny jsou. Že pak vrstvy pískovce a opuk na mnohých místech ze strany „Železných hor“ příkře vyzdviženy jsou, soudíme, že vyzdvižení „Hor železných“ a souvisících s nimi hor „Ždárských“ stalo se (jak to vidíme i při prahorách sev. Moravy) teprv v době po usazení se křídového útvaru, s nímž až v druhohorách se setkáme. Před tím zajisté nižší byly ač nikoli pokryty mořem.

Hory Ždárské zaujímají hornatou, místy na Šumavu upomínající krajinu v okolí Sázavy a Svratky a prahory jejich rozkládají se západně od čáry, mezi Meziříčkem, Letovicemi, Kunštátem, Lačnovem, Tišňovem tažené, stýkajíce se na jihozápadě s prahorami vysočiny českomoravské a na západě do Čech se táhnouce.

a) Laurentin Ždárských hor.

Převládající horninou jest i v tomto oddíle *rula* šedá, často granátonosná. *Žuly* jest zde jen po skrovnu a sice v ostrůvku mezi Ždárem a Novým Městem, vých. od vesnice Veselíčka, dále u Nové vsi blíž Nového Města a u Rožné, jihozápadně od Bystřice. Poslední ostrůvek je arci velmi zajímavý, ba zpříma světoznámý; neboť není snad střední školy ve světě, jež by neměla alespoň kousek oné zvláštní růžové slídy lithionové, lepidolithem zvané, kteráž v žule Rožénské celý pruh tvoří a mnoho pěkných nerostů obsahuje. Pruhy *amfibolitů* a *vápenců* prahorních, které v oddíle ždárských prahor přečasté jsou, nasvědčují převládajícím směrem svým jihovýchodním, že prahory tyto nesouvisí se skupinou předešlou.

Nejhlavnější pruhy amfibolitu jsou mezi Netínem, Křížanovem a Krčmou nad Vel. Meziříčím, v okolí Fryšavy, mezi Zubřím u Nov. Města a Rožnou, mezi Koníkovem a Rožnou, kolem Olešnice, mezi Meziříčkem a Letovicemi a j. v.

Vápencové vrstvy jsou tu hlavně ve svoru a fyllitech a pročež patří vlastně do

b) Huronského oddílu Ždárských hor.

Svor mladších těchto Ždárských prahor tvoří tu pruh mezi Jimramovem a Bystřicí, dva mezi Hrdou vsí (severových. od Bystřice) a Tišňovem, mezi Černovicemi a Jamným u Tišňova, mezi Kunštátem a Rosičkou, Dalečínem a Rověčínem a j.

Fyllity rozšiřují se záp. od Ždáru a táhnou se na jih k Matějovu, Oujezdu, Bohdalovu a Dědkovu a odtud omezeny jsou čarou, přes Chroustov ku hranicím českým se táhnoucí.

Vápence ve svoru jsou mezi Černovicemi a Rašovem, severozáp. od Kunštátu a u Dalečína, na kterých dvou místech poblíž amfibolitů se nalézají. V břidlici hlinité jsou vápencová lože blíže Neudeku u Ždáru uloženy. (Pokračování.)

Pravěké nálezy ve Štramberku.

Příspěvek ku poznání moravské vlasti. Podává **K. J. Maška**, professor v Nov. Jičíně.

VIII.

V chodbě krapníkové vrchní černé hlíny nebylo. Půdu tvořila 5—30 cm. mocná vrstva travertinu, pod níž na celém prostoru jemný prášek dřevěného uhlí a popele 1—10 cm. vysoko ležel, vyplňuje často vodorovné mezery v travertinu, jenž pak takto na 2 vrstvy se dělil.

Bylo tu také rozsáhlé ohniště diluvialního člověka, avšak z jiné, mnohem mladší doby, než ohniště u „Jezevčí díry".

Taktéž zvěřena byla rozdílná. Nalézaly se tu sice také jednotlivé zuby nosorožce a mamuta, ale v počtu nepatrném; nejvíce kostí přináleželo mladým medvědům, (kteří sotva jsou totožnými s medvědem jeskynním,) dále sobu, zubru, losu, lišce, rysu, tetřevu, sněhuli bílé a lumíku obojkovitému. Výrobky lidské rovněž lišily se podstatně od výrobků dříve dotčených. Malé nožíky z pazourku, rohovce a jaspisu, pěkně oštípaný hrot šipový též z pazourku a četné zpracované úlomky parohů sobích dokazovaly nad vši pochybnost, že člověk tu za jiných okolností a v jiných dobách žil, než při ohništi ve spodních vrstvách u Jezevčí díry nalezeném.

Podotýkám výslovně, že střepů hliněných v jeskyni krapníkové nebylo. Předměty uvedené ležely bezprostředně pod korou travertinovou a z části také v ní.

Žlutá hlína znenáhla se ztrácela, ustupujíc konečně docela pod ní ležící šedé vrstvě kulturní, 30—90 cm. mocné, kteráž hlavně ze štěrku sestávala a množství uhlí obsahovala. Kostí bylo v ní málo a ještě vzácnější byl tu pazourek.

Třetí však, totiž následující vrstva zelené jakoby proprané hlíny, měla obsah bohatý a zajímavý. Ležela tu kosť na kosti. Byly to hlavně kosti koně, nosorožce, mamuta a soba. Kosti ty celé i rozbité a neobyčejně křehké, byly charakteristickým způsobem na koncích ohryzeny. Také mamutích zubů bylo tu hojně, as třicet celých stoliček, nepočítajíc četných úlomků, pochází z této vrstvy, kteráž tuto v krapníkové

chodbě výšky 80 cm. dosáhla. Na žádné kosti však nebylo pozorovati ani nejmenší známky omletí neb obroušení hran vodou.

Pod touto vrstvou, zjevným to pelechem dravců, následovala slabá vrstva hnědé barvy s omletým obsahem a ještě hloub černá vrstva kulturní s četnými, mnohdy též neporušenými zbytky jeskynního medvěda. Také se tu nalézaly jednotlivé kosti jeskynního lva, levharda, vlka, jelena, tura, nosorožce a kance. Nejspodněji na skále ležel zelený písek a v něm nepatrné kůstky medvědí. Odtud pochází vzácná čelisť diluvialního psa, (Cyon europaeus) nazvaného.

V zadní části jeskyně, téměř úplně štěrkem zanešené, nebylo lze vrstvy rozeznávati; jedině na spodku nalézaly se kosti, hlavně medvědí, větším počtem.

Spodní vrstvu kulturní bylo lze sledovati v krapníkové chodbě až za komín. Kromě porůznu ležících rozštípaných kostí byly malé hrudky neb kousky dřevěného uhlí v celé zadní části krapníkové chodby jedinými důkazy přítomnosti lidské. Vůbec ve veškeré této chodbě bylo kamenných nástrojů velmi málo, nalezené však vynikaly dokonalostí, z čehož vysvítá, že člověk diluvialní kamenných nástrojů si velice vážil, nemaje jich mnoho ke skutečné potřebě, neřku-li ke ztracení.

Z okolností uvedených seznáváme, že vrstvy v chodbě krapníkové nebyly nikterak promíchány, z čehož pak následuje, že povstaly za rozličných okolností a v rozličných dobách a sice opět v tomtéž pořadí, jak od spodku nahoru nad sebou ležely. Zároveň lze tu rozeznávati tři rozdílné vrstvy kulturní, vesměs z doby diluvialní, totiž: spodní, pod mohutnou vrstvou zelenou a hnědou se nalezavší; pak prostřední, jež při otvoru na této zelené a pod žlutou hlinovicí ležela a konečně vrchní s uhlím a popelem, bezprostředně pod travertinem. Ježto žlutá hlína, naplavená v krapníkové chodbě, za otvorem znenáhla se ztratila, spojila se prostřední vrstva kulturní s vrchní, tvoříc s ní pak vrstvu jedinou.

Srovnáme-li nyní vrstvy v chodbě krapníkové s oněmi v přední části Šipky, jež jsem z třech rozličných míst dříve uvedl, přesvědčíme se o shodě stávající; neboť také tam jsou pod žlutou hlinou dvě vrstvy kulturní; vrchní kulturní vrstva diluvialní tam však jakož i v celé části Šipky před chodbou krapníkovou schází, nahrazena jsouc u hlavního hned vchodu kulturní vrstvou předhistorickou postdiluvialní, o níž ani v propadlině ani v chodbě krapníkové není zmínky.

Celkem jsou tedy v Šipce čtyři vrstvy, které se utvořily za pobytu aneb alespoň přičiněním člověka pravěkého a v nichž různé doklady jeho přítomnosti a umělosti se zachovaly.

IX.

Naznačiv takto aspoň čelnější okolnosti, jež se při proskoumání Šipky naskytly, uvedu jednotlivé nálezy a dle potřeby je také popíšu.

Začnu s nejmladšími, přidružuje pak k nim starší a nejstarší. Podám však před tím ještě krátký výklad a rozdělení dob předhistorických. Předhistorickými čili pravěkými nálezy vůbec nazýváme předměty pocházející z časů od prvního se objevení člověka až do doby, z které se nám zachovaly obšírné psané zprávy o obyvatelstvu oné krajiny neb země, kde nález byl učiněn.

Ve všech zemích, alespoň ve všech zemích evropských, žili kdysi lidé, o nichž nemáme buď žádných aneb jen velmi neúplných souvěkých zpráv; všecky tyto země měly tedy před časy obyvatele předhistorické čili pravěké. Nenásleduje z toho však, jakoby všecky země stejnou dobou obyvatelstvem předhistorickým byly bývaly obydleny. Srovnává se úplně s podaným výkladem, uvedu-li na př., že před dvěma tisíci lety předkové naši předhistoričtí medvědy a zubry v hustých lesích na březích Moravy a Odry honili, kdežto v Italii Římané se pány světa nazývali, ač nedosáhli ještě vrcholu moci své, ani zároveň tenkráte vrstevníci jejich Egypťané honosili se kulturními památkami (na př. pyramidami) více než 3000tiletými. Na Moravě se obyčejně jen nálezy z dob před narozením Krista pokládají za předhistorické, jakkoli národ náš předmětů takových po mnohá ještě staletí později užíval; sotva tedy pochybíme, čítati-li budeme předhistorickou dobu na Moravě až do rozšíření křesťanství v zemi této. Pojmy nález „předhistorický“ a „pohanský“ byly by pak u nás shodnými; „neboť na bludu jest založena domněnka, jako by zavedením víry Kristovy domácí obyčeje, nářadí, náčini a kroj lidu obecného jedním rázem se byly změnily a přetvořily“[1]).

Veškeré doby předhistorické, mnoho tisíc roků obsahující, rozdělují se dle útvarů geologických, jež stáří předmětů v nich se nalezajících podmiňují, na dvě velká období a sice I. na období diluvialní čili dobu starších naplavenin; II. na období aluvialní čili dobu mladších naplavenin[2]).

Období diluvialní jest totožno s archaeologickým názvem „doby palaeolithické“ totiž doby tesaných a štípaných nástrojů kamenných. Období to francouzští učenci dle zvířat v největším počtu tenkrát se naskytujících rozdělují: 1. na dobu jeskynních medvědů, 2. na dobu mamutů, 3. na dobu sobů a 4. na dobu zubrů.

Rozdělení toto, byť i nebylo přísně vědeckým, hodí se, vyjímaje snad poslední dobu zubrů, celkem také pro nálezy z moravských jeskyní a starších naplavenin.

Období aluvialní čili postdiluvialní, aneb období předhistorické v užším smyslu rozděluje se z archaeologických důvodů: 1. na dobu broušených kamenů (mlatů a klínků) a 2. na dobu kovů.

První doba zove se také doba neolithická; druhá doba zdá se začínati v rozličných zemích rozličnými kovy jako mědí, bronzem čili spěží[3]) a železem a souvisí v pozdějším vývinu namnoze již s dobou historickou, až pak do pravé doby dějepisné přejde.

Vidíme tu zřejmě, jak věda předhistorických památek na jedné straně s historií se spojuje, s ní se na vzájem doplňujíc, kdežto na opáčné straně spočívá na základech přírodovědeckých, zvláště pak geologických.

X.

Předměty z předhistorické doby v užším smyslu nalezaly se pouze v černé vrstvě na povrchu přední části Šipky a mezi skalními balvany sesutého stropu. Balvany ty ležely bezprostředně na žluté hlíně diluvialní aneb byly v ní zabořeny. V chodbě krapníkové nenalezl jsem ničeho z této doby a soudím proto, že klenutí se zbořilo v době ke konci diluvia se blížící aneb nanejvýš na začátku aluvia.

---

[1]) Vocel. Pravěk země české. II. odd. str. 466.
[2]) Doklady, že by člověk již za třetihor byl žil, ještě nijak nedostačují.
[3]) Bronz čili spěž jest smíšenina mědi a cínu (nebo později zinku).

Největší část nálezův ze Šipky sestává ze střepů hliněných nádob a kostí zvířecích.

Živočichové, jimž nalezené kosti přináleží, jsou následující: ježek (Erinaceus europaeus, 1)[1]), kočka divoká (Felis catus a fera, 6—7), liška obecná (Canis vulpes, 7), tři tvary domácího psa (totiž: 1. Canis familiaris matris optimae Jeitteles, 1. ... 2. Canis familiaris intermedius Voldřich, 3, ... 3. Canis familiaris palustris Rütimeyer, 7), medvěd (Ursus arctos, 1), jezevec (Meles taxus, 28), zajíc (Lepus timidus, 3), bobr (Castor fiber, 1), jelen (Cervus elaphus, 3—4). srn (Cervus capreolus, 2), koza (Capra hircus, 6), ovce (Ovis aries, 2), býk (Bos taurus, 3), prase (Sus scrofa domestica?, 7), kůň (Equus caballus. 2).

Zvířata tato ať lesní ať domácí buď žijí posud na Moravě buď vyhynula (medvěd, bobr, kočka divoká) jedině za příčinou častějšího pronásledování člověkem a ubýváním lesů.

Kosti jednotlivých druhů nalezly se v rozličném počtu; medvěd jest zastoupen pouze dvěma zuby, bobr jen úlomkem dolní čelisti; velké množství kostí přináleželo však jezevci, který v Šipce měl své brlohy. Z koster ostatních zvířat nalezeny čelisti neb zuby, hlavně však části okončin, jež byly přičiněním lidským rozbity, aby se z nich mohl pohodlně vybírati vnitřní tuk, libůstka to nejen moderního, nýbrž i pravěkého člověka.

Pokud mohu z jednotlivých úlomků souditi, náležejí kosti zvířatům mladým neb dorostlým, nikdy však starým. Kůň byl tvaru malého, prase podobno našemu domácímu. Nejdůležitější ze všech uvedených tuto zvířat byl dávným obyvatelům Kotouče domácí pes, věrný druh člověka již v pravěku. Byl jsem na důležitost nalezených kostí psích upozorněn prof. Voldřichem ve Vídni, jenž vůbec velkých zásluh si dobyl badáním svým o předhistorickém psu. Určiv blíže deset čelistí nalezených r. 1879—80., uveřejnil o nich a dvou z Čertovy díry obšírné pojednání, v němž porovnává čelisti štramberských psů předhistorických s jinými nálezy.[2])

V následujících letech našel a určil jsem ještě 12 částí čelistí jakož i četné kosti okončin psích.

Dle prof. Voldřicha[3]) souhlasí první tvar, Canis fam. matris optimae Jeitt. s velkým psem lovčím, menší poněkud, Canis fam. intermedius Voldř, podobá se psu ovčáckému a nejmenší, Canis fam. palustris Rüt., našemu psu hlídacímu a malému psu honicímu, a jelikož obyčejně v osadách předhistorických nalézáme jen jeden, na nejvýš dva druhy právě vzpomenutých psů, můžeme podle těchto psů s velkou pravděpodobností poznati, zabývali-li se ti kteří obyvatelé pravěcí více nebo výhradně prací mírumilovnou, totiž orbou a hospodářstvím aneb jestli více lovu hověli.

Mezi psy ze Šipky mají oba menší tvary rozhodnou převahu a můžeme tedy z toho souditi, že p r a v ě k ý č l o v ě k v e Š t r a m b e r k u n á l e ž e l k n á r o d u, j e n ž s e z a n á š e l p ř e v a h o u c h o v á n í m d o b y t k a a s n a d i o r b o u a j e n z m e n š í č á s t i l o v e m. —[4])

---

[1]) Připojené v závorkách čísla udávají, kolika asi jedinců těch kterých druhů zvířecích kosti tu byly mnou nalezeny.

[2]) Voldřich, Beiträge zur Geschichte des fossilen Hundes. Mittheilungen der anthrop. Gesellschaft in Wien, XI. Band, 1881.

[3]) Památky archaeologické a místopisné, dílu XII. seš. 2. 1882. Str. 90.

[4]) Nepoukazuje tato okolnosť ke Slovanům? — Red.

Rozházených střepin nalezeno v Šipce několik set a sice aspoň z 50 rozličných nádob, z nichž jsem jen jedinou mohl částečně sestaviti. Střepy ty podobají se vesměs výrobkům keramickým[1]) na temeni Kotouče ve velkém množství nalezeným, pročež později popíšu oboje zároveň. Prozatím podotýkám, že veškeré nádoby byly pouhou rukou bez hrnčířského kruhu uhněteny, buď s rozličnými okrasami nebo bez okras; některé byly zevnitř tuhou leštěny. Vlnité čáry jakožto ornament jsem nenašel.

Výmluvnější těchto střepů jsou nálezy bronzové, záležející v dotčeném drátě, dále ve dvou krásných celtech s úškem, 112 mm. a 98 mm. dlouhých, pěti koncentrických kruzích průměrů 108, 87, 67, 48 a 30 mm. a jednom kruhu s křížem uvnitř.

Těchto šest litých kruhů a jeden celt, jehož nebylo nikdy upotřebeno, leželo v baňaté hliněné nádobě bez okras, 17 cm. vysoké s dnem 11·5 cm. v průměru velkým, na pravé straně jeskyně hned u vchodu asi 30 cm. hluboko v zemi; nádoba byla rozbita. Patrně bronzové ony předměty byly tam za zvláštním účelem uschovány.

Druhý celt (= sekyrka zvláštního tvaru) již upotřebený byl taktéž uschován a sice se zbraní z jeleního parohu ve skalní skulině na začátku propadliny.

Bronzové celty a kruhy obyčejně stejné velikosti nalezají se často; není mi však známo, že by někde na Moravě neb ve Slezsku byl nalezen podobný kruh s křížem uvnitř jako shora dotčený, pročež jej popíšu zevrubně. Je to malé kolečko z bronzu ulité, uvnitř kromě kolmého kříže stejných ramen prázdné. Vnější jeho průměr obnáší 45 mm., nestejná šířka na obvodu 3·5—6·5 mm., tloušťka sotva 3 mm. Čtyry ramena vnitřního kříže jsou také tak široká a tlustá. Dolní plocha celého kruhu je rovná, hořejší na obvodu i na ramenech nepravidelně zakulacená. Kruh s křížem pokládají starožitníci za symbol slunce, nazývajíce jej „kolem slunečním" (Sonnenrad.) Přisuzuje se obyčejně Slovanům a nalezá se často jako vypuklý otisk čili znamení na dně nádob k posvátným obřadům sloužících, zejmena na dně osudí a popelnic. Podobná znamení nalezena v Polsku, v Poznaňsku, v severním Německu, v Čechách, v Dolních Rakousích, na Moravě, vůbec v zemích, které S l o v a n é za dávných věků obývali. Uvedu z četných nálezů několik se štramberským kruhem zcela se shodujících. Dle Vocela[2]) nalezla se r. 1852. v Králové Hradci na pohřebišti pohanském a sice slovanském v hojném počtu dna popelnic s různými znameními, mezi nimiž je několikrát kruh s křížem. — České muzeum chová několik celých osudí a zlomky popelnic, na nichž se podobné znaky objevují, na př. baňaté osudí nalezené u vesnice Hrdly v Rakovnicku vlnícími se čarami ozdobené, na dně kříž v kruhu průměrem 1″ 9‴ = 50 mm. — V Dolních Rakousích nalezena na pohřebišti slovanském u Kettlachu tři dna z nádob s křížem v kruhu[3]). Ve sbírce dr. Mucha ve Vídni nalezají se krásné popelnice z Dolních Rakous, ozdobené po bocích „kolem slunečním". — Na Moravě také podobná znamení na dnech nádob nalezena a sice u Mohelnice a Tršic[4]). Totéž znamení kruhu s křížem nalezl jsem také já nedaleko Šipky na

---

[1]) Kerameutika = umční hrnčířské.
[2]) Vocel, Pravěk země české. II. odd., v Praze 1868 str. 461.
[3]) Archiv für Kunde österr. Geschichtsquellen Bd. XIV.
[4]) Havelka, Pohanské pohřebiště tršické. Časopis Matice moravské X. 1878.

„Jurově kamení“, obětním to místě asi z X. neb XI. století. Jest na dně nádoby shotovené pomocí kruhu hrnčířského ze šedé hlíny smíšené s pískem. Průměr otisku obnáší 50 cm., jest tedy o poznání větší než při onom kruhu bronzovém.

Zajímavá tato okolnost, že na jednom místě se nalezly dva předměty úplně shodné formy, lišící se však stářím aspoň o tisíc roků, dokazuje opět, že tentýž národ bydlel ve Štramberku již v prvním století před Kristem jako v desátém věku po Kristu a potvrzuje náhled dříve pronešený o zachování pohanských obřadů i po zavedení křesťanství na Moravě. —

Z ostatních výrobků lidské práce uvádím 8 úlomků jeleních parohů, vesměs zpracovaných a 12 malých nožíků kamenných z pazourku.

Zmíniti se musím ještě o spodní čelisti liščí, jejíž tenká plocha zadní zvedající se části v pravidelném kruhu prolomena jest. Nevšimnul jsem si z počátku nepatrné 2·5 mm. široké dírky; prohlížeje ji však důkladněji, seznal jsem, že sotva asi náhodou povstala. Tímtéž způsobem provrtána jest také jedna spodní čelisť kočičí a dvě další jsou bohužel právě u dírky přelomeny. Soudím z toho, ač nikoli posud s jistotou, že člověk předhistorický ze Šipky takové čelisti úmyslně provrtal a je zavěšené nosil buď za okrasu aneb z pověry.

Nevím, zdali již byl v jiných jeskyních moravských neb v osadách předhistorických vůbec podobný nález učiněn, podotýkám však, že provrtané zuby medvědí, psí, liščí, koňské a prasečí se často naskytují; sloužily za návěsky čili amulety. Z Čertovy díry mám dva zcela pravidelně provrtané zuby psí.

Přehledneme-li nyní veškeré nálezy v Šipce z předhistorické doby v užším smyslu, seznáváme, že je jich poměrně málo a soudíme z toho, že nebylo tehdy člověku třeba útulku v nepřístupných jeskyních vyhledávati; mělť již člověk předhistorický stany a chatrče zbudované, kteréž jemu dostatečné ochrany proti rozzuřeným živlům poskytovaly. Do Šipky zavítal jen náhodou při lovu zvěře aneb, aby tam svým bohům oběť přinesl. Považuji sedm bronzových předmětů u vchodu Šipky nalezených za takovou oběť. Pak by měly celt, pět koncentrických kruhů i kruh s křížem význam nějaký symbolický.

(Pokračování.)

Příspěvky k ornithologiji moravské.

Píše **Jozef Talský**, techn. učitel v Nov. Jičíně.

I.

Jelikož „spolek muzejní“ každého člena vyzývá, by třebas i kratičkým toliko dopisem do listů těchto přispěl, nebude tedy nemístno, podám-li tuto některé z ornithologických svých zkušeností, které sebral jsem hlavně v okolí štramberském, jež v této příčině do sebe má zvláštní zajímavosti.

Především tu vylíčen budiž neznámý, pokud vím, dosud u nás šoupálek zední (Tichodroma muraria, Linn., der Alpenmauerläufer). Vypíši, jakým způsobem jsem se o tomto druhu ptactva moravského dověděl.

Na začátku měsíce listopadu roku 1879. objevili se v okolí štramberském dva menší ptáčkové, popelavé barvy s červenýma křídloma.

Poletujíce po různých skaliskách, octli se i v rozsáhlém obecním lomu vápencovém, na východní straně města, kdež vůči pracujícím kamenářům beze strachu po srázných stěnách, na způsob žlun a brhlíků šplhali a kde kterou skulinu, díru a trhlinu prohledávali. Kameníci, pozorovavše více dní neznámá, nápadně zbarvená ptáčata, upozornili na ně jistého zkušeného ptáčníka štramberského, jenž se všemožně přičinil, některého z nich polapiti. Avšak marně! — Cizí ptáčkové sice po celý měsíc co den navštěvovali oblíbené lomisko, nalíčeného ve skřínce mola však ani dosť málo si nevšímali. A sotva by se bylo vůbec podařilo některého za živa dostati, kdyby nebyla nastala krutá zima, jež přinutila jednoho z neznámých ptáků těch uteci se do otevřené síně malého, pod skalou vystavěného domku, určeného pro všeliké potřebnosti zaměstnaných tam pracovníků. Tito, přišedše 5. prosince z rána do práce, chytili ptáčka a zanesli živého dotčenému ptáčníkovi. Ve světnici ptáčníkově vypuštěn byv, poletoval ubohý zajatec ještě den a noc po stropě a stěnách, aniž se dotekl rozmanitého pokrmu, jejž mu hostitel podával, načež do rána zahynul. —

Když mi pak důvěrník můj mrtvého opeřence donesl, zaradoval jsem se, vida, že se mi dostal do rukou šoupálek zední, snad první, který na Moravě dopaden byl. Ve spisech starších ptákoznalců moravských, pokud je znám, aspoň o ptáčku tom žádná zmínka se neděje.

Dříve než-li jsem vzácného šoupálka vycpal a do své sbírky*) vřadil, prohledl jsem jej do podrobna a poznal, že jest to úplně vyrostlý exemplář, od zobáčku až na konec ocásku 16·5 cm. dlouhý a s rozpjatýma křídloma 27 cm. široký. Délka tenkého, poněkud prohnutého zobáčku jeho obnáší 3·8 cm. Peří má, jak již svrchu zmíněno, na povrchu i spodku těla popelavé, hrdélko bílé; křídla jsou barvy světločervené, karmínové, s širokou černou obrubou, ocásek černý, šedě lemovaný, zobáček a nožky černé.

Kdokoliv pak vycpaného šoupálka u mne uzřel, nezapomněl se zeptati, odkud asi neobyčejný ptáček tento do vlasti naší zabloudil. Proto také kladu zde odpověď na otázku tuto. Jak známo, žije šoupálek zední, pokud se našeho dílu světa týká, na vysokých horách středo- a jihoevropských, zejmena ve švýcarských a rakouských Alpách, neméně však i na Tatrách, v pohoří Karpatském, obývaje všude příkré, holé skály, jež mu potřebné potravy, totiž rozličného hmyzu, zvláště pavouků, poskytují, a jež on šídlovitým zobákem svým ze skulin dovedně dobývati zná. Ve skalách přenocuje, ve skalách i hnízdí. Tak tráví krásný ptáček ten život svůj daleko od člověka, o samotě, na místech nejopuštěnějších.

Jen tenkráte, když nemilosrdná zima sněhem zasype veškeré skalní pukliny, v nichž zalezlý hmyz přezimuje a ledový mráz svislé stěny neproniknutelnou korou pokryje; — jen v oněch trudných dobách opouští ptáček domov svůj a tlačí se do nížin. Tu pak poletuje dál a dále, vyhledávaje na rozličných skaliskách, v kamenných lomech, na zříceninách starých hradů, ba i uprostřed měst a vesnic na věžích a jiných příhodných místech výživy své. Avšak bez potřeby dlouho v cizině nemešká;

---

*) Dokonaleji vycpaného ptactva, než-li v této přebohaté sbírce p. auktorově není po celé Moravě. — Red.

jakmile nastane první jasný, teplejší den, vrací se obyčejně do zamilovaných svých hor nazpět.

Nuže, jak snadno uhodnouti, patří oba řečení šoupálkové do počtu oněch vystěhovalců, kteří z horských výšin a z příčin uvedených do kraje širého se byli utekli. Že by s hor alpských pocházeli, nelze ani pomysliti, ježto pohoří alpská od nás příliš vzdálena jsou. Šoupálkové alpští, jak pozorováno, potloukají se času zimního po krajinách alpských, vyskytujíce se nejseverněji až ku Vídni, kdež na svato-štěpánské věži častěji pozorováni byli.

Nejblíže na Moravu mají ti šoupálci zední, kteří obývají vysoké Tatry v horách Karpatských, a není žádné pochybnosti, že domov obou dotčených ptáčkův tam hledati dlužno. Poletujíce na své pouti směrem západním a přidržujíce se vykázané jim, neomylné cesty, totiž horstva samého, dostali se do moravských Bezkyd a konečně až do nejkrajnějších jich výběžků — skal štramberských.

Od té doby již vícekráte zavítal, dle spolehlivých zpráv mých důvěrníků, šoupálek zední na tatáž místa, a může proto se vší určitostí mezi ptactvo, na Moravě občas se vyskytující, vřaděn býti.

Pekárna u Ochoze.

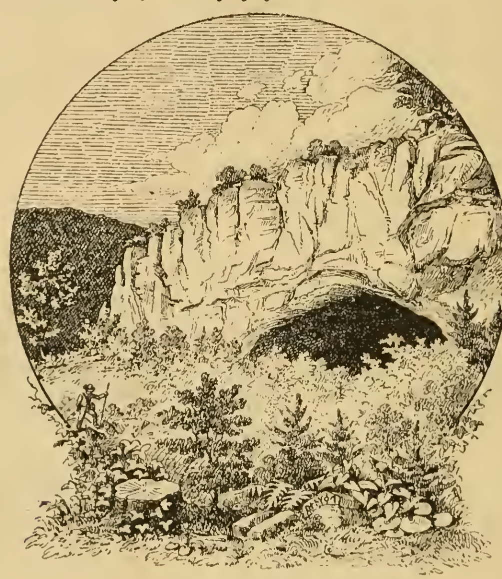
Onen devonský vápenec, který prostoupen jsa přečetnými dutinami, od Sloupu kolem Křtin a Babic ku jihovýchodu se šíří a drobu tu na východ zatlačuje, prorývá na jihovýchodní straně osad Ochoze a Ubce těsné romantické údolí, jež Hády sluje. Údolím tímto odtok svůj hledají vody, jež za východním úbočím horským se sbírají a krásnou ochozskou jeskyní tekou. Východní to úbočí, na němž les za posledních let z části byl vymýtěn, jest skalnaté, plno rozsedlin, slují a děr a má odtud název „Díravica". Mezi slujemi tamními nejvíce jsou známy: dotčená již jeskyně ochozská neboli Bílá skála, o níž promluvíme jindy, a památkami starobylými zvláště slynoucí sluje „Pekárna." O této stůjž zde několik slov.

Pekárna nachází se již v hájemství mokrovském, patřícím brněnské kapitule. Vchod do ní vedoucí zeje pod nevysokou stěnou skalní a bývá za léta hustým křovím a mlázím všecek zastíněn. Vchod ten jest 3—4 m. vysoký a asi 15 m. široký a propouští tolik světla dovnitř, že celá jeskyně dostatečně jest osvětlena. V pozadí sluje na sebe kupí se balvany částečně hlinou zanesené, jež nepochybně se stropu se sřítily anebo skrze rozsedliny skalní vodou svrchu sem byly zaplaveny. Vchod do jeskyně zahražen jest nevysokým valem kamenným, který také dále před jeskyní po svahu se táhne a podle všeho již za dob pravěkých k vůli obraně byl zařízen.

Vnitřní prostor asi 60 m. dosti vodorovně vniká do skály vápencové, jest 15—20 m. široký, 3—4 m. vysoký a činí jedinou velikou klenbu beze všelikých chodeb pobočních.

Roku 1880. medik p. Koudelka a nynější učitel p. Knies mané jali se Pekárnu prohledávati a našedše tu v nejhořejší vrstvě mnoho kostí a štípaných nástrojů kamenných mně o věci zprávu dali, načež jsem podnikl tu prokopávání soustavné.

Prokopáváním tím zjistilo se, že v Pekárně jsou tři vrstvy kulturní, jedna vrchní z doby historické pocházející, — jedna střední z doby neolithické, značící se hlazenými nástroji kamennými, střepy nádob, jakýmisi hliněnými válci a kotouči, nástroji koštěnými a kostmi prasete, jelena, srna, skota —, a jedna, totiž vrstva spodní z doby palaeolithické, v níž naskýtají se štípané nástroje (nože, hroty na šípy, škrabadla, sekyrky) z pazourku, z jaspisu, z křišťálu docela čistého a průhledného, dále nástroje koštěné, jako jsou: kotvičkami opatřené harpuny, jehly, šídla, berličky, roubíky, provrtané zuby, mísečky, píšťalky, rukověti ku nástrojům kamenným. V jedné rukověti trčel ještě kamenný vrták, štípaný velmi krásně. V téže vrstvě kulturní nalezeny byly též třetihorní zkameněliny, jako dentalinum a drobové valouny, na nichž rozličné primitivní kresby jsou vyryty.

Pekárna u Ochoze.

Jeden takový valoun má řed. Krasser v Brně. Na kuse tom zřetelně vyryto jest kvítko; jiný zase mnou nalezený ozdoben jest nezřetelnými ovšem ornamenty. Kosti, jež ve vrstvě palaeolithické byly vykopány a z nichž hnátní kosti větším dílem rukou lidskou jsou rozráženy, pocházejí od soba, koně, lišky bílé, zajíce běláka, sněhule a j. Také namanula se tu nártní kosť nosorožčí a sice zpracovaná.

Podivno, že v téže vrstvě též nůž železný a kusy železa kujného byly objeveny a sice s pazourkovými nástroji zarostlé do krapníku, který na jednom místě nejspodnější vrstvu kulturní pokrýval. Nález řečený jest tím zajímavější, poněvadž také jinde podobné nálezy byly učiněny. Tak O. Fraas u Kanštatu našel nůž železný, jenž zároveň s otisky dubu mamutího zalit byl tufem vápencovým a rovněž v jedné jeskyni u Krakova naskytl se železný nůž vedle nástrojů, z kamene a parohu urobených.

Avšak podle nynějšího stavu vědy, není podobno pravdě, že by člověk doby sobí, jenž druhdy v Pekárně se zdržoval, byl již znal železa a to tím méně, poněvadž nůž v Pekárně nalezený má podobu více mo-

derní, novověkou. Záhada dá se asi takto vysvětliti. Palaeolithická vrstva v oné části Pekárny původně sahala až na sám povrch a byla pozdějšími záplavami tuto rozmetána a pomíchána s vrstvou historickou. A tak se asi nůž železný dostal do vrstvy palaeolithické.

Souhrnem ze všech nálezů učiněných s jistotou souditi lze, že Pekárna za rozličných dob od lidí byla upotřebena a sice za doby palaeolithické (sobí), za doby neolithické a za časů historických. Ovšem určiti nelze, jestli lidé ti trvale v Pekárně se zdržovali anebo jen navštěvovali ji ob čas. *Dr. J. Wankel.*

O křížích cyrillo-methodějských.

Podává **J. Havelka**, gym. professor v Olomouci.

Již jednou (na str. 31. „Časopisu") stručně vzmínil jsem se o památných křížích, pocházejících z první doby křesťanské na Moravě. Poněvadž se však domnívám, že někteří členové spolku muzejního, jimž „Sborník velehradský", pojednávající touže věc obšírněji, není přístupným, také o památkách takových vědí nebo alespoň o nich slyšeli, podávám tuto několik dalších slov na objasněnou.

Tak zvané cyrillo-methodějské kříže jsou po pravidle z hrubého pískovce a docela neuměle, prostě vytesány. Výška jejich páčí se asi

Obr. 1. Kříž slavonínský.

Obr. 2. Kříž nedvězský.

na 1 metr a poněvadž šířka ramen a celá křížů tloušťka taktéž jest velmi značná, mají vzezření nápadně masivní. Staroba na nich jeví se jednak, že deštěm a zvětráním celý povrch jejich jest rozbrázděn, jednak že lišejníky a mechy na nich vyskytují se hojně. Na některých křížích těch vydlabány jsou rýhy, na jiných nápisy a j., avšak při těchto znacích poslednějších bedlivě jest vždy pátrati, zdaž nepocházejí z doby novější.

Některé kříže mají formu podivnou a podobají se tak zvaným „balvanům" neboli „babám", kterýmžto názvem vyrozumívají Slované, zvláště pak Rusové hrubě z kamene vytesané sochy bohyně Báby, již pohanští předkové naši uctívali. Odtud sama sebou nabízí se myšlenka, že tehdy,

když svatými bratřími Cyrillem a Methodějem naši praotcové obraceni jsou na víru křesťanskou, nejedna modla taká z „báby" neboli z „balvaňu" na kříž byla toliko přeměněna a takto důležitý odznak pohanství zrušen způsobem šetrným.

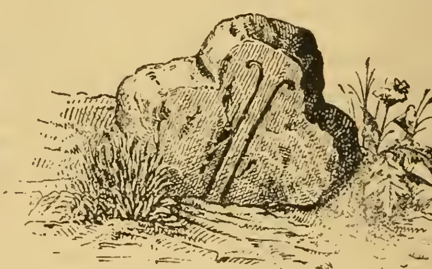
Než nejvíce na váhu padá, zdaž ke kříži znaků řečených váže se pověsť lidová, hodnověrnými, co možná starými lidmi zaručená; nebo ta právě má cenu největší.

Uvádím tuto některé příklady, poukazuje ostatek na vyšlé dosud ročníky „Sborníku velehradského."

Zvláště zajímavým jest kříž slavonínský (obr. 1.) blíže Olomouce, na nějž nejdříve upozornil vel. p. Jos. Vytopil. Kříž ten druhdy opodál stával vedle vozné cesty od Slavonína ku Zelené ulici vedoucí, tam, kde boží muka stojí, a byla o něm ode dávna pověsť, až posud žijící, že tuto odpočinuli si svatí Cyrill a Methoděj, když s daleké cesty

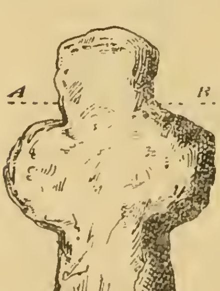

Obr. 3. Nápis na kříži nedvězském.

Obr. 4. Kříž hodolanský.

misijní vraceli se ku Olomouci. Avšak dlouho a dlouho již kříž slavonínský byl na onom místě památném povalen a činil lávku přes příkop, vedle cesty vykopaný. Lidé zbožní, jdoucí přes lávku tu, modlívali se otčenáš, poněvadž prý tam zakopán jest kříž cyrillomethodějský, jenž prý byl zakázán s Velehradu a proto musil býti povalen. Nevztahuje-li se pověsť poslednější k oněm dobám, kdy po vlastech našich liturgie slovanská hubena byla a vše, co s ní souviselo? Kopí na kříži vyobrazená značí snad ony nástroje, jimiž dosud ve východní církvi chléb se krájí při mši svaté. Na nynější své místo byl kříž slavonínský přenesen teprv r. 1881.

Obr. 5. Kříž příkazský.

Veliké zajímavosti taktéž do sebe má kříž nedvězský (obr. 2.), o němž rovněž vel. p. J. Vytopil první zvěsť podal na veřejnosť. Kříž ten na straně ku cestě čelící opatřen jest nápisem (obr. 3.) posud nerozluštěným; ale zdá se, že jsou to litery cyrillské. Původní podání o kříži tom snad vymizelo. Lid nynější dí, že jest to kříž švédský nebo křižácký, aniť prý křižáci kameny takovými cesty si znamenali, aby nazpět zase se dostali do svého domova.

Na kříž hodolanský (obr. 4.) upozornil vel. p. F. Harna. Kříž ten nachází se na levé straně cesty, od Nového světa k Olomouci vedoucí, na pozemcích obce Hodolan, které nyní na vojenské cvičiště jsou přeměněny. Kříž napolo do země jest již zapadlý a má na jedné straně

2 nahoře zahnuté rýhy. Znaky stáří neobyčejně velikého jsou na něm zvláště patrny; ale nějaké starší podání o něm nezachovalo se žádné. Za to dosud udržuje se mezi lidem zaručená pověsť („že totiž na místě tom předkům našim kázali svatí bratři solunští,) o kříži příkazském (obr. 5.), kterýžto kříž, ačkoliv byl až po liniji *A*, *B* zemí zasypán, přece vypátral horlivý přítel starožitností, vel. p. M. Růžička. Kříž ten stával na jihozápadní straně Příkaz poblíž silnice; nyní přenesen jest do příkazské kaple.

Bude dobře, když ct. členové muzejního spolku, každý v okolí svém, pozorni budou na podobné kříže starobylé a neopomenou o nich podati zprávy na veřejnosť dříve, než-li snad dotyčná tradice lidová zanikne.

Dopisy.

Z Brna. Upozorňuji, že, co na stránce 30. prvního čísla „Časopisu“ o původě jména Nákel, Náklo se praví, před etymologií sotva obstojí. Sotva lze vědecky dovoditi, že Náklo jest osada na kolech, a sice z více příčin. Za prvé **o** ve složeninách tak snadně se neztrácí, nýbrž houževnatě se zachovává (ná-kol-esník, ná-kol-ník, ná-kol-ečník, ná-kon-čí atd.). Kdyby tedy také ve slově Náklo byl kmen kól (kůl) nestálo by jména Ná-klo nýbrž Nákol. Avšak původní forma toho místního jména nebyla Náklo, nýbrž Nákel, n. p. roku 1174: Nakel, 1201: Nakel, 1232: Nakel, 1249: Nakel, 1317: Petrus parochus in Nakel, 1378: Hermann de Nakels canon. Olomuc. Také v jiných zemích slovanských přichází toto jméno, n. p. r. 1136: de Nakel usque ad fluvium Plitucza (Hasselbach Cod. dipl. Pomeran, 1, 28.) — Vincentius de Granov Nacklensis castellanus (Rzysez Cod. dipl. Poloniae II. b. p. 811.) Podle této původní formy Nákel sluší tedy pravou etymologii toho slova hledati. A tu jest na bíledni, že jest složeno z praepos. **na** a kmene, kel (polsky kieł) = zárodek, jako máme podobné složeniny: ná-mel, ná-ton, ná-ves, ná-nes (ná-nos) atd., tak žeby Nákel znamenalo místo, kde něco klíčí. Ale zdá se, že tropicky znamená také příčinu klíčení t. j. vlhké místo a skutečně máme slovo Nákel v tomto významu u Jungmanna, podle něhož znamená Nákel 1. temeniště, bažinaté místo a 2. naseté mladistvé vrbí, když prvním mokem vyrostá. Tento význam dotvrzuje se také Stranským, jenž v Resp. Boj. p. 96. o skladním právě (Stappelrecht) na Labi v Litoměřicích praví: Jure stapulae, quo omnis generis Albim navigantes mercatores non alibi naves suas quam in hujus urbis seu emporii portu (Nákel nostri vocant) sive onerare sive exonerare permittuntur. Zde Nákel skutečně znamená temeniště t. j. aestuaria, až kam voda vystupuje. — Avšak jako slovo kel také přichází jako hromadné (collect.) t. j. ve formě klí, taktéž má Nákel formu kollektiva t. j. ná-klí,*) což podle Jungmanna znamená 1. mladé vrbí ku pletení, od země od kořenů vyrostající; 2 dřívíčko po odpadlé vodě nacházené. — A z této hromadní formy ná-klí vyvinula se teprv později nynější forma Ná-klo, která v diplomech teprve v r. 1376. poprvé se přivádí: Nicolaus dictus (de) Náklo, 1407: Václav z Nákla, 1413: Petřík z Nákla, 1463: Tervart z Nákla atd. Ale původní forma

*) Srovn. místní jména: Bzí a Nabzí.

byla Ná-kel. Také v Čechách jest místní jméno Nakel na Chrudimsku. — Protož mám za to, že Nákel (Náklo) původně znamenalo buď temeniště, místo bařinaté, anebo tolik co závrbí, závrbek, zkrátka místo, kde klí silně klíčilo. Račte místnosť ohledati, zdali nejsou stopy, že nějaké rámě nebo příliv Moravy neb Moravice atd. v starých dobách krajinu tu zavlažoval. — Jest potřebí při vysvětlování místních jmen veliké opatrnosti; náš lid bez toho rád svou etymologií si osobní i místní jména vysvětluje a když nesprávnosť v lidu se zakoření, tak snadně se nevykoření.*) — Také upozorňuji, že mínění vel. P. Koželuhy, podle kterého Komenský pochází z Komny, lze opodstatniti také tím, že místní jméno Komna znělo v 15. a 16. století Komeň; od Komna znělo by osobní jméno Komneský, kdežto od Komeň zní Komenský. Tím ovšem není ještě na jisto postaveno, že Jan Amos sám v Komně se narodil; mohli předkové jeho již z Komny se vystěhovati a pak v Nivnici nebo v Brodě jméno Komenský a po nich pak je Jan Amos obdržeti.

V. Brandl.

Z Brníčka. Nad samou vesnicí Brníčkem stojí vrch a na něm ještě dosti zachovalé trosky hradu Brníčka. Na severním svahu vrchu směrem ku Dlouhomilovu, asi 20 metrů pod troskami hradu pozorovali obyvatelé, kteří na té straně polnosti mají, již na jaře minulého roku, že přes tato pole jakési trhliny se tvoří, ze kterých největší asi $2^1/_2$ dm. byla hluboká. Avšak lidé trhlin mnoho si nevšímali, zaorali jich a zaseli. Letos však asi na začátku ledna, snad následkem častých dešťů pozorováno, že na místě, kde dříve trhlina asi $2^1/_2$ dm. byla, opět se ukázala trhlina ale rozměrů mnohem větších; neboť trhlina ta již asi na 2 metry byla hluboká, 6 metrů široká a několik metrů do údolí se táhla. Dále bylo pozorovati, že po celém poli, které na svahu vrchu, takřka až po samé chaloupky se šíří, sem tam více méně velké trhliny se tvoří. Domkaře při samém svahu vrchu bydlící pojal strach a rostl čím dále tím více, poněvadž hlavní trhlina stávala se den od dne větší; strach dostoupil vrcholu svého, když domkař mající chalupu nejblíže při svahu, spozoroval, že také již za samým chlevem jest trhlina asi 1 dm. široká a na 1 metr hluboká, kterážto trhlina táhla se sousedovi do sklepa a sem tam v zahradách sousedních taktéž bylo viděti více méně velké trhliny. — Lid o propadání země všelijak soudí; ale dle vyjádření zeměměřiče p. Mühlwassera z mor. Šumberka, který dne 28. února ku proskoumání úkazu podivného od sl. c. k. okr. hejtmanství do Brníčka odeslán byl, praví, že

*) Ačkoliv se kloníme ku mínění, jež vel. p. M. Růžička v dopise svém z Nákla vyslovil, přece tím raději klademe tuto list velect. p. archiváře, poněvadž nám záleží na uvážení záhad všestranném a list sám pochází se strany tak vážené. Než zároveň poznamenáváme, že pevná jest naše naděje, že výklad páně Růžičkův časem přece opodstatní se dokonale. Domníváme se, že velice — mimo jiné věci — dopadne tu na váhu, bude-li lze dokázati, že u míst „Nákly“ zvaných z pravidla kůlové stavby se naskýtají. A již tuto podáváme jednu analogii z Poznaňska slibujíce, že příště uvedeno bude příkladů takých více. Ve zprávách anthropologické společnosti vídeňské (roč. 1872. str. 82.) stojí totiž zvěsť následující: „Poblíž města „Nákla“ v okresu Vongrovice rozlévá se jezero Češevo, které ještě před 30 lety plochu 750 jiter zaujímalo, nyní však až na 650 jiter se zmenšilo, zanechavši vůkol bahnitá rašeliniště. Lid bájí, že druhdy mocný hrad z jezera vyčníval. Pán hradu byl prý velmi ukruten a v sám den sváteční lid ku robotě donucoval, pročež za trest i ze zámkem ukrutník jednou do hlubiny jezerní se propadl. Na východním břehu tohoto jezera, tam právě, kde nejvíce ono vysychá, roku 1863. páni Lepkowski a Libelt odkryli stavby kůlové.“ — Red.

nejspíše příčinou trhlin jest voda, a možno prý, že celé ono místo ve výměře asi 20 měřic se odtrhne a do údolí sveze. Stane-li se tak brzo čili později, to prý určiti nelze. Ode dne 28. února, co p. zeměměřič zde byl, není však pozorovati, že by propadliny větších rozměrů nabývaly, což snad odtud je, že nyní již po delší dobu suché počasí trvá. Kdyby se něco změnilo, podám opět zprávu. *M. Hrubý*, *správce školy.*

Z Prostějova. Muzejním spolkem podána každému vlastimilu nová příležitost, pátrati po předmětech, které buď předhistorické jsou neb do historické dávnověkosti zasahují. Až dosaváde málo se u nás dbalo a hledělo na tyto věci a nepřikládala se jim také žádná důležitosť, i když byly také někdy náhodou nalezeny. Touto nevšímavostí neb neznalostí utrpěla vlastivěda nemalou již škodu, a tak by našim badatelům vyschl ještě nejeden pramen, kdyby i na dále u věci této dřívější liknavosť měla potrvati. Že se to více nestane, ručí nám za to rozkvět nového muzejního spolku. O důležitosti tohoto spolku mluvím na jiném místě. Zde budiž podotknuto, že jako bezpochyby celá Morava, má též okolí Prostějova mnoho památek z pravěku. Nemaje příliš času, ba ani příležitosti proskoumati patřičně všechna důležitější místa, učinil jsem takto jen mimořádné vycházky, kde jsem se však nicméně přesvědčil, že jest okolí Prostějova nad jiné důležito po archaeologické stránce. Jmenuji v první řadě Hrubčice, snad vlastně Hrobčice, ves na hrobech. Tam za osadou asi ½ hodiny směrem ku Klenovicím, kde se říká „ostrov", mnoho skořepin z popelnic a nádob viděti, a tu, jak se zdá, obydlí svá pohanští předkové naši míti mohli. Poloha toho místa jest stejná, jak jsem již jinde u Polešovic a Hodonína spatřil, kde se archaeologické předměty vyskytly. Stejně památnými zdají se mi býti osady Klenovice, Čelčice, Pivín, pak Čehovice, Bedihošť, ve kterémžto posledním místě při zakládání cukrovaru skutečně mnoho popelnic se nalezlo, všechny však z neznalosti věcí porouchány byly. Něco z nich má tamní p. naddučitel a jednu dosti úhlednou nádobu chová p. prof Bayer na něm. realce zdejší. Že každá píď našeho okolí jest v tomto ohledu významnou a důležitou, o tom svědčí názvy míst, poloh a návrší a bude nemalého úspěchu, když se bedlivě a řádně celá krajina proskoumá. Důležité zdají se mi býti také Smržice, Držovice a Vrahovice. Mezi oběma posledně jmenovanými osadami leží rozsáhlé žároviště, jak z vyoraných předmětů, kamenů, střepin, uhlí, kostí viděti. Toto místo hodlám co nejdříve proskoumati, abych v příštím čísle zprávu již o tom podati mohl. Pro tentokráte zděluji, že se mi podařilo také celé nádoby vykopati tuto v okolí Prostějovském. Zvěděv totiž od jistého žáka svého, že v Žešově před lety se nalezly nádoby, učinil jsem tam vycházku, abych se přesvědčil, kolik pravdy na tom. Obec jmenovaná jest jen ¾ hod. od Prostějova. Vida polohu obce, pravil jsem průvodčím svým: „Zde viděti, že jest archaeologická půda", a to také bylo pravdou. Než jsme přišli na vlastní místo, ukazoval jsem na zbytky popelnic, jež bylo viděti na vyvýšených místech poblíž osady. Místo, o němž chci mluviti, jmenuje se „hliník". Místo to jest již z větší části prokopáno a bylo prý mnoho nádob tu již nalezeno, ale jen porouchaných. Abych měl věc snadnější, dal jsem kopati v břehu a to ne bez výsledku; neboť naleznul jsem po nedlouhém kopání jednu celou nádobu podoby šálku a zbytky z větších nádob a popelnic. Pan učitel Wölfel, jenž se v tom k nám přidružil, tvrdil, že na těch místech se

již více podobných věcí nalezlo; on sám prý odtud zub mamutí jistému známému učiteli, milovníku těch věcí, poslal. Myslím, že třeba bude dobře toto místo prokopati a se v příštím čísle o tom zmíniti. Také jinde, jako u Vejšovic, Březovic, Určic vyskytují se známky z doby pohanské, které však neměl jsem příležitosti proskoumati. *F. Koželuha.*

Z Prostějova. S nemalým potěšením uvítal zajisté každý vlastimil nový spolek muzejní, jehož účel jest tak krásný a výsledek mnohoslibný. Že podobného spolku u nás na Moravě a to v staroslavné Olomouci třeba bylo, nejlépe poznati z utěšeného ruchu, v jakém se rozvinuje, zvlášť ale z počtu členů, který do dneška již na několik set vzrostl. Každý stav jest takořka zastoupen, což nemálo těšiti musí jeho zakladatele. Že se Olomouc nejvíce hodí pro muzejní spolek, popírati nebude žáden, o tom své mínění pronesli již mnozí z našich předních výtečníků. Jest ještě přáti, aby důležitosť tohoto spolku všeobecně se uznávala, alespoň potud, jak i jinde v cizině podobným ústavům pozornosť se věnuje. Spolek muzejní nemá býti jen spolkem jednotlivců aneb členů, nýbrž celé země, zemským tedy ústavem, nehledíc k tomu, že Brno arci má již podobný ústav. Nedá se mysliti, že by tu mohla povstati nějaká konkurenční řevnivosť; a byť se tak i stalo, tedy nebylo by to jistě na škodu vlastivědě. Veliké jsou ještě mezery v archaeologii a ethnografii u nás, tak že historikové naši mnoho jasna potřebují ještě v nejedněch záhadných otázkách. Jenom mnoho pilných rukou nám časem může snésti tolik materiálu, že se nám celá naše minulosť v jasnějším světle objeví. Neníť účelem těchto řádkův označovati způsob, jakým by se to mělo díti, poněvadž jsem přesvědčen, že jest u nás dosti povolaných, kteří až dosavade v tomto ohledu šťastné již pokusy učinili aneb učiniti tak hodlají. Z programu muzejního spolku plyne až dosti jasně, čeho si přeje on a jak by vedle peněžných příspěvků také jinak záměrům jeho každý sloužiti měl. Častými dopisy, zprávami ve veřejných listech o každém důležitějším nálezu, popsáním těch věcí, které se tu a tam nalézají při kopání, orání, při dělání drah, kopání základů, hlavně rozšířiti se mohou vědomosti o věcech, kterých si až dodneška málo kdo třeba povšimnul. Takovým způsobem přijdeme nejjistěji k cíli a poskytneme také vlasti platných služeb. *F. K.*

Ze Seničky. Jde-li kdo neobdělanými poli v okolí Seničky, musí zpozorovati, že leckde místa na poli nápadně tmavá jsou. Prohlédnuv z nich některá, našel jsem tu střepiny, jež se valně od střepů obyčejných lišily. Na otázku, zda nenacházely se střepy v těch místech ve větším množství neb snad celé nádoby, popelnice, odpověděno mi sousedy, že střepin podobných vyoráno velké množství, byly-li celé, že se při orání rozbily. Když pak někteří viděli, že mám v těch nálezích zálibu, poslali mi některé zůstatky zachovalejší, jež jsem jako znalci odeslal p. professoru J. Havelkovi, který na mou potěchu prohlásil, že jsou to střepiny z popelnic. Důležitější nález učiněn však v měsíci dubnu r. 1881. Tehdáž při zakládání chmelnice objeveny „na padělku“ p. Tomáše Zdráhala mimo zbytky z popelnic šídlo a vřeteno koštěné, pak kosti člověčí; „v rozsochách“ na chmelnici p. Josefa Svozila některé kosti z předpotopního nosorožce; „na vinohradech“ a „záhumení“ (o němž jde ústní podání, že tu osada stávala) střepy z popelnic. Letos 13. března poctili naši vesničku svou návštěvou nejprvnější archaeolog moravský, p. dr. Jindřich Wankel a professor Jan Havelka, aby okolí proskoumali. Pánové

ti prohlásili, že nalezené střepy z popelnic staroslovanských pocházejí, místa tmavá, popelnatá že naznačují, kde mrtvoly páleny neb kde popelnice s popelem upálených byly pohřbeny, že však nádoby během let tíhou půdy se rozbily. V rozsochách a na padělku bylo pak řízením p. dra. J. Wankla, kustoda to muz. spolku, ve více místech kopáno; onde nalezeno v hloubce $1^1/_2$ m. několik ještě kostí nosorožce již jmenovaného, z čehož pan kustos soudí, že část toliko mrtvého zvířete s hořejších lesů v tato místa byla zaplavena; jinde pak objevena ve hloubi 1 m. zděná, ale již zbořená kopka, pec, do které se popelnice kladly. Za humny na čtvrtích objeveny zasypané lochy a velmi zřetelné ustriny. V „lesově" (lysově) jest návrší, o němž lid vypravuje, že tam stál hrad paní Elišky z Kunštátu; i cesta přes Křiby, kudy prý do Senice jezdívala, podnes „Eliščinou" se nazývá. P. dr. J. Wankel však poznává v návrší staroslovanské hradiště, t. j. tvrzku valy chráněnou, kam se okolní obyvatelé v čas nebezpečí utíkali. Pozemky arci později pánům z Kunštátu mohly patřiti; hrad prý však středověký v těch místech nestál žádný. Hned u dědiny stojí nízký, otlučený, kamenný kříž, v němž dr. Wankel kříž cyrillo-methodějský poznává. Byl tam kříž takový ještě jeden; čas a nevědomá ruka jej odstranily. Kříž zbývající, památku tu tisíciletou, při níž sv. bratři solunští víru Kristovu druhdy hlásali, darovala obec muzeji našemu, kdež bude uschován. *V. Augustin*, učitel.

Drobné zprávy.

Z moravského Švýcarska. Podobá se, že v našem Švýcarsku krásných krapníkových jeskyní objevena bude časem celá řada. Před několika lety náhodou nalezena jest „Eliščina sluje", jejímž zdobám běloskvoucím právem obdivují se všickni navštěvovatelé Sloupu. Letos zase odkryta byla malá sluje krapníková blíže Býčí skály v údolí Jozefově. — Koncem 17. století společnost, sestávající ze 14 osob z Olomouce, navštívila nebezpečnou jeskyni „Výpustek" u Křtin. Výletníci vešli dovnitř, ale nikdy více se nevrátili. Bezpochyby, že pod nohami někde prolomila se jim tenká vrstva krapníková, tak že nešťastníci zahynuli v bezedné propasti. Od několika let prohledává a prokopává se „Výpustek" pro císařské muzeum ve Vídni a tu před několika nedělmi nalezena byla v jedné propasti novověká kostra lidská. Není pochybnosti, že jsou to zbytky jednoho z oněch nešťastníků olomuckých, kteréžto zůstatky tedy teprv za 200 let ze sluje jsou vyneseny na bílý den. *J. H.*

Nálezy u Skoronic na Kyjovsku. Jak známo, staví se nyní na jižní Moravě lokální dráha bzenecko-kyjovská a proslýchalo se před nějakým časem, že učiněny jsou u Skoronic vzácné nálezy pravěké. Avšak hned na to nějaký přítel (?) muzejí vlasteneckých do listů našich zaslal zprávu, že nalezly se sice kostry, avšak ty že pocházejí z novověkého hřbitova. Poněvadž takové praktiky na pomatení obecenstva již jsou nyní známy, obrátil se muzejní spolek olom. ku vel. p. Ant. Sedláčkovi, kooperatoru v Bzenci, se žádostí, aby o skoronických vykopaninách podal nám zvěsť určitou. Přání tomu vyhověno velmi ochotně a z dotyčných 2 dopisů vel. P. Sedláčka uvádíme toto: „Byl jsem včera (dne 20. března) na místě nálezů, asi 2 hodiny cesty od Bzence vzdáleném a mohu sděliti věci následující. Nedaleko vesnice Skoronic (okr. Kyjov) asi 1 kilometr od osady ve směru ke Kyjovu jest návrší, vedle něhož vedou právě dráhu bzeneckokyjovskou. Při kopání štěrku na vrchu kopce ve hloubce $1^1/_2$ až 2 metrů přišlo se na lidské kostry, jichž dosud nalezeno devět. Byly položeny hlavami k severovýchodu a sice po jedné v jednom hrobě. Toliko při jedné velké kostře nalezena jedna malá. Pod hlavou každé kostry nacházela se buď baňatá nádoba s uchama buď štíhlejší nádoba bezuchá. Též nalezeny ploché, čtyřhranné kameny, jako mramorové, ale bez nápisu. Také jakési kroužky (snad náramky bronzové?) byly vykopány, které prý se však rozpadly. — Dne 14. dubna vykopány byly 3 kostry, jedna měla nádobku u hlavy, ostatní u nohou. Položeny byly hlavou k východu. V každé nádobě byl křemen. Nalezeno

bylo také několik náramků a několik naušnic z bronzu. Z polohy koster bylo patrno, že mrtvý uložen byl tváří k zemi. Jedna kostra měla u prsou jehlici několik palců dlouhou. Pan inspektor dráhy lokální všecky věci vykopané bedlivě ukládal do krabice. Na mou otázku, zdaž by byl ochoten něco vydati muzeji spolku olomuckého, pravil, že tak učiní jen na požádání od samého spolku. (Muz. spol. ihned žádosť odeslal na místo patřičné.)

J. H.

Ryby okounovité v řece Moravě. V Moravě následující okounovité ryby se naskýtají: 1. Okoun (Perca fluviatilis); dravá tato ryba jest dosti hojna a často i přes 1 klg. těžká. 2. Šíl čili candát, také cendát (Lucioperca sandra). Šíl jest po pstruhu nejlepší ryba Moravská a často bývá chycena, váhy mívajíc někdy i 3 klg. 3. Ježdík, také ševc nebo švec (Acerina vulgaris) jest velmi obecný, obyčejně $1\frac{1}{2}$ dm. dlouhý a na rybím trhu pro mnoho kostiček málo vážený. V útrobách jeho jakož i jiných okounovitých zpravidla nalézti možno cizopasného červa vrtejše okouního (Echinorhynchus proteus) 2—3 cm. dlouhého. 4. Škrak čili škrach (Acerina Schraitzer). Zvláštní tato ježdikovitá, po 3—4 tmavých proužcích podél žlutavého hřbetu poznatelná rybka, častěji na rybí trhy bývá přinešena. V mocnářství rakouském jak se zdá pouze v úvodí Dunajském se nalézá. V Čechách zjištěna dosud není. 5. Drsek berštik (Aspro Zingel) a 6. Drsek obecný (Aspro Strebr). Obě rybyčky tyto patří úvodí Dunajskému. V úvodí jiných řek dosud nalezeny nebyly. Jelikož v Bečvě u Val. Meziříčí chyceny byly (Srov. Vesmír r. XI. str. 164.) dá se očekávati, že Mor.vě scházeti nebudou Obě rybyčky mají tvar těla vřetenovitý, nos nad spodní čelisť vyčnívající, dvě oddělené (škrak a ježdík mají v jednu srostlé) ploutve hřbetní, a ústa plna drobounkých zubů. Berštík bývá až 3 dm. dlouhý, drsek obecný jen 1·5 dm. Mimo jiné poznáme drska obec. nejlépe po *nápadně* tenkém ocase. Jinak jsou stejně skorem zbarveni, majíce hnědožlutý hřbet, bělavé strany a čtyry nebo pět hnědočerných pruhů se hřbetu šikmo ku předu sbíhajících. — Když již tato zpráva byla dopsána, chyceny zde (v Kroměříži) v Moravě Aspro Zingel i Aspro vulgaris a mně doneseny. Prvnější překrásné rybce rybáři říkají „kolek“ *J. Kl.*

Pravěké zbytky v okolí Kroměřížském Celé poříčí Moravy jest jediným, velkým archivem, v němž uloženy v zemi zbytky z dob dávnověkých v počtu nemalém. I v okolí Kroměříže, ba v městě samém mohli bychom k tomu najíti důkazů. V širém okolí jeho mezi Zdounkami, Hradiskem a Trávníkem na četných místech popelnice a jiné věci starožitné vykopány a vyorány byly. Zajímavé jsou ve mnohé příčině zbytky převelkých nádob, mnoho tuhy (grafitu) obsahujících, jež arcibiskupský inženýr p. Biefel má a kteréž roku 1882. v Janské ulici, při stavbě domu p. Císařova ze základů vykopány jsou. Nádoby ty jen v úlomcích zachovány, dle oblosti však velmi veliké byly, k čemuž i velká jich tloušťka (na obrubě až 5 cm., ostatně 1 cm.) poukazuje. Dělány jsou na kruhu, mají pod okrajem ohnutým rovné anebo vlnité ozdoby hřebenitým nástrojem dělané, a některé vedle toho, na úzkém vlysu ještě ozdoby nehtem upravené. Německý archaeolog *Virchow*, jemuž zaslány byly ukázky, vyslovil ihned, že jsou to (již dle ozdoby) nádoby slovanské a klade stáří jich asi do století desátého. Tuhy jest v nádobách těch mnoho. Zcela hladké tenkostěnné nádoby (střepy) z Hradiska (u Kroměříže) považuje týž učenec za předslovanské (??). Při stavbě dráhy do Zborovic mnoho popelnic — rozbito; ale tuším žádná nezachována. Prof. zdejšího něm. gymnazia p. Struschka kope po starožitnostech u Zdounek a, jak se zdá, s dobrým výsledkem. Dříve s pílí velikou a dobrými výsledky kopal na mnohých místech okolí p. MUDr. Suchý v Kroměříži, který by se zajisté obecenstvu zavděčil, kdyby o svých nálezích sám nějakou zprávu podal do našeho „Časopisu“. *J. Kl.*

O rodišti J. A. Komenského. Článek pod tímto záhlavím v čísle předešlém „Časopisu“ uveřejněný, jak lze bylo očekávati, vyvolal v literarním světě našem dosti značnou ozvěnu. Auktor článku toho, vel. p. F. Koželuha, bedlivě sleduje všecky dotyčné projevy a neopomene k nim odpověděti. Právě nám píše, že podařilo se mu najíti důležité doklady ku tvrzení svému, že totiž J A. Komenský v Komně se narodil, a že jakmile o příštích prázdninách školních badatelskou práci svou tam v Komně a v okolí ukončí, na dotvrzení vývodů svých v „Časopise“ našem o Komenském podá stať druhou.

J. H.

„Matériaux pour l'historie primitive et naturelle de l'homme“ nazývá se v Paříži u C. Reinwalda, 15. rue des Saints-Pères, jednou za měsíc vycházející publikace, která zasluhuje vřelého povšimnutí a odporučení. Věnována jsouc badání předvěkých dějin světa veškerého, jest orgánem mezinárodního kongresu anthro-

pologického a má v řadách nejpřednějších učenců světových své spolupracovníky. Ministr vyučování předplácí veliký počet exemplářů pro bibliotéky veřejné a universitní ve Francii. Posud vyšlo 19 sešitů po 600 stránkách s bohatým obsahem a skvostnými illustracemi. Předplatné obnáší ročně 10 franků. —

E. B.

Literatura týkající se naší vlasti.

Kam se poděli Markomané a Kvádi *z historie zmizelí? S mapou. Historicky shrnul* **K. Sicha**, emer. děkan, nyní beneficiát v Eggenberku. *V Olomouci, 1884.* Pat. K. Sicha, kněz to věkem již pokročilý, který druhdy na Prostějovsku moravském působil, použil nynějšího zátiší svého na štyrském venkově, by podnikl práci velmi záslužnou, by přispěl ku objasnění záhady markomansko-kvádské, která náramně mlhavými činí nejstarší dějiny Moravy. Ačkoliv ničím věc nedá se dokázati, čítáme ve všech téměř dějepisech našich, že prý Markomané a Kvádové byli Germáni, že od prvního století před Kristem až do věku pátého po Kristu na Moravě a částečně i v Čechách bydleli a pak zmizeli. Auktor však pokouší se dokázati, že ani Markomané ani Kvádové od nás neodešli, nýbrž že jsou to nynější Češi, Moravané a Slováci a že tedy onino Markomané a Kvádi byli Slované a ne Germáni. Ve mnohé příčině jsou důvody a vývody p. Sichovy nové a velmi zajímavé, třebas nebylo při práci použito pramenů dosud neznámých. My spisu tomu přejeme mnoho zdaru. *J. H.*

Hejtmanství Valašsko-Meziříčské. *Historicko-topografický nástin, jejž podává* **M. Václavek.** *Ve Val. Meziříčí, 1883.* — Dílko to hlavně pro školu jest sepsáno, aby mládež polit. okresu val.-meziříčského poznala domov svůj a jeho minulosť a zatoužila pak dále poznati veškerou naši vlasť a její dějiny. Avšak i pro dospělé našince dílko to má ceny a hojných zajisté najde čtenářů na Valašsku i jinde. Psáno jest jako všecky ostatní spisy Václavkovy zajímavě, důkladně a populárně zároveň. Aby pobádal ku četbě děl, vlastivědě sloužících, vhodně cituje auktor v předmluvě výrok Ciceronův: „Kdo neví, co se přihodilo v jeho vlasti, než se narodil, toho považuji, i kdyby starcem byl, přece za nevědomého chlapce.“ *J. H.*

Fauna diluviální u Sudslavic pod Vimperkem. Sepsal **J. N Woldřich.** *V Praze, 1883.* (Zvláštní otisk ze zpráv o zasedáních kr. české společnosti nauk.) Prof. Woldřich, chvalně známý to archaeolog český, několik let po sobě prokopával některá místa u pošumavských Sudslavic a našel tu nejenom zbytky zvířat diluviálních, nýbrž i kosti a jiné stopy lidí předpotopních. Ve spise řečeném podává výsledky badání svého a to jak důmyslně tak učeně. Literatura česká o pravěku naší vlasti spisem tím nemálo jest obohacena. *J. H.*

Děje říše velkomoravské *od počátku až do rozpadu jejího l. 907. Kriticko-historicky dle původních pramenů pojednal* **F. S. Pluskal Moravičanský** *V Uh. Hradišti, 1883.* Dosavadní díla Pluskalova od mnohých kritiků našich přijata byla dosti nepříznivě; ale přes to vše domníváme se, že mají větší cenu, nežli onino posuzovatelé tvrdí. Rádi dáme, že některé etymologie (vykládání jmen) jeho zjevně jsou pochybeny, že některé tvrzení jeho není ani dosti kritické ani odůvodněno dostatečně a že Pluskal vůbec sotva může se čítati ku dějepiscům od řemesla, než tolik troufáme si zastati, že Pluskal jest ochotníkem a sběratelem velepilným, že jest horlivým synem vlasti moravské, jenž, ačkoliv již šediny kryjí témě jeho, s mladistvým zápalem podle sil svých snaží se objasňovati minulosť naši temnou a záhadnou ve příčině nejedné. Že se mnohým našincům díla Pluskalova zdají býti tak podivnými, snad odtud jde, že zvykli jsme dívati se na dávní osudy našeho národa s hlediště namnoze neslovanského, kdežto Pluskal veškeré dějiny naše pokládá toliko za pouhou episodu, za pouhou čásť malou onoho tisíciletého boje, jejž Slovanstvo od věků vede s neslovanským západem. Kdo takto dívá se na spisy Pluskalovy a nepochybuje alespoň o dobré vůli jeho, ten leckde při četbě jejich se zamyslí a mané vnucuje se mu myšlenka: Aj, zdaž tu přece Pluskal nemá pravdu? — Vytýká-li se Pluskalovi, že všecky všude zprávy staré sbírá a nedosti cenu a spolehlivosť jejich uvažuje, tož vytýkati by se mělo ostatním historikům zase, že mnohými prameny pohrdají, které cenu mají dosti zjevnou. Jakosť Pluskalových spisů teprv tehdy posouzena bude po spravedlnosti, až dějiny naše propracovány budou více dopodrobna a s hlediště ryze slovanského. Proto také upouštíme od posudku kritického a poroučíme toliko dílo Pluskalovo shora vytčené přízni zvláště těch, již rádi pokochají se na lidových pověstech historických.

Jednu takovou pověsť, méně známou, z Pluskala tuto uvádíme: Ve 12. století po našem národě byla prý ještě pověsť všeobecná, že Libuše Olomouc zděmi obehnala a tu dva hrady vystavěla, z nichž tehdy ještě stará věž se ukazovala. Věž ta prý za času vévody českého Svatopluka l. 1104. zbořena, čímž tato památka zahynula. — V kostele sv. Petra a Pavla ještě l 1529. nalezal prý se rukopis slovanský, l. 1064. od jednoho kanovníka olomuckého psaný, v němž stálo, že Libuše na skalnatém vrchu ležící ves Olomouc pevnou zdí ohradila a dvěma hrady opatřila. Také Paprocký (r. 1610.) píše, že Libuše Olomouc opevněnou založila. *J. H.*

Systematický seznam měkkýšů okolí Brněnského. *Napsal* **Jos. Uličný**, *gymn. učitel v Brně. (Program českého gymnasia na r. 1882.)* — Auktor, známý svými dobrými pozorováními helminthologickými, uvádí v pěkném spisku svém neméně než 97 druhů (se 16 odrůdami) měkkýšů moravských z okolí Brna. Z měkkýšů těch jest břichonožců 89 druhů a mlžů druhů 8, počet zajisté velký. Není místa vypočítati zde všechny druhy ty jmenovité, uvádíme pouze, že velký počet onen podmíněn nejspíše vápenci dílem devonskými, dílem jurskými, v okolí se naskýtajícími a existenci měkkýšů skořepatých nejspíš velmi příhodnými. A v okrsku útvarů těch také zajímavé druhy se naskýtají; tak k. p. Helix rupestris, H. unidentata, Clausilia orthostoma, Cl. parvula, Pupa frumentum, P. avenacea, P. doliolum a P. alpestris. Jen na vápenci devonském jsou: Helix unidentata, Clausilia orthostoma, Pupa doliolum a P. alpestris. Nejzajímavěj ím jesť arciť druh okružanek, který v okolních zemích se nenaskýtá (dle dosavadních vědomostí) a sice Sphaerium Scaldianum, známý dosud jen ze sev. Francie, sev. Německa a z Italie. — Na konci velmi záslužné práce své uvádí auktor ještě jiných 30 druhů, které sice na Moravě známy jsou, v Brněnsku se však nenalézají, tak že souhrn všech moravských měkkýšů čítá 127 druhů. Jsme přesvědčeni, že pilný spisovatel svým skoumáním počet tento ještě zvětší a nám podá monografii měkkýšů moravských. Spisku uvedenému přiložena lithografická tabulka. *J. Kl.*

Nerosty Moravy a Slezska *sestavil* **Josef Klvaňa**, *uvažuje* **Dr Fr. Dvorský.** Dlouho jsme postrádali rukověti, sepsané naší milou mateřštinou o nálezech minerálů, která by milovníkům a sběratelům nerostů na Moravě a ve Slezsku byla dobrým a spolehlivým vodítkem. V poslední době dostalo se nám najednou dvou spisků a sice: mineraly Moravské, popsané prof. L. Kastnerem v programě vyšších středních škol Přerovských a spisu shora uvedeného.— První práce vypočítává a přísně vědecky seřaďuje nerosty na Moravě se vyskytující, a jest právě pro tuto vědeckou stránku prací záslužnou. Pro mineraloga-sběratele však není, protože žádného geologického přehledu nepodává, aniž repertoria topografického obsahuje, bez čehož sběratel obejíti se nemůže. Vypočítávaje naleziště toho kterého nerostu, spokojil se pan spisovatel skoro vesměs s podáním Kolenatého (Die Mineralien Mährens und österr. Schlesiens 1854.), tu i tam vynechávaje některá místa, jiná opět maně za zjištěná poznamenávaje, která Kolenatý otazníkem jakožto pochybná uvádí.

Lépe poslouží účelu shora vytknutému spisek páně Klvaňův, který pečlivě pramenů roztroušených použil, aby nám podal důkladného a spolehlivého vodítka. Jestli-že i při tomto spisku na některé vady poukáži a ze své zkušenosti dodatky krátké uvesti si dovolím: zajisté toho pan spisovatel, jsa přítelem dobré věci, přátelsky přijme a doufám, že některých těchto udajů při druhém vydání upotřebí. Nemíním tedy podati kritiku spisku celého, anoť, jak jsem pravil, pramenů svědomitě použito bylo a spisek s nevšední pílí sestaven jest, nýbrž obmezím se tím, co mně, sbirajícímu horniny a nerosty po mnohá léta v prahorach moravských, osobně známo jest a což i svými sbírkami dokázati mohu. — V krátké předmluvě vyzývá pan spisovatel přátele přírodozpytu a přede vším učitelstvo ku sbírání nerostů toho kterého okolí. Kéž by si kruhy ony vybídnutí tohoto povšimly! Jiným způsobem se nikdy znalosti petrografické naší vlasti nedoděláme! Co tu vrchů, strání a roklí posud neproskoumaných! Zde nepostačí sebe větší námaha a snaživosť jednotlivců, jen spojenými silami dá se něčeho docíliti! A k tomu povoláni jsou v první řadě učitelé, kteří by, zabývajíce se proskoumáním svého okolí, nejen poučné a utěšené zábavy si připravili, nýbrž i velkých zásluh o vlasť si získali. —

Topografii nerostů předchází stručný přehled geologický Moravy a Slezska. Pozastavím se jen u prahor. S oddělením Ždárských hor od vysočiny českomoravské bych nesouhlasil; neboť na celé čáře, na které dle udání pana spisovatele oboje prahory souvisí, žádného patrného

rozdílu mezi oběma nestává; směr vápencových pruhů bývá v obojích prahorách nestejný a dosud dostatečně prozkoumán není. Proto tuto svá pozorování v prahorách těch podávám na uváženou a na důkaz, jak mnoho nových objevů učiniti mohou sběratelé místní.

Granulit bílý a nažloutlý — složivo to z křemene a živce hojnými granáty protkané — nalézá se častěji, než udáno. Uvádím ostrov východně od žuly Třebíčské u Pyšela, mohutné žíly granulitové prostupující rulu těmito směry: Pucov-Náměšť-Kramolín-Dalešice, Kozlany-Valč-Hrotovice, Březník-Mohelno-Skrej. Že granulit, vytknutý na geologické mapě Hauerově podél západních hranic žulového ostrova Třebíčského, granulitem není, dobře pan spisovatel tuší. Jest to vlastně bělokam — jemnozrná sloučenina křemene a živce — který často paprskovité ostrůvky turmalínu uzavírá a někdy přídatkem slídy černé v žulu přechází. Bělokamem tímto jest celý ostrov žulový jako olemován a též směrem východo-severním prostoupen; poněvadž nesnadněji zvětrává, tvoří ve vlnaté této pahorkatině hřebeny. Zvláštní pásmo granulitu turmalínového — jemnozrný bělokam s teňounkými jehlicemi turmalínu — táhne se v délce asi 10 km. od Horního Újezda (sz. od Jaroměřic) a Mikulovic přes Slavice, Stříteřskou horu až za Kožichovice k Střížovu.

Pruhy svorové vystupují dosti mocně na hranicích našich prahor na př. na říčce Chvojnici u Ketkovic, u Oslavan, mezi Šumvaldem a Vranovem atd.

Vápenec a serpentin zasluhují v prahorách většího povšimnutí. Právě v nich a jejich sousedství většina všech minerálů se nachází; protož chci důležitější mi známá naleziště obou zejména uvesti. Lomy vápence prahorního, buď otevřené, buď zasypané nalezl jsem: u Budče (sv. od Jemnice), Krasonic (blíže Želetavy), v celém pohoří ssz. od Mor. Budějovic t. j. v Lukovské hoře, v hoře sv. Víta, v Holém kopci u Vícenic; týmž směrem severněji u Čechočovic (Bílá hora), Krahulova, Sokolí, Nové vsi, Cihalína, Červené Lhoty, Čechtína, Koutů a Kamenice; na levo od této hlavní čáry: u Cidliny (blíže Lesonic), u Chlístova a Heraltic (nedaleko Opatova), u Číchova a Brancouz, na pravo: u Milatic, Horního Újezda, Starče, Řípova a Třebíče. Západně od Třebíče u Střebenic (nedaleko Koněšínského mlýna), Koroslep, Ketkovic, Čučic a Oslavan. Na sever od Náměště: u Naloučan, Pucova a Jasenic. V tak zvaných Žďárských horách: u Blízkova (blíže Měřína), u Kundratic (nedaleko Křižanova), u Strážku, Rožínky a Nedvědic. Bližšího udání místa není zapotřebí; neboť na vápenec ze všech hornin nejsnadněji každého rolníka se doptáme. — Náš vápenec zapadá obyčejně hluboko pod rulu a bývá často doprovázen horninou hrubozrnou a štěpnou, složenou ze živce namodralého a bělavého, v kteréž zhusta titanity vtroušeny jsou. — Také táhnou se poblíž hrubozrné pegmatity, které i v žulu písmenkovou přecházejí. — V žulovém ostrově Třebíčském jest vápence velmi po skrovnu a to jen v úzkých žilách v kusech štěpných; poněkud mocněji vystupuje u Vladislavi (nad sadkama), kdežto krystaly křemenné, něco kyzu a dosti hojně leštěnce olovnatého uzavírá. Pokusy dolování byly tu před léty zastaveny.

Serpentin (hadec) jest neméně důležitým pro sběratele. Jeho ostrovy jsou nalezištěm nejkrásnějších opálů, chalcedonů a jiných beztvarných odrůd křemenných, magnesitu, gurhofiánu, mořské pěny, osinku, granátu, chromitu atd. Žilkami a hnízdy těchto nerostů bývá hadec na vše strany prostoupen a poněvadž rychleji zvětrává nežli ony, tvoří tyto pod ornicí z hadce povstalou hřebeny, ježto radlem zachyc ny a vyorávány bývají a takto o hadci pod ornicí skrytém svědčí. Nejrozsáhleji vystupuje hornina tato v holých, mnohými roklemi rozrytých stráních u Nové vsi (Hrubšic), u Mohelna a pod troskami hradu Tempelštejna na řece Jihlavce. Vůbec vyniká hadec v poříčí Jihlavky často v sousedství granulitu na mnohých místech, počínaje od Ctiměře (poblíž Vladislavi) sahá až po Hrubšice, čemuž četné valouny vodou naplavené nasvědčují. Zvláště zajímavy jsou dva, as čtyry metry úzké pruhy břidličnatého hadce pod Skrejským mlýnem na levé straně řeky, kdežto přechod jeho v rulu amfibolovou a granulitovou zřejmým jest. — Na Hrotovicku jest několik ostrovů serpentinu granátonosného a sice v obvodu městyse: u remízu, u staré cihelny a níženji u potoku „Mocle“ a na trati „Křtěnice“; zde vystupuje strmá hadcová skála, jejížto vrchol kruhové hradisko, dvojitým valem opatřené, věnčí. Na místech posledně uvedených nalézti lze vláknitý, zelený a modrý pikrolith a krásný plagioklas. V dalším okolí jest u Bačic a Ratkovic, u Krhova a Račic, u Valče a Dalešic. Na Náměšťsku: u Vícenic a Znátek, mezi Náměští a Naloučany, u Pucova, Třesova a Koněšína. — Západně od Třebíče přišel jsem na hadec u Okříšek. — V okolí Velko-Meziříčském jsou mi známy serpentiny od Horních a Dolních Borů, od Znětínek, ze Strážku a Rožné (spod zná-

mého kopce „Hradiska“) a ze Smrčku u Pernštýna, všelikými mineralními nálezy proslulého. Že v našich prahorách hadce ještě mnohem více jest, pochybovati nelze.

Rozsáhlosť ostrovu žulového u Třebíče udal pan spisovatel asi na 6□ mil; správnější jest dvojnásobná velikost; jižní hranice jeho nejsou u Ratibořic, nýbrž něco jižněji u Přiložan (vsv. od Jaroměřic).

Ku stati o tak zv. horách Žďárských mohl bych dodati, že horu „Šibeník“ u Křižanova skládá bělokam žulovitý a že mohutné žíly pegmatitů velmi hrubozrných rulu sem tam prostupují. Někde bývají součástky pegmatitů těch krásně krystalovány a jsou nalezištěm nejpěknějších křišťálů, záhněd, slid, živců, turmalínů a granátů, tak na př. u Vídně, Crhova, Dolních Borů, Skleného, Knězovsi, Netína a Radostina. U Netína a Dolních Borů objevuje se vzácná hornina hrubozrného augitu.

Udávají-li se horniny prahor, neměla by též větší pásma křemenná scházeti; uvedu, že mocněji křemen vystupuje u Opatova, Krahulova, Petrůvek, Horních Vilímovic, Bochovic, Hostákova (na těchto dvou místech amethystový, bílým pruhovaný), Crhova (barvy masové), Dolních Borů (barvy růžové), Knězovsi (cukrovitý, barvy citrínovité).

Zvláštní rula, ve které slída bucholzitem zastoupena jest a kterou bychom bucholzitovou zváti mohli, vystupuje mezi Opatovem a Brtničkou, u Nové Říše, u Kynic a Budče (s. od Jemnice.)

Ku konci připomenu ještě, že jsem v novější době v okolí Třebíčském na několika místech objevil kersantit — horninu porfyrovitou, složenou ze slídy, oligoklasu, obsahující vtroušené jehlice amfibolu a křemen — a sice: v údolí úzkém mezi Vladislaví a Hostákovem, u Smrku, u Stařečského mlýna, u Červených hospod u Třebíče (tu jest amfibol zastoupen paprskovitým osinkem), pak něco severněji v trati Řípovské a konečně na levém břehu Jihlavky nad Sokolím (naproti mlýnu). Tento obsahuje kromě částek obyčejných ještě augit, chlorit, serpentin a čočkovitě vyloučený pilit.

Ku článku o prahorách severní Moravy a Slezska dovolím si podotknouti, že dosti patrný ostrov žuly granátonosné u Viesenberku vystupuje; skládáť tu „Hofberg“ a spodní část „Radersbergu“, kdež i hojně vtroušeného magnetitu obsahuje. Z lomů vápencových připomenu ony na Červené hoře (Rother Berg), které kyzem proniknuty bývají a velké lomy u Supikovic ve Slezsku (Saubsdorf) jakožto naleziště velkých překrásných granátů (hessonitů) a jinorázu

(Pokračování.)

Kronika olom. spolku muzejního.

Na první místo kroniky spolkové, jakožto událosť přeradostnou klademe, že v minulém právě čtvrtletí napřed Jeho excellence pan hrabě dr. Bedřich ze Schönbornu, c. k. místodržitel markrabství moravského, člen sněmovny panské etc. a brzo potom Jeho excellence pan barón dr. Alois Pražák, c. k. ministr a správce ministerstva spravedlnosti etc., jakožto zakládající členové, ke spolku muzejnímu přistoupili. Jest to zajisté česť pro podnik náš vlastenecký veliká a nemalým zároveň povzbuzením pro veškeré členstvo, zvláště pak pro výbor, aby důvěry tak vznešené hodnými hleděli se ukázati.

Počet členstva za tohoto čtvrtletí zvětšil se skoro o 300 členů (298), což rovněž úkazem jest velmi potěšitelným, a dokazuje, kterak obecenstvo naše důležitosť spolku muzejního uznává všeobecně. Zakládajícími členy, mimo dva již dotčené, v tomto období se stali: veled. p. Rud. Kašpar, kon. rada, děkan a farář v Holešově, p. med. dr. Em. Kusý, místodržitelský rada v Brně, p. Frant. Thöndl, ředitel velkostatku v Holešově a slavná ústřední rolnická záložna v Olomouci. Že se seznam členů tak valně rozhojnil, děkovati jest zvláště některým spanilomyslným příznivcům spolku muzejního, kteří s vlasteneckou ochotou o získání členů nových se přičinili, seč jsou; jmenujeme tu v první řadě veled. pana radu kons. R. Kašpara, děkana v Holešově, p. dra. Fr. Dvorského, c. k. professora v Třebíči a p. H. Krcha, c. k. professora v Přerově, kteří — mimo jiné — každý v okolí svém veliký počet příznivců spolku muzejnímu získali.

Na druhé straně však zaznamenati jest nám též ztrátu jednoho člena, jenž snahy spolku muz. sledoval s pozorností vřelou; jest to vel. p. rada kons. A. Sokol, farář v Nákle. Zemřel kmet ten ctihodný dne 18. dubna r. t. Česť budiž památce jeho!

Výbor muz. spolku v minulém čtvrtletí, tak jako dříve, hlavně k tomu měl své zření, aby spolek vešel ve známosť obecnou, aby muzeum opatřeno bylo nábytkem potřebným a sbírky muzejní se

rozmnožovaly. Proto rozeslány jsou přípisy ke mnohým hodnostářům, zvláště církevním, ke mnohým spolkům, zejmena pak záložnám, ze kterýchžto poslednějších již celá řada spolek obmyslila dary značnými, jež s poděkováním uctivým na str. 88. uvádíme. Obzvlášť veliký dar (50 zl.) prostřednictvím veleslavného presidija c. k. místodržitelství mor. poskytl spolku p. velkostatkář A. O. Schindler v Řečkovicích.

Poněvadž zatím nastala lepší časová pohoda, počal na požádání výboru kustos muz. spolku p. dr. Jindř. Wankel s prokopáváním půdy na venku. Dne 13. března t. r. vypravil se na zvláštní dopis slav. obec. představenstva, nákladem spolkovým, do Seničky, kdež mimo jiné památky nalezeny jsou před rokem zůstatky některé nosorožce předpotopního. Bylo nadíti se, že snad celá kostra nosorožčí ze země bude vyzvednuta. Očekávání to sice se nesplnilo; ale proto přec dvoudenní výprava páně kustodova nezůstala bez zajímavých výsledků, jakož viděti z dopisu ze Seničky, shora otištěného.

Neobyčejně bohatou kořisť archaeologickou však učinil p. kustos dr. J. Wankel v Předmostí u Přerova, kdež laskavým dovolením p. Chromečka, starosty předmostského, na pozemku jeho proskoumána jest valná část diluvija. Pomocí 6 dělníků kopáno jest tu nákladem spolkovým dne 31. března, dne 1., 2., 3., 7., 8. a 9. dubna r. t. za povětrnosti dosti kruté a nepříjemné a odvezeno pak pro muzeum naše 7 velkých beden památek z doby mamutí do Olomouce. Jsou to jmenovitě velikánské hnáty, zuby a jiné kosti slona mamuta, kosti jeskynního lva, vlka předpotopního, kosti rukou lidskou zpracované, několik set kamenných nástrojů a zbraní z pazourku štípaných, závaží na laso, jímž lovci pravěcí mamuty lovili, velezajímavá dolejší čelisť lidská a m. j. Nálezem tím obohaceny jsou sbírky naše muzejní, tak že nyní obsažen v nich již vzácný poklad starožitnický, kterého nám leckteré jiné muzeum bude záviděti. Ovšem po nějakou dobu bude míti neunavný p. kustos náš pilnou práci, aby památky předmostské pro muz. sbírku náležitě upravil; nebo jinak kosti pravěké brzo v prach by se rozpadaly. S díky zvláštními podotknuto tu budiž též, že po čas zimní, dokud lze nebylo pohodlněji kopati, slavný úřad politický ochotně poskytl svou pomoc, aby památky předmostské nepovolanými lidmi nebyly vyhrabány a odneseny. Co neviděti podnikne muz. spolek proskoumání některých lohů či lochů moravských. Honosiť se spolek ve přídině té znalcem světoznámým, totiž kustodem p. drem. J. Wanklem, který o proskoumání sluji drahanské vysočiny tolik zásluh již si byl získal.

Sbírky muzejního spolku.

Sbírky muz. spolku znenáhla již nabývají vzezření skutečného muzeja; nebo jednak vlastenecké obecenstvo naše, jako dříve, spolek muzejní stále obmýšlí dary dosti vzácnými a štědrými, jednak též výbor spolkový přispěním páně kustodovým všemožně se přičiňuje, aby památky minulosti naší vyhledával po Moravě.

Co se týče zůstatků pravěkých, nejvíce počet jich rozhojněn nálezem předmostským. Mimo to kustos náš p dr. Wankel daroval muzeji krásný sarkofág, v němž sestaven jest hrob z doby neolithické, asi 3—4000 let před Kristem. Hrob ten vykopal dárce u Hajan blíže Brna. Dále darem spolku dostalo se památek pravěkých od p. prof. J. Mašky (ze sluji štramberských), od p. prof. Frant. Spáčila v Přerově (z Nákla a od Přerova), od p. prof. baróna Hennigra v Olomouci (od Prahy) a od mnoha dárců jiných.

Také oddíl historický sbírek rozmnožen nemálo. Po přednosti jsou to mince, které muzeji byly darovány p. J. Kramářem, měšťanem a p. J. L. Černým jen. zástupcem „Slavie" v Olomouci, vel. p. F. Krajíčkem, farářem v Č. Rudě, vel. p. J. Fišarou, farářem v Č. Bohdíkově, p. Št. Chytilem, nadučitelem v Lošticích, p. J. Loykou, nadučitelem v Tovačově, p. J. Kučerou, učitelem v Uh. Brodě, p. J. Feitem, starostou v Bělkovicích, p. F. Valáškem bohoslovcem v Břesovicích a mnohými dárci jinými. Jediný dar pana Kramáře má cenu nejméně 200 zl. r. č. Převzácný dar pak učinil spolku muz. p. prof. J. Tkáč v Uh. Hradišti, darovav mincí římských z doby císařské celé 4 klg.

Průmyslové památky darovány byly spolku od veled. p. hraběte Ant. d'Orsaye, kanovníka v Olomouci etc. (svíce japonská, přístroj na nošení vody ze Smyrny,) od p. J. Faita, mlyn. v Bělkovicích (části krojů národních), od slav. obce Seničky (krásný přístroj, jímž se dříve koně okrašlovali při nádherných svatbách hanáckých,) od p. L. Přízy, velkostatkáře v Konici (mísy majolikové a starožitná skleněná nádoba), od p. J. Kramáře (ukázky dřívějšího sklářství) a od mnoha jiných příznivců.

Knihovně rovněž přibylo čísel, zejmena darem veled. p. hraběte Anat. d'Orsaye, jenž celou sbírku kněh krásně

vázaných spolku odevzdal, darem p. V. Navrátila, prof. v Olomouci, p. J. Pospíšila, poštov. vypravčího ve Slavkově, pí. A. Macenaurové z Pravčic, p. M. Václavka, okr. dozorce ve Val. Meziříčí a jiných více. Rukopisy a listiny darovali zvláště: p. F. Valášek, bohoslovec v Břesovicích (zápisky břesovské ze 17.—19. věku), p. J. Svozil, starosta v Seničce, p. F. Vogel, starosta ve Slavětíně a j. Autografů krásnou sbírku daroval p. F. Bayer, učitel v Jeříně a rovněž také přibylo map, obrazů, papírových peněz a j. od dárců různých. Velice však málo poměrně dostalo se dosud muzeji pravěkých předmětů bronzových čili spěžových.

Členstvo muz. spolku olomuckého.

Výkaz II.

Ve druhém čtvrtletí (od konce prosince r. 1883. do konce března r. 1884.) prvního roku spolkového přijati jsou tito členové. (Jména proloženým písmem tištěná znamenají členy zakládající, jména s hvězdičkou předcházející značí členy dopisující. Všickni ostatní jsou členové řádní. Kde není bydliště udáno, rozumí se Olomouc).

P. Adámek K., okr. starosta a poslanec ve Vídni, p. Adolf A., kand. ev. bohosloví v Praze, p. Ambros A., ředitel cukrovaru v Holici, p. Ambros A., soukromník ve Vrchoslavicích.

P. Babička J., rolník ve Vrbátkách, vel. p. Baďura J., farář v Kurovicích, p. Barbíř A., bohoslovec, vel. p. Barták J., vicedékan v Kostelci, p. Barták J., s. rada zemský, p. Barvič, dr., advokát v Holešově, vel. p. Bařinka C., kooperator v Kostelci, p. Bebar J., bohoslovec, p. Bekárek A., horn. pokladník v Mor. Ostravě, p. Benýšek J., professor v Prostějově, p. Beran J., poručík, vel. p. Berger K., farář v Pozlovicích, slav. Beseda v Uher. Ostroze, p. Blokša J., bohoslovec, p. Brandl V., zem. archivář v Brně, p. Brenner, med. dr. v Brně, p. Bubela J., měšťan, p. Bubela J., měšťan a obchodník a p. Bubela K., všickni na Vsetíně, p. Budinka A., účetní, p. Buchinger F. v Holešově, p. Buják J., učitel na Vsetíně, p. Burián J., učitel v Bystrovanech.

P. Čapek V., učitel v Oslavanech, p. Čech J., bohoslovec, p. Čech K., hostinský v Hejčíně, p. Čermák J., professor, p. Černík F., p. Černoch J., bohoslovci, p. Červinka F., učitel v Prusinovicích, p. Čoček F., nadučitel v Příkazích, slavný Čtenářský spolek ve Slavkově.

P. Dítě J. v Mor. Třebové, p. Dokoupil F., bohoslovec, vel. p. Doležel A., kaplan v Holešově, p. Doležel F., professor v Třebíči, p. Doležel L., professor v Praze, p. Dostál F., učitel v Dubanech, p. Dvorský, dr. F., professor v Třebíči.

P. Fiala A., učitel v Holešově, p. Ficek A., bohoslovec, vel. p. Fišara J., farář v Č. Bohdíkově, p. Fischer K., okresn. soudce v Třebíči, p. Fišer A., stavitel v Holešově, p. Flaschar J., okr. hejtman v Holešově, p. Frybort K., bohoslovec, vel. p. Fuksa F., farář v Domaželicích.

P. Gefiny J., okr. cestmistr v Prostějově, slec. Geislerova F., p. Goš G., bohoslovec, p. Gregar F., professor v Třebíči, p. Grimmich A., adjunkt v Třebíči, p. Groh, dr. K., adjunkt v Nov. Jičíně, p. Grunt A. ve Velk. Bystřici, p. Grydil J., bohoslovec.

Vel. p. Hájek T., farář v Záhlenicích, p. Halouzka F., p. Halouzka J., bohoslovci, p. Hanisch A., inspektor velkostatku v Třebíči, vel. p. Hanl T., kaplan ve Staré Bělé, vel. p. Hanslián J., farář v Čehovicích, p. Hanuš J., správce statku v Kurovicích, p. Henniger R., baron z Eberku, professor, p. Hartl K., p. Hercík J., bohoslovci, vel. p. Hikl J., kooperator v Holešově, p. Hoch J., starosta v Hrubčicích, p. Hoch J., právník v Praze, pí. Hochová F. v Hrubčicích, p. Hradil V., bohoslovec, vel. p. Hrubý V., kurát ve Zděchově, p. Hudec J., lékař v Holici, vel. p. Hudeček J., kaplan na Vsetíně, p. Husička F., bohoslovec, p. Huttula J., obchodník v Uh. Ostroze.

P. Charúza J., radní v Holešově, p. Chromčík J., bohoslovec, p. Chválek V., stolář v Přerově, p. Chytil B., bohoslovec, p. Chytil F., rolník v Nákle, p. Chytil J., bohoslovec, p. Chytil Š., nadučitel v Lošticích.

P. Janák J., bohoslovec, p. Janalík F., v Holešově, vel. p. Janek P., farář v Mysločovicích, p. Jandásek J., bohoslovec, vel. p. Janiš, dr. Fr., professor bohosloví, p. Janka, dr. v Brně, p. Jestřábek J., starosta a poslanec ve Velk. Bystřici, p. Jindra, dr. F., advokát v Zábřeze.

P. Kacetl J., geometr v Třebíči, p. Kadrnožka V., notář v Blansku, p. Kancnýř, dr. B., s. adjunkt v Kroměříži, p. Kaplan A., gym. ředitel ve Val. Meziříčí, p. Karnovský A., stolář, vel. p. Rudolf Kašpar, konsist. rada, děkan a farář v Holešově, p. Kašpar J., p. Kegler J., p. Keppert F., p. Knapp J., bohoslovci, slav. knihovna slov. bohoslovců, p. Kofránek, dr. J., advokát v Třebíči, p. Konečný A., učitel v Nákle, p.

Konečný R., učitel v Křenovicích, sleč. Kopečkova F., učitelka v Židlochovicích, p. Kopernický, dr., prof. v Krakově, p. Kořalka J., starosta v Blatci, p. Kořátko V., učitel v Holešově, p. Kotek J., bohoslovec, vel. p. Koubek E., kaplan v Blansku, p. Kozánek, dr. J., advokát a notář v Kroměříži, p. Kráčelík L., kněhkupec v Uh. Hradišti. vel. p. Krajíček F., farář v Česk. Rudě, p. Krejčiřík A., rolník v Bedihošti, vel. p. Kremel F., farář v Bystřici p. H., vel. p. Krestýn J., kooperator v Březové, vel. p. Kristek T., kaplan v Kladkách, p. Kroutil F., lékař v Laškově, p. Kubajura F., bohoslovec, p. Kubeš J. F., měšťanosta v Třebíči, p. Kubíček T., bohoslovec, p. Kubík L. J., poručík v Praze, p. Kubiš F., p. Kuča J., bohoslovci, pí. Kusá M., v Brně (platí 3 zl. ročně místo 1 zl.), p. Kusala dr., advokát ve Val. Kloboucích, p. med. dr. Emanuel Kusý, místodržitelský rada v Brně, p. Kvapil, starosta v Lutíně, p. Květoň J., učitel v Praze, p. Kvítek F., professor v Třebíči, p. Kyselka F., učitel v Oslavanech.

P. Lakomý M., kavárník, p. Lámoš M., bohoslovec, p. Lenoch, dr. J., advokát ve Vídni, p. Lízal J., bohoslovec, p. Lolek J., učitel v Paloníně, p. Los T., lékař v Dubanech, vel. p. Loveček J., kooperator v Mysločovicích.

P. Mácha J., p. Man A., bohoslovci, p. Mann, med. dr., lékař v Třebíči, vel. p. Mansfeld J., kaplan v Rožnově, p. E. Markmüller, professor v Třebíči, p. Masař J., p. Matonoha J., bohoslovci, vel. p. Matula J., kaplan v Jiříkově, p. Mendlík J. ve Slatěnicích, p. Mezník, dr. A., dvorní rada a poslanec ve Vídni, p. Michálek A., dozorce železniční, vel. p. Mlčoch, dr. M., professor bohosloví, p. Mohelský K., notář, p. Morávek F., gruntovník v Drozdově, p. Mucha P., správce školy v Luhačovicích, p. Müller F., továrník v Třebíči, p. Musil J., přiruči cukrov. v Holici.

P. Nagel K., listovní v Třebíči, p. Navara, dr. B., adjunkt v Nov. Jičíně, p. Navrátil J., bohoslovec, p. Nepustil J., soud. adjunkt na Vsetíně, p. Novák A., p. Novák F., bohoslovci, vel. p. Novotný F., kaplan v Zábřeze.

Vel. p. Obdržálek P., farář v Blansku, p. Obrátil B., naduěitel v Předměstí u Uh. Ostrohu, vel. p. Ocásek F., kooperator v Rýmařově, p. Očadlík J., p. Olšina J., p. Orálek J., p. Otáhal J., bohoslovci.

P. Pachmann J., kožešník, p. Páleník F., p. Pavlík E., bohoslovci, p. Peck E., učitel ve Vyzovicích, vel. p. Perútka F., professor gym. v Uh. Hradišti, vel. p. Petřvalský F., kooperator v Nov. Jičíně, p. Pohanka J., starosta v Předklášteří, p. Pochop J., professor v Třebíči, p. Pochyla F., bohoslovec, p. Pokorný J., rolník v Ivanovicích, p. Poledna F., koncipient v Holešově, p. Pospíšil F., naduěitel v Bouzově, p. Pospíšil F., p. Pospíšil J., bohoslovci, p. **baron dr. Alois Pražák, c. k. ministr** a správce ministerstva spravedlnosti etc. etc. ve Vídni, p. baron Pražák, dr. Ot., koncipient v Brně, p. baron Pražák V. ve Vídni, p. Prusenovský L., starší v Holešově, p. Přehnil V., bohoslovec, slavná obec města Přerova, p. Přerovský F., naduěitel v Třebíči, p. Přerovský J., radní v Třebíči, vel. p. Přikryl F., farář v Rudslavicích, p. Přikryl F., rolník ve Hněvotíně, p. Ptáček A., správce velkostatku v Hajanech.

P. Raušer, dr. F., advokát v Holešově, p. Reichert, dr. J., professor v Třebíči, p. Rozsypálek J., okr. inspektor v Holešově, p. Ruda, med. dr., lékař v Černé Hoře, sleč. Růžičkova K., učitelka ve Chvalkovicích, p. Rüdinger, med. dr. v Brně, p. Rychlý J. v Jindř. Hradci, p. Řeha, dr. A., advokát v Místku, p. Řezníček J., rolník v Ratajích, p. Římský, med. dr. L., lékař v Konici.

P. Sauer A., bohoslovec, p. Sedláček C., auskultant v Místku, p. Sedláček L., rolník v Topolanech, p. Sedláček R., bohoslovec, p. Sedlák F., starosta a p. Sedlák J., rolník, oba v Dubanech, p. Segeťa B., bohoslovec, p. Seichert, lékárník v Rožnově, p. Skácel J., rolník ve Chvalkovicích u Vyškova, p. Skalka J., bohoslovec, p. Skopalík, dr. J., soud. adjunkt v Nov. Jičíně, p. Sladeček C., bohoslovec, vel. p. Sláma K., děkan v Přerově, p. Slaměna J., učitel v Holešově, p. Sluka F., učitel, p. Smekal J., rolník v Dubanech, p. Snášel E., bohoslovec, vel. p. F. Snopek, kooperator v Dubě, vel. p. Sokol A., kons. rada a farář v Nákle († 18. dubna 1884.), p. Souček F., radní a hostinský v Dubanech, p. Soušek A., bohoslovec, p. Sova, med. dr. F., měst. lékař na Vsetíně, p. Spáčil J., professor v Přerově, p. Spisar B., bohoslovec, vel. p. Spisar F., kooperator v Zubří, p. Spitzner V., professor v Prostějově, p. Spurný J., rolník v Dubanech, sleč. Steinmanova J., učitelka, p. Stránský J., učitel v Třebíči, p. Strnad F., účetní, p. Stuchlý J., setník, vel. p. Surma M., kooperator v Moravičanech, vel. p. Svoboda F., kaplan v Mostkovicích, p. Svozil F., rolník v Dubanech, p. Syka F., setník-auditor.

P. Šemora, dr. F., adjunkt v Místku, p. Ševeček J., bohoslovec, p. **hrabě dr. Bedřich ze Schönbornu, c. k. mor. místodržitel,** člen sněmovny panské etc. etc. v Brně, sleč. Šímova R. v Praze, p. Šindler J., statkář a poslanec v Černotíně, p. Špaček R., bohoslovec, p. Štábl F., právník v Praze, p. Šternberský F., učitel v Kroměříži, p. Štěpán F., učitel v Holešově, p. Štěpán F., bohoslovec, vel. p. Šuba J., farář v Rymnici, vel. p. Šustala J., kaplan v Mořicích.

P. Tachezi A., čalouník, p. Talla R., starosta v M. Prosenicích, p. František Thöndl, ředitel velkostatku v Holešově, p. Ticháček A., bohoslovec, p. Tkáč J., professor v Uh. Hradišti.

Slav. Učitelská jednota v Litovli, slav. Učitelský spolek šumbersko-zábřezský, p. Úlehla J., učitel v Bílanech, vel. p. Úředníček P., kurát na Hradisku, slavná Ústřední záložna rolnická v Olomouci.

P. Vaca J., účetní v Holici, p. Václavek M., okr. inspektor na Vsetíně, p. Vaculík F., p. Valoušek F., p. Vaněk R., bohoslovci, p. Vařeka J., professor v Roudnici, p. Vavrouch, med. dr. J., lékař v Lošticích, p. Vavroušek J., stavitel ve Dlouhé Loučce, p. Vévoda J., bohoslovec, vel. p. Věrný F., farář v Dřevohosticích, p. Wiedermann A., řídící učitel ve V. Bystřici, vel. p. Wiesnar, dr. K., professor bohosloví, vel. p. Vitásek F., kooperator v Lošticích, p. Vítěz J., správce továrny v Přerově, p. Vlček A., bohoslovec, p. Vodička R., notář v Místku, p. Vogl F., rolník ve Slavětíně, vel. p. Wolf E., kaplan v Holešově, vel. p. Vrba J., farář ve Skrbeni, p. Vymazal F., spisovatel v Brně, vel. p. Vymazal M., farář v Laškově, p. Vymětal J., bohoslovec.

P. Zapletal F. rolník v Hrubčicích, p. Zavadil M., p. Zavřel C., bohoslovci, vel. p. Zavřel J., kooperator v Přerově, p. Zgoda F., bohoslovec, vel. p. Žalák J., farář v Žeranovicích, vel. p. Žaluda A., kooperátor v Česk. Rudě, p. Žítek M., správce cukrovaru v Rajci, p. Živný J., bohoslovec, vel. p. Žváček J., kooperátor v Dřevohosticích. Celkem 298 členů.

Ostatní přibyvší zatím pp. členové uvedeni budou v číslech „Časopisu“ následujících.

Mimo to dostalo se spolku následujících darů: Vel. p. Obdržálek P., farář v Blansku dar. 1 zl., slav. záložna v Čehovicích 2 zl., slav. záložna ve Smržicích 10 zl., slav. záložna ve Velk. Újezdě 5 zl., slav. záložna v Křelově 5 zl., slav. záložna v Přerově 10 zl., slav. kontrib. záložna ve Vyškově 10 zl., slav. záložna v Postřelmově 10 zl., nejdůst. p. Jos. Hanel, kanovník etc. v Olomouci 5 zl., nejdůst. p. baron Vinc. Ehrenburg, kanovník etc. v Olomouci 2 zl., slav. roln. záložna ve Chvalkovicích 5 zl., nejdůst. p. Frant. Knapp, kanovník etc. v Olomouci 3 zl., slav. záložna v Kojetíně 5 zl., pan Ant. Oskar Schindler, statkář v Řečkovicích prostřednictvím veleslavného c. k. mor. místodržitelství 50 zl., kterýmžto spanilomyslným dárcům všem díky buďtež nejsrdečnější.

Listárna. Přihlášky za členy „muz. spolku olom.“ adresovány buďtež laskavě na pokladníka, p. MUDra. Fr. Pokorného, lékaře v Olomouci. — Koho z pp. členů by „Časopis“ nedošel, toho prosíme by nás na to upozornil a stejnou žádosť máme pro ten případ, kdyby snad některých pp. členů jména ve „výkazích“ scházela anebo kdyby adresa byla nějak nesprávnou. — Dary všeliké pro muzeum spolkové přijímá professor J. Havelka v Olomouci, na Blažejském náměstí č. 5. — Ctěné pp. členy, jichžto zaslaných příspěvků jsme dosud pro nedostatek místa uveřejniti nemohli, žádáme za laskavé poshovění. — Oprava: V I. čísle „Časopisu“ na str. 8. řádek 7. zdola místo 912. má státi 902., tamtéž řádek 6. zdola místo 912. čti 902., místo „století“ na str. 9. řádek 12. shora čti „staletí.“

„Časopis muz. spolku olomuckého“ o 1 až 3 arších ve lhůtách čtvrtletních vydává se jenom pro členy spolkové a sice zdarma. — Členové řádní platí ročně 1 zl.; zakládajícím členem stává se, kdo buď najednou buď po částech zplatí 25 zl. r. č. Přihlášky přijímá pokladník p. MUDr. F. Pokorný, lékař v Olomouci.

Redaktor J. Havelka. — Nákladem muz. spolku v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Red. i admin. na Blažejském nám. č. 5. v Olomouci.

MUZEJNÍHO SPOLKU OLOMUCKÉHO.

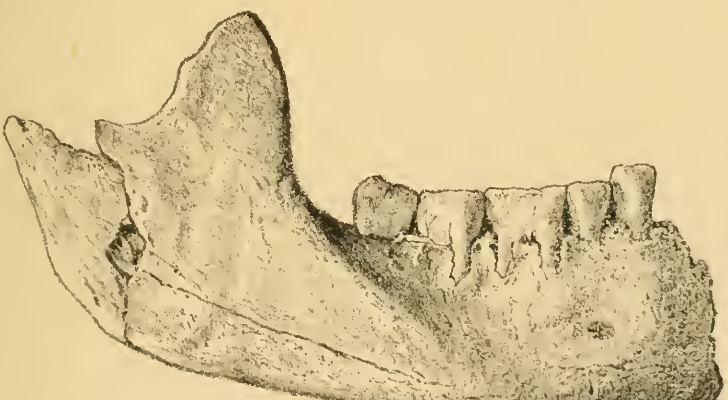
Číslo 3. Vydáno v červenci r. 1884.

První stopy lidské na Moravě.

Líčí dr. **Jindřich Wankel,** lékař v Olomouci.

(Pokračování.)

Když doba ledová chýlila se ku konci, tu vody horské, řečištěm Bečvy odtékající na jihozápad, po obou stranách řeky té nanesly zneenáhla široké pahorky diluviální hlíny; a jakmile pak voda upadla, pahorky tyto vpravo i vlevo Bečvy jakožto souš se vynořily, dodávajíce krajině ráz vlnité krabatiny. Pozvolna ploché pláně pokryly se bujným rostlinstvem toho druhu, jaké shledáváme na stepích, kdežto rovina vůkolní, níže jsouc položena a bahnitá namnoze, zarostla skupinami obrovských stromů a keřů hustých, čímž končiny nabyly vzezření parku nepřehledného.

Lidská čelist z doby mamutí, nalezená v Předmostí u Přerova.
(Skutečná velikosť.)

A tato místa právě znamenitě pravěkým lovcům mamutím za rejdiště se hodila; neb dole na travnaté nížině hojně proháněło se sloňů mamutů a menší zvěře všeliké, kdežto na suchých pláních pahorčích snadno kočovníci našli nějaké pohodlné tábořiště, ovšem vždy jen na čas. Nebylo-li kořisti lovecké již hojně, odtáhli jinam; někdy také časté tehdy povodně donucovaly lovce jiné místo vyhledati si pro tábor svůj.

Jeden takový pahorek, hlinitým nánosem Bečvy na podkladě vápencovém utvořený, vystupuje severozápadně od Přerova, na pravém břehu řeky Bečvy, u samé vesnice Předmostí. Pláň jeho jest plochá a vlnitě pokračuje se na stranu východní. Ačkoliv pahorek není valně vysokým,

přece s něho přehlednouti lze značnou část toku Bečvina i krajin řeku rychlotokou lemujících a jest zcela pochopitelno, že — jak vysvítá z učiněných tu nálezů — právě návrší dotčené pravěkým kočovníkům zvláště bylo vítáno.

Návrší to na několika místech jest ohledáno, ovšem částečně jen náhodou. Nejdříve na úbočí severozápadním kopali hlínu k vůli výrobě cihel. Tu nalezeno žaroviště s velkým počtem jam, v nichž kosti lidské, střepiny a tu onde prý i celé nádoby se naskytly.

Na jihovýchodní straně kutěno zase, když se pod hlinou diluviální dokopávali devonského vápence, jehož se ve hloubce 5 až 14 metrů dokopali. Při této příležitosti odkryta na jižním úbočí celá řada pravěkých hrobů, v nichž asi 0.66 m. pod povrchem kostry lidské spočívaly. Ležely jsouce nataženy a hlavami obráceny k východu. Lebky dvě, které podařilo se mi zachrániti, byly tak zvané podoby střední (mesocephala), to jest držely střed mezi lebkami dlouhými (dolichocephala) a krátkými (brachycephala). Předměty památné, ježto do hrobů řečených druhdy byly přidány, nejvíce se potratily. Bylyť to, pokud lze bylo o věci se dověděti, železné nože a hroty na kopí, spěžové (bronzové) náramky a j.

Na největší počet památek praehistorických přišlo se však, když na téže jihovýchodní straně pahorku onoho, ale dále na východ p. J. Chromeček z Předmostí zahradu svou jal se rozšiřovati a takto rozsáhlou plochu zdélí více než 100 m. překopal a 6 až 8 m. vysokou stěnu hlíny žluté obnažil. Když se hlína ta odkopávala, objevena tu nenadále ve hloubce 2 m. černá, nejvíce vodorovná vrstva kultúrní, 0·17—0·66 m. mohutná, která směrem jihozápadním ku vápencovému jádru pahorku se sklání. Ve vrstvě té pak nalezena taková síla kostí mamutích, že po půldruha desítiletí plné vozy jich jsou odváženy, roztloukány a za hnojivo upotřebeny. Jen některé předměty uloženy byly do sbírek c. k. reáln. gymnazia v Přerově.

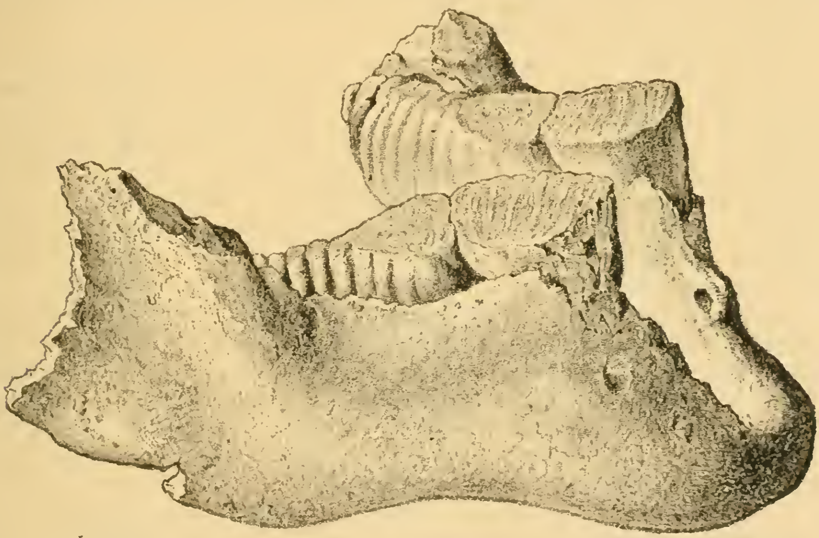
Roku 1879. plukovní lékař p. dr. F. Svoboda upozornil mě na důležité toto naleziště, které jsem pak za následujících let 1880. a 1881. počal prohledávati. Přišed do Předmostí, našel jsem ještě značné množství kostí mamutích, vyčnívajících z černé vrstvy kultúrní. Na některých místech, kde vrstva ta ještě pokryta byla hlinou, dal jsem tuto odkopati a poznal brzo, že nalezené tu kosti, zvláště pak kosti mamutí po většině mají na sobě zřetelné stopy působení lidského, že vrstva kultúrní uhlím dřevěným jest zčerněna a značný počet kamenných, pazourkových předmětů obsahuje, rukou lidskou vyrobených. Již tehdy výtěžek mého pátrání byl překvapující; avšak pro lékařské povinnosti své musil jsem dalšího prohledávání zanechati. Zatím p. K. J. Maška, professor v Nov. Jičíně, taktéž o nalezišti onom se dověděl, v pátrání pokračoval a zprávu o něm podal na veřejnosť.

V dubnu letošního roku pak opět já nanovo počal jsem v Předmostí prohledávati místa ona památná a sice nákladem a ve prospěch muzejního spolku našeho, o čemž jedná další mé líčení.

Hned když jsem naleziště předmostské počal opětně prohlížeti, vyšlo na jevo, že ona černá vrstva kultúrní i předměty v ní spočívající jsou zůstatky osady pravěké, již tuto (a snad i na sousedních pahorcích nežli vršiny následkem nových záplav asi o 2 m. zvýšeny jsou druhou

vrstvou hlíny žluté, která nyní kultúrní onu vrstvu kryje.) zařídil si dočasně pradávný národ lovecký. Odtud mohli lovci kočovníci rozhlížeti se daleko široko po vůkolní rovině, odtud snadno bylo jim podnikati výpravy lovecké na vše strany, ana osada jejich na východ Bečvou dobře byla chráněna před možným útokem nepřátelským. Že dlouho tu lidé kočovníci živili se kořistí loveckou, toho důkazem jsou stopy velikých ohnisk, kosti opálené a roztlučené, pozůstalé výrobky kamenné a koštěné. Dlouho ještě po té, když potulní lovci jinam zase se obrátili, ležely tu všecky tyto předměty pohozeny semo tamo na povrchu, až pak svým časem vlny rozvodněné Bečvy na 2 m. zvýší zakryly je nánosem hlíny žluté.

Předměty ty ovšem našel jsem jako směsici pestrou vůkol rozmetány; nicméně v poloze jejich přece zračilo se působení lidské. Není zajisté náhodou, že štípané nástroje kamenné a odpadky z nich při sobě shledávají se v celých hromadách, že t y t é ž kosti rozličných jedinců mamutů při sobě jsou nakupeny; tu zjevně činnou byla ruka člověka.

Čelisť mamuta menšího (Elephas pygmaeus), nalezená v Předmostí u Přerova. (²/₅ skut. velikosti.)

Na jednom místě nalezl jsem pět kostí kyčelních, pocházejících od mamutů různé velikosti, na jiném místě zase veliký počet lopatek porouchaných, na jiném hromady kostí hnátních, mezi nimiž jednu velikou, zcela neporušenou kosť stehenní, zdélí 1·28 m. (!) a jinou něco menší, 1 m. dlouhou. Na obou viděti místa, kamennými sekyrkami posekaná, jmenovitě na jejich koncích, jakož také pozorovati na nich třísky pazourkové, jež při sekání od sekyrek se odlouply a v kosti uvázly. Na některých místech bylo hojně kostí zanártních a prstních, jinde mnoho žeber mamutích a jich úlomků, jinde zase pohromadě ležely četné kly rozličné délky a tloušťky, jinde mnoho roztlučených lebek mamutích, z nichž po většině zuby třenovní byly vyráženy. Takových zubů třenovních, jež pocházely ze zvířat věku různého, namanulo se mi na jednom místě přes padesát.

Nápadno, že naskytlo se tak málo obratlů mamutích; nalezl jsem tu onde jen některé oblouky obratlové nebo toliko kusy dírkatého těla

obratlového; snad možno vysvětliti si věc nápadnou tím, že jsou to toliko odpadky obratlů a že celé, zachované obratle nahromaděny jsou pospolu na jiném místě, jehož jsem se posud nedokopal.

Avšak nejenom tytéž části kostry mamutí pohromadě ležely na místech týchž, také některých kostí částky stejné při sobě byly nakupeny. Tak našel jsem při sobě 12 kloubových hlávek kostí stehenních, jinde zase více než dvacet kloubních jam odloupnutých od kostí holenních. Na všech těchto kostech viděti, že bušeno do nich sekyrou, zvláště pak na jamách kloubních patrno, že člověk jich upotřebil hojně; nebo okrají jejich jest otřeno a dno jámy nejedné obroušeno nápadně.

Také ještě v době sobí a v neolithické době bylo zvykem odrážeti jámy kloubní a používati jich ku domácím potřebám. Jámy takové odloupnuté od kostí holenních a naplněné barvou černou a červenou nalezeny jsou v palaeolithických vrstvách doby sobí v Býčí skále u Adamova a v hořejších vrstvách neolithických ve Výpustku u Křtin. Ve Výpustku našel jsem dokonce misečky z jam kloubních velmi krásně vyřezávané, které na tamním obětišti v uhlí byly pohozeny.

Kly mamutí, jichž na jednom místě více leželo pohromadě, několik pak opodál blízko sebe, byly rukou lidskou přelámány. Z pravidla ostrý konec klů byl uřezán a také jim scházel tlustý dolejšek; avšak i ostatní zbylá část klů byla namnoze rozmačkaná a rozpadlá na malé slupkovité a třískovité úlomky, které účinkem vlhkého vápence a hlíny tu onde činily tuhý slepenec slonovinný, což zjevně dokazuje, že kosti ty napřed dlouho a dlouho na vzduchu ležely, vydány jsouce všelikým změnám teploty a povětrnosti; nebo, kdyby záhy byly bývaly zasypány hlinou, nebyly by se kly tvrdé nikdy tak rozpadly, jako tuto shledáváme.

Mamutí zuby třenovní nejvíce byly vytlučeny z čelistních svých přihrádek neboli lůžek a mnohé již rozpadlé na skleninové desky, z nichž stoličky mamutí se skládají. Kosti čelistní našel jsem jen roztlučené. Rovněž žebra byla na kloubních koncích svých otlučena a i ostatek rozlámaná velice. Mamutí kosti hnátní z pravidla vyskýtaly se pozdél roztlučené a to k vůli špiku, který již lidé pravěcí vesměs se zálibou požívali jakožto lahůdku.

Také několik hnátních kostí sobích a koňských způsobem podobným rozrážených se namanulo; ale podobá se, že kočovníci nehledali v nich špiku, nýbrž že z jiných příčin je porouchali. Hnátní kosti jiných zvířat, jako na př. medvědí, vlčí, liščí a j. také jsem vykopal; než, ty nemají na sobě stopy ani roztloukání ani zpracování nijakého.

Na jiných kostech některých ovšem jsou stopy zpracování umělého buď sekyrkami buď nožíky kamennými způsobené a značí se řadami rovnoběžných linijí, které zoubkovitým ostřím nástrojů pazourkových všude povstávaly, kdekolvěk nástroji těmi říznuto.

Nápadno jest, že úlomky jednotlivých kostí roztlučených tak daleko od sebe rozházeny jsou po celém tábořišti, že téměř nemožnou věcí jest shledati i jen dva úlomky k sobě patřící.

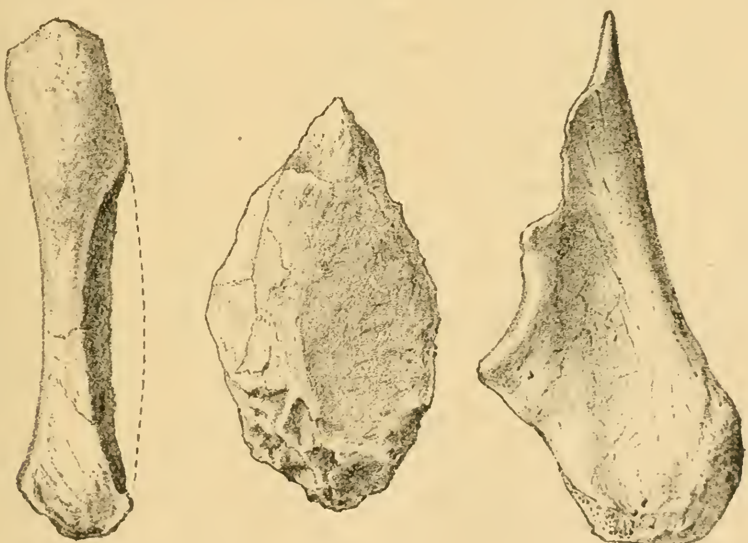
Mnoho kostí zvířat různých, zvláště však mnoho kostí mamutích jest opáleno, ba spáleno skoro docela. Zbytky jejich kostní černí jsou obaleny a proniknuty a s popelem i uhlím dřevěným v jednu směs sloučeny.

Největší počet kostí, v předmostském nalezišti se vyskytujících pochází od velkého mamuta (Elephas primigenius). Na neveliké poměrně

ploše asi 200 až 250☐ m., již jsem prokopal, shledány jsou zůstatky nejméně 5 až 6 mamutů různé velikosti a věku rozličného. Nalezeny jsou též kosti jedinců ještě nenarozených (embryonálních), ze kterýchžto kostí zvláště dva čelistní úlomky velice jsou zajímavy.

Jeden úlomek, část to levé čelisti hořejší, pochází z té doby embryjního života mamutího, kdy zvířeti, spočívajícímu ještě v těle mateřském, první zub třenovní z čelisti již byl vyrostl. Zub ten trčí právě v onom úlomku čelistním, jest 18 mm. zdélí, sestává z 5 deštic skleninových a podobá se napolo vyspělému květinovému pupenu, když právě počíná se rozvíjeti.

Druhý úlomek jest část levé čelisti dolejší zdélí 13 cm. a pochází buď od nenarozeného ještě zvířete z poslední doby života embryonálního nebo od zvířete, jež právě teprv se vylíhlo. První zub třenovní tu sestává ze 4 deštic ani dosti málo kousáním neobroušených, jest 1·5 cm. dlouhý a vyčnívá 0·5 cm. z kosti čelistní. Z druhé stoličky zbyly jen 3 prvnější deštice skleninové; ostatek schází.

A *B* *C*

Umělé výrobky koštěné z doby mamutí, nalezené v Předmostí u Přerova.
A jest nástroj nedohotovený. — *B* Sekyra. — *C* Dýka.

Co jiných zubů mamutích se týče, nalezl jsem jich v Předmostí, jak již řečeno, přes 50, tedy množství zajisté neobyčejné. Jsou mezi nimi zuby zvířat všeho věku rozličného, počínajíc od nejmenších zubů mléčných až ke stoličkám věru obrovským; zoubky malé 70 mm. zdélí a jen 60 gramů těžké, ale také zuby velikánské zdélí 28 cm. a těžké 6 až 7 klg. Některé zuby mamutí jsou ještě docela neotřeny, jiné zase značně obroušeny kousáním, kdežto na jiných opět jeví se stopy nemocí různých, jež to které zvíře druhdy přestálo.

Mezi zuby řečenými namanula se mi také jedna nápadně malá a přec již značně obroušená stolička mamutí, která od ostatních pravdojatně mléčných zubů mamutích stejné velikosti co do podoby celkovité a vzhledem

ku uspořádání deštic skleninových různí se nápadně. Dále našel jsem rovněž nápadně malou a téměř neporušenou celou čelisť (viz vyobrazení na str. 91.) dolejší, v níž na každé straně dvě taktéž obroušené již stoličky trčí. Domnívám se, že tyto dva nálezy — jakož i celá řada vybrakovaných mnou jiných kostí mamutích — pocházejí od tak zvaného pravěkého mamuta menšího, jejž Giebel „Elephas minimus" a Fischer „Elephas pygmaeus" nazývají.

Není existence tohoto druhu předpotopních slonů sice ještě uznána všeobecně; ale nelze tuším o ní pochybovati; nebo na rozličných místech nalezené, nápadně malé, namnoze ještě v čelistní kosti trčící stoličky mamutí, jež mnohým již kousáním byly otřeny a patrně dorostlým zvířatům přináležely, k existenci té poukazují zřejmo. Kosti menšího mamuta byly posud nalezeny v Prusku u Kvedlinburku, u Gerolštajnu, v jeskyních sundvigských, v jeskyních na Maltě a u nás v jeskyni Šipce při Štramberku. Pravda, že učenec Nehring porouchanou onu čelisť dolní mamuta menšího, již Giebel u Kvedlinburku vykopal, pokládá zůstatkem mladého mamuta velkého (Elephas primigenius), ačkoliv obě polovice čelisti té úplně již jsou k sobě přirostly, což jest známkou věku pokročilejšího. Také učený Schaaffhausen má rozličné pochybnosti a poněvadž nejvíce jen zuby mamuta menšího se vyskytují, pokládá on okolnosť tu za důkaz, že ty které zuby nalezené jsou mléčné zuby mladých jedinců mamuta velikého; ostatní kosti proto prý přišly na zmar, že byly ze zvířat mladých a tudíž příliš ještě měkky. A kdyby prý i nebylo jiných pochybností o existenci mamuta menšího, přece prý nápadno, že nenalezeny posud takové hnátní kosti jeho, na nichž kloubní konce s ostatní částí hnátu by byly srostly takovým způsobem, jako při dospělých zvířatech shledáváme vesměs. Aby názoru svému zjednal opory, táhne se Schaaffhausen k obrazci*) neboli schématu, na němž Oven sestavil zkušenosti své o nynějším slonu, zejmena co týče se zubů jeho. Co na nalezených pravěkých chrupech mamutích s obrazcem Ovenovým se shoduje, poukazuje ovšem ku velikému mamutu předpotopnímu, jemuž nynější slon indický i co do velikosti i jinak rovná se velice.

Spodní mamutí čelisť předmostská, která má zjevný ráz jedince dospělého, vyrostlého, se zkušenostmi Ovenovými v podstatných věcech se rozchází. Největší šířka čelisti té činí 27 cm., výška pak od spodu saněk až ku vrchu předního zubu 12 cm. Přední tento zub sestává ze 7 deštic a jest kousáním obroušen. Hořejší plocha jeho má délku 5·5 cm. a šířku 3·5 cm. — Druhý zub složen jest ze 14 deštic, z nichž jenom 5 předních jest otřeno. Celá jeho délka obnáší 10·5 cm.; otřená plocha koruny jest 3·5 cm. dlouhá a něco přes 3 cm. široká.

Přihlížíme-li ku Ovenovu schématu, zdálo by se, že přední zub předmostské čelisti mamutí odpovídá druhé stoličce slona nynějšího a druhý zub pak třetí stoličce sloní a že tudíž přináležely zuby ty druhdy tří- až

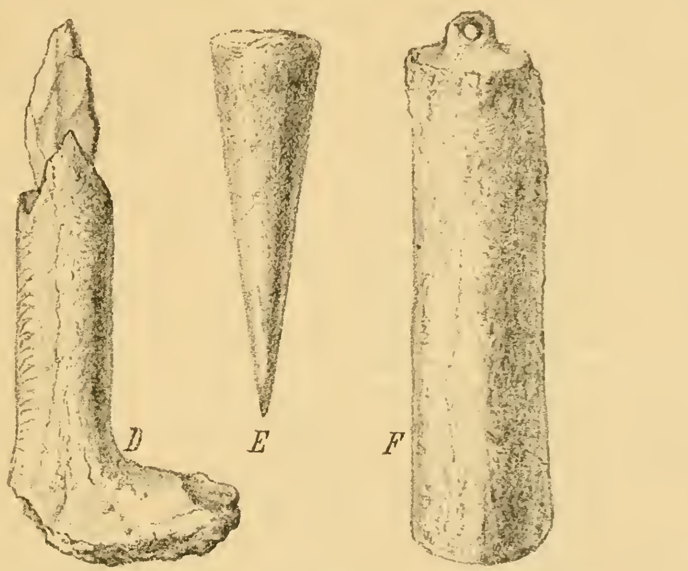
---

*) Nejdůležitější věty Ovenova schématu jsou tyto: První třenovní zub dolejší čelisti slona nynějšího vylízá druhý týden po té, když se zvíře bylo vylíhlo. Koruna zdélí 2 cm. rozdělena jest na 4 deštice. — Druhá, pozdější stolička dolejší sestává z 8—9 deštic, jest 6·5 cm. dlouhá a vypadává před šestým letem. — Třetí, ještě pozdější stolička zdélí 10·5 cm. skládá se z 11—13 deštic, vylízá koncem druhého roku a vypadává v roce devátém. — Čtvrtý, ještě později tvořící se zub třenovní má 15 deštic, jest 18—21 cm. dlouhý, vyrůstá v šestém roce a vypadává v roce 20. až 25. atd. Počet deštic zubů třenovních množí se tedy věkem, až konečně stoličky nejpozdější 26—28 deštic skleninových vykazují.

čtyřletému mamutu velikému. Avšak ta okolnosť, že obě polovice čelistní v předu velmi pevně již byly spolu srostly a že dále nalezl jsem tu též jiné nápadně malé kosti, zvláště kosti hnátní, s nimiž kloubové konce jejich taktéž srostly jsou dokonale, dokazuje přec zřejmo, že jest nám tu činiti se zůstatky mamuta menšího (Elephas minimus čili pygmaeus).

Také ona druhá, nápadně malá stolička mamutí, o níž zároveň vzmínil jsem se na konci str. 93., poukazuje k mamutu menšímu. Stolička ta sestává z 8 deštic, jest 5.5 cm. dlouhá a na koruně 18 mm. široká.

Skutečné mléčné zuby mamuta velikého našel jsem v Předmostí počtem značným. Některé obroušeny jsou až po dva kořeny své, jiné zase docela ještě byly neotřeny. Z pravidla sestávají z 8 deštic skleninových a mají délku 6—7 cm.

Umělé předměty z doby mamutí, nalezené v Předmostí u Přerova.
D Pazourkový nůž s rukověti z paroh̓u sobího, na níž vyryty jsou ozdobné vroubky. — *E* Šídlo ze slonoviny. — *F* Závazí na lasso z mamutího klu.

Vedle kostí mamutích naskýtaly se v Předmostí také kosti jiných zvířat pravěkých. Z těch poměrně hojně zastoupen byl v l k j e s k y n n í (Canis spelaeus). Z vlčích kostí poruznu mezi kostmi mamutími vyskytlo se: více než 20 saňkových pulek, několik částí lbových, zvláště hořejších čelistí, velmi mnoho obratlů a kosti hnátní. Mimo čelisti a kosti lbové všecky zůstatky ty vlčí byly téměř neporušeny. Stop činnosti lidské, třeba jen úmyslného roztloukání neviděti na nich naprosto.

Z j e s k y n n í h o m e d v ě d a a sice, jak vzezření kostí a zubů ukazuje, z medvěda m e n š í h o (Ursus arctoideus) našel jsem 2 dolní čelisti, několik kostí zanártních, méně však zůstatků trupu a končetin. — Dále byli zastoupeni: j e s k y n n í l e v (Felis leo spelaea) jednou kostí zanártní, r o s o m a k (Gulo spelaeus) jednou polovicí saněk čelistních, l i š k a p o l á r n í (Canis lagopus) několika malými čelistmi a k o č k a d ř e v n í (Felis antiqua) stoličkou nevelikou.

Zůstatků dřevního koně (Equus caballus fossilis) kromě několika kostí hnátních, nártních a zanártních, zubů a kostí trupních našel jsem málo; na kostech hnátních pozorovati bylo známky roztloukání. Ještě vzácnější byly zbytky soba (Cervus tarandus), jenž jen několika čelistními úlomky, několika částmi parohů a malým počtem roztlučených kostí byl zastoupen. Zvláště zajímavým jest kus parohu sobího, zpracovaný za rukověť (viz nákres *D* na str. 95.) k noži kamennému, na němž viděti ozdoby vyryté podobou křižujících se obloučků. Za to velmi hojně naskytlo se v Předmostí zbytků losa (Cervus alces); zvláště byly to hojné násadce trnové s obratlů a hlávky kloubní, které patrně rukou lidskou od kostí stehenních byly odraženy.

Z ostatních větších zvířat, která za pravěku se vyskytovala, jako jsou jelen, skot a j., nenašel jsem ničehož na místech mnou prokopaných; ba, ani po hyéně tu nebylo sledu, která přece všude téměř ku předpotopní zvěřeně se druží.

Zvěřena drobná zastoupena byla toliko několika kostkami malých hlodavců a ptáků, jichž druhy nebylo lze určiti. Z konchylijí čili měkkýšů našel jsem porouchanou lasturu hřebenatky (Pecten) a několik dentalin.

Za to učinil jsem v Předmostí nález pro pravěké dějiny vlasti naší zajisté velmi vzácný a důležitý. Našel jsem totiž pod ohromnou stehenní kostí mamutí pravou polovici dolejší čelisti lidské (viz vyobrazení na str. 89.) a sám jsem ji vybral z popele, v němž byla pohozena. Čelisť ta, vykazující 2 zuby mezerní a za nimi 3 zadnější stoličky, náležela nepochybně ženské osobě prostřední velikosti, starší něco než 24 let a jest zrovna na tom místě, jímž přirostlá byla ke druhé polovici čelistní, přelomena odedávna; co do rozměrů svých ničím nerůzní se od dolejší čelisti nynějšího člověka, aniž nemá na sobě nijakých příznaků opici připomínajících, leč bychom ku příznakům těm čítali tu okolnosť, že (jak souditi lze podle některých známek) osoba ona ženská měla čelistní čásť hlavy poněkud prognátní, to jest vyčnívající ku předu, což ovšem i nyní mezi lidstvem shledává se po různu.

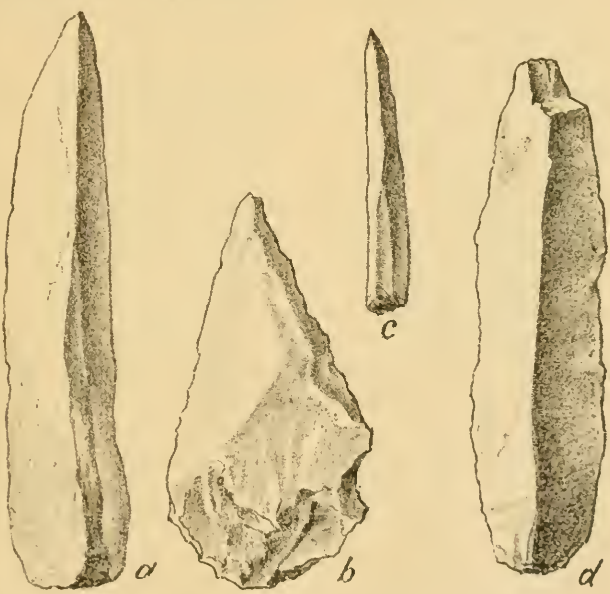
Že čelisť ona skutečně pochází od člověka z doby mamutí, o tom nemůže býti pochybnosti žádné, to dokazuje místo samo, kde byla nalezena. Ona jest docela pravidelná, což její povšechné vzezření, dále vzrůst zubů a poměrná jich velikosť vzhledem ke vší kosti saňkové a zcela normální tkanivo kostní dotvrzuje. V té příčině tedy čelisť předmostská jest opakem lidské čelisti*) nalezené v jeskyni Šipce, kterouž Virchov uznal za nenormální, chorobně zveličenou a nález náš jest tedy důležitým dokladem pro mínění Virchovovo, že lidé z doby mamutí co do velikosti nám se rovnali.

Bylo očekávati, že na tábořišti tak rozsáhlém, jako jest předmostské, lovci mamutí zanechali nejeden umělý výrobek, rukou svou pořízený. A skutečně našel jsem výrobků takových hojně, i kostěných i kamenných.

Zvláštní zajímavosti do sebe mají nástroje z mamutí kosti vyrobené, jakéž též hrabě Zaviša ve slujích u Krakova, dr. Much v diluviji u Štylfrýdu a francouzští anthropologové v jeskyních dordoňských našli.

*) Nejdříve za to jmíno, že šipecká čelisť, prof. Maškou nalezená, jest normální a ponévadž ona má rozměrů poměrně velikých, dovozováno odtud, že lidé doby mamutí byli velikosti obrovské. Učenec Virchov však později jal se dokazovati, že šipecká čelisť není normální nýbrž chorobou změněna a že člověk v době mamutí o nic nebyl větší člověka nynějšího, což také z nálezu předmostského vysvítá.

Nejpěknější kus jest válcovitý předmět (viz obr. *F* na str. 95.) velmi dovedně ze slonoviny vytvořený, vysoký 25 cm. a 7 cm. tlustý. Nahoře a dole jest válec patrně ořezán a z prostředku hořejší, dosti uhlazené plochy vyčnívá z téže slonoviny vyřezané ouško s vrtáním 3 mm. v průměru, ouško 15 mm. vysoké, 25 mm. široké a 13 mm. tlusté. Očividně navlíkal se ouškem tím válec na způsob nějakého závaží na šňůru. Poněvadž však vrtání ouška jest toliko malé, tíže však válce značná (700 gr.), nemohlo býti upotřebeno jiné šňůry k navlíkání leč tenké a přece pevné zároveň, což provázek nějaký z vláken rostlinných vylučuje naprosto. Jest tedy více než pravdě podobno, že k navlíkání použito bylo zvířecích střev na způsob strun stočených, které i co do pevnosti i co do tenkosti vyhovovaly tu úplně. Sama sebou nabízí se domněnka, že mamutí lovci válcem oním, opatřeným dlouhou šňůrou strunovou, po prchající zvěři házeli a takto ji hleděli zachytnouti a upoutati. Byl to tedy pravěký způsob lassa, jímž za našich dob na př. v jižní Americe divoké buvoly a koně schytávají po širých stepích.

Pazourkové nástroje z doby mamutí, nalezené v Předmostí u Přerova.
a, d jsou nože kamenné, *b* hrot na šíp, *c* jehla. (Skutečná velikosť.)

Podobné nástroje metací a sice z doby sobí, která po mamutí době následovala, našel jsem v jeskyni Pekárně u Ochoze. Byly to totiž 3 těžké, z pálené hlíny vyrobené na obou koncích zkomolené válce asi 15 cm. délky a 5—6 cm. tloušťky, jejichž osou dírka 3—4 mm. v průměru jest provrtána. Válce ty ozdobeny jsou dulky, po délce a kolem otvoru dírek vyrytými. Do dírky navlíkala se šňůra, jejíž stopy zřetelně viděti ještě zvláště v okolí dírek, a hodil se pak nástroj celý — podobně jako onen váleč z doby mamutí — znamenitě za lasso na lovení plaché zvěře.

Jiný nástroj z doby mamutí jest kyjovitá, ulomená kosť zdélí 20 cm., která dole má tlustý otlučený konec. Po jedné straně jest kosť uměle odštípaná a viděti na ní řadu vroubků, rukou lidskou udělaných.

Velmi uměle ze slonoviny vyrobeno jest kuželovité šídlo (viz obr. *E* na str. 95.) zdélí 9·5 cm., jehožto plocha základní má průměr 2·5 cm. — Našel jsem v Předmostí také úlomek žebra (viz obr. A na str. 93.), z jehož boku kus kostní hmoty rukou lidskou bylo vykrouženo. Snad jest to nějaký nástroj nedohotovený.

Nejzajímavější ze všech koštěných nástrojů předmostských jest však sekyra (viz obr. *B* na str. 93.) ze tvrdé, tlusté hnátní kosti mamutí vyštípaná, která podobá se velice sekyrám blíže Abbevillu v severní Franciji nalezeným. Sekyra ta jest 12 cm. dlouhá, 7 cm. široká, příhodnými řezy na stranách přiostřená a na dolejším konci svém 47 mm. tlustá. Podobá se, jakoby lovci mamutí při tomto výrobku byli si vybrali za vzor kamenné sekyry; nebo pozorovati to na způsobu, jakým sekyra ta byla štípána, otloukána a ořezována. Snad koštěné sekyry takové byly pořizovány, když se vhodné látky kamenné nedostávalo.

Vedle těchto nástrojů jmenovati sluší ještě 9 dílem šídlu dílem lopatce podobných výrobků z kosti mamutí, které častým upotřebením velice jsou otřeny a k rozličným asi domácím pracím, jako na př. ku stahování kůže a j. sloužily.

Avšak také z kostí jiných zvířat vyrobené předměty v Předmostí se mi naskytly. Takto uvádím jeden první zub řezák medvěda jeskynního, provrtaný dírkou 2 mm. širokou, jejž snad ženská pleť tehdy na ozdobu věsívala si na hrdlo.

Jiný předmět, nepochybně z loketní kosti losí udělaný, jest dýce podobná zbraň (viz obr. *C* na str. 93.), na níž viděti zjevně rukověť a ostrý hrot, který častým upotřebením byl však již valně otupen.

Sem také patří rukověť (viz obr. *D* na str. 95.) na kamenný nůž z parohu sobího vyrobená a po boku křižujícími se obloučky vrytými ozdobená, o níž zmínil jsem se již dříve. Poněvadž na dolejšku rukověti zbytek pobočního konce parožího napříč vyvstává, hodila se asi rukověť ta znamenitě. Aby nůž v rukověti pevně seděl, udělány jsou na konci jejím po obou stranách trojhranné cípy a nůž vražen mezi ně. Když se později jeden z cípů těch ulomil, nebyla rukověť více k potřebě a tudíž pohozeno jí. — Dále uvádím ještě několik koštěných výrobků, o nichž nelze říci, k čemu jich bylo upotřebeno. Jsou to zvláště: předmět prkénku podobný, 7—8 cm. tlustý a 10 cm. dlouhý, s přiokrouhleným hořejším a přímo usekaným krajem dolejším; konečně malé dírkaté tělo obratlu na boku provrtaného, jehož snad upotřebili na závěsnou ozdobu.

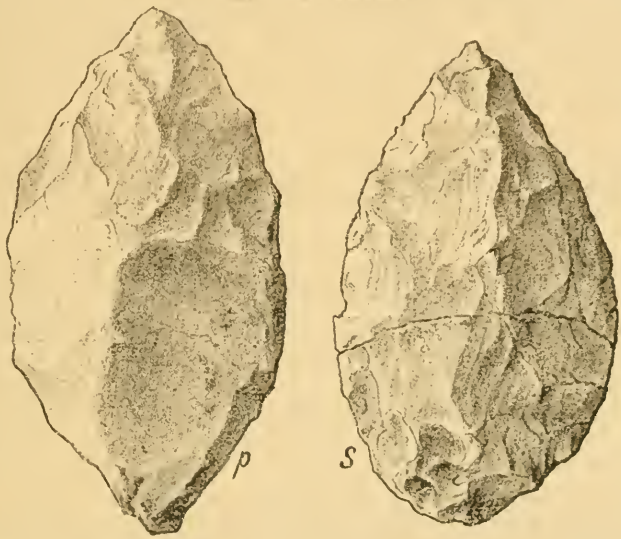
Mimo tyto předměty rukou lidskou vytvořené, nalezl jsem v kultúrní vrstvě předmostské několik kusů paprskovitého železovce klencového (krevelu) a rudky železité, z nichž nerost prvnější barví hnědočerveně, druhý pak syto červeno.

Nástrojů a zbraní z kamene vykopáno jest v Předmostí množství veliké. Předměty ty pozůstávají nejvíce z tvrdého pazourku, který časem zvenčí zvětral a takto na povrchu svém bíle se zbarvil. Jiné předměty kamenné štípány jsou z červenohnědého křemene železitého, který na takových místech diluvija, kde stopy lidské a mamutí se shledávají, takřka nikdy nechybí a z východních prý Karpat pochází. Podobné červenohnědé výrobky kamenné našly se též na jihu Moravy, u Štylfrýdu, v jižním Rusku a j.

Co do podoby mezi kamennými výrobky předmostskými zastoupeny jsou: nože, škrabadla, pilečky, jehly, hrubé urobené hroty na šípy a

sekyrky (viz vyobrazení na str. 97. a 99.). Poslednější (viz obr. *p* a *s* na str. této) úplně rovnají se oněm pazourkovým sekyrkám, které nalezeny byly v údolí řeky Sommy v severním Francouzsku a v nichž ráz nejstarších výrobků kamenných nejlépe jest vyznačen.

Mimo jmenované nástroje a zbraně vyskytly se na předmostském nalezišti celé haldy odpadků a třísek pazourkových, jakož i tak zvané n u c l e i (jádra), které při odštípávání nástrojů kamenných zbyly posléze z valounů upotřebených. Vše to dokazuje, že člověk pravěký dlouho pobyl při Bečvě a tam také sám si robil umělé nástroje všeliké.

Pazourkové sekyry z doby mamutí, nalezené v Předmostí u Přerova. (Skutečná velikosť.)

Shrneme-li všecky výskumy v Předmostí učiněné, rozvinuje se před zraky našimi obraz zajímavý, třebas mdle jen ozářený, obraz to pestrý života a vzdělanosti pravěkého člověka doby mamutí. Z dalekého asi východu přišedše kočovní lovci mamutí křížem a křížem procházeli po širých lovištích evropských a znenáhla vnikli též do naší vlasti. Nejvíce vhod jim byly travnaté nivy jezery a močály zavlažované, žírné břehy řek a nevysoké, ploché pahory lesem porostlé. Sháníce se vůkol po kořisti, přecházeli s místa na místo a tábořili nejraději na takových pláních, odkudž daleko široko mohli se v kraji rozhlížeti. Oni lovili zvěř buď pomocí šípů a kopí s hroty kamennými, buď pomocí sekyr obratnou rukou vedených; chytali zvířata zvláště veliká lassem, zručně metaným, anebo strojili na polapení váhavých tlustokožců hluboké jámy, v nichž pak polapence ubili velikými kameny. Větší kořisť loveckou ihned rozsekávali na kusy a tyto pak vlekli v ta místa, kde měli svůj dočasný tábor, kde dlely jejich ženy a děti. Tam na mocných ohních pekli maso po kusech velikých. Vyloupané kosti házeli na hromady, aby jich buď později k jiným účelům použili buď ponechali šelmám, noční dobou vůkol slídícím.

Tam na nevysokých pahrbech předmostských, utvořených nánosem hlíny diluviální, vyřezávali si pravěcí lovci nástroje různé z kostí ma-

mutích a jiných, tam štípali si nástroje a zbraně kamenné z tvrdých valounů od daleka donesených, tam z mamutích hnátů hlávky kloubové odráželi k účelům posud neznámým a odlupovali kloubové jámy, aby jich použili snad jakožto misek, když ještě nádoby z hlíny robiti si neuměli.

Lovci ti na způsob nynějších divochů k vůli ozdobě barvili a pomalovávali si údy těla barvami červenou, hnědou a snad i černou a odívali se kožešinou, již jim hlavně medvěd jeskynní poskytoval. Pravěcí lovci nebyli ani postavy obrovské ani vzezření zvířecího; avšak proto přece byli divoši dosti suroví, v jejichž schopném mozku zárodky vyšší vzdělanosti ponejvíce ještě toliko dřímaly; že málo zárodků těch tenkráte ještě vyklíčilo a rozvinulo se, dokazuje drsný, surový život lovců mamutích, z něhož jen málo kultúrních stránek prosvítá. Nicméně kočovníci ti, jsouce nejdávnějšími předky pokolení našeho, zasluhují, abychom si jich všímali bedlivě. (Dokončení.)

Zbytky národní ornamentiky moravské.

Podává **Vlasta Havelková** v Olomouci.

Za svého dětství často jsem poslouchala, když proslulý náš český malíř Josef Mánes s mými rodiči nadšeně rozmlouval o národních ornamentech, kterými zvláště Moravanky a Slovenky čisté chaloupky své ozdobují. Mánes se zápalem mluvil o vkusné podobě tak zvaných podrovnávek a o krásném souladu barev těchto vzorků. On schvalně putovával po moravských a slovenských vesnicích, pilně sbíral tyto stopy vytříbené krasochuti našich předkyň a na mnohé kresbě Mánesově viděti, jak důmyslně mistr ten nasbíraných forem ornamentalních upotřebiti uměl.

Utkvěly mně rozprávky nadšeného slovanomila Mánesa v paměti a od té doby neopomněla jsem, všimnouti si každé chýže ozdobené starodávným malováním. Domnívala jsem se, že jiných zbytků staré ornamentiky není více u nás, ale šťastnou náhodou přesvědčila jsem se o opaku a poznala jsem, že mnohem vzácnější a hojnější ozdoby ornamentalní z dřívějších dob se nám zachovaly na vyšívaných částech národního kroje.

Zavítala totiž před nedávnem slečna Fr. Kopečkova, učitelka v Židlochovicích, do Olomouce a vypravovala jednou, jakého překvapení zažila, když byla ještě učitelkou v Klobоucích u Brna. Při vyučování ženským pracím pozorovala prý, že děvčata zajímá bílé vyšívání a chtíc pilnější žačky odměniti, slíbila jim, že jich naučí novému francouzskému vyšívání, tak zvaným ažúrám. Ale jak se podivila slečna učitelka, když děvčátka jednohlasně pokřikovala, že takové ažúry dávno umějí jejich matičky a tetičky, jenom že jim říkají h r a c h ů v k y. A skutečně také donesly do školy překrásná národní vyšívání toho druhu.

Tímto vypravováním byla jsem na nejvýše překvapena; neboť vysvítalo z něho, že snad mnohé, nové prý vynálezy v oboru vyšívání jsou n a š e od věků a že cizí svět se jimi zdobiti chce jakožto vlastním peřím. Dychtila jsem od toho okamžiku důkladně poznati národní vyšívání moravské.

Z úst našeho poslance, veleb. p. P. I. Vrrna dověděla jsem se, že slečna X. Běhálkova v Tovačově sbírá v okolí tamním již od delší doby vyšívané části kroje hanáckého. Navštívila jsem tedy sběratelku a nemohu ani vypsati, jak mě dojaly překrásné, přeněžné vzorky, které slečna Běhálkova z drahocenné sbírky své mi ukazovala. Tam poprvé uzřela jsem

staromoravské úvodnice, nádherně žlutým a bílým hedbávím vyšívané, kterých upotřebeno za chůvky při křtu, svatbách a úvodu; — pak památné boudnice, plachty to, které se kolem lůžka šestinedělky na stropních krovech zavěšovaly a bohatě buď pestrobarevnou přízí buď žlutým a bílým hedbávím vyšity jsou. Neméně překvapily mne mistrné, ba elegantně vyšívané obojky, oplécí, límečky na rukávce, límce na zástěrky a ozdobné šaty či šátky na hlavu. S podivením nalezla jsem na tomto vyšívání moravském všecky druhy stehu, kterých se při moderních pracích ženských užívá, steh krajkový, součkovaný, ažúrový, holbajnův atd., pak i takové stehy, kterých ani na nejumělejších (!) nynějších pracích neshledáváme.

Podobnost ornamentovaných květů z národního vyšívání maloruského (*A*) a moravského (*B*).

Poněvadž mi slečna Běhálkova některá vyšívání ku bedlivějšímu ohlednutí půjčila a já pak sama mezi lidem starodávné ty vzorky počala sbírati ve prospěch muzejního spolku olomuckého, bylo brzo ku pozorování a porovnání mnoho látky.

Tu teprv se zápalem přesvědčila jsem se, jaké to skvosty staroslovanské ornamentiky v našem národním vyšívání se skrývají. Viděti v něm, jak bystrý duch dávných Moravanek vyhledával si vzory ku vyšívání v zahradách, na lukách, v lesích a jak znamenitě jich za okrasy, za ornamenty upotřebiti dovedl. Viděti v něm na vlnité větvici nebo v přímých řadách malebně uspořádané květy, zvonečky, luční tulipánky, podléšťky, hřebíčky, mák, makovice, plané růže, čekanky, kapradiny, jablíčka, točinky, kocourky, květ bodláku a mnoho jiných podob bylinných. Nejsou však jen vzorky vzaté z rostlinstva, na našem vyšívání též viděti srdečka, ptáčky, jeleny, housenky, žabky, krokvičky, kováře, kříže, křížky, košíčky,

korunky, květníky, mřížky, přístky, mrštinky, bělky, řetázky, hrachůvky a jak se všecky ty částky národního vyšívání nazývaly a částečně dosud mezi naším lidem nazývají.

Jednotlivé formy starého vyšívání toho jsou tak dokonale vytvořené, že jistotně toto umění zdokonalovalo se u nás po mnohá staletí a svým začátkem nepochybně až do pohanských dob zasahuje. Mnohé zvyky při upotřebení úvodnic při svatbách patrně také připomínají pohanský obřad.

Proto též naše národní vyšívání a rovněž ono malování na venkovských domcích čítati můžeme k nejstarším našim památkám, které se cenou a významem namnoze rovnají národním písním, z dávných a dávných dob pocházejícím.

V národních písních moravských také častěji o vyšívání a malování se zmínka činí. Uvádím tyto příklady ze sbírky Sušilovy. Předně o vyšívání:

Č. 104. Šila ju pod hájem
Zeleným hedbávem.
Dyž ju vyšévala,
Žalostně plakala.

č. 113. Když děvečka huse pásla,
Červené šáteček našla,
Do půlnoce vyšívala.

č. 147. Za humny seděla,
Zlatem vyšívala.

č. 181. A hned milá nemeškala,
Vyšívaný šátek vzala.
Podaj milá šátek jinší,
Co by byla škoda menší.

č. 219. A ja tebe prosím,
By's se něhněvala,
Červeným hedbavím
Šatek vyšívala.

č. 234. Co to máš, děvečko,
Co to máš za pasem?
Červené šáteček
Vyšité harasem.

č. 283. Vyšívaj ty, vyšívaj
Šohajovi ručník.
Vyšivaj ho, vyšivaj
Drobnými kvítečky.

č. 345. Ona sedí na okenku,
Vyšívá mu košulenku.

č. 402. Ztratila jsem vyšívaný šátek.

č. 419. Měla v ruce šáteček,
V každém rožku kvíteček.

č. 446. Ona šaty šila,
Zlatem vyšívala.

č. 489. Švarné děvče husy páslo,
Vyšívaný šátek našlo.

č. 523. Na, tu máš synečku ten hedbávný šátek,
Co sem ti ho vyšívala v pátek.

č. 549. Kup mi ty hedbavu
Na bilu šatečku,
Sama se ju vyšiju.
Vyšila mu šatečku
Na daleku cestečku.

č. 555. Bo moja šatečka
Draho vyšita,
Služila jsem na ňu
Blizko tři leta.

č. 767. Dyž ju vyšivala,
Žalostně plakala.
Košulenku šila
Zeleným hedbávem.

č. 758. Bo moje šatečka hrubě draha je,
Na každym konečku vyšivana je.
Na každym konečku, na prostřed květ.

Dále o malování:

č. 144. Vdova dům buduje,
Kolem ho cifruje.

č. 157. Tobě, milá, tobě
Ten dům malovaný.

č. 176. Vim ja zamek malovany,
Bystru vodu obehnany;
V tem zamečku byla pani
Moravskeho malovani.

č. 672. Budú za mnú plakat
Lžičky, taléřky*),
Že už věil nemajú
Takovej maléřky.

Mnohé národní písně jsou prastaré a proto můžeme souditi, že i vyšívání, o kterém se v nich zmínka činí, jistě jest prastaré v našem národě.

*) Z písně té viděti, že naši předkové mívali malované lžičky a talíře dřevěné, jak posud na Rusi se zachovalo.

Jiný důkaz starobylosti našeho vyšívání jest zjevná příbuznosť moravských vzorků s jinoslovanskými. Před několika lety přivezl můj otec z jižního Ruska vyšívanou nár. košilku. Tu porovnala jsem s naším moravským vyšíváním a shledala jsem překvapující podobnosť ornamentovaných květů. což nejlépe objasňuje na str. 101. přidaný obrázek.

Podobnosť ornamentů maloruských a moravských jest tu jistotně tak veliká, že můžeme se domnívati, že vyšívání bylo u Slovanů již v těch dobách dávných, když ještě slovanští kmenové co do mravů a zvyků byli jediným národem. Shledala jsem tolik podobností již na jediném kusu maloruského vyšívání; jakou teprv se ukáže podobnosť ta, když možno bude větší množství ženských prací různoslovanských porovnati. Není to snad též cesta, kterou by se určiti mohla zvláště blízká příbuznosť Moravanů a Malorusů, k níž někteří archaeologové poukazují? Nebo také na pohanských popelnicích a jiných památkách těchto dvou slovanských kmenů nalezají se mnohé podobné ornamenty jako na vyšívání. Zajisté začátek národního vyšívání může se klásti do oněch dob, kdy naši předkové žili ještě po zádruhách, v nichž se všecky rodinné události velmi slavívaly, kde žena matka v rodině zvláště čestné místo zaujímala a každá zručnosť záhy se zdokonalovala.

A vyšívání to květlo u nás až do novějších časů, dokud národní kroj trval. Nyní arci jest vše jinak. Ale proto přece až do nedávna u nás každá matka bedlivě se o to starala, aby dceře své různé vyšívání, zvláště pak skvostnou boudnici do výbavy uchystala.

Pozorovala jsem také, že jsou u nás dva druhy národního vyšívání. Jedno vyšívání, jehož bylo používáno při obřadech církevních (jako na příklad úvodnice), jest zvláště nákladné a drahocenné. Nachází se na něm mimo jiné ozdoby též kříž podoby byzancké, dále některé ornamenty řeckým podobné i písmena nečitelná, která kyrillici připomínají a snad z časů cyrillomethodějských se zachovala.

Druhé vyšívání jest světské. Na tom zase neschází nikde skoro srdečka a jiné odznaky něžnosti. Naše vyšívání národní vůbec nebylo fabričné, podle nějaké šablony vyráběné; nýbrž každá matka, každá dívka sama si vzorky kreslila neboli psala, a vyšívala ozdoby podle vlastního vkusu a cítění. Dívka vyšívajíc oblek svatební, malovala si budoucnosť v duši své co nejkrásněji a nemohla tudíž zapomenouti na srdéčko, aniž tenkráte ne, když vyšívala šátek za dar svému milému. Ve vyšívání národním všude se jeví živý poëtický vzlet a jemnosť slovanská nejvíce v tom se ukazuje, že se vyšívají skoro samé předměty něžné, nejvíce květiny.

Netroufám si uměleckou, kreslířskou cenu moravského vyšívání posuzovati; ale slyšela jsem od mužů na slovo vzatých, že by snad možno bylo z něho sestaviti všecky hlavní staroslovanské ornamenty, které směle postaviti lze vedle arabských a řeckých ornamentů i jiných. Proto jest velice důležito tyto zanikající skvosty moravského lidu sbírati, dokud ještě něco z nich zbývá; nebo bohužel dívky naše již skoro docela zavrhují staré národní vzorky a drží se nejvíce módy nové. Starší ženy někde arci ještě se přidržují dávných zvyků a mnohé pouhou rukou, bez všelikých předloh a jiných pomucek výkresy pro vyšívání si dělají, ačkoliv se ve škole kresliti neučily. Byla jsem sama přítomna, když paní Fr. Kubková z Nákla z vlastní obraznosti krásné vyšívací vzorky kreslila. Ale i to zachází již kvapně.

Protož utvořil se zvláštní dámský odbor muzejního spolku olomuckého, který má za účel sbírati všeliké zbytky ornamentiky moravské, jež se jeví na rozličných výrobcích národních, zvláště na vyšíváních, a ctěné členstvo spolkové zajisté bude všemožně chvalitebný úkol ten podporovati. Chystá se pro brzkou budoucnosť též výstava starého národního vyšívání, a muzejní spolek očekává hojné účastenství se strany obecenstva. Předměty určené k výstavě mohou již nyní muzejnímu spolku olomuckému zasýlány býti.

Kýž by několik těchto řádků po naší Moravě, zvláště pak mezi vlasteneckými paními a dívkami našlo přátelské ozvěny!

Příspěvky k ornithologiji moravské.

Píše **Josef Talský,** techn. učitel v Nov. Jičíně.

II.

Jiný zajímavý druh opeřenců moravských jest drozd skalní (Monticola saxatilis, Lin., die Steindrossel neboli der einsame Spatz), jinak skalní vrabec, skalník, skalák, samotář a ve Štramberku nejinak než *garažija**) zvaný. Drozd skalní jest pták zpěvavý a obývá vlastně skalnatá pohoří jihoevropská, nejčetněji v Řecku a Italiji; na severu objevují se jednotlivé párky téměř pravidelně v Uhrách, ve Štýrsku, Korutanech, v Horním Rakousku, v Tyrolách a velmi pořídku i v Čechách a na Moravě.

Mezi vyvolená, vzácná místa, na nichž drozda skalního v naší milé vlasti každoročně pozorovati lze, náleží též hora Kotouč a nejbližší okolí její. Sem dostavuje se ze svého zimního pobytu buď časněji, buď později na jaře a to dle počasí, jaké panuje. Roku 1878. pozorována první garažije ve Štramberku již dne 11. března, jiná léta přilétaly mnohem později, nezřídka teprve na začátku měsíce dubna. Obyčejně zavítává k nám s relíkem domácím či chvístkem černým (Ruticilla tithys, Lin., der Hausrothschwanz) a bělořitem obecným (Saxicola oenanthe, Lin., der graue Steinschmätzer), kteřížto oba druhové v štramberských skalách obývají hojně.

Počet garažijí bývá tu arciť jen skromný; za mého pozorování napočítáno jich nejvíce roku 1878., totiž sedm párků, léta následujícího však celkem toliko párky tři. Taktéž pozorováno, že pták ten, čím časněji se dostavuje, tím četněji zastoupen bývá.

Jednotlivé párky žijí pro sebe, zaujímajíce určité obvody, v nichž žádné jiné garažije trpěti nechtějí.

Nejprvnější příchozí usazují se na Kotouči, nacházejíce tam místa nejpříhodnější, následující obsazují skalnaté kopec vedlejší, tak zvané „skalky“, kdežto opozdilci spokojiti se musejí se zříceninami zámku štramberského. Rozumí se samo sebou, že tak se stává jen tenkráte, když garažije u větším počtu se byly vyskytly; obyčejná léta sotva kde jinde některou uzříš, nežli na jižních aneb západních úskalích Ko-

*) Bylo by žádoucno, kdyby se podařilo původ a pravý smysl neobyčejného jména tohoto vysvětliti. Dal jsem si v tom vzhledě mnoho záležeti, posud však nadarmo. Vel. p. A. Dolák, farář frenštatský, před lety mi zdělil, že prý v jisté krajině moravského Slovácka nazývají se vícebarevné krávy též „garažije“.

touče. — Během měsíce září opouštějí drozdové skalní vlasť naši, stěhujíce se do krajin teplejších.

Co do povahy, jest garažije pták plachý, nepokojný a nad míru opatrný. Takořka celý den poletuje ve svém obvodu od místa k místu. Jako chvístek a běložit poskakuje a běhá obratně po zemi, dělajíc ustavičně poklonky a potřásajíc ocáskem. Toliko když se hnízdí, jest garažije méně divoká a pozdrží se déle na jednom místě. Toho času vyhledává si sameček poblíže svého hnízda některý skalnatý výstupek, na němž rád sedává a přitlumeným hlasem pěje. Po chvíli vylétává vzhůru a křídloma jako skřivan třepetaje, vznáší se za hlasitého, překrásného zpěvu nad stanovištěm svým. Za málo okamžiků však spustí se dolů a usadí se opět na předešlé místo.

Na hnízdo sameček nikdy nesedá, nýbrž ponechává vysedávání mláďat jediné samičce; za to však se zdá, že sameček s vyvoleného hlediště svého hnízdo opatruje a hnízdící družku líbezným zpěvem obveseliti se snaží.

Hnízda skalníků upravena jsou z kořínků, trávy, mechu a podobných látek a nacházejí se větším dílem na srázných, těžce přístupných místech ve skalních puklinách, děrách, ale také i v jednoduchých prohlubinkách; garažije, zdržující se na zříceninách zámku štramberského, hnízdí v zedních děrách.

Za potravu slouží skalníkům kobylky, brouci a podobný hmyz; na podzim vyhledávají bezinky a všeliké jedlé bobule.

Při pohledu na strmé skály, strázné stěny, hluboké rozsedliny a ostré skalní hřbety, jakéž garažije na Kotouči obývají, zdálo by se, že ptáci tito před všelikým pronásledováním se strany člověka zabezpečeni jsou. Avšak není tomu tak. Výtečný zpěv skalníků a jich neobyčejná přítulnosť ku člověku v zajetí na jedné a několik zlatek výdělku na druhé straně bývají toho obyčejně příčinou, že mnozí nemajetní lidé vzácné tyto ptáky znepokojují, vyhledávajíce jich hnízda a vybírajíce mláďata. Staré garažije zřídka kdy chytají, dobře vědouce, že jsou velmi plachy a v kleci buď zahynou aneb teprv po dlouhém čase zkrotnou. Toť pravé štěstí, sice by ve Štramberku snad již dávno ani jediné garažije nebylo.

Náruživosť, zmocniti se mladých garažijí, přivedla jednotlivé ptáčníky tak daleko, že k dosažení svého cíle užívají prostředků ukrutných. Oni nevyčkávají totiž ani, až se mláďata opeří, nýbrž obávajíce se, aby někdo jiný hnízda nenašel a dříve nevybral, odnímají hnízdící samičce vylíhlá sotva holátka, podkládajíce je pak ptákům cizím, na př. chvístkům, pliskám a drozdům obecným, kteří touže dobou líhnou, avšak na místech jiných, kde by garažije nikdo ani nehledal. Jelikož chvístkové, drozdi a podobní zpěváčkové jako skalníci holátka svá hmyzem krmí, takž jakž odchovati mohou i podvržené jim garažije. Napotom berou ptáčníci opeřená mláďata domů, vychovávajíce je dále sami, až dorostou. Však jen při velké pozornosti a bedlivosti dílo to skutečně se vydaří; obyčejně pocházejí utrápená ptáčata smrtí bídnou.

Jak mi s mnoha stran vypravováno, oplývalo okolí štramberské před časy větším počtem garažijí. V posledních letech, zejména od té doby, co se na jižní straně Kotouče skály lámou, vápenec dobývá a po železnici, která až k úpatí hory vede, do světa rozváží, ubývá očividně půdy pro vzácné zpěváky ony, a nezmění-li se nynější poměry, nezůstane konečně než upomínka, že garažije na skalách štramberských druhdy hnízdívaly.

O geologických poměrech Moravy a Slezska.

Širším kruhům podává Jos. Klvaňa, gym. učitel v Kroměříži.

(Pokračování.)

3. *Prahory Sudet moravských.*

Přicházíme ku poslednímu a nejzajímavějšímu oddílu prahor totiž ku Sudetskému.

I u oddílu toho najdeme přiložené vrstvy mladší a sice křídové (mezi Králíky v Č. a Šilperkem) příkře zdviženy a soudíme z toho jako u Ždárských prahor, že zvednutí jich do výše značné (nikoliv však nynější) stalo se v době pokřídové. Prahory ty souvisí s Orlicko-Kladskými prahorami, jichž částí jsou, a skládají se ze dvou horských hřbetů: Západního, přes Sněžník jdoucího, a východního, vlastní Sudety skládajícího. Ovšem tu ihned podotknouti třeba, že Sudety v dalším pokračování svém z prvohor a sice útvaru devonského a kamenouhelného se skládají.

Hranici celého útvaru severní Moravy a sousedního Slezska by vymezovala čára, táhnoucí asi následujícími místy: Šumvaldem u Šilperku, Hochštýnem (záp. od Zábřeha), Krchleby, Vranovem, (jz. od Mohelnice), Lošticemi, Ousovem, Hradečnou, Nemrlovem, Pinkoutou, Horním Městem, Janovicemi, Karlovem, Ludvigsthalem, Dolním Gruntem a hranicemi Slezskými záp. od Cukmantlu.

a) Laurentin moravskoslezský. I v prahorách Sudetských má *rula* převahu, jen že tu vedle šedé vyniká na mnohých místech i rula červená. Rozdělíme-li si všechny prahory Moravskoslezské pruhy amfibolitů, od Friedbergu ve Slezsku přes Staré Město až ku Rudě České se táhnoucími, na dvě části, pak v západní převládá šedá, ve východní červená rula. V rulu šedou jen sev. od Šilperku mezi Janoušovem a Bílou Vodou kus ruly červené, z Čech přicházející, vklíněn jest a jiný ostrov mezi Javorníkem a Woitzdorfem na Slezsku v ní se rozkládá; v tomto rula nabývá mnohdy rázu syenitového.

Žula, jakkoliv zajisté jádro hor zdejších tvoří, přec jen v maličkých ostrůvcích na den vyniká, pokryta jsouc všude útvary vrstevnatými.

Větší ostrov rozkládá se ve Slezsku mezi Friedbergem, Červenou Vodou a Vidnavou, ostrůvky malé severně a západně od Frývaldova. Na Moravě v okolí Šumberka, Sobotína, Vísnberka a j. častěji žulu nalezti možno a tu slída její, pěkně šedozelená, mívá pěkné červené granáty v sobě a vyniká velikostí svých desek.

Zajímavý jest malý ostrůvek žuly, granulitu se přibližující, který u Bludova v rule červené jest uložen a obsahuje v bílé základní hmotě hnědavý vápenatoželeznatý granát, allochroit nazvaný, od něhož žula ta allochroitovou se zove. Slídy v ní skoro není žádné.

Amfibolity, které vých. od Frývaldova ku svorům se přikládají, jinde ale v rule uloženy jsou, tvoří pruhy mezi Šilperkem a Rovenskem u Zábřeha, mezi Friedbergem ve Slezsku (přes Staré Město) a Českou Rudou u Šumberku, jižně a severovýchodně od Frývaldova (větší okršlek) až ku slezským hranicím. Menší pruhy nalezneme severozápadně od Javorníka.

Vápence, které ku amfibolitům, kde s červenou rulou se stýkají, se druží, jsou v nejedné příčině znamenity. Hlavně arciť jsou to známé šedé

Slezské mramory od Supíkovic (Saubsdorf), které do světa na náhrobky se rozvážejí. Černé mramory od Hanušovic na Moravě taktéž patří do pruhu vápencového, táhnoucího se od Supíkovic (blíž Friedbergu) přes Frývaldov, Goldštýn, Hanušovice, až po Rudu Českou. Jednotlivé shluky menší rozkládají se severových. od Starého Města a v okolí pramenů Moravy u Vel. Moravice, kteréžto poslední teprv nedávno objeveny byly.

Serpentin. Mezi Vlaským a Lhotou (Čedrákovou), dále západně od Hostise až po Bušín u Čes. Rudy jsou s amfibolity spojeny dva velmi zajímavé pruhy serpentinu č. hadce, z nichž skládá se (pro množství tu nalezených nerostů) památná hora „Ždár". Jelikož tu serpentin velmi úzce s amfibolity souvisí, jest dosti možná, že tu (jakož v jiných serpentinech dokázáno) povstal serpentin přeměnou amfibolitů. Ku rozluštění otázky zapotřebí však delších pozorování na místě samém, týkajících se hlavně uložení obou hornin a jich přechodů vzájemných.

b) Huron moravskoslezský.

Svor nad rulou uložený vystupuje hlavně ve východní části. Počínaje mezi Šumberkem a Petrovem uzounkým pruhem, rozšiřuje se severně od Vísnberku v značně široký ostrov, který přes Winkelsdorf až bezmála k Adolfovicům (Adelsdorf) na Slezsku se táhne. Jiná partie mezi Frankenhauem u Frývaldova, Kaltseify, Mikulovicemi Oudřejovicemi u Cukmantlu, Gruntem a Ludvíkovem (západ.) se rozkládá. Také západně od Javorníka svor skorem celý cíp Slezska zaujímá, pokrývaje rulu šedou.

Zbývá nám ještě vytknouti oblasť *břidlic hlinitých*, nad svorem uložených. Těm patří celý okršlek prahor jižně od Zábřeha. Na severu jej omezuje šedá rula čarou mezi Cotkytlí a Zábřehem vedenou. Nejjižnější fyllity tvoří malý ostrůvek ve vrstvách mladších (devonských) mezi Kladkami, Milkovem a Ospilovem východně od Jevíčka. Pokračování fyllitů na levém břehu Moravy počíná u Ousova (pod zámkem pěkně znatelné) a táhne se směrem severovýchodním do Slezska, tvoříc nejvyšší temena Sudet v okolí Pradědu, jejž také skládá. Čáru, která prahorní břidlice na levém břehu Moravy ohraničuje, vymezují asi následující místa: Ousov, Poleje, Dubicko, Hrabová, Olešná (Ullischen), Frankstadt, Kröneshof, Sobotín, Teplice, Dolní Grunt, odtud čára zpět ku Ludvíkovu, Karlovu, Janovicím, Hornímu Městu, Pinkoutě, Hřbinci, Nemrlovu, Hradečné a Ousovu. Ostrůvek nejvýchodnější zaznamenává se mezi Loučkou Dlouhou a Rešovem.

Bradlo u Hradečné, jehož dvojité skalisko z náspu Olomuckých (hledíme-li k Uněovu) již viděti lze, jest ve fyllitech uvedených ostrovem devonským, o kterémžto útvaru ve stati následující pojednáno bude.

Pozn.: K vůli úplnosti musíme ještě při prahorách sev. Moravy násl. horniny uvésti.

Asi před pěti lety počalo se v údolí, jež záp. od Sörgsdorfu u Javorníka ve Slezsku do hor se táhne, ku štěrkování zvláštní černé kamení lámati, které se při bližším skoumání ukázalo býti horninou, již nazýváme *gabbrem olivinovým*. Hornina zde se nakýtající jest dvojí. Skládáť se na místech některých z olivinu, diallagu, živce (trojklonného), magnetovce, pyrrtotinu a löllingitu; na jiných místech pouze z olivinu, živce (trojklon-

ného) a magnetovce. Obě odrůdy jsou od sebe zřetelně odděleny. Jako vůbec mění se i tu olivin na serpentin.

Čediče, které jihozáp. od Javorníka u Waldeku a jihov. mezi Nederwaldem a Garschdorfem (jakož i podobné ostrůvky u Landeku v sousedním Prusku) se uvádějí, nutno zjistiti. Velmi pravděpodobno jest, že to všechno jen ony olivinové gabbrovité horniny jsou, s nimiž by také uvedené pruhy serpentinu (serpentin nejobecněji z olivinových hornin větráním povstává), ku Žďáru se táhnoucí, do souvislosti mohly býti uváděny.

O důležitosti a zajímavosti prahor vůbec a Moravskoslezských zvlášť.

Jak již uvedeno, pozvedly se prahory nejdříve nad vody a ten okršlek, jejž jsme právě popsali, se více pod moře neponořil. Arciť zvíme u třetihorního útvaru, že rozléval vody svých moří v jižní Moravě až téměř k Náměšti a Mor. Budějovicům tedy nad prahorami. Stopy zaplavení toho ale skorem naprosto zmizely.

Za tisíce věků, které od vytvoření útvaru toho až po doby naše uplynuly, ale podlehl útvar prahorní mnohým změnám a převratům. Nechci ani k tomu poukazovati, že hmota jeho vrstev již časem samým *vnitřní* proměnu vzíti a podstoupiti mohla, tak, že nyní zcela jinak vypadá, jak snad vypadala při svém vytvoření se. Jinou důležitější a také smyslům našim přístupnější změnu prahor na mysli mám a sice větrání jejich.

Voda trhlinami vnikající do hlubokých útrob prahor a vzduch na povrchu jich hlodající valně proměnily původní pevný obal prahorní, rozdrobily a rozpustily jej.

Ani ponětí nemáme, jak účinným rozpouštědlem je voda, hlavně kyselinou uhličitou nasycená! I nerosty, jež v obecném životě za nerozpustné (jako ku př. součásti žuly nebo ruly: křemen a slídu) pokládáme, i ty pomalounku a v malých částičkách rozpouští.

Vnikání do vnitra země umožňují vodě trhliny, povstalé buď stahováním se jádra zemského chladnoucího anebo rozmanitými sopečnými příčinami, uvnitř kůry zemské působícími. A stane-li se, že voda na cestě své se ku př. působením sopečným ohřeje, tu teprv jí žádný nerost neodolá a každý v ní se rozpustí. Proto obsahují všechny horké prameny tak mnoho rozpuštěných hmot, proto jsou jako léčivé prameny proslaveny.

Mnohdy se stává, že voda látky, které na jednom místě vzala, rozpustila, na druhém zase ukládá ve formě nejpěknějších nerostů.

Protože součásti hornin prahorních mají tak rozmanité složení, mohlo se v nich nejvíce nerostních druhů vytvořiti. Kdo tedy chceš nerosty hledati, hledej jich v prahorách.

Abych jen příkladem uvedl místa Moravy a Slezska, kde nejvíce nerostů nalezáme, jmenuji Bludov u Šumberka, Borovec u Kunštátu, Domašov u Bytyšky, Goldštýn, Rožnou s Hradiskem, Hrubšice, Jihlavu, Maršovou u Sobotína, Strážkov u Nov. Města, Vícenice u Mor. Budějovic, Žďár horu u Čes. Rudy, Hor. Grunt ve Slezsku a j. v. A nejsou to pouze nerosty zajímavé jen jako nerosty, jsou to i rudy kovů a to hlavně kovů drahých, s nimiž v prahorách se setkáváme. Kovy ty nejspíše obsaženy jako velmi nepatrná součásť (setiny percent) v zelenokamech. A ta součásť zrušením těchto dostala se do žil, jež rudními nazýváme a z nichž kovů dobýváme.

Hornictví na Moravě ve příčině kovů drahých, zlata a stříbra, již od 13. století kvetlo a vesměs skoro v útvaru prahor. Připomínám jen proslavené doly Jihlavské a z jiných kutišť Třešť, Goldštýn, Hynčinu, Staré Město, Veveří, Javorek, Dürrseif u Andělské Hory a j.

Kde zlato z horniny zvětralé se vydrobilo, odtud odnášely je potoky a říčky horské a ukládaly je na místech, z nichž později zlato ryžováno. Ryžovny arciť nebývají potom vždy v prahorách samých. Nejvíce ryžoven na zlato je na Slezsku, tak ku př. u Albrechtic, Cukmantlu, Frývaldova a j. v.

Připomenouti však sluší, že nesmí se věřiti podání lidu, praví-li, že tu a tam v řece zlato nalezeno (ku př. v Moštěnce, Slavkovském potoku u Lipníka). Lidé často leccos blysknavého za zlato prohlásí. Mnohdy domnívají se, že bezcenný kyz, uhlí kamenné prostupující, nebo slída jest zlatem.

Vedle kovů drahých a rud kovů těch poskytuje nám útvar prahorní také mnoho rud železných. Kdybychom prohlédli seznam míst, kde v prahorách na Moravě rudy železné se naskytají a porovnali je s oněmi, jimiž nebo blízko nichž pruhy *amfibolitů* jdou, podivili bychom se nad značnou shodou. Divno, že dosud nepoložen nikde patřičný důraz na zvláštní onen vztah rud železných a zelenokamů vůbec, které, obsahujíce vedle křemičitanů hořečnatých i železnaté, větráním zpříma mění se na magnetovec, krevel a hnědel. Naskytne se mi ještě častěji při procházkách našich geologických poukázati ku vzájemnému vztahu rud železných a zelenokamů. Z dolů železných jmenuji jen doly u Čes. Rudy, Sobotína, Nov. Města, Žďáru, Lažánek a t. d. Že i rudy železné ve spodu útvaru křídového mezi Mor. Třebovou a Kunštátem uložené původ svůj v prahorách blízkých míti budou, jest pravděpodobno. Ležíť tu útvar křídový v obou krajích na útvarech prahorních.

Na konec výkladu o nerostním bohatství nesmíme mlčením pominouti pruhů *vápencových*, o nichž v popise řeč byla. Vápenec prahorní bývá zrnitý a hodí se jako mramor bílý, šedý a černý ku kamenickému spracování. Každému zajisté jest znám šedý mramor Slezský od vzpomenutých Supíkovic (Saubsdorf) a černý od Hanušovic (Hannsdorf) v sev. Moravě.

Jak se lože rud a vápenců vytvořila, nedá se s jistotou říci. Některá lože vecezena, některá z moří prahorních sražena jsou. Vápence, které tuhu obsahují, s největší pravděpodobností z moře se srazily.

Taktéž lože *tuhy*, tohoto prahorního uhlí kamenného, jsou na Moravě v prahorách častá, jakkoliv tuha jejich není té jakosti, aby jako česká, bavorská nebo sibiřská tuha ku dělání tužek sloužiti mohla. Lože taková nalezáme u Hor. Danovic, u Slavonic, na Sněžníku Špiglickém, kolem Goldštýna, Starého Města, Šumberka, Jimramova, Jihlavy, Kunštátu a j. v.

Protože tuha, jak uvedeno, hmotou svojí uhlí se lučebně podobá (i tuha i uhel, i — zářivý diamant jsou lučebně stejná hmota — *uhlík* více méně čistý), uhlí pak z rostlin vzniklo, máme za to, že i tuha není ničím jiným než uhlím z prahorních dob, které jednak stářím, jednak pak tím, že z jemných, v době prahor arciť ještě na nízkém stupni stojících rostlinek, zvláště chaluh mořských povstalo, hmotou svojí stejnoměrnou a zevnějškem více ku kovům než k uhlí se přibližuje.

Působení *vzduchu*, o němž zmínka byla učiněna, jeví se povrchním větráním a rozpadáním se skal v prsť. Rula bývá obyčejně značně hluboko porušena a mění se na měkkou písčitou hlínu, která místy, kde dobře mrvena a sdělána jest, i dosti dobrou ornou půdu dává. Lesům jehličnatým jest prý nejvýhodnější. Žula dává podobnou půdu, jen že větrajíc obyčejně kulovitě, tvrdé okulacené zbytky zůstavuje, kteréž oráčům překážejí. Ostatně je ve všech prahorních krajinách kamení v polích s dostatek, tak že na velmi četných místech, zvláště ve vyšších polohách celé zdi z kamení vyoraného mezi jednotlivými rolemi se táhnou. Vysoká poloha nad mořem a srázné svahy způsobují, spolčivše se přirozeně s kamenitostí, že velká část polí v prahorách hlavně na severu Moravy a ve Slezsku nejhorším třídám se přiřaďuje. (Pokračování.)

O kroji na Valašsku.

Píše **Mat. Václavek,** okr. školdozorce na Vsetíně.

Všeobecný je nyní už nářek na to, kterak národní kroj pomálu mizí, až zmizí dokona. S krojem odkládají se zároveň i starodávné zvyky a obyčeje, hyne upřímnosť, srdečnosť a bývalá kmenová sdruženosť a patriarchální pospolitosť. Čas rychlým se žene letem v před, moderní vzdělanosť neuprosně nivelisuje, přerozuje, zhlazujíc vše starobylé a usilujíc všecko na jedno natáhnouti brdečko.

Toho všeho je ovšem velmi co želeti, zvláště pomyslíme-li, že opravdová vzdělanosť, skutečná osvícenosť razí si jen velmi pozvolna cestu do vrstev našeho lidu; máme-li na mysli, že bude dlouhé ještě doby třeba, nežli se podaří naší literatuře a vzdělavatelům jejím tak vniknouti do lidu, aby se paralysovaly některé škodlivé výsledky nynější civilisace, nežli se podaří přivesti do lidu s pravou vzdělaností i dřívější prostotu, jemný mrav, nábožnou mysl a všecky ty ctnosti šlechetné, jež druhdy krášlívaly náš lid.

Kroj náleží ku podstatné části toho neb onoho národu neboli kmene slovanského. Kroj, řeč, zvyky a obyčeje, to vše činilo dohromady na př. Hanáka, Slováka, Valacha. Došlo už bohužel, neb aspoň přijde tak daleko, že ze všeho toho zbude jediná jen řeč, jež vydávati bude svědectví, že mluvíme s Hanákem, Valachem, Slovákem, ač budeme-li předně my a naši následovníci ve škole a v kostele jistou měrou o to dbáti, by také dialekty v naší vlasti nezanikly docela, aby je nemusili kdysi naši potomci studovati jen z knih a listin.

Se zvyky a obyčeji došlo pohříchu již tak daleko, že je slyšíme toliko z úst starších lidí, a naši potomci už se jich jen dočítati budou z knih. Z krojův pak jsou na Hané už jen zbytky skrovničké a pozdější generace budou o nich někdy už jen čítati v knihách aneb při nejlepším vídati v musejích.

Na Valaších chylí se to s krojem rovněž ke zlým koncům. Jsou celé dědiny, zejména blíže měst, kde kroj národní úplně již zanikl, zvláště kolem Valaš. Meziříčí. Nicméně jsou zase dědiny, kde kroj jest buď ještě úplně neb aspoň z části zachován, jako na hořejším Vsacku a někde na Rožnovsku.

Mým účelem tuto bude, abych dle možnosti popsal vyhynulý už neb onen do jisté míry zachovalý národní kroj valašský. Ukládaje ho toliko popisem do musea našeho, nepřeji si nikterak, aby naprosto vyhynul, nýbrž aby, kde ještě jest, co nejdéle se zachoval.

* * *

Jakož v jiných krojích (hanáckém a slováckém) byly a jsou odchýlky, tož i ve valašském je nalézáme dle rozličných dědin a to co do barvy látky, střihu, okras a jiných vedlejších věcí.

Mužové nosí košule se širokými rukávy, jejich obruba je na ramenách u rukou vyšita modrými nitmi harasovými, jež tak snadno barvy nepouštívají. Lémeček jest u krku úzký, rovněž modře vyšívaný. Nadra u košile má Rožnovjan otevřena, ale Vsacan zapjata zapinákem čili kotulou z kosti nebo perleti, větší trochu než rýnšťák. Nohavice čili gatě jsou „na talíř ušité", přiléhají totiž těsně k nohám, tak že „lýtka jsou upjata", a podpasují se nahoře řemenem, dole pak zapínají se haklíky. Gatě bývají ze sukna modravého (vsackého), nebo z húně bílé nebo buré (hnědé).

Vesta sluje brunclek, je bez obojku, obyčejně fialová a „hřebíčková", ale i modravá, lemovaná modrými, zelenými i nažloutlými šňůrkami; tytéž šňůrky zdobí prsa po obou stranách zšíří asi 7 cm. Na obou stranách totiž olemují se dírky, ze zbytku šňurky se udělají „ščičky" (střapečky) a přišijí, konce se nechávají nepřišity; ty se pak obyčejně hřebínkem rozčesávají. Mimo to jsou na pravé straně světlé knoflíky pakfonové nebo z plechu cínového. Pod podšívkou jsou buď haklíky na zapínání nebo haklíky vůbec scházejí; jenom prý „paradisté", jižto mají po hustu knoflíků, tož ti mají haklíky.

Svrchní šat sluje župica, sáhá až po kolena. Na obou stranách přišity jsou na ozdobu olověné bombíky (kulaté, zašpičatělé knoflíčky), mimo to jsou na levé pakošky (trojhranné pleskaté knoflíčky). Mezi bombíky jsou plechové trojhranné babčice (plíšky), mezi pakoškami jsou haklíky na zapínání. Dole na rukávě jest červené sukenko přišito, kolem olemováno hedbávnou neb harasovou šňůrkou „bledou" (modrou) nebo zelenou. Bombíky a pakošky krejčí valašský sám lije z olova. Župice i bruncleky nosívají na Vsacku nezapjaty; župica jest toliko přes ramena přehozena. Výjimku dělají někdy v tuhé zimě. Na Rožnovsku oblékají župici jako kabát do rukávů. Na Vsacku jest župica z bíle húně (jako na Hrozenkově) nebo z buré (jako na Halenkově) a říkají ji „halena" nebo prostě „huňa" nebo „huňka"; na Rožnovsku jest tmavozelená nebo modrá; jedině v Karlovicích jest bílá jako v blízkém Hrozenkově vsackém. Mimo to má rožnovská po obou stranách prsou šňury na způsob české čamary. Hrozenkovská a halenkovská jakož i karlovská huňa nemá žádných ozdob nebo knoflíků, vyjmouc to, že halenkovská huňka jest lemovaná červenou šňůrou. Huňky tyto jsou velmi jednoduché: „chlap" prý si lehne na kus huně a krejčí mu vezme dle toho míru, sestřihne a prostě jenom sešije.

Na hlavě nosívali Valaši vsačtí širáně buď na jeden „guráš" nebo na tři „guráše", na hoře totiž byl knoflík, kolem něhož do tří rohů střecha šňůrkami se připevnila. Klobouky byly ozdobeny harasovou šňůrkou. Na Rožnovsku měli klobouky vysoké, kuželovité a o slavnostech

nebo svátcích ozdobené četinami (jehličím). Nyní se nosí tu a tam klobouk (lebáň, plstka, hucaň) ledajaký.

Župica, brunclek a klobouk byly ostatně na Rožnovsku svátečním oděvem, k němuž náležely gatě tmavé do vysokých lesklých bot a pak i čepice aksamitka, kolem do kola liščinou lemovaná. Svobodní a chudí této čepice neměli. Taková aksamitka stála tehdy (před 40 lety) deset až dvacet zlatých šajnů, což za té doby byl peníz poměrně velký, a kdo ji nosíval, těšil se veliké vážnosti jako zámožný člověk, veda obyčejně všude rozhodné slovo.

Obyčejným oděvem na Rožnovsku bývaly v létě gatě volné z bílého plátna; bohatší měli gatě barevné a kacabajku nebo špenzr na způsob bluzy. V zimě nosili kožuch (dubňák, žlutý) jako až posud, a na hlavě byla beranice rozličné formy a barvy. Na nohou byly papuče a krpce, jakož je dosud všude.

Papuče shotovují se z húně bílé nebo buré; podešvy mají buď prošity dratvemi nebo podšity koží, bez podpatků; na lýtkách zapínají se haklíky. Papuče jsou na Valašsku tak zevšeobecnělé, že je v zimě i v městě nosí pán nepán; obecný lid neodloží jich ani v létě. Praktičnosť papučí valašských uznali už i Hanáci kolem Prostějova, jak jsem se minulého léta přesvědčil. Krpec skládá se ze dvou částí. Napřed se obuje na nohu kopýtce, huněná to punčocha; na kopýtce přišněruje se pak řeménky krpec kožený, z jednoho kusu kůže vykrojený.

Vlasy mívají Valaši v týle u krku dlouhé, v předu na krátko přistřižené. Na Rožnovsku jsou vesměs krátké. Vousů nemívají. V ruce býval obušek (malá sekerka o dlouhém topůrku), bez něhož Valach nikdy nevycházel.

Hlavní částí oděvu ženského jsou: rubáč, rukávce, kasanka, kordulka a fěrtoch.

Rubáč, spodní to část košile, ale od rukávců, horní části, oddělená, ušit je z hrubého plátna konopného; na něm přišito oplečí do půl prsou a zad sáhající, na zádech uprostřed přestřižené a někdy i mřežkami vyšité. Na oplečí přišity jsou dva tračky (šle), na něž rubáč zavěsen je na ramenou. Na rubáč obléká Valaška krátké rukávce z tenkého plátna, s rukávy širokými do půl loktu na ramenou i na obojku modrým nebo žlutým i zeleným a černým hedvábem asi na tři prsty vyšívané. Kasanka jest sukně z bílého plátna, kterou však nyní už zřídka kdy vídati. Místo ní nosí se nyní sukně z plátna modrého nebo kanafasky a též vlněné červeně a modře pruhované. Předek sukně je z jiné látky než sukně sama a sluje ledaco. Na sukni uvazuje se fěrtoch (zástěra).

Kordulka (frydka) jest z červeného nebo fialového, druhdy i holandského sukna, z předu jest hluboko vykrojena. Oblemována jest úzkou zelenou sametkou, pod lemem jest pak přišita na dva prsty zelená aksamitka (porta) hedvábná. Pro dírky a knoflíky jest ponechána „zahrádka“ (prázdné místo). Knoflíky jsou kulaté se „skélkama“ n. „zrcadelkama“. Na zadku jsou dva „faldíčky“, na každém pak kloubě čtyři „faldíčky“ a na každém faldě knoflík a ščička světlo- a tmavozelená hedvábná. Kordulka nepřiléhá k samé sukni, tak že oplečí na půldruhé dlaně viděti. Obyčejně se nosí nezapjata, ale na Rožnovsku jest zapjata. Stojí až 10 zl. i více. Za obuv mají ženské jako mužští papuče, krpce nebo střívě. V zimě nosí dubený kožuch, jenž sahá po pás, jest liščinou lemován a

po stranách, vakšech čili klúboch zeleným vyšíván; na prsách má hedvábné růžičky půl zelené a půl červené na zelené hedvábné šňůrce upravené, jež slují vešky, v zadu u spodu je veliký záhyb a na něm zelená ščička hedvábná; na konci jeho jsou ščičky z jemných kožek.

Vlasy ženských svobodných jsou na hladko učesány, na předku rovným púteem rozděleny, vzadu v lelíky (copy) spleteny, k čemuž o svátcích nebo svatbách připleteny na mašli dlouhé pentle. Někde, jako na Vsacku, jsou lelíky v zadu svinuty (v nestli). Ženské vdané mají vlasy ve šňůry spleteny a okolo hlavy otočeny (zavity), pokrývajíce je bílým čepcem, obyčejně háčkovaným a s mřežkami (krajky) nad čelem. Hlavu pokrývají šatkami, druhdy bílými, nyní ledajakými, ale dražšími, v zimě ještě bílým vlňákem; nyní i tento vlňák pomalu mizí.

Na Rožnovsku nosívaly ženské šorce (sukně) mušelinové, na tmavo barvené a skládané (faldované), ze 20 pulek. »Punčochy mívaly vrapované čili nabírané (faldované) a dlouhé, jež sluly varhánky (byly-i na Vsacku) a stály 12 zl. i více. Varhánky byly soukenné a bylo na ně třeba obyčejné tří loket pěkného sukna černě barveného (vsackého); spodek však, jenž se dostal do střívi nebo papučí, byl vlněný. Pod varhánky obouvaly se však ještě jiné punčochy, nejčastěji bílé. O svátcích nosívaly Rožnovanky střevíčky, řečené zámišky, vystřižené na způsob trepek, o malých kramflíčkách, bývaly pravidelně červené; i kramflíčky červeně obarvené. Ve všední den měly jančary (střevíce), ale nikoli na šněrování, nýbrž volné jako „včilej ty štyblety“! Po domě („po domajšku“) nosívaly tak řečené kocúry, druh papučí, z ostřižkův (okrajků) huňových ušité, jež ostatně i nyní tu a tam se užívají.

Nyní nosí v létě zámožnější Rožnovanky (v městě) kazajky aksamitové, sukně tmavé i hedvábné, na hlavě volně uvázaný šátek hedvábný, punčochy bílé a botky na šněrování. Na rukách jsou bílé rukavičky a náramky. Vlasy svobodných splývají v lelících zapletených po zádech, vdané a závitky (padlé ženštiny) zaplétají je kolem hlavy v babince. Po svatbě se každá nevěsta zababí, t. j. otočí se jí lelíky kolem hlavy a pak se začepí, t. j. čepcem mřežkovaným opatří.

Závitky, ač nosí čepce, nesmějí si nicméně ve všem tak vésti jako vdané: nesmějí jíti na úvod, nesmějí míti věnce při zdávce, nýbrž šátek, ba nesmějí jíti ani na oféru, nechtějí-li, aby jim některá vdaná nepřilepila v zadu na šaty něco směšného. —

Toť povšechně o kroji valašském. Z popisu jest zřejmo, že kroj ten tak svěčný a praktický vůčihledě mizí, ba místy už vyhynul. Nejvíce, jak už podotčeno, zachovává se ještě na hořejším Vsacku a místy na Rožnovsku, a to nejúplněji v odlehlých údolích, raztokách a osamělých pasekách. Někde, kde už úplně zanikl, jako na př. v Zubřím, objevuje se nicméně při rozličných příležitostech, zvláště o slavnostech (božím těle) a o pohřbech. Místo něho nosí se v městech úplně kroj panský, po vesnicích nosí mužové většinou místo bruncleku a župice vestu s obójkem a špenzr ze sukna modravého, ženské pak přizpůsobují se tak řečenému kroji městskému. —

Nebude snad se škodou, podati tuto bývalý kroj městský na Vsetíně; neboť jeho popis náleží už úplně do archivu musejního. Mluvě pak o měšťanech, mám na mysli měšťany-řemeslníky a jejich ženy, ani ostatní obyvatelé Vsetína, již byli zároveň měšťany, ale zvláště rolnictvím se živili, nosili skoro vesměs shora popsaný kroj vsacký.

Kroj mužský podobal se tehdejší zevšeobecnělé modě francouzské. Měšťané, zvláště soukeníci, kteří tehdy byli nejzámožnější, mívali nohavice buď „manšestrové“ neb aksamitové (chudší soukenné) beze šlí, až po kolena, kdež na straně se zapínaly třemi stříbrnými přeskami. Vesta byla fialová a sahala až pod pás. Na nohách byly punčochy, ve všední dni červenkavé, v neděli (u bohatších) bílé, a střívě na hoře přeskou stříbrnou opatřené. Kabát byl tmavomodrý, do půl lýtek. Klobouk měl širokou střechu, jsa upraven na „tři guráše“; byl totiž do tří rohů spjat šňůrami kolem knoflíku nahoře; pršelo-li, nebo pálilo-li slunce, šňůry se odepjaly. Doma nosívali čepice vydrovky, nahoře aksamitové, uvnitř beraní kožešinou podšité. V zimě byla černá beranice, jež měla čtyři mašle zelené na boku.

V letech asi třicátých nosívali už měšťané vysoké klobouky (cilindry), jen u vrchu širší, kabátky „laitreky“ s velikými knoflíky stříbrnými nebo cínovými, kdežto selští nosívali župice a podotčené klobouky na tři guráše.

Řezníci měli svůj zvláštní kroj. Nosiliť košile s modrými lémečky u pěsti, gatě s „burytášami“ totiž se šňůrami třemi na boku a v předu s rozličnými šňůrovými květy, šly do bot, jejichž holínky byly leštěny. Na botech byla nahoře vlněná růžička, s níž visela hedvábná „ščička“ černá. Dále měli zelenkavý špenzr a světločervenou („holandskou“) vestu se zlatými nebo stříbrnými bombíky, jež měly dírky a uvnitř byly prázdny. V neděli brávali bílou zástěrku s vyšívanými cípy („katry“ = dírkami), kterou kolem sebe otáčeli tak, že katry visely vzadu ve dvou cípech („rožkách“). Na boku visela od ní zelená hedvábná pentla. Řečená zástěra měla kraje obšity zelenými, růžovými nebo žlutými květy. Prostřed ní byl vyšit červeným hedvábem klát, pak volská hlava, mezi jejímiž rohy dva nože křížem položené opět černým hedvábem. Na hlavě byl nošen cilindr nebo aksamitka liščinou lemovaná, nebo beranice černá s pentlami zelenými na boku.

Měšťanky nosívaly druhdy v létě rukávce široké s velikými krajkami, červenými šňůrkami svázané; holandské nebo zlatohlavové, i žluté a zelené hedvábné kordulky se stříbrnými nebo zlatými portami a túlovou odívkou. Sukně byly buď bílé, buď kanafasové nebo (v zimě) vlněné (červeně a modře pruhované), práce to zdejších tkalcův. Užívalo se pak také zhusta tak řečených „tlačenek“, sukní tlačených od domácích barvířů. Sukně tyto dědívaly se od stařenky až na vnučky, vydržely až přes 30 let a byly vždy pěkné; užívá se jich sice posud, ale už namnoze jen za spodnice. Zanechala-li matka dceři své hodně mnoho sukeň kanafasek, vlněnek a tlačenek, pravilo se o ní, žeť bohatou. Střevíce byly soukenné (holandské) s vysokými kramflíčky („na špalkoch“), zelenou stužkou („aksamitkou“) lemované. Dole na kramflíčku byl při bit plíšek a kolem kramflíčku bílá kožečka natažena.

Na hlavě mívaly vyšívané čepce bílé, později stříbrné v ceně 60—80 zl. v. m. a zlaté v ceně až dvou set zl. v. m. Čepce tyto byly objemny, na drátech upraveny, odstávajíce v předu více než v zadu; v předu šly mimo to v oblouk. V předu i v zadu byly špice (krajky), přední sluly „špacíry“, zadní pak „pitynéty“. Dénko, do něhož hlava přišla, bylo vyšíváno rozmanitými květy. Vzadu visela konečně bílá široká pentle, při níž byly stříbrné nebo zlaté „francle“ (třepení), dle toho, byl-li čepec stříbrný nebo zlatý. Chudší měšťanky nosily tytéž čepce, ale černé, ří-

kalo se jim „šmelce". Ačkoli tyto čepce nebyly příliš praktické, jelikož uši dlábily a otáčení hlavy bránily, tož nicméně byly prý velmi svěčny. Přestaly se nositi koncem let padesátých.

V zimě oblékaly měšťky dlouhé tmavozelené, tmavomodré, kašmírové (do zeleno-žluta) neb tmavofialové „šuby", rozmanitě šňůrami vyšívané, kožešinou podšité a kolem do kola liščinou nebo kuninou lemované; shora visel „lalok". Na šubě byly stříbrné knoflíky od vrchu až dolu, počtem 14—16. Která neměla šuby, nosila dlouhý dubený kožuch. Později (kolem let třicátých a dále) nosily v létě kamizolky a potom špenzry se širokými u ramenou rukávy, dole úzké a po pás sestřihlé, v zadu někdy nabírané. Na rukách byly faldíčky a na nich bílé knoflíčky perleťové. „Kragl" byl sametový a široký, visel až na záda; byly na něm také špice nebo černé „krepinky" z pentle. Stužkou sametovou, jež v zadu byla přišita, se zapínaly. Sukně byly (a jsou posud) kartunové, batistové ano i hedvábné. Zástěrky byly růžové, modré, zelené hedvábné, šátek na krk hedvábný, na krku pak korale, na nichž byly upraveny dvě mašle v týle a od těch visely dva konce až pod pás. Pentle visela také kolem pasu až za rovno se sukní. Svobodné měly z vlasů lelíky se širokou pentlí; vdané upravovaly si vlasy „na vrkoč" pod šátek; ty co nosily čepce, musily míti hřebínky. Střívě svobodných byly vykrojené, kožené a růžové nebo černé lakýrky s kvítečky; také byly „pisvorové" (s měňavou do červena barvou) hladké.

Vlňáků (šátků-oděváků) se před třicátými lety ještě neznalo. Místo nich brávaly obyčejné měšťanky v zimě bílé lněné šátky (obrúsky, servétky). Na hlavu zavazovaly červené nebo modré „šatky", plény. V létě nosily túlové „růžky", túl totiž byl dlouhý, hlava se jím zavázala a v týle visel ve dlouhých koncích dolů. Teprve ve 30. letech nastaly vlňáky a to bílé bez květů, pak brzy na to tytéž vlňáky barvily se na zeleno, na černo a zůstávaly na všední den; na neděli nosily se šátky bílé o červených a zelených květech. Tyto vlňáky činily přechod k nynější módě šátkové a nosily se kolem plecí, zřídka kdy přes hlavu (jen když pršelo, nebo bylo-li zima). Na hlavě nosily červené „englické šatky" (šátky), které vázaly si až přes čelo a s „ušima na slechoch" (zaušnicemi). Na englický šátek brávaly druhý šátek bílý s vyšívanými „katry", který vázaly volně pod bradu. Vazbu englických šátků možno až posud spatřiti u starších měšťanek; mladší nosí je bez „uší". — Nyní nosí v zimě v létě vdané na hlavě černé „necované" čepce („nece") v předu s náčelkou; svobodné chodí bez šatky s vlasy v lelících v zadu svinutými („v nestli"). Sukně jsou hladké a dlouhé, bez zástěrek. V zimě jest vlňák nebo kožíšek, v létě „jupky" druhu všelijakého. Na krku jsou korale, ale bez mašle v zadu; nebo zdobí krk jen mašle černá s agnústkou, medalionem nebo s křížkem zlatým.

Parády jest vůbec nyní mnoho, zvláště mezi ženskými; mnohá se z nich už docela popanštila, nosíc klobouky a slunečníky. Mužští pak přijali už skoro vesměs kroj panský nerozeznávajíce se téměř ničím od „pánů".

A jsou také národovci upřímní u nás, kteří takového zanikání kroje národního velice neželí, pokládajíce je naopak za jakýsi pokrok na dráze civilizace novověké; ale názory jejich jsou klamny a škodlivy náramně. Národním krojem lid náš odkládá kus svého samorostlého, slovanského života a poddává se oné nivelizaci mundánské, která již tolika kmenům národním připravila časný hrob.

Sloup.

Kdož u nás neznal by jména „Sloup“, kdož z těch našinců, jimž nepřáno pobyti ve Sloupě, nezatoužil by častěji po idylickém tom zákoutí vlasti moravské, o němž hned dětem ve školách vykládají se divy pravé, a kdož zavítav jednou do Sloupu a podiviv se jeho památkám vzácným, nevzpomínal by s potěšením na chvíle tam zažité?

A jest zcela pochopitelno, že nepatrný jinak Sloup, čítající toliko přes 500 duší, daleko široko požívá takové slovutnosti, že tak láká k sobě zvláště každého Moravana, ať toho stavu jest nebo onoho povolání, ať za vědeckými dychtí ideály, ať ve vroucí modlitbě hledá pro duši svou utišení.

Každý příchozí ve Sloupě najde, po čem byl zatoužil.

Zbožný lid tu uvnitř krásného velebného chrámu, jejž zvenčí prastaré lípy obklopují, patří milostnou sochu sloupské Panny Marije, k níž ročně se všech stran na 50.000 putuje poutníků.

Pohled na Sloup se strany jižní.

Turisté tu měrou vrchovatou nasytiti mohou mysl lačnící po rozkošných stráních, hustých vonných lesích, po chmurných stěnách skalních, po nevídaných, nekonečných jeskyních a propastech přehlubokých. Tam podzemními chodbami sloupských jeskyní nachoditi se mohou do syta při svitu pochodňovém, tam do syta naposlouchati se ohlasu z hlubin burácejícího a nadiviti se jako sníh bílým ozdobám krapníkovým Eliščiny jeskyně překrásné, která teprv r. 1880. byla objevena.

Přírodozpytec zase tu nasbírati může pokladů ze všech tří říší přírodních: nerostů vzácných, zejmena kapalin a krapníků vápencových; snesti si může, má-li dosti odvahy, s vysokého Hřebenáče, sloupu to skalního, jenž celé osadě jméno dal, vzácný druh rozrazilu keltického, může tu studovati zajímavou jeskynní faunu, zvláště pak vzácné druhy netopýrů, jež drží se jediné v tamních slujích.

Ale také starožitník anthropolog nachází tu mnoho látky vědecké; vždyť vlastní jeskyně sloupská jakož i nicová jeskyně po dlouhé a dlouhé doby byly pelechem celé řady zvířat předpotopních, jeskynního medvěda, lva, vlka, jeskynní hyény, rosomaka jeskynního a j., již všickni tu pod

mocnou naplaveninou zanechali zůstatky přehojné; jakož zase blízká světlá sluje, Kolna, byla za nejstaršího pravěku bydlištěm člověka, po němž tu nalezeny jsou zpracované parohy sobí, šídla a jehly koštěné, nože pazourkové, kamenné hroty na šípy a jiné památky mnohé.

Vůbec vzhledem ku starožitnickému badání má Sloup důležitosť nesmírnou. Tam vlastně nejprvnější základy položeny jsou anthropologije moravské, když zrovna v době, kdy po světě vzdělaném probouzeti se začal ruch archaeologický, mladý, neobyčejně nadaný a snaživý lékař, jejž šťastný osud k nám přivedl ze sesterských Čech, v hloubi jeskyně sloupské našel první lebku medvěda jeskynního na Moravě, což stalo se podnětem a pobůdkou ku usilovnému badání více než 30tiletému a plodnému nad míru. Míním dra. J. Wankla, otce moravského starožitnictví vědeckého, jehož jméno bude vždy jmenováno, kdykoli o Sloupě a jeho vzácnostech bude se pojednávati.

Vyobrazení naše ukazuje nám Sloup od jižní, rajecké strany, odkudž osada jeví se po stránce vnadné, idylické. Pohled na velkolepé skály a ohromné jeskyně tamní ponecháváme si na budoucnosť. *J. Havelka.*

Umělé sluje v Kloboukách na Brněnsku.

Popisuje **Karel Jar. Bukovanský**, naduèitel v Pol. Ostravě.

Jeskyně umělé jsou dlouhé, rukou lidskou v hlinovici vykopané chodby podzemní, které se na četných místech naší milé vlasti vyskytují. Lid říká jim „lohy“ též „lochy“. Podivno, že o „lochách“ moravských, které — trvám — budou svým časem zajímati všechny badatele nejen domácí nýbrž i zahraničné, dosud tak málo se psalo. Někteří badatelé odsoudili „lochy“ moravské docela, pravíce, že jsou-to skrýše podzemní, v nichž se lid po čas války ukrýval před nepřítelem. Jiní tvrdí, že „lochy“ sloužily za skladiště obilná. Než, „lohy“ naše zajisté měly účel jiný docela.

Slovo „loh“, též „loch“ samo, kterým náš lid pojmenoval umělé jeskyně podzemní, jest název starý a docela správný: neboť lid nazývá jamku, kterou si zajíc pořizuje k odpočinku, „pelouchem“, t. j. „pelechem“ (od pelešiti). Jungmann, Šumavský i Rank uvádějí: „Pelouch“ = pelech, sluje, místo, kde zvěř líhá si k odpočinku; brloh = brloha; polsky: „barlog“ = stlaní; rusky: „berlog“ = pelech zvěře dravé; „berloga“ = sluje, ležisko zvláště medvědí; maďarsky: „barlang“ = jeskyně; „bar-loh“ = peleš, ležisko; lotrovská „peleš“ = skrýše loupežníku atd.

Jest také věcí dokázanou, že většina moravských slují skalních sloužila lidem za obydlí. Když jeskyně tyto zmáhajícímu se obyvatelstvu nestačily více, počal si člověk jeskyně podobné jeskyním přírodním v zemi kopati sám. A to jsou právě moravské naše lochy, jichžto původ tedy klásti dlužno do doby předhistorické.

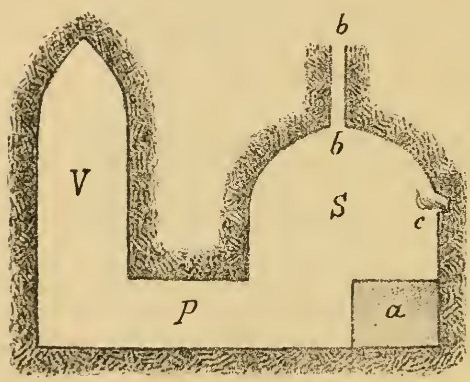
Popíšu v řádcích následujících lohy klobucké na Brněnsku, jež dosti důkladně jsem prohledal.

Lohy klobucké jsou as 2 metry vysoké, 0·7 m. široké chodby podzemní, které snad na několik hodin po krajině se táhnou a do nichž na rozličných místech vede více otvoru. Podzemní tyto chodby vykopány jsou ve žluté hlíně, která přináleží době diluviální. Obrazec připojený znázorňuje nám lochy klobucké. Písmě *V* značí dlouhý průkop v hli-

novici vykopaný, který daleko pod městysem Kloboukami ano i do okolních lesů, jako jsou: les „Přestavlky“, les „divácký“ a j., vede. Průkopem tímto může jedna toliko osoba volně ku předu jíti. Po stranách chodby té vždy ve vzdálenosti asi 20 metrů našel jsem výklenky, které jistotně jiného účelu neměly, nežli aby osoby, chodbou jdoucí směrem opáčným, mohly si pohodlně vyhnouti. Celý průkop řečený jest všude velmi pravidelně a souměrně vykroužen a podobá se co do stropu stavbě gotické.

Z hlavního průkopu (*V*) tohoto na pravo i na levo v pravidelné vzdálenosti od sebe vedou nízké pobočné chodby (*P*) zdélí nejvíce 3 m. do postranních komůrek. Každá z pobočních chodeb těch jest tak nízká, že člověk jen čtvernožky jí se může proplaziti, načež octne se v komůrce (*S*) z pravidla 1·8 m. vysoké a přes 2 m. dlouhé a taktéž široké. V koutech každé komůrky jsou malá sedadla (*a*) z hlíny upěchována, nad sedadly pak vždy malý výklenek (*c*), který snad sloužil za kahánek. Pouze v jedné komůrce na místě tom našel jsem klenbu tmavější a dle všeho byla ona tu od plápolavšího druhdy pod ní plamene začazena.

Ve stropě každé komůrky a to právě uprostřed jest as 1 dm. široký, kulatý otvor (*b*), který vede až na povrch země a kterým čerstvý vzduch do komůrek a hlavního průkopu vnikati měl. Právě tyto malé otvory však jsou záhubou klobuckých lochů, poněvadž voda, tuto zvenčí vnikající dovnitř, často zaplavovala větší část komůrek i průkopu, hubila stěny hliněné a prostory zmenšovala nánosem. Na některých místech bylo vody a náplavy i na 1 metr vysoko. Tím vykládám si také nepatrnou pouze výšku pobočních chodeb vedoucích z hlavního průkopu do jednotlivých komůrek.

Průřez lochů klobuckých.

Proto též otevření lochů klobuckých vyžadovalo by nyní velkého nákladu, ana voda klenby na četných místech podebrala a porouchala velice. Starší občané, kteří druhdy schůdné ještě lochy navštívili, vypravovali mi, že se tam vykopala lebka zvířecí, střepy z nádob hliněných a několik kamenů. Věci však byly pohozeny a ztratily se. Já sám na dvou místech našel jsem několik čár do stěny vrytých, což zjevně pořízeno bylo nějakým tvrdým nástrojem. Půda na mnohých místech byla velice ušlapána.

Jistá společnost, která lochy též navštívila, našla na jednom místě známky, že tam byla jednou zasazena bránka aneb cos podobného. Na zemi ležely dvě vrstvy hrubě a neforemně shotovených „vepřovic“ (cihel pouze sušených na slunci) a ve zdích jevily se býti známky zaražených hřebů, které držely asi dvířka ona primitivní. V jiných „lochách“ zase obsahovaly komůrky podél stěn náspy ku sedění, ba i nasypané stoly. V jedné takové světničce vykopány byly kosti lidské. Jiné věci se však tu nenašly. Před několika roky ovšem nedaleko „lochů“ těchto vykopána byla celá kostra lidská, která měla bronzové kruhy na rukou i na nohou, zdaž však nebožtík kdysi v lohách blízkých obýval čili nic, nelze učiti.

Na jiném místě a sice na návrší „pod povětrňáky“, kdež jsem také vypátral lochy, většinou arci již zabořené, konstatoval klobucký měšťan a c. k. poštmistr, p. Josef Vurm, mohyly v řadách uspořádané. Při rozkopání mohyl, jichž bylo deset, našel kostry lidské a u jich hlav malé, hliněné, černé nádobky bezuché, poněkud okrášlené. Jedna taková nádobka zaslána byla Brněnskému museum. Sám pak na kopci „Hradišku“ vykopal jsem veliký počet střepů z popelnic, pruhy a jinými okrasami ozdobené a tuhou natřené. Mimo to našel jsem tu i zbraně kamenné a v místech, kde p. Vurm objevil hroby, namanul se mi kámen neveliký, který nošen býval bezpochyby na hrdle a sloužil za šperk. Kámen tento, jakož i nalezené tam sekery kamenné a hliněné prsteny chovám ve sbírce své. Vůbec v Kloboukách mnoho předmětů pravěkých bylo vypátráno, zvláště předměty kamenné, bronzové a železné. Zvláště zajímavým jest meč bronzový, který po lochách pátraje vykopal jsem v lese „diváckém“. Pokud však předměty ty v souvislosť s oněmi dávnými obyvateli lochů uvedeny býti mohou, těžko nyní ještě rozhodnouti.

Nesnadno říci, zdaž lochy klobucké sloužily za stálý byt lidem, kteří ve krajině této před dávným časem obývali. Jeskyňáci bydleli snad nejvíce venku a pouze v čas nebezpečí aneb za povětrnosti nepohodlné, zejména v zimě stěhovali se do lochů, kdež po jednotlivých rodinách v komůrkách popsaných trvali.

Že by dlouhé a pravidelně kopané sluje řečené byly měly jiný účel, pochybuji velice.

Dr. K. Much objevil podobné umělé jeskyně v Dolních Rakousích a připisuje jim velikou důležitosť. Porovnávaje výkres umělých těch slují s klobuckými, seznal jsem, že jsou si oboje jeskyně sice podobny; ale že sluje klobucké jsou dílem mnohem pracnějším, dokonalejším a úhlednějším.

Ostatně nejen v Kloboukách, nýbrž i na jiných místech naší milé vlasti jsou umělé podzemní chodby podobné klobuckým. Tak v obci vrbické*) u Klobouk, u Šlapanic, u Habrovan, ve Velkém Týnci, v Nákle, u Lechvic, u Znojma a jinde. Mimo lochy zde naznačené jsou v četných obcích našich ještě jiné skrýše podzemní, které lid též lochy zove. Lochy tyto mají však docela jinou formu a jiný účel. Náhodou jsou takovéto nepravé lochy též v Kloboukách i ve Vrbici a sloužívaly za starých dob k uschování obilí. Mají formu tak zvaných moravských „čepáků“**). Skrýše tyto obilné ve Vrbici mají na hoře kolmý, okrouhlý otvor asi 0·66 m. v průměru a 1—1·5 m. hloubky, dále pak se dutina rozšiřuje až i na 3 m. v průměru a asi 3 m. do hloubky. Staří lidé mně pravili, což i p. V. Šmahel mně písemně potvrdil, že taková vykopaná jáma se náležitě vypálila, aby vlhkosť neměla přístupu. Když pak na podzim obilí k jarnímu setí určené do jámy se nasypalo, přišel na hořejší otvor dřevěný kříž a na ten vrstva slámy a hlíny. Na povrchu samém jen malý násyp hlíny neb jiné nepatrné znamení označovalo místo, kde se zásoba obilná nachá-

*) Lochy vrbické vykopány jsou v hlinovici a částečně i ve štěrku. Podobají se poněkud lochům klobuckým. V některých nalezeny byly, jak mi p. V. Šmahel, nadučitel ve Vrbici vypravoval, rozličné věci, jako: lidské kosti, střepy z nádob hliněných a j. Některé lochy vrbické udržely se dosud. Přišli na ne obyvatelé vrbičtí při kopání sklepů.

**) Čepák zove se hliněná nádoba na vodu. V některých místech nazývají také staré ony jámy na obilí čepáky.

zela. Takových jam bylo ve Vrbici velmi mnoho, obzvláště na „příhoně“, na „kalubu“, a v „ochozách“. Podobné skrýše na obilí našel jsem i v Kloboukách, v Mutěnicích a v Čejkovicích. Pahrbek, na němž jsem jámy na obilí v Čejkovicích objevil, sluje „zlatým kopcem“.

Končím řádky tyto přáním, aby úsilím muzejního spolku našeho pravěké lohy moravské co nejdříve byly proskoumány důkladně.

O stavitelském umění našich předků.

Podává **Hynek Krch**, gymn. professor v Přerově.

(Pokračování.)

Za příčinou usnadnění tohoto badání podejme si stručný obraz vývinu křesťanského stavitelství vůbec a podstatný rozdíl stavitelství byzantského a románského zvlášť.

Starokřesťanské stavitelství počalo se samostatněji vyvíjeti teprve po prohlášení křesťanského náboženství veřejným za císaře Konstantina Velikého († 337.), a to na základě staveb pohanských národů, zejména Římanů. Tvary půdorysů volených starokřesťany pro jejich chrámy byly tyto: čtverce, mnohoúhelníky, kruhy, ale nejoblíbenějšími byly formy staré basiliky, t. j. obdélníky. Tvary tyto byly základem všech napotomních staveb církevních po všem světě křesťanském, jen s tím rozdílem, že na jedné straně dávána přednosť té, na druhé straně pak jiné formě, kteréžto větší záliba karakterizuje středověké církevní umění. Za nepopíratelnou známku dlouhého času, totiž od 4. až do konce 10. století, pokládá se všeobecně v dějinách umění rozhodná převaha umění cařihradského čili byzantského, jehožto mocný vliv zasahoval na východ i na západ evropský ano i do Arabie, tak že je vším právem za vlastního pěstouna umění křesťanského sluší se míti. K tomu však dlužno dodati, že vliv byzantského umění po uplynutí prvního tisíciletí křesť. nevzal újmy všude, nýbrž v některých stranách působil dále a stále ještě velmi dlouho. Újmu vzal potom toliko na západě, kde dříve ochablá činnosť umělecká — ochablá hlavně pro rozšířenou víru, že skončením prvního tisíciletí nastane konec světa — se vzpružila a dle vzorů starokřesťanských, byzantských, normanských a maurských tvořiti započala. Směsi oněch slohových živlů říká se obyčejně sloh románský, poněvadž jej pak pěstovali národové románských jazyků, Italové, Španělé, Francouzi.

V umění byzantském rozeznávají se dvě doby: a) stará, která za času slavného císaře byzantského a rodilého Slovana, Justiniana I. (527.—565.), dosáhla plného rozkvětu a v nádheře si libovala; b) mladší, která se započala za panování Lva Isaura (717.—741.) a pro nastalé hádky obrazoborné jednoduchosť chrámů si oblíbila.

Karakteristickou známkou byzantských chrámů jest rovnoramenný, t. j. řecký kříž v půdoryse, kruhový nebo téměř čtvercový půdorys a nade vše centrální soustava klenbová.

Centrální soustava klenbová záleží ve skupení více bání (kopulí), z nichžto jedna — úplná — tvoří střední nejvyšší báni, ostatní pak k ní přilehají, jsouce jenom nižší polobáně; slovem, všecko tihne ku jednomu společnému středu. Příklad máme na chrámu sv. Sofie v Caři-

hradě, nejvzácnější to perle a vzoru byzantského umění, kterou se proslavil Justinian I. (537.), zbudovatel to 25 kostelů cařihradských. — Chrám ten má za půdorys řecký kříž, nad jehožto středem vypíná se vysoká kopule, jakož i nad konci ramen jeho klenou se o něco nižší báně, jak vidíme na chrámu sv. Marka v Benátkách (976.—1085.). — Dále má chrám s půdorysem řeckého kříže ramena ukončená polokruhem aneb do koutů vždy mezi dvěma ramenama téhož kříže postavené výklenky (kaple) s půdorysem kruhoobloukovým. Z toho vidíme, jak centrální stavby a řecký kříž byly slučovány; ale mimo to býval také jednoduchý řecký kříž základním tvarem chrámů, kterýž někdy na stavbách obdélných, na př. armenských, vyjádřen byl soustavou bání, což jest zejména dobře pozorovati s ptačí perspektivy (s výše).

Menší budovy byzantské mívaly za půdorys prostý kruh anebo kruh, k němuž obyčejně na východní straně připojen byl menší polokruh, půdorys to oltářního prostoru (apsidy). Zdi tvořily válec se střechou kuželovou nebo mírně báňovou, nízkou, na nížto umístěna byla ještě nízká kaplička (lucerna) obyčejně s okny uprostřed sloupkem jakoby na dvě rozdělenými (= zvonice). Apsida byla tvaru polovalcového, nižší než-li hlavní zdi a pokrytá pláštěm polokuželovým, opřeným o hlavní zeď. Někdy také byl vnitřek chrámu okrouhlý, vnějšek však hranatý mnohoúhlý.

Chrámy nebo kaple byly též půdorysu čtvercového nebo tak zkráceného obdélníku, že se podobal spíše čtverci než-li obdélníku. Chrámce tohoto rázu, ovšem jednolodní, měly tlusté zdi. Apsida nacházela se někdy toliko ve tloušťce těchto zdí, tak že ven ani nevystupovala; a když vystupovala ven ze zdí chrámových, byla někdy čtverhranná, někdy vícehranná, ale obyčejně polokruhová jako při budovách okrouhlých čili rotundách.

Zdi nad půdorysy hranatými byly hranolové, nad půdorysy okrouhlými válcové, střechy pak měly podobu buď stlačeného úseku kulového (vrchlíku) nebo báně (plné polokoule) nebo kuželu; střechy vrchlíkové byly někdy i na chrámech nebo kaplích s půdorysem čtvercovým; později bývaly také střechy nízké jehlancové. Klenby byly valené, křížové a báňové. Veliké chrámy nebo větší kaple mívaly galerie (empory), nesené sloupy, a to zhusta i dvoupatrové. V mladším byzantském slohu měly chrámy zevnitř křížové chodby, tak zvané ochozy, podloubí čili ambity. Též krypty bývaly — ač ne z pravidla — pod byzantskými chrámy, jak dokazují zříceniny byzantské okrouhlé kathedrály na ostrově lednického jezera u Hnězdna, krypta sv. Kosmy a Damiana ve Staré Boleslavi, ve které ostatky sv. Václava odpočívaly, než-li byly přeneseny do Prahy, a jak dokazuje také podzemní kaple „Cyrillka“ v Podivíně, o které vypravuje pověsť, že v ní sv. Cyrill křtíval. Okna byzantská byla nahoře ukončena plným polokruhem a větší byla jedním nebo více sloupky jakoby na více oken rozdělena (okna skupená), tak že ani ono ani toto nelze pokládati za výtvor a výhradu slohu románského, jak se obyčejně, ale mylně tvrdívá. Rovněž tak zv. špaletování oken i dveří t. j. šikmé súžování se těchto otvorů od lícní strany do vnitř, jest původně byzantské, nikoli románské, právě tak, jako polokruhové nadpraží portálův aneb aspoň nad rovným nadpražím polokruhovým prutovím okrášlený tympanon pro obraz Spasitele. I dělení velkých lícních ploch sloupky nebo jiným způsobem vyskytuje se již na stavbách byzantských. Hlavice byzantských sloupů byly podobny korintským a okrášleny paznehtníkem (akantem),

révovým, olivovým, nebo palmovým lupením ano i zvířaty (ikonické hlavice), nad nimiž byl jednoduchý nástavek (Kämpfer) s křížem nebo monogramem Kristovým, aby patky klenutí nespočívaly přímo na hlavicích, tak že vypadaly jako dvě hlavice na sobě; ale kromě takovýchto hlavic jsou pro sloh byzantský neméně karakteristické hlavice krychlové (Würfelcapitaele), kterým se obyčejně — chybně — připisuje původ románský. Hlavice krychlové jsou jednoduché, majíce pod hranolovou deskou (abakem) za podvalek (echinus) krychli dole súženou nebo šikmo podebranou se stěnami buď hladkými buď okrášlenými lupeny plochými, a pod tím jednoduchý prsten.

O bohaté vnitřní úpravě byzantských chrámů netřeba se zmiňovati; jeť známa tak, jako že jemná ornamentika jejich sloužila za vzor ornamentice maurské, románské, slovanské, podobně jako ostatní umění Řeků působilo mocně u Arabův, románských i slovanských národův; ale na to třeba položiti důraz, že těmto národům vysoký stupeň techniky v kamenických konstrukcích sami Němci přiznávají, což jest velikého dosahu pro stavitelství Slovanů, kteří přijali křesťanství z Řecka.

(Dokončení.)

Dopisy.

Z Oslavan. (Objevy archaeologické na Ivančicku). Nemnoho jest zemí, jež by vědě archaeologické tolik zajímavého poskytovaly materiálu, jako Morava. Majíce na zřeteli přečetná hradiska a pohřebiště posud objevená, světoznámé naše jeskyně, památné stavby kůlové, nečetná ale tím zajímavější naleziště v otevřených nánosech diluviálních, zajisté směle se můžeme tázati: kolik jest medle zemí, jež ve všech těchto příčinách vlasti naší po bok se postaviti mohou? A co vše ještě skrývá půda posud nedotknutá! — Archaeologie naše jest sice věda mladá; ale honosí se již výsledky znamenitými. Nalezené starožitnosti přestaly, bohdá, býti raritami pouhými; znalosť pravého jejich významu a jejich ceny celé šíří se víc a víc a s ní zároveň probouzí se láska k dávné naší minulosti, jež obrysy pořád určitějšími před zrakem naším se vynořuje. Přestanou bohdá pomálu stesky, že tu a tam starožitnosti nalezené z neznalosti pohozeny byly, neb že do nepravých se dostaly rukou. Zárukou lepší budoucnosti ve příčině té zajisté jest úkaz, že s nelíčenou radostí uvítáno bylo všude založení „muzej. spolku olom.“ Spolek náš v život vystoupil přeskromně, beze všeho hluku, beze vší frázovité reklamy, — a již se sdružil pod heslem jeho značný počet nadšených pracovníků k dílu posvátnému, již ku tisíci celému blíží se počet členů jeho. Toť důkaz vnitřní jeho síly a záruka jeho trvání. Můžeme konečně říci, že máme kýžené středisko starožitnictví moravského. Práce našich archaeologů, jež dosud buď v rozličných neodborných listech domácích, buď v cizích časopisech roztroušeny byly, najdou nyní pravé místo v „Časopise“, kterýž, jak doufáme, stane se nejen ohniskem literatury naší archaeologické, nýbrž i repertoriem veškeré vlastivědy moravské. — Vlastivěda naše postrádala posud poutavého obrazu naší minulosti nejstarší. Tohoto zajisté nyní spojenými silami se jí dostane. A pak také teprv vlastivědná líčení budou míti pravých základů a kýžené již dávno úplnosti.

Než, přistupme již ku věci samé; neboť účelem dopisu tohoto jest, upozorniti ct. členstvo muzejního spolku na některé nálezy, o nichž posud málo slyšeti bylo na veřejnosti, ačkoliv pozornosti zasluhují měrou plnou. Mluví-li se o starožitnostech na Moravě, míní se vždy střed, jih, východ neb sever této země. O západu nikde ani zmínky. Jaká toho příčina? Snad nedostatek starožitností na širém tom prostranství? Nikoliv! Příčinou jest, že posud nebylo těch, kdož by se starožitnických pokladů Moravy západní ve prospěch vědy ujali. Znojmo, Borotice, Miroslav, vrch Leskoun, Krumlov, Brno a řeka Svitava — toť byla pohraniční čára moravské mapy archaeologické, za níž dále na západ co do badání archaeologického nebylo sledu. Nanejvýš poukázáno na jména: Mohelno, Hradisko a dosti! — Pošinouti hranici zmíněnou ponenáhlu až ku pomezí českému má býti z předních úkolů naší archaeologie a proto slabými silami svými pokusil jsem se učiniti ve vzhledě tom alespoň něco, úplné provedení úlohy ponechávaje silám cvičenějším.

Co tuto podávám, jest přehledný výsledek práce asi půlroční. V době té prohledal jsem zevrubně krajinu západně od Ivančic, půlkruh v poloměru sotva jednu míli široký. Na nevelikém tomto prostranství konstatoval jsem tři pravěká hradiska a patero pohřebišť z doby pohanské, nehledě k několika jiným místům se zřejmými stopami starožitností. Vzmíním se o nálezích svých poněkud podrobněji.

Všechna tři hradiska řečená jsou při řece Oslavě; dvě po břehu levém u Oslavan, třetí pak na břehu pravém blíže Senohrad, asi 7 km. západně od obou prvních. — V západní části městečka Oslavan zvedá se úzký, táhlý hřbet svorový, od lidu „Náporky“ zvaný, jehož nejvýchodnější a zároveň nejvyšší část má nahoře zřetelné stopy bývalého valu, druhdy v ochozu asi 160 kroků dlouhého. Jest to tedy hradisko rozměrů velmi skrovných. Uprostřed něho pyšní se nyní na místě vyvýšeném nepodařený větrný mlýn. Kopal jsem posud něco málo ve hradisku samém i na východním jeho svahu. Nalezl jsem tu přečetné střepy, jeden hrubý šálek celý, kosti (zvláště zuby) jelení, srnčí, kozí a prasečí, kel liščí, část parohu jeleního, střípek do kruhu obroušený a jiný velký s přečetnými otvory hustě u sebe. (Podobný střep našel jsem též na Leskouně). Střepy jsou vesměs z nádob volnou rukou pracovaných a velmi úhledně ornamentovaných. Nejvíce mají leskle černý nátěr tuhový, jiné natřeny jsou hlinkou žlutošedou. Materiálem jest nejvíce jemně hnětený jíl, jako vůbec veškerá práce hrnčířská o značné dovednosti řemeslnické svědčí. Ueh jsem nenalezl, aniž čeho z kovu neb pazourku. Ani „přeslenů“ jsem posud nespatřil. Dle posavadních nálezů patří hradisko toto do jedné řady s hradiskem u Vedrovic, částečně i s Leskounem a hradiskem Obřanským.

Jen několik set kroků odtud na západ jest druhé hradisko, lidu neznámé. Jest to ploština značné rozsáhlosti, „u Dvorka“, sklánějící se na všech stranách příkře k potokum mimo tekoucím, pouze na severozápadě souvisí s ostatní rovinou pruhem neširokým, na němž nyní stojí dvůr. Na tomto místě nacházel se zajisté v dávné minulosti val a příkop. Na straně východní jest posud část hlubokého příkopu. Na hradisku tom našel jsem čtyry mlaty právě ve vrtání přeražené, jeden celý bez vrtání, šest seker z břidlice chloritové pěkně broušených, četné kousky pazourku a mnoho hrubých střepův. Tyto pocházejí též z nádob pouhou rukou dělaných, tmavou neb světlou hlinkou (nikdy tuhou) natřených. Nalezl jsem

na nich četné vystouplé bulky a několik uch s otvorem. Ozdobou nádob byly na nejvýše primitivní jamky nehtem vytlačené.*)

Obě hradiska dotčená, ač sobě tak na blízku, přece jsou rázu naprosto rozdílného. Hradisku „u Dvorka“ podobá se velice hradisko s e n o h r a d s k é. I lid tam říká „n a h r a d i s k á c h.“ Na západě a severu jest chráněno místo to příkrými skalisky nad Oslavou vystupujícími, na východě sklání se do lesa a na jihu jest ohrazeno valem a příkopem, značně ovšem vyplněným. Hradisko samo jest menší než ono „u Dvorka“ a též proměněno v pole. Nalezl jsem tu část mlatu (petrograficky z téhož materiálu jako jeden mlat ode „Dvorka“), četné pazourky, střepy, látky i práce hrubé, jež jsou buď uchy neb bulkami opatřeny a někdy jamkami od nehtů ozdobeny. Sekerek kamenných jsem nenašel; zato mám odtud šest přeslenů a dva malé kužele hliněné s úzkým otvorem. — Hradisko senohradské má polohu značně vysokou. Z té příčiny naskýtá se odtud oku překrásný rozhled. Pod námi ve hloubi šumí bystrá Oslavka, na protějších skaliskách strmí trosky hradu ketkovského a „Kraví hory“ (Šellenberky) památné, na západě zvedají se lesnaté hřbety v poříčí Jihlavčině, na východě (za Ivančicemi) zříme mohutné, lesem porostlé pásmo syenitové, a tam daleko na jihu vyčnívá památný Leskoun se svým hradiskem.

Obraťme nyní zření k pohřebištím. — První nálezy starožitnické v okolí našem učinil jsem na dvou p o h ř e b i š t í c h z b e j š o v s k ý c h a sice v srpnu r. 1882. Jedno pohřebiště nachází se jihovýchodně, druhé jižně od vesnice Zbejšova. Zevrubnou zprávu o nálezu tom podal jsem loňského roku v „Mor. Orlici“ a v „Komenském“. Věci, jež jsem tu nalezl, jsou: přečetné střepy s charakteristickými ozdobami, dna nádob s významnou ozdůbkou; ruční mlýn; kusy velkého mlatu a jeden mlat celý, oba provrtané; váleček kamenný, přiléhající do vrtání mlatu; sekerka kamenná a kousky pazourku; nože a hřeby železné; kusy rudy železné, ohněm porušené; okrouhlá sponka z mosazi; kosti koňské, kraví, kozí a prasečí; kostra ptačí; kostra psí (nyní ve sbírkách p. prof. Mašky, jenž v ní shledal druh podobný „psu bahennímu“); skořápka z vejce slepičího atd. Nádoby jsou vesměs ze hlíny tuhovité, řidčeji slídnaté a pracovány na kruhu. S jednoho osamotnělého naleziště mám krásný hrot koštěný.

Hroby zbejšovské mají tvar duté koule mírně sploštělé a náležejí nejpozdnější době pohanstva. Jest tu blíže hrobů též žaroviště, či vlastně místo, kde po dlouhé věky osada pravěká stávala; odtud pochází většina nálezů, jmenovitě věci kamenné. Po kostech lidských nikde není památky. Pouze v jednom hrobě byla opálená kost temenní.

Do téže řady náleží p o h ř e b i š t ě, ležící po levém břehu Jihlavčině n a p r o t i H o r. Ř e z n o v i c ů m, tedy více než míli k jihu od naleziště předešlého. V nehlubokém výmolu ukazuje se tu vrstva kulturní se střepinami a kousky pazourku, pod ní pak šest otevřených hrobů. Jeden z nich byl obložen kameny z části otesanými. Nalezena tu též kostra lidská, jež však s hroby oněmi sotva v jaké jest souvislosti. Nález ten shoduje se úplně se věcmi zbejšovskými: stejné střepy, táž zvířata, železo, kostra ptačí, část lebky psí, střípek do kruhu obroušený a provrtaný (zbejšovské nemají otvoru), pazourek, provrtaný mlat a j. Hrob kamením obložený obsahoval dole mocnou vrstvu popelovou. Z jiného hrobu pochází hnát na způsob brusle hlazený.

---

*) Hradisko toto souhlasné jest s hradiskem bílovickým na Svitavě.

Západně od Nové Vsi, tedy asi uprostřed mezi oběma popsanými pohřebišti jest třetí, rázu docela jiného. Střepy pocházejí z nádob primitivních, pouze rukou hnětených. Posud jsem tu však kopati nemohl. Domnívám se, že naleziště toto bude dosti zajímavo.

Čtvrté pohřebiště nalezl jsem na pravém břehu Oslavky, od kopce Koblihu pod Oslavany počínajíc, po vodě dolu. Nalezl jsem tu střepiny nádob obojím způsobem robených, částečně některým s „Náporku" podobných, ale vesměs bez ornamentů. Též kousky pazourku jsem nalezl. Nevím posud, kam nález tento vřaditi.

Nejposledněji nalezl jsem mocnou vrstvu popelovou (žaroviště neb i pohřebiště) u Budkovic nad Rokytnou. Navštívil jsem místo toto teprv jednou a nalezl četné střepy z nádob volnou rukou pracovaných. Podobají se velice těm, jež nově u Krumlova nalezeny byly. Na vnitřní straně některých střepů jsou pruhy tuhou dělané, což jsem též na střepech s malého hradiska oslavanského a s hradiska vedrovického pozoroval.

Zbývá ještě podotknouti, že střepy rázu zbejšovského nalezl jsem též v cihelně u Zakřan, pak blíže Ivančic. Též u Senohrad jest zajisté mimo hradisko dotčené též pohřebiště. Vůbec jest okolí této vesnice velmi zajímavo: na Oslavě strmí blíže sebe dvě zříceniny, proti nim na sráznem skalisku jest ono hradisko, u samé vesnice vábí zrak náš úhledné „Šance", velmi pěkně zachovalé a dle stříbrné mince s nápisem „Rex Andreas" a „Pannonia" asi do 13. stol. náležející, v údolí blíže Oslavy jest tak zv. „šlápkovaná skála" se stopou jako od nohy lidské a kopyta oslího, poblíž pak ve hlinitém svahu několik značně hlubokých jam s úzkým otvorem, dole rozšířených; jsou to bez pochyby skrýše, do nichž v pozdních dobách válečných ukrýváno obilí a j. věci. Blízká Mohelna má též místo „na valech" zvané; posud mi však nebylo možno je prohlednouti.

Severní část okresu ivančického má, pokud jsem z jediné vycházky seznati mohl, pěknou starobylou památku ve „Hradisku" blíže Zbraslavi. Jest to jižní cíp táhlého hřbetu, svažující se příkře do dvou údolí. Tvar a valy vlastního hradu pěkně jsou zachovalé; před ním jest předhradí, oddělené od ostatního hřbetu příkopem značně hlubokým.

Toť krátký přehled posavádních nálezův. Zevrubněji jsem proskoumal teprv naleziště zbejšovske. Na ostatních místech hodlám v práci pokračovati; podrobnější zprávy o výsledcích neopomenu podati v listech těchto.

V. Čapek, učitel.

Ze Všeminy. Nemůže nám býti divno, pakli v žírných krajích naší vlasti pohřbeno jest tolik památek dávných dob, anto roviny blíž řek dávno a dávno v pravěku již byly zalidněny a později pak nadbytek obyvatelstva tlačen byl do kraju hornatých; ani to není nápadno valně, že zde onde našli lidé nádoby s mincemi ze středověku, vždyť ještě r. 1866. zakopávali lidé před slídivým zrakem nepřátel i duchny. Divnější věcí jest, že se u Všeminy okresu vyzovického nalezají zlaté knoflíčky na svahu jednoho kopce, jemuž lid říká „hrádek", ač po hrádku ni te nejmenší stopy, ni té nejmenší zmínky v letopisech není. Knoflíčků těch již asi 12 kusů nalezeno a za ně od židů utrženo po 9—10 zl. I vloni byl jeden takový knoflíček nalezen. První pohled na něj a zrační se jako peníz primitivní, ukazující na straně prohlubené znak posud nerozluštěný, po kraji s čarou klikatou, snad na ozdobu; po straně druhé oble patrno, že peníz ulitím byl utvořen a pak znak onen na něm vyražen.

Peníz patří dle p. prof. Havelky k druhu oněch mincí, jež se zvláště u Podmokel našly a tudíž „podmokelskými“ slovou a též pod jménem m í s e k d u h o v ý c h známy jsou. Kterak se nabraly u Všeminy zlaté penízky ty, které dosť zhusta se nalézají v někdejších krajích Slovanů lužických a polabských? A z kterého asi pocházejí věku? Neminu se daleko s pravdou, dím-li, že „h r á d e k“ onen všeminský byl našim předkům dávným hradištěm, střediskem to porad a trhů, kamž také přicházeli z ciziny kupci, aby vyměňovali své zboží za tuzemské. Domněnka ta objasňuje též název „Všemina“ (všeměna) v ten smysl, že se tu zprostředkovávala všeho zboží měna, jak trefně připomenul již vel. p. P. Žáček. — Že tu byla i hlavní cesta, spojující kraj tento s cizinou, nasvědčují ony dvě vyvýšené stráně u samého hrádku „na stráži“ a „strážná“ od lidu nazývané, mezi nimiž říčka teče, tak že tu ona hlavní cesta s obou stran náležitě chráněna byla. Jak čilý život rozvíjel se asi zde za dob dávných! — Z kterého penízky ony zlaté asi pocházejí věku a kterému národu je přičísti, když domnění jakoby Markomané a Kvádi byli měli své vlastní mince od dějepisců nejvíce se zamítá? Mojmírovcům je připisovati bylo by zajisté s přenáhlením, píše Dudík („Dějiny Moravy“ I. str. 275); prof. Wocel pak dovozuje obšírně z porovnání těchto mísek s jinými keltickými mincemi, že duhové mísečky pocházejí od dřevních Keltů (??) a klade je do IV. neb V. století př. Kr. Novější však dějepiscové nedají Keltům ani nohou vstoupiti do naší země. (A to právem; nebo že by kdy Keltové byli na Moravě bývali, a n i j e d i n ý m s l o v e m z pramenů starých nedá se dokázati a jest tudíž smyšlenka docela svávolná. Red.) — Ne menších nesnází působí jiný nález u nás učiněný. Na jižním svahu toho kopce hrádku viděti kameny, pískovce sem tam pohozené, které mají na straně jedné rovnou plochu uhlazenou, jako by hrnčířským způsobem byly polívány. Jsou barvy zelenkavé neb hnědé a jiných. Zkušený mineralog by snad rozhodl, zdali rovné plochy ty byly utvořeny přičiněním lidským čili přírodou. Vůbec oprávněnou jest naděje, že působením muzejního spolku olom. leckterá záhada u nás se vyjasní, pročež nelze ani dosť za to se přimlouvati, aby všecky podobné zůstatky dávnověkosti naší byly pečlivě sbírány a zachovány. *P. J. Koblíha*, kurat.

Drobné zprávy.

Pravěké mohyly na Kroměřížsku. V lesích blíže osad Kotojedů, Jarohňovic a Šelešovic na Kroměřížsku nalézá se několik pravěkých mohyl, jichžto prokopání — zjednav si povolení knížecích úřadů dotyčných — muzejní spolek náš v měsíci červenci t. r. skrze neunavného kustoda svého, p. dra. J. Wankla podnikl. Zvláště zajímavým bylo prohledávání několika z oněch 14 mohyl, jež vyčnívají v tak zvané knížecí arcibiskupské „Oboře“ u samých Jarohnovic. Podoba mohyl těch jest z pravidla taková, jakou v průřezu ukazuje připojený zde obrázek. Z venčí pokryta jest každá mohyla slabou novou vrstvou kulturní, pocházející ze zetlelého listí lesního. Uvnitř shledává se sama žlutá hlína *(P)* nasypaná. Výška násypu vlastního není stejná a pohybuje se mezi 2—4 m. Pod násypem mohylovým leží stará, silnější

vrstva *(a, a)* prsti lesní, pod níž pak následuje celina *(R)* neboli samorostlá žlutá

hlína. Do této celiny a sice ne v ose mohyly, nýbrž vždy téměř něco bokem vykopána jest napřed širší jáma *(A)* a v té pak ještě hlouběji *(o)* sám hrob, někdy až 4 m. hluboko v celině. V některých mohylách byl vlastní hrob svrchu pokryt dřevy *(n, n)* ovšem již docela zetlelými. Ve všech hrobech bylo po jedné kostře, která ležela natažená a hlavou obrácena k východu; na levé straně kostry z pravidla naskytl se dlouhý železný meč, na pravé franské sekyře podobný železný mlat, při pravém stehně železný nůž a níže ostruhy železné. Při prsou také byly zbytky snad železného brnění. Vedle hlavy té které kostry nacházely se zbytky ptáka prostřední velikosti, snad havrana nebo malého sokola. Lebky jsou buď brachicephala (krátké), buď mesocephala (prostřední). Některé z nich byly tíhou hlíny do nepravidelné formy roztlačeny. Podle mínění dra. Wankla pocházejí mohyly jaroňovické z VIII. neb IX. století po Kristu. Více prozatím s určitostí nelze tvrditi, dokud prohledávání není ukončeno. Jakmile se to stane, ještě jednou k mohylám těm vrátiti se neopomeneme. *J. H.*

Památné dulky a rýhy na kostelích. Roku 1875. švýcarský učenec, Francouz Desor poprvé upozornil na nápadné dulky, uměle vykroužené na bludných balvanech, jakož i na podobné důlky a umělé rýhy, jež na jiných kamenech se shledávají a pravěké obětní kameny, k vůli odtékání krve taktéž žlábky a důlky

Památné důlky na chrámě sv. Mořice v Olomouci.

(či vlastně vrtáním) opatřené, připomínají. Podobné kameny, po přednosti ve zdích starých kostelů, vyskytly se skoro ve všech krajinách evropských, zvláště v Hanoversku, všude téměř na tak zvaných megalithických (t. j. velikými náhrobními balvany opatřených) hrobech a v Asiji pak jmenovitě u vchodu do chrámu budhistských. Z tak častého vyskytání se bylo zřejmo, že důlky a rýhy ty mají zvláštní svůj význam, jakož již židům v původní jich vlasti byly posvátnými; neboť čteme v bibli tato slova: „Na kamení, jejž položil jsem před Jozuu, má býti 7 důlků, ty do něho vytešu, dí hospodin". Jistotně, že zvyk ten vyšel původně od pohanů, kteří k němu vázali rozličné pověry a od pohanů pak zdědil se na křesťany, přečkal celý středověk a udržel se místy až do dob nynějších, třebas vrstevníci naši namnoze významu důlků a rýh oněch neznají již a nejvíce je jakožto hru pouhou dětem ponechávají. — Není pochybnosti, že zvyk ten prvotně pohanský v křesťanské době byl trpěn, ba místy i podporován tím, že schválně do zdiva kostelů u vchodů zvláště zasazovány jsou pískovce měkké, aby lid do nich pohodlně důlky a rýhy

Památné důlky a rýhy na chrámě svat. Mořice v Olomouci.

mohl vrývati a vkroužiti. Odtud není divu, že památné ty důlky shledáváme na celé řadě starých kostelů, zejména v končinách druhdy slovanských, jako v Lužici, v Pomořanech a j., po přednosti na chrámech svat. Mořice, ale též ve Švýcarech, ve Švédsku a j.

Nuž, a jakého zvyk ten jest významu? Vědecké bádání v této věci dospělo k následujícím výsledkům: Lid pověrečný buď prášek z důlků a žlábků na posvátných zdích chrámových vykroužený užíval jakožto lék od nemocí různých buď před válkami i jindy v rýhách brousil meče a jinou zbraň, aby si tím zjednal ochrany zázračné, buď vmazával do dulků a žlábků máslo a mast, by později užil mastnot těch za lék zvláště účinný při hojení ran; buď lid do dulků a žlábků ukládal vlasy osob nemocných, aby tyto okřály, jakož dosud lid nastrkává zuby lidské do puklin dřevěných křížů při kostelích, očekávaje, že takto zažene zubů bolení.

Proto nebude nám s podivením, že také při starých kostelích moravských ony dulky a rýhy památné se vyskytují, ba také na křížích cyrillomethodějských, což zajisté o velikém stáří křížů těch svědčí. Mimo kříže cyrillské vypátral

jsem posud důlky a žlábky řečené na zdi bývalého hřbitova v Bořitově na Brněnsku, u vchodu a v zadu presbyterija staré kaple v Litovli, jakož i při hlavním vchodu a na zadní zdi presbyterija chrámu svatomořického v Olomouci. Památky posledňejší ovšem nynější opravou kostela svat. Mořice brzo vezmou za své. Jsou to hlavně dva pískovcové kameny (viz jejich vyobrazení), zasazené v jednom pilíři presbyterija, jež zasluhují povšimnutí. Důlky na nich jsou 2—3 cm. průměrem a 1—1·5 cm. hluboké; rýhy ukazují se 15—25 cm. dlouhé, někdy i 2 cm. široké, 1—2 cm. hluboké, shora dolů vedené a přiostřují se klínovitě k oběma koncům svým. Snad ct. členové spolku i jinde památky podobné vypátrají. *Dr. J. Wankel.*

Staré hroby u Choliny. Nedaleko Choliny na Litovelsku vypátráno před nedávnem muz. spolkem pravěké pohřebiště, posud nikým neprokopané. Jsou to hroby slovanské z prvních století po Kristu, hroby v řadách určitých vykopané, tak zvané hroby řadové, do nichž druhdy uloženy byly celé mrtvoly nebožtíků, nespálene. Kostry leží 0·5 až 1 m. hluboko a jsou hlavami obráceny k východu; lebky jsou tak zvané dlouhé (dolichocephala) a prostřední (mesocephala) podoby. Skoro u každé kostry byly nalezeny spěžové prsteny, tak zvané hákové čili spánkové prsteny, které se vesměs připisují Slovanům z oněch staletí, jež činí přechod od pohanství k dobám křesťanským. Hákovými nazývají se prsteny ty proto, poněvadž jeden konec obruče na způsob háku *(a)* jest zahnut, spánkovými pak slovou, poněvadž dávní předkové a předkyně naši nosívali prsteny takové hlavně jakožto závěsnou ozdobu při spáncích. Snad měli je pověšeny na řemíncích. Spánkové prsteny jsou větší a obyčejně z tenšího drátu spěžového; ty prsteny však, jež po našem způsobě noseny byly na prstech, jsou malé, ale tlušší (viz vyobrazení) a hmotnější. Kromě spěžových nalezeny byly prsteny takové i ze stříbra a ze zlata. *Dr. J. Wankel.*

a

Nález českých grošů v Žalkovicích. V měsíci květnu t. r. započal p. František Vymětalík, rolník v Žalkovicích, okresu kroměřížského, kopati základy k nové budově. Když při kopání došlo ku strhnutí staré sklepní zdi, objevena nádoba hliněná, kteráž bohužel kopnutím zároveň rozbita jest, obsahující samé peníze silně zelené, tenké, velikosti asi bývalých dvacetníků. Již podle popisu mně sděleného hádal jsem na groše Pražské, ony proslavené peníze české, které na kopy se počítaly. A v skutku, když laskavostí p. Bradíka, starosty Žalkovického, mně peníze ukázány, poznal jsem na první pohled, že hádání mé bylo správné. Jednalo se nyní jen o to, dokázati, ze které doby groše ony pocházejí. Peníze byly v nádobě hliněné, (která podle všeho na půl třetího decimetru zvýší byla) hustě směstnány tak, že jich mohlo býti několik set. Určení stáří jich nebylo ale tak naprosto snadným. Povlak, který se na penězích během několika set let byl vytvořil a je takměř slepil, byl tak mohutný, že po odstranění jeho kyselinami, jen stříbrný plíšek zbyl. Přece však se na několika (nejspíše ze středu nádobky pocházejících) mincích méně poškozených zcela dobře podařilo odstraniti povlak a zřetelně i nápisy přečísti. A u všech těch bylo alespoň částečně znatelno: Na jedné straně český dvouocasý lev a kolem: Grossus pragensis (t. j. groš pražský), na druhé: Česká koruna a kolem ve vnitřnějším kruhu: Wenceslaus tertius (t. j. Václav třetí) a v zevnějším: Dei gratia Boemorum rex (t. j. Boží milostí Čechů král). Nezdá se, že by peníz některý byl býval z doby pozdější; neboť na všech, při nichž povlak odstraniti se dal, tak aby písmo a znaky čitelny byly, jen Wenceslaus napsáno. Ta okolnosť nasvědčovala by tomu, že peníze na místo své ukryty v bouřích nastalých po smrti Václava třetího, který jak známo, posledním jsa mužským Přemyslovcem, r. 1306. v Olomouci úkladně jest zavražděn. Jelikož pak Václav třetí pouze od r. 1305.—1306. vládl, nalezené peníze najisto roku 1305. nebo 1306. raženy jsou a stáří jich jest tedy pěti set sedmdesáti osmi neb deviti let. Zároveň jsou z nejstarších grošů českých; neboť první groše české či pražské vůbec raženy l. p. 1300., tedy za Václava II. v Hoře Kutné. — Staletá ta doba by arciť nebyla mnoho penězům za obyčejných okolností uškodila, máme zajisté české groše zcela zachované z dob těch; ale místo, kdež ukryty byly, to je zničilo. Ať již cokoliv ve sklepě bývalo (dá se předpokládati, že také víno), vyvinovala se, jako vůbec ve sklepě, hojnosť kyseliny uhličité a ta pronikajíc zdivem do nádoby hliněné, do šeda vypálené, porušila peníze. Měď, která přimíšena byla stříbru, spojovala se s kyselinou uhličitou nejspíš asi tak, že se jen okysličovala. A processu tomu děkovati jest vzácnosť, na penězích žalkovských ale všeobecnou, totiž překrásné, byť jen pod zvětšovacím sklem zřetelné, oku však (hlavně pro lesklé plochy) přece

pozorovatelné krystalky *kupritu* č. rudy měděné, čistého to kysličníku mědičnatého (Cu_2O). Krystalky ty jsou tím vzácnější, že tvar jich jest spojka osmistěnu a krychle (O, ∞ O ∞), kterýžto daleko řídčeji se naskýtá než obyčejný tvar krychlový. (Kuprit jako nerost, z něhož se měď dobývá, v Cornwallu, Chessy u Lyonu, u Moldavy v Banátě, na Urálu a u Slavkova v Čechách se nalézá. Pro Moravu jest nerostem novým, byť i byl jen zpola „přirozeně" se vytvořil). — Dalším okysličením se kupritu a sloučením s kyselinou uhličitou vytvořil se zelený onen nerost, který převážně peníze pokrývá, a místy v pěkných štětičkovitých skupinách se naskýtá. Není pak nerost ten ničím jiným, nežli pěkným malachitem a prozrazuje se šuměním v kyselině uhličité ihned jako uhličitan. Jesti malachit vodnatý uhličitan měďnatý ($2CuO.CO_2 + HO = CuCO_3 + H_2CuO_2$).

Tak tedy nalezené groše mimo archaeologickou cenu svoji i mineralogickou mají a bude se moci každý navštěvovatel muzea na oči vlastní o tom přesvědčiti; neboť zprostředkováním p. Bradíka, starosty Zalkovského, p. Fr. Vymětalík zachovalou spodní část nádobky, obsahující asi 60–70 setmelených (malachitem a kupritem) grošů, muzeji olomuckému daroval. Oběma vzdávají se tímto srdečné díky.

Ku zprávě této dodáváme, že původní cena grošů rovnala se asi našim bývalým dvacetníkům (35 kr.). Ze hřivny stříbra čistého raženo jich zprvu 60, později 64 a děleny jsou na 12 peněz bílých. Dobrota grošů pražských byla tak velká z počátku, že staly se „měnou" Evropskou; později však ztrácely na hodnotě své, tak, ze r. 1470 již jen asi 10 našim krejcarům se rovnaly. Ale vždy počítaly se na kopy. Grose Míšenské od nich dobře rozeznávati sluší. *J. Kleaňa.*

Mince vykopány. Dne 17. července t. r. dokopal se náhodou v zahradě své p. Jos. Klain, rolník v Rozvadovicích na Litovelsku, nevelikého hrnce ze šedé hlíny, v němž bylo asi 30 dvacetníků cís. Marije Terezije, docela ještě neporušených. Nepochybně poklad ten zakopán byl za sedmileté války. — Touž dobou p. Jos. Kvapil, rolník v Lesanech čís. 13. na Prostějovsku, rozkopával vyvýšeninu v zahradě své. Tu nalezeno porůznu ve hlíně 7 stříbrných tolarů a střepy nádoby, v níž snad původně mince byly uloženy. Tolary nalezené vykazují letopočty: 1582., 1604., 1604., 1620. 1622. a 1628. Na jednom neviděti letopočtu žádného, jest však na něm opis rakous. arcivév. Ferdinanda. Poklad tedy pravdějatně byl zemi svěřen na začátku války 30tileté a zapomenuto na něj, když majetník peněz těch buď nemocí, buď mečem byl zahynul. *J. H.*

Nerozluštěné nápisy na Moravě. V předešlém čísle „Časopisu" podán byl nápis vytesaný na památném kříži nedvězském, jejž přečísti dosud se nepodařilo. — Náhodou dostal se nám do rukou list, před mnoha asi již lety ze zámeckého archivu rajeckého vypsaný a nyní v muzeji našem uložený, v němž zmínka se činí o pěti pamětných nápisech taktéž nerozluštěných. Ovšem jest se obávati, že kameny, na nichž ony nápisy se nalézaly, přišly zatím na zmar; nebo onen prvopis v rajeckém archivu psán byl buď r. 1755. nebo brzo po roce tom, tak že odtud minulo asi 120 let. Stůjž zde výpis řečený slovně: 1. V jednom vinohradě u Slavkova stojí kámen podoby rovnoběžnostěnu, na němž jsou tři řádky řeckých písmen. Neznámo, jaký jest smysl jejich. — 2. Pod brumovským zámkem, ve zděné klenbě jest úhledný sarkofág a na něm dva nerozluštěné nápisy řeckými literami psané, jeden o 2, jeden o 6 řádcích. — 3. V poli asi půl hodiny od Kroměříže leží veliký čtyřboký, dutě vyhloubený kámen, jehož druhdy snad při nějaké studni upotřebeno. Na kameni tom shledávají se 3 řádky, složené též z liter řeckých v jazyku neznámém. — 4. Východně od Žďáru, blízko již Nového Města stojí veliký kámen s 9 řádky neznámého písma. — 5. V jednom lese mezi Novým Městem a Svitavami jsou zbytky starého hradu, kdež nad branou jest nápis římský (latinský) a nad ním nápis jiný, složený z neznámých liter, mezi které také 3 staroněmecké (?) vpleteny jsou. Dále vyslovuje pisatel domněnku, že ony nečitelné, z řeckých liter složené nápisy, jsou snad slovanské. Podobá se sice, že pisatel referoval tu jen od pouhého doslechnutí; ale poněvadž není vyloučena možnosť, že některý z pěti nápisů dotčených jest snad skutečně staroslovanský, z doby cyrillo-methodějské pocházející, odporučuje se věc bedlivému povšimnutí. *J. H.*

Literatura týkající se naší vlasti.

O hlemýždi „Helix Clessini" zvaném. Od J. Uličného. *(Ueber Helix Clessini sp. n von Jos. Uličný in Brünn. Malakozoologische Blätter, herausgegeben von S. Clessin. Siebenter Band.)* Jak dalo se očekávati, pokračuje znatel našich měkkýšů Moravských, p. prof. Uličný, v bádání svém, a výsledek jeho pozorování

jest zcela nový druh, dosud nepopsaný, hlemýždě: *Helix Clessini*. Druh tento stojí blízko ku Helix transsylvanica, pod kterýmžto jménem také v práci, o níž jsme na str. 82. časopisu tohoto zprávu podali, jest uveden a také blízko druhu Helix sericea. Na základě bedlivého pozorování zevního i vnitřního, dospěl p. autor ku přesvědčení, že má před sebou nový druh, jejž po znamenitém malakozoologu Clessinovi nazval: Helix Clessini. Diagnosa druhu tohoto zní následovně: Testa anguste umbilicata, subglobosa, tenuis, luteoalba, concolor vel rarissime fascia, vix visibili, colore carente cingulata, subpellucida, striata, nitidula et pilis brevissimis, densis pubescens; Anfractus 5, convexiusculi regulariter accrescentes; spira elevata apice prominulo; apertura late lunata, peristoma simplex membranaceum, intus interdum subtilissime albido-incrassatum, rectum, margine columellari reflexo, umbilicum haud semitegente. — Alt. 6—6·5 mm., lat. 8 mm. Druh ten žije na křovinách pokraj lesů a leze po nich na listy, kdež dlívá po delší dobu. Nalezen u Brna a u Olomouce a není častý. *J. Kl.*

O stonožkách okolí brněnského. Od **J. Uličného.** *(Bericht über bei Brünn gesammelte Miriopoden von Josef Uličný. Sonderabdruck aus dem XXII. Bde. d. Verh. d. Naturf. Ver. in Brünn).* Pilný pozorovatel moravských měkkýšů, p. Uličný, sbíral na svých výzkumních výletech také stonožky, a že sám, zabývaje se měkkýši, neměl času ku prohlednutí zásob svých, odeslal je známému myriopodologovi dru. Rob. Latzlovi do Vídně, a ten podal seznam 37 druhů více méně hojných. Vedle toho stanoveny ještě dvě odrůdy. Dr. Latzl, který sám na Moravě stonožky sbíral, uvádí ve své knize: Die Myriopoden der oesterr.-ungarischen Monarchie" ještě šest jiných druhů z Moravy (z nichž dva: Brachydesmus subterraneus, Heller a Trachysphaera Hyrtlii Wankel., známý archaeolog náš Dr. Wankel z jeskyní moravských popsal, Sitzber. der kais. Acad. d. Wiss. 43. Bd. 1861.), takže všech druhů, jež na Moravě pozorovány byly 43 jest. Stonožky v kraji hornatém častější jsou a vždy (i v lednu) živé je lze naleznouti. Neupadají, jak se zdá, ve spánek zimní. Sbírati je, nejlépe se odporučuje do láhviček, v nichž papír pijavý se nalézá, smočený étherem nebo benzinem. Výpary ty je usmrcují a přece netvoří je křehkými. Tím při přenášení se i neporušují tak snadno, jako když do lihu jsme je dali. Popisy stonožek dobré má Latzlova zmíněná kniha. *J. Kl.*

O některých nálezích pravěkých, ježto učiněny byly v **Kroměříži a v okolí.** Od **H. Struschky.** *(Über einige zumeist praehistorische bei und in Kremsier gemachten Funde. Von H. Struschka, k. k. Bez. Schulinspektor und Gymnasiallehrer. Kremsier, 1884.)* Spisovatel popisuje v dílku tomto starožitnosti, které za let posledních na Kroměřížsku buď jím samým byly vypátrány, buď od jiných badatelů, jako zejména od p. dra. Suchého nalezeny. Vzmiňuje se také o mnohých památkách, které mu druhdy od veled. p. děkana R. Kašpara v Holešově byly zapůjčeny a nyní v našem muzeji se chovají. Obsah rozvržen podle nálezů na tyto odstavce: Hradisko, Kotojedy, Zdounky, Zborovice, Roketnice, Holešov, Měrovice, Lutopecny, Dobrotice, Lukovec, Mutěnice, Střílky, Chlum, Kroměříž, Hulín, Olomouc, Hostýn a Nová Ves. Dále pak připojen jest obšírný výklad ku dvěma tabulkám, na nichž více než 70 různých památek starožitných jest vyobrazeno. Celkem spisovatel jeví se býti pilným pozorovatelem a sběratelem; ale dílku jeho lze by bylo činiti výtku nejednu. Tak projevuje na str. 9. domnění, že umělé pravěké předměty z kamene a kosti robené nepatří k památkám slovanským, což naprosto jest chybno. Vůbec třeba míti na zřeteli, že předslovanských památek na Moravě jest velice po skrovnu a že každý pravěký nález u nás učiněný a priori především ke slovanské dávnověkosti máme táhnouti, když z nezvratných důvodů není nám jinak činiti. — Také jsme se podivili, že spisovatel o nálezu měrovickém (str. 15.) míní, že jest původu keltického. Domníváme se, že o Keltech u nás mluviti lze již toliko žertem. — Nevíme, odkud čerpána jest zpráva na str. 18., že v Lošticích před lety 300 (?) hliněných pohárů starožitných bylo nalezeno. Vím jistotně, že jich bylo asi 100, nic více a pocházejí tyto nádoby ze století XIII. nebo XII. *J. H.*

Příspěvky ku pravěkým dějinám Čech. Od **J. N. Woldřicha.** *(Beiträge zur Urgeschichte Böhmens. Von J. N. Woldřich. Mit 8 Tafeln. Wien, 1883.)* Proslulý anthropolog Woldřich přísně vědecky probírá ve spise tomto předně 5 hradišť v Čechách jižních, dále pak umělé jeskyně u Čkyň, mnohé mohyly a jiné památky jihočeské a končí dílo své popsáním neobyčejného množství bronzů, jež se vyoraly a vykopaly r. 1881. u Křtěna v Čechách severních. Poslednější tento nález jest skutečně prvním toho druhu v Čechách; neboť obsahoval 16 velikých a 542 malých prstenů, 3 palstáfy, 3 srpy atd., celkem na 10449 gr. bronzu.

Nepochybně, že to bylo zboží nějakého kočovního obchodníka, jenž zemí procházel. Nemůžeme zamlčeti pochvaly své k vývodům na konci str. 37., kde spisovatel — ačkoliv nález jest tak hojný — nemůže se odhodlati s určitostí připsati původ předmětů ani Keltům ani jiným a na Slovany nezapomíná. Illustrace k dílu přidané provedeny jsou mistrně. *J. H.*

Románská okna někdejšího knížecího hradu olomuckého. Od **K. Biefla.** *(Romanische Fenster der ehemaligen mährischen Herzogenburg in Olmütz, mit einem Anhange über ausgegrab. Graphitthonscherben. Gezeichnet von K. Biefel, fürstlichen Ingenieur. Mit 5 Abbildungen. Olmütz, 1884.)* Co se krátkého textu týče, měli bychom co namítati na místě nejednom; neboť shledávají se tu mnohé názory nynějším stavem vědy již dávno překonané. Za to tím záslužnější jsou vyobrazení k dílu přidaná a děkujeme p. auktorovi z plna srdce, že románské (či snad byzancké?) skvosty tyto starého olom. hradu knížecího kresbou vydal na veřejnosť. Viděti na nich zřejmo, že Morava měla dávno před tím své stavitele umělce, nežli ještě gothika k nám byla přenesena. *J. H.*

Sv. Method a Uhorsko. Pojednává **F. V. Sasinek.** V Turč. sv. Martině, 1884. Ctěn. spolupracovník náš, em. professor bohosloví, P. F. V. Sasinek ve spisku tom podává zajímavou studiji historickou, zajímavou proto hlavně, že doličuje v ní domněnku, že onino Uhři, kteří do Pannonije uvedeni byli Arpadem a s Arnulfem společně bojovali proti Veliké Moravě, byli Slované (!), tedy národ docela různý od skutečných Maďarů, kteří tehdy sluli Polovci, že tedy v Arpadovcích byla krev slovanská, jakož vůbec na Uhersku, dříve valně slovanském, teprv kalvinismem ideja národnosti maďarské nabyla síly úplné. Ovšem jsou to vše posud jen domněnky; ale neradno by bylo, toliko odmítati jich hrdopyšně. *J. H.*

Nástin hist.-kulturního obrazu Jindřichova Hradce od konce XV. století až do konce věku XVIII. Od **J. Ortha.** V Jindř. Hradci, 1879. a 1883. K čemuž přidán spisek „Jindřicho-hradečtí měšťané v l. 1623.—1827. do svazku městského přijatí", v J. Hradci, 1881. — Spis páně Orthův jest velmi pilná práce badatelská, sestavená hlavně na výpisech z místních archivů městského a zámeckého. Není to pouhý nástin, jest to skutečný, místy velmi poutavý obraz kulturní tří století, k němuž Jindř. Hradci jest jen blahopřáti. My ke spisu tomu svým časem ještě se vrátíme. *J. H.*

Zprávy „Včely Čáslavské" *za léta 1882.-84.* Již celou řadu let, co do bádání vlastivědného zdárně působí v Čechách východních archaeologický spolek „Včela" v Čáslavi, jehož duší jest velepilný učitel p. K. Čermák, muž to v anthropologiji velmi obeznalý. Jeho péčí vydala „Včela" již 2 výroční zprávy, jednu za r. 1882/3., jednu za r. 1883./4., v nichž mimo vylíčení spolkové činnosti, seznamy členů a j. obsaženy jsou tyto zajímavé články: O nejstarší pečeti města Čáslavi; — Žárový hrob nad Ksinami; — Náhrobní památky děkan. chrámu v Čáslavi; — Dna popelnic znameními okrášlená z Čáslavska; všecky z pera K. Čermáka; dále ještě: Živnostenský pol. řád z času Rudolfa II., od předsedy „Včely" p. J. Hendricha. Ku pojednáním Čermákovým přidáno jest mnoho zdařilých illustrací. *J. H.*

Hora sv. Klimenta u Osvětiman. Od **Fr. Přikryla,** bohoslovce. V Olomouci, 1884. Malý spisek ten vnadným způsobem pojednává pověsti lidu slováckého o památné hoře svatoklimentské, zejmena pak o někdejší tamní škole cyrillomethodějské a jejím zániku. Spisek ovšem určen jest pro obecný lid a tudíž zcela populární; ale domníváme se, že historické upomínky v něm obsažené zasluhují, aby též vědeckým způsobem důkladně byly probádány a očekáváme od nadějného mladého spisovatele, že svým časem práci tu též podnikne se zdarem. *J. H*

Jan Filipec, biskup Velko-Varadinský a správce biskupství olomuckého. Od **Fr. Koželuhy,** professora náb. v Prostějově. (Ve čtvrté zprávě české vyšší školy realné v Prostějově za r. 1884.) Památka mnohých Moravanů velezasloužilých o vlasť a národ pokryta jest ještě rumem zapomenutí a nevděku. Jest to tedy dílem chvalitebným, jež podnikl ctěný náš spolupracovník P. Fr. Koželuha, zdařile vylíčiv na základě původních pramenů i listin život a působení rodáka prostějovského, biskupa Jana Filipce (nar. r. 1431., † r. 1509. v Uh. Hradišti), „muže to, jemuž jistě ne poslední místo v dějinách náleží, muže o říši a vlasť zasloužilého. Zajisté málo jest takových karakterů, jakým byl Filipec, jehož činnosti slavné málem půl století XV. náleží, muže, který nikdy ani církvi ani národu svému se nezpronevěřil a vždy vděčně činem pamatoval na své rodiště Prostějov". *J. H.*

Z dějin starých Slovanů. Z literární pozůstalosti **Vacslava Křížka** podává Fr. A. Slavík. V Táboře, 1883. Uvádíme dílo toto u vědomosť ct. čtenářstvu hlavně proto, poněvadž účel jeho ve mnohé příčině totožným jest s účely našeho „Časo-

pisu", totiž šířiti smysl pro dávnověkosť slovanskou, jíž až do nedávna nedbáno. A přec tam právě jsou kořeny národního života našeho a dokuď těch nepoznáme plně a *po pravdě,* dějiny národa našeho budou kusými pořád. Ve spise Křížka zvěčnělého dovedně vylíčeny jsou všecky téměř stránky vzdělanosti staroslovanské, dále podány tu zajímavé studije z pohanské mythologije slovanské, jakož i přehled kněh pomocných, jednajících o týchž věcech. Ovšem tu onde shledáváme udání, s nimiž nelze nám souhlasiti úplně a jež hlavně odtud jdou, že Křížek nevěděl, že po svat. Cyrillu a Methoději u Slovanů více pohanství nebylo. Ostatek dílo Křížkovo jest vzorným a najde zajisté mnoho přívrženců.

J. H.

Kronika olom. spolku muzejního.

Přeradostnou událostí pro spolek náš, zejména pak pro vel. členy kněze jest zajisté, že nedávno také Jeho eminence nejdůst. pan landkrabí Bedřich z Fürstenberku, kníže-arcibiskup olomucký, kardinál etc. etc. poctil vlastenecký podnik náš přistoupením svým za člena zakládajícího. Událostí tou nemálo na veřejnosti spolku našemu přibude důvěry, již on také zasloužiti si snaží se všemožně. Celkem za minulého (III.) čtvrtletí počet členů spolkových rozmnožil se o 209, z nichž 201 jsou členové řádní a 8 zakládajících. Mezi poslednější mimo Jeho eminenci patří: p. MUDr. L. Fritz, lékař v Jihlavě, p. JUDr. J. Kozánek, c. k. notář a advokát v Kroměříži, slav. Občanská záložna v Olomouci, vel. p. Frant. Snopek, kooperator v Tovačově, slav. Ústřední spolek jednot učitelských na Moravě, p. Jos. Wurm, ředitel banky „Slávije" v Brně a slav. Záložna rolnická v Litovli

Zvláště příkladným úkazem jest, že přičiněním p. A. Michalíka na bohoslovecké fakultě olomucké počet členů řádných jedno sto již překročil. Nemalou ctí jistotně pro spolek jest, že mezi členy řádnými čítá též dva přední naše mistry hudební: A Dvořáka a K. Bendla v Praze.

Aby výbor muz. spolku na jevo dal, kterak si váží podpory příznivců pro zájmy spolkové zvláště činných, jmenováni jsou jednohlasně tito členové dopisující: p. dr. Fr. Dvorský, professor v Třebíči, p. J. Chromeček, starosta v Předmostí u Přerova, p. J. Klvaňa, professor v Kroměříži, p. H. Krch, professor v Přerově, p. E. Mládek, inženýr v M. Ostravě, vel. p. J. Sedláček, kooperator v Bzenci a p. J. Tkáč, professor v Uh. Hradišti, čímž počet všech dopisujících členů na 10 doveden.

Dne 2. června t. r. konal spolek muzejní první kočovní schůzi svou a sice ve staroslavném Tovačově, která z mnoha příčin všem účastníkům zůstane nezapomenutelnou. Přibyvším z Olomouce členům výboru muzejního, mezi nimiž nalézal se též poslanec, vel. p. J. Vurm, dostalo se pocty neočekávané, tím, že byli slav. představenstvem a vel. duchovenstvem místním co nejsrdečněji uvítáni. Síň, ve které se schůze konala, byla vkusně vyzdobena a naplnila se ke 3. hodině odpol. hojným obecenstvem. Místopředseda spolku muz., p. JUDr. J. Hynek z Olomouce vřelými slovy vítal přítomné jménem celého spolku muzejního a zahájil pak schůzi kočovní. Napřed řečnil p. dr. J. Ambros z Olomouce, a vylíčil vzletnými slovy cíl našeho spolku jakož i překážky, jež nám jest překonávati, vyzývaje zároveň přítomné, aby muz. spolek ve snahách jeho podporovali horlivě. — Po té mluvil vel. p. Fr. Koželuha, prof. české reálky v Prostějově, o starožitnostech, jež nejvíce v okolí polešovském, částečně pak vůkol Prostějova byl vykopal. Slova svá znázorňoval hojnými předměty starožitnými, jež s sebou byl dovezl a jež pak muzeji našemu daroval, kteréžto prohlášení od všech přítomných přijato bylo hlučným „na zdar!" — Konečně ukazoval prof. J. Havelka z Olomouce některé starožitnosti, jež kustos p. dr. Wankel byl nalezl u Předmostí, jmenovitě mamutí hnát, nástroje kamenné a koštěné z doby mamutí a j. Po schůzi veliký počet hostí prohlížel si s ochotným dovolením vrchnosti tamní památný hrad tovačovský ve všech jeho prostorách. V téže schůzi kočovní nových členů přihlásilo se blíže třiciti. — Na počesť přítomným uspořádal téhož dne večer slav. spolek „Ctibor", za řízení p. učitele J. Kubíčka, mistrný koncert, při němž i mnohé dámy tovačovské účinkovaly. Taneční pak zábavou krásná tato vědecko-národní slavnosť ukončena. Tisíceré díky všem těm, již ku zdaru jejímu nějak přispěli. Spolku muzejnímu zůstane ona vždy povzbuzením velikým.

Podporován jsa příznivým počasím letním, pokračoval ve čtvrťletí minulém spolkový kustos, p. dr. J. Wankel v prohledávání památných míst po Moravě.

Napřed vypravil se do Černotína u Hranic; avšak nedopátral se v tamní jeskyni, k majetku statkáře a poslance p. J. Šindlera patřící, žádných starožitností zvláštních. Lepšího výsledku měla výprava páně kustodova do Choliny na Litovelsku, podniknutá ku vyzvání p. učitele V. Augustina ze Seničky. V Cholině nalezeny jsou pravěké kostry, předměty železné a bronzové. — Později pomocí 2 dělníků prokopával p. kustos žaroviště v Nákle, na něž spolek upozornil horlivý starožitník, tamnější kaplan vel. p. M. Růžička. V jednom žarovišti tu nalezen obětní kámen, uprostřed provrtaný. — Vypraviv se do Litovle, konstatoval p. kustos na kapli tamní podobné žlábky a důlky památné, jakéž se vypátraly také v Olomouci na chrámu svat. Mořice. — Velikých výsledků měla výprava, upozorněním p. F. Přikryla, bohoslovce, podniknutá do Kroměřížska, zvláště pak do Jarohňovic a Šelešovic. Blíž Šelešovic v lese prací 2 dělníků proryta byla dne 16. července jedna mohyla a nedaleko Jarohňovic, v lese „Oboře“ za dnů 7., 8., 9., 18. a 19. července radou revírníka p. Macenaura a prací 2—5 dělníků prokopáno několik mohyl. Ve 4 nalezen také hrob, obsahující lidskou kostru, jiné ještě kosti, dále pak předměty železné a hliněné. Nejspíše jsou to hroby z té doby, kdy naši předkové slavní hájili svobodu vlastí proti Frankům výbojným. — Dne 30. července zástupce kustoduv prof. J. Havelka vypravil se do Šternberka, kdež u samé stanice chotí jeho, Vlastou, vypátrán jest památný kříž cyrillomethodějský, dne pak 3. srpna ohlížel panské pole „Valník“ u Náměště, na kterém několik dní dříve popelnice a předměty bronzové byly vyorány. Při té příležitosti darem od místního p. nadučitele, Fr. Nešpora přijal pro muzejní sbírky kamenný mlat, několik pravěkých nádob z Valníka a od p. učitele F. Běhala bronzovou jehlici, taktéž na Valníku vykopanou. — Ku vědomosti vzal spolek muz. zprávy o nálezích z Kožušan (od p. učit. A. Pechy), z Topolan) od p. T. Dofka) a ze Všeminy (od vel. p. J. Koblihy).

Poněvadž dobou poslední poznána jest veliká národní a kulturní důležitosť lidových vyšívání moravských (viz pojednání Vl. Havelkové v tomto čísle), utvořil se přičiněním pí. Žáčkové, pí. Pospíšilové a pí. Havelkové z Olomouce v muz. spolku olom. zvláštní odbor dámský, který si obral za úkol pilně sbírati částky národních krojů moravských, zvláště pak vyšívání národní. Pořádání sbírek dotyčných a registrování předmětů získaných odevzdáno pí. Vl. Havelkové. Dámský odbor ten vykázati se může již značnými výsledky, k nimž zvláště také se přičinily: pí. Bazalová, pí. Vyšínová a pí. Černochová z Olomouce, pí. Krchová a pí. Uhliřová z Přerova, pí. Bakšová z Ořechoviček, sleč. Běhálkova z Tovačova, sleč. A. Bezděkova z Kobylí a sleč. F. Kubíkova v Čejči, jimž všem buďtež srdečné díky!

Konečně nemůžeme nepodotknouti, že kustodovi našemu, p. dru. J. Wanklovi, poslední dobou ze tří stran dostalo se čestného vyznamenání. Jmenován jest čestným členem archaeologického spolku „Včely“ v Čáslavi, čestným členem anthropologického spolku ve Washingtonu v Americe a korrespond. členem c. k. centrální komise pro zachování památek ve Vídni. Vyznamenání takové zajisté ke cti slouží i celému spolku muzejnímu.

Sbírky muzejního spolku

Sbírky muzejní zatím zase rozhojnily se valně a to téměř ve všech oborech.

Přírodniny z doby geologické daroval p. prof. J. Klvaňa z Kroměříže a p. prof. K. J. Maška z N. Jičína velikou sbírku zkamenělin štramberských.

Památek pravěkých ovšem nejvíce přibylo z oněch nálezů, jež kustos muzejní p. dr. J. Wankel učinil v Předmostí, v Cholině a v Nákle; ale také mnoho jich darováno. Tak daroval veled. p. Rud. Kašpar, děkan v Holešově, celou sbírku památek z tamního okolí, zejména: nádoby, střepy, dýmky(!), kostěné a kamenné nástroje a j. s hradiště dobrotického, mlat z Lukovce a jiné předměty z Rudslavic; vel. p. F. Koželuha, professor v Prostějově, daroval četnou řadu drahou starožitností z okolí holešovského a prostějovského a sice: nádoby, popelnice, kotlíky, štěrchadlo, drtidla, bronzy a j.; p. P. Mucha, učitel v Biskupicích, pazourkový nůž z okolí Luhačovic; dále p. F. Nešpor, nadučitel v Náměšti, p. A. Pecha, učitel v Kožušanech a vel. p. M. Růžička, kaplan v Nákle rovněž dary přispěli.

Sbírka památek historických rozmnožena nejvíce nálezem jarohňovickým. Darem došly: Od veled. děkana holešovského p. R. Kašpara: železné starožitnosti s hradiště dobrotického a s Hostýna; od p. nadučitele St. Chytila z Loštic: středověká železná přílbice; od p. F. Gregárka, bohoslovce: železný meč z Prusenovic; od slav. obce Seničky památný kříž cyrillomethodějský; od p. J. Urbáška, hostinského v Kožušanech: železné starožitnosti z lesa „království“.

Do sbírky mincí a penízů památných přispěli: p. A. Ambroz z Vrchoslavic, vel. p. F. Bečák, farář v Senici,

p. prof. E. Bronec. p. J. Černoch, bohoslovec a p. J. L. Černý, jen. zástupce „Slávije“ v Olomouci (velkou řadou mincí), p. V. Dostál, sekretář města Veselí, p. F. Heidenreich a p. St. Chytil, naduěitel z Loštic, vel. p. J. Jedlička, farář v Bohuslavicích, veled. p. děkan R. Kašpar v Holešově, p. B. Koutek z Topolan (větší sbírkou peněz, mezi nimi jeden římský), pí. A. Macenaurová v Pravčicích, p. S. Masařík, hostinský v Kožušanech, vel. p. T. Mayer, farář v Klenovicích (větší řadou mincí), p. F. Reichard, účetní, p. J. Šauer, dohlížitel v Olomouci, vel. p. Fr. Trávníček, farář v Pavlovicích, vel. p. J. Vychodil, kooperator v Uh. Ostroze, p. F. Vymětalík, rolník v Žalkovicích a vel. p. J. Zbořil, kaplan v Hněvotíně. Mimo to spolkem muz. zakoupeno mincí starých za 25 zl. r. č.

Sbírku listin dary rozhojnili: p. prof. E. Bronec v Olomouci, p. R. E. Friedl v Jaroměřicích, p. Pospíšil z Kostelce u Prostěj., p. K. Steinschneider, obchodník v Tovačově (krásným rukopisem z r. 1692.), p. F. Úlehla, sollicitator v Olomouci a p. T. Zdráhal z Ustína.

Knihy spolku darovali: p. J. Bakalář, novokněz na Brněnsku, sleč. X. Běhálkova v Tovačově, pí. A. Macenaurová v Pravčicích, vel. p. T. Mayer, farář v Klenovicích, p. J. Orth, řed. v Jindř. Hradci, vel. p. M. Růžička, kaplan v Nákle, p. H. Struschka, školdozorce v Kroměříži, p. M. Václavek, školdozorce na Vsetíně a p. J. N. Woldřich, prof. ve Vídni.

Nejvíce poslední dobou přibylo národních krojů a nár. památek průmyslových a to hlavně přičiněním veled. p. poslance J. Vurma v Olomouci. Darované předměty jsou buď části národního kroje, buď předměty starodávním způsobem moravským vyšívané, jež spolku muz. zaslali: pí. L. Bakšová v Ořechovičkách, vel. p. F. Bečák, farář v Senici, p. F. Běhal v Nákle, sleč. X. Běhálkova v Tovačově (velkou řadu vyšívání), sleč. A. Bezděkova v Kobylí (krásnou sbírku rozl. předmětů), sleč. F. Böhmova z Tikovic, pí. B. Bouchalová z V. Prosenic, p. prof. E. Bronec, pí. F. Březinová ze St. Vsi, pí. J. Černochová, majitelka „Našince“ v Olomouci, pí. F. Doťková v Topolanech, sl. F. Fišarova z Příkaz (celou řadu), sl. M. Jeřábkova v Tovačově (krásný pentlík a j.), pí. Izáková v Křelově, pí. E. Kameníčková v Nákle, pí. F. Králová v Těšeticích, sleč. F. Kubíkova, učitelka v Cejči (krásnou sbírku vyšívání a j.), pí. Kubková v Nákle, pí. Kuželová ze St. Vsi, slečna Loykova v Tovačově (celou řadu vyšívání), p. B. Maršálek z Rataj, pí. Fr. Pilátová z Klobouk (velikou sbírku vyšívání a jiných předmětů), pí. M. Pospíšilová v Olomouci (mnoho vyšívání), vel. p. M. Růžička, kaplan v Nákle (sbírku vyšívání), pí. A. Řezníčková z Rataj (celou řadu předmětů), pí. M. Spáčilová v Olšicích, p. L. Škrabal v Těšeticích, pí. K. Schönhöffrová v Lošticích, p. F. Vaca v Těšeticích, p. O. Vidrman, nadučitel v Nákle, pí. Vyšínová v Olomouci, pí. K. Zlámalová ve V. Prosenicích a pí. A. Žáčková v Olomouci (velikou řadu vyšívání a j.).

Novější předměty darovali: sleč. X. Běhálkova v Tovačově (čínský střevíček), J. L. Černý, jen. zástupce „Slávije“ v Olomouci (vlašskou čuteru od Kustozzy a j.), veled. p. děkan R. Kašpar v Holešově (2 sv. obrazy hnané do postříbřeného plechu). — Kuriosity darovali: p. F. Pospíšil, rolník v Olšicích (neobyčejně veliký kámen ze žaludku koňského) a p. Fr. Augustin, řezník v Konici (abnormní měchýř).

Všem těmto dárcům a dárkyním štědrým vzdáváme díky co nejvřelejší.

Členstvo muz. spolku olomuckého.

Výkaz III.

Ve třetím čtvrtletí (od konce března do konce června r. 1884.) prvního roku spolkového přijati jsou tito členové. (Jména proloženým písmem tištěná znamenají členy zakládající, jména s hvězdičkou předcházející značí členy dopisující. Všickni ostatní jsou členové řádní. Kde není bydliště udáno, rozumí se Olomouc.)

P. Albrecht J., mlynář v Nenakonicích, p. Ambros F., předseda brod. cukrovaru v Tovačově.

P. Bakalář J., podjáhen v Brně, p. Bartoněk J., nadučitel v Senici, p. Bátěk F., professor v Brně, vel. p. Bečák F., farář v Senici, p. Beer R., professor ve Chrudimi, p. Bendl K., hud. skladatel v Praze, slav. Beseda „Svatopluk“ v Pavlovicích, slav. Beseda v Mor. Ostravě, p. Bezděk A., professor v Uh. Hradišti, sleč. Běhálkova X. v Tovačově, p. Biefel K., kníž. inžinýr v Kroměříži, p. Böhm J., statkář v Tršicích.

P. Cigna J., pošt. oficiál, sleč. Císařova M. v Syrovicích, p. Čakala J., starosta v Tovačově, pí. Černá A., p. Čížek V., adjunkt v Malči, slav. Čtenářský spolek v Holici.

Vel. p. Daněk J., kooperator v Kralicích, p. David K., učitel v Žalkovicích, p. Dietze J., žurnalista, p. Divíšek K., p. Dohnal E., úředníci „Slávije“ v Brně, vel. p. Doležel J., kooperator v Těšnovicích, vel. p. Domluvil E., katecheta ve Val. Meziříčí, p. Drápal J., vrchn. dů-

chodní v Tovačově, vel. p. Dudík A., farář ve Vyškově, *p. Dvorský, dr. F., professor v Třebíči, p. Dvořák A., skladatel hud. a pí. Dvořáková A., oba v Praze.

P. Fiala V., okr. soudce v Rožnově, p. Fierlinger A., lékárník v D. Bousově, p. Flözsler V., ředitel velkost. v Tovačově, slečna Frgálova C., učitelka ve Střílkách, p. M.U.Dr. Leopold Fritz, lékař v Jihlavě, p. Fuciman J., učitel v P. Ostravě. Jeho eminence **Bedřich landkrabí z Fürstenberku, knížearcibiskup**, kardinál etc. v Olomouci.

P. Gloss F., řídící učitel v Žadovicích, p. Göttmann, přednosta lok. dráhy v Náměšti.

P. M.U.Dr. Hacar A., lékař v Tovačově, p. Halla F., úředník „Slávije“ v Brně, p. Havlík F., professor v Chrudimi, p. Hlavinka A., bohoslovec v Brně, p. Hlavinka F., lékař v Dubě, p. Hlobil J., učitel v Tovačově, p. Hložek A., úředník „Slávije“ v Brně, vel. p. Hoch F., farář v Hor. Újezdě, p. Holub J., radní v Holešově, p. Horák, dr. J., koncipient v Prostějově, p. Hošek A., professor v Chrudimi, p. Hošek J., rolník v Hrubčicích, p. Hradil F., professor, vel. p. Hradil F., kaplan v Lipníku, p. Hradil F., učitel v Nenakonicích, vel. p. Hrubeš J., farář ve Zbejšově.

P. Charvát A., učitel v Kobylí, *p. Chromeček J., starosta v Předmostí.

P. Jarolím J., učitel v Tuřanech, p. Ječmínek K., rolník v Hrubčicích, vel. p. Jedlička J., farář v Bohuslavicích, p. Jeřábek J., vrchní rada fin., p. Jiřík A., velkoměšťan v Místku.

Vel. p. Kachník J., vikař, p. Kalabis F., mlynář ve Věrovanech, p. Karásek F., úředník „Slávije“ v Brně, slav. Katolická jednota pol. v Rudslavicích, p. Kelbl J., statkář v Syrovicích, p. Klíč J., úředník „Slávije“ v Brně, *p. Klvaňa J., professor v Kroměříži, p. Knopp M. ve Vyzovicích, p. Kolář J., polesný v Rovině, p. Kolinský J., hostinský v Laškově, p. Konečný, M.U.Dr. Š., okresní lékař v Uh. Hradišti, p. Kotsmich V., ředitel slov. gymn., p. Koudela, J.U.Dr., advokát v Prostějově, p. Koutek B., hostinský v Topolanech, p. J.U.Dr. Jan Kozánek, c. k. notář a advokát v Kroměříži (v čísle II. „Časopisu“ chybně uveden byl p. dr. jakožto člen řádný), p. Kozánek, J.U.Dr. E. a p. Kozánek, J.U.Dr. K., koncipienti, oba v Kroměříži, vel. p. Kráčmar M., kaplan, p. Kratochvil, J.U.Dr. E., kandidát advokacije v Praze, p. Krček J., učitel v Klopotovicích, p. Krejčí J. J., správce školy v Kadolci, *p. Krch H., professor v Přerově, p. Křeček, J.U.Dr. J., auskultant v Kojetíně, p. Křivý K., učitel v Mohelně, p. Kubát J., civ. geometr, p. Kubes A. klerik o. o. kapucínů v Mostě, vel. p. Kubíček A., kaplan v Senici, vel. p. Kubíček D., farář v Ivanovicích, p. Kubíček J., učitel v Tovačově, vel. p. Kubíček J., arcib. ceremoniář, sleč. Kubíčkova C., učitelka v Cholině, vel. p. Künstler J., kooperator v Hradisku.

P. Labonek F., učitel v Popovicích, p. Lang R., učitel v Komíně, p. Lefenda J., zámečník, p. Lošťák T., účetní „Slávije“ v Brně, p. Loyka J., nadučitel v Tovačově.

P. Majer A., statkář v Drahotuších, p. Mališ F., not. koncipient, vel. p. Mathon P., benediktin v Brně, p. Matzenauer A., knížecí revírník v Oboře, vel. p. Mayer T., farář v Klenovicích, p. Melichar J., učitel v Ivani, p. Merz A., účetní a pokladník v Lounech, p. Mesl J., továrník v Přerově, p. Mezera F., měst. hosp. správce v Praze, p. Michna F. J., kupec v Tovačově, *p. Mládek E., inženýr v M. Ostravě, p. Mlčoch F., účetní „Slávije“ v Pešti.

P. Navrátil J., úředník „Slávije“ v Brně, p. Nejedlý, JUDr. J., advokát v Praze, sleč. Neťukova E., učitelka v Petrově, p. Neubauer K., polesný v Náměšti, p. Nevinný, MUDr. J. ve Vídni, p. Novák K., pokladník „Slávije“ v Brně, p. Novotný, V. J., spisovatel v Praze.

Slavná Občanská záložna v Olomouci, p. Odstrčil J., obchodník v Laškově, p. Odstrčilík, MUDr. J., lékař v Holešově, p. Orth J., ředitel měšť. škol v Jind. Hradci.

Vel. p. Papoušek K., zámecký farář v Třebíči, p. Paseka J., nadučitel v Bochoři, p. Pavlík A., bohoslovec, p. Peyša F., městský rada, p. Plhák J., učitel v Kovářově, p. Pluhař V., tajemník „Slávije“ v Brně, p. Pluskal F. S., lékař v Brumově, p. Přemyslovský K., notář a jeho choť pí. Přemyslovská M. v Bystřici p. H., p. Přichystal J., žák hospod. školy v Přerově, p. Přikryl F., novokněz.

P. Rajštetr J., rolník v Laškově, slavné Reálné vyšší gymnasium v Novém Kolíně, p. Reck F., jednatel obch. v Místku, p. Roušal, dr. A., učitel na měšť. škole v Karlíně, p. Rozsypal A., učitel v P. Ostravě.

*Vel. p. Sedláček J., kooperator v Bzenci, vel. p. Sicha K., emer. děkan v Eggenberku, p. Skřivánek J., naduči[illegible]el v Biskupicích, p. Sloupský J., professor v Kroměříži, p. Smitka K., právník v Praze, p. Snášel R., bohoslovec, *vel. p. František Snopek, kooperator v Tovačově, p. Sobek F., professor v Chrudimi, p. Soják A., pokladník záložny v Uh. Hradišti, p. Soušek V., hostinský v Tovačově, p. Stavěl F., rolník v Hrubčicích, p. Stejskal F., berní inšpektor v Místku, p. Strnad L., zk. podkovář v La-

škově, p. Strnadel K., úředník železn. v v Nimburce, vel. p. Střelec J., farář na Stráni, p. Studený F., nadučitel v Martinkově, p. Svěrák J., pošt. správce v Uh. Hradišti, p. Suchý, MUDr. J., lékař v Kroměříži, p. Svoboda J., obchodník v Konici, vel. p. Symerský, dr. A., kaplan v Lipníku.

P. Ščava J., rolník v Biskupicích, p. Šiller R. v Tovačově, p. Schmied Fr., em. inspektor a ředitel pædagogia, p. Šnajdr. L., hospod. správce v Černé Hoře, p. Špaček Jos. mlad., rolník v Laškově, vel. p. Šťastný V., konsist. rada a prof. náb. v Brně, p. Štéger F. v Tovačově, p. Štěpánek, MUDr. V., lékař v Černé Řečici, p. Šubert E., nadučitel v Šumvaldě, vel. p. Schünke R., kaplan ve Svitavách, p. Schürer J., vrchní rada účetní ve Vídni, p. Šváb A., lékárník v Tovačově, p. Švarc J., posluchač školy sladovnické v Praze, vel. p. Švehlík F., farář v Kralicích.

*P. Tálský J., professor v Jičíně, p. Tesařík M., nadučitel v Bračicích, *p. Tkáč J., professor v Uh. Hradišti.

Slavn. Učitelská jednota v Konici, p. Urbánek M., stavitel na Vsetíně, slavný Ústřední spolek jednot učitelských na Moravě v Kojetíně.

P. Valášek F. (v čísle II. „Čas." chybně udáno bylo: Valoušek) bohoslovec, p. Valečka E., kněhkupec v Praze, slav. „Včela čáslavská" v Čáslavi, p. Vejborný M., ředitel hosp. školy v Kroměříži, vel. p. Weiner B., duchovní v Ekersdorfu, p. Weiss S., hostinský na Biskupství, vel. p. Wellner J., administrator v Tovačově, pí. Veselá E. v Chrudimi, p. Veselý R., účetní cukrovaru v Chrudimi, p. Vicenec F., nadučitel v Bludově, p. Widerman A. v Tovačově, vel. p. Wiederman T., farář ve Střílkách, vel. p. Vychodil J., kooperator v Uh. Ostroze, p. Vychodil F., v Dolním Štěpánově, p. Vychodil J., starosta v Topolanech, vel. p. Vymazal F., kaplan v Prostějově, p. Višňák F., ředitel gymnasia česk. v Kroměříži, p. Vítek J., bohoslovec, pí. Wíttková M., choť gymn. ředitele v Brně, vel. p. Vyvlečka J., duchovní, p. Vojáček R., lékárník v Prostějově, p. Wurm F., pokladník „Slávije" v Pešti, p. Josef Wurm, ředitel banky „Slávije" v Brně.

P. Zagan O., obchodník v Místku, slavná Záložna rolnická v Litovli, vel. p. Zatošil F., farář v Těšňovicích, vel. p. Zbořil J., kaplan v Hněvotíně, p. Zbořilek A., rolník v Hrubčicích, p. Zimek, JUC. H., v Kroměříži. Celkem 209 členů.

Ostatní přibyvší zatím pp. členové uvedeni budou v číslech „Časopisu" následujících.

Listárna. Přihlášky za členy „muz. spolku olom." adresovány buďtež laskavě na pokladníka, p. MUDra. Fr. Pokorného, lékaře v Olomouci. — Koho z pp. členů by „Časopis" nedošel, toho prosíme by nás na to upozornil a stejnou žádosť máme pro ten případ, kdyby snad některých pp. členů jména ve „výkazích" scházela anebo kdyby adresa byla nějak nesprávnou. — Dary všeliké pro muzeum spolkové přijímá professor J. Havelka v Olomouci, na Blažejském náměstí č. 5. — Ctěné pp. členy, jichžto zaslaných příspěvků jsme dosud pro nedostatek místa uveřejniti nemohli, žádáme za laskavé poshovění. — ☞ Poněvadž první rok spolkový se chýlí ku konci svému, žádáme snažně ctěné pp. členy řádné, aby neobtěžovali si zavčas zaslati na adresu pokladníka p. MUDra. F. Pokorného v Olomouci členský svůj příspěvek (1 zl. r. č.) na druhý rok spolkový (1884/5.), poněvadž 5. číslo „Časopisu" jenom těm členům bude dodáno, kteří zapravením nepatrného zajisté příspěvku dali na jevo, že vlastenecký podnik náš hodlají i na dále podporovati, jak on toho jistotně zasluhuje. ☜

„Časopis muz. spolku olomuckého" o 1 až 3 arších ve lhůtách čtvrtletních vydává se jenom pro členy spolkové a sice zdarma. — Členové řádní platí ročně 1 zl.; zakládajícím členem stává se, kdo buď najednou buď po částech zplatí 25. zl, r. č. Přihlášky přijímá pokladník p. MUDr. F. Pokorný, lékař v Olomouci.

Redaktor J. Havelka. — Nákladem muz. spolku v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Red. i admin. na Blažejském nám. č. 5. v Olomouci.

MUZEJNÍHO SPOLKU OLOMUCKÉHO.

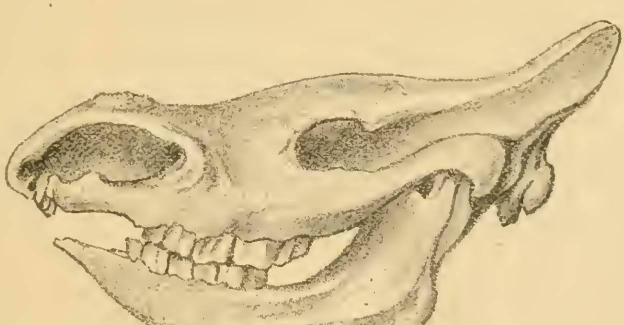
Číslo 4. Vydáno v říjnu 27/11 r. 1884.

První stopy lidské na Moravě.

Líčí dr. Jindřich Wankel, lékař v Olomouci.

(Dokončení.)

Touže dobou, ale nikoliv tak četně jako mamut, u nás a ve střední Evropě vůbec žil divoký nosorožec pravěký. Tak jako nosorožec nynější i on liboval si větší společnosti: porůznu žijíce, párky jednotlivé bloudily po lesích a honily se za svou kořistí. Proto také zbylé kosti nosorožčí nacházíme počtem jen nevelikým a rozmetané toliko mezi kostrami ostatních zvířat předpotopních, která ve hlíně diluviální našla svůj hrob. Na kostech nosorožčích nenaskýtá se také tolik stop ruky lidské jako na mamutích hnátech, což snad v tom má příčinu, že nosorožec pravěký byl vzácným, že pro divokosť svou a sílu neobyčejnou

Lebka nosorožce pravěkého.

málo kdy padl do rukou lovců mamutích a jiných, kteří ostatně o jeho méně chutné maso ani nestáli valně.

Nosorožce pravěkého bylo několik druhů. Nejčastěji vyskýtal se nosorožec s koštěnou přehrádkou nosní (Rhinoceros tichorhinus). Byl nejvíce podoben dvourohému nynějšímu nosorožci jihoafrickému, jen že měl mnohem silnější kosti nosní a větší výkrojky nozdrové, které, sahajíce až nad čtvrtou stoličku, přední části lebky nosorožčí podoby zobanu dodávají. A skutečně za časů dřívějších domníváno se, že lebky ty od nějakých obrovských ptáků pocházejí.

Pravěký nosorožec obě polovičky čelisti dolejší pevně měl srostlý a za mládí svého celkem čtyři zuby řezáky, které však záhy vypadávaly. V hořejší čelisti trčelo po každé straně sedm stoliček, jejichžto koruny

následkem stálého otírání každým rokem vzezření své měnily. Zvenčí tělo zvířete pokryto bylo hustou, dlouhou srstí, která dostatečně chránila je i před zimou třeskutou.

Zůstatky nosorožce vykopány byly již i ve svrchních vrstvách třetihorních, nejvíce však vyskytují se ve starší a mladší naplavenině diluviální. Jisto, že ssavec tento u nás přináleží výhradně době palaeolithické a že přežil mamuta a vyhynul tuto na sklonku období sobího.

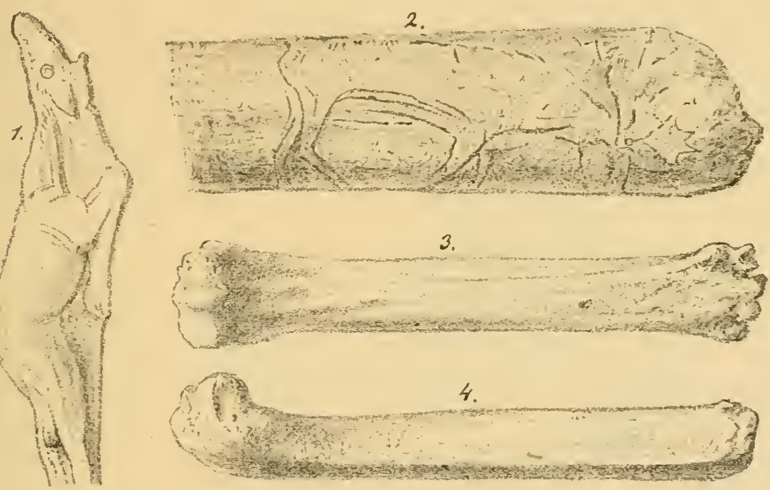
Ohromné kosti jeho ovšem vezdy nemalé budily podivení, kdykoliv člověk na ně narazil. Tak jako zbytky mamutí i zůstatky nosorožčí pokládány jsou druhdy kostmi obrů, obrovských ptáků a draků, k čemuž příčinu zavdala zvláště neobyčejná podoba lebky, jakož i veliké rohy nosorožčí, jež často v ledě sibiřských řek se vyskytly a od Tungusů a Osťáků jmíny jsou drápami velikánských ptáků, kteří prý jimi peníze ze země vyhrabují. Titéž národové mongolští vlákna z rohů nosorožčích odloupnutá vplítali do tetiv luků svých, poněvadž prý šípy, takto byvše očarovány, nikdy cíle svého se neminuly. Snad z pověr takových za starověku dávného vznikly též ony pověsti o dracích křídlatých, jimž prý bylo poklady střežiti. Jisto, že pověry toho druhu i v našich končinách a až do časů novějších se zachovaly. Proto také posud tu onde v předsíních radnic a blíže kostelů kosti nosorožčí (obyčejně zároveň s kostmi mamutími) na odiv jsou vyvěšeny, jako na př. před vchodem do svatováclavského chrámu na Vavelu v Krakově.

První celá mrtvola nosorožčí, z dávných a dávných časů pocházející objevena jest náhodou, když r. 1771. sřítilo se kus zmrzlého břehu do sibiřské řeky Viljui, přítoku to Leny; avšak z nálezu toho jediné hlavu a okončiny dovezli do Petrohradu. — Roku 1830. učený Hedenström z cest svých po Sibiři roh jeden nosorožčí zdélí 0·9 m. donesl do Petrohradu domnívaje se, že to dráp ptačí. — Roku 1877. nalezena při dolejší Leně opět celá mrtvola nosorožce, jenž sluje Rhinoceros Merkii. Hlavu tohoto pravěkého velikána očitě prohledl jsem si pak r. 1879. v Moskvě, kamž ona na anthropologickou výstavu byla zaslána. Byla všecka pokryta hustou, několik centimetrů dlouhou srstí na způsob vlny, barvy zespod pěkně žluté, zvenčí červenohnědé. Všecky masité části byly ještě neporušeny, zejmena oči a jazyk; mezi zuby pak jako zbytky potravy někdejší trčely ještě úlomky chvojí a lišejníků, což zároveň k tomu poukazuje, že v Sibiři za pravěku asi tytéž rostliny a stejné teplotní poměry byly, jako jsou nyní.

Podle všeho nosorožec pravěký obýval hlavně v nejstudenějších částech Sibiře, kde poměrná teplota roční — 16·7 C. obnáší a zimní mrazy až — 62° C. dosahují. Za mrazů takových často celé stromy pukají s třaskotem. Ale přes to vše daří se tam rostliny mnohé, zvláště lesy chvojné daleko široko černají se po krajinách a za krátkého, avšak horkého léta vůkol rozvlní se celé moře bujných bylin šťávnatých — tam na polárním severu, kdežto v nejedné pustatině tropické nebo subtropické ani velbloud skromný s dostatek nenachází potravy. Mělť tedy na čem pásti se nosorožec předpotopní tam na půlnoční straně sibiřské, která byla vlastním jeho domovem; odtud za doby diluviální záhy rozšířil se po celé severní polovici Azije a Evropy, kdež všude také zůstatky jeho se nacházejí.

Tak vykopány byly již kostry nosorožčí ve hlíně diluviální po Francouzsku, Anglicku, Německu a Rusku na místě nejednom a též v našem mocnářství takové nálezy častěji byly učiněny.

Co Moravy se týče, sám našel jsem v naplavenině uvnitř jeskyně sloupské mezi kostmi medvědími také ohlodané kosti nosorožčí. Zejména namanula se mi tu celá lebka nosorožčí, na zadku svém docela zjevně okousaná, z čehož vysvítá, že větší asi část pravěkého nosorožce lítými šelmami druhdy do jeskyně byla dovlečena a že konečně jenom lebka ona porouchaná zbyla od krvavých hodů těch. Rovněž tuto vykopal jsem několik malých a na korunách otřených stoliček nosorožčích, které od menšího druhu nějakého, majícího asi velikosť telete pocházejí, snad od druhu, který se nazývá Rhinoceros minutus Cuv. — Také ve Výpustku, ve sluji Ovčírně u Ostrova, v jeskyních štramberských a j. zůstatky

Umělé výrobky z doby sobí: 1. parohová rukověť (1/5) ku dýce, nalezná v jeskyni madelainské ve Franciji*: — 2. pasoucí se sob (2/3), vyrytý na kusu parohu sobího, z jeskyně thayinské u Saťhúz; — 3. nártní kosť koňská, upravená za brusli (1/4), z Nákla u Olomouce; pohled svrchu (3.), pohled s boku (4.). Na bruslích takových pojížděli lidé za časů sobích po zamrzlých řekách a jezerech.

nosorožců se vyskytly. — V diluviji u Brna a sice na Červeném kopci vykopána jest zároveň s jinými částmi kostry úplná lebka nosorožčí zdélí 86 cent. a jiná lebka taková ve hliníku při silnici do Pisárek vedoucí. — Roku 1856. mezi Skalicí a Doubravicí vykopali dělníci železniční úplnou téměř kostru nosorožce pravěkého, již však roztloukli naprosto. — Před půldruhým rokem u Seničky při Olomouci částky kostry nosorožčí mnou vykopány jsou a podobá se, že ostatek vězí ještě hlouběji v naplavenině tamní. — Ve vrstvě kulturní v Předmostí u Přerova nenašel jsem žádných stop nosorožce; ale prof. Maška prý kosti některé tam nalezl.

Podobněž v Čechách naskytly se zbytky nosorožců na místech četných: v Čelákovicích, ve Dvorci u Prahy, v Hliňanech, v Podbabě, v

*) Zlomky připojené naznačují poměr kresby ke skutečnosti co do délky.

Strakovce, ve Stradonicích, na Smíchově, v Šárce, v Teplicích, Vysočanech, v Lovosicích a v Přemyšlanech.

Zároveň s mamutem a nosorožcem, od nejstarších dob diluviálních počínaje, žil u nás také sob (Cervus tarandus) a potrval ve střední Evropě až téměř do časů*) historických. Ba, právě po té, když mamut úplně vymizel, sobů divokých ve střední Evropě žilo tolik, že archaeologové období, po mamutím následovavší, nazývají dobou sobí neboli mladší dobou palaeolithickou.

Nyní ovšem sob následkem změněných poměrů klimatických uchýlil se daleko do severních krajin, zvláště polárních a žije v četných stádech po Norsku a Švedsku půlnočním, po Finsku, na sibiřských ostrovech, na Nové zemi, na Špicberkách, Islandě a j.; ale také dále na jih ještě dosud zabloudí někdy, jakož na př. r. 1868 při hořejší Volze u Tveri sobové byli zastiženi.

Fossilní neboli zkamenělé zůstatky sobí v nejvrchnějších vrstvách diluviálních nalezeny byly hojně po Evropě: ve Francouzsku, Švýcarsku, Belgicku, Německu, Rusku a Rakousko-Uhersku; avšak na jižní straně Alp takových nalezišť již není. V jižní Skandinaviji a v Dansku vyskytují se fossilní zbytky sobí četně a tu zvláště v rašeliništích; za to však není po nich stopy ve Skandinaviji severní, ani v tak zvaných kjeknmedyngrách**) danských a skandinavských, z čehož vysvítá, že za doby ledové severní Skandinavie ještě ledem byla pokryta a v oněch časech, kdy kjeknmedyngry vznikly, sobů v Dansku a v jižní Skandinaviji již nebylo žádných.

Kdekoliv ve střední Evropě pravěké kosti a parohy sobí větším množstvím byly vykopány, všude při nich zároveň nalezeny jsou stopy lidské jakožto důkaz, že již za oněch dávných dob sob člověku býval veleužitečným, že jakožto kořisť lovecká poskytoval mu potravu, že člověk z kůže jeho oděv si robil, z kostí si vyráběl různé nástroje, jako šídla, jehly a lžice, kterýmižto z roztlučených kostí hnátních špik oblíbený vyškrabával, že člověk ze střev sobích dělal si tetivy na luk svůj a niti na sešívání oděvu, že z lebky sobí k tomu upravené vodu popíjel, že parohy sobí upravoval si na rozličné náčiní domácí, po přednosti na pevná držadla ku sekyrám kamenným. Pozvolna sob přivykal člověku, pozbavoval se znenáhla původní divokosti své, až konečně, již tehdy za pravěku stal se domácím zvířetem, tím více užitečným.

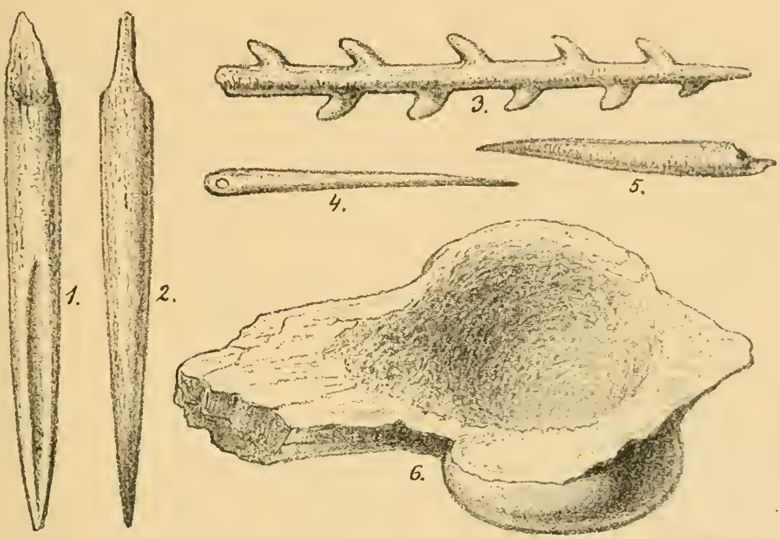
Ti lidé pravěcí, již nejdříve soba takto ochočili, byli ponejvíce lovci a pastevci potulní. Od místa k místu kočujíce po vůkolních krajinách, upravovali si dočasné bydliště své tu v jeskyních tam v roklích ukrytých, tu v poli pod nebem širým tam v děrách, které si sami ve žluté hlíně vyhrabávali. Taková pravěká bydliště lovců sobích objevena byla ve všech téměř zemích středoevropských a také u nás na Moravě vyskytly se stopy jejich na místech některých.

---

*) V severním Skotsku naskýtali prý se sobové až do 12. století po Kristu. — Také Julius Caesar dí, že za jeho dob jakýsi sob, jejž bos cervifigura nazývá v lesích středoevropských se proháněl; ale popis Caesarův mnohem více hodí se na losa (Cervus alces), který až do této chvíle ani na Litvě není vzácným.

**) Kjökkenmöddingry zovou se v hromadách nakupené kuchyňské odpadky, ježto z pravěku pocházejí a mořské lastury, různé kosti a věci rukou lidskou vyrobené obsahují.

Zvláštní povyk ve světě učeném způsobilo však objevení pravěkých bydlišť toho druhu skrze Vybraye, Duponta, Christyho, Larteta, Falconera a j., kteří za let 1856.—1869. v některých jeskyních francouzských, jmenovitě ve sluji madelainské a Longerii Basse v Dordoni, v jeskyni Trou Magritě v Belgiji a j. mezi lidskými památkami z doby sobí nalezli také sošky z kosti vyřezávané a rytby na kosti i jiných látkách provedené a po nejvíce zvířata zobrazující. Práce ty řezbářské byly tak důmyslně a dovedně urobené, že bylo z nich podivení veliké; zvláště ve příčině té vynikala v madelainské sluji nalezená rukověť ku dýce, z jeleního parohu vyřezaná v podobě soba ležícího (viz obr. 1. na str. 139.), dále obrysy pasoucího se soba pazourkem vyryté, zobrazení boje sobího, vypodobení celého stáda mamutů a četné rytby na uhlí, břidlici a j. Předměty tyto v jeskyních dotčených odkryty byly zároveň s velikým

Umělé výrobky z doby sobí: 1. a 2. koštěné šídlo ($^2/_3$) zpředu a se strany. — 4. koštěná jehla ($^2/_3$), — 5. šídlo ($^1/_1$) ze sobího parohu, vesměs ze sluje Kolny u Sloupu; — 6. kahanec ($^2/_3$) vyrobený z koňské hlávky kloubní a nalezený v Býčí skále; — 3. koštěná harpuna ($^1/_2$) z Pekárny.

množstvím jiných památek z doby sobí, jako jsou pazourkové nože, jehly, pilky, sekyry, hroty na šípy, rudka, lastury a j. a nebylo tedy lze pochybovati, že pocházejí z pravěku dávného. Svět se divil a jmenovaní shora učenci neleníli vykořistiti nálezu svého jakožto nezvratného důkazu, že pravěcí obyvatelé zemí francouzských byli lidem neobyčejně nadaným, když tak záhy již měli zručné řezbáře a kresliče. Pochybnosti a námitky proti vývodům těmto pronešené mohučským professorem Lindenschmitem neměly žádného účinku.

Ba, brzo také v Němcích ve příčině té začali závoditi s Francouzi a dokazovati se jali, že pravěcí obyvatelé Germanije byli rovněž lidem vysoce nadaným, ne-li nadanějším nežli onino francouzští lovci sobí. Roku 1874. v thayinské sluji blíže Šaffhúz nalezl totiž jistý učitel Merk celou řadu kreseb a ryteb mistrně provedených na kostech, parozích, uhlí

hnědém a j., že nálezu tomu učenci i neučenci podivili se ještě více než řečeným nálezům francouzským. Jmenovitě vynikalo z ryteb thayinských zobrazení pasoucího se soba (viz obr. 2. na str. 139.), medvěda, lišáka a skota pižmového, na něž s pýchou a hrdostí ukazováno se strany německé. Ale radosť tato netrvala dlouho. Náhodou do rukou Lindenschmitovi dostal se Leutemannův illustrovaný přírodopis pro něm. školy národní a ihned bystrozraký učenec poznal a také trefně dokázal, že několik thayinských ryteb z této knihy jest okresleno. Nic nepomohla námaha, aby alespoň ostatní rytby thayinské uznány byly pravými; nebo třebas učená komise r. 1877. do Thayinků vyslaná celkem žádného platného vynesení neučinila, přece tehda většina členů její, mezi nimi i má maličkosť, odnesla si odtud přesvědčení, že za nálezem thayinským nevězí než nějaké filutářství a že ony francouzské rytby z doby sobí (?) asi taktéž urobeny byly teprv za našich časů.

A nemůže tuším ani býti jinak. Pokolení lidské vyvíjelo se znenáhla toliko ku větší vždy dokonalosti a umělosti a nečinilo u vývoji svém žádných skoků, jakož vůbec ve přírodě skoků žádných nepozorujeme. Neradno tedy v době sobí již hledati výtvory umělecké. Pokrok lidstva za tak dávných dob zračí se po přednosti ve zdokonalování nástrojů a zbraní kamenných i kostěných, později ve výrobě a ozdobování nádob hliněných a konečně ve zdokonalování výrobků kovových. Vůbec nenaskytnou se nám tu jiné předměty umělé, leč takové, které duševnímu stavu lidstva pravěkého odpovídají, které co do druhu, podoby a provedení tehdejšími potřebami a vkusem tehdejším byly podmíněny.

V našem mocnářství bydliště lovců sobích nevalným jen počtem jsou nalezena. Na Moravě dvě, totiž jedno v jeskyni Býčí skále u Adamova a jedno ve sluji Pekárně blíže Ochoze, vypátral jsem já, jedno pak konstatoval prof. Maška v Kotouči u Štramberka.

Co Býčí skály se týče, byla tamní vrstva kultúrní z časů sobích v nejedné příčině velezajímavou. Spočívala bezprostředně na diluviální hlíně jeskynní, očazené a místem udupané pevně; svrchu byla tlustou vrstvou písku alluviálního zakrytá; mocnosť její pohybovala se mezi 10 a 40 centm. Vrstva ta kultúrní byla od uhlí velmi černá. Docela naspodu spočívalo v ní mnoho velikých, silně očazených kamenů jakož i veliké množství rozražených a dílem opálených kostí hnátních a čelistních, ježto druhdy různým býložravcům náležely. Na všech těchto kostech bylo viděti, že pilně bušeno jest do nich kamennými sekyrami.

Dále naskýtaly se tu mnohé umělé výrobky koštěné a kamenné; zvláště hojným počtem z poslednějších našel jsem takové, které hotoveny jsou z rohovcových a křemencových valounů, v jeskyni té a v okolí jejím se vyskytujících; mnohem méně bylo tu kamenných předmětů urobených z nerostů z daleka sem donesených, jako jsou pazourek, achat, chalcedon, karneol, křemen železitý, heliotrop, jaspis a j. v.

Kamenné tyto výrobky byly: nože, hroty na kopí, hroty na šípy, škrabadla, pilečky, šídla, dlátka čili klínky a sekyry. Všecky byly uměle uštípány a otloukány a jevily na sobě patrné známky větší již kultúry, nežli byla za doby mamutí, kdy člověk neuměl ještě nástroje a zbraně kamenné robiti tak dovedně.

Našel jsem tu také neupotřebené ještě kusy různého kamení, z něhož lovci sobí kamenné předměty dělali, jakož i zbylá od práce jádra

(nuclei) kamenná, zpracované kusy vápence a droby, ustrouhané tabulky uhlí hnědého (lignitu), přihrocené kusy rudky, zkamenělé dřevo, lesklý vápenec vyhraněný, čtyřhranné plásty hlíněné a různé vyhloubené geódy křemencové, jichž člověk za doby sobí používal za primitivní mísečky. V jedné takové mísečce obsažena byla ještě rozetřená rudka, kterou nepochybně lovci sobí k vůli ozdobě kůži svou barvili a omalovávali.

Ale také mnoho koštěných výrobků z časů sobích naskytlo se mi v Býčí skále, a sice: hroty na kopí, lžice, nože (viz obr. 2.—6. na str. této), šídla, jehly, některé i s uchem provrtaným a uměle hlazené (porovnej obr. 1., 2. a 4. na str. 141.), hroty na šípy, kabanec z koňské hlávky kloubní vyhloubený (obr. 6. na str. 141.), v němž knot mastnotou nějakou živený druhdy hoříval (— opáleniny dosud viděti v dutině kost-

Umělé výrobky koštěné z doby sobí, nalezené v Býčí skále: 1. motyčka (1/3), 2. kopí (1/1), 3., 4. a 6. lžice (2/3), 5. nůž (1/1).

ní —); dále nalezeny tu kloubní jámy, tu onde taktéž rudkou třenou naplněné, nože a šídla (viz obr. 5. na str. 141.) vyřezané z parohu sobího a konečně rovněž ze sobího parohu pořízený nástroj (obr. 1. na str. této) na způsob motyčky, na kterémžto nástroji bezpochyby dlátová sekyrka kamenná byla uvázána. Nástroj ten podobou svou velice připomíná podobné rukověti nalezené v Brandonu v Angliji, odkuď člověk pravěký pazourek si zjednával na výrobu kamenných zbraní a nástrojů.

Ryteb ani řezeb umělých z času sobích nenašel jsem v Býčí skále dokonce žádných, jakož ani nemohlo býti jináče. Za to namanulo se mi několik valounů drobových, na nichž zvláštní rýhy rukou lidskou jsou tak vyryty, že pozorovati tu jakousi soustavnosť, při písmu obvyklou. Rýhy jsou velice podobny tak zvanému písmu oghamskému*) neboli vět-

*) Znaménka, z nichž písmo to se skládá, umístěna jsou po obou stranách kolmé hrany nebo rýhy a podobají se takto chvojové větvici, zovoucí se po irsku Ogam.

vicovému (viz obr. na str. 145.), které arci v rozměrech větších na balvanech v jižním Irsku, ve Skotsku a v Angliji, zejmena ve Wallisu a Devonshiru bylo objeveno a Angličanem Brasyem prý také rozluštěno jest.

Druhé bydliště lovců sobích, jak již řečeno, nalezl jsem v Pekárně (viz obr. na str. 72.) u Ochoze, o kteréžto sluji v č. I. „Časopisu" (str. 71.—73.) vzmínku jsem učinil. Zbývá mi tedy zprávu onu zde toliko doplniti. Tamější kultúrní vrstva z časů sobích obsahovala mnoho štípaných výrobků kamenných z pazourku, křišťálu, achatu, chalcedonu a j., množství koštěných šídel, z kosti vyřezávané harpuny (viz obr. 3. na str. 141.), zpracované sobí parohy a j. v. Bezprostředně nad touto vrstvou spočívá jiná vrstva, mladší, v níž zcela jinaká šídla koštěná, uměleji vyrobené nástroje z pazourku, primitivní nádoby hliněné a jejich úlomky a tu onde i stopy broušených nástrojů kamenných se vyskytly, jakož i nalezeny tu podivné hliněné roury, o nichž na jiném místě (viz str. 97, řád. 11. od spodu) několik slov jsem pronesl. V obou vrstvách vykopána byla též rudka, druhdy za barvivo sloužící. Valoun drobový s kvítkem vyrytým a rudkou zbarveným, jejž prý řed. Krasser z Brna v Pekárně našel, pochází asi z vrstvy mladší a rovněž tak má se to asi s kouskem železa, který namanul se mi tu s pazourkovými nožíky a třískami i kostkami sobími ve sraženině vápencové zapečený. Nemohu zde nedodati ještě toto. V Pekárně a sice v dolejší, starší vrstvě kultúrní nalezl jsem také nártní kosť nosorožčí se zjevnými stopami, že do ní kamennou sekyrou bylo sekáno. Tento nález jakož i zpracované žebro nosorožčí, jež namanulo se mi taktéž v kultúrní vrstvě z časů sobích v Býčí skále, dokazují jasně, že nosorožec ještě tehdy u nás žil, když mamut dávno odtud byl vymizel.

Vedle soba za tak zvané mladší doby palaeolithické veliké u nás ještě měli důležitosti kůň pravěký, skot pižmový a los.

Kůň pravěký (Equus caballus fossilis) hned za doby mamutí hojně po Evropě žil ve stavu divokém a rovněž počtem velikým se pásal tu za časů sobích. Maso jeho sobí lovci pojídali velmi rádi. To pozorovati jak v Býčí skále tak v Pekárně; nebo na obou místech po sobích kostech zbytky koňské nalezaly se nejčastěji. Byly to hlavně roztlučené kosti hnátní, což k tomu poukazuje, že sobí lovci naši koně ulovené venku pod širým nebem rozkouskovali, kusy pak upečené pojedli a jenom hnáty do slují zavlekli, aby tu pohodlně z nich mohli vyškrabati chutný špik.

Podle domnění Eckrova přibyl prý k nám pravěký kůň z Azije a druh koní, tarpan zvaný, který chová se v jihovýchodní Evropě, pochází prý od něho.

Po době sobí ubývalo koňů pravěkých tak rychle a velice, že stopy jich mezi památkami potomního období, řečeného dobou starších nákel neboli staveb kůlových, naskýtají se buď velmi poskrovnu, nebo tam docela scházejí. Za další pak doby bronzové byl již kůň ochočen a chovali ho pravěcí obyvatelé naší vlasti jakožto zvíře domácí.

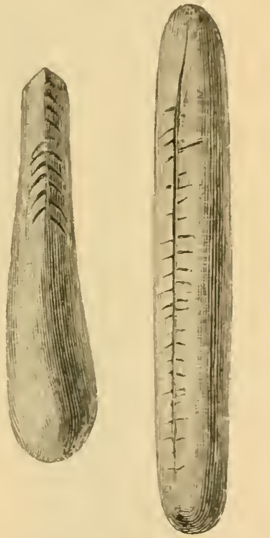
Tenkráte asi to bylo také, kdy člověk tuzemec nártních kostí koňských upotřeboval za brusle (viz obr. 3. a 4. na str. 139.), na nichž staří i mladí, ženy i mužští zimní dobou za povoláním svým nebo ku zábavě pojížděli po zamrzlých řekách a jezerech na způsob nynějších Nizozemčanů. Odtud nebude nám s podivením, proč nártní kosti koňské ať upotřebené ať neupotřebené nalezáme u nás zvláště při takových

obcích, u nichž za pravěku rozlévala se buď jezera buď močály veliké, nebo kde poblíž alespoň tekly mohutné řeky. Tak našly se brusle z kosti koňské při Mohelnici, v Lošticích, v Nákle a v Olomouci, při kterýchžto obcích Morava druhdy rozlévala se daleko široko. S neobyčejnou dovedností urobeny jsou pravěké brusle dvé, které vykopány byly roku loňského u svat. Václava v Olomouci a nyní dioecezánímu muzeji jsou připojeny.

Na dalekém severu posud nártních kostí koňských za brusle se používá a tu onde i ve vlasti naší, zvláště od mládeže venkovské.

Nejčastěji mezi zůstatky koně pravěkého nacházejí se jeho zuby třenovní (viz obr. na str. 146.), které skleninový povrch jejich dobře chránil od časové zhouby. Některé z nich jsou nápadně veliké a ty pocházejí asi od jiného, většího druhu koňů pravěkých, který Equus cab. foss. major se nazývá.

Že také **skot pižmový** (Ovibos moschatus, viz obr. lebky na str. 147.), zvíře to asi tak veliké jako srnec a velmi dlouhou huňatou srstí opatřené, za věku sobího na Moravě žil, jest pravdě podobno; každým řádem nebyl však u nás zastoupen četně, ba snad byl tu velmi vzácným: vždyť jsou to jenom některé zuby mnou v Býčí skále nalezené jakož i kus čelisti poněkud pochybný, o něž opírá se důkaz, že skot pižmový druhdy také na moravských nivách se pásl. Ve veškeré Evropě střední zůstatky přežívavce toho jenom na sedmi místech byly konstatovány, což zajisté o někdejší vzácnosti jeho svědčí s dostatek. Mezi památky sem se táhnoucí patří také některé z dotčených již ryteb z jeskyně thayinské, na nichž skot pižmový tak charakteristicky jest vypodoben, že sama sebou vtírá se myšlenka, jako by rytec živá zvířata toho druhu byl vídal častěji. Toť ovšem pádným by bylo důkazem, že za časů sobích skot pižmový na jih až ku hořejšímu Rýnu byl rozšířen a tam dosti hojně se vyskýtal. Avšak učený Ecker dokázal velmi trefně, že thayinské skulptury, zobrazující skota pižmového, rovněž tak za dnů našich jsou pořízeny jako všecky ostatní památky (?) thayinské, čímž ovšem celá váha jejich důkazová i tuto mizí docela.

Drobové valouny s písmem oghamským z doby sobí, nalezené v Býčí skále.

Skot pižmový záhy asi vytratil se ze střední Evropy; nyní již docela opustil pás mírný, uchýliv se daleko do severního studeného pásu polárního, kdež až u 81° sev. šířky ještě se naskýtá.

Rovněž tak skrovným počtem za pozdních dob mamutích a potom dále za časů sobích žil jinde i u nás **los** (Cervus alces). Kosti jeho i parohy vykopány jsou sice tu onde v pravěkých bydlištích lovců sobích, ale nikde jich nebylo mnoho. Na Moravě našel jsem losí parohy a kosti v jeskyni sloupské, v Předmostí a stopy jejich i v Býčí skále. Prof. Maška pak některé zůstatky losí vypátral v kotoučských jeskyních u Štramberka,

Losa u nás arci již dávno a dávno není: ba ani jinde by ho nebylo. všude byl by již vymřel. kdyby na Litvě. ve Švedsku a Norsku nebyl chován v oborách.

Z jiných zvířat. jichžto zůstatky v moravských bydlištích loveů sobích se zachovaly. jmenovány buďtež ještě tyto druhy. Předně vlk (Canis lupus). z něhož naskytly se čelistní saňky. nerozrážené kosti hnátní. obratle a jiné kosti trupové. Podobá se tedy. že lovci sobí vlka nehonili aniž nejedli jeho masa. nýbrž že vlk sám slídil poblízku jeskyní obydlených. aby požíral za šera nočního od hodů lidských zbylé odpadky. Dále nacházejí se tu sporé zbytky lišky polární (Canis lagopus) a rosomaka (Gulo spelaeus. borealis?). Zastoupeny byly ještě některé druhy. nyní ve krajinách polárních bydlící. jako lumík a zajíc bělák; dále také někteří hlodavci. labuť a mnohá zvířata vodní. Též bobra jsem konstatoval jak v Býčí skále tak v Pekárně.

Třenovní zub koně pravěkého ve skutečné velikosti.

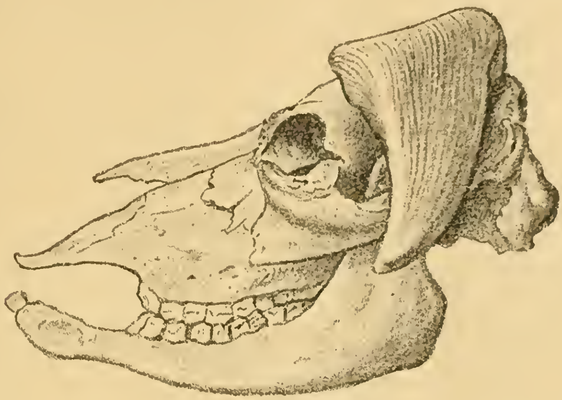
Ku konci pojednání tohoto jest mi ještě zodpovídati některé otázky. které jaksi samy sebou nám se nabízejí. Jsou to hlavně otázky následující: Jak veliká byla asi časová prostora od ledové doby až ku konci dob sobích? Jakého plemene bylo lidstvo tehdejší a odkud k nám přišlo?

Prvnější otázka zodpovídána býti může v ten rozum. že ona prostora časová byla sice dlouhá ale nikoliv tak velmi dlouhá. jako bychom se snad domnívali. Víme určitě ze zpráv dějepisců klassických, zejmena římských. že tenkrát. když asi před 4000 lety Egypťané skoro na tak vysokém stupni vzdělanosti stáli jako my nyní, Evropa střední ještě byla divokou pustatinou. porostlá hustými pralesy a pokrytá močály mnohými. Obyvatelé tehdejší, živíce se jakožto lovci kořistí lesní. potulně procházeli krajinami nevlídnými a neznali ještě kovů nižádných.

Dále víme z Tacitovy Germanije. že ještě za jeho času ve střední Evropě žil národ. Fenni zvaný. o němž dějepisec ten pronáší se následovně: „Fennové jsou surovi až k neuvěření a chudobni náramně. Nemají ani zbraní. ani koní. ani domů: zeliny jsou jim potravou. zvířecí kůže oděvem jejich. půda zemská jejich ložem. Jedinou pomůckou jsou jim šípy. které. poněvadž nemají železa. kostěnými hroty opatřují“.

Třebas bychom tento popis nemohli vztahovati na lovce sobí. jest on přece důkazem. že za doby Tacitovy v Evropě střední žilo lidstvo. které životem svým podobalo se sobím lovcům. Avšak popojdeme-li od této doby o jedno tisíciletí nazpět. tu asi octli jsme se v časech. kdy ve středu Evropy bydleli lidé. žijící způsobem pravěkých lovců sobích; a ještě dále nazpět asi o tisíc let připadá snad konec doby ledové.

Jakého plemene středoevropské lidstvo tehdejší bylo a odkud do našich krajin přišlo, nevíme. Někteří badatelé domnívají se, že lidstvo to k nám přibylo z Afriky, poněvadž jeho dlouhé lebky tu onde jsou prognátní, t. j. mají čelistní část velmi vyniklou ku předu, což připomíná nám plémě aethiopské. Jiní zase učenci praví, že byli to Čudové a Laponci plemene mongolského, z nichžto jedni měli lebky dlouhé, jedni krátké lebky a kteří pozdějším návalem arejských národů, z Azije přišedších, z končin

Lebka skota pižmového.

středoevropských na sever byli zatlačeni. Avšak to jsou všecko domněnky pouhé, kterým se ještě nedostává dosti spolehlivých podkladů vědeckých. Jisto jest jen tolik, že z oněch pravěkých lidí, kteří od konce doby ledové až na sklonek časů sobích ve střední Evropě obývali, většina měla lebky dlouhé, menšina však lebky krátké, t. j. kulaté a více do široka vytvořené.

Snad budoucími výskumy ve věci této získáno bude více světla, více jistoty.

O geologických poměrech Moravy a Slezska.

Širším kruhům podává **Jos. Klvaňa**, gym. učitel v Uh. Hradišti.

III. Prvohory.

Po době prahor, o níž ve stati dřívější řeč byla, po době té plné rozmanitých náhlých převratů, nastal na celé zemi a tedy i na naší Moravě i v sousedním Slezsku proti dřívějšímu nepokoji klid až nápadný.

Kura zemská již sdostatek utuhla a zmohutněla, aby snesla větší část vody dříve ve vzduchu v parách nahromaděné a místo jednotlivých jezer dřívějších utvořila se rozsáhlá moře. Také pevniny zvednutím se jiných nejen zveličily se, nýbrž i sjednotily a z rostroušených ostrovů povstaly veliké země, na nichž za klidu panujícího pozvolna začalo bujeti velkolepé rostlinstvo tvarů přepodivných z řádu kapradin, přesliček a plavuní, jehož otisky ano i skutečné zbytky na mnohých místech velmi četně nalézáme.

A což ta moře! V dobách prahor sotva stopy zvířectva a rostlinstva mořského vidíme a v prvohorách rychlostí tak velikou obého přibývá, že mnohé skály prvohor takměř jen ze zbytků ústrojných skládati se zdají! Celé řady podivných zvířátek ráčkovitých, nesčíslné zkameněliny ulit a škeblí, korálů, hub atd., zbytky prazvláštních velkých ryb ve skalách, které na prahory následují, ukazují nám, jak oživena byla moře, z nichž usazovaly se prvohory.

Ale všechny tyto rostliny vymizely z našich lesů, žádné z těchto zvířat neoživuje moře nynější, pouze podobní jedincové vzdálenou příbuzností dokazují, že v ústrojencích od nejstarších časů až po naše doby jest řada nepřetržitá.

Protože pak otisky a zkameněliny četných vrstev zemských malou podobnosť mají se zvířaty našimi, odděleny jsou tyto od učenců pod názvem prvohor od vrstev pozdějších, majících organismy nynějším více podobné a rozděleny, od nejstarších částí počítaje, na čtyři oddíly: na útvar *silurský, devonský, kamenouhelný a permský*.

Jelikož však na Moravě a ve Slezsku pouze tři poslední útvary devonský, kamenouhelný a permský vyvinuty jsou,*) můžeme bezpečně za to míti, že Morava v době, kdy sousední bratrské Čechy zálivem moře silurského pokryty byly a z něho světoznámé ono množství silurských zkamenělin si zachovaly, nad hladinu moře vyzvednuta byla a teprv později v době devonské pod moře částí svojí se ponořila.

Z toho, že v době devonské zase Čechy nad moře se pozdvihly a tudíž zkamenělin a vrstev devonských nemají, vidíme, že zrovna jako nyní i v dobách nejstarších povrch zemský kolísání byl podroben a mezi tím co jedny kraje se zvedaly, druhé klesaly a pod hladinu mořskou se ponořovaly.

Předeslavše tyto věci ku lepšímu porozumění všeobecnému, obrátíme se již, laskavý čtenáři, ku prvohorám moravsko-slezským, tedy k útvaru devonskému, kamenouhelnému a permskému.

*Devon**) moravsko-slezský a horstvo syenitové.*

Byl jsi již kdy, čtenáři milý, ve Sloupu? Slyšel jsi alespoň o propasti „Macoše", o jeskyních „Ochozské", „Býčí skále", „Výpustku" anebo četl o „moravském Švýcarsku?"

Vím jistě, že některé z uvedených otázek přisvědčíš! A vidíš, všechny tyto památnosti v okolí Sloupu mají původ svůj ve vápencích vyššího útvaru devonského.

Devon moravsko-slezský skládá se totiž *z křemenců, křemitých pískovců, drob***) a břidlic*, které na prahorách ležíce *starší*, spodní část devonu tvoří a *z vápenců*, které nad předešlými spočívajíce, *mladší* sraženiny představují.

*) Všechny vrstvy, které až do roku 1864, na mapách geol. Moravy a ve spisech o geologii vlasti naší jako silurské poznamenány jsou, (v Moravě severní a Slezsku sousedním) dle zkamenělin později v nich nalezených, k vrstvám devonským jsou přiřaděny.

**) Jméno toho útvaru pochází od angl. geologa Murchisona a vzato jest od hrabství Devonského v Anglii, kdež devon nejlépe jest vyvinut.

***) Křemence, křemité pískovce a droby, skládají se z drobných úlomků, křemene, spojených tmelem. K vůli stručnosti můžeme definovati jednotlivé tyto druhy takto: křemence mají mezi zrnky písku málo tmele, pískovce mají ho as polovici a převládá-li tmel nad zrnky, můžeme nazvati horninu drobou.

Údolí řeky Moravy mezi Mohelnicí a Olomoucí rozděluje vrstvy devonské na dvě části severní a jižní, které patrně kdysi souvisely a vespodu pod naplaveninami staršími dosud souvisí, jakž tomu nasvědčují doly na rudy železné v okolí Unčova (u Medle, Ousova atd.), které právě ve vrstvách devonských (ve křemencích) prohloubeny jsou.

Část severní na západě prahorami jest ohraničena a sice čarou vedenou mezi Pinkoutou, Horním městem, Janovicemi, Karlovem, Ludvigsthalem, Dolním Gruntem a hranicemi Slezskými. Jdeme-li odtud po hranicích na východ, narazíme severozáp. od Johannisthalu na východní omezení devonského útvaru a můžeme toto odtud vésti Albrechticemi, přes Burgwiese, Mal. Bressel, Vel. Raden, vých. kolem Lichnova do Sosnové (Zossen), odtud pak kolem Dolních Životic (Seitendorf), ku Leskovci (Špachovu), odkudž zpříma ku Dol. Gundřovicím (N. Gundersdorf) do Moravy. Hranice další jde směrem jižním až skorem ku Staré vodě, odtud na Reisendorf, Herlsdorf, Jibavu a Bělkovice nedaleko Dolan. Mezi Bělkovicemi, Šternberkem, Komárovem a Pinkoutou jest jihozápadní hranice této části devonu, k níž všechny skály a lomy západně od hranice té připočítati nutno.

Část jižní daleko více jest rozčleněna.

Hranici její udávají místa: Loštice, Hrabí, Mněník, Mlače, Nová ves, Cholina, Malá Senice, Náměšť, Ludeřov, Pěnčín, Ochoz, Konice; odtud po pravé straně silnice jdoucí přes Křepelku (Wachtl) do Štěpánova (Stephanau), načež dále dotýká se hranice Kořence, Okrouhlé, Ludikova, Sloupu, Šošůvek, Ostrova, Jedovnic, Habrůvky, Křtin, Březiny, Hostěnic, Velatic, Mokré a Lišně; odtud kolem Řiemanic, ku Kanicím, Adamovu, Olomučanům, Těchovu, Žďáru, Vratikovu, Milkovu, Pohoři, Liebšteinu, Mitterdorfu a Petrůvce, odkudž přes Pečkov, St. Roveň, Kozov, Radnici, Lechovice a Žadlovice ku Lošticím se vrací. Z celku uvedeného vybíhá na sever úzký poloostrov devonský asi 2 kilometry široký od Pečkova přes Bušín, Loučku studenou, Závor, Křižanov, Hynčinu dolní až ku Šumvaldu pobliž Šilperku. K devonu také připočísti slušno ostruvky břidličnaté a křemencovité mezi Doubravicí a Stavenicí, jižně od Úsova, skaliska Bradla, kolem Medle, jižně od Troubelic a j. v.

Nejspodnější část devonského útvaru tvoří *křemence*.

Jelikož křemence ty, obsahující ve vyšších vrstvách břidlice, hlavně v okolí Vrbna ve Slezsku rozšířeny jsou, nazývají je učenci „Vrbenskými vrstvami". Křemence jsou bílé, břidlice černé, svoru podobné a obsahují skameněliny u Dürnberku pobliž Vrbna. Křemence v okolí Unčova nejspíše k nim patří, obsahujíce jako ony rudy železné.

Nad Vrbenskými vrstvami, příkře k východu ukloněnými, leží v okolí Andělské hory ve Slezsku *Andělohorská droba*, z bílého křemene a živce složená. Tmel jest tmavozelený. V drobě této uloženy jsou místy mohutné vrstvy tmavozelené břidlice svoru nebo chloritovým břidlám podobné a místy do tenkolupenné pokryvačské břidlice přecházející.

Zkameněliny jsou vzácné a nalezeny byly pouze u Andělské hory a Dittersdorfu.

Nejvyšším stupněm jsou „*Benešovské vrstvy*“ složené ze tmavošedé droby, břidlic, křemenitých slepenců s podřízenými zelenokamennými mandlovci, zvláštním to tmavým zvětralým kamením, jež zajisté z devonských, *augit a amfibol* obsahujících, hornin vyvřelých povstalo a jehož stopy i ve Vrbenských vrstvách najíti lze. Úzký pruh Benešovských vrstev táhne se podél východ. hranic útvaru devonského od Krnova až ku Šternberku. Zkameněliny zřídka se objevují ve vápencích na haldách (nasypané kamení hluché, z dolů vyvezené) v okolí Benešova. V severní této části devonu moravsko-slezského tvoří *vápence* několik úzkých pruhů většinou od severu k jihu směřujících a sice jz. od Cukmantlu u Hermanic, Vrbna, záp. od Vogelseifenu a v okolí Benešova na Slezsku, na Moravě pak severně a jižně od Římařova, sev. a již. od Sovince a záp. od Loděnice.

K vápencům těm a zelenokamenným mandlovcům, rozkládajícím se v pruzích v okolí Šternberku, sev. od Lipiny, u Hlasenic, Chabičova a Komárova, dále u Loděnic a Berouna, jakož i u Ondřejovic jz. od Cukmantlu přidružují se značně bohatá ložiska rozmanitých *rud železných*.

Ložiska ta táhnou se hlavně podél záp. hranice devonu již od Dürrseifenu a Staré Vody u Andělské hory a jdou přes Morávky, Janovice záp. od Římařova, Horní Město až ku Pinkoutě. V pokračování ložisek těch leží doly rudní mezi Úsovem a Unčovem se rozkládající. Jiné pruhy jsou v okolí Šternberku, Berouna na Moravě a Benešova na Slezsku.

Ruda jest na mnoze *krevel* (hæmatit), zřídka *hnědel* (limonit) nebo *ocelek* (siderit). Nejvýznamnější místa rudní jsou: Beroun, Chabičov, Čabová, Hangenstein, Janovice, Křesťanovice, Město Horní, Moravice Velká, Řídeč, Římařov, Úsov, na Slezsku pak Benešov, Grunt, Heraltovice Velké, Karlovec, Morávka Malá, Ondřejovice, Životice a j. v. Ve většině nalezišť těch doluje se více méně čile.

Bez odporu nejzajímavějším zjevem v této sev. části Moravskoslezského devonu jsou ale horniny čedičové, sopečné to černé kamení, které při vých. hranici útvaru tohoto v době mnohem pozdější, kdy totiž třetihorní moře poblízku (v pruském Slezsku) se rozkládalo, bylo vyvřelo. Horniny čedičové, místy lávě nápadně se podobající, tvoří úhledné ostrovy sev. ode Dvorce a jižně od Bruntálu a skládají hory: Rautenberg, Messendorferberg, Köhlerberg, Groër Garten a j. v. Menší partie čedičové jsou u Friedlandu vých. od Římařova, u Norberčan sev. od Libavé a podél hranic útvaru mezi Leskovcem a Sosnovou ve Slezsku.

Jižní část devonu moravského, počínající na pravém břehu Moravy mezi Mohelnicí a Ludeřovem u Náměště a až ku Lišni u Brna se táhnoucí, má za spodinu taktéž *křemité pískovce* a *břidlice*, kteréž zastupují jaksi devon spodní.

Vyšší část zaujímá *vápenec* šedý nebo tmavý, místy ve mocných vrstvách uložený, v němž právě vytvořila se chlouba Moravy — památné jeskyně a propasti v okolí Sloupu. Vápence ty jsou *devon střední*. *Devonu svrchnímu* patří jen nejvyšší vápence u Křtin, Jedovnic,

Ostrova a j., kteréž jsou často mramorované, žluté-červené, neb zeleně skvrnité a peckovité, při čemž pecky obaleny jsou hmotou břidličnatou.

Okrsky vápencové rozkládají se mezi Mladčí u Litovle a Ludmírovem u Konice jako ostrov, v němž známa jest jeskyně Bočkova díra, dále jako ostrůvek u Jesence a jako velký souvislý pruh mezi Sloupem a Lišní u Brna. V pruhu tom jsou proslavené jeskyně Sloupské, Ochozské, Býčí skála, Výpustek a propasť Macocha 137·88 metru hluboká.

Že devon pod mladšími kamenouhelnými vrstvami ještě daleko se rozprostírá, dokazují nám devonské skály vápencovité sev. od Prostějova, u Hněvotína a při Grygovu u Olomouce, v okolí Přerova a u Hranic se nalezající.

Ostrůvek devonský u Prostějova mezi Čelechovicemi a Slatinkami skládá se z černošedých vápenců a obsahuje velmi četné zkameněliny, kdežto z vápenců Sloupsko-Lišenských jen ze štěrků Svitavky u Brna spoře známy jsou.

Devonské skalky u Hněvotína obsahují šedý vápenec a ve podobných vápencích Grygovských naraženy letos pěkné vrstvy slušného *mramoru*.

V okolí Přerova mnoho ostrůvků dev. vápence se nalezá, zejmena mezi Kokorami a Žeravicemi, poblíž Předmostí, Popovic Vinar a Radvanic. Vápenec jest šedivý a dává velmi dobré a čisté vápno.

Skály *devonské* u Hranic, v nichž jest „Propasť“ na 80 metrů hluboká a malé jeskyně u Černotína, mají ve spodních vrstvách šedý vápenec zrnitý se zarostlými korály, ve vyšších pak vápenec peckovitý jako v okolí Jedovnic. Zcela nahoře leží vrstvy kamenouhelné (kulmové). Pokračování devonu Hranického stopovati lze až skorem ku Polomi a Hustopečům.

Jsme se statí o devonských vrstvách na Moravě a Slezku u konce. Poznali jsme, že ve dvojím směru zajímavé jsou a sice za prvé svým bohatstvím *rud železných* a za druhé svými *jeskyněmi a propastmi*. Rudní bohatství devonu jest zajisté (srov. Časop. str. 109.) v souvislosti jednak se zvětralými zelenokamy tohoto útvaru, jednak se zrušenými zelenokamy sousedního útvaru prahorního, z něhož se vrstvy devonské usadily.

Jeskyně a propasti jsou ve všech skalách vápencovitých zjevem praobyčejným. Voda pramenitá, proudící v trhlinách vápenců, tyto pozvolna rozpouští a odnáší, až povstanou celé sítě větších menších chodeb.

Klenutím chodeb a jeskyní těchto prosakuje voda nasycená rozpuštěným vápencem a vysýchajíc, zanechává za sebou rozmanité tvary krápníkové ve formě rampouchů, opon a j., zcela tak, jak to v malém vidíme na klenutích starých sklepů, jimiž voda proniká.

Je-li klenutí jeskyně tak vymleto, že nadložnou tíži unesti nemůže, padá klenba a povstává propasť otevřená, již voda víc a více prohlubuje.

Syenit Moravský.

Připojujeme vyvřelou tuto horninu proto ku devonu, poněvadž ona jeho vrstvy na mnohých místech proráží. Z toho patrno, že mladším jest než devon, ba syenit jest i mladší než permský útvar; neboť i vrstvy tohoto na některých místech zvedá. Jméno své má, ač neprávem od Syeny, města Egyptského, kdež se vlastně nenalezá. Kamení, kteréž u Syeny

se láme a za starých dob syenitem se zvalo, jest zvláštní jen odrůdou žuly. Syenit náš skládá se z červenavého *živce* jednoklonného, zelenavě šedého *křemene* a černozelenavého *jinorázu* a obsahuje porůznu temnou slídu a hnědý titanit.

Hornina ta skládá na Moravě samostatný lesnatý hřbet, který v jižní části své ze soudobé drobnozrné žuly (aplitu) se skládá. Východní hranici jeho tvoří devon od Milkova u Boskovic až po Lišeň. Vých. u Boskovic a záp. u Blanska jsou v něm ostrůvky křídové; v okolí M. Kynic a mezi Ivanovicemi a Brnem útvar třetihorní mladší jej pokrývá. A tak tvoří ostatní hranice jeho, od Milkova počínaje, Boskovice, Doubravice, Holešín, Rájec, Černá Hora, Mal. Kynice, Ostrovačice, Radotice, Kanice, Hajany, Brno (mezi posledními zase třetihory) a Lišeň.

Žulová část táhne se východně od Ostrovačic, Ivančic a Plumlova až po Hostěradice a podobá se v nejjižnějším cípu svém *bělokamu*. Se syenitem pravým stýká se mezi Ostrovačicemi, Vomicemi a Branicemi, odkudž na jih přes Zábrdovice, Olbramovicemi ku Hostěradicům mladší třetihory a naplaveniny čtvrtihorní s ní sousedí.

Syenitu moravského tuším jen po různu a po řídku ku kamenickým pracím se užívá; jest jednak příliš nestejného a potom poněkud hrubého zrna. Nerostopisec najde v něm ale na mnoha místech pěkných nerostů celý zástup a protož dobře si kusů jeho, hlavně tam, kde větrá, všímati musí. Turistovi obyčejnému objeví útvar syenitový mezi Brnem a Boskovicemi celou řadu přepěkných krajinek, plných bujivých lesíků, starých hradů, úzkých údolí a bystře tekoucích vod.

Pravěké nálezy ve Štramberku.

Příspěvek ku poznání moravské vlasti. Podává **K. J. Maška**, professor v Nov. Jičíně.

XI.

Z diluviálních nálezů nutno především uvesti ohromné množství fossilních kostí a zubů, jichž jsem za čtyři leta v Šipce vykopal více než 80.000 kusů. Dobré dvě třetiny jsou bezcenné odštěpky a úlomky rozbitých větších kostí, asi šestý díl zaujímají zbytky malých zvířat a sice hmyzožravců, dravců a zvlášť hlodavců (hrabošů), pak ptáků a žab; aspoň 12000 zubů a kostí přináleží medvědu jeskynnímu a pouze asi 3000 kusů ostatním větším zvířatům. Zvířecí zbytky nalezaly se ve všech vrstvách, arci v rozličném množství; na některých místech měla zvířata jednoho druhu neb více druhů rozhodnou převahu. Ze spodních vrstev pochází největší počet kostí dravců a zvlášť medvěda jeskynního, ve vrstvách prostředních a hořejších nalezaly se převahou zbytky koně, nosorožce a mamuta, v nejvyšší pak vrstvě v chodbě krapníkové převládají kosti soba a zubra. V prostřední zřícené části Šipky k pravé stěně nalezl jsem ložiště velkého počtu malých kůstek. Hned pod balvany sbořeného klenutí a mezi kamením ve žluté hlíně leželo na tisíce propházených zbytků malých zvířat a sice: rýska, krtka, tchoře, hranostaje, lasičky, sysla, křečka, hrabošů, pišťuchy, sněhule a mnohých malých ptáků, žab, ryb a mezi těmi jednotlivé

zuby neb odštěpky kostí lišky, zajíce, býka a koně, patrné to zbytky hodů rozličných dravců.

Ještě pod klenutím, taktéž v nejvyšší bělavé vrstvě zvětralého vápence, bylo několik podobných ložisk menšího však rozsahu se zbytky netopýrů, rýska, krtka, lasičky, pleha, křečka, myší a hrabošů, malých ptáků a žab.

Jen malá část všech kostí jest neporušena. Valná většina jest roztříštěna, omleta aneb na koncích ohryzena; zachovalé jsou hlavně menší kosti z noh a zuby. Velmi často lze na jednotlivých kostech z koně, nosorožce, avšak i medvěda i hyény poznati stopy zubů dravých zvířat; velké množství jest ale také násilně rozštípáno a přelámáno, což připisuji činnosti lidské. Však i takové člověkem úmyslně rozpoltěné neb rozbité kosti jsou někdy ještě dravci ohryzeny.

Jak již shora řečeno, byly téměř všecky kosti v zelené vrstvě chodby krapníkové ohryzeny; přisuzuji tento úkaz velkým dravcům zejména hyénám a považuji celou vrstvu za pozůstatky rozsáhlého doupěte hyén. Netvrdím to s jistotou, ježto jsem nemohl nikde ve sbírkách mi přístupných hyénou ohryzených kostí buď recentních neb fossilních se dopíditi a je s nálezy ze Šipky srovnati. Nálezy mé však patrně se shodují s vyobrazenými kostmi z anglických jeskyň u Wookey a Kirkdale, jež uvádí slovůtný přírodozpytec Boyd Dawkins ve svém spise „Cave-Hunting".

Dlužno také zmíniti se ještě obšírněji o kostech omletých, jež se nalezaly v celé jeskyni a sice při vchodu a pod propadlinou téměř ve všech vrstvách, hořejší žlutou hlinovici vyjímaje, v chodbě krapníkové pod zelenou vrstvou ve hnědé a z části také v černé kulturní vrstvě. Obroušení hran připočítávám hlavně vodě, kteráž zadním velkým komínem a snad ještě jiným zadnějším, nyní zabořeným otvorem do Šipky vnikala. Bez pochyby nalezal se v dřevních dobách také na místě nynější propadliny otevřený komín.

Že by člověk diluviální, jeskyni tu navštěvující, úlomky ty úmyslně byl obrousil a uhladil, jak mnozí mi namlouvali, nevěřím a nemohl bych také pražádného kloudného dokladu domněnky takové podati. Připouštím však, že člověk takových nahodilých, v jeskyni ležících odštěpků za nástroje neb zbraň použiti mohl a bez pochyby také použil, aniž jaké patrné známky upotřebení na těchto předmětech zanechal.

Z části lze omletí také přisouditi dravým zvířatům a sice hlavně opět hyénám, jež tlapami svými po rozházených, na povrchu ležících kostech běhaly a takto mnohé zcela pravidelně ohladily. Nalezené zbytky zvířecí sestávají nejvíce z kostí okončin a jednotlivých zubů; části trupu jsou vzácnější; lebku jsem nenašel kromě jediné medvědí žádnou celou, všecky jsou násilím rozbity a jen ony části zachovalé, které morek neuzavírají. Obyčejně byly kosti v pestrém neladu po celé jeskyni rozházeny, mnohdy a sice hlavně v krápníkové chodbě našel jsem však také více zbytků jednoho vždy zvířete pohromadě neb na blízku. Tak leželo hned u otvoru v nejspodnější vrstvě kulturní půl čelisti lví a několik kostí zadní nohy téhož zvířete pohromadě; podobně bylo více kostí levharta sobě na blízku; v zadku ke komínu ležela úplná, neporušená dolní čelisť, stlačená lebka a téměř všecky kosti přední nohy medvěda jeskynního. V prostřední vrstvě zelené nalezeny několikrát části nosorožce a koně, totiž zuby aneb malé kostky zápěstní a zanártní k sobě se hodící taktéž pohromadě. Pod

vápencovou korovinou nalezl jsem v zadní části Šipky ohryzenou spodní půlku zadní nohy zubří a části nohy přední z téťéž pravé strany a kusy rozbité lebky.

Uvedl jsem několik zvláštních případů z rozličných vrstev, bych dovodil, že vrstvy tyto a to hlavně v zadní části Šipky od doby svého povstání až do mého příchodu zůstaly většinou neporušeny a že nejsou tedy promíchány.

Zevnějšek fossilních kostí ze Šipky není u všech tentýž, závisí od místa a vrstvy, kde kosti uloženy byly a pak od toho, jakému zvířeti přináležely. Ze spodní vrstvy kulturní mají kosti barvu tmavou, téměř černou, z prostředních vrstev žlutohnědou, ze žluté hlinovice světlou; kosti od ohnišť jsou celkem světlejší. Zbytky četné mikrofauny jsou vesměs bledožluté neb bílé, jen některé kostky jsou barvy tmavší, sivé. Téměř všecky kosti jsou rozličnými skvrnami více méně pokryty, pravidelných dendritů, jaké znám na kostech z Kateřinské jeskyně u Blanska, v Šipce jsem nenašel. Při vchodu byly mnohé kosti ve spodních vrstvách černou lesklou korou potaženy. Zuby mají dle vrstev tutéž barvu jako kosti, zvlášť email s četnými pruhy je většinou krásně zbarven. Kosti odrostlých zvířat jsou lesklé a pevné, zbytky mladých zvířat mají povrch drsnatější a jsou více zpuchřelé. Kosti jelena, soba, zubra a nosorožce lesknou se více než kosti koně, mamuta a dravců, ač i tu vrstvy rozhodují, z kterých jednotlivé předměty pocházejí.

Všecky kosti a zuby byly velmi křehké, tak že bylo při kopání velké opatrnosti zapotřebí; bych je pro budoucnosť neporušené zachoval, vařil jsem vzácnější v klihové vodě, čímž nabyly aspoň na čas pevnosti.

XII.

Pořádání a určování těchto spoust kostí a zubů působilo mi velké obtíže i přiznávám se, že jsem byl pro nedostatek srovnávacího materiálu a pomůcek literárních často na rozpacích strany jednotlivých druhů a tvarů zvířat, jimž by se měly zbytky ze Šipky přisouditi, což také seznal každý, kdokoliv se v Rakousku, kde diluviální palaeontologie posud v plenkách jest, podobnými studiemi zabýval. Vždyť nestává posud ani jediné poněkud úplné sbírky, kde by odborný znalec studia svá konati mohl; bohaté sbírky dvorního musea na příklad leží posud v bednách ve sklepích, nejsouce nikomu přístupny.

Pilným několikaletým srovnáváním docílil jsem však přece toho, že nyní valná většina veškerých zbytků diluviální zvěřeny ze štramberských jeskyň a zvlášť ze Šipky jednotlivým tvarům zvířat jest správně přisouzena; jen malá část čeká ještě bližšího určení.

Téměř všecky tyto zbytky určil jsem sám a sice na základě osteologické sbírky své recentní i fossilní z Čertovy díry a jiných jeskyň moravských, hlavně však pomocí rozličných palaeontologických spisů cizojazyčných, zejména francouzských a anglických, ve kterýchžto zemích věda tato valně pokročila.

Čelisti malých hrabošů a některé kosti ptačí určeny jsou prof. dr. Voldřichem ve Vídni, jenž mi s velkou ochotou také při určování jednotlivých kostí ssavců, nazvíce z čeledi psů a koček, hlavně s počátku nápomocen byl, začež jemu jakož i assistentovi při dvorním museji p. J.

Szombathymu z téže příčiny jsem díky povinován. Dr. Voldřich použil také při svém pojednání o diluviálních koních[1]) zubů ze Šipky.

Jelikož většina zvířat zastoupena jest četnými a charakteristickými částmi koster, jsou druhy a zvláště i tvary níže uvedených zvířat jisté; jen tehdy, když nalezené zbytky k určení tvarů vůbec byly nedostatečny aneb kde jsem se vůbec pražádného srovnávacího materiálu nedopídil, mám posud pochybnosť o příslušnosti dotyčných zbytků a pracuji nyní o přesném jejich určení, jakož i pokud možno, o roztřídění stanovených druhů v jednotlivé tvary.

Všeobecný ráz zvěřeny šipecké doplňky těmito podstatně se nezmění. Podávám tedy prozatím, dokud počet jednotlivých zvířat všech tvarů není určen, aspoň přibližný počet nalezených zbytků, předesílaje poměr jednotlivých druhů neb tvarů v percentech.

Z uvedených 15.000 kostí a zubů větších zvířat ze Šipky přináleží jeskynnímu medvědovi asi 80%, koňovi $4\frac{1}{2}$%, zubru a turu 3%, nosorožci 2%, sobu 2% jelenu 2%, lvovi jeskynnímu $1\frac{1}{2}$%, vlku 1%, mamutu a hyéně téměř po 1%, zajíci a lišce asi po $\frac{1}{2}$%, kdežto zbývající nepatrná část všecka ostatní zvířata v sobě zahrnuje.

Jednotlivé druhy diluviálních zvířat ze šipky nejlépe poznati lze z následujícího seřadění:

Ze zbytků netopýrů nalezl jsem pouze několik kůstek okončin a jednu porouchanou čelisť. Vše má ráz recentní. — Z hmyzožravců vyskytl se tu rýsek obecný (227 půlek dolních čelistí, části lebek a množství kůstek okončin), krtek (četné části čelistí a ostatních kůstek) a ježek (pouze dvě půlky dolních čelistí rázu recentního). — Z dravých šelem nalezen tu především lev jeskynní (dvě zachovalé půlky dolejších čelistí, 3 úlomky čelistí, jednotlivé zuby všech druhů a četné celé kosti, celkem více než 200 kusů, dle velikosti aspoň dvoum tvarum přináležející), dále levhart (pravá půlka dolejší čelisti a 34 zachovalých kostí), rys (hořejší kel a několik kostí porouchaných), velká kočka divoká (dolní půlka kosti vřetenní), kočka divoká (okončiny mladého zvířete) a kočka Felis minuta Bourg. Malému tomuto tvaru kočky připisuje dr. Voldřich 68 mm. dlouhou kosť ramenní mladého zvířete bez hořejší hlávky kloubní. Dále vyskytla se tu hyéna jeskynní (osm částí čelistí hořejších i dolejších, četné zuby a několik zachovalých kostí, celkem více než 100 kusů), vlk (několik úlomků čelistí, jedna neúplná lebka, zuby a téměř všecky části koster; celkem více než 150 kusů), dále pes zvaný Cyon europaeus Bourguignat. Tomuto diluviálnímu psu, jehož zbytky až posud jedině v jeskyni Mars de Vence v jižní Francii a ve Štramberku v Čertově díře objeveny byly, přisuzuji prozatím jen pravou půlku dolejší čelisti. Dále liška obecná (několik částí čelistí, zuby a málo kostí), liška polární (část dolní čelisti, jednotlivé kly a části okončin), medvěd jeskynní (nesmírné množství všech částí koster: celých, rozpoltěných, přelámaných i ohryzených, většinou však omletých; četné čelisti, asi 6000 jednotlivých zubů z části také rozbitých; celkem více než 12.000 kusů), medvěd Ursus priscus Goldf. (štíhlejší jednu kosť stehenní a holenní, několik kostí zanártních a zubů připisuji tomuto od medvěda jeskynního se lišícímu tvaru), medvěd

[1]) J. Woldřich, Beiträge zur Fauna der Breccien und anderer Diluvialgebilde Oesterreichs mit besonderer Berücksichtigung des Pferdes. Jahrbuch der k. k. geol. Reichsanstalt. 1882.

obecný (téměř úplná čelisť spodní a několik zubů), jezovec (několik lebek, čelistí, zubů, jakož i ostatních kostí; pochybno, zdali všecky jsou fossilní), rosomák (úlomek spodní čelisti nápadně malý), kuna lesní neb skalní (jednotlivé kostky), tchoř (dolejší čelisť a jednotlivé kostky), hranostaj a lasička (z obou úlomky čelistí a četné jiné kosti). — Z hlodavců nalezeni jsou: svišť (úlomek dolejší čelisti, dva zlomky kůstek stehenních a pánvičných), sysel altajský (čásť hořejší čelisti a dva zoubky), plch (Myorus glis L.; dvě lebky a 11 půlek dolních čelistí rázu recentního), křeček obecný (části dolních čelistí, zlomky hořejších čelistí a četné kostky), a hraboši. Z těchto bylo tu více než 3000 půlek spodních čelistí, několik tisíc jednotlivých zubů a ostatních částí koster. Dr. Voldřich, jemuž jsem veškeré části lebek k určení odevzdal, nedokončil ještě namáhavou práci tu; uvádím tudíž pouze dva větší tvary mnou určené.[1]) Tyto jsou: Hraboš vodní (54 půlek dolejších čelistí, četné zuby a kůstky) a lumík obojkovitý (12 půlek dolejších čelistí). Dále nalezeny z hlodavců: pišťucha (60 půlek dolejších čelistí, několik úlomků lebek a četné okončiny), zajíc obecný a zajíc bělák (několik úlomků čelistí, zuby a ostatní části koster) a konečně bobr. Prof. Voldřich přisuzuje tomuto zvířeti jednu dolní čásť kosti ramenní. — Z jednokopytníků vyskytli se: kůň divoký (velké množství jednotlivých zubů a všech částí koster, většinou celých avšak ohryzených; dle velikosti lze rozeznávati aspoň dva tvary; celkem více než 600 kusů) a osel. Dr. Voldřich přisuzuje jemu čtyři malé stoličky. — Z přežívavců nalezeny jsou tyto druhy: sob (četné zuby, parohy a ostatní části koster, celkem více než 250 kusů), los či elen (zachovalá půlka dolejší čelisti, několik zubů, úlomky parohů (?) a rozbité kosti), jelen diluviální (četné zuby, parohy a kosti), kamzík (několik kostí okončin a zubů a kostnatý vnitřek rohu), dále: kozorožec, koza a antilopa (jednotlivé zuby a části okončin nedostatečně posud určené), tur divoký (Bos primigenius) a zubr (Bos priscus). Z obou posledně jších byly tu četné zuby a rozličné z velké části přelámané neb rozpoltěné kosti, celkem asi 500 kusů. — Mnohokopytníky zastupovaly tyto druhy: kanec divoký (pouze několik celých kostí), nosorožec vlnatý (67 zachovalých a četné úlomky zubů, mezi těmi několik mléčných; množství všelijakých, většinou ohryzených kostí zvlášť okončin, celkem asi 300 kusů), slon předpotopní či mamut (pevný konec kla 35 cm. dlouhý povrchu lesklého, 35 celých, 29 částečně zachovalých stoliček, mezi nimi několik mléčných, množství úlomků třenovních i klíčních zubů, ohryzené a rozbité kusy okončin, několik jen zachovalých; bez úlomků asi 80 kusů) a hroch. (Několik kostí okončin bez hlávek kloubních, jež se nikterak neshodují s dřívějšími tlustokožci, přináleží snad tomuto zvířeti). — Ptáci nalezeni jsou: sněhule bílá (asi 800 kostí nártních a zanártních a velké množství ostatních zbytků), sněhule bahenní (jen malým počtem kostí zastoupena), kachna divoká, tetřev hlušec, tetřívek, sokol velkého tvaru, krkavec (posledních čtvero druhů určil dr. Voldřich dle několika kostí, křídel a noh) a kromě toho nalezeno bylo množství kůstek ptačích, jež nejsou posud určeny. — Z plazů naskytly se tu rosnička a ropucha (četné části koster). — Z ryb několik článků páteře dvojí velikosti a z měkkýšů asi 40 skořápek hlemýžďů posud neurčených.

[1]) Dr. Voldřich zaslal mi po ukončení rukopisu následující prozatímní seznam: Arvicola ratticeps, A. agrestis, A. arvalis, A. campestris, A. nivalis, A. gregalis a Lagomys bezpochyby pusillus.

Z tohoto ač posud neúplného seznamu poznáváme, že téměř všecky druhy diluviálních zvířat četně jsou v Šipce zastoupeny a že fauna štramberská přináleží k nejbohatším, které posud objeveny byly. Závěrky podám až po uvedení faun z ostatních jeskyň štramberských. Prozatím jen podotýkám, že četné zbytky zvířat na severu nyní žijících o jiných poměrech klimatických svědčí, než jaké na Moravě z dob nynějších a historických známe.

XIII.

Přítomnosť člověka diluviálního v Šipce dokázána jest okolnostmi rozličnými, nazvíce již uvedenými. Zanechal tam člověk takové množství dokladů zřejmých a jistých, že nikdo o jeho pobytu tamním nemůže pochybovati.

Rozsáhlá ohniště se zbytky popelu, dřevěného uhlí a spálených kostí, tisíce rozštípaných kostí zvířecích, jež jedině působnosti lidské přisouditi lze, jelikož se od jiných náhodou roztříštěných aneb dravými šelmami rozkousaných zbytků podstatně liší, taktéž tisíce rozličných úlomku kamenných, značících dovednosť lidskou a konečně část kostry lidské, zejména čelisť lidská, tuto mnou nalezená, jsou doklady výmluvné, kterýchž nikomu odčiniti nelze.

Příhodných úlomků koštěných užíval člověk dle potřeby a náhody za nástroj, zbraň i primitivní okrasu, aniž je značně upravil. Při posuzování těchto výrobků jest však obezřetnosti nanejvýš zapotřebí, nechceme-li se vydati v nebezpečí, že vykouzlíme výtvary bujné fantazie, jichž skutečně nikdy nestávalo. Uvedu jeden příklad. Mezi tisícem asi spodních zubů řezáků medvěda jeskynního naleză se 150 kusů s postranními zářezy. Považoval jsem zářezy ty často hluboké — za umělé, jež člověk udělal, aby pak zuby na šňůře zavěšené za okrasu okolo krku neb na prsou nosil, jak posud u mnohých divochů obyčejem jest. Všichni znalci v tom se mnou souhlasili. Nalezeno však později podobné zářezy na zubech jiných zvířat, nikoliv diluviálních a sice opět jen na spodních řezácích: i počal jsem pochybovati o umělém původu mnohých zářezů na zubech medvědích ze Šipky, tím více, ježto jsem kromě jediné nejasné poznámky o zubech podobných z jeskyně mentonské v Italii ze žádné předhistorické stanice ničeho podobného se nedočetl a také v žádné sbírce nenalezl. Chtěl jsem se přesvědčiti, jak zuby medvědí z jiných jeskyní, jichž na Moravě a v Rakousku vůbec jest hojnosť, vypadají a tu opět se ukázala nedostatečnosť posavadních sbírek našich: nebyl jsem s to, zaopatřiti si potřebného srovnávacího materiálu. Nezbývá mi nic jiného, než obrátiti se opět do cizozemska. Až do rozřešení pokládám tuto zvláštnosť na mnohých spodních řezácích za žlábky přirozené, potravou vystrouhané, ač všecky žlábky řečené tímto způsobem povstati nemohly. Proto nepopírám též možnosť, že člověk diluviální mnohých oněch zubů k účelu naznačenému užil.

Z ostatních výrobků koštěných uvádím zpracované úlomky parohů jeleních a losích (?), zejména ale četné části parohu sobích a žebra mamutí, které obojí patrně k zasazení nástroju kamenných sloužily.

Jen jedna kosť sobí z nejvyšší vrstvy jest obroušena, na ostatních kostech nebylo lze obroušení neb uhlazení na jisto postaviti.

Výrobků kamenných z křemence, rohovce, pazourku, křemene a křišťálu nalezeno téměř 3000 kusů, z nichž asi 400 jeví patrné známky

užívání neb bedlivějšího upravení otloukáním neb odštípáváním po stranách, kdežto asi 150 podobných kusů jest v původním stavu bez veškerého zpracování; těchto 550 kusů považuji za skutečné nástroje a zbraně, ostatní jsou nahodilé odpadky, mezi nimiž několik tak zvaných jáder (nuclei). Nástroje z rozličných vrstev nejsou nikterak stejného rázu, a možno sledovati nenáhlý vývin od nástroje hrubého k úhlednějšímu a vhodnějšímu ze spodku k povrchu nánosu. Zahrnuty jsou tu všecky tvary seker, nožů, škrabadel, hrotů, kopí a šípů.

Tvary, jako jsou ony ze spodních vrstev v Šipce, jinde v Rakousku se posud nenašly, jsou ale četně zastoupeny v nálezích francouzských a anglických; nástroje z hořejších vrstev šipeckých shodují se úplně s nálezy z jiných jeskyň moravských a s nálezy ve žluté hlinovici na Moravě a v Dolních Rakousích učiněnými.

Z nejvyšší vrstvy pochází značný počet malých nožíků a jeden krásný hrot šípu, velmi bedlivě oštípaný, jaké se častěji i z pozdějších dob nacházejí. Hrot tento shoduje se také se šesti hroty amerických Indiánů, jež jsem ze státu Texasu obdržel.

XIV.

Úmyslně jsem se vyhýbal dalekosáhlým kombinacím, podávaje všude jen holou skutečnosť a přímé důsledky její. Zbývá my nyní ještě, bych načrtnul všeobecný přehled zvlášť ohledem člověka diluviálního.

Přítomnosť jeho dokázána nezvratnými doklady téměř ve všech vrstvách nánosu, jenž utvořiv se způsobem různým následkem sboření se prostřední části jeskyně, od oné katastrofy až do nynějších časů zůstal neporušen. Největší počet dokladů nalezal se ve zvlášťních oddělených vrstvách kulturních, jež delší neb častější pobyt člověka naznačují, kdežto ostatní roztroušené nálezy nahodilému příchodu jeho přisouditi lze.

Podle třech rozdílných vrstev kulturních rozeznávám trojí pobytí člověka předpotopního v Šipce za rozličných dob a okolností

Nejstarší doba označena jest spodní černou vrstvou kulturní a zvířaty: medvědem jeskynním, lvem jeskynním, levhartem, hyénou, vlkem, cyonem, liškou velkého tvaru, jelenem, turem, koněm velkého tvaru, nosorožcem a mamutem. Člověk tehdejší znal již oheň, živil se masem těchto zvířat a užíval hrubých nástrojů kamenných, jež nazvíce z nepodajného křemence si shotovoval, nevěnuje jich zpracování velké bedlivosti. Taktéž upotřebil rozličným způsobem třísek koštěných, jak je právě po ruce měl. Nařezané zuby medvědí, jsou-li opravdu člověkem upravené, rozsáhlé ohniště u Jezevčí díry a bezpochyby také nalezená čelisť člověčí pocházejí z této doby.

Druhé, mladší době přisuzuji střední vrstvu kulturní nad zelenou v doupěti hyén a pod žlutou hlinovicí. Doba tato jest charakterisována množstvím zbytků mamuta, nosorožce vlnatého a koně (malého tvaru); kromě toho ale jsou v ní též zastoupeni: lev, vlk, polarní liška, lumík, zajíc (alpský), medvěd, rosomák, sob, tur a zubr, kamzík a kozorožec. Člověk znal oheň, že by byl dovedl shotoviti nádoby hliněné, v Šipce jsem nepoznal. Nástrojům kamenným, k nimž se zálibou již užíval ostrého pazourku, věnoval větší píli, oštipuje pozorně na špici neb po stranách hroty kopí a šípů, jakož i škrabadla.

Nejmladší době přináleží v Šipce vrstva kulturní bezprostředně pod krapníkovou korovinou v zadní části a zvířata: sob. medvěd (obecnému podobný?), zubr, los. kůň. rys, kočka divoká. liška polární i obecná, zajíc. pišťucha. sněhule bahenní (Lagopus mutus) a tetřev hlušec.

Člověk užíval hlavně malých nožíku z rozličných odrud a rohovce, nazvíce opět pazourku ale také křišťálu. které v rukovětích z parohu sobích si upevnil. oštipoval velmi dovedně hrany úhledných hrotů na šípy. brousil a hladil nástroje koštěné: že by byl užíval nádob hliněných, nemohu opět dle nálezu ze Šipky říci. soudím ale tak z nálezů v jiných jeskyních učiněných. Kovů ještě neznal.

Tyto doby netvoří však nikterak jakési určitě omezené stati ve hmotném neb duševním vývinu člověka diluviálního a nejsem také prozatím s to, na základě výskumů ze Šipky. blíže naznačiti dobu. z které jednotlivé vrstvy neb předměty pocházejí. aneb dokonce podati podrobné rozdělení časů diluviálních asi na dobu medvěda jeskynního. dobu mamutí a dobu sobí, kteréž rozdělení by se snad z mnohých příčin příhodným býti zdálo. Uvedl jsem pouze lišící se tvary výrobků lidských, jakož i z části zastoupenou faunu a podotýkám, že spodní vrstvu kulturní kladu do doby meziledové (interglacialní): z velkého počtu rozmanitých nálezů pak soudím, že v době té člověk Šipku za stálé obydlí si byl zvolil. Nemohu totéž říci o dobách následujících. které až do časů předhistorických v užším smyslu sáhaly. jelikož se v dotyčných vrstvách kromě zbytků zvířecích poměrně málo nalezlo. Záhadnou tuto okolnosť. která se neshoduje s obyčejem člověka tehdejšího. jenž v jiných jeskyních. na příklad v nedaleké Čertově díře a v rozličných jeskynních ve střední Moravě velké množství výrobků svých zanechal, objasniti lze aspoň z části zvláštní povahou Šipky. která má několik otvorů. Jest pravdě podobno, že již v době diluviální také na místě nynější propadliny byl otevřený komín ve stropě. následkem čehož mocný průvan člověku delší pobyt v jeskyni aneb alespoň v přední části její znesnadňoval. Tím se zároveň vysvětluje, proč v hořejší vrstvě ohniště nikoli v přední prostranné klenbě nýbrž v nízké a úzké chodbě krapníkové se naleză a proč také člověk v dobách ještě mladších předhistorických a historických tak zřídka do Šipky zavítal.

Přehledneme-li ještě jednou veškeré pravěké nálezy z dob nejstarších diluviálních až do časů téměř historických. užasneme nad velkým množstvím různých předmětů. jež se v malé prostoře jediné jeskyně zachovaly, aby nám po několika tisících let vyprávěly o praobyvatelích moravských. o způsobu jejich života. jakož i o nenáhlém postupu v duševním rozvoji od těkavých divochů počínajíc. jimž bylo zápasiti s rozkácenou přírodou a s lítými šelmami jej obklopujícími, až k nynějšímu pokolení. na výši osvěty a všeobecného blahobytu stojícímu.

Nezbývá mi místa. bych podal věrný obraz člověka předhistorického na Moravě. podotýkám jen ještě. že jako zvířata v době diluviální žijící vymřela neb se do severních krajin odstěhovala. také vyhynul člověk diluviální. ač přetrval všecky své vrstevníky. Nevyhynul však zákonem přirozeným. jako zvířata ona. nýbrž podlehl v nestejném boji se šťastnějším následníkem svým. členem velkého plemene Ariův. jehož potomkové i my jsme.

Zprávy o bojích těch utkvěly v paměti lidu a zachovaly se až do našich dnů, o čemž opět ze Štramberka a sice z jeskyně „Čertovy díry“ podám zprávu příště.

O stavitelském umění našich předků.

Podává **Hynek Krch**, gymn. professor v Přerově.

(Dokončení).

Stavby románské (1000.—1250.) vyvinuly se, jak už svrchu řečeno, ze starokřesťanského, byzantského, normanského a maurského slohu a vyvinuly se tudíž později. Z Itálie šířil se tento způsob staveb nejprve po evropském západě, odtud po střední Evropě, a k Slovanům se tlačil teprv po uplynutí hodné doby za obřadem německo-latinským, avšak s výsledkem nevalným, protože náklonnosť Slovanů k starému, zdomácnělému slohu byzantskému nechtěla mu ustoupiti hned a rázem, podobně jako obřad cyrillo-methodějský německo-latinskému anebo jako staroslovanská zádruha sociálním řádům západním. S tím třeba každému počítati, kdo se dějinami stavitelství slovanského obírá neb obírati zamýšlí.

Románské chrámy vyznačují se přede vším tím, že jsou podlouhlé majíce tvar staré basiliky a za půdorys latinský, t. j. nerovnoramenný kříž, čímž se podstatně liší od půdorysův i chrámů byzantských. Stropy románské bývaly z počátku ploché, dřevěné a teprv ve 12. století místo nich stala se oblíbenými zvláště křížová klenutí, čímž se uvedl do stavitelství system klenutých basilik. Střední loď jest vyšší, poboční a příční jsou nižší, apsida jest polokruhová. Pod presbyteriem jest krypta, následkem čehož jest tato část chrámu vyvýšena a lodi jsou nižší. (Krypty v gotickém slohu zanikly.) Galerie na sloupech nebo pilířích nad pobočními loděmi jsou jako ve slohu byzantském. Jinou známkou jsou: věže vysoké (jehlancové) buď nad vchodem, buď v obou krajích u vchodu, buď po obou stranách kůru anebo také nad křížením (Vierung) lodí, kdež bývá někdy kopule. Oblouk klenbový jest půlkruh, okna nahoře půlkruhová a skupená z pravidla, portály velmi ozdobné, zprvu polokruhem, později lomeným obloukem na vrchu zakončené. Nad portálem ve štítu bývala veliká kruhová okna ozdobná, tak zv. růžice. Sloupy připomínají silně ráz byzantský; nebo jsou šroubovitě stočeny. O ostatních částech shodujících se s byzantským slohem netřeba již dále mluviti, stalať se o nich poněkud zmínka výše, a také by to vedlo příliš daleko; jen toho třeba připomenouti, že do nedávna měl se onen sloh, jenž předcházel gotiku, všeobecně za byzantský (Bavoři podnes jej tak zovou), ačkoliv se nám toto zdá býti upřílišeností právě takovou, jako nynější úplné zapomínání na sloh byzantský, poněvadž jeden i druhý sloh skutečně existoval, jen že byzantský nepopíratelně dřív a déle než-li románský. Nám při tom nemůže jíti leda o vypátrání památek byzantsko-slovanského slohu, o zjištění věku, do kterého až u nás trval, a kdy počal se u nás jeviti vliv západního, románského slohu, a zjištění toho jest potřebí zejména proto, aby se byzantsko-slovanské památky mylně nevydávaly za románské, jako se děje, k čemuž tento kratičký článek bohdá zavdá podnět a dá jakýs takýs návod.

Mimo to potřebí připomenouti, že pozdějším přestavováním a přistavováním s mnohého kostela neb kostelíka původní ráz setřen jest, tak že mnohdy na první pohled v nejednom z nich starý sloh nelze ani poznati. Proto jest nutno zkoumati, co jest na nich dosud starého, původního, jako na př. zdi základní nebo některé hlavní, a co se později přestavělo nebo přistavělo, jaký byl první půdorys a co v něm prodlou-

žením lodi nebo jinými přístavky se změnilo, tudíž jaký jest nyní jeho půdorys; dále jaká okna, dvéře, strop nebo klenba, střechy jsou nyní a jaké bývaly dříve před „restaurací". Nebo jest také vyšetřovati, nejsou-li původní okna nebo dvéře zazděny a na jiné místo přeneseny; podobně také apsis je-li na místě starém nebo novém, a kolikrát byl kostel obnoven, přestaven nebo jinak změněn. Neméně pak dlužno si pamatovati, že nejstarší naše chrámy bývaly nejvíce jednoduché a malé a že pozdější duch času, příznivější stavbám rozsáhlým, starožitné svatyně opouštěl, tak že se nejednou s nimi setkáváme toliko za městy, na hřbitovech nebo někdy jako se smutnými zříceninami, kteréž očekávají opravy a svého vzkříšení. Rovněž zbývá také zjistiti, pokud byl mnohý nynější filiální kostel farním, který z nich — vedle podzemních kaplí čili krypt — byl určen za mausoleum (hrob) některého světce nebo na památku, že na tom místě ostatky světce, na př. sv. Klementa odpočívaly; která kaple bývala někdy křestní (baptisteriem), která poutnickou a od kterého asi času a která kaple neb kostel vznikl ze samostanu (poustevny) a kdy, poněvadž o nejedné takové budově nebo klášteru víme z dějin a pověstí, že měly za své předchůdce útulky poustevníků, mnichů jednotlivých. O těchto bude pak píditi se po tom, jací to byli mniši, zdali slovanští nebo latinští, protože máme určitá svědectví o pobytu slovanských mnichů na př. v Čechách ještě na konci 11. století, a bez svých mnichů řeckoslovanská církev nikdy nebyla tak, jako nebyla západní církev bez svých řádů řeholních.

Takové a podobné otázky mohou svědomitému badateli poskytnouti žádaného světla o církevních stavbách původu méně známého neb pochybného; ale vedle nich a vedle slohových rozdílů vzhledem jak ku založení, uspořádání, rozdělení chrámového prostoru tak vzhledem k ornamentice mohou vésti na stopu vzniku budov církevních, chrámův a kaplí také tituly, jejich t. j. jména oněch světců, jejichžto památce jsou zasvěceny. To platí zejména o podobných stavbách pocházejících původně ze středověku a o takových, o nichžto se nezachovalo pamětí písemných, všelikou pochybnosť vylučujících. Čeho pak jest dbáti při používání titulů, k tomu zde budiž krátce poukázáno.

Přede vším jest míti na mysli dobu, kdy ochrance chrámu žil, umřel a kdy byl církví přijat do počtu blahoslavenců nebo svatých. Ale při tom zase sluší si pamatovati, že za starých časů mívali právo kanonisační (svatořečení) biskupové, do jejichžto diecese oslavenec náležel; později to právo přešlo na metropolity, a teprv ve 12. století vyhradil je papež Alexander III. (1159—1181.) sobě a svým nástupcům čili jen papežské stolici. To jest příčinou, že o svatořečení nejednoho staršího světce nemáme zpráv, ať byl od národa uctíván brzy po svém úmrtí, a jen tak dovedeme si vysvětliti, proč byl některý do římského breviáře mnohdy přijat třeba za několik staletí, jako máme příklad na sv. Václavu, sv. Ludmile, sv. Cyrillu a Methoději a j.

Je-li více svatých téhož jména, jest dobře dáti pozor, na kterého nebo po kterém z nich připadá pouť neb posvěcení chrámu (malé a velké hody).

Dále jest míti zření k tomu, že Morava, Čechy, Slezsko, Uhry, Veliké a Malé Polsko (Halič), Lužice atd. přijaly křesťanství od sv. apoštolů slovanských, že náležely tudíž do veliké arcidiecése sv. Methoděje,

a že teprv v pozdějších dobách, zejména počínajíc poslední čtvrtí 10. století usazoval se v nich vedle obřadu československého také obřad německo-latinský. Z toho jde právem, že nejstaršími chrámy v jmenovaných zemích jsou ony s tituly východních světců, jako: Pozdvižení sv. Kříže, sv. Kříže, sv. Jiří, Kosmy a Damiana, Michala archanděla, Mikuláše, zvláště pak sv. Klementa, papeže a mučeníka, dále sv. Petra a Pavla, Panny Marie, sv. Salvatora (Spasitele), sv. Štěpána mučeníka, sv. Cyrilla a Methoděje, sv. Václava, sv. Ludmily a j. v. Mladšími chrámy pak jsou patrně chrámy s jmény světců západních.

Potom třeba míti na paměti, že původní tituly ustoupily časem buď titulům docela jiným anebo, že k starým přidaly se nové. Tak víme na př. o biskupské kathedrále a kapitule kanovnické na Vavelu v Krakově, že byly původně pod záštitou sv. Václava; ale český dědic a řeckoslovanský světec Václav musil ustoupiti latinskému biskupu krakovskému, sv. Stanislavu († 1079, a kanonisovanému Innocentem IV. r. 1254.). Prastarý dřevěný kostelík ve Větřkovicích u Příbora na Moravě byl původně zasvěcen památce sv. Cyrilla a Methoděje, později dostal titul nový: sv. Václava. Podobně vypravují také někteří o kapitulním chrámě ve Staré Boleslavi, že měl původní název sv. Cyrilla a Methoděje; ale když pak v 11. století Břetislav I. na pokání za nekřesťanské plenění v Polsku musil vystavěti nový kapitulní chrám, učinil tak ve Staré Boleslavi, změniv dosavadní titul kapitulního chrámu ve Svatováclavský. Chrám sv. Michala archanděla na Tetíně, vystavěný kněžnou Drahomírou, jenž stál do nedávna, dostal po svém novém zbudování nového ochrance ve sv. Janu Nepomuckém.

Co se týče přidávání nových titulů k původním, poukazujeme zde na př. jen k velechrámu sv. Víta na hradě pražském, jenž kromě jména tohoto světce dostal ještě název sv. Václava a pak sv. Vojtěcha. Nebo nejstarší kaple na Vyšehradě z věku Bořivoje I. měla čestné jméno sv. Klementa, jako jiných asi 18 chrámův a kaplí v Čechách; když pak Vratislav II. vystavěl zde nový chrám a kapitulní dům, odevzdal je do ochrany sv. Petra, Pavla a Klementa.

Změny titulů dály se tehdy za příčinou úmrtí některého nového, zvláště domácího světce, nebo při obnovách kostelův anebo při nových, větších i nádhernějších stavbách na místě starých, jednoduchých, malých a dílem i dřevěných chrámů: někdy také snad i proto, aby se na některého světce zapomínalo.

Posléze nebude také od místa všímati si tradic zachovaných zvláště starými lidmi nebo u starších, hodnověrných spisovatelů, nebo pídili se po zprávách v rodině současného jejich zachovávatele čili patrona. —

Počnou-li si všickni věrní synové národa našeho hleděti těchto jakož i památek malířského, krasopiseckého, řezbářského a jiného umění, jež od nepaměti bylo u nás pěstováno: budou-li na ně jedni upozorňovati, druzí pilně zkoumati a výzkumy své zaznamenávati*): nadejde bohdá brzy doba, která vydá svědectví pravdě, že praotcové naši nebyli nejen nevzděláni, nýbrž naopak že měli svou zvláštní — slovanskou kulturu, která se od západní v mnohé příčině zračitě lišila, a svědectví ta dají pevný základ dějinám slovanského umění, bez nichžto budeme stálým terčem strannictví a zlehčování.

*) Studiím takovým poskytne milerád místa tento časopis. — Red.

Bílá skála ochozská.

Podává **J. Havelka**, gym. professor v Olomouci.

Od těch dob, co staré skály neboli starší jeskyně sloupské nejvíce svévolnou rukou pozbaveny byly ozdob svých krápníkových, nemohla se Morava, ač dutinami zemskými tak neobyčejně bohatá, honositi ani jedinou k r á s n o u jeskyní krápníkovou.

Tu roku 1830. obuvník jakýsi z Ochoze, osady to jen asi 10 kilometrů od Brna vzdálené na severovýchod, přelízaje v lese nedalekém po balvanech skalních, náhodou objevil nízký otvor neznámé potud jeskyně, z níž zvuk každý divně se ozýval. Nálezce právem soudil, že tato dutina skalní jest asi velmi prostrannou, a jsa nemálo všetečným a zároveň přihlouplým trochu, umínil si, že nikomu o objevu svém slova neřekne, nýbrž sám tudyto pokusí se proniknouti prý ku branám pekelným. Odstraniv něco štěrku, jímž otvor jeskyně byl namnoze zanesen, a namáhavě plaze se po břiše, udatný obuvník dostal se dovnitř. Rozžal světlo a opatrně kráčel dále. Napřed dutina byla jen nevysokou, úzkou chodbou; brzo však rozšířila se ve velikou klenbu, která sněhobílými krápníky a stěnami hladkými tak mámivě se leskla, že Ochozan všecek unešen trnul žasnutím a vyšed pak zase na venek, nemohl již nevykládati souродákům svým, jaké náramné divy, jaké zdoby nevídané jsou tam pod zemí.

Ledovce alabastrové v jeskyni ochozské.

Rozumí se, že zvěsť ta způsobila povyk veliký a když vstup do nové jeskyně učiněn jest pohodlnějším a zvláště vchod byl náležitě rozšířen, putovali výletníci z blízka i z daleka do Ochoze, aby si ohledli podzemní ty dvorány, které tisíciletým leptáním říčka vnitřem skal tekoucí vytvořila a neunavná síla přírody pak podivuhodnými útvary vápencovými nádherně ozdobila.

A skutečně tehdy každý navštěvovatel Bílé skály neboli ochozské jeskyně radostně byl překvapen pohledem na podzemské divy, které se tu zraku jeho ukazovaly. Krápníky a veškerý povlak stěn byly bílé, lesklé a téměř průhledné jako křišťál, tak že se světlo rozžaté v tisícerých odstínech od nich odráželo a takřka nekonečně rozmnožovalo. Celé řady krápníků překrásných na přečetných místech visely od stropu, kdežto jim naproti od půdy vyrůstaly štíhlé sloupce stalagmitové; na jiných místech zase krápníky shora a dola neustále rostoucí spojeny byly ve krásné sloupy, jako rukou stavitele na podporu klenutí jeskynního tu

postavené. Tu zase viděti bylo pěnivé vodopády jako mrazem stuhlé, tam roucho alabastrové bělosti se stropu visící.

Ovšem ne všude jevila se jeskyně stejně krásnou; neboť tu onde jsou těsniny nebo průchody nízké: avšak i toto střídání se prostor menších s velikými přispívalo nemálo k tomu, že oko nalézajíc tu pořád nové a nové zjevy, nikde neunavovalo se jednotvárností nebo příliš velikým množstvím zjevů podobných.

Nejzajímavější části a útvary Bílé skály, jejichžto chodeb a síní veškerá délka 600 m. daleko přesahuje, byly zvláště tyto: zkamenělá sopka, z níž vůkol po půdě blýskala se celá řeka kapaliny vápencové, podobající se lávě ztuhlé; zkamenělý vůl, balvan to jako rohatý; dále včelín, opona neboli zástěra, gajser, podivná to směsice stalagmitů na způsob zkamenělých vodotrysků ke stropu strmící a j. v.

Kazatelna v jeskyni ochozské.

Ale nejkrásnější pohledy skýtaly zajisté alabastrové ledovce a kazatelna. Ledovce alabastrové (viz obr. na str. 163.) jsou celé miniaturní pohoří krapníkové. Nejvyšší homole, mocný to stalagmit, strmí 6 metrů vysoko, kdežto vůkol nakupeno množství stalagmitů menších, mezi nimiž viděti jako tekutou druhdy hmotu ledovcovou, narámu ztuhlou mrazem třeskutým. Se stran a se stropu pak nesčíslné visí nebo alespoň visely nesčíslné rampouchy vápencové, tu a tam ve visutá roucha srostlé. Vše tu bylo běloskvoucí, tak přepodivně střídalo se tu světlo a temný stín, že těžko kouzlo celé vypsati. A to tím méně, že kouzlo to nemálo zvětšováno bylo vodou na dně klenby rozlitou, ve které obraz ten půvabný se odrážel.

Velmi zajímavou jest také kazatelna (viz obr. na str. této). Na mohutném pilíři viděti tu oblou nahoře hmotu krapníkovou, která v podobě rýhované opony, opatřené bohatým krumplováním po stranách dolů se chýlila. Celý útvar ovšem také nemálo podobal se vrbě smuteční.

Ne nadarmo o hlavních zdobách Bílé skály mluvím tu jako o věcech minulých; neboť ve mnohé příčině jeskyně tato, druhdy tak krásná nad míru, není tím, čím kdysi bývala.

Poněvadž jednu dobu vchod do jeskyně nebyl dveřmi žádnými uzavírán, vcházel tam, komu se líbilo a bez dozoru všelikého prohlížel si vzácnosti Bílé skály. Že za takových okolností lidé svévolní a sobečtí odráželi krapníky a povlaky třpytivé a odnášeli odtud, rozumí se samo sebou. Tak stalo se, že mnohý původně překrásný útvar krapníkový jest

zohaven nebo zničen docela. Nyní ovšem Bílá skála zase se zavírá a dozírá se také jakž takž na navštěvovatele; ale opatrností tou nedá se napraviti ani nahraditi, co dříve bylo zkaženo neopatrností.

K tomu ke všemu dovoluje se posud, by za návštěv vnitřek Bílé skály osvětlován byl zapálenými loučemi nebo dračkami, jejichžto dýmem sněhobílé druhdy krapníky se začazují čím dále tím více. A kterak takovým osvětlováním trpí sluje, toho důkazem jsou staré skály sloupské, které od čmoudu dračkového místy podobají se černým nevlídným výhním kovářským.

Proto také nejkrásnější nyní krapníková jeskyně moravská, totiž nedávno objevená sluje Eliščina ve Sloupě, právem střeží a opatruje se bedlivě, aby ani vandalismem ani očazováním nebrala škody žádné. Avšak žádoucno tu ještě, aby opatrnosť a pečlivosť tato — potrvala na vždy, sic by přece též Eliščina sluje zakusiti mohla podobných osudů jako Bílá skála ochozská.

Dopisy.

Od Brna. (Hradisko bosonožské.) Asi hodinu cesty jihozápadně od Brna rozprostírá se v pravo od silnice osada Bosonohy. Nějakých 10 minut za osadou severo-západně vypíná se kuželovitý vrch, porostlý borem, jejž nazývá lid „hradiskem“ a vypravuje si, že tu stával v dávné době hrad, jehož základy prý byly někdy vykopány. V nitro kopce klade pověsť lidu rozsáhlé sklepení. Bosonožský p. naducitel zdělil mi, že trať ta zanešena na mapě jozefinského katastru pode jménem „za humny“ a název tento přiměl některé k náhledu, že tu bývala osada; tomu prý také nasvědčuje vykopaný zde před lety srub. Kuželovitý vrch „hradisko“ upadá západně a severně skoro kolmo, kdežto na straně východní a jižní jen poznenáhla stoupá. Na hoře končí kužel urovnanou plochou, travou a mechem porostlou a pod ní táhne se od severního srázu k západnímu taktéž plochý, umělý stupeň. Útvar geologický, z něhož hradisko bosonožské pozůstává, jest známý v Brněnsku syenit, jenž tu na mnoha místech vystupuje jako holá skála; po většině jest však pokryt písečnatou hlinou, mnoho zvětralých úlomků syenitových obsahující. — Nyní nelze nižádné stopy nějakého hradu neb dřívějšího obydlení hradiska bosonožského nalezmouti — leč dosti značné množství všude roztroušených střepů nádob hliněných. Povzbuzen tímto nálezem počal jsem o prázdninách r. 1882. na několika místech pokrývku hlinitou probírati a vykopal jsem skutečně tytéž střepy, jež tu i tam již na povrchu ležely. Nejvíce střepů nabyl jsem po stráních hradiska, kdežto hledání na horní ploše bylo marným. Nalezené střepy náleží vesměs nádobám na kruhu hrnčířském pracovaným, jež byly shotoveny z hlíny písečnaté, rozložením syenitu povstalé; lze v nich i hrubá zrna křemene a živce pozorovati. Střepy mají vzezření na červeno pálených cihel; jich tloušťka jest rozdílná, od 2—15 millimetrů, průměrně však 11 mm. Úlomky tyto jsou buď od kraje, buď od dna nádob, mnoho jich však nelze více rozeznati. Okras chovají jen po skrovnu. Některé jsou natřeny tuhou, která ostatně někdy i v hmotě obsažena jest. Na jednom střípku pozorovati lze přilepený hliněný pásek do kola, avšak bez okras. — Jediný

kus zasluhuje zvláštního povšimnutí, poněvadž jest tímže zvláštním způsobem okrášlen, jako míska, kterou jsem vykopal v ustrinách „na žlítně“ u Husovic*). Střípek tento náleží jemně pracované nádobce mískovitého tvaru a okrášlen jest uvnitř křížujícími se čárkami rovnoběžnými, čímž udělána síť kosočtvercová. Kromě uvedených střípků nalezl jsem ještě na hradisku bosonožském úlomek ručního drtidla z ruly, 13 cm. dlouhý, 10 cm. široký a 2 cm. tlustý, jehož třecí plocha jest trochu vydutá. — Nálezy tyto jsou ovšem velmi skrovné a nedá se posouditi ani jich stáří ani jich původ tak snadno. Zapotřebí tu dokonalého prozkoumání a jestli těchto několik řádků k tomu povzbudí, pak vyhověno úplně jich účelu. O příštích nálezích tu snad učiněných neopomenu se zmíniti.

Flor. Koudelka, medik.

Z Prostějova. (O domácí archaeologii.) Jako brzy každé odvětví našeho písemnictví pilných a bedlivých pěstitelů má, lze v nejnovější době také u nás s potěšením pozorovati, že přibývá i archaeologii čím dál tím více přátel. Šťastný postup této vědy možná přičítati novému, čilému muzejnímu spolku, jenž patrně se stará, by co největší počet našinců pro sebe získal. Že přání jeho se naplňuje, viděti již z toho, jelikož příznivci různého stavu a povolání se k němu hlásí. Takový krásný rozvoj tohoto ústavu musí tím více každého těšiti, čím méně až doposud archaeologie u nás povšimnuta byla. Kdežto v každém jiném odboru pokrok znamenitý docílen, že na všech stranách znamenati jest nových a nových vymožeností, nedělo se v archaeologii pranic aneb velmi málo, a to jen se strany jednotlivců, kteří ovšem chvalitebným způsobem vědou tou se privátně obírali. Zdaž také jinde s archaeologií se do dneška tak zacházelo? To říci nelze. Již v Čechách od mnoha let s bedlivou pozorností přihlíží se k tomuto poli vědy: mají v Praze dnes tak znamenité sbírky a v tom počtu, že v nedlouhé době přichystána pro ně bude nová nádherná budova muzejní. A co máme pověděti o jiných muzeích v Německu, ve Vlaších, Francii, Anglii atd.? V počtu tom, co ústavů takových přibývalo, zmáhala se také literatura archaeologické vědy**). Brněnské Františkovo muzeum mělo býti sice ústředním ústavem pro celou Moravu, nedovedlo však z příčin známých soustředití povolané síly. S tím větším tedy uspokojením přijati to musel každý z nás, když před rokem zjistilo se, že v Olomouci muzejní spolek jest zaražen. — Dnes již uplynul rok, co spolek ten po vlasti naší znám jest a že úloze své dostál, nejlépe pozorovati z činnosti jeho. Jest přece ale přáti, aby, podporován jsa obecenstvem, ve větším rozměru pracovati mohl. Proto nesmí se žáden vyhýbati jemu, kdož platných služeb by mu prokázati dovedl. — Toliko soustředěním všech schopných sil, dá se očekávati, že muz. spolek teprve dostojí náležitě vytknutému účelu. Nejvýdatnějším prostředkem se nám vidí způsob poučování zvlášť k tomu volenými přednáškami na takových místech, kde jest na blízku archaeologická půda, by zejmena okolní obecenstvo o předmětech sem a tam vykopaných patřičného poučení nalezlo. Víme tolik ze zkušenosti, že

*) Viz: Starožitnosti v okolí brněnském. Zděluje Florián Koudelka. Moravské Noviny, v Brně, č. 68., roč. 1881., pak: Praehistorische Funde bei Hussovitz nächst Brünn in Mähren, von Fl. Koudelka. Zprávy anthropologické společnosti ve Vídni, sv. XI., sešit 2.

**) Dr. Stark: Systematik und Geschichte der Archaeologie der Kunst.

přednášky toho způsobu vždy s dobrým výsledkem se potkávaly. Všude, kdekoli předměty archaeologické nalezeny, bývaly obyčejně zničeny, jelikož jim lid nerozuměl a tak mnoho věcí ztraceno, jež dnes mohly býti drahým majetkem leckterého muzea. Pokud takové přednášky archaeologické pravidelně nejsou zařízeny, budiž to úlohou především velebného duchovenstva a učitelů, jakož všech vzdělanců vůbec, lid náš v té příčině při schůzích a soukromých poradách poučovati, případně přímo se tázati, nenalezl-li kdo mlat, klín aneb, jak lid říká, hromový kámen; dále, nevykopal-li některý sadař neb nevyoral-li některý rolník nádobu osamotnělou neb více pohromadě, jaké formy a velikosti, a co v ní bylo? a kde na takové předměty uhodil? Často název místa, pahorku neb svahu činí pátratele pozorna na archaeologický nález. Lid rád si o takových věcech dává vykládati a bývá pak všímavým, když se mu bylo podařilo skutečně něco podobného vypátrati. Často stálým dotazováním přichází teprv na jevo, co všechno ten neb onen nalezl, vykopal aneb vyoral. Někdy to bývají v skutku drahocenné předměty a mnohdy vzácné věci. Každým případem musí lid obecný čili naši venkované spolupůsobiti při počátcích takových archaeologických výzkumů. Kde by se snad na starožitnosti uhodilo ve značnější míře, tu neradno laikům neboli nezkušeným bez dohlídky znalcův šmahem vykopávati takové věci, poněvadž také poloha předmětů takových má svůj význam a může přispěti k rozřešení záhad archaeologických. Pro tento případ nechť každý hledá rady u muzejního spolku. Za takových pak okolností lze se najisto naditi, že se sbírky našeho spolku mnohem více rozmnoží a dílo toto společného úsilí celé Moravě novou úctu a vážnosť zjedná. Předeslali jsme těchto několik řádků a pokynů s tím podotknutím, že na příště, dá-li Bůh, uvesti chceme v delších článcích výsledek našich výzkumů, pokud se týkají domácí archaeologie. *Prof. Fr. Koželuha.*

Z Kroměříže. Roku 1880. bylo mi jeti do Hradiska poblíž Kroměříže k nemocnému. Jeda polní cestou od Postoupek pozoroval jsem, že ve hlíně, kterou dělníci za hospodu rozváželi, jest množství střepů. Můj nemocný byl ve škole i tázal jsem se tedy tam, odkud se hlína za hospodu vozí, načež mi řečeno, že hlínu vozí z vývozu, jenž spojuje Hradisko se silnicí okresní, ke Kojetínu se táhnoucí. Obec dala vývoz rozšiřovati a na škarpě po pravé straně vývozu, na roli parc. č. 101. spatřil jsem několik okrouhlých míst, která se šedou barvou od svého okolí — žlutého to slínu — patrně lišila. Bylo to, jakoby silná ornice na těchto místech se do slínu byla asi na 1 metr ponořila. Bližší ohledání mne poučilo, že šedá místa tato sestávají z hlíny značně lehčí než ornice okolní, že hlína tato obsahuje mnoho popelu, kousky černého dřevěného uhlí a drobné, bílé zakulacené drobty minerální, porézní, které jsem měl za drobty neúplně spálených kostí. Uprostřed neb na spodině každého takového ložiska popelu našel jsem mnoho tlustých střepů, které pocházely z velkých nádob hliněných, nedokonale pálených a uvnitř černě pomazaných. Ode dvou podařilo se mi složiti polovici horního otvoru, kterýžto měl při jedné z nich 28 cm. v průměru, při druhé byl něco menší. Dle pravidelné podoby nádob těch soudil pan kustos Trapp, jenž je viděl, že jsou to „nádoby na kruhu dělané a sice popelnice z pozdější předhistorické doby“. — Vykopána tu také nádoba z tuhy, kterou Vám posílám nakreslenu v opravdové velikosti; originál jest v zasedací síni měst-

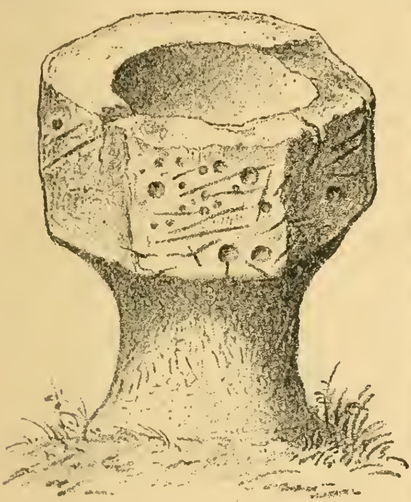
ského výboru v Kroměříži. Jest nádoba ta 15 cm. vysoká, nahoře 10, na dně 7 cm. v průměru. Na hrdle poněkud súženém kolkolem opatřena jest 10 řadami vlnitých čárek podoby paragrafu §., jež byly asi nehtem vryty. — Nemoha tenkrát místo ono památné proskoumati, najal jsem roli č. 101. od obce Hradiska a loňského roku 1883. jsem tam vykopal dva příkopy 1·50 m. hluboké; jeden rovnoběžně s vývozem, druhý kolmo k vývozu. V hloubce 1 m. až 1·40 m., jež souhlasila s ložisky popelu, na škarpě vývozu našel jsem ještě několik ložisk popelu a větší menší střepy uvnitř černěné, jako r. 1880. Největší zlomek jest vnitř i zevnitř tuhou potřený, hladký a kraj hrdla jest ozdobně ohnutý. — Na jiném viděti rovnoběžné vodorovné pruhy, jako by prstem do měkké hlíny před pálením učiněny byly. — Mimo to vykopáno tu množství uch nádob hliněných, různých tvarů, některá jen jako naznačená, neděravá. Půl nádobky z tuhy má podobu hluboké mísečky; na hoře, kde nejširší jest, má $3^1/_2$ cm. v průměru. Dále vykopal jsem tam dva kelce kančí, jeden dlouhý dutý zub rovný, kus žebra na jednom konci po způsobě dláta přiostřený a kus parohu velmi tlustého, jenž po obou stranách jeví známky, že ho bylo upotřebeno za nástroj. — Dále nalezeny tu dva přesleny, částky to předhistorického kolovratu, jeden z hlíny pálené, druhý z tuhy a oba totožny s přesleny, které se našly nedávno v Krajině (vyobr. a popsal Deschmann). Předměty tyto byly poházeny sem tam. V ložiskách popelu však vždy se nacházely větší střepy a množství lastur, věkem zpuchřelých. Jest prý to lastura obecná v Moravě, která tu asi 2 kilometry mimo teče. — Zdejší gymn. professor a okr. školní dozorce p. H. Struschka v kopání tom pokračoval a našel mnoho podobných starožitností koštěných a kamenných, však jen jediný kousek bronzový. Popsal a vyobrazil věci ty v programu zdejšího něm. gymnazia r. 1884. *Dr. Suchý.*

Drobné zprávy.

Národní vyšívání moravské. Výbor muz. spolku ustanovil se na tom, pomocí zvláštního odboru dámského 1. ledna r. 1885. zahájiti v místnostech svých výstavu lidového vyšívání moravského. Usilím tím naraženo na žílu zlatou; nebo podle prací pro výstavu tu buď darovaných buď zapůjčených viděti jasně, že v tomto odvětví samorostlé kultury naší skrývalo se bohatství forem ornamentálních, o němž nikdo z nás neměl ani tušení a které národu našemu česť a chválu získá v celém světě vzdělaném. Formy ty dělí se na tři skupiny: hanáckou, valašskou a slováckou, z nichž jedna krásnější jest nad druhou. Ale také na vyšívání našem a to zvláště na slováckém zračí se harmonie barev kouzla přemocného, že podobá se, jakoby vyšívanými těmi předměty nezdobily se ženy a dívky venkovské, nýbrž kněžny bydlící v palácích nádherných. Proto již nyní ctěn. členstvo na výstavu řečenou upozorňujeme a jsme tím jisti, že neopomenou hojnou návštěvou výstavy té pokochati se na našem umění v pravdě národním a vzdáti takto zároveň skromnému lidu našemu onu česť a poctu, jíž on měrou tak plnou zasluhuje.

Křitelnice střítežská. Když jsem o prázdninách letošních dlel v rodišti svém Lošticích, vykládal mi tamní člen spolku muz. p. Jos. Schönhöffer, že podle zprávy pavlovského učitele, p. J. Mikyšky, ve blízké Střítěži vykopána byla jakási prastará křtitelnice, a ochotně nabídl příležitosť vlastní, bychom snáze na místo se dostali. Střítež jest nyní toliko dvůr a myslivna, s okolními lesy patřící městu Mohelnici, a leží asi 8 km. od Loštic na západ. Druhdy byla to větší česká osada, která kolem r. 1497. z příčin dosud neznámých zpustla, r. 1573. zase byla obydlena, ávšak něco jen později úplně vzala za své. Starý někdejší hrad poblíž venkoncem jest rozmetán na drobné kamení, že ani základů již neznati a z celé staré obce Střítěže nezbylo nic více leč z pískovce vytesaná křtitelnice, jako by posvěcení jedinou tuto památku bylo chránilo od zhouby a zkázy. Jak se vypravuje stála původně ve dřevěném, uprostřeď hřbitova

zbudovaném kostelíku, který nepochybně požárem zničen jest na dobro. Před lety již na křtitelnici narazili skopávajíce hromadu hlíny, kterou byla zasypána, a tamní polesný postavil ji do zahrádky své, tak že za letní doby vůkol a vůkol svěžím věncem květů vonných jest obklopena. Ze které doby křtitelnice pochází, s určitostí ovšem nemožno tvrditi; ale že jest stará velice, o tom nelze pochybovati. Přihlížejíce ku starobylé podobě, ku vzezření celému a nedokonalé práci kamenické, která na ní se jeví, nechybíme zajisté, přidružíme-li starožitnosť tuto ku tak zvaným křížům cyrilským, které v době od IX. do XII. věku původ svůj mají. U Polejce v poli vykopána jest dříve již docela podobná křtitelnice, která nyní v tamní

Křtitelnice střítežská.

kapli stojí a o níž lid vykládá, že křtili při ní druhdy svatí apoštolové Cyril a Methoděj. — O veliké starobě křtitelnice střítežské svědčí také památné rýhy a důlky na ní vyryté, ve kterémžto příčině poukazuji ku pojednání dra. J. Wankla v Časopise našem, na str. 127. a 128. Upřímné snahy p. učitele Mikyšky získati křtitelnici střítežskou pro naše muzeum nepotkaly se se zdarem. Prozatím ovšem památce té nehrozí žádné nebezpečenství. Bůh dej jen, aby i příště babarismu nepadla nikdy za oběť. *J. Havelka.*

Večerní Otčenáš na uher. Brodsku. Sotva že slunce zašlo za lesy Buchlovské, vycházelo několik mladíků z vesnic Drslavic, Hračovic, Veletína a Lhotky na blízká luka, aby přípravy zahájili k nastávající slavnosti večerní. Býval ť to začáteční škole sotva odrostlí a v hodnosti nejnižší, nazvaní „páni" uhlíři. Když byli příhodné pro oheň místo vyhledali, potřebného dřeva nasbírali a oheň rozdělali, přikvapili druzí, v důstojnosti výše postavení mladíci, totiž „páni" hlásní; a když milý večer podzimní snesl se na dědiny dotčené, povstali „páni" hlásní a co hrdlo stačilo, jali se provolávati: „Na prostřed Drslavic (případně Hračovic a t. d.) křen, ti Drslavští „páni" nech jdou sem". „Páni" nelenili a se všech koutů sbíhali se: tu „pan" fojta, tam „pan" praeceptor, onde „pan" berní a t. d. Byliť se naši mládci rozdělili o všechna jména hodnostářská, v tehdejším politickém a trestním zřízení běžná, a k hodnosti své nezbytným ozdobili se attributem „pán". Rozloživše se kolem ohně praskajícího a od „pánů" uhlířů v dobrém pořádku udržovaného, přešli přítomní k dennímu pořádku. Slovo dáno „pánům" hlídačům. Co za svého denního úřadu byli zkusili, vypravovali po pravdě sněmu celému. Ten vykládal, že postižen některý „pán" s koňmi na „zakázaném", louce to neb pastvině z pasení vyňaté; onen zase žaloval, že ta která dívka polapena trávu trhající kradmo na zakázce. Sbor soudců vynesl pak rozsudek nad přítomným „panem" vinníkem a neodvratná spravedlnosť v podobě hbité feruly (ferula byla na způsob lopatky kulaté s otvorem uprostřed a rukovětí asi na stopu dlouhou) v ruce „páně" praeceptorově služby konala výborné. Jinak jednáno o dívce nepřítomné. Shromáždění odebralo se totiž neprodleně do statku, kde dlela vinnice a na ní neb jejím hospodáři žádáno odškodné. Měl-li se hospodář k výplatě, dobře; neměl-li se však, pak běda mu. Co jedni v jizbě marně vyjednávání mistrně prodlužovali, odkvapili jiní na dvůr a kořistice z daného dříve obecním představeným dovolení až na dno, brali, kde co mohli. Tu odnesli něco z přístroje koňského, tam od pluhu něco vzali, onde zase kolo od vozu a nevrátili, až odškodné zapraveno. Potom nastal pochod zpáteční a druhá zvyku část, vlastní Otčenáš. Poklekavše kolem ohně a vzorně se přežehnavše, začali „páni" se modliti. Běda tomu, kdo by byl v modlitbě chybil nebo smíchem nebo jiným způsobem nedůstojně se byl zachoval. Přísný ho střežil vzájemný dozor druhův a ještě přísnější nad ním spravedlnosť vykonala pak páně praeceptorova ferula. Po modlitbě rozešli se, každý za svým povoláním: jedni zůstali u ohně, jiní pospíchali domů a opět jiní pošli na své hlídky, při nichž vzájemně se střežili; ba mnozí schválně koně do zakázek uvedli, aby zkusili ostražitosť „pánů" hlídačů a opět nazejtří večer měli, co by přednesti

mohli soudu veškerému. — Tolik o zvyku kdysi kvetoucím, který jakousi samosprávu mládeže představoval a ve svém jádru mnohou dobrou stránku choval. Snad zvrhl se na zlořád, snad maně zahynul jako mnohý jiný nevinný zvyk ve vlastech našich; teď již jen v řeči uslyšíš, co kolem Uh. Brodu asi do let padesátých celý podzim pilně se provádělo.

Pat. A. B. Žáček.

Náklo, Komenský, loch, garažija. Na str. 75. tohoto Časopisu p. archivář V. Brandl právem podotýká, že etymologie jmena Náklo od podstatného jmena kól jest nemožna. Neboť od podstatných jmen složeniny s předložkami končí se (pokud jsou dávné a dobře utvořené) v í, na př. Nákří (v Budějovicku), Podhájí (v Táborsku), Podlesí (v Táb.). Podhoří (v Hradecku). Podloučí (v Pražsku). Podskalí (v Praž.. Písecku), Záblatí (v Bud.), Záhoří (v Boleslavsku, Bud., Čásl., Táb., Cheb.). Zábrdí (v Bol.). Zábrodí (v Táb.). Záboří (v Hrad.). Závsí (v Táb.), Závrší (v Hrad.). Zámostí (v Bol.. Jič.), Předmostí (v Přerovsku). Meziříčí. Pohoří (v Praž., Plz., Litom.). Poříčí (v Praž., Plz., Pís.. Bud.). Popluží (v Hrad.). Tedy složenina z kól a předložky na mohla by zníti jen Nákolí (stč. Nákolé) a nikoli Nákol. ještě méně ovšem Nákel nebo dokonce Náklo. Neutrum pak Náklo pravděpodobněji vzniklo přímo z masc. Nákel než z hromadní formy Náklí, a to tak, že když skoro všecky nepřímé pády od Nákel zněly stejně jako od Náklo, lid si rod změtením proměnil. Úkaz ten není řídký, srv. břich, břicho; prs, prso. Tak se vysvětlujou i nynější nominativy a feminina (též masculina) Poříč, Mezříč.

Co dále p. archivář praví, že Komna dříve slula Komeň, rádi mu věříme — ani ten přechod není neobyčejný, na př. Broceň—Brocna v Hrad. —; ale že by od Komna znělo přídavné jmeno Komnenský, jest omyl. Jak od Komeň, tak od Komna zní ono jenom Komenský. Přípona jest obakrát jenom ský, a ta připne-li se ku kmeni zavřenému dvěma nebo více souhláskami, shluknutí to souhlásek dělá se vsutým e snadnějším k vyslovení, na př. Blatenský z Blatna, Bezenský z Bezna, Vtelenský z Vtelna. Krasno-krasenský, Polná-polenský. Bosna-bosenský, Znojmo-znojemský. Jediné brněnský od Brna zdá se býti výjimkou; ale uvážíme-li, že od panna týmž vsutím samohlásky e máme panenský, od Anna Anenský, jsme vedeni k tomu, že Brno znělo původně Brnno (čemuž nasvědčuje i dávné latinské psaní) a bylo asi zpodstatnělým neutrem přídavného brnný. Je-li etymologie p. Brandla v Glossáři jeho str. 12. správná, pak Brnno i významem i formou jest totéž co Hlinné (v Hradecku). Také fem. Hlinná dosti často se naskytuje, na př. v Litoměřicku, a to by byl korrelát ku jmenu p. Brandlem tamž uvedenému Brná t. j. Brnná. Významem sem hledí Hlinsko (v Chrud.). Hlince (v Žat.). Hlineč (v Praž., Cheb.). Hlinice (v Táb.), Hliňany (v Litom.) — s tím by se shodovaly Brňany —, Hlína (v Bud.), Hlinov (v Táb.). Měkké ě v příd. jm. brněnský jest tomu ovšem poněkud na závadu*); ale domnívati se, že by brněnský bylo povstalo přehláskou z brňanský, není hodno, poněvadž od jmena obyvatelů, nestalo-li se už jmenem místním, přídavná v ský se netvoří. Brno nejmenovalo se nikdy Brňany, a že přídavné brňanský v listinách se nikde nenaskytuje, mohl by nám p. Brandl ze své bohaté zkušenosti archivní dosvědčiti.

Na str. 117. téhož Časopisu p. Bukovanský užívá slova loh a loch promiscue. Že při té příležitosti etymologisuje srovnávaje loh a loch s pelouch, pelech, peleš, brloh — Miklošič učí, že v brloh oh jest přípona —, musíme, nechceme-li dáti za pravdu onomu vtipkáři, který pravil, že etymologie jest věda, ve které samohlásky neplatí nic a souhlásky málo, státi se poněkud nedůvěřivými k oné identifikaci a dovoliti si otázku, nezakládá-li se ona na akustickém sebeklamu z předpojaté etymologie. Jest třeba na místech, kde lochy jsou, bedlivě naslouchati, jak lid říká, zvláště v pádech ukončených samohláskou nebo v těch, kde h nebo ch se rozlišuje. Že by na jednom místě užívali obou slov loh i loch, nepodobá se pravdě. Jest sice možno, že jámy vykopané k ulěhání nebo ukládání hned prvotně nazvaly se lohy — slovo to je správně české a v ruské podobě log na Rusi užívané v několikeru významě —; ale pokud se ví, obecně a po několik už století v českých a polských zemích říká se podzemním jamám vykopaným i přirozeným německým jmenem lochy. Jako zvláštnosť uvádí Jungmann, že u Petrovic na Berounsku místo loch říkají loh. Takové výjimky mohly by býti i na Moravě — jest třeba tu věc náležitě vyšetřiti —; ale tyto výjimky nejsou ještě důkazem, že nynější slovansky znějící loh jest starším pojmenováním vykopaných podzemních jam než německé loch; nynější loh mohlo prostonárodním etymologisováním povstati z něm. loch, jako na př. lenoch u židle povstalo z něm. Lehne, užera z lat. usura, modrace z ital. materazzo, rozhor z něm. Rosshaar. Ale tím zase nikterak se ne-

*) Jungmann uvádí z Dobrovského i Brnenský.

tvrdí, že by lochy samy nemohly býti starší než toto jejich od Němců přejaté jméno*).

Konečně na str. 104. téhož Časopisu připomíná se, že drozdu skalnímu či skalnímu vrabci říkají na Štramberce garažija, i žádá se za vysvětlení toho podivného jména. Na první pohled zdálo by se, že skládá se z polského slova gara, jež značí tesařům výdlab, zádlab k začepení, díru pro čep, že tedy garažija vhodně označuje ptáka v děrách žijícího. Tomu by také nasvědčovalo, co píše Fr. Bartoš Mor. Kopaničáři v Osvětě 1884, str. 60: jeden druh divokých holubů jmenuje se na St. Hrozenkově gaúrník, poněvadž hnízdí v díře bukové, jež slove gaúr. Ale více podobá se pravdě, že to slovo je původu cizího a dostalo se na Štramberk v podobě polské karazya, z čehož uděláno garažija. Karazya pak (ital. carisea, franc. carisée, creseau, něm. Kersey, Cherisay, Kirsat, Kirsey) znamená prosté hrubé sukno, i dostalo se, tušim, v soukenickém Štramberce ptáku toho jména od podobnosti barev, jako podle p. Doláka na moravském Slovácku týmž jmenem prý se označujou krávy vícebarevné.

Prof. Th. Vodička.

Lochy v Lošticích. V Lošticích, číslo 180, na Skřečkách, zachovaly se stopy podzemních bydlišť pravěkých čili lochů.

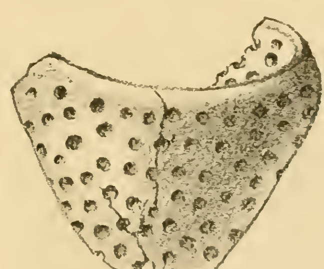

Úlomek pravěké hliněné nádoby s ornamentem vlnitým.

Ještě před nedávnem viděti bylo tu chodbu do žluté hlíny vykroužěnou, jejížto začátek nyní na sklep jest vyklenut. Jak daleko lochy ty sahaly, byly-li rozvětveny čili nic, posud nebylo možná vypátrati. Podle všeho obyvatelé lochů na blízku hned měli své pohřebiště. Důkazem toho jsou četné kostry a střepy nádob pravěkých, které majetník hrnčíř, p. Drkoš při kopání hlíny v zahradě své nacházel druhdy po kolik let. S dovolením p. Drkoše dal jsem na místě kopati; ale nenašel jsem než drobné střepy s vlnitým ornamentem, který obecně za znak nádob slovanských se pokládá. Podle toho nebylo by tuším příliš odvážlivo souditi, že onino obyvatelé lochů byli slovanští zakladatelé Loštic, o kteréžto osadě z jiných také příčin pochybovati nelze, že původem svým sahá až do pravěku dávného. Tak též jsem vykopal na místě řečeném mnoho kusů jakési hlinky červené, jež k neznámé dosud potřebě kdysi snad tam se vyráběla. Laskavostí p. Drkoše z koster již dříve tu nalezených vypátrána jest alespoň jedna lebka pro muzeum naše.

J. H.

Vykopaniny blatecké. Mezi Blatcem a Tažalami u Olomouce a sice na východní straně silnice, vedoucí do Tovačova, náhodou letos našla choť má několik žarovišť pravěkých, která ve mnohé příčině jsou velmi zajímavá. Poněvadž se na místě tom právě vyráběly cihle a na jedné straně hlína v podobě kolmé stěny byla odkopána, daly se ustriny čili žaroviště z boku náležitě prokopati a vyčerpati až na dno.

Pravěký hliněný cezák od Blatce.

Ale již na první pohled ukazalo se, že to nejsou ustriny druhu obyčejného, že to nejsou ani hroby ani zbytky zápalných obětí pohanských, nýbrž že tuto stávala kdysi osada snad z mnoha chýží sestávající a že obyvatelé s krbu do vykopaných k tomu dolů shrabovali především popel, dále pak též do nich shazovali rozličné odpadky kuchyňské a jiné věci, z nichž právem souditi můžeme na některé poměry tehdejší. Doly jsou přes 2 metry hluboké a přes metr široké a plny popelu. Nahoře docela nalezeny byly vypálené kusy tak zvané mazanice, na níž viděti otisky kolů a velmi hrubé košatiny. Odtud poznáváme, že tuto — jakož též o jiných pravěkých osadách konstatováno — chýže pravěké

*) Želeti můžeme proklaté náklonnosti naší chytati se cizího a pouštěti svoje — vždyť i ten „národní" kroj valašský namnoze má jména německá, jako brunclek, tračky, fěrtoch, šore, nec, nestl, zámišky (sämisch), špenzr — ale pravdu zapříti nesmíme.

tím způsobem byly budovány, že se mezi naražené koly naplétlo hrubé proutí a stěny tak urobené z venku a zvnitřku vymazaly se hlinou. Poněvadž mazanice všude ukazovala se vypálenou na červeno, dovoleno souditi, že stará blatecká osada zahynula požárem. V dolech našlo se dále mnoho střepů a to střepů prastarých nádob, pouhou rukou robených, avšak také nádob na kruhu hrnčířském pracovaných, z čehož vysvítá, že osada ona trvala mnoho století. Některé střepy byly z nádob krásně ozdobených, některé z nádob velmi velikých, nepochybně na zásoby obilí a jiných potravin sloužících. Namanula se také mnohá dna nádob hliněných s různými znaky, jako s křížem v kolo vkresleným a s tak zvaným kolem slunečním, kteréžto znaky (viz článek prof. Mašky v „Časopisu" našem str. 68. řád. 30. shora) přisuzují se Slovanům. — Také našly se přesleny hliněné, jimiž při předení druhdy vřetena se obtěžovala k vůli větší setrvačnosti. Nejzajímavější ze hliněných předmětů byl nalezený tu cezák, který asi dlouho sloužil ke kuchyňským potřebám, až jednou se rozbil a pohozen jest mezi střepy do jámy popelové. — Dále našli jsme tu dvě lebky prasecí, zuby bobří, kosti skotí a psí, koštěnou lžíci a mnoho lastur říčních (Unio pictorum). Již tehdy měli tedy předkové naši domácí zvířata, psa, skota, prase, a bobr asi hojně naskýtal se při blízké řece Moravě. Z brusle, urobené z nártní kosti koňské, jež také se tu našla a nápadně byla upotřebena, dá se souditi, že i kůň tehdy již byl ochočen a že pravěcí Blatčané dobře také již znali se v umění bruslařském; snad byla tehdy Morava ještě vůkol rozlita daleko široko v podobě jezera a tudíž zimní dobou ku přecházení bruslí velká potřeba. Z kovových předmětů našel se jen železný nůž a kus srpu železného. — Také se namanulo několik pekáčů hrubě rozetřeného a upraženého obilí, které snad příliš spáleny byvše, nebyly k svědku a tudíž do jámy popelové odhozeny jsou i s nádobou. Nebo pukla snad nádoba s vařeninou při ohni a zároveň tak pokrm byl popálen. Pekáče alespoň částečně ještě trčely v úlomcích nádob pravěkých. Některá zrna obilná byla ještě celá a poznána v nich pšenice. Shrne-li se vše v jeden obrázek, poznáváme jasně kus domácího života našich předků rolníků, kteří jistě již před narozením Kristovým žili tu poblíž Blatce a byli snad předkové dávní Blatčanů nynějších. Starožitnosti u Blatce nalezené uschovány jsou vesměs v našem muzeji. *J. Havelka.*

Literatura týkající se naší vlasti.

O některých jeskynich na Moravě *a jich podzemních vodách. Příspěvek k horo- a vodopisu Moravy* od **dra. Martina Kříže**, notáře ve Ždánicích. V Brně, 1878. Nákladem vlastním. — V nejedné příčině nejzajímavější zajisté končina milé naší vlasti jest ona část vysočiny drahanské, která honosí se neobyčejným množstvím jeskyní a propastí, jež vody podzemní za minulých věků utvořily a dosud tvoří. A tuto právě část naší domoviny za látku badání pilného a důmyslného vybral si pan auktor. Dílo jeho na tři hlavní oddíly se rozpadá podle tří vodních soustav, ježto jsou: I. vody, které u Sloupu, u Holštýna a Ostrova do země padají, před Macochou se spojují v ohromnou vodárnu a u východu Punkvy zase vytékají na světlo denní; — II. vody, jež u Jedovnic a u Křtin do propastí se vrhají a v údolí Jozefově plynou zase na venek; — III. vody, které u Hostěnic a pod Hádeckým mlýnem u Ochoze do země se ztrácejí a u pramenů Říčky nad horním mlýnem v líšenském údolí ze skály tekou. Auktor sleduje tyto vody krok za krokem na základě důkladného nivelování a vyměřování a činí tam, kde nižádným řádem nebylo lze prohledati dutin zemských očitě, závěrky zajímavé a přesvědčivé vesměs. Vůbec teprv tímto dílem stala se celá ona síť jeskyň i podzemních vod našich přehlednou a průhlednou a snesena v něm zároveň i všecky dřívější výskumy do ladného celku. Na konci díla (183 str.) v podobě diagramatických rysů podává p. spisovatel směry a rozměry jeskyně sloupské, Výpustku, Býčí skály a Ochozské jeskyně, jakož i přehled směrů nivelovaných. — Jest to převzácný příspěvek ku vlastivědě moravské a výsledek víceleté práce obětavé, která zasluhuje upřímného uznání. *J. H.*

Zemské stezky, strážnice a brány v Čechách. Napsal **J. K. Hráše.** *Vydání druhé.* V Novém Městě nad Metují. 1885. Nákladem vlastním. Jest úkazem velmi potěšitelným, že dílo poměrně tak odborné za dobu krátkou dočkalo se vydání druhého; než lid náš dobře ví, že toliko v pilném studování naší minulosti najíti lze vodítka pro časy budoucí a že studování takové z malinké jen části dosud skutečně jest provedeno. Poznání zemských stezek a stráží nemá toliko cenu archaeologickou; poznáním tím utužuje se nemálo též hrdé

naše vědomí národní. Co tu dříve slyšeti bylo klepů, že prý, jako mnohým jiným věcem, i ruchu obchodnímu učili se Slované od národů západních! A hle! přečetné stezky zemské a strážnice naše, vystavěné na ochranu silnic, dokazují pravý opak tvrzení onoho, dokazují, že obchodní komunikace dávno a dávno u Slovanů vůbec a u našich předků zvlášť byla ustálena a státem ochraňována, když na západě evropském pocestní kupci ještě musili na vlastní vrub povozy své chrániti ozbrojenci, že u Slovanů dávno obchod zcela spořádaný kvetl, když na západě toliko ještě živořil, že tedy Slované národům západním — jako v jiných věcech přemnohých — i co do obchodu byli vzory a učiteli. Nyní také bude pochopitelno, proč v terminologii obchodní a cestařské jiných národů evropských nacházíme tolik slovanských kmenů. — Zároveň ovšem strážnice naše a brány měly také loužiti obrannému válečnictví a vyhovovaly i v této příčině znamenitě. Koho tato stránka minulosti naší zajímá (a koho by nezajímala?), najde v díle Hrášově poučení dokonalého. My máme tu jen jedno přání, aby též studie o zemských stezkách, strážnicích a branách moravských brzo někým vydány býti mohly tiskem v té úplnosti a dokonalosti, jako zračí se ve spise páně Hrášově. Práce, jíž ve příčině té u nás ještě třeba, byla by sice nemalou ale zajisté velezásluženou. *J. H.*

Průvodčí do moravských jeskyň. *Na základě vlastního skoumání vydal* **dr. M. Kříž.** *Oddíl I.: Macocha, Punkva. — Jeskyně u Sloupu, Holštýna a Ostrova. — Žleb sloupský, žleb suchý.* Ve Ždánicích, 1883. Nákladem vlastním. K dílku přidána jest krásná fotografie Macochy podle přírody, jakožto ukázka ze 40 fotgr. pohledů na mor. Švýcarsko, jež prostřednictvím páně auktorovým lze koupiti. — Jak již z titulu díla vysvítá, máť ono sloužiti výletníkům za rádce a vůdce po okolí blanském, zvláště pak v jeskyních tamních. Knihy takové dávno již bylo velice potřebí; nebo co dosud ve příčině té tiskem vydáno, bylo buď německé nebo jenom zcela povrchní. Dílo dra. Kříže vyhovuje však potřebám výletníků dokonale. Z toho kterého nádraží vede p. spisovatel turisty od místu k místu, upozorňuje všude, kde jaká památnosť i podává zároveň o věcech jednotlivých stručné poučení a to tak populárně a srozumitelně, že výletník po případě i sám všude se může vyznati. Pan auktor způsobem věru důmyslným mor. Švýcarsko upravil jaksi na ohromné muzeum, poznamenávaje na balvanech, stromech atd. velikými číslicemi místa pamětihodná a vypisuje pak v „průvodci“ svém turistům krátké poučení podle těchže čísel uspořádané. Octne-li se výletník na př. u nějaké jeskyně jemu dosud neznámé, podívá se tu jen na číslo červenou fermežovou barvou, někde na místě nápadném označené, a vyhledá si pak totéž číslo ve knize páně Křížově, kdež vše si může vyčísti, co zajímavo věděti o sluji řečené. — Ale dílo to i pro neturisty sloužiti může jakožto zajímavá lektyra, zvláště opatří-li si všecky fotografie a stereoskopy dotyčné. Těšíme se nemálo na díla toho pokračování a ukončení. *J. H.*

Vůdce v obvodu jeskyní moravských od dra. M. Kříže. *(Führer in das mährische Höhlengebieth. I. Abtheilung. I. Höhlengruppe: Die Macocha und Punkra — die Höhlen bei Sloup, Holstein und Ostrov — das Slouper- und das dürre Thal — das Plateau von Ostrov, Vilimovic und „na Harbechu“.)* Se 4 illustracemi (výtok Punkvy, Macocha, Hřebeňáč, vchod do jeskyně ničové) a plánem jeskyní sloupských. Ve Ždánicích, 1884. Nákladem vlastním. — Dílo toto jest později vydáno než dílo předešlé a jeví se celkem jakožto jeho překlad, jen že některými dodatky a novými obrázky jest rozšířeno. Nepřejeme sice tomu valně, aby naši čeští spisovatelé vydávali díla německá; ale kde o to běží, aby i Nečechové na památnosti naše navykli si dívati se s hlediště vlasteneckého, nelze spisy podobné odsuzovati. Ostatně doufáme, že všecky illustrace, jimiž německé vydání knihy Křížovy vyniká nad „Průvodčího“, do pozdějších vydání tohoto díla českého budou taktéž přidány. *J. H.*

Sborník *muzejní společnosti ve Valašském Meziříčí.* Číslo I. vydáno v květnu r. 1884. Obsah: Slovo o starožitnostech, od dra. J. Nováka. — Archaeologická vycházka na Hostýn, od prof. K. J. Mašky. — Některé zvyky a obyčeje výroční, od M. Václavka. — Rostliny na Vsacku zavlečené a zdivočelé, od J. Bubely. — Poslední portáši na Rožnovsku, od J. V. Nováka. Feuilleton. — Muz. společnosť val. meziříčská slovný opis stanov muz. spolku našeho vzala si za základ svého konstituování a tímže směrem působí, jen že si pro působnosť svou vybrala užší jaksi kruh, totiž Valašsko moravské. Jakož dosud každý úmysl ku vlastivědě se nesoucí u nás s dobrým se potkal úspěchem, tak také činnosť muz. společnosti valašsko-meziříčské nese ovoce potěšitelné, čehož důkazem patrným I. číslo „Sborníku“, které obsahuje práce dobré a nadějné. Proto s upřímnou radostí „Sborník“ vítáme jakožto soudruha milého a přejeme mu zdaru co nejvíce. — Členů vykazuje „Sborník“ 6 zakládajících a 62 řádných. *J. H.*

Valašské národní písně a říkadla *s nápěvy do textu vřaděnými. Za doplněk sbírky Erbenovy, Sušilovy a Bartošovy vydal* **Edv. Peck,** učitel ve Vyzovicích. V Brně, 1884. Nákladem vlastním. Rozvrženo jest dílo toto na 5 částí, na písně milostné, na písně pijácké, vojenské, svatební a na říkadla, obsahujíc celkem 120 stran. — Od těch dob, co poznalo se, že písně národní k mistrovským kusům hudby umělé mají se jako zlatá a stříbrná ruda ku umělým šperkům zlatnickým, co poznalo se, že v konservatořích sebe vyhlášenějších nenaučí se příští skladatel leč umělosti, aby ze zlata v písních lidových obsaženého utvářeti dovedl hudební koruny, od těch dob, co poznáno, že nikde v cizině ani v Itáliji, nýbrž toliko doma pilným naslouchaním a vroucím studováním písní a popěvek národních dospívají k mistrovství Dvořákové, od těch dob také po zásluze pravé oceňovati počínáme nehynoucí zásluhy Sušilovy, Erbenovy a j., kteří více učinili pro národní naše umění hudební nežli kteří jiní pracovníci na národa roli dědičné. A poněvadž pozoruje se, že tak zvaná kultura moderní jako dech morový i písně prastaré mezi lidem uvádí v zapomenutí a že by tedy snad za málo let vůbec lze nebylo nasbírati jich více, proto vítáme s radostí velikou každý nový spis toho druhu a vážíme si ho upřímně. Také dílo páně Peckovo jistotně na veřejnosti naší se vřelým potká se ohlasem; jeť ono sestaveno dokonale a obsahuje celou řadu pravých perel hudebních, po kterých by jinak za několik let snad nebylo již památky. Doufáme také, že pan auktor v záslužné činnosti své pokračovati bude pilně a vytrvale. *J. H.*

Arpád a Uhorsko *(vydáno v Turč. Sv. Martině, 1885.)* sluje spisek, kterýmž dp. **Fr. Sasinek** právě doplnil dřívější pojednání o Sv. Methodu a Uhorsku, jehož jsme posledně připomenuli. Oba spisy směřují k opravám mnohonásobně zkomolených starších dějin Uherska, v němžto umínění historikové navykli si, počítati s tak zvanými Maďary jako s činitelem jedině platným, veliké většiny Slovansta v zemi té téměř docela mlčením pomíjejíce. Ve spise „Sv. Method a Uhorsko“ dovodil Sasinek, že strom církve cyrillomethodějské byl před tisícem roků hluboké kořeny zapustil v srdce veškerého obyvatelstva Pannonie, nynějšího Uherska a že se stromu toho ovoce pojídali také onino nájezdníci, jež na konci devátého století Arnulf proti Mojmírovcům na pomoc povolal. Sasinek tvrdí, že příchozí tito byli bulharští Slované a Kozáři, kteří záhy jak národně a kulturně tak nábožensky splynuli se slovanskými praobyvateli v zemi té a že jim jméno Maďarův nepřísluší. — V druhé brožůře, „Arpád a Uhorsko“ nazvané, prohlašuje spisovatel Arpáda Slovanem a snaží se na jisto postaviti, že teprv v jedenáctém století do Uher vrazili Kumáni či Polovci, kteří mluvili jazykem, jenž nyní nadvládá v celém Uhersku a neprávě maďarským se nazývá, poněvadž kumánským by slouti měl. Dle Sasinka znamená Magyar = náboženství mohamedánské, k němužto se Kumáni přiznávali. — *Pat. I. Vurm.*

Nerosty Moravy a Slezska sestavil **Josef Klvaňa,** uvažuje **Dr. Fr. Dvorský.** (Pokračování a dokončení). Obrátíme-li se k nalezištím nerostů samým, tu s radostí doznáme, že seznam míst jest pilně sestaven a že dle potřeby jednotlivá naleziště určitěji a úžeji udána jsou. Ponechávaje si zevrubnější popis některých nerosty zvláště bohatých míst, jako: Hory sv. Víta, Vícenic, Strážku a j. na dobu příští, uvedu, drže se pořádku abecedního knížky p. Klvaňovy, tyto poznámky: Místo Batouchovic mají státi Bochovice. Vesnice tyto jsou pouze ¼ hod. od sebe vzdáleny, avšak křemen šedý, uvnitř fialový vyorává se jen na polích Bochovických. Kromě toho lze tu nalézti: záhnědu, křemen lupenitý, orthoklas a žulu písménkovou. — U Bludova vyskytují se v žulovém ostrově směrem od zámku k zámečku krásné a velké amethysty. Ložisko allochroitové horniny jest mnohem mohutnější, než udáno; s vesuviánem spolčen bývá kalcit modravý v šestibokých hranolech, zakončených plochami klencovými. — V okolí Dolních Borů poblíž myslivny jsou na žilách v hadci: chlorit, asbest, gurhotian, mořská pěna, hroznovité chalcedony, jinoráz, augit a vzácný granát; poblíž mlýna „Manova“ a v „Pekle:“ křišťál, záhněda, křemen růžový, orthoklas, muscovit, turmalín a růžový stéblovitý andalusit. — V lomech vápencových u Bozkovic (les „Lipinky“) jest tuha a kalcit. — Zirkon bychom u Budišova marně hledali. — Za to máme u Cyrilova (Urhova) kromě mléčného a růžového křemene velmi úhledné záhnědy, pegmatity s vyhraněnou slídou draselnatou, orthoklasem a vzácnými almandiny; některý pegmatit přechází v překrásnou žulu písmenkovou. U Dalešic a Dukovan jsou rozsáhlé štěrky s moldavity. — V obvodu městyse Hrotovic jsou kromě uvedených ještě: chrysopály, chalcedony a jaspisy „u remízu“, pikrolith modrý a zelený, chlorit, plagioklas a pyrop v hadci „na mochách“ a „na kákově“. — Nedaleko Jasenic jest opuštěný důl, ve kterém nalézáme hnědel s kalcitem, leštěncem olovnatým, blejnem a barytem. — Baryt bílý a červený jest velmi obyčejným na starých haldách u

Jihlavy. — V Jimramově jsem se tuhy dopátrati nemohl; vápenné lomy, které tato provází, jsou již na straně české. — U Korduly též: chlorit, amfibol, pistazit. Na horní cestě od Losiny k Vizmberku: bucholzit a granát ve svoře. — Epidoty u Maršové na „Butterhügglu“ v kamení z polí vyveženém jsou velmi pořídku; více jich najdeme u samého vrcholu homolovitého kopce Matrnbergu na hromádkách kamení již mechem zarostlých; tamtéž i krásný paprskovec. — Mohelno patří k bohatším místům. V rozsedlinách mohutných hadcových skal podél řeky Jihlavky lze nalézti: opály, opál mléčný výtečný, někdy opalizující, gurhofian s dendrity, chalcedony, plasmu, zelený rohovec, bronzit, asbest, chlorit, pyrop, chromit, žlutavý augit; v obvodu serpentinovém granulit, aktinolith. Trať „Bolenská“ pokryta jest štěrkem s moldavity. — U Moravce jsou koule amfibolové. Na řece Oslavě mezi Náměští a Naloučany: bronzit v hadci. Na téže řece nade vsí: kalcit, krystaly amfibolu. Na cestě od Naloučan k Pucovu lesklá železná ruda v krystalech vrostlá v křemeni železitém a hnědel hlinitý v koulích. — U Petrovic dolovalo se na hnědel; také železitý opál. — Slatina u Biskupic má též červenohnědé opály proniknuté magnetitem, amfibol s pyritem. — U Třebíče není bucholcitu, nýbrž kromě uvedených též: paprskovec, tremolit a osinek na vápenci, jaspopál a hydrofán s hnědelem manganitým („v Borovině“); granáty průsvitavé na křemenné žíle „u hluchého mlýna“; narostlé kuličky slídy hořečnaté mezi „Janovým mlýnem“ a „Borovinou“. — Meteor železný nepadl u města Veselí, nýbrž u „hatěckého“ mlýna poblíž Strážnice (trať Zeraviny); ovšem patří tak zvané „zahájí“, kde se to přihodilo, panství Veselskému. — V okolí Vizmberku jsou krásné granáty a žuly písménkové na „hofbergu“, něco dále v lese staurolith ve svoře a v tuhové břidli, na „radkersbergu“ magnetit a muscovit.

Mezi uvedenými udaji jsou některé chybné: Na str. 69. „Radkovice u Dačic“, místo Ratkovice u Myslibořic. — Na str. 76. „Střítež od Třebíče J. J. V.“, místo Střítež V. od Strážku. — Na st. 65. „Oslavy údolí u Ivančic. Skapolith, u Grossfeldského mlýna atd.“ Mlýn „velkopolský“ jest u Náměště; má tedy státi: Oslavy údolí u Náměště.“ — Na str. 48. „Hutě u Boskovic. Mezi Hutínem (?) a Novým domem, zelenavý v syenitu“. Udání to jest nesrozumitelno.

Některá místní jména ryze česká jsou z německých zkomolených jmén převedena na česká. Na př. na stránce 12. Fratěnín, Luková, Tišňovice a jinde: Výšenov, Valteřice a Kánice, místo: Vratenín, Lukov, Tišnov, Višňové, Střelná a Kounice; také Straškov neb Stražkov místo Strážek.

Nesprávně psána jsou: Báňov, Běharovice, Ciskrajov, Dalečice, Jezovice, Kameníčko, Klobouk, Vrané, Radiškovice, Tuřasy, místo: Bánov, Bihařovice, Cizkrajov, Dalešice, Jezdovice, Kameníčka, Klobouky, Vranov, Ratiškovice, Tuřany. — Poklesky ty bylo tím snáze zameziti, anať i správná jména: Tišňov, Vranov, Lukov v knize přicházejí.

Někdy chybně užito míst na *ce* v čísle množném a naopak, na př. mezi Kamenicemi, od Jemnic. Také se říká na Moravě ne „v Moravě“ a řeka Jihlavka ne „řeka Jihlava“

Poloha té které vesnice má se udati nejbližším městem, u města však, kde žádné pochybnosti není, vůbec žádného bližšího udání není potřebí. Nač psáti: Benkov od Šumberka J. J. V. a Zábřehu S. V. V., když z Unčova do Benkova půl hodiny cesty jest? Podobná nepraktická udání jsou: u Lepinky, Budišova, Hodslavic a Přeskáče. — Taktéž nebudeme se dohledávati měst: Bozkovic Kunštátem, Hodonína Podivínem, Jičína nového Příborem, Kyjova Bzencem ani Znojma Krumlovem.

Nesprávné geogr. směry mají: Olší, Slatina u Biskupic, Zhoř (schází Černá); zde čti též místo Jemnicí: Jamným.

Bylo by také žádoucno, aby mnohá místa, na kterých se za starých časů dolovalo na rudy a kovy, ještě byla dodána.

Tyto dodatky a opravy uvedl jsem, uznávaje zároveň velmi dobré stránky díla toho záslužného, aby knížka v druhém vydání byla zlepšena a ještě více onomu rozšíření se těšila, jakého vší měrou zasluhuje.

Kronika olom. spolku muzejního.

I za minulého právě (IV.) čtvrtletí spolek muzejní mohutněl a působil jaře. Členů nových přibylo celkem 173, z nichž 3 jsou členové zakládající a sice: p. František Bavlnka, prof. gymnasialní v Oděse, p. J. Hlavka, c. k. stavební rada a říšský poslanec ve Vídni, p. MUDr. Karel Katolický, primář zemské nemocnice v Brně. Ostatní členové jsou řádní.

Aby spolek muz. na jevo dal zvláštní dík svůj za mnohé služby vzácné, jedno-

hlasným usnešením výboru dopisujícími členy jmenováni jsou: p. J. L. Černý, jener. zástupce „Slávije" v Olomouci, sl. A. Bezděkova, c. k. pošt. expeditorka v Kobylí a sleč. Fr. Kubíkova, učitelka v Čejči.

Koncem srpna t. r. kustos muzej. spolku, p. dr. J. Wankl, na vlastní útraty vybral se na sjezd archaeologův do Oděsy v Rusku, aby tam nasbíral látky starožitnické ku porovnání. Tak na tomto sjezdu důležitém, k němuž 30 učených společností a universit delegáty své odeslalo, spolek náš samojediný ze zemí rakouských nejen byl zastoupen, ale dostalo se mu i té cti, že p. kustos při jedné schůzi plenární zvolen jest čestným předsedou kongresu celého, jakož také při jiné schůzi přednášel o vykopaninách předmostských, jimiž vzbudil všeobecnou pozornosť. I jiní dva členové spolku muzejního účastnili se oděsského sjezdu, totiž: pí. L. Bakšová z Ořechoviček a sl. M. Wanklova z Olomouce a nejednu památku starožitnou odtud dovezli pro muzejní sbírky naše.

Před odjezdem p. kustoda za jeho řízení a později částečně za dozoru člena spolku, p. Fr. Přikryla, bohoslovce olom., nákladem spolkovým prokopány jsou ostatní ze 14 mohyl jaroňovických u Kroměříže a 4 mohyly ve Vrbce, hájemství to patřícím ku panství kvasickému. Ve všech vyskytly se památky podobné, poukazující ku století VIII. a IX. po Kr. Jsou to mimo části koster zejména pěkné nádoby rázu slovanského a předměty železné, po přednosti zbraně, ježto vesměs v muzejní sbírce jsou již vyloženy.

Maje za průvodce a rádce laskavého člena spolku, vel. p. Fr. Koželuhu, prof. náboženství z Prostějova, koncem srpna zástupce kustodův, prof. J. Havelka na své útraty podnikl s chotí svou cestu výskumnou po části mor. Slovenska a shledal na mnoha místech, zejména v Polešovicích, v Boršicích, na posvátném Velehradě, na Modle u Buchlova, u Mařatic a j. zajímavé památky starožitné, o nichž podána bude též zpráva v listech těchto. Radou i činem za příležitosti té zájmům spolkovým byli nápomocni: vel. p. J. Studený, farář a F. Ryšánek, naducitel, v Boršicích, vel. p. Fr. Vychodil, kaplan na Velehradě a p. dr. J. Pánek z Olomouce. — Začátkem pak září podporou člena spolku, p. J. Schönhöffra, měšťana a obchodníka v Lošticích, podnikl zástupce kustodův trojí výpravu do česko-mor. mezihoří a našel i tu památky vzácné. O jedné z nich (křtitelnici střítežské) shora již bylo pojednáno.

Nemalý ruch na veřejnosti způsobila činnosť dámského odboru muzejního, v němž mimo jiné působí zvláště: pí. E. Bazalová, pí. Broncová, pí. J. Černochová, pí. A. Hynková, sleč. F. Porazilova, pí. M. Pospíšilová, pí. E. Vanklová, pí. A. Žáčková a jednatelka pí. V. Havelková vesměs v Olomouci. Odbor řečený chystá totiž k 1. lednu 1885. velikou výstavu národního vyšívání morav., které má cenu nesmírnou, ač dosud bohužel namnoze nepochopenou; nebo jest ono naší chloubou a ctí velikou a žádný evropský národ neslovanský podobným uměním ornamentálním nemůže se vykázati ani vzhledem k minulosti, ani co do přítomnosti. Proto upozorňujeme ctěn. členy spolku na výstavu onu snažně a doufáme, že věnovati jí budou plnou svou pozornosť. Nebude brzo zase podobné příležitosti, abychom se naučili ctíti a milovati národ svůj z jeho prací věru mistrovských. Odbor dámský vydal za příčinou výstavy řečené provolání, vyzývaje ku zasýlání vyšívaných prací starých i novějších, kteréžto provolání vábou přímluvy své podporovali mnozí příznivci spolku, jmenovitě pak veled. p. rada kons. I. Vurm, říšský a zemský poslanec v Olomouci. Že snaha odboru dámského nebyla bez výsledku, ukazuje výkaz přehojných darů, ježto z oboru vyšívání lidového muzeji našemu byly učiněny.

Dne 2. listopadu uspořádal muzejní spolek druhou kočovní schůzi letošní a sice v Mor. Ostravě, která se vydařila znamenitě. Ku členům olomuckým, odpoledním vlakem ujíždějícím na místo schůze, cestou přidali se mnozí členové, jako pp. prof. K. J. Maška a J. Tálský z N. Jičína a j. Na nádraží ostravském příchozí, v jichžto čele byli p. místopředseda dr. J. Hynek, p. kustos dr. J. Wankel, jakož i host jeho p. prof. dr. J. N. Woldřich z Vídně a p. ředitel česk. gymnasia opavského V. Prasek, srdečně uvítáni jsou vrchním inženýrem p. Hübnerem a inženýrem p. E. Mládkem z Mor. Ostravy a na připravených povozech do města se odebrali. Shromáždění v místnostech hornické besedy, vkusně upravených, bylo velmi četné. P. místopředseda dr. J. Hynek vřelými slovy vítal přítomné a ponavrhl vrchn. inženýra p. Hübnera čestným té schůze předsedou, což potkalo se s všeobecným souhlasem. Na to zahájeno jest jednání. Napřed přednášel chvalně známý anthropolog, p. dr. J. N. Woldřich, prof. akad. gymnasia vídeňského, jenž velmi ochotně a na vlastní útraty ku pozvání výboru z Vídně byl dojel, „o bronzové době v Čechách a na Moravě". Výborná řeč jeho odměněna byla bouřli-

vým potleskem. Ku řeči té učinil některé poznámky případné p. prof. K. J. Maška z Nov. Jičína a sice vzhledem ku bronzovým nálezům svým v jeskyních u Štramberka. — Na to pak přednášel jednatel spolku, p. E. Bufka, vypracování p. dra. Wankla „o utracování a obětování životů lidských, zvláště v době předhistorické," kteréžto thema, jsouc velmi populárně i poutavě podáno a velmi zdařile předneseno, vzbudilo rovněž bouřlivou pochvalu. — Následovala pak volná zábava přesrdečná; ba, někteří příchozí členové s hostiteli ostravskými tak se spřátelili, že odtud odjížděli k domovu teprv druhého dne. Srdečné díky všem těm, kdož ku zdaru schůze té přispěli!

Poslední dobou upozorněn byv místním p. učitelem, K. Doleželem, získal prostřednictvím člena spolku, p. Mendlíka, spolek náš mnoho vzácných předmětů bronzových, ježto ve Slatěnicích náhodou byly vykopány a o nichž pisatel těchto řádků v V. čís. „Časopisu" podá obšírné pojednání s četnými illustracemi.

Poněvadž dne 30. listopadu konati se bude valná hromada muz. spolku, navrhuje odstupující výbor následující listinu kandidátní pro volbu příštího 15tičlenného výboru: p. dr. J. Ambros, koncip., p. účetní E. Bufka, p. J. L. Černý, jen. zástupce Slavije, prof. J. Havelka, p. dr. J. Hynek, advokát, vel. p. M. Kráčmer, kooper., p. J. Kramář, měšťan, p. prof. J. Malec, veld. p. hrabě A. d'Orsay, kanovník etc., p. dr. Fr. Pokorný, všichni v Olomouci, vel. p. M. Růžička, kaplan v Nákle, p. Fr. Slaměník, ředitel v Přerově, p. školdozorce J. Sytko, p. dr. J. Wankel a veled. p. rada kons. a poslanec I. Wurm, všichni v Olomouci. — Za revizory účtů pak navrženi jsou: vel. p. J. Vyvlečka a p. účetní J. Pospíšil, oba v Olomouci.

Sbírky muzejního spolku.

Sbírek muzejních za IV. čtvrtletí I. roku spolkového zase přibylo valně.

Přírodniny z doby geologické darovali: vel. p. Fr. Svoboda, kooper. v Mostkovicích, lastur. slepenec od Čelechovic, p. prof. J. Tkáč v Uh. Hradišti zajímavou zkamenělinu z Rychaltic. Mimo to některé zkameněliny čelechovické spolkem muz. zakoupeny jsou.

Památky pravěké hojným počtem muz. spolku byly uštědřeny. P. Fr. Nešpor, nadučitel v Náměšti, daroval kamenný mlat, popelnici a j., p. J. Svozil, rolník v Ratajích, kamennou sekyru, vel. p. M. Růžička, koop. v Nákle, velikou pravěkou nádobu, vel. p. A. Sedláček, koop. v Bzenci, starož. nádobku ze Skoronic a střepy ze Starého hradu u Bzence, p. K. Příza, starosta v Konici, zub pravěkého koně, p. O. Widrman, nadučitel v Nákle, krásné kladivo stříbrné (?) z Nákla, p. J. Frodl, stolař v Olomouci, zajímavé štěrchátko v podobě lidské hlavy, vel. p. T. Kvapil, kaplan v Hutisku, čelisť koně předpotopního z Náměště, p. MUDr. Suchý, fyzikus v Kroměříži, daroval kamenný klín, zajímavé střepy, kostěné nástroje a kosti z obce Hradiska, vel. p. J. Vepřek, koop. v Kokorách, kosti pravěk. nosorožce ze Žeravic, p. K. Doležel, učitel ve Slatěnicích, štěrchátko a popelničku a vel. p. P. Lubojacký, kaplan ve Slatěnicích, pravěkou nádobku. — Mnoho pravěkých i histor. památek, jmenovitě předmětů železných, lebek a j., dobyl kustos muz., p. dr. J. Wankel, z ostatních ještě mohyl jarohňovických, jakož i z mohyl některých, ježto nacházejí se ve kvasickém hájemství Vrbce. Taktéž p. kustos z Ruska dovezl pro muzeum četné starožitnosti kavkazské a krimské. Dále zakoupil muz. spolek velikou řadu starožitností z okolí Polešovic, jež tamním spolkem archaeolog. byly vykopány. Rovněž koupí nabyl spolek četné řady starožitností bronzových (30 náramků, 4 talířky, 4 srpy, dlátko, palstáv, nákrčník, 2 jehlice, z nichž 1 jest obzvláště krásná) a stříbrných, kteréžto předměty vedle bronzů nákelských budou sbírce naší tím větší ozdobou, poněvadž jsou to vzácné památky po praotcích našich. Konečně redaktor těchto listů J. Havelka se svou chotí vykopal pro muzeum množství starobylých památek u Blatce.

Co do historických památek daroval vel. p. A. Sedláček, koop. v Bzenci, některé starožitnosti ze Starého hradu u Bzence, p. K. Příza, starosta v Konici, rytířskou ostruhu, p. professor V. Tkaný v Olomouci 2 železná kladívka, jimiž se druhdy dobývalo zlato na Horách u Želetavy a p. MUDr. Suchý v Kroměříži 2 podkovy z 15. století.

Velmi značně rozmnožena byla naše sbírka mincí, k níž dary přispěli: P. Z. K. Baumann v Olom., p. L. Chudoba z Topolan, sleč. F. Fišarova z Příkaz a p. J. Fišara z Příkaz (všickni celou řadou mincí různých), vel. p. S. Zaoral, farář v Leznici (četnou sbírkou), vel. p. Th. Káčer, koop. v Leznici, p. M. Hruban, právník ve Vídni (větší sbírkou, v níž 1 mince římská), p. prof. V. Tkaný v Olomouci, p. prof. A. Krans v Olomouci, p. MUDr. Fr. Pokorný v Olomouci, sleč. A. Bezděkova, pošt. expeditorka v Kobylí, p. J. L. Černý, jener. zástupce „Slavije" v Olomouci (četnou sbírkou různých peněz, mezi nimiž 1 řím-

ský), vel. p. P. Lubojacký, kaplan ve Slatěnicích a p. J. Mendlík ve Slatěnicích, (obá celou řadou mincí stříbrných, měděných a papírových peněz.)

Listiny spolku darovali: p. J. Schönhöffer, měšťan v Lošticích, listinu z roku 1672, Loštic se týkající a p. MUDr. F. Pokorný v Olomouci vlastnoruční list Jana Žižky.

Co do jiných rukopisných památek, darovali do sbírek muzejních: p. Z. K. Baumann v Olomouci rukopis Hromádkův a Purkyňův, p. Ed. Fiala z Rataj psanou knížku modlitební z r. 1775., vel. p. Fl. Mrázek, kooperator ve Hranicích, rukopis Galašův a vel. p. Frant. Hradil, kaplan v Lipníku, krásnou rukopisnou knížku modlitební z r. 1774., obsahující všech 150 žalmů.

Knihami muzeum obdařili: vel. p. M. Růžička, kaplan v Nákle, p. K. Příza, starosta v Konici, p. J. Schönhöffer v Lošticích (zem. atlantem z r. 1752.), p. MUDr. J. Wankel v Olomouci (28 monografiemi, nejvíce ruskými, z oboru anthropologie), p. J. Golovacki ve Vilně, veled. p. hrabě A. d'Orsay, kanovník etc. v Olomouci, p. J. Kramář, měšťan v Olomouci (celou řadou spisů, jež nesou se ku dějinám býv. spolku hedbávnického), p. JUDr. M. Kříž, notář ve Ždánicích, vel. p. F. V. Sasinek, emer. professor v Praze, p. E. Peck, učitel ve Vyzovicích a p. J. K. Hráše, okresní školdozorce v N. Městě.

Z novějších předmětů darovali: p. C. Šandera, studující v Sobčicích, hojnou řadu přírodnin živočišných, p. F. Havlina, obchodník s obrazy v Olomouci, dvě rytiny, p. F. Hřivna, statkář v Příkazích, touťarský džbán a p. F. Poštulka, medik z Palonína, sklenici z r. 1715.

Jakožto kuriositu spolku věnoval p. MUDr. Suchý v Kroměříži 2 kusy dubového dřeva inkoustem (od hřebíků) proniknuté. Konečně spolek muzejní, prostřednictvím vel. p. prof. F. Koželuhy v Prostějově, zakoupil zajímavé dudy slovácké.

Nejštědřeji ze všech obdařena byla však sbírka národních krojů, národního vyšívání i jiných národních památek moravských a to hlavně pomocí veled. p. poslance I. Vurma v Olomouci a přispěním dámského odboru muz. spolku, který o novém roce 1885. zahájí velezajímavou výstavu mor. vyšívání národního, jež bohda bude míti výsledky co nejskvělejší ve vzhledě nejednom. Sem patřící vyšívání a části národ. krojů darovali: pí. F. Halouzková, pí. B. Kohoutková a pí. J. Kratochvílová, všecky z Náměště, pí. F. Hřivnová z Příkaz, sleč. F. Fišarova z Příkaz, vel. p. M. Růžička, kaplan v Nákle, pí. M. Koutná, pí. M. Stratilová, pí. A. Bráchová, pí. M. Vysloužilová, pí. A. Zlámalová, pí. M. Fišarová, pí. P. Nepustilová, p. F. Stratil, p. F. Fišara, sleč. Koplovy, sleč. Dostálova, všickni z Příkaz, veledůst. p. I. Vurm, poslanec, vikař v Olomouci, pí. M. Přikrylová, pí. V. Všetičková, pí. J. Navrátilová, pí. V. Menšíková, a p. V. Přikryl, všickni z Mostkovic, p. F. Fica, pí. F. Hejbalová, pí. A. Hrazdilová, pí. K. Klváčková a pí. T. Růžičková, všickni ze Ptení, pí. Doleželová ze Zdětína, vel. p. F. Svoboda, koop. v Mostkovicích, p. A. Svoboda z Lipové, pí. F. Menčíková v Čelechovicích, vel. p. F. Harna, farář ve Chvalkovicích, vel. pp. Františkáni v Uh. Hradišti, p. J. Húsek, kostelník na Starém městě, sleč. M. Cigošova z Boršic, pí. D. Slouková z Polešovic, pí. Pašková z Kunovic, pí. J. Petřvaldská z Lipníka, pí. T. Rychlá, pí. G. Neclomová, pí. U. Koutná, pí. G. Zahálková, pí. J. Stratilová, pí. J. Gessandrová, všecky z Holice, pí. M. Kluková a pí. J. Stratilová z Hunčovic, pí. Plachá ve Vsisku, slеč. F. Böhmova z Tikovic, slеč. Krylova z Nákla, pí. A. Hynková a p. F. Všetička z Domamyslic, pí. Havlíková z Kojetína, pí. Vaňková ze Šulešovic, p. F. Hradil z Nenakonic, pí. Hrabalová z Hluchova, pí. Lanská z Domamyslic, p. J. Jeřábek, učitel ze Zlína, pí. P. Šromotová z V. Penčic, p. F. Král, učitel v Charvátech, p. J. Vondráček v Kunovicích, pí. F. Otťová z Nedakonic, p. C. Babička, učitel ve Zlíně, pí. A. Babičková jeho choť, slеč. K. Lužná v Kostelci, vel. p. A. Žáček, koop. v Loukově, pí. A. Černá v Olomouci, slеč. A. Kozánkova v Kroměříži, slеč. F. Rybkova ve Veselí, p. J. Palica v Hrozn. Lhotě, slеč. A. Bezděkova z Kobylí, vel. p. A. Sedláček, koop. v Bzenci, vel. p. Fr. Vebr, poslanec, farář v Miloticích, vel. p. T. Kvapil, kooperator v Hutisku, slеč. V. Sýkorova z Ostrožské Lhoty, pí. Kubková v Nákle, p. F. Lužný z Hunčovic, pí. Broncová v Olomouci, pí. A. Vyšínová v Olomouci, vel. p. J. Daněk, kooperator v Kralicích, pí. Janotová a p. F. Koreček, učitel v Hrdibořicích, pí. Krchová v Přerově, vel. p. D. Deutsch, farář v Kokorách, p. F. Gregárek z Troubek a slеč. A. Mendlíkova ve Slatěnicích.

Všem těmto dárkyním a dárcům spanilomyslným vzdává výbor muz. spolku díky co nejvřelejší.

Od mnohých příznivců spolku našeho bylo národní vyšívání mor. dámskému odboru muzejnímu pro výstavu toliko zapůjčeno, za kteroužto ochotu laskavou rovněž vzdáváme díky uctivé.

Členstvo muz. spolku olomuckého.

Výkaz IV.

Ve čtvrtém čtvrtletí (od konce června do října r. 1884.) prvního roku spolkového přijati jsou tito členové. (Jména proloženým písmem tištěná značí členy zakládající, jména s hvězdičkou značí členy dopisující. Všickni ostatní jsou členové řádní. Kde není bydliště udáno, rozumí se Olomouc.)

P. Alexa F., bohoslovec.

P. Babička C., učitel ve Zlíně, p. Bartošek J., mlynář ve Veselí, p. Baumann Z., p. František Bavlnka, professor gymn. v Oděse, vel. p. Beřák Ig., professor v Kroměříži, sleč. Böhmova A., učitelka v Hlubiné, p. Bernau B., účetní v Plaňanech, slav. Beseda moravská v Praze, *slеč. Bezděkova A., poštovní expeditorka v Kobylí, vel. p. Bilčík J., farář v Brumově, p. Bittner, MUDr. F., v M. Ostravě, vel. p. Blažej J., farář na Rusavě, p. Boháč A., administrator pošty v Mor. Třebové.

Veled. p. Cori J. N., kanovník v Jind. Hradci, p. Coufal V., rolník v Seničce, *p. Černý J. L., jener. zástupce Slávije, p. Černý J., bohoslovec, p. Čížek K., inženýr v M. Ostravě, slav. Čtenářský spolek v Konici, slav. Čtenářský spolek ve Vyzovicích, slav. Čtenařský a pěvecký spolek „Vlastimil“ v Roketnici.

P. Dostál H., rolník v Seničce, p. Dvořák F., rolník v Seničce.

P. Eichelberger F., správce v Holešově.

Sl. Feriální klub „Haná“, slеč. Fišarova F., v Příkazích, p. Fišer F., měšťan ve Fryštáku.

P. Grundmann A., učitel v Žalkovicích, slav. reálné vyšší gymnasium v Roudnici, slav. reálné gymnasium v Pelhřimově.

Vel. p. Halabala M., kustos v Rajhradě, p. z Halliků, A. šlechtic, rytmistr v Kremži, p. J. Hlávka, c. k. stavební rada a říšský poslanec ve Vídni, p. Honeiser J., knihkupec v Lipníku, p. Horáček, JUDr. F., advokát v Nechánicích, p. Horák F., učitel v Dobromělicích, p. Hruban M., právník ve Vídni, p. Hurt A., učitel v M. Ostravě.

P. Janák F., měst. kasír v Uh. Hradišti, p. Jančík J., lékař v Kostelci, p. Jandl M., rolník v Uhřicích, p. Jaroš F., učitel v Mohelně, p. Jedlička J., poštovní officiál, p. Jeřábek J., učitel ve Zlíně, vel. p. Ilkovič A., kooperátor v Mohelně, p. Joklík J., naduč̌itel v Černovíře, p. Jurda F., rolník v Čelčicích.

Vel. p. Káčer Th., kooperátor v Leznici, slеč. Kadeřávkova, učitelka v Hlubině, p. Kalousek, dr. J., professor univ. v Praze, p. MUDr. Karel Katolický, primář zemsk. nemocnice v Brně, vel. p. Kittrich B., duchov. správce v Domanině, p. Klos P., bohoslovec, p. Kocera E., soustružník v Opavě, p. Kocera J. v Kolíně, p. Kohlmünzer E., ředitel velkostatku v Červ. Řečici, p. Konšel H., officiál, p. Koudelka F., medik v Husovicích, p. Kovář A., bohoslovec, p. Koželuha J., mlynář v Bilovicích, p. JUDr. Kříž M., notář ve Ždánicích, p. Kuba F., učitel v Malči, *slеč. Kubíkova F., učitelka v Čejči, p. Kuča R., říd. učitel ve Hlubině, vel. p. Kukla J., katecheta gymn. v Pelhřimově, p. Kupka F., bohoslovec.

P. Liebzeit F., velkostatkář na Čížové, p. Lužný F., bohoslovec.

P. Maňoušek J., bohoslovec v Brně, p. Mareček F., bohoslovec, p. Mayerhofer F., cestmistr v Uh. Hradišti, p. Mazal F., nadsladovní v Uh. Hradišti, p. Mezník J., administrator žurnal. ve Vídni, p. Miča F., bohoslovec v Brně, slеč. Moslerova M., učitelka ve Hlubině.

P. Navrátil A., bohoslovec, pí. Nešverová F., choť ředitele kůru, p. Neumann F. ve Zvoli, pí. Nieková J., choť evid. geometra v Kyjově, p. Nieke G., evid. geometr v Kyjově, p. Novák J., učitel ve Hlubině, pí. Novotná E., choť sládka v Kyjově, p. Novotný A., sládek v Kyjově.

P. Obdržálek J., p. Otáhal A., bohoslovci, pí. Ottová F., choť nadporučíka.

P. Páral Š., bohoslovec v Brně, p. Paskuda F., učitel v Mor. Ostravě, p. Paukert T., koncipient v Zábřeze, vel. p. Pavlíček A., kooperator v Boršicích, vel. p. Pavlík O., kaplan v Jaktaři, p. Pavlovský V., bohoslovec, p. Pejčoch J. L., zem. úředník v Brně, p. Pecha A., učitel v Kožušanech, vel. p. Petráš F., farář v Bilavsku, p. Petříček A., adjunkt, p. Pluskal J., rolník v Seničce, p. Pokorný F., starosta v Holešově, vel. p. Pokorný J., kooperator v Luhačovicích, p. Polesný J. v Pelhřimově, vel. p. Polách, dr. J., děkan ve Zvoli, p. Pospíšil J., bohoslovec, p. Procházka M., p. Přikryl A., lékárník ve Slavkově, p. Příza K., velkostatkář a starosta v Konici.

P. Rizner L. V., učitel v N. Podhragy, p. Rosa J., bohoslovec, p. Royt V., gymn. ředitel v Brně, slеč. Rozsívalova B., p. Rozsypal V., p. Rus F., vrchní inžinýr v M. Ostravě, p. Řivnáč F., knihkupec v Praze.

P. Sandl M., rolník v Uhřicích, p. Sándorfi F., bohoslovec v Ostřihomě, p. Segeth A., okr. školdozorce a naduč̌itel v Žalkovicích, p. Skácel J., rolník v Jarohňovicích, p. Skoupil E., mlynář v Tovačově, p. Slavík J., knihk. účetní v Praze, p. Sloupský A., mlynář ve Vranové Lhotě, p. Sloupský H., mlynář v Laškově, pan Sloupský J., rolník v Seničce, p. Slunečko

J., měšťan v Uh. Hradišti, p. Snášel J., stolař v Zárošicích, vel. p. Sova F., kooperátor v Bystřici pod H., p. Spáčil A., rolník v Bedihošti, p. Steinhauser J., professor v Přerově, p. Stiber V., ředitel dolů v M. Ostravě, p. Stifter K., poštmistr v Uhřicích, p. Stoczek J. v Uh. Hradišti, p. Stračka R., bohoslovec, p. Stratil, JUDr. F., advokát v Opavě, p. Strejc, soudní adjunkt v Kyjově, p. Struschka H., školdozorce v Kroměříži, vel. p. Studený J., farář v Boršicích, vel. p. Surma K., farář v Černotíně, vel. p. Ševčík J., kaplan ve Vracově, p. Ševčík V., bohoslovec v Brně, p. Schönhöffer A., inženýr v Novém Jičíně, p. Šíma J. ve Vys. Mýtě, p. Šrom, JUDr. M., okr. soudce v Mohelnici, p. Štolba, JUDr. J., notář v Nechánicích, p. Schubert F., bohoslovec, p. Šusta F., mag. far. v Opavě.

P. Táborský F., professor v Praze, vel. p. Taufer F., děkan v Luhačovicích, p. Tenora J., bohoslovec v Brně, p. Tenora J., učitel ve Veselí, vel. p. Tomášek J., kooperátor v Kojetíně.

Slav. Učitelská jednota Hostýn v Bystřici p. H., slav. Učitelská jednota jevíčská v Jevíčku, pí. Uhlířová A., choť ředitele v Přerově, p. Uličný J., professor v Brně, vel. p. Utíkal F., vikař.

P. Vaněk J., inženýr v Praze, pan Veik A., obchodník v Tovačově, p. Venhuda F., bohoslovec v Brně, p. Vévoda A., bohoslovec v Brně, vel. p. Vychodil J., kaplan na Velehradě, p. Viktorin J., úředník velkost. v Tovačově, vel. p. Vymětal T., farář v Ježově, p. Vítek B., p. Vítek J., bohoslovci, p. Voitl M., soudní adjunkt v Zábřeze, p. Vrbas J., učitel ve Ždánicích.

Vel. p. Zaoral Š., farář v Leznici, p. Zapletal A., rolník v Seničce, p. Zapletal F., rolník v Seničce, p. Zavřel F., učitel v Třebíči, p. Zdráhal T., rolník v Seničce, slav. Živnostensko-řemeslnická jednota, p. Žižka, JUDr. V., notář v Pelhřimově. — Celkem 173 členů.

Ostatní zatím přibyvší pp. členové uvedeni budou v číslech „Časopisu“ následujících.

Dar 5 zl. r. č. poskytl spolku vysokor. p. hrabě Anatol d'Orsay, sídelní kanovník etc. a předseda muz. spolku v Olomouci, začež vzdáváme díky nejsrdečnější.

Listárna. Přihlášky za členy „muz. spolku olom.“ adresovány buďtež laskavě na pokladníka, p. MUDr. Fr. Pokorného, lékaře v Olomouci. — Koho z pp. členů by „Časopis“ nedošel, toho prosíme by nás na to upozornil a stejnou žádosť máme pro ten případ, kdyby snad některých pp. členů jména ve „výkazích“ scházela anebo kdyby adresa byla nějak nesprávnou. — Dary všeliké pro muzeum spolkové přijímá professor J. Havelka v Olomouci, na Blažejském náměstí č. 5. — Ctěné pp. členy, jichžto zaslaných příspěvků jsme dosud pro nedostatek místa uveřejniti nemohli, žádáme za laskavé poshovění. — ☞ **Poněvadž první rok spolkový jest ukončen**, žádáme snažně ctěné pp. členy řádné, aby neobtěžovali si **zavčas zaslati** na adresu pokladníka, p. MUDra. F. Pokorného v Olomouci **členský svůj příspěvek** (1 zl. r. č.) na druhý rok spolkový (1884—5.), ponévadž 5. číslo „Časopisu“ jenom těm členům bude dodáno, kteří zapravením nepatrného zajisté příspěvku dali na jevo, že vlastenecký podnik náš hodlají i na dále podporovati, jak on toho jistotně zasluhuje. — Upozorňujeme zároveň ctěné členstvo na **kandidátní listinu** (ve „Kronice spolku muz.“ str. 177.), na níž se nynější výbor spolkový pro volbu výboru příštího usnesl. **Valná hromada** konati se bude **dne 30. listopadu** o 3. hod. odpolední v Matici školské na Bělidlech v Olomouci. Podle §. 19. spolkových stanov („Časopis“ str. 37.) volno jest pp. členům venkovským účastniti se při volbách výboru a revizorů účtů. Volební lístky musejí však vlastnoručně od nich býti podepsány a výboru dodány nejpozději v den před tím, kdy valná hromada se koná. ☜ — P. J. N. R. v M. Prosíme o malé poshovění; nebo 1. číslo „Časopisu“ tiskne se právě podruhé. První vydání nyní úplně jest rozebráno.

„Časopis muz. spolku olomuckého“ o 1 až 3 arších ve lhůtách čtvrtletních vydává se jenom pro členy spolkové a sice zdarma. — Členové řádní platí ročně 1 zl.; zakládajícím členem stává se, kdo buď najednou buď po částech zaplatí 25. zl., r. č. Přihlášky přijímá pokladník p. MUDr. F. Pokorný, lékař v Olomouci.

Redaktor J. Havelka. — Nákladem muz. spolku v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

ČASOPIS

MUZEJNÍHO SPOLKU OLOMUCKÉHO.

REDAKTOR:

JAN HAVELKA,

gymn. professor v Olomouci.

ROČNÍK II.

(Obsahující č. V.—VIII.)

V OLOMOUCI 1885.

Nákladem muzejního spolku olomuckého. — Tiskem národní knihtiskárny Kramáře a Procházky.

OBSAH.

Vydává se jenom členům spol. muz a sice zdarma.

ČASOPIS

Red. i admin. na Blažejském nám. č. 5. v Olomouci.

MUZEJNÍHO SPOLKU OLOMUCKÉHO.

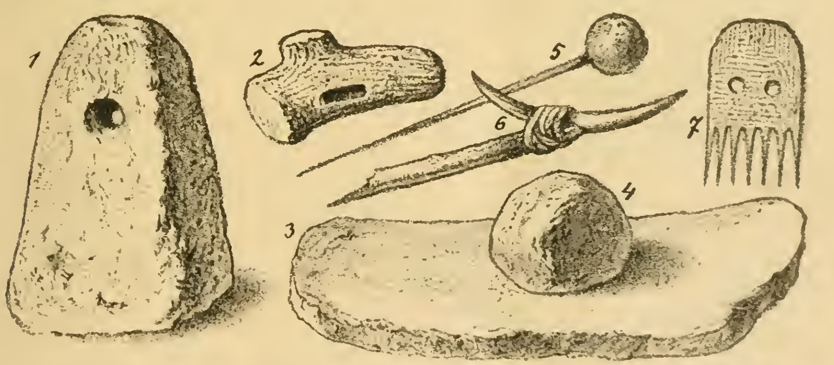
Číslo 5. Vydáno v březnu (11/4) r. 1885.

Vlast naše za pravěku slovanského.

Líčí J. Havelka, gym. professor v Olomouci.

Poprvé ze šedých mlh dávnověkosti nedohledné vynořuje se země moravská za tak zvané doby palaeolithické neboli starší doby kamenné. Poprvé tenkráte před oči staví se nám obraz její, mdlým toliko světlem vědy anthropologické jsa ozářen.

Avšak i mdlé to světlo stačí ku poznání, jak nepodobné dobám nynějším to byly doby, kdy první stopy lidské[1]) vyskytují se na Moravě. Tenkráte účinkem jiných poměrů podnebních rostlinstvo u nás namnoze jiný mělo ráz, tenkráte pelešila se tu mnohá zvířata, jichž nyní více není, jako jeskynní medvěd, lev jeskynní, obrovský slon mamut a nosorožec divý, tenkráte pásala se po nivách našich veliká stáda sobů a koní divokých, tenkráte Moravu zalidňovalo lidstvo původu docela cizího, nejspíše mongolského plemene.

Památky z doby neolithické: 1. tkalcovské závaží (1/4 skutečné velikosti) od Polešovic; 2. kladívko z jeleního parohu (1/5) nalezené v Býčí skále; 3. pravěký žernov (1/10) pískovcový, na němž se obilí drtívalo, z Rohle; 4. žulové drtidlo (1/5) od Polešovic; 5. koštěná jehlice, 6. šíp s koštěným hrotem a 7. hřeben, vesměs z jezerních nákolí švýcarských.

Byli to divoši suroví, kteří nevlídné obydlí své měli v lesních slujích a v roklinách skalních, v houštinách i pod nebem širým, divoši, kteří kožešinami jediné se šatili a živili se kořistí loveckou a rybářskou. Prvotiny jakési vzdělanosti značily se při nich toliko tím, že dosti dovedně z kamene zvláště (proto také doba ta sluje kamennou) robiti uměli nástroje různé i zbraně, a že posléze ochočivše soba a snad i koně divokého, ke kočovnictví znenáhla počali se obraceti od života loveckého.

[1]) Viz dra. J. Wankla „první stopy lidské na Moravě" v I. ročn. Čas.

Než, další rozvoj těchto praobyvatelů moravských přerušen jest oněmi převraty velikými, jichž paměť zachovala se u všech národů a které potopou světa slovou. Děsnými povodněmi s povrchu otčiny naší smeten jest všecek život doby palaeolithické a pohřben v nesmírných naplaveninách diluviálních. Zmizeli odtud onino divoši jeskyňáci, zmizela celá ona řada zvířat předpotopních, zmizel všecek ten dávní svět odtud na vždy.

A když po té mnohá a mnohá staletí vypršela, tu pomálu na místě dřevního života, potopou světa zašlého, budil se jarý život nový: podnebí znenáhla měnilo se na nynější ráz, ku dřívějším lesům chvojnatým listnaté hvozdy se přidružily a rostlinstvo vůbec nabývalo tvářnosti našich časů; znovu končiny moravské oživeny jsou zvěřenou, která celkem rovnala se již zvěřeně dnešní. A konečně také obyvatelstvo nové zavítalo do krajin lidu prázdných[1]), příchodem svým zahajujíc ve vlasti naší pravěk slovanský; nebo podle novějších výskumů anthropologických netřeba více pochybovati, že hned první popotopní obyvatelstvo Moravy bylo slovanského původu, a že od té doby v domovině naší žádná povšechná změna populace se nestala. Třebas v časech pozdějších cizí tlupy válečné častěji přecházely končinami moravskými, třebas nejeden cizí kmen výbojný Moravu i na delší dobu si podrobil, slovanský lid pravdojatně napořád tu již trval až na naše dni.

Nestojíť ovšem tak psáno ani v listinách nikde ani v dějepisecích dávných; ale také památky starožitné mají svou váhu a oprávněnosť. A čím více skoumáme a oceňujeme zůstatky z prvního období popotopního, čím více poznáváme život tehdejšího lidstva, tím jasněji na jevo jde, že lid, který tehda u nás se usadil, docela byl podoben lidu našemu co do povahy a vloh, jen že — jak pochopitelno — na nižším oproti nynějšku stupni vzdělanosti se nacházel.

Toto první období popotopní, které vzhledem k naší vlasti slovanským pravěkem nazvati jsem si dovolil, ve vědě anthropologické sluje dobou neolithickou nebo mladší dobou kamennou, a to proto, poněvadž i tenkrát v našich končinách kovy byly neznámy a dlouho ještě valná část nástrojů a zbraní tu robena jest z kamene jako za doby palaeolithické. Arci byly výrobky tyto za doby neolithické mnohem dokonalejší.

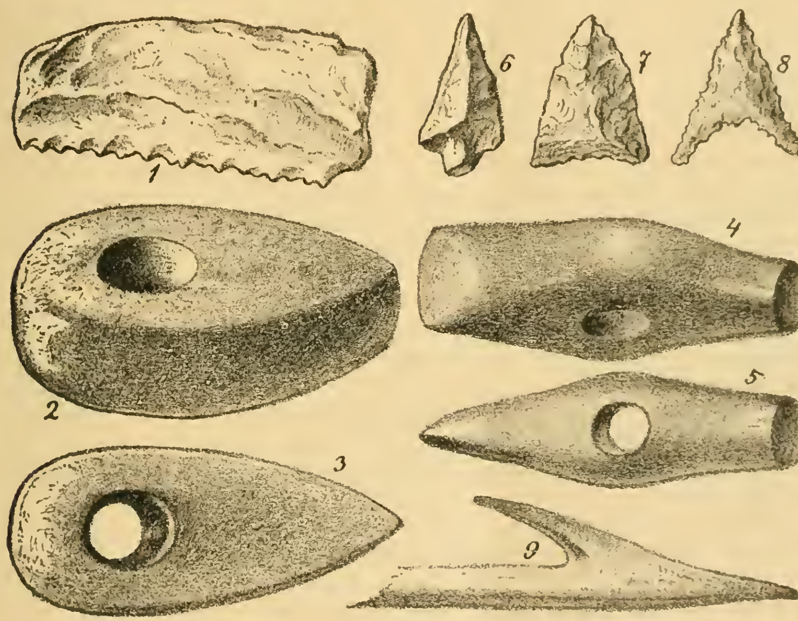
Se které strany předkové naši na Moravu přibyli, nemůže tuším býti pochybno. Přímá dosavadní souvislosť slovanského obyvatelstva Moravy s ostatním Slovanstvem poukazuje k tomu, že popotopní zalidnění u nás nepochybně dálo se od východu, ze zakarpatské pravlasti slovanské. A táže souvislosť nepřerušená oprávňuje k názoru, že zalidnění to nestalo se vystěhovalci v obyčejném slova toho smyslu, vystěhovalci přišlými z krajů dalekých, nýbrž že dělo se znenáhlým mohutněním živlu slovanského a přirozeným odtud vzrůstem jeho co do rozlohy. Tak asi, jak osada každá z pravidla od malých počátků pozvolně se šíří na objem vždy větší a větší, tak také Slovanstvo bujaré a rozvoje mocného schopné za časů oněch dávních, podle všeho snad ku konci druhého tisíciletí před Kristem, zvolna rozšířilo se nejen po naší vlasti nýbrž i po vší ostatní Evropě střední; a teprv později zase z mnohých končin středoevropských nazpět jest zatlačeno živlem germanským, od severu[3]) přibylým.

---

[1]) J. Havelky kratičké dějiny Moravy, str. 7.

[2]) Dra. K. Šulce přednáška na sjezdě něm. anthropologů ve Vratislavi, 1884. — Dr. J. Wankel, Beitrag zur Geschichte der Slaven in Europa. V Olomouci, 1885.

Že příchozí předkové naši nebyli stěhující se kočovníci, dokazuje též ta okolnosť, že zakládali si tu hned bydliště trvalá, nehodlajíce více opouštěti novou, či vlastně rozšířenou svou vlasť. Že obyvatelstvo Moravy za doby neolithické také nebylo národem válečným, výbojným, nýbrž lidem mírumilovným po slovanském způsobě, odtud na jevo jde, že kdekoliv příroda to umožňovala, vyhledávalo si ku bydlištím svým místa chráněná, ku obraně způsobilá. S patrnou zálibou usazovali se příchozí na tak zvaných hradištích, kopcích to a výšinách strategické hodnoty, od nichž snáze bylo útoky nepřátelské odrážeti. Jinde zase pořizovali si bydliště na tak zvaných nákolích uprostřed jezer[1], močálů a v tišinách řek, čímž ještě větší bezpečnosť dosažena. Jest sice pravdě podobno, že za časů pozdějších jak hradiště tak stavby návodní u nás jiný měly

Kamenné památky z doby neolithické: 1. pazourková pilka (1/1) s Leskounu; 2. hadovcový mlat (2/5) z Náměště u Olomouce, 3. pohled s vrchu; 4. kladívko (1/2) z černé břidlice urobené, z Loštic, 5. pohled s vrchu; 6., 7. a 8. pazourkové hroty na šípy, 9. koštěná udice, vesměs z jezerních nákolí švýcarských.

účel, než mívají obyčejně osady, že byly to po přednosti útulky, v nichž lidstvo okolní spásy hledalo za vpádů nepřátelských, že byla to místa, na nichž ob čas scházívalo se lidstvo za úkoly tržními nebo náboženskými, jest sice také pravda, že není u nás krajiny, kde by se nenacházely památky z doby neolithické a tudíž předpokládati dlužno, že všecka vlasť naše tehda již obydlena byla hojně, že tedy předkové naši také jinde mimo výšiny a vody osady si zakládali, nepochybně na většině oněch míst, kde posud osady naše stojí; ale proto přece za doby neolithické na hradištích a nákolích jezerních a říčních skutečné byly osady a to

[1]) Mnoho okolností poukazuje k tomu, že za doby neolithické celá řada jezer močálovitých rozlívala se podél řeky Moravy, Dyje a j. po zemi moravské.

osady nejhlavnější a snad i největší. A zvláště jsou to osady návodní čili nákolí (také stavbami kůlovými neboli stavbami na jehlách zvané), které v některých krajinách době neolithické dodávají tak charakteristický ráz, že doba ta vzhledem k oněm krajinám — a mezi krajiny ty patří i Morava — dobou starších nákolí se zove.

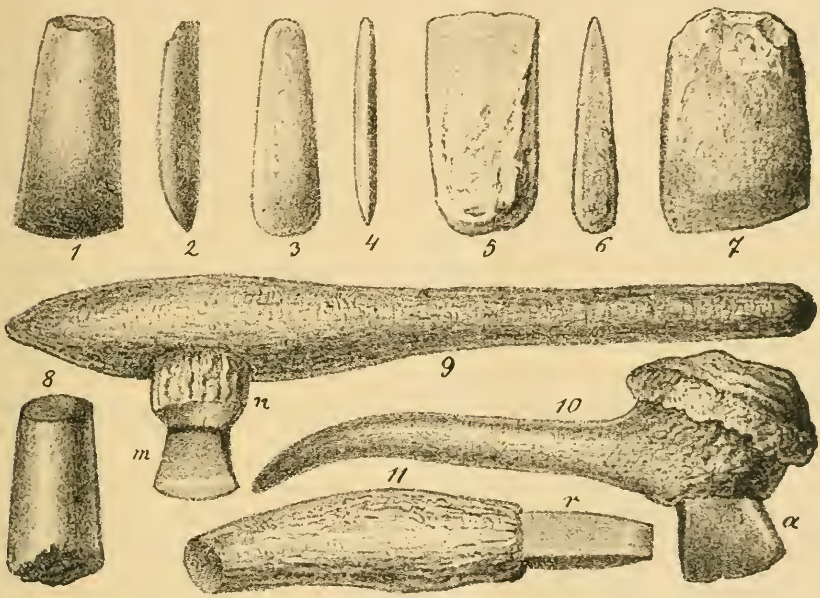
Pro tuto důležitosť osad návodních nejdříve tuto k nim obrátíme zření a pokusíme se zodpovídati otázku: Jaká byla nákolí moravská a jaký život na nich zavládal za období neolithického?

Přímou a zevrubnou odpověď na otázku tu dáti jest ovšem nesnadno: nebo, ačkoliv u nás zjištěna jsou nákolí pravěká na místě nejednom, ačkoliv v nejedné krajině lidové pověsti o propadlých městech, zatopených vesnicích a j. zjevně ku bývalým tu osadám návodním poukazují a přečetné již na Moravě jsou nalezeny starožitnosti k osadám návodním poukazující, přece posud ani jedno nákolí moravské soustavně nebylo proskoumáno. Takto nelze sice pochybovati, že při středním a dolejším toku řeky Moravy, která druhdy rozlévala se kolkol značnými jezery a močály, bývala celá řada nákolí, avšak nálezy, které to dokazují, učiněny jsou jen náhodou, nejsou vyčerpány a nedostačují ku vylíčení dokonalému.

Starožitnosti nákolové první v celém našem mocnářství a první nákolové starožitnosti říční vůbec našel gymn. prof. L. H. Jeitteles[5]) v Olomouci, když r. 1864. po městě kladeny byly roury plynovodní, a sice ve Ferdinandské ulici, na náměstí hořejším a dolejším, tedy v těch právě místech, kudy druhdy teklo jedno rámě Moravy, Povelkou zvané, od střelnice nynější ku bývalé bráně dolní. Také na předhradí, zejména v proboštství kapitulním nalezeno tehdy při zakládání plynovodu mnoho památek z doby neolithické, zvláště též koly čili jehly, na nichž osady návodní byly budovány. Ostatek nalezl tu Jeitteles ještě hlavně mnoho kostí zvěře a zvířat domácích, koštěnou sekyru (viz obr. 1. a 2. na str. 7.) ze zubří kosti krásně pracovanou a broušenou, koštěné brusle z koňské kosti nártní s provrtanými na koncích dírkami (viz. vyobr. podobných bruslí na str. 139. Čas. č. 4.) a jiné nástroje z kosti, jelení parohy různě zpracované, přesleny, z nichž jeden (viz. obr. 3. a 4. na str. 7.) na obvodě svém kolkolem žlábkem opatřený, druhdy snad byl částí nějakého stroje primitivního, dále mnoho střepů nádob pouhou rukou bez kruhu hrnčířského pracovaných, nástroje kamenné, spálené obilí, zvláště pšenici a proso a ve vyšších vrstvách mnoho věcí jiných, po přednosti předměty bronzové, které však již do tak zvané doby nákolí mladších, do doby kovové patří. Zvláštní zajímavosti do sebe má dřevěná flétna, kterou Jeitteles mezi ostatními starožitnostmi neolithickými nalezl na rozhraní náměstí hořejšího a dolejšího. Dírky pravěké flétny té (viz obr. 5. na str. 7.) vyřezány jsou zjevně nástrojem kamenným. Z nálezů Jeittelových, jichžto velikou cenu vědeckou mimo jiné auktority nejpřednější znalci osad návodních, dr. Ferd. Keller v Curichu a dr. L. Rütimeyer v Bazileji stvrdili, jde zajisté alespoň tolik na jevo, že za mladší doby kamenné tuto v Olomouci bylo nákolí na někdejší řece Povelce a že nákolníci zdejší živili se lovem, chovem dobytka a zemědělstvím pěstujíce obilí více druhů, že byli hudby a snad i zpěvu milovní a tudíž nepochybně Slované.

[5]) L. H. Jeitteles, die vorgeschichtlichen Alterthümer der Stadt Olmütz und ihrer Umgebung. Časop. anthrop. spol. víden., 1871.

Také v Nákle u Olomouce, kdež ode dávna již naskýtaly se starožitnosti vzácné a rozmanité (viz č. 1., Časop. str. 30.), náhodou roku 1883. při kopání rybníku obecního nalezeny jsou důkazy nezvratné, že tu kdysi veliké nákolí stávalo v bažinách řeky Moravy. Vykopáno tam mnoho kostí zvířecích, brusle z kostí koňských a, což zvláště důležito, objeveny v bahně celé řady dubových kolů, na nichž druhdy lešení nákolové spočívalo. Tamtéž maně z bahna vytaženy jsou krásné nádoby bronzové[6]), jakožto důkaz, že nákolí nákelské podobně jako olomucké obydleno bylo po více set let a potrvalo z doby neolithické až do kovové doby.

Starožitnosti z doby neolithické: 1. hadovcový klínek (sekyrka $^{1}/_{3}$) z Loštic, 2. pohled s boku; 3. břidlicový klínek ($^{1}/_{6}$) od Polešovic, 4. pohled s boku; 5. pazourková sekyra ($^{1}/_{4}$) z Nákla, 6. pohled s boku; 7. sekyra hadovcová ($^{1}/_{4}$) od Polešovic; 8. vývrtek ($^{1}/_{1}$) z hadovcového mlatu, nalezený v Šárce; 9. dřevěné toporo ($^{1}/_{8}$), v němž pomocí parohové násadky (n) kamenná sekyrka (m) jest zasazena; 10. část jeleního parohu, jehož použito za topůrko ku sekyrce (a) kamenné; 11. parohové topůrko, v němž nefritové dlátko (p) zasazeno: vesměs z jezerních nákolí švýcarských.

Též v Pomoraví hořejším, zejména v Lošticích, našel pisatel těchto řádků mnoho starožitností ke stavbám kůlovým se nesoucích, kamenné nástroje, brusle koštěné, a také jinde blíže Moravy a ostatních našich řek přehojně vyskytly se památky z doby neolithické. Zvláště kustos muz. spolku, dr. J. Wankel, při prokopávání půdy moravské zůstatků takových nastrádal sbírku přečetnou a zejména u Jedovnic na Brněnsku bývalé nákolí konstatoval; také prof. P. Koželuha při prohledávání vrstev zemských v okolí polešovském nejednou narazil na zůstatky z bývalých

[6]) O zachování nákelských nálezů veliké zásluhy získal si vel. p. P. M. Růžička, člen spolku muzejního, slav. obec nákelská pak veškeré nálezy darovala do našeho muzeja, udělivši spolku muz. zároveň výhradné právo ku dalšímu pátrání. Pátrání to jediné pro dosavadní skrovné prostředky své musil spolek muz. podložiti na dobu pozdější, ale bohda že již nedalekou.

nákolí pomoravských pocházející a tak i jinde po Moravě památek podobných vyskytlo se mnoho. Rovněž ve Slezsku v obvodu města Opavy, v Čechách pak v Praze a v okolí, na Třeboňsku i jinde osady návodní jsou zjištěny.

Ale poněvadž nižádný ze všech těch nálezů nebyl ovocem badání soustavného, bylo by lze na jich základě nakresliti mezerovitý toliko náčrt nákolí pravěkých. Než, mezery obrazu toho snadno můžeme doplniti, rozhledneme-li se po výskumech anthropologických, které ve příčině té učiněny byly ve krajinách alpských. Tam na dně jezer zbytky někdejších nákolí zachovaly se mnohem lépe a hojněji, tam vylovením snadno mohou býti sbírány, ba za okolností příznivých i okem pozorovány pod vodou, kdežto u nás jsou památky ty vzácnější, všude téměř mocnou vrstvou seschlého bahna a prsti těžké pokryty a tudíž velmi pracně a s velikým nákladem musejí býti vykopávány na světlo denní.

První nákolí zemí alpských objeveny a proskoumány byly za let 1853. a 1854. ve Švýcarsku v jezeře curišském a sice jmenovaným již učencem, drem. F. Kellerem[7]), jehož na dráze této celá řada pracovníků následovala, jmenovitě Schaub[8]), E. Desor[9]), dr. V. Gross[10]), Schwab, Troyon, Morlot, Rochat a j., kdežto dr. L. Rütimeyer a dr. O. Heer zase zůstatky zvířat a rostlin, v nákolích švýcarských nalezené, podrobili studijím nejdůkladnějším. — Mezi učenci pak, kteří probadali zbytky nákolí v jezerech našich Alp, přední místo zaujímají: G. hrabě Wurmbrand[11]), prof. Fr. Simony[12]) a dr. M. Much[13]). Prací učenců těchto především pravěká nákolí v jezerech atterském, gmundském a lunním velmi dovedně jsou oceněna. Veliký výsledek vědecký mělo také obadání nákolí, ježto objeveno bylo r. 1876. v rozsáhlém bahništi jižně od Lublaně a Deschmannem[14]) a Sackenem[15]) prohledáno jest.

Avšak nejvíce přec výskumy tyto pokročily ve Švýcařích, kde od těch dob, co dr. Keller pravěké osady návodní v jezeře curišském počal ohledávati, více než 300 nákolí jezerních bylo proskoumáno a v nich tolik památek nalezeno z doby neolithické, jako nemáme ze žádné jiné doby pravěké; vždyť celá muzeja sestavena jsou z vědecké kořisti této a poznati lze z ní život dřevních nákolníků až do podrobna. Množství památek nalezených svědčí zároveň o tom, že nákolí zajisté mnoho set let byla obydlena.

A poněvadž jest známo, že všecka nákolí posud objevená ve hlavních rysech svých jsou totožná a k témuž původu poukazují, nechybíme velice,

[7]) Dr. Ferd. Keller, die keltischen Pfahlbauten in den schweizer Seen. V Curichu, 1854.

[8]) Schaub, die Pfahlbauten in den schweizer Seen. V Curichu, 1864.

[9]) E. Desor, die Pfahlbauten des Neuenburger Sees. Ve Frankfurtě n/M., 1866.

[10]) V. Gross, les Protohelvètes. V Berlíně, 1883.

[11]) G. Wurmbrand, Ergebnisse der Pfahlbauten-Untersuchungen in Österreich, Untersuchungen der Pfahlbauten im Salzkammergut, — über Pfahlbautenuntersuchungen in den österr. Seen, — Pfahlbauten im Neusiedler-See. Časopis anthrop. společnosti vídeň. roč. 1871., 1872., 1874. a 1875.

[12]) Fr. Simony, die Pfahlwerke am Attersee. Tamtéž roč. 1871.

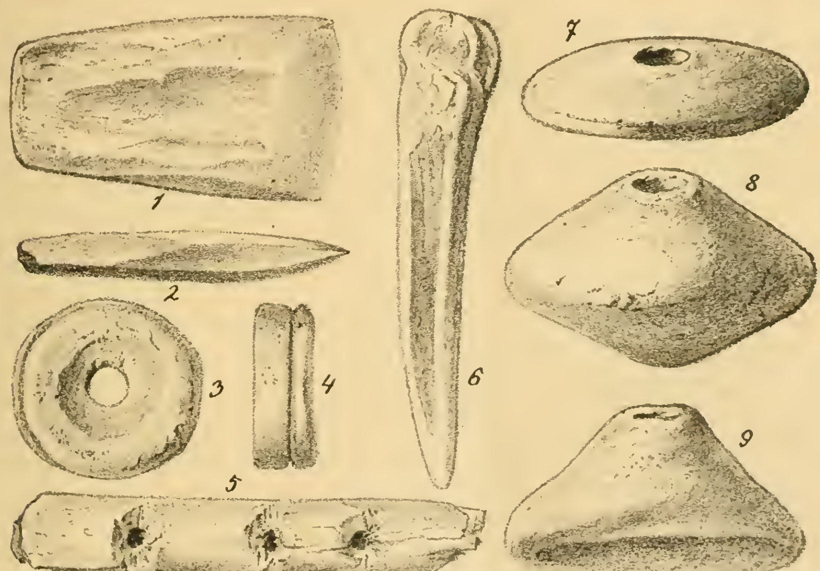
[13]) Dr. M. Much, über die Pfahlbauten am Mondsee, — Pfahlbauuntersuchungen in den oberösterr. Seen. Tamtéž, roč. 1872., 1874. a 1876. — Dr. M. Much, älteste Besiedelung der Länder des österr. Kaiserstaates. Ve Vídni, 1884.

[14]) K. Deschmann, über die Funde im Laibacher Pfahlbau. Čas. anthr. spol. víd. roč. 1879.

[15]) Ed. Freih. v. Sacken, der Pfahlbau im Laibacher Moor. Mittheil. der Cent. Commiss. für Erh. d. Baudenkmäler. Ve Vídni, 1876.

když obraz někdejších návodních osad moravských doplníme si podle výskumu badatelů švýcarských; vždyť švýcarská nákolí nepochybně byla také dílem slovanským; a právě jezero bělské (Bjeler See = Jezero bílé), v němž nejvíce ze všech a nejvzácnějších nalezeno památek neolithických, posud slovanské jméno své zachovalo, jakož také jinde po Švýcařích tolik místních jmen jest původu slovanského, že nikterak není nesmyslno, domníváme-li se, že i v této zemi původně Slované obývali.

Ostatek také z historických časů známe nákolníky evropské. Tak Herodot se zmiňuje, že jedna část macedonských Paejonů v jezerních osadách bydlí, jichž přes všecku námahu vojsko perského krále Dareja nemohlo se zmocniti. A vrstevník Herodotův, otec vědy lékařské, Hippokrates vypisuje velmi zajímavě život nákolníků říčních na východním břehu černomořském. Podobně arabský zeměpisec Abulfeda, který žil za století 14.

Zůstatky z doby neolithické: koštěná sekyrka (1/2), 2. pohled s boku. — 3. hliněný přeslen (2/3). 4. pohled s boku. — 5. dřevěná píšťala (1/1), předměty to vesměs nalezené v Olomouci, — koštěný hrot na šíp (3/4) ze Seničky u Olomouce. — 7., 8. a 9. hliněné přesleny (2/3) od Polešovic.

po Kristu, uvádí některá tehdejší nákolí syrská. — Ba, i za našich časů[16]) existuje veliké množství jak říčních tak jezerních nákolí a sice: na mnohých ostrovech tichého oceánu, v Birmě, Siamu, v Kamboči a jinde ve východní Aziji, na ostrově Borneju, v nížině řeky Eufratu, na různých místech Afriky, ve Venecuele a v jiných ještě končinách amerických, tak že celkem asi 10 miliónu vrstevníku našich na nákolích bydliště své má. A také v Evropě dosud nákolí trvají, ana tři veliká města, Benátky vlašské, Štokholm a Amsterodam z valné části na jehlách jsou vystavěny.

Nejsou tedy ani osady říčné ani jezerní za našich dob tak neobyčejny, nebyly příliš vzácnými za dob historických ani pravěkých a nebude

[16]) Fr. von Hellwald, der vorgeschichtliche Mensch. V Lipsku, 1880.

nám tedy nikterak již s podivením, že místy také Slované pravěcí zařizovali si příbytky své nad vodou, na jehlách.

Mimo větší bezpečnosť života a majetku v čas nepřátelských vpádů byly asi ještě jiné příčiny, které pravěké předky naše k tomu vedly zakládati si osady návodní, kdyžtě na suchu vůkol místa bylo zajisté s dostatek. Snad hledali tu také bezpečnosti před šelmami dravými, snad chtěli takto uhnouti nezdravým bahništím pobřežním a přece požívati výhod, kterých blízkosť vody člověku poskytuje všude.

Při zakládání nákolí vyhýbali se však hlubinám a dravým proudům, hledajíce toliko vody tiché a ne příliš hluboké. Tu pak nedaleko břehu[17]), ale přece tak daleko, aby voda poskytovala dostatečné ochrany, naráželi nákolníci do dna řeky, jezera nebo močálu pravidelnými řadami koly čili jehly půl až jeden metr od sebe vzdálené a 1 až 2 metry nad vodu vyčnívající. Někde 2, 3 až 4 koly vráženy byly při sobě. Koly takové, jak již dotčeno, hojně vykopány jsou i v Nákle i v Olomouci. Byly obyčejně ze dřeva dubového nebo jiného tvrdého dřeva. Avšak také měkčího dřeva, smrků, borovic, olší a osyk používáno a to zvláště na sestavení vodorovného patra nákolního, což ovšem záviselo hlavně na tom, jaké druhy stromů rostly poblízku. V některých nákolích i lískových hůlek ku sestavení patra bylo upotřebeno. Koly byly tlusty jako noha, nebo něco silnější, buď z větších pňů štípané klínem, buď kulaté, neštípané. Délka jejich ovšem řídila se podle hloubky vody. Na spodním svém konci byly otesáním nebo také opálením přihroceny. Na všech téměř kolech takových i nyní ještě pozorovati seky, které zjevně pocházejí od sekyr kamenných.

Poněvadž v některém nákolí švýcarském sčítalo se i přes 40.000 kolů, vyslovena jest pochybnosť, že by dílo takové byli vykonali lidé, nemající nástrojů kovových. Avšak pochybnosť ta mizí, považíme-li, že každé snad nákolí krok za krokem povstalo ze začátků malých, že postupem času, když obyvatelstva přibývalo, k vůli rozšíření patra znenáhla víc a více kolů jest naráženo, že tedy ono překvapující množství kolů jest pozvolným dílem několika snad staletí. Vždyť sám Herodot v oné zprávě o nákolnících Paejonech podotýká, že při zakládání osady jezerní zarážejí se koly na útraty obce, později pak že povinen jest každý muž, jakmile se ožení, jistý počet dalších kolů naráženi do dna jezerního. Ostatek pozorovati z konců mnohých kolů, že nákolníci porážejíce stromy a pořizujíce z nich koly, pně vůkol jenom asi 10 cm. hluboko nasekávali, a zbylé pak dřevo pomocí lan a spojenými nepochybně silami přelamovali.

Kde dno vody bylo tvrdé nebo dokonce skalnaté, nehluboko jen nákolníci koly zasazovali, ale za to vysoko pak obsypávali je kamením a hrubým štěrkem, na vorech a člunech k místu přivezeným. Týmže způsobem pomáhali si, když přílišnou tíží stavby celé nebo nahodilým návalem vod koly se naklonily. Odtud při mnohých nákolích pravěkých se zdá, jakoby byly původně založeny na ostrovech, nad hladinu vodní sotva vyčnívajících, což ostatně v některých případech skutečně dá se dokázati. Vždyť i jedno z našich moderních nákolí evropských, Benátky vlašské, v jádře svém na plítkých ostrovech jsou vystavěny.

Hořejší konce kolů spojovali nákolníci příčními dřevy vodorovnými, na něž kmen vedle kmenu kladena jsou slabší dřeva oblá, průměrem 5—6 cm. Přes tato pak napříč položena jest vlastní podlaha z ploských, štípaných

[17]) J. Havelka o stavbách kůlových. V „Komenském" roč. 1879. str. 755. a násl.

paných dřev. Připevňování dělo se hřeby dřevěnými. Po bocích lešení do vody spuštěny byly řebře, by lze bylo s lešení sestoupiti do člunů, jež nákolníci robili si z tlustých kmenů, ohněm a kamennými sekyrami vyhloubených. Jeden takový člun našel se na dně jezera bělského, všecek naplněn jsa kamením. To asi též byla příčina, že druhdy, snad hned při zakládání tamního nákolí, když jehly kamením obsypávali, se potopil.

Také spojení s břehem pomocí člunů se pořizovalo nebo položen byl k tomu cíli od nákolí ku břehu lehký most dřevěný, který v čas nebezpečenství rychle mohl býti stržen a nepochybně každé noci odtrhnutím jedné alespoň části byl přerušován; některé nákolí pak toliko lávka jednoduchá spojovala se břehem.

Na lešení čili patře takto opatřeném měli nákolníci pravěcí všecek svůj majetek, všecku domácnosť svou; měli tu svou rodinu, zvířata domácí, zásoby své, nástroje, zbraně a výrobky všeliké.

Hliněné starožitnosti z doby neolithické: 1. porouchaný žbánek ($^1/_4$) z Hajan u Brna; — 2. a 3. úlomky ($^1/_3$) nádob z Výpustku; — 4. úlomek ($^1/_4$) nádoby z Náměště u Olomouce; — 5. dno ($^1/_3$) nádoby z Loštic, jemuž podobné druhdy nalezl také prof. Jeitteles v Olomouci; — 6., 7. a 8. nádoby ze švýcarských nákolí jezerních.

Když základní teras byl hotov, počato s budováním chýží, chlévů, košarů a dvorů, při kterémžto díle nákolníci taktéž skoro výhradně upotřebili látek rostlinných. Chýže nákolníků robeny tímto způsobem: řady kolmých sloupů a tyčí spleteny jsou napříč tyčemi slabšími a pevným proutím na způsob košatiny, v níž nechány přiměřené otvory, které za dvéře a okna měly sloužiti. Chýže zaujímaly dosti velikou prostoru [15]) a byly zpravidla čtyrhranné, velmi zřídka okrouhlé. Aby tíže jejich patro snad neprolomila, zaráželi nákolníci rohové sloupy chýží jednotlivých přímo do dna řek nebo jezer, což dělo se i mimo rohy, byla-li chýže rozsáhlejší.

[15]) Z nálezů v jezerech švýcarských jest dokázáno, že některé chýže byly zdélí 8—9 m. a 5—7 m. široké.

Košinové stěny chýže zvenčí a uvnitř vymazány jsou tlustou vrstvou hlíny mastné, aby bránilo se průvanu, zimě a dešti. Stropu nebylo žádného; bezprostředně na stěnách spočívala střecha sestávající ze slámy, sítí a palachu. V každé chýži byl murovaný krb, od něhož kouř odcházel otvorem ve střeše vynechaným. Oheň nepochybně rozdělávali nákolníci tím způsobem, že pomocí dvou křemel nakřesali jisker do hubky a tuto pak s jinými hořlavinami rozdmýchali v plamen.

Taktéž v podlaze každé chýže nalezal se otvor padacími dveřmi překlopený, jímž pohodlně voda mohla se vážiti a pomocí košů a sítí ryby loviti; nebo nikde nebylo takové množství ryb jako právě tam dole mezi koly, kam ryby lákány jsou chutnými odpadky kuchyňskými, které tímže otvorem dolů se shazovaly. Podlaha chýže pokryta byla mazanicí ze hlíny a hrubého písku snad proto hlavně, aby od krbu dřevěné patro se nevzňalo; neboť nebylo pro nákolníky škůdce horšího nežli požár, který chvatně celou obec jejich zkazil, že sotva životem vyvázli. Arci pro anthropology požáry ty, jimiž asi většina pravěkých nákolí vzala za své, byly výhodny; vždyť právě následkem požárů dostalo se ono nesmírné množství památek pravěkých ke dnu vod, kdež památky ty napolo jsouce opáleny nebo alespoň spálenými předměty zabaleny, snáze se zachovaly až na naše doby. Ostatek předměty mnohé také náhodou do vody upadly, jiné zase úmyslně asi jsou tam zahozeny, když byly upotřebeny nebo poškozeny.

V některých nákolích švýcarských zjistilo se až 200 chýží. Čítáme-li rodinu jen po pěti duších, bylo tedy obyvatelstva v jedné takové osadě na 1000, čímž ona rovnala se i větším vesnicím nynějším.

V každé chýži nebo alespoň jí na blízku stál jednoduchý tkalcovský stav, z něhož rozličné části, jako závaží tkalcovská (viz obr. 1. na str. 1.), urobená ze hlíny vypálené, cívky, člunky tkalcovské a kameny na hlazení tkanin zachovaly se dosud. Také přeslenů z hlíny pálené (viz obr. 7., 8. a 9. na str. 7.), jimiž při předení vřetenům přidávalo se setrvačnosti, nachází se mezi zbytky starých nákolí množství. Zvláště zajímavým jest přeslen (viz obr. 3. a 4. na str. 7.), prof. Jeitellem nalezený. Podobá se, že přeslen ten byl částí nějakého stroje otáčeného, jímž se příza na cívky napřádala.

Jako u jiných pokročilých národů starověkých, tak zajisté i u našich předků byly to ženy a dívky, které přádlo, pletení a tkaní měly na starosti. A výrobky jejich tehdejší činí jim všecku česť; nebo našly se v pravěkých nákolích vedle zůstatků lněných šňůr, provazů, rybářských sítí a jiných tkanin lněných i zbytky pláten vzorkovaných. A byly-li již vzorkované tkaniny, pak zajisté hospodyně staroslovanské dovedly i dílo snadnější, dovedly i zdobiti oděv vyšíváním. Nepochybně veškeré šatstvo tenkráte i šatstvo mužům potřebné, pořizováno jest rukou ženskou. Jak samo sebou se rozumí, zimní dobou nákolníci šatili se kožešinami, ale i za zimy oděv spodní a za léta nepochybně všecek téměř oděv mužský i ženský byl ze lněné tkaniny. Vždyť lněného semínka ve všech nákolích pravěkých nachází se velmi hojně, po konopi však ani po jiných rostlinách vláknodajných není tu stopy žádné. Také vlněné tkaniny nikde se nenaskytly, za to však na jisto jest postaveno, že nákolníci uměli již vydělávati kůži. Možná tedy dosť, že mimo obuv snad též některá část oděvu, zejména oděvu mužského z kůže se dělala.

Předení příze a vyrábění tkanin jest zajisté pádným důkazem, že předkové naši za doby neolithické již valně u vzdělanosti pokročili, že byli nepoměrně vzdělanějšími nežli obyvatelé Moravy za doby palaeolithické; vždyť znali již i hřebenů na úpravu vlasů, znali již jehlic do pletenců (viz obr. 7. a 5. na str. 1.), znali již kostěných, kamenných i hliněných perel, různých návěsků na hrdlo, sestávajících z provrtaných zubů medvědích a j., kterýmižto šperky zajisté po přednosti ženy nákolníků a dcery jejich se zdobily.

A neméně značná pokročilosť nákolníků odtud na jevo jde, že uměli již dělati nádobí hliněné; nebyli to tedy ani potulní lovci, ani kočovníci, kteří jen koženého, dřevěného nebo kovového nádobí mívají, byl to lid trvale na místě usedlý. Nádoby ve starších stavbách kůlových, jako tuto v Olomouci a v Nákle blízkém nalezené, z hlíny uhněteny jsou neuměle jenom pouhou rukou, bez kruhu hrnčířského, který za doby neolithické nebyl ještě znám. Aby nádoby byly pevnější a nepropouštěly moku, přidávali nákolníci do hlíny křemenný písek, tlučené vápno, uhlí i také ulity rozetřené. Snad do hlíny dávali též mastnoty: tak alespoň vysvětluje se okolnosť, že některé nádoby tehdejší jsou skrznaskrz černé, jako uzené. Jinak bývají nádoby z doby neolithické pocházející obyčejně více méně šedé nebo nahnědlé, téměř nikdy však červené, což v tom má svou příčinu, že tenkráte neznali ještě pecí hrnčířských a nádoby hliněné pálili na ohni otevřeném. Některé výrobky hliněné dokonce jsou jen sušeny. Málo kdy shledává se na nádobách těch nátěr tuhový a tuha do hlíny přimíchána není téměř nikdy; to vše znakem jest teprv nádob z doby kovové.

Mimo jmenované již některé předměty hliněné zachovaly se nám v nákolích starších zvláště hrnce, džbány (obr. 8. na str. 9.), mísky, šálky (obr. 7. tamtéž), cezáky (obr. 2. na str. 171. Čas. čís. 4.), hliněné lžíce, poháry (obr. 6. na str. 9.) a j. Zvláště zajímavými jsou veliké (zvýší skoro 1 m. a zšíří až 50 cm.), tlustostěnné hrnce, ve kterých nákolníci pravdojatně uschovávali své zásoby, obilí, ovoce a jiné potraviny. Na dně některých nádob nákolníků vyskytuje se ozdoba, zobrazující tak zvané kolo sluneční (viz obr. 5. na str. 9.), z čehož badatelé různí soudí, že nákolníci pohané uctívali mezi jinými bohy také slunce, což se dosti pravdě podobá. Že starožitnosti, slunečním kolem opatřené, vesměs připisují se Slovanům, vytkl již prof. Maška (str. 68. 1. čísla 1. ročn. Časop.) a též mnou (str. 172. č. 4.) o tom zmíněno. Okolnosť tedy, že v nákolích neolithických vůbec otisky slunečního kola se vyskytují a že otisky takové nalezeny jsou též v bývalém nákle olomuckém, v Lošticích a jinde na Moravě, jest nemalé váhy; neboť z okolnosti té vysvítá, že pravěcí nákolníci středoevropští, zvláště pak moravští nepochybně byli původu slovanského.

Nákolníci pokoušeli se již také hliněné nádoby ozdobovati a sice tím způsobem, že pomocí nehtů (viz obr. 3., str. 9.) nebo špiček prstů (viz obr. 4. a 6. tamtéž) nebo pomocí kolíčků dřevěných (obr. 1. a 2. tamtéž) řady ornamentů primitivních na měkké ještě nádobě vytiskli. A poněvadž pozorovati, že všude jak otisky nehtů tak prstů jsou nápadně malé, jemné, soudí anthropologové a to právem, že i hrnčířství toto pravěké pořizováno bylo rukou ženskou.

Vůbec vysvítá [19]) ze všeho, že mezi nákolníky žena měla postavení důležité, že nebyla jako jinde otrokyní muže, nýbrž jeho pomocnou

[19]) Dr. M. Much: Die Frauen in der Urgeschichte. Ve Vídni, 1883.

družkou, která vedle něho stála, která jenom jisté, silám ženským přiměřené práce obstarávala, po přednosti pak domácnosť všecku řídila, kdežto muž působil na venek a na starosti měl všecko zaměstnání těžší, mozolnější, jako zemědělství, rybářství a lov. I tento vzájemný poměr mezi ženou a mužem nákolníků neolithických poukazuje k řádům slovanským.

Že kuchyně na nákolích pravěkých taktéž byla působištěm ženy, rozumí se samo sebou: a poněvadž kuchyňských odpadků ve všech bývalých stavbách návodních zachovalo se nám množství veliké, víme zcela určito a do podrobna, jaké hody ženy tehdy rodinám svým strojily. Z veliké síly kostí různých poznati, že nákolníci hojně pojídali pokrmů masitých, avšak kořisť lovecká skýtala k nim již jen menší polovici, a ustupuje později ještě více do pozadí. Nejvíce honěni byli tenkráte: jelen, srn a divoký kanec, avšak také medvěd, zubr a los. Divno, že kosti zaječí[20]) mezi odpadky kuchyňskými scházejí. Za to jest mezi nimi přemnoho a to jen velikých obratlů rybích, z čehož vidno, že nákolníci drobnými rybami pohrdali.

Ostatní masitou potravu poskytovali nákolníkům skot, domácí vepř, ovce a koza; neboť i v tom jeví se veliká pokročilosť nákolníků, že chovali již celou řadu zvířat domácích. Skota tehdejšího rozeznává Rütimeyer 3 druhy a 2 druhy domácího vepře.

Pes ovšem v první řadě patřil mezi tehdejší zvířata ochočená a rovněž kůň, tento však jen poskrovnu. Drůbeže podle všeho neměli nákolníci žádné, ačkoliv prof. Jeitteles při někdejší Povelce v Olomouci také lebku koura domácího našel. Snad lebka ta náhodou nějakou dostala se do vrstvy pravěké.

Avšak nákolníci z dobré polovice požívali také potravin jiných, potravin obilných; neboť oni byli po přednosti usedlí rolníci. Lov, chov dobytka a rybářství měly pro ně důležitosť menší. Půdu brázdili snad (?) jednoduchým nějakým pluhem dřevěným, bez něhož rozsáhlejší rolnictví takořka mysliti si nelze. Z obilných druhů pěstovali za doby neolithické pšenice čtyři, ječmene tři a prosa dva druhy. Jeitteles v bývalém nákolí olomuckém sice našel také rež, avšak poblíž starožitností bronzových, což poukazuje již k dobám pozdějším, kdy nákolníci znali obilných rostlin více, kdy také mák, oves, hrách a čočku pěstovali hojně. Poněvadž v nákolích mnohých zachovaly se z obilí různého i veliké části celých klasů, dokázal dr. Heer, že v oné době nákolníci vysévali jenom samé jarky, z čehož viděti, že počátek nákolí připadá mnoho století před narození Páně, kdy podnebí naše nemělo ještě úplně rázu nynějšího.

Chléb za časů těch byl pšeničný, do něhož hospodyně přidávaly k vůli chuti lněné semínko, později také mák. Podobá se, že chléb pečen byl na rozpálených kamenech. Avšak nebyl to chléb moučný nýbrž šrotový; neboť nacházejí se v něm i celá zrna pšeničná. A není divu; ano mletí obilí dělo se tehdy na pískovcových žernovech ručních (viz obr. 3. a 4. na str. 1.) pomocí kamenného drtidla, nejvíce z droby, pískovce nebo vápence; rozumí se, že obilí takto zemleto velmi nedokonale. Také prosný chléb se našel.

Ječmen obyčejně pražili, nebo připravovali na slad a mnoho okolností k tomu poukazuje, že hospodyně již tehdy pivo uměly vařiti a snad

[20]) Také z jiných mnohých zvířat, která ovšem k vůli kožešině a z jiných příčin byla lovena, zbytky naskýtají se a sice kosti bobra, jezevce, lišky, kuny, vydry, vlka, kočky divoké, ježka, veverky a mnohých druhů ptačích.

i připravovati medovinu. Zelenin však chystaly zajisté málo. V kuchyňských odpadcích vyskytují se hlavně jenom stopy mrkve a bobu; za to požíváno mnoho ovoce divokého, jahod, lískových ořechu, bukvic, ptačích třešní, jablek a hrušek planých, ale podle Heera též již drobných jablek štěpových. Vzhledem ku neobyčejnému množství ořechů lískových, jež se všude v nákolích našly, nemůžeme než souditi, že ovoce to patřilo ku dennímu chlebu nákolníků.

I tato patrná rozmanitosť potravin znakem jest značné pokročilosti nákolníků, jakož také dokazuje hospodářskou příčinlivosť a spořivosť našich žen pravěkých.

Ostatní denní dílo časů tehdejších spočívalo na bedrách mužských, zejména pak obdělávání pole, honba a rybolov, jakož i obrana všeliká v čas nebezpečenství. Také nástroje a zbraně k těmto úkolům potřebné rukama mužů jsou robeny.

A poněvadž za doby neolithické kovy ještě nebyly známy, dělali nákolníci předměty ony celkem z těchže látek, jako lidstvo palaeolithické, jen že výrobky jejich jsou mnohem vkusnější a dokonalejší.

Takto pořád ještě z pazourků štípali nože, sekyry, dýky, pilečky, hroty na šípy (viz obr. 1., 6., 7. a 8. na str. 3.), hroty na kopí a j.; ale již také jak z pazourku tak z hadovce, zelenokamene, syenitu, nefritu, vápence a jiných kamenů pěkné zbraně a nástroje uměli na pískovcových brusech brousiti a hladiti. A právě tyto broušené nástroje a zbraně mají tak neobyčejný ráz, že celá ona doba odtud neolithickou, novější dobou kamennou neboli dobou broušených nástrojů kamenných se zove. Mezi těmito broušenými výrobky, kterých lze bylo upotřebiti již s týmže skoro účinkem, jako nástrojů kovových, vyniká zvláště trojí druh: předně tak zvané klínky, dláta čili sekyry broušené (obr. 1. až 7., 9. až 11. na str. 5.), za druhé tak zvané mlaty (obr. 2. a 3. na str. 3.) a konečně kladívka (obr. 4. a 5. tamtéž) hlazená. Že mlaty a kladívka vrtáním svým narážely se na dřevěná topůrka, netřeba tuším podotýkati a jakým způsobem k sekyrám a dlátkům pořizovány rukověti, patrno z vyobrazení na str. 5.

Nápadnou zajisté jest věcí, že nákolníci a vrstevníci jejich, na Moravě i v končinách okolních bydlící, nemajíce k ruce nižádných nástrojů kovových, dovedli tak dokonale a krásně provrtati sebe tvrdší kámen, jakož viděti na tehdejších mlatech a kladivách. G. Wurmbrand se domnívá, že měli k tomu jednoduchý stroj, na němž příhodný konec parohu pomocí tetivy ovinuté a lučištěm napiaté rychle se mohl otáčeti: tento konec parohu prý se opřel o to místo kamene, kde mělo býti vrtáno a podsypávalo prý se pod něj při otáčení neustále navlažovaného písku křemenného, až kámen alespoň na polo byl provrtán, načež prý se dílo to podobným způsobem s druhé strany dokončilo. Wurmbrand také skutečně při sjezdu přírodozpytcu ve Št. Hradci r. 1875. takovouto cestou hadcový kámen značně navrtal. Výklad Wurmbranduv jest zajisté případným a pokulhává jediné v tom, že nalezeny jsou u nás, na př. v Lošticích, nedovrtané mlaty a kladívka, při nichž uvnitř nedokončeného vrtání stojí ještě zbylé tu jádro kamenné podobou kulaté zátky a že takové oblé vyvrtaniny kamenné hojně již se nalezly, jako v Šárce (viz. obr. 8. na str. 5.) a jinde. Jest tedy pravděpodobněji, že k vrtání neužito parohu, nýbrž tvrdé kosti píšťalní, čímž dílo nepoměrně se urychlilo, ano takto jenom malou část hmoty kamenné bylo odbrousiti. Ostatek

jsou skoro všecky kamenné mlaty a kladiva pravěká práce tak dovedné, mistrné, že výroba jejich předpokládá důkladnou cvičenosť řemeslnou; a není také pochybnosti, že u našich předků pravěkých již za doby neolithické ku rolnictví znenáhla družilo se několik druhů průmyslu domácího, rodinného, jenž pak sám sebou za následek měl vždy živější a živější obchod tuzemský. Vůbec mějme na paměti, že Slované řemeslu a obchodu nenaučili se od jiných národů, nýbrž že jiným kmenům evropským co do průmyslu a tržby byli učiteli; a jest také věcí zcela přirozenou a pochopitelnou, že národ od nepamětí usedlý, rolnický i v těchto vzhledech dávno předčil nad kmeny, které ještě za doby historické namnoze hověly životu potulnému, loveckému.

Mnoho předmětů nákolníci také vyráběli z kosti a parohu, na příkl. jehlice, hroty na šípy, hřebeny, kladívka (viz obr. 5., 6., 7. a 2. na str. 1.), sekyrky, šídla (obr. 6., 1. a 2. na str. 7.), udice (obr. 9. na str. 3.) a háky na lovení ryb, jehly, dýky, držadla na klíny kamenné a jiné. I při těchto nástrojích z veliké části značí se nemalá dokonalosť řemeslná. Zvláště četně naskýtají se brusle z nártní kosti koňské, na nichž nákolníci projížděli se po zamrzlých řekách a jezerech nejen pro zábavu nýbrž i nepochybně za svým povoláním, jako dosud činí Nizozemčané. Také v Nákle i v Olomouci, jak jinde již dotčeno, byly brusle takové nalezeny.

Že též ze dřeva tehdy robeny byly mnohé předměty, jest na bíle dni. Jsou to po přednosti lžice, jehly, šídla, topora, šípy a jiné. Lučiště dělali nákolníci ze dřeva tisového a poněvadž mezi památkami tehdejšími nalezeny jsou i primitivní kola dřevěná, domníváme se, že také již vozy měli jednoduché.

Z proutí pořizovali si nákolníci koše a košatiny, z lýka pak provazy a ze sítí rohože a j.

I ve příčině rukodělné tedy jeví se nám život nákolníků pestrým, mnohostranným a bezděky na mysl přivádí slovanskou dovednosť průmyslnou.

Kosti lidské až na málo případů v nákolích z doby neolithické nebyly nalezeny žádné. Ve věci té rovněž viděti jemný mrav nákolníků, viděti že pečlivě vylovili a pohřbívali soudruhy své, kteří v živlu nákolí vůkol obklopujícím utonuli. Ostatně podobá se, že nákolníci vzhledem ku nebezpečenství utonutí byli velmi opatrni; vždyť sám Herodot v oné zprávě o Paejonech macedonských vykládá, že nákolníci ti děti své za nohy uvazují, aby s lešení nespadly do hlubiny.

Avšak také v okolí takových vod, na nichž bývala druhdy nákolí starší, není nikde současných zůstatků, kostí lidských, na což nemálo žalují anthropologové. Pro nás ovšem okolnosť ta naopak jest velmi potěšitelnou; nebo ono zmizení tělesných zůstatků nelze jiným způsobem vyložiti, nežli předpokládáním, že nákolníci pravěcí, pohřbívajíce své zemřelé, mrtvoly jejich spalovali, což opět zjevně poukazuje ku řádu slovanskému. A skutečně také v Nákle opodál oněch míst, kde našly se stopy nákolí pravěkého, vyskytují se četné ustriny, hroby to obsahující popel, úlomky primitivních nádob, přesleny a jiné památky neolithické.

(Pokračování.)

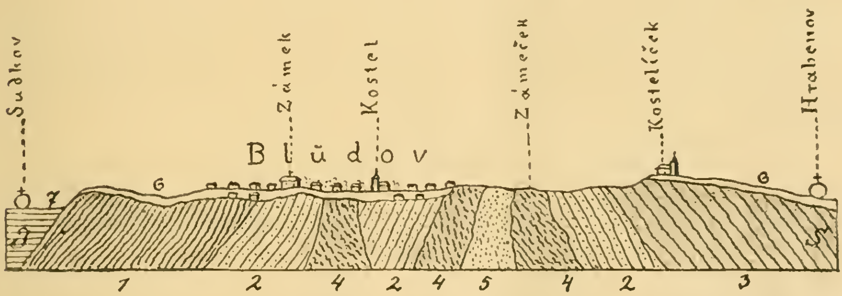
Bludovit neboli t. zv. hornina allochroitová, nerosty a geologické poměry v okolí Bludova.

Popisuje Rudolf Kašpar, děkan v Holešově.

V „časopise muzejního spolku olomuckého" č. 3. str. 106. zmiňuje se p. Jos. Klvaňa, gymn. učitel v Kroměříži (nyní v Uh. Hradišti), mezi jiným také o zvláštní žule granulitu podobné u Bludova na Zábřezsku, která dle kusovitého vápenato-železnatého granátu (allochroitu) jméno žuly allochroitové má a do červené ruly uložena jest.

Tato jen mimochodná, krátká poznámka přiměla mne, abych o zvláštní té hornině a při tom o mineralogických a geologických poměrech Bludovských obšírnější učinil výklad.

V uvedené hornině allochroitové, která se na cestě z Bludova ku kostelíčku blízko vesnice nalézá, otevřen od více než 40 let lom, jehož stěny 6—8 m. vysoké jsou. Mocnosť celého massivu určiti nelze, jelikož nemožno věděti jak hluboko sáhá. V lomu tom dobrý kámen stavební a výtečný stěrk silniční se dobývá. Kamení to vyvřelé, kteréž tu současně se žulou vrstvy prahorní prolomilo, jest tak zvláštní, že se žádnou dosud známou horninou kůry zemské totožno není. Jest v červené rule žulovité

Průřez vrstev horských mezi Sudkovem a Habrovanami: 1. Prahorní břidlice hlinitá. — 2. Rula žulovitá. — 3. Svor fyllitický. — 4. Žula. — 5. Bludovit neboli hornina allochroitová. — 6. Diluvium (cihlářská hlína). 7. Alluvium.

uloženo a na jihu se žulou, na východě s rulou žulovitou, na severu s fylliticko u a na západě s fyllitem č. prahorní břidlicí hlinitou ve styku. Délka celého massivu od jihu na sever jest asi 200 kroků a skorem stejně daleko jest tento k východu pod diluviem rozšířen, nesáhaje jistě dále, než ku „hradské cestě", asi 500 kroků na jih od lomu vzdálené, kde již rula žulovitá na den vychází. Základní hmota horniny ze křemene a vápence se skládá, kterýžto poslední, obyčejně špinavě bílý, někdy pěkně modrý a ve velmi vzácných klencích krystalových, světle nebo tmavošedý bývá. Svor zřídka a v malých jen útržcích v něm se naskýtá. Ztrácí-li se vápenec vyluhováním, zbývá porósní a buňkovitá kostra křemičitá. Tyto hlavní součásti nejsou však stejnoměrně rozděleny, tak že v partiích, které vesuvián a epidot jako nahodilé součásti mají, křemen, v těch pak, v nichž mnoho granátu, vápenec převládá. V tomto kamení naskýtají se, často v přechodech pozvolných, někdy menší, někdy však značně veliké partie svoru vápencového, (Albín Heinrich nazývá jej rulovitým svorem, ač křemen schází) ve kterém křemen svoru

zastoupen modravě zeleným vápencem a kterýž dílem temnou, dílem světlou slídu v malounkých tenkých lístcích, žádných však nahodilých součástí neobsahuje. Nahodile vyskytují se v hornině granát, vesuvián, epidot, pistacit a wollastonit, někdy pěkně vykrystalisované ale i kusovité a tyto pak často v tak velikých kusích, že hornina skoro jenom z nich složena býti se zdá.

Co do hlavních součástí této horniny dosud různé panovaly náhledy. P. Markus Vinc. Lipold, c. k. horní rada, ve svých geol. pracích na severozápadní Moravě (zvl. otisk z díla: „Jahrbuch der k. k. geol. Reichsanstalt“ r. 1859. str. 5.) klade horninu bludovskou do skupiny žulovité ruly, zevnějšku granulitického, skládající se z husté směsi živce a křemene, tedy ne z vápence a křemene.

P. professor Kořistka popisuje ve svém díle „die Markgrafschaft Mähren und das Herzogthum Schlesien“, 1861. str. 161. horninu řečenou, jak následuje: „Ku odrůdě ruly žulovité možno připočísti bělokamovitou horninu, která pod názvem allochroitové horniny Heinrichem poprvé popsána jest a kteráž v lomu sev. od Bludova se vyskytá. Skládá se z husté směsi živce a křemene“ atd. — tedy zase ze živce a ne z vápence. Zdá se, že tu Kořistka ne z názoru vlastního mluvil, nýbrž jen Lipoldovo uvedené místo citoval.

Bludov jest mé rodiště. Při každé návštěvě své chodívám do lomu, jenž mne velmi zajímá a prohlížel jsem horninu na místě jakož i pátral ve stech kusů, jež jsem měl a z části dosud mám, po živci, nenašel jsem však po něm památky. Jakkoliv není vyloučena možnosť, že by se našel v malých zrnkách neb menších partiích hlavně na pomezí žulovité ruly, nebyl by však i tu význačnou součástí.

Dle svého přesvědčení tvrdím tedy proti uvedeným výrokům, že součásť za živec pokládaná jest uhličitan vápenatý, neboť šumí v rozředěné kyselině sírové silně a vypálí se na žíravinu i má tvrdosť vápence, což vše není u živce, jenž kyselinami se neporušuje. Také v tom se mnou souhlasí dr. Kolenatý jako odborník, kterýž jak se o tom ještě později zmíním, horninu prahorním vápencem bludovským s křemenem smíšeným nazývá, což by nemístným názvem bylo, kdyby hornina ze živce a křemene se skládala.

Tolik o složení horniny. Nyní o jejím jméně. Při rozličných názorech o složivu horniny, při zvláštním zevnějšku jejím atd. jest vysvětlitelno, že znamenití geologové a mineralogové do rozpaků byli přivedeni o tom, jaké jí mají jméno dáti.

Již zasloužilý o moravskou mineralogii dr. Bedřich Kolenatý vyznačuje v díle svém: „Die Mineralien Mährens u. Schlesiens und deren Fundorte“. Brünn 1854., str. 49. horninu tu jako „zvláštní kamení“. Na str. 42. zove ji „prahorním vápencem se křemenem od Bludova“, na str. 50. jednoduše „horninou bludovskou“. — A. Heinrich praví ve svých cenných, jelikož na autopsii založených pojednáních: „Beiträge d. geol. Verhältnisse des mähr. Gesenkes.“ (Jahrb. d. geol. Reichsanst., 1854., str. 87., zvl. otisk str. 12.) toto: „Hornina bludovská jest tak zvláštní povahy, že ku žádné dosud známé a prohlížené hornině přiřaditi se nedá“. — Dle kusovitého granátu často v ní se nalézajícího (allochroitu) nazývá horninu prozatímně horninou allochroitovou. Jelikož ale allochroit (jatrově hnědý) jen kusovitý granát vyznačuje, vedle toho však též kusovitý vesuvian (olivově hnědý),

kusovitý pistacit (pistaciově zelený) a kusovitý wollastonit (bílý až červánkový), jest název „allochroitová hornina“ jednostranný a nedostatečný a shodil by se snad pro granátovou horninu z „Gotteshausberku“ u Friedberku na Slezsku, ne ale pro naše kamení.

Nejlépe ještě charakterisoval by horninu název žuly vápencovité na slídu chudé; arciť byl by název tento nový a jediný v geol. názvosloví, zvláštností naší horniny však ospravedlněný.

Dle zvyku nynější petrografie dovoluji si však, ku odstranění všech uvedených rozpaků zvláštní hornině od Bludova, dle jediného dosud známého naleziště jejího, svého rodiště Bludova, dáti název *bludovit*. Podobné jmenování dle naleziště děje se bez toho i u nerostů, hornin ano i geol. vrstev, kde zvláštnosti jejich krátce charakterisovati se nedají.

Prohlížíme-li bludovit co do jeho složení, zastavíme se zase před záhadou těžce rozluštitelnou, jak totiž možno, že zde uprostřed žuly a žulovité ruly malá partie, skorem jen útržek, žulovité horniny vystupuje, která místo nezbytného živce vápenec obsahuje, což dosud odjinud neznámo.

Odkud a jak žulovitá tato hornina vápenec přijala, jak živec ztratila?

Podle hypothetických vysvětlení, kterak vytvořily se mnohé složené vrstvy kůry zemské, chci se tu taktéž o hypothetické vysvětlení pokusiti.

Dejme tomu, že metamorfismem krystalickým postavší vápenec prahorní, který již nad Rudou Českou na dvě hodiny od Bludova a dále u Raškova vystupuje, a se jednak až za Vel. Moravicí jednak až po Lipovou a Zighartice na Slezsku stopovati dá, že tento vápenec prahorní také ku Bludovu ve hloubce značné se táhne, tu ale pod žulovitou rulou prostředně nebo bezprostředně uložen jest, a že žula při svém vyvření touto rulou žulovitou dříve již v malé rozsáhlosti s vápencem prahorním ve styk přišla: možno jest, že na styčných místech přijala do hmoty své vápenec onen, který dříve buď ještě nebyl metamorfickým nebo, což jest pravděpodobnější, za erupce metamorfismu svého pozbyl. Ostatní žula, která s pravápencem nepřišla do styku, zachovala své přirozené složení z křemene, živce a slídy.

Jelikož však žula při erupci svůj živec nemohla tak jednoduše za vápenec zaměniti, byla by musela živec svůj ve složivu své hmoty podržeti. Tento však schází, jsme pak na rozpacích u druhé otázky: Jakým spůsobem žula ta živec svůj ztratila?

Na otázku tu dávají nám nejspíše součástky nahodilé v hornině se naskytající možné vysvětlení. Granát, vesuvian, epidot, pistacit a wollastonit, skládají se podstatně z křemičitanu vápenatého a hlinitého. Při vytvoření uvedených nerostů kysličník vápenatý po vypuštění kyseliny uhličité vzal kyselinu křemičitou křemeni žuly a jako křemičitan vápenatý způsobil proces krystalisační, při čemž křemičitan hlinitý živci byl odňat. Při nadobyčejném množství nahodilých součástí, jak krystalických tak celistvých byl jak řečeno křemičitan hlinitý živci vyloužením odňat a tento přestal jako živec v hornině existovati. Tím by bylo vysvětleno, proč okolní žula a žulovitá rula, kteréž nemají vápence potřebného ku vytvoření uvedených součástí accessorních, tyto také neobsahují. Chtěl-li by kdo však namítati, že pistacit a epidot také na těch horninách se nalezá, jež nemají uhličitanu vápenatého, jako ku př. pěkné krystaly epidotové od Maršova a Sobotína, jež tam z části na křemenité bři-

dlici chloritové. většinou však na prehnitu a s ním přicházejí, tomu vysvětliti lze zjev ten tím, že tu epidot svůj kysličník vápenitý odňal prehnitu [$H^2 Ca^2 Al^2 Si^3 O^{12} = 2(CaOSiO_2) + Al_2O_3 SiO_2 + H_2O$], kterýž i při oněch epidotech alespoň nepatrně se naskýtá, jež na břidlici chlorité narostlé jsou.

Tolik o bludovitu samém. Zbývá nám ještě zmíniti se o nerostech, jež nahodile v něm se naskýtají nebo v okolí bludovském nalézány bývají. Při vypočítání tvaroslovných a lučebných znaků jejich vynechám značky a formule, kteréž asi ne každému srozumitelnými by byly.

Již dr. B. Kolenatý uvádí v díle svém shora citovaném od Bludova následující nerosty: onyx, achat, křišťál, wollastonit, asbest, granát, idokras, pistacit (epidot) a tuhu. Dodati ještě nutno: Hnědel, kyz měděný, bornit a malachit.

Stůjž zde řada nerostů v bludovitu nahodile se naskýtajících celá:

1. Granát a sice granát vápenato-železnatý (aplom) v pěkných dvanáctistěnech kosočtvercových 4—20 mm. velkých, tmavě až světle šedý, mastného lesku, na lomu mdlého až skelného, na hranách průsvitný až neprůhledný, také kusovitý (allochroit) zarostlý v bludovitu. Obsahuje hlavně kyselinu křemičitou, kysličník hlinitý, vápenatý a železnatý. Kysličník hlinitý kolísá od 0—7%, a mění se co do množství; neboť granát hlinito-železnatý a hlinito-vápenatý do sebe přecházejí a často hořčík a mangan přijímají.

2. Vesuvian (idokras) jest tetragonální: Obyčejně naskýtá se jako čtyřboké hranoly, zřídka na hranách ploškami hranolu druhořadého otupené, na konci s plochou spodinovou, 8—40 mm. dlouhé, 2—8 mm. tlusté. Barva, lesk a průhlednosť jako u granátu. Také lučebné sloučenství stejné byť i v jiných poměrech. V bludovitu na křemenitých partiích častý, místy kusovitý. Zvláště zachovalé tvary, arciť mdlejšího zevnějšku, vyluhováním vápence v pozůstalých kostrách křemičitých se naskytují.

3. Pistacit (epidot) jest jednoklonný, krystaly 40 mm. dlouhé a a 6—8 mm. tlusté vyvinuty obyčejně jako šestiboký hranol, jehož zakončení mi není známo, protože veškery kusy mnou pozorované ulomeny byly; neboť tu, jak obyčejně, nesnadno jest větší krystaly z tvrdé základní hmoty vytlouci neporušené. Zda epidot bludovský s některou z četných forem černozeleného epidotu maršovského a sobotínského se shoduje, nelze nyní určiti. Místy naskýtá se v rozbíhavých tence paprskovitých shlucích na 80 mm. dlouhých zevnějšku aktinolithického. Jest v bludovitu tak obyčejný jako granát a vesuvian, krystalický a celistvý (pistacit), tmavopistaciové barvy, sklovitého lesku, průsvitný. Lučebně skládá se z kyseliny křemičité, kysličníku hlinitého, vápenatého a železitého.

4. Wollastonit jest jednoklonný; obyčejně v tabulkách krystaluje. Vláknité shluky dle Naumanna jen v Gronsku, na poloostrově Noursoakském v tufu čedičovém se nalezají. Také wollastonit bludovský jest obyčejně rovnoběžně, zřídka různoběžně vláknitý a nabývá bílou svojí barvou (v kusovitých ásticích červánkovou) hedbávitého zevnějšku. V kusovitém, ač zřídka, stopy tabulkovitých tvarů nalézáme. Skládá se z čisté kyseliny křemičité, jest tudíž pravý wollastonit. Byl-li by gronský wollastonit, jak někteří učenci se domnívali, přeměněný okenit, byl by Bludov jediným nalezištěm vláknitého wollastonitu, a jest opravdu ve sbírkách vzácností velikou. Již r. 1854. byl znám dru. Kolenatému.

Ačkoliv jsem však každoročně pilně po něm pátral, nenašel jsem mimo několik kusovitých úlomků, jež tehda za živec jsem pokládal, nezkoumaje je blíže. Před třemi lety teprv odkryli dělníci v lomech větší partii, na níž wollastonit u větší míře se nalézal. Odtud já mnoho pěkných exemplářů jsem do sbírek svých uložil. Arciť pozvolna zase až na několik kusů v cizí ruce přešly.

5. Křišťál. Čistá kyselina křemičitá, tvaru známého; na pěšince mezi bludovským zámkem a zámečkem poblízku skupiny větších balvanů žulových na poli jistém pěkné křišťály se nalézají. Jsou velikosti rozmanité, až jako litrová sklenice velké a obložené kolem menšími krystalky křemennými, osou hlavní rovnoběžně položenými. Jsou silně průsvitné, až čiré, a pocházejí nejspíš z větší trhliny ruly žulovité, která zde pod slabou vrstvou prsti jest uložena, a v níž usazováním se kyseliny křemičité na stěnách dutin drůzovitě se usadily. — Takovéto trhliny, zcela hustě stěsnanými krystaly naplněné rozměrů rozmanitých v žule rulovité tu velmi zhusta lze nalézti. V těchto výplních trhlin naskýtá se obyčejně mulm železitý v pěkně lesklých lamellách a to ve množství tak velikém, že krystaly jím zcela obaleny jsou a písek, jenž za dešťů v příkopech u cest se nashromážďuje a ze zvětralé ruly žulovité pochází, na povrchu mulmem zcela černý bývá. — Když jsem ještě jako študent jednou o prázdninách domů přišel, zvěděl jsem ku žalosti své, že vlastník onoho pole celý vůz nejkrásnějších křišťálů do losínské sklárny odvezl, na zklamání své však tu větší záplaty neobdržel, jako za křemen obecný. Od té doby křišťály řídčeji se naskýtají.

6. Amethyst. Čistá kyselina křemičitá kysličníkem železnatým nebo železitým obarvená. Na témže místě s křišťálem se naskytá. Krystaly tvoří krátký šestiboký hranol a na obou koncích ukončeny jsou jehlanem šestibokým, jsou 20—60 mm. dlouhé a 30—80 mm. tlusté, tedy neobyčejně velké. Zvláštností jest u těchto amethystu, že barvivo jako jemné pruhy se rozkládá, což mnohdy pouhým již okem, vždy ale sklem zvětšovacím pozorovati se dá. Jest nyní vzácnějším. Nejlépe jej ještě naléznouti, když na roli čerstvě zorané za slunečního svitu přecházíme. Tu po lesku je poznáváme. Jelikož amethyst bludovský velmi průzračný jest a ve velmi velkých kusech věštinou pěkně fialově zbarvených, hodil by se broušen na ozdobné kameny.

7.—10. Hnědel s bornitem, kyzem měděným a malachitem. Od cesty z Bludova do Bohutína odbočuje pod kopcem Zbovou dolů pěšinka, kteráž přes vysoký hřbet do Radomilova a Bartoňova vede. Na tomto hřbetě, ještě na bludovském území, již jako student při houbě na lišku hnědel se zvětralým malachitem jsem našel. Na základě toho nálezu započato tam kutění a ve velkém množství hnědel, bornit kyz měděný s menšími, však častými partiemi malachitu jemně paprskovitě jehličkovitého vykopán. Jelikož dolování ihned kýženého výsledku neposkytovalo, bylo zastaveno; bylo by však asi při rationálním pokračování výnosným se ukázalo.

Onyx i achat mezi oblázky Moravy u Bludova někdy se nalézají. Jelikož však i v celém hořejším poříčí Moravy také se naskytují, nemůžeme Bludov za vlastní naleziště označiti. Na výšině hory Brusné, na poli „Vísky“ zvaném, otevřen důl v diluviu, jež tu nad prahorní břidlicí hlinitou spočívá, kde dobrý jíl hrnčířský se kope; ten naplněn jest zcela kulatými, jako lískový ořech velkými, bílými a hnědočervenými

kusy křemennými, z nichž poslední arciť onyxu se podobají, vlastně však jen úlomky rohovce jsou.

Asbest a tuha nejsou mně z okolí bludovského známy. Jen na polích u bludovského zámečku našel jsem jednou magnetovec (patrně náhodou sem zanešený), jenž silně polárně magnetickým asbestem a tuhou obalen byl.

Šestibokých hranolů bílého kalcitu, jež dr. Fr. Dvorský na str. 174. časop. muzejního od Bludova uvádí, jsem také nenalezl, ovšem pak černé až šedé klence vápencové tvaru velmi stlačeného. Z toho arciť nenásleduje, že by u Bludova onyx, achat, asbest, tuha a zmíněné hranoly vápencové nalezeny býti nemohly, třebas jsem já při bedlivém prohlížení tamního okolí nebyl tak šťasten, abych je byl našel.

Co se týká hornin okolí bludovského, jsou tyto krátce následující:

1. Rula žulovitá, také červená rula zvaná. Jest na západ od zámku směrem silnice osadou se táhnoucí a cestou ku kostelíčku vedoucí, na sever pak a východ hranicí šumberského territoria, na jih novou do Šumberku vedoucí silnicí ohraničena. Skládá horu „Strážnou“, vyšší části kravského dolu, hradskou a obecní les, a jest až ku výšině oné mohutnou vrstvou hlíny diluv. pokryta. V ní na vitonínském potoce u Bludova a u Šumberku veliké cihelny založeny jsou.

2. Rula fyllitická, do níž na „hradské“, a na „obecním lese“ partie ruly žulovité přechází.

Rula protogynová byla prý kdysi na Šumberské hranici v jámě na písek nalezena, ta však nyní jest zasypána. Tu prý také kaolin č. hlinka porcelanová jest nalezena; já ji tam však marně hledal.

3., 4., 5. Svor a světlezelená, silně jemným pískem křemenným prostoupená břidlice amfibolová, také čistá břidlice amfibolová, složená z drobnohledných jehliček barvy černězelené naskýtají se v menších částicích v prahorní břidlici hlinité na Skalce u průřezu železničního, nedaleko chromeckého mlýna.

6. Prahorní břidlice hlinitá čili fyllit. Celý vrch Brusná mezi Děsnou u Sudkova a Bludovem, dále pahorek hořejší osady bludovské až ku Moravě, Ptáčků vrch, Vitonín, Skalka, Tonovská jsou z fyllitu, zřetelně břidličnatého a velmi četnými pěknými dendrity vyzdobeného. Jako rulu žulovitou, tak i jej pokrývá mocná vrstva hlíny cihlářské. V průřezích železničních na Skalce a na vých. svahu Brusné, v lomu na západním svahu jejím a na Vitoníně jest hornina na bíledni.

Ku horninám vyvřelým patří:

7. Žula v balvanech ve skupinách rozšířených. Jednotlivé kusy jako domy velké jsou. Skládá vrch Zbovou u Bohutína, i na hořejší části Bludova, u bludovského zámečku, u hořejšího dvora a na stezce mezi zámečkem a bludovským pivovarem se nalezá.

8. Bludovit již popsán jest.

9. Také o hrnčířském jílu dříve zmínka učiněna. Mimo Bludovit neobsahuje žádná jiná hornina nahodilé nerosty, nepřihlížíme-li ku dendritům ve fyllitech obsaženým, které na přítomnosť manganu (tmavé) a kyslič. železitého (rezavé) poukazují, jež vodou do jemných trhlinek kamení zaneseny, po vypaření této stromovité skupiny utvořily.

10. Také o cihlařské diluv. hlíně zmíněno již i o jejím rozšíření. Všechny uvedené horniny, jelikož prahorám patří, jsou azoické a ne-

mohou žádných ústrojných zbytků obsahovati. V hlinách nalezeny nad bludovským zámečkem u bývalého starého zámku (hradu) mezi kořeny jedle, větrem vyvrácené, 4 velké zuby předpotopního koně (Equus caballus fossilis), kteréž ve svých sbírkách chovám. Že v ostatních mocných vrstvách diluvialních mnohé zbytky diluv. fauny ještě uloženy jsou, nedá se upříti; možno, že mnohý zajímavý nález neznalostí dělníků cihlařských nepozorován a neznám zůstal.

11. Rovina jihozáp. směrem od Bludova přes Moravu se táhnoucí, jest útvar alluvialní, a byl ještě před 45 lety pokryt rozsáhlými rybníky. Byly tu veliké rybníky: chromecký, jenž nyní železitý a sirnatý pramen má, Kozílek, Bezděk, Fěrtůšek, Špalek na 300 jiter velký, Ryšán, Olší, hlavatický rybník, starý a nový rybník. Všechny jsou nyní vypuštěny a na úrodná pole přeměněny.

Mnohému ze ctěných čtenářů bude s podivením, že pojednání toto v úzký rámec jediné obce jsem uzavřel. Na to budiž odpověď, že tu jen příklad ku následování jsem chtěl postaviti, jak by každý, jenž smysl a vědomosti příslušné má, ve svém nejbližším okolí zpytovati měl, a o zkušenostech svých zprávu dávati. Neboť ne každému popřáno celou Moravu tím či oním směrem přírodovědeckým prozkoumati, jako Kolenatému, Alb. Heinrichovi, Lipoldovi, Kořistkovi a jiným zpytatelům v oboru mineralogie a geologie. Jakkoliv mužové tito neocenitelných úspěchů ze svého zkoumání docílili, jest vysvětlitelno, že v krátké době, vyměřené jich výzkumům, (3—4 neděle na 14 i více čtverečních mil) ledaco pozornosti jich ujíti mohlo, čeho zpytatel na malé prostoře snadno postřehne a důkladně prozkoumati může. Podává pak veřejnosti málo sice, ale podařený a úplný obraz prostory oné, jejíž prozkoumání za cíl si vytknul. Všechny pak tyto obrázky podají ve svém složení obraz naší milé a krásné vlasti povšechný, jemuž nic více scházeti nebude. Každý člen našeho spolku má čestnou povinnosť, a jest povolán ve svém okolí zkoumati a sbírati za oním jediným pěkným cílem, jejž všichni jsme si vytkli, aby z malých počátků brzy moravské muzeum národní se stalo, kdeby všechny cenné nálezy, na nichž naše vlasť tak bohata jest, a jež dosud bohužel po celém světě roztrušovány bývaly, a jimiž cizí národové se pyšní, byly uschovávány pro nás, a my abychom s hrdostí mohli říci: k tomu jsme my dali podnět a k tomu jsme my počátek učinili. — Fiat!

Kusy dokladné ku nerostům a horninám zde pojednaným, uloženy jsou v našem muzeu.

O významu staroslovanské zádruhy.

Uvažuje **V. Houdek**, místodrž. úředník ve Vídni.

Rozhlédneme-li se po různých plemenech slovanských, skoro všude pozorujeme tu náhlé onde zdlouhavější zanikání a vymírání zvláštních řádů jejich, — jejich samobytného, zvláštního rázu; tu padá pěkný kroj národní za oběť „vše nivelující“ kultuře, onde vymírají národní zvyky a všechen život pozbývá rázovitosti a stává se beztvárným.

Naši dnové jsou svědky mizení starobylého slovanského řádu socialního na slovanském jihu, zádruhy totiž*), kterou před stoletími západní zřízení sociální vytlačilo i z našich vlastí československých, obmezivši ji na některé stolice uherského Slovenska, kde nedávno teprv tak říkajíc objevena byla**). Tyto zbytky zádruhy mezi slovenským lidem, jenž před tisíciletím od lidu moravského v ničem podstatném se nelišil, jsou nám — vedle skrovných stop v památkách písemných a v životě lidu moravského — svědectvím, že i lid moravský a vůbec celý národ český, druhdy v zádruze žil.

Nemohouce se tuto o podstatě a zřízení zádruhy dřevní dle přání svého do podrobna šířiti, jen zcela stručně podotknouti chceme, že zádruhou čili řádem čeledním rozumí se společné hospodaření celého jednoho rodu v ten spůsob, že všechny věci nemovité i movité byly všem členům rodu (čeledi) společným majetkem, jehož vrchní správu a výkonnou moc v rodě vedl u Slováků gazda, u starých Čechů a Moravanů pak různě jmenovaný hospodář, vladyka, starosta.

Zádruha zakládá se na živějším vědomí svazku pokrevenského u Slovanů, nežli vědomí to shledáváme u národů západních. Nikoliv rodina v nejužším smyslu, t. j. jenom rodičové a děti, nýbrž celý rod, pokud na živě byl, držel se pohromadě a společně hospodařil na společných celému rodu pozemcích. Když tedy synové dospěli a se oženili, nezakládali vlastních, samostatných domácností, nýbrž manželky jejich přijaty byly do rodu svých mužů, a rodiny všech bratrů žily pohromadě se starými rodiči.

Každý rod měl pro sebe a vzdělával jistý kus půdy, jenž i s příbytky slul dědinou, kterýž název na Moravě podnes se zachoval. Byly tedy doby, kdy každá dědina čili vesnice obydlena byla jediným rodem, čehož zjevná památka udržela se v četných případech na Slovensku, kde podnes mnoho šlechtických vesnic se nalezá, v nichž všichni anebo téměř všichni obyvatelé mají jediné příjmení, podle něhož pak i dědina sluje. Tak ve vesnici Košutech bydlí samí Košutové, ve Vyšním Kubíně téměř samí Kubínové atd. Svědčí o tom také jednotný stavební plán našich starých vesnic, zejmena tak zvaných okrouhlic, (t. j. dědin s okrouhlým návsím), poukazující k tomu, že vystavěny byly jedním rázem, dle jednotného plánu hned při založení dědiny provedeného. Svědčí o tom přečetná patronymická, t. j. rodová jména dědin, v ice se zakončující, značící rod, potomstvo jedné osoby (Ivanovice, vlastně Ivanovici značí rod Ivanův atd.), a zračí se to konečně v důvěrném pojmenování „strýčku, tetičko“, jež uděluje se každému staršímu obyvateli téže dědiny, jakož i ve zvyku, pomáhati vzájemně obyvatelům téže dědiny, při klizení úrody polní. (U Valachů jmenuje se zvyk ten „povaba“, u Čechů „láska“.)

Takto tvořila prvotně každá dědina jedinou zádruhu, jíž společně náležely všecky statky, zejmena půda a co s ní souviselo. Když pak během časů následkem rozmohšího se počtu členů rodu, spolu jen vzdálené příbuzných, jediná prvotní zádruha znenáhla na více zádruh se rozpadla, když pak i následkem vnikání cizích, zejmena západních řádů do naší vlasti přidržování se zvyků dávních tuchnouti počalo, vytvořil se

---

*) O významu jihoslovanské zádruhy důkladné spisy napsali Utiešenović: Die Hauskommunionen der Südslaven. Wien 1869. a Ivić: Die Hauskommunionen. Semlin 1874.

**) Viz pojednání Píčovo „Rodový byt na Slovensku a v Uh. Rusi“ v Časopise česk. mus. 1877.

ponenáhle pro soubor všech obyvatelů téže vesnice pojem obce, jemuž jakožto pojmu širšímu podřídila se zádruha jakožto pojem užší, takže pak obec, vesnice, sestávala ze všech zádruh, v jediné dědině bydlících. Tu pak rozeznáváme dvojí půdu, a sice předně dědiny, t. j. půdu, která jednotlivým zádruhám patřila, a pak občiny, půdu obecní, zejmena pastviny, jichž užívaly dříve již i potom všechny zádruhy té obce společně. Na tomto stupni vývoje nachází se zádruha u některých národů slovanských podnes. Ale přes to vše i teď ještě mívají zádruhy mnohdy velký počet členů; jsouť podnes mezi Jihoslovany zádruhy, čítající 50 i více hlav. Jak mnohem četnější byly tedy jednotlivé zádruhy za dob starších, kdy pojmy zádruha a dědina se kryly!

Rozumí se, že řízení společnosti tak četné bylo daleko složitější, než-li je řízení rodiny v užším smyslu, jejíž přirozenou hlavou jest otec. V zádruze, kde žilo několik rodin a tudíž několik otců s manželkami a s potomstvem, ano mnohdy i několik dědů se vším potomstvem pohromadě, bylo potřebí přenesti ústřední správu na osobu jedinou, nazývanou za starých dob vladykou. Upomíná na to dosud titul „vladař“, jenž přísluší hlavám některých starých a mocných rodů šlechtických v Čechách, (na př. „vladař domu Lobkovického“). Jihoslované nazývají hlavu zádruhy stařešinou (starostou); avšak ani u nich nebývá stařešinou vždy nejstarší člen rodu; u našich předků pak vladyka býval vždy volen od hromady, t. j. od všech mužských dospělých členů zádruhy. Tato „hromada“, jak obecní shromáždění podnes na Moravě a na Slovensku sluje, usnášela se zároveň o věcech, zejmena jmění zádružního se týkajících. Vladyka pak měl moc výkonnou, jakož zajisté i soudcovskou ve sporech menší důležitosti. On byl také zástupcem rodu svého na venek, zejmena na sněmech, t. j. shromážděních národa.

Bylo již řečeno, že všechno jmění nemovité bylo všem členům zádruhy společno. Jenom co si kdo vlastní pílí vydělal, bylo jeho soukromým ziskem. Nevěsty nedostávaly výbavy na jmění nemovitém, nýbrž pouze a jediné ve věcech movitých: vždyť sňatkem stala se nevěsta členem zádruhy svého muže, kteráž beztoho byla polnostmi opatřena. Nemovité statky nesměly odprodáním zmenšovány býti; ale zádruha mohla společným dohodnutím se hromady rozdělena býti na více zádruh. Poněvadž nemovité jmění zádruhy bylo celému rodu společno, následkem čehož nebylo ku polnostem soukromého práva vlastnického, nemohly také děti po rodičích děditi nemovitých statků, nýbrž jenom soukromé jmění movité, ačli si rodičové jaké uhospodařili. —

Toť je v nejstručnějších obrysech ono zřízení, které kdysi tvořilo jádro a základ všeho života našich předků a jehož kulturní význam tuto hodláme vylíčiti.

Zádruha zhusta nazývána bývá zřízením patriarchalním. To se však děje neprávem. Jediná podobnosť její ku zřízení patriarchalnímu spočívá v tom, že celý rod drží se pohromadě; ale jinak mezi oběma rozdíly jsou podstatné. Kdežto podle zřízení patriarchalního hlavou rodu jest vždy muž nejstarší, jemuž jedinému přísluší oproti všem členům rodu moc ničím neobmezená, — tož naproti tomu řád čelední toho nikterak nevyžaduje, aby hlavou rodu — vladykou, gazdou či stařešinou byl nevyhnutelně muž nejstarší; vždyť vladyka býval volen svobodnou volbou všech dospělých členů zádruhy, právě tak jako se to dosud zhusta děje u Jihoslovanů; leda že při tom arci dbáno věhlasu a zkušenosti mužů

staršich, jakož i výslovného přání odstupujícího neb umírajícího starosty — ale obé jen potud, pokud nejstarší členové rodu aneb označený nástupce úřadu toho byl hoden a schopen. — Vladyka také nebyl ve své právomocnosti neobmezeným jako patriarcha, nýbrž on ve všech důležitějších věcech odkázán byl na úrady a usnešení „hromady“ všech dospělých mužů v zádruze, kde rozhodováno většinou hlasů. Ba, což nad to ještě, — vladyka vzpírající se usnešení hromady anebo vladyka, jenž k úřadu svému neschopným se ukázal, mohl býti touže hromadou své hodnosti i pozbaven a na jeho místo postaven člen důstojnější. Toho všeho zřízení patriarchalní nedovoluje. Čirý patriarchalismus ukládá potomstvu pouze povinnosti bez jakýchkoli sebe menších práv. V tom tedy zádruha prospěšně a znamenitě se liší od řádu patriarchalního.

Hlavní známka pak, kterou zádruha liší se od socialního řádu západního, jest mnohem širší pojem o domu čili rodině, mnohem živější a širší vědomí pásky příbuzenské — nejenom mezi dětmi týchž rodičů ale mezi všemi příbuznými, pokud stupeň příbuznosti stopovati se dá; společný život celého rodu pod jednou střechou a u jednoho krbu aneb aspoň v jedné dědině na společné půdě; společné užívání všech statků rodových, tudíž žádné vlastnictví jednotlivých osob, a následkem toho také žádné dědění v našem smyslu. Statky patřily rodu celému, smrť jednotlivých členů jeho na tomto poměru nic neměnila.

I v tomto momentu nemůžeme neuznati znamenitou přednosť zádruhy; neboť zádruha všeliký proletariát chudobný činila nemožným. Tu nevídáno bylo, aby bratr boháč měl bratra nuzáka; vždyť vědomí společné krve u předků našich bylo tak mocné, že od bídy uchránilo i nejvzdálenější jejich příbuzné.

Avšak zásada vzájemné pomoci nebyla v zádruze obmezena jen na příbuzné; i člověk cizí mohl se svolením hromady do zádruhy přijat býti, byl-li ochoten zádruze věnovati své síly.

A přece s druhé strany nebyl kommunismus tento ani tak širokým, jako se vyvinul v některých krajích na Rusi, kde považuje se veškerá půda za společné vlastnictví obce, mezi jejíž rodiny se vždy po několika letech podle počtu mužských hlav rozděluje (t. zv. mír čili obščina); — tím méně pak řídila se zádruha zásadami ztřeštěných kommunistických theorií západních, žádajících, aby všecky statky byly společným majetkem všech občanů celého státu.

A tak jde zádruha tou zlatou cestou prostřední, a právem praví Utiešenovič, že v zádruze je zosobněn pojem rodiny rozšířený na celý rod a dům, nezabíhajíc ani v ruskou obščinu, jež ruší všechnu rodinnou samostatnosť i stálosť vlastnictva k pozemkům, tím méně pak zabíhajíc do abstraktního socialistického společenstva majetku, jak je hlásají někteří přemrštění blouznivci na západě — aniž zase naopak zakrňujíc v jednostranném sobeckém individualizování majetku, které namnoze i rodiče a děti vzájemně ze společenství statků vylučuje. —

Zádruha nebyla ovšem vypočítána na zbohatnutí svých členův. Bylali však jen poněkud rozumně vedena, nemohla zchudnouti; vždyť tu bylo jmění nemovité, ve mnohých zádruhách nepatrné, kteréž rodu udrženo býti musilo a kteréž jen výminkou děleno býti smělo, tehdy totiž, když pro veliké vzrůstání rodu nebo pro neodstranitelné neshody jedna jeho větev se svolením hromady od zádruhy mateřské se oddělila a novou zádruhu utvořila.

Ještě pak jiná stránka tohoto řádu čeledního byla mocnou hradbou proti bídě: — nebyloť tam onoho momentu, jenž v moderním západním řádu socialním tak závažnou hraje úlohu: v zádruze nebylo mzdy. V zádruze každý pracoval pro svůj rod a tím samým i pro sebe. V zádruze nikdo nemusil se obávati, že jednoho dne náhle bude bez práce, beze mzdy a že v bídu upadne i s dětmi svými. Nemusil se lekati budoucnosti, když dětí mu přibývalo; vždyť neživil svých dětí vlastně on, živila je celá zádruha. Staří Slované proto také žádnému dospělému nebránili oženiti se a těšili se z každého novénarozeného člena zádruhy, vidíce v něm nově přirostlou pracovní sílu. Smýšlení takové podnes ovládá Jihoslovany, pokud v zádruze žijí.

Toť tedy ona eminentní národohospodářská stránka zádruhy, že bránila bídě.

A nejen potomstvu zabezpečovala zádruha existenci člověka důstojnou, ona postarala se stejnou měrou také o zaopatření lidí starých a k práci neschopných; — leželoť to ve zřízení zádružním samo sebou; vždyť právo k užívání statků rodových trvalo každému členu rodu, pokud žil. Proto v zádruze vysloužilci k práci neschopní, nebývali odsouzeni k živoření našich výměnkářů, proto truchleno pro smrť každého člena rodu upřímně a nečekáno na jeho smrť. Vždyť rod smrtí kteréhokoli člena svého pranic nezískal, poněvadž tu nebylo nic k dědění; v zádruze nebylo „veselých dědiců“.

A s druhé strany, zemřel-li otec nebo matka, nebyly děti ještě opuštěny, nestaly se sirotami jako ve zřízení moderním; byli tu ještě všichni příbuzní, kteří místo a úřad rodičů, přirozeně, bez ustanovení zvláštního poručníka zastávali; vdovec ani vdova nepocítili ztrátu hospodyně nebo hospodáře v domácnosti tou měrou, jako se děje nyní. To bylo zajisté mocnou podporou ideální věrnosti manželské, trvající i za — hrob.

Přecházíme tím přirozeně od čistě hospodářské k ethické stránce tohoto v tolikerém ohledu nevyrovnaného zřízení socialního.

Tu nejdůležitější je účinek jeho na vychování mladého pokolení. V zádruze staroslovanské neexistovala patria potestas, moc otcovská dle římského práva, dávající otci právo s dítětem svým dle libovůle naložiti. — Dítě staroslovanské stalo se tak říkajíc majetkem rodu, jemuž zachováno býti musilo jakožto budoucí pracovník. Ono nebylo vydáno ani nelidské přísnosti ani nerozumné shovívavosti rodičů, ono podléhalo dozoru a soudu starostovu, dozoru hromady, ano každého dospělého člena rodu. Nedá se také mysliti, aby za dozoru tak mnohostranného byla trpěna bývala v rodě nemravnosť. V té příčině jakož i ve mnohých příčinách jiných ovšem zajisté teprv křesťanství, sv. apoštoly slovanskými v národě našem štípené, přivedlo zádruhu k plné dokonalosti: nelze přece sv. Methoději, jenž tak mocně zasáhl v kulturní život starých Moravanů, upírati blahodárnou činnosť i vzhledem ku zdokonalení onoho socialního řádu, jejž byl, přijda do Velké Moravy, zde jakožto úhelný kámen všeho života soukromého i veřejného nalezl a kterýž základními zásadami svými tak úrodnou půdu pro símě církve křesťanské tvořil.

Chudoba byla v zádruze jenom spravedlivým trestem za nepravosť; neboť zlosynové bývali výrokem hromady vylučováni ze zádruhy a tím i z požitku statků rodových a stali se takto v skutku chudými. Ale s druhé strany nezavírali pohostinští praotcové naši domů svých před cizinci, připouštějíce je ku společnému ohnisku, odkudž takoví do zádruhy

nově přijatí členové sluli „ohnišťaníny“. I tato stránka zádruhy svědčí o duchu křesťanském a ryze mravní hodnotě. Zádruha byla útočištěm a ochranou mnoha lidí. avšak jen lidí pracovitých a mravných.

Zbývá nám ještě posouditi. jak dalece přispěla zádruha ku rozvoji řemesel a umění v národě našem za pravěku.

Staří Slované neoddávajíce se po přednosti řemeslu válečnému, neštítili se pokojné práce; v zádruze netrpěno lenocha: neboť jako každý její člen měl právo na užívání jejích statků, tak měl i povinnosť, síly své zádruze věnovati. Poněvadž pak zádruha tvořila jakýsi mikrokosmos, slučujíc v sobě hospodářství polní. chov dobytka. průmysl i obchod, byla tu zajisté rozmanitosť zaměstnání největší. Přiměřený počet mužů obdělával rodnou roli a mládež pásla dobytek. Jiní oblíbili si řemeslo, v zádruze výhradně pěstované; neboť — jak o tom četná, stará jména osad v naší vlasti. různé řemeslníky znamenající (Štítary. Kožušany, Črtoryje, Košíře atd.) svědčí — provedena byla u našich předků již skoro před tisícem let velmi složitá dělba práce řemeslné. Ve mnohé zádruze pěstováno jedno řemeslo výhradně, udržujíc se v ní po mnohá pokolení; dědové zanechávali zručnosť v tomto řemesle nabytou svým vnukům, kteří ji přiváděli stále ku vyšší dokonalosti. To by v úzkém kruhu rodinném. kde kromě hospodáře. jehož všech sil potřebí bylo ku vzdělání půdy, jiných mužů dospělých není, nebylo možno bývalo.

Kdo neměl vlohy pro řemeslo, nýbrž pro obchod. ten obcházel s tovarem v zádruze zhotoveným — jak to Slováci podnes činí — po národě; kdežto ženy poklízejíce domácnosť, připravovaly pokrm, šily a vyšívaly pro celý rod oděv. Jest to zvláštností starého tohoto řádu slovanského. že mezi řemesly, jinak po národě tak četně pěstovanými s dělbou práce tak znamenitě pokročilou — nebylo řemesla krejčovského! Jehla nebyla nástrojem pro ruce mužův, zvyklé jen radlu a v době války oštěpu. A tak svěřena byla péče o šatstvo celého rodu v každé zádruze úplně ženám. které práci tuto konaly se svědomitostí, ještě dnes úctu naši vzbuzující.

Jako žena vůbec vyplňuje jemnější stránku života pozemského, tak ženy staroslovanské — ponechávajíce mužům péči o chléb vezdejší a o mír v národě — pečovaly o zpříjemnění života jejich a všeho rodu svého, hotovíce — abych tak řekl, ex privata industria — šat nejenom praktický ale i vkusný, ozdobný ano namnoze i luxuriosní bohatým vyšíváním, v němž zachována nám z pravěku slovanského samorostlá ornamentika, povyšující prosté řemeslo krejčovské u starých Slovanů na umění takové dokonalosti a původnosti, jakou pyšniti se mohl za těch dob málokterý národ.

A lze si mysliti, že by vyšívání staroslovanské bylo dospělo této dokonalosti za jiných podmínek. za jiného zřízení společenského? Ve zřízení našem moderním nachází venkovská žena, na níž samojediné leží všecka starosť o udržení domácnosti v pořádku, o kuchyň i o výchovu dětí, jen v řídkých případech tolik volného času, aby věnovati se mohla poněkud více ruční práci ženské a výučbě svých dcer v tomto zaměstnání. To mohlo státi se jenom v zádruze. Tam bydlelo mimo hospodyni pod jednou střechou vždy dosti bezplatných industrialních učitelek, starších totiž žen, které umění své přenášely na své dcery, snachy a vnučky. — Svědčí tomu ta okolnosť, že jednotlivé formy v téže zádruze se staly stereotypními. Na Slovensku ku př. podnes každá dědina má své zvláštní

vyšívání, své zvláštní ornamenty, společné však všem obyvatelům té dědiny, někdejším členům t é ž e zádruhy.

Nelze tedy upříti zádruze mocného vlivu na zachování našeho nádherného vyšívání lidového. Zdaliž tomu nenasvědčuje i ta smutná skutečnosť, že tam, kde zádruha dříve vymizela, jako v Čechách a na Hané, i dříve dostavil se úpadek tohoto umění našich žen, kdežto na Slovensku na příklad podnes umění to kvete?

A jako zdokonalení a všeobecné rozšíření tohoto staroslovanského umění výtvarného děkujeme na velikém díle zádruze, tak nelze ubrániti se myšlence, že i jiné umění, jež u Slovanů již za pravěku dostoupilo výše, podnes od největších mistrův o b d i v o v a n é, — poezie totiž a nerozdílný od ní tehdy zpěv, nalezly právě ve zvláštním tom řádu společenském nejmocnějšího podporovatele. Vždyť přástky, pěstitelky to lidových písní, nejsou nic jiného než jedním ze zbytků zádruhy. Rod sebe četnější scházíval se pravidelně co večer vespolek k ohništi, aby po skončené namahavé práci celodenní veselým hovorem a zpěvem ducha pobavil. Kde nebývalo nikdy zádruh, jako na západě, tam není a nebývalo také přástek — a hle, tam také poezii lidové se nedařilo.

Zádruha byla kolébkou a pěstitelkou našich čarokrásných pohádek, jež vykládaly stařenky dětem, odkájejíce takto mladistvé ty duše poezií, která pak, když děti dospěly v jinochy a panny, vylévala se jim ze srdce v podobě našich nevyrovnaných národních písní.

Z řečeného tuším jasně na jevo jde, že praotcové naši již před tisícem let měli svůj vlastní osobitný socialní řád, lišící se podstatně a namnoze i prospěšně od společenských řádů národů jiných a vyhovující nejenom na ten čas, ale na dlouhé doby pozdější skvěle všem podmínkám, jaké klademe socialním řádům vzhledem k národnímu blahobytu.

Zádruha neznajíc otroctva, neznajíc poroby, neznajíc žádného nevolnictví, zamezovala chudobu, ponechávajíc ji jen jako spravedlivý trest na nepravosť. Třebas pak zřízení toto dnes se přežilo, hodíc se jen pro poměry primitivnější nežli jsou naše dnešní, tož zůstane ono povždy pozoruhodným zjevem v dějinách kulturních a zaslouží vděčné paměti naší již proto, že zachovalo nám mnohé poklady národní, že dodávalo celému životu předků našich ráz prazvláštní, jejž nesmí pouštěti se zřetele, kdokolvěk badá a pátrá po dávné minulosti milé naší vlasti.

Čelist předpotopního člověka, nalezená v Šipce u Štramberka.

Podává **K. J. Maška,** professor v Nov. Jičíně.

Ze všech nálezů v jeskyni Šipce učiněných, nejdůležitější jest úlomek dolejší čelisti lidské, o níž doplňkem ke své dřívější zprávě[1]) obšírněji chci promluviti.

Velevzácný tento zbytek kostry člověka předpotopního nalezen byl dne 26. srpna r. 1880. v poboční nízké chodbě „Jezovčí díra“ řečené,

[1]) Viz „Časopisu“ ročník I., č. 1., 2. a 4.

v malém výklenku u levé stěny. Ležel asi 1·4 m. hluboko téměř na dně jeskyně v neporušené vrstvě popelu a uhlí na pokrají rozsáhlého ohniště s četnými nástroji kamennými, jakož i většinou rozbitými kostmi a zuby medvěda a lva jeskynního, hyeny jeskynní, vlka, nosorožce, mamuta, zubra, jelena a koně, vesměs to zvířat diluvialních, nyní již vymřelých, tak že nelze o pravěkém a sice diluvialním původu čelisti té pochybovati. Patří do nejspodnější vrstvy kulturní. Nepatrná část uvedených zbytků zvířecích byla člověkem spracována, neb na uhel spálena.

Bohužel nebyl jsem při nalezení čelisti lidské v jeskyni, odešed krátce před tím zpět do Nového Jičína. Dělníci vybírali pozorně rukama jednotlivé předměty z popelu vápenitou vodou prosáknutého, rozdrobujíce pečlivě každou sebe menší hrudku.

Hostinský Josef Raška, v jehož blízkém hostinci „Pod Šipkou" jsem obyčejně přebýval, zavítal jako mnohdy jindy do jeskyně a zdvihnul, pomáhaje dělníkům kosti a zuby z popelu vybírati, také onu hroudu, která čelisť lidskou obsahovala. Nemaje tušení o vzácnosti předmětu, jejž v ruce držel, rozpůlil hroudu onu a tu teprv spatřil modravé lesklé zuby vězící v nepatrné kostce. Rozpůlením hroudy a odstraňováním popelového obalu čelisť porouchána: po obou stranách udrobily se malé kousky nad míru křehké kosti čelistní a vypadl bezpochyby jeden zub, nebyv nikým spozorován. Jelikož hned po odkrytí lesknoucích se zubů zbytek hroudy do papíru zaobalen a s ostatními nálezy jak obyčejně téhož ještě dne na poštu k další dopravě do Nového Jičína odevzdán byl, nevěděl nikdo o poškození, jež jsem teprv na druhý den ráno při čistění spozoroval.

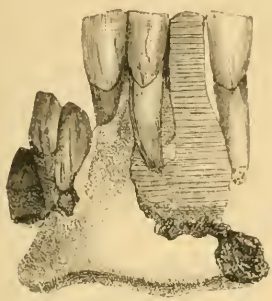
Poznávaje velikou důležitosť učiněného nálezu, odebral jsem se bez prodlení do Štramberka, bych se o všech podrobnostech očividně přesvědčil a při dalším snad objevení jiných zbytků lidských přítomen byl. Nevzdával jsem se také naděje, že se mi podaří způsobenou pohromu napraviti. Vysypávala se totiž vykopaná hlína z každé vrstvy vždy na zvláštní místo a proto nebyla možnosť vyloučena, že se ztracené snad části čelisti opět naleznou.

Marné však bylo mé pátrání po udrobených částkách čelisti oné, jakož i po jiných zbytcích kostry lidské. Ač jsme prokopali a probrali s největší pozorností hlínu před jeskyní vynesenou a taktéž celé okolí naleziště, nenašli jsme ničeho více. Prohlížel jsem také později několikrát nadobyčejně bohatý osteologický material a hlavně tisíce rozličných v šesti velkých bednách uložených úlomků kostí, a obzvláště úlomky lbí ze Šipky, vše nadarmo. Řečený úlomek dolejší čelisti jest jediným přímým dokladem jsoucnosti a přítomnosti člověka předpotopního v Šipce a ve Štramberku.

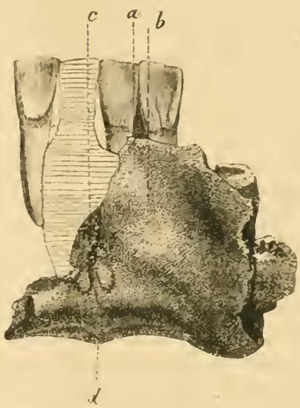
Čelisť šipecká jest prostřední část sanice se třemi řezáky, se špičákem a oběma lícními zuby (předními stoličkami, praemolary) pravé strany[1]). Po obou stranách jest čelisť nepravidelně ulomena, což stalo se na straně levé při nalezení, kdežto některé hrany na straně pravé jsou původu rozhodně starého. Z toho vysvítá, že čelisť při nalezení právě uprostřed, mezi vnitřními řezáky rozlomena byla, že levá část se rozdrobila, při čemž se bezpochyby levý vnitřní řezák ztratil, úlomek

[1]) Scházející vnitřní levý řezák jest nyní sádrovým dle pravého nápodobeným nahrazen a takto řada řezáků doplněna.

pravý mnohem větší a pevnější zůstal však téměř neporušen. Uváživ všecky okolnosti mám za to, že levá strana původního úlomku sotva za řezáky se rozprostírala a že tudíž poškození najmě na přední a zadní plochu se vztahuje. Následkem toho jest velmi pravděpodobno, že nikoliv celá čelisť, nýbrž pouhý úlomek čelisti této, o něco málo jen větší než nalezený, již původně, totiž v době diluvialní pohozen byl. Jelikož se to událo u rozsáhlého ohniště, kde zároveň množství patrně člověkem násilně rozbitých kostí zvířecích leželo, samo sebou nabízí se myšlenka, že také roztříštění lebky lidské, z níž pouze malá část a sice nejpevnější díl dolejší čelisti se zachoval, stalo se zúmyslně přičiněním lidským, že tedy nám jest tu činiti s případem pravěkého lidožroutství.

Obr. 1.

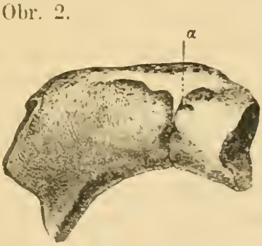
Obr. 2.

Obr. 3.

Obr. 5. a 6.

Obr. 4.

Vyobrazení čelisti šipecké ve skutečné velikosti. Část na příč čárkovaná jest ze sádry. Obr. 1. Pohled s předu, se strany retní. — Obr. 2. Pohled ze zadu, se strany jazykové: *a)* Výhlubeň jazyková, *b)* válek jazykový, *c)* prohlubeň podjazyčná s jamkami pro mm. genioglossi, *d)* jemný hřebínek v čáře střední. — Obr. 3. Pohled postranní. — Obr. 4. Pohled ze spodu: *a)* hřebínek střední. — Obr. 5. Levý řezák postranní. — Obr. 6. Částečný obrys pravého řezáku prostředního.

Tomu nasvědčuje jinak záhadná okolnosť, že se kromě tohoto úlomku žádný jiný zbytek kostry lidské v Šipce nenalezl. Není to ostatně osamělý případ; neboť dosti četně naskytují se o výzkumech předhistorických obzvláště v jeskyních zprávy, kterými obyčej požívání neb obětování těla lidského u národů pravěkých s větší neb menší pravděpodobností zaručen jest.

Celý zevnějšek čelisti jeví nepopíratelné příznaky diluvialního původu a shoduje se úplně s kostmi diluvialních zvířat, jež v témže popelišti nalezeny byly a které dle všeho po delší dobu na blízku ohně neb v horkém popelu původně ležely. Barva lesknoucí se kosti jest hnědošedá s četnými tmavšími skvrnami, šedobílé korunky zubů jsou od krčku v táhlých manganem do modrava temně zbarvených proužcích popryskány, každá korunka jeví kromě toho na přední straně velkou hnědou skvrnu příční. Žlutavé kořeny zubů, zejmena obou lícních a špičáku jsou potaženy popelovitou korou, jež při nalezení ještě téměř na celé čelisti se rozprostírala, později však většinou opadala. Zbytky popelu a uhlí viděti též ve všech dutinách čelistní kosti.

Řezáky této čelisti, mající na retní ploše nápadně klenuté korunky a velmi silné do zadu ohnuté kořeny, vyčnívají vysoko nad nevyvinutými ještě v čelisti vězícími zuby ostatními, jichž nestejný vývin dobře lze pozorovati, poněvadž tu, jak svrchu řečeno, přední plocha schází. Kořeny obou zubů lícních jsou otevřeny a není pochybnosti, že totéž platí o kořenu špičáku, jenž hluboko v kosti a sice v neporušeném lůžku svém se nachází.

Takový vývin zubů, jaký u čelisti šipecké spatřujeme, pozorovati lze za pravidelných poměrů u každého člověka mezi 8.—10. rokem, když se totiž druhé čili stálé zuby vyvinují. Protože však pravidelný vývin zubů nejspolehlivější měřítko nám podává, chceme-li stáří člověka (i zvířete) dle kostí jeho určiti, nemůžeme leč čelisť šipeckou přisouditi taktéž dítěti asi téhož stáří. Řezáky se již vyměnily — byly asi rok v potřebě, při čemž se nápadně mnoho otřely —, stálý špičák a oba stálé zuby lícní dorůstaly ještě v čelisti pod mléčnými zuby, jichž lůžka na horním okraji částečně alespoň doposud viděti lze, a byly by se v obyčejném pořádku, totiž nejprv přední již daleko proniklá stolička, pak špičák a po něm teprv druhá stolička, prořezaly. Tomuto přirozenému výkladu zdánlivě odporují však nápadně velké rozměry celé kosti, která mnohem nápadnější jest, než zcela normálně vyvinuté, od obyčejných málo se odchylující zuby. Tvar celé této kosti čelistní jest skutečně neobyčejný: celková neohrabanosť kosti, její mocná tlouštka a veledůležitá zvláštnosť, že čelisť postrádá vysedliny bradní a že shledáváme místo obyčejné spodní hrany širokou plochu, jakáž u žádného člověka nynější doby posud pozorována nebyla, nepatrné však vědecky důležité jamky a ostny na zadní, spodní a přední ploše, toť jsou vynikající vlastnosti, jež čelisti šipecké důstojné místo v palaeonthologii lidské zabezpečují na vždy. Jest pak přirozeno, že nález také vzácnosti a důležitosti, posouzen byv předními učenci vědy anatomické a stav se předmětem sporu dalekosáhlého, jenž posud není úplně odklizen, nabyl věhlasu mohu směle říci světového a má takořka svou literaturu.

Nemoha na tomto místě podati úplný obraz rozsáhlé činnosti vědecké, k níž čelisť šipecká podnět zavdala, uvádím aspoň některé úryvky v pořadí chronologickém.

Především připomínám, že při čistění čelisti několik malounkých drobtů kosti a dva řezáky se odloučily, jež jsem pokud bylo možno opět připevnil a potom věrné podobizny v přirozené velikosti shotoviti dal. Tato opatrnosť nabyla průběhem několikaletého zkoumání důležitosti, podávajíc neomylný doklad vzezření úlomku hned po nalezení před jakoukoliv další opravou. Aby čelisť další pohromy neutrpěla a své křeh-

kosti pozbyla, napustil jsem ji pak rozředěným klihem nahradiv takto kosti původní klihovatinu. Odloučivší se při tom dva řezáky a obě stoličky nebylo obtížno na příslušícím místě opět přilepiti.

Vytknuto již dříve, že jsem vzhledem k pravidelnému vývoji zubů a celkové povaze úlomku tuto čelisť hned po nalezení člověku a sice dítěti přisoudil. Nemaje však dostatečného srovnávacího materialu a nejsa znalcem takovým, abych ji byl mohl posouditi všestranně, předložil jsem ji na slovo vzatým odborným znalcům k posouzení.

Odeslal jsem ji především našemu slovutnému anthropologu dru. J. Wanklovi tehdy ještě v Blansku bydlícímu, jenž byl znamenitostí nálezu unešen. Psal mi 13. září r. 1880., že zaslaná čelisť, jež ho byla nad míru překvapila ano rozčilila, jest něco posud nevídaného, opravdu phänomenalního. „Je to prý pravé unikum a mnohem důležitější než vyhlášená leb z údolí Neanderského na Rýně, jelikož čelisť nemá nic pathologického (chorobného) na sobě; náležela prý dítěti 8—9letému avšak obrovskému a pochází z pravé doby mamutí z doby ledové neb ještě starší.“ Tentýž náhled pronesl dr. Wankel o něco později v odborném listu lékařském[1], prohlásiv ji za čelisť obrovskou a přisoudiv ji člověku velmi mladému, bezpochyby dítěti, které nám ukazuje, jakými obrovskými rozměry a jakou silou člověk diluvialní v době mamutí vynikal. Výška osoby té obnášela prý nejméně 1·5 m.

Ráz dětský uznal při prvním pohledu též dr. H. Schaaffhausen, věhlasný badatel o zbytcích lidských z pravěku a professor na universitě bonnské. I on přisoudil čelisť dítěti taktéž 8—9letému a srovnávaje ji s proslulou čelistí diluvialní z belgické jeskyně La Naulette, poznal rozličné, dle jeho náhledu patrné známky nízkého organismu, jež nazval pithekoidními t. j. opičími[2]). Schaaffhausen uvolil se též čelisť doplniti. Nápodobiv dle pravého vnitřního řezáku scházející levý v sádře, doplnil s mým svolením řadu řezáků a spojil kořeny jejich k vůli větší bezpečnosti sádrou.

Shodující se náhled můj o dětském rázu s oběma právě uvedenými úsudky přednesl jsem při sjezdu rakouských anthropologů a přírodozpytců, odbývaném v Solnohradě v srpnu r. 1881., předloživ zároveň originál čelisti, jakož i ostatní nálezy ze štramberských jeskyní četně shromážděným odborníkům z celé střední Evropy. Rozsáhlá výstava nálezův štramberských a zvláště čelisť lidská vzbudily všeobecný obdiv, také Jeho Výsosť korunní princ Rudolf, jenž sjezd solnohradský svou návštěvou poctil, prohlížel sobě s patrnou zálibou čelisť šipeckou, tento první svého druhu nález v mocnářství našem.

Přednáška má tamní[3]) o čelisti šipecké vyvolala velmi živou debatu. Jmenovitě přední anatom německý, dr. Rudolf Virchow, professor na universitě berlínské a zásadný odpůrce učení Darwinova, jemuž Schaaffhausen holduje, popíral jakoukoliv příbuznosť s čelistí opičí a zavrhoval naprosto název „pithekoidní“. Také s míněním pronešeným, že čelisť šipecká náležela dítěti 8—9letému nesouhlasil, pravě, že bychom pak,

---

[1]) Österreichische ärztliche Vereinszeitung. IV. 1880. Str. 194., a později ve Světozoru, 1881., č. 17. str. 202.

[2]) Sitzungsberichte der Niederrheinischen Gesellschaft in Bonn. 37. Jahrgang. 1880. Totéž zkrácené v Correspondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie 1881. Nro. 1. a Ausland 1881.

[3]) Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. XII. Band 1882. Str. 32. a zvláštní otisky.

vzhledem k velkým rozměrům čelisti pokolení skutečných obrů v dobách pravěkých předpokládati musili, o čemž posud pražádného věrohodného důkazu nemáme. Virchov tvrdil naopak, že čelisť náležela člověku dorostlému, v čelisti vězící zuby rázu namnoze dětského že pak jsou úkazem chorobného vývinu na nepravém místě.

Pádnými důvody hájili Schaaffhausen i Wankel podaná dobrozdání svá, též prof. Voldřich z Vídně uznával ráz dětský, a proto ustanovena pro případ ten zvláštní komise, jíž úlohou bylo, čelisť šipeckou v anatomickém museu solnohradském blíže ohledati. Komise tato vyslovila se v záporném smyslu vzhledem k vlastnostem rázu opičího, o stáří člověka, jemuž druhdy čelisť náležela, nepodala však komise úsudku žádného. Jelikož žádoucího sjednocení docíleno nebylo, přijat konečně návrh Schaaffhausenův, abych odevzdal čelisť Virchovovi k novému důkladnému prozkoumání, čemuž jsem se ochotně podvolil, a v listopadu r. 1881. ji do Berlína zaslal. Úplný rok zůstala čelisť šipecká u Virchova, jenž ji na svých cestách po Evropě ve všech sbírkách anatomických s jinými čelistmi lidskými srovnával, chtěje dopíditi se nějaké čelisti podobné. Koncem dubna 1882. přednášel o ní v berlínské společnosti anthropologické a uveřejnil v listopadu téhož roku obšírné a důkladné pojednání[1]) o výsledcích svého skoumání. Virchov přikládá čelisti šipecké velkou důležitosť vědeckou, větší ještě než světoznámé čelisti naullettské a upozorňuje zvlášť na širokou plochu spodní, jež podivným spůsobem u obou čelistí se naskytuje, jaké však při žádné jiné čelisti lidské, recentní neb fossilní, nenašel. Další podobnosti tvaru obou čelistí neshledává.

Setrvaje celkem na svém dřívějším stanovisku praví konečně: „Čelisť šipecká pochází z doby mamutí, náležela člověku dorostlému, u něhož tři v čelisti vězící zuby nemohly se prořezati (retence zubní), a nemá pražádné vlastnosti rázu opičího". Nápadná tlouštka kosti souvisí dle jeho mínění s retencí zubů.

Sjezd solnohradský, hlavně ale tato práce Virchovova přispěly nemálo k proslulosti čelisti šipecké, ač nutno se stanoviska mého uvesti, že práce ta obsahuje mnohé nedopatření a mnohou mylnou zprávu, co se nálezu samého týče.

Ještě nevyšel ani dotýčný svazek časopisu společnosti anthropologické v Berlíně a již hrnuly se se všech stran žádosti učenců, bych jim čelisť, tak záhadnou svým tvarem k novým studiím zapůjčil. Jeden z nich chtěl dokonce z Berlína do Nového Jičína bez prodlení přijeti, jen aby mohl čelisť blíže ohledati.

Při vší dobré vůli nebyl jsem s to, leč postupně žádostem těmto vyhověti a tak cestovala čelisť šipecká, jakmile došla od Virchova, opět téměř rok z místa jednoho na druhé, z mé prosté studovny do anatomických síní universitních a naopak, povzbuzujíc dotýčné kruhy odborné k přesnému studiu a pilnému srovnávání, následkem čehož srovnávací anatomii mnohého positivního obohacení se dostalo.

I já, nabyv mezitím zkoumáním četných skrání zvířecích i lidských nových vědomostí, nemohl jsem Virchovu za pravdu dáti, ano byl jsem po opětném ohledání čelisti šipecké a po uvážení všech okolností ještě více v původním svém mínění o dětském rázu zubů a celé čelisti utvrzen.

---

[1]) Der Kiefer aus der Šipkahöhle und der Kiefer von la Naulette. Zeitschrift für Ethnologie. Berlin 1882. Str. 277.

O vlastnosti tak zvané opičí jsem se valně nestaral, ponechávaje rozhodnutí této stránky sporu povstalého znalcům povolanějším. Zdá se mi však býti přirozeno, že člověk divoch, před tisíci lety Moravu za jiných zcela poměrů klimatických obývající, ovocem, kořením a polosyrovým masem se živící, ve stálém zápasu jak s přírodou tak s divokým, namnoze obrovským tvorstvem se tužící, také tělesně jinak vypadal než nynější člověk kulturní, aniž nutně jevil jaké příbuznosti s tvory nižšími. Uvedenou retenci zubů pokládal jsem za nemožnou, protože vývin všech zubů a každého zvláště je zcela normální a čelisť nejeví, pokud z vlastní zkušenosti souditi mohu, žádné choroby, nýbrž jest úplně zdravá.

V tomto smyslu odpověděl jsem Virchovovi několik dní po obdržení jeho pojednání, opraviv zároveň některá chybná udání.

Bych kapacitu Virchova porazil auktoritou jinou, zaslal jsem věrný odlitek čelisti nejslavnějšímu anthropologu francouzskému de Quatrefagesovi se žádostí, aby také on podal svůj úsudek o čelisti šipecké. De Quatrefages[1]) předložil odlitek tento (železný), jenž nyní v přírodovědeckém musei v Paříži čestné místo zaujímá, dne 2. února 1882, pařížské společnosti anthropologické k zevrubnému posouzení, a prohlásil v úplném souhlasu se všemi přítomnými učenci, zvláště s věhlasným anatomem Magilotem, čelisť šipeckou neodvolatelně za dětskou, jež právě dokazuje, že záměna zubů u člověka diluvialního týmže způsobem a pořádkem se děla jako za nynějších dob.

Také dr. Wankel[2]) hájil svého stanoviska dokládaje, že nalezl též čelisť obrovskou rázu dětského v Býčí skále a že tudíž nové analogie stává. Skvělým a velmi podrobným způsobem vyvrátil Schaaffhausen,[3]) jemuž jsem s čelistí zároveň veškerá potřebná dáta zaslal, na základě nových, doplňujících výzkumů náhled Virchovův o retenci zubů čelisti šipecké a postavil mnohou dříve nedosti určitě vyslovenou vlastnosť, na příklad prognathism (šikmou polohu) čelisti, přesně na jisto. Dětský ráz a mnohé vlastnosti, jimiž se čelisť šipecká od nynějších liší, dokázal na novo, název pithekoidní vyložil blíže a odůvodnil jeho oprávněnosť. Trefně dokládá učenec ten, že se Virchovovi nepodařilo, kteroukoliv část svého trojčlenného konečného úsudku dokázati, že však svou zevrubnou prací důvody pro dětské stáří a pithekoidní ráz čelisti ještě lépe objasnil. Dětský ráz čelisti rozhodně uznává též horlivý zastance transformismu dr. Kupffer, ředitel ústavu anatomického v Mnichově a dr. J. Ranke, slovutný kraniolog, taktéž professor na universitě mnichovské, oba však popírají ráz opičí.

Dr. A. Nehring, výborný osteolog a professor na vysokých školách hospodářských v Berlíně přisuzuje ji statnému klučinovi. Že to čelisť dětská a nikoliv člověka dorostlého, vyslovují se kromě jiných ještě dr. Baštýř, docent na české universitě v Praze, jemuž při sjezdu lékařů a přírodozpytců českých o letnicích r. 1882. odlitek předložen byl, a dr. E. Zuckerkandl, prof. anatomie na universitě ve Štyrském Hradci, jenž další pojednání o retenci zubů k tisku připravuje, nazývá ji anatomické unicum.

[1]) Bulletins de la société d'anthropologie de Paris. Tom. 5. 1882. Str. 79. a v privátních dopisech.

[2]) Wo bleibt die Analogie? Mittheilungen der anthr. Gesellschaft in Wien. 12. Band 1882. St. 158.

[3]) Uiber den menschlichen Kiefer aus der Šipkahöhle bei Stramberk in Mähren. Verhandlungen des naturhist. Vereins. Bonn 1883.

Obšírnou a velmi zajímavou studii o čelisti šipecké a sice také na odvětu pojednání Virchovova vydal r. 1883. dr. Baume,[1]) redaktor měsíčníku pro léčitelství zubů a na slovo vzatý odborník. Nemožnost a nepřípadnost retence zubů dokazuje jasně a důkladně; ráz opičí neuznává a název „pithekoidní“ zavrhuje naprosto jako zbytečný a škodný. Srovnávaje čelisť tu rovněž jako Schaaffhausen i Virchow s čelistí naulettskou, (jež dle zdání ženské osobě ve stáří 17—18 roků náležela) dospěl k poznání, že obě čelisti téměř úplně se shodují, že však jako čelisť naulettská také čelisť šipecká, ač o sobě obrovská, nepřináležela tvoru obrovskému, nýbrž že u dítěte snad vzrůstu jinak obyčejného jediné čelisti nad obyčejnou míru vyvinuty byly. Jelikož je známo, že čím větší jsou kosti obličeje, zejmena čelisti, tím menší jest objem a obsah lebky, vyvozuje z toho Baume, že osoba, od které úlomek štramberský pochází, ještě na nižším stupni stála než nynější divoši. On poznává v obou uvedených čelistích doklady jsoucnosti lidských plemen v době diluvialní, která co do tvaru dolejší čelisti od všech nyní žijících se odchylovala a jež na nižším stupni ještě stála než nyní žijící, nejhlouběji stojící plemena, což obé odporuje názoru, že druhy od doby třetihorní se nijak nezměnily.

Jakkoliv nesdílím úplně dalekosáhlé vývody tyto, musím přec doznati, že Baume si jinak velmi střízlivě počíná a na základě obsáhlých vědomostí odborných své náhledy s jistotou pronáší. V zásadě má bezpochyby pravdu, neboť každým pádem jest tento výklad nápadné velikosti čelisti šipecké přirozenější než učené avšak skutečného podkladu nemající dedukce Virchovovy, které karakterisuje ta okolnosť, že dedukce Virchovovy nenašly ani jednoho nového obhájce ale zato celou řadu odpůrců, ba že sám auktor námitky tak vážné bez odpovědi nechal. Pak by ale byla hlavní sporná otázka o stáří člověka diluvialního, jehož čelisť se v Šipce nalezla, na dobro rozřešena a zdánlivý odpor nevyvinutých dětských zubů a obrovské kosti dostatečně objasněn. Chtíti však udati stáří člověka, jemuž čelisť náležela, zdá se mi býti při neznalosti poměrů tehdejších namáháním marným, ač nemohu říci bezúčelným.

Zbývá mi ještě několika slovy o archaeologickém stáří nálezu samého se zmíniti. Dr. Wankel, Virchow a de Quatrefages a j. udávajíce výslovně, že čelisť šipecká pochází z doby mamutí, chtějí tím naznačiti, že člověk onen žil v té době ve Štramberku, kdy v krajích našich obrovský mamut největšího rozšíření nabyl.

Obyčejně pokládá se toto období čtvrtohorní za nejstarší, v němž člověk na pevnině středoevropské, tedy poprvé se zjevil a po němž teprv druhé mladší období diluvialní, tak zvaná „doba sobí“ následovala.

S náhledem tímto nesouhlasím, maje za to, že přítomnosť člověka šipeckého spadá do dob ještě dávnějších, což veškeré okolnosti, obzvláště ale výrobky lidské z oněch vrstev, kde čelisť byla nalezena dosvědčují, lišíce se podstatně od ostatních z pravé doby mamutí na př. u Předmostí neb Jaroslavic. Stanovisko toto vytknul jsem již dříve,[2]) položiv čelisť lidskou a celou spodní vrstvu kulturní do dob předmamutích v tom smyslu, že tehdy mamut na Moravě sice žil a člověku za potravu sloužil, ale nikoliv v takové míře jako později.

[1]) Die Kieferfragmente von la Naulette und aus der Šipkahöhle. Leipzig 1883. O tomto spise referoval velmi obšírně dr. M. Baštýř v „Časopisu lékařů českých“ r. 1884. č. 17., 19. a 20., téměř úplně jej přeloživ.

[2]) Viz předešlý ročník časopisu tohoto, str. 158 a 159.

Na základě veškerých předcházejících úvah dovoluji si následující konečné výsledky badání svého shrnouti takto: 1. Lidská čelisť šipecká náležela tvoru mladému, dítěti, u něhož záměna zubů nastala; 2. čelisť ta nemá nic chorobného na sobě, nýbrž jest úplně zdráva, zejmena nelze tři nevyvinuté zuby pokládati za zakrnělé; 3. čelisť šipecká jeví mnohé patrné známky, jimiž se od čelistí nynějších lidí liší, aniž má však ráz opičí; 4. nápadná neohrabanosť celé čelisti souvisí se způsobem života člověka diluvialního, u něhož ústrojí kousací nad ostatní vyvinuto bylo; 5. obrovské toto ústrojí kousací nepodmiňuje tedy obrovskou postavu; 6. člověk, jemuž čelisť šipecká náležela, žil v době meziledové, předmamutí, a jest to tedy nejstarší zůstatek lidský, který vůbec dosud ve hlině cihlařské byl nalezen.

Úvodnice moravské.

Pojednává **Vlasta Havelková** v Olomouci.

Na výstavě moravského národního vyšívání v Olomouci byly zvláště hojně zastoupeny tak zvané úvodnice, vyšívání to velice nádherné, a sice úvodnice z Hané, z moravského Slovenska a z moravského Valašska.

Úvodnice či chůvky Hanáků, u Valachů a Slováků též nevěstinské a křestní plachty zvané, jsou asi půl třetího metru dlouhé a dva metry široké plachty z hrubšího nebo z jemnějšího plátna shotovené a uprostřed širokým pruhem vyšívaným nebo mřížkou, krajkou zdobené.

Každá hanácká nevěsta dostávala dříve do výbavy úvodnici, kterouž při obřadech svatebních, zvláště v kostele, na úzko složenou, tak že jen vyšívání bylo viděti, přes ramena na sebe oblekla. Po svadbě úvodnice se pečlivě uschovala. Až, když mladá žena stala se matkou, tu opět úvodnice vyndána. Novorozeňátko do ní zaobaleno a neseno ke křtu. Tento způsob, odívati nemluvně do skvostného vyšívání, jest důkazem, že narození každého dítěte bylo vzácnou rodinnou slavností a že předkové naši s radostí a pýchou děcko bez rozdílu pohlaví do rodiny přijímali a si ho vážili jako klenotu pravého.

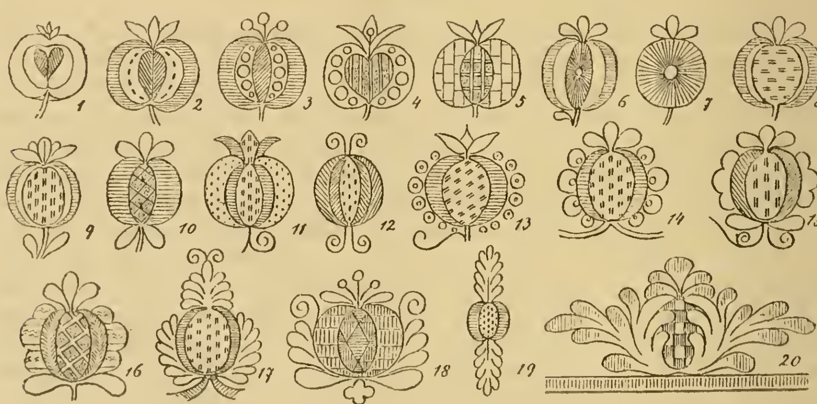
A když pak šestinedělka povstala, aby k úvodu šla, opět úvodnice byla přední její ozdobou. Konečně pak, když úvodnice v rodině více nebyla ku potřebě, odevzdala ji obyčejně matka stařenka do kostela na ozdobu oltáře. V mnohých kostelích na Hané jest ještě nejedna taková plachta a patří mezi nejkrásnější prádlo kostelní.

Valaši a Slováci upotřebují úvodnic nejen podobně jako Hanáci, nýbrž u nich koná se v některých krajinách ještě zvláštní obřad při zdavkách. Drží totiž v čas sezdávání plachtu nevěstinskou svědkové nad hlavami snoubenců, aby se tím naznačilo, že manželé všecko, radosť i žalosť spolu snášeti mají a že v ukrytém zátiší kvete pravé štěstí manželské. Také jakožto svátečního oděvu někde užívají plachet těchto jak Slověnky tak Valašky naše, obalujíce se jimi od hlavy, téměř jako pláštěm, tak že vyšívaný pruh vzadu až ku zemi splývá. Méně skvostné plachty takové nosí též někde ženy za deštivého počasí, aby nepromokly.

Na Valašsku nepochybně bylo zvykem, zemřelým vyšívání dávati do hrobu, zvláště pak ženám nevěstinské jejich plachty. Velmi litovati musíme, že zvyk tento se tam namnoze posud udržel. Tím způsobem

skvost za skvostem hyne a ztráta ta jest tím žalostnější, poněvadž teď již Valašky mimo čepce a rukávce téměř nic umělého nevyšívají*); nejméně pak plachet nevěstinských, které právě na Valašsku přebohatou a překrásnou ornamentikou i mistrnou technikou vynikaly v celé Moravě.

Pohledněme nyní podrobněji na vyšívanou část úvodnic. Jak byly předně vyšívány úvodnice hanácké? — Pravím, jak byly, proto že nyní nových úvodnic na Hané již nevyšívají a nikde jich již neužívají. Hanácké úvodnice zachovaly nám jen starší hospodyně a stařenky, opatrujíce je ve svých truhlách jakožto drahou památku, kterou jen o velkých svátcích na lůžka rozkládají, ji líbají a při tom pláčou. Neníliž v slzách jejich obsažena pro nás trpká výčitka? vždyť ne jedna takto truchlící stařenka výslovně kárá vnučky své, že si již neváží starých zvyků předků svých a přeje si raději nevěstinskou plachtu svou do hrobu, než aby skvost ten nevšímavostí mladého pokolení byl zneuctěn; vždyť se i stává, že mladé nynější hospodyně vyšívaní překrásné, staré odstřihují, ba pracně vypárují, aby jenom kus plátna získaly ze starých úvodnic tak památných!

Zobrazení znenáhlého rozvoje, jakým se zdokonaloval ornament jablíčkový na vyšívání moravském.

Vyšívání na plachtách hanáckých jest hedbávím bílým a žlutým provedeno; jen na obou koncích vždy nacházejí se květy černé. Černé květy ty nescházejí nikdy na hanáckých úvodnicích a jsou jejich charakteristickou zvláštností. Neníliž toto nápadné ale přece vkusné kladení ozdob černých vedle vyšívání bílého, světlého jakýsi zvyk, svým původem až do pohanských dob zasahující, který kultus černoboha a bělboha připomíná?

Takové podoby a ornamenty, které shledáváme zároveň na starých popelnicích a bronzech, vyskytují se na hanáckých úvodnicích mnohem častěji, nežli na slováckých a valašských. Věc tato jest novým důkazem o konservativní povaze našich Hanáků, kteří od nepaměti hned drželi se pevně starých způsobů a neradi zaměňovali je novými.

*) Na výstavě olomucké bylo také několik překrásných prací z Valašska, které mužští vyšívali. Ostatně také hanácké vyšívání národní pochází částečně od rukou mužských; avšak jest to již více řemeslnická práce a nikoli vlastní domácí průmysl, který, co se vyšívání týče, zajisté výhradně ženami a dívkami byl pěstován a zveleбován v jednotlivých rodinách.

Pozorovala jsem na hanáckých úvodnicích celkem trojího druhu vyšívání. První druh co do kresby nejkrásnější, jest nejstarší a vyniká dokonalou, vytříbenou ornamentikou. Druh ten až na černé květy v koncích jest vesměs jen bílým hedbávím proveden. Druhý druh jest též ušlechtilý ale již mladší: pozorovati na něm více naturalismu, více pouhého nápodobování tvarů rostlinných a méně dokonalých ozdob ornamentálních. Úvodnice tohoto druhu jsou skoro vesměs jen žlutým hedbávím vyšity. Třetí druh konečně jest na ornamentální podoby nejchudší, ba na některých úvodnicích není ornamentů již docela žádných a zastupují je již jen květy a listy rostlinné. Zřejmý úpadek vyšívání tu již viděti lze i odtud, že místo vyšívání používá se též někde nepěkných, tkaných vložek strakatých a že k vyšívaným částem přibírá se též zelené a červené hedbáví, čímž se harmonije celkovitá nápadně ruší.

Porovnáváním různých úvodnic poznáváme snadno, z jakých prvků se ornamenty na Hané tvořily a kterak podoby jablíčka, hřebíčka, zvonku, bodláku a srdéčka použito bylo při vyšívání.

Jmenované tuto podoby jsou základními formami moravského vyšívání vůbec, nechybí na žádné hanácké úvodnici a z forem těch, arci dovedně upravených a ušlechtěných, sestaveny jsou na úvodnicích skoro všecky vyšívané ozdoby. Nejlépe můžeme postup, kterak ušlechťování a ornamentování podob těch se dělo, stopovati na podobě jablíčka. Myslím, že jablíčko plané a to rozpůlené (viz vyobr. 1. na str. 36.) sloužilo moravským ženám za nejstarší vzor jablíčka vyšívaného. Popatřme na řadu vyšívaných jablíček na str. 36. Zde vidíme devatenáct podob jablíčka z úvodnic hanáckých vybraných a sice vybraných od původní (obr. 2.) formy prosté, jednoduché až do nejdokonalejšího (obr. 20.) ornamentu jablíčkového.

Na vyobrazení čís. 2. jest ještě jaderník nepatrný, neozdobený, na obrazcích dalších jest již více rozšířen a vyplněn buď tečkami nebo mřížkou, tak že již skutečným ornamentem se jeví. Ještě dále pak prolamovanou prací a všelikými umělými vzorky jaderník se vyplňuje. Cípy čili šušně jablíčka proměňují se zneenáhla v celé listy a paličky, tvoří pak korunky (vyobr. 11.) a proměňují se konečně ve krásnou palmetu (vyobr. 17.), jíž na jiných tvarech (vyobr. 19.) souměrná palmeta dolejší odpovídá. Stopka jablíčka vybíhá v jednu (vyobr. 11.) nebo i dvě (vyobr. 12. a 15.) souměrné točinky, zakroutky a po bocích jablíčka povstává obal listů a jiných ozdob ornamentalních. Obal tento vyvinul se asi takto: Jader, která na vyobrazení 3. a 4. v podobě perel ještě shledáváme uvnitř, použito bylo později za okrasu (vyobr. 13.) zevnější. Z perel těch pak, jak viděti jasně na vyobrazeních 14., 15. atd. vytvořily se zvolna ladné listeny ornamentální. Slovem, krok za krokem vyvíjelo a ušlechťovalo se soustavně zornamentované jablíčko. Že ku vývoji takovému třeba bylo mnoha snad staletí, rozumí se samo sebou. — A takový zajímavý postup vývoje lze i u ostatních prvků, ze kterých moravské vyšívání jest složeno, stopovati.

V ornamentech vyšívaných nejeví se však jenom dovednosť umělecká, nýbrž jest v nich zároveň povaha lidu našeho a celá mysl jeho vyryta. Z nich kyne nám vstříc klid lahodný, povznáší nás a budí hrdosť národní v ňadrách našich. Motivy pro vyšívání braly si ženy moravské z přírody, z lučin a hájů. Tato okolnosť zodpovídá zcela mysli slovanské, která jest mnohem něžnější a ušlechtilejší než u jiných národů mnohých. Ovšem též poetická nálada jeví se v našich národních vzorcích. Vykládala mně

jedna venkovanka, jak babička její, když šla na trávu nebo do lesa dříví sbírat, často si utrhla lístky nebo květinky, které se jí líbily, aby prý jich ku vyšívání upotřebila za vzor. Takto dělala asi dříve každá žena, každá dívka, která vyšívala. Jest to ostatně přirozené, že si Moravanky z toho, co vidívaly kolem sebe, vybíraly to nejkrásnější. Neb svou úpravností a souměrností květy a lístky výborně se hodily za vzorky pro vyšívání.

Ale ve vyšívaných vzorcích moravských jeví se též skromnosť našeho lidu. Vyšívačky zůstávaly v mezích a nepřepínaly svých sil. Důkazem toho jest, že podob lidských ani zvířecích ve vyšívání starším nenacházíme. Vědělyť ženy moravské dobře, že by v kresbě podob takových stupně dokonalého, uměleckého nedosáhly. Jenom podoby ptáčků více méně zornamentovaných se vyskytují, a to jen ve vyšívání novějším a velmi poskrovnu. Z téže příčiny jako podobám lidským a zvířecím, vyhýbaly se ženy a dívky naše také perspektivnímu nápodobení plastiky u květin a lístků. Ony rozkládaly si kvítky, přehybovaly a stlačily lístky tak, že celý předmět převeden byl do jedné plochy a přece neztrácel značně své přirozené formy. Ale ženy moravské nepřestávaly, jak již praveno, na pouhém nápodobení různých květů a listů z přírody vzatých, pod dovednou rukou jejich znenáhla vše měnilo se v krásný ornament.

Mimo popsané tuto vzory negeometrické, nachází se ve vyšívání úvodnic hanáckých též ještě ornament geometrický. Tento ponejvíce vyplňuje vnitřní plochy jablíček, květů a lístků a sice mřížkami, trojhrany, zoubky, řadami přímek a jinak. Dále vrouben jest prostřední, hlavní pruh vyšívání dvěma pásy ornamentu geometrického a konečně oba konce úvodnic mají obyčejně velmi krásný lem, složený z velkého počtu rozmanitých vzorů geometrických. Úvodnic, které by celé vyšity byly geometrickými ornamenty, jest u Hanáků velmi poskrovnu. Hlavním motivem na nich bývá osmicípá vkusná hvězda, na rohaté formy převedený sekáč a různé trojhrany čili krokvičky.

Zvláště zajímavé jsou na úvodnicích hanáckých nápisy, složené z liter namnoze nečitelných (viz obr. 1., 2., 3., 5., 8. a 9. na str. 39.) Nápisy ty naskytují se vždy na určitém místě při konci úvodnic. Některá písmena podobají se literám cyrillským a jest tedy dovolena domněnka, že za časů cyrillomethodějských vyšívala se na úvodnicích zbožná pořekadla nebo průpovědi a že stopy toho zachovaly se až na naše doby.

Na některých úvodnicích jsou písmena ta přetvořena na ornamenty řádkové (vyobr. 6. a 10.) čili ploty. Viděla jsem úvodnici, která má na koncích svých pět řádků zornamentovaných písmen, nad nimiž mezi dvěma literám podobnými znaky vyšit jest pěkný kříž (viz vyobr. 4., kdež však z 5 stejných řádků písmen jenom 1 jest vykreslen.) Tu onde na úvodnicích těch nachází se také tak zvaný sekáčový (vyobr. 7.) kříž.

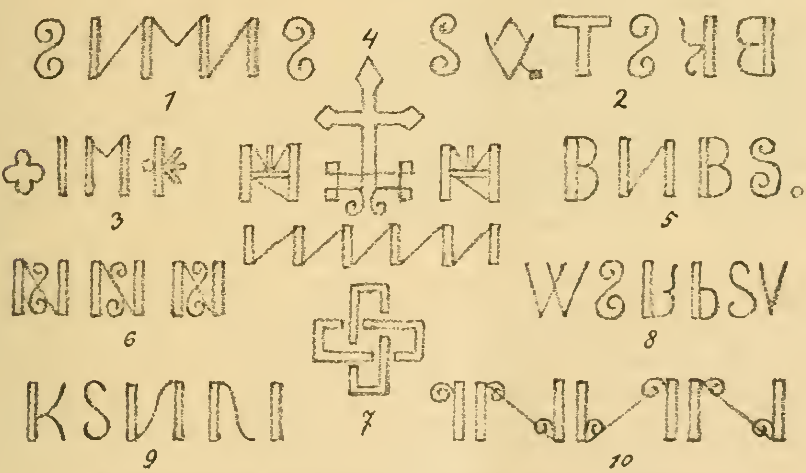
Nyní několik slov o úvodnicích valašských. Tyto roztříditi můžeme na dva druhy: na druh s vyšíváním negeometrickým a na druh s geometrickým vyšíváním. Oba jsou buď bílým nebo režným hedbávím vyšity. Na novějších arci vyskytuje se také hedbáví modré, kterážto barva při moravském vyšívání jest velmi vzácnou.

Negeometrické vzory na úvodnicích valašských skládají se též z forem původně rostlinných, totiž hlavně z ornamentovaných jablíček, zvonků a hřebíčků a opět tu podoba jablíčka především velice jest oblíbenou. Vnitřní plocha různých prvků i zde nejkrásnějšími vzory geometrickými jest vyplněna.

Druhý druh valašských úvodnic jest vyšíván ornamenty geometrickými a druh tento u Valachů jest mnohem častější než u Hanáků. Hlavní motivy jeho jsou: osmicípá hvězda, sekáč, čtyrhrany, šesti-, osmihrany a dvanáctihrany. Mnohohranné tyto podoby v ústech lidu vesměs „stoly“ se jmenují. Dále viděti tu kříže s rameny do trojhranu zakončenými a rozličné složené podoby.

Na valašských úvodnicích vytknouti sluší nejen mistrnou kresbu a přeladné spořádání vzorů v krásný celek, ale ještě více překvapující, věru úchvatnou technickou dokonalosť. Kdežto na úvodnicích hanáckých jest vyšívání vesměs smičkovým a plochým stehem provedeno, libují si zase Valašky práce prolamované a vyplňování krajkovým stehem čili tak zvanými hrachůvkami. Tu vidíme čtverhranky, mříže, zoubky, kolmé čárky, mnoho druhů sítěk a t. d., vše jemné a drobounké jako pravé pavučiny. Jest ku podivu, že ženy, které měly ruce od roboty ztvrdlé, takové podivuhodné práce provésti mohly.

Také při valašských úvodnicích bývají krásné vložky krajkové.

Nečitelné nápisy a odznaky kříže na úvodnicích moravských.

Konečně zbývají nám ještě úvodnice našich národních malířek, totiž Slověnek, které po malířsku úvodnice mnohými barvami ozdobují a jich při mnohých obřadech dosud hojně užívají. Jehla slouží jim za štětec a nítě za barvy. Dobře ty naše malířky rozumějí souladu barev, estetice a krasochuti. Ony tak trefně volí si barvy a rozumějí tomu, které barvě má se popřáti větší nebo menší plocha, který pruh má býti užší nebo širší, a jaký má býti přechod od jedné barvy ke druhé. Neškodilo by zajisté mnohé z nás v této věci učiti se od Slověnek našich.

Prostředek úvodnic slováckých tvoří režná široká krajka, na které se nalezá lehké barevné vyšívání. Po obou stranách krajky jsou různobarevné pruhy na brušky, kostky, srdce, sekáče, kalíšky a t. d. vyšité. Litovati jest, že v novější době počínají Slověnky se odchylovati od staršího způsobu a vkládají do úvodnic místo krajek a pěkného vyšívání nehezké barevné tkaniny, anebo staré vzorky na úvodnicích nahražují nepěkným křiklavým vyšíváním podle způsobu berlínského.

Nemohu též pomlčeti o překrásných krajkách, které na úvodnicích slováckých ale také na jiných ozdobnějších předmětech se vyskytují. Krajky ty jsou od tamního lidu drhané (tkané), a lid je nazývá také mřížkami, ficlemi, tkaničkami a čípkami. Ostatně také tak zvané nizozemské krajky, kterými ozdobeny bývají některé hanácké úvodnice, jsou výrobkem slovenským z okolí bzeneckého a břeclavského. Bohužel, že již skoro půl století se krajky ty nedělají v míře rozsáhlejší. Sotva některá starší žena práci tu v tamnějším kraji ještě umí. Krajky tyto jsou nad míru jemné a vzbudily na výstavě naší všeobecný obdiv. Ostatní krajky drhané pracovaly a částečně pracují se ještě v kraji uherskohradišťském. Nepochybně umělosť ta ještě také v některém zákoutí Valašska moravského se udržela. Na Hané pominula již docela.

Dopisy.

Z Vídně. (Odkud pochází název „Věže pohanské“, „Heidenthürme“ při chrámě sv. Štěpána ve Vídni?) Kolikráte mě cesta vede po svatoštěpánském náměstí ve Vídni, pokaždé na mysl připadne mi podivné jméno obou průčelních věží dómských, Heidenthürme = věže pohanské. Ačkoli se obyčejně mluví pouze o sv. štěpánské věži (v jednočtu), jest přece známo, že dóm sv. Štěpána má vlastně věže čtyry, totiž dvě postranní, gotické, z nichž arci jenom jedna je dostavěna, druhá pak jen asi do polovice vyvedena a také úmyslně nedostavěnou se nechává; pak ale ještě dvě věže po obou stranách hlavního portálu v průčelí dómu. Věže tyto — tak jako portál a celé průčelí dómu jsou stavěny ve slohu románském (!) a byly jen, když vystavěn chrám ostatní ve slohu gotickém, tu a tam poněkud gotizovány zašpičatěním některých oblouků a pod. Toto průčelí jest nejstarší částí dómu, a vídenští historikové tvrdí, že pochází z let 1144.—1147.; tehdy totiž vévoda Jindřich Jasomirgott přestavěti dal starší tu stávající románskou kapli sv. Štěpána na velkou románskou basiliku zdobenou zmíněnýma již dvěma věžema, jež nesou podivný zajisté při křesťanském chrámě název „věží pohanských.“ O původu jména toho dočítáme se u vídeňských historiků nejroztodivnějších výkladů; sestavil je M. Bermann ve svém díle „Alt- u. Neu-Wien“, pravě: „Název tento pochází dle jedněch od slova haed (hoch, vysoký); dle jiných od byliny nazvané „Heide“ (pohanka), kteráž na starých kostelních věžích bujívá; opět jiní jej odvozují od „pohanských“ oblud, které na průčelí dómu zastávají službu okapů; někteří míní, že původ toho názvu hledati sluší v rodinném jméně „Heiden“, kterážto rodina snad při stavbě chrámu nějak se účastnila; anebo zase, že Turci (obecně jen pohany zvaní) za prvního obležení Vídně svá děla výhradně na tyto věže mířili; konečně zachovala se smyšlenka, že sultán Soliman k žádosti vídeňských hájitelů slíbil šetřiti sv. štěpánské věže pod tou podmínkou, bude-li na té věži vztyčen půlměsíc.“ Žádný z těchto výkladů nelíbí se Bermannovi, nám pak ještě méně. Avšak zmíněný spisovatel přidává ještě svůj vlastní výklad, dle kterého bývaly kostelní věže, jsouce pevně stavěny, posledním útočištěm před útočícími nepřátely vůbec, kteří prý tehdy vesměs pohany zváni byli. Mám za to, že ani tento výklad neuspokojí, a myslím, že nebude neštěstí

tak veliké, přidám-li k výkladům hořejším ještě jeden — svůj, který arci v rouše nejskromnější domněnky úsudku znalců ponechávám.

Jestliže totiž křesťané slovanské církve cyrillomethodějské od přívrženců církve západní, německolatinské, zváni byli, jak prof. Krch tvrdí, pohany, pak by to bylo jen přirozeným důsledkem, že také chrámy, ve kterých konána bohoslužba slovanská, zvány jsou od protivníků církve slovanské pohanskými, vzdor tomu, že byly křesťanské. Nedá se ovšem mysliti, že by v chrámě, od vévody Jindřicha Jasomirgotta zbudovaném, ve chrámě, nad nímž moc duchovenská pasovskému biskupovi příslušela, byly bohoslužby slovanské konány bývaly. Avšak chrám Jasomirgottův nebyl původním chrámem sv. Štěpána; onen vévoda jenom zvětšil a přestavěl starou románskou kapli svatoštěpánskou, která mohla pocházeti z oněch dob, kdy slovanská metropole Methodějova až v tato místa sahala. Domněnku tuto zdá se nám potvrzovati prastará polovypuklina nad hlavním portálem sv. štěpánského chrámu (t. zv. Riesenthorem) uprostřed průčelí mezi oběma věžema pohanskýma. Polovypuklina tato totiž představuje Krista trůnícího, pravicí žehnajícího levicí pak držícího rozevřenou knihu, postavenou na levém koleně jeho — tedy Krista úplně v té stereotypní podobě, jak jej podnes představuje církev východní. Kristus obklíčen jest duhou v podobě vejčité, a s obou stran klánějí se jemu andělé, což je rovněž nezbytnou štafáží Kristových obrazu církve východní. Mám tedy za to, že polovypuklina tato pochází ještě z těch dob, kdy v krajinách podunajských vládl vliv církve východní, a stavitelství církevní ovládáno bylo slohem byzantským*). Třebas pak

Vypodobení žehnajícího Spasitele na chrámě svat. Štěpána ve Vídni.

*) Takové obrazy žehnajícího Spasitele, jakéž podnes jsou v církvi východní stereotypními, byly v těch dobách, kdy sloh řečený kvetl, dosti v obyčeji. Na kostelních stavbách našich krajin je mně známa jenom ještě jediná zachovaná polovypuklina taková, totiž nad jedním portálem kostela sv. Jakuba blíže Církvice v Časlavsku; o tomto kostele je zjištěno, že stál již v polovici XII. stol. Samo jméno „Církvice" (t. j. malá církev, tedy jak bychom dnes řekli kostelík) svědčí o vzácné starobylosti chrámu toho. Vypuklina tato liší se od oné na sv. Štěpánském dómě jenom tím, že jest tuto (v Církvici) jen vrchní polovice těla Spasitelova, andělé pak že jsou bez křídel, ale s palmovou ratolestí v jedné a kaditelnici v druhé ruce. (Podrobněji viz o tom památky archaeol. a místop. díl VIII. str. 38., vyobr. v příloze.) Obraz žehnajícího Spasitele na trůně vyšit jest také na almužníku sv. Štěpána, měšci to, chovaném v pokladě kláštera kapucínského ve Vídni. Při tomto obrazu je zvláště pozoruhoden cyrillský nápis, na měšci tom vyšitý. (Popsán i vyobrazen v Mittheilungen der Centralcommission zur Erforschung u. Erhaltung der Baudenkmale. Wien 1883.) Konečně budiž připomenut podobný byzantský obraz Spasitele vyšitý zlatem, stříbrem a hedbávím na zadní desce t. zv. kodexu čili evangeliáře vyšehradského v universitní bibliotéce pražské, z počátku XI. stol. (Viz Fr. Skrejšovský, památky krasopisné. V Praze 1869., v předmluvě od J. Er. Vocela.) — Na starých románských resp. byzantských stavbách kostelních v cizině, zvláště v Římě, vyskytuje se takový obraz zhusta.

obě věže průčelní teprva z XII. stol. pocházejí. domnívám se za to, že ona polovypuklina nad portálem byla již na nejstarší kapli svatoštěpánské. Snad že byla tato kaple pro slovanské bohoslužby v ní druhdy odbývané od Němců nazvána chrámem pohanským, kterýžto název pak, když ve stol. XIII. přestavěn byl románský chrám Jasomirgottův na gotický, přenešen byl na nejvíce vynikající zbytek starého románského chrámu, totiž na obě věže. — K domněnce této jenom ještě jednu otázku připojiti si dovoluji: Proč jest to právě románská kaple knížecího hradu znojemského, známá to nejstarší zachovaná stavba na Moravě, kterou tamnější Němci nazývají „Heidentempel", chrám pohanský? — Nesluší-li původ názvu toho hledati v téže okolnosti, na kterou jsem si těmito řádky dovolil obrátiti pozornost kompetentních kruhův? *V. H.*

Od Klobouk. (Loch, garažija.) Na str. 170. čís. 4. tohoto časopisu právem pochybuje p. prof. T. Vodička. že by se umělým slujím v Kloboukách nebo jinde loch i loh říkalo. Dal jsem si na tom záležeti, abych určitě vyzvěděl, zdali lid skutečně i „lohy" i „lochy" praví. Ptal jsem se mnohých Klobučanův, ale ani jeden neznal jména „loh". Mám tedy za to, že p. Bukovanský v té věci nějak se mýlí, což ovšem při takovém badání každému snadno může se státi. Budiž mi dovoleno tu ještě o loších klobuckých připojiti několik slov. Lid říká, že jsou to skrýše, v nichž obyvatelé před nepřítelem zásoby své ukrývali a také sami po čas války přebývali. Tak zachovala se pověsť, že, když ukrutní Tataři v krajině zdejší řádili, obyvatelé do lochů se utíkali; zvláště tak činily prý ženy a děti; mužové obyčejně s dobytkem do lesů uprchli. Přikvapivší Tataři sebrali kde co bylo, ale majíce ještě v úmyslu ženy a dítky do zajetí odvleci, odejeli prý potom jen tak na oko, a zase potichu se vrátili. Na to prý buď sami do lochů volali, nebo někomu z domácích zajatých volati veleli: „Hančo, Kačo, Marjáno, Terezo polez, už jsou ty šelmy pryč!" Ženy uvěřivše takovému volání, prý vyšly, ale byly schytány a po tatarsku pak s nimi nakládáno. — Leč zachovala se v lidu ještě jedna velmi nejasná paměť o loších. Když jsem posledně s větší společností lochy navštívil, vypravoval nám jeden stařeček takto: Za dob, co už není pamětníka, bydlel v lochách pranárod Zemčáků nebo Zemkařů. Co to byl za lid, nikdo už neví. Týž stařeček pravil, že lid ten asi docela jinak žil a vyhlížel než my, když v zemi přebýval. — Jak již p. Bukovanský podotkl, jest u Klobouk také mnoho lochů v lese. Zvláště v lese nad Přestavlky, řečeném „na rovinách", pak v lese „nad novými horami."

Z velkého počtu lochů, které se v městečku samém zachovaly, jest jich nyní jen pramálo přístupno. Jakmile „se to někomu provalí," lidé hned propadliny zasypou, aby někdo k úrazu nepřišel. V chaloupkách za helvitským kostelem, pak v domech od čísla 14. počínajíc, všude se lochy nacházejí a vedou prý, jak lidé vypravují, společnou chodbou pod dům čís. 93., dům to p. Kirchmannův. Řečená chodba společná prý vede ke studni v Mezírce, mezi číslem 93. a 94. se nalezající. Tam prý si lidé z lochů přicházeli pro vodu na pití i mytí a říkali studni té Myjavka. Studně Myjavka, u lidu Mejavka zvaná, jest nyní mělká a nic zvláštního v ní nelze pozorovati. V Nenkovicích, okr. Ždánického, jsou také podobné lochy. Z jednoho vede též chodba do studně, kteráž jest u vrchu kulatá, u spodu čtyrboká, tak že s vrchu otvor k vodě vedoucí viděti nelze. Lidé, kteří před 60 a více lety do lochů jako děti chodili,

v nich „na skovávačku“ si hrávali, nepamatují se, že by tam byli kdy co našli; leč nad rozsáhlostí a spleteností chodeb každý dosud hlavou kroutí. Proskoumati a vysvětliti lochy klobucké bylo by dílem záslužným, ale také pracným a nebezpečným: tak snadno přístupny, jako kdysi bývaly, chodby ty již nejsou. — Ku významu slova „garažija“ v časopise tomto často zmíněného dodávám, že v Trnávce u Moravské Třebové jméno garažija*) roztrhaný kabát (?) znamená.

Drobné zprávy.

Ornithologická zaznamenání od Uh. Hradiště. Že krajiny jižní Moravy hlavně v širých krajích po obou stranách řeky lecjakou zajímavosť ornithologickou přechovávati budou, pomyslí každý, kdo jen rozhledne se po těch ohromných lukách i pastvinách, za vysoké vody v jezera proměněných i po doubravách břehy řeky Moravy lemujících. Do krajin takových přilétají při stěhování podzimním i jarním rozliční hosté a ze sousedních Uher zalétají rozmanití zbloudilci. Pomíjejíce všech druhů v rozmanitých sbírkách zdejších již dříve umístěných (o nichž příležitostně delší zprávu přineseme), uvedeme pouze ony zajímavější druhy, které čerstvě střeleny v letošním zimním období nám dodány byly. Jsou to: *1. Drop malý. Otis tetrax.* Mladý exemplář střelený p. Josefem Kolkem, hostinským, dne 3. prosince 1884, na polích „v přídolí“ u *Kněžpole*, kdež sem tam prudce lítal. Zabloudil k nám patrně z Uher. Jiný exemplář střelen v listopadu téhož roku u Kroměříže. (Srov. Vesmír R. XIV. č. 8 str. 95.) — *2. Hvízdák. Marecca penelope.* Překrásný sameček. Střelen 25. února 1885. při zpětném tahu na Moravě mezi Kostelanami a cukrovarem hradištským hajným p. Frant. Vávrou z Kostelan. Druh ten žije na severu Evropy. — *3. Hohol. Clangula glaucion.* Sameček velice pěkný a tučný střelen v listopadu u továrny uher. hradišťské a zdobí sbírky česk. gymnasia zdejšího. Samička téhož druhu zastřelena na těchže místech a donesena mně 11. března t. r. Patrně již byla na zpětném tahu do nejsevernějších krajin evropských. — *4. Querquedula (Pterocyanea) circia Bp. Círka modrá.* Mladý sameček po prvním peření, s hlavou ještě málo rezavohnědou. Střelen na řece Moravě 11. března 1885. od hajného p. Vávry z Kostelan. Obývá mírnou Evropu i Asii a přezimuje na jihu. V březnu se vrací na sever. Jest obratný letoun.

J. Kleňa

Nerosty moravské. Uvádím tuto abecedním pořádkem některá místa moravská, kde se — podle vlastní zkušenosti mé — následující nerosty vyskytují: Bačice (okres Hrotovický): hadec, chalcedon, osinek. Biskupice na Rokytné (okr. Hrotovický): hadec, chlorit, chalcedon, plasma, osinek, granát, plagioklas na „králové kopci“ a na „hradisku“: orthoklas, žula písmenková, klamotvary pistacitu po turmalínu na „čihadlech“. Blízkov (okres Vel. Meziříčský): chrysotil, epidot a tremolit v opuštěném vápenném lomě. Bobrová dolní (okres Novo-Městský): hadec, chlorit, osinek, paprskovec a granát v jemnozrné bělavé žule. Bobrová horní:

*) O témže jméně ještě se dvou stran došly projevy. P. prof. B. Fialka píše z Kroměříže takto: „Garažija znamená u nás ve Frenštátě tolik jako směsice. U muziky v hospodě byla garažija — hustá směs obecenstva všech tříd. Slova „garažija“ užívají také o směsi barev. Chtějí-li o tureckém pestře barveném šátku říci, že jest mnohobarevný, pestrý, říkají, to je garažija, což často bývá s příhanou = špinavé, neúhledné barvy. V témže smyslu slýchal jsem slovo to od Hukvalďanů. Štramberští říkají tedy skalnímu vrabci garažija vzhledem k neúhledné barvě peří.“ — Dále píše z Třebíče p. dr. Fr. Dvorský: Poněvadž jak v botánice tak v zoologiji naší některá jména jsou pouhým překladem z latiny, domnívám se, že také název „garažija“ není nic jiného než latinské „monticola“ nebo „saxicola“ (mons — hora — gora — gůra — gara? a časoslovo žíti — obývati) t. j. garažija — obyvatel hor, skal. Jest to tedy snad výraz polský, jakých již v okolí Příbora a dále k Těšínu mezi lidem našim mnoho se nachází. — Slovo loch slyšel jsem ponejprv v Litomyšli; zde v Třebíči říká se i „loch“ i „lůšek“ místo „sklep“ a „sklípek“. Nepochybně asi slovo „loch“ z němčiny pochází, jakož také zdá se, že výraz „brloch“, „brloh“ něm. Bärloch jest, kterémužto výkladu ovšem nemálo vadí okolnosť, že týž výraz vyskytuje se též u jiných Slovanů všech.

krásné jinorazy u silnice Novo-Městské. Brancouzy (okres Třebíčský): citrín na „hradisku", tuha u stanice. Cihalín (okr. Třebíčský): diallag. titanit. žula písmenková. Čechočovice (okres Třebíčský): magnetit. hnědý kalcit. manganem zbarvený v „bílé hoře". Ciehov (okres Třebíčský): skapolith. chrysotil, granát v rule bucholzitové, pyrit v křemeni. Cučice (okr. Náměstský): vápenec žlutavý osinkem prorostlý. tuha. pyrit, granáty proměněné v jinoraz. Jedov (okr. Náměstský): tuha. Holoubek, zříceniny na Jihlavce u Plešic (okr. Hrotovický): černý granát. epidot v rokli pod hradem. Hory (okr. Telečský). Staré doly a v nich křemen s kyzem. Od Hor podél Horského potoku až pod „Zlatomlýn" u Opatova četné výspy starých rýžoven. v nichžto hojný iserin. Hostákov (okr. Třebíčský): křišťály. amethysty. křemen kropenatý a lupenatý. Chlum (okr. Třebíčský): červený andalusit se slídou, klamotvary talku po andalusitu v Chlumském lese. Kněžoves (okr. Velko-Meziříčský): záhněda, morion, muscovit v šestibokých tabulkách, křemen cukrovitý citrínový s naběhlými barvami duhovými. Krasonice (okres Telečský): jaspis. křišťály s kalcity. slída hořečnatá ve vápenném lomu poblíž Meziříčska. Krhov (okr. Hrotovický): mléčné a zelené opály s dendrity. Konešín (okr. Náměstský): hadec. granátovec prorostlý jinorazem s vtroušeným kyzem, chlorit. Koroslepy (okr. Náměstský): břidla vápenná s osinkem. tremolit, paprskovec, granáty ve svoru. Lavičky (okr. Velko-Meziříčský): epidot krásný na „Šebkovém kopci". Lažany horní (okr. M. Budějovický): opál železitý. manganit. Litavany (okr. Hrotovický): epidot. granát na amfibolitech v opuštěném dole poblíž mlýna Újezdského. Loukovice (okres Třebíčský): zemitý vivianit v rašelině na potoku k Čáslavicům. Ocmanice (okres Náměstský): paprskovec, orthoklas. kalcit a pyrit u řeky. Okříšky (okr. Třebíčský): hadec, bronzit. Opatov (okr. Třebíčský): hadec (proti mlýnu), křemen záhnědový. bucholzit a cyanit — jediný kousek nalezen na cestě k Brtnickám. Oujezd horní (okr. M. Budějovický)): talek hroznovitý ve vápenci „Špalkův mlýn". Pokojovice (okres Třebíčský): paprskovec, tremolit. titanit. Pucov (okr. Náměstský): červený albit. hadcový opál s granáty, chalcedon. tuha. Řípov (okr. Třebíčský): poloopál železitý s dendrity. opaljaspis. zvětralý unhvarit ve znolách; tremolit a titanit ve vápenci u řeky pode vsí. Říše nová (okr. Telečský): velké křišťály. Serovice (okr. Mor. Budějovický): křišťály. Sklenné (okr. V. Meziříčský): křišťály. záhnědy, turmalíny. Skrej (okr. Hrotovický): moldavit ve štěrku na polích. granát v rule hadec. křemen jaspisový s vtroušeným chromitem. Sokolí (okr. Třebíčský): granát celistvý ve vápenci u mlýna „Palečkova". iserin v bělokamu v rokli pod vsí, hadec povstalý z kersantitu naproti mlýnu „Padrtovu". něco dále vápenec. opál s augitem hojně vtroušeným. Starč (okres Třebíčský): jaspis a jaspopál na polích k Sadku. velkošupinatá slída draselnatá. turmalín roubíkovitý. žula písmenková. tremolit. titanit v namodralém živci. paprskovec okolo nové silnice vedoucí do Třebíče. Třesov (okres Náměstský): opál mléčný s dendrity. jaspis, chalcedon, asbest. žula písmenková u samé vesnice. Valč (okres Hrotovický): hadec, pyrop. magnesit ve vesnici. Vícenice (okres Náměstský): chalcedony hroznovité, jaspisy děrkovité, opály hadcové s granáty. osinek. Ves nová (okres Třebíčský): tuha. pyrit v hnědelu. paprskovec. hyalit — jediný kousek nalezen. Výčapy (okres M. Budějovický): iserin na polích k Ratibořicům velmi pořídku. Zňátka (okr. Náměstský): hadec. opál. osinek. *Dr. Fr. Drorský.*

Pamětní deska v Pavlovicích. V časopisech vyskytla se nedávno zpráva. že veliká hospoda v Pavlovicích u Olomouce má býti stržena, poněvadž prý místa toho zapotřebí ku rozšíření olomuckého nádraží. Za té příležitosti nebude snad od místa, upozorniti na pamětní desku. která na štítě onoho hostince zasazena jest. Představuje ležícího beránka zadkem k plápolajícímu ohnisku obráceného a jest opatřena tímto nápisem:

> Candidus agnellus
> cunctis dat lambere vellus;
> non timet iste focum,
> jure tenendo locum. 1745.

Dříve než o překlad tohoto záhadného nápisu se pokusíme, předeslati chceme stručně historický výklad k němu. Osadu Pavlovice založil opat hradišťského kláštera Pavel Ferdinand Václavík v první polovici předešlého století a vystavěl tam velkou hospodu, shorazmíněnou. Ale obec olomucká provozujíc sama výčep v bývalém. na blízku ležícím předměstí Ostré (či Ostrohu?), kteréžto předměstí brzy potom zrušeno bylo, — považovala zřízení hospody pavlovické za porušení práva propinačního a vedla o to s opatem dlouholetou rozepři. která konečně ve prospěch kláštera hradišťského rozhodnuta byla; načež opat r. 1745. onu pamětní desku na hospodě zasaditi dal. chtěje patrně „bílým beránkem" naznačiti premonstráty hradišťské (ježto nosí bílé řízy). ohniskem pak Olomouc. Nápis shora citovaný pak pokusili jsme se takto reprodukovati česky, činíce na klassičnosť ještě méně

nároků nežli původce novolatinského originálu, jehož dvojsmysl ovšem také nesnadno v překladě vyjádřiti: „Nechť si kdo chce polibí rouno bělého beránka, — města se on nebojí, právem místo drží". Poněvadž deska tato nejen svou starobylostí a ukrytým v ní vtipem nápisu i obrazu je zajímavou, ale zároveň kus právní historie moravské v sobě chová, bylo by snad záhodno, aby sl. spolek muzejní v tom případě, kdyby vskutku hospoda zbořena*) býti měla, — desku tuto pro sbírky muzejní získati se pokusil a ji takto od zkázy uchoval. *V. H.*

Dřevěná monstrance ze Špiček u Hranic, jíž se s přivolením J. E. nejd. p. kardinála Fürstenberka muzejnímu spolku našemu od tamního faráře, vel. p. J. Sedláčka darem dostalo, patří mezi nej-

Monstrance špičská.

zajímavější památky toho druhu na Moravě. O monstranci té již r. 1862. muz. kustos p. M. Trapp pojednání vydal v Památkách arch. díl. V. str. 153. a před nedávnem vyobrazení její spolku našemu zaslal p. inženýr Biefel z Kroměříže. Monstrance ta jest 60 cm. vysoká a sestává z lipového dřeva, které zvláště na podstavci červotoči velice jest porušeno. Nynější nátěr jest tmavozelený a kopálem uleštěný; ale původně monstrance nejvíce bíle byla natřena. Vnitřek otvoru, v němž mezi dvěma skly hostije se chovala, byl červený, kruhovité žlábky v předu a v zadu, do nichž sklo zapadalo, byly modré a rovněž takové byly konce cípů paprskovitých. Vinutý dřík byl bílý s červenými pruhami a listová na něm makovice taktéž byla červeně a bíle pomalována. Barvu podstavku nelze více rozeznati: nebo tu nátěr skoro docela již odprýskal. Podstavec vůbec tak jest porouchán, že novější dobou dána pod něj deštice, aby monstrance státi mohla. Různá jsou mínění o stáří památky této. Tradice lidu o ní dí, že pochází z dob sv. apoštolů Cyrilla a Methoděje. Avšak naproti tomu uvádí se, že prý za IX. století sotva kde monstrance toho druhu se nacházely, že teprv za pozdního středověku, nejvíce pak za časů renaissance takové svátosti (mající podobu slunce paprsky vysýlajícího) se vyskytují. A poněvadž kostel špičský za let 1560.—1639. byl v rukách protestantů, kteří prý by byli v náboženském horlení svém monstranci tu zajisté rozbili, pochází prý nejspíše památka ta teprv z věku XVII., totiž z té doby, kdy obyvatelé ku víře katolické zase se vrátili a nějaký samouk pro první potřebu monstranci zatím ze dřeva shotovil, až nahražena býti mohla svátostí kovovou. Než, jest mnoho okolností, které se těmto vývodům příčí. Předně jest kostel špičský prastarý, že ani dobu jeho založení určiti nelze; dále provedena jest mostrance dosti přesným slohem gotickým, čehož nebyl by dovedl žádný samouk, a jeví na sobě vůbec tak patrné stopy staroby veliké, že jistě více času přečkala nežli dvě stě let. K tomu též nesmíme podceňovati lidovou onu pověsť, která nemohla povstati naně. A když povážíme, že zvláště za XIII století tuto na Moravě sloh gotický, z části i násilně se šířil, možná dosť, že památka ta vzácná v této poslednější době vzala svůj původ. *J. H.*

Jak starý je chrám velehradský? Proti mylnému domnění, s nímž se u historiků občas setkáváme, jakoby památný chrám velehradský (stará to románská basilika) byl vystaven býval teprve od Cisterciáků, kteří tam r. 1202. usazeni byli, zaznamenáváme trojí znalecký hlas přisuzující chrámu tomu stáří daleko větší. Nejprve kníž. arcib. architekt p. M e r e t h a proslovil, že dle jeho náhledu pochází chrám ten z X. s t o l e t í. Cisterciáci pak že ho jen zkrátili a oběma věžemi v prů-

---

*) Muzejní spolek přesvědčil se na místě patřičném, že hostinec řečený nebude zbořen, nýbrž že poněkud jen se opravuje. Nehrozí tedy prozatím památce řečené nebezpečenství žádné. — Red.

čelí opatřili. Výrok tento stvrdil důst. p. P. Lehner, vydavatel časop. „Methoda" v Praze, když byl letos Velehrad navštívil. Nejnověji pak vyslovil se slovutný znalec v oboru stavitelství církevního p. Bergmann, vrchní stavební rada v ministerstvu vnitra, v ten smysl, že klade stavbu chrámu velehradského se vší určitostí asi do roku 1000. po Kr. Jméno rady Bergmanna vyslovuje se vždy, kdykoli se mluví o koryfejích moderního stavitelství; on vystavěl dva z nejpěknějších chrámů moderních ve Vídni, totiž chrám sv. Alžběty ve IV. okresu a sv. Jana Křtitele v X. okr. vídeňském, jest to týž rada Bergmann, jenž záslužným zakročením svým zachránil starobylý byzantský portál dómu svatoštěpánského ve Vídni od moderního vandalismu gotizujícího (o čemž obšírněji vzmíníme se příště.) Výroky těmito, od takových auktorit pocházejícími, najisto postaveno, že chrám velehradský již stál v nynější své podobě (kromě průčelních věží), když Cisterciáci na Velehrad uvedeni byli. Výroky tyto jsou novým důkazem, že stavitelské umění našich předků nedatuje se teprve z dob německé kolonizace v naší vlasti; ony vyvracejí tvrzení německých historiků, že Slované neznali před 11. anebo dokonce 12. stoletím stavěti z kamene. Vždyť pak již Vocel v „Pravěku země české" dovozuje znalosť tohoto umění při starých Slovanech z té okolnosti, že kořen slova „vápno" je všem kmenům slovanským společný, takže Slované pojem vápna znali již tehdy, když ještě v pravlasti své pohromadě žili. Není také bez významu, že v IX. stol. sami Němci nazývali kamenné budovy své „Kemenaten", což dějepisec Vídně Moriz Bermann ve svém díle „Alt- u. Neu- Wien" (str. 66.) odvozuje od slovanského „kámen". Němci měli tedy již v IX. století pro své z kamene vystavěné domy název slovanský, což k tomu poukazuje, že Němci učili se od Slovanů robiti zdi kamenné a ne naopak. Kdož ví tedy, zdali chrám velehradský některou částí svou nezasahuje až do oněch dob, kdy na Velehradě působil sv. Metoděj! Bylo by zajisté svrchovaně přáti, aby nejenom chrám, ale celé okolí velehradské prozkoumáno bylo nějakou auktoritou v oboru archaeologie a stavitelství důkladně a systematicky; neboť časté základní zdi v celé té krajince náhodou objevované utvrzují nás v tom přesvědčení, že jen archaeologie může dáti žádoucí a nezvratnou odpověď na ty ustavičně znova se objevující pochybnosti o někdejší velikosti starého Velehradu. Bohužel nenašlo se dosud mecenáše, jenž by na prozkoumání takové potřebný náklad vedl. *V. H.*

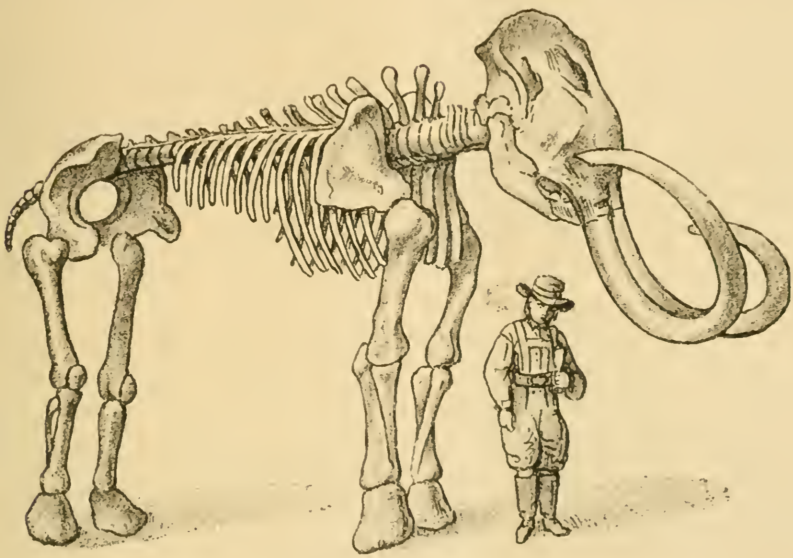
Byzantská mince ze VI. století. Jeden sedlák vyoral tyto dni u Uh. Hradiště na kopci vedle Mařatického kostela, na tak zvaném Praporci měděnou minci císaře Justiniana, za let 527.—565. v Cařihradě panovavšího. Na této minci jest podobizna císaře s diadémem. Opis, jak se zdá, zní DNIVSTINI—ANVS . . PAVC. Vedle podobizny jsou po každé straně kříže na podstavcích. Na druhé straně jest monogram p. Marie, s křížem na vrchu a okolo toho psáno: ANNO CON XIII, to jest „roku konsulatu třináctého." Tedy jest mince ta ražena r. 540. Jak tento peníz na Moravu se dostal? Nepochybně skrze ruce obchodníků, nebo čím dál tím více vychází na jevo, že ve vlasti naší již v dobách předhistorických obchodní ruch byl velmi živým a že po Dunaji čilé bylo spojení se slovanským východem, popřednosti s Cařihradem. Podivné jest jméno kopce „Praporec". Latinsky by jméno to asi přeložiti se dalo slovem „castrum" neb „castellum". Očividně samo ono místo, na kterém náhodou tato mince na jevo vyšla, mělo důležitosť historickou snad od nepaměti. *Prof. I. Tkáč.*

Liturgije staromoravská. Vědátoři vedou od několika desítiletí o to tuhý spor, zdaž psali a hlásali sv. Cyrill a Method slovo boží starobulharsky aneb staroslovensky? Dosavadní výsledek sporu toho učeného jest, že jedni i druzí nazývají liturgiji sv. Cyrilla a Methoda staroslovanskou; avšak lid na Rusi, v Srbsku a Bulharsku, kde ještě řád cyrillomethodějský zavládá, nedbaje hádek učených, nazývá liturgiji tu staromoravskou. Tisíciletá tradice tato, na celém východě slovanském běžná, zdá se nám býti také nějaké váhy při posuzování, jakým jazykem psali a slovo boží hlásali bratři soluňští a bylo by již na čase, aby s tradicí tou čítalo se do opravdy. Pro nás Moravany alespoň věc ta jest veledůležitou.
P. I. V.

Lochy v Haliči. Jako na Moravě naskytují se také ve východní Haliči umělé pod zemí vykroužené jeskyně, jimž říkáme lochy. U Rusínův nazývají se záhadná bydliště tato pečerami a o některých z nich vypravuje lid, že prý v nich přebývali „pečerníci". Slovem tím vyrozumívají se poustevníci (anachoreté). Připomínáme věci k tomu účelu, aby skoumatelé v oboru tomto pilni byli porovnávání lochů moravských s podobnými nálezy v zemích sousedních, zejmena v Haliči, kde úsilím hr. Dzieduszyckého ve Lvově vzniká spolek archaeologický, jenž za příkladem muz. spolku olomuckého, vedle jiné činnosti, také sbírání lidového vyšívání svou pozornosť věnuje. *P. I. V.*

Kostra slona mamuta. Již častěji v listech těchto vzmínka se stala o velikánském mamutu, který za dob předpotopních celými stády pásával se po nivách moravských. Tentokráte (viz obr. na str. této) podáváme nákres celé kostry mamutí a sice podle vzoru, který chová se v zoologickém muzeji moskevském. Kostra ta jest rozměrů v pravdě obrovských, avšak není docela úplná, any nejspodnější kosti okončin nahrazeny jsou dřevěnými podstavci. *J. H.*

Památky moravské v Číně. Ruský časopis „Kurýr" před nedávnem měl zprávu toho znění, že prý v paláci mukdenském v Mandžursku chovají se bohaté sbírky starožitností moravských, které uloupili a odvezli odtud Mongolové r. 1241. Vrátivše se do Azije zavezli prý válečnou kořisť svou do některých svatých měst, jako zejména do města Urgy v severním Mongolsku, odkudž později poklady ty, mezi nimiž prý se nachází mnoho vzácných rukopisů slovanských, přeneseny byly do

Kostra předpotopního slona mamuta.

O účinku nástrojů kamenných. Nejeden asi ze ctěn. čtenářů nedůvěřivě čítá, že za pravěku dávného lidé neznali ještě kovů a ve příčině té pomáhali si nástroji kamennými a sice s účinkem dobrým. Bude je tedy snad zajímati, že jistý p. ze Sehestedu na statku svém v Norsku r. 1879. praktickými zkouškami nezvratně dokázal, že se nástroje takové ku práci stolařské i tesařské hodí dobře. Napřed podle jeho rozkazu pracováno v dílně stolařské nástroji z pazourku štípanými. Jakmile pozoroval, že pracovníci nabyli zručnosti, rozšířil své zkoušky a dal si zbudovati dřevěnou chýži, při kterémžto díle taktéž nižádného nástroje kovového nebylo užito a které přece zdařilo se dokonale. Celkem kamennými sekyrami pokáceno bylo množství borových stromů, jednou sekyrou dokonce 27 takových kmenů, aniž mezi tím byla broušena. Kus kmene posledního, totiž 27., jenž má průměr 20 cm. chová se v muzeji kýlském. *Dr. J. W.*

různých paláců císařských v Číně. Byv na zprávu tuto od svých přátel v Přerově upozorněn, zařídil veled. p. poslanec Ign. Vurm, horlivý to člen spolku našeho, čeho třeba bylo, u vys. vlády, aby naši konzulové v Číně se přesvědčili, pokud zpráva „Kurýru" zakládá se na pravdě. Konzulové byli vyzváni, aby k záležitosti této obrátili zřetel a podali zprávu, jakým způsobem by lze bylo ony vzácné památky buď v originálech buď v kopijích získati. Neopomeneme ct. čtenáře o obsahu zprávy té uvědomiti. — Ostatně i jinde ve světě asi roztroušeno jest památek našich množství veliké a bude i dále úlohou muz. spolku, aby — pokud vliv a prostředky jeho stačí — památky takové získal nebo alespoň podrobné jich vypsání si opatřil. Protož prosíme snažně všecky ct. členy spolku, aby neopomenuli nás upozorniti, kdyby o nějakých památkách našich v cizině zvěděli; neboť jenom usilovným spolupůsobením všech členů může spolek úlohám svým dostáti plně. *J. H.*

Literatura týkající se naší vlasti.*)

Příspěvek ku dějinam Slovanstva. Od dra. **J. Wankla.** *(Beitrag zur Geschichte der Slaven in Europa. Von dr. H. Wankel)* V Olomouci. 1885. Nákladem vlastním. Neustálé tvrzení cizích spisovatelů, nejvíce historiků německých, že vzdělanosť všecka od západu dostala se ku Slovanům, mělo za následek, že bychom málem nepravdě této již sami byli uvěřili. Ovšem tím vinni jsou též dějepiscové naši, kteří sice politické události světa slovanského dosti zevrubně vylíčovali, ale pramálo všímali si očividných stop dávní, samorostlé a veliké vzdělanosti Slovanů dřevních a v té příčině alespoň mlčením nebo líčením nedostatečným téhož hříchu se dopouštěli, jako onino historikové cizí. Proto s upřímnou radostí a s díky vřelými vítáme spis předního anthropologa našeho, dra. Wankla, v němž trefně dokázáno, kterak původní vzdělanosť Slovanů mnohem větší byla nežli kultura jejich západních sousedů a že tito namnoze násilně domácí pokrok mezi předky našimi vyhubili a vštěpovali jim pak řády západní, které s onou vlastní kulturou slovanskou nedají se ani porovnati, že tedy západ kulturu mnohým slovanským kmenům vzal, nikoliv však dal, jak dosud nepravdivě se tvrdilo. Bohda, že od nynějška historikové naši budou míti již tolik zmužilosti, aby zastali se ve příčině této pravdy tak dlouho zapírané a dali předkům vlastním, což jejich jest. Statečný a vší chvály hodný příklad našeho dra. Wankla alespoň takové zastávání dávné kultury naší učinil jim — povinností, kterou zajisté rádi budou plniti. *J. M.*

Diluvialní hrabosi *z jeskyň moravských. Sepsal dr.* **J. N. Woldřich.** *Ze zpráv o zasedání české společnosti nauk r. 1884.* Jest to velmi zajímavé pojednání o předpotopních hraboších, jejichžto zbytky prof. K. J. Maška z Nového Jičína našel v jeskyních Čertově díře a v Šipce u Štramberka a to počtem přehojným (9000 dolejších čelistí a asi 300 zbytků lebek.) Badatel proskoumav všecky tyto zbytky důkladně, přichází k tomu výsledku, že druhdy u nás bývalo mnohem více druhů hrabošů a že v řadách jejich nalézaly se jisté typické středy, v nichž nynější druhy zastoupeny jsou. *J. H*

Příspěvek ku poznání rostlinstva Bezkyd a vysokého Jeseníku. Od dra. **E. Formanka.** *(Dr. Ed. Formánek, k. k. Prof. am sl. Gymnasium zu Brünn: Beitrag zur Flora der Beskiden und des Hochgesenkes. Oesterr. botanische Zeitschrift 1881).* Spisovatel, jenž v prázdninách 1883. procestoval naznačený kraj, aby ráz květeny tamní zjistil, podává výsledky svého pozorování v pojednání uvedeném. *J. Kl.*

Flora moravská a slezská. Složil **Ad. Oborný.** *Díl II. (Ad. Oborný: Flora von Mähren und österr. Schlesien II. Theil. Die Apetalen und Gamopetalen. Brünn 1884.) Cena 3 zl.* Poukazujíce ku zprávě své o první části spisu toho na str. 32. ročníku předešlého, podotýkáme, že i tato část, obsahující bezkorunné a srostloplátečné rostliny (konec srostopl. teprv v díle III.), jest se stejnou pílí psána, jako předešlá, honosíc se zevrubnými zprávami o rozšíření jednotlivých druhů rostlinných. Rozdělení Mentha arvensis a palustris na četné odrůdy není tak šťastné a odporučitelné, jako rozdělení starého druhu Thymus Serpyllum na T. angustifolius, Marschallianus, montanus, alpestris a humifusus, které spisovatel provedl a jež každý, kdož blíže mateřídouškou se zabývá, schvalovati bude. Solanum miniatum (alatum Mönch) uvádí se jako dobrý druh. Že Hieraciím a jich míšencům mezi složnokvětými obzvláštní píle bude věnována, dalo se od Oborného očekávati. Taraxacum corniculatum i leptocephalum jsou podle všeho jen odrůdy a nikoliv druhy. *J. Kl.*

Geologická mapa okolí brněnského. Od **A. Makovského** a **A. Řeháka.** *(Geologische Karte der Umgebung von Brünn, nach eigenen Aufnahmen entworfen von Alex. Makovsky und Ant. Rzehak.) Vydáno přírodozpytným spolkem brněnským roku 1883.* Základem podrobné mapy této jsou mapy gener. štábu ($\frac{1}{75\,000}$) a sice pruh 9. sloupec XV. (Brno) a pruh 8. sloupec XV. (Boskovice a Blansko) a sice tento poslední as do dvou třetin výšky, poněkud nad Boskovice, jež oba v jedno jsou spojeny. Na mapě té rozeznáno 21 útvarů a sice: I. Alluvium. II. Diluvium: 2. Jíl hrnčířský a hlína. 3. Štěrk a písek. 4. Usazeniny balvanů; III. Neogén: 5. Mořský tégl. 6. Vápenec lithothamniový, 7. Mořský písek a pískovec, 8. Schlier. IV. Oligocän: 9. Pískovec a modrý slín. 10. Břidlice menilitové. V. Svrchní křída: 11. Opuky. 12. Kvádrový pískovec. VI. 13. Bílá Jura. VII. Perm a Carbon: 14. stazeny v Permcarbon. VIII. 15. Kulm. IX. Devon: 16. svrchní a střední. 17. spodní. X. Prahory: 18. Břidlice dioritické a horniny balvanité, 19. Žulový syenit. 20. Krystal. a polokrystal. břidlice.

*) Pod tímto záhlavím stručně recenzujeme každé dílo kteréhokoli odboru ku vlastivědě patřící, jež redakci těchto listů bylo zasláno, načež dotyčné pány auktory a nakladatele pozorny činíme.

21. vápence v krystalických břidlicích. Ku mapě této, v podrobnostech některých od map starších podstatně se lišící, vydáno ve zprávách téhož spolku dílo:

Geologické poměry v okolí brněnském. Od A. Makovského a A. Řeháka. (*A. Makorsky und A. Rzehak Die geolog. Verhältnisse d. Umgebung v. Brünn.* Verh. d. naturforsch. Vereins in Brünn Bd. XXII. 1884. pag. 1.—154.). V pojednání vykládá se zprvu o orografických a hydrografických poměrech, načež část geologická následuje. Přihlížejíce ku vlastním výzkumům, pronášejí auktoři místy názory, s dosavadními se neshodující, tak že mnohé i s odporem se setkají. Tak provedeno k. p. spojení syenitu t. z. žulového syenitu i aplitu, o nichž na str. 152. I. ročn. Časop. jsme pojednávali, v jediný útvar t. z. žulového syenitu, jehož odrůdy uvedené se v textu areiť rozeznávají. Za to oddělují se od syenitu i na mapě dioritické břidlice a kamení balvanité vším právem. Vysvětlení vzniku břidlic dioritických jako tuffogenních usazenin podmořských, spojených zrnitým dioritem se syenitem, nemůžeme odporučiti. Dioritických hornin těchto v textu více pruhů se uvádí, na mapě však pouze jeden udán! Spisovatelé nepokládají syenit za mladší devonu, domnívajíce se, že syenit později byl spodní silou jen výše vytlačen, způsobiv tím vzpřímení sousedních devonských vrstev! Devon rozlišen na základě nálezu spisovatelů na spodní, střední a svrchní se vší určitostí, na mapě však jen dvojí útvar: svrchní i střední, a spodní vyznačen. Útvar kamenouhelný produktivní a permský spojeny pro povlovné přechody v jedno, ač tuším neprávem. Tím způsobem by se dalo mnoho útvarů stáhnouti v jedno! Pískovec kvádrový a opuky pokládají spisovatelé za analogon českých Rokycanských a Bělohorských vrstev. Mapa i vysvětlivky poslouží jako vůdce v krajině Brněnské milovníkům geologie co nejlépe a co do podrobného pozorování zůstanou cenným příspěvkem ku poznání naší vlasti.

J. Kl.

Kronika olom. spolku muzejního.

Období poslední, od vydání 4. č. Časopisu prošlé, pro spolek náš ve mnohých příčinách bylo veledůležitým. Především tuto zaznamenáváme vyznamenání, kterého se muzeji našemu dostalo dne 8. prosince 1884. vzácnou návštěvou nejvyššího hodnostáře zeměpanského na Moravě, p. místodržitele hraběte JUDra. B. ze Schönbornu, jenž již dříve přistoupením za člena zakládajícího a jiným též přispěním blahosklonným spolku muzejnímu přízeň svou prokázal. Jeho excellence uvítán byv předsedou spolku, p. hrabětem A. d'Orsayem, místopředsedou p. drem. J. Hynkem, kustodem p. drem. J. Wanklem, pokladníkem p. drem. F. Pokorným a členy výboru, p. J. L. Černým a redaktorem Časop. J. Havelkou, přes hodinu s velikou pozorností prohlížel si památky různé, které dosud ve sbírkách našich jsou seřaděny. Zvláště zajímaly Jeho excellenci bronzy nákelské a slatěnické jakož i špičská monstrance dřevěná. Avšak nejvíce obdivu Jeho excellence vzbudilo nastrádané tu vyšívání lidu moravského, k němuž výklad patřičný podávala opatrovatelka sbírky výšivkové, pí. V. Havelková. Pan místodržitel několikráte nadšenou chválu vzdal překrásným těmto pracím lidovým a odcházeje odtud muz. spolku vyslovil úplnou svou spokojenosť. Návštěva Jeho excellence všem členům spolkovým zajisté zůstane v uctivé paměti a mocným jim vezdy bude povzbuzením, aby horlivě a spojenými silami snažili se za krásnými úkoly spolku muzejního.

Členů nových zatím přibylo 203, z nichž 10 jest zakládajících a sice: slečna Růžena Kramářova v Olomouci, svob. pán Arnošt Loudon, velkostatkář v Bystřici p. H., p. Rastislav Mrázek, architekt v Oděse, vel. p. Alois Potěhník, farář v Častolovicích, p. Miloš Procházka, kněhtiskař v Olomouci, pí. Miloslava Procházková, vdova v Olomouci, p. František Bedřich Ševčík, c. k. professor na vyšší reálce ve Vídni, slav. záložna rolnická v Kralicích, slav. rolnická záložna v Příkazích a slav. záložna rolnická v Nákle. Ostatní členové jsou řádni.

Jak již v čís. 4. Časop. bylo ohlášeno, konal muz. spolek dne 30. listopadu 1884. první výroční hromadu valnou a sice v místnostech „Matice školské" v Olomouci. Shromáždění bylo velmi četné i vybrané; byli tu zástupcové všech stavů a povolání jak z Olomouce tak i z okolí blízkého i dalšího. Poněvadž předseda spolku, veled. p. hrabě d'Orsay, pro nešpory sváteční teprv později mohl se dostaviti, zahájil schůzi pan místopředseda, JUDr. J. Hynek, po 3. hod. odp., uvítav přítomné slovy srdečnými. Na to přednesl jednatel, p. E. Buřka zprávu jednatelskou, v níž vřele a přece vážně, nadšeně a zároveň pravdivě vylíčil působení spolku

muzejního za roku právě minulého. Zprávou jeho, která plným zněním uveřejněna byla v listech denních, důležitosť muzeja našeho pro moravskou vlastivědu tou měrou jest objasněna, že každý člen přítomný odtud odnesl si nemalé povzbuzení pro budoucnosť. Jistotně ze srdcí upřímných zněla hlučná pochvala, jíž řečníkovi za zdařilou jeho zprávu se dostalo. — Na to slovo dáno pokladníkovi p. dru. Fr. Pokornému. Podle zprávy jeho přijato až do 15. listopadu r. 1884. od 38 členů zakládajících 825 zl., od 950 členů řádných 1017 zl. a na darech 217 zl., tedy celkem 2059 zl. r. č. — Vydání na Časopis, na koupi starožitností, na kopání archaeologické, na poštovné, na potřeby kancelářské, na tiskopisy a různé potřeby drobné činilo za tutéž dobu 1113 zl. 90 kr. r. č. Zbývalo tedy celkem 945 zl. 10 kr., z nichž 873 zl. 84 kr. uloženo v ústřední záložně v Olomouci, ostatek pak, totiž 71 zl. 26 kr. činila pokladniční hotovosť. Stav finanční tak příznivý naplnil přítomné členy nemalým uspokojením. Po té pan professor J. Malec jménem všech 3 revizorů účtů zprávu podal toho znění, že revizorové jak hotové jmění spolkové tak knihy i účty důkladně prozkoumali a všecko nalezli v pořádku nejlepším, pročež navrhují valné hromadě, aby udělila své absolutorium, což také stalo se pak jednohlasně. — Nežli přikročeno ku 4. odstavci pořádku denního, ku volbám, oznámil místopředseda p. dr. J. Hynek, že na základě §. 19. stanov spolkových celá řada venkovských pp. členů písemně volby výboru a revisorů se súčastnila a volební lístky své řádně podepsané výboru zaslala a sice: z Přerova 20 členů, z Holešova 20, z Mor. Ostravy 25, z Litovle 11, z Tovačova 15 a z Dolan 1 člen. Po krátké přestávce sbírány jsou mezi přítomnými údy lístky hlasovací a odevzdány třem pp. skrutatorům. — Na to přistoupeno ku volbě dvou čestných členů: velebného p. professora Fr. Koželuhy v Prostějově a veledůst. rady kons. p. Rud. Kašpara, děkana a faráře v Holešově, kteřížto oba pánové o spolek náš převelikých zásluh mají. Proto také volba jejich nadšeně a jednohlasně schválena jest celým shromážděním. Jsou to první naši členové čestní a Bůh zachovej je spolku našemu po mnohá, mnohá ještě leta! — Potom měl stanoven býti předběžný rozpočet pro příští rok spolkový; poněvadž však uznáno, že spolek jest ještě ve svých začátcích a dosud velmi nesnadno předkem určiti jeho příjmy budoucí a vydání, usnesla se valná hromada, aby věc ta prozatím ponechána byla ještě výboru a ten pak aby na příští výroční valné hromadě vymohl si dodatečné schválení. — Poněvadž již před valnou hromadou členové někteří projevili přání, by pozměnily se tu onde stanovy naše, i tato záležitosť vzata na přetřes; avšak v průběhu rokování projeveny od jednotlivých řečníků názory tak různé, že přestala valná hromada na tom, (poněvadž obmýšlené změny beztoho nejsou ani značny ani naléhavy) uložiti výboru, aby přání vyslovená ještě jednou uvážil a podle uznání svého snad nějaké mimořádné valné hromadě ku schválení předložil. — Konečně pan dr. J. Ambros jménem všech 3 skrutatorů podal zprávu o vykonaných volbách. Celkem odevzdáno 149 hlasů, jimiž většina kandidátů, výborem starým navržených, zvolena jest jednohlasně; jen některým kandidátům dostalo se 148, 146 a 138 hlasů. Zvoleni za členy výboru: p. dr. J. A m b r o s, koncipient, p. E. B u f k a účetní, p. J. L. Č e r n ý, jen. zástupce „Slavije", p. professor J. H a v e l k a, p. dr. J. H y n e k, advokát, vel. p. M. K r á č m e r, koop. u sv. Michala, p. J. K r a m á ř, měšťan, p. J. M a l e c, prof., veledůst. p. hrabě d'O r s a y, kanovník, p. dr. Frant. P o k o r n ý, lékař, všickni v Olomouci; vel. p. M. R ů ž i č k a, kaplan v Nákle, p. Fr. S l a m ě n í k, ředitel v Přerově, p. J. S y t k o, okr. školdozorce, p. dr. J. W a n k e l, lékař, vel. p. Ig. W u r m, poslanec, všickni v Olomouci; za revisory určeni byli: vel. p. J. V y v l e č k a, katecheta a p. J. P o s p í š i l, účetní. — Domníváme se, že volby tyto téměř veskrz jednohlasné mají vážný svůj význam. Jsouť ony důkazem, že spolek muzejní spočívá na základech pevných a širokých, že každý v něm najde místa, kdo chuti má ku p r á c i v ě d e c k é a o b ě t a v é, že však ani pro ctižádostivé snahy jednotlivců ani celých stran půdy v něm bohda nikdy nebude. — Když pan místopředseda valnou hromadu byl ukončil, rozešli se shromáždění pp. údové a nově zvolený výbor ihned se konstituoval takto: Předsedou zvolen veledůst. p. hrabě A. d'Orsay, místopředsedou p. dr. J. Hynek, jednatelem pan účetní E. Bufka, pokladníkem p. dr. Frant. Pokorný, kustodem p. dr. J. Wankel a jeho zástupci pp. prof. J. Havelka a J. Malec. Konečně pí. V. Havelková ustanovena opatrovatelkou oné části sbírek našich, která obsahuje vyšívání lidové a kroje národní. — Takto tedy jarý a čilý spolek náš započal druhou roční svou pouť. Jsme tím jisti, že uznalé obecenstvo naše veledůležitému podniku tomu vlasteneckému, který celé Moravě činí česť, přízeň svou zachová i dále. — Nový výbor ihned na starosť si vzal provedení záležitosti veledůležité, která již delší dobu byla připravována, totiž v ý s t a v u n á r o d n í h o v y š í v á n í m o r a v s k é h o. Vyšívání lidu moravského a jeho krajkářství jest pře-

vzácný skvost, kterým vlasť naše po pravdě se může honositi; jest to větev samorostlé naší vzdělanosti, která počátkem svým sahá až do dávného pravěku a lidu našemu činí velikou česť. Národní vyšívání moravské až do nejmenších podrobností má názvosloví domácí, což nejlepším jest důkazem, že vzniklo, vyklíčilo a rozkvetlo na půdě vlastenecké. Vyšívání to nejen svědčí o velikém nadání průmyslovém lidu našeho, o píli mravenčí, o vytrvalosti a neobyčejné dovednosti jeho, ono zároveň představuje vlastní naše umění národní, které dochovalo se nám po dávných naších předcích a v němž nejenom vytříbený, krasoumný vkus, nýbrž i mistrná kresba, skladba a nekonečná tvořivosť ornamentální, jakož i dojemný soulad barev se jeví měrou na nejvýš překvapující. Ze všeho zřejmo nezvratně, že to výsledek práce staleté, že se na tisíce myslí a očí účastnilo na zdokonalování lidového vyšívání. — A přece bohužel účinkem ruchu a nevkusu novověkého vyšívání naše na celém západě moravském úplně již zaniklo a také na Hané, na Valašsku morav. a částečně i na jižní Moravě hyne úžasně. Nesmíme dopustiti, aby vzácný skvost ten i jinde na Moravě se kazil; byla by to škoda věčná a nevšímavosť naše v té věci hříchem na vlastním národě. My naopak musíme se přičiniti, aby vyšívání naše podobně jako na mor. Slovensku i na Hané, na Valaších a jinde po Moravě na novo zase se vzkřísilo, rozvilo a přišlo opět k té cti a vážnosti, které požívalo za našich předků a které také zasluhuje měrou vrchovatou. K tomu cíli odhodlal se muzejní spolek zaříditi výstavu mor. vyšívání lidového a v tom směru i příště působiti bude neunaveně. Avšak muz. spol. nebylo by lze bývalo ani první tu výstavu přivésti k místu, kdyby mu nebyla upřímnou radou a pomocí přispěla celá řada národovců a vlastenek horlivých, zvláště pak veled. p. konsist. rada P. I. Vurm v Olomouci. Jemu tedy na místě prvním, ale i všem ostatním dárkyním spanilomyslným a dárcům štědrým, všem sběratelkám i sběratelům ochotným a pilným muz. spolek tuto vzdává díky co nejvroucnější. Bůh zaplať jejich přízeň a dobrotu!

Po mnohých poradách a pracích přípravních povolil výbor muz. spolku potřebných prostředků peněžitých a usnesl se na tom, aby vlastní aranžování výstavy svěřeno bylo členu výboru, prof. J. Havelkovi a choti jeho pí. V. Havelkové a ti aby další pomoci vyžádali na ctén. dámském odboru (č. 4. str. 176) muzej. spolku, který již při sbírání předběžném velmi horlivě si byl počínal. Na ukrytí výloh výstavních ustanoveno mírné vstupné 10 a 20 kr. Pí. V. Havelková přijala na sebe úlohu, nákladem spolkovým vydati stručný katalog výstavní, což také se stalo. Uskutečnění výstavy nemálo usnadněno tím, že předseda spolku, veled. p. hrabě A. d'Orsay ochotně propůjčil 3 prostranné světnice, které na větší výstavu jsou jako stvořeny. V těchto 3 světnicích a částečně také ve vedlejší místnosti muzejní na 16ti stolech a též na stěnách vyloženo a vyvěšeno bylo celkem 2295 kusů krásného, převzácného vyšívání lidu našeho. Co možná, vyšívání hanácké, slovenské, valašské a jihomoravské tvořilo každé o sobě skupiny zvláštní a těžko věru bylo říci, kterému z nich sluší obdiv větší. Když všecky přípravy byly ukončeny, zahájena jest výstava dne 6. ledna r. 1885. slavnostně a za přítomnosti mnohých vzácných osobností, zejména také p. c. k. okr. hejtmana, p. měšťanosty olomuckého a j. m. Při zahájení jak předseda spolku, p. hrabě A. d'Orsay, tak starostka odboru dámského, pí. E. Wanklová, vzletným a nadšeným oslovením na důležitosť a význam výstavy, první to svého druhu u nás, poukázali. Na to pak výstava každou středu, sobotu a neděli ráno i odpoledne bývala přístupnou až do 2. února. Aby bylo náležitého dozoru a navštěvovatelé upozorňovali se na předměty nejvzácnější, bylo vždy několik dám rozšířeného k tomu cíli odboru dámského přítomno, které s velikou ochotou a důkladností úlohu svou vykonávaly. Jsou to jmenovitě: pí. Absolonová, pí. Bazalová, pí. Broncová, pí. Černá, pí. Černochová, pí. Frodlová, pí. Hynková, pí. Jiřičková, pí. Lipčíková, pí. Mičáníková, pí. Nešverová, pí. Othová, pí. Pospíšilová (pokladnice), pí. Šojkova, pí. Šromotová, pí. Vyšínova, pí. Žáčkova (pořadatelka dozoru), sleč. Benýškova, sl. Chytilova Julie, sl. Chytilova Marie, sl. Cholavova Amalie a Olga, sl. Fejfarova, sl. Geislerova, sl. Hatašova, sl. Koblihova, sl. Otáhalova, sl. Rozsívalova, sl. Porazilova (pokladnice), sl. Štajmanova, sl. Šindlerova, sl. Wanklova, sl. Zimmermannova a sl. Zapletalova, jimž všem za přispění laskavé buďtež díky vřelé.

Celkem výstavu navštívilo a zajisté také jednomyslně jí se obdivovalo něco přes 2000 hostí z blízka i z daleka. Sluší spolku muz. zajisté ke cti veliké, že výstavu také navštívil Jeho eminence, nejdůst. p. landkrabí B e d ř i c h z F ü r s t e n b e r k u, k a r d i n á l, k n í ž e-a r c i b i s k u p olomucký a přes hodinu kochal se na převnadném vyšívání moravském. Z jiných vzácných hostí buďtež jmenováni: Panující kníže Lichtensteju, hrabě Berchtold s rodinou, kníže Windischgräz z Vídně, světící biskup p. hrabě G. Belrupt a ostatní veled. kanovníci olomučtí, sl. damský spolek Vlastimila z Prostějova, předsedkyně Vesny,

pí. J. Kusá, pí. H. Wurmová a jiné dámy z Brna, sl. dámský spolek Vlasta z Přerova, pí. L. Mládková a jiné dámy z Ostravy. — Že výstava byla rázu neobyčejného a ceny převeliké, vysvítá též z toho, že samo vys. c. k. ministerstvo kultu do Olomouce vyslalo pí. E. Bachovou, ředitelku odborné školy státní pro umělé vyšívání ve Vídni a první to auktoritu u nás co do prací vyšívaných, aby výstavu prostudovala a podala o ní zprávu. Paní Bachová dne 2. února 1885. v místnostech výstavních u přítomnosti obecenstva měla německou přednášku, v níž slovy vřelými, úchvatnými výkládala, kterak jest vyšíváním moravským překvapena, ba okouzlena; že nikde ještě neviděla tolik mistrovských pokladů vyšívání lidového pohromadě jako tuto. Chválila opětovně snahu muz. spolku, že vzchopil se ku potření moderního nevkusu a ku pravému zvelebení ženských prací ručních. Vzletná řeč pí. Bachové v několika listech denních otisknuta byla slovně i v překladu. Nemýlíme se asi v domněnce, že hlavně zprávami pí. Bachové známosť o výstavě naší a o mor. vyšívání vůbec pronikla až do kruhů nejvyšších; neboť dovídáme se, že zvláště vysokor. choť Jeho cís. výs. p. arcivévody Karla Ludvíka vyšívání moravské velice zajímá a že pronesla přání, aby vznešené dcerušky Její v překrásném umění tom řádně byly vycvičeny. Kéž by si ze smýšlení tak šlechetného všecky dámy naše vzaly příklad a učily se od dovedných našich venkovanek, zejména pak od Slověnek mor., pravé kráse a krasochuti ušlechtilé! — Veškeré výlohy výstavní činily 142 zl. 61 kr., vstupného a darů vybráno 258 zl. 48 kr. Zbývající obnos 115 zl. 87 kr. ustanovil výbor muz. spolku na zakoupení památného našeho vyšívání lidového, ku kterémužto účelu i dalších prostředků peněžitých hodlá povoliti, aby tento neocenitelný skvost moravský v muzeji našem co možná bohatě byl zastoupen.

Sbírky muzejního spolku.

Sbírek muzejních od výkazu posledního zase přibylo hojně.

Přírodniny z doby geologické darovali: Veled. p. K. Kašpar, děkan v Holešově, velikou sbírku zajímavých nerostů z Bludova a okolí, p. J. Zenčák, familiant z Kožušan, zkamenělé dřevo, p. dr. F. Dvorský, professor v Třebíči, bohatou sbírku nerostů a hornin z okolí třebíčského.

Památky pravěké darovali: P. V. Zák, stavitel v Přerově, železný mlat (sekyru) z VIII. století, p. V. Řídký, mlad. učitel v Nezamyslicích, různé starožitnosti drobné, p. J. L. Černý, jen. zástupce Slávije v Olomouci, předpotopní čelisť zvířecí z Příbrami, p. F. Bukůvka, rolník ve Slatěnicích, bronzový celt (sekýrku), vyoraný na svém poli, p. E. Šubert, nadučitel v Šumvaldě, starožitný žernov od Rohle, p. V. Pospíšil, přednosta stanice v Příkazích, starožitný mlat z Nákla, vel. p. M. Růžička, kaplan v Nákle, různé předměty (mezi nimi také zajímavý mor. vivianit) z bývalého nákolí nákelského, z nichž vychází na jevo, že v pozdějších dobách pravěkých taveno na tamním nákolí i železo.

Do sbírky historických památek darovali: Vel. p. J. Sedláček, farář ve Špičkách, dřevěnou gotickou monstranci ze XIII. věku, p. J. L. Černý, jen. zást. Slávije v Olomouci, švédskou kamennou kouli dělovou, která zazděna byla na domě p. F. Kubíčka v Řepčíně.

Také sbírka mincí valně zase jest rozmnožena. P. B. Opočenský, officiál v Olomouci, daroval sbírku starých mincí stříbrných, sleč. Karol. z Lany v Ratiboři 93 různých mincí stříbrných a měděných, p. Hudec z Holice daroval zlatou minci Ladislava krále z r. 1570. a 5 mincí stříbrných, p. A. Michalík, bohoslovec v Olomouci, 10zlatkovou bankocetlu, p. J. Černý, jen. zást. Slávije v Olomouci, stříb. peníz římský, stř. peníze ze XVII. a XVIII věku, p. Fr. Fišer ve Fryštáku papírové peníze a 36 penízů stříbrných a měděných, p. V. Žák, stavitel v Přerově, pamětní peníz z r. 1758., p. prof. J. Čermák v Olomouci 2 mince turecké, vel. p. J. Kachník, vikař v Olomouci, 2 mince stříbrné, p. V. Řídký, učitel v Nezamyslicích, 100 mincí měděných, p. K. Zbořila, učitel v Bohutíně, 24 měd. a stř. mincí, p. A. Netopil v Pavlovicích, star. stříbr. peníz, vel. p. V. Plhák, kooperator ve Svitavách, 2 star. mince stříbrné, p. E. Bronec, prof. v Olomouci, 33 měděných mincí, vel. p. M. Vymazal, farář v Laškově, star. peníz stříbrný, p. J. Benda z Čechůvek 6 star. mincí měděných, p. J. Jančík, lékař v Kostelci, 46 stříbr. a měděných penízů, p. D. Wolf, administrátor „Našince“ v Olomouci, 10 mincí stříbr., vel. p. F. Zmeškal, kaplan v Olomouci, 2 bankocetle, p. Chytil F., rolník v Nákle, star. peníz stř., p. Malec J., prof. v Olomouci, pamětní peníz.

Listiny spolku darovali: P. J. V. Bohdan, medik v Praze, listinu lat. z r. 1660., p. F. Fišer ve Fryštáku listiny z r. 1762 a 1821., p. B. Jelínek, kustos v Praze, 19 listin mor. a slezských, list s pečetěmi, zaučný list mlynářský, p. A. Netopil v Pavlovicích listinu z r. 1641., p. J. Schürer, vrch. rada účetní ve Vídni, 3 listiny české o Mor. Ostravě ze XVI. věku

Co do jiných památek rukopisných darovali: Vel. p. J. Kachník, vikář v Olomouci, čínský rukopis, p. V. Wällersdorfer, správce statku v Bystřici, řád městský s vlastnoručním podpisem Karla VI., p. J. Schürer, vrch. rada ve Vídni, rukop. práva kníž. opolského a ratiborského.

Též kněh a brožúr přibylo: P. J. Španiel, naďučitel v Rouštce, daroval star. český kancionál, p. A. Dohnal, učitel v Ratiboři, jihoslovanskou knihu modlitební, důst. p. K. Opočenský, ev. farář na Vsetíně, starý kancionál a j., sleč. Karolina z Lany v Ratiboři několik děl latinských, p. dr. professor J. Woldřich ve Vídni všecky novější své spisy anthropol., zejména spisy o diluviální fauně cuclavické, p. K. Bieťel, inženýr v Kroměříži, svůj spis o román. oknech u svat. Václava v Olomouci a j., p. C. Černoch, lékař v Žirovnici, star. knihu naučení a příkladů, p. J. Orth v Jindř. Hradci svůj nástin J. Hradce v XV.—XVIII. věku, p. G. Struschka, inspektor v Kroměříži, své dílko o předh. nálezích na Kroměřížsku, p. dr. M. Kříž ve Ždánici své spisy o jeskyních moravských, p. inspektor J. K. Hráše své „zemské stezky a brány", p. K. Janský v Táboře dílo Křížkovo „z dějin starých Slovanů", p. J. Vévoda, nájemník dvoru ve Studenci, Thamův slovník, p. J. Kramář, měšťan v Olomouci, 45 knčh a knížek různého obsahu, které vydány jsou jeho nákladem, p. V. Řídký, učitel v Nezamyslicích, 9 star. kněh obsahu náboženského, p. J. Schürer, vrch. rada účetní ve Vídni, Weingartnův Fürstenspiegel, 2 díla latinská, tabulu alfabeticu a j., p. J. F. Bečička, kup. mládenec ve Chropiní, Köhlerův zeměpis z r. 1745., p. J. Zenčák z Kožušan dílo „růži duchovní" z r. 1696.

Z novějších předmětů darovali: P. dr. J. Wankel, lékař v Olomouci, hliněný kalich z Krakova, p. J. Braun, hostinský ve Štěpánově, starou židovskou lampu mosaznou, p. J. Moučka, rolník ve Smržicích, podobiznu Jak. Kresy, p. Jos. Kramář, měšťan v Olomouci, rákosku se stříbrným kováním, 11 kusů náčiní z nejjemnějšího míš. porculánu, starší sklenici, moravský majolík, 3 fotografie a 6 malířských studií, pí. Kubková z Nákla kamenný džbán, p. J. Fišera z Příkaz, džbán asi 100 let starý, vel. p. A. Žaluda, kap. v České Rudě, starožitnou sklenici, p. J. L. Černý, jen. zástupce Slávije v Olomouci, dýmku řezanou od samouka z Kvasic, p. B. Bauman v Olomouci závěsné karneolové pečátko, p. E. Bronec, professor v Olomouci, rytbu na perleti, p. J. Schürer, vrch. rada účetní ve Vídni, několik konchylijí, pí. F. Körschnerová, choť zemsk. rady v Brně, velikou řadu výrobků národních, kuriosit, dětských hraček a jiných věcí z Moravy, p. dr. F. Pokorný, lékař v Olomouci, 17 obrázků starých krojů.

Ale nejvíce ze všech rozmnožena byla sbírka národních krojů, národního vyšívání a jiných národních památek moravských tak sice, že jest to nejbohatší sbírka toho druhu vůbec, která sama o sobě tvoří malé muzeum, jež stojí za to, aby častěji bylo ohlednuto. Ke sbírce této přispěli: P. C. Meloun, kovář v Pavlovicích; vel. p. J. Fišara, farář v Č. Bohdíkové; sleč. A. Mendlíkova v Slatěnicích; veleb. p. Jos. Bilčík, farář v Brumově, přebohatou kollekcí krásného vyšívání slovenského, zejména límců ruk., úvodnic, čepců a j.; veleb. p. L. Vrbík, děkan v Šumicích, neobyčejně hojnou sbírkou velevkusných a dovedných prací slovenských, popřednosti vyšívaných límců na rukávce, při nichž všude naše terminologie vyšívačská označena; paní Lud. Jančová z Písku u Bzence, celou řadou vyšívání z rukávců, úvodnic, kordulek a j.; sleč. M. Rychmanova ze Bzence; sleč. Fialova z Přerova řadou vyšívání valašského; vel. p. F. Kvasnička, farář v Lipově, hojným vyšíváním ze slov. čepců, rukávců a kordulek; pí. A. Othová v Olomouci; p. Mat. Beňa, učitel v Súchově, hojnou kollekcí pestrého vyšívání slovenského, na němž všude terminologické názvy jsou poznamenány; pí. Fr. Záčková z Črtoryje; vel. p. F. Malota, farář v Majetíně; p. F. Řezníček, učit. v Odrlicích, četnou řadou památných prací hanáckých z Odrlic, zvláště z úvodnic, opléčí, límců, kordulek a j., ku kteréžto kollekci přispěly pí.: M. Fialová, N. Hubáčková, M. Spurná, N. Svozilová, A. Sadilová, A. Dostálová, J. Staroštíková, A. a M. Stratilová; — vel. p. Dan. Deutsch, farář v Kokorách, přehojnou kollekcí krásného a vkusného vyšívání hanáckého; sleč. A. Cetkovská z Kralic; pí. Broncová, choť professora v Olomouci; vel. p. F. Harna, farář ve Ckvalkovicích; sleč. K. Lužná v Kostelci hojným vyšíváním národním; sleč. E. Stratilova z Hunčovic; sleč. A. Loykova a sleč. N. Běhálkova z Tovačova; vel. p. M. Růžička, kaplan z Nákla, četnou sbírkou úvodnic, šat, límců, opléčí a j.; pí. Kubková v Nákle; pí. Heincová z Lobodic; sleč. M. Wanklova z Olomouce; pí. R. Dostálová ze Seničky; pí. K. Svozilova ze Seničky; pí. K. Korábová a R. Kouřilová z Boršova, K. Hanáková, C. Šimečková a K. Chytilová z Něčic a pí. E. Novotná z Kyjova; pí. J. Nieková z Kyjova řadou krásného vyšívání slovenského; p. K. Vrána ze Svatobořic; pí. T. Přemyslovská z Bedihoště; p. J. Pleský, správce školy v Halenkovicích; vel. p. F. Toman, děkan v Újezdě; sleč. F. Vysloužil-

lova v Újezdě u Vyzovic krásnými kusy staršího vyšívání národního; slečna F. Fišarova z Příkaz; p. V. Řídký, učitel v Nezamyslicích; pí. M. a A. Křížková ze Slatinek; pí. A. Běhalová ze Slatěnic; pí. K. Stavělová a p. Ječmínek starší z Hrubčic; pí. M. Kopecká z Třepčína; vel. p. Domin. Gottwald, farář v Lanžhotě, četnou kollekcí překrásného vyšívání jihomoravského; sleč. A. Vurmova z Klobouk; pí. M. Gregárková v Troubkách; vel. p. K. Bilčík, farář v Roketnici, velmi četnou řadou památného vyšívání hanáckého všeho druhu; p. J. Spurný v Dubanech; sleč. A. a M. Ondryskovy v Lanžhotě krásnou sbírkou tamního vyšívání; vel. p. Vácsl. Oharek, farář v D. Dubňanech, přehojnou kollekcí slovenského vyšívání, při němž až do nejmenších podrobností udány jsou naše názvy terminologické; pí. F. Hochová, choť starosty ve Hrubčicích; pí. M. Procházková v Olomouci; p. A. Očadlík z Hulína; p. J. Mikyska, učitel v Pavlově; pí. A. Feitová a Hejnarová z Bělkovic; p. C. Pluskal v Dubanech; pí. M. Nevrlá ze Slatěnic; sleč. F. Černíkova z Bojkovic; sleč. M. Koželuhova v Nové Vsi překrásným novým vyšíváním slovenským; p. F. Skalík z Nové Vsi; sl. M. Hluškova z Chylic; p. M. Šohaj a jeho choť v Lanšdorfu; p. Fr. Cahel a pí. Haintzová ve Hradšovicích velmi bohatou sbírkou krásného a pestrého vyšívání slovenského, zejména také starších prací, věru mistrovských; vel. p. F. Špička, kooperator ve Slavičíně; p. F. Prečan, starosta ve V. Týnci; pí. E. Lošťáková, choť gymn. ředitele v Uh. Hradišti; p. J. Homola, učitel ve Starém městě; sl. F. Dostálova v Žešově; důst. pp. Františkáni v Uh. Hradišti; slavná red. časop. „Slovače“ mor. v Uh. Hradišti; sleč. A. Frybortova z Kralic; pí. M. Filipková z Rataj; sleč. El. Lužných, farní hospodyně v Prusenovicích, překrásným vyšíváním hanáckým; p. Husička, starosta v Ratajích; p. J. Malec, professor v Olomouci; pí. F. Roháčková ze Zešova; p. K. Tvarůžek, adjunkt v Kyjově; vel. p. J. Kachník, vikář v Olomouci; sleč. M. Otáhalova a p. A. Otáhal, bohoslovec z Plešovce; p. J. L. Černý, jen. zástupce Slávie v Olomouci, fotogr. kroji národními z Čech; pí. A. Záčková v Olomouci.

Všem těmto dárcům štědrým a dárkyním spanilomyslným (jména ostatních uvedena byla již v čísle 4. tohoto časop.) výbor muz. spolku vzdává díky co nejvřelejší a ujišťuje je, že zejména tyto poslednější poklady národní dovednosti a práce moravské opatrovati bude vždy s úctou takovou, aby neporušeny zachovaly se příštím pokolením jakožto vzácná památka po dávních předcích jejich. Avšak i všem sběratelkám a sběratelům ochotným, kteří s vlasteneckou horlivostí snažili se na výstavu naší co možná mnoho mor. vyšívání zapůjčiti, vyslovuje výbor díky srdečné.

Členstvo muz. spolku olomuckého.

Výkaz V.

Od října r. 1884. do konce února r. 1885. ke spolku muz. přistoupili následující členové. (Jména proloženým písmem tištěná značí členy zakládající, jména dopisujících členů označena jsou hvězdičkou. Všickni ostatní jsou členové řádní. Kde není bydliště udáno, rozumí se Olomouc.

P. Adámek F., učitel ve Vrbce, p. Achec A., sollicitator v Kyjově, pí. Andreeová A., choť lékaře v Mor. Ostravě, p. Antl R., bohoslovec.

Vel. p. Barták J., děkan v Kostelci, p. Bartoš F., professor v Brně, p. Běhal F., bohoslovec, p. Beiger A., inženýr v Pol. Ostravě, sl. beseda Jaroslav v Kojetíně, sl. beseda občanská v Žalkovicích, p. Bitner J., člen nár. divadla v Praze, p. Böhm R., magister far. v Kroměříži, p. Braun J., hostinský v Dol. Štěpánově, p. Březina J., učitel v Kyjově, vel. p. Buchlovský E., farář v Horce.

Vel. p. Cetkovský A., kooperator v Uh. Hradišti, p. z Cintulů, dr. V., professor v Přerově, p. Čermák B., sl. čtenářský spolek Svatopluk v Citově, sl. čten.-pěvecká beseda ve Zvoli, sl. čten.-zábavní klub v Šlapanicích.

P. Deutsch, JUDr. M., advokát v Kyjově, p. Dobiáš F., učitel ve Chvalkovicích, p. Dočkal C., p. Doležel V., p. Dostál V. a p. Dvořák J., bohoslovci, p. Dvořák F., MUDr., lékař v Dol. Štěpánově, vel. p. Dvořák K., farář v Rudicích, p. Dvořák V., učitel v Bohuslavicích.

P. Faltinek F., bohoslovec, sl. Feiťarova M., učitelka, p. Fitz Fr., správce v Rymnicích, p. Flašar F., obchodník v Dlouhomilově, vel. p. Foukal J., kooperator v Kostelci, p. Frič J. v Mor. Ostravě, p. Frič J., inženýr v Pol. Ostravě.

P. Geller A., bohoslovec, vel. p. Gogela F., kooperator v Místku, vel. p. Grmela J., kaplan v Dol. Štěpánově, p. Grossmann K., bohoslovec, slav. c. k. gymnazium české v Kroměříži.

P. Haas J., mlynář v Šumvaldě, p. Halouzka J., rolník v Jevíčku, p. Hanák F., starosta sil. výb. v Hor. Moštěnici, p. Hanák B., učitel v Uh. Hradišti, p. Harna J., magister far. v Kroměříži, p. Havlík G., auskultant v Holešově, p. Hedvíček F., adjunkt v Kyjově, veled. p. Heidenreich P., čestný kanovník, p. Hlubík K., obchod-

ník v Hošťálkově, p. Höger F., továrník v Kroměříži, p. Horák V., p. Horenský F., bohoslovci, p. Hrachovina J. rolník v Seničce, p. Hrazánek K., statkář v Praze, vel. p. Hrudička A., katecheta v Brně.

Vel. p. Charvát J., vojenský duchovní v Praze.

P. Jarošek J., obchodvedoucí v Přerově, p. Jindrák, MUDr. J., lékař v Kroměříži, p. Jirásek A., professor v Litomyšli, p. Iher, JUDr., advokát v Bučovicích.

Vel. p. Kadlec F., kooperator v Klimkovicích, p. Kaláb B., bohoslovec, vel. p. Kaštyl K., farář ve Veselí, p. Kessler J., akad. malíř ve Vídni, p. Kleveta K., cestmistr v Napajedlích, p. Klein V., professor v Příboře, p. Kolenec A., krejčí v Kyjově, p. Konečný J., bohoslovec, p. Konrád L., učitel hudby v Kroměříži, vel. p. Korotvička O., kaplan v Litovli, p. Kořenský J., učitel v Praze, vel. p. Koudelka A., kaplan v v Bučovicích, p. Koupil, F., p. Kouřil J., p. Koutný A., bohoslovci, p. Kožušníček V., kovář v Holici, p. Kráčmar J., rolník v Břestci, vel. p. Kráčmar K., farář v Žeranovicích, slečna Růžena Kramářova v Olomouci, p. Krátký J., rolník v Seničce, p. Kremel J. bohoslovec, p. Krkla M., kandidát advok. na Vsetíně, p. Krhoška A., kasír v Mor. Ostravě, vel. p. Kubánek J., farář v Němčicích, p. Kubíček F., bohoslovec, p. Kubíček L., učitel v Lošticích, p. Kulhaj F., nadučitel v Dobroticích, p. Kusín R., inženýr v Praze, p. Kvapil M., bohoslovec.

P. Lakomý F., rolník v Křelově, p. Lakomý F., rolník v Seničce, p. Lašek J., nadučitel v Častolovicích, p. Léhar P., bohoslovec, p. Linha, JUDr. K., advokát v Praze, svobodný pán Arnošt Loudon, velkostatkář v Bystřici p. H.

P. Mach V., professor, p. Málek A., hostinský ve Zdislavicích, p. Mareš C., velkostakář v Suchomlatech, p. Martilík J., učitel v Přerově, p. Maruška G., účetní, p. Meyer J. v Mor. Ostravě, p. Medek F., bohoslovec, pí. Melicharová M., vdova v Praze, p. Merta J., rolník v Leštině, p. Minařík J. bohoslovec, pí. Mládková L., vdova v Mor. Ostravě, p. Mlčoch J., hostinský v Seničce, p. Rostislav Mrázek, architekt v Oděse, p. Mudra, MUDr. J., lékař v Žebráku, p. Mühlmann J. v Kroměříži.

P. Nekvinda V., učitel na Vsetíně, p. Neoral A., p. Nevěřil J., p. Nitschmann F., bohoslovci, p. Novák J. v Nové Sázavě, p. Novotný F., obchodník v Kroměříži.

P. Odehnal, knihtiskař v Mor. Třebové, důst. p. Odstrčil J., ev. farář v Roušce, slav. okresní výbor ve Hlinsku, slav. omladina ve Zvoli, p. Ondrúšek F. J., malíř ve Mnichově, p. Opluštil J., nadučitel v Kostelci, důst. p. Opočenský K., ev. farář na Vsetíně, p. Ošťádal F., rolník v Seničce.

P. Palkovský V., bohoslovec, p. Pazdírek J., učitel v Citově, p. Petr, JUDr. J., advokát v Místku, p. Péček F., starosta ve Zdislavicích, p. Plesník J., bohoslovec, p. Podloucký J., kancelista, p. Pohanka F., bohoslovec, p. Pokorný J. a p. Pokorný K., obchodníci na Vsetíně, p. Polanský A., p. Polcar F., bohoslovci, p. Pospíšil V., přednosta stanice v Příkazích, vel. p. Alois Potěhník, farář v Častolovicích, p. Povondra V., měšťan v Kroměříži, p. Miloš Procházka, knihtiskař v Olomouci, p. Procházka R., obchodník v Kyjově, pí. Miloslava Procházková, redaktorka „Dom. Hospodyně" v Olomouci, p. Příza L., velkostatkář v Konici.

P. Raušer, MUDr. F., advokát v Holešově, p. Riedel F. ve Straníku, p. Rosa F., stavitel v Holešově, p. Roth, JUDr. K. advokát ve Chrudimi.

Slav. ředitelství gymnazia v Roudnici, slav. ředitelství lesnické školy v Sovinci, vel. p. Řezáč J., kaplan v Kyjově.

Vel. p. Sauer A., kooperator v Nové Vsi, p. Seichert C., novic august. na Star. Brně, p. Skopalík F., poslanec v Záhlinicích, p. Sláma F., rolník v Laškově, p. Smetana E., úředník zálož. na Smíchově, vel. p. Sopúch A., kaplan v Charvátech, p. Stavěl J., rolník v Olomouci, p. Steinmann V., professor v Táboře, p. Strnad F., podkovář v Pěnčíně, p. Suchomel, JUDr. F., advokát v Kroměříži, p. Svozil J., bohoslovec.

P. Šafář J., ředitel cukrovaru v Kroměříži, p. Šafářík K., kupec v Kyjově, p. Schenk V., měšťan v Třebíči, p. Frant. Bedřich Ševčík, professor vyšší reálky ve Vídni, p. Schönhöffer A., inženýr v Nov. Jičíně, p. Špaček J., správce v Hajanech, p. Spaniel J., nadučitel v Roušce, p. Špiegel A., cestmistr v Kyjově, pí. Špottová J., choť lékaře v Praze, p. Šťovíček J. O., okr. inšpektor ve Chrudimi.

P. Táborský F., bohoslovec, vel. p. Tálský R., farář v Kostelci, vel. p. Teplíček F., kníž. arcib. ceremoniář.

P. Úlehla T., úředník telegr. v Mor. Třebové, vel. p. Urbášek F., farář v Citově.

P. Wachsmuth V., měšťan v Kyjově, p. Vaněk J., inženýr v Praze, p. Wöllersdorfer V., ředitel statku v Bystřici p. H., p. Veselský A., okr. hejtman v Kroměříži, p. Vítek B., bohoslovec, p. Voves A. v Mor. Ostravě, vel. p. Vrbík L., děkan v Šumicích, p. Wunder J., lesník v Nové Dědině, p. Vybíral F., měšťan v Kyjově,

p. Vyhnánek J., professor v Pelhřimově, vel. p. Vychodil F., kaplan v Brumově, p. Vychodil J. v Břestci, p. Vymlátil O., měšťan, vel. p. Vysloužil F., kooperator v v Brumově, p. Vyšín V., MUDr. professor.

P. Zahradník V., lesník ve Vrbce, p. Zahálka C. v Roudnici, slav. záložna rolnická v Kralicích, slav. záložna rolnická v Nákle, slav. záložna rolnická ve Příkazích, vel. p. Zaoral T., farář ve Staré Vsi, p. Zýka J., učitel hudby v Kroměříži, p. Zlámal, A. bohoslovec, vel. p. Zmeškal F., kaplan.

Vel. p. Žádník A., farář na Vsetíně.

Celkem přibylo členů o 203. Další výkazy nových pp. členů uveřejněny budou v číslech Časop. následujících.

Darů, za něž vzdáváme díky co nejvřelejší, dostalo se muz. spolku těchto: Slav. občanská záložna v Holešově darov. 5 zl., p. dr. J. Wankel v Olomouci 2 zl., pí. J. Kusá, choť poslance v Brně 4 zl., pan Jos. Stór, vrch. inženýr v Olomouci 4 zl., sl. učit. spolek šumbersko-zábřezský 4 zl., p. Fr. Smolka, úředník v Blansku 1 zl., veled. p. hrabě Anatol d'Orsay, kanovník etc. v Olomouci 10 zl., p. Ferd. Rosa, stavitel v Holešově 4 zl., veled. p. kons. rada Rud. Kašpar, děkan a farář v Holešově 25 zl., slav. rolnická záložna v Těšnovicích 10 zl., nejmenovaný dobrodinec spolku muz. státní obligaci v nom. ceně 100 zl., slav. rolnická záložna v Kostelci u Prostějova 5 zl., dvacet čtyři studující c. k. slov. gymnazia v Olomouci (a sice ze VII. tř. Pleva J., Skopal J., Snášel F., Sontag F., Stavělík F., Strupek M., Tesárek K., Tesařík S., Tiefenbach F., Václavek J., Vitoňský M., Vyroubal J., Zacpal R., Zvoníček F. a ze VI. tř. Bena A., Bernát J., Brauner J., Kovář J., Kovář M., Nečesaný R., Skalík F., Spurný F., Ševčík V. a Vrbka J.) po 1 zl. r. č.

Listárna. Poněvadž v muz. spolku rok spolkový převeden byl na rok solární, 1. lednem počínající, vydávati se bude „Časopis" nyní vždy ku konci měsíců března, června, září a prosince. — Mnozí ct. pp. členové řádní zasýlajíce roční příspěvek svůj žádají potvrzení, že peníze správně došly. Aby se muz. spolku ušetřilo výloh, podotýkáme, že *„Časopis" zasýlá se jenom těm pp. členům řádným, jichž příspěvek na ten který rok jest zapraven.* Koho tedy z ct. pp. členů spolkových dojde, může míti jistotu, že příspěvek dodán jest na místo patřičné. Ct. pp. členům zakládajícím ovšem potvrzuje se zapravení příspěvku 25 zl. zasláním členského diplómku a jména všech nových členů vykazují se v „Časopise". — Přihlášky za členy „muz. spolku olom." adresovány buďtež laskavě na pokladníka, p. MUDra. Fr. Pokorného, lékaře v Olomouci. Koho z pp. členů, již příspěvek za rok tento zapravili, by „Časopis" nedošel, toho prosíme, by nás na to upozornil a stejnou žádosť máme pro ten případ, kdyby snad některých pp. členů jména buď ve „výkazích" buď mezi dárci scházela nebo jména či adresa jejich byla nějak nesprávná. — Dary všeliké pro muzeum spolkové přijímá prof. J. Havelka v Olomouci, na Blažejském náměstí č. 5. — Ony ct. pp. členy, jichžto zaslaných příspěvků lit. jsme dosud pro nedostatek místa uveřejniti nemohli, žádáme za laskavé poshovění. — Ctěn. p. K. R. v S. Odpověď na dotaz Váš podána jest v proslovu „Časopisu" takto: „Nezbytnou jest věcí, by za spolupracovníky „Časop." pokládali se členové všickni, by každý z nich třebas kratičkým toliko dopisem do listů těchto přispěl, jakmile uznamená, že by takto úkolům muz. spolku nějak mohl prospěti. Jenom takovým způsobem získána bude jistota, že žádná důležitější památka moravská neušla naší pozornosti, že žádná na zmar nepřišla nevšímaností nebo dokonce barbarstvím." — Pište nám tedy co nejčastěji.

„Časopis muz. spolku olomuckého" o 1 až 3 arších ve lhůtách čtvrtletních vydává se jenom pro členy spolkové a sice zdarma. — Členové řádní platí ročně 1 zl.; zakládajícím členem stává se, kdo buď najednou buď po částech zplatí 25. zl., r. č. Přihlášky přijímá pokladník p. MUDr. F. Pokorný, lékař v Olomouci.

Redaktor J. Havelka. — Nákladem muz. spolku v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Red. i admin. na Blažejském nám. č. 5. v Olomouci.

MUZEJNÍHO SPOLKU OLOMUCKÉHO.

Číslo 6. Vydáno v červnu r. 1885.

Vlasť naše za pravěku slovanského.

Líčí **J. Havelka**, gym. professor v Olomouci.

(Pokračování.)

Obraťme nyní zření své k oněm osadám pravěkým, které ohradami, hradisky, hradišti, hrady a pod. slovou a zvláště po světě slovanském se vyskytují. Již dříve bylo řečeno, že dávní předkové naši usazujíce se v nynější vlasti mimo nákolí, vodou chráněná, s patrnou zálibou vyhledávali kopce a výšiny strategické hodnoty a na nich ohražená bydliště neboli hradiště si zakládali. Tím však není míněno, že by předkové naši j e n o m ona společná bydliště svá, ježto stála na návrších,

Nasypaná ohrada pravěká u Nyd v Lužici.

byli ohražovali; i všecky ostatní osady pravěkých předků našich, i osady položené v rovinách, byly ohraženy, byly opevněny. Mírumilovnosť slovanská sama sebou toho vyžadovala, že všude pečováno o obranu pro případ, že by nenadálým nájezdem nepřátelským té které osadě hrozilo nebezpečenství.

Arci opevnění ta byla docela jednoduchá. Těsně vůkol osady veden jest příkop a, umožňovaly-li věc poměry místní, voda do něho napuštěna. Za příkopem pak ještě těsněji k obci pořízen násyp neboli val více méně vysoký, do něhož na způsob palisad novověkých naráženo dřevo vedle dřeva, tak že tato kolkolem tvořila pevný srub, jednou toliko nebo dvěma

branami přerušený. To jsou ony „dřevěné hradby“, jichž častěji připomíná se ve starších dějinách našich. Nebylyť ony ani tak neúčinné ani tak snadno ohni nepodléhaly, jak obyčejně se domníváme; vždyť samo moderní válečnictví bez nich se dosud nemůže obejíti.

Pravda, že později, když nastaly časy klidnější a zavládla větší jistota života i majetku, nedbáno těchto prvotních ohrad: sruby zetlely, příkopy a násypy znenáhla staly se neznačnými a nyní zpravidla skoro nižádné již po nich není památky. Ale proto přece nebude nám s podivením již, že v nejedné osadě, mnohdy i ve vesničkách zcela nepatrných, zachovaly se topické názvy, jako: před branou, za branou, zábraní, zabranský, na valech, pod valy, mezi valy a p., což vše jsou jen dozvuky z oněch dávných dob, kdy ta která osada skutečnou byla pevností, sdostatek vyhovující časovým potřebám.

Zvláště zajímavou věcí jest, že také při nákolích tuzemských k vůli větší bezpečnosti upotřebeno mnohdy nasypaných valů, které se po části zachovaly dosud. Rud. Virchow[1]), známý anthropolog německý, při četných bývalých nákolích v Pomořanech, v Meklenburku a v Branibořích nasypané valy zjistil a zároveň v nich hojné zbytky kolů dřevěných vypátral, z nichž srubová ohrada druhdy sestávala. Valy ty vyčnívají na samém břehu vod, v nichž objevena jsou stará nákolí. Virchow tu i tam, v

---

[1]) O pravěkých ohradách neboli hradištích napsána jest již celá řada rozličných děl učených, zejména německých, která však mají tu slabou stránku, že v nejzávažnějších věcech dokonce vespolek nesouhlasí. Zvláště co se určení lidstva týče, od něhož středoevropské ohrady pravéké pocházejí, všecka téměř dosavadní učenosť s cílem minula se namnoze a to hlavně proto, že skoro všeci učenci prvotní původce hradisk hledají mezi různými národy (i mezi Kelty, kterých severně od Dunaje asi nikdy nebylo) jenom ne mezi Slovany, ačkoliv tito právě střední Evropu již za doby neolithické měli v držení svém. Němečtí badatelé, chtějíce výbojem kořistiti i ve vědě, berou Slovanům skoro všecka hradiska středoevropská. Nezapomenutelný náš Wocel však již před 20 lety měl tolik odvahy, že alespoň hradiska mladší nazpět dobyl Slovanstvu pravěkému. Jeho důvody jsou tak pádnými, že posud nebyly zvráceny nikým. A poněvadž mnozí dotyční badatelé němečtí, mezi nimi zvláště O. Schuster, mermomocí dokazují, že jak starší tak mladší hradiska, jak ohrady kamenné, tak ohrady z prsti nasypané, jsou dílem jednoho a téhož národu, můžeme vším právem z pozice Wocelem dobyté nyní postoupiti ještě dále a nechybujeme zajisté, když — až na nepatrné výjimky — všecka pravěká hradiska u nás i v jiných končinách slovanských pokládáme dílem vlastních předků. Proto také uznamenal jsem věcí zbytečnou přerušovati líčení své polemikou nemístnou a přestávám na tom seřaditi zde nejhlavnější spisy o hradištích jednající, naše i cizí, v nichž laskavý čtenář, kdyby si tak přál, vývody sem patřící může poznati dopodrobna. Spisy ty jsou: J. E. Wocel, pravěk země české; J. E. Wocel, o hradištích a branách zemských, v Památkách archaeol. a míst. díl VI., VIII. a j. — M. Trapp, Památky arch. díl I. a od jiných spisovatelů ještě mnohé články ve všech téměř ročnících Památek. — Také v časop. „Komenském“ obsaženo několik popisů hradišť tuzemských. — Dr. J. Wankel, urgeschichtliche Ansiedelung auf dem Misskogel in Mähren. Ve Vídni, 1872. — V. Houdek, o hradisku náměšťském, Rmizu, Stražisku a hradu u Ptení. Časopis muz. sp. ol. č. 2. — V. Čapek, o třech hradiskách na Ivančicku. Časop. muz. sp. ol. č. 3. — Fr. Koudelka, hradisko bosonožské a bilovické. Časop. muz. sp. ol. č. IV. a VI. — Rud. Virchow, Zeitschrift für Ethnologie. Berlín, 1870.; R. Virchow. Sitzungsberichte der berl. anthrop. Gesellschaft, 1870. a j. — Dr. M. Much, germanische (??) Wohnsitze und Baudenkmäler in Niederösterreich. Ve Vídni, 1875; Dr. M. Much, älteste Besiedelung der Länder des österr. Kaiserstaates. Ve Vídni. 1884. — O. Schuster, die alten Heidenschanzen Deutschlands. V Drážďanech, 1869. — Dr. J. Ranke, Anleitung zu anthrop. Beobachtungen in den österr. Alpen. Ve Vídni, 1881. — F. Hochstetter, Denkschriften der mat. natur. Classe d. wien. Akademie d. Wissen. Díl 42. — F. v. Hellwald, der vorgesch. Mensch. V Lipsku, 1880. — J. Liedermann, prach. Ansiedlungen im Nikolsburger Bezirke. Ve Vídni, 1873. — Dr. E. Födisch, die Steinwälle Böhmens. Mittheilungen der k. k. Central-Commission für Erh. d. Baudenkmäler, r. XIII. Ve Vídni, 1868.

nákolích i v blízkých oněch valech našel pravěké památky rázu dokonale stejného a nemůže býti o tom pochybnosti, že jak valy řečené tak náspy pocházejí z téže doby a mají původce tytéž.

Něco podobného shledává se také na Moravě a sice u Olomouce. Bylo již dříve podotknuto, že na základě přečetných nálezů [1]) a celé polohy a tvářnosti krajiny velmi oprávněna jest domněnka, že za pravěku podél veliké části střední Moravy bývala celá řada nákolí; a právě tuto, zvláště na pravém břehu řeky, těsně nad oněmi místy, kudy druhdy Morava tekla nebo alespoň vůkol se rozlévala, vyčnívají tu onde zjevné valy, klikatě vroubíce žleb Moravin a srázně na straně řeky spadajíce do nížiny. Jsouť očividně rukou lidskou upraveny. To viděti zvláště u Nákla, u Příkaz, u Blatce a Charvát. Hořejší část násypu ovšem namnoze jest již rozorána, tak že druhý, od řeky odvrácený bok valu nyní již málo kde pozorovati. Taktéž dosud zjištěny nebyly na valech těch nikde stopy ohrady dřevěné. Ale za to všude v násypech dotčených vykopáno

Hradisko, spečenými valy pravěkými ohražené, při Bílé hoře v Lužici.

jak ve hrobech tak v žárovištích tolik starožitností, odpovídajících památkám z někdejšího nákolí nákelského a olomuckého, že každým řádem kladně zodpovídána býti může otázka, zdaž valy ony a nákolí blízká v téže době a od téhož národu původ svůj vzaly.

Nepochybně opevnění taková na březích vod, v nichž nákolí se nalézala, měla ten účel, aby nákolníci našli v nich útočiště, podařilo-li se nepříteli se strany vodní nákolí dostati do své moci. Tam za dřevěnou ohradou nákolníci přepadení vždycky ještě obhájiti mohli s nákolí odnesený majetek; nebo po srázném úbočí násypu vzhůru útočiti na pevný srub bylo nepříteli velmi nesnadno. Do takových srubů pobřežních dočasně utíkali se asi nákolníci také tenkrát, když požár návodní příbytky jejich zničil, což stávalo se snad dosti často. A když prodlením mnoha

[1]) Viz Časop. muz. sp. ol. č. V. str. 14.

věků, z příčin různých a nám neznámých namnoze, praotcové naši nákolí zanechali docela, tu z dřívějších ohrad pobřežních učinili si trvalé osady ohražené. Tak pravdojatně osada Náklo povstala, tak Olomouc, tak Blatec[1]), Charváty a mnoho jiných starých obcí našich, které při vodách se rozkládají. Vůbec, jakož pozorujeme dosud v rozličných končinách světa málolidných, i u nás za pravěku populace a kultura od vod znenáhla šířily se do ostatních končin, tehdy nejvíce lesy pokrytých.

Ale podobnou důležitosť kulturní jako vody a nákolí na nich zbudovaná měly za pravěku slovanského také všecky vrchy strategicky důležité, tak zvaná hradiska, kterých ku výdatné obraně použiti se dalo. Každé hradiště bylo z pravidla první a nejstarší osadou té které krajiny; z něho podobně jako od vod a nákolí osadníci příchozí šířili se vůkol dále po krajině. Každé hradiště pravěké bylo přirozeným středem okolního lidstva; do něho všickni utíkali se i s majetkem svým, když do země vtrhl tak mocný nepřítel, že nebylo lze jemu ubrániti se za slabými ohradami obcí jednotlivých. Na hradištích konány jsou trhy, konány náboženské slavnosti, tak že hradiska, jsouce nepochybně zároveň osadami nejmohutnějšími a snad i nejvíce průmyslnými, za pravěku — vedle nákolí — celkem měla tu váhu a důležitosť, jakou mají nynější města naše oproti venkovu.

Této důležitosti hradišť odpovídala také důkladnosť jejich opevnění. I tu na ochranu použito příkop a valů, avšak příkopy tu byly hlubší, valy mnohem mocnější. Někdy valy bývaly i dvoj- i trojnásobné[2]) a sice na těch stranách vrchů, které jevily se býti méně nepřístupnými.

Celkem rozeznávají se tři druhy valů na pravěkých hradištích středoevropských: valy z prsti a štěrku nasypané, valy sestávající z kamení po suchu, bez malty nahromaděného a konečně tak zvané valy spečené.

Co to byly valy spečené? Za pravěku pořizovány jsou valy hradní někdy také tímto způsobem. Nakupeno[3]) podobou vysoké hráze kamení a dříví a vůkol také po stranách rozloženo paliva síla veliká. Snad také nakupené kamení posypáno hojně pískem a nějakou látkou solnou, načež dříví zapáleno. Žárem ohromným speklo se stavivo v pevnou, souvislou a na mnoze jako sklo lesklou hráz, která arci vzdorovala zubu časovému velmi dlouho. Valy podobné, které se v pověsti lidové zachovaly jménem skleněných zámků a hradů, nalezeny jsou ve Slezsku, v Lužici a jinde. V Čechách konstatováno jich několik, jako u Strakonic, Katovic, Soběslavi, u Plzně, u Ludic na Žatecku a j. Na Moravě členy muzejního spolku vypátrány jsou spečené valy na třech místech a sice v Olomouci při kostele svat. Václava, na kopci Obersku u Loštic a na tak zvané sopce ordějovské[4]) u Banova.

Někdy jenom jeden bok valu takového bývá spečený, někdy — když ohrada sestává z více valů rovnoběžných — jen jeden, obyčejně nejvnitřnější spečeným bývá; tu onde spečený val zevnčí jest obyčejným, nespečeným kamením obložen nebo prstí zasypán. Podobně prstí a štěrkem někdy zasypány bývají valy, z nakupeného kamení sestávající.

---

[1]) Viz „o vykopaninách blateckých“ v Časop. muz. sp. ol. č. 4. na str. 171. a 172.
[2]) Viz Čas. muz. sp. ol. č. 2. str. 53.
[3]) Viz Čas. muz. sp. ol. č. 1. str. 29.
[4]) Viz program čes. gymn. Uher.-hradišťského na rok 1885.

Spečené hradby byly ovšem nejpevnější, ale valy z nakupeného kamení proto ještě větší výhodu poskytovaly, poněvadž obhájcové hradiště měli hned po ruce množství kamení, kterým po nepříteli na hradby útočícím mohli metati s účinkem zajisté velikým.

Hradiska za slovanského pravěku založená u velikém počtu známa jsou i v našich vlastech i vůkol v těch končinách, které Slovany jsou zalidněny nebo alespoň druhdy byly slovanskými. Hradiska někdy slovanská, jež vyskytují se v Německu, probadali a popsali zvláště Virchow[1] a Schuster, hradiště jihoslovanská, po přednosti kraňská vylíčil Hochstetter, hradiska rakouská Much, hradiska česká, jichž probadáno již na půldruhého sta, Wocel, Födisch a j.

Skrovnější jest počet popsaných hradisk na Moravě. Mimo Leskoun u Olbramovic, drem. Wanklem popsaný, a hory polavské, jež v té příčině proskoumal Liedermann, v těchto listech V. Houdkem vylíčeno a zobrazeno několik hradišť z okolí náměšťského u Olomouce, dále V. Čapkem pojednáno tu o třech hradištích na Ivančicku a Fr. Koudelkou o tolikatéž ohradách na Brněnsku. Mimo to učiněny jsou nálezy, poukazující ku osadám pravěkým, na Alikletně u Lešné a na hrádku dobrotickém u Holešova. Ne menší kořisť vědeckou slibují hradiska u Moravičan, u Vel. Týnce, blíž Olomouce a j.

Ale řada moravských hradišť, jež pocházejí z pravěku slovanského, jistotně jest ještě četnější a doufáme pevně, že po přednosti členstvem muz. spolku mnoho ještě památek takových po vlasti naší bude vypátráno a proskoumáno.

Tu ovšem sama sebou vnucuje se otázka, kterak vystopovati lze hradiska vůbec a kterak poznati zvláště, zdaž to neb ono hradiště původem svým zasahuje až do časů neolithických, kdy předkové naši usazovali se tuto na Moravě.

V přední řadě poloha a podoba vrchů a výšin samých vésti může ku vypátrání hradisk pravěkých. Naši předkové zahražovali obyčejně hořejší pláně kopců buď osamělých buď ostře z pohoří nějakého vystupujících (viz obr. v tomto čís. na str. 59.), kopce z pravidla výšky mírné ale polohy dominující. Svahů bývají vrchy takové srázných, než také jen mírných, však téměř vždy mají hradiska nahoře pláň značně rozsáhlou.

Hlavně arci také hradiska poznati možno podle příkopů a valů, jimiž se pravěkým osadám těm dodávalo nepřístupnosti. Valy, ač jsou již z kamení nakupené nebo nasypané z prsti, kde se zachovaly v původní své podobě, bývají mohutné a vždy obloukovitě nebo do kruhu založené (viz obrázek v tomto čís. na str. 57.) Ostré, rohaté půdorysy valů jsou znakem opevnění římských a novějších. Než, násypy pravěkých hradisk málo kde zůstaly neporušeny; vždyť příroda sama za tolik věků vzezření, zejména pak výšku jejich změnila valně a pak také nezřídka použito pravěkých hradisk ku založení hradů středověkých i opevnění moderních, při čemž tvářnosť někdejších ohrad slovanských porušena velice. Poměrně nejvíce značnými zůstaly valy hradisk pravěkých tam, kde lesy chránily je až do nynějška, na takových místech však, kde svahy i téměř nějakého hradiska bývalého pluhem se zorávají, jako n. př. hradiska u Vel. Týnce, valy i příkopy více méně úplně bývají srovnány, tak že po nich na první pohled není stopy pražádné.

---

[1]) Viz na str. 58. č. VI. Časop. muz. sp. ol. citáty podrobnější.

Dobrým vodítkem ve příčině té pro každého badatele jsou též topické názvy a pověsti, které žijí v ústech našeho[1]) lidu. Každé místo, jež lid jmenuje hradiskem, hradem, hrádkem, zámčiskem a p., ohledněme si pozorně, není-li to památka pravěká. Ani tehdy, když valy nějaké jmenuje lid švedskými, husitskými, pruskými, není vyloučena možnosť, že valy ty počátkem svým sahají až do pravěku; nebo nejedna tradice lidová časem byla zkomolena a jaksi zmodernizována.

Nejjistějším ovšem a jediné spolehlivým znakem hradiští pravěkých jsou vykopaniny v nich učiněné. Dopátráme-li se na výšině nějaké, kterou lid hradiskem nazývá, úlomků nádob primitivních, rukou pouhou urobených (viz Čas. č. V. str. 9.), jež podobají se památkám hliněným ze starších nákolí, vypátráme-li tu nástroje a zbraně kamenné, kosti, popel a j. p., vším právem tvrditi můžeme, že jest to ohrada z doby neolithické, druhdy pořízená rukou našich předků. Znakem hradisk mladších jsou vykopaniny bronzové, železné, zbytky nádob na kruhu hrnčířském pracovaných a p. Ale při tom všem na paměti míti třeba, že na jednom a témž hradisku oba druhy památek se mohou vyskytnouti, ba i zůstatky středověké a novověké, což pak jenom důkazem, že hradiště dotyčné pro krajinu okolní od doby neolithické počínajíc důležitým bylo takořka nepřetržitě.

Jako zvláštnosť uvádím ještě, že na některých zjevně pravěkých hradištích, nenalezeno památek pražádných. Hradiska taková asi nikdy nebyla osadami. Snad v čas nějakého nebezpečenství tu zřídili si předkové naši dočasný útulek, jehož, když zatím nebezpečí minulo, nepochybně ani nepoužito.

Ku důkladnějšímu poznání věcí dotčených dopodrobna proberu některá pravěká hradiska tuzemská, ježto již zevrubně byla proskoumána.

(Pokračování.)

O geologických poměrech Moravy a Slezska.

Širším kruhům podává **Jos. Klvaňa,** gymn. učitel v Uh. Hradišti.

Útvar kamenouhelný.

„Já Zděnek ze Šternberka, najvyšší purkrabí Pražský známo činím tímto listem všem, ktož jej užří neb čísti a slyšeti budú, že přistúpivše před mě Václav Henuk z Bochova, Mikuláš Dalekodomuóv a Hanuš, zedník z Malé Strany vynesli sú, kterak z daru božího nalezli sú zboží uhlé kamenné na gruntu kostela Pražského v Přílepech blíž Berúna atd.“ Tak začíná listina, kterouž purkrabí Pražský dává zmíněným třem osobám za určitých podmínek právo kutací na uhlí u Přílep a Železné a sice zřejmě na uhlí kamenné, kteréž podle celého dalšího obsahu listiny, chované v Pražském konsistorialním archivu a Palackým objevené, ničím tak příliš neobyčejným v Čechách nebylo. Listina pak končí: „Jenž jest dán (sc. list) a psán na hradě Pražském léta od narození syna božího tisícího čtyřstého šedesátého třetího.“

[1]) Lid náš, jako slov. lid vůbec velice si všímal od jakživa památek domácích. Sám dr. J. Ranke ve spise shora citovaném přiznává, že, chce-li badatel ve východních Alpách dověděti se o nějakém hradišti a p., potázati se musí u tamních Slovanů. Ti jenom prý o památkách takých vědí. Není-liž přiznání to důkazem veliké intelligence lidu našeho, není-liž důkazem, že lid ten bydlí tu od nepaměti, že byl svědkem, když hradiska se pořizovala, kdežto při pozdějších osadnících, neslovanských z opáčných příčin žádná tradice histor. nemohla vzniknouti.

„Tak dlouho tedy již uhlím se topí," pomyslí si mnohý ze čtenářů, „a my známe je blíže poněkud teprv snad v posledním půlstoletí?" — Dříve ani slechu nebývalo, že by kdo uhlím topil kamenným, i kováři uhlím dřevěným železo rozpalovali a uhlí kamenné, alespoň na venkově, teprv ve století našem ve známosť obecnější přišlo, jako by v nynějším století objevené.

Ano, nebývalo dříve slyšeti o uhlí u nás, dokud naše vlasti byly pokryty rozsáhlými lesy, které paliva s dostatek poskytovaly, dokud nehučely v krajinách našich stroje parní a nesvítilo se u nás leda olejem a dračkami. Dnes z nedostatku lesů topí se kamenným uhlím ve mnohých krajinách skoro všeobecně, parní naše stroje by se bez něho ani neobešly, velká města by petrolej osvětlovati nepostačil a proto uhlí kamenné dodává plyn svítivý, ba i naši barvíři těžce by nesli nedostatek tohoto černého a převzácného daru zemského, neboť jim poskytuje nesčíslnou řadu překrásných barev anilinových, jež hlavně z dehtu či théru kamenouhelného se již od roku 1834, připravují.

Ale jest již na čase, že zářivá elektřina začíná ovládati alespoň některá pole, dříve uhlím kamenným zaujatá a že v brzké době nebudeme svítiti ba ani topiti tou měrou uhlím, jako dosud se dálo. Ložiska kamenouhelná začínala se alespoň v Evropě úžasnou spotřebou rychle tenčiti a učenci vypočítali, že uhlí Evropské jen na několik set let ještě dostačí spotřebě nynější.

„Ale, jak přece se jen to uhlí do země dostalo?" táže se již některý z netrpělivějších čtenářů. Dříve myslívalo se vždy, že uhlí vzniklo z naplavených stromů bahnem přikrytých, které v době statisícileté zuhelnatěly, protože, nejsouce se vzduchem ve styku, shníti nemohly. Novějším však pozorováním shledalo se, že pánve kamenouhelné t. j. ložiska uhlí kamenného, obyčejně pánvovité podoby, nejsou ničím jiným než předvěkými, později zaplavenými rašelinisky. Rašeliniska jsou močálovitá místa, dosud i na Moravě (kolem Pradědu a na českomoravské hranici) se nalézající, v nichž zvláštní mechy bují, které ustavičně na hoře rostou, dole však černají, odumírají a ve vrstvu tím pevnější se stlačují, čím hlouběji leží. Hmotou rašelinnou, ovšem usušenou, se topí. Mnohé starší rašeliniště má na spodu svém rašelinu úplně stejnotvárnou poněkud hnědému uhlí podobnou.

Uhlí hnědé není také nic jiného, než rašelinisko z doby třetihorní. Že v uhlí tom na mnohých místech celé kmeny dřeva nalézáme, nic nevadí; v rašelinách oněch dávných rostly také stromy, nebo do nich vodami zanešeny byly a tam spolu zuhelnatěly.

Vrstvy uhlí kamenného představují nám rašeliniska ještě starší. Rostlinný původ již na kamenném uhlí nevidíme, leptáním však žíravinami a drobnohledem možno se ho zcela jasně dopíditi a buňky rostlinné i v uhlí kamenném pozorovati.

Každý snadno nahlédne, že se vrstvy uhlí kamenného jen v močálech na pevnině anebo na pobřeží mořském se naskytajících, vytvořiti mohly. Zatím ukládaly se v moři stejnodobém, kamenouhelném, na blízku břehů vrstvy slepencovité a pískovcovité, dále břidlice obzvláště tenkolupenné, (všeobecně známé naše *moravské břidlice pokryvačské*), ještě dále v moři srazily se i vápence kamenouhelné, které ale až v Haliči u Křešovic a Krakova vystupují.

Útvar kamenouhelný jest na Moravě velice rozšířen. Scházejí jemu sice význačné mořské vápence, za to i uhlonosný útvar i mořský, kterýž v Čechách schází, překrásně vyvinut. Vrstvy mořské nazývají se všeobecně také *kulm* podle krajiny stejnomenné v anglickém hrabství devonském.

Vrstvy kulmové rozkládají se na Moravě a Slezsku východně od devonského útvaru, kterýž na mnohých místech nerozeznatelně do nich přechází. Údolí řeky Moravy také do nich hlubokou trhlinu učinilo, rozdělivši je na část severní a jižní.

Hranice *části severní* jsou skorem místa následující: Hranice říšská s. z. od Johannesthalu u Cukmantlu, Albrechtice, Burgwiese, Vráclavka (Bressel), Vel. Radín, vých. kolem Lichnova, Sosnová, kolem Životic Dol., Leskovec, Gundřovice, Stará Voda, Trhavice (Reisendorf), Heraltice (Herlsdorf), Jibava a Bělkovice u Dolan. Sem až hraničí kulm s útvarem devonským, načež, dostihna údolí Moravy, jde krajem svým kolem Samotišek, Droždína, V. Bystřice, Svisedlic, Čechovic, Krčmaně, Kokor, Žeravic, odkudž na sv. se obrací kolem Čekyně, Vel. Lazník, Tupce, přes Oujezd Dolní, Podhoří, Lhotu, Boňkov, Střítež, Neudek, Veselí, Odry, Pohořany, Kletné, Fulnek, Pohořilky (Schimmelsdorf), Bílovec, Klímkovice až po Martinov poblíž říšské hranice. Tu ohraničuje jej dráha opavsko-ostravská až ku N. Sedlicím, načež stopovati lze jeho hranice na západ přes Chvalkovice, Benkovice, Životice, Litultovice, Mladecko, Bratříčkovice, odtud zpět ku Jestkovicím, Stibořicím a sev. ku Neplachovicím. Odtud zase hranice říšská jej omezuje na sz. až po Osoblahu, odkudž ku Hliníku (Glemkau) na záp. náplavy jej pokrývají. Dále však zase vystupuje, omezen jsa hranicí říšskou až po Johannestál, z něhož jsme vyšli.

Část jižní následující hranici má: Ludeřov, odkudž s devonem se stýká, přes Pěnčín, Ochoz, Konici, Skřipov (Křepelku), Štěpánov, Kořenec, Okrouhlé, Ludikov, Sloup, Sošůvky, Ostrov, Jedovnice, Habrůvky, Křtiny, Březinu, Hoštěnice, Velatice, Mokrou a Líšeň. Odtud jde hranice ku Bedřichovicím, Sivicím, Ježerdům, Vitovicím, Habrovanům, Lulči, Drnovicím, Dědicím přes Pustoměř, Ondratice, Kobylničky, Určice, Moskovice, Ohrozím, Lešany, Čechy a zpět ku Stařechovicím, nato kolem Slatěnic (Vel.) ku Drahanovicím a Ludeřovu, kdež jsme začali.

Ojedinělé zbytky souvislého dříve celku kulmového najdeme sv. od Otaslavic, u Kobeřic, mezi Hradčany a „Předinou" u Dobrochova, kolem Strerovic (Skalka), v okolí Brodku (Prödlitz). Také skaliska, na nichž Olomouc vystaven, patří kulmu a celá část na levém břehu Bečvy (na pravém jen kolem Propasti Hranické, kdež zřejmě nad vrstvami devonskými uložena jest) od Hranic přes Týn, Hlinsko, Sušice se táhnoucí a dále Pavlovicemi, Hradčany, Sišmou, Kladníky, Radotínem, Soběchleby, Dol. Něčicemi, Rakovým, Paršovici, Oustím a Zbrašovem omezená. Na některých místech (u Oprostovic) Soběchleb, vnikají do něho vrstvy třetihorní.

V kulmu moravsko-slezském pozorovati možno tři pásma: Spodní obsahuje pískovce a slepence s podřízenými hrubodeskovými a špalkovými břidlicemi. Slepence lámou se k p. u Bystřice p. sv. Kop., pískovce

na Vyškovsku (výtečné) a břidlice v okolí Lipníka. Pásmo spodní vystupuje na záp. a jižní straně celého souvrství. Pásmo střední, obsahuje taktéž droby, slepence a pískovce. Břidlice vložené jsou tence lupenité a v okolí Vítkova a Melče se dobývají (břidlice pokryvačské).

Nejvyšší pásmo obsahuje nejlepší tenkolupenné, černomodré pokryvačské břidlice, vedle anglických nejproslavenější po celém světě. Vedle toho i pískovce a droby. Břidlice u Fulneku (Drné-Tyrn) patří sem, jakož celá východní část útvaru. Mezi Lipníkem a Hranicemi se všechny tři oddíly stýkají.

Zkameněliny v kulmu jsou velmi vzácny a proto neobyčejné ceny.

Uhlonosný útvar patří dvěma pánvím v úhlopříčně Moravy ležícím: Ostravské a Rosicko-Oslavanské.

Bezprostředně nad kulmem uložena jest pánev Ostravská, patrně na pobřeží moře kulmového se vytvořivší. I z toho blízkosť moře tušiti můžeme, že na mnohých místech nalézáme ve vrstvách hluchých zkameněliny mořské — zanořily se častěji rašeliny přímořské pod povrch mořský. Pánev zaujímá na 100□ mil, z nichž arciť většina patří do pruského Slezska. Do pánve té spadají doly kamenouhelné mezi Porubou (Morava) a Orlovou (Slezsko). Nejživěji dobývá se kamenné uhlí v okolí Ostravy a Hrušova.

Flecí (t. j. vrstev uhelných) jest tu na 370, kteréž dohromady as 100 metrů uhlí obsahují. Nejmocnější flec jest u Dombrové ve Slezsku — na 16 metrů mocná. Uhlí jest smolné, v ohni se spéká a v některých dolech náramně mnoho třaskavých, zhoubných plynů vyvinuje.

R. 1876. vytěžilo se v Rakouské části pánve ostravské 25.000.000 celních centů uhlí!!!

Čedič také vrstvy kamenouhelné proráží. V oboru kulmu z Horky u Stremplovic, z Budišovic a Brumovic (Braunsdorf sz. od Opavy) jej známe. Kamenné uhlí proráží na mnoha místech v okolí Mor. Ostravy (Františkova šachta u Přívozu, Jaklovecká š., Terezina š., u Hrušova a j.) a přeměnil uhlí horkem svým ve styku na sloupkovitý, pórovitý koks.

Vedle toho na jiných místech nalézají se tamtéž (šachta Aloisia, Barbora) čedičové balvany (bomby) až 3 dm. v průměru, které nejsou nic jiného, než kusy čediče, jenž na mnohohranné balvany se byl rozpadl a kulovitě ovětral.

Zkameněliny (přesliček, plavuní a kapradin) nejsou ve hluchém kamení žádnou zvláštností.

Pánev Rosicko-Oslavanská jest staré pozemní č. sladkovodní rašelinisko a poněkud mladší než Ostravská. Přechází na hoře pozvolna do vrstev permských. Jest vtěsnána jako dlouhý pruh mezi rulu českomoravské vysočiny na západu a permský útvar na východě a táhne se mezi Domašovem (u Byteše) a Něm. Kynicemi, začínajíc kolem Babic, Zbejšova až ku Oslavanům, kde se v ní nejčileji pracuje.

Vrstvy kamenouhelné obsahují tu slepence, pískovce barvy rudé a lupky (tenkolupenné tmavé břidlice), zapadající příkře k východu pod permský útvar. Zdali tento i na jiných místech v ležatém (t. j. pod sebou) kamenouhelné vrstvy obsahuje, není zjištěno. U Rosic a Oslavan jsou dolováním odkryty tři uhelné flece, z nichž spodní $^1/_2$ m., střední na 2 m. a nejvyšší (u Zbejšova) na 9 m. mocna jest.

Lupky, provázející jednotlivé flece, obsahují zkameněliny, kteréž nad nejvyšší flecí rozhodně permským vrstvám náleží.

Tolik o vrstvách kamenouhelných na Moravě a Slezsku. Zbývá nám ještě zmíniti se o tom, jak naše vlasť v dobách oněch asi vypadala. Můžeme to naznačiti krátce. Země jako ploché nebo mírně zvlněné pláně, málo nad moře vynikala. Vzduch teplý, naplněný parami a nasycený dosud kyselinou uhličitou, byl jako stvořen pro říši rostlinnou. A proto jest útvar kamenouhelný převážně útvarem rostlin. A tu zase bují rostliny řádů nejnižších, rostliny tajnosnubné, jako kapradiny, přesličky a plavuně, které, nepřeháníme pranic, jako stromy obrovské vyrůstaly na vlhkých a močálovitých místech. Stromovité přesličky jsou učencům známy pod názvy Calamitů, Cycloсladií, Huttonií, Volkmannií a j. v. a byly vyšší topolů našich. Plavuní rody jsou Lepidodendron a Sigillaria a zachovaly se nám jich celé kmeny; Kapradin obrovských bylo také veliké množství (Caulopteris, Sphenopteris, Cyclopteris atd.), z nichž mnohé našim nynějším rodům velmi se podobají. Také ještě jiné druhy rostlin i trav zemi pokrývaly. Za to zvířena byla chuda — pozemní na několik plazů a hmyzů, mořská jen na několik druhů ráčků, hlavonožců atd. se omezovala, proto živočišné zkameněliny kamenouhelné, zvláště kulmové, jsou velmi vzácné a drahé a uschovávati je jest velmi záslužno.

Útvar Permský.

Jméno své obdržel útvar tento od gubernie Permské v Rusku, kde hlavně pěkně jest vyvinut a odkudž v obrovském prostranství více než 18.000 □ mil v severových. polovici Ruska se rozkládá.

U nás na Moravě vyvinut jest, jak při pánvi kamenouhelné u Rosic uvedeno, bezprostředně nad útvarem kamenouhelným, který do něho nepozorovaně skorem, ale tak rychle přechází, že již 4 m. nad nejvyšší uhelnou flecí jsme ve význačném útvaru Permském, podle toho nejspodnějším. Vyšší vrstvy útvaru toho, mořské, hlavně z vápenců a dolomitů složené (Zechstein) a mnohá lože sádrovce a soli kamenné (Stassfurth) obsahující, jak v Němcích a jiných zemích vyvinuty jsou, u nás se nenaskytají. Také v Čechách jen nejspodnější vrstvy se naskytají (das rothe Todtliegende), byť by tu i více a výše vyvinuty byly než u nás.

Perm tvoří na Moravě úzký pruh, který snad v mohutné řece původ svůj měl, a táhne se od Krumlova Mor. přes Mladějov (Blosdorf) severov. od Mor. Třebové do Čech, kdež jej i mezi Lanškrounem a Vamberkem stopovati možno. Na jih jednotlivé ostrovy až ku Znojmu se trousí, končíce v Rakousích ostrovem u Zobingu jihov. od Kremže.

Hranice Moravského Permu jsou asi následující místa: Na západě, poblíž mor. hranic počínajíc, Mladějov (Blosdorf), Nová Ves, Roubanín jihov. od Březové, Babolek, Slatinka, Letovice, Oujezd u Kunštátu, Braslavec, Dlouhá Lhota, Jamné, Hradčany u Tišnova, Holasice, Říčany (záp. od Ostrovačic), Babice, Zbejšov, Oslavany, Hrubšice a Rybník u Krumlova Mor., kde nejjižnější bod více méně celkovitého pruhu se nachází. Odtud vymezíme přibližně hranici permskou na východě místy Rakšicemi, Budkovicemi, Němčicemi a čarou vedenou vých. od Ivančic, Padochova, Ostrovačic, Bytyšky Veveří ku Kyničkám. Odtud dále přes Malo-

slavice, Skaličku ku Černé hoře, Boskovicím, kolem Knihnic k Pohoří, Libštýnu, Bezděčí (Mittersdorf), Petrůvce, Rosticím, Mor. Třebové, Starému městu a přes Rychnov do Čech.

Na hranici západní stýká se mezi Mladějovem a Slatinkou s útvarem křídovým, odtud až ku nejjižnějšímu bodu svému s prahorami vysočiny českomoravské sousedí, vyjma pruh pánve Rosicko-Oslavanské, který mezi něj a prahory vtěsnán jest. Na východní straně sousedí od jihu až po Ostrovačice se žulou pruhu syenitového, se syenitem pak samým odtud až poblíž Knihnic nad Boskovicemi, načež po Petrůvku s Devonem hraničí a dále po Rychnov zase s útvarem křídovým. Pruh tuto uvedený dá se stopovati v ostrůvcích jižně od Miroslavy (Myslitz) u Krumlova a j. od Tasovic u Znojma a není tak jednolitý, jak jsme jej hranicemi místy vymezili. Na mnohých místech ukrývá se netoliko pod útvary nejnovějšími — hlinami a štěrky čtvrtihorními, nýbrž i pod vrstvami křídovými a třetihorními.

Křídový útvar v několika pěkných ostrovech i ostrůvcích jej pokrývá a sice mezi Molíkovem (u Mor. Třebové) a Slatinou (v. od Březové) dále mezi Brťovem, Opatovicemi a Vel. Ručkou u Jevíčka, pak vých. a jihov. od Boskovic, dále mezi Bořitovem (Borstendorf) a Oborou u Černé hory, potom nad Jestřebím u Rájce a sz. od Blanska.

Vrstvy třetihorní mořské, hlavně z jílů šedých a šedomodrých a štěrků složené, pokrývají vrstvy permské na značném prostranství, rozdělujíce je na několik ostrovů.

Největší shluk vrstev těch táhne se jako pruh 2—4 km. široký od Petrůvky j. v., od Mor. Třebové přes Chornici, Jevíčko, Vanovice ku Boskovicím, Doubravici a Rajci. Od posledních tří míst na západ pokrývají vrstvy třetihorní celý pruh permský až po Braslavec a za Lysice. Dále na jih pokrývají jej taktéž na příč mezi Tišnovem a Maloslavicemi a nejjižněji mezi Alexovicemi, Oslavany a Ivančicemi. Že se Perm také již od Rybník u Mor. Krumlova pod třetihorami ztrácí, jest jisto. Také okolí ostrůvků Miroslavských a Tasovického zapadají pod ně. Že pak mezi Permem u Krumlova a ostrůvky uvedenými také vrstvy prahorní — syenitového pruhu — se rozkládají, jak dříve jsme udali (mezi Nešpicemi a Olbramovicemi), na první pohled ukazuje to, čehož již u syenitového pruhu jsme se dotkli, že totiž pruh tento ne v Devonu, ale mnohem později ba po Permu se zvedl, kdyžtě vrstvy jeho na dvé rozdělil. Zdvižení vrstev těchto na mnohých místech poblíž syenitu ještě zřejměji tomu nasvědčuje.

Permské vrstvy poznáme i tam, kde na ornici zvětraly, velmi snadno po červené barvě ornice; kde však čerstvy ještě jsou, skládají se střídavě z rudých hrubých slepenců, rudých a šedozelenavých pískovců a bílých arkos, zvláštních to, z úlomků křemene a živce složených, mnohdy velmi pevných pískovců. Na západním křídle blíž útvaru kamenouhelného jsou známy dva pruhy hořlavých lupků, břidličnatého to, loupavého a skalním olejem proniknutého kamení, s rybími šupinami a koprolithy (zkamenělými výkaly), ale též s pěknými zkamenělinami rostlin jehličnatých (Walchia) a kapradinovitých (Cordaites, Cyatheites) a hlavně ryb sklenošupinatých (Palaeoniscus). Tytéž zkameněliny i v ostatních vrstvách Permu roztroušeně se nalézají. Nižší pruh lupků těchto má v ležatém (pod sebou) na některých místech, zvláště u Oslavan as metr

mocnou vrstvu šedého celistvého vápence. Ještě níže ve vrstvách permských jsou slabé flíčky uhlí, povstalé hlavně z přesliček (kalamitů) jakož i hnízda uhlí, kteráž nikde značnější mocnosti nemají. Bílá arkosa uložená nad hořlavými lupky se šedými vrstvami se střídajícími, poskytuje dobrý kamenický kámen.

Zkameněliny nejvíce v okolí Rosic a Oslavan nalezány, nejspíše proto, že tu vrstvy permské nejlíp jsou odkryty údolím řeky Oslavy a Rokytné. Také v okolí Černé Hory a sice u Malé Lhoty v lupcích, jež kdysi podnět ku kutišti na uhlí daly, mimo bylinné otisky nalezeny též otisky živočišné a sice: ryba Acanthodes gracilis a plaz k labyrinthodontům patřící Branchiosaurus moravicus, Frič (Makovského: Archaegosaurus austriacus).

Všude, hlavně však v lupcích uvedených možno ještě mnohou zajímavou a vzácnou zkamenělinu naleznouti. Proto na ně upozorňujeme. Že pak mnohé zbytky mnohdy jen jemnoučkými a lehce smazatelnými vrstvičkami ano jen nákresy se udržely, nutno při prohlížení a hledání býti velmi pozorným a opatrným.

A jaký byl za doby permské život na Moravě, táže se mnohý ze čtenářů, jejž jsme nudnými skorem údaji dosud mučili?

O životě tom víme jenom velmi málo, skorem jen to, co nám zkameněliny uchovalé vypravují.

Morava celá již nad moře vyzvednuta podobala se velice Moravě z doby předcházející. Moře kamenouhelné ustoupilo do Slezska a Polska přeměnivši se v moře Permské, do něhož z pevnin ústily větší menší řeky, z nichž usadil se útvar Permský sladkovodní. K tomu, jak uvedeno, patří moravský Perm.

Rostlinstvo a zvířectvo se v hlavních rysech mnoho nezměnilo, alespoň na pevnině ne. Teplota podnebí dovolovala ještě růsti obrovským kapradinám a přesličkám a zvláštním jehličnatým stromům (Walchia). Zvířectvo zastoupeno pěknými sklenošupinatými rybami s ocasní ploutví nesouměrnou (Palaeoniscus) a mlokovitými obojživelníky z řádu Labyrinthodontů. Že i u nás ráčkové, stonožky a škeble říční se nalézaly, soudíme z četných podobných nálezů ve vrstvách stejnodobých v sousedních Čechách.

Čím větší klid panoval u nás za doby kamenouhelné, tím více byla otřásána země naše v době permské. Nebylo sice u nás zvláštních sopečných výjevů, jelikož moře daleko bylo vzdáleno, za to však v severových. Čechách, ve Slezsku prus. a Kladsku mohutnými trhlinami vynikalo sopečné kamení melafyrové a porfyrové na den a otřásalo nepochybně silou znamenitou i krajinami Moravsko-slezskými.

Ještě něco o rodišti Jana Amosa Komenského.

Podává Jos. Kachník, vikář v Olomouci.

Otázka, kde narodil se náš slavný paedagog Jan Amos Komenský, pojednána byla již v prvním čísle časopisu tohoto. Jestiť to otázka na výsosť důležitá, a proto třeba, aby všestranně a důkladně uvážena byla. Neboť pátráme-li po místech, kde narodili se výteční mužové národa našeho, dokazujeme, že chceme a míníme si vážiti památky jejich. A Komenský jest předním z oněch mužů velikánů, kteří právem pro učenosť

a věhlasnosť svou zasloužili, aby popředně na místech, kde světlo světa spatřili, oslavováni byli.

Než jako kdys o Homera sedmero se bádalo měst, tak i rodiště Komenského na třech posud hledáno místech. Někteří praví, že v Nivnici narodil se, jiní v Konně a opět jiní v Uh. Brodě hledají kolébku jeho.

Hodlám podati důvody, které mne přiměly, že souhlasím s nejlepším u nás životopiscem a tlumočníkem Komenského, řed. Frant. Zoubkem, jenž vytrvale hájí, že se Komenský v Nivnici narodil.

Zoubek dosti má příčin, pro které Nivnici rodištěm Komenského pokládá. Již Fr. Palacký píše, že se Komenský v Nivnici narodil. Na pražském rukopise Koperníkově „De revolutionibus orbium coelestium“ napsal Jan Amos jakožto majitel vlastnoručně: „Hunc librum a vidua pie defuncti M. Jac. Christmanni digno redemptum pretio in suam transtulit Bibliothecam Joannes Amos Nivanus. Anno 1614. 17. Januarii. Heidelbergæ.“ — Tuto knihu ode vdovy zbožně zesnulého M. Jak. Christmanna za náležitou cenu vykoupenou ve svou přenesl knihovnu Jan Amos Nivnický. Roku 1614. 17. ledna. V Heidelberce.[1]) Kterýmž Janem Amosem Nivnickým nikdo jiný býti nemůže než náš Komenský, jenž r. 1614. v Heidelberce na studiích meškal.

Také v matrice Herbornské a Heidelberské Komenský jménem Nivnický zapsán jest. Píšeť Zoubek v „Besedě učitelské“ XIV. 285. doslovně: „Nyní víme s jistotou, že Komenský zapsán byl do matriky Herbornské a Heidelberské jménem Nivnický, a že na původním rukopise Koperníkově, jímž dokazuje, že se země točí, vlastní rukou podepsal se jako z Nivnice pocházející.“

Uvážíme-li jen důvody tyto, těžko nám mysliti, žeby se byl Komenský jinde než v Nivnici narodil.

Pravda jest sice, že se Komenský také „Hunno-Brodensis“ — Uh.-Brodský — psal. Avšak to činil proto, poněvadž Uh. Brod tehda širšímu světu známějším byl než nepatrná osada Nivnice a poněvadž snad v mládí svém v Uh. Brodě školy navštěvoval. Proč by se byl ale Nivnickým psal, z Nivnice nepocházeje, nenahlížíme.

Onino pak spisovatelé, kteří Uh. Brod rodištěm Komenského proto mají, poněvadž tam na hřbitově pochováni jsou otec jeho Martin, matka Anna a dvě sestry Ludmila a Zuzana, jichž Komenský vzpomíná[2]), neuvážili, že jest Nivnice jen tři čtvrtě hodiny od Uh. Brodu vzdálena, a že tedy rodina Komenských v posledních dobách života snadno do Brodu odstěhovati se mohla, kdež Bratří svůj sbor měli.

Žeť pak se konečně náš Amos „Komenský“ — Comenius — podpisoval, vysvětlíme ústním podáním, které se až do r. 1830. v Nivnici udrželo. Slyšel jsem již jako studující o podání tom a proto tázal jsem se letos listem p. Ant. Schönweitze, o němž mi řečeno, že ono ústní podání zná, neví-li, žeby se byl Amos Komenský v nivnickém mlýně „pod šupama“ narodil. I obdržel jsem odpověď následujícího doslovného obsahu:

Velebný pane! Sděluji v krátkosti, že se Amos Komenský nenarodil ve mlýně „pod šupama“ u volenovského dvora, nýbrž že se v čísl. 85. a 86. ve „horním mlýně“ naroditi měl, což mi jistá stará žena sdělila.

---

[1]) Viz Světozor r. 1873. str. 78. Dr. J. Durdík.

[2]) Viz „Čas. musea“ r. 1860. seš. IV. str. 511.

když jsem ji na počátku roku 1830. ve mlýně tom lékařsky ošetřoval, a kde mně také rodné místo ve svrchu uvedeném mlýně ukázala. Tato stará žena slyšela to od svých rodičů, od svého stařečka a od své stařenky a ti opět od svých předků atd. i vypravovala mi též, že rodičové Amosa Komenského z Komny polovičku jmenovaného mlýnu v Nivnici zakoupili a mlynáři tomu že lidé Komenský říkali, ačkolív, prý, jiné měl příjmění, které neznámo jest; pravé jméno by se snad ještě našlo ve starých knihách pozemkových v Uh. Ostroze, poněvadž Nivnice za toho času ku bernímu okresu do Uh. Ostrohu patřila. Pomník Amosa Komenského měl přece spíše v Nivnici u „horního mlýna“ než v Přerově postaven býti. Vykonávám praksi lékařskou v Uh. Brodě od roku 1830. po 54 již let; jsem nyní již 77 let stár ale úplně zdráv. Přijměte ujištění mé úcty atd. Ant. Schönweitz, jub. lékař městský a emer. starosta.

Přihlížíme-li ku dopisu tomuto zevrubně, nezdá se býti bez důležitého významu v otázce naší. Neboť napsal jej stařec, jenž jest na výsosť věrohoden, a jenž — kdyby strannickým býti chtěl a mohl — jistě zastával by mínění, že se Komenský v Uh. Brodě narodil, poněvadž jest mu Uh. Brod takořka druhým domovem a on kdysi starostou města toho byl. Jsa však pravdomluvným, podal věrně, co slyšel a jak slyšel.

Dle listu předeslaného dovídáme se z ústního podání lidu, odkud to, že se náš Amos „Komenským“ nazýval. Rodičové jeho zakoupili totiž v Nivnici polovici „horního mlýna“ a když se z Komny do Nivnice přistěhovali, nazvali je Nivničtí „Komenskými“. Zvyk tento, přistěhovalé osadníky dle míst, odkud přišli, jmenovati, až podnes v Nivnici jakož i jinde se zachoval. Abych alespoň jeden příklad uvedl, poukazuji ku rodině, která též z Komny do Nivnice se přistěhovala a posud tam žije. Rodina ta sluje Petrášova, než všeobecně známa jest jen přezdívkou „rodina Komňanova“. Mluvě Nivničan o rodině této, praví, že byl u „Komňanů“, že viděl „Komňana“ neb „Komňanku“ a každý obyvatel nivnický mu rozumí, ano, děti dokud do školy choditi nezačnou, kdež pravé jméno teprvé slyší, jména pravého ani neznají.

Tak se asi též stalo, že Nivničtí pravého jména přistěhovalého z Komny mlynáře v brzku ani neznali, vždy „Komenským“ neb „Komňanem“ ho nazývajíce. Amos, narodiv se v Nivnici, ve svém mládí jiného jména neslýchal a proto všeobecně užívané jméno „Komenský“ za své přijal. Pravé snad jméno jeho bylo Miliček, jak dobře dp. Fr. Koželuha v prvním čísle tohoto časopisu tvrdí, jež Komenský zlatinizoval, Amosem se nazývaje. Dle toho znělo by úplné jméno našeho výtečného paedagoga: Jan Miliček (zvaný) Komenský. Přidal-li k tomu Komenský „Nivanus“ — Nivnický —, chtěl označiti místo, kde se narodil, přidal-li Hunno-Brodensis — Uh. Brodský —, chtěl ukázati, jakým jest krajanem.

Že pak konečně jméno „Komenský“ otci Amosovu jen od obyvatelů nivnických dáno bylo, kteréž náš Amos, v Nivnici se narodiv, po otci zdědil, dosvědčuje i koop. Jan Skyba, jenž kaplanovav v Nivnici od roku 1843.—63., do staré matriky po německu zaznamenal toto: „V Nivnici narodil se dne 28. března 1592. největší humanista doby své, jenž školstvo v největší části Evropy zlepšil a plodným spisovatelem byl, totiž Jan Amos Comenius, moravsky Komenský zvaný podle přezdívky po otci zděděné.“ — Týž P. Skyba pátral po rodišti Komenského a vyjádřil se před otcem mlynáře posud v Nivnici žijícího, že má důkazy pohotově, že se Komenský v Nivnici narodil, že však jsa knězem katolickým s nimi na veřejnosť vystoupiti se ostýchá.

Rozhlednemeli se po všem, co tuto řečeno, docházíme úsudku následujícího: Jan Amos Komenský narodil se dle svědectví řed. Frant. Zoubka a dle ústního podání v Nivnici. Otec jeho Martin přistěhoval se z Komny do Nivnice, kdež ho „Komenským“ nazývali, které jméno s otce na syna přešlo. Proto nelze podpisu „Komenský“ užívati za důkaz, že se Jan Amos Komenský v Komně narodil.

Staroslovanská kultura ve střední Evropě.

Píše **dr. Jan N. Woldřich** ve Vídni.

Za dob palaeolitických žil lid po Evropě, který jen dřevěných nástrojů a všelijak přitlučených nástrojů a zbraní kostěných i kamenných používal; a sice se zdá, že lid ten již za časů ledových epochy diluvialní zdržoval se po různých zemích evropských, kde se živil lovem všeliké zvěře, nyní částečně již vymřelé, později pak zvláště lovem soba divokého. Zvolna jen člověk zdokonaloval nástroje a zbraně své v dobách těch a to zejména tenkráte, když nastala tak zvaná doba stepní v končinách našich, když u nás zvěřena rozšířena byla, jakou nalezáme nyní v stepích evropsko-azijských. Nicméně pokrok, jejž člověk učinil za doby pastvin čili doby velkých travožravců (mamuta, nosorožce atd.), jest celkem dosti patrný, jak vidíme na příklad v Předmostí u Přerova.

Ovšem patrnější jest pokrok, jejž nalezáme ku konci diluvia za tak zvaných dob lesních, kde se člověk pravou lesní zvěří živil a vedle toho zatím i soba si byl ochočil na zvíře domácí. Pokrok ten vidíme na příklad v jeskyni Gudenusově u Kremže v Dolních Rakousích, kdež nacházejí se i pěkné kostěné jehlice, jimiž člověk doby lesní sešíval oděv svůj. Mezi tím ochočil člověk také psa a nejspíše i koně a malý druh skotu. Období od vymření diluvialní zvěřeny lesní až do *doby neolitické* dělí dosud mezera dosti veliká. Za časů neolitických nalezáme jak jinde tak i u nás národ dosti četný, jenž hlavně nástrojů a zbraní přibroušených a přihlazených používal. Národ ten, po němž v Čechách i na Moravě dosti zhusta stopy se našly, jako v okolí lounském, plzeňském, pražském, v celém Pomoraví a jinde choval hojný domácí dobytek a zabýval se orbou. Památky kultury tehdejší po Evropě daleko široko jsou rozšířeny a jest pravdě podobno, že několika národům náleží; kde se však kultura tato nemalá poprvé vyvinula, nelze dosud určiti; možná, že současně povstala na více místech.

Zdá se pak dále, že za časů oněch byla již větev staroslovanská od ostatních větví kmene indoevropského oddělena a zvlášť pro sebe vyvinuta, zalidňujíc celou střední Evropu. Národ ten časem poznal i upotřebení mědě a slitiny mědě s cínem, totiž bronzu. Jakým však způsobem nebo jakou snad cestou se to stalo, doposud rozluštěno není. Slovanský národ, jenž tehdy již skoro pro každou vodu, pro každou horu atd. měl vlastní svá jména místní, jakož později i pro každou župu a kmen každý, a jehož všeobecnější jméno bylo V e n d o v é (nejspíše i Bendové), Vindové, Vineti, Veneti, sídlel tehdy od adriatického moře až k moři baltickému, jak to četné nálezy dokazují a vytvořil za tak zvané d o b y b r o n z o v é kulturu, která vynikala nad kulturou národů sousedních. Živé zbytky dávné kultury té nalezáme až po dnešní den mezi slovanským národem středoevropským a sice nejen v řeči nýbrž i v ruč-

ních pracích, ve všelikém oděvu, zvláště ženském, v různých řemeslech, v některých zvycích původně pohanských, tak n. př. uvádím kraslice, to jest velmi uměle malovaná vajíčka velkonoční atd., kterýchžto zbytků dávnověké pokročilosti u jiných národů hledali bychom marně.

Řečená staroslovanská kultura upadla postupováním národů cizích proti Slovanstvu, postupováním jednak od severozápadu jednak od východu, což za dob předhistorických dosti zvolna, později však za dob historických rychle a velmi násilně se dělo. Teprv z těchto dob, z dob to úpadku kultury slovanské obyčejně připisují se velkomyslně (?) chatrné jen stopy potlačeného a schudlého národu Slovanům, jako by to byly první teprv památky naší vzdělanosti a starších, skvělejších památek kultury staroslovanské nebylo, což ovšem jest — neli úmyslná křivda — tedy zajisté hrubý omyl, jenž dosud celému badání anthropologickému u nás na velikou byl překážku. Ale omyl ten znenáhla poznává se všeobecně.

Již roku 1879. jsem psal před schůzí anthropologů v Lublani panu K. Deschmanovi, že považuji veškeré nálezy v lublaňské slatině[1]) za zůstatky slovanského národa, a roku 1882. dotvrzoval jsem p. G. Jakobovi v Meininkách, že anthropologové musejí zanechati domnění, jakoby Slované teprv v 5. nebo 6. století do střední Evropy byli odkudsi přitáhli, a pravdou pokládati, že Slované zde již bydleli od časů pradávných. Rovněž v nejnovějších spisech svých[2]) jsem často na závažnou okolnosť tu poukázal; tak ku příkladu na slovanská pojmenování hor v Šumavě z doby předhistorické, na zkušenosť, že lid z jižních Čech i z Moravy valně putuje do Marije Cely mezi Němce, na kteréžto místo již za pohanských dob posvátné by jistě nedocházel tak četně, kdyby ode dávna již Rakousy byly zemí německou.

Velmi zajímavou a důležitou jest též okolnosť ta, že v Čechách nalezáme pojmenování „hradišť“ dle někdejší, nyní na oko již neznatelné rozsáhlosti jejich, tak jméno „hrad“ pro velké, „hrádek“ pro menší a „hrádeček“ pro skrovné toliko hradiště, jak jsem sám četným prohledáváním půdy zjistil, aniž dnešní obyvatelé okolí před mým pátráním dotyčným vůbec věděli, že kdysi na vrcholích takto pojmenovaných stával pravěký hrad jakýsi nebo hrádeček. Mohlať se ona pojmenování lidová z předhistorických dob pocházející jen tenkráte zachovati, jestliže slovanský národ v krajinách těch nepřetržitě žil hned od pravěku. Též se často říká místům „hroby“, kde skutečně buďto mohyly nebo jiné předhistorické hroby jsou, o nichž nynější obyvatelstvo ničeho neví, ba mnohdy ani věděti nechce.

Tvrzení tedy Šemberovo, zakládající se ponejvíce na topických jménech hor, sídel a vod, kterážto jména ovšem sama o sobě nejsou vždy základem pro dedukce úplně spolehlivým, tvrzení, že slovanský lid daleko široko po střední Evropě rozšířen byl zajisté již v pravěku, souhlasí s nálezy předhistorickými a ono vášnivé odsuzování názorů Šemberových bylo tedy zbytečnou přenáhleností.

[1]) O slatině lublaňské již stala se zmínka v „Časopise“. Viz č. V. str. 6., poznámka 14.

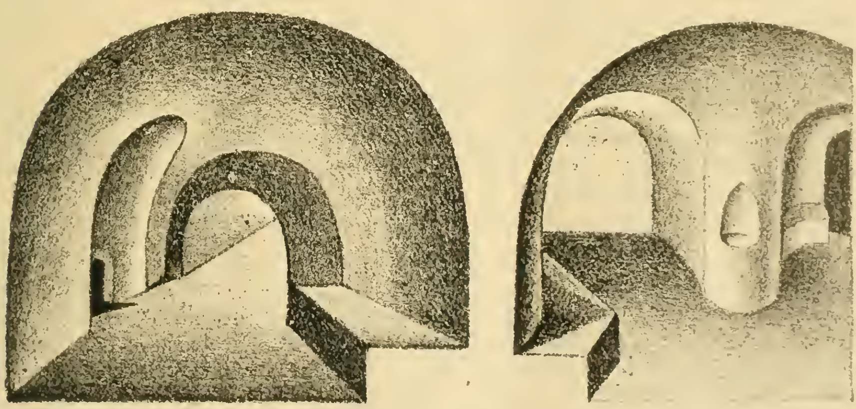
[2]) Dr. J. N. Woldřich: Diluvialní fauna u Sudslavic. Kr. čes. spol. nauk. Praha, 1880. — Diluviale Fauna von Zuzlawitz im Böhmerwalde. Sitzb. d. kais. Akad. d. Wiss. Wien, 1881. — Slovanské pohřebiště z 11. století u Sušic. Památky archaeol. Díl XI. roč. I. Praha, 1882. — „Slovanské pohřebiště u Netolic“. Památky arch. Díl XII. seš. 4. Praha, 1882. — „Beiträge zur Urgeschichte Böhmens.“ Mitth. d. Anthrop. Ges. Wien, 1883, u. 1884.

Důležitý spis v ohledu tomto, ba nejdůležitější ze všech dosavadních, vydal právě přítel můj, slovutný pan dr. J. Wankel v Olomouci, anthropolog to na slovo vzatý, pod titulem: „Beitrag zur Geschichte der Slaven". Olmütz, 1884. Získal si tento učenec náš dílem svým, ač ono není velmi obšírné, zásluh neobyčejných. Spis Wanklův zajisté ve vědě anthropologické stane se epochálním a jest na nejvýš žádoucno, aby nejen každý vzdělaný Slovan, nýbrž i každý badatel, ať z toho ať z onoho národu pošlý, pilně jej studoval.

Umělé jeskyně, lochy a pečery.

Pojednává **Lucie Bakšová** v Ořechovičkách u Brna.

Na stránce 46. čís. V. „Časopisu" bylo podotknuto, že jakož u nás také v Haliči umělé, pod zemí vykroužené jeskyně neboli lochy se vyskytují, jež Rusíni pečerami nazývají a o nichž tamní lid vypravuje, že kdysi bývaly obydleny poustevníky. Zároveň tam přidáno povzbuzení, aby se porovnávalo a pátralo, jestli snad lochy tuzemské nemívaly týž účel, jako mívaly a částečně dosud mají ruské pečery.

Lochy, zvláště uměle vykroužené, které P. L. Karner objevil a proskoumal v lese u Hořejší Trnavy blíže Holabrunu v Dol. Rakousích.

Přečetši poznámku tu umínila jsem si napsati těchto několik řádků a to hlavně proto, poněvadž mi loňského roku popřáno bylo očitě a důkladně seznati velkou část pečer ruských a také několik lochů moravských jsem prolezla. Zmíním se tedy po kratičkém úvodě napřed o loších tuzemských, potom o známých mi pečerách na Rusi a byla bych tomu povděčnou, kdybych takto ku objasnění záhady poněkud přispěla.

U nás lochy nalézají se nejvíce tam, kde hlinovice jest tak pevna, že snesla tesy, nástrojem buď kamenným neb kovovým způsobené, kde člověk, nejsa ohrožen sesutím, bezpečnosti a ochrany nacházel před živly nepříznivými, před lítou zvěří a nepřátely. Nyní ovšem lochy jsou namnoze již rozbořeny, zasypány i zaplaveny a jest nejvyšší čas, aby ještě před úplným zničením svým byly proskoumány. Vždyť nepochybně jsou

lochy rovněž památkami slovanskými, a když nyní víme, že Slované byli tu již před tisíci lety, proč by bedlivým pátráním nedalo se zjistiti, zdali lochy naše tak jako pečery ruské nejsou stejnou měrou výtvory rukou slovanských a snad počátkem svým do téže doby sahají?

V Dol. Rakousích také četné lochy jsou, které tamní lid byty podzemními neboli kutěmi (Erdställe, Hauslöcher) nazývá. Lochy ty co do tvaru, co do míry a ostatních zvláštností velice podobají se lochům našim, zejména těm, které jsem sama v Ořechovičkách potud prohlédla, pokud pro zásypy lze mi bylo do nich vniknouti. Pozoruhodno jest, že Pat. Lamb. Karner[1], který dolnorakouské lochy proskoumal, sám vyslovuje domněnku, že lochy ty snad příbuzny jsou pečerám ruským. Domněnka ta tím více váží, poněvadž víme, že Rakousy Dolní druhdy zalidněny byly lidem[2]) slovanským a poněvadž i sám název pečery (pecery, peštěry [církev.] = jeskyně, sluje) posud v každém slovníku českém se uvádí.

Jest podle všeho pravdě podobno, že naše lochy tak jako pečery ruské snad hned za časů pohanských k nějakým náboženským účelům sloužily a že později, když víra křesťanská po všem Slovanstvě se rozšířila, poustevníci zbožní a mniši světa se odříkajíce dočasně v nich se zdržovali nebo také křesťané první tajně v nich Bohu sloužili. V Rusku posud dobře v paměti jsou pověsti o pečernících, anachoretech dávných a osobně přesvědčila jsem se v útesu Inkermanském, v monastýru (klášteře) Uspenském blíž Bakčiseraje v Krymu, i v Trojcké lávře u Moskvy, že posud ještě mniši ve starých pečerách obývají.

Taktéž u nás mnohá stařena o poustevnících, v jeskyních umělých kdysi bydlivších ví, a vyprávěla mi jedna 75 let stará babička, že jsouc dítětem 7—8letým se svou matičkou navštěvovala stařičkého poustevníka v Šebetovském lese, který poustevnu v zemi vyhloubenu měl a těsné chodbičky za vchod používal.

Pat. L. Karner[3]) přidává se k mínění, že lochy, tyto pravěké podzemní byty, pocházejí z doby pohanské a myslí, že sloužily buď za občasné obydlí lidské, buď k účelům bohoslužebným, avšak nikterak za byt trvalý. Mínění toto sdílím i já; neboť dovedl-li člověk tak pracně a uměle si vykrouhliti obydlí ve hlinovici nebo dokonce ve skále, zajisté byl již na vyšším stupni vzdělanosti a dovedl zbudovati si i pod nebem širým obydlí zdravé, světlé a pohodlné. Domnívám se tedy, že používáno nízkých, obtížných i tmavých chodeb, komůrek a kapliček, jež v loších shledáváme, ku výkonům bohoslužebným, zvláště také co pohřebišť, jakožto stánku popele zemřelých; neboť téměř všude, kde lochy se vyskytly, ať v Bavořích, Rakousích, ať na Moravě nebo jinde, spolu nebo alespoň poblíž nalezeny četné popelnice ještě s popelem anebo přece množství střepů z nich. Tak ku př. vypravoval mi jeden rolník náš, Jan Polcar toto: „Asi před 18 lety spravoval se u souseda Mich. Nováka v Ořechovičkách chlév, když pojednou se dělníci propadli. Vidouce, že dutina se prodlužuje v chodbu, počali hlínu odstraňovati i přišli do velké místnosti nevysoké; kolem stěn byla hliněná sedadla, uprostřed hliněný stůl a na něm celé množství černých hrnců různé velikosti

[1]) P. L. Karner, künstliche Höhlen in Niederösterreich. Mittheilungen der anthrop. Gesellsch. in Wien. R. 1880. a 1882.

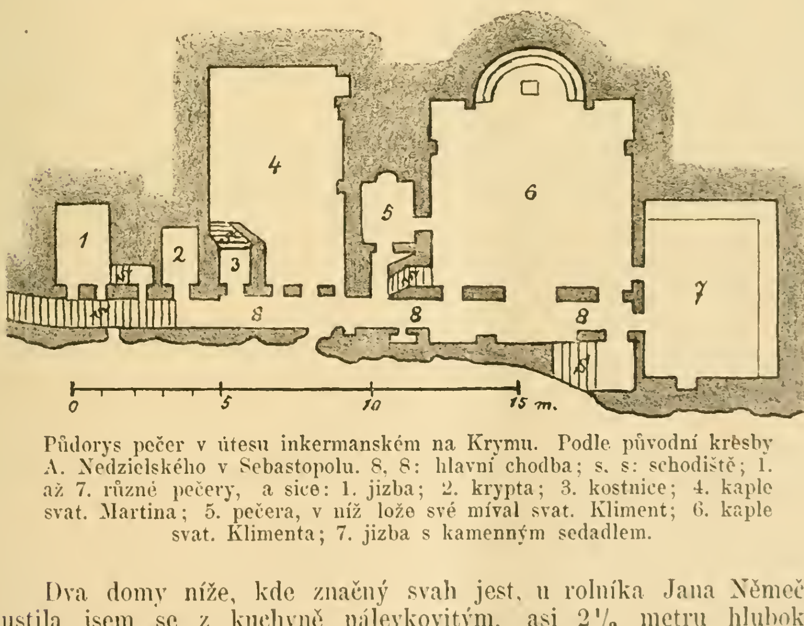
[2]) A. V. Šembera, západní Slované; — J. Lepař, o kultuře cyrillo-methodějské.

[3]) Na místě již citovaném.

s poklopkami, v nich pak jen popel". Žel Bohu, že roztříštili popelnice ony, otvor zasypali a nyní o skrýších těch nerád kdo mluví, domnívajíť se lidé pověreční, že jsou to brlohy čarodějnic.

Ovšem připouštím možnosť, že v okamžiku nebezpečí, za zimy a jiných svízelů, utíkal se člověk také do těchto bytů podzemních; za trvalé však obydlí že mu úzké, tmavé, málo vzdušné chodby a prostory sloužily, není pravdě podobno.

Lochy mnou prohlednuté nacházejí se v Ořechovičkách na jedné vyvýšenině a sice předně ve sklepě jmenovaného již rolníka J. Polcara. Tento chtěje si zvětšiti sklep, kopal železnou tlučnicí do hlinovice, v tom však vypadl mu nástroj z ruky, zabořiv se ve hlubokou jámu, v níž objevil se černý otvor. Udiveně kopal rolník náš dále a nalezl okrouhlou sluj 2 m. hlubokou i širokou, z níž vedou dvě chodby šikmo pod zemi. Škoda, že jsou již zasypány, tak že mi nebylo možno dále do nich vniknouti. Rolník vykládal mi, že ve stěnách sluje byly zastrčeny dřevěné, dlouhé tyče, které se však v prach rozpadly, jakmile se jich dotkl. V témže domě na dvoře kopal hospodář před 3 lety studnu i nalezl popelnici baňatou míry asi dvou litrů s poklopkou, a po straně ve hlinovici objevil se okrouhlý otvor vedoucí směrem k chodbám ve sklepě dotčeném, který vchod však zazděn jest.

Půdorys pečer v útesu inkermanském na Krymu. Podle původní kresby A. Nedzielského v Sebastopolu. 8, 8: hlavní chodba; s. s: schodiště; 1. až 7. různé pečery, a sice: 1. jizba; 2. krypta; 3. kostnice; 4. kaple svat. Martina; 5. pečera, v níž lože své míval svat. Kliment; 6. kaple svat. Klimenta; 7. jizba s kamenným sedadlem.

Dva domy níže, kde značný svah jest, u rolníka Jana Němečka, spustila jsem se z kuchyně nálevkovitým, asi $2^1/_2$ metru hlubokým otvorem do vykroužené dutiny, ve kteréž jsem mohla pouze ležmo se pohybovati. Odtud vedou tři úzké rourovité chodby různým směrem do vnitř hlinovice. Dvě z nich jsou zasypány, tak že mohla jsem pouze 2 m. vniknouti dovnitř. K nemalé radosti však i zde, hned z kraje, pozorovala jsem ve stěně malé výklenky asi 4 cm. vysoké, taktéž hluboké a 6 cm. široké. Také Pat. L. Karner zmiňuje se o podobných výklencích, o nichž domnívá se, že proto byly udělány, aby člověk i beze světla hmatem podle nich se mohl v loších orientovati. Též p. Bukovanský ve

svém popisu Klobuckých lochů*) vzmiňuje se o výklencích ovšem větších a sice nad sedátky hliněnými ve stěně, o nichž praví, že snad sloužily za kahánky. Viděla jsem mnoho podobných, větších i menších výklenků též v pečerách v Kyjevě na Rusku.

Dále plazíc se dotčeným lochem ořechovickým spatřila jsem také dlouhý rourovitý otvor ve stropě, který táhna se vzhůru asi 3 metry, 12 cm. šířky má. Lezmo prosoukala jsem se otvorem 55 cm. širokým a taktéž vysokým a tu spatřila jsem místnosť, v níž jsem se pohodlně vztýčiti mohla. Svítíc kolem, viděla jsem, že jest to kaplička se stropem špičatým, velikými šedožlutými cihlami, na slunci sušenými, tak zvanými vepřovicemi, vyzděným. V čele spatřila jsem nevysoko od země dvě díry naproti sobě, ve kterých asi upevněno bývalo dřevo na umístění sedátka. Špičatým průchodem dost nízkým vešla jsem pak do druhé větší místnosti, ve které s obou stran byla sedadla hliněná a tu opět uviděla jsem onu rouru ve stropě k povrchu se táhnoucí a opět výklenky ve stěně. Ještě asi dva metry prošla jsem shrbena jsouc chodbou dosti širokou, avšak spousta kamenů a hlíny, smíchané se střepy novověkými, učinila mi k největší mé lítosti další postup nemožným. Tesy na stěnách byly spůsobeny 3—4 cm. širokým nástrojem, na stranách okrouhlým a když přiměřila jsem kamenné dlátko, v týž den v zahradě rolníka onoho nalezené, úplně hodilo se do tesů ve stěně. Toť okolnosť pro posuzování stáří lochů nemálo důležitá.

Doslechla jsem též, že se v domě rolníka Dvořáka v blízkých Tikovicích nachází stará skrýš. Došla jsem tam; než nalezla jsem ji zazděnu již a pouze zaznamenati jsem mohla, co mi hospodář 62tiletý o ní vypravoval. „Když jsem byl hochem, pravil, tu slýchával jsem nejednou, že máme na statku skrýš. I tázal jsem se jednou matičky a ta vykládá mi, že přišedši jednoho dne do komory, znenadání kachnu tam našla, ačkoliv ani my jsme takové drůbeže neměli ani naši sousedé. Proto dala se matka do prohlížení komory a brzo našla postranní, černý otvor. Rozšířili ho a dostali se do jakési kuchyně (?), jejíž strop byl klenutý. Kolem byla hliněná sedadla a uprostřed hliněné ohniště jako stůl a na něm hrnce naplněné popelem s příklopkami. Ze strachu však otvor zazdili a od té doby nevkročili do oné místnosti, z níž průchody vedly prý až do Ořechova; neboť kachna dotčená náležela jisté hospodyni z dědiny této“.

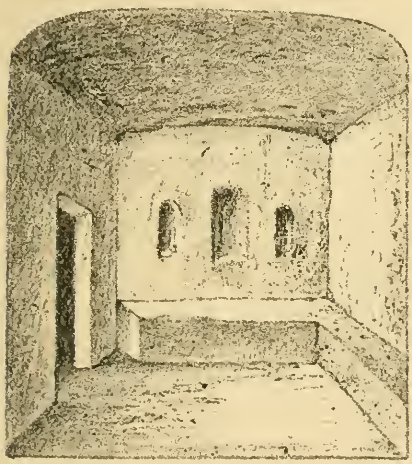
Též v Ořechovém jsou podzemní chodby a skrýše, které ve spojení s lochy ořechovickými a tikovskými tvoří celý podzemní labyrint a táhnou se až pod kostel, stojící na vyvýšeném místě, které podobá se nemálo starému předdějinnému „hradisku“.

Totéž platí o kopci, na němž stojí kostel v Žilošicích, kde usazeni jsou již po několik století Němci. Na kopečku dosti vysokém stojí tu kostel a pod ním ve skále vytesána jest chodba, prý velice dlouhá s místnostmi většími i menšími. Otvor dovnitř, který jsem viděla, klenutý jest. Němci jmenují tuto pečeru slují zlatovou a vypravují, že kdysi dolovalo se zde na zlato. Stařenka již 73tiletá vykládala mi o této jeskyni: „Když jsem byla ještě malá, tu činívala nám radosť hlučná ozvěna ve skále, jakmile jsme z kraje do ní zakřikly. I odvážily jsme se často až dovnitř: avšak tma a průvan světlo shasínající nás od dalšího postupu udržely tím více, ana matička nás před jeskyní velice varovala. Komory

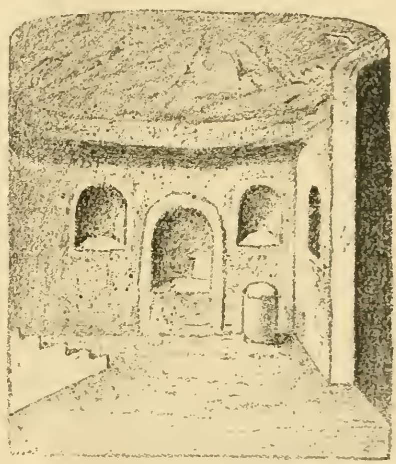
*) Časopis muz. spol. ol. čís. III. str. 119.

ty četné prý a prostranné, v nichž prý v době prastaré, když Žižka ještě drancoval Moravu, mívali naši předkové uschováno obilí, bývaly vždy touhou naší, avšak nikdy jsme se do nich nedostaly." Dle toho souditi lze, že sluj u Žilošic daleko pod horou se šíří; zdali pochází z doby praehistorické či z časů novějších, rozluští proskoumání její.*)

V Knihnicích u Šebetova jest vysoký kopec jménem „Hradisko", v jehož nitru také ohromné prý jsou chodby ve skále vytesané; dovnitř však žádný z obyvatelů okolních se neopovážil vejíti. Vzduch prý jest tam dusivý a světlo shasínává. Také mnoho vypravují pověřčiví lidé o děsivých přízracích, o černém psu, jenž poklady tamní hlídá a jiných víc. Asi před 70 lety několik kluků, kteří na temeni Hradiska si hráli, do sklepů oněch se probořilo, tak že je pomocí provazů museli vytahovati. Jaké jsou to jeskyně, zdaž pečery jako v Rusku, v kameni vytesané, nemožno z popisu 73tileté oné stařenky posouditi a tudíž záhodno by bylo, by je někdo prohledl důkladněji.

Pečery v útesu inkermanském: jizba s kamenným sedadlem a se třemi výklenky v pozadí. Kresba A. Nedzielského.

Pečery v útesu inkermanském: pečera, ve které svat. Kliment, papež, druhdy lože své míval. Kresba A. Nedzielského.

U Ivančic zase jest kopec jménem „Réna", z něhož prý vede chodba skalou až do Krumlova. Tak alespoň vypravuje pověsť. Očitý však svědek pravil mi: „Otvor jest blíže břehu Jihlavky vytesán, ale tak úzký a nízký, že jen ležmo jím prolézti možno. Sluje jsou nyní pouze asi 3 sáhy dlouhé a neviděti nikde pokračování, leč by otvor hloub vedoucí zaplaven byl úplně. Podobné zprávy mám z Kuřima, z Holasic a z Rejhradu. A když i přidáme tu ještě ona místa, o nichž p. Bukovanský se vzmiňuje (Klobouky, Šlapanice, Habrovany, Vel. Týnec, Náklo, Lechvice), není tím zajisté počet moravských lochů vyčerpán a proto žádoucno, by každý uvědomělý vlastenec pátral a muzejní spolek upozorňoval na jiné ještě lochy, dosud docela neznámé.

*) S jisté strany mi bylo praveno, že jeskyně ta teprv 100 let stara jest, čemuž však důvěřovati neradno.

Nyní několik slov o pečerách ruských. Již pravila jsem, že v Rusku pečerami jmenují se všeliké jeskyně, ať jsou v kameni ať v hlinovici, ať rukou lidskou nebo přírodou utvořeny. Viděla jsem pečery Kyjevské, nad kterými nyní vypíná se velkolepá pečerskaja lavra (klášter), která založena byla roku 1051. metropolitou Hilarionem, jenž v jinošském věku svém jsa mnichem nejraději se modlíval v osamělém lese na Dněpru. Tam prý si též vykopal pečeru v pahorku nad řekou se vypínajícím a v ní přebýval. Když však stal se hodnostářem tak vznešeným, musil opustiti zamilovanou svou poustevnu; avšak brzy na to usadil se v ní nový poustevník, sv. Antonín, vracející se z hory Athosu do Ruska.

Když roznesla se po zemi zvěsť o svatém žití Antonína, přicházeli zblízka i zdaleka pobožní jinoši a prosili, by směli světci dleti na blízku. On přivolil, než brzy odešel, miluje samotu, do nedaleké pečery, kde také umřel a pohřben jest. V dějinách se dočítáme, že poustevníci tito měli uvnitř země společnou církev, kapli,[1]) v níž denně Bohu sloužili, vedle pak v malých komůrkách podzemních dnem i nocí bydleli. Když však počet tamních mnichův ustavičně rostl, vystavěn sprvu dřevěný klášter a chrám nad pečerami, které rozkládaly se již daleko široko pod zemí a tvořily ohromný labyrint. Po odstěhování se mnichů do kláštera dřevěného, pečer bylo použito jako pohřebišť. Nyní tam odpočívá více než 70 těl zbožných mnichů v dřevěných rakvích, které stojí ve výklencích do hlinovice vykroužených. Mnohá těla, jichž tvary zpod drahocenných látek poznati možno na způsob mumijí, tlí již více set let.

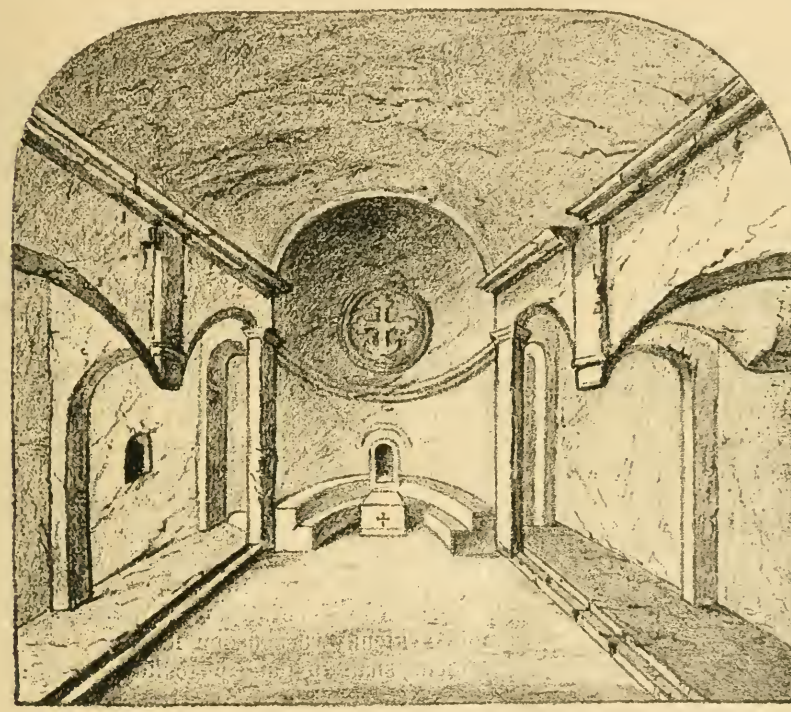
Tyto pečery kyjevské jsou uzounké, do okrouhla vytvořené chodby v hlinovici s rozličnými výklenky a ústupky, na všechny strany se vinoucí a tu i tam tvořící těsné komůrky, světničky a j. Také kulaté otvory, nyní již zazděné, spatřila jsem tam, i praveno mi, že těmito otvory podáváno bylo jídlo samovolně uzavřeným tu mnichům. A tu napadá mi, zdaž nejsou to ony rourovité díry, které se v loších u nás na Moravě, v Rakousích a Bavořích vyskytují?

O pečerách kyjevských tedy se praví, že vykopány byly samými mnichy-poustevníky, tedy teprv za doby křesťanské. Ale kdož ví, nejsou-li starší mnohem, kdož ví, zdali mniši nepoužili jen pečer starších, stávajících tu snad již od pravěku. Vždyť nalezlo se v poříčí Dněpra jakož i jiných řek ruských mnoho uměle utvořených pečer patrně velmi starých a učencové posud jsou ve sporu, kdo že je vykrouhlil a v které době pečery ty povstaly. Pečery Dněperské byly sice povšechně ohlednuty, ale nikoliv ještě důkladně proskoumány. Jinak jest s pečerami při řece Dněstru, z nichž prof. Antonovič z Kyjeva, jeden z nejpřednějších archaeologů ruských, proskoumal 14 velmi podrobně. V některých pečerách nenalezl ničeho, vůkol však lidské kosti, kamenné zbraně, z křemene štípané a j. v. Jedna z pečer těch, ležící mezi Něginým i Záručním, jest prý řada chodeb rozvětvujících se i zakončujících v hlubině podzemní a zřídka jen vyskytují se komory. Chodby nejdou vodorovně, nýbrž se vyvyšují i ponižují se. Místy jsou chodby vysoké, jinde zase tak nízké, že lze jen ležmo prolezti. Dno pečery pokryto bylo vrstvou lidských kostí, dostihující až půl aršiny[2]) výšky. Těchto kostí, pravil Antonovič v přednášce archaeologického sjezdu v Oděse, již jen po skrovnu nalezti možno; neboť katoličtí kněži již po 20

[1]) Kaple — chrám.

[2]) Aršina — asi český loket.

let dávají je sebírati a na hřbitov pochovávati. Tradice praví, že kosti ty pocházejí od prvních obyvatelů téhož kraje a Antonovič myslí, že spodní vrstva kostí (neboť nalezeny tu vrstvy dvě) s tradicí tou se shoduje. Ve vrchní vrstvě nalezl minci z roku 1620, a proto soudí, že pochází vrstva z doby nové, že jsou to kosti lidí tu hromadně od Tatarů zabitých neb dýmem zadušených. Pod druhou vrstvou nalezl Antonovič kostru s příznaky pravěkého člověka a mimo jiné i dvě kamenná kladiva v černé zemi. Pečera v Malé Studenici liší se od ostatních dněsterských: neboť v ní není křivých chodeb, nýbrž řada pěkných síní spojených krátkými okrouhlými průchody. Pečeru u Lataky jmenuje Antonovič náboženskou:

Pečery v útesu inkermanském: kaple svat. Klimenta, ve skále vytesaná.
Kreslil A. Nedzielský.

jest v ní skalní chrám již od věku XI. Stěny uvnitř okrášleny jsou rytinami hrubé práce. Prof. Antonovič klade původ skoro všech pečer dněsterských do pravěku, do tak zvaného věku kamenného a sice některé do periody palaeolithické, některé do periody neolithické. Ovšem, že i v dobách pozdějších použito pečer těch velmi často.

Na poloostrově Krymu v strmých útesích čili skalách Tauridských jsou nejen jednotlivé pečery, nýbrž celá pečerská města, jeskynní církve atd., z nichž mi popřáno bylo některé spatřiti. V útesu Inkermanském*) nedaleko

*) Viz „Inkerman" v časopise „Obzoru", 1884.—85. a ve výtečném „životě sv. Methoděje" od dra. M. Procházky.

zátoky Sebastopolské jsou nesčetné pečery, spojené uvnitř chodbami a tvořící komory, světničky, kapličky, v nichž posud znatelny jsou výklenky po stěnách, hrobnice čili krypty a sedadla podél stěn. V některých, zvláště v těch, do nichž zvenčí světlo padá okýnky, jak jsem byla již řekla, posud bydlí mnichové, patřící do kláštera, pěkně vystavěného na úpatí příkré skály Inkermanské, v jejímžto nitře nachází se též známá pečera sv. Klimenta, kterou si svatý papež ten, byv r. 96. po Kr. císařem Trajanem do vyhnanství sem poslán, nejvíce vlastní rukou vytesal a v ní skromné lože měl.

Také u Bakčiseraje, chánského to kdysi sídla v Krymu, strmí skály, v nichž nalezeny staré, prastaré pečery. Mimo začmuděné stěny a různé znaky velmi hrubé práce, patrně kamennými nástroji shotovené, není v nich nic zvláštního. Jsou patrně z doby předhistorické.

Nedaleko odtud nalézá se Uspenský monastýr. Ve značné výšce strmých stěn skalních viděti tu četné pečery s okénky, pavlačemi a schodišti v kameni vytesanými. Pod převislou, ohromnou skalou na plochém úskalí stojí pěkný nový chrám se zelenými báněmi. Uvnitř skaliska na způsob Inkermanských kaplí jest stará jeskynní církev. Od Uspenského monastýru klikatou, příkrou cestičkou údolím libým přejíti lze do Čufut-Kalé, židovské to pevnosti zřícené a prastaré. Že Čufut-Kalé již v předhistorické době zalidněno bylo, značí množství pečer ve skale pod zříceninami pevnosti vysekaných, jakož i četné krypty skalní. Čufut-Kalé nad hladinu mořskou 2000 stop se vypíná a ještě výše Tepe-Kermen, hora to tvaru kuželovitého s plochou vršinou. V hoře Tepe-Kermenu kolem do kola vysekány jsou jeskyně, pečery počtem 10.000 a sice v 18ti patrech, tak že učenec Ljubuja porovnal Tepe-Kermen přímo s holubníkem. Otvory těchto pečer nacházejí se vesměs vysoko ve příkrých stěnách skal, ve výšce nedostupné, tak že do nich možno dostati se jen tomu, kdo s vrcholu hory dolů spustiti se dá na provaze. Někteří badatelé vyslovili proto domněnku, že v nedohledných dobách snad moře blízké sahalo tak vysoko, že pečerníci na loďkách dostati se mohli ke svým úkrytům. Pečery Tepe-Kermské jsou malé i větší komůrky spojené chodbami, galeriemi, přechody a rozdělené příčními stěnami, opatřené pěkně vysekanými schody, okny i dveřmi. Ve stěnách některých pečer nacházejí se čtverhranné podlouhlé výklenky ve spůsobu lůžka; možná, že jsou to hrobnice čili krypty, v nichž snad tu onde ještě kostry se nalézají, nejsou-li totiž jak většina jich od Tatarů vyházeny. Učencové, kterým popřáno bylo některou leb na Tepe-Kermenu nalezti, konstatují, že jsou to hlavy ploché skoro bez čela, podobné lbi Neanderthálské, tedy prastaré. Velké hromady kostí v některých pečerách na povrchu ležící, náleží křesťanům utekším sem v době pronásledování od římských císařů. Také ostatní ozdoby pečer těch, do skály vytesané kříže atd. pocházejí zjevně teprv z doby křesťanské.

Kači-Kaljen jest též skalní město na Krymu, 8 verst od Bakčiseraje, v divokých, příkrých skalách nad řekou Kačí vysekané. I tuto přečetné pečery s chodbami, s chodišti a výklenky tvoří několik poschodí. Avšak uvnitř vše jest rozbořeno, rozkopáno, hrobnice vyloupeny, kosti lidské rozházeny, což vše prozrazuje krutosť hord tatarských, jež druhdy zde pustošily.

Ovšem ještě více podobných skalních měst na jižní Rusi se shledává; než přestanu na pečerách dosud vytčených.

Ač pečery v Krymu tesány jsou do kamene, ač okna a schody mají, co v loších našich není, přece ve mnohých příčinách podobný mají ráz jako pečery v Kyjevě a lochy u nás se vyskytující. Snad při bedlivém pátrání a porovnávání najde se ještě více podobností, na jichžto základě asi možno bude na jisto zodpovídati otázku, kdy lochy moravské povstaly a jaký byl původní jich účel. Jistotně záhadou tou se obírajíce nesmíme nikdy příbuznosť lochů našich s pečerami ruskými spouštěti se zřetele

O starobylosti národniho vyšívání moravského.

Podává Vlasta Havelková v Olomouci.

Již ve dřívějším svém pojednání „o úvodnicích moravských" měla jsem příležitosť podotknouti, že na hanáckých úvodnicích se vyskytují obyčejně nečitelné nápisy a že některá písmena se podobají zjevně literám cyrillským. Některé z nápisů těch zatím částečně byly rozluštěny a shledána v nich slova (imě = jméno a j.) z církevního slov. jazyka. To dokazuje patrně, že vyšívání naše kvetlo již za časů cyrillomethodějských.

Avšak vyšívání moravské pochází z dob ještě mnohem starších; ono pochází z pravěku. Není to, co pravím, ani výmyslem ani domněnkou. Můžeme se snadno o tom přesvědčiti, když porovnáme naše vyšívání s ornamenty na pravěkých bronzích a nádobách; nebo tu shledáme na sta shod, které nemohou býti nahodilými.

Prohledněme jen sbírku vyšívání, jíž chová muzejní spolek náš. Nemusíme dlouho hledati. Celou řadu všelikých podob a ornamentů tu vidíme, které vyskytují se na různých pravěkých památkách.

Hle, tu ve sbírce muzejní chová se spona bronzová (obr. 9.), která nedávno s mnohými šperky prachistorickými ve Slatěnicích se vykopala. Zdali pak podoby té nenajdeme v národním vyšívání poblíž seřaděném? Vizme tu vyšívaný límec zástěry hanácké z Troubek. Jaká to shoda! Na obou koncích límce jest vyšita spona (obr. 10), podobná zajisté sponě slatěnické. Dále jest jeden z ornamentů, které vyryty jsou na sponě slatěnické, totiž ornament *m*, docela týž, jako na límcích rukávců hanáckých (obr. 12.) z kraje tovačovského a kroměřížského.

Dno jedné nádoby bronzové, otcem mým nalezené v Býčí skále u Adamova, ozdobeno jest týmž ornamentem, jaký tuto shledáváme na úvodnici valašské z Hutiska, velmi krásně vyšité.

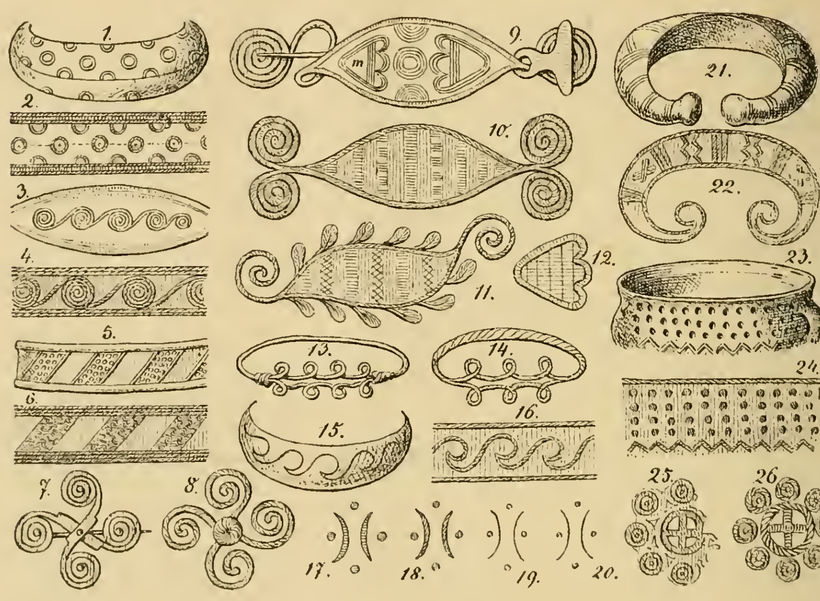
Mám po ruce dílo Sackenovo*) o nálezích hallstattských s mnohými vyobrazeními, ve kterém zvláště hojně viděti ornamentů totožných s ornamenty národního vyšívání moravského. Tak jsou mezi památkami hallstattskými bronzové spony, jimž na úvodnicích hanáckých z Nákla docela podobné (obr. 11.) ornamenty jsou vyšity a to jakožto hlavní motýv celého vzorku. Tak ornament (obr. 5.), jímž vyšperkován jest bronzový kotel z Hallstattu, ve mnohých variacích vyskytuje se (obr. 6.) v mor. vyšívání lanžhotském. Tak bronzové spínadlo (obr. 7.) hallstattské, složené ze čtyř točinek, velmi krásně vyšité (obr. 8.) nacházíme často ve vyšívání valašském. Tak ozdobný plíšek (obr. 25.) bronzový z Hallstattu jest velmi podobný vzorku (obr. 26.), vyšitému na slováckém límečku z

---

*) Dr. E. Freih. v. Sacken, das Grabfeld von Hallstadt in Oberösterreich. Ve Vídni, 1868.

Dolních Dubňan. — Tak zvaný ornament brejlový bronzů hallstattských sto- a stokráte vyhledati můžeme na límcích hanáckých.

Dále na hanácké úvodnici z Kostelce u Prostějova nacházíme jakožto hlavní ornament podobu náramku (obr. 22.), která nápadně shoduje se s pravěkým náramkem (obr. 21.) od Mohuče. Tak zvané kocourky (obr. 14.), vyšité na oplíčkách hanáckých z Nákla a Příkaz, nepodobají-li se ony docela náramku (obr. 13.) bronzovému, jenž také u Mohuče byl nalezen? A naše vyšívané kováře (obr. 18. a 20.), oblíbený to ornament na oplíčkách nákelských, hle ty zase vyskytují se (obr. 17. a 19.) na bronzovém štítu pravěkém slovanského původu, který vykopán byl v končinách někdejších polabských Srbů u Děvína.

Ukázky, kterak shoduje se národní vyšívání mor. co do ornamentů a podob s pravěkými bronzy a nádobami. Obr. 2., 4., 6., 8., 10., 11., 12., 14., 16., 18., 20., 22., 24. a 26. vyšívání mor. — Obr. 1. bronz. náramek z nákolí neťšatelského ve Švýcařích. — Obr. 3. bronzové spínadlo z Meklenburku. — Obr. 5. okrasa s kotle bronz., 7. bronzové spínadlo, 25. ozd. plíšek bronzový, všecky z Hallstattu. — Obr. 9. spínadlo ze Slatěnic. — Obr. 13. bronzový náramek, 15. ozdoba bronzové mísy, 21. bronzový náramek, všecky od Mohuče. — Obr. 17. a 19. ozdoby bronz. štítu pravěk. od Děvína nad Labem. Obr. 23. pravěká nádoba hliněná z krajin někdejších slov. Gliňanů od Labe.

Jinou sponu hallstattskou, i se zámečkem a špendlíkem pěkně vyšitou, nalezáme zase tuto na boudnici 120tileté z Kobylí. Zde opět vyšívaný náramek z Dol. Dubňan honosí se týmž ornamentalním vzorkem (obr. 2.) jako náramek bronzový (obr. 1.) v pravěkém nákolí neťšatelském nalezený.

Také točinek čili závitků, které bývaly oblíbeným bronzovým šperkem pravěkých našich předků, máme v našem vyšívání velké množství; zvláště vyskytují se takové točinky zhusta na hanáckých úvodnicích. Trojlístek točinkový neboli tak zvané trikvetrum, které tak hojně na

bronzech pravěkých viděti, vyskytuje se hlavně na lanžhotském vyšívání velmi často. Vlnitý ornament rovněž bohatě jest zastoupen v našem vyšívání a podobně prastarý meander.

Ornament točinkový, vyrytý na sponě (obr. 3.) bronzové ze slovanského kdysi Meklenburku, velmi krásně se nese vyšitý na zástěrkách slováckých (obr. 4.) z Dol. Dubňan a z okolí Kyjovského. Vkusný vzorek šatky kyjovské (obr. 16.) nacházíme na bronzové pravěké míse (obr. 15.) od Mohuče. Starší valašské rukávce ze Zlína opět mají vyšívané vzorky (obr. 24.) ornamentální, které jsou podobny ozdobám nádob pravěkých, pocházejících od slov. Glinanů polabských.

Na loktuších slováckých, nejvíce na takových, které jsou 100—200 let staré, nachází se vždy na určitém místě obou cípů pěkně vyšitý ornament, prastaré čtyřhranné sponě*) velmi podobný. Na dýnkách pak čepců, ku loktuším řečeným patřících, vyšit bývá ornamentovaný skřítek čili diblík, na témž místě, kde na jiných dýnkách všeliké podoby křížů shledáváme. Oni diblíci pocházejí asi z pohanských dob.

Konečně drobné ornamenty geometrické, které se zachovaly na bronzech a nádobách hliněných z pravěku, nesčíslným počtem viděti na vyšívání moravském, zvláště na slováckém.

Tato podobnosť ornamentů, jakož i celých podob předmětů archaeologických s naším vyšíváním, jak již praveno, nemůže býti nahodilou. Možná si ji jenom tak vysvětliti, že za pravěku ozdoby bronzové, ozdobné nádoby hliněné a vyšívání zároveň vedle sebe mezi lidem naším byly, z nichž se však jen vyšívání přechovalo živým až do našich dob,

Úmyslně vybrala jsem na porovnání ukázky bronzů a nádob z rozličných končin středoevropských, kde Slované buď dosud žijí nebo druhdy přebývali: vždyť naopak z dotčené shody památek oněch s naším vyšíváním dá se právem říci, že jsou to vesměs památky slovanské. A když u nás i jinde po Evropě střední zvláště ornamenty na bronzech s naším vyšíváním tak velice se shodují, pak marně namahají se někteří učenci tyto bronzy připisovati Keltům, kteří tu nepochybně ani nikdy nebyli. Bronzy ty jsou tak slovanskými jako naše vyšívání a také hallstattské starožitnosti zajisté jakožto slovanské se osvědčí, jak Šafařík již dokazoval.

Příspěvky ku poznání ornamentiky slovanské.

1.

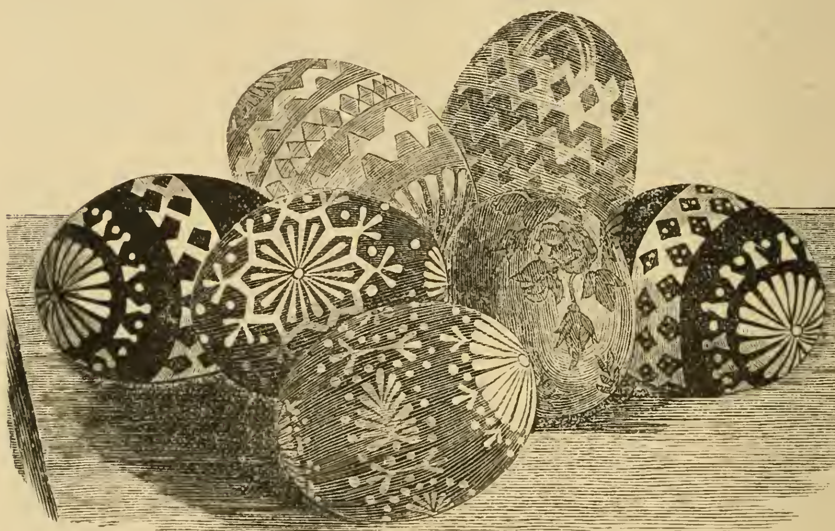
Od té chvíle, co z národního vyšívání moravského poznáno, že Slované měli a mají dosud ornamenty zcela zvláštní, samostatné, ornamenty, které od prvních počátků hned v lidu samém vyklíčily, se tříbily a znenáhla k neobyčejné dokonalosti a kráse dospěly, ornamenty, které co do ladnosti forem nejenom cizím ornamentům všelikým — ani klasické nevyjímajíc — se vyrovnají nýbrž i nad ně předčí a vzhledem ku nekonečné takořka mnohotvárnosti své na světě nic nemají sobě rovného, od té chvíle, co poznáno vůbec, že snad žádnými památkami, které nám zbyly po předcích našich, více se nemůžeme honositi jako právě národní

*) Zdali nemívaly ženy slovácké kdysi loktuše ty buď zlatou buď bronzovou sponou spojeny, kteroužto sponu později vyšíváním jen napodobily?

naší ornamentikou, věru uměleckou. od té chvíle pátrá muzejní spolek mimo vyšívání po jiných ještě zůstatcích ornamentálního umění slovanského.

A také se jich již dopátral. Ovšem nejsou to snad nádherné nějaké stavby, pomníky velkolepé a p., na nichž stopy výtvarného umění jiných národů nejvíce se zachovaly. U Slovanů, mezi nimiž podle zádruhových řádů neznáno rozdílů stavových, nýbrž druh druhu se rovnal, také umění nebylo ve službě několika jen jednotlivců velmožných a bohatých, nýbrž sloužilo celému národu. Proto také stopy někdejšího uměleckého ozdobnictví našeho v první řadě nikde jinde nesluší hledati než mezi lidem samým. A tu jich právě muzejní spolek náš vypátral celou řadu.

Uvádíme především tak zvaná malovaná vajíčka velikonoční[1]), která u všech téměř slov. kmenů podle dávního způsobu pečlivě se ozdobují ornamenty zvláštními, ryze slovanskými, jež vyšívání národnímu buď se podobají nebo je doplňují.

Malovaná vajíčka velikonoční ze srbské Lužice v Prusku.

I ubozí lužičtí Srbové, kteří z mohutného kdysi stromu polabského Slovanstva zbyli jako jediná — bohužel usychající ratolesť, uprostřed moře německého zachovali ještě od předků zděděný zvyk, zdobiti velikonoční vajíčka malováním. Ukázka, již tuto podávám obrázkem, vyňata jest z „něm. illustrovaných novin[2]) berlínských".

Vajíčka taková malují lužičtí Srbové v pruské Lužici dolejší, v tak zvaném Sprévském lese, asi 30 km. od Berlína na jihovýchod. Okolní Němci sice také vajíčka barví na červeno, na žluto a j.; ale ornamentů na vajíčkách nikde nekreslí žádných.

Kdokolvěk jest nestranným, musí uznati, že ornamenty na vajíčkách tuto vykreslených jsou ladné i krásné a rázu docela zvláštního. Ještě

[1]) Muz. spolek přispěním mnohých horlivých členů má již sbírku malovaných vajíček, čítající několik set kusů.

[2]) Vydavatelstvo novin illustr. prostřednictvím knihkupce česk. p. Prombergra v Olomouci s velikou ochotou propůjčilo kliše na otisknutí v našem Časopisu.

původnějšími stávají se něžnou barvitostí svou, která ovšem tuto není vyznačena.

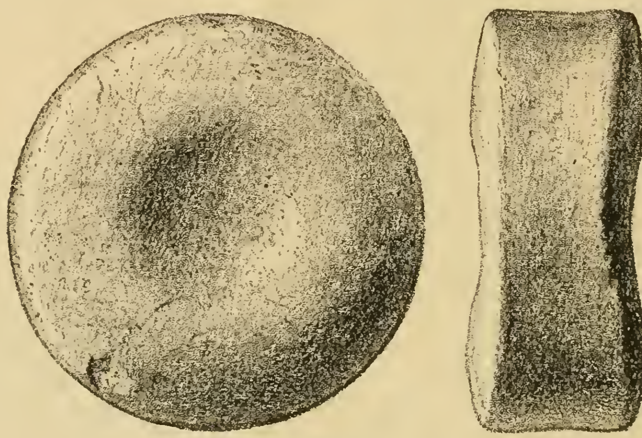
Srbská děvčata a taktéž hoši srbští pomocí tekutého vosku a to s velikou umělostí vzorek ornamentový zvláštními špendlíky na bílá vajíčka vykreslí. Pak uvaří barvu na obarvení vajíček: červenou a modrou z březulky, žlutou z cibule, černou ze šištiček olšových, ve kterýchto barvivách, podle toho jak kdo si přeje, vajíčka buď na červeno, na modro, na žluto nebo na černo se uvaří. Míst voskem pokreslených barvivo se nedotkne a na těchto místech pak se ornamenty různými barvami malují. Nejvíce při malbě té upotřebují Srbové lužičtí barvy žluté, žlutavé, červené a modré různých odstínů a černé barvy. Na růžové partije upotřebují také karmínu, na zelené malování slouží jim zeleň řešetláková. Hotová vajíčka jsou roztomilá. Nejvíce podivnou jest ta okolnosť, že každého roku na velikonočních vajíčkách Lužičanů objevují se sice nové vzorky, avšak přece vždy vzorky téhož rázu a slohu slovanského.

Dopisy.

Od Brna. (Hradisko bilovické. — Lochy klobucké.) Asi 1½ hod. severně Brna leží v údolí Svitavy stanice státní dráhy Bilovice. U osady bilovické spojují se na levém břehu Svitavy s údolím hlavním dva žleby, jimiž uzavřen skalnatý vrch, od lidu vůbec „Hradiskem" zvaný. Žleb severní, kterým se vine potůček kanický jmenuje se „šťastnýř" a tudyto vede stezka do Řícmanic, do Kanic a do Ochoze. Žleb jižní „ušákov" ztrácí se v lese „za boudou" na západním svahu kopce kanického. Mezi oběma žleby a údolím Svitavy končí nepatrný výběžek pahorkovité krajiny, která lemuje východně třetihorní pánev brněnskou a přechází severně ve výšinu drahanskou. Výběžek tento, Hradisko bilovické, má severně, jižně a západně strmé svahy, jeho ploché témě asi 40 m. nad údolí zvýšené přechází v lesnatou stráň kopce kanického. Svah západní a jižní tvoří samorostlá skála syenitová, svah severní jest křovím porostlý. Na témě Hradiska lze vystoupiti po vinuté stezce od domku č. 87. v Bilovicích; půda jest zde obdělána, vrstva ornice velmi písečnaté jest však jen nepatrná. V ornici nalezáme balvany a menší úlomky syenitu, devonského vápence, permského pískovce, hroudy jakož i odštěpky jurského rohovce, pazourku atd. Avšak mimo tyto nerosty chová ornice, ačkoliv jen po řídku též památky starožitné, nezvratné to důkazy někdejšího obývání nebo pobytu člověka pravěkého. — Již r. 1880., když jsem počal v okresu brněnském po hradiskách pátrati, zjistil jsem starožitný význam hradiska bilovického, nalezna tu střepy nádob starožitných a úlomky nožíků pazourkových. Můj přítel Fr. Fiala, asistent na technické vysoké škole v Brně, použil mých udání upozorniv obecenstvo ve svém pojednání „předhistorická osada u Brna" na toto nové naleziště.[1]) Od oné doby použil jsem kde které příležitosti, abych Hradisko bilovické podrobněji ohledal. Výsledky mého zkoumání byly však jen nepatrné. Na celé horní ploše Hradiska vyorává roluík mimo střepy nádob novověkých, jež se

[1]) Eine praehistorische Ansiedlung bei Brünn. Beschrieben v. A. Rzehak und Fr. Fiala. Sonderabdruck aus dem XX. Bande d. Verhandl. des naturforsch. Vereines in Brünn.

hnojením na místo ono dostaly, též „škarupiny" nádob starožitných. Náleží nádobám volně z ruky pracovaným a zhotoveným z hlíny písečnaté; jich průměrná tloušťka jest asi 8 mm. Některé střepy jsou veskrz, ostatní však jen povrchně na červeno páleny. Mnohé jsou okrášleny a upomínají vůbec na některé střepy Hradiska obřanského odsud jen půl hodiny vzdáleného. Mezi okrasami střepů jest nejvšednější úzký, přilepený proužek hlíny s důlky, vtlačením prstů i nehtů urobenými. Podobné důlečky rozbíhají se od vypouklého proužku v řadách seřaděné a upomínají na střepy z Výpustku. Mimo střepy nalezl jsem tu množství odštěpků pazourkových, podobajících se nožíkům, škrabadlům atd. Zajímavější jsou však hlazené nástroje kamenné. Nalezeny tu až doposud dvě sekýrky z břidlice amphibolitové asi 5 ctm. dlouhé a v ostří asi 2 ctm. široké. Nejdůležitější jest však zvláštní hlazený nástroj kamenný, jehož nákres tuto podávám.

Kamenný otesávač pravěký s hradiska bilovického u Brna.
Pohled z přima a z boku. Ve skutečné velikosti.

Jest to kotouč v průměru 6 ctm., jehož tloušťka obnáší 2·5 cmt. Vybroušen jest z křemenitého, běložlutého kamene; uprostřed postranních ploch jsou mělké prohlubiny taktéž kruhovité. Na okrají kotouče jsou hrany na některých místech vydrobeny, kteréžto vydrobeniny povstaly nepochybně nárazem hrany o tvrdý předmět. Nevěděl jsem z počátku, k čemu asi tento krásně hlazený nástroj sloužil, až mi napadlo, že Nilsson popisuje a vyobrazuje ve svém díle „kamenná doba skandinavského severu"*) podobné robiny kamenné. Jmenuje je „otesávače" a tvrdí, že bylo jich používáno ku otesávání jakož i ku broušení nástrojů a předmětů pazourkových. Na první tabulce jmenovaného díla jest několik podobných nástrojů vyobrazeno. Nilsson má za to, že kameny podobné měli naši předkové vždy při sobě, aby jich po případě a podle potřeby ihned použiti mohli. Proto byly některé otesávače provrtány, aneb měli okolo hrany jár na řemínek, jímž snad připevňovány k pasu. Druhý druh, bez járu a bez díry, uschováván bezpochyby do kabelky na pasu zavěšené. Poslednějšího druhu jest též otesávač s Hradiska bilovického. Prohlubinky

*) S. Nilsson: Das Steinalter oder die Ureinwohner des Scandinavischen Nordens. Deutsch v. Mestorf, Hamburg 1868.

po obou postranních plochách usnadňovaly pevné držení v ruce a Nilsson popisuje i otesávače s několika podobnými prohlubinkami na prsty. — Kromě nálezů těchto neposkytlo až doposud Hradisko bilovické pražádných dalších starožitností. Kosti vyorané, jež náleží vesměs koni a hovězímu dobytku, nemají velké ceny, poněvadž nelze jich starodávnosť zjistiti. Podotknouti ještě dlužno, že u zvláštní úžiny temene Hradiska jest místo, kde půda, popelem a uhlím na černo hluboko zbarvená, obsahuje úlomky hlíny na červeno vypálené. — Četl jsem zprávy uveřejněné v Časopise muzejního spolku olomuckého, jež se týkaly lochů klobuckých. Dovoluji si zde uveřejniti výsledky výletu, k němuž mi poskytnuta příležitosť za mého pobytu ve Ždánicích: — Dne 30. srpna 1884. vyjeli jsme ze Ždánic do Klobouk, kde jsme pátrali po lochách, jichž tu má býti nesmírné množství. Ptali jsme se mnohých osadníků, v jichž stavení měly dle pověsti býti lochy, avšak všude marně. Jeden hospodář zavedl nás do svého humna, kde nám ukazoval místo zabořeného prý lochu. Byli jsme nemálo sklamáni a chtěli jsme se s nepořízenou vrátiti, když jsme se přece ve stavení Josefa Foretníka č. 220. „pod helvitským kostelem" skutečného lochu dopátrali. V zahrádce za domkem jest ve svahu otvor uzavřený dvířkami, jímž se jde po pěti schodcích dolů do prostory, od nynějšího majitele za sklep používané. Prostora tato jest asi 6 m. dlouhá, 2 m. široká a přechází u výše 1·5 m. v okrouhlý strop. Sejdeme-li po stupních, spatříme po pravé ruce pálenými cihlami zděnou stěnu; dle výpovědi Josefa Foretníka zazděno tu další pokračování lochu, který byl ve vzdálenosti asi 15 m. odsud na poli Bzdinkové, jež náleží k domku č. 219., zabořen. Bývala prý kdysi na onom místě díra, do níž se lezlo. Asi 4 m. vzdálená od zmíněných stupňů jest v levé stěně chodba se stropem na polo okrouhlým, jenž jest 1 metr zvýší a $1^1/_2$ m. zšíří; délka obnáší něco přes 1 metr. Na konci jest taktéž zazděna. Vede prý dále do sklepa domku Bartoše Šedivého č. 319. Na hoře popsaná prostora končí plochou stěnou se stropem napolo okrouhlým. V pravo této stěny naleză se však opět otvor 1·50 m. vysoký, 0·60 m. široký, podobný poněkud oblouku gotickému. Od tohoto otvoru v levo lze na ploché stěně ve výši asi 1 m. zvláštní výkleneček zříti, jenž jest dole 20 ctm. široký, tolikéž vysoký a 16 ctm. hluboký; jeho gotický strop jest notně očazen a dle toho nutno souditi, že sloužil výklenek jako stojánek na světlo. Uvedeným otvorem pokračuje chodba v stejné šířce a výšce, jen že stoupá vzhůru. Na jejím počátku jest v pravé stěně ve výši 1·20 m. podobný očazený výklenek jako na konci hlavní prostory. Od tohoto výklenku 2 metry vzdálen jest tentýž výklenek v pravo ve výši 1·30 m., kde jest hlína mimo očazení docela červeno vypálená. Ve vzdálenosti 3·5 m. z hlavní prostory nalézá se v levé stěně chobot 0·60 m. vysoký, 0·30 m. široký a 0·80 m. dlouhý. V tomto chobotu jest v levé stěně chodby okrouhlá díra 8 ctm. v průměru mající, která vede šikmo vzhůru (snad až na povrch) tvoříc takto rouru. Foretník nazval díru tuto „luft". V chobotu samém jest v zadu taktéž podobný otvor na provětrání. Čtyři metry od počátku chodby jest v pravé stěně ve výši 0·80 m. nad půdou, která zde stoupá, opět známý výklenek s očazeným stropem, Poposedše 6·5 m. od počátku lochu, přijdeme ku šířavině naplněné šikmou hrází rozbitých tašek; dále vniknouti nelze. Jsme prý dle udání Foretníka pod dvorkem domku č. 219. Dříve býval prý na hoře mlat, jenž se zabořil, čímž prý povstala díra $3^1/_2$ sáhy hluboká (mohlo by to býti však jen asi 3 m. až na horu). Díra tato zahá-

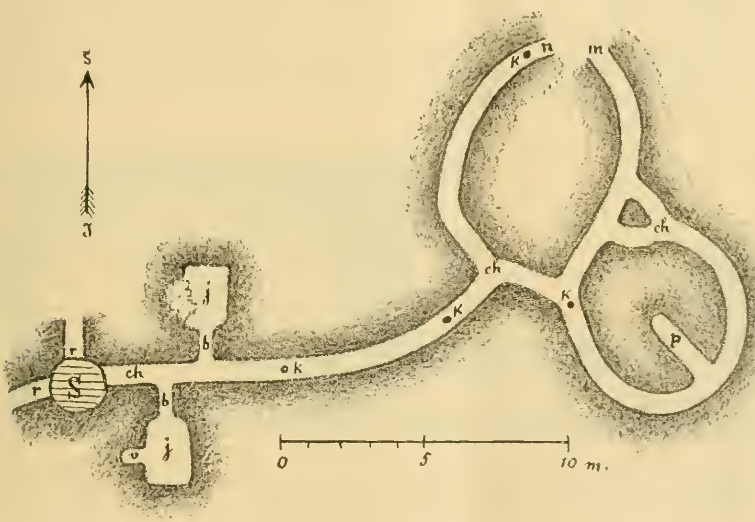
zena hlinou a rozbouranou střechou, odtud prý ty tašky. U této zasypané šířaviny jest chodba 1 metr vysoká, 0·60 široká. Ve stropě opět okrouhlá 10 ctm. v průměru mající díra na provětrávání. Po stěnách tohoto lochu, jenž jest vykopán ve hlíně cihlařské, je pozorovati docela určitě stopy upotřebeného nástroje; jsou to úzké (asi 5 ctm.) čmáry jako od nějaké tlučnice. Starý Foretník vyprávěl, že v těchto lochách bydlívali „zemkaři", „lidé zemní". Všechny lochy byly mezi sebou ve spojení a z nich vedla prý chodba ke studni, již nazývají v Kloboukách všeobecně „myjavka". Chodili prý se tam obyvatelé lochů umývat a napájet. Byli jsme také u myjavky; tato studně jest však příliš mělká (asi 3·5 m.) a hladina vodní stojí příliš vysoko, aby sem mohla ústiti nějaká podzemní chodba. Shora nelze taktéž pranic zvláštního v ní spatřiti. Mnozí mají za to, že „lochy" (ne lohy) bývaly skrýše za časů vpádu tatarského.

Flor. Koudelka, zvěrolékař ve Vídni.

Z okolí brněnského. (Národnímu učitelstvu našemu.) Sotva že vzešla zvěsť o muzejním spolku olomuckém, již vítán spolek ten s radostí nemalou po vší Moravě. Brzy na to došla zvěsť o založení jeho i do sousedních zemí; neboť mnozí učenci a veliký počet přátel vědy starožitnické zaníceni jsouce láskou ku vlasti, spojili se v jeden kruh, aby služby své věnovali své domovině. Každá chaloupka a každý koutek Moravy mají býti prohledány a proskoumány, aby se vypátraly a zachovaly památky domácí, jimiž by se objasnila minulosť milé naší vlasti. Zdaž pobídka ta nemá povzbuditi nás učitele národní? Jest nás do tisíců! Jen trochu dobré vůle a pilné snahy a za nedlouho neujde zrakům našim ani jeden kamének v našem okolí. Nejsme ovšem všichni odbornými geology ani anthropology; ale tolik zajisté vědomostí máme, jichž zapotřebí ku sbírání přírodnin a starožitností všelikých. Ostatně komu nedostává se odborných děl a knih, tomu v nejedné příčině dostačí časopis muzejního spolku olomuckého, k tomu cíli vydávaný. — Říkám vždy: „My učitelé jsme velikým rojem. Což tu učitelů, pilných a pracovitých včeliček, a všichni sbírají po nivách, údolích a pohorských krajinách pel, jejž potom do národního zanášejí včelína. Tážu se: Nebylo by možno, aby muzejní spolek olomucký v jedné příčině též naším včelínem byl? Kolik tu květin po vší krajině, z nichž ssáti bychom mohli pel dávné naší minulosti a zanášeti jej ve včelín olomucký, na nějž pilný včelař napsal zlatá slova: „Muzejní spolek olomucký." Když pak zasýlati budeme přírodniny muzeji olomuckému, dobré zajisté věci nejlépe posloužíme, když přiložíme ke sbírce mapu našeho působiště, zpracovanou na základě map katastrální a generálního štábu. Na ní naznačíme zvláštnosti živočišné (na př. v řekách zvláštní druhy ryb), rostlinné (na př. naleziště brambořiku) a nerostopisné, pak poměry geologické a konečně všechna naleziště námi i druhy našimi objevených starožitností, iména tratí a pod. Že mapkami těmi vědě nad míru posloužíme, leží na bíle dni. — Nuže, druhové milí! chopme se díla, jež nám všem ke cti a vlasti ku oslavě bude. *Ant. M. Lang*, učitel.

Z Oslavan. (Příspěvek ku poznání lochů moravských. — Lochy lhanické.) V poslední době obrací se pozornosť archaeologů ve značné míře též ke slujím umělým, k chodbám totiž a skrýším v pevné žlutici diluvialní neb i v tuhém písku vykopaným. Již dříve upozornil na ně u nás kustos p. Trapp, jenž nalezl štoly v písku vykopané u Rosičky blíže Kunštátu (podobné Schönbrunnským a Trpínským v Čechách) a v

Lechvicích na Znojemsku. O Lechvických praví Trapp (r. 1858), že jsou to chodby gotické,*) z nichž vedou těsné spojující otvory do pěti komůrek, a tvrdí přímo, že to byly v dobách švédských skrýše obyvatelstva. Podobné sluje umělé nalezeny u nás i jinde na místech mnohých, jako v Nákle, Velkém Týnci, u Šlapanic, Vrbice a Klobouk (dle K. Bukovanského „Časop." č. 3. str. 117. a násl.), nověji v Lošticích, Miroslavi, Naloučanech a Lhanicích, mimo to i v některých zemích sousedních. — Ve vědě archaeologické náleží otázka o „loších" (tof zobecnělý název zajímavých těchto památek) posud k oněm, o nichž platí pořekadlo: Inter judices lis est = soudcové nemohou se shodnouti. Nelze se tomu diviti. Jestiť zkoumání toto posud v počátcích, není ještě dostatek látky ku přirovnání sebráno a přece jsou skrýše ty mnohému vítanými k vyplnění jakési mezery v kultuře pravěké, oné totiž veliké mezery, jež se

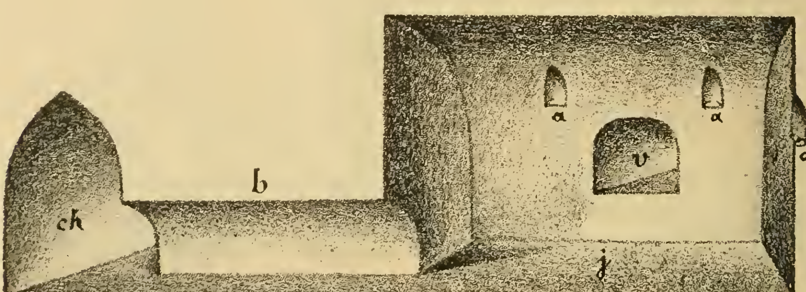
Půdorys lochů lhanických u Brna. S: studně; —ch, ch: hlavní chodba; —j, j: komůrky; —b, b: vchody do komůrek; — p: slepá chodba; —n, m: zanesené konce chodeb; —k, k: komínky kolmo na venek vedoucí; — v: ohniště; —r, r: jiné chodby hlavní.

jeví mezi dobou diluviální (resp. sobí) a mladší dobou předhistorickou; tam setkáváme se s jeskyněmi přirozenými jako bydlišti člověka pravěkého, tuto již s otevřenými nebo hrazenými osadami a skutečnými, ač dřevěnými neb částečně z hliny „tlučenými" domky — po spůsobu „drevenic" a „nabíjanic" slováckých. — Mínění o původu a účelu lochů různí se velice. Někteří kladou je v dobu, kdy počalo prý se nedostávati slují přirozených — tedy nepřímo ještě ke sklonku epochy diluvialní, jiní vidí v nich přechodní stupeň ke mladšímu období předhistorickému a jiní opět pošinují je až do doby historické, pravíce, že byly lochy pouhými skrý-

*) Chodby a síně tak zvaných staveb gotických mají obyčejně stropy do ostré hrany překlenuté a taktéž nad okny bývá do ostra lomený oblouk. Poněvadž obyčejně v loších rovněž stropy do ostra jsou vykrouženy, můžeme ovšem lochy ty jistou měrou nazývati gotickými, ač jinak s gotikou stavební nemají nic co činiti aniž s ní jsou v jakém vztahu.

šemi, do nichž se předkové naši v nepokojných dobách válečných s majetkem cennějším uchylovali. Uznávaje spolek náš důležitosť otázky této, přislíbil nám prozkoumání některých podobných slují umělých, jimiž vlasť naše nad jiné bohatou se býti zdá. Zajisté pravda jest, že otázky takové nejlépe silami spojenými rozluštiti lze. Jest tedy na každém, komu možno, aby pomocí svou věci prospěl. Já obral jsem si za úkol popsati některé nejnověji objevené lochy moravské a připojiti též několik všeobecných myšlének.

V polovici dubna r. m. četl jsem zprávu, že ve Lhanicích (sotva půl hodiny vjv. od památného v dějinách vlasti naší Mohelna, v poříčí střední Jihlavky) jakési chodby podzemní nalezeny byly. Nemeškaje odebral jsem se tam. Mohelno leží uprostřed krajinky velmi příjemné, mírně rozvlněné. Archaeologické nálezy svědčí, že již v dobách pradávných zdejší okolí četně bylo obydleno. Lhanice, cíl mé cesty, jsou malá vesnička, skrytá poněkud v širokém úvalu potoka od Mohelna Lhanicemi ke blízké Jihlavce spějícího. Tázajícímu se po chodbách objevených bylo mi ukázáno na dům č. 13., kdež mne ochotný hospodář ihned na místo zajímavé uvedl. Okolnosti nálezu lhanického jsou tyto. Ve dvoře statku,

Podélný průřez jedné lochové komůrky lhanické. Ch: hlavní chodba; — b: vchod do komůrky; — j: komůrka; — v: vyklenuté ohniště; — a, a: malé výklenky.

ihned vedle stavení, jest stará, hluboká studně. Již dříve pozorovali domácí, že zdivo studně se ve hloubce 4 m. na jednom místě poněkud provalilo. Však teprv při hloubení studně seznána pravá toho příčina, že totiž na místě onom nachází se otvor jakési chodby. Zároveň vzpomenuto, že již dávní majitelé o chodbách těch vypravovali. Jak již řečeno, nachází se otvor v studni, ve hloubi 4 m. Spustil jsem se tudíž okovem dolů do studně a takořka leže vsoukal se do chodby, jež se brzo poněkud zvýšila, tak že jsem ji celou projíti a nakresliti mohl. (Viz půdorys.)

Hlavní chodba jest gotická, 6 dm. dole široká, a protože podlaha její po větší části zanesena jest, jen málo přes 1 metr vysoká. Stěny její jsou ponejvíce pokryty žlutavěšedým povlakem vápenitým, který jim dodává hladkosti a trvanlivosti. Povlak ten pochází odtud, že chodba vykopána jest ve slínovité, vápnem bohaté usazenině miocenové. Prosakující voda rozpouštěla poněkud vápno a usazovala je opět na stěnách chodby. Ve všech prostorách jest značné vlhko. Rozvětvení chodeb jest z půdorysu patrno. Konce chodby *m* a *n* se znenáhla zvýšují, jsou však zasypány, bývaly bez pochyby spojeny a vedly na povrch. Tu a tam jsou ve stěnách ne-

patrné výklenky, snad na umístění světla nějakého. Zvláště pozoruhodny jsou však úhledné, okrouhlé komínky, vedoucí ze hřebene chodby přímo ku povrchu. Dole jsou něco přes 1 dm. široky, k vrchu se slabě súžují; vápenitý povlak je úplně před zkázou zachoval. Jsou ovšem v jisté výši kamením a hlinou zacpány, pochybuji však velice, že by skrze tyto komínky byly chodby zaneseny bývaly, stalo se to spíše šikmými východy.

Obraťme se však ke věci nejdůležitější. Jen 2 m. od studně odbočuje z chodby hlavní na pravo těsná, asi 55 cm. vysoká a tolikéž široká chodbička; jest téměř čtyřhranná a 14 dm. dlouhá. Jí dostaneme se do úhledné jizbičky s podlahou poněkud sníženou. Jizbička ta (viz průřez její a půdorys na str. 90. a 89.) jest gotická jak ve stropě tak v půdorysu. 2 m. dlouhá, 14 dm. široká a 15 dm. vysoká; v předu jest něco nižší. Ve stěnách nacházejí se čtyry výklenky, podobné oněm z chodby hlavní: byly snad k umístění světla nebo některých drobotin. Asi pod středem stěny západní jest výklenek jeden *r* hluboko do stěny vykopaný, $^1/_2$ m. široký a vysoký; od stropu jeho vede nahoru malý, zasutý komínek. Stěny výklenku, jako v míře menší i stěny celé komůrky, jsou tmavy, jako začazeny. Ve výklenku samém byly zřetelné stopy ohně, něco popela, kusy hliny opálené a několik kostí vepře domácího. Mimo to našel jsem v něm kus pokličky s držadlem knoflíkovým; jest to jediný předmět v lochu lhanickém nalezený, který podává jakési světlo o jeho stáří. Přese vše pečlivé pátrání nemohl jsem ani jediného předmětu starožitného více nalezti. — Celkem jest komůrka úplně zachovalá, podlaha její ušlapaná, bez všelikého nánosu. Vůbec jest místnosť ta zjevně málo opotřebena. (Dokončení.)

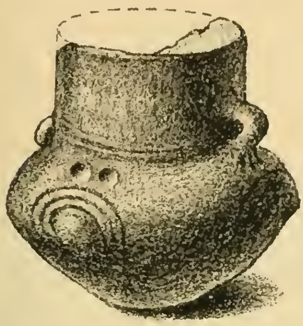
Kratší dopisy. **Z Vídně.** V čísle V. Časopisu, str. 40. a násl. vzmínil jsem se o památném vypodobení žehnajícího Spasitele na chrámě svat. Štěpána ve Vídni a o velké jeho důležitosti. Skvost tento náhodou jen byl zachován. Bylo již na mále, a byli bychom ještě za našich osvícených dnů o tuto prastarou a krásnou památku stavitelství byzantského na nejpamátnější budově říše naší, o byzantský tento portál chrámu svatoštěpánského připraveni bývali a sice ne snad surovou rukou pustošících barbarů ani zuřivostí rozkácených živlů, ale rozvážnou vůlí velkého mistra stavitelského, jenž jsa zbožňovatelem góthiky, vypověděl tuším válku všemu co negóthického. Mínim obnovovatele dómu svatoštěpánského, vrchního radu stavebního Schmidta, jenž — an mu byzantský portál na góthickém kostele byl trnem v oku — zamýšlel za účelem slohové jednotnosti starobylý portál tento přestavěti ve slohu góthickém. Možná že by tím i zmíněný památný polovypuklý obraz Spasitele, jenž tolik bouřných věků přetrval, padl za oběť gothizujícímu furoru. Na štěstí povstal jemu ještě zavčas obránce: byl to vrchní stavební rada Bergmann, jenž v anonymní brožurce „Saxa loquuntur“ (Kameny mluví) pádnými důvody hájil i uhájil ponechání portálu v nynější jeho podobě, takže tato drahocenná památka stavitelství byzantského aspoň na ten čas je zachráněna. *V. H.* — **V Komíně** *poblíž Brna* nalezeny loňského roku následující věci: asi 30 stříbrných penízků většinou ze 17. století a jeden zlatý francouzský z dob Ludvíka XIV.; část spodní čelisti předpotopního nosorožce; kosť z nohy některého dravce; množství škeblí a jedna ssavčí kůstka ve valcharské hlíně; jakož i kamenná sekyrka. *Ant. M. Lg.* — **Z Jenešova.** Dávno již myslil jsem sobě, že tvar polí na Pavlovicku (u Nezamyslic), „Mezihoří“ zvaných, není přirozený, nýbrž umělý; také název byl mně nápadným proto, že tam nyní hor není. Myšlénku mou utvrdily nálezy, jež tam byly učiněny. Tak byl tam vyorán hrnec ohromný. Nádoba ta byla zachovalá; ale proto, že výkop hrnce tohoto podlé domnění nebyl odměněn penězi (!), byla nádoba zlostí zničena. Na dně hrnce tohoto bylo souměrně položeno dvé hrnečků, v nichž byl popel a částečky žeberní. Druhý ještě hrnec, nezachovalý, byl tamtéž vyorán. Také mluví se o jakési jámě v poli tom. Náš historiograf, slov. p. dr. B. Dudík, vyjádřil se, vyslyšev pole toho popis můj, že tam jest pohřebiště pohanské. — Používám příležitosti této zároveň vzmíniti se o filiálním kostelíku v Jasenici a to slovy p. Tiraye ve spisku „Dějiny města Velké Byteše“: píše takto na str. 33: „Udání, vyslovené v zdejších (Velkobytešských) knihách farních, že krajina zdejší brzo po příchodu svatých apoštolů slovanských křesťanství přijala, nezdá se býti bezpod-

statné. Ukazujeť blízký kostel sv. Klimenta v Jasenici k době, kdy většina kostelů tomuto svatému, jehož tělo sv. Cyrill a Methoděj na Moravu přinesli, posvěcována bývala, totiž k IX. a X. století. Tolikéž významný jest nízký, kamenný kříž na cestě k Jasenici mezi Byteší a Jestřabím. Podobáť se zajisté ke křížům „cyrillo-methodějským“, kteréž naši předkové stavívali na památku pokřestění svého za času svatých věrověsteův těchto, neb nedlouho po tom.“ Tolik o kostelíku a o kříži p. Tiray, učitel ve V. Byteši. — A. Wolný praví o kostelíku tom ve své topografii jen toto: „Okolnosť, že kostelík posvěcen jest svat. Klimentovi, poukazuje ku velikému stáří, sahajícímu až do dob svatých patronů moravských“. Druhý památný chrám Páně filiální je v Kralicích, památném druhdy místě Českých bratří. Dosud nebylo mně lze pro nedostatek času pokochati se v nápisech, jež tam v četných umístěny jsou kamenech. *J. M. Bakalář.* — **Z Tovačova.** Ku zprávě ve 4. čís. Časopisu „Lochy v Lošticích“ sděluji následující: Když počátkem let šedesátých posádkou do Loštic měli přijíti huláni, tu ve Škurkově hostinci na náměstí ve velké konírně na dvoře připravovali tesaři vojenským koním stání. Dělíce celý stáj na několik oddílů vždy pro jednoho koně, zasazovali sloupy v jisté vzdálenosti od sebe. Tu znenadání kopavše jednu z takových jam, propadli se do prostory pod konírnou čistě vykroužené a dosti prostranné, do které jako zvědavý chlapec jsem též vlezl a vše náležitě si prohledl. Byla prostora pod povrchem asi 1 metr a čtvernožky jsme po ní lezli. Tesaři vykládali tehdy, že jest to snad skrýš, pocházející z dob válek francouzských. Zdali tento loch napotom zasypán či na dále ponechán byl, není mi známo. *J. Kubíček.*

Drobné zprávy.

Vykopaniny slatěnické. Slatěnice jsou vnadná osada, $2\frac{1}{2}$ hod. cesty na jihozápad od Olomouce položená a vyznamenávající se jednak účinnými lázněmi sirkovými, jednak původem svým najisto pradávným. Velké stáří Slatěnic dokazují zejména přečetné pravěké památky, jež ode dávna a opětovně tu byly nalezeny. Tak známo mi, že asi před 12 lety namanuly se v mohyle náhodou rozkopané mnohé předměty předhistorické, zvláště pak krásná, veliká nádoba s četnými ornamenty, která chová se v cís. kr. slov. gymnaziji olomuckém. Neobyčejné množství zůstatků pravěkých objeveno bylo tehdy, kdy stavěna lokální dráha olomucko-čelechovická, která tam má také stanici. Tenkráte nalezeny jsou na rozličných místech při Slatěnicích bronzové předměty všeho druhu, jmenovitě zbraně, dále meče a sekyry ze železa, mnoho koster a veliká řada nádob a popelnic a j., což vše jistý zřízenec žid při stavbě dráhy zaměstnaný do ciziny zašantročil. — Na jižním konci osady láme se vápenec. Pracující tam skaláci, odhrnujíce úrodnou polní prsť, která téměř skály pokrývá, vykopali nenadále veliké množství bronzů (snad nějaké skladiště pravěké), o nichž v č. IV. Časop. str. 177. již stala se zmínka. Byly to zejména: 4 talířky ozdobní, 30 náramků, mezi nimi několik velmi krásných točinkových, 4 srpy, dlátko, nákrčník, 2 jehlice, z nichž jedna — viz její vyobrazení v tomto čísle na str. 68. obr. 9. — zvláště jest veliká a ozdobná, přelomená bronzová sekyrka (palstaf), kus litiny a úlomky bronzové, dále rourkovité stříbrné násadky na jehlice a taktéž stříbrné ozdůbky podoby půlměsíce, jimiž nepochybně okrašlován konec třaslavých jehlic do vlasů. I tento zajímavý nález byl by nepochybně býval zašantročen, kdyby pomocí p. radního J. Mendlíka a p. učitele K. Doležela, všecky tyto památky záhy nebyly se dostaly do muzejní sbírky naší, začež oběma pánům vřelé buďtež díky. — Předešlý měsíc vypravil jsem se sám do Slatěnic, abych nákladem muz. spolku na rozličných místech tu dal kopati, pokud toho třeba bylo ku objasnění a doplnění nálezů shora dotčených. Od řečeného lomu vápencového šíří se zvolna vystupujíc pláň na úrodné pole zoraná, která vykazuje předně tu onde až 1 m. mocnou vrstvu černé, tučné prsti a pod ní písek a štěrk ze zvětralých úlomků vápencových sestávající. V tomto písku a štěrku právě (vyžádav si dovolení majetníků tamních rolí a najav přispěním p. Mendlíka dělníky, několikadenním kopáním) objevil jsem velké množství střepů nádob pravěkých, na kruhu hrnčířském robených, dále kosti lidské a zvířecí z části spálené, zuhelnatělé obilí, žernovy a drtidla pravěká, mazanici, jíž košatinové stěny chýží druhdy se omazávaly a j. v. Není pochybnosti, že tato pravěká vrstva kulturní po celé ostatní pláni zachovala se daleko široko a že v ní ještě mnoho památek vzácných spočívá. Na jednom místě našel jsem i celé nádoby, jako n. př. malou buclatou popelnici, krásně ozdobenou důlky, rýhami a vypuklinami, která tuto jest vyobrazena. Na témže místě vykopána byla též bronzová jehlice zdélí

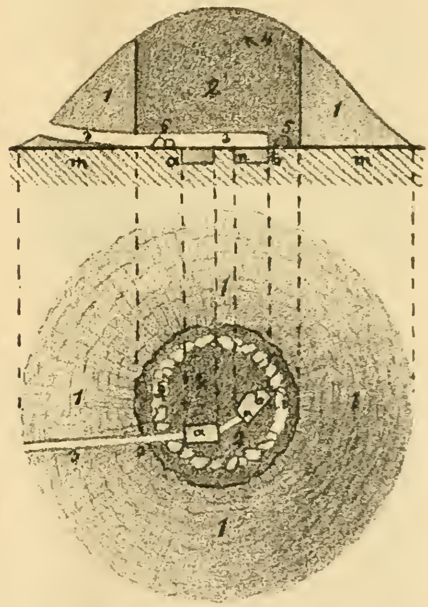
26 cm., opatřená kulatou pálkou a tlustým hloubkem. — Těsně při samém lomu vápencovém nedávno nalezena jest kostra dívky, hlavou dolů obrácená. Majetník dotyčného pole uložil lebku do kostnice, odkud však místním lékařem zase byla vynesena. Poněvadž leb tato jest velmi zajímavá (dolichocephalní) pro vědu anthropologickou, doufáme, že darována bude do sbírky muzejní. — Prokopávání ve Slatěnicích není sice ještě ukončeno; ale již podle dosavadních nálezů souditi lze, že

Nádobka (1/3) hlin. ve Slatěnicích vykopaná.

po oné pláni nad lomem vápencovým za pravěku šířila se veliká osada, která tu až do pozdních dob kovových potrvala. Suad také sirkové a slané prameny tamní nemálo ku vzrůstu osady té přispěly. A poněvadž také na jiných místech, jako v Duchcově, v Mostě a j. při podobných pramenech skladiště předmětů bronzových byly nalezeny, podobá se pravdě, že pravěcí kovolitci a kováři při kalení kovů se zvláštním prospěchem sirkových pramenů uměli upotřebiti. *Dr. J. Wankel.*

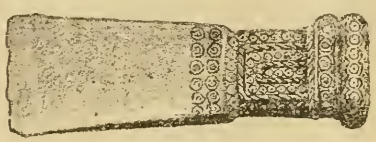
Královský kopec u Těšetic. Ještě před málo lety viděti bylo několik set kroků jižním směrem od Těšetic, při řece Blatě, nedaleko mlýna „Spálenec" pahorek, zjevně rukou lidskou nasypaný a asi 10 metrů vysoký, jemuž lid od nepamětí již „Královský kopec" říká a o něm si vykládá, že král jeden i s chotí svou tam pochováni jsou. Mohyla tato památná patří nyní ku majetku p. Frant. Vacy, rolníka č. 9. v Ústíně a jest částí parcely č. 224. na trati, „Dlouhou rovinou" zvané. S dovolením majetníka a laskavým přispěním vel. p. P. Fr. Knoppa, faráře těšetického a p. prof. F. Báťka, dal jsem před 5 lety mohylu na vlastní svůj náklad otevříti, při kterémžto díle 10—12 lidí pracovalo skoro po celý týden. Prokopávání dělo se tím způsobem, že od vrcholu „královského kopce" počínajíc středem mohyly kolmo dolů ražena jest šachta na způsob široké studně a země vyhrabána až na roveň polností okolních. Země ta jevila se být namnoze tučnou prstí, pevně upěchovanou v níž tu onde vyskýtaly se kousky dřevěného uhlí. Asi 3 m. hluboko namanu se ploský, železný šíp a dole pak na rovni objeveno veliké kamení, složené do kruhu průměrem asi 6 m. Pod kruhem tím a také vůkol leželo množství jiných kamenů, větších i menších, střepy nádob tuhou leštěných i jinak malovaných, uhlí, zvířecí kosti napolo spálené, spálené výrobky koštěné na způsob ozdobených rukovětí nožových jakož i zuhelnatělé obilí, zvláště proso a pšenice. Čtvrť metru níže odkryty jsou dva hroby, v celině vykopané; jeden čtyřhranný, 2 m. zdélí na straně jihovýchodní a druhý hrob pětiboký, ale jinak stejně veliký poblíž na severovýchodu

Průřez Královského kopce a pohled s hora v čas prokopávání; m, m: celina; —a, b: oba hroby; —3, 3: chodba ke hrobům vedoucí; — n: místo, kde nalezena byla bronzová sekyrka; —5, 5: kamení do kruhu složené; —1, 1: část násypu neporušená; —2, 2: část prokopaná; — 4. místo, kde vyskytl se šíp železný.

Podivno bylo, že oba hroby nacházely se nápadně daleko od středu i mohyly i kamenného okruhu. Obsah jejich podstatně lišil se od hlíny, ze které sestává ostatní mohyla; bylať to velmi kyprá, černá a jemná prsť, v níž ve hrobě čtyřbokém docela nic se nevyskytlo. Ve druhém hrobě pak nalezena toliko část temenní kosti lidské a (na východním konci) sekyrka bronzová. Sekyrka tato nyní chová se v císařském muzeji ve Vídni; jest 19 cm.

dlouhá a nádherně, v pravdě po královsku ozdobená. Oba hroby spojeny byly chodbou, $^1/_3$ m. širokou a $^2/_3$ m. vysokou, která odtud z mohyly vedla na venek, v celé délce své vyplněna jsouc prstí taktéž docela kyprou. Okolnosť, že tak málo zbytků pohrobních ve královském kopci nalezeno a že chodba se tu vyskytuje z venčí ke hrobům vedoucí, což u mohyl nebývá, zjevně poukazuje k tomu, že mohyla tato byla druhdy vyloupena. Také jest očividno, že lupiči dobře znali polohu obou hrobů; nebo jinak nebyli by s takovou jistotou dovedli raziti chodbu ke hrobu jednomu a odtud ke druhému. Snad byli při samém pohřbívání nebožtíků přítomni. Také podobá se pravdě, že mohyla vyloupena byla teprv později, kdy totiž mrtvoly již byly zetlely a kosti porůzně tu ležely. Tak alespoň nejsnáze vysvětliti se dá nález jediné kosti temenní, kterou lupiči plenice mohylu asi ve spěchu ztratili. Nepochybně lupiči celý obsah mohyly vybrali, kosti i všecky okrasy a přídavky pohrobní.

Bronzová sekyrka z Královského kopce.

Přihlížíme-li ku bronzové sekyrce, která v královském kopci zbyla a neobyčejně jest nádherná (na Moravě nikde tak ozdobná sekyrka bronzová nebyla nalezena), vším právem můžeme souditi, že ve hrobech obou pohřbeny byly osoby vznešené a že hroby ty asi bohatě byly vyzdobeny. Pravdu tedy asi hlásá pověsť lidová, že tu pohřebeni jsou v časech pradávných král a jeho choť; vždyť již v dobách pravěkých volení náčelníci mnohých čeledí slovanských králi nazýváni jsou.

Královský kopec ve mnohé příčině podobá se mohylám jihoruským, kurgány zvaným, o nichž pověsť dí, že jsou to hroby králů skytských. Při nejednom kurgáně rovněž ukázalo se, že jest vyloupen, v jiných zase nalezeny byly ohromné poklady zlaté.

Nyní královský kopec málo jest již patrný. Pluh a kopačka snížily jej téměř na roveň s okolními rolemi. Než třebas nález v kopci učiněný není veliký a namnoze jen záporným, zůstane mohyla ta vždy velmi památnou; nebo v ní zachoval se nám zjevně lístek slovanské historije pravěké, lístek malý sice a jako vytržený z knihy veliké, ale přece zajímavý nad míru.

Dr. J. Wankel.

Starý slov. obraz P. Marije v Donauvertu. Mezi ony památky vzácné, dokazující dávní rozkvět umění slovanského, které roztroušeny jsou po cizině a málem zanikly by zapomenutím úplným, patří též pamětihodný obraz P. Marije, který chová se ve farním chrámě donauvertském v západních Bavořích, při Dunaji. Zprávy o skvostě tom obsahuje monografie kláštera donauvertského, již sepsal P. C. Königsdorfer, (Geschichte des Klosters zum Heil. Kreuz in Donauwörth. Von Coel. Königsdorfer, letztem Abte daselbst. Donauwörth, 1829.) a sice ve III. svazku, 2. odděl. na str. 273.—284. Osudy obrazu jsou dosti zajímavé. Do věže farního kostela donauvertského bil blesk tak nápadně často, že usnešeno r. 1730. a několikátého budovu vysokou značně snížiti, aby se takto nebezpečenství zmenšilo.

Slovanský obraz ($^1/_8$) P. Marije v Donauverthu.

Když pak zedníci, hořejší část věže bourající, trhati počali zdi vlastní zvonice, oznámil jeden zedník faráři tehdejšímu, P. Jos. Kellerovi, že zeď na jednom místě nápadně duní, jako by tam byla dutina. Duchovní řečený naporučil zeď dále bourati opatrně a v jeho přítomnosti přišli zedníci napřed na kamennou desku a když i tu vylomili, objevil se udiveným zrakům všech krásně vyšívaný, prastarý obraz Bohorodičky s Jezulátkem. Ačkoliv patrně ve skrýši té přečkal více věků, přece byl obraz ještě dosti neporušen. Jenom červený aksamit mezi popsaným okrajem a vlastním obrazem P. Marije všecek již byl zetlelý, pročež nahrazen jest aksamitem novým, na němž podle porouchaného originálu vyšity řecké skratky smyslu tohoto: Matka (v levo nahoře), Boží (v pravo nahoře), Ježíš Kristus (dole v levo). Obraz pak opatřen skvostným rámcem zaskleným a přenesen na oltář hlavní, kdež dosud se uctívá. A poněvadž

od té doby blesk do věže kostelní více nebil, byl mezi lidem jeden hlas, že blesky dříve proto tak řádily, ano bylo vůlí božskou, aby obraz zázračný ze zapomenutého úkrytu svého opět byl vynesen a postaven na důstojné, čestné místo v samé svatyni. Zvláště zajímavým jest mariánský obraz ten proto, že vůkol na okrají jeho vyšit jest nápis slovanský, který dlouho pokládán byl nečitelným, až jej známý slavista Kopytár ve Vídni r. 1825. rozluštil. Nápis čísti dlužno napřed na okrají hořejším, pak na pravé straně, dále na levé a konečně na straně dolní. Jest psán církevním jazykem staroslovanským a zní takto: „O tebě radujetsja obradovannaja vsjakaja tvar angelsky sobor i člve- | česky rod osvjaštennaja crkv raju slovesny i děvstvennaja pochvalo iz nejaže bog(o) vo- | plotisja i mladenec byst preže vě(k) sy(n) Bogъ na(š) ložesna bo tvoja prestol sotvori tvoježe črevo prostranněje | nebes sodělavše o tebě radujetsja obradovannaja vsjakaja tvar slava tebě". Což po česku jest: „O! tobě raduje se, utěšená, veškerý tvor, andělský sbor i lidské pokolení, posvěcený chráme, ráji slova i panenská chloubo, z níž bůh vtělil se a dítětem byl; neboť před věky syn bůh náš v lůně tvém trůn si postavil, tvůj též život velkolepějším nebes učiniv. O! tobě raduje se, utěšená, veškerý tvor! Sláva tobě!"

Obraz patrně jest velmi starý, ačkoliv určité stáří jeho stanoviti nelze. Kopytár dí, že podle způsobu jazyka, v jakém opis obrazu jest vyšit, pochází památka tato ze XIV. století, ale že může také býti mladší. — Pravdojatně jest to práce nějakých klášternic slovanských, která se nápadně podobá vyšívaným a taktéž slovanskými nápisy opatřeným částem korunovačních insignijí svat. Štěpána. A poněvadž insignije tyto z X. století pocházejí, možná dosti, že i obraz donauvertský starším jest, nežli se Kopytár domnívá.

O tom, jak se obraz náš do Donauvertu dostal, nedopátráme se asi nikdy jistoty. Nemožnou ovšem věcí právě není, že druhdy v samém Donauvertě byli slov. benediktini; vždyť v jižních Němcích prvotní obyvatelstvo slovanské déle asi potrvalo, než si myslíme; avšak více ani domysliti si nelze. Také neví se, proč obraz tak vzácný byl zazděn. Königsdorfer míní, že stalo se tak v oné době, kdy v Donauvertě protestanti a katolíci zápolili o vítězství a že nepochybně poslední tehdejší farář katolický, P. S. Mauser, který r. 1543. luteránskému kazateli musil ustoupiti, před odchodem svým památku tu zazdil, aby protestanty nebyla znectěna. Názor ten dosti podobá se pravdě. Byl by tedy obraz donauvertský zazděn býval 190—200 let. *J. H.*

Ornithologická zaznamenání od Uh. Hradiště. 5. Bukač noční. Nycticora griseus. Střelen kolem 20. dubna t. r. v okolí Veselí nad Mor. Pěkný pták tento, jehož bílých per na hlavě jihoslovanští junáci více než per volavčích si váží, obývá jihovýchodní Evropu, Aziji a sev. Afriku a sice místa bažinatá. Do Čech ojediněle na tahu přichází, k nám pak na Moravě, hlavně jižní asi z Uher častěji zabloudí a to v dubnu a září. Jest ale i tu zajímavým zjevem. Maso jeho jest nechutné a v Uhřích jen cikáni je pojídají. *J. K.*

Třetihorní vypálené jíly u Medlovic sv. od Kyjova. Zbytky užitečné, jež zůstaly nám po mladším moři třetihorním (miocénovém) jsou vrstvy hnědého uhlí, místy dosti mocné. Vrstvy ty často, v dobách předvěkých, tam kde na den vycházely, rozkladem vnitřním se zapálily a dosti hluboko do země vyhořely. Při tom byly sousední vrstvy, obyčejně z jílů se skládající, vypáleny na červené, šedavé i tmavé, velmi tvrdé kamení, tak zvaný jaspis porcellanový nebo čedičový (poněvadž se myslívalo, že to od vyvřelých čedičů způsobeno), sklo rýpající. V Čechách nalézají se podobné vypálené jíly u Teplic, Biliny, Loun atd. Také u nás na Moravě je máme. Dostalo se mi do rukou ku konci minulého roku červené kamení, jímž na Kyjovsku a v okolí Stříbrnic na Uhersko-Hradišťsku cesty se štěrkují. V kamení tom ihned poznal jsem podobné jaspisy porcellanové, jak je na uvedených místech v Čechách nalezáme. Původní naleziště jílů těchto vypálených, jež nedávno jsem prohledl, nalezá se na srázném břehu vodní strže, nad Medlovicemi směrem ku Osvětimanům. Břeh ten však jen na hoře z těchto červených vrstev se skládá a to v délce asi 300 m. a mocnosti nejvýše desíti metrů. Pod vrstvami těmito, jež k západu zapadati se zdají, uloženy jsou, jak na dně strže viděti, šedé třetihorní jíly místy břidličnaté a proložené šedivými tuhými pískovci. Že červené vrstvy ty povstaly požárem hnědouhelným, jest nad vší pochybnosť jisto. Sopečným výtvorem býti nemohou, protože v okolí sopky nikdy nebylo, aniž sopečné působení kdy tak mocné vypálení vrstev způsobiti může. Za to hnědé uhlí doluje se již u blízkých Žeravic a nedaleko Kyjova. Vypálené vrstvy ty mořské nemají žádných otisků rostlinných, jako je mají sladkovodní usazeniny vypálené v Čechách. Bylť usazeny asi v moři, jehož břeh poměrně daleko ještě odtud byl vzdálen. *J. K.*

Nový měkkýš moravský. Počátkem jara sbírány v písku Moravy při Uher. Hradišti pěkné, zajímavé skořápky z

rodu Neritina. Prof. Uličný, jemuž jako prvnímu moravskému malakozoologu zaslány byly, určil je nemaje skořápek se zvířaty provizorně za „Neritina danubiana“ („Zubovec říční“). Letními nálezy bohda i živá zvířata se zjistí. Druh ten měkkýšů pro Moravu jest novým a ani v Čechách se nenalézá, jsa zvířetem podunajským. *J. K.*

O latinských památkách u nás. Nevedli bychom si správně, kdybychom všecky naše staré, jmenovitě ale nejstarší památky napsané latinským jazykem přisuzovali jenom německo-latinským řeholníkům nebo kněžím jakožto původcům či pisatelům jejich, a rovněž nebylo by správné, kdybychom v každém učiteli latiny za prvních našich křesťanských dob spatřovali pouze německého duchovního. Kdo zná církevní dějiny našich prvních křesťanských staletí, zajisté ví, že papežové potvrzujíce nový církevní organismus pro Slovany, t. j. metropoli slovanskou, uložili svatým našim apoštolům Cyrillu a Methoději, aby na důkaz věrné své oddanosti oproti stolici Petrově zpívali při slovanské bohoslužbě (liturgii) epištoly a evandělia napřed latinsky a potom slovansky, podobně jako činila církev východní, která tytéž částky liturgie zpívala latinsky a řecky, začež se jí opět římská církev na vzájem zavděčovala čtením epištol a evandělií také jazykem řeckým. — Z onoho papežského nařízení, daného svatým Soluňanům, jest na bíle dni povinnosť slovanské církve a slovanského duchovenstva pěstovati též latinu; neboť bez znalosti latiny nebylo by ani samo rozumělo latinským epištolám a evandělíím, které zpívalo. Potřebě této pak musilo vyhovovati vyučování čekanců kněžského stavu v řeči latinské. Ale kromě toho jest neméně na jevě nutná potřeba také latinských evanděliářů (t. j. sbírek evandělií) k slovanské bohoslužbě, protože, měla-li se evandělia zpívati latinsky, nebylo lze bez takových knih se obejíti. A poněvadž až do vynálezu knihtiskařství knihy se toliko psaly, jest zřejmá potřeba psaní latinských evanděliářů ve slovanské církvi a pro tuto církev. — Ostatně že velicí původcové slovanské bohoslužby a slovanské církve latinskou řeč uměli, vysvítá z toho, že v Řecku, jejich vlasti, učilo se latině, a o sv. Konstantinu čili Cyrillu filosofu výslovně dí legendy, že kromě jiných jazykův uměl také latinsky, v čemž za ním nebyl a nemohl býti ani bratr jeho Methoděj, zvláště jakožto metropolita slovanské církve. Že pak na znalosť latiny skutečně váhu kladli, jde nejlépe ze slov sv. Methoděje, jimižto na poslední své synodě velehradské, totiž o květné neděli r. 885., vyhlásil Moravana Gorazda za nejspůsobilejšího svého nástupce v arcibiskupství vedle jiných příčin také proto, že uměl dobře latinsky; bylof mu latiny třeba nejen k zmíněným výkonům liturgickým ale i k jednání s Římem a s německou hierarchií. Na základě důvodů zde přednesených můžeme tedy konstatovati pro naši prvotní křesťanskou vzdělanosť, kteréž nám jistá strana tak zhusta hrubě upírává, zvláště dvě pozoruhodné věci, totiž: 1. že ve školách církevně slovanských, prvních to našich školách křesťanských, učilo se kromě slovanštiny a řečtiny též latinskému jazyku a písmu. Dle toho mohli se tedy Slované (zejména západní) zcela dobře obejíti bez západních učitelů-latiníků, a za druhé jest z toho patrna nedůvodnosť domněnek i tvrzení o starých křesťanských školách, ve kterých se učilo latině, že v nich byli učiteli právě jenom západní kněží. — 2. Církev slovanská musila míti a měla též latinské evandělíáře, které zajisté sami slovanští kněží nebo mnichové psali a nepochybně způsobem byzantským (jehožto mocné a dlouhé někdejší panování novější západní kulturní historikové ovšem marně umlčeti se snaží) krášlili; neboť jest dostatečně známa východní záliba v nádherné úpravě, a z východu brala si slovanská církev vzory ve všech potřebách uměleckých, což hojné památky všelikého druhu potvrzují.

Hynek Krch.

Literatura týkající se naší vlasti.

Život svat. Methoda *apoštola říše velkomoravské a Slovanů vůbec.* Sepsal **dr. Matěj Procházka.** Druhé, velmi rozšířené a illustrované vydání. V Brně, 1885. Mezi spisy, které vydány byly na oslavu přepamátného roku methodějského, první zajisté místo zaujímá toto dílo velekrásné. Vkusné a zdařilé obrázky jakož i důstojná úprava na první pohled hned dodávají mu ráz sváteční, slavnostní a rovněž neobyčejnou jest jeho cena literární. Jest to vlastně první v pravdě vědecké a všestranné vylíčení života svat. Methoděje jakožto apoštola slovanského a vylíčení to má ceny tím větší, že přihlíženo v něm ku životu Slovanů za doby cyrillo-methodějské vůbec. Proto práce tato předního našeho badatele na poli církevních dějin domácích jest spolu vážným příspěvkem ke kulturním dějinám

našim, které dosud skoro naprosto ležely ladem. Kýž by vzácné dílo to nescházelo v žádné obci, v žádné zámožnější rodině. *J. M.*

O kulturním významu svat. Soluňanuv, *apoštolů a učitelů slovanských.* Napsal prof. **Hyn. Krch.** V Olomouci. 1885. Slouží k veliké cti vlasteneckému učitelstvu mor., že důstojným způsobem přispělo také k oslavě 1000leté památky úmrtí svat. Methoda, vydavši redakcí Fr. Bayera zvláštní „jubilejní almanah", věnec to ladných prací básnických i prozaických, mezi nimiž příspěvek přepilného badatele, prof. Krcha důležitosti má největší a snad proto sám o sobě též byl vydán. Jakož histor. výskumy Krchovy vůbec vyhýbají se cestám vyšlapaným, razíce všude skoro dráhy nové, tak i tuto vylíčují se mnohé stránky života staroslovanského, jež dosavadní dějezpytci naši pomíjeli mlčením. Z onoho ruchu, který u nás vzbudila světodějná misije cyrillomethodějská, vykvetla celá řada vymožeností kulturních, jež život našich předků zdobily po celá staletí. V této příčině p. spisovatel zvláště zajímavě vylíčuje ústrojí církve slovanské, život a působení slovan. neboli „černých" mnichů, písmo slovanské, školy a jejich zařízení, stavitelství, malířství, řezbářství a umělecká řemesla, jakož i rodinný a společenský řád našich předků. Bohda, že záslužný spis p. Krchův bude základem, na němž ostatní naši badatelé ve vzhledě tomto dále budou stavěti. *J. H.*

Ostatky sv. Cyrilla na Velehradě a Marianská svatyně na Velehradě jsou názvy dvou spisků, které za příčinou letošního jubileja vydal pilný spisovatel, vel. p. **J. Vychodil,** kooperator velehradský, kterýžto spisky budou nejenom vítanou památkou poutníkům velehradským nýbrž v nejedné věci i příspěvky ku poznání tamějších památek starobylých. *J. H.*

Pruvodce po Velehradě a okolí. Sestavil **K. V. Slavík.** Se 2 obrázky a mapkou. V Napajedlích, 1885. Mimo turistskou část, která obsahuje dosti daleké okolí Velehradu a mnoho nového poskytuje, líčí p. spisovatel zvláště: dějiny říše velkomoravské, zašlý Velehrad, Velehrad nynější jakož i národní život Slováků. Poslednější stať jest nejzajímavější a zasluhuje bedlivého povšimnutí. Přejeme hezkému dílku tomu mnoho zdaru. Kýž bychom i o jiných končinách moravských měli podobné pruvodce, snad by pak obvyklé cestování našich „vlastenců" do Alp a p. přestalo brzo. *J. K.*

Ornithologická místní sbírka na Pernštýně. Od prof. **Jos. Tálského.** *(Eine ornithol. Lokalsammlung auf Schloss Pernstein in Mähren.)* Zvláštní otisk ze zpráv ornithol. spolku ve Vídni. r. 1885. Jedna z nejzajímavějších sbírek ptáků našich jest sbírka pernštýnská, kterou nynější pán na Pernštýně, hrabě Vlad. Mitrovský založil. Sbírka ta obsahuje sice teprv 274 jedinců, avšak má proto zvláštní cenu, že všickni vycpaní ptáci ti pocházejí z panství Mitrovských na Moravě (od Pernštýna, z Rožinky, Bystřice, Bransova, Sokolnic, Blažovic, Šlapanic, Tuřan a Hajan) a že tudíž kolekce ta ornithologická jest veledůležitou pomůckou ku poznání opeřenců moravských. Prof. J. Tálský uvádí system, přehled celé sbírky, popisuje jedince nejdůležitější a udává zároveň přírodnickou povahu panství řečených, čímž se vyskytání některých druhů zvláštních vysvětluje velmi dobře. K vůli přehledu domácího materiálu ornithologického velice bylo by žádoucno, aby i jiné ornithol. sbírky na Moravě popsány byly způsobem podobným. *J. H.*

Rozšíření pyropových štěrku v česk. středohoří. Sepsal **Čeněk Zahálka.** Zvláštní otisk ze zpráv král. české společnosti nauk v Praze. r. 1884. Geologické prohledávání moravské naši vlasti namnoze teprv jest v počátcích svých. Šťastnější ve věci té jsou sesterské Čechy, o nichž spisy zeměznalecké vyšly již přečetné a dosud vycházejí. Záslužným příspěvkem ku geologii Čech jest i toto pojednání p. Zahálkovo, jakož i tři jiná pojednání, kteráž vydána jsou pod tituly: „Porovnání ssutin čedičových na Březníku u Libčevsi", „Příspěvek ku geologickým poměrům česk. Středohoří", „O horninách pyrop sprovázejících v česk. Středohoří". První dvě pojednání opatřena jsou illustracemi. *J. K.*

Zprávy geol. spolku v Praze. Vydávají dr. prof. **O. Feistmantel** a assist. **B. Katzer.** Ročník 1885., číslo I. a II. Z obsahu přehojného vyjímáme: Geologický výzkum orlických hor od dra. J. Krejčího. — O stupni primordialním v Čechách od K. Feistmantla. — Mesolith chuchelský od K. Preise. — O zkamenělinách v okolí pražském od dra. O. Nováka. — O hnědém uhlí z Duchcova od A. Bělohoubka. — Kamenouhelné otisky z lisecké pánve u Berouna. — Chemické zkoumání ve vrstvách peruckých od J. Stoklasa. — Chemický rozbor hlinitého sideritu z Kladna od F. Štolby. — O novém nalezišti diluvialních konchylijí u Libochovic od Č. Zahálky. — Členové geol. spolku (roč. příspěvek členů přísp. 2 zl.) dostávají „Zprávy" zdarma. Zprávy vycházejí prozatím jakožto čtvrtletník. *F. D.*

Staroslovanské řády a obyčeje. Sepsal **Jos. Perwolf,** professor na universitě varšavské. Vyňato ze „slovanského sborníku", v Praze, 1885. Nemůže poznati starých řádů čechoslovanských, kdo v té příčině bedlivě neohlíží se po celé rodině slovanské. Než spisů ve směru tom poučných jest dosud málo. Protož spis Perwolfův nemalé má do sebe důležitosti a zasluhuje i pro důkladnosť svou bedlivého povšimnutí. Pojednány jsou v něm slovanské osady, slov. rod, slov. obec, třídy obyvatelstva, státní zřízení, sněmy, slovanské právo, bájesloví, básnictví, jazyk a písmo slovanské. *J. H.*

Příspěvky ku pravěké historiji Čech. Od **dra. J. N. Woldřicha.** *(Beiträge zur Urgeschichte Böhmens.)* Díl II. Zvláštní otisk ze zpráv anthrop. společnosti vídeňské r. 1884. S 1 tabulkou a 22 vyobrazeními v textu. Velezajímavé pojednání to rozvrženo jest na dobu palaeolithickou, na dobu neolithickou a na dobu kovů. Do rámců těchto tří oddílů řadí p. spisovatel přečetné nálezy, které za prázdnin let 1882.—1884. v rozličných krajinách Čech učinil a bedlivě probádal. Hojná vyobrazení nemálo přispívají ku zajímavosti a poučnosti celku, který jest vědecké ceny veliké. *J. H.*

Diluvialní fauna u Sudslavic pod Vimperkem. Sepsal **dr. J. N. Woldřich.** *(Diluviale Fauna von Zuzlawitz bei Winterberg im Böhmerwalde.)* I. II. a III. díl. S 11 tabulkami. Zvláštní otisk ze zpráv akademije věd ve Vídni. Spis tento velmi obšírný, důkladný a illustracemi mistrovskými opatřený jedná o těchže vykopaninách šumavských, o nichž stručně zmínili jsme se již v II. čísle „Časop." na str. 81. Co se pravěké zvěřeny ve vlastech našich týče, jest dr. Woldřich auktoritou první a také tento jeho spis zasluhuje uznání všestranného. *J. H.*

Diluvialní hraboši ze štramberských jeskyní na Moravě. Od dra. **J. N. Woldřicha.** *(Diluviale Arvicolen aus den Stramberger Höhlen in Mähren.)* Zvláštní otisk ze zpráv vídeňské akademije věd. Jest to pojednání podobného obsahu, jako spis uvedený již v V. čís. „Časop" na str. 49., jen že tuto přidána jest tabulka, znázorňující rozdíly jednotlivých druhů hrabošů pravěkých podle prvního dolního zubu třenovního. *J. H.*

Materiály ke kulturním dějinám lidstva, bydlivšího v hořejším poříčí Labe. Sepsal **L. Šnajdr.** *Se 23 fotograf. tabulemi. V Jičíně, 1884.* Nákladem vlastním. Spis obsahuje tyto části: bronzy jičíněveské, — hrob galského (???) bojovníka blíž Jičína, — hroby ze stradonické doby a příslušná osada u Nového Bydžova, — památky po hrnčíři ve hradišti stradonickém, — střepy z hradiště u Češova. Spisovatel patří sice ku sběratelům velmi pilným, ale našim dějinám pravěkým asi pramálo poslouží, když — jak viděti — hodlá za smyšlenku bojovati, že Slované nebyli tak dávní obyvatelé střední Evropy, jako nezapomenutelný učenec A. Šembera a mnozí jiní stateční badatelé již dávno dokázali a dr. J. Wankel dokazuje na novo. Na slova Hattalova (v Osvětě, 1872.), které p. Šnajdr na omluvu svou cituje, totiž na slova: „Šembera ani netuší té ukrutné hanby (?) a škody (?), která by Slovanstvo vůbec a Čechy zvláště neomylně (???) zastihnouti musila, kdyby se náležitě dokázalo, že jsme opravdu tak dávní obyvatelé střední Evropy — mohli by nám potom protivníci o mnoho bezpečněji než posud slovy a skutky dokazovati, že jsme opravdu jen k tomu stvořeni, aby nás oni co mrvy ke zvelebení své vlastní osvěty spotřebovati mohli." — odpovídáme takto: Jest svatou povinností pravdu hledati, dokazovati a hájiti každého, kdo právem nazývati se chce badatelem historickým nebo prachistorickým; neboť pouhou karikaturou jest dějezpyt, jehož cílem není pravda historická. To není žádnou hanbou, že po mnohých bojích podlehl nejeden vzdělaný slovanský kmen středoevropský závisti i surovosti cizí, a že byl vyhuben; ale hanbou skutečnou jest, zříká-li se národ bez příčin(!!!) prvorozenství ve vlastním domově, jejž předkové tak rekovně obhajovali. *J. H.*

Kronika olom. spolku muzejního.

I za posledních tří měsíců prospíval spolek muzejní zdárně. Členů přibylo v době té celkem 133, z nichž 2 jsou členové zakládající, 18 dopisujících, ostatní pak členové řádní. Dva zakládající členové jsou: p. Rostislav Mráček, architekt v Oděse a p. J. Psota, lékárník v Přerově. Oněch 18 členů dopisujících jmenoval výbor hlavně z té příčiny, aby alespoň takto vděčnosť svou na jevo dal těm, kdož zvláště štědrými dary k lednové výstavě přispěli. Noví tito dopisující členové jsou: P. Mat. Beňa, učitel v Súchově, vel. p. Jos. Bilčík, farář v Brumově, vel. p. Kar. Bilčík, farář v Roketnici, p. J. Borůvka, učitel v Předměstí Uh. Ostroha, p. Fr. Cahel ve Hradčovicích, vel. p. Dan. Deutsch

farář v Kokorách, vel. p. Dom. Gottwald, farář v Lanžhotě, pí. Lud. Jančová v Písku u Bzence, slečna Kat. Karkošova, učitelka ve Velké, sleč. Mar. Koželuhova v Nové Vsi, sleč. Eleon. Lužná v Prusinovicích, p. J. Mendlík, obchodník ve Slatěnicích, pí. Jul. Nieková v Kyjově, vel. p. Vácsl. Oharek, farář v Dol. Dubňanech, slečny Antonie a Marie Ondryskovy v Lanžhotě, sleč. Fr. Vysloužilova v Újezdě u Vyzovic a vel. p. Leop. Vrbík, děkan v Šumicích.

Od toho okamžiku, co nastalo příhodnější počasí jarní, obrácena činnosť spolku také na venek. Hned v dubnu t. r. p. Fr. Řezníček, učitel a p. Ošťádal, předseda místní škol. rady v Odrlicích, osobně zprávu podali o nalezení obětního kamene poblíž téže obce. Poněvadž však pole dotyčné již osením bylo porostlo, odloženo důkladné prohledání místa památného na letoší podzim. — Výprava kustoda spolku muz. p. dra. J. Wankla, v květnu podniknutá do Horky, kdež podle zpráv některých členů spolkových prý vyskytly se památky zajímavé, ukázala se býti marnou. Nenalezeny než samé zbytky novověké. Vydatnějším ukázalo se pátrání p. kustodovo v měsíci červnu vykonané ve Slatěnicích, o němž referát podán mezi drobnými zprávami. — Člen spolku p. dr. Suchý opětně podával zprávy z Kroměříže o některých památkách, jež tam byly nalezeny a rovněž tak člen sp. p. učitel Ant. Lang z okolí Komína u Brna. — Začátkem června upozornil spolek horlivý člen p. učitel A. Augustin ze Seničky na hroby pravěké, které v Cholině byly odkryty, ale jinak zůstaly nepovšimnutými, ba 2 prsteny stříbrné v nich nalezené prodány v Litovli. Laskavou pomocí p. R. Schönhöffra, účetního v Litovli, podařilo se však alespoň jeden z prstenů těch vypátrati, jejž tento příznivec spolku našemu ochotně daroval. Jest to zajímavý prsten tak zvaný hákový neboli spánkový, jaký jsme vypodobili v čísle 3. „Časopisu" na str. 128. Pochází z oné doby přechodní, kdy u nás pohanství již ustupovalo víře křesťanské.

Ku zvláštní cti zajisté slouží muz. spolku lichotivé uznání, které písemně výboru projevil známý učenec, p. prof. J. Pervolf ve Varšavě, jenž zároveň několik spisů svých zaslal do naší knihovny, a neméně vděků zasluhuje, že jak slav. archaeologický sbor českého muzeja tak slav. geologický spolek v Praze za „Časopis" dávají nám publikace své na výměnu. Slav. arch. sbor český dokonce byl tak laskav, že všecky ročníky archaeologických památek od r. 1875. až 1884. podaroval do muz. knihovny. — Duše arch. spolku Čermák „Včely čáslavské", p. učitel K. v Čáslavě, spolku zaslal publikaci svou „dějiny záložny Čáslavské", z níž vysvítá, že „Včela čáslavská" velkomyslnou pomocí vlasteneckou tamní slav. záložny má již své zvláštní, nové jednopatrové muzeum, což městu Čáslavi činí velikou česť. Kdy asi náš spolek muz. sbírky své bude moci ukládati pod vlastním krovem? — Příznivec muz. spolku, p. prof. Millner v Linci propůjčil nám na ohlednutí přepamátný staroslovanský, stříbrný obraz, který náhodou objeven byl v Dunaji u lineckého mostu. Snad podaří se skvost ten pro sbírky naše získati trvale.

Poněvadž člen spolku p. prof. J. Klvaňa v Uh. Hradišti projevil ochotu, že by jménem spolku muzejního zneenáhla provedl důkladné proskoumání hornin karpatských, zejména hornin vyvřelých, usnesl se výbor k tomu účelu zakoupiti příhodný brus, aby docíleny býti mohly praeparáty na tenounko vybroušené a vhodné ku prohledávání drobnohlednému. Jsme tím jisti, že výskumy p. prof. J. Klvaně vlastivěda moravská ve vzhledě petrografickém nemálo pokročí ku předu.

Koncem května člen spolku pan prof. K. J. Maška z Nov. Jičína podal zprávu o vypátrání prvního (!) nefritu moravského v Příboře, o němž více psáno bude mezi drobnými zprávami čís. VII. Časopisu Jest to nález pozoruhodný, který nabýti může veliké důležitosti vědecké.

Velice horlivě, ústně i písemně spolku o různých vykopaninách zprávy podával člen sp., p. učitel A. Pecha z Kožušan. Zprávy ty byly příčinou, že zástupce kustodův, prof. J. Havelka v červnu vybral se vlastním nákladem do Blatce, kdež právě některé zajímavé pravěké zbytky kuchyňské jakož i hroby pohanské byly odkryty a to na témže místě, o němž již jednou šíře psáno v čís. 4. „Časopisu" str. 171. Také v blízkých Charvátech konstatována tehdy zajímavá žároviště pohanská a později p. kustodem samým důkladně ohlednuta. Rovněž v měsíci červnu zástupce kustodův přispěním poslance říšského a zemského, veled. p. P. I. Vurma vypravil se do Svisedlic, kdež obadán jest přepamátný kříž kamenný z r. 1542., o němž zmíníme se ještě obšírněji. Zároveň tehdy ohledáno jest týnecké pravěké hradisko, t. zv. Kalvarie; ale nikde nevykopány stopy keltické, kterých by tam podle našich keltomanů přece býti mělo.

Dne 14. června r. t. konal spolek muz. druhou řádnou schůzi v Olomouci, při níž za předsednictví p. JUDr J. Hynka a za hojného účastenství jak členů tak hostí přednášel člen spolku vel. p. M. Kráčmer, kaplan u sv. Michala, o „poloze dřevního Velehradu". Velmi poutavým způsobem probral řečník

všecky památky ku Velehradu se táhnoucí a vytkl v nejedné příčině myšlénky docela nové. Shromáždění přednášku přijalo s velikou pochvalou a doufáme, že p. řečník brzo zase bude přednášeti.

Dne 31. května konána byla třetí kočovní schůze spolku muz. a sice v Přerově, která za počasí velmi příznivého vydařila se znamenitě. Členové výboru muzejního spolku s místopředsedou p. drem. J. Hynkem v čele a velký počet členů olomuckých, mezi nimi i několik dám, uvítáni byvše na nádraží v Přerově měšťanostou p. drem. Skácelíkem a slav. dámským spolkem „Vlastou", odebrali se po krátkém odpočinku do dvorany real. gymnasia, která laskavostí p. ředitele J. Škody a slav. městské rady k účelu tomu ochotně byla propůjčena a jejíž rozsáhlá prostora již před počátkem schůze naplnila se četným obecenstvem všech tříd a stavů, mezi nímž nacházel se i značný počet dám. Asi o 3. hod. odpolední zahájena schůze místopředsedou p. drem. J. Hynkem z Olomouce. Řečník kladl hned na počátku svého proslovu důraz na význam, jaký má schůze tato ve vlasteneckém městě Přerově konaná, a na podporu i interes, jež obecenstvo přerovské muzejnímu spolku od počátku jeho založení poskytovalo. Vysloviv díky za obětavosť a ochotu tuto, navrhl řečník za čestného předsedu shromáždění pana měšťanostu dra. Skácelíka, který na místo čestné nadšeným voláním „Na zdar" jsa provázen, zasedl. Ve vzletné pak řeči jménem města Přerova projevil potěšení nad tím, že muzejní spolek, který za krátkou dobu svého trvání vykonal dílo všeho uznání hodné, zejména velkolepou výstavou národního vyšívání, pro třetí schůzi svou vyvolil město Přerov, a ujišťoval, že spolek, jehož účel jest tak vznešený a ušlechtilý, může od občanstva města, jehož starostou on jest, očekávati povždy podpory vydatné a přispění opravdového. A na důkaz svých slov vyzval přítomné, aby provolali dalšímu snažení muzejního spolku upřímné: „Na zdar!"

Po nadšeném projevu, který na tuto řeč následoval, přikročeno k prvnímu číslu programu a p. prof. Klvaňovi z Uh. Hradiště propůjčeno předsedou slovo ku přednášce „o vulkanických horninách na jihovýchodní Moravě". Pan professor ukazoval napřed nárysem na tabuli polohu bývalého třetihorního moře moravského se všemi jeho zálivy, v jehožto východním sousedství taktéž za doby třetihorní povstaly pískovcové vrchy karpatské. Moře na úpatí těchto Karpat vnikající do puklin zemských spůsobilo sopečné výbuchy a vylévání se lávy, čehož doklady viděti na mnohých místech. Pan professor ukazoval takové sopečné horniny zejména v okolí Nezdenic, Banova, Krhova a j., kteroužto krajinu nedávno důkladně procestoval. Skončiv odměněn jest za znamenité pojednání své dlouho trvajícím potleskem.

Druhou přednášku měl pan professor Maška z Nov. Jičína, který pojednal o všech oněch místech, kde na Moravě vyskytly se nejstarší stopy lidské jak ve žluté hlíně cihlářské tak i v jeskyních, vytkl zejména výskumy hrab. Wurmbranda na jižní Moravě a našeho slovutného dra. Wankla v jeskyních okolí blanského a přešel pak na vykopaniny předmostecké. Nová byla myšlénka, již řečník pronesl, že totiž u nás první stopy lidské snad hledati sluší již v době třetihorní, ačkoliv z té doby dosud památek lidských nemáme. Zároveň p. prof. ukazoval vkusně sestavené tablóty ze sbírek svých, jimiž přednášku svou velmi poučně illustroval. Obecenstvo po ukončení přednášky p. řečníkovi vzdalo nadšenou, vřelou pochvalu.

Třetí číslo programu byla přednáška pí. E. Wanklové z Olomouce, kteráž přes všecku svou stručnosť učinila dojem neobyčejný a již tuto uvádíme slovně. Promluvila pí. Wanklová takto:

„Velectěné shromáždění! Vyložili jsme tu několik ukázek lidové ornamentiky moravské těm ctěným členům a hostům na podívanou, kterým nebylo možná ohlédnouti si lednovou výstavu národního vyšívání v Olomouci. Budiž mi dovoleno, abych k těmto ukázkám dovednosti a píle lidové připojila několik slov na vysvětlenou.

Kdo by lid náš oceňoval toliko podle toho, co se o něm dočítáme v tak zvaných dějinách kulturních, aniž vlastním okem a srdcem všímal si bývalého a dosavadního ruchu a života lidového, snadno mohl by se domnívati, že národ náš ničím téměř nepřispěl ku všeobecné vzdělanosti světové. Kde který odbor vzdělanosti jak duševní tak hmotné v dějinách kulturních se líčí, všem národům připisují se tu vymoženosti veliké od dob nejstarších až na naše časy, jenom o Slovanech neděje se zmínka, jako by oni druhdy byli bývali pohříženi v nevzdělanosť barbarskou a všelikou kulturu teprv byli přijali od národů jiných v dobách nedávných.

A přec, jaká to nesprávnosť, jaká křivda, jaká nepravda, když takto věci se líčí! Vždyť naopak, sotva mladý spolek muzejní ku záležitosti této počal obraceti svou pozornosť, sotva úsilovně pátrati počal po zbylých stopách někdejší kultury lidu našeho, již zřejmo se stává den ode dne více, že druhdy předkové naši ve vzhledě nejednom vynikali pokročilostí neobyčejnou a že právě naše vlasť kdysi — nepochybně

za doby Mojmírovců — dokonce byla středem vytříbené, všestranné kultury slovanské, které na celém severu a západě evropském nic se nemohlo vyrovnati. I jest také zcela přirozeno, že lid, který od nepaměti již byl usedlým a zabýval se zemědělstvím, dříve dostoupil vrcholu vzdělanosti, nežli kmenové, kteří ještě v dobách historických hověli potulnému životu loveckému.

Zajisté tedy šly druhdy vlny vzdělanosti evropské od slovanského východu na západ, šířice tam pravou osvětu; později ovšem vlny takové od západu obracely se nazpět zase k nám, ale vlny ty — smím-li vyjádřiti se obrazně — donášely s sebou nejvíce jen jalový písek a štěrk, jímž samorostlá starodávná a veliká vzdělanosť lidu našeho k nepoznání až byla zanesena, tak zanesena, že lze bylo pak vzdělanosť tu nám naprosto upírati.

Ale všecko dočasně.

Nepatrný muzejní spolek náš, který také v tomto staroslavném městě vlasteneckém našel mnoho obětavých, přehorlivých pomocníků a pomocnic, za dvě sotva léta svého trvání tolik dokladů samorostlé oné vzdělanosti lidu našeho vypátral, že žádný soudný zpytatel více předky naše z nevzdělanosti nařknouti nemůže.

A takových dokladů několik sestavili jsme tedy tuto na podívanou, dokladů to, že národ náš druhdy zajisté měl vlastní, vytříbenou ornamentiku uměleckou, které co do kresby, skladby a mnohotvárnosti přebohaté, ba nekonečné nebylo nic rovného. Jsou to vesměs práce prostých žen venkovských, v nichž viděti zřejmě onen vkus krásný, onu eleganci forem ozdobnických, které se dědily od pokolení na pokolení a tak přechovaly se až na naše časy. Co by z těchto motývů vytvořiti mohla ruka umělce, malíře, sochaře, co ruka stavitele a ozdobníka!

A přece posud ornamentálnímu kreslení u nás vesměs vyučuje se na základě vzorů cizích, nic nevšímáme si těch vzorů krásných a ladných, jež od věků kreslil a tu onde dosud kreslí milý náš lid. Zajisté bylo by nás důstojněji, kdybychom vrátili se ku pokladům vlastním, ku pokladům tak velikým, jež nejenom hodí se na vyšperkování domácnosti, nýbrž rukou umělce snadno ušlechtěny býti mohou na vhodné ozdoby budov sebe nádhernějších, ba i samých chrámů. Tak nejjistější cestou by bylo dospěti ku vlastnímu umění národnímu.

Snad několik těchto myšlenek těm kterým odborníkům podnět zadá k úvahám, snad též ku pokusům bohda zdárným. A bylo by to věru národu ku cti a ku ozdobě milé vlasti naší."

Zdařilé a nadšené proslovení toto potkalo se s hlučnou pochvalou všeho obecenstva, jehož přítomno bylo na 300 hlav.

Na to ukončil schůzi čest. předseda, p. měšťanosta dr. Skácelík, vyjádřiv díky pí. Wanklové a oběma pp. professorům za poutavé a poučné přednášky a upozornil shromáždění, že po krátké přestávce konati se bude společná vycházka do Předmostí ku nalezišti stop lidí a zvířat předpotopních. Společnosť více než 100 osob čítající ubírala se po 6. hod. večerní do blízkého Předmostí, kde byla uvítána deputací obecní rady s p. starostou Chromečkem, dopisujícím členem muzejního spolku, a p. Hrubíčkem, radním a předsedou místní školní rady v čele, a brala se dále k místu, kde nalezeno bylo pověstné tábořiště lovců mamutích. — Tu pan prof. Maška vyložil důležitosť a význam nálezu a ukázal přítomnému shromáždění, které mezitím na víc jak na 300 hlav vzrostlo, některé pozoruhodné vykopaniny z doby pravěké.

Kočovní schůze musejního spolku mající ráz čistě vědecký přispívají netoliko k poučení a vzdělání našeho obecenstva, zvláště našeho lidu, nýbrž i k probuzení národního vědomí a hrdosti vlastenecké. Schůze přerovská, třetí v řadě schůzí kočovních, byla opět důkazem, že muzejní spolek pokračuje statečně za úkolem vytknutým.

Sbírky muzejního spolku.

Sbírky muzejní za posledních 3 měsíců rozmnoženy jsou následovně:

Přírodniny darovali: P. prof. A. Řezníček v Olomouci: zkamenělou rybu z Mostu n. Lít.; p. Fr. Tichý, učitel v Boskovicích: zkameněliny četné ze Sudic.

Památky pravěké darovali: P. dr. J. Wankl v Olomouci, různé vykopaniny železné a hliněné z Nákla; p. J. Mendlík, obchodník ve Slatěnicích, četné vykopaniny od tamního lomu kamenného; vel. p. P. M. Růžička, kaplan v Nákle, 2 bronzová spínadla; p. K. Čermák, učitel v Čáslavi, úlomky nádob z Hradiska u Čáslavi; p. prof. J. Madr v Olomouci, nádobku hrobní z Přáslavic; p. Rich. Schönhöffer, účetní v Litovli, stř. náušnici z Choliny; p. A. Ziegelheim, měšťan v Přerově, kosti mamutí z Předmostí; p. Fr. Gregárek, rolník z Blatce, přeslen a bronzový kroužek z hrobu pravěkého; p. F. Buriánek, nadučitel v Charvátech, 2 pohrobní nádoby; vysokor. p. kníže Windischgräz, četné vykopaniny bronzové i hliněné ze slov. hrobů krajinských.

Do sbírky historických památek přispěl p. K. Čermák, učitel v Čáslavi, středověkou ostruhou.

Sbírka mincí opět rozmnožena jest velice. P. Al. Gregora, učitel v Příboře daroval: 3 stř. a 17 měd. mincí; studuj. Fr. Skalík v Olomouci: sbírku star. mincí stříbrných; p. Suchan, rukavičkář v Olomouci: 1 stř. a 2 měd. mince; vel. p. P. J. Vyvlečka, katecheta v Olomouci: 4 mince stř., 4 měd. a 1 bronz.; vel. p. P. Lužný, farář v Prusenovicích: stř. tolar kr. Jana I.; p. R. Pecha, učitel v Kožušanech: sbírku mincí měd.; p. Fr. Tichý, učitel v Boskovicích: 1 minci stř.: p. J. Pospíšil, kupecký mládenec v Brodku: 1 stř. minci; p. pošt. oficiál Jedlička v Olomouci: sbírku starých mincí měděných; p. Fr. Zavadil, starosta z Čelechovic u Kokor: 2 papírové a 2 stř. peníze; p. Ed. Peck, učitel ve Vyzovicích: 2 stř. mince nalez. u Nebuze. p. J. L. Černý, gen. zástupce Slávije v Olomouci: 16 peněz stříbrných, 21 měděných; vel. p. T. Káčer, kooperator v Leznici: 15 stříb. a 25 měd. mincí; p. Frt. Hanák, starosta siln. výboru v Moštěnici: 14 star. mincí velmi vzácných, českých, srbských, perských, syrských a egyptských a j.; p. J. Vítěz, měšťan v Přerově: stř. tolar Ferdin. II. z r. 1621. (z nálezu staroveského); p. A. Balcárek, papírník v Olomouci: 2 měd. mince.

Co do památek rukopisných darovali: P. J. Schönhöffer, měšťan v Lošticích: něm. listinu z r. 1473. s pečetí; vel. p. T. Káčer, kooper. v Leznici: listinu arabskou; p. dr. Illner, advokát v Bučovicích: něm. knihu rukopisnou.

Do knihovny muzejní darovali: P. prof. J. Tálský v Nov. Jičíně: své dílko o ornith. sbírce pernštýnské; p. F. Zapletalík, bohoslovec v Olomouci: prvotisk bible z Říkovic; slav. muzeum království českého: památky archaeologické ročníky 1875.—1884.; p. L. Dosoudil, učitel v Horce: českou bibli z r. 1529. (depon.).

Z novějších předmětů a kuriosit darovali: P. A. Feit z Ivanovic: jehelníček 100 let starý; p. Bedř. Remeš, lékař v Příboře: 6 obrázků malovaných na skle z r. 1642.; p. L. Tušla, hosp. rada v Olomouci: 2 star. obrazy a 3 závěsné tabule; p. Dvorský, fojt v Krhové u Val. Meziříčí: sklen. hladítko (cihličku); p. Wagner, sklenář v Prostějově: 2 železné relífy a ostruhy; p. F. Spáčil, řezník v Pavlovicích: netvor podsvinče; vel. p. P. J. Zváček, kooper. v Dřevohosticích: dřevěnou sochu starou; pí. Pašková z Kunovic: cukrového beránka; p. dr. Illner advokát v Bučovicích: hlaveň z pušky bosenské; p. Jos. Vitásek, námoř. důstojník z Charvát: část sloního zubu a zámek čínský.

Poměrně nejvíce rozhojněna jest sbírka národních krojů a nár. vyšívání moravského, poněvadž jednak podařilo se spolku koupí (asi za 150 zl.) získati velkou řadu pravých skvostů vyšívaných, jednak mnohé opět dary byly nám uštědřeny s více stran. Do sbírky této darovali následující příznivci spanilomyslní: Pí. Kateřina Zdráhalová ze Seničky: krásnou úvodnici, límečky, muž. a žensk. kordulku; p. J. Paška, krejčí v Kunovicích: vyšív. dýnka k čepcům; p. J. Rozkošný z Kanovska a p. Fr. Olšaník z Vlkoše: svatební přípravky na 2 páry koňů; p. A. Ječmínek z Lobodic: vydrovku; p. J. Štěpánek z Lobodic: hanácký klobouk a vestu; p. J. Kotek, učitel v Hřivném Újezdě: pruh z úvodnice; p. J. Peck, učitel ve Vyzovicích: koralky na krk; sleč. Eleon. Lužných z Prusinovic: úvodnici, opléčí, límečky, kostelní vyšívání, rukávce, batany a j. v.; p. Flor. Lužný, bohoslovec: hanácký opentlený klobouk; p. J. Hoch, starosta v Hrubčicích a jeho choť: obojek, kordulku s rukávci, límce, opléčí, kabátce, boudnici, pas hanácký a j. v.; p. Kovářík z Prusenovic: muž. vestu hanáckou; sl. F. Vysloužilova z Újezda u Vyzovic: krásnou úvodnici; pí. A Dušková, učitelka z Hovězí: vyšívání z úvodnice; vel. p. P. Kar. Skopalík, farář ve Vlčnově: velikou a vzácnou sbírku sloven. nár. vyšívání, staršího i novějšího, zejména vyš. čepce přes 60 let staré, loktuše, boudnice, kordulv, zástěrky, límce, rukávce a j. v.; pí. ředitelová E. Lošťáková z Uh. Hradiště: krásnou novou zástěru slovenskou; slečna Kateř. Karkošova, učitelka ve Velké: četnou sbírku vzácného vyšívání z Velké a okolí; p. M. Zeman, varhaník ve Velké: velikou kolekci krásného vyšívání slovenského, zvláště pak vzácnou sbírku krajek (32 druhů) lidem tkaných a j. v.; sleč. Koblihova v Olomouci: prostěradlo oltářní; vel. p. P. asses. kons. M. Novotný, farář ve Strážnici: 10 star. křestních plátének; vel. p. Th. Káčer, kooperator v Leznici: náramky z Pěnčína, oplíčka a opásek z Obranic; vel. p. P. T. Kvapil, kaplan v Charvátech: vyš. pruh z Hutiska; p. J. Daněk, rolník v Ústíně: 2 sukenky svat. na koně; p. C. Maixner v Skalově: vyšív. pás hanácký; p. J. L. Černý, gen. zástupce Slávije v Olomouci: vyšív. čapku černohorskou.

Ku sbírce malovaných vajíček velikonočních, již spolek muz. počíná zakládati, přispěly dary: Vel. p. Th. Káčer, kooperator v Leznici z farnosti tamější; p. J. Paška, krejčí z Kunovic; sleč. M. Koželuhova z Nové Vsi; pí. Vítězová a pí. Sojková z Olomouce, vajíčky od Velehradu; p. F. Lužný, bohoslovec, vajíčky ze Slezska a od Nov. Jičína; p. K. Januška z Ivanovic u Star. Jičína; vel. p. P. V.

Oharek, farář z Dubňan Dol.; pí. Hammerschmiedová z Ravensberku v Dol. Rakousích; p. Ed. Peck, učitel ve Vyzovicích, vajíčky od Vyzovic, od Uh. Hradiště, od N. Jičína; slečn. A. a M. Ondryskovy z Lanžhotu; p. J. Borůvka, učitel v Předměstí Uh. Ostrohu: velikou sbírkou vajíček z kraje uh. hradišťského; sl. O. Absolonova z Fryštáku; pí. J. Kusá z Brna; pí. Pašková z Kunovic; slečna N. Běhálkova z Tovačova.

Všem těmto dárcům štědrým a dárkyním obětavým výbor muz. spolku díky vzdává co nejsrdečnější.

Členstvo muz. spolku olomuckého.

Výkaz VI.

Za II. čtvrtletí, právě minulého, přistoupili následující členové: (Jména proloženým písmem tištěná značí členy zakládající, jména dopisujících členů označena jsou hvězdičkou. Všickni ostatní jsou členové řádní. Kde není bydliště udáno, rozumí se Olomouc.)

Vel. p. Adamec A., prefekt semináře v Brně, p. Andrys F., učitel v Holici.

*P. Mat. Beňa, učitel v Súchově, slav. Beseda obč. ve Vys. Mýtě, *vel. p. Jos. Bilčík, farář v Brumově, *vel. p. K. Bilčík, farář v Roketnici, p. Blažek J., říd. učitel v Násedlovicích, *p. J. Borůvka, učitel v Předměstí Uh. Ostroha, p. Buriánek F., nadučitel v Charvátech.

*P. Fr. Cahel v Hradčovicích.

P. Černošek A., hotovitel oděvu v Přerově, p. Červený A., stavitel v Nymburce, p. Červinka F., správce školy v Prostějově, p. Čičatka F., kupec v Kloboucích, slav. Čtenářský a zábavní spolek v Napajedlích.

P. Daněk A. M., redaktor „Slovače“ v Uh. Hradišti, p. Daněk M., učitel v Lobodicích, *vel. p. Dan. Deutsch, farář v Kokorách, p. barón Dobřenský J., poslanec a velkostatkář v Chotěboři, p. Dostál F., řídící učitel v Penčicích, p. Dostál, JUDr. K., poslanec a advokát ve Vídni, vel. p. Drasač F., kooperator ve Žďáru, p. Drdácký A., učitel v Koryčanech, vel. p. Drnkal A., kaplan v Konici, p. Dürich J., poslanec v Klášteře.

P. Fišer A., professor v Přerově, p. Fišera V., poslanec a statkář v Malém Barchově.

*Vel. p. Dom. Gottwald, farář v Lanžhotě, p. Grasseli P., zem. maršálek a měšťanosta v Lublani, p. Grégr, dr. E., poslanec v Praze.

Vel. p. Halla F., vrchní kaplan v Olomouci, p. Hašek F., prof. v Přerově, p. Hauser L., učitel v Nymburce, p. Heller, dr. S., poslanec v Praze, p. Hevera Č., poslanec v Kolíně, p. Horlivý E., inženýr v Rudici, p. Houbík Č., c. k. adjunkt v Chotěboři, vel. p. Hrubý V., farář v Molenburku, p. Husička J., hostinský v Klopotovicích, p. Hynek J., ředitel huti v Blansku.

P. Chyla J., obchodník v Charvátech.

*Paní Ludmila Jančová v Písku, p. Jansa, JUDr. A., advokát v Jičíně, p. Jelínek A., professor ve Vídni, p. Jeřábek V., učitel v Silůvkách, vel. p. Jiříček B., kaplan v Batajích.

P. Kainar F., nadučitel v Dolanech, p. Kahovec, dr. J., professor v Přerově, p. Kaiser K., účetní v Prostějově, p. Kejzar A., strojvedoucí v Nymburce, *slеč. Kat. Karkošova, učitelka ve Velké, p. Kneidl F., učitel v Karlíně, *slеč. Marie Koželuhova v Nové Vsi, p. Krofta, JUDr. J., poslanec a advokát v Plzni, p. Kukla M., kandidát advok. na Vsetíně.

P. Langer E., c. k. inspektor na Březové Hoře, *sleč. Eleonora Lužná v Prusinovicích.

Vel. p. Malota F., farář v Majetíně, p. Matuš, dr. K., poslanec a měšťanosta v Mlad. Boleslavi, *p. J. Mendlík, obchodník ve Slatěnicích, p. Mráček Rostislav, architekt v Oděse. (V čísle V. „Čas.“ chybně udáno bylo jméno ct. p. člena, Mrázek místo Mráček), slav. Muzeum městské v Plzni.

P. Navrátil A., správce hospod. v Kvasicích, p. Neff J., velkoobchodník v Praze a choť jeho pí. Neffová M., p. Netopil A. v Pavlovicích, p. Neudörfl A., odborný učitel v Chotěboři, p. Neumann F., hospod. assistent v Hajanech, *paní Julie Nieková v Kyjově, p. Novotný, učitel v Kloboucích.

*Vel. p. Oharek V., farář v Dol. Dubňanech, *sleč. Antonie Ondryskova v Lanžhotě, *sleč. Marie Ondryskova v Lanžhotě, vel. p. Oth J., kaplan ve Vel. Týnci.

P. Pala A., vrchní inžinýr v Budějovicích, vel. p. Palásek, dr. S., farář na Měrotíně, p. Palkovský E. v Brně, p. Pastýřík F., učitel v Kvasicích, p. Patak V., učitel v Štěpánově, nejdůst. p. P. dr. Jul. Pelesz, biskup etc. v Stanislavově, p. Pelíšek J., učitel v Drahanovicích, vel. p. Pinkava F., professor v Opavě, veled. p. Platzer V., infulovaný probošt v Jindř. Hradci, p. Pokorný V., c. k. horní správce na Březové Hoře, p. Postler A., úředník železn. v Nymburce, slav. c. k. poštovní úřad v Blansku, slav. Průmyslová jednota v Prostějově, p. Přindiš V. v Lipňanech, vel. p. Přinosil J., kaplan v Blansku, p. J. Psota, lékárník v Přerově, p. Pusykailer K., lékárník na Vsetíně.

P. Racek F., kupec v Kloboucích. vel. p. Raič M., poslanec. farář v Petově, p. Rubelský J., sekretář Krakovské společnosti v Brně, p. Rydl F., občan ve Straniku.

P. Sedláček A. v Přerově. p. Sedloň, MUDr. V., lékař v Kloboucích, p. Skalil J., majitel domu na Nové ulici. pí. Skládalová M., choť advokáta v Kojetíně, slav. spolek Svornosť v Přerově, slav. spolek Vlasta v Přerově, p. Steidl, JUDr. A., poslanec v Baldově, p. Sturza F., revident v Blansku. p. Suda J., professory Písku. vel. p. Suchánek M., farář v Hovězí. p. Svoboda J., ředitel škol v Nymburce. vel. p. Svoboda F., kooperator v Kunovicích.

P. Schneider L., ředitel cukrovaru v Jičíně, p. barón R. Štilfried, poslanec a pán na Vsetíně. p. Šulc J., kupec v Nymburce, p. Šulc V., statkář a poslanec v Čelechovicích, vel. p. Švéda J., farář v Kunovicích, vel. p. Svrdlík F., kaplan na Vsetíně.

P. Tonner E., poslanec a ředitel v Praze, p. Trojan, JUDr. P. A., poslanec a notář v Praze, p. Tropper F. v Přerově, p. Tvrdík J., sekretář Selského spolku.

Slav. Učitelská jednota v Bučovicích, p. Ursini R., sládek v Holešově.

P. Vaníček J., rolník v Žalkovicích, vel. p. Vašek V., farář v Ratajích, p. Vavrouch J., obchodník v Přerově, p. Vavrovský K., ředitel v cukrovaru v Nymburce, p. Večerka J. na Svat. Kopečku, p. Vejvoda J., disponent v Brně, p. rytíř G. z Wiedersperku, JUDr. poslanec ve Vídni, *sleč. F. Vysloužilova v Újezdě u Vyzovic, p. Vítěz J., továrník v Přerově a choť jeho pí. Vítězová T., p. Vitoušek M., strojvedoucí v Nymburce, vel. p. Vodička V., farář v Uher. Hradišti, vel. p. Wolf A., děkan ve Sloupě, *vel. p. Leop. Vrbík, děkan v Šumicích.

P. Zapletal Š., bohoslovec v Brně. Celkem přibylo 133 členů.

Dary. Člen spolku, p. A. Fierlinger, lékárník v Dol. Bouzově, zdarma velmi dovedně vycpal pro spolek skalního orla, který z Náměště u Olom. byl darován. — Člen sp. p. J. Lefenda, měšťan a zámečník v Olomouci, zdarma shotovil klíče pro místnosti muzejní. — Mimo to darovali spolku: Slav. rolnická záložna v Křelově 10 zl., slav. úvěr. spolek záložna v Přerově 10 zl., slav. záložna ve Chvalkovicích 5 zl., veledůstojný pan hrabě Anatol d'Orsay, kanovník etc. v Olomouci 10 zl., slav. rolnicko-občanská záložna v Konici 10 zl., slav. ústřední záložna rol. v Olomouci 20 zl., vel. p. P. J. Bakalář, kaplan v Bučovicích 1 zl., slav. záložna v Dolanech 5 zl., p. Josef Schürer, c. k. vrch. účetní rada ve Vídni 3 zl. — Všem těmto dárcům štědrým výbor muz. spolku vzdává díky srdečné. Ostatní dary uvedeny jsou shora pod záhlavím „Sbírky muzejního spolku."

Listárna. Upozorňujeme ct. příznivce muz. spolku, že „Časopis" rozesílá se jako na potvrzení, že členský příspěvek na ten který rok správně sem došel. Upozorňujeme na věc hlavně z té příčiny, poněvadž bychom po rozebrání celého nákladu snad některým pp. členům, kteří dosud příspěvek nezaslali. později letošním ročníkem již nemohli ani sloužiti. Třeba tedy pospíšiti si se zasláním příspěvků, které přijímá pokladník, p. MUDr. Fr. Pokorný, lékař v Olomouci. — Kdyby někde v „Časopise" shledány byly nesprávnosti nebo list náš ctěn. členů nedocházel správně, prosíme o laskavé upozornění. — Ony ct. pp. členy, jichžto příspěvků literárních jsme posud nepoužili, žádáme za poshovění. — Dary všeliké pro muzeum spolkové přijímá prof. J. Havelka v Olomouci, na Blažejském náměstí č. 5.

„Časopis muz. spolku olomuckého" o 1 až 3 arších ve lhůtách čtvrtletních vydává se jenom pro členy spolkové a sice zdarma. — Členové řádní platí ročně 1 zl.; zakládajícím členem stává se, kdo buď najednou buď po částech zaplatí 25. zl., r. č. Přihlášky přijímá pokladník p. MUDr. F. Pokorný, lékař v Olomouci.

Redaktor J. Havelka. — Nákladem muz. spolku v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Red. i admin. na Blažejském nám. č. 5. v Olomouci.

MUZEJNÍHO SPOLKU OLOMUCKÉHO.

Číslo 7. Vydáno v září r. 1885.

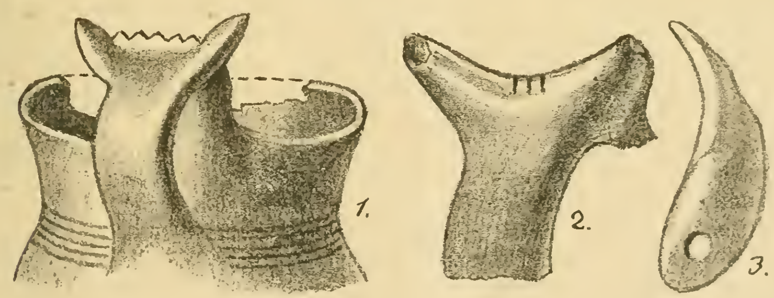
Vlasť naše za pravěku slovanského.

Líčí **J. Havelka**, gym. professor v Olomouci.

(Pokračování.)

Z moravských hradišť nejdříve proskoumána byla někdejší pravěká osada na Leskouně a sice p. drem. J. Wanklem[1]). Leskoun o třech temenech do značné výše zdvíhá se mezi Olbramicemi a Mor. Krumlovem. Témě západní jest nejvyšší (385 m. prosté výše) a na tom právě člověk za pravěku obýval.

Leskoun všecek téměř jest holý, po straně severní a jižní z boku jeho vyčnívají drobné skalky, vrchol pak sám jest více méně plochý, tak že dobře se hodil pravěkým osadníkům. Stopy valů někdejších kolkolem

S pravěkého hradiště Řivnáče nad Levým Hradcem u Prahy: 1. Nádoba ornamentovaná s uchem rohatým; — 2. Ucho měsíčkové; — 3. Rozpůlený, provrtaný zub vydří, jehož používáno za návěsný amulet.

temene pozorovati lze, zvláště na straně východní a jižní. Tuto byly valy místy i čtvernásobné. Vnitřní z nich tu onde obkličují terasy buď okrouhlé buď hranaté, kdežto valy zevnější vedeny jsou vůkol celého vrcholu. Násypy pozůstávají z prsti; avšak podle velikých hromad drobného kamení, ježto na mnohých místech jest nakupeno, možno souditi, že také kamenných valu druhdy používáno bylo na obranu Leskouna.

Poněvadž kulturní vrstva, místy arci jen nepatrná, pokrývá celý povrch kopce, vyskytuje se tu drobných zůstatků, zejména tříštěk pazourkových, střípků a j. množství veliké. Když jsem r. 1876. s drem. Wanklem Leskoun navštívil, shledal jsem, že nejvíce památek pravěkých splaveno jest ve žlebech a žlábcích vodou vyrytých do strání Leskouna, kam jich každý liják nanovo dolů snáší od temene. Tenkrát v jednom takovém

[1]) Pravěká osada na Leskouně. Viz poznamku na str. 58. č. 6. „Časopisu".

žlebě mimo jiné našel jsem onu pěknou pilku pazourkovou, která na str. 3. čís. 5. „Časopisu“ jest vyobrazena. — Dr. Wankel celý téměř povrch Leskouna ohledal a jak r. 1872. tak r. 1876. na některých místech hradiště toho dal kopati. Z kamenných památek našel tu: kusy pravěkých žernovů, drtidla, brusy, klínky hlazené ze žuly, mlat z rohovce a množství úlomků a tříštěk pazourkových, křemenných, rohovcových, chalcedonových, karneolových a jaspisových, nepochybně to odpadků, které zbyly při robení různých nástrojů a zbraní kamenných. — Kosti naskytly se: koňské, hovězí, prasečí, ovčí a kozí; valná část z nich byla ohněm opálena. — Z hliněných zůstatků tu byly: vypálená omítka čili mazanice s otisky dřev, palachu a košatiny, zbytky to primitivních chýží[2]) někdejších, dále přesleny a množství střepů nádob různých, nejvíce pak úlomky nádob velikých, hrubých, které pravdojatně na uschovávání rozličných potravin a zásob domácích sloužily. Na těchto také shledán jediný ornament, totiž oblý, vodorovný pásek vypuklý, pod samým tlustým okrajem nádoby a na něm důlky, které vtlačením prstu byly urobeny. Podobný ornament jednoduchý i na jiných hradištích tuzemských vyskytuje se hojně.

Podle těchto nálezů nemůže býti pochybnosti, že hora Leskoun člověkem obydlena byla již za doby neolithické, za slovanského pravěku. Ovšem vyskytly se tu také nečetné a nepatrné zůstatky bronzové, jako bronzové drátky, hroty a jehlice; ty však jsou jen důkazem, že osada na Leskouně trvala až do doby kovové. Poněvadž prsť na povrchu Leskouna jest sypká jako prach, černá a plná popelu i kousků uhlí dřevěného, domnívá se dr. Wankel, že osada někdejší zahynula požárem. Paměť osady zachoval i lid okolní; neboť vykládá se tam všeobecně, že Leskoun druhdy byl obydlen, že tam bývala kdysi také hluboká studně a že prý duchové pradávných obyvatelů strašívají noční dobou na osamělém temeni.

Skoro stejnou dobou medik J. Liedermann[3]) ohledal Hory pálavské, které co do hlavního hřbetu snad po celé délce své, od Pálavy až k Mikulovu, obydleny byly za slovanského pravěku. Zejména pak výšiny nad Klenticemi jeví se býti někdejším hradištěm

Na nejsevernější pláni hor pálavských, na t. zv. Hoře dívčí našel Liedermann jenom střepy, hlavně střepy tlusté, zevnčí červenou hlinkou omalované, a míní, že na hoře této bylo toliko obětiště, poněvadž nikde na blízku není vody, bez níž by se osadníci stálí nebyli mohli obejíti. — Dále na jih, na Hoře kotelné nepochybně byla osada. I tuto nalezeny jsou podobné střepy jako na Hoře dívčí.

Nejvíce památek vyskytlo se na tak zvané Hoře sirotčí, jejížto pláň po celé rozloze své (asi 60 hektarů) pokryta jest patrnou pravěkou vrstvou kulturní, místy až 1 m. mocnou. V této vrstvě spočívá bez počtu střepů různých, které všecky pocházejí z nádob pouhou rukou urobených. Nápadným jest ornament na mnohých střepích, zevnčí potřených hlinkou červenou. Ornament ten složen bývá z částí následujících: mezi dvěma řadama oblých důlků vedeny jsou dva pásky, složené vždy ze tří linií rovnoběžných a mezi těmito pásky klikatě lomená přímka tvoří řadu malých trojúhelníků, střídavě vrcholem dolů a nahoru obrácených. Trojúhelníky poslednější jsou velmi jemně štrafovány přímkami vodorovnými

---

[2]) Viz čís. 5. „Časopisu“ str. 9. ku konci.

[3]) Pravěké osady v mikulovském okresu. Viz poznámku na str. 58. čís. 6. „Časopisu“.

— Také našel tu Liedermann úlomky nádob nad míru velikých a tlustých, s podobným ornamentem, jako dr. Wankel na Leskouně. — Dříve již na Hoře sirotčí vykopány byly i celé nádoby, tuhou hlazené a velmi krásně ornamentované, dále kusy omítky neboli mazanice, s vytisknutými na ní stopami hůlek a prutů, kteréžto zůstatky nescházívají na žádném téměř hradišti pravěkém. Také namanuly se tu hlazené mlaty hadcové, úlomky pazourkové a brusy na broušení nástrojů koštěných a kamenných. — Na nejjižnější pláni pálavské, na tak zvaném Turoldu nenašlo se sice památek žádných, za to však níže v jedné jeskyni turoldské vystopoval Liedermann mocnou vrstvu kulturní se střepy pravěkými.

Ačkoliv práce Liedermannova jest velmi záslužnou, nebyla ona, co týče se horských plání pálavských, než zběžným ohledáním, jehož důkladné proskoumání snad teprv bude následovati. Nápadno jest, že badatel o valech na horách pálavských ani se nezmiňuje, kdežto s jiných stran mi známo, že alespoň na Hoře sirotčí četné stopy násypů jsou patrny. Více pozornosti Liedermann věnoval krajině vůkol úpatí hor pálavských se rozkládající a našel tu zejména mnoho hrobů, lidských lebek a jiných kostí lidských, hroby popelnicové, úlomky nádob různých, tkalcovská závaží, kosti zvířat, jako srna, jelena, skota a prasete. Jest velmi pravdě podobno, že ve hrobech řečených odpočívají někdejší slovanští hradišťané s hor pálavských; nebo z pravidla obyvatelé hradišť vyvýšených za pravěku zemřelé své pohřbívali někde na úpatí výšiny jimi osazené. Hromadných alespoň hrobů na hradištích samých nikde nebývá. Zmiňuji se o hrobech pod pálavskými horami proto hlavně, poněvadž podobou svou jsou nám důkazem, že pravěké osady na pláních pálavských byly slovanské. Hroby řečené nacházejí se totiž ve žlutici a na mnohých místech, zvláště ve hliníčích tamních viděti zřetelně jejich kolmý průřez, který má obyčejně p o d o b u t r o j ú h e l n í k a na vrcholu svém více méně zkomoleného. A zrovna takové hroby[4]) z doby neolithické vyskytují se v Nákle, v Příkazích, v Medli, v Blatci a v Charvátech, o kterýchžto místech jinak zase zjištěno jest, že mají původ slovanský.

Na Hoře kotelné a sirotčí vyskytly se také některé bronzy, zvláště dráty a kroužky bronzové, jinde[5]) zase perle skleněné, ba poblíž i mince římské z II., III. a IV. století po Kristu, z čehož vysvítá, že pravěké osady na Pálavských horách přečkaly mnoho a mnoho století a že snad také Římané tuto zavadili o naši vlast.

Rovněž ostatní dosud známá hradiska moravská zběžně toliko jsou ohledána a důkladné jejich probadání zůstaveno budoucnosti bohda nedaleké. Co posud badáním zjištěno bylo o několika h r a d i š t í c h v o k o l í n á m ě š ť s k é m u Olomouce a o několika h r a d i š t í c h n a B r n ě n s k u, v číslech II., IV. a VI. tohoto „Časopisu" pp. V. Houdek, V. Čapka a F. Koudelka již vypsali a nebudu věcí těch tuto opakovati.

D o b r o t i c k é h r a d i s k o u Holešova dvakráte letos, v červenci a v září jsem navštívil a kopati dal tam na místech mnohých; než brzo přesvědčil jsem se, že přicházím již pozdě, že kulturní vrstva venkovcem skoro odnesena jest jistým občanem dobrotickým, který ji odtud svážel do své zahrady. Našel jsem sice úlomků nádob na kruhu hrnčířském

[4]) O hrobech těch a jiných později bude pojednáno obšírněji.

[5]) Mimo Liedermanna k Pálavským horám pozornosť svou obraceli též: Horký, dr. Much, archiv. Wenzelides a j. Viz: Klemm, Handbuch der germ. Alterthümer a Schwoy, Topografie Mährens.

pracovaných a pěkně ornamentovaných ještě velmi mnoho, ba mnoho jich tam dosud vůkol leží na povrchu; našel jsem tam kosti koňské, hovězí, prasečí a psí jakož i kousky pazourku: také od dřívějška již muzejní sbírka naše chová celou řadu starožitných předmětů s hradiska dobrotického, které příznivcem muz. spolku, veld. p. děkanem R. Kašparem zachráněny byly od záhuby: než přes to vše nesnadno jest o hradisku tom pronesti soud určitý, poněvadž při většině věcí nalezených není zjištěno, v jakých vrstvách a se kterými jinými památkami byly vykopány. Poněvadž pak zůstatků, ježto by se podobaly památkám doby neolithické, n. př. tříštěk pazourkových, střípků tuhových a nástrojů koštěných namanulo se jen velmi málo, za to však památek mladších, zejména též předmětů železných[6]) nalezeno tu množství veliké, lze usouditi jen toto: Možnosť, že by hradisko u Dobrotic bylo bývalo obydleno již za slovanského pravěku, není vyloučena, ale dosud také nedokázána; za to není pochybnosti, že za mladší doby kovové šířila se tu rozsáhlá osada, která snad až do středověku potrvala. Valy nasypané z prsti, které ještě před málo lety úplně byly neporušeny, nyní však po větší části již jsou rozkopány, nemají s onou osadou pravěkou nic co činiti a jsou původu novějšího.

Na hradisku moravičanském blíže Loštic dvakráte již bylo kopáno, p. drem. Wanklem i mnou, avšak nenalezeno ni nejmenší památky pravěké, ačkoliv podoba valů dosti zachovalých a také i jiné okolnosti zřejmě ku pravěkému vzniku toho hradiska poukazují.

Staré hradisko olomucké, poněvadž stojící na něm chrám svat. Václava právě se přestavuje, na přečetných místech bylo sice prokopáno a náhodou také nalezeno zůstatků pravěkých mnoho, o nichž již dříve[7]) jsem zprávu podal; ale poněvadž soustavné prokopávání nebylo dosud provedeno a nebylo by na mnoze ani možným, nelze tu pronášeti úsudek než všeobecný. Tolik jisto jest, že osazeno bylo hradisko to již za doby nejstarší, za doby neolithické, že osada spečenými valy byla opevněna a že hradiště to napořád pak důležitosť svou zachovalo až na naše časy.

Hradisko týnecké poblíž Olomouce zběžně jen roku letošního jsem ohledal. Z prsti nasypaných valů tamních jsou ještě památníci; ale nyní valy ty pluhem již docela rozorány jsou. Všude, kde na zkoušku jsem kopal, vyskytly se kusy pravěkých nádob hliněných, pouhou rukou robených a není pochybnosti, že při důkladném prohledávání najdou se i jiné památky, vzácnější.

Hradisko dosud docela nepovšimnuté objevil letos p. prof. J. Klvaňa u Bánova, a sice hradisko spečenými, struskovými valy opevněné, jež Ordějovskou sopkou se zove a zdaleka již po červené své barvě jest znatelné. Val pravěký, který pro struskové kamení, z něhož se skládá, dosud vždy pokládán[8]) byl okrajem sopečného krátru, jest na severní straně dvojnásobný a zvláště val vnitřní ještě velmi zřetelný. Val skládá se z červených, místy hlinitých strusek, z černých, porózních láv a také z kusů andesitu. Prof. Klvaňa v prohledávání zajímavého hradiska ordějovského bude pokračovati.

---

[6]) Také jeden bronzový plíšek byl konstatován.

[7]) Viz „Časopis" čís. 1., str. 27.

[8]) Viz „První zprávu Českého nižšího gymnasia v Uh. Hradišti, z r. 1884—85. str. 26. a násl." V témže pojednání zmínka se činí o struskových valech na Burberku u Krnova a o násypech na Hradisku voleňovském u Suché Lózy.

Hradisko, taktéž spečenými valy ohražené, na O b e r s k u u Loštic, o němž již dříve jednou[9]) zmínka byla učiněna v listech těchto, letos v měsíci září ohledal jsem poněkud podrobněji. Protože Obersko všude zastiňuje les místy velmi hustý, jest rozhled po hradisku tomto dosti nesnadným. Obešel jsem hořejší pláň hradiska několikráte a zjistil toto: hradisko na Obersku bylo velmi rozsáhlým a mělo podobu podlouhle ledvinitou. Soudíme-li podle zřejmých valů, šířila se osada pravěká hned od sedla nad Markrabkou směrem jižním po celé pláni horské až nad ta místa, kde cesta, od Jeřmaní k Rádnici a k Lechovicům vedoucí na západ se zatáčí. Šířka osady u porovnání ku délce její byla skrovná. Z v a l ů j e n o m v n i t ř n í b y l s t r u s k o v ý, spečený: ostatní násypy složeny jsou z prsti a kamení nespečeného. Na straně východní, kde Obersko velmi srázně spadá do žlebu řeky Třebůvky, byl jeden jenom val, totiž struskový. Jinde všude jest val dvojnásobný, ba i trojnásobný, jako zvláště na straně severozápadní. Vchod do hradiska byl nepochybně jeden a sice od severu, kde Obersko plýtkým toliko sedlem odděleno jest od sousední výšiny. — Také jsem kopal na místech některých a našel věci následující: Hojné střepy nádob pouhou rukou urobených, buď tuhou leštěných buď červenou hlinkou malovaných. Některé střepy pocházejí z nádob hrubých, velikých, jiné z nádob menších, zvláště z mísek a šálků. Tyto poslednější jsou velmi jemné práce a dovedně ornamentované. Na jednom střepě vyskytuje se jakožto ornament trojúhelník, důlky a přímkami na 4 menší trojúhelníky rozdělený, které střídavě jsou podobným způsobem štrafovány, jako na oněch střepích ozdobných, jež Liedermann našel na Hoře sirotčí. Na jiných zase střepích shledává se ornament složený z několika vodorovných, rovnoběžných přímek, jejichž konce buď jsou důlky označeny buď kolmou přímkou spojeny, právě tak jako na nádobách (viz „Čas.“ č. 7. str. 105. obr. 1.) s Řivnáče.

Také vykopal jsem pálenou hlínu, snad někdejší mazanici neboli omítku, kosti a zuby koňské a jednu prstní kosť medvědí, uměle provrtanou, které asi upotřebeno druhdy jakožto závěsného amuletu. — Pokud jsem zkusil, jest vrstva kulturní rozšířena po celém Obersku a bylo hradisko toto obydleno nepochybně po mnoho set let. Zdaž název blízkých Lechovic (srovnej „lech“) s pravěkou osadou na Obersku nějak nesouvisí, zdaž snad hradišťané v pozdějších dobách nepohodlné bydliště své na Obersku neopustili a tuto v rovině se neusadili, dalším[10]) badáním snad se vyšetří.

Toť skoro všecko, co posud na veřejnosti známo o pravěkých hradištích moravských. V Čechách sesterských, kde Vocelem, P. Krolmusem, Zapem a j. ruch archaeologický vzbuzen byl již před více než třiciti lety, materiálu ve věci té ovšem nasbíráno nepoměrně více; vždyť, jak jsem již dříve podotkl, v Čechách známo hradišť na půldruha sta.

Avšak u porovnání s tímto velikým počtem hradišť není ani tam výsledek badání příliš značným. Hromadné nálezy učiněny byly toliko na obou hradištích šáreckých, na hradišti nad Stradonici, na Řivnáči, na Zámkách u Bohnic a u Rybňan blíže Žatce, a i z těchto hradišť českých vlastně toliko Hřivnáč soustavně, vědecky a venkoncem jest proskoumán.

[9]) Viz „Časop.“ č. 1. str. 29.

[10]) Členové spolku muz. p. prof. J. Vařeka a p. učit. R. Lang ve příčině té pisateli ochotně pomoci své slíbili. Každým řádem na Obersku kořisť vědecká bude velikou.

jakkoliv na hradišti stradonickém, náhodou rozkopaném, množství památek namanulo se mnohem větší, množství téměř báječné. K těmto dvěma hradištím tedy přihledme ještě přesněji.

Řivnáč, předhistorické to hradiště u Levého Hradce nedaleko Prahy, před dvěma lety[11]) p. Čeněk Ryzner, lékař v blízkých Roztokách, ohledal všestranně a tak důkladně, že na celém, rozsáhlém temeni vrchu není místa, které by nebylo bývalo prokopáno. Řivnáč od samé Vltavy vystupuje do výše asi 200 m. nad hladinu řeky a se tří stran boky jeho tvoří příkrá skála, téměř nepřístupná. Na čtvrté straně, kde Řivnáč nehlubokým sedlem oddělen jest od vedlejšího návrší, byla pravěká osada chráněna mocným valem asi 12 m. dlouhým; než i jinde byly valy, které nyní, když celý hořejší povrch Řivnáče na pole jest zorán, ovšem staly se neznačnými. Valy nasypány byly z hlíny a z kamene. Osada rozšířena byla po celém temeni, měla podobu lichoběžníka a rozlohu asi 1700☐ m. Všude zachovala se mocná vrstva kulturní, popelu jest někde až na 5 m. hluboko. Na jižní straně hradiska vyskytla se žlebu podobná struha, 6 m. dlouhá, 1 m. hluboká a 3 m. široká, nepochybně nějaký vodojem pravěkých osadníků. Také na jiných hradištích, jako na př. na Vladaři v Žatecku, zjištěny byly podobné nádržky a nescházely snad v žádné takové osadě pravěké.

Ryzner za pomoci četných dělníků kopal na Řivnáči mnoho neděl, často za přítomnosti jiných ještě přátel archaeologie domácí. Vykopanin památných dobyta řada veliká.

Z kamenných památek nalezeno: Velká ohniště z kamení složená, kameny volně spočívající v kypré půdě popelnaté, mlaty celé i různé z nich úlomky, hadcové klínky, tříšťky pazourkové, šipky a škrabadla z pazourku, nožíky břidlicové, pilka, hrubozrné pískovcové brusy na broušení nástrojů kamenných a koštěných, pravěké žernovy s drtidly, kusy zelenokamene hrubě utesané a ku výrobě dlátek a kladiv uchystané. Vůbec vidno z mnohých vykopanin, že hradišťané na Řivnáči kamenné předměty umělé vyráběli také sami.

Z koštěných zůstatků našly se: Několik kostí lidských, kosti skotí, prasečí, jelení, srnčí, daňčí, kančí, zvláště štípané kančí kly, kosti tuří, vlčí, zaječí, oslí a medvědí; zuby tchoří a vydří. Jeden zub vydří nalezen (viz na str. 105. tohoto čísla „Časop.“ obr. 3.) rozštipnutý a provrtaný; ten nepochybně nošen byl na krku za amulet, jakož za pravěku častěji tak se dálo se zuby (špičáky) medvědími, tchořími a j. Dále nalezeny jsou: Celé parohy jelení, srnčí, parohy různě ořezané a zpracované, kosti ptačí, zejména takové kosti husí, které dobře hodily se na šídla, jehlice a jehly; konečně hotové koštěné jehlice, jehly s ouškem, koštěné roubíky a dláta, nože z kančích klů, brusle ze sviňské kosti holenní a j. v.

Také mořské lastury tu se namanuly, každá skoro s dírkou provrtanou, jakož i mnoho lastur škebel (Unio batavus?) říčních, jež pravěcí obyvatelé našich vlastí pojídali na mnohých místech. Zvláště v Charvátech u Olomouce nalezeny rozsáhlé, mocné vrstvy lastur odhozených po požití těchto měkkýšů říčních, kteréžto vrstvy velice podobají se tak zvaným kjökkenmöddingrům[12]) dánským. Také Liedermann v okolí pálavských hor mnoho lastur říční škeble nacházel.

[11]) Řivnáč, předhistorické hradiště u Levého Hradce. Památky arch. a místop. díl XIII. r. 1883. str. 210. a násled.

[12]) Hellwald, der vorgesch. Mensch, II. vyd. str. 495. a násl.

Z hliněných starožitností na Řivnáči byly vykopány: kusy vypálené omítky s otisky dřev a větvic, někdy v dolech dosti rozsáhlých, nad zasypaným ohniskem a ve vrstvách až 60 cm. mocných. Jsou to nepochybně trosky jednotlivých chýží pravěkých, které podle domnění Ryznerova robili si hradišťané způsobem následujícím. Vykopali jámu okrouhlou a nahoře vůkol naráželi dlouhých ohebných tyčí, jejichžto hořejší konce k sobě nachýlili a svázali. Když pak tyče i napříč propleteny jsou haluzemi, omazána celá ta košatina uvnitř i zvenčí hlinou žlutou. Dole, uprostřed chýže býval krb z kamenů složený, u něhož za časové nepohody pracováno. Poněvadž kolem krbů těch nalezeno různé náčiní, skoro výhradně jenom poškozené, upotřebované, právem soudí badatel, že hradisko opuštěno bylo dobrovolně, ani obyvatelé měli času odnesti vše, co bylo ještě k potřebě. Stěhujíce se, nešli asi daleko odtud, nýbrž usadili se nepochybně v úrodné krajině hned pod Řivnáčem, kdež později Levý Hradec vznikl. Podle shody nálezů některých souditi lze, že pohřebištěm praobyvatelů Řivnáče jsou nedaleké hroby unětické.

Dále vyskytly se na Řivnáči válcovité roury z vypálené hlíny a to podobného tvaru jako v Pekárně[13]) u Ochoze; přemnohé střepy velikých nádob obilních, jakož i střepy nádob menších všeho druhu; dvě nádobky celé, přesleny hliněné, úlomky cedníků, podobných cezáku[14]) blateckému; hliněné lžíce, velký prsten hliněný a mnoho věcí jiných.

Co se ornamentů keramických týče, nejčastěji shledávají se tyto ozdoby: rovnoběžné, vodorovné linije; krátké kolmice kolem okrajů nádob seřaděné; dvě řady krátkých šikmic, vzájemně se protínajících, sestavené podobou vodorovného pásku; vodorovné řady důlků; vlnitý ornament[15]) mnohých způsobů; trojúhelníky důlky nebo čárkováním vyplněné a oblé vypuklé pásky s důlky, jež vtlačením prstů byly vytvořeny. Některé střepy svědčí o práci velmi jemné, dokonalé, kdežto jiné pocházejí z nádob docela hrubých, masívních.

Zvláště zajímavými však jsou dva druhy uch nádobních, jež na Řivnáči byly nalezeny, totiž tak zvané ucho rohaté (viz obr. na str. 105. v tomto čísle „Časop.") a měsíčkové. Ucha rohatá podobného rázu nacházejí se totiž také v terramarech[16]) severoitalských, které všeobecně do druhé polovice druhého a do první polovice prvního tisíciletí př. Kr. se kladou. Se shody této zajisté — i přes některé důvodné pochybnosti p. Smolíkovy[17]) — usouditi lze, že věk našich hradišť shoduje se s dobou tuzemských nákolí slovanských, což opět důkazem, že nákolí i hradiska pravěká u nás od téhož národu původ svůj mají, k čemuž ostatně i všecky starožitnosti na hradiskách nalezené poukazují; vždyť shodují se se zůstatky nákolí našich velmi nápadně.

Také malý počet (17) bronzů drobných a několik (7) železných předmětů na Řivnáči bylo nalezeno, z čehož vysvítá, že pravěká osada na Řivnáči i tenkráte ještě trvala, když užívání kovů již stávalo se obecným.

(Dokončení.)

[13]) Viz „Časopis" čís. 2. str. 71.

[14]) Viz „Časopis" čís. 4. str. 171.

[15]) Viz „Časopis" čís. 4. str. 171.

[16]) Terramarami v sev. Italiji nazývají se zbylé stopy pravěkých nákolí, které nyní — any močálovité vody, v nichž původně byly založeny, zatím úplně vyschly — na místech docela suchých se vyskytují.

[17]) Památky arch. díl XIII. str. 245. Není také vyloučena možnosť, že terramary severoitalské jsou dílem slovanským. Venetové alespoň již od celé řady uznaných auktorit Slovany se pokládají.

Obraz Moravy v dobách předhistorických.

Podává Rudolf Kašpar, děkan v Holešově.

Jelikož úkolem jsme si určili v užší naší vlasti badati o dobách předhistorických, abychom vše, co v anthropologickém, archaeologickém a přírodovědeckém směru zajímavo jest, z temného lůna minulosti a zapomenutí na světlo vědy vynesli: bude každému z nás na tom záležeti, aby zvěděl, jak v oněch dobách předhistorických na milé naší Moravě vše vypadalo, zda tehdejší tvářnosť naší vlasti nynější tvářnosti její se podobala čili nic.

Pokusím se podati nástin poměrů moravských za časů předvěkých a sice poměrů za trvání oné doby, již diluviem nazýváme, tedy za doby nejmladšího geologického útvaru zemského a to tak, jak nás o tom dosavádní výskumy geologické poučují.

Abych vyhnul se nedorozumění, budiž přede vším podotknuto, že diluvium geologů a diluvium biblické dvě zcela různé věci jsou. Geolog v názvu diluvia zahrnuje všechny útvary a změny, které vznikly na naší zemi od doby třetihorní až do dob nynějších a které dosud vznikají. Do doby té padá ona velká katastrofa, o níž jako o diluviu bible vypravuje a kteráž jako boží trest moderním pohanstvem v říši mythů se vypovídá; ale nesmazatelné stopy, které hrozná tato událosť všude, i ve starém i v novém světě zůstavila po sobě, nijak nemohou býti upřeny ani vyvráceny.

Dříve však, než dám se na líčení geologické tvářnosti Moravy v době předhistorické, nutno mi, lepšímu porozumění k vůli, promluviti o současných poměrech a přeměnách ve světě vůbec, alespoň pokud Evropy se týkají, a činím to krátce dle nejlepších pramenů a dle výsledků geologických badání, jež odpovídají nynějšímu stanovisku vědy.

Průběhem oněch nezměrných dob, kdy síly probuzené tvůrcem na vytváření se zeměkoule činny byly, podléhalo rozhraní mezi pevninou neboli souší zemskou a mořem ustavičným proměnám. Široké okrsky pevniny, které dlouho již byly trvaly, klesaly tu onde v oceán, co zatím prastaré dno mořské na místech jiných z vod se vynořovalo. Ustavičnými těmito změnami připravován jest povrch zemský povlovně na bydliště pokolení lidského. — Tehdy horstva vznikala z hornin, kteréž proniknuty jsouce rozmanitými žilami rudnými, buď vodám buď moci ohně svůj původ děkují; tehdy nevyčerpatelná ložiska solná povstala z vyschlých pánví mořských; tenkráte tisíciletý bujný život rostlinný poskytl látky na podzemské vrstvy uhelné; činností řinoucích se vod a proudícího se vzduchu pak rozšířena úrodná ornice po širých končinách.

Nejedno období tohoto vývoje zajisté bylo spojeno s mohutnými katastrofami, nejedno z nich stalo se hrobem všeho organického tvorstva. Ale čím blíže okamžiku, v němž dílo všemohoucnosti stvořením člověka korunováno býti mělo, tím více připodobňovaly se celkem všechny pozemské poměry nynějšímu stavu. Nicméně i v posledním období před vznikem lidstva byly obrysy pevniny zemské jinak utvořeny než nyní jsou.

Též Evropa druhdy — dle přírodovědeckého badání — zcela jinou podobu měla než nyní. Pevnina evropská sahala kdysi dále na sever, Velká Britanie a Irsko nebyly ostrovy, Dánsko a jižní Švédsko nebyly

poloostrovy, nýbrž nerozdělenou pevninou, kteráž na západ daleko za západní pobřeží Francie a Irska sahala, na sever pak až za severní konec Skotska. Rýn skorem severně tekl a ústil u nynějších ostrovů Shetlandských, přibíraje do řečiště svého od východu Labe, od západu Temži. Většiny Švédska — od nynějšího Goetheborgu a Štokholmu na sever — a Finské nížiny nebylo, botnický a čudský záliv i Bílé moře byly bezprostředními částmi velkého severního oceánu.

V tisíciletých oněch dobách, jichž konec a počátek stanoviti mimo lidský výpočet leží, nabývala Evropa pozvolna nynější podoby své. Na východním svahu horstva Skandinávského posunovala se země zvolna proti moři, Čudsko se zvedalo a způsobilo hráz, zbylými vodami a jezery všelijak prolamovanou, mezi mořem Bílým a nynějším Baltem. Co však tu oceán ztrácel, získal znenáhla zase na západě pohoří Skandinávského.

Mapka znázorňující, ve kterých částech Moravy a Slezska druhdy rozlévalo se mladší moře třetihorní.

Půda mezi nynější Velkou Britanií, Dánskem a jižním Norskem mizela víc a více ve vodách, kteréž si Kategattem a Sundem spojení s mořem Baltickým násilně prolamovaly. Co dříve nížinou a pevninou bývalo, stalo se dvěma velkými moři, totiž Severním mořem a Baltickým. Také na západě rozsáhlosti oceánu přibylo; prorážeť vždy větší trhliny v západním pobřeží pevniny, oddělil Irsko od Anglie, ostrovy Hebridské, Orkneyské a Shetlandské od Skotska a vyrýval mezi nynější Anglijí a Francijí záliv vždy hlubší, tak že země Britů již ze tří stran mořem obklíčena byla a toliko šijí, znenáhla se úžící, s pevninou souvisela. Katastrofa, kterou odtržení Britanie od ostatní Evropy úplným se stalo, udála se již v době, kdy Evropa ve všech svých končinách obydlena byla.

Ale dlouho před tím, než uvedené převraty se udály, bylo zvláštní zajímavé období — zvané dobou ledovou. Nynějších dvou zdrojů tepla pro jih a západ Evropy, totiž nesmírné Sahary a proudu Golfského tehdy ještě nebylo: Sahara mořem byla pokryta a proud Golfský tenkrát jinudy tekl. Veliká část východoevropské a severoasijské nížiny vodou

pokryta byla, a vlny arktického oceánu donášely ohromné spousty ker ledových na jih. Tím vyvinulo se brzo tak drsné podnebí, že pozvolna část evropské pevniny ledovci a sněžkami pokryta jest. Studenějšímu a drsnějšímu podnebí odpovídaly také zvířena a rostlinstvo. Obrovský mamut, nosorožec, sob, který nyní jen v nejstudenějším severu Evropy se vyskýtá, a jelen obrovský proháněli se v nižinách; jeskynní lev, hyéna a mohutný medvěd jeskynní v roklinách horských řádili. Že za doby oné vlasť naše lidmi obydlena byla, jak o severní Franciji na základě mnohých nálezů tvrditi se dá, jest tuším nálezy, které dobou poslední na Moravě často učiněny byly, najisto postaveno. S divými šelmami oněmi nepřetržitě asi bojovali nejstarší lidští obyvatelé střední Evropy za prosté a bídné své bytí; za poměrů těch žili a hynuli v dobách, jež tisíciletími měřiti můžeme, národové, o nichž buď žádné buď jen docela nejisté zprávy, až z druhé a třetí ruky pocházející, nám se zachovaly.

* * *

Po těchto všeobecných výkladech obraťme se ku vlastnímu obrazu Moravy za doby diluvialní.

Jak z tabulky na str. 115. přidané k lepšímu orientování vysvítá, dělí se útvar diluvialní na diluvium vlastní a na alluvium K diluviji vlastnímu počítáme ony starší, dílem mořské, dílem říční a vzduchové útvary, které fossilní zbytky zvířat obsahují, ježto buď již zcela vymřela anebo jen daleko na severu se zachovala. Ku alluviji pak řadíme ony mladší a nejmladší vrstvy kůry zemské, v nichž fossilní zbytky zvířat nyní ještě žijících se nalézají.

Diluvium pak vlastní rozděleno jest na pět stupňů i petrografickým i palaeonthologickým směrem rozdílných a to od starších ku mladším vrstvám vystupujíc (ze spoda na horu) následovně:

1. První útvar ledovcový. Tvoření tarasů; pevné nánosy štěrkové, vyznačené bludivci a rýhovanými kameny. Arktické ponebí.

2. Útvar uhlí břidličnatého. Břidličnaté uhlí hnědé, kteréž vodorovně nad kolmo postavenými vrstvami třetihorního molassu leží. Mírné ponebí.

3. Meziglaciální neboli meziledový útvar oblázkový. Vrstevnaté massy. Ponebí mírné.

V těchto třech periodách není dosud jistých důvodů pro existenci člověka. Ta dokázati se dá teprv ve

4. druhém útvaru glaciálním, ve starší době kamenné, s vrstvami kulturními, erratickými balvany, morénami a vrstevnatými hmotami diluvialními vůbec. Ponebí arktické. Tu nalézají se hrubě otesané nástroje kamenné, sekyry, nože, šipky a j. pospolu s kostmi zvířat doby ledové, kteréžto často stopy lidského zpracování ukazují. Na Moravě počítáme k době té mezi jiným na př. nálezy hraběte Wurmbranda od Jaroslavic jakož i zpracované kosti a nože pazourkové, jež dr. Wankl v jeskyni Evině, v údolí Josefském s kosťmi jeskynního medvěda našel a popsal.

5. Postglaciální útvar oblázkový. Doba po ledové následovavší neboli doba sobí s arktickým ponebím. Od předešlé svrstvením se liší a obsahuje ještě kosti mamutí, medvědí atd., byť i měrou skrovnější. Výrobky lidského umu, jež jako v starší době

kamenné, byť i ne veskrze, namnoze ještě v jeskyních nalezáme, na důkaz, že nejstarší obyvatelé Evropy většinou troglodyté (obyvatelé jeskyň) byli, jsou ještě nedokonale otesané nástroje kamenné, ale i náčiní z parohů sobích, jehlice ze slonoviny, ozdoby — důkaz to vyšší jakési kultury. Sem, snad také ještě do doby starší kamenné, patří mnohé nálezy z moravských jeskyň, Býčí skály, Vejpustku, za jichž známosť dru. Wanklovi děkovati nám jest, a snad také nálezy z Předmostí.

Přehled útvaru diluvialního.

Alluvium.	9—10. Poslední usazenina štěrku, písku. Písek poletavý.	Štěrk, písek a hlína. Písek poletavý.		Nejmladší vrstvy kulturní.
	8. Doba železná. Histor. doba.	Rašelinné bařiny.	Nynější Fauna a Flora a vedle ní obrovský jelen Cervus megaceros, který až do doby historické sahá.	Pohřebiště se zachovalými nádobami hliněnými a nástroji železnými.
	7. Doba bronzová.	Vápenné tufy z pramenů usazené.		Pohřebiště, kostry lidské, nádoby bronzové, stavby kolové.
	6. Mladší doba kamenná.	Zlutnice, kyprá hlína se zbytky ssavců a plžů zemních.	Bos primigenius, B. priscus, Equus cab. fossilis. Capra Ibex, Cervus megaceros, Cervus Tarandus, Cerv. alces, Elephas primogenius Rhinoceros, Felix spelaea, Hyäna sp., Canis sp. Ursus sp. a j. v. V Americe: Mastodon, Megatherium, Mylodon Glyptodon a j. v.	Stavby kolové, leštěné nástroje kamenné, hrubé nádoby hliněné, zbytky, dom. zvířat a rol. nářadí.
Diluvium.	5. Postglaciální útvar oblázkový. Doba sobů.	Terra rossa s rudou bobovou.		Nářadí z kostí sobích, ze slonoviny, předměty ozdobné atd.
	4. Druhý útvar ledový. Starší doba kamenná.	Ruda bobová, breccie kosťové a balvany bludivé.		Zprac. odštěpky rohovce, nože pazourk., uhlí dřev. vedle zbytků Eleph. primogenia a Ursa sp.
	3. Meziglacialní usazeniny oblázkové.	Útvar oblázkový.	Ursus spelaeus v hlíně jeskynní.	
	2. Útvar uhlí břidličnatého.	Nevrstvené massy morénových sutí.		
	1. První doba ledová neboli glacialní.	Diluvium terassové a pevné vrstvy štěrkové.		

Dobou sobí, která od starší doby kamenné ostře oddělena není, ukončuje se jak se zdá doba, která nyní jako diluvium se vyznačuje.

Ku alluviji počítáme ona nejmladší ložiska, která obsahují zbytky organismů dosud žijících a jichž další tvoření vodami našimi dosud se děje. Také v alluviji rozeznáváme pět stupňů, ježto jsou od dola na horu:

6. Mladší doba kamenná, perioda staveb kolových. Ponebí se zmírnilo, ledovce na vysoké hory ustoupily. Hlazené mlaty, dláta, klíny naskytají se velmi četně, nádoby z rohu a dřeva neuměle pracované, tu a tam však přece ozdobami opatřené, nádoby hliněné a organické zbytky, t. zv. odpadky kuchyňské, naskytají se na místech, kde lidé tehdy bydleli, a dokazují, že člověk této doby již naše obyčejná domácí zvířata choval, jako skot, ovci, psa, prase atd. a že již obilí zaséval. Užívání kovu však dosud neznal. Do doby té patří nejstarší stavby kolové, v době novější často zmiňované a mnohé nástroje, na těchto místech nalezené, podávají zajímavé výklady o kulturním stavu obyvatelů těchto památných staveb. Ještě mladší jest:

7. Bronzová doba, význačná častým vyskytáním se předmětů bronzových, kteréž ostatní, všestranně zdokonalené výrobky lidské dovednosti provázejí. Také v této době, kteráž daleko ještě před veškerým historickým podáním leží, obývali lidé ještě se zvláštní zálibou ve stavbách kolových, patří však do doby té také četné osady, pohřebiště atd., jež nacházíme na pevné zemi. Dílem z mladší doby kamenné, dílem z doby bronzové pocházejí ku př. archaeologické zůstatky olomucké, professorem Jeitelesem bedlivě prozkoumané, nástroje kamenné a střepy, jež svob. pán Engelshofen v Dolních Rakousích nalezl a dr. Much blíže popsal, a nálezy Pulkavské drem. Voldřichem prozkoumané.

8. Doba železná, perioda historická. Významná častými nálezy rozmanitých výrobků železných. Vyznačuje počátek doby skutečně historické; do ní patří ku př. pohřebiště Rosická v Čechách s nádobami hliněnými, překrásně zachovanými, slavné pohřebiště na Hallštadtském solném kopci, kteréž arciť někteří učenci době bronzové připočítávají.

Na to následují dvě poslední vrstvy, jež i v jednu stáhnouti se dají:

9—10. Poletavý písek a poslední usazeniny štěrkové, písečné a hlinité až dosud před očima našima se tvoří, ustavičně se měníce a přetvářejíce.

Jinaká rozdělení naší formace, kteráž většinou v anthropologických i archaeologických spisech (n. p. ve spisech anthropol. společnosti ve Vídni, sv. I.—VII.) shledáváme, spočívají na jiných znacích než na takových, které geologickým badáním dle poměrů v uložení vrstev zemských vyšetřiti se dají.

Při čtení uvedených věcí mnohý snad bude se tázati, zda lidé nejstarších, předhistorických věků, tedy naši praotcové, nám podobni neb s námi stejni byli; nebyli-li pokolením obrů, nebo dokonce jako opice kostrou a útvarem lebky od lidí nynějších rozdílni?

Na odpověď takovýmto otázkám chci pouze uvésti, co rytíř Hauer ve své geologiji rakousko-uherské monarchije (II. vyd. Vídeň, 1878. str. 702.) praví a takto svůj a nejváženějších zpytatelů názor o věci té vyslovuje. Jsouť slova jeho tato:

„Vynaloženo bylo největší úsilí, abychom z lidských zbytků starších dob geologických důkladné znalosti fysických vlastností našich praotců z doby předhistorické nabyli a zvláště znaky vynašli, jimiž se oni od lidí nynějších lišili. Úsilí veškeré, jak doznati musíme, do dneška naprosto marno zůstalo. Až do doby bronzové máme z četných hrobů dostatečně bohatý materiál pozorovací před sebou, až po dobu tu však všeobecný typus kostry nezměněn a stejný zůstal. Lidé doby bronzové neliší

se ani odchylnou velikostí, ani jinakými znaky lebky nebo nějak jinak od lidí doby nové. Ještě více nazpět máme dosud tak málo jistých nálezů lebek a koster a tyto sporé nálezy, jako památná lebka z údolí Neanderského, ona z jeskyně Engysské atd., dle názorů nejrozvážnějších a nejstřízlivějších badatelů tak málo souhlasného mají na sobě, že nejsme nijak oprávněni z nich všeobecné důsledky o odchylné povaze národů doby kamenné vyvozovati.“

Jak dalece vylíčené poměry doby diluviální na Moravě ve směru geologickém a v rozdělení pevniny a vod v této době dokázati se dají, pokusíme se v následujících řádcích vyložiti.

Již za nejstarších geologických dob Morava z části pokryta bývala mořem, kteréžto v rozličných dobách rozličné hranice mělo, podmíněné střídavým zvedáním a klesáním pevniny. Za nejstarší palaeozoické doby, za doby silurské, jejížto stopy v Čechách značně rozšířeny jsou, Morava jak se zdá suchou byla, alespoň dosud silurské vrstvy u nás nikde s jistotou dokázány nebyly. Za celé doby devonské však moře značné plochy na Moravě a ve Slezsku pokrývalo. V době kamenouhelné střídalo se moře v produktivních vrstvách kamenouhelných časem tu onde se souší a jen okrsky vrstev kulmových, témuž útvaru patřících, ustavičně pod vodou byly; totéž střídání se země a vody dělo se za doby permské či dyasové, jak to vidno jednak z otisků ryb u Padochova, jednak z otisků stop pozemních ještěrek a rostlin. Doba triasová mořských vrstev u nás nezanechala, byla tedy celá země naše nejspíše nad vodou. Ve všech následujících dobách formačních, v útvaru jurském, křídovém, eocénovém i neogénovém, Morava a Slezsko většinou pokryty byly mořem, které pobřeží své ustavičně měnilo.

Jakkoliv zajímavým by bylo podrobné tohoto předmětu popsání, nedovoluje je uskutečniti ani místo, aniž jest účelem tohoto pojednání podati obšírnou geologiji Moravy. Kdo o věci té více věděti chce, čti v Hauerově geologiji rakousko-uherské, v geologiji Krejčího, v Kořístkově markhrabství moravském, v nejnovějších geol. pojednáních Makovského a Řeháka, a prohlédni pojednání c. k. říšsk. geologického ústavu Vídeňského, moravského spolku přírodozpytců, zprávy tohoto našeho časopisu, programy gymnasijí: Kroměřížského (1883.) a Uh. Hradišťského (1885.) a j. v.

Za všech útvarů, až na konec doby eocénové, bylo u nás podnebí tropické; v neogénu kleslo na subtropické, na to nastalo rychle počátkem doby diluviální studené klima arktické, následovala obě období glaciální neboli ledová, od sebe jsouce oddělena mírnějším obdobím meziledovým. Moře neogénové, jehož bohatou zvířenu v příslušných vrstvách moravských uloženu nacházíme, a kteréž, spojeno jsouc s pánví vídeňskou, nižiny uherské až ku černému moři, ba až ku kaspickému a aralskému jezeru pokrývalo, trvalo v Moravě ještě na počátku diluvia; zda v uvedené rozsáhlosti, není jisto. Snad časem odtrhlo se povstáním nějakého rozvodí od ostatního moře neogénového; jistě však bylo ve spojení se severním mořem ledovým, kteréž tehdy až ku severnímu svahu Krkonoš, Sudet a Haličských Karpat sahalo a u Lanškrouna v údolí Svitávky a mezi Opavou i Moravskou Ostravou v nynějším údolí Odry daleké zálivy do Moravy činilo, což vysvítá z nesčetných bludivých balvanů, které v uvedených krajinách se nalézají a plovoucími krami ledovými sem, hlavně z pobřeží Skandinávského, doneseny byly.

Stejným způsobem sem a tam pohybovaly se kry ledové na samém moři moravském. kteréž v době ledové takovou povahu mělo jako nynější ledová moře kolem obou točen rozložená, pohybovaly se od jednoho břehu ke druhému, ukládajíce na březích, jež moře naše obkličovaly, nesčetné kusy kamení, jehož bedlivým studiem určiti lze místa, kde kamení to původně leželo. A touto cestou také možno tedy alespoň přibližně určiti, jakou rozsáhlosť tehdejší moře moravské mělo. O to se tuto chceme pokusiti.

Pozorujmež především zajímavý ve mnohé příčině rum vápencový u Lukovečka poblíž Fryštáku na Moravě. Kamení jeho jest hrubý slepenec, složený z kusů jako pěsť nebo jako hlava velikých, ba ještě větších, z kusů hranatých, neobroušených vápence jurského, který dle petrografické své povahy, dle svých petrefaktů, ammonitů a belemnitů atd. s vápencem olomučanským u Brna totožným jest, — složený z kusů žlutého, červeného, tmavozeleného a černého rohovce, jak jej u Rudic, Olomučan a v okolí tamním nalézáme, a tu a tam složený též ze vtroušených, jako hlava velkých kusů syenitu a žuly syenitové, kteráž pouze ze syenitového okrsku u Brna pocházeti může. Mezery slepence toho jsou pevným, žlutým pískovcem vyplněny, jímž ostatní materiál na kompaktní skálu se spekl. Že skála tato nemohla se na uvedeném místě z moře jurského vytvořiti, jest na bíledni, bylo by se zajisté jen stejnoměrné kamení — vápenec — utvořilo, jako ku př. blízký vápenec kurovický, který usadil se v moři jurském, ve 48 vápencových vrstvách, lišících se větším, menším obsahem hlíny a křemenného písku.

Mimochodem budiž podotknuto o vápenci Kurovickém, že jej mnozí geologové nepřičítají jurskému, nýbrž spodnímu křidovému útvaru. Ačkoliv tento vápenec posud málo zkamenělin poskytl, myslím, že přece, naleznuv v něm dobou poslední často Aptychus lamellosus a Aptychus latus, značící se rovnoběžnými lamellami, a jen v nejvyšších vrstvách jurských, nikdy však ve spodních křidových se nalézající (tu jsou Aptychy s lomenými lamellami jako ku př. Apt. Didayi), mohu tento vápenec připočítati nejvyšším vrstvám jurským, totiž Tithonu, a určiti ho za stejnodobý se Štramberskými vrstvami. Co zatím korály, útesy tvořící, o usazení se vápenců Štramberských se přičinily, usadil se vápenec Kurovický v moři hlubokém.

Musíme tedy za to míti, že dotčený slepenec skály Lukovecké na místě druhotném se nalézá a nutno původní místo jeho přirozeně tam hledati, kde materiál podobný se dosud naskýtá, totiž u Olomučan, Rudic, Brna a v jich okolí, odkudž slepenec onen plujícími ledovci na nynější ložisko donešen a právě tam tak velice nahromaděn jest, kam snad proudy tehdejšího moře ledového více hnaly než na místa jiná.

Celý zjev, k němuž tuto poukazuji, snadno se vysvětliti dá, uvážíme-li, že moravské moře jurské svého času vápenec svůj v prostranství daleko větším usazovalo, než nyní se jeví, kde jej takořka jen ve hnízdech a ostrovích nalézáme. Známať jest náchylnosť vápence jurského ku tvoření větších a menších trhlin a puklin, jak to na nesčíslných bílých žilách mramoru vidíme, které nic jiného nejsou než trhliny pozdějším vcezováním vápence vyplněné. Proto právem můžeme předpokládati, že vnikáním atmosferické vody do těchto trhlin a zmrznutím vody té vápenec pozvolna se rozpukal a na menší kusy rozpadal, ač

snad i jiné příčiny k účinku tomu přispěly. Dáme-li dále tomu, že led v moři moravském se tvořící, dílem u tehdejšího pobřeží, dílem na mělkých místech, jako snad u Olomučan a jinde, kde při zimě arktické, tenkráte panující, i dna mořského dosáhnouti mohl, odtržené kamení v sebe uzavíral, na jaře pak nebo v letě se zvedal a v podobě plovoucích ker na jiných, často protilehlých březích uvázl, tam roztál a svůj kamenný balast tu usadil, — snadno pochopíme, že vápenec jurský a útvary jeho současné na původních ložištích průběhem staletí namnoze zmizeti musily, tak že nám po něm jen tam stopy zůstaly, kde doliny a závrtky ve vápenci devonském již před dobou jurskou vytvořené, jím vyplněny byly a s ledem do styku nepřišly, anebo v ostrůvkovitých skalách jurských, jako u Slatiny nedaleko Brna.

Zjev podobný uvedenému nalézáme na severním svahu pohoří Maršova. Jak dalece jsem tam pozorování svoje konal, od Zdounek až k Brdu čili Brdlu, vrchu nad Roštínem, našel jsem na hřbetu horském i na svahu v pásmu pískovcovém četné větší a menší balvany vápence, který zevnějškem svým vápenci Olomučanskému se podobá, od sousedního Cetechovického však se různí. Ačkoliv mně dosud z balvanů těch žádné zkameněliny známy nejsou, (časem se zkameněliny takové jistě naskytnou), přece kusy syenitové žuly, zároveň tu uložené, nepřipouštějí pochybnosti, že balvany ty pocházejí z téhož kraje jako vápenec od Lukovečka.

Příležitosť ku studiji velmi zajímavému poskytli mi četní nalezenci s vrchu Chlumu u Bilavska p. Hostýnem, kteréž jsem tam dílem sám nasbíral, dílem ochotou tehdejšího kooperatora bilavského, p. P. Jana Žáčka obdržel. Chlum i na vrcholku svém i na svazích má značný počet nalezenců rozmanité velikosti, mnohé až do krychlového metru; pod nimi jsou železité slepence, jako je shledáváme u Malíkova v útvaru permském. Obzvláště má tu převahu syenit a žula syenitová z moravského pruhu syenitového a kusy němčického vápence jako hlava velké, velmi pěkný achát zříceninový, chalcedon, světle šedý rohovec, svor, písečná břidla chloritová a jiné kamení krystalické z útvarů primárních, vše z okolí Olomučan a Brna. Celistvý vápenec olomučanský však, jakkoliv naprosto neschází, patří ku vzácnostem, poněvadž snad tento materiál v první době ledové na nynější svá ložiska ku př. u Lukovečka, v Maršově pohoří atd. odvlečen byl a za doby druhé glaciální, z níž nalezenci chlumští asi pocházejí, u Olomučan atd. již vzácným se stal. Původní ložisko těchto nalezenců není tedy těžko vystopovati. Odtud krami ledovými byly sem na eocénový podklad usazeny. Kus na 2 krychl. metry velký, nad Chlumským dvorem, barvy tmavozelené, hmoty velmi tvrdé, porfýrovité, nepochází z Moravy a byl jak se zdá ledovci moří nordických, ze skandinávských břehů z prvu úžinou lanškrounskou dovlečen tam usazen a později snad ledy moře moravského zase uchvácen a na nynější místo své donešen, což tím pravděpodobnější jest, poněvadž i v okolí Jevíčka a Bělé atd. cizí bludivé balvany se nalézají.

Co tuto o vrchu Chlumu uvedeno, platí více méně o celém západním a severozápadním svahu výběžků Karpatských, k nimž i Maršovy hory patří. Četné krystalinické oblázky řek a potoků tam vyvěrajících ukazují, že hmota jejich, která nemá rázu eocéního, původně v krajích krystalinické pahorkatiny jihozápadní Moravy hledati se musí, a že silnými lijáky ze svahů hor, kamž dříve krami usazena byla, vymyta byvši, do řečiští přišla, tam zakulacena a dále nesena byla. Naopak ale nalézáme na jiho-

východních svazích moravské krystalinické pahorkatiny oblázkové a kusové usazeniny, jichž původní ložisko ve svazích Karpat většinou dokázati se dá, jako: břidlice menilithové, opál menilithový, flyš, nagelflue a jiný pískovec karpatský.

Oproti domněnce mnohých geologů, kteří vápence jurské uvedených kusových usazenin za exotické kusy pokládají, které již ve vrstvách starotřetihorních asi ležely, dá se namítati, že těžce by se dalo vysvětliti, jakby se v době eocénové, kde u nás ponebí tropické panovalo a kde ledový pás moře polárního dále na sever, než nyní jest, byl ustoupil, i tenkráte když nordické moře tehdejší až na hranice moravské dosahovalo a částečně i do země samé vnikalo, jakby se tehdy kry ledové při tak značné teplotě až na místo nynějších usazenin kusových byly dostaly, anižby povlovným táním na dlouhé cestě kamení sebrané nebyly ztratily. Jinak pak než krami ledovými nemohlo se kamení daleko dostati, to pak bylo možno jen v dobách glaciálních diluvia, i můžeme se značnou jistotou na původ moravský uvedených kusů jurského vápence souditi, kdyžtě nás k tomu mimo organické zbytky obsažené i kusy syenitu a žuly syenitové, vápenec provázející, vedou.

Tak bloudily tedy kusy ledové od jednoho břehu mořského ku druhému, od západu k východu, od jihu na sever a naopak a ukládaly tam, kde na břehu uvázly a roztály, kamení, z něhož nám nyní na přibližnou rozsáhlosť tehdejšího moře moravského souditi možno.

Karpaty a k nim patřící pohoří Maršovo za dob eocénových rovnou, eocénovým mořem pokrytou hladinu tvořily; jich vrstvy tvořily se usazením z moře, a jelikož v uvedených horách jednak všechny vrstvy útvaru eocénového nalézáme, pískovec numulitový, břidlice menilitové, pískovec karpatský s odrůdami: flyšem, nagelfují, pískovcem hieroglyfovým atd., jednak následující neogénové usazeniny mořské do Karpat nesahají, jsme oprávněni k domněnce, že geologický čas zvedání se Karpat mezi eocén a dobu neogénovou padá a že jich severozápadní svahy tvořily jihovýchodní břeh neogénového a později diluvialního moře. Krystalinická pahorkatina jihozápadní Moravy, jakož i Sudety a moravskoslezské Jeseníky na severovýchodě (z části), jež mořemi dob dřívějších nikdy pokryty nebyly, tvořily jeho západní, severní a částečně i východní hranice, a poměry mezi vodou a zemí za obou dob glaciálních byly asi takové, jak na přiložené mapě vyznačeno.

Exotické bludivé balvany, které mezi Osoblahou a Opavou a mezi Fryštátem, Mor. Ostravou a v údolí Oderském až k Odrám se nalézají, ukazují, jak asi daleko severní moře do Slezska a Moravy se rozlívalo. Rozhraní mezi úvodím Odry a Bečvy mezi Bělotínem a Hranicemi, jak se zdá, severní moře nepřekročilo, ač běžné tak mínění, jemuž mapka též přizpůsobena.

Usazeniny dříve popsané domácích balvanů ukazují ohraničení moravského moře ledového. — S jistotou větší budeme moci poměry ty teprv potom určiti, až celý materiál moravských usazenin kusových, oblázkových a štěrkových prohlédnut bude. I naskytá se tu vděčné pole pro geologická badání. Až do nynějška svědkové tito dob dávno minulých u nás příliš málo pozorováni jsou.

Zda-li člověk již přede druhou dobou glacialní k nám se přestěhoval, není dokázáno, ale vždy velmi pravděpodobno; neboť jako bychom

my nyní asi sotva do Laponska nebo ještě severněji se vystěhovali se usadit, tak ani tehdejší lidé, zvyklí na teplé poneblí, nedostali chuť do okrsku druhé ledové doby proniknouti a tu žíti; k tomu asi mírnější meziledové doby použili a když potom při jich pobytu zase arktické panovaly časy, mimovolně vydržeti musili, a žíti, jak již to šlo. Jisté stopy člověka nalézáme u nás teprve ve druhé době ledové, starším útvaru kamenném. Po době té však rychle měnil se smutný obraz naší vlasti; střední Evropa a část Azije západní, kde pozorovali jsme již za dřívějších geologických dob mnohá kolýsání povrchu, i nyní se zvedly; nordické moře ustoupilo od hranic Moravských snad až do svých břehů nynějších, vody, které Moravu a uherské nížiny pokrývaly, až k černému moři se stáhly, tu a tam jezera vnitrozemská zůstavujíce, jako jezero Blatenské, Kaspické a Aralské (tyto dvě jako zbytky západoazijského moře) a rychle stoupala teplota až na výši nynějšího ponebí mírného. Medvěd jeskynní, velcí tlustokožci, kteří za meziledové a druhé ledové doby nejvyššího vývinu dosáhli, řídli v době postglaciální, vymřeli konečně, a na místě jich setkáváme se se skotem, koněm, sobem, losem, jelenem obrovským (který dle honební listiny ze století X., již M. A. Becker bez podrobnějšího citátu uvádí, krajiny naše dobou tou ještě obýval), celkem s faunou a zároveň také s florou, která naší odpovídá. Lidé, kteří dříve hlavně jeskyně obývali, mohli se nad zemí usazovati a počali vedle lovu i zvířata domácí chovati a rolnictvím se zabývati, jak to mnohé nálezy z jeskyň (Býčí skála) a z nejstarších vrstev kulturních (Předmostí) zřejmě dokazují.

Rychlé snížení se teploty na severní polokouli zemské za obou dob glaciálních a pozdější stoupání její až na ponebí mírné mnozí také z kosmických příčin odvoditi chtěli, jako ze změny výstřednosti dráhy zemské, z postupování z bodů rovnodennosti atd. Nepřihlížíme-li ani ku ostatnímu, dá se proti všemu tomu i to uvesti, že by tím obdobné vracení se zimy, po němž za starších dob geologických ani stopy nenalézáme, bylo přivoděno bývalo. Také by za působení příčin jen kosmických celá severní část zemská zledověti byla musila, čemuž ale není; neboť Amerika severní sice u Chicaga jeví stopy ledů, odtud však na západ ničeho podobného nenalézáme, jak Campbel svými důkladnými výzkumy dokázal. Totéž platí částečně i o severní Aziji. Více jest pravděpodobno, že výjevy čistě terrestrické jako: jiné rozdělení pevniny a moře, změna směru proudů mořských, hlavně pak Golfského, kterýž nyní pobřeží celé západní a severní Evropy otepluje, dále větší, menší zvedání se pevnin a hor atd., že vše to podstatné rozdíly v ponebí přivesti mohlo.

Nynější mírné ponebí Evropy většinou v působení proudu golfového a jej provázejících teplých proudů vzduchových, ze zálivu mexického vycházejících a severovýchodním směrem přes oceán tihnoucích a Evropy se dotýkajících, původ svůj má. Nebylo-li by proudu golfového, odpadl by zdroj tepla. Tu pak jest velmi pravděpodobno, že nebylo proudu toho v obou dobách glaciálních, neboť četné poměry flory a fauny nám naznačují, že Azory jen zbytky ponořeného kontinentu jsou, kterýž jednak s Novým Foundlandem souvisel, jednak snad až do Španěl zasahoval a tím způsobem proudu golfovému přístup do severního oceanu zamezoval. Odstranění proudu golfového, jak bylo vypočteno, způsobilo by změnu Neapolského ponebí asi na Bostonské, a ponebí Štockholmské kleslo by tím alespoň o 4°, tedy asi na 0°. Vynořil-li se tedy domnělý kontinent

na počátku první doby glacialní a koncem druhé zase-li se ponořil, vysvětlilo by se tím rychlé klesání temperatury za obou uvedených dob s dostatek. A že žádného jiného pravděpodobného důvodu pro zjev tento nemáme, vnucuje se nám vždy a vždy nutnosť, abychom podání o ponořené zemi Atlantis z říše bájí do řady geologických katastrof a zjevů postavili. Tím také možnosť o stěhování se lidstva ze starého do nového světa vysvětlíme.

Ještě alespoň povrchní zmínky tuto zasluhuje zvláštní útvar diluvialní doby, totiž žlutnice (Löss) s příbuznou hlinou, jílem, slínovicí atd. a mocné písčiny, kteréž na Moravě značně rozšířeny jsou. Vytváření se žlutnic, byť i dříve bylo započalo, jak se zdá, hlavně po druhé ledové době nejvyššího rozvoje dosáhlo. Není původu mořského, nýbrž, jak to pojmenováno nyní, subaërického, způsobeno pohybujícím se vzduchem za podřízeného spolupůsobení vody na suché půdě. Abychom si to představili, je potřebí jen v zimě pozorovati, jak sypký sníh větry a bouřemi z rovin odmetáván a za svahy často ve vrstvách mnoho metrů mocných usazován bývá. A kdyby vrstvy tyto každoročně netály, jistě by v době krátké mocnosti mnoha set metrů dosáhly. Podobně vytvořeny jsou žlutnice. Mnohé horniny, větráním na prach se rozpadší, hlavně však, jak se zdá mořské bahno po opadnutí moře glaciálního zbyvší, kteréž rovněž zvětralo a na prach se rozpadlo, dostatečný poskytly materiál, kterýž větrem vyvířen, odnesen a na místech horskými svahy chráněných usazen byl, tak že za dlouhých dob jistě mohutná ložiska žlutnic vzniknouti mohla, která ku př. v Číně dle zpráv Richthofenových tisíce čtverečných mil pokrývají, obsahujíce místy mocnosti do 600 metrů a vystupujíce až do výše 2400 metrů nad mořem.

Z usazení se žlutnic pohybováním se vzduchu snadno pochopíme, proč neobsahují zvířenu mořskou a nejvýše malé, tenkoskořápkaté plže, kteří snadno s ostatní hmotou spolu unešeni býti mohli; ulity sladkovodní tu a tam se výminečně naskytající, k. p. ve vrstvené hlíně Sobotovické na Moravě, kdež dosud druhy Limneus, Planorbis a Pisidium nalezeny jsou, nedají také s jistotou na útvar pohybovanou vodou usazený souditi, nechceme-li dáti, že žlutnice již usazené z vyšších poloh vodou atmosferickou vymyty, snešeny a na onom místě v tůních a jezírkách žijící plže pod vrstvami svými zahrabaly, čemuž nasvědčuje i zvrstvení hlíny oné, kdežto žlutnice vlastní vrstevnaté nejsou.

Co se pak četných na Moravě se naskytajících písčitých usazenin týká, jen to zkrátka chci podotknouti, že mnohé z nich rozhodně třetihorní jsou, jakož nasvědčují organické zbytky v nich obsažené. Jiné zase rozhodně diluviu patří. Určení toto obzvláštní opatrnosti vyžaduje a důkladného vyšetření na místě samém. Když se mi ku p. z písků mezi Křenovicemi a Slavkovem třetihorní zkameněliny II. stupně mořského dostaly, myslil jsem, že jest mi co činiti s třetihorní mořskou usazeninou; když však jsem píščinu na místě prohlížel, našel jsem tam vedle uvedených zbytků i časté zbytky fauny diluvialní, jako zuby fossilního koně, sklovité lištny zubu mamutího, rozpadlé kusy klů a j. v.; lonského roku (1884.) nalezen tam dokonce $^3/_4$ m. dlouhý kus klu mamutího, jenž bohužel, proto že na vzduchu se rozpadl, pohozen jest. Z toho viděti, že materiál píščiny té arciť třetihorní jest, a snad z blízkých mořských písků pochází,

byl ale jako písčina na nynějším místě teprve v době postglaciální usazen, neboť by jinak nemohl diluvialních zbytkův obsahovati. Také písek Pivínský zdá se býti stáří diluvialního; mocná to písčina, zprvu asi 2 metry mocná vrstva šedého písku říčního, potom následuje vodorovná vrstva, na 1 m. vysoká, z kusů kamenných, velikých jako hlava i větších, kteréž jak se zdá litavskému vápenci a mořskému pískovci Práčské hory, Starých vinohradů u Křenovic a hory u Holubic patří, stejné zkameněliny vykazujíce a petrograficky jim se podobajíce. Na to sleduje zase vrstva šedého písku, až 8 m. mocná. Jelikož jen kolem jeda písčiny jsem prohlížel, a abych vlaku nezameškal, nejvýše 10 minut prohlížení věnovati jsem mohl, nebylo mi možno, v této krátké době dokonalý úsudek o utvoření a stáří této písčiny si učiniti. Vynahradím to zajisté později. Písky mezi Břeclavou a Bzencem jsou jako subaërický útvar stáří diluvialního; jich ustavičný pohyb trvá do dneška. —

Kéž laskavý čtenář z věcí tu vylíčených sám sestaví si obraz, jenž odpovídá poměrům naší milé vlasti v době předhistorické. Najde-li pak odborník v pojednání tom geologie pro sebe málo, negeolog pak příliš mnoho, pomniž, že jsem, jak již titul pojednání toho naznačuje, jen obraz poměrů předhistorických na Moravě podati chtěl, při tom pak jen tolik geologií jsem se zabýval, kolik jí právě ku porozumění poměrů těch zapotřebí bylo.

Které osady moravské založeny jsou r. 1785., tedy právě před jedním stoletím?

Paměť stoletého trvání svého může letos v moravské vlasti naší slaviti sedmnáct osad, z nichž 6 je této doby samostatnými místními obcemi, ostatní pak sloučeny jsou co do obecní správy s obcemi, k nimž pozemky, před stoletím osazené, patřily. Rozumí se, že všecky tyto osady založeny byly na pozemcích panských, při většině (12) rozděleny mezi nové osadníky pozemky k určitému panskému dvoru patřící, a ponechány jsou k emfyteutickému užívání. Ježto máme za to, že věc ta má do sebe zajímavosti, uvádíme zde osady ty zejmena, zároveň s přehledným znázorněním, jak vzrůstaly dle topografií Schwoyovy (vyšlé r. 1793.—94.) a Volného (z r. 1835.—42.), jakož i dle posledních sčítání lidu z r. 1869. a 1880.[1]).

Císařov[2]), (Kaiserswerth, soudní okr. Přerov) založen na pozemcích panského dvora, náležejícího tehdy bývalému klášteru jeptišek u sv. Kateřiny v Olomouci. Osada tato měla r. *1793.* (dle Schwoye) 50 domů s 205 obyvateli; v r. *1835.*: (dle Volného) d. 54, obyv. 382; r. *1869.*: d. 56., ob. 364; r. *1880.*: ob. 343.

[1]) Specialní seznam osad markrabství moravského na základě posledního sčítání lidu z r. 1880. bohužel dosud — po půl pátém roce! — ještě nespatřil světla světa, takže nemožno nám dnes ještě udati nejnovější úřední dáta o počtu domův ani o řeči obcovací obyvatelstva. Sl. c. k. ustř. statist. komisi mělo by věru odporučeno býti rychlejší vydávání seznamů těch: jinak dočkame se sčítání přístího dříve nežli zvíme výsledky sčítání předchozího.

[2]) Dle Schwoyealož. r. 1786.

Filipov[3]) (Philippsdorf, obec Borotice, s. okr. Znojmo) zal. na bývalém panství Lechovickém. *1794.*: d. 20, ob. 72; *1837.*: d. 45, ob. 339 (?); *1869.*: d. 50, ob. 218; *1880.*: ob. 237.

Holubice (Taubenfurt, obec Ptení, s. okr. Plumlov) zal. na pozemcích panského dvora Ptenského a nazvány dle tehdejšího c. k. dvorního rady při mor. guberniu Jana Taubera svob. pána z Taubenfurthu (původní jméno je tedy německé; jméno české je překlad, ovšem originelní). *1793.*: d. 10, ob. 48; *1839.*: d. 13, ob. 76.; *1869.*: d. 13, ob. 72; *1880.*: ob. 80.

Klárky (Klaradorf, obec Suchdol, s. okr. Konice), zal. na pozemcích pansk. dvora Suchdolského (panství Ptenské) a nazvány upomínkou na zrušený klášter jeptišek u sv. Kláry v Olomouci. *1793.*: d.13, ob. 48; *1839.*: d. 29, ob. 192; *1869.*: d. 29, ob. 185; *1880*: ob. 233.

Mannersdorf (obec Bohdalice, s. okr. Bučovice); osada tato nazvána dle tehdejšího majitele panství Bohdalického, Jana Mich. rytíře Mannera. *1793.*: d. 16, ob. 84.; *1836.*: d. 36[4]), ob. 175; *1869*: d. 36, ob. 180; 1880: ob. 204.

Michnov (obec Břesko, s. okr. Konice), zal. na pozemcích pansk. dvora (bezpochyby stejnojmenného). *1793.*: d. 26, ob. 80; *1839.*: d. 43, ob. 247; *1869.*: d. 44, ob. 280; *1880.*: ob. 197.

Nechutín (obec Ždětín, s. okr. Plumlov) zal. na pozemcích stejnojmenného pansk. dvora Ždětinského na panství Ptenském. *1793.*: ?; *1839.*: d. 34, ob. 211; *1869.*: d. 37, ob. 195; *1880.*: ob. 208.

Otonice[5]) (dle Volného a též německy Otonovice; obec Hrubšice, s. okr. Prostějov), zal. na pozemcích pansk. dvora Hrubšického a nazvány dle tehd. děkana dómsk. v Olomouci, Ant. Ottona bar. Minkvice, jakožto požívatele kapitulního statku Hrubšic. *1793.*: d. 25, ob. 127; *1839.*: d. 27, ob. 138; *1869.*: d. 27, ob. 132; *1880.*: ob. 122.

Proseč (s. okr. Brno) zal. na pozemcích pansk. dvora tohoto jména; původně 28 domů; *1793.*: d. 29, ob 130; *1837.*: d. 34, ob. 251; *1869.*: d. 38, ob. 293; *1880.*: ob. 337.

Rolsberg (obec Hodolany, okr. Olomouc) zal. na pozemcích pansk. dvora Hodolanského a nazváno dle tehd. dómského proboštа Jos. rytíře Rolsberga, jakožto požívatele kapitulního statku Hodolanského. *1793.*: d. 27, ob. 97; *1839.*: d. 32, ob. 130; *1869.*: d. 36, ob. 301; *1880.*: ob. 453.

Strerovice (dle Volného také „Skalka“; s. okr. Kojetín) zal. na pozemcích pansk. dvora Pivinského (býv. panství Březovské) a nazvány dle tehdejšího c. k. dvorn. rady při mor. guberniu, pána ze Streeroviců. *1793.*: d. 36, ob. 152; *1839.*: d. 40, ob. 248; *1869.*: d. 43, ob. 237; *1880.*: ob. 255.

Střelná[6]) (Schussdorf, obec Ochoz, s. okres Konice) na býv. panství Jeseneckém. *1793.*: d. 18, ob. 65; *1839.*: d. 18, ob. 109; *1869.*: d. 18, ob. 104; *1880.*: ob. 104.

---

[3]) Osadu tuto sluší rozeznávati od obou stejnojmenných osad na Zábřežsku a Šumbersku (něm. Philippsthal).

[4]) Volný udává domů 63, což je — srovnáme-li dáta pozdější, zřejmě chybou tisku (přesmyknutím obou číslic), ačkoli v seznamu chyb tiskových neuvedeno.

[5]) Dle Schwoye zal. 1786.

[6]) Tuto Střelnou sluší rozeznávati od stejnojmenných vsí na Uhersko-Brodsku (něm. též Střelná) a na Šternbersku (Waltersdorf).

Tvorovice nové (s. okr. Kojetín) zal. na pozemcích pansk. dvora ve Starých Tvorovicích na býv. panství Výšovském. *1793.* : d. 18, ob. ?; *1839.*: ?[7]); *1869.*: d. 20, ob. 129; *1880.*: ob. 115.

Unčice (obec Pavlovice, s. okr. Kojetín) zal. na pozemcích pansk. dvora v Pavlovicích na býv. panství Hořickém. *1793.*: d. 22, ob. 100; *1839.*: d. 29, ob. 145; *1869.*: d. 32, ob. 155[8]) *1880.*: ob. 160.

Václavice (obec Bedihošť, s. okr. Prostějov) zal. na pozemcích pansk. dvora Bedihošťského (býv. panství Březovské). *1793.*: d. 40, ob. 185; *1839.*: d. 43, ob. 323; *1869.*: d. 44, ob. 283; *1880.*: ob. 280.

Valberk (u Schwoye a Volného česky „Valečný kopec"; obec a s. okres Šternberk) jest Šternberským předměstím. *1793.*: ?; *1839.*: d. 68, ob. 569; *1869.*: d. 68, ob. 775; *1880.*: ob. 864.

Ves Němčí (Nimptschdorf, s. okres Mor. Budějovice); původní jméno je německé, pocházející od tehdejšího majitele panství Syrovického, Jana hrab. Nimptsche. *1794.*: d. 33, ob. 174: *1837.*: d. 37, ob. 228; *1869.*: d. 42, ob. 239; *1880.*: ob. 247. —

Nemalý zajisté tento počet osad v jediném roce založených, stává se tím zajímavějším, srovnáme-li jej s počtem osad, vzniklých v letech předcházejících a následujících[9]). Dle Volného totiž založeno bylo: v I. polov. 18. stol. 24 osad, v II. polov. pak *148.* Po r. 1800. vzniklo — přičteme-li k tomu i všechny vesnice, o nichž Volný praví, že vznikly v novější nebo v nejnovější době — asi 60 osad. Oněch 148 osad, založených v II. pol. 18. stol. rozděluje se pak na jednotlivá desítiletí následovně:

V letech 1751.—60. založeno osad 9, v let. 1761.—70. osad 5. v let. 1771.—80. osad 14, v let. 1781.—90. osad *108*, v let. 1791.—1800. osad 11. Ruch kolonizační dostoupil tedy svého vrcholu v desítiletí 1781.—90., tedy za panování císaře Josefa II. V jednotlivých letech tohoto desítiletí pak vzniklo osad:

Roku 1780. založeny 2 osady, r. 1781. osada 1, r. 1782. osady 2, r. 1783. osady 3, r. 1784. osad 9, r. 1785. osad 17, r. 1786. osad *25*, r. 1787. osad 9, r. 1788. osad 12, r. 1789. osad 17, r. 1790. osad 11. — Za to v létech 1791.—92.—93. založeno po jediné osadě, od r. 1794.—97. pak ani jediná!

Je to zajisté zajímavý zjev, souvisící se zrušením nevolnictví r. 1781. a uvolněním roboty, následkem čehož počalo se pánům nedostávati dosavadních laciných pracovních sil, tak že se jim zdálo výhodnějším, přenechati část svých pozemků poddaným k užívání za roční poplatky. Snad také viděli ve zrušení osobní poroby jen krok ku zrušení poddanství vůbec a předvídali úplné vymanění půdy. Jakmile však po smrti císaře Josefa II. r. 1790. nastala reakce proti jeho svobodomyslným reformám, ihned zastaveno další kouskování panské půdy mezi poddané, a tím i zastavena kolonizace, která vrcholu svého dosáhla právě před jedním stoletím, zejmena r. 1786. *V. H.*

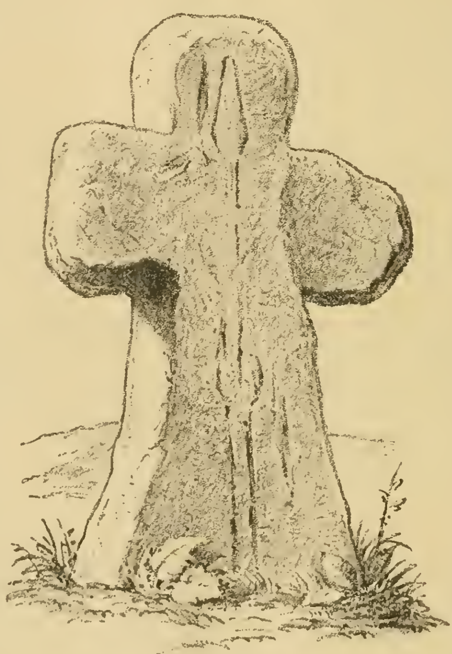
[7]) Volný neudává počtu ani domův ani obyvatelstva Nových Tvorovic zvlášť, nýbrž společně se Starými Tvorovicemi.

[8]) V seznamu osad markr. morav. z r. 1872. je osada tato — zřejmě nedopatřením — jmenována Zlučice.

[9]) Dáta následující, pokud vzata jsou z Volného topografie, trpí jistou neurčitostí, poněvadž Volný o více než 50 osadách moravských zcela všeobecně poznamenává, že vznikly v novější nebo nejnovější době. Rozumíme výrazem tímto dobu po r. 1800. a neuvádíme tedy osad těchto mezi vesnicemi v minulém století založenými.

Kříže cyrillské a památky jim příbuzné.

Když před čtyřmi lety poprvé vystoupil jsem na veřejnosť se zprávami o křížích cyrillských neboli cyrillomethodějských, narazil jsem na odpor dosti vážný. Lidová pověsť, jež o mnohých křížích takových zcela určitě dí, že stojí na místě, kde svatí apoštolové slovanští kázali, nebo alespoň že kříže takové stojí jakožto prastaré památníky oné doby dávní, kdy u nás zaváděno bylo první křesťanství, za nic pokládána. Ačkoliv nebylo lze upříti, že celé zevnější vzezření křížů těch ku staleté minulosti poukazuje, namítáno přece, že lidová pověsť nemá ceny historické a že ony kříže nepochybně jsou mezníky. Ale takové divné podceňování národní tradice, tradice to, která nevisí nijak ve vzduchu, nýbrž má dostatečné opory v té okolnosti, že psané zprávy historické dosvědčují, kterak svatí Cyrill a Method, konajíce misiji svou, putovali od obce k obci po vlasti naší, vší dějezpytné zvyklosti a prakci protiví se naprosto, libovolné tvrzení pak, že památné ony kříže, k nimž na mnohých místech lid dosud lne se vřelou úctou a zbožností, prý jsou sprostými hraničníky nebo mezníky, nejen že ani jedním skutečným dokladem nebylo doloženo, ono také příčí se vší mysli křesťanské. Na dotaz, jejž laskavým příznivcem muz. spolku, veledůst. p. P. I. Vurmem, učiniti jsem dal u říšských poslanců z různých končin naší říše, zdaž někde křížů užívá se za mezníky, vesměs zápornou odpověď jsem dostal, ba od všech tázaných zároveň vysloveno bylo podivení, že by kde zvyku takového býti mohlo.

Kříž lukavický.

Na druhé straně*) však zjištěno, že ve všech slovanských krajinách, kde církev východní a liturgie slovanská trvají, dosud nejinaké kříže kamenné i dřevěné se sázejí než kříže masívní, nízké téže podoby, jako mají zbylé naše kříže cyrillské, a že jaksi samo sebou se rozumí, že také u nás, dokud liturgie slovanská se tu zachovávala, tedy (podle důmyslných a pádných důvodů veld. p. kanov. M. Procházky) až do XIII. století užíváno křížů nízkých, tak jako zcela přirozeně později zase v našich vlastech zavládl vysoký kříž latinský, když tu latinská liturgie nastoupila na místo dřívější slovanské.

*) Viz dotyčná pojednání má v I., II., III. a IV. roč. „Sborníku Velehradského."

Věc jest vlastně tak jasnou, že netřeba skoro o ní šířiti mnoho slov. Ovšem není radno, každý nízký, starobylý památník kamenný prohlašovati hned křížem cyrillským; jest tu třeba počínati si kriticky, opatrně a všímati si všech okolností, které poněkud jen vésti by mohly ku dosažení jistoty.

Tak především dlužno rozeznávati skutečné kříže a kříže na nízkých kamenech vytesané; neboť poslednější z pravidla jsou původu novějšího a významu naprosto jiného. Kříže na kamenech vytesané jsou obyčejně buď pomníky náhrobní nebo znaky zboží rytířských řádů křižáckých, kteřížto řádové znamení kříže na erbech svých měli Takové kameny s vypodobeným na nich křížem shledávají se na starých hřbitovech nebo v poli na místech, kde někdo k úrazu přišel nebo byl zavražděn a na pozemcích, druhdy nebo dosud rytířům křižákům patřících, jako na př. u Žabovřesk, vůkol Bouzova a j. Takové pomníky s misijí cyrillomethodějskou nemají nic co činiti.

Kříž stojící u cesty mezi Javořím a Krchlebami za Mírovem.

Kříž stojící v Doubravě při cestě od Nového Mlýna ke Králové.

Avšak každý skutečný, starobylý kříž nízké podoby byzantské u nás zasluhuje bedlivého povšimnutí, zvláště tenkráte, když o něm zachovala se pověsť lidová ku Soluňanům svatým se táhnoucí. Zprávy o křížích takových a nákresy jich věrné měly by se pilně sbírati všude, jako nyní děje se na př. také již v Čechách sesterských a v Lužicích obou; nebo jenom tenkráte, když sebrán bude materiál co možná veliký, úplný, možná bude rozeznati najisto nebo alespoň pravdojatně, ze kterého století některý kříž takový pochází a který kříž původ svůj vzal za vlastní doby cyrillo-methodějské, totiž za věku devátého. Poněvadž pak u nás slovanská liturgie potrvala na 300 let, než vymizela úplně a poněvadž nízké kříže byzantské, které patří ke způsobům slovanské církve, jak vřelá úcta lidu tak hmotný, masívní jich tvar chránily od porušení a záhuby, lze očekávati, že křížů takových po zemích našich jest počet velmi značný.

Přesvědčil jsem se o tom za posledních dvou let očitě; nebo na potulkách svých po dobu prázdnin vypátral jsem celou řadu památek takových. O některých z nich stůjž zde několik slov. Jsou to: kříž lukavický, krchlebský, doubravský, vranovský, střelický, dubický a svisedlický.

Kříž lukavický (obr. na str. 126.), o němž dověděl jsem se na pohostinné faře dubické, stojí v samé obci Lukavici na Zábřežsku, těsně při cestě. Tesán jest z pískovce hrubozrného. Výška jeho činí 1 m. 14 cm. Na přední straně viděti porouchaný již odznak kopí, jakožto nástroje umučení Kristova. Pravé rámě velice jest otlučeno. Na několika místech strany přední a ještě více na straně zadní pozorovati četné rýhy a důlky toho druhu, jako vypsány byly v „Časopise" na str. 127. čís. 3. a na str. 169. čís. 4. a jichž na mnohých starých chrámech, zvláště na chrámech ze středověku pocházejících mnoho se vyskytuje. Tak důlků a ryh takových veliké množství viděti zejména na chrámě svat. Mořice v Olomouci a na staré kapli poblíž kostela hlavního v Litovli. Jak známo, lid zbožný druhdy v čas těžkých nemocí tu onde z posvátných

Kříž mezi Vranovou a Hraničkami.

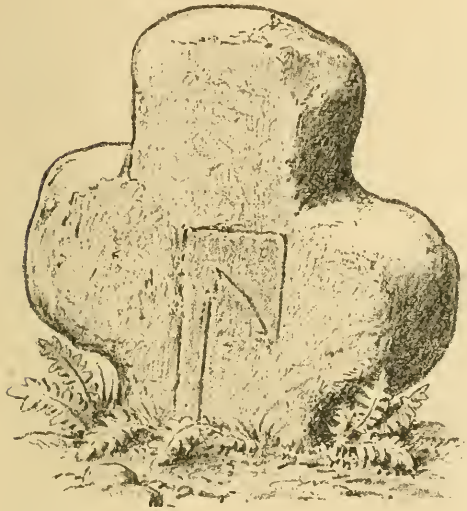

Kříž dubický.

předmětů odškrabával si prášek pro nemocné na užívání, anebo masť na nějakou dobu vložil do důlků takto vytvořených, aby tato stala se účinnější. Rýhy a důlky na kříži lukavickém svědčí tedy o velikém jeho stáří. Pověsti nějaké nemohl jsem se dopátrati. Jenom stařeček jeden na dotazování mé prostosrdečně pravil, že prý jednou za pradávných časů celá Lukavice morem vymřela a jenom kříž zůstal tu na památku. Kdy kříž byl postaven, to prý již nikdo neví.

Také pískovcový kříž mezi Javořím a Krchlebami na Mohelnicku (obr. na str. 127.) stojící, patrně jest velmi starý. Viděti na zvětřelém, porušeném jeho povrchu, že zub času hlodá na něm již po staletí mnohá. Též lišejníky a mechy drobnými všecek jest stařec ten porostlý. Kříž stojí

docela o samotě při cestě, ač možná dosť, že dříve tak osamělým nebyl, že tu bývala osada nyní již zaniklá, jako příklad máme na nedaleké Stříteži. Památník ten jest něco nižší kříže lukavického, ale ostatek rázu velmi příbuzného. Na přední straně shledává se podoba tak zvaného franského meče, podle všeho později teprv vytesaná. Okolní Němci neznají o kříži žádné pověsti. Jen jeden rolník tamní pravil mi, že prý tu jakýsi důstojník mečem byl zabit a také tam pochován. Očividně jest to smyšlenka, k níž podnět dala podoba meče na kříži vypodobeného: možná také, že to pouhé přenesení tradice; nebo poblíž skutečně vysoký, novější kříž značí místo, kde jakýsi vojín odpočívá.

Kříž střelický.

Kříž svisedlický.

Podobný franský meč vytesán jest také na kříži, jenž stojí v novozámecké Doubravě, při cestě od Nového mlýna do Králové vedoucí a na nějž mě člen spolku muz., p. J. Lolek, učitel v blízkém Paloníně upozornil. Pomník ten (obr. na str. 127.) arci neměl bych nazývati křížem, vždyť jest to vlastně kámen zvýší 83 cm, křížem ozdobený. Než přece pomník tento značně liší se od kamenů, na nichž kříž vypodoben jest jakožto pouhý toliko znak erbovní a o nichž shora jsem se zmínil. Tuto kříž na první pohled jeví se býti hlavním úkolem celého památníku a ostatní kámen asi proto jen nebyl odtesán, aby se kříži dodalo větší hmotnosti a trvanlivosti. Celek ostatně velmi podobá se kříži slavonínskému, jenž na str. 73. čís. 2. „Časopisu“ byl vypodoben. Lid ovšem památníku tomu neříká „kříž“ nýbrž toliko „kámen“ a také, alespoň pokud mi známo, nic neví o pověsti cyrillské, k němu se táhnoucí. Nyní kříž, jak již naznačeno, opuštěn stojí v lesní samotě a bujná zeleň vůkol jej obrůstá; než možná, že i tu kdysi nějaká obec bývala.

Že masívní kříže formy byzantské skutečně též přicházely někdy k úrazu, dokazuje porouchaný kříž mezi Vranovou a Hraničkami (obr. na str. 128.) nedaleko Bouzova. Kříž ten, jistotně prastarý, ode dávna již rozražen jest na dva kusy a sice tím způsobem, že hořejší část pod samými rameny vodorovnými byla odlomena. Spodní rámě kříže zůstalo v zemi státi a hořejšek kříže opáčně, totiž hořejším ramenem dolů pak zasazen jest vedle do půdy. O starobylosti kříže toho mimo zvětralý jeho zevnějšek svědčí také důlky a rýhy památné, jichž na něm několik shledáváme. I tuto žádné pověsti lidové dosud nemohl jsem vypátrati. Snad podaří se to později.

Velice zajímavý podobou svou jest kříž střelický (obr. na str. 129.) Stojí, napolo již jsa zabořen do země a mochnou bujnou ověnčen, ve Střelicích, na konci obce při domku č. 87., vedle samé cesty odtud vedoucí do blízkého Unčova. Dříve prý stával dále do zahrady a byl prý (ale již dávno tomu) přesazen k cestě samé. Lid vykládá, že kříž ten jest památníkem cyrillomethodějským; avšak když jsem se tázal, odkud to vědí, odpověděno mi, že nedávno jim tak hlásáno bylo s kazatelny. Není to tedy asi žádná tradice stará, o níž bychom se mohli opříti.

Než, kdokolvěk na kříž střelický popatří, nemůže ubrániti se přesvědčení, že prostý, pískovcový pamětník ten přečkal věky přemnohé, že nepochybně pochází z prvních dob cyrillomethodějských. Arci s jistotou to tvrditi nelze. Lid tamní nicméně tvrdí, že tak jest. Střelice prý jsou obcí starší nežli sám Unčov. Býval prý tam velký kostel a poblíž kříže hřbitov. Kosti lidské alespoň v těch místech nacházejí se často. Nad zemí vyčnívá kříž střelický jen 70 cm., jest na povrchu svém deštěm a jinou časovou nepohodou značně porušen a kolkolem zarostlý lišejníky, bílými na hoře, dole žlutými. Na přední straně kříže vytesána jest sekyra, tak zvaná franská, vytesána nepochybně později; nebo obrysy její jsou mnohem neporušenější nežli kříž sám. Co by sekyra znamenala, nikdo ze střelických občanů, jichž jsem se tázal, pověděti neuměl. — Podobná sekyra[1]) vypodobna jest též v Topolanech u Olomouce na starobylém kříži, který podnes veliké úcty požívá, i na jiných ještě křížích našich, jakož podobně se to má s odznakem meče franského.

Maně vnucuje se tedy otázka, co tyto podoby mečů a sekyr na nízkých křížích formy byzantské znamenají; nebo právě ta okolnosť, že tytéž znaky dva častěji se opakují, poukazuje k tomu, že na mnoha místech účel nebo význam měly týž. Určitě k otázce takové odpověděti jest posud nemožno; než, budiž mi dovoleno pronesti tu alespoň domněnku, která by snad mohla přivesti nás ku pravdě blíže. Domnívám se totiž, že odznaků sekyr a mečů na křížích cyrillských původně nebylo, že vytesány jsou na nich teprv za časů pozdějších, když nové způsoby hrdelního práva od západu k nám počaly se šířiti. Jak známo, podle západních řádů i co do přísahy rozdíl byl činěn mezi pánem a nepánem. Pánům nebylo třeba přisáhati; jim stačilo podepsati listinu a pečeť svou přidati. Měšťané však musili stojíce a sedláci klečíce přisáhati před „božími mukami," to jest před křížem. K takové přísaze zajisté nejlépe hodil se kříž na veřejném místě postavený, kříž, jenž ctěn byl jako památka stará a posvátná. A jestli se domněnkou svou nemýlím, pak by také bylo na snadě, proč na křížích vytesávány jsou buď meč buď sekyra. Snad takto

[1]) Velehradský sborník, díl III.

obrazně na paměť přisáhajícím uvedeny býti měly následky přísahy křivé, jako by se řeklo: „Na brdle trestán budeš, křivo-li přisáháš, pravice useknuta ti bude, zvíháš-li ji ku přísaze lživé!“ Snad domněnka tato podnět zavdá k dalšímu o věci té rozhovoru.

Zvláštního způsobu jest kříž dubický (obr. na str. 128.), jenž v obci samé stál, dlouhou asi dobu tvořil rohový kámen u tamní panské hospody a následkem toho až k nepoznání byl otřen a otlučen. Ale i v porušeném stavě svém jeví se býti podoben křížům byzantským. Nyní jest vyvrácen ze země a bude prý na místo důstojnější přenesen. Délku má kříž ten 1 m. 26 cm. O pověsti nějaké, k němu se nesoucí, nic posud nemohl jsem se dověděti. Bylo by velmi záslužno, kdyby mezi lidem tamním o věci té dále bylo pátráno; nebo Dubicko a celé okolí jest plno památek prastarých.

Kříž svisedlický (obr. na str. 129.) na jisto nepatří mezi památky cyrillské, jak již letopočet na něm, nepochybně zároveň s celým křížem vytesaný, prozrazuje. Kříž stojí na začátku vesnice Svisedlic nedaleko Olomouce a vypravují se o něm různé pověsti, jichž tuto nebudu opakovati, poněvadž jsou to zjevně bezcenné smyšlenky. Než, v jedné příčině kříž svisedlický přece jest velmi poučným. Podle poměrné své štíhlosti, zvláště pak podle značné délky ramene dolejšího, které ostatek také již valně do země zapadlo, jest to najisto kříž latinský; avšak hned na první pohled jeví se na něm přece ještě značná příbuznosť se staršími kříži byzantské formy, k nimž také kopí, na kříži tom vypodobené, poukazuje. Ze svisedlického kříže tedy patrno, že u nás přechod od nízkých, čistě byzantských křížů ke štíhlým, vysokým křížům latinským, kteréžto poslednější později také obrazem neb sochou umírajícího Spasitele se počaly ozdobovati, velmi pozvolna se dál a že tudíž při posuzování starobylých křížů našich nutno také přihlížeti k tomu, zdaž ten neb onen kříž nepatří do doby přechodní, která — jak vidno — ani r. 1542. ještě nebyla úplně zakončena.

Kýž by ku památným křížům cyrillomethodějským všude po vlasti naší co nejpilněji bylo přihlíženo, a všecko, cokoli k nim se vztahuje, se zaznamenávalo, než pověsť lidová o nich upadne do zapomenutí, jakož bohužel stalo se již na místech mnohých.

A nejenom po křížích cyrillských budiž pátráno nýbrž i po všech památkách jim příbuzných, po všech památkách z oné slavné, veliké doby, kdy sv. apoštolové slovanští tuto působili. Není možná, že by zůstatky ty byly vymizely všecky a docela; ony jsou jen pokryty rumem zapomenutí a nevšímání, jejž odstraňovati by měl každý z nás co nejbedlivěji.

J. Havelka.

Dopisy.

Z Náměště u Olomouce. (Přehled dosavadních nálezů náměštských. — Lochy.) Nelze arci tvrditi, že by dosavadní starožitné nálezy náměštské byly skvělé a drahocenné; za to však bez odporu překvapují svou četností, vyskytnuvše se na přemnohých, přerůzných místech půdy náměštské. Jen stručně zmíniti se chci o nálezech starších, o

kterých mně věrohodnými svědky vypravováno bylo, abych pak vypsal skrovné arci výsledky svého zkoumání rodné půdy za letošního roku. — Asi r. 1848. vyoráno (nebo snad při zakládání cesty z Náměště do Loučan vykopáno) bylo na poli Valníku pět jako kamnovce velkých nádob; v jedné z nich prý byla jehlice, dle popisu bronzová. Jedna nádoba uschována prý byla někde v jedné komoře dolního zámku Náměštského; když jsem ji však asi před 10 lety s tehdejším správcem velkostatku, nebožtíkem p. Blahou hledal, jenž o nálezu tom mně byl vypravoval, nenašli jsme jí více. Kam se ostatní poděly, nemohl jsem zjistiti. — Několik let později vykopána byla — dle vypravování obecního posla náměštského, p. Podivínského — při upravování cesty v t. zv. Zákostelí nedaleko hřbitova lidská kostra v dřepu sedící a v ruce za hlavu ohnuté jakýsi džbáneček držící. I tento nález přišel na zmar. — Roku tuším 1874. objevil jsem v naší zahradě, ležící při ústí potůčka Baběnce do Sumice, střepiny nesoucí na sobě zřejmě ráz starožitný. Bohužel přišel jsem k tomu příliš pozdě. Již po dvě předchozí léta byla zahrada, jejíž povrch byl dosti hrbolatý, podrobena důkladnému nivellování, i zvěděl jsem, že při převážení hlíny z pahrbků do dolin přišli dělníci na velké množství střepin, z nichž větší sesbírali a v koších a na kolečkách vyváželi, vysypávajíce je buď na sousední cestu, buď do Baběnce kolem tekoucího. Přes to všechno nasbíral jsem, jak na povrchu tak kopaje do hloubky 1 metru, střepiny z několika set různých nádob, namnoze velmi vkusně ornamentovaných, jakož i dosti nástrojů kamenných, přesleny a jiné věci, o kterých obšírněji zprávu podal p. prof. Havelka v Čas. Mat. Mor. roč. VIII. str. 143. Celé nádoby nepodařilo se mi tam nalézti. Vyčerpav naleziště toto, odevzdal jsem celou svou sbírku p. dru. Wanklovi, s jehož muzejem pak ona přešla do c. k. dvorního muzea ve Vídni. — Na obou starých hradiskách u Náměště, totiž na „Hradě" a na Rmizu, jež jsem popsal v tomto časop. č. 2., str. 51., nebylo dosud důkladněji kopáno. Na Rmizu nalezl jsem dosti malých střípků. — Když prokopán byl r. 1882. na poli Valníku železniční zářez, pozoroval jsem na březích zářezu toho, čerstvě seškarpovaných, ustriny, t. j. místa v podobě pravidelných polokoulí, temnou barvou svou od sousední hlíny zřejmě se lišící, a v nich střípky. Bohužel nedalo se mi tehdy naleziště toto prozkoumati, dnes pak stopa jich již dávno zmizela. Že Valník dosud na četných místech starožitnosti ukrývá, ukázalo se opět vloni, když při poněkud hlubším než obyčejně orání objevena v témže poli směrem k Loučanům jedna celá popelnice s bronzovou jehlicí, jež odevzdány do olomuckého muzea, jakož i velké množství střepin celkem hrubých, neornamentovaných, které péčí nadučitele náměštského, p. Nešpora sebrány a uloženy v kabinetu učebních pomůcek náměštské školy. V poli, kde nález tento učiněn, dobře rozeznati lze okrouhlé skvrny asi dvou sáhů v průměru, any následkem někdejších žárů a promíchány jsouce popelem, šedočernou barvou svou liší se od půdy okolní. — Toť nálezy starší; letos pak přidružila se k dosavadním nalezištím v půdě Náměštské a sousední Biskupské ještě tři jiná místa.

Upozorněn byv totiž prof. Sloupským, rodákem Laškovským, že v úvoze za hřbitovem náměštským jsou starožitné střepiny, shledal jsem, že jeden břeh úvozu na šesti místech ukrývá starožitnosti. Zvláštní náhodou učinil úvoz ten kolmý průřez skrz celé naleziště. Hlína břehu je jasně žlutá, takže velmi určitě rozeznati lze v ní ustriny, mající

šířku 1—2 metrů a výšku asi půl metru, a vyplněné šedým nebo černavým popelem, jako mouka jemňoučkým. Vrstva popele počíná asi 1 stopu pod povrchem ornice; spodek její pak tvoří pevná, do červena vypálená vrstva hlíny. Ustriny tyto vzdáleny jsouce od sebe navzájem nestejně, některé jen asi 2 sáhy, jiné až 10 sáhů, jsou plny střepin a kostí. V jedné zasazena byla — jen několik palcův od zevnější stěny břehu — zachovaná miska, asi 12 cm. v průměru a 6 cm. výšky mající. Ouško bylo bohužel ulomeno; miska je grafitována a ozdob prosta; byla plna jemné hlíny, s popelem promíšené. Kromě velkého množství střepů zhusta ornamentovaných, nalezl jsem v ustrinách těch — za pomoci zejmena náměštských študentů — malý hliněný přeslen, pěkný nožík z pazourku, jakož i jiné úlomky pazourkové, a pak množství říčních lastur dvojí velikosti; menší z nich mají pěkný perleťový lesk. Věci tyto odevzdal jsem do olom. muzea. Bohužel nedala se místa ta daleko propátrati, poněvadž na samém kraji břehu nad úvozem vede veřejná pěšinka. — Dověděv se stejným časem od starosty sousední obce Biskupstva, p. Svozila, že na jednom svém poli při orání mnoho starých střepin pozoroval, prohledal jsem ve společnosti některých studujících pole toto i sousední, ležící za t. zv. Psínkem nedaleko lesa Džbánu, sz. od Náměště, a mírné, táhlé návrší tvořící. V polích těch nalezli jsme množství hrubých střepin, jen zřídka ornamentovaných, pak ploský přeslen z pálené hlíny, šídlo z pazourku, arci zlámané, a v jedné hluboké brázdě (na t. zv. skladě) rozbitou, velmi malou popelničku, kterou jsem — až na nepatrný kousek — opět docela slepil. Byla patrně při posledním vyhození té brázdy rozdrcena pluhem; poněvadž střepiny její ležely promíchány s hrubými střepy veliké nějaké nádoby, soudím, že byla vložena do této větší nádoby a zároveň s ní rozdrcena. Horní okraj popelničky má jen 8 cm. v průměru; vysoká je 6 cm., má malé dno, je prosta všech ornamentův a opatřena je malým ouškem. Majitelé polností těch slíbili mně takových památek při orání dbáti. Vracejíce se odtamtud zmíněným Psínkem po pěšince, vedoucí na pokraji značné zmoly, pozorovali jsme již poblíž dědiny Biskupství na stráních zmoly té četné střepiny; přesvědčil jsem se, že byly původně uloženy v černé vrstvě asi stopu mocné a v hloubce taktéž asi 1 stopy pod okrajem zmoly se táhnoucí, odkudž je déšť splakuje; i zde překáží všemu důkladnějšímu kopání pěšinka, na okraji nad zmolou vedoucí. — Konečně ještě zmínky zasluhuje, že v zahradě domu č. 50. v Náměšti, kterou majitel právě asi o 1 metr snižuje a hlínu odváží, nalezeno bylo množství střepin, namnoze s ornamentem vlnitým, jakož i kostí, mezi nimiž kus parohu a několik klů kančích. — Ačkoliv si na základě dosavadního badání nedovoluji úsudku o vzájemném vztahu všech těchto různých nalezišť na půdě náměštské, přece poukazuji jenom k tomu zvláštnímu zjevu, že v naší zahradě nalezl jsem střepiny jen pěkně ornamentované a celkem jemnější, všude jinde pak jenom hrubší a jen výjimkou ornamentované.

Ku zprávě této o starožitných nálezech náměštských připojuji zmínku, že pod usedlostí č. 40. v Náměšti je zachovaný „loch“, ačkoliv není u nás tímto jmenem znám. Již jako dítě slýchal jsem o sklepě našeho souseda, že prý vede z něho podzemní chodba až do lesa Džbánu, půl hodiny vzdáleného. Požádav v loni majitele za dovolení jej ohlédnouti, byl jsem tam od něho velmi ochotně uveden. Do „lochu“ toho vede ze sklepa otvor jen 2′ vysoký, tak že se jím jen lezmo protáhnouti lze.

Otvorem tím dostal jsem se do prostory v hlíně vyhloubené, nepravidelně okrouhlé, asi 4□" veliké, jejíž klenba ve výšce asi 3" do špice se sbíhá. Na dvou různých stranách při zemi byly nízké, do dalších chodeb vedoucí otvory, které však nynější majitel „pro jistotu" velikými kameny zazdil. V klenbě je viděti ústí okrouhlého „komína", s vrchu arci teď zacpaného, nahražujícího kdysi ventilaci. — I na několika jiných místech v Náměšti a na Biskupství přišlo prý se na neznámé sklepy podzemní; že by však ještě některý z nich byl zachovaný a přístupen, není mně známo.

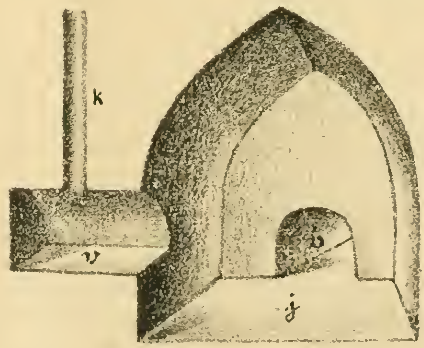
V. H.

Z Oslavan. (Příspěvek ku poznání lochů moravských. — Lochy lhánické.) (Dokončení.) O 1 m. dále jest po levé straně chodby komůrka druhá, téže podoby, něco málo větší. Západní její stěna jest sesuta; bez pochyby byl na místě tom také velký onen výklenek, t. j. ohniště. Tato jizbička nachází se přímo pod stavením, hlavní chodba se táhne podél něho, bludiště pak jest pod sousední zahradou. — Chodba měří od studně k prvnímu rozdvojení 14 m., odtud na konec *m* 10 m. Délka všech chodeb obnáší asi 55 m. Na protější (západní) straně studně jest též chodba několik m. dlouhá, ale dále zasypaná; zbytek jiné chodby jest i na straně severní. — Lid si tu vypravuje, že i jinde pod Lhánicemi jsou skrýše podobné, ano že jimi možno přijíti až pod Mohelno.

Přirovnáme-li lochy lhánické ke klobuckým, shledáme, že celkový ráz je týž. Liší se jen ve věcech některých, na př. co se týče klenby komůrek a komínků v nich; ve klobuckých scházejí výklenky pro ohniště, začež jsou tam opět sedadla ze hlíny nasypaná.

Přihlédněme nyní blíže k otázce, kdy že vznikly tyto sluje podzemní, a jaký asi byl jejich účel. Přiznávám se hned tuto, že nepovažuji lochy za pravěká obydlí, nýbrž za skrýše, jež pořizovali si předkové naši v nepokojných dobách válečných, kdy ani statkem ani životem jisti nebyli, a že původ jejich klásti jest asi do posledních století středního a prvních století nového věku. Ve příčině etymologie slova „loch" jsem náhledu prof. T. Vodičky. — Tvrzení své opírám těmito důvody: Předkové naši hned po prvním svém osazení těchto zemí přebývali ve dřevěných, košatinových domcích, jež byly blátem vymazány a druhdy snad i vápnem obíleny. Nějakých „zimních bytů" podzemních jim třeba nebylo. A vůbec: měly-li býti lochy příbytky, byly by musely býti též tomuto účelu přiměřeně zbudovány, pohodlněji, rozsáhleji. Příbytky nepotřebují rozsáhlých chodeb, tím méně bludišť, aniž těsných vchodů. Nepochybně tedy byly lochy pouhými skrýšemi. Útulků ochranných předkové naši druhdy zajisté zapotřebí měli. Pohromy stíhaly krásné nivy vlasti naší dosti hustě. Vzpomeňme Avarů, invazí franských, nadvládí maďarského, bojů mezi Přemyslovci jakož i Tatarův. Příčin k ukrývání se bylo tedy dosti. Vždyť víme, kterak v dobách pradávných o bezpečnosť bylo pečováno. Lid utíkal se i s majetkem svým do hradišť, jichž na Moravě byla hojnosť větší, než se snad mnohý domnívá, a by země náhlým vpádem překvapena býti nemohla, o to „strážemi" bylo postaráno. Mějme také na zřeteli, že lidnatosť tehdy byla poměrně malá. Později, jak se dočítáme, ukrýval se lid do lesů, jež tenkráte zajisté ještě dostatečného mohly poskytovati úkrytu. Teprv tehdy, když spustla hradiska, lesy pak značně prořídly a proto zvláště ve válkách déle trvajících, kdy nepřítel takořka každé chvíle v kraji se objevoval, dostatečného úkrytu

neposkytovaly, tenkrát bylo potřeba útulků jiných než posud i také bezpečnějších. A tu — podle domnění mého — došlo na kroužení lochů. Rozumí se, že, když tak na věc pohlížíme, vznik lochů připadá asi teprv do dob pěstního práva, kdy lid poddaný ovšem mnoho příčin měl skrývati alespoň majetek cennější před hrabivými pány svými. Vždyť jenom v mohelenském okolí stávalo pět hradů, patřících druhdy rytířům loupeživým. Zdá se mi, že v tuto dobu hodí se lochy nejlépe. A vznikly-li některé lochy něco dříve, vznikly jiné zase později ještě za války třicetileté, ba snad i za válek ještě pozdějších. Každým řádem asi lochy naše byly skrýšemi a to v dobách ne velmi dávných a nikoliv příbytky. Dovedné a zajisté nákladné utvoření lochů předpokládá také nástrojů dokonalých. Úhledné komínky, malé výklenky pro lampičky (?), neb dokonce klobucké vepřovice, stopy po jakési brance (?) — nepoukazuje-li to vše na dobu velmi pozdní? — Dále: lochy bývají z pravidla pod nynějšími osadami; tedy dřívější osadníci je budovali úmyslně a docela vhodně pod svými domy. V nebezpečí odnesli tam drobnější a cennější věci a pak se tam sami, potřeba-li kázala, utekli. Otvor býval zajisté skrytý. Domněnka, že na př. studně lhánická jest starší neb alespoň stejně stará jako lochy tamní a že snad byla jedním vchodem do nich, nezdá se mi nikterak absurdní. Chodby do lochů vedoucí jsou též z té příčiny těsny, aby snadno mohly býti zasypány, kdyby se nepříteli podařilo vchod některý nalézti. Mimo to mohly se těsné chodby snadněji hájiti. Bludiště chodeb ještě více bezpečnosti napomáhalo. Týž účel měly asi vedlejší východy, jež se na rozličné strany a často daleko rozbíhaly. Komu by tu nepřišly na mysl chodby, vedoucí ze hradů středověkých daleko do lesů okolních?

Příční průřez jedné komůrky. b: vchod do komůrky; — j: komůrka; — v: výklenuté ohniště; — k: komínek.

Že lochy byly jen skrýšemi a nikoliv obydlími, dokazuje okolnost i p. Bukovanským vytčená: místnosti podzemní jsou vesměs takořka ve stavu neporušeném, tak že se zdá, jakoby jich pranic neb jen velmi poskrovnu použito bývalo. Není-li tu patrno, že zbudovány byly jen „pro příhodu“? V čas nebezpečí člověk lochy vykopal a hleděl pokojněji budoucnosti vstříc — měltě útočiště. Že ho někdy ani nepotřeboval — tím lépe. Naproti tomu: můžeme-li si mysliti, že člověk pravěký, zbudovav si s namaháním nesmírným důkladné obydlí, opustil je, ani ho takořka nepouživ?

Konečně, — kdyby všecky předešlé důvody byly klamny —, jsouli lochy obydlím pravěkým, kde jsou stálí svědkové doby té? Kdekolvěk se usadil člověk pravěký, všude zanechal neklamné stopy své přítomnosti, — a v lochách, pracně zbudovaných příbytcích svých, nebyl by zanechal ničeho? A není-li ničeho v chodbách místy zanesených, jistě by muselo býti v komůrkách neporušeně zachovaných. Avšak marné hledání! Nikde nástroje kamenného, nikde ani úlomku pazourkového (a

kamene i pazourku používáno daleko do doby historické!), nikde střípku pravěkého, o nástrojích koštěných*) nebo bronzových ani nemluvím. V lochu lhánickém nalezl jsem kosti vepře, rázu docela novějšího a hořejší část pokličky. Materiálem, prací, vůbec celým vzezřením svým podobá se poklička tato úplně nynějšímu černému nádobí; zbytky keramických předmětů téhož rázu nalezl jsem četně na zbořeništích okolních hradů středověkých. Z téže doby asi pochází tedy poklička a pochází loch sám.

Připouštím, že jsou tu a tam snad umělé dutiny podzemní, ale malé a jednoduché, jež člověk pravěký jako schránku pro popelnice či vůbec k nějakému kultu vykopal, ale u nás se (posud) jam takových nenalezlo, aniž mají s lochy co společného. Ani dr. Much nenalezl v lochách dolnorakouských ničeho, co by na pravěk poukazovalo.

Ponechávaje znalcům lochů rozhodnutí o správnosti těchto vývodů, přeji si jedině, aby se pilně dále ve věci této badalo. Jen úplné prozkoumání našich lochů a přirovnání jejich k cizozemským povede k žádoucí jistotě, — a k uspíšení této jistoty přispěti mohou snad mnozí členové spolku našeho.

Ku konci zmiňuji se ještě, že p. Bukovanským (Čas. č. 3. str. 119.) popsané skrýše obilní se též ve zdejším okolí nacházejí. Shledal jsem je několik set kroků od pravého břehu Oslavčina, na levém, zalesněném svahu potoka od vesnice Senohrad ke jmenované řece spějícího. Některé mají otvor zanesený, jiné jsou otevřeny. Otvor jest úzký, dole se však dutina nálevkovitě rozšiřuje. Celá hloubka jest 4 m. i více. Vypáleny tyto jámy nebyly. Účel a upotřebení jejich na naznačené již str. 119. č. 3. muz. Časop. určitě jest vypsáno. — Ačkoliv o těchto dutinách ani nejstarší lidé okolní nevědí ničeho, než že jsou tu, přece jisto jest, že původ jejich hledati sluší v době velmi pozdní. Pravdojatně ovšem jest, že i v dobách pohanských byl tento způsob uschovávání obilí rozšířen. Tak na př. byla podobná jáma, ale vypálená, nalezena u pohanského pohřebiště řeznovického na Jihlavce; též u Mor. Bránic se prý dutiny podobné nacházejí.

V. Čapek, učitel.

Z okolí Třebíčského. Na svých petrografických vycházkách zavítal jsem nedávno do městečka Kamenice, které nyní nepatrné a dle zevnějšku schudlé, ve středověku však mnohem důležitějším bylo a městem „starou raddní Kamenicí“ slulo. Slýchal jsem, že v tamnějším obecním archivu mnohé staré písemnosti chovají a byl jsem tedy žádostiv do nich nahlednouti. Přání mé z části jen se splnilo, poněvadž téhož dne p. starosta doma nebyl. Navštívil jsem starou radnici, stavení to pocházející z počátku 16. století, které, jak množství malých komor a koutů dokazuje, několikráte přestavováno bylo a nyní v sešlém stavu se nachází. Na

*) Ponechávajíce p. dopisovateli slova volného, přece tuto podotýkáme, že pravěké památky kamenné, koštěné, hliněné a jiné málo kdy vyskytují se na povrchu. Pan dopisovatel sám udává, že hlavní chodba lochů lhánických z části jest zanesena a kdož ví, jestli není splavené usazeniny i v komůrkách. Bude tedy radno pátrati, neníli v loších našich, tak jako v jeskyních moravských nebo v pečerách ruských, pod vrchní novověkou vrstvou vrstva starší, pravěká a v té jestli se nenacházejí památky svědčící o pravěkém původu lochů našich. K tomu ovšem třeba pilného a vytrvalého kopání v loších samých. Ostatně v loších našich byly již pravěké památky nalezeny, jak pí. Bakšová uvádí, z čehož by vysvítalo, že lochů použito bylo i v pravěku i za časů pozdějších a to snad k účelům zcela různým. — Red.

straně podle silnice Jihlavské jest obšírný nápis, který pro vzdálenosť a maličkosť liter přečísti mi lze nebylo. Starší knihy, kterých jsem v radnici do rukou dostal, byly: 1. Knihy příjmu a vydání čili tak zv. rejstra z roku 1566.—1645., ve kterých inicialky písmene R, provedené písařem Martinem Zabranským vynikají. 2. Svatební smlouvy z let 1579.—1735. 3. Kupní smlouvy z let 1530.—1790. 4. Kniha gruntovní počatá as r. 1578. 5. List pergamenový, krasopisně zdobený, s velkou zelenou pečetí města Holešova, vydaný dne 14. dubna 1615., kterým se mládenci Matěji Smykovi potvrzuje, že jest manželským synem Tomáše Smyka z Prusinovic. Kromě těchto starých spisů jsou prý tam ještě jiné, mezi nimiž zvláště dobře zachovaná stará kronika kamenická ze 16. století. Oproti radnici stojí bývalý letohrádek pánů Osovských z Doubravice a na Třebíči, stavba renaissanční ze 16. století, nyní chatrné sbořiště střechou pokryté. Zdi jsou dle tehdejšího vlaského způsobu červenými čtyrúhelníky pomalovány a nade vchodem byly tři znaky, z nichžto levý úplně zalíčen jest. V prostředním hned poznáváme erb „Odřivous" pánů z Doubravice a v znaku pravém viděti lva Žerotínského. V pravo od vchodu jsou ve zdi vytesány tři mravné průpovědi, ze kterých jen dvě spodní, ježto jsem na kvap přečísti mohl, zde podávám: „Člověk skoupý, lakomý a neužilý čím více má, tím více žádá a toho, což shromážďoval, užíti neumí. A vzal by pro zisk netoliko to, což v své moci má, ale i vlastní duši rád prodal, kdoby mu za ni peníze dal." — „Nemůže v světě nic dražšího býti, jako když člověk může přítele nebo tovaryše věrného míti."

Uvádím kratičkou tuto zprávu o městečku Kamenici v „Časopise muzejním" proto, abych povolanější k tomu odborníky na ony staré památky upozornil, z kterých by zajisté mnoho pro naše dějiny vlastenecké čerpati mohli. *Dr. F. Dvorský.*

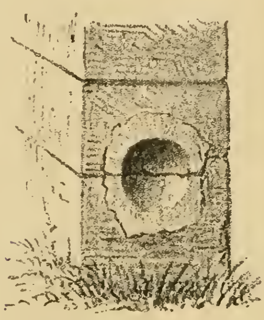
Z Mirošova. Při čtení článků „Památné důlky a rýhy na kostelích" a „Křtitelnice střítežská" v „Časopise muzejním" roč. 1884. str. 127. a a 169. vzpomněl jsem si na vydutinu způsobem mísy do kamene vyhloubenou, která se na vnější straně kostela Slavonického[1]) ve zdi zazděna nachází; jakož i na misku rozměrů mnohem menších mnou v Marklích vykopanou. Mísa Slavonická (viz obr. 1.) jest do kamene žulového, hrubě otesaného a nepochybně před zazděním pro přílišnou velikosť nepravidelně zmenšeného, dosti primitivně vyhloubena, majíc průměr 30 a 32 cm., hloubku 14 cm. Že zachování této, nepochybně velmi vzácné památky z doby dávné, velké se přikládalo ceny, dokazuje okolnosť, že násilně vylamovány jsou mohutné kvádry z pilíře kostelního, aby tam řečená mísa mohla býti umístěna. I domníváme se, že mísa někdy sloužívala obřadům náboženským avšak nikoli křesťanským, nýbrž spíše pohanským. Jest totiž mísa násilně roztříštěna ve dvě nestejné části, zazděna pak mimo kostel v pilíři gotickém, právě naproti presbytáři. Roztříštění někdejší mísy obětní pohanské zdá se nám symbolicky představovati zrušení obřadů pohanských, zazdění pak mimo

[1]) „Slavonice (nedaleko Dačic) jsou stará osada a zachovaly starý raz více než které jiné město na Moravě" poznamenává V. Brandl ve své „Knize pro každého Moravana" a týž výrok platí po dnes, pročež zasluhují Slavonice, hlavně co se kostelu, středověkých budov i archivu — nyní zcela zanedbaného — týče, nejbedlivějšího povolaným znalcem ohledání. Viz Mittheilungen der k. k. Central-Comission. Wien 1882. VIII. Band III. Heft St. XCIV.

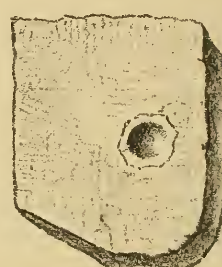
10

kostel — téměř při samé zemi — potupu dřívějšího posvátného jejího účelu, pro všechny časy pak živou upomínku na vítězství víry křesťanské nad modloslužbou pohanskou. Zazdění mísy do pilíře dálo se v době pozdější, tedy nepochybně když již kostel po mnohá léta na svém místě stál, což však našeho dle zdání na domněnce právě pronešené nic nemění; vždyť mohlo se objevení obětní mísy pohanské v době již pozdější státi a sice buď na místě, kde dříve modloslužebné obřady se konávaly[2]), aneb kde se ještě konaly[3]).

Druhá, malé misce podobná 8 cm. široká a 2·5 cm. hluboká vydutina (viz obr. 2.) mnou nalezena byla v Marklích (osadě to asi 1 hodinu směrem severním od Slavonic vzdálené) v hloubce asi 3 m. v zříceninách starobylého sklepení, do kterého se strany východní dva kamenné schody

Pravěká kamenná mísa slavovická.

Kámen s miskovitým důlkem z Markel.

vedly. Schod spodnější byl svou plochou a dlouholetým nepochybně upotřebováním uhlazenou stranou k zemi obrácen. Na této straně právě nacházela se svrchu popsaná, malé misce se podobající vyhloubenina. Že tento kámen a do něho dosti pravidelně vyhloubená miska pochází z doby dávné, tomu nasvědčují zároveň tuto objevené nádoby, přesleny a ráže; pak také starobylosť osady Markel[4]) jakož i zbytky kostela románského a mohutných valů, které osadě té, již přírodou samou chráněné, druhdy znamenité dodávaly pevnosti. Také tomuto kameni, s miskou do něho vyhloubenou, přikládám někdejší účel náboženský a jeho upotřebení za schod jakožto potupu dřívějšího jeho modloslužebného účelu[5]).

---

[2]) Viz Wolný, die Markgrafschaft Mähren, VI. st. 522. — V. Brandl „Kniha pro každého Moravana“ st. 275.

[3]) Uprostřed někdejšího hvozdu pomezního, třebas nedaleko stezky Rakouské, v těchto posud ještě dosti málo známých končinách našich vlastí, kdež pohanství sáhalo asi hluboko do středověku, nebylo by nic divného a víře nepodobného, kdyby tuto, jak se z mnohých nálezů nám známých s velkou pravděpodobností domníváme, — v lesních úkrytech, skrýších a p. pohanské obřady tu onde ojediněle byly ještě tehdy konány bývaly, když kostel Slavonický (r. 1299.) byl budován. Viz „Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien XIV. Band 2. u. 3. Heft, Versammlungen st. 48. c“.

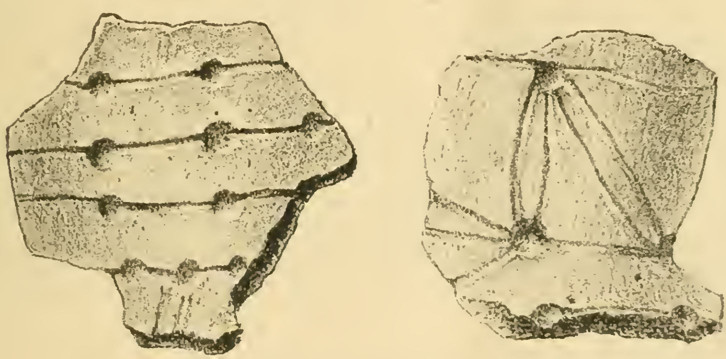
[4]) Viz Mittheilungen der Central-Commission, Wien 1883. IX. Band St. CX. a VIII. Band St. CXLIV.

[5]) Což ovšem nevylučuje možné také upotřebení k pověrám na místě samém, zbudovaném nepochybně ve středověku.

Mísa Slavonická a mnohem menší Markelská zdají se nám tvořiti jakýsi přechod od obětních kamenů[6]) k pamětním důlkům v „Časopise muzejním“ na str. 127. p. drem. Wanklem popsaným.

Sloužilyť tedy dle našeho zdání kameny obětní modloslužebným obřadům v době pohanské, mísa Slavonická a Markelská skrytému pohanství v době přechodné; pamětné důlky pak, co poslední zůstatky z pohanství a z kamenů obětních, pověrám od dřívějška zděděným v době křesťanské. *Jind. Richlý.*

Z Komína u Brna. Část pozemků komínských „na nivách“ mezi „vrchní cestou“ a okresní silnicí nápadně liší se barvou půdy od pozemků jiných, jsouc barvy šedé, ba až černavé. Tmavá svrchní vrstva leží na spodní červené vrstvě 60 až 90 centm. vysoko a tmavá její barva přechází na rozhraní obou vrstev až do černa. V nejsvrchnější části, v půdě orné, jen pořídku malé najdeš střípky, jichž ovšem pro jejich nepatrnosť nikdo si nevšímá. Pátráme-li v nižších částech svrchní vrstvy, střípků tvarů a ozdob všelikých nalézáme dosť a dosti. Střepy ty, úlomky to celých, buď velikých buď malých nádob jsou barev všelikých: běložluté, popelavé, červené a tmavé, z nichž některé byly zrobeny ze hlíny

Pravěké střepy, ornamentované důlky a ryhami, od Komína u Brna.

jemné, jiné pak z hlíny pískovité, v níž i hrubá zrna křemene pozorovati lze. Zvláště pak úlomek jeden zdá se, jakoby z nějaké sklovité hmoty shotoven byl; jest asi 5 ctm. tlustý a má na vnější ploše vzezření truskovité, na vnitřní ploše jest hladký. Jiný pak střep, jehož vnitřní i zevnitřní plocha do červena vypálena, jest uvnitř černý jako uhel. Tloušťka střepů, mimo onen 5 ctm. tlustý, jest velice rozdílná, nalezl jsem střepy 2 mm. tlusté a střepy i 20 mm. tlusté. Tvarů pak byly též velmi rozdílných: chovám úlomky nádob velmi širokých, již ode dna nápadně do šířky rozbíhajících, však uzříš i takové, jichž poboční stěny na dně skoro kolmo stojí aneb vlnitě u výši vystupují. Střepy zdejší*) jsou krášleny

[6]) Viz „Památky archaeologické a místopisné.“ Díl XI. st. 241.

*) Střepy s podobnými ornamenty všude u nás poukazují ku velikému staří a pocházejí jistotně z doby neolithické, ze slovanského pravěku. Dr. J. Wankel podobné střepy našel ve Vypustku pod vrstvou kapaliny vápencové, na 1 m. mocnou; mimo to střepy takové našly se u nás na několika málo místech jiných: v Náměsti, v Maraticích, v Lošticích a v p. Mizerové v cihelně u Holešova. — Red.

ozdobami nejvíce přímočarnými, pořídku jen vlnitými. Na hrdle i pod hrdlem na vypouklině nádob jsou malé, asi jako hrách veliké důlky, jež spojeny bývají ryhami buď vodorovnými buď šikmými (viz vyobrazení). Zvláštností jest ozdoba žlábková, pomocí nehtů vytisknutá, a ozdoba vypouklá, buď špičatá, buď pomocí špičky prstu poněkud smáčknutá. Mimo uvedené střípky nalezl jsem v těch místech několik kůstek, množství koňských zubů, zvláštní kamenný klínek neboli hrot a sekyrku. Již před dvěma lety vykopali dělníci v těch místech veliké množství kostí, jež židům prodali. Nedaleko oněch kostí bylo prý veliké množství popelu a dvě lidské lebky. Poblíž oněch pozemků v potoku nalezl jeden žák můj kamenný mlat, jejž řeka z břehu vymlela. Z dosavadních nálezů nemožno sice ještě mnoho usouditi; však‐ neopomenu o nových nálezích zavčas zprávu podati, aby znalci starožitností najisto nám pověděli, v jakém poměru jsou ony nálezy k praobyvatelům naší vlasti. *A. M Lang.*

Kratší dopisy. **Z Fryštáku** u Holešova. Při poslední své návštěvě na hradě Lukově našel jsem tam jedno místo, které hned na první pohled ukazuje se velmi nápadným a chová v sobě zajisté památky prastaré. Místo to jest na panském pozemku a všecko lesem smrkovým zarostlé; jest do kruhu příkopem a valem obehnáno. Uprostřed nalezá se pahrbek. Valy jsou na jedné straně dosti zachovalé a asi 3 m. vysoké, na druhé straně, kde již značně byly porouchány, mají výšku 2 m. Pahrbek uprostřed jest 7 dcm. vysoký, průměr pak celého místa uvnitř valů obnáší 7 m. Příkop kolkolem má délku 73 m. Jest zajisté záhodno, aby místo toto — nepochybně hradiště pravěké — důkladně bylo prozkoumáno. — *Fr. Fišer.* — **Z Komína.** U Komína, Jundrova, Žabovřesk, Slatiny a Šlapanic viděl jsem dosti vysoké kamenné desky s vypouklým křížem. Jakých zpráv se doptám, brzy oznámím. V Jundrově mi pravili, že jejich kříž značí hranici, po kterou bylo desátek odváděti do Brna a do Bystrce. Na návrší nad Křenovicemi stojí v poli kamenný kříž podobný cyrillomethodějským. Stařeček jakýs, jehož jsem v poli potkal, neuměl mi o tom kříži ničeho pověděti. — Mnoho bramboříku roste ve „Žlebě", kudy se jde z Vev. Bytyšky ke slévarně. Jistý muž živí se tam prodejem bramboříka; byl onehdy u mne a měl bramboříků plnou nůši, abych prý koupil podražec koňům; dává se jim potlučený do obroku, mají-li chřípěcí. — *A. M. Lang.*

Drobné zprávy.

Douška vodní č. mor vodní (Elodea canadensis) jest, jak některým čtenářům snad známo bude, ona zajímavá rostlinka ze řady vodankovitých, která z Ameriky do Evropy se dostavši, průběhem několika let v řekách do severního a částečně i baltického moře ústících tak se rozšířila, že vyplňuje hlavně veškery tůně jejich s vodou více méně stojatou, aniž se více vyhubiti dá. A vše to pochází z jediné rostliny, která r. 1836. nebo 1842. ze sev. Ameriky do Cambridgeské botanické zahrady byla dovezena. V Čechách rozšířena rostlina ta ve Vltavě až tuším po Zbraslav, v Berounce až téměř ku Berounu. Také v Labských tůních ji všude skorem najdeme. V Moravsko-slezském území pozorována dosud jen u Opavy a v okolí Krnova (tu však na území pruském). Že v úvodí Moravy, tedy v oblasti Černého moře se dosud nenašla, jest přirozeno. Jelikož obavy před rozšířením rostliny té ukázaly se poslední dobou jako bezpodstatné, a jelikož husté její trsy mohou hlavně potěru rybímu prospívati, nerozpakoval jsem se nijak, donésti kousky její o minulých prázdninách z Čech (od Roztok u Prahy) a usaditi je ve vodách našich. Dne 20. srpna t. r. vhodil jsem několik kousků její do Bečvy (postranní tůně) u Lipníka a 3. září do tůně u Uh. Hradiště, po povodni zbylé a od Moravy as 700 m. vzdálené. Zbytek ponechal jsem ve sklenici, kdež dobře se mu daří. Roste rychle a zachovává vodu úplně beze zápachu a čistou, čímž do akvarií velice se odporučuje. Nenastane-li nějaký zvláštní případ, rozšíří se douška v uvedených tůních a za několik let, jak doufám, bude nejen naplňovati tůně našich řek, nýbrž i na

mnohých místech, kdež povodně kaluže zanechávají, hnití vody jejich zabraňovati. O zprávy další, rostliny naší se týkající, veřejnosť se postará. *J. K.*

Jantar od Starého Hrozenkova. Ml. učitel Staro-Hrozenkovský, p. F. Kuchař, zaslal mi od Hrozenkova Starého kus jantaru as 7 cm. dl. a 5 cm. široký a $1\frac{1}{2}$ cm. tlustý. Kus ten, mající kůru důlkovitou, pěkně červenou, na 1 mm. silnou, vnitřek pak žlutavě medový, místy obláčkovaný, vyorán letos na polích „Nivy“ záp. od St. Hrozenkova, kdež prý již častěji a větší kusy vyorány byly. Okolí St. Hrozenkovské pokryto jest vrstvami eocénovými i pochází jantar zdejší z vrstev skorem stejného stáří jako světoznámá naleziště jantaru na moři Baltickém. Čmouhy, obláčky v něm tvořící, mají původ v nesčetných drobnohledných dutinkách. *J. K.*

Růže okresu prostějovského. V okresu prostějovském roste dosti značný počet růží ve smyslu moderní rhodologie zajímavých, tak že dle výroku prvního botanika moravského, prof. A. Oborného, okres tento ku nejzajímavějším na Moravě náleží. Jsou to: Rosa pendulina L. Na vysočině drahanské, na Zákovci u Kobelníček, na Boří u Hartmanic, na louce pod Rozsocháčem a na bílé vodě blíže Rozstání. R. pimpinellaefolia L. f. spinosissima L. Na předních vinohradech na Kosíři u Kostelce velmi hojna. R. umbellifera Swartz. U vranovského háje, u Otaslavic a ve hraničném žlebě pod Obrovou nohou. R. sepium Thuill. f. vinodora Kern. Na vinohradech na Kosíři. R. corymbifera Borkh. Tamtéž. R. graveolens Gren. f. inodora Fries. Na břehu Hlončely u Mostkovic, v sečích u Určic, u vranovského háje. R. canina L. f. typica. Na mezích a stráních všude hojna. F. rubescens Rip. U Ohrozími. R. oblonga Déségl. et Rip. Na Hloučele u Mostkovic, Určic a na Kosíři. R. glauca Vill. f. typica. U Seloutek, Ohrozími, Smržic, na Romži; f. complicata Gren. Na mezi v domamyslických vinohradech, na Kosíři a u Ohrozimi. R. dumalis Bechst. f. typica. Při cestě do Ohrozími z Prostějova, u Seloutek a Určic; f. rubellitlora. Při cestě do Ohrozími a na Kopcích u Držovic. R. bisserata Merat. f. caballicensis Reget. Na Kosíři a u Seloutek. R. dumetorum Thuill. Na Spálené v Drahanských lesích, u silnice před Drahanami, u Ohrozími a Seloutek; f. urbica Lem. Při cestě do Ohrozími. R. coriifolia Fries f. typica. Na Spálené a u studánky pod Andělem Strážcem, u Držovic a Ohrozími; f. subcollina Christ. Na mezi u Stichovic. R. gallica L. f. austriaca Crantz. Na Kopcích nad Držovicemi, na Kosíři, na Záhoří a u Žešova. K tomu připojuji, že okres náš i co do počtu jedinců jest dosti bohat. *Prof. V. Spitzner.*

Nová rostlina pro květenu Moravy. O letošních prázdninách nalezl jsem na vysočině drahanské ve vícovském žlebě pro květenu moravskou dosud neznámý Rubus Schleicheri W. A. N., ostružiník Schleicherův. Rostlina na tomto stanovisku nalezená vyznačuje se před jinými téhož druhu z vůkolních zemí známými neobyčejným množstvím tmavočervených žlázek a ostnů. Týž druh roste i na Spálené v drahanských lesích; jest ale méně typický. *Prof. V. Spitzner.*

O rodišti J. A. Komenského. I pseudonymem Komenský k Nivnici, jakožto rodišti svému se hlásí. Jen jednou Komenský užil pseudonymu, l. 1644. odpovídaje na spis Valeriana Magni proti biblistům, t. j. proti všem, kteří víru toliko na bibli zakládají. Dal si tu jméno Ulricus de Neufeld. Proč tak učinil, s jistotou nevíme (něco o tom v Čas. musea kr. Č. 1885. v seš. 2.). Komenský vše psával na rychlo a jako „jedním dechem“, ale nic bez úmyslu a bez rozvahy, zhusta i do slov jednotlivých klada význam mystický, ne každému hned průsvitný. Proč vybral si jméno Ulricus, nevíme, ani jaký jest to buď anagram nebo jaká hlásek významných složenina. De Neufeld že znamená rodiště jeho Nivnici, hravě a na jisto lze ukázati. V akademiích všude studující dle rodiště svého immatrikulováni byli: Komenský tedy v Herborně a v Heidelberce dle Nivnice. Jméno to od nivy pochází, niva pak v listinách latinských vykládá se ager novalis, Nivnice tedy znamená místo, kde nivy takové jsou, neboli komplex takových niv, porostliny nově v pole zorané, novoty, po německu tedy neu-feld, ačkoli místo samo nebylo tak jmenováno. Vidíš, že to hříčka jest, ale zajímavá.

Řed. *Fr. J. Zoubek.*

Pravěká štěrchátka pohrobní. Mezi památkami, které se nám zachovaly po pohanských našich předcích, zvláště nápadnými jsou štěrchátka z hlíny pálené, které se dosti často u nás vyskytují ve hrobech a žarovištích pravěkých. Zvláštní dojem činí to na každého, když řechtačka taková, vyzvednuta byvši ze země, poprvé zase zaštěrchá po klidu více než — tisíciletém, zaštěrchá týmž zvukem, který druhdy zazníval předkům dávným. Podobá se, jako by živý, mluvou obdařený svědek nám byl zůstal z dob oněch nedohledných. Štěrchátka pravěká jsou obyčejně jemné práce a ozdob krásných. Dutina vnitřní, která docela jest zavřena, obsahuje několik vypálených hliněných kuliček, asi jako hrášek velikých, které, zatřepeme-li

řechtačkou, dosti silně štěrchají. Nejčastěji mají štěrchátka podobu více méně hruškovitou a na úzkém konci svém hluboký, dírkovitý důlek, který k tomu poukazuje, že štěrchátka — tím asi způsobem, jako dosud při dětských řechtačkách se děje — z pravidla připevněna byla na nějakém topůrku, nepochybně dřevěném. — Štěrchátko čís. 1. (obr. na str. této) vykopáno bylo v Tršicích nedaleko Olomouce, kdež (viz pojednání mé „Pohanské pohřebiště tršické“ v „Časopisu matice mor.“ X. r. 1878 str. 169. a násl.) objeveno před 8 lety nevyčerpané posud veliké pohřebiště popelnicové z doby kovové. Štěrchátko to, barvy jsouc šedé, keramicky ozdobeno jest napodobením košatiny jemné, kterýžto druh ornamentů u unikum; představujeť hlavu vousatého muže, dosti primitivně modelovanou. Dolejší část brady jest ulomena. Štěrchátko to jest velmi dobře vypáleno, barvy světlo rudé, což poukazuje k původu mladšímu. Také štěrchá tónem vyšším a podobá se, že zrnečka uvnitř jsou docela malinká neli droubounké kamínky. — Štěrchátko č. 3. vykopáno bylo čestným členem muz. spolku, veleb. p. prof. Fr. Koželuhou u Polešovic. Toto nemá na tenkém konci svém žádného důlku, nebylo tudíž na topůrku připevněno, nýbrž snad uvázáno toliko na provázku. Podobu má pěkné lahvičky a jest na povrchu svém důlečky, kroužky a drobnými šiknicemi velmi dovedně okrášleno. Na dně jeho nachází se taktéž umbo. Barvy jest štěrchátko to

Pravěká štěrchátka, $^2/_3$ skut. velikosti: 1. z Tršic, — 2. z Olomouce, — 3. od Polešovic.

nás patří dobám velmi starým. V Tršicích nalezeno bylo štěrchátek několik a formy podobné. Na jednom, z úzkého jeho konce trčel nedlouhý drátek bronzový, jímž nepochybně pořízeno bylo připevnění štěrchátka ku dřevěné rukověti. Na dně štěrchátka (jakož také na mnohých nádobách pravěkých viděti) nalézá se důlek oblý, tak zvaný „umbo“, jehož účelem bylo, aby předměty na základní ploše své pevněji stály. — Štěrchátko č. 2. nalezeno bylo asi 5 metrů hluboko ve slinovici, když člen muz. spolku, stolař p. J. Frodl při novém domě svém poblíž olomuckého nádraží místní dráhy olomucko-čelechovické studni kopal. Poblíž nalezena byla také kosť mamutí. Rozumí se, že kosť ta a řechtačka z jedné doby pocházeti nemohou. A jest vůbec hádankou, kterak štěrchátko do tak značné hloubi se dostalo. Také zevnější podoba a úprava jeho jest pravé světlo rudé. — Jinakého rázu než řechtačky předešlé jest štěrchátko slatěnické. Nalezeno bylo v pravěkém hrobě při samé škole ve Slatěnicích, spočívajíc v porouchaném zbytku popelnice větší. Poblíž nalezena ještě jedna pohrobní nádobka menší. Štěrchátko toto jest barvy temno šedé, zvenčí tuhou leštěné a práce celkem nedokonalé, zběžné. Avšak ozdoby jeho jsou proto velmi zajímavé, poněvadž skládají se z podobných důlků a rýh, jaké shledáváme na mnohých starožitnostech i z doby křesťanské a o nichž v listech těchto již mnohokráte učiněna byla zmínka. — Posud na jisto zodpovídána není otázka, jaký význam pravěká štěrchátka mají. Poněvadž Indijáni američtí řechtaček upotřebují na zaklínání zlých duchů, domnívají se někteří badatelé, že štěrchátka za dob pohanských proto kladeny jsou do hrobů, aby zlé by-

tosti přístupu neměly ku nebožtíkům. Jiný zase výklad jest, že štěrchátka znamenala z mrtvých vzkříšení, ani také pohanští naši praotcové v nesmrtelnosť duše věřili. — Třetí konečně výklad jest ten, že, jakož odrostlým osobám do hrobu dávány druhdy

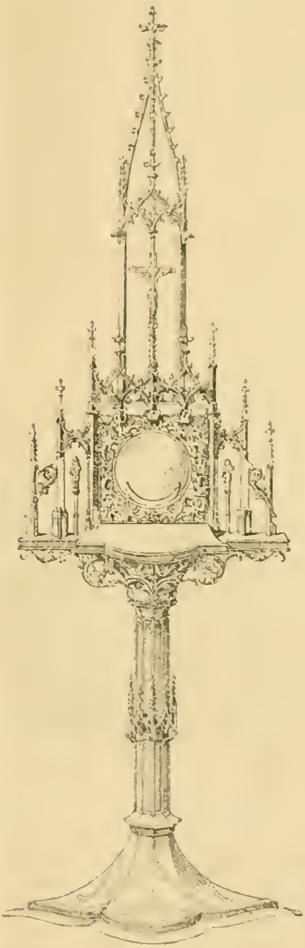

Pravěká řechtačka ze Slatěnic. 2/3 skut. velikosti.

všeliké předměty jim nejmilejší, zvláště hliněné a kovové, že tak také dětem zemřelým na věčnou pouť věnovány jsou zamilované jich řechtačky, ze tedy hroby, v nichž se štěrchátka vyskytují, jsou hroby dětské. Poslední výklad podle skromného soudu mého nejvíce podobá se pravdě.

J. Havelka.

Stříbrná monstrance bořitovská. Ve svém zajímavém popisu moravského Švýcarska*) vzmiňuje se dr. J. Wankel též o památné stříbrné monstranci, která chová se při starožitném kostele v Bořitově nedaleko Rajce na Brněnsku. Podáváme vyobrazení skvostu toho, které kreslil chvalně známý umělec a milovník památek vlasteneckých, nebožt. Bedř. Wachsmann v Praze, jehož vzácná sbírka, jak známo, nyní majetkem jest průmyslového muzeja brněnského. Bylo mi samému též popřáno očitě pokochati se na překrásné této památce umění zlatnického. Monstrance bořitovská shotovena jest celá ze stříbra slohem čistě gotyckým a váží na 4 klg. Sanktuarium má podobu okrouhlé kaplice gotycké a jest bohatými ozdobami cetinkovými okrášleno; vedle v pravo i v levo jsou jako kapličky poboční s miniaturními soškami svatých na sloupcích. Nad sanktuariem vztýčen jest krucifix a nad ním stříška způsobem kostelní věžky končí gotyckou růžicí. Také spodní část provedena jest přesně a krásně ve slohu gotyckém. Monstrance bořitovská jest zvýší 80 cm. a velice podobá se starožitné svátosti velkobytešské. Když r. 1810 následkem finančního úpadku státního sáhnuto na

Stříbrná monstrance bořitovská.

kostelní poklady, zachráněna jest monstrance bořitovská šťastně od roztavení a zachová se bohdá do věků ještě mnohých jako památka převzácná. Shotovena byla nepochybně začátkem století šestnáctého.

J. H.

Sekyrka jadeitová na Moravě. Mezi hlazenými nástroji kamennými z pravěku, jež ve všech téměř zemích evropských se naskytují a sice v mnohých krajinách, na př. v zemích pobaltických, severním Německu, na Moravě a v Čechách v úžasném množství, vyniká poměrně malý jen počet

*) Dr. Heinrich Wankel, Bilder aus der Mähr. Schweiz und ihrer Vergangenheit. 1882. K dostání u spisovatele v Olomouci.

výrobku nikoliv tak tvarem, jako hlavně látkou tuhosti a tvrdosti neobyčejné, zároveň však původu záhadného. Jest to skupina tak zvaných nefritoidů, obsahující mineralogické tvary: nefrit, jadeit a chloromelanit, jichž sloučení lučební však se nikterak neshoduje. Nerosty tyto sobě dle zevnějšku velmi podobné, jsou barvy obyčejně zelené, do žluta neb do modra přecházející, mnohdy však též bílé neb šedé, na hranách bývají často průsvitny a mají tvrdosť o málo jen menší křemene. Váha měrná obnáší u nefritu 3 (2·97—3·1), u jadeitu a chloromelanitu 3·3 (3·2—3·4). Ačkoli musea evropská úhrnem několik set takových sekyrek a mlatů v Evropě nalezených chovají, nelze přec dosud říci, odkud druhdy lidé látku ke shotovování nástrojů těch brali, jelikož přirozená ložiska nerostů dotyčných téměř výhradně v dalné Aziji a Australiji známa jsou. Nachází se totiž nefrit v Sibiři, Turkestanu, Tibetu, Číně a kromě toho na Novém Zélandu; jadeit jest znám pouze z jihozápadního kraje nebeské říše, z Junnanu a z Tibetu, kdežto velmi příbuzný chloromelanit na povrchu zemském posud nikde nebyl v přirozeném uložení nalezen. V Evropě obmezuje se nález nefritu jako suroviny pouze na bludný jeden balvan v Sasku a dva valounky v Štýrsku; v nejnovější době teprv konstatován slabý proužek nefritu v hadci u Jordansmühlu v Pruském Slezsku. Záhadná okolnosť tato zavdala příčinu k rozličným domněnkám národovědeckým, k rozmanitým vývodům o asijském původu veškerých výrobků nefritoidových a tudíž i pravěkých obyvatelů evropských, o mnohonásobném spojení obchodním Evropy s Asií již v dobách pravěkých a j. v. Z toho zřejmo, že konečné rozluštění palčivé otázky nefritů má význam dalekosáhlý nejen v ethnologii nýbrž i v prähistorii a že tudíž každá byť i nepatrná zpráva o rozšíření těchto nerostů neb výrobků z nich jest odborníkům velevítána. Jak shora podotknuto, naskytují se pravěké nástroje nefritoidové celkem pořídku, na Moravě a v Čechách není ani jeden exemplář posud zjištěn. Zmiňuje se sice Jeiteles*) ve své zprávě o starožitnostech v Olomouci vykopaných také o sekyrce nefritové, již v letech šedesátých nalezl jistý dělník papírníka Weissa na polích nedaleko Loučky (Langendorf) na Uničovsku, avšak zajímavý předmět ten se ztratil, aniž byl mineralogicky přesně určen. Dle udání Jeitelova byla ona sekyrka 89 mm. dlouhá, 49 mm. široká a 24 mm. tlustá, z kamene neprůsvitného barvy světlé, šedozelené a tvrdosti 6·5. — K tomuto pochybnému nálezu druží se na Moravě nyní nález druhý, ač opět v jiném směru záhadný, neboť pravý jeho původ nelze s určitostí udati. Dostal jsem totiž před krátkým časem od snaživého dra. Remeše v Příboře kamének na způsob klínku přibroušený, barvy krásně zelené. Seznav při prvním ohledání umělý tvar i látku neobyčejnou, jež mne barvou svou upomínala na nástroje nefritové ze švýcarských staveb kolových, pátral jsem hned po původu klínku toho. Laskavostí p. dra. Remeše dověděl jsem se, že pochází z bohaté druhdy sbírky bývalého vicerektora gymnasia příborského, kněze řádu Piaristů, P. Martina Křehkého, jenž r. 1877. v Příboře zemřel. Bližších, určitých zpráv, odkud a jakým způsobem se klínek do sbírky dostal, nemohl jsem se dopíditi. Mnoholetý sluha P. Křehkého a zároveň bývalý kostelník klášterní, Václav Koblížka vyprávěl toliko, že naznačená sbírka obsahovala téměř výhradně nálezy moravské, jelikož P. Křehký jsa učitelem přírodních věd na rozličných učilištích moravských, zejmena ve Strážnici, Mikulově, M. Třebové a Příboře, všude v okolí svého dotýčného působiště nerosty sbíral a také žáky k pilnému hledání a sbírání přírodnin pobádal. Jak přirozeno, nemohl se Koblížka na zmíněný klínek upomenouti, soudil však, že snad pochází z okolí příborského, ve kterémžto městě P. Křehký mnohá léta trávil. Jakkoli náhled tento, k němuž se ohledně původu moravského rozhodně přidávám, jest pouhou domněnkou, nelze upříti, že má jakousi pravděpodobnosť do sebe, jelikož sotva lze předpokládati, že by dřívější majitel právě jen tento klínek byl získal z daleké ciziny, dejme tomu z Francie, ze Švýcar neb z Italie, kde se podobné nástroje poměrně nejčetněji naskytují. Nezvratného důkazu o moravském původu jeho arci — aspoň na ten čas — podati nelze, následkem čehož vzácný jinak nález tento mnoho ztrácí na ceně své. Kamének ten barvy jasně zelené, ošlejchové, jest malá, úzká sekyrka na způsob dlátka sploštělá a na celém povrchu krásně hlazená. Délka její obnáší 56 mm., šířka (nad ostřím) 28 mm., největší tloušťka (asi uprostřed) 9·5 mm., prostá váha 25·113 gr., váhu měrnou jsem určil na 3·35. Sekyrka má podobu výseku kruhového aneb trojúhelníku téměř stejnoramenného, jehož základnu tvoří na předním okraji ostrá, zakrouhlá hrana, ostří sekyrky, jež přechází v zadní části na obou stranách v postranní úzké plochy k sobě sbíhající a zadní hranu tvořící. Z obou širokých, sploštělých ploch jest horní vypoukle obroušena, kdežto opačná spodní jest rovna a jenom na předním konci k ostří šikmo přibroušena. Na rovné této

*) Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien, 1871. I. sv., str. 252.

ploše, jakož i na úzkých plochách postranních nalézají se na několika místech mělké jamky jako zbytky druhdy hrbolovitého povrchu před hlazením, a rovněž zvětralému jindy povrchu připočísti dlužno některá místa jasnější barvy na pokraji. Průsvitná na hranách látka jeví se býti pod zvětšovacím sklem jemně zrnitá, ač na povrchu rozeznávati lze světleji a tmavěji zbarvená vlákna šikmo k hranám sekyrky vedoucí. Četné skvrny černé, hnědé i šedozelené nasvědčují přítomnosť cizích přimíšenin, poukazují k magnetitu neb železu titanovému, druhé naznačují bezpochyby titanit, o čemž jakož i o látce vůbec toliko přesné zkoumání mikroskopické a chemické rozhodnouti může. Látka sekyrky jest podle všeho j a d e i t a nikoliv nefrit;

Sekyrka jadeitová z Příbora. Ve skutečné velikosti. Pohled z předu a z boku.

tomu nasvědčuje nejen zvláštní tvar na zadní části přihrocený, jenž je karakteristickým právě u sekyrek jadeitových, nýbrž hlavně významná váha měrná (3·35), přesahující o mnoho onu obyčejného nefritu. — Podávaje stručnou zprávu o jadeitové sekyrce příborské, činím to hlavně za účelem, bych upozornil rozličné majitele nástrojů kamenných na Moravě na vzácný a důležitý druh tento. V druhé řadě uvádím možnosť, že nefrit neb jadeit jako surovina také na Moravě se nachází; zejmena mohutná ložiska serpentinová v západní Moravě jsou místem nad jiná příhodným. Četl jsem několikrát zmínku, že prý u Řešic se nefrit nalezá, skutečných dokladů odtud neznám.

Prof. K. J. Maška.

Doplňky a opravy. Na str. 20. čísla 5. „Časopisu" píše veledůstojný p. děkan R. Kašpar ve svém rozsáhlém pojednání o bludovitu: „Šestibokých hranolů b í l é h o kalcitu, jež dr. Fr. Dvorský na str. 174. č. 4 čas. muzejního od Bludova uvádí, jsem také nenalezl". K tomu podotýkám, že nikoli b í l ý kalcit nýbrž m o d r a v ý z téhož náleziště na str. 174. mnou uveden jest, jehožto několik kousků sám jsem nalezl a několik od pana nadučitele bludovského obdržel. *Dr. Fr. Dvorský.*

V č. 4. „Časopisu" na str. 170. pojednává se mimochodem etymologie přídavného jmena „b r n ě n s k ý". Ku vývodům tamním podotýkám toto: „Brněnský" ovšem nemohlo povstati z brňanský, ale také ne z br*nen*ský, ano záměnu *e* v ě zde nelze vysvětliti; ostatek netřeba se uchylovati k vymyšlenému tvaru Br*nno*, tvořilať se osadní jmena též pouhým názvem půdy, na níž osada stála — v. Náklo — neb i pouhou příponou *ъ, o, a*, neb *ý, é, á*: Lipé, Dubá, Brná (netřeba Brn-ná): Mikl. On. App. I., 18.) Nemožno pravda není Brnno, od něhož ovšem by se mohlo tvořiti brnenský (jako Komn-a — Komen-ský, naprosto však nemožno Komn-eský!), jen kdy by tvaru toho lid nebo písemná mluva užívaly; že však tomu tak není, jest trvati při obvyklém tvaru b r n ě n s k ý a od něho při výkladě vycházeti. — Adj. brněn-ský poukazuje k osadnímu jmenu B r n ě n; jmeno to pak bylo utvořeno od subst. brъno (bláto, jíl) příponou -ěnъ (srv. dřevěný, hliněný, slaměný atd.) a jsouc masc., značilo původně h r a d v „brně" založený čili hrad Brněn; když pak osadní jmeno to se ustálilo jako substantivum, tvořilo se od něho adj. brněn-ský: srv. pův. adj.: Březová, Dřínov, Tetín a p., od nichž se tvoří pak zase nová adj.: Březovský, Tetínský atd. Touže příponou —ěnъ utvořena jsou na př. č. Hliněná, chorv. Trsten, Trsteno, srb. Pěskčana, malorus. Kremjana a p. — Že pak se dnes už subst. „Brněn" neužívá, nic nevadí, zaniklať mnoha jmena, vytlačena byvše příbuznými vedle nich nebo po nich vzniklými jmeny podružnými, tak na př. hrad Slánský slul Slaný, osada pod ním pak Slané, toto neutr. pak téměř nadobro vytlačilo ono masc.; podobných druhotvarů jest veliká síla, uveďme jen některé: Lúné — Lúny, Louny; Manětín — Mantiná; Bříza (hořejší, na Plz.) — Březí (v lidě), Březie (v starých listinách), Olešek — Voleško (u Roudnice), Čer(m)něves — Čermníče ves, Sutice (v list.) — Sušice, Trojany (na Plaště) — Trojerovice a m. j. — Dle toho všeho nelze o tom pochybovati, že se hrad, oňž tuto jde, jmenoval Brněn, jmeno to pak bylo vytlačeno příbuzným jmenem Brno, jež příslušelo buď osadě pod hradem vzniklé neb i hradu samu jako druhotvar jmena Brněn. — Red. *Frant. Prusík.*

Literatura týkající se naší vlasti.

Ochranné a obranné ohrady doby předhistorické a starši doby historické *se zvláštním zřenim ku zemi české:* Od **Břetisl. Jelinka.** *(Über Schutz- und Wehrbauten aus der vorgeschichtlichen und der älteren geschichtlichen Zeit, mit besonderer Rücksicht auf Böhmen.)* V Praze, 1885. 8° — str. 156. Zajímavé dílo toto rozpadá se na tři oddíly. V I. oddíle různé ohrady pojednávají se všeobecně. Ve II. oddílu probírají se hradiště a sice předně britanská a gallská, dále pak středoevropská, mezi nimiž zvláště hradiska v Čechách, na Moravě, na Slovensku, na Litvě, Rusi, v Polsce a v ostatním Slovanstvě; potom zmínka se děje o ohradách národů cizích, zvláště o ohradách hunnských, avarských, chazarských, bulharských a tatarských. Konec oddělení II. věnován jest hradům, tvrzím a strážím. V oddílu III. pak vyličuje se zařízení a opevnění hradišť dopodrobna. Již z tohoto stručného přehledu viděti, kterak dílo p. Jelínkovo jest pro starožitnictví naše důležito; kterak by i lid náš z něho mohl čerpati vědomosti o dílech svých předků, kdyby auktor spis svůj byl vydal jazykem českým. Velice litujeme, že se tak nestalo. S omluvou, již v předmluvě shledáváme, lidu našemu spomoženo není. *J. M.*

Markkrabství Moravské. Popisuje **M. Václavek** Část I. a II. S mnohými vyobrazeními V Praze, 1882. a 1885. nákl. F. A. Urbánka. 16° — str. 267. Dílko, obsahující země- a dějepisný přehled jakož i část topografickou, psáno jest sice pro mládež, avšak zvláště ve druhé části své zajímavosti do sebe má i pro každého dospělého čtenáře. Zejména vylíčení lidu moravského co do krojů a zvyků se p. spisovateli, jenž ve světě literárním i jinými publikacemi svými chvalně jest znám, vydařilo znamenitě. *J. H.*

Sborník Velehradský. Redaktor **Jos. Vykydal,** děkan na Velehradě. Roč. V. (1885.) seš. I. 8° — str. 70. Sborník Velehradský, který si dosavadními 4 ročníky svými neobyčejných zásluh získal o probadání dějin cyrillomethodějských, vydává se nyní v sešitech. Obsah prvního sešitu jest: Sv. Methodějský rok jub. 1885. na Velehradě. Podává P. J. Vychodil. — Slav. kázaní na Velehradě 21. února 1885. — Starší zprávy o svat. Cyrillu a Methodu. Sebral V. Bezděka. — Drobnůstky.

Popis Velehradských památností. Od **J. Vychodila,** kooperatora na Velehradě. V Brně, 1885. 8° — str. 40. Spisek psán jest vlastně ku potřebě těm, kdož zavítají na Velehrad, aby po případě i bez vůdce zvláštního ohlednouti si a oceniti mohli všecky památky na Velehradě; než spisek důkladností svou též i jinak dostačí každému, koho Velehrad zajímá a jenž by se o nynějším stavu chrámu tamějšího rád poučil. *J. H.*

Základ dějovědy světové a venetoslávské zvláště. Sepsal **F. S. Pluskal-Moravičanský.** Nákladem vlastním. 1885. 8° — 262. Obsah objemného tohoto spisu Pluskalova jest velmi pestrý a pojednává v úryvcích jednotlivých vývoj člověčenstva od prvního člověka až do sklonku věku starého. Co se vědecké ceny spisu týče, nemůžeme než poukázati k tomu, co o jiném spise (o Dějích říše velkomoravské) téhož auktora řečeno bylo v čís. 2. na str. 81. „Časopisu". Všecko schváliti by nemohl kritik sebe mírnější, zvláště pak po většině ne ony nešťastné výv ody etymologické, kterými ve vědě historické způsobuje se obyčejně jen zmatek. Některé nové myšlenky p. auktorovy i tuto hodny jsou uvážení bedlivého. *R. T.*

Dějepis farního kostela ve Frydku. Sepsal **K. Findinský,** farář frydecký. 1876. 8° — str. 55. Zaznamenáváme spisek tento, velmi pilně sestavený, jakožto příspěvek ku místopisu moravsko-slezského.

Zprávy spolku geologického v Praze. Redaktor **B. Katzer,** assistent geologie na technice české. Roč. 1885. čís. III. Obsah: J. Kušta, příspěvky ku rozčlenění uhelnopermského souvrství středočeského. — Dr. J. Hejtman, příspěvek ku morfologii barytu. S 2 rytinami. — A. Bělohoubek, o složení klu třetihorního ssavce slonovitého. — F. Štolba, stanovení chloru etc. v pískovci jizerském. — E. Schiffner, o některých česk. diabasech. S tabulkou. — Kratší sdělení, referaty.

Zpráva Včely Čáslavské *za rok 1884.*- 85. 8° — str. 56. Obsah mimo vlastní zprávu spolkovou jest následující: J. Hendrich, panství Filipovské a kostel svat. kříže u Ronova. — K. Čermák, památky téhož kostela a bývalé náhrobníky kostela sv. Petra a Pavla v Čáslavi. — Členů počítá tento muzejní spolek čáslavský: čestných 10, zakládajících 14, dopisujících 40, činných 66 a přispívajících 41. Ze „Včela" má nově vystavěnou muzejní budovu svou, v předešlém čísle „Časopisu" jsme podotkli.

O třetihorních sopečných horninách na Moravě *a o Bánorsko Bojkovických zvlášť.* Se dvěma mapkami. Napsal **Jos. Klvaňa,** professor při česk. gymna-

žiji v Uh. Hradišti. V tamním gymnas. programě za šk. rok 1884.—85. Str. 33. — 8°. Pojednání p. Klvaňovo, třebas vměstnáno jest do úzkých mezi zprávy gymnazijní, vyniká jak důkladností tak původností svou. Jsou to skoro vesměs výsledky vlastního badání auktorova, které mezi odborníky plnou měrou zajisté najdou ocenění bedlivého. Zároveň tuto poukazujeme ku jiným ještě pracím tohoto velepilného spolupracovníka našeho. 1. *Über Sulphate aus den phyllitischen Schiefern von Troja bei Prag.* Sitzber. d. kön. böhm. Gesellsch. d. Wissensch. Prag 1881., 24 6. — 2. *Petrologická studia porfyrových hornin v Čechách.* Str. 121.—164. jako dokončení práce univ. prof. Dra. Bořického, náhle zemřelého. Archiv přírodov. výzkumů Čech. Geol. odděl. IV. díl. č. 4. Praha, 1881. — 3. *Petrographische Notizen über einige Gesteinsarten Böhmens.* Sitzber. d. k. böhm. Gesellsch. d. Wiss. Prag 1881. 9/12 — 4. *Geologická mapka Moravy a Slezska.* Nákl. Fr. A. Urbánek. Praha, 1882. — 5. *Nerosty Moravy a Slezska s úvodem o geol. poměrech obou zemí.* Urbánkova bibliothéka paedag. č. 92. Praha, 1882. — 6. *Petrologische Studien an den Porphyrgesteinen Böhmens.* (Beendet u. übersetzt.) Archiv der naturw. Landesdurchforsch. v. Böhmen. Geolog. Abth. V. Bd. Nro. 1. Prag, 1882. — 7. *O drahokamech.* Časopis Zora I. roč.; čís. 10.—24. Brno, 1882. — 8. *Geologie českého Rudohoří* České, dle G. Laubea upravené vydání. Archiv přírodov. výsk. Čech. III. díl II. odděl. III. ses. Praha, 1882. — 9. *O rozvoji a dosahu drobnohledného studia hornin.* Časopis „Vesmír" roč. XI. a XII. — 10. *Über die oberen Silurschichten der beiden Moldauufer südl. v. Prag.* Verhandl. d. k. k. geol. Reichsanstalt in Wien. 1883. — 11. *Geologická mapka království českého.* Nakl. Fr. A. Urbánek. 1883. — 12. *Geologický nástin okolí Kroměřížského.* Program čes. gymnasia Kroměřížského. Kroměříž. 1883. — 13. *Petrologická studia svrchního siluru českého.* Schválená práce dissertační ad Nr. E. 68. c. k. české fakulty filosofické r. 1883. v Praze. — 14. *Črty o geologických poměrech Moravy a Slezska.* Časopis musejního spolku olomuckého roč. I. a II., (R. 1884., 1885.) — 15. *Otázka rolnická vůbec a Kroměřížská zvlášť.* Kroměřížské noviny čís. 53., 54., 56. r. 1884. — 16. *Text ku názornému atlasu* pro školu a dům, se zvláštním zřetelem ku poměrům Česko-moravsko-slezským. V Uh. Hradišti. 1885. — 17. *Nerosty království českého dle nálezišť.* Práce tato posud jest v rukopise, bude však co nejdříve vydána tiskem. — Mimo to vyšly z pera prof. Klvaně četné články kratší ve „Vesmíru", roč. IX.—XIII., v „Komenském" roč. 1883. a 1884. i v našem „Časopise". Jak vidno, jsou to vesměs cenné příspěvky ku poznání našich vlastí co do stránky přírodnické, a my přejeme si od srdce, aby následovala nových prací páně auktorových ještě řada co největší. *J. H.*

Květena okolí města Prostějova a Příspěvek ku květeně okolí města Prostějova. Napsal **Václav Spitzner**, professor české reálky v Prostějově. V programech téhož ústavu na rok 1883. a 1885. Str. 71 8°. Květena okolí města Prostějova nebyla dosud nikým podrobněji proskoumána. Proto p. spisovatel na základě víceletého pozorování sestavil seznam všech rostlin v městských sadech a zahradách pěstovaných a v širším okolí Prostějova divoce rostoucích. Pohnutkou ku práci byla mu hlavně potřeba mládeže studující. že však takto zároveň znamenitě přispěl ku přehledu květeny moravské vůbec, zajisté netřeba dokazovati. *V. T.*

Draví ptáci moravští. Od prof. **Jos. Talského.** *(Die Raubvögel Mährens. Separatabdruck aus der Zeitschrift für die gesammte Ornithologie, 1885.)* V Budíně a Pešti, 1885. Spis tento předního ornithologa našeho jest vlastně pokračováním spisu dra. J. Madarásze „o dravých ptácích uherských" a obsahuje úplný seznam našich dravých ptáků, jakož i vypsání míst, kde a dob, kdy na Moravě se vyskytují. Opět zajímavý příspěvek vlastivědný. *J. H.*

Vypsání kamenouhelných ložisek Ostravsko - Karvinských. *(Monographie des Ostrau - Karwiner Steinkohlenreviers. Bearbeitet u. herausgegeben vom Berg- und Hüttenmännischen Vereine in Mähr.-Ostrau I. Bd. Text. II. Bd. Tafeln. V Těšíně u Procházky 1885.)* Drahocenné, nádherné toto dílo jest vzácnou hornickou monografií, vyčerpávající popis Ostravsko-Karvinských ložisek kamenouhelných tak důkladně a všestranně, že více si ani přáti nemůžeme. Najdeme v něm zeměpisný i dějepisný nárček, část geognostickou i hornicko-technickou, dále popis jednotlivých dolů, šachet a bání (27) a zkusných dolů (3), na konec statě o obchodu kamenouhelném (se zajímavým porovnáním lučebného sloučení uhlí zdejšího s uhlím cizím), o statistice a poměrech dělnických, o hornických drahách, konečně i seznam všech majitelů dolův a ředitelů jejich, jakož i celého technického i administrativního úřadnictva dolů Ostravsko-Karvinských od počátku dolování na uhlí až na naše doby. Dokonalou a pěkně zaokrouhlenou práci tu, provázenou pěknými obrazy, provedly osvědčené a známé síly hornické, z nichž uvádíme pouze: Hornické rady: Andréea, Jičínského, hornické inženýry: Hýbnera, Mayera, Boehma,

Mixu, Hamerského, Balcara, Pokorného, Nečasa, Scholce, Šimáčka, Rusza, Spotha, Brzezowského, Friče, Čížka, Pfohla, Prauzu, Stipanice, správce hornické Loosa a ryt. Wurziana, hornického mistra Meinhardta adt. Část palaeontologickou zpracoval markšejdr Bartonec se značným zdarem a o draháeh hornických napsal stať hor. inženýr Andrée. Vzácné dílo to, kteréž bude netoliko ozdobou salonů pánů majitelů hor. nýbrž i výtečnou učebnicí praktickým horníkům, nemělo by scházeti v knihovně muzea našeho.
J. K.

O houbových jehličkách v březovském rohovci. Od F. Počty. *(Über Spongiennadeln des Brüsauer Hornsteines. Von Philipp Počta.* Se 2 tabulemi; ze zpráv král. čes. společnosti nauk v Praze, 17. října 1884.) Spisovatel, který již dobu delší o českých houbách útvaru křídového pracoval a v té příčině mnoho nových věcí na světlo vynesl, prohlížel i rohovce nalézající se ve vyšších partijích velkého lomu, jižně od Březové nedaleko vsi Brněnce (Brünnlitz) v záp. svahu údolí Svitavského otevřeného. Rohovce ty modravé a dýmové barvy uloženy jako vrstva asi 40 cm. mocná poblíž opuk a patří k vrstvám Bělohorským. Spisovatel určil v rohovcích těch na základě drobnohledného pozorování jehličky desíti druhů hub, jež vyobrazil na dvou tabulích. Druhy ty jsou: Reniera sp., Geodia 2 sp., Tethya sp., Tisiphonia sp., Pachastrella 2 sp., Chenendopora sp., Lyidium Zitteli Hinde., Craticularia sp. Litujeme, že zajímavé a záslužné práce spisovatelovy ve zprávách a pojednáních učené české společnosti většinou jazykem německým vycházejí. Vždyť máme již přece svou universitu českou!
J. K.

Příspěvek ku poznání měkkýšů moravských. Od Jos. Uličného. *(Beitrag zur Kenntniss der Molluskenfauna von Mähren. Von Jos. Uličný.* Sonderabdruck aus dem XXIII. Bde. der Verhandl. des naturforsch. Vereines in Brünn). Pilný sběratel a dokonalý znalec měkkýšů, o jehož práci o měkkýších moravských již jednou (Str. 82. v min. ročníku) zprávu jsme přinesli, podává v uvedeném spisku pokračování svých pozorování a studií ve příčině měkkýšů moravských a potvrzuje naše tehdejší přesvědčení, že totiž podaří se jemu více než uvedených 127 druhů, dobou tehdejší z Moravy známých, objeviti. Ve spisku řečeném uvádí již 136 druhů, které sám pozoroval. Druhů jím dosud nepozorovaných, na Moravě však uváděných, jest vedle toho ještě 8. Těm, kdož o měkkýše moravské se zajímají, odporučujeme práce prof. Uličného co nejlépe; najdou v nich netoliko mnoho zajímavého, nýbrž i nového. A ti, kdož chtějí se o důkladné prozkoumání Moravy ve příčině měkkýšů zasloužilými učiniti, ať sbírají v okolí svém měkkýše i se zvířaty a uloživše je v líh, odesílají je prof. Uličnému, na c. k. česk. gymnasium v Brně.
J. K.

Kronika olom. spolku muzejního.

Nejpřednější událostí čtvrtletí právě minulého, událostí, jež navždy v dějinách spolku zaznamenána zůstane literami zlatými, jest, že Její Veličenstvo, nejmilostivější naše císařovna Alžběta uštědřiti ráčila muzejnímu spolku lichotivého uznání a podpory spanilomyslné.

Když roznesla se zvěsť radostná, že za příčinou setkání se s císař. Veličenstvy ruskými Jeho Veličenstvo náš císař pán s Nejvyšší rodinou do Kroměříže zavítá, a když se všech stran činěny jsou všemožné přípravy, aby uvítání Jejich Veličenstev na naší Hané bylo co nejskvělejší a nejvřelejší, tu také výbor muz. spolku podle sil svých snažil se přispěti ku všeobecnému ruchu slavnostnímu. Poněvadž lid náš mimo mateřský svůj jazyk nic skvostnějšího a umělejšího nezdědil po předcích svých nad překrásné vyšívání národní, ustanovil se výbor jménem všeho členstva muz. sposku sbírku nejvzácnějšího vyšívání moravského položiti na stupně trůnu Jejího Veličenstva, která poprvé úrodnou Hanou ku delšímu pobytu navštíviti ráčila. Do sbírky té vyhledány jsou ukázky ze všech těch krajů moravských, kde ještě zbytky vyšívání národního se zachovaly anebo kde dosud ještě pilně se vyšívá, zvláště pak: Hanácká úvodnice žlutě vyšívaná z okolí olomuckého, úvodnice bílo vyšívaná z okolí přerovského, hanácké límce bílé i černé od Kroměříže, valašská zavázačka od Rožnova, dva slovácké čepce z okolí Uher. Hradiště, nové límce, žlutě vyšívané z Velké, staré vyšívání se šatky od Strážnice, obojek vyšívaný a šatka na růžky z Lanžhotu, obojek černo a bílo vyšitý z Milotic a vyšívaná šatka z okolí Klobouk u Brna. Poněvadž čas byl příliš krátkým, aby výbor muz. spolku s dárci různého

vyšívání, ježto ve sbírce muzejní uloženo jest, mohl se dorozuměti a bez takového dorozumění s dary jejich nemohl disponovati, vybráno vesměs vyšívání muzejním spolkem zakoupené, ovšem to nejkrásnější. Jenom tři kusy byly schválně a s radostnou ochotou k tomu účelu darovány.

Dámská deputace, již výbor k odevzdání dárku určil, skládala se z pí. El. Wanklové, pí. M. Procházkové a opatrovatelky nár. vyšívání v muz. spolku, pí. Vl. Havelkové. Deputace ta dne 23. srpna t. r. odebrala se do Kroměříže, kdež přeochotným přičiněním J. E. p. místodržitele hraběte Schönborna i J. E. p. hrab. Berchtolda a prostřednictvím J. E. nejv. hofmistryně hraběnky Goessové Její Veličenstvo dárek muz. spolku nejmilostivěji přijati ráčila. Byloť pak překvapením neobyčejně radostným, když dne 7. října t. r. opatrovatelce nár. vyšívání, pí. Vl. Havelkové, skrze slav. c. k. okr. hejtmanství v Olomouci doručen jest tento přípis velesl. c. k. místodržitelského presidia pro Moravu:

„Jest mi s potěšením ctěnému muz. spolku jakož i ctěnému komitétu dam, vyslanému do nejvyššího sídla Jejich Veličenstev v Kroměříži, na základě přípisu nejvyššího hofmisterského úřadu ze dne 30. m. m. čís. 1393, vysloviti nejmilostivější díky Jejího Veličenstva, císařovny a královny, za vyšívání lidu moravského k nohoum Jejího Veličenstva předložená a spolu doručiti přiložených dvě stě zlatých jakožto příspěvek Jejího Veličenstva ku povznesení domácího průmyslu. — V Brně, dne 5. října 1885. — C. k. místodržitel: Schönborn.“

Převzácný dar Jejího Veličenstva uložen do pokladny spolkové a výbor, jenž neprodleně za takovou milosť netušenou patřičným způsobem složil nadšené díky své, zajisté dá si na tom záležeti, aby daru vznešeného co nejvhodněji použito bylo ku povznesení národního průmyslu domácího, zejména pak ku povznesení národního vyšívání moravského. Zatím také výboru muz. spolku zaručená o tom došla zpráva, kterak vyšívání dovedných žen a dívek moravských při celém nejvyšším dvoře Jejího Veličenstva vzbudilo nelíčený obdiv a pochvalu všeobecnou.

Nemohlo se zajisté dostati větší odměny muzejnímu spolku než té, že tak brzo korunováno jest upřímné snažení jeho přivesti vyšívání lidové, tento převzácný skvost milé vlasti naší, k takové cti a vážnosti, které právem zasluhuje měrou vrchovatou. Ejhle! Vy Slovénky švarné a bodří Vy Slováci, překrásné Vaše vyšívání s nejmilostivější pochvalou a obdivem vřelým potkává se na místě nejvyšším; zůstaňte věrni svému sličnému, vyšívanému kroji národnímu, nad nějž nic nemůže býti skvostnějšího, aby poklad ten nikdy nevymizel ze Slovenska moravského. A Vy, vlastimilovné ženy a dívky na Hané a na Valašsku, nezahazujte již oděv národní, vraťte se zase ku vyšívání, jímž dříve jak Haná tak Valassko moravské honositi se mohly před celým světem — a jemuž právě uznání vzdáti ráčila Její Veličenstvo nejmilostivější naše císařovna. —

Členů za posledního období přibylo celkem 60 a sice 53 řádných a 7 dopisujících, jež pro zvláštní jejich zásluhy o spolek náš výbor dne 26. září t. r. byl jmenoval. Noví tito dopisující členové jsou: P. dr. J. N. Woldřich, professor ve Vídni, p. M. Zeman, varhaník ve Velké, p. Fr. Fišer, měšťan ve Fryštáku, p. J. Hoch, starosta ve Hrubčicích, p. JUDr. J. Škrach, koncipient v Litovli, p. Fr. Kašpar, účetní v Přerově a p. J. Kubíček, učitel v Tovačové.

Za příčinou letošní pouti Velehradské velmi mnoho vzdálených příznivců spolku našeho, jižto v Olomouci se zastavili, muzejní sbírky naše si ohledlo; mezi nimi návštěvou svou muzeum poctili také: věhlasný předseda klubu českého, p. dr. F. L. Rieger z Prahy, pí. M. Červinková, rozená Riegrová z Malče, veled. p. praelat B. Korčian z Rajhradu a mnoho vzácných osobností jiných.

O různých památnostech a nálezích pilně spolku písemné i ústní zprávy podávali zvláště p. J. Klvaňa, gymn. prof. v U. Hradišti, p. A. Pecha, učitel v Kožušanech, p. Fr. Fišer, měšťan ve Fryštáku a p. R. Lang, učitel v Komíně.

Poněvadž časová pohoda dosti byla přízniva, podnikl kustos muz. spolku, p. dr. J. Wankel, ku konci měsíce června prokopávání ve Slatinkách a ve Slatěnicích, v poslednější obci na témž místě, kde před dvěma lety učiněn byl onen veliký nález bronzový. Kopáno nákladem spolkovým pomocí několika dělníků na mnohých místech a nalezeny četné drobné památky, nejvíce pravěké střepy, kosti, žernovy, něco bronzu a j. — V měsíci srpnu podniknuto nákladem spolku prohledání tak zvaného „Kopečku“ u Šaratic na Brněnsku. Pod dozorem p. kustodovým kopalo tu 10 dělníků po 3 neděle; než mimo drobné úlomky bronzové, sílu složených balvanů, popelu a mnoha střepů pravěkých nenalezeno tu památek zvláštních. Nicméně bylo prohledávání to, o kterém bude ještě obšírněji pojednáno, velmi poučným pro badatele naše. Kopeček šaratický ukazuje se totiž býti podobnou mohylou, jakou ohledal A. H. Kirkor

(viz Slovan. sborník r. 1881. str. 21. a násl.) na Podolí v Sapohově nad Cigankou. I tam kopalo na 20 dělníků několik týdnů a nenalezeno než vrchní násyp z prsti a v něm mohyla z balvanů složená; hrob žádný. Kirkor soudí, že podobné mohyly stavěny byly za pravěku na počesť a památku zasloužilých a proslulých osob, jichžto jména nás nedošla. — Při prokopávání v Šaraticích vřelým pohostinstvím a i jinak o spolek muzejní zvláště si zásluh zjednal p. J. Kyselka v Šaraticích. Také místní veleb. p. farář Jindra a slav. obecní zastupitelstvo kustoda při obtížné práci jeho snaživě podporovali podle možnosti.

Dne 27. července t. r. kustos společně se zástupcem svým, prof. Havelkou, prokopávali pravěké hroby na hliníku v Charvátech u Olomouce, při kterémžto díle činně pomáhali páni učitelé, kožušanský A. Pecha a blatecký A. Grunt; avšak i velebné duchovenstvo místní a mnoho příznivců archaeologije z Charvát i z okolí bylo přítomno a prokopávání sledovalo s účastenstvím srdečným. Nalezeno pohrobních památek velmi mnoho a bude o nich později zmínka obšírnější. Mimo jiné nalezen tu také do podoby prstenu stočený drát z tak zvaného elektra (elektrum — smíšenina zlata a stříbra), jakýchžto drátů za pravěku užíváno tu onde místo ražených mincí nynějších.

V měsíci červenci a září, podporován jsa zvláštním příznivcem spolku, veled. p. děkanem R. Kašparem v Holešově, zástupce kustodův, prof. J. Havelka, podnikl nákladem vlastním dvojí vycházku na dobrotické hradisko, o jejímžto výsledku shora bylo pojednáno. Podobněž týž zástupce kustodův dvakráte prohledával hroby ve hlinicích u Kyselova, blíže Slavonína, v nichž nalezeny: celá pěkná nádoba, žernov pravěký, mnoho střepů a zvláštní hliněný předmět podoby primitivního mlatu. — Pouti své na posvátný Velehrad použil zástupce kustodův ku ohledání a okreslení blízkého „stolu královského“, jehož illustraci podáme příště. Za pobytu svého pak v Lošticích týž zástupce kustodův na vlastní útraty pátral po památkách ve mnohých okolních obcích, zejmena: v Doubravici, v Králové, ve Hlivicích, v Medli, v Dubicku, v Lukavici, ve Střelicích, v Litovli a j., po přednosti pak ohledal blízké Obersko. Výsledky těchto výprav po většině vypsány jsou shora. Ostatní pak věci vylíčeny budou později.

Sbírky muzejního spolku.

Od posledního výkazu rozmnoženy jsou sbírky muzejní následovně:

Památky pravěké darovali: P. A. Pecha, učitel v Kožušanech, časť bronz. spínadla, přeslen a železné předměty z Kožušan; vel. p. Tom. Kvapil, kaplan v Charvátech, zubří roh; vel. p. Ed. Lazenský, farář v Charvátech, popelničku z Charvát; slav. arch. spolek „Včela“ v Čáslavi: mnoho památek bronzových, kamenných, hliněných, koštěných a železných z Hrádku u Čáslavi; p. F. Fišer, měšťan ve Fryštáku, pravěké kopí železné, kosti pravěkého koně; vel. p. Fr. Knopp, farář v Těšeticích, velikou, úplně neporušenou popelnici z Těšetic; vel. p. M. Růžička, farář v Jakubovicích, 2 celé popelnice, pravěkou mísku a zpracovaný paroh, všecko z Mezic, pravěké roury, jichž upotřebeno při tavení železa, železnou rudu a vivianit, vše z Nákla; pí. Lucie Bakšová, choť nadučitele, 3 mlaty, 3 sekyrky a úlomky nádob, vše z Ořechoviček u Brna; p. dr. J. Wankel v Olomouci: bronzy a kamenné nástroje z Umrlčí jeskyně u Blanska, vykopaniny z Měnína, z Branovic a z Rudic, mlat z Náměště, kamenné nástroje ze Švedska; p. Jos. Štěpánek, stavitel ve Zbejšově u Slavkova, 2 bronzové náramky, 3 kroužky bronz. a hlavičku bronz. jehlice, všecko z pravěk. hrobu v Šaraticích; veled. p. P. I. Vurm, poslanec v Olomouci, žlábkový kámen, přeslen a závaží pravěké od svat. Václava v Olomouci; p. J. Krejčí, učitel ve Slatinkách (za souhlasu slav. tamní místní školní rady), celou řadu pravěkých památek, které poblíž nalezeny a ve škole místní byly chovány, zejména: 2 pěkné pohrobní nádoby, 2 hlin. šálky, 2 tégliky, přeslen, 3 mlaty a 2 klínky, pěkný celt bronz., kus bronz. nože a košť. jehlici; p. Jos. Vaněk, rolník v Březové u Litovle, bronzový palstaf, nalezený ve vlastní zahradě.

Historické památky. Pí. Ad. Pávková, hostinská v Křenovicích, darovala železné caňky koňské ze středověku; p. F. Fišer ve Fryštáku: středověký šíp a podkovy, skřípec pod koně.

Sbírka mincí i tentokráte značně jest zvětšena: veledůst. p. děkan R. Kašpar daroval 8 stříbr. mincí z nálezu staroveského a 1 měď. minci italskou; p. Fr. Pospíšil, hostinský v Tažalech, 8 stříbr. mincí; p. Josef Žitný z České Loděnice, tolar stř. z r. 1621.; p. J. Dostál z Mezic polský peníz Zikmunda kr. z r. 1623.; vel. p. M. Růžička, farář v Jakubovicích, 2 stř. a 1 měd. peníz; p. A. Pecha, učit. v Kožušanech, 1 stř. minci; p. Al. Grunt, učitel v Blatci, 2 měděné mince; p. dr. Fr. Pokorný, lékař v Olomouci, 1 stř. peníz a 4 mince měd.; vel. p. F. Vytopil, kaplan ve Slavoníně, 1 stř. peníz a 1

peníz pamětní; veled. p. Fr. Knapp, kanovník v Olomouci, 2 bankovky americké; p. Fr. Fišer ve Fryštáku: 25 stříbr. a 25 měd. mincí, 1 agnustek; p. J. Hanák z Kyselovic a p. J. Šäffer z Chropině po 1 minci staré; Jeho Jasn. kníže Arn. z Windischgrätzu 2 duhové misečky, napodobené podle jedné mince stradonické a a jedné moravské; veled. P. I. Vurm v Olomouci: 14 stříbr. a 14 měděných mincí; p. Moř. Hruban, právník ve Vídni, 6 stříbr. a 4 měd. mince; p. Jan Fiala, choralista v Olomouci, 1 stř. peníz a 1 pamětní.

Památek rukopisných spolku se dostalo: P. Fr. Fišer ve Fryštáku daroval rukopisy novější, mýtní tabuli fryštackou; p. dr. J. Wankel v Olomouci: listinu z r. 1678.; p. V. Brichta, kartáčník ve Vyškově, 2 cechovní listiny z r. 1760. i s pečetěmi.

Do knihovny muzejní darovali: P. dr. J. N. Woldřich, professor ve Vídni, své novější spisy archaeologické; p. dr. J. Wankel v Olomouci: dva šípy anthropologické; slavná ethnologická společnosť ve Washingtoně v Americe, prostřednictvím vysok. c. k. ministerstva kultu a učby, darovala muz. spolku 2 veliké svazky vzácných svých publikací; p. V. Spitzner, professor v Prostějově, květenu svou okolí prostějovského.

Z novějších předmětů a kuriosit darovali: P. Jos. Schönhöffer, měšťan v Lošticích, bambitku z franc. válek; p. Frant. Řezníček, učitel v Odrlicích, pivný vrub odrlický z r. 1799.; Fr. Fišer ve Fryštáku: karabiny z válek francouzských, svícen na dračky, starou dýmku, staré brejle, 4 staré konvičky majolikové, velikou sbírku poštovních známek všech států; p. J. L. Černý, jen. zástupce Slavije v Olomouci, ostruhu, podkůvku, přední a zadní podkovu z časů švédských, nalezené pp. Taufrem a Kolomannem u Pavlovic při Kojetíně; pí. Jos. Černochová v Olomouci: bambitku zvláštní soustavy, shotovenou r. 1578. L. Brantsem v Uněově, a španělku po neb. otci svém, p. Špačkovi, se stříbrným kutím; veld. p. P. Ignát Vurm, poslanec etc. v Olomouci, cínové náčiní, kratiknot a malovaná vajíčka z okolí klobuckého u Brna; p. J. Kramář, měšťan v Olomouci, několik starších tištěných obrazů; p. J. Fiala, choralista v Olomouci, část ostruhy, úlomek kamenné pokladny z r. 1594. od svat. Václava.

Také národního vyšívání moravského dary přibylo značně. Darovali: Pí. Frant. Vitásková z Charvát, vyšív. límce k rukávcům; vel. p. K. Řezníček, farář v Zubří, krásné staré vyšívání kostelní, 3 vyšív. čepce valašské a krásnou šatku na hlavu; p. Cyr. Babička, učit. ve Zlíně, vyšív. límce k rukávcům, vyšívání z úvodnice; veled. p. Fr. Knapp, kanovník v Olomouci, vyšív. límce k rukávcům; vel. p. Jos. Šimek, kaplan v Lidečku u Val. Klobouk, svatební čepec přes 50 let starý, rukávce, vyšív. šátek na oltář, vyšív. zástěrku, krásné přírámky různých způsobů, stánky a límce košilní; p. Šim. Hradil, učitel ve Věrovanech, mužskou kordulu, dva pásy mužské vyšívané a vydrovku; prostřednictvím p. J. L. Černého, gener. zástupce Slavije v Olomouci, darovala sleč. Filom. Smíčkova z Choliny, mužský pás, kordulku, dvě mužské vesty a kazajku; p. Jos. Vyhnánek, říd. učitel v Bílsku u Litovle, krásnou hanáckou úvodnici: p. Aug. Lužný z Hunčovic staré vyšívání po babičce.

Všem těmto štědrým dárcům a dárkyním spanilomyslným výbor muz. spolku díky vzdává co nejsrdečnější. Všeliké památky muz. spolku věnované zajisté opatrují se s úctou a vděčností, aby neporušené zachovaly se pokolením příštím.

Členstvo muz. spolku olomuckého.

Výkaz VII.

Za čtvrtletí právě minulého přistoupili následující členové. (Členové dopisující označeni jsou hvězdičkou.)

P. Appelt Vil., professor v Litomyšli.

P. Babica Tom. J., bohoslovec v Brně, p. Bach, MUDr. Václ., lékař a poslanec v Kutné Hoře, p. Baudyš J., poštmistr v Jaroměři.

Pí. Červinková Mar., roz. Riegrova na Malči.

P. Dočkal Jos., představený ve Vrbatkách, vel. p. Dusil Frant., kooperator v Praze, p. Duška Jos. v Josefově.

P. Felix J., odborný učitel ve Frenštátě, * p. Fišer Fr., měšťan ve Fryštáku u Holešova, vel. p. Foret Al., kooperator v Karlíně.

Sleč. Goldmannova Frant., učitelka v Ivančicích.

* P. Hoch J., starosta ve Hrubčicích, sleč. Hořínkova Kateř. a p. Hořínek Vojt., oba na Král. Vinohradech, p. Husník Hub., vrchní inženýr severní dráhy ve Vídni, p. Hybl Jos., řídící učitel ve Štěpánově.

P. Jung J., star. sládek na Hukvaldech.

P. Kaluža Jan, učitel v Šaraticích, * p. Kašpar F., účetní v Přerově, sleč. Klimešova Ter., učitelka v Ivančicích, vel. p. Kolář Leop., konsist. rada a farář v Zábrdovicích, p. Korab Jos., sollicitator v Židlochovicích, p. Kovařík Jan, professor

v Olomouci. p. Král Frant., učitel v Charvátech, p. Krejčí Jos., učitel ve Slatinkách, p. Krejčíř Alb., stavitel ve Zbejšové, p. Kretz Frt., učitel v Osove Bytýšce, vel. p. Křepinský Jul., katecheta v Něm. Brodě. * p. Kubíček Jan, učitel v Tovačově.

Vel p. Langer Leop. kooperator v Tovačově, p. Liěman Jan, medik v Drahotuších, vel. p. Liha Kar., farář v Lukově, vel. p. Lor Ant., katecheta v Příbrami.

Vel. p. Možný Jos., zámecký kaplan na Hukvaldech.

Slav. Průmyslová jednota v Prostějově.

P. Remeš Bedř., lékař v Příboře.

Sleč. Sittova Mar., člen česk. národ. divadla v Praze, sleč. Sittova Klem. v Praze. p. Skála Ed., ředitel cukrovaru v Prostějově, p. Smrčka Em., naduěitel v Šaraticích.

* P. Škrach, JUDr. J., koncipient v Litovli, veled. p. Šrůtek A. Jos., kanovník v Králové Hradci.

P. Talašek Rom., hl. učitel na paedagogii v Olomouci, pí. M. z Thuravy ve Varšavě.

P. Ugwitz Ant., odbor. učitel v Mor. Krumlově.

P. Vaculík Ed., učitel ve Frenštátě, p. Vaněura Jos., inženýr banky Slavije v Brně, vel. p. Weiss Ign., kaplan v Poličce, p. Vognar Kar., učitel měšť. školy v Poděbradech, * p. Woldřich, dr. J. N., professor ve Vídni, p. Volek, MUC. Jan, assistent porodnice v Olomouci, p. Worell Ant., pharmaceut v Příboře. veledůst. p. Vorlíček Kar., arciděkan v Kutné Hoře, p. Vyhnánek, MUDr. Alois, sekundář nemocnice zem. v Olomouci.

P. Zapletal Jos., dvorní rada a vrchní státní návladní v Brně, p. Zapletal Jos., kancelista okr. soudu v Prostějově, * p. Zeman M., varhaník ve Velké, p. Zelený V. V., hudební kritik v Praze.

P. Železný Alois, učitel ve Švábenicích. — Celkem přibylo 60 členů.

Dary. Její Veličenstvo, nejmilostivější naše císařovna Alžběta darovati ráčila spolku muzejnímu 200 zl. r. č., za kterýžto neocenitelný, milostivý dar laskavým prostřednictvím vysokého místodržitelství mor. a nejvyššího hofmisterského úřadu výbor spolku muz. jménem všeho členstva nejponíženější díky vřelé složil ke stupňům trůnu Veličenstva Jejího Bůh žehnej Jejímu Veličenstvu!

Zakládající člen spolku muz., p. J. Rychlý, velkostatkář v Jindř. Hradci, daroval 5 zl., slav. záložna v Tršicích 5 zl., vel. p. D. Deutsch, děkan v Kokorách 5 zl. Mimo to celá řada příznivců dary přispěla na zakoupení přepamátného stříbrného obrazu, v Dunaji u Lince nalezeného, o němž jsme se na stránce 99. č. 6. „Časopisu“ vzmínili. Uvedeme jména těchto dárců spanilomyslných později najednou, jakmile sbírka bude ukončena. Všem těmto dárcům štědrým buďtež díky vřelé!

Listárna. Abychom předešli možným reklamacím, upozorňujeme ctěné členstvo muz. spolku, že sice každý ročník „Časopisu“ o sobě činí samostatný celek a každý od jedničky počínaje o sobě také se stránkuje, že však číslování čísel „Časopisu“ bez ohledu na jednotlivé ročníky pořád vede se dále. Způsob tento jest nejvhodnějším při časopise, v němž často nutno táhnouti se ku statím dřívějším a poukazovati na illustrace již dříve uveřejněné. — Řádní členové spolku platí ročně 1 zl.; zakládajícím členem se stává, kdo buď najednou buď po částech zplatí 25 zl. r. č. Přihlášky přijímá pokladník spolku muz., pan MUDr. Frant. Pokorný, lékař v Olomouci, v Ostružnické ulici č. 10. — Dary všeliké pro sbírky muzejního spolku přijímá professor J. Havelka v Olomouci, na Blažejském náměstí, č. 5.

Za obsah zdělení svých po stránce vědecké odpovídají sami pp. auktoři.

„Časopis muz. spolku olomuckého“ o 1 až 3 arších ve lhůtách čtvrtletních vydává se jenom pro členy spolkové a sice zdarma. Členové řádní platí ročně 1 zl.; zakládajícím členem stává se, kdo buď najednou buď po částech zplatí 25. zl. r. č. Přihlášky přijímá pokladník p. MUDr. F. Pokorný, lékař v Olomouci.

Redaktor J. Havelka. — Nákladem muz. spolku v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma

ČASOPIS

Red. i admin. na Blažejském nám. č. 5. v Olomouci.

MUZEJNÍHO SPOLKU OLOMUCKÉHO.

Číslo 8. Vydáno v prosinci r. 1885.

Lebka lidská za pravěku.

Podává **dr. J. Wankel** v Olomouci.

Pokrokem vědy anthropologické vysvítá čím dále tím zjevněji, že k žádnému zůstatku po zemřelých lidstvo pravěké nemělo se tak zvláštně jako k lidské lebce. Podle všeho lebka od lidstva toho pokládána jest schránkou tajuplnou, ve které druhdy duše bydlela a do které každým okamžikem zase se mohla vrátiti. Takto jevila se lebka jakýmsi pojidlem světa duševního a hmotného a odtud asi pochází onen ostych, se kterým k lebkám nebožtíků pohlíženo, odtud však také ona surová pověrčivosť, se kterou pohané pravěcí zejména s lebkami nepřátel zabitých nakládali.

Stopy všeho toho dosti hojné zachovaly se nám ve zprávách dějepisců a jiných auktorů starých; také vyskytly se stopy takové v nejednom hrobě pravěkém a nedotknutých jich leží v archivu podzemním asi ještě mnoho, přemnoho.

Co se dějepisců dávních týče, uvádím předně Herodota († kol. r. 408. před Krist.), který v dějinách svých (IV. 65.) vypravuje, že Skytové z lebek úhlavních nepřátel padlých číše si robili. „Všecka kosť“, píše tento zpravodaj řecký, „pod obočím pilkou se odřízne, ostatní pak lebka očistí. Byl-li nebožtík chudobným, lebku toliko hovězí koží potahují a upotřebují; byl-li to však nepřítel vznešený, lbová kosť sice rovněž koží takovou se potáhne, ale vnitřek její hojně zlatem se obkládá a pak za číši slouží.“

Lebka lidská, jíž v pravěku upotřebeno za číši. Nalezená v Býčí skále u Adamova. 1/4 skut. velikosti.

Starší Plinius (23.—79. po Kristu) píše[1]) o jednom národě, který prý deset dní cesty severně od Dněpru bydlí a z lebek lidských popíjí, a totéž jinde zase vypravuje se o dřevních Gallech, o Langobardech, Germánech a jiných surových národech starověkých, u nichž zvyk takový tu onde dokonce až na začátek středověku se zachoval.

Silius Italicus, římský epik († r. 100. po Kr.), připomíná o Keltech[2]), že podobné číše si hotoví, zlatem vroubí a za příležitostí zvláště slavných

[1]) Hist. nat. VII. 22.

[2]) Punica. VIII.

z nich si připíjejí. O pravěkých Němcích pak Plutarch (k. r. 50.—120. po Kr.) dí, že pili z lebek nepřátel svých krev, aby si takto udatnosť jejich přivlastnili a rovněž starý přípitek Skandinavců a Dánů, tak zvaný Skal, ku lebce, za číši upotřebené, poukazuje.

Diodor Siculus (kol. r. 50. př. Kr.) a Strabo (66. př. Kr. — 24. po Kr.) zase vypravují, že staří Gallové nepřátelům padlým hlavy utínali; hlavy nepřátel vynikajících balzamovali, ostatní pak na číše přetvořené ve skříních uschovávali anebo jimi stěny svých příbytků ozdobovali.

Livius (59. př. Kr. — 17. po Kr.) pak vykládá, že Bojové lebku římského vojevůdce Posthuma, jehož mrtvola se v boji r. 216. před Kr. do rukou jejich dostala, na číši přepraviti a zlatem olemovati dali.

Paulus Diaconus († kolem r. 797. po Kr.) píše[3]) mimo jiné o langobardském králi Alboinovi, kterak z lebky krále gepidského, Kunimunda, jejž r. 568. po Kr. byl porazil a zabil, číši si urobil a samu choť svou, Rozamundu, dceru Kunimundovu, donutil, by z ní vína se napila. Číši tu Paulus Diaconus sto let později ještě prý sám viděl. Také o Skordiscích vypravuje Ammianus Marcellinus (kolem r. 410. po Kr.), že z lebek krev svých nepřátel pijí. Podobně o Krumovi, knížeti bulharském, který r. 811. po Kr. byzantského císaře Nikefora I. porazil a zabil, dí pověsť, že lebku císařovu na způsob číše stříbrem ozdobiti dal a z ní při hostinách popíjel a taktéž Kur, kníže Pečeněhů, jenž r. 972. po Kr. ruského knížete Svatoslava v boji skolil, lebky nešťastného protivníka pak jakožto číše slavnostní prý upotřebíval.

A takových zpráv i z pozdějších časů naskýtá se porůznu ještě více, jakož také o některých divokých národech naší doby, po přednosti o mnohých ostrovanech australských víme, že surovým zvykům toho druhu hoví dosud. Vdovy na azijských Adamanech a na Ohnivé zemi v Americe dlouho ještě po smrti svých mužů nosí lebky jejich na krku zavěšené.

Největší váhy ovšem, co se předmětu našeho týká, mají doklady přímé, doklady totiž z pravěku samého pocházející. A dokladů takových, jak jsem již shora naznačil, nalezeno v půdě zemské několik, čímž ony psané zprávy a pověsti potvrzují se valně. Na mnohých místech již vykopány byly lebky, umělým způsobem na číše a jiné nádoby přetvořené.

Tak uvádím předně lebku, z období sobího pocházející, která nalezena byla v jedné jeskyni hory Holefelsu ve Virtembersku[4]) a o níž Oskar Fraas první zprávu[5]) podal na veřejnosť. Jest to sice jenom lebka sobí a okolností tou také každý mystický výklad tohoto prastarého výrobku rukou lidských vyloučen; nicméně zjevno na lebce té dokonale, že jest nám tu činiti s výrobkem příbuzným oněm lebkám lidským, které na číše byly zpracovány. O tom aspoň nemůže býti pochybnosti, že holefelská lebka sobí člověku sloužila kdysi za nádobu ku nabírání nebo přechovávání nějaké tekutiny a služba ta byla tím důležitější, poněvadž si lidé tehdy hliněných nádob pořiditi ještě neuměli. Lebka holefelská na nádobu upravena byla s velikou bedlivostí, ač za nástroj k dílu tomu upotřebeno nepochybně toliko dolní čelisti medvěda jeskynního. Pahýly na čelní kosti jsou co možná na hladko odstraněny, přída lebky od dutiny mozkové oddělena, jakož i týlní hřeben uměle otlučen.

[3]) De gest. Langob. I. 27., II. 28.

[4]) Viz „Časopis", čís. I. 6. str.

[5]) Archiv für Anthropologie, díl V. 187. str.

Lidská lebka, které za pravěku zjevně jakožto číše bylo použito, nalezena jest předně u Gladbachu v okresu düsseldorfském, na pruském Porýnsku. Vyskytla se tu ve hloubi 1·25 m. uprostřed popelnic pravěkých. Jest tedy patrno, že přidána byla s jinými památkami nebožtíkovi do hrobu. Číše ta, již ve sbírce své chová p. Künen v blízkém Neussu, urobena jest tím způsobem, že vlastní mozkovici kolkolem, snad kamennou pilkou odřezali od ostatních částí lbových.

Jiná číše toho druhu Edmundem z Fellenberku na světlo vynesena byla z nákolí šatisského na jezeře Bělském[6]) ve Švýcařích. I ta jest velmi stará; nebo v nákolí řečeném našly se jenom kamenné nástroje a nižádné předměty z kovu, což zjevně poukazuje k době kamenné. Také nádobí hliněné, jež se zároveň se lbovou číší tou v šatisském nákolí vyskytlo, jest tak hrubé a primitivní, že podobného mu dosud nikde nenalezeno. Ze zvířecích zůstatků byly tu kosti dvou druhů vepře, kosti jelení, medvědí, losí, sobí, jezevčí, psí a skotí.

Lidská lebka, na číši přetvořená, z Bělského jezera ve Švýcařích.

Číše šatisská (vyobrazená na str. této) pořízena jest z tak zvané lebky široké, brachycephalní, jejímžto ukazovatelem[7]) jest asi číslo 80. Číše

[6]) Viz „Časopis", čís. V. 7. str.

[7]) Ukazovatelem (indexem) nazývají učenci, zabývající se měřením lebek, onen výsledek, který se vyskytuje, dělíme-li číslo, značící šířku lebky nějaké její délkou, měřenou od střední části čela k zadku lebky: $\frac{š}{d} = u$. Avšak podotknouti sluší, že při výsledku dělení tom ukazovatelem slují první dvě decimály. Při některých lebkách ukazovatel přestoupí i číslo 90, při jiných však zase nedovrší ani čísla 70. Podle většího, prostředního nebo malého ukazovatele pak rozeznávají se lebky široké, prostřední a úzké. Ostatně činí se rozdíly ještě jiné, jemnější, a lebkoměřiči doufají cestou touto stanoviti znaky, podle nichž z lebky nějaké lze bude najisto stanoviti původ co do národnosti; nebo u příslušníků téhož národu ukazovatel bývá celkem týž, kdežto ukazovatelé různých národů z pravidla patrně se různí. Posud ovšem kraniologie, ač velmi pokročila, k cíli tomu úplně ještě nedospěla. Nejvíce zásluh o pokrok kraniologie v době novější zjednal si Kollmann. Viz dílo jeho: Beiträge zu einer Kraniologie der europäischen Völker. Archiv für Anthropologie. Díl XIII. 2. 3. a díl XIV. 1.

ta obsahuje hořejší část lebky, od hrbolů čelních počínajíc až po zadní okrají týlní díry a byla ve směru vodorovném dosti souměrně od ostatní kosti lbové odražena. Dolní okrají kosti týlní ponecháno vyniklým a sloužilo nepochybně jakožto rukověť, za niž při nabírání nebo pití číše dobře se mohla držeti. Každým řádem viděti na číši zjevně práci lidských rukou.

Ostatně byla ještě jedna lbová číše v jezeře Bělském nalezena a sice drem. Grossem z nedalekého Neuvevillu, který také popis její vydal[8]) na veřejnosť. Na této lebce, na švě týlním viděti dvě dírky, jako na zavěšení pořízené; avšak dr. Gross míní, že dírky ty nebyly uměle vyvrtány, nýbrž že samy sebou povstaly vydrobením wormských kostek.

Jinou číši podobnou našli v Novém Braniboru, okresu starhradského v Meklenbursku, ve hloubce 1·25 m., když ve dvoře jednoho domu mrviště zakládali. Nález ten učinil Bruckner, jenž zároveň s lebkou v téže vrstvě ještě zvláštní předmět z čisté mědi, knoflíku podobný, vypátral. Že zkomolená lebka tato (viz vyobrazení na str. 157.) skutečně za číši sloužila, jest očividno. — Spodek lebky, na vyrobení číše této použité, kolkolem díry týlní uměle byl vydlabán a sice až po těleso kosti klínové; kosť skalná a bradaviční násadce dovedně jsou vyřezány. Ostatek a ci povrch celý upotřebováním hojným byl obroušen a uhlazen. Kosti obličejové a oblouky jařmové taktéž byly odňaty, any oba násadce kosti čelní dostatečnou byly oporou, aby číše dobře v rukách se mohla držeti. Zajímavo zvláště, že lebka na dvou místech čelní kosti a to při hrbolech čelních uměle jest provrtána. Obě dírky asi k tomu účelu byly udělány, aby číše na provleknutou šňůru mohla býti zavěsena.

Také Virchow, který zkomolenou lebku novobraniborskou blíže ohledal, obě dírky v kosti čelní tak si vykládá a lebku tu za zjevnou číši pravěkou prohlašuje. Řadí ji mezi tak zvané nižší lebky dlouhé a vyměřil ukazovatel její na 73. Číše ta prý jeví překvapující podobnosť s některými lbovými číšemi australskými, kdežto k oněm z jezera Bělského méně prý se podobá.

K těmto nálezům řadí se také jeden nález moravský, který jsem r. 1872. sám učinil v Býčí skále u Adamova, kdež v šedém pravěku jednou jakýsi vznešený pohlavár za veliké slávy a přemnohých obětí, i lidských, ku věčnému odpočinku byl uložen. Jest to nádoba (viz obr. na str. 153.) ze všech posud toho druhu objevených nejpěknější, jest to lbová číše podoby znamenité, jíž právem název tento přísluší.

Tato nádoba[9]) památná, naplněna jsouc spáleným prosem, ležela v rozsáhlé předsíni Býčí skály hluboko pod uměle snesenou hromadou pravěkých nádob, jak celých tak roztlučených, které pečlivě jedna na druhé byly urovnány a zbytky rozličných obětí obsahovaly. Ostatek i jinde po dotčené předsíni oběti různé vykopal jsem, tu a tam roztroušené. Avšak tyto posledňější sestávaly nejvíce z výrobků umělých, z bronzů, ze zlatých šperků, perel skleněných i jantarových, jakož také z náčiní různého. Méně mezi nimi nacházelo se obilí spáleného. Naproti tomu na oné hromadě, v níž číše spočívala, nejvíce nasypáno bylo obětí obilních, prosa, rži a ječmene; tu onde objeveny též spálené látky animalní, kusy masa a j. Jmenovitě se tu vyskytla též zvláštní obilná běl, spálená na

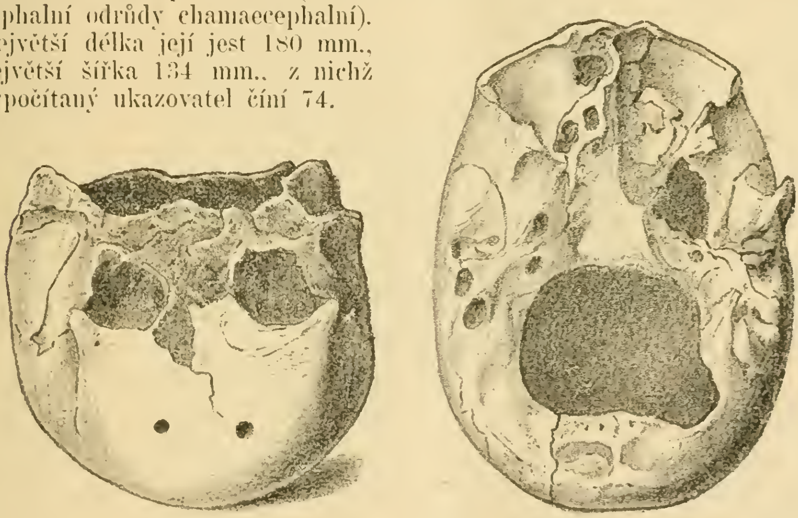
[8]) Zeitschrift für Ethnologie, díl IX. 131. str.

[9]) Nachází se nyní v císařském muzeji ve Vídni.

popel a později pak žárem docela vysušená, v níž drobnohledem zříti lze neobyčejně mnoho škroboviny.

Číše pravěká, v Býčí skále nalezená, sestává jenom z klenutí lbového, které vodorovně od ostatní lebky jest odříznuto. Řez veden byl skrze hořejší čelisť středem čelních násadců, dále pak sýtovou kostí zespod důlků očních a napříč kostmi jařmovými a potom prostředkem kostí spánkových vodorovně až ku prostřední části kosti týlní. Takovýmto způsobem povstala číše dosti forémná, které dobře upotřebiti lze bylo ku pití a nabírání tekutin. Držel-li číši tu někdo v pravé ruce, vložil palec do levého důlku očního a prst ukazovák do důlku pravého, kdežto ostatní tři prsty opíraly se o kosť čelní, tak že zručně číší mohl vládnouti podle libosti.

Lebka, z níž číše byla upravena, patřila člověku věku prostředního, snad nějaké ženské, k čemuž mírné násadce svalové, vodorovně sploštělé téměř a nepatrná tlouštka kostí lbových poukazuje. Nepochybně byla to lebka tak zvaná prostřední (mesocephalní odrůdy chamaecephalní). Největší délka její jest 180 mm., největší šířka 134 mm., z nichž vypočítaný ukazovatel činí 74.

Lbová číše, nalezená v Novém Braniboru v Meklenbursku.
Pohled s předu a ze spodku.

Co se doby týče, pochází číše z Býčí skály z časů mezi VII. až V. stoletím před Kristem, tedy z tak zvané doby hallštadtské[10]) čili starší doby železné. Dokazuje to alespoň ta okolnosť zjevně, že všecky starožitnosti[11]) v těchže vrstvách Býčí skály nalezené mají ráz památek hallštadtských.

[10]) V letech šedesátých objeveno jest nepochybně slovanské pohřebiště u Hallštadtu v Horn. Rakousích, tak bohaté na nálezy, že stalo se ve vědě anthropologické epochálním. Viz dílo: Dr. E. Freih. von Sacken, das Grabfeld von Hallstadt. Ve Vídni, 1868.

[11]) Podoby starožitností těch jsou vesměs takové, jaké z posledních století před Kristem vyskytují se po celé východní části Evropy střední a odtud na sever až do Skandinavije sahají; jsou to podoby, jež jakožto současné s hallštadtskými známe ze severní Italije, z Kraňska, z Korutan, ze Štyrska, z Tyrolska, Solnohradska, z Čech,

Dosti nesnadno jest rozhodnouti, jaké národnosti byl smrtelník, z jehož lebky číše jest udělána; byl-li příslušníkem téhož národu, jako pohlavár tu pohřbený, jako neboží lidé za příležitosti pohřbu toho obětovaní čili nic? Ohledal jsem všecky lebky ostatní v Býčí skále vykopané a vyměřením jich jsem shledal, že jsou všecky taktéž druhu prostředního (mezocephalní, odrůdy chamaecephalní), což jest oporou dosti vážnou pro názor, že jak člověk, z jehož lebky číše byla upravena, tak všickni ostatní, jichžto tělesné zůstatky se zároveň s číší tu objevily, k jednomu národu patřili.

Avšak, jaký to byl národ? Historikové, opírajíce se o zprávy některých auktorů římských a řeckých, o zprávy to nad míru chudičké, nejasné a porůzné, ovšem praví, že prý tehdy u nás Keltové bydleli. Avšak tvrzení to není než domněnkou docela libovolnou; vždyť z klasických auktorů ani jedním slovem nelze doložiti, že by Keltové kdy na Moravě byli obývali. A třebas ze starověkých dějepisců takž takž vysvítá, že Bojové několik století před Kristem v Čechách sídleli, není zase možno dokázati platně, že tito Bojové ku Keltickým národům patřili. Tak tu ve příčině Keltů jenom tolik jest jisto, kolik nestranný učenec Lindenschmiedt dokázal, že totiž neexistuje nižádných skutečných důkazů, že by Keltové v našich krajinách kdy byli se zdržovali. A jiní učenci zase již v minulém století pádnými důvody doložili, kterak dějepiscové řečtí a římští o pravěkých národech střední Evropy neměli žádných vědomostí a o nich nejvíce jenom podle doslechu nejistého psali, tak že jejich dotyčné zprávy plny jsou odporů a odtud také nesrozumitelny a pro studije ethnografické k nijaké téměř potřebě.

Co pak na takových základech, třeba s učeností sebe větší, historikové pozdější zbudovali, nemůže ovšem také míti ceny vážnější a nezbývá nám ani ve příčině Býčí skály vodítka spolehlivějšího, než čehož dosud anthropologie a předhistorická archaeologie se dodělala.

A když o tyto dvě vědy se opírajíce uvážíme, že lebky v Býčí skále nalezené jsou vesměs mezocephalní, tedy lebkám dřevních Moravanů podobné, a že ornamenty tamních starožitností, jakož ornamenty rázu hallštadtského vůbec, v národním vyšívání moravském velmi hojně se shledávají, dosti podstatným jeví se býti domnění, že nebožtíci (i onen, jehož leb na číši zpracována) druhdy v Býčí skále pohřbení, nebyli ani Keltové ani Germáni, nýbrž pravdojatně Slované.

---

z Moravy a Slezska, z Lužice, z Polska, z Uher a Sedmihradska a dále až k baltickému moři, a jaké Virchow i na dalekém Kavkazu, ve hrobech kobanských vypátral. A poněvadž se ve všech zemích tuto jmenovaných našly i četné slévárny a skladiště jak bronzových tak železných těchto výrobků pravěkých, vším právem můžeme tvrditi, že památky bronzové a j. tak zvaného rázu hallštadtského nebyly obchodníky cizími odjinud do střední Evropy přivezeny, nýbrž že tu vyrobeny jsou od domorodců, od příslušníků národů, kteří tu bydleli ode dávna a jsouce nepochybně vespolek ethnograficky příbuzni, mezi sebou čilé a mnohonásobné styky udržovali. Od nich pak prostředkem obchodu výrobky ty cestu našly do Evropy západní, severní a též na východ. Poslednější okolnosť právě Virchow dokázal na základě nálezů kobanských. On zcela rozhodně tvrdí, že bronzy kobanské buď po Černém moři buď po souši na Kavkaz přivezeny byly z jihovýchodní Evropy. Ovšem také připouští možnosť, že se tam dostaly z Malé Azije. — Celkem arci ve příčině této nemáme ještě tolik dokladů, jako bychom míti mohli, poněvadž východní končiny střední Evropy po stránce anthropologické málo dosud jsou proskoumány a mnohé i velkolepé nálezy bronzů a j., ježto náhodou tu byly učiněny, nevšímavostí přišly na zmar.

Na závěrek pojednání tohoto budiž mi dovoleno vzmíniti se o jedné lebce velice zajímavé, která ve Příkazích u Olomouce byla nalezena a péčí vel. p. Růžičky, nyní faráře v Jakubovicích, zachována od zkázy. Příkazy sousedí s Náklem, s týmž Náklem, které nákolím tam objeveným v naší archaeologiji pravěké nyní takové důležitosti nabylo; v obou obcích pak již velmi mnoho památek vzácných na světlo denní bylo vykopáno. Tak před málo lety dělníci, v příkazské cihelně hlínu kopající, narazili na pravěký hrob a našli v něm celou kostru, při níž vyskytl se též stříbrný náramek a zlatá spona. Za kovové tyto předměty žádali dělníci napřed náramně velkou záplatu, později pak je tajně prodali židovi. Lebka na štěstí zachráněna. Byla již rozpadlá a části její po různu ze země jsou vyzvednuty.

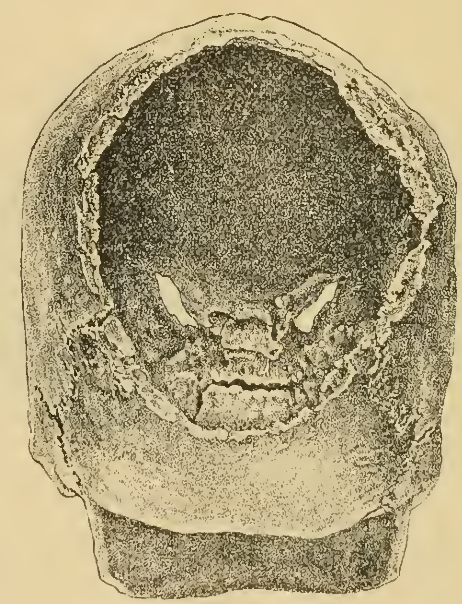
Pravěká lebka, nalezená v Příkazích u Olomouce. Pohled s boku.

Když jsem lebku zase sestavil, tu shledáno, že ze zadku čili týla jejího (viz vyobrazení na str. 160.) veliká část jest vyříznuta. Díra takto povstalá má podobu vejčitou; největší šířka její činí 98 mm., největší délka 120 mm. Okraje díry plochou svou sbíhají do vnitř lebky, jsou patrně staré a mají barvu hnědou. Na některých místech při okrajích těch viděti, že do lebky ostrým nástrojem bylo řezáno. Okolo celé díry pak zevnčí jest červenohnědá obruba, 17 až 25 mm. široká, která vniknutím krve do tkaniva kostního povstala, o čemž jsem se také lučebninami a drobnohledem přesvědčil.

Lebka patřila ženské, ještě ne 26 let staré. Že to ženská byla, vysvítá částečně ze spony a náramku ve hrobě nalezených, částečně jemný tvar lebky samé, nepatrné násadce svalové i podoba kosti temenní k tomu poukazují. O věku pak můžeme souditi z té okolnosti, že v hořejší čelisti

tak zvaný zub dokonalosti právě teprv prorážel, kdežto v čelisti dolejší ho vůbec ještě nebylo.

Lebka jest celkem malá a ještě menší odtud se zdá, poněvadž celá vypouklá část týlní jí schází, jak viděti na obrazci str. 159. Proto také jest velmi nesnadno určiti lebky té ukazovatel; avšak podle celého vzezření jest to tak zvaná lebka úzká (dlouhá, dolichocephalní), jejížto index asi číslo 74 nepřesahoval. Podle toho mohlo by se jistou měrou souditi na germánský původ, poněvadž lebky dřevních Germánů jsou nejvíce úzké. Avšak podoba lebek velkými dobami časovými se měnívá, zvláště tam, kde různolebí národové se stýkají. Tak na př. obyvatelé[12]) dolejšího Bavorska za století IV. až VII. měli ještě lebky převahou úzké; za našich časů však vyskytují se tamtéž lebky větším dílem široké. A podobným způsobem mohli západní Slované v pradávných dobách býti úzkolebci a teprv časem a účinkem pomíchání s cizími živly lebky jejich mohly se přetvořiti napřed na prostřední a později na široké. Názor ten ovšem vylučuje docela možnosť, že by západní Slované teprv v V. nebo VI. století byli se usadili v nynějších svých vlastech, což ostatně čím dále tím více se popírá a to právem. Naši předkové byli tu dávno již před narozením Páně.

Pravěká lebka příkazská. Pohled ze zadu.

Proto tedy také příkazská lebka, ačkoliv dolichocephalní, může přece býti slovanskou, a podobně má se to snad s jinými ještě lebkami úzkými, které v našich krajinách z pravěku zbyly.

Než, ještě jest nám zodpovídati otázku, k jakému účelu asi druhdy lebka příkazská odříznutím byla zkomolena? Jak známo, odhodlávali a odhodlávají se lékařové ve zvláštních případech otevříti lebku nemocného, aby z ní kostky, hnis, krev a j. odstranili a docílili takto uzdravení jinak nemožného. Otevření lebky děje se vyříznutím okrouhlé dírky pomocí zvláštní pilečky, trepan zvané, pročež také celý ten výkon lékařský trepanací sluje. Dlouho myslelo se, že trepanace náleží jediné dobám novějším; avšak r. 1873. na sjezdě učenců v Lyoně francouzský vědátor dr. Prunières a později učený Broca na základě celé řady lebek z pravěkých hrobů francouzských dokázali nezvratně, že trepanace dála se již za nedohledného pravěku. Broca domnívá se, že trepanace byla dvojí, trepanace vlastní a pohrobní trepanace. Při prvnější pohané pravěcí nepochybně ostrým škrabadlem kamenným lbovou kosť na místě jednom

[12]) Nepochybně dolejší země bavorská původně obydlena byla Slovany, kteří teprv později poněmčeni jsou. — Red.

tak dlouho odškrabávali, až dírku v lebce udělali a to za tím prý účelem, aby zlý duch, nemoc způsobující, z hlavy mohl vyjíti a uzdravení nastalo. Uzdravil-li se nemocný nebo žil-li alespoň ještě dobu delší, pak hojící se lbová kosť znenáhla zase se zalívala, což na takových lebkách viděti zřetelně. Lebky toho druhu mimo Francouzsko vypátrány byly také u Trupčic na Chomutovsku, v Býčí skále, v Bělském jezeře, v Treviru, u Dobrosolu a j.

Jinaká byla trepanace pohrobní. Ta dála se podle mínění Brocova buď na lebkách nebožtíků, kteří podle pohanských pověr ve hrobě neměli pokoje, buď na lebkách lidí těžce umírajících, aby duše schránku tělesnou prý snáze mohla opustiti. Rozumí se, že na lebkách, za takovým účelem trepanovaných, nepozorovati žádného hojení se kostí porouchaných. Také Virchow, který — mimo jiné — dvě slovanské lebky se spánkovými[13]) kroužky, u Müncheberku v Braniborsku nalezené, po této stránce proskoumal, ku podobným názorům dospěl.

Znamenitý učenec polský pak, Kopernicki ohledav důkladně několik trepanovaných lebek ajnoských od Bajkalského jezera v Aziji, nabyl přesvědčení, že při trepanaci pohrobní druhdy nejednalo se než o získání amuletu[14]) závěsného nebo vůbec o zachování trvalé památky po zemřelém. Tak vysvětluje se též, proč Prunières zároveň s lebkami trepanovanými výkrojky kosti lebeční s dírkami závěsnými nacházel a proč z některých lebek trepanovaných celé mískovité číše byly odkrojeny.

Zvláště významnou ve příčině této jest číška, z dětské lebky vyříznutá, jež nalezena byla na hradišti Stradonickém a kterou p. Lehmann v Praze ve sbírce své chová. A možná dosti, že právě za týmž účelem také příkazská lebka jest trepanována. Stejnoměrným odříznutím celé téměř týlní části lebky té povstala zajisté mískovitá číše dosti veliká a hluboká, že hodila se ku potřebě rozmanité. Ovšem možno a také velmi podobno jest pravdě, že jednalo se tu jediné o získání amuletu nebo o památku po milé zemřelé.

O geologických poměrech Moravy a Slezska.

Širším kruhům podává Jos. Klvaňa, gymn. učitel v Uh. Hradišti.

IV. Druhohory.

Útvarem Permským, o němž posledně byla řeč, končí se prvohory a začíná doba druhohorní.

Jediný pohled na řadu vrstev z mladší této doby objeví nám, že celkový ráz jejich, jakkoliv v některých krajinách sotva znatelně z vrstev doby prvohorní vznikají, velice od těchto se liší. Vápence jsou druhu zcela jiného, rovněž i pískovce, které neobyčejné mocnosti tu dosahují, nejsou podobny pískovcům starším; vše celkem jest světlejší, řekl bych skorem veselejší, oprotiv pošmurným šedým a tmavým skalám dřívějším.

Že také rostlinstvo a zvířectvo ve mnohém od květeny a zvířeny dřívější se liší, dá se předvídati. A jest tomu tak skutečně. Stromovité

[13]) Viz „Časopis. č. III. 128. str.

[14]) Pověra, že takové amulety zvláště nemocným prospívají, místy až do novějších dob se udržela.

tajnosnubné rostliny věků předešlých ustupují do pozadí a vedle cykasovitých a sosnovitých bylin objevují se již i rostliny dvouděložné. A mezi zvířaty vidíme dle zbytků a otisků netoliko obrovské obojživelníky, ještěry a želvy, než i zástupce nejvyšších řádů zvířecích — ptáky ba i ssavce[1]).

Vše tedy blíží se v druhohorách víc a více ku poměrům nynějším. Slovutní geologové č. zeměznalci rozdělili dobu druhohor na následující tři útvary: na Triasový č. kamenosolný, jurský a křídový.

Útvar triasový č. kamenosolný, v jehož vrstvách na mnohých místech, hlavně v tak zvané Solní komoře a krajinách okolních mnoho slaných jílů se nachází, z nichž vyluhováním a následujícím na to vyvářením vody slané, bílá krupičnatá sůl se dobývá, — útvar ten u nás, ani na Moravě ani v Rakouském Slezsku, ba ani v Čechách vyvinut není.

Ve Slezsku Pruském arciť rozšířen jest a to v území od Odry mezi Opoljem a Kozlím na východ až do okolí Krakovského a obsahuje ve vrstvách svých proslavené naleziště rud zinkových a olověných a mnohých vzácných nerostů u Trnovic (Tarnovice). Také na Slovensku na vých. a již. svahu Karpat, s útvarem triasovým se často setkati můžeme nejblíže tuším v okolí Jinovce u Beckova a u blízké Drietomy nad Váhem, kdež ve slínech triasových, červené břidlice, křemenné slepence i pískovce útvaru toho uloženy jsou.

Co jest příčinou, že v nynějších zemích koruny české není útvaru triasového? Laskavý čtenář snadno nedostatek ten objasní si tím, že v době kamenosolné Čechy, Morava i Slezsko nynější nad moře vyzvednuty byly a zůstaly. Teprve v době útvaru jurského ponořila se východní polovice krajin těch pod hladinu a tak vyvinuly se vrstvy útvaru jurského na Moravě a vých. Slezsku. Do Čech zasahoval jen na severu nepatrný záliv moře toho a zbytky jeho v úzkém vápencovém proužku u Kyjova a Zeidleru (záp. od Rumburku) nám se zachovaly.

Útvar jurský.

Útvar ten pokřtěn byl tak od geologa francouzského d' Orbigniho a sice dle pohoří jurského, v němž nejkrásněji vyvinut jest a to jak ve francouzsko-švýcarské tak i ve švábské i frankické Juře.

Rozděluje se pak útvar ten na tři rozdílné stupně, kteréž na základě místních názvů na hlavních nalezištích tato všeobecně užívaná jmena obdržely: Nejspodnější Lias (čti Lajas), střední Dogger a svrchní Malm. Místy, hlavně ve Würtembersku stupně ty i dle barvy rozeznati možno i rozlišuje se pak Jura černá (Lias), hnědá (Dogger) a bílá (Malm)

Ponořování se Moravy a Slezska pod hladinu mořskou počalo, jak se zdá, již v prvním oddíle jurském, arciť v částech nejvýchodnějších, neboť ve Vlárském průsmyku a blízkém Považí leckdes stopy Liasové dokázati se dají. Ponořování se šlo na to dále na západ v době Doggru, a v době Malmové, které skorem všechny Moravské vrstvy jurské patří, sahalo moře přibližně, z Rakous dolních přicházejíc, po čáru vymezenou místy: Mikulovem, Brnem, Blanskem, Hranicemi, Štramberkem, Místkem, Těšínem, Skočovem, odkudž čára pobřežní do Haliče se táhla.

[1]) Stopy obrovského ptáka bahenního Brontozoum v Triasu americkém a zbytky ssavce vaknatého Microlestes v Triasu würtemberském a j. v.

Řekli jsme, že hranice ta jest přibližná a to proto, poněvadž usazeniny a sraženiny moře jurského, kteréž východní polovici Moravy a Slezska zaujímalo, daleko do Polska[2]) zasahovalo a přes nynější moravské Karpaty do Uher se rozprostíralo, na jih pak a východ přes Rakousy s mořem Bavorským a dále švýcarským, na sev. svahu Alp se rozprostírajícím spojeno bylo: že zbytky moře toho většinou odnešeny byly. To, co z nich zůstalo, jen útesy a kry ostrůvkovité bývalých vrstev jurských jsou, jež jako hraničníky ne příliš bezpečné někdejšího moře z mladších vrstev vyčnívají nebo nad staršími uloženy jsou. O jurském útvaru pobřežním u nás skorem ani řeči není.

Výkladu ku odnešení vrstev jurských dosud nikdo nepodal, poněvadž výklad ten s jistotou naprostou podati se ani nedá. Proč nebyly odnešeny vápencové vrstvy devonské, mnohem starší, proč nebyly odnešeny vrstvy jurské všude? Těm, kdo viděli čistý vápenec z hor Pálavských nebo vápenec Štramberský, kteréž z útvaru jurského jsou, a porovnají jej s vápencem devonským, arciť napadne, že čistější vápenec jurský asi snáze se rozpouštěl, než znečištěný devonský. Také snad vliv doby, v níž odnášení vrstev jurských se dělo, byl mohutnější. To vše ale jen domněnky jsou. Také nelze říci, kdy odnešení to se dálo. Nesouvisí snad ono neobyčejné přeházení vrstev eocénových na Moravě východní, o němž později bude řeč, s odplavením podložných vrstev vápenců jurských? Že útvar jurský byl na celé východní Moravě rozšířen ještě za starších třetihor, nasvědčují kusy jurského vápence ve slepencích eocénových na rozmanitých místech rozšířených.

Začneme-li Moravu od jihu prohlížeti, najdeme útesy, ostrovy i ostrůvky jurské[3]) na těchto místech:

Severně od Mikulova představují nám vápencové vrchy Pálavské, proslavené vínem a divokrásnou svojí romantikou, nejjižnější náš útes jurský. Vápence útesu tohoto, ležící na místech vyšších, jsou barvy světlé až bílé. Místy jsou proloženy partiemi dolomitickými. Pod nimi jest pásmo slínité se zkřemenělými zkamenělinami, (kteréž poukazují na Oxfordské pásmo Malmu). Slíny ty jsou snad zbytky z dob, kdy kraj teprv ponořovati se počínal pod hladinu, kdy břehy byly poměrně blízky a usazení částiček pevných, ve vodě rozptýlených, možným. Na některých místech pohoří Pálavského, na vrcholech a východních úbočích dají se stopovati zbytky pozdějšího útvaru křídového, které snad nejjižnějším cípem českého útvaru křídového, na Moravu vnikajícího, jsou. Slínové vrstvy a snad dutiny ve vápencích zdejších, který také jeskyně tvoří (jesk. Turoldova) jsou příčinou, že mnohdy domky na stráních vystavěné se snižují, trhají, že rokle se otvírají atd. Ve století minulém zjevy podobné častěji se opakovaly.

Dále na sever vyskytují se zbytky jurského útvaru jako oblázky v okolí Těšan vých. od Židlochovic.

[2]) V Polsku začínají souvislejší okrsky jurské; z těch znamenitější jest onen, jenž zaujímá ploché výšiny mezi Krakovem a Častochovem. Památný Wawel, mohyla Kosciuszkova i známý klaster Bielanský u Krakova stojí na podkladě jurském.

[3]) V Dol. Rakousích nejbližší jsou u Ernstbrunnu a u Vídně (St. Veit, Lainz, Hietzing).

Východně u Brna vystupují jurské skály ve třech pahorcích a sice v Nové hoře vých. od Juliánova, kteráž z celistvého šedého vápence a spodnějšího dolomitického vápence se skládá, ve východnější Stránské skále ze zrníčkovitého vápence, plného zkamenělin (pásma Oxfordského) pozůstávající, a na „Švédských šancích“, jihovýchodně od blízké Slatiny (Latein).

Větší a zajímavější ostrůvky útvaru jurského nalézají se jihových. od Blanska a sice u Olomučan (až za Děravku), u Rudic a dva menší mezi silnicí Křtinsko-Adamovskou a Babicemi. Vrstvy jurské uloženy jsou dílem nad syenitem, dílem nad vápencem devonským a v trychtýřovitých jeho prohlubeninách.

Nad syenitem rozkládají se vrstvy hnědého nebo modravého vápence, obsahující vrostlice křemenné, pazourkové a kousky syenitu a patří podle četných zkamenělin, jichž v lomu východně od továrny na hliněné zboží u Olomučan mnoho se naskytá, střednímu oddílu Jury — Doggru, jako jediný jeho zástupce na Moravě.

Vyšší jurské usazeniny, již Malmu patřící, mocnosti velmi různé, vyplňují doliny i trychtýřovité prohlubeniny podložného vápence devonského a nabývají tím, co do svého uložení, zvláštní rozmanitosti.

Nejnižší vrstvy toho oddílu ukládají se z dola nahoru většinou následovně: Na vápenci devonském leží obyčejně žlutý až černý na mangán bohatý jíl písčitovápenatý, skalnice zvaný. Nad ním jsou vrstvy rudonosné, obsahující hlinitý hnědel s útržky více méně velkými hnědele čistého, velmi vydatného. Vrstvy tyto rudonosné jsou předmětem čilého dolování, jehož výtěžek tavírny Blanenské a Adamovské spracovávají. Nad vrstvami rudními uloženy jsou bílé nebo žlutavé tučné jíly t. z. „brusnice“ přecházející nahoru na některých místech v pórovité žlutavé písečnaté „škrobovice“. Nejvýše leží hlíny bílé nebo žlutavé, „bíliny“ zvané, v nichž uloženy jsou rozsáhlá ložiska, rozmanitě silná, jemné hlíny, kteréž zdejší továrna používá ku pěkným pracím hrnčířským, na ohnivzdorné cihly atd. Tyto vrstvy známy jsou také ode dávna zvláštními konkrecemi rohovce a křemene a jsou často plny zkamenělin: korálů, ježovek, mlžů atd. V konkrecích a geodách křemenných obyčejně pěkné drůzy amethystů, křemene, dále chalcedon, kašolong atd. se naskytují.

Že zdejších rud železných již v dobách pradávných se užívalo, dokazují zbytky předvěkých tavíren dr. Wanklem v lese mezi Rudicemi a Habrůvkami objevené.

Další ostrov jurský nalézá se jihozáp. od Kroměříže u Cetechovic, v pískovcích starších třetihor a vápence jeho patří nejnižšímu oddílu Malmu čili t. z. pásmu Oxfordskému. Vrstvy nejspodnější mají zkameněliny, které upomínají na některé vrstvy jurské v Alpách, Doggru patřící. Vápenec ostrůvku Cetechovického jest zarudlý, zelenavě a šedě skvrnitý a obsahuje ve spodních svých vrstvách pěkné zkameněliny hlavně amonity. Za dob dřívějších naskytaly se tu mohutnější lavice vápence modrošedého a žlutozeleného, jako pěkný mramor ku pracím kamenickým se hodícího. Mramor ten lámal se zde již kolem r. 1650., u větší však užívání přišel asi od r. 1680., kdy tehdejší arcibiskup olomucký Lichtenstein z lomů zdejších mramor ku ozdobě nově budované

a r. 1690. dostavěné residence biskupské v Kroměříži, v níž o prázdninách letošních památná schůze císařů se dála, lámati počal. I použito ho potom na oltáře a ozdoby v dómu olomuckém, na sv. Kopečku u Olomouce, u sv. Jakuba v Brně, ve farním kostele Uh. Hradištském,[1]) ve Vídni atd.

Od ostrovu Cetechovického není většího komplexu jurského až po Štramberk. Menší okrsky vápenců, takměř jen kry vápencové, najdeme mezi Zámrskem a Skaličkou u Hranic, v jihových. stráni vrchů Pohoře u Jasenic (při Val. Meziříčí), na hoře sv. Ignáce u Nov. Jičína a na vrchu „Hůrce" severozáp. u Štramberka. První z ostrůvků nalézá se velmi blízko Hranických devonských vápenců (u „Propasti" a Černotína) a bylo by záhodno zjistiti, zda k nim nepatří. Že známé Kurovické vápence u Tlumačova nepatří útvaru jurskému, jak se dříve za to mělo, dokázal na základě zkamenělin Dr. C. Peters a přiřadil je ku vrstvám křídovým, o nichž příště řeč bude.

Štramberský ostrov jurský zasluhuje jméno opravdového útesu a všechny výšiny: „bílá hora, skalky, zámecký kopec s památnou štramberskou trubou č. kulatinou na 40 m. vysokou a rovněž památná hora Kotouč, jež romanticky položené městečko Štramberk obkličují, patří ostrovu tomu.

Od doby, co založeny v Kotouči (na straně jižní) velkolepé lomy vápencové, dodávající pěkný vápenec saturační cukrovarům, zejména však příměs ku tavení rud do železáren Vítkovických u Mor. Ostravy, obživly tiché jindy skály zdejší velice. Zajímavosť jich pak i přes průmyslný ruch, do dřívější poezie jejich všednosť vnášející, v době novější vzrostla. Jelikož se při lámání vápenců na rozkaz vyšší ku zkamenělinám bedlivě přihlíží, nashromáždil se hlavně ve Vídni velký materiál vědecký z doby jurské. Ale i z dob pozdějších, ze čtvrtihor nalezeny prof. K. J. Maškou v jeskyních do Štramberského vápence zahloubených (v Šipecké a čertově díře a psím Kostelíku), zbytky tak památné, že vzbudily interess celého světa učeného. Poukazujeme tu na příslušná pojednání prof. K. J. Mašky v Muzejníku našem: Pravěké nálezy na Štramberku čís. 1. a „čelisť předvěkého člověka Štramberského v čís. 5.

Vápenec zdejší jest bílý nebo šedavý a narudlý a patří již nejvyšším stupňům přechodního útvaru mezi jurským a křídovým, tak zvanému Tithonu, kteréžto nejvyšší stupně jurské vůbec nejprvé zde poznány a proto vrstvami Štramberskými nazvány jsou.

Menší ostrůvky stejnodobého vápence jsou také v okolí Štramberském známy. Mimo uvedené na západě od Štramberka, naskytují se směrem východním u Tiché, Rychaltic, Fryčovic, Palkovic, Chlebovic a Místku na Moravě, ve Slezsku pak Těšínském u Janovic, Sedliště, Sebišovic, Trlička, Koňákova, v okolí Těšína (Kocobenc) a Skočova (Vilamovice) a j. U Kopřivnice, vých. od Štramberka, zastoupeny jsou zvláštním rudým úlomkovitým kamenem. Do Haliče stopovati se dají u Raděchova, Ročin a Inwaldu, kdež obsahují peckovitou a slepencovou odrůdu Štramberského vápence, bohatou na zkameněliny. Nejbohatší naleziště na jurské zkameněliny v okrsku Štram-

[1]) Také pěkná socha p. Marie na Marianském náměstí v Uh. Hradišti i umělecky dosti zajímavý podstavec její jsou z Cetechovického mramoru.

bersko-Těšínském jsou Štramberk, Kopřivnice, Tichá, Chlebovice, Koňákov, Vilamovice a Kocobenc.

Ze zkamenělin těch poznáme, že moře jurské hojně oživeno bylo hlavonožci amonitovými tvarů překrásných, plži tvarů velezajímavých a ježovkami. Korály tvořily v moři tom pravé útesy a četné ryby proháněly se ve vodách. Vedle toho vynikají v jurské době zvláštní obrovští, jako velryby velcí mořští ještěři k. p. Ichthyosaurus a Plesiosaurus, v nichž máme jakýsi přechod od ryb ku plazům. Těch zbytky se arciť na Moravě a Slezsku dosud neobjevily. Jaká zvířata na suchu v dobách těch žila, poznáváme nejlépe z cizozemských nálezů. I setkáváme se tu s krokodily (Teleosaurus, Geosaurus a j.) především pak s velezajímavými letavými ještěrkami s křídly netopýřími (Pterodactylus) a se želvami, ptáky a četnějšími ssavci. Nejznamenitějším nálezem ve vrstvách jurských a to ve známých lithografických vápencích Solenhofenských v Bavořích (r. 1861.) zůstane arciť Archaeopteryx, pták, jenž ještěřím svým ocasem tvoří přechod plazů ku ptákům a jehož první otisk koupilo muzeum brittické za 12000 zl.!! Otisk druhý a dokonalejší nalezen teprv po dvaceti letech. — Pterodactylové jsou hojnější a stojí jeden otisk 400—1500 zlatých, dle zachovalosti své.

Rostlinstvo doby jurské patřilo hlavně sosnovitým a cykasovitým, pak kapradím, stromům lilijovitým a Pandanovitým. I traviny šáchorovité a bambusovité hojně rostly.

O užitečnosti útvaru jurského mluvili jsme při jednotlivých nalezištích Moravských. Nejvíce užitku poskytují arciť zmíněné, Malmu patřící vápence Solenhofenské v Bavořích, v nichž světoznámé jsou založeny lomy na lithografický vápenec a dlaždičky, pod názvem Kehlheimských tuším známější.

Moravské boudnice.

Podává **Vlasta Havelková** v Olomouci.

Zajímavý druh národního vyšívání moravského jsou tak zvané kútní plachty neboli boudnice. Jsou to plachty široké, uprostřed po délce své buď vyšívaným pruhem, buď krajkou nebo též tkaným pásem opatřené. Někdy bývají boudnice a to hlavně slovenské od prostředního pruhu počínajíce v celé dolní polovici vyšity a na dolním okraji pěknou krajkou lemovány.

Boudnice dříve po celé Moravě v žádné rodině nesměla scházeti; neboť bylo všeobecným zvykem zavěšovati ji kolem lůžka šestinedělek. Jakmile žena přišla do neděl, upravil se totiž tak zvaný kout. Lůžko postaveno jest do jednoho rohu světnice, plachta boudnice za očka zavěšena na trámy stropu tak, že vyšívaný pruh vodorovně prostředkem plachty se táhl a lůžko boudnicí úplně ukryto bylo. Místo takto upravené slulo kout, a význam názvu toho zachoval se posud. Po dnes říká se „žena jest v koutě", ač zvyk zavěšovati boudnici u nás — mimo některé kraje na Slovensku a Valašsku moravském — již úplně vymizel. Dříve, ještě asi před dvaceti roky, každá matka moravská kromě úvodnice dceři své též boudnici vyšívanou do výbavy pořizovala a větším dílem každá dcera přízi na kútní plachtu si sama upředla, sama plátno si utkala, sama boudnici vyšila i krajku k ní urobila.

Kout zavěšený boudnicí bylo místo matce posvěcené a nikdo mimo lékaře, kmotry a posluhující ženy nesměl bez dovolení matčina za boudnici vkročiti, ba ani pohlédnouti. A také šestinedělka jinudy z koutu do světnice nepohlížela než onou krajkou podél v prostřed koutnice všitou nebo oním pruhem místo krajky do téhže míst vsazeným a obyčejně prolamovanou prací neboli tak zvanými hrachůvkami opatřeným. Takto podle pověr lidových nemohlo matku nic zlého potkati; nebo jenom skrze krajku a vyšívaný na boudnici pruh mohla prý matka blížící se můru uzříti a sebe i dítě v čas uchrániti, aby jim lítice ta neuškodila. Po tu dobu, co v koutě trvala, šestinedělka každá nařizovala svým domácím bedlivě, aby každou ženu cizí, která by do domu přišla, vlídně přivítali a pohostili; vždyť mohla to býti sudička mocná, která podle pověry běžné určovala budoucnosť novorozeňátka. — Boudnice dotud kout zachraňovala, dokud žena nešla na úvod. Po úvodě teprv kútní plachta opět jest složena a pečlivě uschována. Zemřela-li žena v nedělích, obyčejně nebožku boudnicí zakryli a v některých krajinách, jako na moravském Valašsku po dnes se děje, do boudnice zaobalenou ji pohřbili. Zemřelo-li však dítě před úvodem, vzala matka boudnici s sebou k úvodu, majíc ji pod paždí zaobalenu.

Zavěšovati lůžko šestinedělce bylo zajisté zvykem velmi chvalitebným a svědčí zvyk ten o jemnocitu našich předků. Zavěšením lůžka nejen žena a dítko chráněny byly před průvanem a světlem příliš ostrým, nýbrž i ukryty zrakům cizích lidí, čímž šetřeno dobrého mravu.

Nyní arci již není boudnice tak potřebnou, nyní kdy matka snadno umístěna býti může ve zvláštní světnici; ale druhdy, kdy ještě naši předkové žili po zádruhách a více rodin v jedné jizbě veliké bylo pohromadě, tehdy bez boudnice obejíti se nemohli. Nicméně nebyly boudnice přece nikdy předměty všedními, to dokazuje pečlivé, ba někdy až nádherné na nich vyšívání. Vyšívání to po mnohých stránkách stojí v popředí moravského národního vyšívání vůbec a jest patrným důkazem, že ve slovanských rodinách žena, zvláště pak matka ode dávna měla postavení čestné, že požívala úcty, jako snad u žádného jiného národu, což zároveň k neobyčejné kulturní pokročilosti předků našich poukazuje.

Nuž, a jaké jest vyšívání na boudnicích neboli koutních plachtách moravských?

Nejdříve pohlédněme na b o u d n i c e h a n á c k é. Boudnice hanácké, co se týče vyšívání, neliší se mnoho od úvodnic hanáckých, které jsem již dříve v listech těchto popsala. Nejvíce asi oba druhy rozlišují se tím, že květy č e r n é, které úvodnice hanácké zvláště charakterizují, na boudnicích hanáckých úplně scházejí. Celkem pozorujeme na boudnicích hanáckých dvojí druh vzorů vyšívaných, druh starší a druh novější. Starší vyšívání vyniká velmi pěknými tvary ornamentálními a sice jak květinovými tak geometrickými a neméně oplývá technikou v pravdě umělou. Novější vzory postrádají již úplně ornamentiky a přestávají na pouhém napodobení květin a předmětů z přírody rostlinné vůbec. Také technika vyšívací na novějších těchto boudnicích hanáckých jeví úpadek zjevný. Druh ten boudnic bývá buď červenou přízou nebo berlínskou vlnou barvy zelené, červené a žluté vyšit a nevkusným pruhem na stroji tkaným opatřen.

Co do podrobností viděti na starších boudnicích hanáckých vkusně sestavené a důmyslné ornamenty květinové, zvonky, jablíčka a lístky

jejichžto plochy vyplněny jsou roztodivnými vzorky geometrickými, vyplněny buď čárkami šikmými, buď kostkami, čtver- a trojhrany, zoubky a mnohými tvary jinými. Ale též celé samostatné pruhy bývají na starších boudnicích hanáckých výhradně geometrickými vzory vyšity. V takových pruzích shledáváme nejvíce krokvičky (trojhrany) vyplněné čárkami a z venčí okrášlené točinkami. Jinde zase viděti zoubky naproti sobě postavené, sekáče, kostky a jiných forem hojnosť. Toto i jiné starší vyšívání na boudnicích hanáckých bývá buď režným, buď bílým hedbávím, někdy i přizou provedeno.

Jako úvodnic tak i boudnic na Hané nyní již se více nepotřebuje. Jenom stařeny, ctihodné a dbalé zvyků dávných a mravů, památky tyto zachovaly nám z lepších dob.

Jinak jest na moravském Slovensku. Tam, jako mnohé jiné stránky staroslovanského života i užívání boudnic na mnoze až do dnešního dne se zachovalo.

Také při boudnicích slovenských co do úpravy a vyšívání veliký rozdíl pozorovati mezi staršími a novějšími.

Starší boudnice slovácké jsou úpravy velmi rozmanité a rozděliti se dají na trojí druh: předně na boudnice takové, které vložkou krajkovou, úzkým vyšíváním obroubenou, opatřeny jsou, dále na boudnice jen vyšívaným pruhem opatřené a konečně na takové kútní plachty, které v celé dolejší polovici své vyšity bývají. Vyšívání na starších boudnicích slováckých jest tak mnohotvarné, že skoro každá boudnice jiný způsob jak ve vzorcích tak v technice vykazuje. Na takových plachtách koutních, které krajkovou vložkou opatřeny jsou, bývá vyšívání na obou stranách krajky jen úzké a vzorů geometrických. Stehové kvítky (neboli, jak chybně se říká, Holbeinova*) technika) jsou tu bohatě zastoupeny. Krajkové vložky v boudnicích slováckých jsou vlastní prací lidu slovenského, větším dílem buď drhané buď síťkované, jemné jako pavučina a krásně vyšívané a to všemi druhy stehů, kterými jen technika vyšívací se vykázati může. Také ten druh starších boudnic slovenských, na nichž není krajkové vložky, nýbrž jenom pruhu vyšívaného, ozdoben jest co do vyšívání toliko ornamenty geometrickými, které neméně rozmanitostí svou a technikou umělou vynikají. Tu jsou vzorky (formičky) na kalíšky, na srdce, stromky, hrušky, na křivé panny, na půl růže, na rozmarinku, na hvězdy a jiných bez konce. Mohla bych zajisté na sta rozmanitých podob (formiček) těch napočítati, podob, které švarné naše Slovčenky vesměs samy si vymýšlejí, beze všelikých vzorků a bez kreslení jen podle nití na plátně vyšívají a sice buď nebílenou přizou buď hedbávím obzvláště barvy černé, modré nebo bílé.

---

*) Název „Holbeinova technika“ pochází od pí. Em. Bachové, ředitelky ústavu pro vyšívání ve Vídni, která slovem tím pojmenovala vyšívané stehové kvítky, jaké velmi hojně vyskytují se na obrazích německého malíře Holbeina († 1543.) Ona domnívala se, že jest to zaniklý již způsob vyšívání staroněmeckého. Ale technika Holbeinova jest vynálezem Slovanů, technika ta zejmena byla dávno a dávno známa na Moravě (sbírka muz. naše obsahuje jedno takové vyšívání slovenské ze začátku 17. století) a Slovačky naše dovedné posud znamenitě „stehové kvítky“ umějí vyšívati. Nepochybně Holbein slovanské vyšívání znal a na obrazích svých toliko napodobil. Alespoň v Německu nikde po stehových kvítkách není stopy. Neříkejme tedy „Holbeinova technika“, nýbrž držme se názvu vlastního, starého „stehové kvítky“.

Třetí druh starších boudnic slovenských, jak jsem již podotkla, jest ten, při němž celá dolejší polovice plachty koutní bývá vyšita. Tu převládají již vedle geometrických ozdob ornamentované květy, pestrobarevnou přízou nebo vlnou, nebo také černým hedbávím vyšívané. Tu bývají v rozích boudnic arabesky květinové, jablíčka ornamentovaná, hřebíčky, zvonky a jiné, dále ve formu věnce spojené květy ornamentované: jinde zase viděti celé kytice v nádobách forem tak ušlechtilých, že o nich našim nynějším hrnčířům ani se nezdálo. V některých krajinách, hlavně pak v okolí kobylském, bývaly boudnice takové červenou nebo pestrobarevnou přízou vyšity. Pyšnili se na nich jelínci mezi stromky plnými jablíček a lístků, nebo byli tu vyšiti kohoutci s roztaženýma křídloma, pávi, korunky a mnoho podob jiných. Tento způsob ozdob arci není velmi starý.

Část prostředního pruhu z boudnice moravské od Hranic s vyšívaným kohoutem a četnými hrachůvkami. $^1/_4$ skutečné velikosti.

Zbývá nám ještě všimnouti si vyšívání na nejnovějších boudnicích slovenských. Toto jest na jemném mušelinu lehkým plochým nebo řetízkovým stehem provedeno a sice buď hedbávím buď vlnou pestrobarevnou. Okrasy samy jsou z velkých nepřirozených květů sestaveny. Též kříže a svátosti nejsvětější bývají na nich vyšity a to dosti pěkně. V celku však přece novější vyšívání to ani vzhledem ku vzorkům ani co do techniky ceny nemá velké.

Také jednu tištěnou boudnici z okolí Čejče chová sbírka muzejní. Lid tamnější dříve sám si takto koutní plachty ozdoboval, což rusínský lid posud činí vesměs. Slováci kolem Čejče sami do dřevěných desek vyřezávali si druhdy okrasy, nejvíce pak ornamentální vzorky a pomocí forem těchto potisknuta plátěná koutnice červenou, černou nebo modrou barvou. Nyní již se to neděje.

Konečně ještě několik slov o boudnicích Valašských.

Plachty kútní na moravském Valašsku vynikají zvláště velmi pracnou jemností vzorků a technikou na nejvýše uměleckou. Všude téměř vidíme na nich prolamované vyšívání hrachůvkové a to jemné jako pavučinka. S hrachůvkami nejvíce střídají se drobounké vzorky geometrické. Pozdél do středu boudnic těch všita bývá také drahocenná hedbávná krajka drhaná a po obou stranách vroubená vyšíváním překrásným.

Vzorky na kútních plachtách valašských jsou nejčastěji z drobných květin a lístků sestaveny nebo jsou na nich podoby květinové (jablíčka, kvítka, srdce) na rohaté formy převedeny nebo konečně použito jenom geometrických vzorků, jako jsou osmicípá velká hvězda, sekáče, čtyrhrany, tak zvané stoly a mnohé podoby jiné. Vyšívání provedeno jest skoro vesměs bílým nebo režným hedbávím.

Mezi nejstarší asi vzorky jak na valašských tak též na slováckých kútních plachtách patří ženialně zajisté na geometrické formy převedená podoba kohoutí, jak na připojeném obrázku viděti. Zajímavo, že zrovna takovým způsobem také posávské Chorvátky kohouta na boudnicích svých vyšívají.

Kohout takový bývá řadou šestkráte až devětkráte vyšit na onom pruhu, který vodorovně prostředkem boudnic se táhne. Mezery mezi kohoutím ornamentem vyplněny jsou skoro samými hrachůvkami. Vlastní pak ornament kohoutí složen bývá takto: Hlavu tvoří trojhran, na němž naznačen hřeben dvěma ohnutými cípy nebo také pěkně ornamentovanými paprsky, které jako záře hlavu kohoutí zdobí. Podoba trupu převedena jest na dva čtverhrany zkomolené a do sebe vnikající, kdežto nohy naznačuje jediný, jednoduchý pruh. Ocas však tvoří dva cípy důmyslně ornamentovaného peří, jak viděti na str. 169.

Z poslednějšího ornamentu způsobem zcela přirozeným vyvinula se tak zvaná osmicípá hvězda řecká. Dvě péra ocasní svým ostnem tvořící úhel pravý skráceny byly totiž až na třetinu délky své a náhradou za to souměrnosť provedena i na dvě ostatní strany, jako znázorněno temnějšími plochami obrazce 1. na str. 171. Tak sama sebou vznikla krásná hvězdice (vypodobněná tamtéž na obrazci 2.), již při jiných ornamentovaných kohoutech rovněž nacházíme vyšitu. Majíť tu kohouti místo dvou ornamentovaných per ocasních dvě takové hvězdice vedle sebe. — Odseknutím (jako naznačeno obrazcem 3. na str. 171.) vnějších i vnitřních cípů hvězdice takové povstala jiná osmicípá (viz obrázek 4. na str. 171.) hvězda, která také dosti často ve vyšívání moravském se vyskytuje. Hvězda ta však jest mnohem méně vkusná než prvnější. Z toho, co tu jsem naznačila, vysvítá tuším dostatečně, že osmicípá hvězda, tak zvaná řecká hvězda není vypůjčena od Řeků, nýbrž že samostatně povstala v našem vyšívání národním a že tedy vším právem se nazývati může hvězdou slovanskou.

Ostatně myslím, že ne pouhou náhodou kohout na boudnicích býval vyšíván. Zajisté měla tu podoba kohoutí význam hlubší.

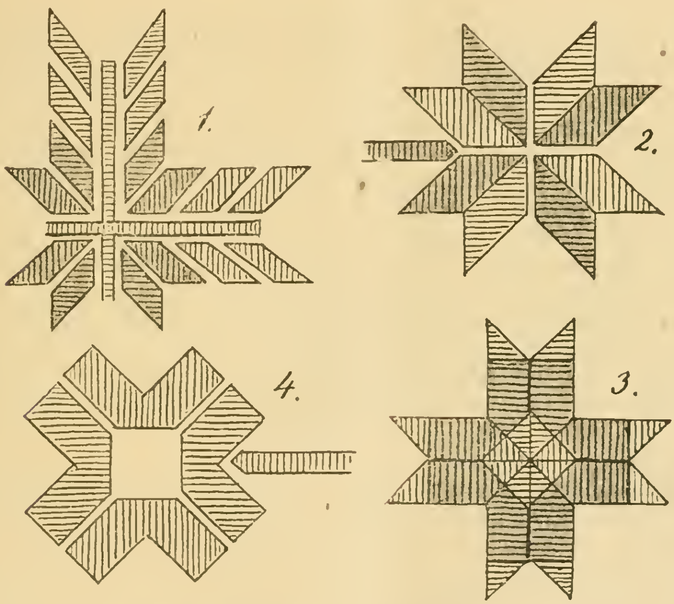
Jest známo, že u Slovanů kohout požíval a částečně dosud požívá zvláštní úcty a že připisuje se mu moc rozdílná, zvláště moc nad zlými bytostmi.

Kohout zpěvem svým věští blížící se den a jeví se tím jakožto symbol, obraz slunce a světla, které zaplašuje tmu. Avšak kohout zaplašuje též zlé duchy; když zapěje, ďábli pozbývají své moci a prchají do pekel. Tak ve Svatební košili Erbenově, jakmile kohouti zakokrhali, příšery

noční nemohou více ublížiti dívce, v umrlčí komoře ukryté. Kohout jest i symbolem bdělosti a pilnosti; proto dobrá hospodyně s kohoutem vstává.

Kohout Slovanům jest také věštcem, zvláště dívkám. V noci o štědrém dni vycházejí děvčata do sadů a poslouchají, odkud jim nejdříve kohoutí zpěv zavzní; nebo s té strany prý také ženich přijde. O novém roce pak klepávají dívky na kurník a ozveli se kohout po prvním klepání, ještě téhož roku prý se vydají.

Kohout jest též obrazem síly a statečnosti. Proto hoši na Slovensku našem nosí za kloboukem bílá kohoutí péra, tak zvané kosírky. Čím více per těch za kloboukem, tím větší sílu pro zápasy s jinými chasníky si jonák připisuje.

Znázornění způsobu, kterým v moravském vyšívání národním z ornamentovaných kohoutích per vyvinul se dvojí druh osmicípé hvězdy.

Malorusi se domnívají, že kohout nesmí se déle nechati na živě nežli sedm let, poněvadž by potom snesl vejce, z něhož by se vylíhla ohnivá zmije; nebo kohout jest také symbolem blesku i ohně, a jak u nás tak i na Rusi slova „posaditi červeného kohouta na dům“ znamenají „způsobiti požár“.

V hrobech pohanských na Moravě i jinde častěji u hlav nebožtíků kosti kohoutí se vykopaly. Nepochybně znamenal tu kohout nový den, to jest vzkříšení příští. Možná také, že kohout měl pohřbeného chrániti od zlých duchů.

Že také za křesťanské doby kohout důležitosti své symbolické nepozbyl, vysvítá z toho, co již dříve o kohoutu jsem vytkla a též z té okolnosti, že na nesčíslných věžích chrámů křesťanských kohout jako symbol bdělosti se nachází.

Jaký význam měli kohouti na boudnicích vyšití, nevíme sice jistě: ale jest pravdě podobno, že tu kohout vypodoben jakožto ochrance od všeho zlého, zvláště jakožto pomocník od moci zlých duchů, jíž se ženy nedělky podle starých pověr národních nejvíce bály. A poněvadž, jak jsem již pravila, i na jihoslovanských boudnicích zrovna tak ornamentovaný kohout se vyskytuje, zdá se, že tento význam jeho v celé rodině slovanské od pradávna byl všeobecným.

Vlast naše za pravěku slovanského.

Líčí **J. Havelka**, gym. professor v Olomouci.

(Dokončení.)

Nemůže nevzmíniti se o hradišti Stradonickém, kdo třebas jen přehledně domácí hradiska naše pojednává; nebo na žádném tuzemském hradišti tolik památek se nevyskytlo jako tam. Hradiště Stradonické vypíná se na pravém břehu Mže naproti hradu Nižburku na Rakovnicku. Vrch zvolna[1]) počíná z houští lesa vystupovati za Stradonici a táhne se až k Otočínskému potoku, pod Nižburkem do Mže vtékajícímu. Na rozsáhlém — obnášíť asi 140 hektarů — temeni vrchu pozorovati hluboké prorvy a příkopy jakož i zbytky valů z prsti nasypaných. Vůbec stopy pravěké osady pro znalce i na povrchu tu jsou očividné.

Hradiště Stradonické záhy již známo bylo starožitníkům našim. Při patě a v nejbližším okolí hory té častěji nalezeny byly kruhy i jiné věci bronzové a mnohé Českému muzeji odevzdány. V roklích a rozsedlinách pak, jimiž stráně vrchu jsou rozbrázděny, vyskytovaly se ob čas zlaté i stříbrné peníze, tak zvané duhové mísečky (viz „Časopis" č. III. 125. str.), jež za našich dnů, zvláště zásluhou p. dra. Štěp. Bergra v Praze za české, domácí mince se pokládají.

Avšak soustavně nebo alespoň ve větších rozměrech Stradonické hradiště přece prohledáváno nebylo. Poněvadž jest známo, že na vrchu tom téměř všude, kam se zakopne, kosti zvířecí[2]) se nalézají, takořka každoročně kosti tam hledali chudí lidé z okolí. Tu stalo se dne 2. srpna 1877., že jeden dělník kosti hledající narazil na železný hrnec, v němž na 200 zlatých duhových mísešek (každá váhy a ceny 2 dukátů) bylo obsaženo a o něž přítomní dělníci hned se rozdělili. Na to nastal na hradišti Stradonickém pravý shon lidí z blízka i daleka přišlých, kteří všickni pídili a hmoždili se nalezti poklad podobný. Takto za nedlouho celá pláň hradiska jest přehrabána a prokopána. Mincí vyskytlo se již jen málo; za to tím více kostí a věcí rukou lidskou pracovaných.

Celkem sebráno na 20.000 (!) zajímavých předmětů archaeologických a o nálezu celém jakož i o památkách jednotlivých napsána brzo celá řada spisů[3]) učených. Po objevení nákolí švýcarských a pohřebiště hall-

[1]) Památky arch. a míst. Díl VI. str. 259. a násl.

[2]) Bohužel přehledli archaeologové, že veliká část kostí těch byla zpracována rukou lidskou.

[3]) Památky archaeol. a míst., díl X. 835. str. a díl XI. 44. str. — Fr. v. Hellwald, der vorgesch. Mensch; II. vydání, str. 670. a násl. — W. Osborne, der Hradischt bei Stradonic in Böhmen. V Praze, 1880. — Dr. Voss, Correspondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropol. Roč. 1878. č. 4. — Ferd. v. Hochstetter, Mittheilungen der anthrop. Gesellsch. in Wien; díl VIII. č. 5. a 6. — W. Osborne, Sitzungsbericht der natur. Gesell. Isis in Dresden; ročník 1878. 1. 32. — Das Ausland, 1879. str. 209.

štatského jest to největší nález archaeologický, který kdy ve střední Evropě byl učiněn.

Nicméně pravému příteli památek domácích přece věc více smutku způsobuje nežli potěšení. Předně velice litovati jest, že hradiště tak nesmírně důležité a bohaté památkami vědecky nebylo proskoumáno za stálého dozoru zkušených odborníků, nýbrž že nejvíce bez ladu a skladu vše rozhrabali lidé ženoucí se za ziskem pouhým a že takto z celého bohatého pokladu vědě dostalo se vlastně jenom — almužny. Ještě více pak litovati jest, že nalezených památek tak málo dostalo se do muzea království Českého, kam vším právem patřily všecky. Nález Stradonický, tento nález český nejvíce epochální tak jest rozmetán, že nemožno takořka jest kdy sestaviti z něho obraz celkovitý. — Památky Stradonické uloženy jsou hlavně ve třech sbírkách. Jednu část jich chová v muzeji svém p. dr. Štěpán Berger v Praze, druhou p. Lehmann v Praze a třetí, již sebral ředitel p. Grosse v Nové Huti, koupí dostala se do dvorního muzeja ve Vídni. Avšak také do ciziny mnoho, přemnoho skvostů těch odneseno, zejména do muzeja berlinského a sbírek jiných, nečítajíc toho, co nesčíslní téměř sběratelé roznesli vůkol do všech končin.

Avšak, ačkoliv nad Stradonici tolik zůstatků vzácných se namanulo, přece ze slovanského pravěku, z tak zvané doby neolithické poměrně málo nasbíráno. Podobá se, že pravěká osada Stradonická založena byla již na sklonku slovanského pravěku, ale že pak po mnohá století trvala za doby kovové, z níž proto také tak mnoho zbytků se vyskytlo, o kterých pojednáno bude jinde.

Z doby neolithické u Stradonic vykopány jsou hlavně předměty kamenné, hliněné a koštěné. Z prvnějších našly se tu dláta, sekyrky a provrtané mlaty břidlicové a dioritové; dále provrtané kameny zvláštní podoby, jichž nepochybně rybáři buď při hotovení sítí buď při lovení ryb místo závaží užívali. Také mnoho brusů a žernovů pískovcových bylo objeveno.

Z hliněných památek neolithických nebyla skoro žádná celá nádoba ze země dobyta, nýbrž toliko střepy, mezi nimiž mnoho ornamentovaných. I úlomky sýt, blateckým (viz „Časopis“ č. IV. 171. str.) podobné jsou vykopány.

Nejvíce bylo výrobků koštěných, rohových i parohových a to forem přerozmanitých. Jsou to zvláště jehlice, jehly, šídla, lžice, lopatky, škrabadla, kladiva, hřebeny, různé ozdoby i amulety.

Celkem všecky památky tuto uvedené podobou svou a příbuzností s jinými našimi památkami jeví zřetelný ráz slovanský a nemůže býti pochybnosti, že také pravěká, opevněná osada nad Stradonici byla dílem slovanských našich předků.

Dopisy.

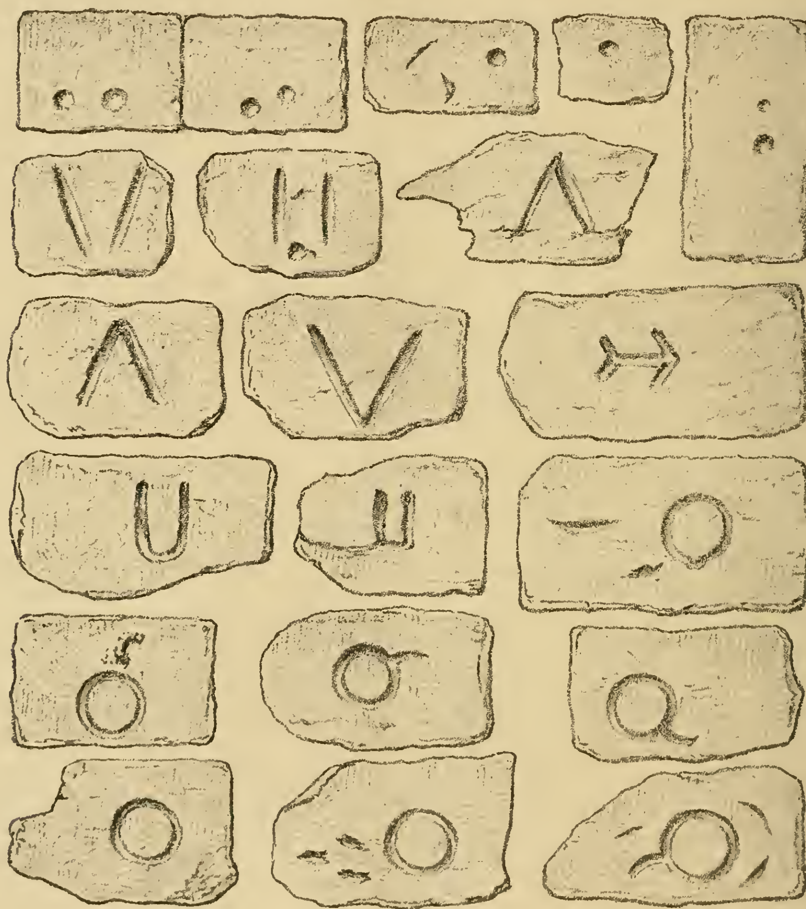
Ze Sovince. Není tuším pochybnosti, že obyvatelé Moravy hned po potopě světa byli Slované, jakýmiž jsou až dosud, přibyvší ze zákarpatské pravlasti slovanské, že i mnohé kraje nyní úplně německé, ku př. Bavorsko Sasko, Švýcarsko, Tyrolsko, Rakousy a jiné původně Slovany zalidněny byly a že Němci teprv později do nich přibyli. Avšak taktéž snadno

vysvětluje se, že moravští Slované již v pravěku se sousedními Němci se stýkali valně. Důkazem toho jest, že i pohanští bohové němečtí na Moravu uvedeni byli. Vždyť ještě dosud straší Hanák neposlušné děcko německou Šperechtou. Když pak později křesťanství na Moravu vniklo, tu počali se i Němci zde usazovati, počaly se něm. mravy a obyčeje šířiti. Vždyť známo, že němečtí kněží to byli, kteří se první podjali, Moravanům evangelium hlásati, a vliv jejich byl tak veliký, že zapomenuto na zásluhy, jichž si sv. Cyrill a Method o rozšíření křesťanství na Moravě dobyli a že r. 993. svátek sv. Jimráma za hlavní slavnosť zemskou platil. Neméně jest z dějin známo, že duchovní řády jako: praemonstrátský, cisterciácký a částečně benediktinský z Německa na Moravu přišly, že biskupové moravští hlavně z Němec voleni, že i knížata naše v Německu vyučováni a vychováváni byli, z nichž nejeden si i Němky za manželky bral. Němci, kteří záhy na Moravu se přistěhovali, žili napřed roztroušeni, jako hosti. Kompaktnějšími staly se šiky jejich teprv později, ve století 13., když knížata naše, biskupové, zejména olom. Bruno ze Schaumburku, duchovní řády, jako mnichové Hradiští u Olomouce, a panstvo zemské, jako na př. pánové z Kravař počali rozsáhlé statky své Němci z ciziny povolanými osazovati. Němečtí tito kolonisté těšili se ze zvláštní přízně pánů, tak že dostávali právo zvláštní, německé, které se od domácího, slovanského valně lišilo. Tak volal Přemysl Otakar I. Němce na Moravu, dávaje jim „magdeburské právo“, jako Bruntálu, Unčovu a jiným. Ještě více přál král Václav I. němectvu na újmu jazyku českému, chovaje při dvoře německé pěvce (Minnesänger), zaváděje turnaje a pod. obyčeje a propůjčuje důležitých úřadů Němcům, přišlým z ciziny. To vše, ba mnohem více dálo se za Přemysla Otakara II., často tak velebeného, který již jako markrabě moravský nejraději německé rádce, na př. zmíněného Brunona olomuckého, a společníky kolem sebe míval. Tehdá zakládána města a osady s německými názvy (na př. Friedberg, nynější Místek, Braunsberg, nynější Brušperk) na základě práva magdeburského, tehdá dávána hradům rytířským a rodům panským jména německá. — Podobně šířila se němčina po smrti Otakarově za Oty Braniborského, poručníka krále Václava II., a za Albrechta Saského, správce moravského. A později nebylo o nic lépe. Jaký pak div, že během století celé kraje na milé naší Moravě, druhdy Slovany obydlené, v držení německého lidu se dostaly? Osud ten zastihl i pohoří Jesenické na Rýmařovsku a tak dálo se potom dále na rovině v Unčovsku. Vždyť staří obyvatelé v jižní části Újezda (Augezd) u Unčova mluví ještě česky, kdežto severní část již úplně poněmčena. Matriky farnosti pasecké, újezdské a jiných obsahují množství patronymik českých. Že okolí Sovince jednou úplně bylo české, to dosvědčují mnohé okolnosti. Předně jsou to místopisné názvy, které i v němčině český svůj ráz podržely jako: Augezd (Újezd), Girsig (staré Jirsik, Jiřík tedy Jiříkov); Janowiz (Janovice u Rýmařova), Passek (Paseka), jedna část revíru v učebném lese mor. slez. školy lesn. sluje „Radiska“ a v revíru, lesnímu úřadu v Dlouhé Loučce (Langendorf) přiděleném, zove se „Gerlowiz;“ nejsou to česká „Hradiska“ a „Jedlovice“? V této převládá dosud jedle a ona nalézají se na vysočině Téchanovské, která od starožitného hradu Sovince, jenž dle prastarého výtesu na kameni snad z r. 1101. pochází, úžlabinou oddělena jest. A neznamená-li něm. Reschen (Rešov) české „rež“ neb „rýž“ (Goldwäscherei), kterýžto pojem Němci slovem „Seifen“ označovali, jako: Altvogelseifen, Brandseifen, Braunseifen, Dürrseifen, Vogelseifen atd.?

Velká většina osad na Rýmařovsku také má vedle německého názvu i název český a český název zdá se nám býti původním a německý jen pozdějším překladem jeho. Takové osady jsou na příklad: Arnultice (Arnsdorf), Dobřičov (Dobrseig), Edrovice (Edersdorf), Horní Město (Bergstadt), Janoušov (Johnsdorf), Jarmartice (Irmsdorf), Křížov (Kreuz), Ondřejov (Andersdorf), Sovinec (Eulenberg), Těchánov (Zechan), Veveří (Eichhorn) a jiné. Mínění mé, aspoň co se Sovince týká, potvrzuje prastará obecní pečeť s gotickým nápisem, jaké kdysi městys ten užíval. Nápisu toho nebylo nám lze přečísti a protož obrátili jsme se k p. V. Brandlovi, archiváři zemskému, dle něhož nápis zní: „Peczet myesteczka Sowyncze." Osady pak, které mají pouze název německý, jsou původu mladšího, jako: Ferdinandsthal, Neufang a jiné. V německém nářečí kolem Sovince také nalézáme slova, jako: die Graniz (Gränze), kratschen (ausschreiten, wie ein Soldat marschiren); každý uhodne, že jest to česká „hranice" a „kráčeti" (vykračovati si), slova to pocházející ještě z dob, ve kterých přistěhovalí Němci se Slovany žili pospolu v obci jediné. — Dalším důkazem, že kraj kolem Sovince původně Slovany obydlen byl, jsou nápisy v kostelích: brunzeifském friedlandském, paseckém a nápis ve zdi kolem hřbitova jiříkovského, vztahující se k rodu pánů Kobylků z Kobylí, jakož i privilejní listiny, pány ze Sovince, Brunzeifu a Německé Húzové vydané. — Na hradě Sovinci byl kdysi archiv a sbírky z dob rytířů středověkých. Listiny tyto odvezeny však částečně do papíren (!) v Dlouhé Loučce, částečně házeny pod skot jako stelivo (!) a sbírky železných zbraní a j. odvezeny jako staré železo do železáren. Jaká to ztráta pro domácí dějepis a pro archaeologii! Nyní jest tam ještě několik knih foliových, ponejvíce účty hospodářské obsahujících; a ty jsou *české*. V novější době vykopán tu také značný počet rozličných předmětů starožitných; ty však ponejvíce pocházejí podle všeho ze 17. a pozdějších století, tedy z doby, kdy již Němci bylo zalidněno panství sovinecké, které arcivévoda Karel František, velmistr řádu německého 18. ledna 1623, od Jana Kobylky z Kobylí za 200.000 mor. zl. byl koupil. Možná, že českému živlu v kraji kolem Sovince teprv ve válce 30tileté zasazena rána smrtelná. *P. Dom. Škaruda.*

Z Třebíče. Upozorněn byv zprávou pana Dra. Wankla o památných rýhách na chrámě sv Mořice v Olomouci, podanou ve 3. čísle Časopisu, prohlédl jsem v téže příčině bedlivěji zevnějšek bývalého klášterního kostela benediktinského v Třebíči. Vynikající tento chrám patří mezi nejstarší budovy naší vlasti a hlásá podnes slávu a zbožnou obětavosť Přemysloveů, Oldřicha a Litolda, synu Konráda Brněnského, na jehožto panování Zderadův sloup upamatuje. Když se po nezdařeném pokusu Oldřichově o dosažení trůnu Českého a po ukrutném vraždění Vršoviců tato knížata přesvědčila, že na světě nic stálého není a že tedy nejlépe ve skromnosti a tiché dobročinnosti živu býti, založili v Třebíči na skalnatém břehu řeky Jihlavky klášter benediktinský a kostel ku poctě Bohorodičky léta 1109. Klášter Třebíčský stal se bohatými svými nadacemi prvním benediktinským klášterem na Moravě, zašel však již v bouřích husitských; ale jeho chrám přečkal vše ty smutné časy a zachoval se nám jakožto vzácná památka slohu přechodního, románsko-gothického. Sem zajisté putovávali četní zástupové lidu okolního, hledajíce útočiště a pomoci v strastech a nemocech u Matky Boží. Není tedy divu, že i na tomto prastarém kostele rozličné dulky a rýhy nalézáme, které lid

pověrečný vydlabával, aby prášek z budovy posvěcené na zázračné masti a k podobným účelům upotřebil. Stůjtež zde nákresy důlků, ryh a písmen (a snad také kamenických znaků), které jsem zevně na kamenech pozoroval, a sice na těch kamenech, s nichžto obmítka, později nahozená, byla spadla. Konečně podotýkám ještě, že řečené rýhy pouze na kamenech

Důlky, rýhy, písmena a znaky kamenické[1]) na třebíčském kostele Marije Panny.

měkší žuly slídnaté se vyskytují, na tvrdém však bělokamu, který se žulou stavivem jest, žádné spatřiti nelze.

Dr. Fr. Dvorský.

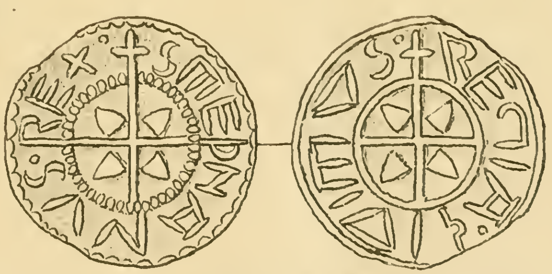
[1]) Kamenické známky a znaky, třebíčským podobné, i jinde po vlasti naší se zachovaly z dřívějších dob. Tak viděti jich na věži hradu Zvíkova, na malostranské i staroměstské mostecké věži v Praze, dále na Karlově mostě, na jednom pilíři téhož mostu, na prašné bráně, na kůru svatovítského chrámu a na jednom starším oddílu králov. hradu v Praze. Význam jejich není dosti jasný. Snad každý kameník vytesával svou známku na té budově, při jejíž stavbě byl zaměstnán. Viz Památky archaeol. a místop. díl V. str. 224. a 232. — Red.

Z Kostelce u Holešova. V měsíci listopadu r. 1885. vykopány byly v Němčicích na Kroměřížsku v zahradě, k jedné usedlosti patřící, četné mince stříbrné z XI. věku, o kterémžto nálezu tuto podávám zprávu. Sedlák dotyčný chtěje si pohodlnějším učiniti příjezd ke stodole, kázal pacholkovi, aby skopal malou vyvýšeninu, která jim vadila. Pacholek ledva že počal na jednom místě trávník skopávati, přišel asi 20 cm. hluboko na nádobu v podobě baňky v objemu 38 ctm. a 13 ctm. vysokou a když o ni zavadil, vysypalo se z ní veliké množství mincí maličkých, stříbrných. Svolal hned ženské, jež ve dvoře byly; ale z pověrčivosti, že na penězích těch zlý duch jest, v prvních okamženích nikdo z přítomných se toho nechtěl dotknouti. Nejdříve se vzpamatoval pacholek a uchytil celou baňku, načež pak ženské posbíraly peníze po zemi vysypané. Pacholek v baňce měl asi 1200 těch mincí. Ostatních bylo ještě asi 300. Obsahoval nález tedy asi 1500 mincí ne-li více. V baňce, jak všichni praví, mince byly pěkně urovnány. Baňku podařilo se mi zachovati; je neporušena až na malou dírku, která se stala, jak se zdá, tím, že kámen ve hlíně vězící vypadl. Baňka[1]) je vypálena, nepolévána, u hrdla ozdobena vlnitým páskem. Uzavřena byla kamennou zátkou, která velmi dobře přiléhá.

Nádoba z XI. století, v níž v Němčicích u Kroměříže nalezeno na 1500 stříb. mincí svat. Štěpána a Ondřeje I., králů uherských. 1/5 skut. velikosti.

Pacholek z bázně, že peníze by musel odevzdati četníkům, šel s nimi hned do Kroměříže, a všecky, skoro 80 decagr. stříbra prodal hodináři za necelé prý 4 zl. S velkým namaháním podařilo se mi několik těchto mincí koupiti po dědině. Poznávám, že jsou mince dvojího druhu. Na jedněch je nápis „STEPHANUS REX“ („Štěpán král“, panov. v Uhrách 997.—1038.) Druhou stranu jsem nejprvé rozluštiti nemohl, ale když jsem mincí více porovnal, uzřel jsem, že stojí tam „REGIA CIVITAS“. Na druhých mincích opět čteme „ANDREAS REX“ a na rubu „PANONEIA“.

Jedna mince svatoštěpánská z Němčic, dvakrát zvětšená. V levo líc, v pravo rub.

[1]) Vel. p. dopisovatel získal si nemalé zásluhy o archaeologii domácí, že baňku tu najisto z XI. století pocházející pro muzeum naše zachoval. Pro určování věku těch kterých nádob starých jest to nález velmi duležitý. Taktéž mince, jichž p. dopisovatel 32 muzeji daroval, jsou velmi pamětihodny; neboť některa písmena na nich mají ještě ráz docela kyrillský, což ostatně nebude nám s podivením, když považíme, že i na samých korunovačních insignijích svatoštěpanských jsou napisy čistě kyrillské, slovanské. — Red.

Jak z toho viděti, jsou to peníze uherské z dob krále Štěpána sv. a Ondřeje krále, tedy velmi staré, přes 700 let. Jak se k nám dostaly?[2]) Peníze v baňce byly úplně čisté, jen nejhořejší a pak ty, které byly u dírky vypadlým kaménkem povstalé, jsou rezavé. Dle všeho a jak lidé sami praví, bylo těch větších, sv. Štěpánských více. Ohledal jsem místo nálezu celé; ale nic zvláštního jsem nenalezl. Zahrada ona leží trochu výše než okolí. Když prý stavěli na dvoře chaloupku, tu vykopali prý tam mnoho kostí. Kosti ty byly prý už jen jako vápno. *P. Jan Blokša, kooperator.*

Z Prostějova. (Čeho jsme se ještě nedomohli na Moravě?) S politováním nemalým lze pozorovati, že o mnohých místech důležitých a vzácných, jež ve vlasti naší se nalezají, až doposud velmi málo známosti máme. Myslím tu v první řadě na mnohá města i městečka, na naše hrady a zámky jakož i všeliké jich zříceniny, kteréž sem tam na Moravě a zvláště na našem i uher. Slovácku se vyskytují. Dokavade nebudeme míti důkladné monografie všech větších měst a jich okolí, dokud nebudou snešeny všechny památnosti našich starobylých hradů, povždy zůstane naše historie necelistva i neúplna, třeba by z péra nejvýtečnějších mužů pocházela. Ohledněme se jinam a přesvědčíme se k zahanbení vlastnímu, jak nás jiní národové v odboru tomto předstihli. U nás bylo posud toto pole toliko jednotlivcům odkázáno, kteří z vlastního popudu a přičinění netušených domohli se úspěchův, jimiž však neukončeno dílo, jaké za úlohu životní si vyměřili, a také ukončeno býti nemohlo. Jména moravských historiků z tohoto století jsou tak známa, že netřeba zvláště se o nich zmiňovati; ale jak již řečeno, přes všecku píli souhrn prací jejich potřebám všem přece nijak nestačí. Šťastnější jsou v tom ohledu bratři naši v Čechách, kde již dříve a zvláště novější dobou velmi pilně v oboru naznačeném se pracuje odbornými časopisy a knihami. Jak na př. mají velikou důležitosť výtečné Sedláčkovy Hrady a zámky a Šubertovy „Čechy"? Kolik vydáno krásných spisů otcem Palackým, Emlerem, Gindelým a j.? Neslouží nám to nijak ku cti, že majíce k tomu jinak pramenů dosti a pole neobdělaného bez konce, tak málo v této věci jsme dosud učinili. Jakou máme dnes omluvu? či snad tu, že nemáme k tomu dosti povolaných sil? Myslím, že bychom takovou omluvou málo vážnosti asi získali. Po rozmnožení našich ústavů a organizaci nynějších škol přibylo nám tolik pracovníků, že při vůli jen poněkud dobré mohou tito něco důkladného sestaviti. Neschází nám zajisté nikterak sil dokonalých, jako spíše odhodlanosti a vytrvalosti, aby zvláště co do stránky historické vědomí vlastenecké mezi lidem naším šířeno bylo. Což nám to prospěje, máme-li tu nějaké spisy, psané jazykem německým, kterým náš lid nerozumí, byť by jinak svou výborností vynikaly? Jsou sice pozoruhodny všechny spisy, jež vydala historicko-stat. sekce mor. slezské společnosti pro znalosť vlastivědy v Brně, jen že, jak praveno, velikou většinou jazykem německým psány a lidu takto nepřístupny jsou. Mnohého povšimnutí zasluhují také arcidíla neunavného badatele a historika Jiřího Volného, která však díla taktéž německy psána jsou a novějšího vydání se nedočkala.

[2]) Poněvadž peníze nic nejsou otřené upotřebováním, podobá se, že doneseny byly v baňce na Moravu jakožto voj. pokladnice nějakého práporu uher. vojska, když statečný král uherský, Ondřej I. (1047.—1061.) ozbrojené zástupy něm. krále Jindřicha III., proti němuž hájil své nezávislosti, z Uher vyháněl. Snad kosti v těchže místech nalezené pocházejí z nějaké potyčky válečné. — Red.

Doufám proto, že jest to slušná a spravedlivá věc, žádati na těch, jenž povoláni jsou, aby stejnomyslně o tom se uradili, kterakým způsobem v té věci jistého úspěchu docíliti by se dalo. Snad se pokusí ct. muzejní spolek, vyjednávati s příslušnými osobnostmi o této záležitosti a postará se o vhodná opatření, abychom spojenými silami aspoň to učinili pro Moravu, co před dávnými lety sám a sám vykonal nesmrtelný Volný. Kéž naleznou slova tato ohlasu všeobecného! *Prof. P. Fr. Koželuha.*

Ze Všeminy. O prázdninách letošních náhodou našel jsem prastaré střepy na hradisku šarovském a poněvadž naše osada Všemina i přiškolená Dešná, jakož i sousední osada Neobuz kdysi patřily pod panství šarovské, chci krátce o všech těchto místech něco napsati. Všemina a Dešná jsou $^1/_4$ hodiny od sebe vzdáleny a jen vrchem „Hrádkem“ od sebe odděleny. Hrádek již polohou svou nepostrádal jistotně v žádné době důležitosti strategické. Stojíť u samého potoka Všeminy, vystupuje ostře z pohoří a má polohu dominující. Svahy jsou většinou srázné, jen na jihovýchod táhne se pláň značně rozsáhlá. Na západ proti Slušovicům a Neobuze jest výběžek zvaný „Strážná.“ Na sz. jest močařisko „Luža“ zvané, které dle pověsti lidové sloužilo za brodisko koňstvu pánů sedících na hradě. Na sv. spojen jest sedlem Hrádek s kopcem o něco menším „Cupem“, na kterém za dob dřívějších střely nacházeny bývaly. Na „Hrádku“, který je nyní lesem porostlý, nelze spatřiti ani nejmenší známky bývalého opevnění, jen z úst lidu uslyšel jsem, že staří lidé pamatují se tam na zasypanou studni. I nástroje jakési našli tam železné, ale to vše se ztratilo. — Důležito jest, že v okolí Hrádku, zvláště však na oné pláni mokré nacházejí se zlaté mince (duhové mísečky) neznámého původu, o nichž již v „Časopise“ č. III. 125. str. pojednáno bylo. Že též za dob starších mince takové se tu nacházely, dosvědčuje ta okolnosť, že jednu část oné pláně lid „Zlatná“ jmenuje od nepaměti. Asi $^1/_4$ hodiny od Hrádku nachází se druhý kopec „Hradišťka“ zvaný. Tento jest se všech stran skoro srázný, jen na sever vybíhá v pláň rozsáhlou. Po straně severozápadní jest pod Hradišťky dolina zvaná „Mostky“. Obě jména poslednější poukazují pravdojatně také ku nějakému strategickému opevnění za dob starších. — Mezi Všeminou a Liptálem táhne se dlouhý hřeben horský od ssz. k jjv., který ve Všemině „Hranice,“ v Jasené „Syrakov“ se jmenuje. Jméno „Hranice“ jest nové: ve staré topografii nazývá se kopec ten „Tábor“. „Hranicí“ pojmenován snad proto, že tvoří rozhraní mezi dvěma politickými okresy. — Po hřebeni řečeném lze bez velikých překážek dostati se až do Uher. Domnívám se, že po hřebeni tom vedla kdysi vozná cesta, které ještě jsou stopy, a že na ochranu cesty byly poblíže stavěny hrady nebo stráže, jak dosvědčuje též kopec „Vartovna“ mezi Jasenou a Seninkou, kolem níž cesta ona nepochybně vedla. U Všeminy odbočovala cesta ta z Táboru okolo „Hájků“, kde se nachází studánka „Matyáška,“ směrem jz. ku Těchlovům u Vyzovic, k Neobuze a Slušovicům. Od Hájku vedla přes táhlý kopec „Táborec“, kde se spojovaly cesty vedoucí k Hradištkám i k Hrádku. Od Táborce vinula se cesta zahýbajíc k západu přes „Solnice“ a „Žihlici“, dále až ke Slušovicům. Za Žihlicí dotýká se cesta ta s plání svahující se od Hrádku a blíže tohoto místa nachází se posud znatelný, ač namnoze rozoraný násep „Šance“ zvaný. Na vedlejším poli bylo před 30 lety mnoho podkov vyoráno, ba i dělová koule. Z nálezů těchto zjevno, že krajina naše byla kdysi jevištěm událostí vážných a ruchu živějšího, třebas by mezi lidem již o

nich nebylo žádné památky. A jest zajisté žádoucno, aby místa ta byla po stránce historické probadána; nebo lid nemůže býti uvědomělým, když nezná ani dějin nejbližšího okolí svého. — Poněvadž jsem z četby seznal důležitosť, kterou druhdy páni Šarovští pro celou krajinu naši měli, přál jsem si velice Šarov spatřiti, z něhož ovšem jenom nepatrná dědinka Šarovy zbyla. Přání mé se znenadání vyplnilo. Jsa návštěvou v Dúbravách, dověděl jsem se, že na blízku Šarov onen se nachází. Hned jsem se vypravil, bych zočil místa památná. Místu, kde hrad Šarov stával, říkají „na hradě" a majetníkem jest velkostatkář Frankl z Březolup. Hrad i bývalé městečko, o němž občané mnohé pověsti zachovali, leží jv. od Šarov. Kde stojí stodola nynějšího dvoru, stával prý kostel, od něhož vedlo sloupoví až na hrad. U dvoru nachází se ještě starý hostinec „Lapač" zvaný. Naproti „Lapači" jest můstek přes potok Březnici. Za ním vedou po pravé i levé straně cesty do vrchu. A v tuto stranu na svahu chlumu býval starý hrad, z něhož — došed na místo — prvním pohledem spatřil jsem jen jako nasypanou ohradu. To vysvětlilo se ovšem tím, že nynější statkář ze základů starého hradu kámen a štěrk vybírati dal. Ještě viděti tu dvě jámy, v nichž kámen dobýván byl a kde ještě něco zdí zbylo. Jiných památek na povrchu není. Avšak pátrajíce trochu v půdě, já a průvodce můj přišli jsme na hromadu popele, v němž byly střepy, kosti lidské i zvířecí, uhlí i pálená hlína, kterýž nález nepochybně ku pravěku poukazuje. Na to ohledali jsme násep, který kruhovitě kolem chlumu se táhne a na němž po celé délce, zvláště pak na straně sz. prastaré střepy se nacházely. Podle celé polohy a těchto nálezů nápadných soudím však, že tu nebývalo hradiště pravěké nýbrž žaroviště, na němž se oběti i lidské mrtvoly druhdy pálívaly. Snad název nynější Šarov není než pozměněné jméno Žarov z dob pohanských. Teprv za dob křesťanských byl asi zděný hrad na místě tom postaven a při kopání jeho základů a nahazování valů přišly asi střepy popelnic pravěkých až skoro na povrch. V Dúbravách v hostinci měl jsem střepy ty vyloženy a jiné drobnosti se Šarova. Vykládal jsem sousedům, kteří ovšem s posměchem na stařiny ty patřili, odkud jsou a jak se na Šarov dostaly. Díval se na ně také jeden dělník z Častkova a pravil, že takových střepů množství jest též u nich na hradě. Otázkami dověděl jsem se, že tento druhý hrad leží mezi Častkovem a Svarovem. Nacházejí se tam nejen střepy nýbrž i nádoby celé s popelem a rozličné věci kovové. Oba hrady, totiž hrad Šarov a hrad Častkovský jsou asi 1 hodinu od sebe vzdáleny, oba na svahu a oba snad také na pohanském žarovišti a pohřebišti vystavěny. U obou na převyšující je stráni jsou rozsáhlá jezera. Kdož ví, nebyly-li na jezerech těch původně osady nákolní. Nápadno alespoň jest, že jedna blízká osada „Kelníky" se nazývá. Nejsou-li „Kelníky" téhož původu jako Náklo u Olomouce? — Podávám několik těchto myšlenek svých na uváženou ct. členům muz. spolku. Snad z okolí našeho, snad od jinud najdou se pracovníci pilní, kteří by záhady mnou vytknuté alespoň částečně objasnili. *Jos. Kunert*, učitel.

Z Náměstě u Olomouce. V listopadu r. 1885. vyoráno na panském poli v Náměsti nedaleko tak zvaných svatých Jánů, (u samých hranic polností Drahanovských a zcela na blízku vsi Střížova) mnoho památek starých: 1 velká pravěká nádoba zachovaná, naplněná popelem a kostmi a příklopená velikou mísou o 2 uchách, která však byla pluhem rozdrcena. Než, složil jsem ji opět z větší části. Dále vyskytla se tu ještě jedna mísa stejné veliká ale s jediným uchem, z níž jsem složil pouze větší část okraje. Pak tu byla jedna malá nádobka, zrovna taková jako ona, která je vyobrazena na str. 93. II. roč. Časop. Je úplně zachovaná, avšak ze dvou boků smáčknutá,

což asi tlakem hlíny se stalo, když nádoba vlhkostí zemskou změkla. Dále nalezeny: Dva tyglíčky s velkými uchy, 1 větší miska, 1 menší a 1 velmi malá; pak ještě střepiny asi z 10 jiných nádob větších i menších, mezi nimi jedna podobná oné, na str. 93. II. roč. Čas. vyobrazené a rovněž sploštělá. Konečně: 1 silný bronzový náramek, navlečený na kosti; 2 jehlice bronzové, 1 prsten bronzový a 2 bronz. dráty zahnuté, nejasného účelu. Průměr obou velkých mis činí 43 cm., objem 130 cm., hloubka 19 cm., průměr veliké nádoby zachované obnáší 50 cm., objem 140 cm., hloubka 30 cm. Jsou to tedy nádoby co do velikosti dosti nápadné. *V. H.*

Drobné zprávy.

Sádrovec od Jankovic (u Holešova.) Sádrovec jest jeden ze všudybylů nerostních, kterýž najdeme ve všech útvarech, především však v těch, v nichž kyzy obsaženy jsou. Kyzy (sírníky) větráním mění se na sírany, jichž kyselina sírová, opouštějíc zásaditou součásť, velmi ráda spojuje se s vápníkem či lépe s kysličníkem vápenatým za přispění dvou rovnomocnin (20·95 %) vody na vodnatý síran vápenatý t. j. sádrovec. Na Moravě nejčastěji v šedivých jílech (v téglu) mladších třetihor jej nalézáme a to proto, že v jílech těchto všude více méně kyzu železného obsaženo, samy pak jíly až 40% uhličitanu vápenatého obsahují. Také na Slezsku 18metrové lože sádrovcové u Kateřinek v téglu uloženo bylo. Ku četným (téglovým) nalezištím moravským, z nichž obzvláště vytknuty buďtež Milonice u Vyškova, Pouzdřany u Mikulova, Čejč, Mikulčice a Rozárov u Židlochovic, Kobeřice u Slavkova i u Prostějova, Šardice u Kyjova, Hodonín, Boskovice, Letovice, Útěchov a Dlouhá Loučka u Mor. Třebové, druží se zajímavé naleziště u Jankovic, odkryté železničním zářezem u samé Rusavy. Krystaly tu ojedinělé v šedivicích se nalézající a hlavně po dešti na slunci se třpytící, jsou obyčejně drobné 1—2 cm. dlouhé; nalezeny však i krystaly až 2 dcm. dlouhé a 5 cm. široké. Čím obzvláště vynikají jest to, že jsou zřídka kdy dvojčité nebo ve shluky srostlé a mnohdy mívají jádro vnitřní od zevnější, později utvořené vrstvy odděleno šedou vrstvičkou prášku téglového. Tvar krystalů jest nejjednodušší — obyčejně v knihách uváděný. Vyvinutí krystalků jest velice souměrné. *J. K.*

Vodní mor č. douška vodní (Elodea canadensis Casp.) náleží již od roku 1882. ku květeně moravské. Na podzim r. 1882. zanesl ji prof. Pichler z akvaria do mokřadů u prostějovského nádraží. Zde jsem ji nalezl na jaře r. 1883. Odtud zanesl jsem ji téhož roku do hlubších mokřadů u Bedihoště, kdež od té doby úžasně se rozmnožila. *Prof. V. Spitzner.*

Bludné balvany na Prostějovsku. Ku naplaveninám diluviálním náležejí na Prostějovsku mimo žlutnice, které nad miocénovou šedivicí celou rovinatou část pokrývají a na západě ku mírným svahům Kulmu na mnoze do značné výšky přiléhají, i bludné balvany křemencové na Charpovci nad Určicemi v nadmořské výšce 350 m. Charpovec náleží ku kulmové části vysočiny drahanské a jest na východním svahu pokryt žlutnicí 8 m. mocnou. Balvanů křemencových barvy šedé leží tu 28, 8 úplně volných s rozměry krychlového metru a 20 o málo menších částečně ve žlutnici vězících. Menší kusy povalují se kolem tohoto stanoviska na polích i mezích. O křemencových bludných balvanech na vysočině drahanské zmiňuje se H. Wolf ve zprávách říšského geologického ústavu na r. 1861. Uvádí jakožto naleziště okolí Jedovnice, Rudic, Lažánek, Olomučan, Babic, Hoštěnic a Šumice, podotýkaje, že podobné křemencové balvany na mnohých místech Moravy se vyskytují. Bylo by zajímavo zvěděti, zda-li balvany na všech uvedených místech jakostí hmoty jsou totožny. *Prof. V. Spitzner.*

Nové botanické nálezy na Moravě. Květena Moravy obohacena mnohými vzácnými rostlinami. Především jest to jestřábník švédský, Hieracium suecicum Fries, kterýž nalezl o květenu jižní Moravy velmi zasloužilý botanik *J. Bubela* na mezi u Vsetína. Rostlina tato v celém Rakousku dosud nebyla pozorována. K této velmi vzácné rostlině druží se četné jiné, nalezené prof. Dr. *Ed. Formánkem*, kterýž mezi českými botaniky na Moravě neúmornou pílí a vytrvalostí vyniká. Procestovav skoro celou Moravu nalezl na svých výzkumných cestách velmi mnoho vzácných nových rostlin, zejména růží; pro mnohé již známé objevil četná nová stanoviska. Z trav nalezl i pro květenu Čech nové kavily: Stipa Grafiana Stev. na Hádech u Brna, na vinohradech u Obřan a Cacovic, a Stipa Joanis Čelak. na staré hoře u Syrovic, na Leskounu u Krumlova, u Slatiny a Židenic. Z ostřicovitých ostřici nící Carex nutans Host. u Břeclavy a Staré Břeclavy. Pupavy obecné Carlina vulgaris L. objevil novou odrůdu, p. načernalou C. nigrescens Form. u Rožnova, Stříteže a Hanušovic. Z krtičníkovitých kejklířku žlutou, Mimulus luteus L. na dvou místech u Telče. Zvláště zajímavé jsou četné nové růže stanovené ve smyslu moderní rhodologie. Rosa For-

mánekiana Keller zove se keř růžový Dr. Formánkem na Červeném vrchu u Brna objevený a vídeňským rhodologem J. Kellerem na počesť nálezce jménem jeho označený. Na témže stanovisku roste R. nemorosa Sib. V lese za Kartouzy nalezeny vzácné růže: R. micranthoides Keller, R. silvularum Rip., R. spuria Pug., R. attenuata Rip., v Pisárkách u Brna R. lanceolata Opiz. a R. Carioti Chabert. Velmi zajímavá jest R. arvensis f. ovata Lej. u Zinzendorfu u Brna rostoucí. Nových plemen růží, odjinud známých, neuvádíme. Druhé stanovisko na Moravě pro známou avšak velmi vzácnou kapradinu, podmrvku šupinatou, Gymnogramme Marantae Mett. objevil Dr. Formánek u Spáleného mlýna blíže Perštýna. Dosti vzácný zábělník bahenní, Comarum palustre L. nalezl u Žďáru a Nového Města. Prof. *A. Oborný*, známý spisovatel květeny moravské, nalezl: bezkolenec pozdní Molinia Serotina L., strdivku pestrou Melica picta Koch a růži Chabertovu a Rosa Chaberti Déségl v okolí Znojma, a hvozdík sivý Dianthus caesius Sm. u Krumlova.

Prof. V. Spitzner.

Nová rostlina pro Čechy a Rakousko vůbec. Dr. L. Čelakovský prohlížeje o letošních prázninách rybník všepadelský u Chudenic v jihozápadních Čechách, objevil nový druh známého žabníku jitrocelového (Alisma plantago L.) žabník obloučný (A. arcuata Michalet). Jelikož i u nás na Moravě tento nový druh se vyskytnouti může, chceme stručně význačné jeho znaky uvésti. Odenek málo ztlustlý, podlouhlý neb vejčitý, vyšší než širší. Stvoly modře ojiněné často ze spodu obloukem vystoupavé, aneb silnější šikmo vystoupavé, aneb slabší mladší na bahně polehavé a na mělčinách vzplývavé. Listy nikdy srdčitě v řapík súžené, kopinaté neb eliptičné, na slabých rostlinách čárkovito-kopinaté, poněkud nasivělé. Lata kratší se 2—3 přesleny 10—12četnými, s větvemi rozkladitě odstálými, na nichž krátké stopky květní skoro vodorovně odstávají neb šikmo sehnuty jsou. Květy menší než u žab. jitrocelového. Nitky tyčinek tak dlouhé jako pestíky. Pestíky vnitřními branami se dotýkají. Čnělky kratší než semeníky, vně hákovitě ohnuté, zelené později hnědé. Nažky vně trojžebré, tmavozelené, často načervenalé, sestaveny v pravidelný strboulek tupě trojhranný neb skoro kulovitý. I po stránce biologické jeví se rozdíl mezi oběma druhy. Žab. jit. počátkem srpna jest v plném květu, žab. obloučný jest již odkvětlý a má již plody, ovšem nedozralé. Při prohlídce muzejního herbáře shledal dr. Čelakovský, že již dříve na 8 místech týž druh byl nalezen, avšak méně správně určen. Týž osud potkal také některé jiné v novější době nalezené rostliny. *Prof. V. Spitzner.*

Zlato u Frývaldova na Slezsku. Zlaté doly Frývaldovské na Slezsku, o nichž v „nerostech Moravy a Slezska“ na str. 91. zmínka se děje a jež dlouho ladem ležely, zase jsou obnoveny a dolování v nich opět na „Goldkuppe“ počalo. *J. K.*

Králův stůl. Vzácnou tuto památku navštíviti bylo mi popřáno v srpnu t. r. a to ve společnosti, mi zvláště milé, vel. p. J. Vychodila a vel. p. J. Snopka, kooperatorů na Velehradě a spolku našeho členů velmi horlivých. Lehký vozík z Velehradu na sever unášel nás za odpoledne příjemného obcí Modrou a dále pak po silnici zdounecké, od níž k východu otevírá se rozkošný pohled do krásných, révonosných krajin slovenských. Urazivše 5 kilom. cesty, u tak zvaných Nových dvorů neboli Spálené myslivny (též Spálený kvartýr řečené) stanuli jsme na místě. Myslivna ona, asi 2 kilom. od Jankovic a tolikéž od Salaše jsouc vzdálena, stojí v pravo u samé silnice a v levo od silnice asi 15 kroků, dubinou a smrčím zastíněn naléžá se Králův stůl. Jest to plochý, ze země vyniklý balvan, jenž sestává z pískovce velkozrnného a velmi tvrdého. Dolejší část jeho jest pískem a prstí poněkud zanesena a druhdy Stůl králův nepochybně výše vynikal z půdy lesní. Nyní vyčnívá do výše 1 m.; hořejší plocha jest 2 m. 60 cm. dlouhá, 2 m. 40 cm. široká a celý objem balvanu na 7 m. se páčí. Dříve prý Králův stůl měl do šířky rozměry větší, až prý od lidí nevšímavých vylámáním kamene po jednom boku byl zmenšen. Hned prvním pohledem na Králově stole poznati starobu velikou. Zvenčí všecek jest zvětralý a kolkolem lišejníky a mechem porostlý. Na plochém temeni jeho viděti četné rýhy a důlky až 8 cm. průměrem. Pravdojatně však důlky tyto vyleptány jsou toliko vodou, která po každém dešti dosti dlouho v prohlubničkách plochy hořejší se leskne, a nepocházejí od rukou lidských. Svávolné novější žlábky a tesy jiné ovšem na některých místech viděti. Obvod lesní mýtiny, v jejímž středu Králův stůl se nachází, vrouben býval řadou dřevěných lavek, které však nyní skoro vesměs jsou porouchány. — Ovšem není tak brzo krásnějšího místa na odpočinek a není místa vhodnějšího na rozjímání vlastenecké. Tuto v lesní tišině, nedaleké Velehradu posvátnému, bezděky mysl zalétá nazpět do časů oněch veleslavných, kdy Mojmírovců nezapomenutelných ruka silná žezlo třímala nad Velkou Moravou. Což by nám Králův

stůl, tento stařec šedivý, vypráвěti mohl o dobách těch dalekých, z nichž bezpochyby také jméno jeho pochází. Vždyť kámen již v jedné listině krále Přemysla Otakara I., Velehradu svědčící, z r. 1228. se připomíná slovy: „Ad occidentem lapis, qui dicitur Kralau (Kralou, Kralov) stůl", t. j. „Na západ až po kámen, který sluje Králův stůl" (Boczek A., Codex dipl. Mor. II. str. 195.) Na ustanovení pozemkových hranic užívalo se v listinách zajisté ustálených odedávna názvů topických a sotva chybíme, když na ustálení místního názvu Králův stůl čítáme 300—400 let a původ jména toho tedy do časů Velké dává, že název Králův stůl již v listině z r. 1228. se vyskytuje a že žije tradice, podle níž prý za časů říše velkomoravské král jeden tu hodoval. — Který z králů našich by to byl býval, o tom pověsť lidová se nezmiňuje a více také o velezajímavé památce této vůbec není známo. — Nemohu však nezmíniti se zde ještě o jedné domněnce vel. p. Fr. Přikryla, kooperatora ve Vel. Karlovicích, jímž na Králův stůl nejdříve jsem byl upozorněn. Ona silnice totiž, při níž Králův stůl jakožto plochý vrchol mohutné skály podzemní vyčnívá ze země, nazývá se od starodávna „hradskou" („velehrad-

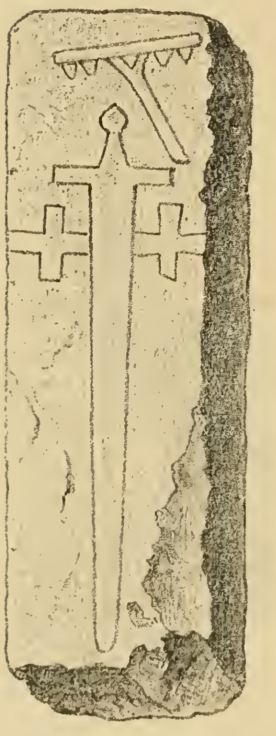

Králův stůl nedaleko Velehradu.

Moravy klademe. — Proč by balvan Královým stolem se nazýval, jenom v lidové pověsti se zachovalo. Tak mor. topograf F. J. Schwoy (díl II. str. 530., viz také str. 644.) r. 1793. praví: Při silnici od Uh. Hradiště do Zdounek leží onen velký, plochý kámen, Králový stůl zvaný, který rozhraní mezi velehradským a napajedelským panstvím označuje, a o němž se vykládá, že prý při něm jistý staromoravský král hodoval. Jiný, vztyčený kámen, na němž kolo jest vydlabáno, stojí nedaleko odtud a znám jest názvem moravským „mejto". Tuto bylo druhdy povozům, kolem jedoucím, platiti clo." — Druhý topograf náš J. Wolný (IV. díl, str. 332.) r. 1838. celkem opakuje totéž, co 45 let dříve Schwoy pravil, avšak doskou"). „Podobá se", píše vel. p. Přikryl, „že za doby velkomoravské hlavně dvě silnice vedly krajinou velehradskou. Jedna vystupovala z kotliny uhersko-hradišťské u Halenkovic do hor, vycházela z nich u Vrbky na Kroměřížsku do krajů požehnané Hané. Dále vinula se mimo Těšany na Jarohňovice ku Hradisku, na Tovačov a Dub do Olomouce. Druhá „hradská" silnice podnes spojuje Velehrad se Zdounkami. Před tisícem let vedla ještě dále na Konici, Morav. Třebovou až ku Praze. Silnice ty obě dosti dobře opodstatniti se dají množstvím jiných památek prastarých, jež podél nich se vyskytují, a mezi něž také „Staré mýto" nad Zdounkami a v první řadě pak Králův stůl patří."

J. Havelka.

Památky velehradské. Roku 1884. děly se na Velehradě za příčinou budoucího jubilea svato-methodějského mnohé opravy. Dne 21. srpna téhož roku mimo jiné kopáno též na severní straně velechrámu zvenčí poblíž hlavní loďové zdi a sice za tou příčinou, aby konec hromosvodu kostelního do země mohl býti zapuštěn. Tu ve značné hloubce asi tří metrů vykopali dělníci kámen, nepochybně náhrobní, jehož vyobrazení tuto přikládám. Vel. p. J. Vychodil, kooperator na Velehradě, byl tak laskav a hned mi o nálezu tom podal zprávu i zároveň nákres kamene velmi důkladný. Tehdy, vyznávám to upřímně, s nálezem nevěděl jsem si rady. Bylo sice zjevno podle podoby meče, zejména pak z podoby jílce, který poukazuje jistou měrou ku první polovici středověku, že kámen jest velmi starý a že by mohl pocházeti z doby říše velkomoravské. Ale kterak by byl v ta místa se dostal, když nynější chrám teprv r. 1198. markrabětem Václavem Jindřichem pro cisterciáky docela nově byl vystavěn poblíž některejšího, tehdy prý již docela zašlého Velehradu starého? — Roku 1885. v létě kopáno opět na jižní straně chrámu při samé prostřední apsidě. Prokopávání to, které mělo úkol čistě výskumný, podnikl vel. p. J. Vykydal, děkan na Velehradě a dodělal se znamenitých výsledků. Dokázal totiž očividně, že prostřední apsida má patku asi tři metry níže, než-li přední část chrámu, že tedy nepochází z téže doby jako ostatní budova chrámová. K tomu také apsida ta jest zcela jiného slohu, totiž slohu zjevně byzancko-románského a pochází podle soudu několika auktorit (viz Časop. č. V. str. 45.) z X. neb IX. století. Odtud tedy vidno, že dřevní Velehrad r. 1198. nebyl ještě zašlým úplně, že cisterciáci nestavěli na Velehradě nynější kostel docela nový, nýbrž že starý chrám, bezpochyby z IX. století pocházející, toliko přestavěli, kterýžto starý chrám byl bohda týmž chrámem Panny Marie, v němž sv. Methoděj jest pochován. Podle toho byl by tedy nynější Velehrad býval cípem Velehradu dřevního a pak také objevení náhrobního kamene shora dotčeného ve hloubce takové dá se snadno vysvětliti. Byla-li patka původního chrámu asi o 3 metry níže než-li nynější roveň, pak také hřbitov, nepochybně chrám obklopující, o tolik hlouběji byl proti nynější rovni a proto také podobných zůstatků po někdejším hřbitově tamním v téže hloubce ještě více by mohlo býti nalezeno. Jsou-li vývody tyto správny, pak kámen ten náhrobní jest památkou převzácnou, poněvadž pochází ze samé doby svato-methodějské, jakož ne mladšího původu jsou ony dovedně tesané úlomky sloupů a klenutých obrub slohu byzancko-románského, které taktéž na Velehradě r. 1885. na různých místech byly vykopány. Každým řádem cena památek velehradských nálezy tu vytknutými nesmírně se zvětšila. *J. H.*

Náhrobní kámen z dřevního Velehradu. $^1/_{16}$ skut. velikosti.

Loštické poháry. Chtěje si zahradu svou v Lošticích (okres zábřezský) náležitě upraviti, dal jsem na podzim r. 1874. k vůli nasázení stromů jamy kopati. Tu vykopali dělníci na jednom místě ve hloubi 1 m. pálené, nahnědlé střepy podoby nápadné a když jsme stopu tuto sledovali dále, vyskytlo se mimo přečetné úlomky více méně pohromadě 140 podivných nádob (viz obrázek na str. 185.), z části docela neporušených. Všecky měly podobu pohárů a byly dvou druhů: jedny měly kolem hrdla 6, 7 až 8 oušek, zjevně ku ozdobě určených, kdežto ostatní byly bezuché. I těch i oněch pak byla velikosť trojí: nejmenší byly zvýší 10 cm. a průměru největšího 6 cm., prostřední zvýší 17 cm. a průměru 8 cm., největší pak byly 21 cm. vysoké a široké 9 cm. Všecky nádoby měly na povrchu svém vodorovné vroubky, z čehož souditi se dalo, že jsou na hrnčířském kole pracovány. Vypáleny byly všecky dobře, byly zvenčí i zvnitřku polívány a většími i menšími zrny hojně posety. Zrna ta jsem pokládal za písek a domníval jsem se, že jeho účelem právě bylo, aby při pálení se roztavil a na způsob glazury nádoby polil. Jiní zase, jimž jsem památné poháry ukazoval, byli toho mínění, že zrnka písková snad měla býti nádobám jakousi ozdobou. Tomu ovšem protivila se ta okolnosť, že zdán=

livá zrna ta na některých místech zejména na ouškách byla velikosti semence a podobajíce se bradavicím sličnou jinak podobu pohárů spíše znetvořovala. Každým řádem byly poháry mnou objevené velmi zajímavy a protož podělil jsem jimi různá muzeja a vědecké spolky, jakož také o nich jsem zprávu podal[1]) na veřejnosť. — Nejdříve, 12. pros. r. 1874., o pohárech loštických soud svůj pronesl p. dr. J. N. Woldřich, professor ve Vídni, a sice v ten smysl, že jsou to nádoby podoby neobyčejné, že však nepocházejí z doby pravěké nýbrž z časů historických, což týž učenec opětným dopisem ještě jednou dotvrzoval. — Něco později, 6. květ. 1875., mínění své vyslovil kustos Františkova muzeja v Brně, p. Moř. Trapp dokládaje, že podle jeho domnění loštické poháry pocházejí z dob od XIV. do XVI. století, že ku pití sloužily a pískem byly posypávány, aby se glazury docílilo. Podobné poháry prý u Mor. Třebové byly nalezeny. — Roku 1876. o prázdninách společně s krajanem a přítelem svým, olomuckým professorem, p. J. Havelkou a chotí jeho, podnikl jsem opětné vykopávání místa, kde r. 1874. nález byl učiněn. Tentokráte vnikli jsme hlouběji do země a mimo dva celé poháry i četné jich úlomky vykopali jsme kusy prastarých kachlí, nepolívaných a gotickou plastikou ozdobených. Zvláště jedna kachle byla zajímavá; nebo na ní polovypukle a dovedně modelována jest postava šlechtičny v oděvu, jaký dámy vznešené nosily ve středověku kolem r. 1200. A postava řečená drží zrovna jeden podobný pohár bezuchý v ruce, jako by píti chtěla. Tímto nálezem jak doba, ze které loštické poháry pocházejí, tak účel jejich zajistě dosti jasně jest označen. Vzácnou onu kachli daroval jsem tchánu prof. Havelky, chvalně známému archaeologu, p. dru. J. Wanklovi, s jehož drahocennou sbírkou památka ta pak dostala se později do císařského muzeja ve Vídni. Také dr. Wankel jest toho mínění, že loštické poháry jsou velmi staré a že pocházejí ze začátku středověku; avšak on nesouhlasí[2]) s názorem, že by nádoby ty byly bývaly posypávány pískem. Zrnka a zrna zdánlivá, jež na povrchu nádob těch se spatřují, jsou prý stuhlé bubliny nějaké nepodařené polevy, která se při pálení na celém povrchu podobou zrnek vyrazila. Snad prý poleva ta z boraksu (z bledny) pozůstávala; neboť borax při nedostatečném žáru rád vyráží se v bublinách a takto ráz glazury ztrácí. — Domnění to velmi podobá se pravdě. Snad tedy způsobem takovým plná pec nádobí toho některdejšímu hrnčíři loštickému se zkazila, tak že — jak to hrnčíři posud činívají — nepodařené nádoby mezi střepy zaházel do jámy. Tak by se také nejlépe vysvětlovalo, proč pohárů takové množství pohromadě bylo nalezeno. — Také věhlasný učenec R. Virchow v Berlíně vydal posudek pohárů našich. I on[3]) dotvrzuje, že velezajímavé ty nádoby pocházejí z prvních dob středověku a táhne se ku chemickému zkoumání J. Rotha, podle něhož zrnka, jež povrch pohárů loštických pokrývají, nejsou zrna písková nýbrž slité bubliny, které při pálení náhodou povstaly. — Konečně vzmiňuji se

Loštické poháry, jež chovají se ve sbírce spolku muzejního. 1/4 skutečné velikosti.

[1]) Wochenschrift des österr. Ingenieur- und Architekten-Vereins. Vídeň, roč. I. (1876.) č. 40.

[2]) Dr. J. Wankel, Beitrag zur Geschichte der Slaven in Europa. V Olomouci. 1885. str. 45. a násl. Ve spise tom právě co se doby pohárů loštických týká, vloudila se chyba tisková: má státi stol. XII. neb XIII. (místo XIV. až XVI.) — Red.

[3]) Zeitschrift für Ethnologie. ročník 1882. VI. 492. str.

ještě o dopisu (ze dne 9. února 1879-) zvěčnělého rady dvorního, ředitele cís. muzeja ve Vídni, p. Ferd. z Hochstettrů, v němž učenec ten loštické poháry rovněž vyhlásil nádobami velezajímavými, jež prý původ vzaly záhy ve středověku. — Způsobilyť tedy poháry loštické ve světě učeném dosti veliký povyk a po výroku tolika auktorit učených nemůže cena jejich býti pochybnou. Poháry ty jsou novým důkazem, kterak dříve hrnčířství v Lošticích kvetlo. Podobá se, že nádoby takové jenom v Lošticích byly vyráběny a odtud rozváženy do světa. V muzejích, do nichž z mého nálezu nic se nedostalo, jsou poháry loštické velmi vzácny. Dr. J. Wankel, který skoro všecka středoevropská muzeja prostudoval, viděl nádoby podobné po jednom exempláři jen v Hamburku a v Kylu. Ve Mnichovském muzeji městském mají toliko několik střepů. Hamburský exemplář jest kolem hrdla a dna svého vrouben stříbrem; ve stříbrné obrubě pak vyryt jest písmem starogothickým německý přípitek. Zdá se tedy, že loštické poháry byly ve veliké oblibě a vážnosti, což také dokazuje ta okolnosť, že dr. Wankel a prof. Havelka střepy takové našli ve zříceninách přečetných hradů středověkých.

Stavitel Kl. Hladiš.

Literatura týkající se naší vlasti.

Památky archaeologické a místopisné. Orgán Archaeol. sboru Musea království Českého a Historického spolku v Praze. Redakcí prof. *J. B. Miltnera* vyšel dílu XIII. sešit 1. „Památky“, nejstarší to a dlouhou dobu jediný časopis český, věnovaný archaeologiji vlastenecké, počav vycházeti r. 1855. dospěl již k ročníku třicátému. V „Památkách“ símě Vocelovo vezdy pečlivě pěstováno a není tudíž s podivením, že souhrnný obsah dílů dosud vyšlých tvoří pravý poklad, pravé doly zlaté, z nichž čerpati nutno každému, kdo s domácím naším starožitnictvím hodlá se seznámiti. I tohoto sešitu obsah jest cenný a vytříbený. Obsahuje stati následující: Vývoj miniaturního malířství za Lucemburků, od dra. K. Chytila. — Stav far v Chrudimsku, Královéhradecku, Boleslavsku a j. za l. 1650.—1652., od T. Bílka. — Mohyly u Michalovic, od J. Rychlého. — Pomůcky k životopisnému slovníku českých malířů, od A. Rybičky. — Nálezy bronzů u Lovosic, od R. z Weinzierlu. — Diarium kněze B. Zelenky, od dra. S. Wintra. — Hroby u Dražkovic, od V. Diviše Čisteckého. — Zprávy a drobnosti. — Dvě tabule, obsahující vyobrazení starožitností dražkovických a lovosických. — „Památky“ vycházejí v sešitech čtvrťročních a stojí pro členy Musea česk. 2 zl.; krámská cena jest 3 zl. r. č. *J. H.*

Zprávy spolku geologického v Praze. Redakcí *B. Katzra* vyšel ročn. 1885. sešit 4. s tímto obsahem: B. Katzer: Nekrolog K. Feistmantla. — Č. Zahálka: Příspěvek ku poznání pyropových štěrků v Českém Středohoří. — A. Bělohoubek: O výzkumu tří druhů hnědého uhlí českého. — J. Stoklasa: Chemická zkoumání ve vrstvách Peruckých. — Kratší sdělení od F. Štolby a E. Schiffnera a hojné a velezajímavé referáty. — „Zprávy“ patří ku předním našim odborným časopisům a první, právě ukončený ročník jejich obsahuje práce tak důkladné, že činí vědeckému písemnictví našemu velikou česť. Celoroční předplatné na „Zprávy“ pro nečleny obnáší 2 zl. r. č. i ze zásilkou poštovní. Zakládající (platí buď na jednou buď ve dvou lhůtách 20 zl.) a přispívající (platí ročně 2 zl.) členové geologického spolku v Praze (Karlovo náměstí, česká technika) dostávají časopis ten zdarma. *J. H.*

Ořešník neboli *sojka turecká.* Pojednání prof. **J. Talského.** (*Der Tannenheher.* Mittheilungen des mähr. Jagd-und Vogelschutzvereines.) Roč. IV. 1885. čís. 7. Letos na podzim po dosti dlouhé době zase na Moravu jako hosť zavítal ořešník, jejž ctěný spolupracovník náš v úryvku dotčeném velice zajímavě popisuje. Ořešník vyskytl se tentokráte u nás dosti hojně; jeden krásně vycpaný exemplář opeřence toho zaslal muz. spolku p. Fr. Bakeš, naducitel a statkář v Ořechovičkách u Brna. *J. H.*

Umělé jeskyně na Moravě. Od **Flor. Koudelky.** (*Künstliche Höhlen in Mähren.* Mittheilungen der wiener anthropol. Gesellschaft.) Díl III. Pilný spolupracovník náš vzmiňuje se ve spisku tom o některých loších již známých a vypisuje pak umělé jeskyně dosud neznámé mezi Šlapanicemi a Jiřikovicemi, které sám proskoumal. *J. H.*

Požívání masa koňského za pravěku. V pojednání svém o mase koňském (*Das Pferdefleisch als Nahrungsmittel.* Österr. Monatsschrift für Thierheilkunde. roč. X. 1885. čís. 10.) vylíčuje p. F. Koudelka mimo jiné zajímavou okolnosť, že lidstvo pravěké masa koňského pojídalo přehojně a že věc ta zejména na Moravě četnými nálezy z Výpustku, Býčí skály, Kolny u Sloupu, z Čertové díry, z Šipky

a z Pekárny jest dokázána. Zejména v Pekárně (viz „Časopis“, č. II. 71. str.) obnášejí prý kosti koňské 60% všech zůstatků zvířecích. *J. H.*

Ježovky Štramberských vrstev. Popisuje **Gustave Cotteau.** (*Die Echiniden der Stramberger Schichten.* Palaeontographica. Supplement II. 5. Abth. 5 Tab.) — Ku dříve vyšlým monografiím Bivalv, Cefalopodů a gastropodů jurských vápenců Tithonových ze *Štramberka* vyšlo uvedeným dílem i popsání *ježovek*. Ježovek naskytá se ve vrstvách štramberských 15 rodů o 28 druzích. Nejhojnější rod jest Cidaris o 9 druzích. Z ježovek popsaných jest pět druhů nových. Přihlížíme-li ku popsaným ježovkám a porovnáme-li je s jurskými ježovkami cizozemskými, shledáme, že tithonské (nejvyšší) jurské vrstvy Štramberské, co do ježovek, v úzkém spojení jsou se staršími vrstvami *Malmu*, (Oxfordien a Corallien) ba i se svrchními vrstvami *Doggeru* (Callovien.) *J. K.*

O vyvřelých horninách slezsko-moravského útvaru křídového. Pojednává **Karel E. M. Rohrbach.** (*Über die Eruptivgesteine im Gebiete der schlesisch-mährischen Kreidenformation.* Inauguraldissertation. Tschermaks min. u. petr. Mittheil. 1885.) S 1 tab. barvotiskovou. — Vyvřelé horniny moravského útvaru křídového, začínající u *Star. Jičína* a *Val. Meziříčí* a táhnoucí se ve mnohých nalezištích do Slezska, ba až do Polska (ku Andrychovu) a známé pod jménem *těšenitů* i pikritů, zajímavostí svojí ode dávna lákaly již badatele ku prozkoumání. Dokud toto dělo se bez drobnohledu, byly arci výsledky badání velice nespolehlivé a rozmanité a tak se stalo, že horniny uvedené pod nejrozmanitějšími jmény (syenit, hypersthenit, diorit, diabas) jsou popisovány. Zkoumání drobnohledná všemu nedorozumění učinila konec a vysvětlila ve hlavních rysech povahu našich hornin vyvřelých z doby křídové. Byl to zejména *Tschermak*, který v díle svém „*o vyvřelých horninách střední geologické doby*“ z roku 1869. obě horniny rozeznal i popsal, a jak místo dovolovalo, o nich promluvil. Od té doby až do uvedeného spisku nikdo o ty horniny pořádně nezavadil. Práce Rohrbachova týká se hlavně Těšenitů, hornin to dle dosavadních názorů zřetelně krystalických a nikdy porfýrovitých, skládajících se ze *žirce trojklonného*, *jinorázu*, *analcimu*, *magnetitu*, *biotitu* i *apatitu* a druhotného *natrolithu* a *apophyllitu*, o jichž součástech, rozdělení, nalezištích Slezských se spisovatel rozpisuje. Na konec popisuje autor pikrit ze Lhoty (Ellgoth), některé čedičům podobné horniny, jichž stáří určiti nutno, a jako přídavek pojednává Těšenity z Kavkazu a Nagy-Kövesu v Uhřích. Na počátku práce jest bedlivě sestavený přehled dosavadní literatury o horninách těch. Jelikož horniny tyto a to především Moravské v době nejbližší drobnohledně a jak možná obsáhle přispěním muz. spolku našeho postupně budou prozkoumávány, budeme míti příležitosť vrátiti se k nim i k uvedenému pojednání opětně. *J. K.*

Podrobný seznam míst na Moravě. (Special-Orts-Repertorium von Mähren.) Vydán ústř. statist. komissí. Ve Vídni 1885. Lexik. 8° Str. 220. Cena 2·80 zl. — Krátce po tom, když v Časopise tomto na str. 123. touženo bylo na zdlouhavé vydávání podrobných místních seznamů jednotlivých zemí korunních, splněna tužba tato. Má tedy dnes konečně také Morava pomocnou knihu zeměpisnou, spočívající na úředních, tedy prý authentických údajích, jaké (dle vlastních slov ústř. statist. komisse) „dosud ani co do formy ani co do úplnosti nebylo.“ Podrobné seznamy míst uvádějí počet domů, pak obyvatelstva co do pohlaví, vyznání a jazyka obcovacího (čili jak Seznam naprosto nečesky praví, „jazyka v obcování“) v každé obci, ano i v samotě, zastávce a skupenině chalup zvlášť. Jest tedy kniha tato nezbytným a poměrně nejspolehlivějším pramenem pro každého, kdo se zabývá studiemi zeměpisnými, národnostními a konfessionelními. Zvláště pro poznání poměru národností v jednotlivých osadách je kniha ta zajímavou a důležitou. Doufáme však, že statist. komisse nahlédla, jak nezdařeným experimentem bylo vyšetřovati jazyk *obcovací*, a že při sčítání lidu nejblíže příštím opět bude se zaznamenávati *národnosť* anebo jazyk *mateřský*. — Jiným účelem těchto podrobných seznamů jest zaznamenati názvy místní v obou (po případě všech) zemských řečích, k čemuž všeobecný seznam r. 1882. vydaný nepřihlížel, uváděje pouze německé znění jejich; jen výminkou, ať tak díme náhodou a beze všech zásadních pravidel, připletlo se tam také několik jmen ve znění českém. Teprve v podrobných seznamech jednotlivých zemí mělo tedy vyhověno býti zásadě rovnoprávnosti jazykové; to se však seznamem právě vydaným stalo pouze do jisté míry. Abecední pořádek osad v jednotlivých soudních okresích existuje v tomto seznamu pouze pro Němce; jsouť jména spořádána pouze takto: Auerschitz, Uherčice; — Auspitz, Hustopeč atd. Abecedního pořádku jmen českých zde tedy není, takže kdo nezná německého znění jména hledaného, tomu to abecední spořádaní jmen v tomto seznamu mnoho nepomůže. To je kardinálním nedostatkem tohoto seznamu. Ale nadto je mnoho jmen zvláště zastávek, samot a skupenin domů i v obcích ryze českých uvedeno ve znění pouze německém; tak ve Vel.

Bystřici u Olom: Baude, Petermühle; v Hrozenkově: Horebeczwan; v Rožnově: Passeken, Obere-, Untere; v Halenkově: Breziter Hof atd. Mnoho původně českých jmen, které i v němčině stejně znějí, v seznamu psána jsou jen způsobem německým na př.: Czerny, Dinotitz, Tlaschcy (!), Schulacy, (asi Šuláci?). Co do způsobu psaní jmen místních vůbec i v tomto seznamu ještě přemnohé tužby zůstaly nevyplněny. Bylo by věru již na čase, aby se učinila rázem přítrž té *ledabylé nedůslednosti*, s jakou naše slovanská jména místní v německé formě od úřadů se píší. Písmeno *č* psáno někde *cz* jinde *tsch*; *ř* někde *rs*, jinde *rz*, ano i *rž*; naprosto nemístným surogátem za naše *ž* je *sch* atd. Ano nejedno jmeno psáno částečně českým, částečně německým pravopisem, na př. Koňařsiczy (poctivě česky zní: Koňaříci), Koržency atd. Bohužel jsou podnes v této věci rozhodujícím faktorem zpravidla písaři Němci, kterým ponechává se u polit. úřadů v této věci plná libovůle. A přece ku docílení jednotného a důsledného způsobu psaní jmen není potřebí ničeho jiného než místodržitelského výnosu k těm podřízeným úřadům, které práci statistickou obstarávají. Nám si arci zůstane lhostejno, líbí-li se Němcům pravopisná monstra jako Bistrzitschka a pod., my mluvíme jen v zájmu praktičnosti. Neboť jsou-li zejmena začáteční písmena nedůsledně psána, působí to pak prazbytečné obtíže při hledání jmen v abecedních seznamech; tak v seznamu moravském jsou jména Čechenhaus, Čeladitz, Čertowetz-Mühle atd. pod písmenem *C* na str. 193., jména Czech, Czeladna, Czernowier, atd. na str. 194., a konečně jména Tschechen, Tscherna, Tschertschein atd. pod písmenem T na str. 215. — Co se nyní týče *českého* znění jmen místních, uznáváme rádi dobrou vůli úřadův i zejmena centr. komisse statist., aby jména ta byla psána pravopisně a věrně. Nicméně již při zběžném prohlednutí knihy namanulo se nám nemálo nesprávností, které by v *úředním* seznamu již proto býti neměly, poněvadž se takovéto úřední publikace vydávají a považují za authentické a předpokládá se u nich tedy takořka neomylnosť. Hrubou chybou jest jméno *Žákov* místo správného *Čákov*, dále Vra*č*no m. Vra*ž*no. Dále tu čteme Vac*o*novice m. Vac*a*novice; Přasl*o*vice m. Přásl*a*vice; Kře*n*ov m. Kře*l*ov (stč. os. jm. Chřel); Draha*ň*ovice m. Draha*n*ovice; Krčman*y* m. Krčma*ň* (adj. poss. utvořené změkčením); Napajedl*y* m. Napajedl*a*; Seničk*y* m. Seničk*a* (jméno Senice, Senička. Seninka značí původně vodu a je sing.; naopak Kunčice jsou plur., ježto jsou patronymicum od os. jm. Kunek = Konrád, i je tedy chybou, praví-li seznam: Kunčice Mal*á*); Medlo*v* m. Medl*e*; Nebovi*d* m. Nebovid*y*. — Jako není radno lid korrigovati a psáti na př. B*u*dihošť m. B*e*dihošť (kmen bъd, bdím), tak zase měla vedle zobecnělé dnes formy *D*vacetín uvedena býti stará správná forma *V*acetín (adj. poss. od os. jm. Vacata). Za to však nesouhlasíme s tím, aby vedle jmenoslovné formy spisovné uváděla se též forma dialektická, na př. „Skaštice, též Skaščice“; tu by se pak konsekventně i při jménech Loštice, Štěpánov atd. měly uvésti též dialektické formy Loščice a Ščepánov a pod. Forma Štětovice není správna: Hanáci říkají Ščétovice, t. j. dialektická forma pro Štítovice. Formy, které nejsou ničím než recepcí zgermanisovaného jména původně slovanského, neměly by docházeti úřední sankce. Čtemeť v seznamu: Dyjákovice též Tajkovice; Vodonec též Vadonice (původní jméno je Vadonice, z něhož Němci udělali Wodonetz.) Tuť bychom mohli právem očekávati, že najdeme v seznamu také „Prostějov též Prosnice“ a podobných nešvarů více, jak je zejména cizinci u nás zavádějí. — Několik nemístných čárek (Lhota Rapot*í*na m. Rapot*i*na adj. poss. od os. jm. Rapota, Stanov*í*ště, Dub*í*cko atd.) chceme pokládati za chyby tiskové — přes to, že se vyskytují s jakousi podezřelou houževnatostí. Skutečné chyby tiskové jsou v zadním seznamu při jméně „Kladek“ str. 19. m. 79., a při jméně „Brohsen“ str. 178. m. 78.). — Stran terminů technických pozastavili jsme se již shora nad německým zvukem „jazyk v obcování“ (Umgangssprache“); tuto ještě dokládáme, že výrazy „městec a obec městecká“ za něm. „Markt a Marktgemeinde“ jsou na Moravě neobvyklé. Na Moravě říká se takovým osadám od starodávna podnes „městečko!“ — Ani co do meritorní stránky není seznam úplně bezvadným. Tak degradoval osadu Náměšť (okr. Olomouc) na vesnici, kdežto ona jest ve skutečnosti již od samého r. 1319. po dnešní den trhovým městečkem, či dle terminologie statist. komisse, městcem. Potštát je pro Němce městem, pro Čechy však jenom městcem. Podobných hrubých chyb, jichž jsem uvedl arci jen, pokud se mně při zběžném prohlédnutí namanuly a pokud mé pozitivní, naprosto jisté vědomosti sáhají, mohlo zajisté uvarováno býti. *A. Z.*

Zeměpisný slovník jmen Rakousko-Uherských. *Výklad jmen zemí, národů, krajů, hor, vod a osad.* Od Dra. **Friedr. Umlaufta.** *(Geographisches Namenbuch von Österreich-Ungarn. Eine Erklärung von Länder-, Völker-, Gau-, Berg-, Fluss- u. Ortsnamen.)* Ve Vídni 1886. 8°. Str. XVI. a 304. Cena 2·50 zl. — Při výkladu jmen zeměpisných, kterážto jména v říši Rakousko-Uherské jsou převážnou větši-

nou původu slovanského, nechovali se německo-rakouští badatelé vždy s onou objektivností, jaké nezbytně ku zjištění pravdy a ku pokroku pravé vědy potřebí jest; vadilo ť jim v tom obyčejně jejich strannické stanovisko německé. Tím potěšitelnějším zjevem tudíž jest, že našel se ve Vídni muž, jenž, nejsa Slovanem, nedal se zaslepiti ani germano- ani keltomanií, nýbrž objektivně zkoumá původ i smysl jmen zeměpisných, každému národu, což jeho jest, ponechávaje. Rozumí se arci, že taková objektivnosť přemrštěným germanistům není vhod. Sotva se objevily první tři archy díla Umlauftova, již pospíšil si jeden recensent v Petermannových „Mittheilungen“ vytknouti jemu přílišné prý poslovanšťování německých jmen! Po důkladném prozkoumání Umlauftova slovníku mohli jsme pouze jediný případ zjistiti, kde jméno původně německé vyloženo po slovansku; je to jméno Landskron, které prý vzniklo z „lány skrovné.“ Ale tohoto nevědeckého, od českých badatelů dávno zavrženého výkladu nevymyslil snad Umlauft, nýbrž převzal jej pouze od jiného Němce, tot. od Knause. Za to můžeme my opět viniti p. autora, že naše české jméno Buchlov vykládá po německu, jsa (v dodatcích) toho náhledu, že slulo původně (dle jakési listiny z r. 1449.) Buchenlew (= Buchenhügel), neboť prý „skoro všecky hrady moravské mají jména německá“. Naproti tomu uvádíme, že již r. 1300. (tedy o 150 let dříve) psáno to jméno zcela správně česky Buchlow (Eml. Reg. II.), jméno Buchlovice pak dokonce již r. 1202. psáno Buglowiz (Eml. Reg. II.). Nenapadá nám arci mysliti tu na romantický, také od Umlaufta zbytečně uvedený výklad starých (sit venia verbo) slovozpytcův, kteří jméno Buchlov pokládali dětsky naivně za složeninu slov „bůh“ a „lov“. Buchlov je zcela jednoduše přivlastňovací adjectivum, utvořené příponou óv, ův od osobního jména Buchel, které se čte v listině z r. 1284. (Eml. Reg. II. 575.), a neznamená tedy nic jiného nežli hrad Buchlův; Buchlovice pak (původně Buchlovici) jsou rod Buchlův neb osada založená od jakéhosi Buchla. A tak bychom my — oproti onomu obvinění, že Umlauft německá jména poslovanšťoval, — mohli jemu navzájem zase vytknouti, že slovanská jména němčil. Plného však uznání se strany všech, komu na dopátrání se historické pravdy záleží, zasluhuje mužné slovo p. autorovo, že „někdejší rozšíření slovanských plemen po rakouských zemích alpských je historickou skutečností, která s dostatek vysvětluje slovanský původ nesčetných jmen zeměpisných v těchto krajinách.“ Poněvadž tedy principielní stanovisko p. autorovo je správným, nelze spisu jeho vytýkati vad nějakých zásadních; ano my jsme přesvědčeni, že spisu jeho, jemuž nejlepší vůle upříti nelze, dostane se zajisté od kritiky slovanské onoho příznivého i shovívavého úsudku, jehož se p. autor v předmluvě dovolává. Jesti prací přenesnadnou, shrnouti v jediný celek výklad jmen říše tak mnohojazyčné. Tu nestačí býti jen slavistou ani jen germanistou, tuť třeba býti novým Mezzofantim. Při takovémto souhrnném a všestranném díle bylo arci p. auktorovi obmeziti se na snešení dosavadních výsledků badání v oboru jmenoslovného jazykozpytu; ano byli bychom si přáli, aby p. autor i těch několik nečetných vlastních výkladů jmen slovanských byl do knihy nepřijal; dotvrzujíť ony pouze, že ku badání samostatnému v oboru tomto zdaleka ještě nestačí ona „částečná znalosť dotyčných jazyků“, jakou se p. autor v předmluvě honosí. Slovník Umlauftův arci — právě proto, že je pouze snešením dosavadních výzkumů — jeví nezbytně valné mezery. Kniha ta vysvětluje sice více než 8.000 jmen, mezi nimi přes 7.000 jmen osadních, která (poněvadž mnohá jména velmi zhusta se opakují) reprezentují dle výpočtu samého p. autora asi 20.000 osad. Avšak v Rakousku a Uhersku je přes 76.000 osad! Tím ovšem není řečeno, že by tři čtvrtiny jmen místních dosud nebyly vůbec vysvětleny. Ze seznamu spisů použitých vidno sice, že p. autor konal rozsáhlá studia; uvedenoť tu neméně než 106 spisův i článků. Avšak, je to vesměs literatura pouze německá. Dotyčné literatury ostatních národů rakouských, obzvláště pak slovanských zůstaly nepoužity. Miklosich probral látku tu pouze po stránce filologické a co Vlach ve svých „Čechoslaven“ a Dudík v „Geschichte von Mähren“ z toho oboru mimochodem uvádějí, daleko nestačí. Věc je tím horší, že Miklosich ku svým dotyčným spisům nepoužil Slov. práva Jirečkova a že od vydání spisů Miklosichových badání to v české literatuře dosti pokročilo. Co se zejmena Moravy týče, litovati jest, že nepoužito Praskových „Záhad místopisných“ a že spis Umlauftův již z velké části byl vydán, když počaly v Obzoru vycházeti Brandlovy Rozpravy o jmenech topických, které tudíž použity býti nemohly. Za takových okolností neosvědčilo se ujištění p. autorovo, že ve slovníku jeho „sotva asi bude které důležité jméno pohřešeno“. Jenom z větších měst moravských nenalezáme tam těchto jmen, jichž smysl jest dnes přece již zjištěn: Boskovice, Budišov, Brušperk, Holešov, Hustopeč, Jičín, Kojetín, Místek, Prostějov, Rymařov, Slavkov, Uněov, Vyškov; mimo jiné, jichž smysl je dosud

více méně temný. Několik jiných uvedeno sice, i listinnými formami doloženo, ale — nevyloženo; zejména Hodonín, Jevišovice a Znojmo. — Co se týče způsobu výkladu, postrádáme při něm téměř naskrze výkladu formy grammatické; poukázáno z pravidla jen ku kmeni, z něhož jméno povstalo; ale to není ještě v případech nejčetnějších vysvětlením smyslu jména. Tak praví na př. slovník: „Luk, Lukavetz, Lukawitz, Lukow, Lukowa, Lukowan, Lukovitz zu čech. louka, Wiese.“ To soudnému čtenáři sotva postačí. Tu bylo třeba říci, že Lukavec a Lukavice jsou prvotně jména potoka i řeky lukami tekoucí, Lukovany (pův. Lukované), že značí obyvatele Lukova atd. Kniha by tím arci byla značně nabyla na objemu ale neméně i na ceně a zajímavosti. Opomenutí takového hlubšího, historicko-grammatického výkladu pokládáme tudíž za hlavní všeobecný nedostatek spisu Dra. Umlaufta. Kdyby byl p. autor hlouběji do smyslu jmen vniknouti se snažil, nebyl by pak zajisté odvozoval Vyšetice od adj. vysoký, nýbrž od os. jm. Vyšata, ani Rohov a Rohovku od rohože, nýbrž od kmene roh atd. Avšak co se týče správnosti jednotlivých výkladů jmen, jsme arci nuceni obmeziti se pouze na Moravu. A tu právě podivením nás naplnilo, že ve slovníku Umlauftově nalezáme všechny ty nechutné bájky, které moderní němečtí Hájkové na vysvětlení místních jmen navymýšleli a pověstmi nazvali. Žádná země není na takové smyšlenky tak bohata jako Morava. Báchorky takové sice pěkně se čtou ve spisech o rytířských hradech a v „Album von Mähren u. Schlesien“, avšak ve spise tak vážně vědeckém, jakým slovník Umlauftův býti chce, ohříván y býti neměly, třebas by některé z nich byly opatřeny otazníky, což vzbuzuje podezření, že p. autor těm ostatním věřil. Rovněž bylo by knize lépe posloouženo bývalo, kdyby byl spisovatel ignoroval učence tak pochybného jména jako je jakýsi Czerny, jenž Třebovou dosud odvozuje od dřeva. Litujeme, že nelze nám pouštěti se příliš do podrobností; neboť ačkoliv jsou česká jména markrabství moravského z pravidla správně vyložena (hlavně dle Miklosiche), přece jest i tu dosti výkladů pochybených. Jen ty nejdůležitější chyby buďtež uvedeny. Především Olomouc vykládá Uml. — dle „Alb. v. Mähr. u. Schl.“ — slovy „holý mauc (?), d. i. kahler (oder hohler?) Felsen“! O nesnadný výklad jména Olomúc pokusil se již Šembera, jenž je odvozoval od os. jm. Holomut, což prý znamená „muž všecek smutný;“ lepší zajisté je výklad Brandlův (Obzor 1885.), jenž jméno to odvádí od staslov. olъ (pivo) a matiti (točiti), z čehož os. jm. Olomut (= pivotoč, točipivo), od něhož utvořeno změkčením konečné souhlásky (resp. příponou jъ) adjectivum přivlastňovací Olomúc. Sám bůh ví, kde pisatel onoho „Alb. v. Mähr.“ nabral prapodivné slovo „mauc“, které prý znamená skálu! Litovel nelze odvoditi od líti, nýbrž od adj. ljut, litý (= divoký). — Lundenburg (Břeclav), Umlauftovi nevysvětlitelné, vyložil H. Jireček na hrad Loventiců či Lovaticů. Prasek pak je odvozuje od jmena Lava. — Eibis (č. Ivaň) nepochází od jíva, nýbrž právě tak jako Eibenschitz od os. jm. Ivan. — Pohrlitz není staženina z Pohořeliště, Brandstätte; vždyť sluje česky Pohořelice, původně Pohořelici, tedy jméno rodové. — Jak souvisí jméno Bránice se slovem roh a rogeň, to suď bůh! — Kněhyni prý možno také vyložiti na Buchenberg! Výklad sám zůstal nám arci autor dlužen. — Ani Račice ani Rietsch nepochází od „řeka“; Račice je jméno rodové od os. jm. Rak, a Rietsch sluje česky Ryděč, tedy adj. poss. od Rydec (= rud-ý). — Sokolom nesouvisí se slovem sokol; správně zní to jméno Sukolomy a je utvořeno ze „suky lámati“. I v tomto případě i co do jména Rietsch neprávem odvolává se Uml. na Miklosiche, jenž o jmenech těchto nemluví. — Vedle Miklosichova výkladu jména Žďár = gespaltenes Holz, štípa dřeva, slušelo se uvésti případnější zajisté výklad Gebaurův, dle něhož žďár, pův. zžár, značí spálený les, žaroviště lesní. — Co Smolle blouzní o Rožnově, an je odvozuje od slovansk. boha války jménem Rozvodic, patří mezi bajky. — Pürschitz není česky Pořice, nýbrž Prštice, pův. Prštici, tedy jméno rodové; čímž sám sebou rozpadá se Umlauftův další naprosto pochybený výklad toho jména. — Mnoho ještě dalo by se poznamenati; však spěcháme ku konci. Uznáváme milerádi nesnáze, naskytující se při abecedním seřaďování jmen tolika různých národů slovanských, z nichž téměř každý jiným pravopisem píše. Arci většina slovanských jmen je tu psána (a sice — jak p. autor v předmluvě výslovně podotýká — na základě „authentického“ úředního seznamu, ústřední komisí statist. vydaného) způsobem německým, čímž jazykozpytné badání jenom se znesnadňuje. Co se pak týče psaní forem českých, s politováním pozorovali jsme přečetné poklesky; zejména do mysterií našich čárek, háčkův i kroužkův spisovatel dosud nevnikl. Ale to jsou přece jen nedostatky nižšího řádu, a nedovedou zúplna zacloniti oné principielní dobré stránky této knihy, — jak jsme o tom s vrchu se zmínili.

V. H.

Kronika olom. spolku muzejního.

Potěšitelno jest, že počet členů muzejního spolku zvolna sice ale stále roste. Také za čtvrtletí právě minulého členů přibylo značně a sice o 102, z nichž jeden, vel. pan Ferd. Harna, farář ve Chvalkovicích jest členem zakládajícím, ostatní pak řádnými členy. Také za oceánem v daleké Americe již muz. spolek jednoho člena čítá, totiž p. J. Onderku v Hallettsvillu v Texasu. Ovšem též během r. 1885. několik členů horlivých odebralo se na věčnosť, z nichž zvláště jmenujeme: p. J. Böhma, statkáře v Tršicích, p. J. Jeřábka, c. k. vrch. radu finančního v Olomouci, p. K. Ševčíka, professora v Olomouci, p. J. Škodu, c. k. gym. ředitele v Přerově a vel. p. V. Vaska, faráře v Ratajích. Budiž jim paměť a česť věčná!

Nemalé cti dostalo se spolku muzejnímu tou okolností, že dva vynikající členové jeho c. k. centrální komisí pro zachování památek jmenováni jsou konservatory pro Moravu a sice pan dr. Jindřich Wankel, kustos muz. spolku a p. August Meretha, kníž. arcib. inženýr v Olomouci.

Když se blížilo poslední zasedání sl. sněmu zemského, usnesl se výbor podati žádosť za zemskou subvenci. Petici dotyčnou, v níž obšírně vylíčeno dosavadní působení muz. spolku a která též plným zněním uveřejněna jest v listech denních, člen výboru, veled. p. poslanec Ig. Vurm na sněmu předložil a doporučil. Krok tento nebyl učiněn nadarmo. Slavný sněm ustědřil nám subvence na r. 1886. 200 zl. Dar ten má i mravní svůj význam; nebo jím od nejvyšší instance zemské muzejní spolek vřaděn jest mezi ústavy pro vlasť naši užitečné a potřebné.

Dne 20. listopadu r. 1885. na Smíchově zemřel Moravan p. MUDr. Josef Komárek, c. k. vrchní lékař štábní a odkázal slav. muzeji království českého 8000 zl. s tím dodatkem, aby polovice odkazu postoupena byla nějakému ústavu, spolku nebo společnosti nějaké na Moravě. Poněvadž muzejní spolek v Olomouci tendencí svou a svým působením slav. muzeji českému zajisté jest nejvíce příbuzným na Moravě, podal výbor bez meškání patřičnou žádosť ku slav. správnímu výboru českého muzeja, kteráž bohda nebude vyřízena nepříznivě.

Za měsíců března, dubna i května r. 1886. konána bude v císařském průmyslovém muzeji ve Vídni veliká výstava vyšívání ze všech zemí rakouských. Není pochybnosti, že k výstavě té podnět zavdala loňská naše výstava lednová. Ředitelstvo cís. prům. muzea ve Vídni samo to také dalo na jevo, v první řadě pozvavši spolek muz. ku obeslání výstavy řečené. Výbor usnesl se na tom pozvání toho uposlechnouti a vydal za tou příčinou v denních listech provolání, aby vlastenecké obecenstvo pilně spolku našemu vyšívání zasýlalo na výstavu, při kteréž bohda Morava mezi slovanskými zeměmi neukáže se býti poslední; nebo všude již zznenáhla uznává se, že moravské vyšívání jest nejdokonalejší, nejkrásnější. Ovšem nutno, aby vyšívané poklady moravské vystaveny byly co možná podle jednotného plánu a soustavně, kteroužto úlohu právě na sebe vzal spolek náš.

Poněvadž nepříznivé počasí zimní nepřipouštělo žádných výskumných výletů, obmezoval se ostatní ruch spolkový za posledního čtvrtroku na činnosť vniterní.

Dne 13. prosince r. 1885. konal muz. spolek mimořádnou valnou hromadu v místnostech Matice školské v Olomouci, aby podle usnešení loňské valné hromady výroční provedeny byly některé změny stanov, což také se stalo. Poněvadž spolku nejednou bylo zděleno, že tu onde z názvu „Muzejní spolek olomucký“ soudí se, že to spolek toliko místní, olomucký, přeměněn jest název ve „Vlastenecký spolek muzejní v Olomouci“, aby takto se naznačilo, že stanovami vymezená působnosť jeho celou vlasť moravskou obsahuje. Také ustanoveno, aby spolek volil si doživotního protektora a aby rok spolkový počínal vždy 1. lednem a 31. prosincem se ukončil. Poněvadž se mnoha stran projeveno přání, aby učinilo se opatření takové, by sbírky muzejní povždy a za všech případů v Olomouci zůstaly, pozměněn jest také §. 23. stanov, v němž obsažena jest jaksi poslední vůle spolku muzejního. Bohda, že nebude nikdy potřebí §. ten uváděti ve skutek, nýbrž že přispěním obětavých vlastimilů vykvete ze sbírek našich stálé, pod vlastním krovem umístěné muzeum zemské, jakéhož Morava míti měla vlastně již dávno. Jakmile pozměněné stanovy naše dojdou úředního schválení, plným zněním — nepochybně již v čísle IX. „Časopisu“ — je uveřejníme. — V téže mimořádné schůzi valné ujednán jest též jednací a domácí řád muz. spolku, jejž slovně uvádíme níže.

Dne 20. prosince, na zvláštní požádání dámského odboru muz. spolku v místnostech Matice školské v Olomouci přednášela redaktorka „Domácí hospodyně“, paní Miloslava Procházková: „O prospěchu ustáleného kroje ženského, který by z motivů národních byl sestaven a národním naším vyšíváním ozdoben. Paní

redaktorka poukázala předně k některým národům starověkým, kteří ustáleným krojem národním vynikali a přešla pak na Slovany dřevní, kteří v té příčině povznesli se snad nad všecky národy. Dále dolíčeno velmi důmyslně, kterak nynější móda ani v esthetickém vzhledě nevyhovuje, ba spíše pěkné tvary pleti ženské znetvořuje, kterak móda protiví se všem ekonomickým zásadám a takto v konsekvencích svých mnohdy mravní i hmotnou zkázu jednotlivců, ba i celých rodin přivádí. Kdyby paní a dívky naše měly ustálený kroj národní, zbývalo by jim více času ku snahám ušlechtilým, více času pro rodinu, pro domácnosť, více času pro dílo národní, pro něž nyní obyčejně nemívají ani času ani smyslu, baníce se neustále za bludičkami tyranské módy. Kdyby paní a dívky naše oblekem svým již národnosť vyznávaly, vzpružily by se k účinné ráznosti vlastenecké, k níž nyní obyčejně nedocházejí, a nezapíraly by tak snadno původ svůj, jako nyní pro hmotný prospěch bohužel činí dosti často. Národní vyšívání moravské znamenitě pak se k tomu hodí, aby ustálený, z národních motivů sestavený kroj ženský překrásně byl ozdoben a jest jenom na dámách našich, aby myšlenka ta ve skutek byla uvedena brzo a zdárně. — V tom smyslu řečnila paní redaktorka a ukazovala pak některé vzory takového oděvu dámského, které rovněž jako přednáška vzletná a zdařilá potkaly se se souhlasem a potleskem všeobecným obecenstva velmi četného.

Zprávy zvláště důležité z venkova muz. spolku zasýlali za posledního čtvrtletí: vel. p. J. Blokša, kooperator v Kostelci u Holešova, p. dr. Fr. Dvorský, professor v Třebíči, p. Fr. Fišer, měšťan ve Fryštáku, p. Karel Tvarůžek, soudní adjunkt v Kyjově a j. v.

Poněvadž dne 31. ledna 1886. konati se bude pravidelná výroční hromada valná, navrhuje odstupující výbor následující kandidátní listinu pro volbu příštího 15tičlenného výboru: p. JUDr. J. Ambros, koncipient, p. E. Bufka, účetní, p. J. L. Černý, jen. zástupce banky Slavije, p. J. Havelka, professor, p. JUDr. J. Hynek, advokát, všickni v Olomouci, vel. p. Fr. Koželuha, professor v Prostějově, vel. p. M. Kráčmer, kooperator, p. J. Kramář, měšťan, p. J. Malec, professor, veled. p. hrabě A. d'Orsay, kanovník etc., p. MUDr. Fr. Pokorný, lékař, všichni v Olomouci, p. Fr. Slaměník, ředitel v Přerově, p. J. Sytko, inspektor, p. MUDr. J. Wankel, lékař a veled. kons. rada a poslanec p. Ig. Vurm v Olomouci. — Za revisory účtů pak navrženi jsou: p. J. Mádr, professor, p. J. Pospíšil, účetní a vel. p. J. Vyvlečka, katecheta, všickni v Olomouci.

Jednací a domácí řád muz. spolku.

I. Schůze výborové. Každého měsíce koná se jedna pravidelná schůze výborová. Mimo to za důležitými a kvapnými záležitostmi odbývají se mimořádné schůze výborové.

Schůze výborové svolávají se tím způsobem, že jednatel alespoň den před schůzí pozývacím archem všecky olomucké členy výboru obešle. Arch pozývací ku podpisu posýlá se napřed předsedovi a místopředsedovi, potom teprv ostatním členům výboru. Stačí-li čas, sdílí se pozvání i těm členům výboru, kteří mimo Olomouc bydlí, což při pravidelných schůzích děje se vždy. Za zvláště náhlých příležitostí může výborová schůze i na týž den býti svolána.

Pouhá obchůzka výboru některým členem místo formálního svolání schůze výborové může se díti jen ve věcech docela nedůležitých a jen tehdy, když spolku ze záležitosti dotyčné nemůže vzejíti vydání peněžité. Ale musejí s výminečným způsobem tím předkem srozuměni býti i předseda i místopředseda.

Schůzím výborovým mohou také přítomni býti i kustodové, bibliotékář i redaktor Časopisu, třebas nejsou členy výboru; avšak mají ve schůzi toliko hlas poradní.

Program písemný každé schůze výborové předkládá jednatel. Týž vede také protokol, jejž v následující vždy schůzi předseda podpisem svým verifikuje. Nebyla-li nějaká záležitosť ve výborové schůzi rozhodnuta jednohlasně a přeje-li si toho některý z přítomných členů výboru, musí také poměr hlasů pro a contra podle jmen v protokole býti uveden.

V protokolu uvádějí se vždy též jména všech členů přítomných. Kdyby některý člen výboru, v Olomouci bydlící, tři výborové schůze po sobě obmeškal, patřičně se neomluviv, oprávněn jest předseda povolati na místo něho do výboru prvního (podle hlasů při volbě obdržených) náhradníka a učiniti o tom členu onomu písemné zdělení.

II. Příjmy spolkové. Příjmy spolkové plynou: ze příspěvků členů, z výtěžku výstav a děl publikovaných, jakož i z darů, členy a nečleny spolku poskytnutých. — Veškeré příspěvky a jiné zásylky peněžité spolku slušící přijímá pokladník; avšak i každý jiný člen výboru po případě může částky peněžité přijímati, jež ne-li dříve, tedy v nejbližší schůzi výborové pokladníkovi odevzdány buďtež a sice s podrobným písemným udáním adres těch osobností, od nichž peníze byly přijaty.

Kde to poměry připouštějí, má spolek na venkově sběratele své, kteří od dotyčných členů místních příspěvky vybírají a

úhrnem pak pokladníku do Olomouce zasýlají.

III. Vydání spolková. Vydání spolková dějí se v rámci obnosů pro jednotlivé odbory valnou hromadou preliminovaných a preliminace pak sama tak se upravuje, že do vydajné sumy roční nečítá se ze příspěvků členů zakládajících více než po jedné zlatce a že z vydajné sumy roční značná část uchrání se pro rezervní fond.

Výbor po důkladném uvážení předkládá pravidelné roční hromadě valné preliminář na rok příští a sice podle těchto položek:

1. Tisk Časopisu; 2. jiné tiskopisy; 3. illustrace a potřeby redakční; 4. expedice Časopisu; 5. korrespondence spolková; 6. potřeby kancelářské; 7. kopání starožitností a sbírání památek historických; 8. badání přírodopisné; 9. zakupování různých památek pro muzeum; 10. nábytek muzejní; 11. adjustování sbírek muzejních; 12. otop a čistění místností muzejních; 13. jiná vydání, zvláště nepředvídaná.

Výbor jest zodpovědným, aby při jednotlivých těchto položkách preliminovaná suma se nepřekročila a přihlíží i k tomu, aby v prvním pololetí nevydalo se při jednotlivých položkách více než polovička obnosu preliminovaného.

Kdyby se v druhém pololetí při některé položce peněz nedostávalo, oprávněn jest výbor přebytek z jiných položek, kde se vydání ukázalo menším nežli bylo preliminováno, vzíti na výpomoc. Kdyby však ani tato výpomoc nestačila, svolána býti musí mimořádná valná hromada na rozmnožení preliminaře.

O své ujmě výbor preliminář překročiti nesmí. Z té příčiny vede pokladník přehledný výkaz toho, co při jednotlivých položkách již bylo vydáno a podává o tom v každé pravidelné měsíční schůzi výborové stručnou zprávu.

Zprávy tyto stačí vzhledem ku vydajům běžným, jako jsou: tisk Časopisu, potřeby redakční, expedice Časopisu, korrespondence spolková, potřeby kancelářské, otop a čistění místností muzejních. U všech ostatních položek musí výbor od případu ke případu dříve dáti své svolení, nežli se vydání učinilo.

Věc se děje tím způsobem, že se výboru buď ústně buď písemně učiní návrh dotyčný a zároveň předloží předběžný rozpočet. Schválil-li výbor obé, likviduje pokladník povolenou částku peněz. Když pak byla věc, o jejíž pořízení se jednalo, uvedena ve skutek, podá se v nejbližší schůzi výborové o ní zpráva buď ústní buď písemná, která po případě uveřejní se v Časopise, jinak však místa najde v protokole.

Kdyby při provádění nějaké takové záležitosti předběžný rozpočet ukázal se býti nedostatečným a potřeba větších výloh se objevila, musí se věc zavčas a předběžně oznámiti výboru, na němž pak jest buď svoliti ku dalším v té věci vydajům, buďzastaviti další provádění věci pro spolek příliš útratné.

Beze svolení výboru však předběžný rozpočet takový překročiti se nesmí, poněvadž výbor za dodržení ročního preliminaře jest zodpovědným.

V neobyčejných případech nezbylo by tu než na kvap svolati mimořádnou valnou hromadu, aby o věci rozhodla.

IV. Sbírky muzejní. Sbírky muzejní přístupny jsou obecenstvu v měsících letních každou neděli od 10. do 12. hod. dopoledni a výbor pečuje o dozor spolehlivý.

Knihy půjčuje a sice jen členům spolkovým bibliotekář, když byli podpisem potvrdili dotyčný certifikát; také opatrovatelka vyšívání podobným způsobem zapůjčiti může členům vzory vyšívání národního. Ostatní památky se zpravidla nepůjčují a mohou ohlednuty býti toliko v muzeji samém. Ve výminečných případech rozhoduje výbor.

Sbírky muzejního spolku.

Od posledního výkazu sbírky muzejní rozmnoženy jsou následovně:

Přírodniny. Pan Fr. Bakeš, nadučitel a statkář v Ořechovičkách na Brněnsku daroval: vycpaného ořešníka a zajíčka (netvor s 8 nohami); p. A. Fierlinger, lékárník v Dol. Bouzově: kunu krásně vycpanou; p. Jos. V. Luňáčsek, nár. učitel v Horn. Strúharách na Uher. Slovensku, zaslal velmi pěknou sbírku přírodnin z tamní krajiny, zejména: nápadně veliké zuby žraločí, otisky mořských zvířat, zeminy různé a j. v.

Památky pravěké darovali: P. V. Houdek, místodrž. koncip. ve Vídni: 1 misku pravěkou a několik drobných památek vykopaných v Náměšti u Olomouce; p. Rud. Kadeřávek, prof. v Hranicích, kamenný mlat od Hranic; p. A. Pecha, učitel v Kožušanech daroval drobné starožitnosti z okolí Kožušan a Charvát, zejména pravěké kosti a přesleny, úlomky nádob; p. Fr. Fišer, měšťan ve Fryštáku, středověké střepy z kraje tamního; p. Fr. Racek, obchodník v Kloboucích u Brna: kosti lidské, které zároveň s pravěkými střepy, se zvláštním kamenným brouskem a pravěkými zůstatky zvířecími nalezeny byly na náměstí v Kloboucích; p. K. Tvarů-

žek, c. k. soudní adjunkt v Kyjově daroval celou řadu vzácných starožitností z pravěkých hrobů v Bohuslavicích, zejména: zvláštní závěsný brousek, 3 bronzové jehlice, více bronzových kroužků, krásně ornamentované nádoby pohrobní, mísy, popelnice, číše, štěrchátka, ornamentované úlomky nádob mnohých, zbytky spálených kostí, dále prastarý klíč, nalezený na hrádku bohuslavickém; p. Jan Vlad. Pokorný, občan v Ivanovicích, celý velký nález pravěkých předmětů železných, které na poli svém vyoral p. Ant. Navrátil v Ivanovicích; jsou to: 2 dlátka, 2 francisky (sekyry zvláštní podoby, jichž se užívalo za zbraň), 2 třmeny, 4 železné palstafy (zvláštní druh násadců na kopí), 1 mísu, (snad střed někdy štítu) a kroužek, kteréžto předměty vesměs pocházejí pravdojatně z dob Velké Moravy; p. adj. Voráč v Kyjově, daroval úlomky veliké mísy z hrobů Bohuslavických.

Historické památky: Pan Jan Patial, učitel v Doloplazích u Nezamyslic daroval: Mosazný obrázek Panny Marie s ruským nápisem, jenž nalezen byl v nedalekém lese. Nepochybně jest to památka po Rusích, když nám pomáhali proti Napoleonovi I.

Sbírka mincí i v posledním čtvrtletí značně byla rozmnožena. Vel. p. K. Liha, farář v Lukově, daroval 20 stříb., 52 měd. mincí a 1 papírovou; p. A. Pecha, učitel v Kožušanech: 4 starší mince stříbrné; p. prof. Rud. Kreutz v Olomouci: 6 stříb., 1 bronz. a 15 měděn. mincí; p. prof. J. Němec v Olomouci: 1 srbskou minci; sl. Fr. Fišarova z Příkaz: 8 mincí stříb.; p. J. Živný, bohoslovec v Olomouci: 2 stříb. mince; vel. p. Jan Blokša, kooperator v Kostelci u Holešova daroval: z velikého nálezu, který učiněn byl nedávno v Němčicích u Kroměříže, 23 stříb. mincí krále Štěpána I. uher. a 10 stříb. mincí uher. krále Ondřeje I., jakož i nádobku památnou, v níž celkem asi 1500 takových peněz bylo nalezeno; p. Fr. Racek, obchodník v Kloboucích u Brna: celou řadu mincí starších i novějších; p. Paterna, stavitel v Kyjově: 2 velké a 5 malých grošů českých, jež vykopány byly r. 1884. v Kyjově a 4 stříb. pataky; p. K. Tvarůžek, adjunkt v Kyjově: 4 stříb. peníze; vel. p. Ferd. Harna, farář ve Chvalkovicích: jubilejní peníz papeže Lva XII.; vel. p. Bedř. Weiner, kooperator v Buchlovicích: 10 stříb. a 95 měd. mincí starších; p. B. Opočenský, officiál v Olomouci: 1 bankovku starou, 5 stříb. a 2 měděné mince.

Památky rukopisné. Pan Josef Zahradník, gym. prof. v Kroměříži, daroval: artikule cechu punčochářů brněnských z roku 1721. Rukopis něm. na pergameně se zachovalou pečetí a podpisem císaře Karla VI.

Do knihovny muzejní darovali: Velp. J. Lužný, farář v Prusinovicích: sváteční kalendář; p. Filip Novák, bohoslovec v Olomouci: Komenského labyrint světa, tištěný v Praze r. 1782. a malovaný na pergameně obrázek; p. F. S. Pluskal, lékař v Brumově: své nové dílo „Základ dějovědy světové“; p. prof. J. Talský v Novém Jičíně: pojednání své o dravých ptácích na Moravě; p. prof. J. Klvaňa v Uh. Hradišti: program tamního gymnasia za rok 1885.; p. Flor. Koudelka zvěrolékař v Kyselovicích: pojednání své o umělých jeskyních na Moravě; p. B. Jelínek, kustos v Praze: nové dílo své o ohradách předhistorických; p. Josef Kramář, měšťan a tiskař v Olomouci: svůj spis o Českých bratřích, přehled stat. král. českého na závěsné tabulce a svůj nový domácí slovník naučný.

Novějších památek a kuriosit přibylo: Pan Pecha, učitel v Kožušanech daroval: rytinu z XVIII. století; p. Josef Kramář, měšťan a tiskař v Olomouci: bývalý vídeňský loket; p. Frant. Racek, obchodník v Kloboucích u Brna: talíř na 150 let starý, velmi starý zámek od pušky, knoflíky dávné; vel. p. J. Kobliha, duchovní správce ve Všemině daroval staré vyobrazení bůžka Radhoště.

Národního vyšívání a krojů národních i tenkráte uštědřeno bylo muzejnímu spolku s mnoha stran: Vel. p. Josef Vychodil, kooperator v Klenovicích, daroval: sbírku krásných límců z okolí Roštína; sleč. Augusta Bezděkova, poštmistrová v Kobylí: krojovou fotografii z tamní krajiny; sleč. Hermina Holečkova z Bohdíkova: krajku s čepce, kterou pracovala její babička; sleč. M. Böhmova v Tikovicích u Brna: části prastarého vyšívání národního; pí. M. Mlčáková z Dluhonic: 3 krásné límce k rukávcům; p. Jan Sedláček, rolník v Čelechovicích: dva páry límců, které velmi dovedně vyšívala jeho manželka; p. Flor. Šula, nadučitel ve Velk. Karlovicích: vyšívané botky valašské, jež jsou 40 let staré; sleč. Arnoštka Mináříkova z Uher. Ostrohu: dýnko vyšívané na čepec, pletený čepeček dětský, 6 kusů vyšívání drobného; sleč. Antonie Čermákova z Hněvotína: vyšívaný šáteček turecký a turecké střevíce; p. Jan Paška v Kunovicích: četnou sbírku tamního krásného vyšívání slovenského, jmenovitě límců na rukávce, pruhů z úvodnic a dýnko z obalenky velmi staré; pí. Frant. Stratilová, selka z čís. 51 z Hunčovic: dva límce na rukávce a

krásnou hanáckou úvodnici; p. August Lužný, studující z Hunčovic: 6 límců hanáckých, velmi umněle vyšívaných; vel. p. J. Kobliha, duch. správce ve Všemině: část vyšívaného antipendia. Pan dr. J. Wankel v Olomouci za malou náhradu spolku přenechal celý nový oblek, jak jej ve svátek nosí posávští Horváti a Horvátky, dále střevíce, spony, láhvice, trysky, nádoby, kamna a j. nářadí z domácnosti horvátské. — Mimo to také koupí sbírka národ. vyšívání značně byla rozmnožena.

Všem těmto štědrým dárcům a dárkyním spanilomyslným výbor muzejního spolku díky vzdává co nejvřelejší.

Členstvo muz. spolku olomuckého.

Výkaz VIII.

Za posledního čtvrtletí roku 1885. ke spolku muz. přistoupili členové následující. (Písmo proložené znamená členy zakládající, ostatní jsou vesměs členové řádní.)

P. Adamec Fr., bohoslovec v Brně.

Vel. p. Bahnovský Ign., katecheta v Holešově, p. Bednář Ad., bohoslovec v Brně, p. Běhálek Edv., důchodní v Chuděnicích, slav. Beseda občanská v Kroměříži, p. Bílek J. a p. Bílík Cyr., bohoslovci v Brně, p. Boës Fr., odb., učitel ve Chrudimi, p. Brach Ig., bohoslovec v Brně, sleč. Braunerova Zdenka v Roztokách, p. Bulla Fr., p. Burk Kar. a p. Bušina Joz., bohoslovci v Brně.

P. Černecký Jos., správce školy v Kounicích, sl. Čtenářský spolek „Jaroslav“ v Černovíře, slav. Čtenářský spolek v Přerově, slav. Český čtenářský spolek v Brně.

P. Daňhel Joz. a p. David Joz., bohoslovci v Brně, p. Doležal Tom., starosta v Zabovřeskách, vel. p. Doležel Jan, farář v Hor. Bojanovicích.

P. dr. Formánek Edv., professor v Brně.

P. Gardavský Vikt., official voj. v Praze, p. Geduš Fr., p. Gibala Ign., p. Gold Fr. a p. Grézl Vinc., bohoslovci v Brně, p. dr. E. Grégr a E. Valečka v Praze.

Vel. p. Ferdinand Harna, farář ve Chvalkovicích, p. Haselman Joz., bohoslovec v Olomouci, p. Hoffman Joz., p. Horký Fr. a p. Hrubý Ig., bohoslovci v Brně.

P. Janáček Joz., emer. berní kontrolor v Brumově, p. Januš Alfr., přednosta stanice v Mor. Krumlově, p. Jedlička Al. a p. Jungvirth Ant., bohoslovci v Brně.

Vel. p. Kašpárek Ign. farář v Komíně, p. Kytner Kar., správce školy v Jundrově, vel. p. dr. Kolísek Frant., professor v Brně, p. JUDr. Konečný J., koncipient v Kyjově, p. Kotek J. a p. Koudelka Fr., bohoslovci v Brně, p. Koudelka Jind., bohoslovec v Olomouci, p. Kožíšek Zděn., studující v Brně, p. Krejčí Al., bohoslovec v Brně, p. Krentz Rud., professor v Olomouci, p. Krutílek Al., bohoslovec v Brně, p. Kubeš Joz., bohoslovec v Olomouci, p. Kummer F., kníž. důchodní v Kroměříži, p. Künstler Fr., bohoslovec v Olomouci, p. Kutzer J., učitel ve Vel. Karlovicích, p. dr. Kvapil Hyn., hrab. lékař v Chuděnicích.

P. Lorenz J., professor v Příbrami.

P. Maňoušek Fr., bohoslovec v Brně, p. Martínek Fr., professor v Olomouci, p. Matějíček Ant., bohoslovec v Brně, p. Meretha Gust., kníž. inženýr a konservator v Olomouci, p. Musil Joz., správce v Preitenšteině.

Vel. p. Nepustil Jan, farář ve Velk. Karlovicích, p. Novák J., bohoslovec v Brně, p. Novotný Al., učitel v Doupi.

Vel. p. Ošťádal Frant., katecheta v Litovli.

P. Páral Ig., p. Páral Šeb., p. Pavelka Jak., p. Písmistr Fr., p. Pluskal Joz., bohoslovci v Brně, p. Pokorný Ferd., lékárník v Příboře, p. Prečan Leop., bohoslovec v Olomouci, p. MUDr. Přecechtěl Frant., lékař v Olomouci.

P. Renda Rud., bohoslovec v Brně, p. dr. Rosický Fr., ředitel gymnazia v Roudnici, p. Rosendorf Jak., bohoslovec v Brně, p. Rozkošný, bohoslovec v Olomouci.

P. Sedláček Jan, rolník v Celechovicích, p. Skoták Joz., bohoslovec v Brně, vel. p. Slovák Al., kaplan na dómě v Brně, p. Slovák Frant., ředitel mor. akc. tiskárny v Brně, p. MUDr. Smyčka Jan, lékař v Litovli, sleč. Sovičova Jozefina, učitelka ve Frenštátě, slav. Stálý komitét měst. muzea v Praze, p. Stejskal Frant., bohoslovec v Brně, p. Studnička Al., professor v Praze.

P. Šedý Edv., studující v Praze, p. Špička Fr. L., bohoslovec v Brně, p. Štěrka Fr., professor v Příbrami, p. Šula Flor., nadučitel ve Vel. Karlovicích, p. Schvarzer Lad., p. Tenora Ad., p. Tvarůžek Arn., bohoslovci v Brně.

P. Vahalík Fr., bohoslovec v Brně, p. Valášek Boh., statkář v Kozově, p. Wedl Th. v Náměšti, vel. p. Weinlich Ant., farář na Vranově, p. Vejchodský Joz. J., p. Vichta Edv., p. Vítek Jan, bohoslovci v Brně, p. Vyhnis Vinc., ředitel gymnasia v Příbrami.

P. Zahradník Joz., professor v Kroměříži, p. Zapletal Frant., bohoslovec v Olomouci, p. Zapletal Šim., p. Zatloukal

Frant., bohoslovci Brně, p. Zlobický Š., měšťan v Hulíně. — Celkem přibyli 102 členové.

Dary. Slavný sněm markrabství moravského uštědřil muzejnímu spolku subvenci 200 zl. r. č. na rok 1886., začež výbor díky vřelé složil na místě patřičném. — P. Vilém Richlý, velkostatkář a poslanec zemský v Mirošově a zakládající člen spolku muzejního, daroval 5 zl. r. č. (V minulém čísle „Časopisu“ chybně bylo udáno: p. J Richlý v Jindřichově Hradci.) — Mimo to darovali na zakoupení starožitného, stříbrného obrazu se staroslovanským nápisem, kterýžto obraz v Dunaji při Linci byl nalezen, následující pp. členové: P. Vilém Richlý, velkostatkář v Mirošově, 10 zl., p. MUDr. Leopold Fritz, lékař v Jihlavě, 10 zl., vel. p. Ignát Vurm, poslanec řiš. a zem. v Olomouci, 5 zl., p. MUDr. Vojtěch Vyšín, professor v Olomouci, 3 zl., p. MUDr. J. Mrázek, lékař v Olomouci, 2 zl., p. K. Sojka, ředitel arcib. tiskárny v Olomouci, 1 zl., pí. Josefina Černochová v Olomouci, 1 zl., p. Jozef Vurm, gen. zastupitel Slavije v Brně, 3 zl., pí. Hildegarda Vurmová v Brně, 1 zl., sleč. Božena Vurmova v Brně, 1 zl., veled. p. dr. M. Procházka, kanovník v Brně, 1 zl., pí. J. K. v Brně, 3 zl., p. Eugen Fierlinger, professor v Olomouci, 2 zl., p. Edvard Bufka, účetní v Olomouci, 2 zl., vel. p. Moř. Růžička, farář v Jakubovicích, 1 zl., p. JUDr. Julius Ambros, koncipient v Olomouci, 2 zl., vel. p. dr. Melch. Mlčoch, professor bohosloví v Olomouci, 1 zl., veld. p. A. Jos. Šrůtek, kanovník v Král. Hradci, 1 zl., p. MUDr. Fr. Groh, řiditel zem. ústavů v Olomouci, 1 zl., vel. p. Frant. Hrbáček, praefekt semin. v Kroměříži, 1 zl. Všem těmto dárcům štědrým buďtež díky co nejsrdečnější! — Ostatní dary uvedeny jsou pod záhlavím „Sbírky muz. spolku“.

Listárna. Řádní členové muz. spolku platí ročně 1 zl.; zakládajícím členem se stává, kdo buď najednou buď po částech zaplatí 25 zl. r. č. „Časopis“ dostávají členové zdarma a jiné publikace spolkové za cenu velmi sníženou. — Přihlášky přijímá pokladník spolku muz., p. MUDr. Frant. Pokorný, lékař v Olomouci, v Ostružnické ulici č. 10. — Přírodniny (vyjma ptáky na vycpání určené), prosíme, aby pp. dárci zasýlali veled. p. P. Rud. Kašparovi, děkanu a faráři v Holešově, který jakožto pořadatel přírodovědecké části sbírek muzejních s velikou ochotou převzal úlohu, všeliké přírodniny, muz. spolku darované, určovati a pro vřadění do muzea našeho adjustovati. — Všeliké jiné dary pro museum přijímá professor J. Havelka v Olomouci, na Blažejském náměstí, č. 5., kdež také jest redakce a administrace „Časopisu.“ — ☞ **Tímto číslem ukončuje se druhý (1885.) ročník „Časopisu“. Žádáme tedy uctivě pp. členy řádné, aby neopomenuli členský příspěvek na rok 1886. p. pokladníku muz. spolku zavčas poslati, aby v zasýlání „Časopisu“ nemusila nastati žádná přestávka.** ☜ Nebo jak jsme již jednou na tomto místě vytkli, zasýlá se pp. členům řádným „Časopis“ zároveň jakožto potvrzení, že příspěvek jejich na ten který rok správně došel a tudíž nemůže se „Časopis“ expedovati než těm pp. členům, kteří dotyčný příspěvek roční skutečně již pokladníkovi zaslali. Také by se při četných přihláškách nových snadno mohlo státi, že by se náklad celý rozebral a že bychom dosavadním pp. členům, pozdě dopláccjícím, s „Časopisem“ již ani nemohli sloužiti. — Kdyby někde v „Časopise“ shledány byly nesprávnosti jakékoli, prosíme za laskavé upozornění. — Za příspěvky liter., s mnohých stran zaslané, uctivě děkujeme. Použito bude jich brzo.

Za obsah zdělení svých po stránce vědecké odpovídají sami pp. auktoři.

OBSAH: Dr. J. Wankel: Lebka lidská v pravěku. Se 6 vyobrazeními. — J. Klvaňa: O geologických poměrech Moravy a Slezska. — Vlasta Havelková: Moravské boudnice. S 2 obrázky. — J. Havelka: Vlasť naše za pravěku slovanského (Dokončení.) — Dopisy: Ze Sovince, z Třebíče (s vyobrazením), z Kostelce u Holešova (s 2 obrázky), z Prostějova, ze Všeminy, z Náměště. — Drobné zprávy (se 3 obrázky), literatura. Kronika muzejního spolku. — ***K číslu tomuto přidána jest liter. příloha.***

„Časopis muz. spolku olomuckého“ o 1 až 3 arších ve lhůtách čtvrtletních vydává se jenom pro členy spolkové a sice zdarma. — Členové řádní platí ročně 1 zl.; zakládajícím členem stává se, kdo buď najednou buď po částech zplatí 25. zl. r. č. Přihlášky přijímá pokladník p. MUDr. F. Pokorný, lékař v Olomouci.

Redaktor J. Havelka. — Nákladem muz. spolku v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

ČASOPIS VLASTENECKÉHO MUZEJNÍHO SPOLKU OLOMUCKÉHO.

REDAKTOR
čísla IX. a X.:
JAN HAVELKA,
gymn. professor v Olomouci.
čísla XI. a XII.:
MUDr. JINDŘICH WANKEL,
c. k. konservátor v Olomouci.

ROČNÍK III.
obsahující čísla IX.—XII.

V OLOMOUCI 1886.
Nákladem vlasten. muzejn. spolku olomuckého. — Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

OBSAH:

Články delší:

Nekrolog:

Články kratší a drobné zprávy:

V. H.: Dodatek ku článku prof. Krcha „Drobnosti místopisné." Str. 180.
V. H.: Původ dědiny Biskupství u Náměště. Str. 181.
H. Krch: Moc a vážnosť slovanštiny. Str. 182.
J.: Nový nález mamuta v Sibiři. Str. 182.

Doplňky a opravy: L. Šnajdr. str. 41; Fr. Prusík str. 42, 95. a 134.; A. Z. Str. 42.; H. Krch. Str. 182.; V. H. Str. 183.

Dopisy: Z Brna (Fr. Stránecká). Str. 26. — Z Příbora (Mořic Remeš. medik) Str. 27. — Z Ivančic (Flor. Koudelka, městský zvěrolékař) Str. 28. — Z Fryštáku u Holešova. (Fr. Fišer) Str. 30. — Z Březové na Svitavsku (P. J. Krestýn) Str. 31. — Z Kyjova (Adj. K. Tvarůžek) Str. 32. — Z Nov. Jičína (Prof. K. J. Maška) Str. 84. - Z Uher. Hradiště. (Prof. J. Klvaňa) Str. 125. — Z Tovačova. (J. Kubíček, učitel). Str. 128. — Od Brna. (L. Bakešová) Str. 129. — Ze Bzence (Fr. Myklík) Str. 177. — Z Klobouk u Brna. (Fr. Čičatka) Str. 178-

Literatura. Fr. Bartoš: Dialektologie moravská. Díl I. (Pos. V. H.) Str 45. — Fr. Bartoš: Lid a národ (Pos. V. H.) Str. 43. — Fr. F. Umlauft: Zeměpisný slovník jmen Rakousko-Uherských. Něm. (Pos. prof. Ign. Tkáč.) Str. 43. — J. L. Píč: Příspěvky ku sporné otázce rumunsko-uherské. Něm. (Pos. V. H.) Str. 44. — Ad. Oborný: Flora moravská a slezská. Něm. (Pos. prof. J. Klvaňa) Str. 46. — Fr. V. Sasínek: Záhady dějepisné. (Pos. J. H.) Str. 46. Dr. J. N. Woldřich: Nejstarší stopy kulturní ve střední Evropě. Něm. (Pos. J. H.) Str. 46. — Dr. J. N. Woldřich: Příspěvek k otázce o původu evrop. psů. Něm. (Pos. J. H.) Str. 46. — P. K. Sicha: Jména Slovanů a jejich mizení. Něm. (Pos. J. M.) Str. 46. — S. Schneider: Pleť rusá a snědá v Čechách. Něm. (Pos. J. H.) Str. 46. — M. Václavek: Stručné dějiny moravské. (Pos. J H.) Str. 46. — J. Talský: Ornitologické potulky po jižní Moravě Něm. (Pos. J. K.) Str. 95. — F. Koudelka: Z jeskyně Výpustku. Něm. (Pos J. H.) Str. 96. — F. Višňák: Jakub Škoda Nástin životopisný. (Pos. J. H.) Str. 96. — Dr. A. Gurlt: Železná litina v starověku. Něm. (Pos J. H.) Str. 96 — P. L. Karner: Umělé sluje v Dolejších Rakousích. Něm. Str. 96. — Zpráva „Včely" čáslavské za rok 1885-86. Str. 96. — Zpráva arch. sboru „Vocela" v K. Hoře za r. 1885. Str. 96. — Zpráva měst. musea ve Vys. Mýtě za r. 1884. a 1885. Str. 96 — F. Sasínek: O křtu Jagela Vladislava krále polského (Pos. J H.) Str. 96. — Moř. Kráčmar: Dějiny metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci. (Pos. — r —) Str. 138. — „Náš Kroj", příloha k „Domácí Hospodyni". Str. 138. — Kar. J. Maška: O člověku diluviálním na Moravě. Něm (Pos. V H.) Str. 138. — Fr. Skopalík: Památky obce Záhlinic. (Pos. V. H.) Str 140. — Tadra a Svátek: Dějiny poustevnictví a tzv. černokněžnictví v Čechách. (Pos. — k.) Str. 140. — J. V. Kalaš: Jaká jest dějinná půda hnutí husitského? (Pos — k.) Str. 140. — J. Pichler: Brouci v okolí prostějovském Něm. (Pos. V. S.) Str. 140. — H. Schumann: Hradiska údolí Randovského. Něm. (Pos. V. H.) Str. 184. — Zprávy anthropolog společn. vídeňské. Něm (Pos. V. H.) Str. 184. — Th. de Dillmont: Album de broderies au point de croix. (Pos. Fr. Stránecká) Str. 185

Kronika, sbírky a členstvo vlasten. muz. spolku olom., listárna jakož i illustrace v každém čísle

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Red. i admin. na Blažejském nám. č. 5. v Olomouci.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

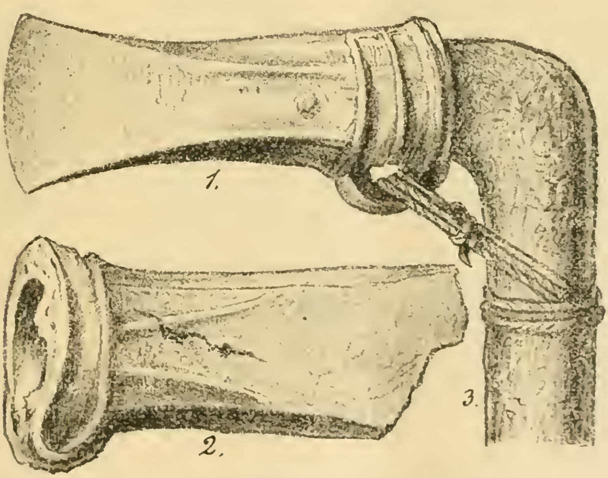
Číslo 9. Vydáno v březnu r. 1886.

Čelnější památky moravské z doby kovové.

Uvádí **J. Havelka**, gym. professor v Olomouci.

I.

Ony veliké a temné namnoze prostory časové, které předcházejí časy historicky více méně jasné, tyto co do rozsáhlosti daleko převyšují a pravěkem neboli předhistorickým věkem se zovou, rozdělujeme zhruba na tři doby: na starší dobu kamennou, na mladší dobu kamennou a na kovovou dobu. Názvy ty vzaty jsou od látek, z nichž se v té které době nástroje a zbraně hotovily hlavně.

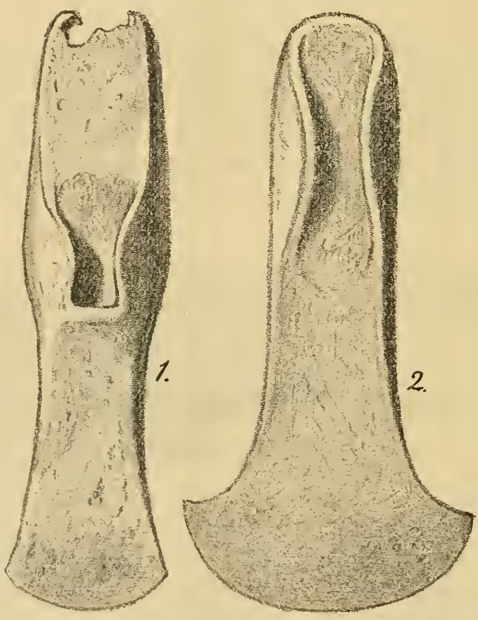

Bronzové sekyrky pravěké, celty neboli kelty řečené (1/2): 1. ze Slatinek; — 2. ze Slatěnic. — 3. Znázornění, kterak se sekyrky takové připevňovaly na dřevěné topůrko.

Mezi starší a mladší dobou kamennou neboli, jak se také říká, mezi dobou palaeolithickou a neolithickou, jakási povrchní spojitosť tím jeví se, že v obou vedle předmětů dřevěných, kostěných, parohových a j. lidstvo tehdejší robilo si nástroje i zbraně po přednosti z kamene a sice v době palaeolithické pouhým otloukáním štípáním, kdežto v mladší době kamenné hotoveny jsou z kamene již nástroje uměle vrtané, broušené a hlazené. Avšak jinak obě doby ty velice jsou od sebe vzdáleny a také náramně rozdílny. Vždyť mezi nimi leží onen největší převrat živelní, který kdy z vůle tvůrcovy za pokolení lidského udál se na zeměkouli,

leží mezi nimi potopa světa. Proto starší doba kamenná může slouti též předpotopní dobou, dobou to značící se celou řadou zvířat velikých, jichžto nyní více není. Za této starší doby kamenné žil v naší vlasti surový cizí jakýsi nejspíše čudský národ jeskyňáků, jižto svým životem namnoze podobali se divochům.

Mladší doba kamenná, která po potopě světa následovala, ovšem pro nás nesmírně jest zajímavější; nebo tenkráte a to asi od druhého tisíciletí před Kristem počínajíc, pravdojatně již osazeni byli slovanští naši předkové na Moravě, kdež přes všecky časové bouře a po více než 3000 letech dosud žijeme my pozdní jejich potomci. Přečetné památky z neolithické doby dokazují, že tehdejší praotcové naši přes všecku jednoduchost a prostotu života honosili se již vzdělaností[1]) nemalou. Tvoříce obce pospolité bydleli buď při vodách na nákolích, buď na hradištích opevněných a později i všude jinde po širých krajinách. Usedlými, mírumilovnými jsouce zemědělci ode dávna již, řídili se podle ustálených zvyků právních a zachovávali jistý pořádek zákonitý. Pocit závislosti na bytostech vyšších zračil se při nich v prostém náboženství pohanském, jež vrcholilo nepochybně v uctívání slunce a jiných hvězd. Kdežto mužům bylo opatřovati potraviny, půdu brázditi dřevěným pluhem, opatrovati dobytek a honby dbáti i rybolovu, ženy pečovaly o domácnosť veškerou; společně s ostatní družinou svou staraly se o kuchyni, o prádlo, o tkaniny a vyšívání; ale i kůže vydělávati a hliněné nádobí robiti uměly dovedně. Jistě již tenkráte u nás byl průmysl dosti čilý, byly tu nepatrné počátky obchodu a také lidnatosť nikterak nebyla toho času tak skrovnou, jako se tvrdívá; nebo není takořka osady na Moravě, v jejímžto okolí by se nevyskytovaly zůstatky z mladší doby kamenné, což zjevným důkazem, že vlasť naše tenkráte již zalidněna byla v celé rozsáhlosti své.

Bronzové sekyrky pravěké, t. zv. palstafy: 1. z Březové ($^2/_3$) u Litovle; — 2. z Blučiny u Brna ($^1/_2$).

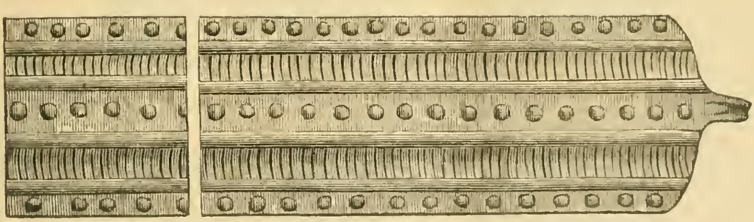
Poměry, jako jsem je tuto stručně naznačil, trvaly u nás velmi dlouho, jistotně po mnoho století, až pak později, pravdojatně někdy uprostřed prvního tisíciletí před Kristem, znenáhla jinou tvářnosť na sebe braly. Tenkráte totiž slovanští předkové naši podobně, jakož i jiní obyvatelé Evropy střední, poznali užitečnosť kovů různých a naučili se z

[1]) J. Havelka, vlasť naše za pravěku slovanského. Časop. muz. spol. čís. V. 1. str. a násl.

nich shotovovati všeliké nástroje, náčiní, zbraně, šperky a j., čímž všemu životu dán namnoze docela jiný ráz. Přeměna tato děla se, jak již řečeno, zvolna jen. Dlouho ještě obvyklými zůstávaly osady kolové i osady na hradištích, dlouho ještě obydlí lidská prostě budována byla z košatin, mazanicí omítaných, dlouho ještě vedle kovových nástrojů užíváno dosti hojnou měrou primitivního náčiní kamenného i koštěného. Než posléze kovové předměty nabyly převahy rozhodné a opanovaly více méně všecky poměry životní.

Nuž, a souhrn časových prostor těch, souhrn totiž přechodních časů od prvního upotřebení kovu počínajících, jakož i časů, kdy kovy měly již vrch dokonalý, nazýváme d o b o u k o v o v o u, která v dalším svém průběhu přechází pak do věku historického, tedy vzhledem ku vlasti naší do slavných dob Velké Moravy.

Zdaž předkové naši samostatně kovů upotřebiti se naučili či z ciziny užitečnosť jejich seznali, s určitostí rozhodnouti nelze. Ale tolik najisto postaveno jest, že kovové předměty všeho druhu sami vyráběli; nebo našly se u nás zároveň s takovými památkami pravěkými, jejichž původ slovanský nemůže býti popírán, slévárny a jiné kovové dílny[2]) pravěké, našly se zásoby surovin kovových, kadluby i přečetné předměty z kovu nepodařené nebo na polo toliko (viz sekyrku 2. na str. 1. čísla

Ozdobná pravěká spona do vlasů, zhotovená ze zlatého plechu. Z Býčí skály (¹/₁).

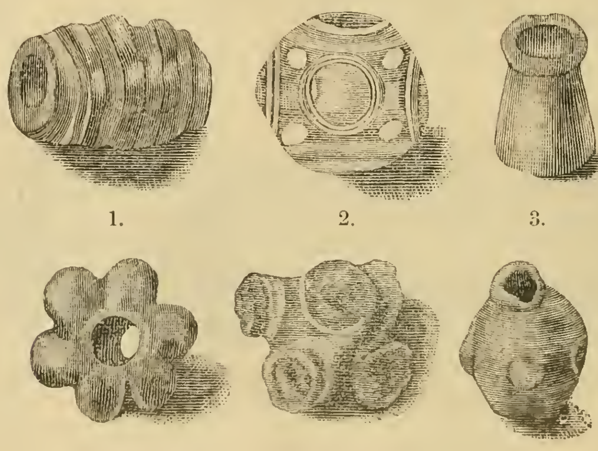
tohoto) hotové. Také o tom není pochybnosti, že znalosť kovů nedostala se k nám nějakou značnou nebo dokonce povšechnou změnou obyvatelstva tuzemského, nýbrž že byl to toliko znenáhlý časový pokrok téhož[3]) lidstva, které tu již žilo za mladší doby kamenné. Nejpádnějším důkazem okolnosti poslednější jsou některá pravěká nákolí, v nichž — jako na př. v nákolí Nákelském — shledávají se vedle památek z mladší kamenné doby též hojné zůstatky doby kovové, kteréž oboje jakož i všecky ostatní stařiny, zároveň tu nalezené, celkovitým stejným rázem svým k témuž národu poukazují rozhodně. Namanuly se sice zejména ve Švýcařích také nákolí, v nichž památky byly buď výhradně z mladší kamenné doby, buď výhradně z doby kovové pocházející; avšak i tyto oba dva druhy nákolí nápadně příbuzným rázem starožitností ukázaly se býti bydlišti téhož národu, tak že z ostatní různosti jejich jediné tolik odvoditi možno, že některá nákolí kovové doby vůbec se nedočekala a jiná zase teprv za

[2]) Časop. muz. sp. č. VIII. str. 157. pozn.

[3]) Dr. M. Much, älteste Besiedelung der Länder des österr. Kaiserstaates. Ve Vídni, 1884., str. 22. 23.

doby kovové byla založena. A podobně na četných hradištích našich zbytky mladší kamenné i kovové doby takovým způsobem vedle sebe se naskýtají, že nikdo nemůže nepoznávati, že za obou dob těch a nepřetržitě tu bydlel týž slovanský lid.

Před nedávnem ještě všeobecně[4]) doba kovová dělívala se na troje období, na období mědi, bronzu[5]) a železa, poněvadž prý tímto pořadím v Evropě střední zvláště kovy řečené ve známosť lidskou vešly; avšak novějšími výskumy nauka ta dokonce se nepotvrzuje a tudíž čím dále tím více odpůrců má. A to právem; nebo jmenovitě pravdě není podobno, že by železa používati bylo se naučilo lidstvo nejpozději. Naopak sama sebou nabízí se domněnka, že železa, ježto zajisté i na povrchu zemském ze všech kovů nacházelo se nejhojněji, upotřebeno bylo asi nejdříve. Pravdojatně lidstvo středoevropské velmi záhy železa užívalo týmž primitivním způsobem, jako Eskymáci tu onde činí dosud, že totiž třísťky, odštípané s kusů železa povětroňového nebo s tvrdších železných rud, pevně zasazovali do hran nástrojů dřevěných, koštěných a parohových, čímž měrou

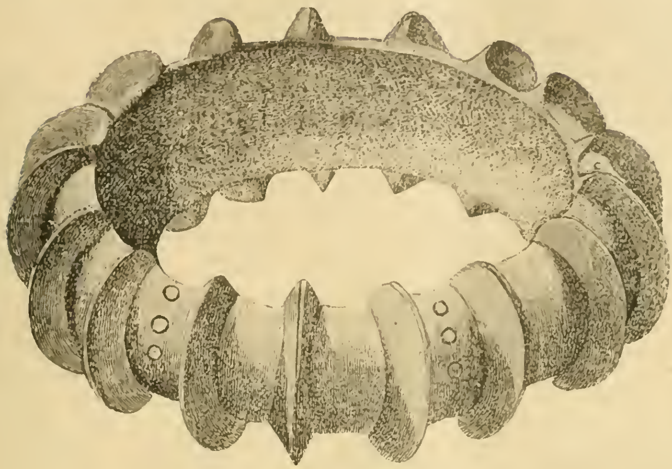
Skleněné perle pravěké z Býčí skály. Skutečná velikosť.

jistou docíleno břitkosti žádoucí. Snad též otloukáním pouhým místy robeny jsou záhy nástroje z nerostů železitých na způsob pazourkových výrobků. Učíť také zkušenosť, že z mnohých rud železných prostým rozpalováním na obyčejném ohnisku a pilným pak tepáním snadno vyrobiti lze železa kujného, mnohem snáze alespoň nežli umělé smíšeniny a litiny bronzové. Ku výrobě bronzů, jež se nám z pravěku zachovaly, očividně potřebí bylo mnohých vědomostí, zvláště kovoznaleckých a technických, a nemožno takořka míti za to, že by kovolitci tak dovední, jakož byli zajisté vyrábitelé našich stařin bronzových, se železem nebyli uměli zacházeti již dávno, a to tím méně, poněvadž by tak dokonalé provedení bronzů bez nástrojů železných a ocelových nebylo bývalo ani možným.

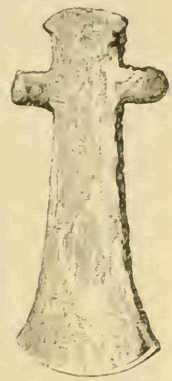
[4]) Časop. muz. sp. č. II. 66.

[5]) Bronz jest smíšenina mědi s cínem nebo se zinkem a s olovem.

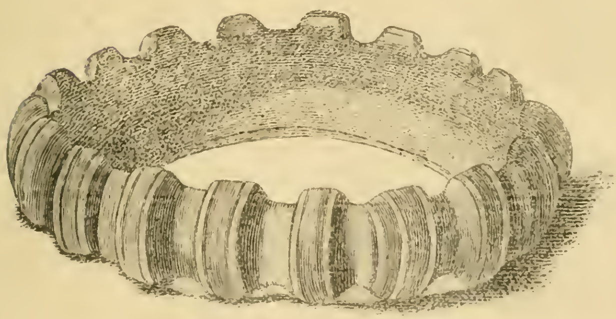
Starožitnosti nalezené v Býčí skále u Adamova. Tab. I.

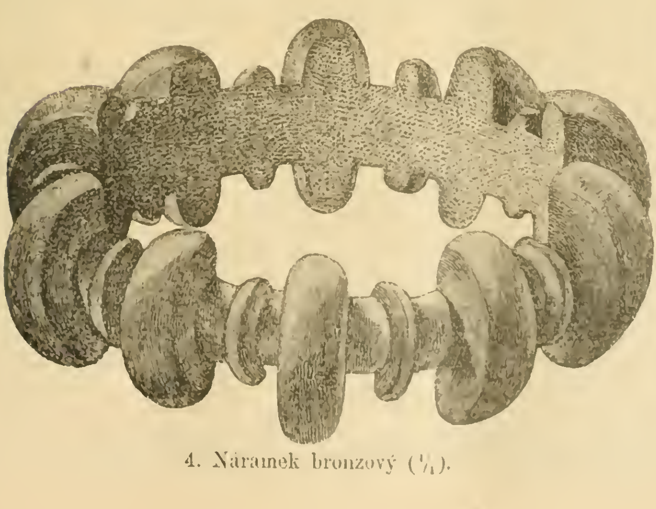
1. Náramek bronzový ($^1/_1$).

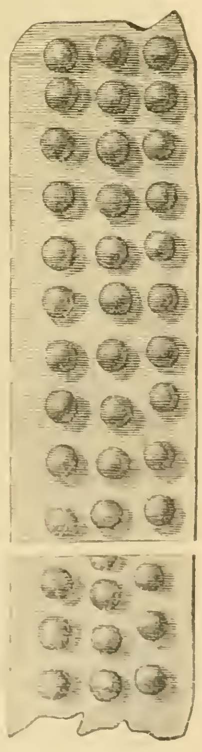
2. Železná sekyra ($^1/_3$).

3. Náramek bronzový ($^1/_1$).

4. Náramek bronzový ($^1/_1$).

5. Pás z plechu bronzového ($^1/_1$).

Ta okolnosť, že při nejstarších památkách z doby kovové nikde takořka stopy nebývá po předmětech železných, sama o sobě nic nedokazuje; vždyť přece známo, kterak zvláště drobnější věci železné rzí rychlou a úplnou zkázu berou v půdě zemské, tak že po nich někdy nezůstane tu památky nejmenší. Což tedy divu, že nezachovaly se nám železné předměty, jež snad již před dvěma tisíci lety do lůna zemského se dostaly? Jinak se to má s bronzovými nástroji, zbraněmi a šperky; ty v zemi — jako hojná ukazuje zkušenosť — potahují se na povrchu svém tvrdou vrstvou měděnkovou, tak zvanou ušlechtilou patinou, která jich jako hermetický kamenný obal chrání od porušení dalšího. Z té příčiny tedy bronzy déle se mohly zachovati i při památkách nejstarších, kdež železné předměty, rzí rozežrány byvše nadobro, dávno již vlahou rozplynuly se daleko široko v okolní prsti.

Jinak se věc má s mědí. Podobá se skutečně pravdě, že v některých krajinách[6]) středoevropských, kde odedávna měd vyskytovala se v míře hojné, jako na př. v Uhrách, v Rakousích hořejších a j., že z kovu toho hotoveny jsou první dokonalé předměty kovové, zejména pak sekyrky, mlaty s vrtáním, dlátka, dýky, šídla, udice, jehly, jehlice, prsteny, náramky a jiné okrasy. O veliké starobylosti předmětů těch svědčí mimo jiné ta okolnosť, že mnohé z nich docela tutéž podobu mají jako výrobky z doby kamenné. Lze tedy skutečně v některých končinách mluviti o jakémsi období měděném, jakéž pozoruje se také na př. u dřevních Řeků, Čudů a Indiánů; ale i v těchto končinách použito nepochybně již dříve železa, nežli umělé litiny měděné docíleno. Ostatně vlasť naše Moravská ke končinám těm nepatří; u nás pravěké stařiny měděné dosud vykopány byly náramně po skrovnu.

Právem od některých badatelů vyslovena domněnka, že nejdříve asi pravěkému lidstvu do očí padlo zlato, jež tehdy podobou zrnek lesklých nalézalo se v písku řek a potoků přehojných. Snad ze zrn takových roztloukáním velmi záhy dělány jsou ozdobné zlaté plíšky a jiné okrasy jednoduché, nežli vůbec kterého kovu jiného se používalo. Tolik jisto alespoň, že drobné zlaté starožitnosti ze samého začátku doby kovové nejsou ani u nás tak příliš[7]) vzácnými, jak by se někdo mohl domnívati. Zvláště zároveň s bronzovými památkami zlaté předměty pravěké se vyskytují dosti často, kdežto stříbrné starožitnosti poměrně jsou mnohem vzácnější a z pravidla — u nás alespoň — ku posledním časům předhistorické doby kovové poukazují.

Z poznámek dotčených vysvítá, že není ani radno ani správno podle různé látky, z níž v pravěku kovové předměty dělány byly, rozdělovati dobu kovovou na více období, po sobě následovavších, poněvadž zlata, železa, mědi i bronzu tehdy používáno jest celkem více méně současně.

Případnější rozhled po době kovové otevírá se nám, přihlížíme-li ku přirozenému rozvoji a pokroku lidské umělosti, která se ve výrobcích doby kovové značí, přihlížíme-li ku slohu předmětů a k ornamentice jejich, kteréžto znaky, jistého směru kulturního jsouce výplodem a formálním odleskem určitého rázu myšlenkového, nejdříve a nejsnáze rozptýliti mohou pochybnosti o tom, čí ruce vyrobily kovové památky pravěké. S tohoto hlediště na kovovou dobu patříce, rozděliti ji můžeme na

[6]) Dr. M. Much, v díle již citovaném, str. 22. a násl.

[7]) Upozorňuji v té příčině na zlatý drát do podoby prstenu stočený, jenž r. 1885. vykopán byl ve hrobech Charvátských. Časop. muz. sp. č. VII. str. 150.

troje období: na období přechodní čili předhallštadtské[8]), na období hallštadtské a na latènské období[9]).

V prvnějším období, předhallštadtském, od skromných začátků (při nichž zjevně pozorovati, kterak nejprvé napodobňována podoba i úprava starších výrobků kamenných) počínajíc, výroba kovových nástrojů, zbraní a šperků se zmáhala, až konečně bronzové předměty vyšinuly se nad všecky ostatní kovové výrobky a to proto, poněvadž při nich nejdříve vyvinul se jistý typický, samostatný a na dřívějších dobách nezávislý ráz, jistý, řekl bych „kovový" sloh jak předmětů samých tak ornamentů, předměty ty zdobících. A jest také pochopitelno, proč právě nejdříve bronzové výrobky nejozdobnějšími, nejoblíbenějšími a zajisté i nejdokonalejšími se staly. Jakmile zkušenostmi zneenáhlými docíleno z mědi a cínu[10]) výborné litiny bronzové, otevřena jest dráha velikému pokroku technickému. Roztavena jsouc, jest litina ta velmi tekutá i řídká a docela způsobilou k tomu, aby kadluby vyplnila ve všech prostorách a záhybech až do nejjemnějších odstínů ozdob rozličných. Kadluby neboli formy na lití dělány byly tehdy z kamene i z bronzu; avšak slévači uměli také líti již do forem pískových a hliněných, jež tvořili asi pomocí dřevěných a voskových modelů. Smíšenina bronzová hodila se znamenitě též na kutí, ražení, tepání a rytí, čehož při tužším, nepodajnějším železe dlouho ještě lze nebylo dosáhnouti. Rychlým kalením ve chladné vodě snadno bylo z bronzu vyrobiti látku téměř tak tvrdou jako ocel, kdežto zase zneenáhlým ochlazováním rozpálené hmoty bronzové dosaženo kovu nad míru podajného a roztažitelného. Takto bronz záhy odporučoval se ke kovovým výrobkům všeho druhu mnohem více nežli železo, nad něž také daleko předčil hladkým, sličným, zlatoskvoucím povrchem svým, který oko lidské nepoměrně více vábil než-li nenápadný celkem zevnějšek železa.

Tenkráte tedy povstaly zneenáhlým pokrokem podoby bronzových **sekyrek**, palstafy a celty (vyobr. na str. 2. a na str. 1.[11]) zvaných.

---

[8]) U Hallštadtu v Rakousích hořejších v letech šedesátých objeveno jest nepochybně slovanské pohřebiště z doby kovové, jež velkým počtem a zvláštním rázem památek stalo se epochálním. Viz dílo: Dr. E. Freih. von Sacken, das Grabfeld von Hallstadt. Ve Vídni, 1868. — Časop. muz. sp. č. VIII. 157. p.

[9]) La Tène nazývá se jedna severní zátoka jezera nevšatelského, kdež taktéž v letech šedesátých ve zbytcích nákolí pravěkého mimo jiné nalezeny byly zvláště železné památky, od hallštadtských různící se naprosto. Jako jiné zbytky nákolí švýcarských (Čas. č. V. 6. 7.) nepochybně i latènské od Slovanů pocházejí. — Dr. M. Much, älteste Besiedelung d. österr. Kaiserstaates, str. 61. — F. v. Hellwald, der vorgesch. Mensch, str. 590.—594.

[10]) K měďovým dolům hornorakouským neměli předkové naši daleko. Cínu snad již tehdy v Čechách dobýváno, ač možná též, že poslednější kov obchodníky k nám jest dovážen z Britanije. — „Lučebným zkoumáním hojných pravěkých věcí spěžových (bronzových) na jevo jde, že starožitné bronzy na tři hlavní druhy se rozděliti mohou. První druh obsahuje $^{9}/_{10}$ mědi a asi $^{1}/_{10}$ cínu, druhý pak z mědi, cínu a olova se skládá, kdežto ve třetím druhu k těmto látkám ještě znamenité částky zinku přistupují." J. E. Vocel, pravěk země české. I. str. 19. Srov. také díl. II. str. 562. a násl. — Fr. v. Hellwald, der vorg. Mensch, str. 133.—146. — S. Nilsson, die Ureinwohner des skand. Nordens. I. Bronzalter. Hamburk, 1863. — Památky archaeologické. na místech přemnohých.

[11]) Sekyrek obou druhů používáno asi k týmže úkolům, jako dříve podobných sekyrek a klínků kamenných. Jenom připevňování bylo jiné. Kelty měly na zadním konci svém dutinu na způsob pochvy, do níž, jakož viděti na vyobr. str. 1., zasadilo se topůrko příhodně ohnuté. Pro větší jistotu se pak kelt i topůrko ještě svázaly provázkem. — Starší zajisté původem svým palstafy na podobná topůrka se připevňovaly. Jenom že nutno bylo hořejší konec topůrka dříve po délce rozpůliti. Do povstalé takto štěrbiny vražen jest pak palstaf svým zadním koncem, načež bronzové laloky po obou stranách těsně k oběma rozpolténým částem topůrka se zahnuly.

tenkráte vyvinuly se typické formy srpu a meče, jež dosud nezměnily se valně. Dále robeny jsou tehdy ze smíšeniny bronzové: nože, dýky, hroty na kopí a šípy, háky, šídla, jehly a j. a z ozdobných předmětů zvláště: jehlice (viz dopis z Kyjova) do vlasů, spínadla, prsteny, náramky různých forem, knoflíky a j. v. Také peníze dělány byly tehdy již z bronzu a sice podobou nevelikých kroužků, jež na jeden větší kroužek nastrkovaly se společně. Avšak, jak již řečeno, nebyly tehdy nástroje, zbraně ani šperky výhradně bronzové, i jiných kovů používáno současně, jenom že měrou nepoměrně skrovnější. Také z ciziny asi dovežených, ozdobných předmětů jantarových a skleněných, zvláště perel znali předkové naši té doby již. Vůbec pokrok ve výrobě předmětů bronzových docílený působil mocně též na ostatní životní poměry lidstva tehdejšího, tak že právem v poměrech těch předpokládati můžeme rozvoj a pokrok všeobecný, pokrok tak neobyčejně mocný a veliký, jakým by byl asi úpadek, kdyby naší době kovy byly odňaty, po přednosti pak kdyby pominulo železo.

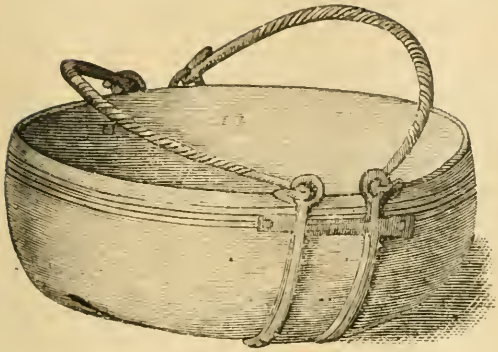
Na Moravě bronzových památek z doby předhallštadské nachází se velmi mnoho a jest při nich jedna věc nejvíce nápadnou. Ve krajinách severo- a západoevropských totiž, kde záhy za pravěku obývali národové útoční, zejmena pak Keltové a Germáni, vyskytuje se z doby té neobyčejně mnoho zbraní, jako mečů, dýk, kopí a j. U nás těchto nástrojů válečných jest velmi po skrovnu, jmenovitě meče bronzové jsou neobyčejně vzácny. Za to však v naší vlasti tím četněji vykopány byly takové předměty bronzové, které poukazují ku klidné, pilné práci domácí a polní, jako jsou na př. srpy, šídla, jehly a j. I tato okolnosť dokazuje jasně, že Morava, hned od prvních dob popotopních počínajíc, zalidněna byla mírumilovnými rolníky Slovany. Totéž dotvrzuje i ta okolnosť, že ornamenty na našich tuzemských bronzech z doby předhallštadtské i hallštadtské shodují se naprosto s ozdobami, jež shledáváme na slovanských našich pohrobních nádobách pravěkých, ba shodují se i s ornamenty, které v národním vyšívání moravském dochovaly se nám až na dnešní den.

Za takových okolností jenom humoristický dojem způsobiti může tvrzení, že prý bronzy pravěké u nás zanechali Keltové, kterých mimochodem řečeno na Moravě a nepochybně ve krajinách severně od Dunaje vůbec nikdy nebylo (!), nebo že prý všecky bronzy ty dováženy byly k nám z ciziny, snad prý z končin Etrusků italských a j. Možná ovšem, že obchodníky cizími některý bronz pravěký k nám se dostal a také skutečně, arci po skrovnu velice, vyskytují se u nás vzácné předměty bronzové, které zvláštním rázem svým ku cizině poukazují. Avšak převalná většina pravěkých bronzů tuzemských zajisté vyšla z dovedných rukou vlastních předků našich, což v dalších částech pojednání tohoto podrobněji ještě bude dotvrzeno.

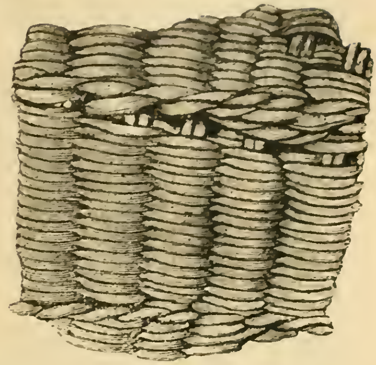
Podotknuto tu budiž ještě jen, že období předhallštadtské druhdy také prostě bronzovým obdobím se nazývá a to proto, poněvadž toho času bronz rozhodně vrch měl nad ostatními kovy.

Druhé období kovové neboli hallštadtské tím značí se hlavně, že tenkráte k umělým výrobkům bronzovým znenáhla a měrou čím dále tím větší družiti se počínají dosti dokonalé výrobky železné, ježto však podobou a slohem svým bronzům jsou přizpůsobeny. I v době hallštadtské nástroje, zbraně a šperky bronzové první místo zaujímají oproti ostatním výrobkům kovovým, ba bronzový průmysl zrovna tehdy dosáhl svého

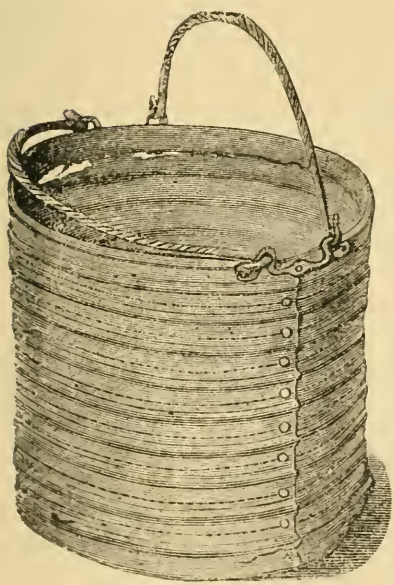
Starožitnosti nalezené v Býčí skále u Adamova. Tab. II.

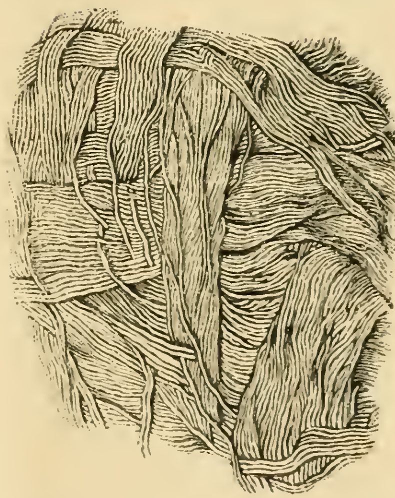
1. Vědérko bronzové ($^1/_5$).

2. Vrbová košatina ($^1/_1$).

3. Bronzové vědro ($^1/_4$).

4. Lněná příza.

5. Dutý náramek bronzový ($^1/_2$).

6. Bronzový náramek, neob. veliký ($^1/_5$).

květu jak vzhledem ku technice tak co do stránky slohové, ornamentální. Tehdejší bronzy vyznamenávají se zvláštní tvrdostí a pružností, zvláštní ušlechtilostí forem a ozdob. Za doby hallštadtské uměli naši předkové vyráběti již i veliké, všude stejně tlusté plechy bronzové, uměli dělati nádoby bronzové forem nejrozmanitějších, mísy, mísky, konvy, vědra, kotly a j., dále pásy, duté náramky, přílbice, štíty a j. s kutými ozdobami, velice ozdobná spínadla, prsteny, náušnice a m. j. Na mnohých bronzech období toho viděti velmi ušlechtilé okrasy ryté nebo vyrážené puncem, jakož vůbec v tehdejším ozdobnictví jeví se nejen pokrok veliký nýbrž i značný vzlet, který mimo jiné také za nepřímý následek měl ušlechtilejší formy a dokonalejší ozdoby výrobků hrnčířských, pořád ještě robených rukou pouhou.

Ale zároveň tehdy též výroba železných předmětů velice se zmáhala a zdokonalovala, třebas zpracování suroviny železné mnohem bylo obtížnější. Železným předmětům, jak již dotčeno, na začátku dávána skoro vesměs podoba bronzů, což zvláště pozorovati při mečích, dýkách, nožích, celtech a palstafech. Dlouhou dobu asi tytéž druhy předmětů mnohých dělány jsou zároveň i z bronzu i ze železa, až pak prodlením času vzhledem ku některým druhům bronz železem z užívání byl vytisknut. To stalo se nejdříve při nástrojích a zbraních břitkých a sečných, při nichž také potom zvolna vyvíjeti se začaly samostatné typické formy výrobků železných vůbec. Avšak co se šperku týče, bronz oblíbenosť svou, jako pochopitelno, zachoval si dlouho ještě napořád.

Za doby hallštadtské hojněji také vyskytují se ozdobnické předměty zlaté, totiž ze zlatého plechu nebo drátu zhotovené šperky, pásy s puncovanými ornamenty, prsteny, náušnice, náramky a j. Také mince zlaté v podobě prstenů drátových nejsou té doby příliš vzácny.

Poslední, třetí období pravěké doby kovové neboli tak zvané období latènské značí se hlavně tím, že železo tehdy již vrchu nabylo nad všemi ostatními kovy a že všecky jiné předměty kovové, ani bronzových nevyjímajíc, přizpůsobují se znenáhla typickým formám a ozdobám výrobků železných. Tenkráte železem i z ozdobnictví bronz jest vytlačen, ačkoliv ne úplně. A poněvadž železo z mnohých příčin na výrobu šperků a okras méně se hodilo, zmenšil se pozvolna počet ozdobnických předmětů náramně a místy mezi památkami z doby latènské co do šperků nenacházíme než jednoduché, málo rozmanité spony, tak zvané fibuly. V okolnosti této patrně jeví se veliký úpadek i vkusu i blahobytu obyvatelstva.

Vůbec podobá se, že doba latènská pro předky naše a středoevropské Slovany vůbec byla plna strastí a bojů. Kdežto za doby předhallštadtské a hallštadtské zjevně tu zavládal mír a klid a odtud blahobyt hmotný dosáhl rozkvětu utěšeného, jevícího se až přepychem bohatým, vržena nepochybně za doby latènské do idylického toho štěstí slovanského zhoubná pochodeň krvavých válek, jimiž bylo brániti se předkům našim oproti šikům útočných Germánů, kteří tehdy za kořistí se ženouce rojiti se počali od severu i západu, kteří některé kraje středoevropské jali se podmaňovati a pustošiti jiné občasnými nájezdy. Že za doby tak bouřlivé, surové jednak blahobyt poklesl, jednak železo, k laciné výrobě zbraně hojné se hodící, stalo se kovem veledůležitým, jest pochopitelno. A proto také právem asi celý směr a ráz i úpadek nemalý období latènského připisuje se vplyvu[12])

---

[12]) Dr. M. Much, ve spise již citovaném, str. 63.

germánskému, kdežto onen rozkošný květ doby předhallštadtské i hallštadské byl a zůstane zásluhou mírumilovných, vzdělaných a pracovitých našich předků slovanských.

S toho hlediště možno též zorientovati se poněkud v kovové době co do chronologije. Období předhallštadtské a hallštadtské klásti můžeme tedy asi do středu a do druhé polovice prvního tisíciletí před Kristem, dobu pak latènskou do prvních století po Kristu; nebo při památkách z období latènského nejednou nalezeny byly již mince prvních císařů římských. Dalším badáním bohdá více určitosti nabyde se ve věci té.

Ale třebas v době latènské ve příčinách některých úpadek se zračí, přece pokrok umělosti lidské bouřlivými poměry časovými zastaven nebyl úplně. Zejména železnářství zdokonalilo se valně a docíleno mimo jiné tak umělých litých výrobků železných, že výroba předmětů podobných i nynějším slévačům způsobuje nesnáze veliké; a třebas tenkráte množily se v ozdobnictví ornamenty nevkusné, nesouměrné a nepřirozené, vyskytují se přece dosti hojně ornamentální ozdoby sličné, slohu ušlechtilého, který pořád ještě o hallštadtskou dobu se opírá.

V době latènské již také stříbrné výrobky častěji objevují se, po přednosti stříbrné šperky, prsteny, náušnice, spony a lité i ražené mince. Tyto poslednější jsou buď rázu docela samostatného, buď napodobeniny mincí cizích. Také zlaté mince lité a ražené, tak zvané duhové neboli podmokelské misečky z toho času nejsou tak vzácny. U Podmokel blíže hradiště Stradonického v Čechách nalezeno jich r. 1771. na jednom místě v ceně 12.000 dukátů a podobné mince také na Moravě, na př. blíže Všeminy vyorány byly již častěji.

Za latènského období rozšířilo se též poprvé užívání hrnčířského kruhu. Těžko věru rozhodnouti, byl-li to pokrok skutečný; neboť očividně ušlechtilá podoba nádob hliněných odtud počíná se zvrhati a také ozdobnictví hrnčířské upadá do jednotvárnosti nechutné. Rychlejší a lacinější ovšem byla výroba pomocí kruhu hrnčířského. Avšak dlouho ještě u nás v oblibě zůstaly hliněné nádoby rukou pouhou pracované a při těch valnou dobu ještě zachoval se krásný keramický vkus z časů dřívějších.

Po tomto úvodě, bez něhož vzhledem ku vývodům dalším nebylo lze se obejíti, pokusím se vypsati nejčelnější památky moravské z doby kovové.

Ve příčině té první místo mezi všemi nálezy, které na Moravě kdy byly učiněny, zaujímá zajisté nález kustoda muz. spolku olom., p. dra. J. Wankla, jejž tento horlivý badatel náš r. 1872. učinil v jeskyni „Býčí skále"[13]) u Adamova. Nález ten co do množství památek a jich zvláštnosti patří k nejznamenitějším nálezům středoevropským vůbec a jenom dva nálezy tuzemské důležitostí a velkolepostí se mu rovnají, totiž hallštadtský a stradonický nález. Uváděje některé památky z Býčí skály prozatím alespoň obrazem, podotýkám, že obšírné vylíčení celého epochálního nálezu býčískalského obsahovati bude příští oddíl tohoto pojednání.

---

[13]) Dr. M. Much, ve spise dotčeném, str. 53. a násl. — Dr. J. Ranke, Anleitung zu anthropol. Beobachtungen. Ve Vídni, 1881. Str. 339. a násl. — F. v. Hellwald, der vorgesch. Mensch. str. 419. a násl.

O některých druzích ptáků, jižto na Moravě pořídku se vyskytují.

Podává **Rudolf Kašpar**, děkan v Holešově.

Jsoutě někteří ptáci, jižto nepatří ku stálé fauně moravské, nýbrž jenom občas jakožto vzácní hosté u nás se objevují a sice tehdy, když se buď zdaleka našimi krajinami stěhují nebo z bližších končin k nám přeletují. Jedni z nich jsou tu skutečně vzácní, jiní snad častěji k nám zaletí, avšak nikdo o návštěvě jejich nezví a třebas by také zvěděl, zpráva o tom nedostane se na veřejnosť, jako by bylo žádoucno; neboť právě ti lidé, kterým nejvíce příležitosti se naskýtá pozorování toho druhu činiti a kteří v první řadě povoláni jsou, aby v této věci vědě byli nápomocnými, domnívají se často, že vzácný ten neb onen opeřenec, který není zároveň pečení výbornou, nestojí za prach a broky a ani si ho hrubě nevšimnou; mnozí jsou mezi nimi — ovšem s výminkami čestnými, — kteří zastřelivše na př. vzácného nějakého dravce, honem k vůli několika krejcarům zástřelného spáry toliko mu uříznou a ostatek ptáka stranou odhodí, nebo kteří jiné ulovivše opeřence neobyčejné je proto jenom s sebou berou, aby jimi doma výra nasytili. Kolik zjevů velezajímavých a předůležitých nesmyslným jednáním takovým pro vědu bohužel nadobro se ztrácí, jest na bíle dni. Pán Bůh milý lidem oněm snad to odpustí; vždyť oni nevědí, co činí; — avšak přírodozpytec odpouští jim těžko velice.

Podávaje tuto několik poznámek o ptactvu pořídku na Moravě se vyskytujícím, zároveň ke všem kollegům a přátelům ornithologie přátelskou prosbu vznáším, aby svá pozorování a zkušenosti své na tomto poli učiněné týmže způsobem v „Časopise“ spolku muzejního uveřejňovali a takto ku lepšímu poznání ptactva moravského přispěli.

Ku ptákům, kteří buď málokdy na Moravu doletují buď vůbec zřídka tu byli pozorováni, patří opeřenci následující.

1. Výreček. [*Scops carniolica* (*Brm.*), *Scops Aldrovandi* (*Raj.*) *Krainische Zwergohreule, gehörntes Käuzchen.*] Sova tato, zdélí jen 18—21 cm. na první pohled rozeznává se od podobných jí dvou sov, kulíška neboli sejčka [*Glaucidium passerinum, Zwergkauz*] a sejce nejmenšího [*Glaucidium pygmaeum, eigentliche Sperlingseule*] nápadnými svými chvostky ušními, dlouhými 2 cm.; barvy jeho peří, šedá, hnědá a černá, tak jemně jsou rozděleny, že na pernatý šat vrtihlava upomínají. V Kraňsku výreček častěji se naskýtá; avšak také na Moravě, v Bezkydech a na vyšších odnožích karpatských objevuje se, třebas zřídka jen. Podle Albina Heinricha[1]) zastřelen byl jeden výreček r. 1844. u Krautenvaldu ve Slezsku a přírodozpytec ten domnívá se, že to vzácnosť neobyčejná.

Když jsem ztráviv doma prázdniny školní, dne 30. září r. 1840. zase jel z Bludova do Olomouce, na císařské silnici nedaleko Litovle, mezi Bílou Lhotou a Mladčí a sice u lomů vápencových, z nichž vyváží se kamení na štěrkování silnice, uzřel jsem výrečka. Seděl na hranolovité hromadě nakupeného kamení vápencového a bylo to za jasného dne, což tím jest nápadnější, poněvadž podle všech známých zpráv tato sova prý

[1]) A. Heinrich, Verzeichniss der Vögel Mährens und Schlesiens. V Brně, 1856.

za dne skrýše své neopouští. Výreček byl tak krotkým, že teprv tehdy odletěl, když vozka s kozlíku dvakrát po něm byl bičem mrskl. Pravilť potom: „Sova ta vypadala jako čertíček". Z pozorování toho vysvítá, že výreček nejen na vysokých horách se vyskytuje nýbrž i v pahorkatinách lesnatých.

2. Vlha. [*Merops apiaster (Linn.) Der ungarische Bienenfresser; Jmenwolf.*] Pták tento jest zdélí 26—27 cm., na zádech rezavě žlutý, zespod modrozelený. Bledožlutý krk jeho jest dole tmavým páskem lemován; křídla i ocas mají barvu olivově zelenou. Prostřední dvě péra rýdovací skoro o 3 cm. dále vyčnívají než ostatní. Krásný opeřenec ten velmi pořídku z Uher zabloudí na jižní Moravu. Alb. Heinrich[2]) udává, že r. 1846. párek vlh chycen byl na morav. panství Krumlovském, kdež v jakési kolmé stěně prý v zemní díře ptáci ti hnízdo své měli.

Sám ze své zkušenosti o vlze nic nemohu vypravovati a vzmiňuji se o ní proto jen, abych naše ornithology na druh ten upozornil.

3. Šoupálek zední. [*Tichodroma muraria (Illig.) Der rothflüglige Mauerläufer, Mauerspecht, Alpenspecht.*] Šoupálek zední, zdélí jsa 16 cm., podobně jako datel a žluna šplhá, avšak nikoliv po stromech, nýbrž po zdích a příkrých stěnách skalních. Nemáť on nohou šplhavých, nýbrž tři prsty přední a jeden prst s dlouhým drápem na zad obrácený. Také zobák jeho není klínovité podoby, nýbrž šidlovitý, dlouhý a něco zahnutý. Ocasní péra nejsou ani tuhá ani pružná, nýbrž měkká a zaokrouhlená. Těmito vlastnostmi dostatečně rozeznává se od datlů a žlun. Peří má jako brhlík [*Sitta europ. Die Spechtmeise*] hlavně modrošedé. Hrdélko jest černé, krycí péra na křídlech jakož i prostředek předních letek jsou červeny jako krásný karmin; tytéž letky mají konečky černé. Také ocas jest černý, jenom obě krajní péra mají na konečku bílou skvrnu. Peří samiček jest týchže barev, ale vesměs mdlejších. — Nohy a zobák jsou černy.

Opeřenec ten domovem jest ve střední Evropě, zvláště ve Švýcarsku, v Solnohradsku a Tyrolích jakož i ve vysokých Karpatech, odkudž někdy až do nejzápadnějších odnoží hor těchto, tedy až na Moravu a do Slezska jakožto vzácný host zabloudí. Polo létaje šplhává tu po úbočích skalních a po stěnách hradů vysokých, nikdy však na stromech. Hnízdo své mívá v puklinách skalních i ve skulinách zedních a samička snáší do něho 4—5 vajíček, čistě bílých. Jedinou potravou šoupálků zedních jsou hmyzi, které oni v puklinách skalních vyhledávají.

Pokud mi známo, v srpnu r. 1882. blíže Rusavy tamní vel. p. farář J. Blažej zastřelil samečka šoupálka. Dal ho jednomu polesnému na vycpání. Ten však vzácného a krásného ptáka nechal zkaziti se. Od té doby druh ten na Rusavě nebyl pozorován. — Vel. p. Jos. Votke, kooperator v Nezamyslicích, sdělil mi, že na zřícenině hradu Lukova u Fryštáku párek šoupálků zedních vídal, když za studijních let prázdniny trávíval na Lukově u příbuzných svých. Pozoroval ptáky ty takto za měsíců srpna a září po několik let. Ačkoliv hnízda nenalezl žádného, přece sama sebou nabízí se domněnka, že ptáci ti tam asi také mívali mláďata. Poněvadž p. zpravodaj ornithologem jest velmi horlivým, můžeme se na jeho výpověď úplně spolehnouti. — Také p. professor J. Tálský v Novém Jičíně mě zpravil, že chová ve znamenité a rozsáhlé své sbírce ornitho-

[2]) Ve spise již citovaném.

logické tři zední šoupálky, které v Bezkydech a ve Štramberku ulovil. Tam tedy druh tento opeřenců asi hojněji se naskýtá. Muzejní kustos p. Alb. Heinrich ve svém spise již dotčeném o šoupálku zedním se nezmiňuje.

4. Zimostradka [*zimulka* (*T.*) neboli *brkoslav. Bombycilla garrula. Seidenschwanz; Böhmer.*] Vzezření ptáka toho jest dosti známo, pročež netřeba, abych ho tuto popisoval obšírněji. Za doby letní žije na dalekém severu, kde též hnízdí. Za krutých zim také k nám přiletá, avšak ne každoročně nýbrž vždy po několika letech jednou, nejvíce v měsíci listopadu. Druhdy vyskytují se tu zimostradky ve velkých hejnech. Koncem února nebo na začátku března stěhují se zase odtud.

Ačkoliv tedy opeřenec tento na Moravě není právě vzácným, vzmiňuji se o něm přece z té příčiny, poněvadž jsem měl jednou příležitosť pozorovati jej, když si hnízdo stavěl a na vejcích seděl, což u nás dosud ještě nebylo konstatováno. V zámeckém parku kroměřížském, kamž jednoho roku v zimě veliké množství zimostradek doletělo, procházeje se (bylo to dne 3. května) s podivením uzřel jsem, kterak zimostradka jedna suché stéblo v zobáku odnášela a vyletěla s ním na hustý, košatý smrk, jenž při samé cestě stojí. Když pták zase odletěl, přistoupil jsem blíže a vypátral brzo na vodorovné větvici, sotva 4 m. vyvýšené, hnízdo, jehož stavba valně již byla pokročila a které hnízdu dlaska [*Loxia cocotraustes* (*Linn.*) *Kernbeisser*] se podobala. Denně na procházce své šel jsem podle stromu a na hnízdo pohlédal, až osmého dne uzřel jsem, kterak zimulka v něm již na vejcích sedí. Avšak dne dvanáctého k velkému zármutku mému nebylo hnízda více tuto; z cesty bylo totiž velmi snadno hnízdo spatřiti a tak nepochybně nějaký svévolník je zničil. Zimostradek pak jsem téhož léta již nikde v parku řečeném nezočil. Jestli zimostradky častěji u nás takto hnízdí nebo jestli případ onen docela jest osamotnělým, ukáže se zajisté dalším pozorováním.

5. Vrabec žlutokrký. [*Fringilla petronia* (*Linn.*) *Steinsperling.*] Hlava, týlo a hrdlo opeřence tohoto jsou černy; starší samečci mají na hrdle skvrnu žlutavou, mláďata pak bílou skvrnu. Hřbet jest podoben skřivannímu, ale tmavější, prsa a břicho jsou barvy bílé s několika temnými skvrnami. Délka celého těla činí 16—17 cm. Vrabec žlutokrký žije v jižní Evropě i v některých končinách Německa (kolem Visbád a Veteravy) a sice v hornatých krajinách na skalách a starých zdích.

V říjnu r. 1860. představil se mi neznámý muž jakožto ptáčník a donesl mi v kleci zvláštní jak pravil druh vrabce, jejž blíže Napajedel byl chytil. Byla prý mu dána rada, by ptáka polapeného donesl ke mně, že prý mu dobře zaplatím. Poznal jsem ihned, že to vrabec žlutokrký a koupil jsem jej za zlatku, kterouž na mně ptáčník za opeřence sám žádal. Opatroval jsem vrabce jak moha bedlivě; ale poněvadž vším krmivem pohrdal, třetího dne mrtvého jsem ho v kleci našel. Vycpal jsem ptáka a chovám jej ve své sbírce. Jest to krásný mladý sameček a snad pravé unicum pro faunu moravskou.

6. Špaček růžový. [*Pastor roseus* (*Naum.*) *Boscis rosea* (*Br.*) *Vieh- oder Hirtenvogel Rosenstaar, rothe Staaramsel.*] Hlava špačka růžového, jenž velikostí obecnému špačku se rovná, zdobena jsouc velikým chocholem, jest černá s modravým a poněkud kovovým leskem. Krk, křídla a ocas jsou černy, kdežto všecko ostatní peří pyšní se barvou krásně růžovou. Samičky mají chochol menší a všecko peří mdlejších barev. Mláďata co do barvy peří podobají se obyčejným špačkům.

Špaček růžový domovem jest v jižní Aziji a v Africe, vyskytá se však také při kaspijském jezeře a při Černém moři, odkudž buď ojediněle buď v malých hejnech ovšem jen velmi málo kdy do našich krajin zabloudí. Způsob života jeho jest týž jako našich špačků, v jejichžto společnosti on často na lukách, poblíž lesů rozložených, poletuje a rozličné kobylky a jiné hmyzy sbírá.

V srpnu r. 1866. zastal jsem nedaleko zámeckého lesa neboli obory zámecké u Kroměříže na louce krátce před tím posečené, hejno asi 15 krásných opeřenců těch; ale špačků obecných při nich nebylo. Podařilo se mi přiblížiti se k nim a zastřeliti pěkného starého samečka, jejž jsem vycpal a posud ve sbírce své chovám. Po mém výstřelu zdvihlo se hejno ostatní a odletělo docela, tak že ho tu již více nebylo viděti. — V červnu r. 1884. ve Velkém Losíně taktéž zastřeleni byli špačci růžoví, samec i samice, kteří se ve Františkově muzeji v Brně nacházejí a podobně v Opavě jeden exemplář druhu toho se chová.

7. Drop malý. [*Otis tetrax (Linn.) der kleine Trappe, Zwergtrappe.*] Hlava jeho na lících jest temno šedá, krk černý s bílou páskou, jež po obou stranách od týla až po vole sahá. Všecko ostatní peří jest známé barvy dropové. Samička na celém těle má světlou dropovou barvu. Sameček zvláště tím se vyznamenává, že pejří na dolejším brku všech pérek jest velmi krásně karminové, což teprv viděti, když se peří rozčepýří. Nohy jsou tříprsté. Délka ptáka obnáší 47—48 cm. Let připomíná let kachní.

Drop malý v Uhrách vyskytuje se hojněji, avšak odtud k nám na Moravu velmi zřídka zalétá. Když jsem v říjnu r. 1858. zajíce lovil na Trávnických polích blíž Kroměříže, podařilo se mi zastřeliti krásného samečka. Pták ten vyletěl daleko ode mne a ze vzdálenosti asi 100 kroků na zdařbůh střelil jsem dvakráte za ním. Domníval jsem se, že to kachna. Postřelený drop letěl ještě dále než 200 kroků, načež k zemi padl. Honec jeden odeslán jest, aby ptáka uloveného přinesl. Když pak lov se ukončil a honec ptáka k zajícům uloveným přiložil, byl opeřenec již tak oškubán, že na vycpání více se nehodil. Za to však honec dotčený za kloboukem měl celé příhršlí per a podobně jeho kolégové. Když jsem mu proto činil výčitky, tvářil se chlapík velmi hloupě.

Roku následujícího jistý hajný na pastvisku blíže lesa mlýnského u Kroměříže taktéž starého samečka zastřelil; ale kořisť ta oškubána jest a snězena. O dvou novějších případech u Kněžpole a Kroměříže p. professor Klvaňa zprávu podává v čís. V. str. 43. tohoto časopisu. A kdyby takto každé objevení se dropa malého na Moravě hned na veřejnosti se ohlásilo, snad by druh těchto opeřenců u nás nečítal se ani ku vzácnostem.

8. Dytík. [*Oedicnemus crepitans (Brehm) Schreiender Dickfuss, Triel.*] Dytík jest zdélí 42 cm., nahoře zbarvený na způsob skřivana, dole bílý a hnědě čárkovaný. Okrají křídel a konečky ocasní jsou načernalé, po křídlech na příč táhnou se dva bělavé temno vroubené pruhy. Vysoké, silné nohy jsou tříprsté a barvy žluté. Pták ten žije v jižní Evropě, v Aziji a v Africe, zalétá v březnu ojediněle též do Němec. Na Moravě jest hostem velmi vzácným. Nejraději zdržuje se na stepích, na rozsáhlých pastviskách poblíž vody, kdež červy, hmyzy, malé obojživelníky a j. sbírá.

Ve Františkově muzeji v Brně mají jeden exemplář, který r. 1830. u Jihlavy zastřelen byl. Ve sbírce Schwabově v Místku také jsem viděl dva dytíky, nemohu však udati, pocházejí-li z Moravy.

Jen jednou viděl jsem dytíka živého, když jsem r. 1883. koncem května mezi Bludovem a Postřelmovem po silnici jel. Stál v mělké kalužině, travou a sítím zarostlé, u samé cesty a neodletěl ani tehdy, když jsme se asi na 15 kroků přiblížili. Nemaje jiné zbraně po ruce, z kapesního revolveru dvakrát střelil jsem po něm, jednou, když ještě v mokřině stál, jednou když již do vzduchu se vznášel. Jak se očekávati dalo, minuly se obě rány s cílem, já pak byl bych málem odvahu svou draze zaplatil. Neboť dvojím výstřelem koně naše se zplašili a stálo to mnoho námahy, než se zase upokojili.

9. Ústřičník obecný. [*Haematopus ostrealegus* (*Linn.*) *Austernfresser.*] Hlava, předek krku a polovice ocasu ptáka toho jsou krásně černy, ostatní peří jest čistě bílé. Zoban 8 cm. dlouhý i tříprsté nohy jsou červeny. Délka 42—45 cm.

Dne 19. března r. 1862. za příčinou slavných jmenin byl jsem pozván ve Hradisku u Kroměříže. Když jsme již seděli u stola, přiběhl muž jeden se zprávou, že na pastvisku poblíž vesnice, za humny, pták pobíhá neobyčejně veliký. Morava tenkráte byla se velice rozvodnila, a celá krajina mezi Hradiskem a Chropiňským lesem, tak zvanou Spálenou, nalézala se pod vodou. Na tuto zprávu pospíchal jsem s puškou vypůjčenou na řečené pastvisko a již po 10 minutách k ostatní společnosti zase jsem se vrátil s ústřičníkem ukořistěným. Jest to krásný, starý sameček, který, mnou byv vycpán, jako vzácnosť nemalá sbírky mé zdobí. Když jsem ptáka ku vycpání připravoval a jej vykuchával, našel jsem v žaludku jeho jenom veliké žížaly. Ústřice ovšem nikdo na Moravě nemohl mu předložiti.

Dne 19. srpna r. 1854. mladý sameček ústřičník zastřelen jest u střelnice v Místku, když vůkol byla velká povodeň. Tento exemplář chová se ve sbírce Schwabově. Že by ještě jinde u nás ústřičník obecný se byl vyskytl, není mi známo.

10. Volavka červená. [*Ardea purpurea.* (*Linn.*) *Ardea caspia* (*Gmel.*) *Purpurreiher; kaspischer Purpurreiher.*] Délka jeho obnáší 87 cm. Nahoře jest barvy popelavé a poněkud rezavý; krk a zadní tělo jsou taktéž rezavé; na prsách v podobě štítku jest peří temné, rzivě hnědé a nachově lesklé; dvě tylní péra mají délku 18—19 cm. Jiná zase dlouhá, úzká péra světlé barvy žlutočervené od prostředku zad spadají přes křídla. Mláďata mají na žlutohnědém hrdle černé a hnědé skvrny, zobák a okolí očí jsou zelenavěžluté, duhovka žlutá, nohy šedohnědé.

Volavka červená, která vlastně v jižní Evropě domovem jest, ještě před 50 lety u nás nikterak nebyla vzácnou. Dobře se pamatuji, že druh tento zároveň s volavkou popelavou v rákosí četných a velikých rybníků někdejších na panství bludovském a zábřežském každoročně hnízdil. Nyní, co rybnikářství u nás docela zašlo a rákosnaté mokřiny ponejvíce jsou vysušeny, volavka růžová na Moravě dosti vzácnou se stala.

Roku 1861. v měsíci květnu dostal jsem jeden exemplář na vycpání, jejž jistý mládenec myslivecký při chropiňském rybníku byl zastřelil. V žaludku ptáka toho byly jenom jikry, nejvíce ze štik a parem.

Roku 1859. a 1860. vždy uprostřed července při honbě na kachny na jezerech, hojným palachem porostlých, v zámecké oboře po jedné volavce červené jsem zastřelil. Exemplář r. 1859. ulovený jsem vycpal a posud jej chovám, druhý exemplář však na vycpání se nehodil. Také těchto obou volavek žaludky naplněny byly jikrami rybími. Všickni tři opeřenci dotčení pak, soudím-li podle barvy peří na krku, byli v třetím roce věku svého.

11. Bukač noční. [*Ardea nycticorax (Linn.) Der Gemeine Nachtreiher.*] Zdélí jest pták ten 53 cm. Sameček má peří krásně bílé, temě, zadek hlavy a týlo docela černy a zadní část zad, křídla a ocas světle popelavé. Na zadní části hlavy viděti 3—4 bílá pérka o sobě trčící, jež mají délku 21 cm. Zobák jest černý, nohy šedožluté, oči veliké s duhovkou červenou. Samička jest jednotvárně popelavá a jenom na hlavě a zádech tmavší. Mláďata mají peří temnošedé a po celém těle bílé skvrny jako kapky; na krku jejich viděti četné bílé peří prachové na způsob nitek.

Ačkoliv pták tento za dřívějších let na našich rybnících dosti hojně se naskýtal a také tu pravidelně mláďata měl, přece Alb. Heinrich v seznamu svém ptactva moravsko-slezského nečiní o něm docela žádné zmínky. Ještě r. 1842. za školních prázdnin v osmi dnech 5 mladých bukačů nočních zastřelil jsem u Bludova při řece Moravě, v níž oni rybky chytali. Ptáci ti zajisté vylíhli se na sousedním rybníku zádvořickém.

Roku 1861. v květnu při zámecké oboře u Kroměříže ulovil jsem velmi krásného starého samečka bukače nočního, jejž dosud ve sbírce své mám, a tamtéž r. 1867. opět jeden sameček jest zastřelen, kterého tamní polesný Stolička pro svou sbírku vycpal. — Téže doby viděl jsem v zámeckém parku kroměřížském poblíž břehu řeky Moravy starou samici, kterak na velké vrbě seděla. Nechala mě k sobě přijíti dosti blízko, načež odletěla. Nemaje s sebou pušky žádné, nemohl jsem než dívati se za ní. — I nyní ještě skoro každoročně vídati bukače nočního na jezerech obory zámecké a nepochybně druh ten také v jižní Moravě na tamních rákosnatých mokřinách se vyskytuje.

12. Volavka vlasatá. [*Ardea ralloides (Scopoli.) Der Rallenreiher.*] I tato volavka, jsouc 42—43 cm. zdélí, ještě před 50 lety častěji naše rybníky navštěvovala. V domově mém, Bludově říkali jí „malá volavka“ k vůli rozeznání od velké volavky popelavé, kterou prostě nazývali „volavkou“. Ještě když jsem jakožto osmiletý hošík otce svého za jasných nocí na Nový rybník doprovázíval na čekanou, vím se upamatovati, kterak pták tento přes náš člun častěji přeletl. Když jsem otce prosil, aby po něm střílel, odbýval mě slovy: „To je malá volavka, ta nestojí za ránu“. Na volavku popelavou a červenou ovšem pilně hony se děly, poněvadž tyto druhy za doby, kdy ryby se trou, výhradně skoro rybím potěrem se živí a takto chov ryb poškozují velice; avšak volavku vlasatou, která toliko žabami, hmyzy a plži se živí a jen tu onde nějakou malou rybku požírá, rodáci moji za méně škodlivou pokládali a šetřili prachu proto též, že pečeně z ní není valná. — V sousedních Uhrách jest volavek vlasatých dosti, avšak na Moravu jižní asi velmi zřídka zalétá a snad vůbec již Moravy míjí. Ten exemplář, který chovám ve sbírce své a který mi byl darován, zastřelen jest ve krajině na vody bohaté severně od Bílska (Bialy) ve Slezsku.

13. Kolpík obecný. [*Platalca leucorhodia.* (*Linn.*) *Der weisse Löffelreiher. Löffelgans.*] Kterak pták tento vypadá, každému ornithologu jest známo. Zdržuje se při dolejším Dunaji, odkudž dříve snad někdy Moravu navštěvoval. Nyní již u nás se neukáže. Před 40 lety — podle zprávy Ant. Müllera — zastřelen prý jeden kolpík na Moravě, ale kde, není udáno. Jeden exemplář chovám ve své sbírce. Byl mi darován a pochází taktéž od Bilska. Jest to krásný sameček dvouletý.

14. Ibis hnědý. [*Ibis falcinellus* (*Linn.*) *Tantalus Ibis* (*Autorum.*) *Brauner Nimmersatt; europ. Ibis; Sichelreiher.*] I se zobákem, srpovitě zahnutým a 16. cm. dlouhým, jest pták ten zdélí 76—77 cm. Ozobí a okolí očí jsou holá, temně modrozelená; prsa, břicho, stehna a hořejší krycí péra na křídlech jsou kaštanově hnědá a měnivě se lesknou; záda, letky a ocas jsou hnědé a třpytí se do fialova a bronzova. Zobák a nohy mají barvu černozelenou. Ibis hnědý naskýtá se při Kaspickém a Černém moři, ale také v Polsku, v Uhrách a v Egyptě žije. V poslednější zemi nalezeny jsou i mumije jeho. Aristoteles nazývá ptáka toho Icheras.

Na Moravu zalétá velmi zřídka. Roku 1854. sameček jeden zastřelen byl u Lešné při řece Bečvě. — Poblíž Chropiňského rybníka zase p. oborný Hauke zastihl stádo ptáků těch, čítající asi 40 kusů. Střelil na ně sice z velmi veliké vzdálenosti, ale přece krásného samečka zastřelil. Tohoto jsem vycpal a do sbírky své vřadil, již on nemálo zdobí. Poněvadž jsem své zápisky dotyčné někam založil, nemohu udati určitě, kterého roku poslednější ibis hnědý byl uloven; avšak, pokud se umím upamatovati, bylo to asi roku 1860. a sice za pokročilého již leta, jež tehdy bylo parné a suché náramně, kteréžto okolnosť nepochybně opeřence tyto donucovala jinde hledati potravy, když jí pro velikou vyprahlosť půdy doma najíti nemohli.

15. Jespák bojovný. [*Machetes pugnax* (*Cuv.*) *Fringa pugnax* (*Linn.*) *Der Kampfhahn; der vielfärbige Kampfläufer.*] Tento druh jespáků má velikosť a podobu čejky, jen že zobák jeho jest něco delší. Sameček má při hlavě a na krku pernatý obojek a v obličeji několik holých bradavic. Barvitosť peří jest tak rozdílná, že mezi 100 jespáků bojovných sotva dva dokonale stejní se nacházejí. Jespáci bojovní zdržují se v bahništích a na bahnitých lukách severní Evropy, nejhojněji v Hollandsku. Když se stěhují, namanou se tu onde po celé Evropě.

Jeden z takových opeřenců, jež Brehm, libuje si stanoviti nových druhů a odrůd co možná mnoho, jmeny Machetes alticeps a Machetes pugnax ve dva druhy odděluje, zastřelen jest v dubnu r. 1824. na březích řeky Opavice. Také Albin Heinrich vykládá, že jespák bojovný jakožto vzácný pták stěhovavý na bařinách, rybnících a řekách moravských se vyskytuje. Ačkoliv již více než 50 let na poli domácí naší ornithologie horlivé badám a pilně činím pozorování, nezočil jsem přece opeřence toho na Moravě nikdy, ani ne za dřívějších časů na oněch četných a rozsáhlých rybnících Bludovských, kdež by přece jespáci všechny podmínky živobytí svého byli shledali měrou hojnou.

Mám arci ve sbírce své 3 krásné samečky v rouše svatebním; ti však nepocházejí z Moravy. Byli prý uloveni při Visle na hranici slezskopolské.

16. Kormoran obecný. [*Phalacrocorax carbo* (*Brehm.*) *Pelecanus carbo* (*Linn.*) *Carbo cormoranus* (*Autorum.*) *Kormoranscharbe; Wasserrabe; Kormoran.*] Kormoran zdélí jest 87 cm. Pod hrdelní kožkou

barvy oranžové jest peří krční bílé, jinde docela černé. Peří na hořejších zádech, na plecích a krycí peří křídelní jest temně červenošedé s hranami a ostenkami lesklými i ostře ohraničenými. Ocas má 14 silných, pružných per rýdovacích, nohy jsou černé, pravé to nohy pelekánní. Kormoran obecný bydlí na mořských březích všech zemí, ale též při velikých řekách a rybnících, zejména v Uhrách.

Na Moravu zalétá velmi zřídka. Roku 1845. zastřelen byl jeden takový pták v Kloboucích na Brněnsku. Roku 1863. na podzim za noci měsíčné p. Alois Fichtner, tehdy nájemce kníž. arcibiskupského mlýna v Kroměříži, v letu zastřelil kormorana při řece Moravě nedaleko Napajedel a exemplář ten, krásně vycpaný mně daroval. Chovám jej dosud ve sbírce své. Že by ještě jinde na Moravě druh ten se byl vyskytl, není mi známo. —

Přestávám zatím na těchto poznámkách, ještě jednou prosbu svou opakuje, aby všickni přátelé ornithologie všeliká pozorování sem patřící i všeliké vzácnosti z tohoto oboru v časopisu muz. spolku olom. oznamovali a to co možná obšírně, udávajíce i rok i den, kdy nějaký zjev neobyčejný jimi byl pozorován.

Poznámka: Mluvím-li v pojednání tomto opětovně o své sbírce ornithologické, budiž tuto dodatkem poznamenáno, že jsem sbírku tu jakož i veškeré ostatní přírodovědecké sbírky své vlast. spolku muzejnímu v Olomouci již daroval[3]), že však sbírky ty, poněvadž v dosavadních lokalitách muzejních není dostatečného místa, ještě při sobě chovám a podle možnosti rozmnožuji.

O jadeitové sekyrce, nalezené u Křipic na Moravě.

Pojednává **Jaroslav Palliardi** ve Znojmě.

Ze všech kamenných nástrojů, kterýchž jsem pátraje roku minulého po památkách na Znojemsku značné množství nasbíral, jest nejdůležitější a spolu též nejzajímavější jadeitová sekyrka. Sekyrka ta před dobou nedávnou na polích, východně od Křipic se rozkládajících, v nejbližším okolí hradiska Křipického*) náhodou od jistého pasáka nalezena a v listopadu r. 1885. p. Frant. Růžičkou z Mikulovic mně odevzdána byla. Neobyčejně zachovalý předmět tento (viz vyobrazení) vzbudil látkou svou, ve kteréž jsem hned jadeit tušil, zvláštní pozornosť mou.

[3]) Přírodovědecké sbírky veled. p. děkana Kašpara jsou ovocem oné horlivé píle a obětavosti, se kterou tento neunavný učenec náš moravský již celé půlstoletí věnuje se vlastivědě domácí. Sbírky ty jsou neobyčejně krásné i bohaté, jsou pravým vzorem důkladnosti badatelské a protož hořejší prohlášení nejenom každého příznivce muz. spolku, nýbrž vůbec každého přítele vlastivědy a věd přírodních naplní radostnou vděčností. Muzejní spolek zajisté se postará, aby poklad takový bedlivě byl opatrován, aby zvláště krajanům našim pro vždy zachoval se na poučení a povzbuzení trvalé. — Red.

*) Křipice — dle Volného dříve Chřipice zvané — (srovnej též Pam. arch. XI. 119.), dědina v kraji znojemském, patří do okresu hrotovického a leží na rozhraní soudních okresů hrotovického a znojemského. Jihovýchodně od Křipic naléza se na návrší předhistorické hradisko, jehož valy sice již patrny nejsou, o jehož původu předhistorickém však četné nálezy starožitných předmětů, většinou kamenných a hliněných, neklamné svědectví podávají. Předhistorickou osadu tuto objevil nejprvé prof. Maška, když k vůli archaeologickým výskumům r. 1884. cestu na Znojemsko podnikl, načež jsem později sám, zanášeje se sbíráním názvů tratí, ale nevěda ničehož o výskumu páně Maškovu, významným názvem „hradisko" na předhistorickou osadu tuto upozorněn byl. —

Laskavostí pana prof. Ryšánka ve Znojmě dostalo se mi přesného určení značné váhy měrné, čímž domněnka má, že předmět jest skutečně jadeitový, valně utvrzena byla. — Náhled svůj sdělil jsem s p. prof. K. Maškou, kterýž po důkladném ohledání sekyrky, jemu na ukázku zaslané, domnění mé potvrdil, a ku odstranění všelikých pochybností velmi ochotně prozkoumání sekyrky té chvalně známým professorem drem. Arzrunim v Cáchách zprostředkoval.

Sekyrka křipická podobá se co do formy téměř rovnoramennému trojúhelníku; ostří její jest eliptické, uprostřed méně prohnuté, poněkud šikmé a na straně levé (pozorujeme-li totiž sekyrku na širokou p l o s k o u stranu položenou) více zakulaceno nežli na straně pravé, a přechází po obou stranách v obě zakulacené plochy postranní. Z obou širokých ploch sekyrky jest jedna na celém povrchu o b l á, sklání se pozvolna ku ostří a přechází po obou stranách v obě zakulacené úzké plochy postranní, aniž s těmito jakých hran tvoří. — Druhá široká plocha jest více méně p l o s k á a pouze na hořejší části a pak též směrem ku ostří značněji vypoukle prohnutá; plocha táž jest na straně okrouhlejšího konce ostří silněji přibroušena a od obou postranních ploch sice taktéž zakulacenými, avšak přece poněkud vyznačenými hranami oddělena.

Na hořejším značně zúženém konci jest klínek nepravidelně zakulacen. Délka celého předmětu obnáší 7·1 cm., největší šířka nad ostřím 3·3 cm. a největší tloušťka asi uprostřed sekyrky 1·55 cm. — Na obou širokých plochách jest sekyrka pečlivě hlazena a hladka, až na malé nerovnosti v podobě menších i větších dolíčků, kteréž se na celém povrchu sekyrky a zejména na oblé široké ploše ve skupinách vyskytují a bezpochyby od původního nerovného povrchu valounku pocházejí, z něhož klínek zhotoven byl. Obě úzké plochy postranní jsou drsny a jeví taktéž četné stopy původního nerovného povrchu.

Barva kamene jest světle zelená a stojí dle určení dra. Arzruniho mezi zelení trávy druhého přechodu do modrozelena a mezi barvou modro-zeleno-šedou, to jest dle Raddeovy stupnice barev mezi 15·9 a 38·0". Ostatně připomenouti sluší, že barva sekyrky veskrze stejnoměrnou není, nýbrž od místa k místu se mění, řadu přechodů jeví a na některých místech ve skvrnách vystupuje. Četné hnědé skvrny, kteréž se po různu i v menších skupinách na plochách širokých vyskytují, na úzkých plochách postranních pak, a zejména na pravé z nich oproti zeleni kamene převládají, pocházejí bezpochyby od okysličených železitých součástek téhož kamene. Kromě toho pozorovati lze ještě na povrchu jednotlivé podlouhlé žlutavé skvrny, kteréž ze zelené barvy předmětu zřetelně vystupují.

Hlazený povrch klínku jest mdlý a leskne se slabě, při tenkém ostří jest kámen poloprůsvitný. Vryp jeho jest bílý a tvrdosť menší křemene (asi 6·5).

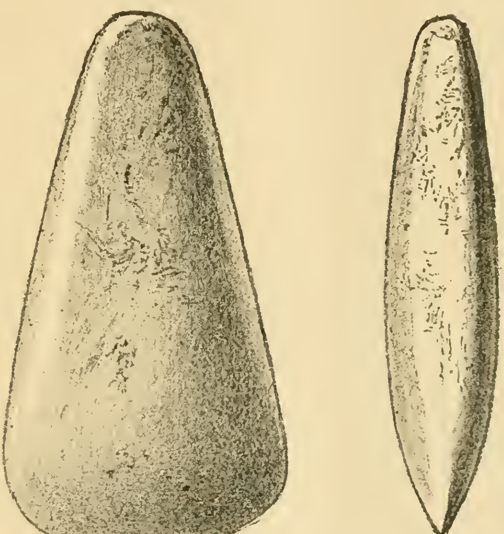
Prostá váha sekyrky obnášela před odštěpením třísek ku prozkoumání kamene upotřebených 69·112 gramů, měrná váha pak zjistěna p. prof. Ryšánkem ve Znojmě na 3·347, kdežto p. prof. K. J. Maškou shledáno pouze 3·342.

Mikroskopickým prozkoumáním látky, skrze prof. dra. Arzruniho v Cáchách provedeným, zjistěna látka sekyrky křipické jakožto p r a v ý j a d e i t, jadeitu sekyrky příborské, od něhož se pouze hrubozrností svojí liší, velice podobný; přináleží společně s tímto k typu jadeitů středoevropských.

Diagnosa prof. dra. Arzruniho o mikrostruktuře sekyrky křipické podaná zní takto: „Pod drobnohledem jeví se látka sekyrky hrubozrným jadeitem, který složen jest z nepravidelně ohraničených zrn zřídka laločnatých, častěji pak zaokrouhlených a stěsnaných. Mnohá z těchto zrn jeví zřetelně podélnou štípatelnosť, kdežto při jediném preparátu, kterýž připraven byl, náhodou žádných řezů bazálních pozorovati nebylo, pročež i charakteristické při nerostech pyroxénových trhliny, téměř v pravém úhlu se křižující, tuto chyběly. Úhel zatemnění při řezech podélných naproti trhlinám shledán o 35°.

Jednotlivá zrna dosahují velikosti okolo 0·25 mm., většinou jsou však menší. Zrna ta uprostřed jsou poněkud rovnoběžně roztřásněna, snad uralisována a obsahují často práškovité, souběžně s trhlinami uložené vrostlice látky nahnědle černé, jejíž podstata ani při silném zvětšení vyšetřena býti nemohla. Periferické části zrn jadeitových nemají vrostlic žádných.

Zhusta, ale vždy toliko na jistých místech vyskytují se podlouhlé, na koncích zakulacené, a jakoby omleté, silně světlo lámající hranoly cirkonu. Tyto prostupují mezi zrna jadeitu, liší se však značnější spůsobilostí ku lámání světla od hmoty ostatní zřetelně, jelikož obrysy jejich ostře vyznačeny jsou. Ve skřížených nikolech jeví zrnka cirkonová pestré barvy interferenční, čím se na první pohled od jadeitu, na okrajích zsinalého liší. Nejhrubší zrna cirkonu dosahují délky 0·023 mm. Jak již podotknuto soustřeďují se hranoly cirkonu, jak se zdá, toliko na místech určitých, scházejíce na jiných místech preparatu úplně.

Sekyrka jadeitová z Křipic. Ve skutečné velikosti. Pohled z předu a z boku.

V poměru ku moravské jadeitové sekyrce příborské jest křipická mnohem hrubozrnější, mikrostrukturou neliší se však od oné, tak že obě tyto sekyrky ku typu jadeitů středoevropských se druží a co do látky téměř za identické pokládány býti musí.

Tenké třísky jadeitu sekyrky křipické snadno roztavují se v plameni hořáku bunsenova na okrajích a stávají se značně průsvitavými, až téměř průhlednými.“

Co se tvaru sekyrky naší dotýče, vyznačuje se tento, jak již uvedeno, nápadně zúženou hořejší částí, zakulacenými stranami pobočními, jednou veskrz vypouklou a druhou více sploštělou plochou širokou, šikmým poněkud ostřím a souvisící s tím na jedné straně značnější zaokrouhlenosti konce ostří oproti méně zaokrouhlenému konci druhému.

Ačkoli v četné řadě sekyrek, jež jsem na Znojemsku nasbíral, a kteréž se na 55 kusů páčí, ani jediná není, kteráž by se co do formy s jadeitovou sekyrkou Křipickou ve všech kusech srovnávala, jakož se vůbec všechny mé sekyrky více neb méně jedna od druhé liší, tož shledávám přece, že všechny svrchu položené význačné vlastnosti tvaru jadeitové sekyrky křipické porůznu vyskytují se též na jiných sekyrkách, kteréž ze Znojemska ve sbírce své chovám. Nejřídčejším úkazem jest nápadná přihrocenosť sekyrky jadeitové na hořejším konci, kteráž se toliko v jediném ještě případu, totiž na sekyrce z chloritové břidlice vyrobené a z Hlubokých Mašůvek pocházející vyskytuje.

Zakulacené úzké plochy poboční, přechod jejich na jedné straně do široké plochy vypouklé, na druhé pak do široké plochy více sploštělé, šikmé ostří se značnější zaokrouhleností na levém konci přichází na různých tamních sekyrkách, z hadce a jiných nerostů zhotovených, dosti často a sice v četných a rozmanitých kombinacích.

Z uvedených tu okolností vysvítá, že také jadeitovou sekyrku křipickou dobře do skupiny ostatních klínků a sekyrek kamenných z méně vzácných nerostů zhotovených, kteréž na Znojemsku nalezeny byly, vřaditi lze, aniž tato tvarem svým mezi nimi výlučného jakéhosi postavení zaujímá. Ačkoliv možnosť vyloučena není, že se ve skutečnosti předmětů jadeitových u nás již více vyskytlo, nedostalo se přece kromě zprávy o t. zv. sekyrce příborské a této zprávy naší nic o podobných nálezech ze zemí koruny české na veřejnosť, tak že obě sekyrky, křipickou a t. zv. příborskou, za jediné toho druhu nálezy v zemích československých učiněné na ten čas považovati dlužno. Jsou pak oba tyto nálezy zvláště z té příčiny velice důležity, poněvadž přispěti mohou ku rozřešení nerozluštěné dosud záhady o původu středoevropských předmětů jadeitových z doby předhistorické, kterážto otázka na ten čas ku otázkám ve vědě archaeologické pilně probíraným patří.

Přes to vše, že ve střední Evropě předhistorických předmětů jadeitových pozoruhodné množství již nalezeno bylo, nepodařilo se dosud nikomu nalezti v této části našeho zemědílu ložiska nerostu toho. Jakožto surovina znám jest v Evropě jadeit dosud pouze z nálezu jediného nezpracovaného kusu z Monte Viso v Piemontsku, pak z nálezu tří větších valounů, kteréž před nedávnem na pobřeží jezera nevšatelského ve Švýcarsku nalezeny byly.

Přirozená ložiska jadeitu, kdež nerost ten ve množství značnějším se vyskytuje, známa jsou nyní pouze z východní Indije, kdež v Birmě doly na jadeit se nalézají. Okolnosť tato zavdala některým odborníkům podnět ku rozmanitým výkladům o azijském původu veškerých předmětů jadeitových, nechať v Evropě, nechať v Americe či jinde nalezených, do kterýchžto dílů světa jadeit prý buď v podobě zhotovených již předmětů, buď jakožto surovina nezpracovaná, dle jedněch obchodem prý, dle jiných od národů z jich pravlasti vyšlých dopraven byl. Naproti hypothesám takovým poukázáno bylo opětně z jiné strany k tomu, že na dovoz hotových předmětů již z té příčiny pomýšleti nelze, poněvadž sekyrky jadeitové ve střední Evropě nalezené tvarem svým se neshodují se sekyrkami, kteréž v Azii se vyskytly, a že ostatně ani na dopravu nezpracovaných kusů jadeitu cestou obchodní do Evropy s důvodem souditi se nedá, poněvadž by se v případě tom doprava zajisté nebyla obmezovala toliko na dovoz jadeitu a nefritu, nýbrž jistotně též ještě jiné předměty z Azie k nám takto by se byly dostaly a po sobě stop nějakých zanechaly, jichž však skutečně nikde není.

Že by národové Arejští z pravlasti své azijské jadeit do Evropy byli přinesli, proto pravdě se nepodobá, poněvadž jadeit evropský netoliko značnější hutností svojí, nýbrž i mikrostrukturou a v ohledu tom zejména charakteristickými svými vrostlicemi cirkonu od jadeitu azijského podstatně se liší.

Poohledneme-li se po různých nalezištích jadeitu zpracovaného i nezpracovaného, shledáváme, jak již svrchu připomenuto bylo, jadeit obého druhu hlavně toliko ve východní Indii a zejména v okolí Mogungu v Birmě, odkudž se surový jadeit, malou váhou měrnou zvláště vyznačený, do různých zemí azijských a zejména do Číny ve velikém množství vyváží a ku rozmanitému zboží, po přednosti ozdobnickému zpracovává. Jednotlivé klíny jadeitové nalezeny byly v čínské državě Yumanu, a jiné opět objeveny jsou známým badatelem Schliemannem ve zříceninách staroslavného Ilionu. Také byly učiněny četné nálezy mistrně zpracovaných předmětů jadeitových v severní Americe, v kterémžto ohledu zejména Mexiko v popředí stojí. Připomínáme také, že dřevěnými násadami opatřené nástroje jadeitové u domorodců na Nové Guinei dosud v užívání jsou, a že také v Egyptě a v Sahaře předměty z nerostu toho zhotovené nalezeny byly, avšak ani v Americe, ani v žádné končině australské nebo africké ložiska jadeitu posud objevena nebyla. — V Evropě vyskytují se klíny a sekyrky z jadeitu zhotovené hlavně v nákolích západního Švýcarska, kdež jadeit oproti nefritu silně převládá, kdežto ve východním Švýcarsku opáčný poměr pozorovati lze. Dále vyskytují se sekyrky jadeitové v četnějším počtu ve Francii, porůznu též na poloostrově hispanském, jsou četně zastoupeny v Italii, v různých zemích zalabských, v západním Německu a též v krajinách porýnských. Z rakouských nálezů toho druhu známe klíny jadeitové z Rovereda, Splitu, Komornsu u Terstu, z nákolí Lublaňského, Dölbachu a Guriny v Korutanech, k nimž nyní druží se oba nálezy moravské.

Nezpracovaný jadeit nalezen byl v Evropě, jak již uvedeno, pouze na Monte Viso v Piemontsku a u jezera nevšatelského ve Švýcarsku.

Ačkoliv se nálezy suroviny jadeitové v Evropě pouze na tyto nečetné případy obmezují, přece vzhledem na geologické poměry různých krajin středoevropských očekávati lze, že podaří se pilnému bádání nalezti vzácný nerost ten ve větším množství také jinde a to zejména v rakouských Alpách a snad též u nás na Moravě, kdež mohutná ložiska hadce a granulitu*) k nálezu takovému obzvláště příležitosti poskytují.

Pozoruhodno jest při jadeitech evropských, že se téměř všechny honosí velikou hutností oproti jadeitům indickým a že se od těchto též značnou mikrostrukturou svojí odchylují, v kteréžto příčině zejména na ony, téměř pro všechny středoevropské jadeity a též pro obě sekyrky moravské charakteristické vrostlice cirkonu poukázati sluší, kteréžto vlastnosť u žádného jadeitu azijského dosavad zpozorována nebyla. —

Nápadno jest též u sekyrových klínků evropských z jadeitu robených, že přes všecko pečlivé zpracování a dlouhé zajisté upotřebení po většině viděti na nich dosud patrně nerovný povrch některdejších valounů, z nichž byly vytvořeny. Přihlížíme-li pak ještě k té okolnosti, že u nevšatelského jezera valouny takové skutečně byly nalezeny, pravdě velice se podobá, že předhistoričtí obyvatelé evropští bezpochyby valnou část jadeitové

*) Viz str. 83. II. čísla tohoto „Časopisu", kdež v seznamu moravských nalezišť hadce zejména též okres hrotovický, ve kterémž Křipice leží, uveden jest. —

kořisti z nánosů říčních a z řečišť dobývali, a že sebraný takto materiál, kterýž se netoliko neobyčejnou tuhostí svou nýbrž i úhledným zevnějškem honosil, ku výrobě velepotřebných nástrojů svých upotřebovali. Ovšem není také možnosť vyloučena, že známa bývala druhdy též u nás ložiska jadeitu, nyní již vyčerpaná nebo nám dosud ukrytá.

Dále z podstatné různosti jadeitu evropského a azijského, jakáž shora již byla dotčena, právem můžeme souditi, že v Evropě nalezené nástroje jadeitové a tudíž též naše sekyrka křipická s jadeitem azijským nic společného nemají, nýbrž že jsou to vesměs výrobky domácí, ku kterýmž člověk předhistorický látku bral ze svého okolí.

Drobnosti místopisné.

Podává **Hynek Krch**, professor v Přerově.

Místopis má pro dějepis nemalou důležitosť, jeť jeho pomocnou knihou, ve které jen třeba čísti, aby nejedna záhada došla svého vysvětlení. Některá jména míst svědčí o jejich prastarém původu jako na př. známé Babí hory, Babí gory (Babenberk = Bamberk), na kterých druhdy pohanští naši předkové ctili slovanskou bohyni Babu, tak jako na Děvinech ctili slovanskou Děvu nebo na místech Turá, Tuřice, Turec, Turčany, Turovice, Tuřany zvaných svého Tura, na Radhošti svého Radigosta (Radgasta). Místa: Srbsko, Srby, Srbice, Charváty, Lemuzy, Chodov, Čechy, Pšovy, Dúdleby, Děčín, Rakousy a j. připomínají pak starobylých plemen (čeledí) slovanských, jež tu a onu krajinu obývala, nežli jména jejich splynula v jedno společné. Jiná zase, jako Nákla dokazují, že staří Slované stavěli své příbytky také na kolech (jehlách[1]), totiž v bařinatých krajinách. Oblíbená svá sídla slovanští knížata nazývali ráji, rájci, rajskými dvory, rajhrady[2]), což utkvělo na místech takto zvaných jako místní jméno, tak že máme na Moravě dva Rájce, Ráječek, Ráječko, Rajhrad, Rajhradice, v Čechách pak 3 Ráje, 3 Rájce, Rajov, Rájovo; hrad pražský měl také rajský dvůr[3]). Původ Krakova, Tetina, Kazina, Libušina jest znám z Kosmovy kroniky, tolikéž jiných hradů, o nichžto se zde nerozepisuji. Četná místa pak uvádějí nám na paměť staroslovanské zádruhy[4]) netoliko svými hromadnými jmény osobními ale i rozličnými živnostmi, které ta ona zádruha kromě jiného řemesla neb zemědělství zvláště provozovala. K prvním náležejí na př. Mitrov, Mitrovo, Mitrovice po zakladateli zádruhy Mitrovi, vlastně Dimitrovi, odkudž pak členové její nazváni jsou Mitrovici (Dimitrovici), jejichžto jméno přeneseno jest později na místo Mitrovice (Dimitrovice); Horaždovice, Gorazdovice slují tak po Gorazdovi čili Horazdovi a Gorazdovicích; nebo Ivaň, Ivančice, Ivanovice po Ivanovi; Janov, Janovice po Janovi; Petrov,

[1]) Viz I. ročník tohoto časopisu, str. 29. — Vlasť naše za pravěku slovanského od prof. J. Havelky též v tomto časopisu 1885., č. 5. násl. — Dr. H. Wankel, Betrag zur Geschichte der Slaven in Europa, Olmütz, 1885.

[2]) H. Jireček, Slovanské právo 1863., I. 128, kdež jest o jménech místních zevrubněji pojednáno na více místech.

[3]) Dalimil, v Pramenech dějin českých III., 43.

[4]) Srv. Jirečkovo Slovanské právo a V. Houdka, O významu staroslovanské zádruhy, v tomto časopise, 1885., čís. 5.

Petrovice po Petrovi nebo Petrovicích; Blazice, Blažov, Blažkov, Blažovice, Blažejovice po Blažeji: Budějovice po Budějovi (Budivoji), s čímž hledíc ku kmeni Bud souvisí nejspíš také Budín, Budňany, Budče v Čechách, na Moravě a u Vitoraze v Dolních Rakousích, Budečko, Budkov, Budkovice a j. v. Jména: Kladruby n. Kladeruby (od rubání klad), Žernoseky (od sekání žrnovů = mlýnských kamenů), Mlynary, Kovary, Kováře, Kovářov, Kovaly, Kovalovice (od kovářů = kovalů), Koloděje (kolář, srbsko-lužicky i polsky), Štítary (od štítařů), Voděrady, t. j. stavitele vodní (raditi = dělati), Cetorady, Cetoraz (od vyrabitelů cetek = ozdob), Črtoryje (od rytí model = črt), Mydlovary, Jamné, Jamy (od jamníků = horníků dolujících na stříbro), Jílové (od jilování zlata), jakož i Lnáře (od pěstování lnu), Konopiště (po konopí), Chmelna, Vinary, Vinaře, Vinohrady (po pěstování vína), Kravaře, Kravsko, Volaře, Ovčáry (po chovu dobytka čili statku) a p. připomínají živě zaměstnání původních svých obyvatelů slovanských, dokud žili ve svých šťastných zádruhách a nebyli v provozování řemesel zkracováni německými osadníky a městy od našich knížat a králů zvláště k tomu privilegovanými.

Jak viděti, jsou tato a jiná místní jména původu světského, vyjma ovšem ona, jež mají původ v pohanském náboženství. Ale kromě těch máme také církevní názvy míst, osad i vrchů, jako na př. jednotlivých světců: Sv. Michal, sv. Mikuláš, sv. Martin, sv. Jakub, sv. Jan, sv. Florian, sv. Jiří, sv. Kateřina, sv. Václav, sv. Vít, sv. Kříž atd. Dále: Cerekve, Cerekvice, Popovice, Popovičky, Ďakovo, Ďakovice, Mnich, Mníšek, Mnichov, Mnichovice, Opatov, Opatovice, pak Kostely, Kostelce, Kostelany, Děkanovice, Biskupice, Klášterce a j. v. O Kostelích, Kostelcích, Klášteřích, Klášterclch buď však připomenuto, že jsou původu mladšího, t. j. z dob, kdy u nás opanovala církev německo-latinská, neboť „kostel“ pochází z latinského „castellum“ a „klášter“ z latinského „claustrum“, též „clostrum“, — kdežto Cerekvice, Popovice a p. jsou staršího založení a nevyhaslou památkou po naší původní křesťanské církvi, totiž slovanské (cyrillomethodějské). A k těmto jakož i k jiným topografickým památkám církevně slovanským buď na tomto místě poukázáno, ovšem pokud skrovné pomůcky mně dovolují a pokud potřebí na povzbuzenou jiných ku práci na poli domácí a slovanské topografie.

I. Cerekev, Cerekvice, Církvice.

Nejstarší název chrámu byl u nás církev, staroslovansky cerkev, rusky cerkov (церковь), polsky cerkiew, lužicko-srbsky cyrkej, cerkej, cyrkwa, cerkwa, srbsky nebo chorvátsky crkva, bulharsky cerkej, cyrkej, a pochází z řeckého κυριακή t. j. dům Páně, odkudž pak odvozuje se právem jméno míst Cerekvic nebo Církvic a p. Taková místa jsou na Moravě: Cerekev malá, tedy vlastně Cerekvice (Klein-Neustift), ves v děkanství a okresu jihlavském, kdež jsou také Popice (jinak Popovice). — V Čechách: Cerekvice nová a Cerekvice dolní v okresu pelhřimovském; jižně od této Cerekvice horní, také Dobešova, v okresu počáteckém; Cerekvice mezi Litomyšlí a Vysokým Mýtem; Cerekvice jižně do Hořic v Králové-Hradecku; Církvice u Kutné Hory; Církvice mezi Zásmuky a Uhlířskými Janovicemi severovýchodně od památné Sázavy ve starém děkanství kouřimském; Církvice v děk. a kraji litoměřickém (na Labi). Z těchto jmenuje Palacký 6 v popisu staré diecese pražské (Dějiny nár. česk. I. díl 2. částka str. 376.—382.), Slovník naučný II.,

102. toliko tři, ale Mapa království českého od prof. Jos. Erbena všecky zde uvedené; jsou-li to všecky, nevím. — V Sasku jsou mi zatím známy: Cerkvice (Cerkovice), srbská ves v krajině starohradské (altenburské); jižně Drážďan jest ves Serkovice (t. j. cerkůvica = cerekvica). Mimo to známe appellativní výraz cerkweica, t. j. cyrkwička u Srbů limborských; v srbštině okolo Sprevy a Lobja není po „kostele" ani sledu[1]), vůbec dávání přednosti „církvi" před „kostelem" jest u Srbů obyčejné. — Ve Slezsku: Cerekev (německá, Deutsch-Neukirch) v olomoucké arcidiecesi v děkan. ketřském: Cerekev polská (Polnisch-Neukirch) nad Ratiborem. — V Poznaňsku: Cerkov, město pod Lysou Gorou. — V Pomořansku: Církvice (Zirkwitz), ves u Treptova na pobřeží baltského moře[2]). Hledání jiných míst ponechávám dobré vůli jiných.

Kromě jmenovaných míst víme na př. o Církvici na stejnojmenném jezeře v Krajině, o Crkevnici (Crkvenici) v chorvátském Přímoří naproti ostrovu Krku, o Crkvici dolní a horní na Drinu v Bosně, o Bílé Crkvi (Bjela Crkva) nad Dunajem severně od Baziáše. Tak vidíme Církvice a p. jakožto svědky slovanské církve od Baltu až k Adrii.

(Dokončení.)

Dopisy.

Z Brna. Nedaleko Slavkova nachází se osada Orlovice a sice v kotlině, kteráž obstoupena jest třemi vrchy. Na jednom z nich, „Orlov" zvaném, znamenati podnes náspy někdejšího starožitného hradu Orlova, ač již půda dubinou, javorem, břízami i keři lískovými porostlá jest všecka. Vyhlídka do kraje jest odtud daleká a rozsáhlá; přes Olomouc až k Sudetům a na východ přes dobrou část moravského Valašska. Kdy hrad Orlov založen, nelze udati; než věku dvanáctého patřil rytířskému řádu Joanitů, kteří jej v držení měli i roku 1328., kdež listiny toho vzpomínají. Léta 1490. uvádí se již pouze zřícenina hradu Orlova. Na dolním svahu kopce, na němž hrad stával, měl prý jakýs soused Orlovický roli, na které jakás vyvýšenina či meze se nacházela trním, ořeším a hložím porostlá. By kousek orné půdy získal, jal se hospodář návrší to skopávati a zapálil též roku 1853. hloží všecko, by místo snáze mohl upraviti. Když kořeny křovin vykopával, narazil prý na tesaný kámen a konečně odkryl prý dosti prostranou a dlouhou chodbu (jak mi sděleno, až pod hradem ústící), kteráž se v jednom místě na prostranné sklepení rozšiřovala. V tom nalezeno několik nádob měděných (?) as 1½—2 stopy vysokých, mnoho drobnějších předmětů hustě rzí zelenavou obložených, několik kostí zpracovaných, zejmena pak silné parohy jelení nástrojům podobné, nějaké mísky a kámen vyhloubený, vaně podobný. Nejméně prý 25 kusů větších z nálezu toho dopraveno na faru v Orlovicích.

Kde napotomně věci tyto se ocitly, to vypravovatel neví, jelikož toho neb následujícího roku byl odveden a vřaděn mezi námořníky, cestu pak konal na Novaře kolem světa. Nyní jest usedlý v Brně a za řeči nějaké náhodou se o nálezu tom přede mnou zmínil, aniž by byl tušil, že by mne vypravování zajímalo. Dotčený muž tovaryšem kominářským byl onoho času v Slavkově a šel prý právě po zaměstnání svém do oko-

---

[1]) Dr. Pful v budyšinské Lužici 1885., čís. 2. str. 15.

[2]) Viz R. Addree, Hand-Atlas.

ličných dědin, když lidé se k nepatrnému návrší sbíhali a nález prohlíželi, tehdy i on se byl k nim přidal a vše ohledl. Jméno faráře tehdejšího neznal, jen tolik prý ví, že velebníček ten, u něhož tenkráte nález z větší části uložen, po čase z Orlovic šel do Slavkova a někde u Vážan při kříži mrtvicí raněn, náhle byl zemřel. — Vypravovatel poznamenal, že měděné ty kotle podobu měly cilindrovitou (snad vědra?), průměr jejich — nakolik prý se pamatuje — udává na 1 stopu. Stálo by snad za to v okolí se ohlédnouti a v osadě po nálezu tom poptati se; neboť poloha místa jest méně obyčejná, dalná vyhlídka, tré vrchů nedaleko sebe, obzor tedy kolkolem znamenitý, a pak v nepatrné vzdálenosti ještě osady pojmenované jedna „Kruhy" a druhá „Kroužky". Že název „Kruhy" snad nahodilým nebude, zdá se dosvědčovati název německý „Ringelsdorf". V osadě této, jak Volný*) udává, část obyvatelův německým jazykem mluví, však prý málo srozumitelně, což prý na původ jejich švédský poukazuje. Nepřipomíná-li „Ringelsdorf" mimoděk „Radlstein" (Hradišťany) v Čechách, jakýmžto názvem německým zajisté se označovaly kruhovité, za dřívějších dob ještě nápadnější náspy hradiště tamnějšího? Krajina kol Slavkova, Rousínova až k Tvarožné, kdež nedávno zase pohanské hroby odhaleny, zasluhuje vůbec povšimnutí bedlivého; neboť se tam jak na nářadí domácím, tak i na domích částice ornamentu slovanského často vyskytují, právě jako i na pomlázce.

Františka Stránecká.

Z Příbora. (Kříž trnávský.) Upozorněn byv pojednáním p. professora Havelky „o křížích cyrillských" v čísle 7. časopisu muzejního, jal jsem se také v okolí příborském po podobných památkách pátrati. Tu zvěděl jsem od svého otce, že ve vesnici Trnávce poblíž Příbora kříž podobný oněm, které p. professor Havelka popisuje, se nalézá. Podnikl jsem tedy vycházku do řečené obce, abych zevrubnějších zpráv o kříži tom nabyl a podávám zde výsledek svého výletu. Kříž trnávský stojí u silnice vedoucí z Velkého Petřvaldu do Brušperku, těsně při plotu chalupy čís. 31, vedle bývalého fojtství, nyní dvoru panství trnávského. Vytesán jest z hrubozrného pískovce. Výška jeho obnáší 96 cm., šířka 53 cm. Povrch valně jest lišejníky porostlý i zvětralý a ukazuje četné důlky rozličné velikosti, žádného však jiného zbytku nějaké ozdoby nebo nápisu. Pravé rámě je poněkud porouchāno. Zajímavou okolností při kříži tom je, že stojí právě u bývalého fojtství, blíže kterého se tři cesty křižují. Lid vypravuje, že je kříž v zemi jednou tak dlouhý, jako na povrch vyčnívá a že stál ve vsi již od nepamětných dob. Pověsti věrohodné žádné jsem se nemohl dopátrati. Jen jedna málo víře podobná koluje v různých variantech po vesnici, že na místě, kde kříž stojí, „chlopi zabili muzikanta."

Cyrillský kříž z Trnávky u Příbora.

Mořic Remeš, medik.

---

*) Volný vzpomíná též kamenů s římskými nápisy, jež se v Slavkově a okolí počátkem 18. věku snad nalezly.

Z Ivančic. (Předhistorické nálezy z Lipůvky. Sděluje Florian Koudelka, městský zvěrolékař a učitel na hospodářské škole v Ivančicích.) Jest pravdě podobno, že zbožná mysl prvních křesťanů slovanských právě na těch místech chrámy stavěla, kde odpočíval popel jejich pohanských předků. Dr. M. Much tvrdí, že první šiřitelé nauky křesťanské budovali kříže velmi často právě na místech, na nichž dříve pohanským bohům obětováno bylo. Tím způsobem povstal prý na obětišti pohanském kostel na kopci Michalově, jakož i Gravenbergská kapla na kopci sv. Víta v Dolních Rakousích, kde taktéž nalezeny zůstatky z doby předhistorické.[1]) Také v našich vlastech máme více podobných míst. Uvádím tuto z Brandlovy knihy pro každého Moravana str. 243. následující: „Asi hodinu cesty západně od Osvětiman leží uprostřed lesa na pahorku nepatrné kameny, pozůstatky to bývalé kaply svatého Klimenta, o níž se praví, že zde založena jest na památku, že ss. apoštolové zde ukryli kosti sv. Klimenta, cestujíce do Říma. Že tato kapla vkutku prastará byla, vysvítá z listiny, kterou markrabě Jan r. 1358. při ní zřídil proboštství Augustiniánův Brněnských a o nížto praví, že tato kapla za starých časův ku cti sv. Klimenta vystavěna byla. Když již r. 1358. se pravilo, že kapla v staré době založena byla, byla to památka jistotně velmi stará. Proboštství tamní trvalo až do válek husitských. I jmeno osady od „osvětiti“, jest významné, a zdá se, že již v pohanské době důležité bylo; neb až posud vypravuje se o rusálkách, ježto prý si v blízkém potůčku pohrávají.“ — Podobného prastarého původu jest též kostel sv. Klimenta v Chlumčanech v Čechách, kdež dne 25. července 1883. nalezeno pohřebiště pohanské při kopání pobočné dráhy z nádraží chlumčanského do cukrovaru vedoucí. Nalezena tu kostra, střepy nádob hliněných, zůstatky zvířecí, škeble, uhlí, popel a mlat kamenný.[2]) Kostelů sv. Klimenta jest v Čechách a na Moravě vůbec velmi mnoho a mají většinou původ svůj v 9. století, tedy v oné době, kdy se křesťanská nauka počala po našich vlastech šířiti. Dr. Bílý[3]) praví: „V Čechách je svatyně sv. Klimenta, kterouž — dle podání — byl sv. Method před jinými zasvětil na Levém Hradci[4]) u Prahy. Tato kaple již za tou příčinou také byla vážena, že první biskupové čeští, ku př. sv. Vojtěch, byli tam voleni. — Jiná kaple sv. Klimenta byla na Vyšehradě.“ — Podobná prastará památka jest také v blízkém okolí Brněnském. Jest to kapla sv. Klimenta u Lipůvky. — „Lipůvka“, staroslovanské místo nazvané nepochybně od „lípy“, stromu Slovanům oblíbeného, leží v okresu tišnovském. Nedaleko Lipůvky, asi čtvrť hodiny jihozápadně vyčnívá malý homolovitý kopec, „Kliment“ zvaný, zvýše 385 m. nad mořem. Z jedné strany jest příkrý a z druhé se zdvíhá pozvolna. Povídá se všeobecně, že tu býval kostel vysvěcený od sv. apoštolů slovanských Cyrilla a Methoděje. Bílý dí na str. 85.: „Nedaleko toho místa (Lipůvky) stával na chlumu lesnatém k jihozápadu chrám sv. Klimenta, což důkazem, že zde na tom

[1]) Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien II. Bd. p. 129.

[2]) A. Mohl: Archeologické naleziště v Chlumčanech a jeho význam. „Lučan“. V Lounech, dne 3. května 1884. Roč. II. č. 18.

[3]) Dr. Jan Ev. Bílý: Dějiny svatých apoštolů slovanských Cyrilla a Methoda. V Praze 1863.

[4]) Chrám tento vystavěl Bořivoj I. (870—894).

místě sv. apoštolové naši své oblíbené místo měli, zde tuto kapli vystavěli a ostatkem sv. Klimenta obdařili. Za času císaře Josefa II. byla kaple ta, tehdejší farní chrám, zbořena a nynější kostel farní vystavěn. Tou dobou ovšem jen hromada kamení a stopy základních zdí značí místo, na kterém se kdysi zvedala svatyně památná, kde radní města Brna do zvláštní krypty dávali se pochovávati." — Brandl uvádí, že drahocenná památka tato zničena jest roku 1787., kdežto v Lipůvce vystavěn nový farní chrám r. 1750. na místě staršího kostela sv. Cecilie. — Na kopečku „Klimentu" je malé obdélníkovité místo jako násypem ohrazené, uprostřed něhož stojí kříž. Tam býval prý hlavní oltář. Poblíž vyoral prý jakýsi rolník „Fejfuš" kalich ze zlata a dal prý jej kostelu. Podotknouti jen chci ještě, že nedaleko uvedeného kříže, trochu západně nalezly se na Klimentu některé prohlubiny asi 3 dm. hluboké a něco přes 1 metr v průměru. V těchto byly lidské kosti, zvláště zbytky z lebek. Uvážíme-li vše až doposud uvedené, nebudeme se zajisté diviti, že okolí Lipůvky, obzvláště však „Kliment", chová všude hojnosť starožitností. Dr. J. Wankel dí na str. 320. svých obrazů z Moravského Švýcarska a jeho minulosti, že[5]) na Klimentu nachází se mnoho střepů nádob volnou rukou pracovaných z dob pohanských. — Tuto míním i já popsati některé nálezy starožitné, tamtéž r. 1880. mým přítelem, p. P. Krkoškou, tehdejším učitelem v Lipůvce učiněné a mně odevzdané. Na povrchu Klimenta našel přítel můj na sta rozptýlených střepů nádob předhistorických, z nichž skoro 90% shotoveno z velmi tuhovité hlíny. Střepy tyto náleží vesměs popelnicím, na kruhu hrnčířském robeným, jež jsou velmi vkusně a úhledně okrášleny. Popelnice ty (viz vyobrazení) mají hrdelní okraj vypouklý, hrdlo jest dosti úzké, břicho krásně klenuté. Tloušťka stěn obnáší 5—24 mm. Nápadné jsou okraje těchto nádob, jež tvoří oblé nádory zhusta okrášlené. Okrasa těchto okrajů jakož i ostatních stěn nádob pozůstává nejvíce ze známé vlnice, kterou i němečtí archeologové připisují Slovanům. Mimo tyto vlnité čáry, vyrobené asi několikazubou vidlicí, vyskytují se nejčastěji souběžné vodorovné čáry kolem hrdla; ale také vtlačené troj- nebo čtyřhranné důlečky, obloučky a j. často v souběžných řádcích seřaděné pozorujeme často. Nápadno jest, že nena-

Pravěká nádoba ($^1/_4$), nalezená na kopci svat. Klimenta u Lipůvky, jakožto vzor ozdobné pravěké nádoby, na kole hrnčířském kroužené.

[5]) Dr. H. Wankel, Bilder aus der Mährischen Schweiz und ihrer Vergangenheit, Wien 1882.

lezlo se ni jediné[6]) ucho; neboť mimo řídce se vyskytující oblý proužek, kolem okraje hrdla běžící, nemají popelnice tyto žádné vypukliny. Naproti tomu nalezl jsem na dvou tlustých okrajích provrtané díry ku zavěšení nádob pomocí šňůry určené. — Nádoby z tuhy pracované mají často slabý nátěr rozředěné hlíny, jenž ukazuje zřejmé stopy pálení. Některé střepy nechovají v sobě nižádné tuhy, oproti tomu jest však v hlíně značné množství jemnošupinaté slídy draselnaté. Také z těchto nádob jsou některé značně vypáleny. — Dosti úhledného tvaru jest popelnice, již se mi podařilo z větší části opět sestaviti. Nalezena nebyla však na sv. Klimentu, nýbrž na návrší stranou od Lipůvky (východně), kdež se říká „na horkách". Zde v boku nehluboké strže vykopány mimo to i jiné střepy. Nádoba uvedená jest 240 mm. vysoká, její otvor má 200 mm. a její dno 140 mm. v průměru. Nejen vypouklé okrají, nýbrž i baňaté břicho okrašlují vlnice v rozmanitém skupení. Tloušťka stěny obnáší 7 mm.; nádoba jest z tuhovité hlíny na kruhu pracovaná a slabým hliněným nátěrem potažena. Střípky takových nádob lze pohodlně psáti, tolik tuhy obsahují. Téhož tvaru jest nádoba jiná, z níž zachovány jsou dva kusy s okrajím. Otvor její má 110 mm. v průměru, tloušťka stěny obnáší 5 mm. Popelnice shotovena ze slídovité hlíny bez tuhy na kruhu hrnčířském a jest důkladně vypálena. Na jejím povrchu lze pozorovati stopy nátěru tuhového. Na přechodu hrdla v břišní vypuklinu jest jediná okrasa, totiž kolem běžící vyrytá čára. Kromě těchto střepů nalezen tu též kus skla barvy amethystové, jenž má tvar kapky, jakož i kamenný neforemný brousek. Podotýkám ještě, že na cestě od Lipůvky k Malostovicům jest prý země tuhovitá a v ní zmoly neveliké. Snad brali zde onino hrnčíři tuhovitou hlínu. — Co do tvaru nádob jakož i způsobu okras a látky ku shotovení použité souhlasí střepy lipovecké úplně se střepy „na starých zámcích" u Líšně jakož i „na Skalách" u Obřan mnou nalezenými. P. Kliment Čermák[7]) popisuje tytéž tvary a okrasy na starých popelnicích z okolí Čáslavi. Úplně s našimi shodují se zvláště nádoby s „Hrádku" u Čáslavi.

Z Fryštáku u Holešova. Chápu se péra, bych podal zprávu o objevení bývalé osady na Fryštacku, která až posud zůstala nepovšimnuta. Připojené střepiny*) byly tam nalezeny. Asi hodinu cesty od Fryštáku, na okresní silnici, ku Holešovu vedoucí, rozprostírá se les, Roveň zvaný, nyní již částečně v pole proměněný, v němž při vykopávání pařezů již nejedna středověká památka nalezena byla. Lid okolní vypráví, že v lese tom bývala osada, a že slula: „Markovy". Vskutku nalezají se po pravé straně silnice v jednom místě na poli mnohá místa, která jsou každému pozorovateli nápadna; neboť jsou mnohem tmavší nežli okolní role. Prohlédnuv z nich povrchně některá, našel jsem tu střepiny, jež se valně od střepů nynějších lišily. Mnohé jsou ornamentovány; některé z nich s ornamentovanými střepy, na starém hradě Lukově nalezenými, se shodují. Nálezy tyto jsou ovšem velmi skrovny; ale doufám, že při be-

[6]) Že na přemnohých pravěkých nádobách slovanských ucha scházejí, svědčí o vyvinutém krasocitu našich předků; neb podoba uch na př. nádob nynějších po většině jest v pravdě ošklivá. — Red.

[7]) Mittheilungen der anthropolog. Gesellschaft in Wien X. Bd. p. 281.

*) Střepiny jsou původu velmi starého. Pocházejí asi ze začátku středověku a rovnají se namnoze střepům, jaké vyskytují se na Hradisku u Dobrotic. — Red.

dlivějším hledání ještě se rozmnoží. Zapotřebí tu dokonalého prozkoumání od zkušenějších sil. Jestli několik těchto řádků k tomu povzbudí, vyhověno jich účelu úplně. O příštích nálezích tu snad učiněných, neopomenu se zmíniti. *Fr. Fišer.*

Z Březové na Svitavsku. Podávám zprávu o dvou památných křížích naší krajiny a zároveň jich vyobrazení. Kameny ty vyskytují se v obci Hynčině Horní, severovýchodně od Březové ležící, asi čtvrť hodiny od českých hranic. Kámen čís. 1. stojí hned u prvního domu na cestě z Březové do Hynčiny a sice na straně levé, za struhou potůčku Hynčinou tekoucího, ponejvíce však vyschlého. Jest to balvan vyčnívající ze země asi 50 cm., na němž vytesán rovnoramenný kříž vypouklý. Jedno rámě jest značně porouchána. Kámen ten (šířka as 60 cm., tloušťka asi 10—15 cm.) jest značně nakloněn, ba k zemi posunut a křížem od cesty odvrácen, tak že téměř úplně nespozorován pro kolemjdoucího zůstane.

Památné kříže z Horní Hynčiny.

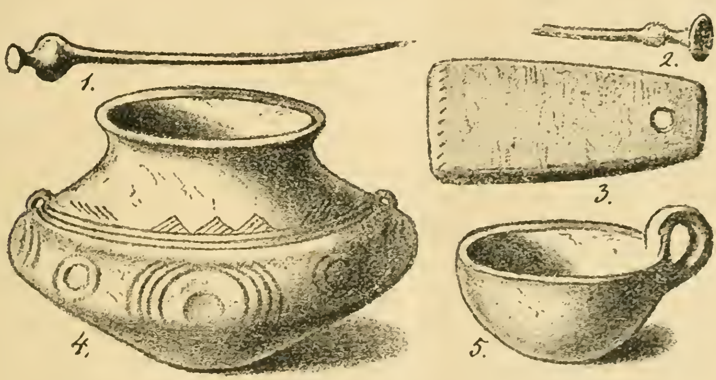
Mechem jest téměř celý porostlý, zvláště část jeho spodní. — Kámen čís. 2. jest asi čtvrť hodiny od prvnějšího vzdálen. Nachází se v obci samé, rovněž při cestě, a sice jdeme-li směrem od Březové, na straně pravé. Vyčnívá výše ze země předešlého (asi 80 cm.), proto také jej snáze pozorovati lze; jinak jest prvnějšímu kameni téměř úplně podoben, jen že vypouklý kříž tu, jmenovitě na spodní a střední části své více jest porouchán. Oba kříže jsou prý památkami cyrillomethodějskými. Tak vypravuje lid bydlící ve staveních poblíže křížů těch stojících. Jmenovitě o kříži druhém jsem zvěděl od člověka asi 40tiletého, že ještě za jeho dětství kříž ten ve zvláštní úctě byl chován. Každý průvod poutnický u něho prý se zastavil a kleče modlitby konal. Nyní ovšem se tak více neděje, an prý „všecko se znenctívá." Pravil mi muž ten dále, že v Jaroměřicích zrovna takový kříž se vyskytuje. Jeho stařeček prý mu vykládal, že za minulého století kdysi povodeň Hynčinu zaplavivší, kamene toho nevyvrátila, což ovšem lid k tím větší úctě vybízelo. Staří lidé prý říkávali, že jest to památka na sv. Cyrilla a Methoděje, za jichžto časů jinačích křížů prý ani neměli! Asi před 15 roky, kdy v Hynčině missionářský kříž byl postaven, druhý kámen ten za klekátko sloužiti měl a skutečně již na ono místo odvezen byl. Obyvatelé sousedních domů však nedovolili toho a neustali dříve, až kámen na dřívější místo opět

postaven byl, kdež dosud stojí. Tolik jsem zvěděl od lidu. Dovoluji si ještě upozorniti, že na blízku obou těchto kamenných křížů postaveny kříže dřevěné, jaké obyčejně na cestách nalézáme, s obrazem Spasitele. Vzdálenosť jich od křížů kamenných jest jen asi 20 kroků. Pouhá náhoda to sotva bude, nýbrž spíše ta příčina, že lid, vida hynouti úctu ke křížům kamenným, jichž význam asi vždy více v zapomenutí upadal, postavil kříže dřevěné blízko oněch a na tyto úctu přenesl. Věděl jsem sice o křížích oněch již dříve, ale poněvadž jsem za to měl, že Hynčina (obyvatelé jsou Němci) původu jest novějšího, pochyboval jsem, že by kříže ty cyrillomethodějskými býti mohly. Dalším přemítáním a dotazováním byl jsem však vždy více k tomu náhledu přiveden, že skutečně možno kříže ty za prastaré míti. Vždyť původní cesta z Moravy do Litomyšle skutečně šla prý z Jaroměřic přes horní Hynčinu ke Svitavám, ovšem ne v těch místech, kde kříže stojí. Že sv. Cyrill a Methoděj právě tu kázati a křtíti mohli, tomu zdá se nasvědčovati ta okolnosť, že právě místa, na nichž kříže stojí, jsou nejprostornější v celé vsi a na blízku kříže druhého ze skály pramen se prýští. Bylo mně někým řečeno, že prý v obci ještě jeden takový kříž se vyskytuje, ten najíti se mně však doposud nezdařilo. Možná, že se nachází v obci s Hynčinou souvisící, jenž prý daleko starší jest a jejíž jmeno Pohledy (Pohlau, také Pohler) na dřívější slovanské obyvatelstvo upomíná.

P. Jos. Krestýn, kooperator.

Z Kyjova. (Památky Bohuslavské.) Obec Bohuslavice leží asi hodinu cesty severně od Kyjova a sice v jižním konci průsmyku, jejž výběžky Hřiběcích hor tvoří po obou stranách Stupavky, potoka to dále pak ke Kyjovu a k Hodonínu spěchajícího. Obec tato nejen svou malebnou polohou, nýbrž ještě více rozličnými starožitnostmi mne povždy zajímala velice. Na jižním konci Bohuslavic na levém břehu Stupavky cestujícímu do očí padá zvláště jedna role svým tvarem neobyčejným. Zejmena v letě velice zřetelně viděti, kterak pozemek ten, mající podobu nepravidelného čtverhranu, uprostřed dlouhých záhonů pšenice, zemáků, rži, řepy atd. asi 2 metry nad okolní polnosti vyčnívá. Obyvatelé tomu místu říkají „tvrz". — Dále v osadě samé výše na stráni stojí farní kostel, a výše za ním vystupuje návrší ověnčené náspy. Tuto zřetelně zříti lze zbytky rozsáhlých základních zdí a pasáci tamní dosud ukazují místa, kde prý ještě před nedávnem byly sklepní rampouchy, do nichž oni žertem jeden druhému házeli čepice. Tuto tedy nepochybně pyšnil se druhdy Bohuslavský hrad. — Za osadou Bohuslavicemi k silnici, do Korýčan vedoucí, vyčnívá hora „Hradisko", nyní lesem porostlá, na níž však podnes rozsáhlé náspy lze viděti. — Meškaje častěji v Bohuslavicích, pátral jsem ohledně těchto památek rozličných dále; ale jen málo čeho jsem se doptal a to, čeho jsem se dověděl, jest částečně pouhou báchorkou. Na roli „tvrz" zvané bývala snad za dávných dob skutečná tvrz pevná, k níž prý s hradu vodíval kožený most. Z nalezeného na „tvrzi" peníze císaře Leopolda z roku 1667. soudím, že tvrz neli založena, tak aspoň v dobrém stavu byla za věku XVII. a že za účel měla, Bohuslavský průsmyk a tím střední Moravu hájiti asi proti Turkům a odbojným Uhrům, kteří tenkráte až k nám zajížděli. — Co hradu se týče, vypravuje lid pouze to, že byl jakýmsi nepřátelským útokem vzat a zbořen; listiny o hradu nalézaly se prý nejprve v Bučovicích, nyní jsou

prý v Rajhradě. Kdy a kým hrad Bohuslavský za své vzal, zde nikdo neví. Proto jistotně by se Bohuslavským zavděčil, kdo by jim něco bližšího o minulosti osady jejich sdělil. Že pověsť o násilném zničení hradu není asi lichá, dokazuje ta okolnosť, že v rumu na hradě a na blízké trati Leskovci nalezeno mnoho rozličných zbraní, podkov zvláštního tvaru, různého nářadí, klíčů, zuhelnatělého obilí atd. Bohužel, že nebylo nikoho, kdo by se byl porůzných těchto nálezů vždy hned ujal; nerozumnem na zmar přišly všecky. Mnohé stařiny byly prý z dobrého ocele, pročež je kovář slil a z nich závor, nožů a j. nadělal. Podařilo se mi toliko zachrániti jeden starobylý klíč, 21 centim. dlouhý, ovšem že rzí již poškozený, který nachází se nyní ve sbírkách spolku muzejního. Kdežto o hradě a tvrzi mezi lidem v Bohuslavicích přece nějaké pověsti se udržují, o Hradisku lidé povídati neumějí praničeho. Avšak za to žije posud mezi rodáky Bohuslavskými tato zajímavá pověsť. Bohuslavice nestávaly prý druhdy tam, kde nyní stojí a nebyly prý jednou osadou,

Některé vykopaniny pravěké z hrobů Bohuslavských: 1. a 2. bronzové jehlice (¼) do vlasů; — 3. závěsný brousek (¼) kamenný; — 4. hliněná nádoba (⅓) pohrobní na milodary, zároveň jakožto vzor vkusné nádoby pravěké, pracované rukou pouhou; — 5. hliněný kotlíček (¼) pohrobní.

nýbrž skládaly prý se z více menších osad, po sousedních stráních rozložených. Jména osad prý byla: Leskovec, Lhota a Popelov. Popelov prý se rozprostíral v nynější trati „pískách“, na návrší pod kopcem „Lisá hora“ zvaným. Teď ovšem v místnostech oněch neviděti na první pohled ničeho, co by na osady řečené upomínalo. Jsou na stráních těch pole a vinohrady. Jedině o trati „Popelovu“ vykládají lidé, že občas pluhem vyorávaly se tam nádoby s popelem a zbytky kostí. Před krátkým časem pak pravou osvědčila se dávní domněnka má, že totiž místní ten název neznačí tak bývalou osadu Popelov, jakož bezpochyby staré pohanské pohřebiště. Rolník p. Josef Voráč zakládal roku loňského v místech Popelova nový vinohrad a při házení járků odkryty skutečně pohanské hroby. Podávám zde, co jsem nejvíce sám viděl, ostatní vypravoval mi p. Voráč, jenž památek podobných rovněž si váží. Půda na Popelově jest žlutý písek, asi do hloubky 30—50 cm. Místy však nachází se země začernalá a v ní celé i polámané hliněné nádoby s po-

pelem, kostmi a jinými předměty. Které nádoby výše stály a tudíž pluhem zasáhnuty byly, jsou vesměs porouchány, rozdrobeny, a jen ty nádoby, které hloub byly, až podnes v celosti se zachovaly. Hroby tyto zjevné nejsou snad porůznu roztroušeny, nýbrž vykopány v řadách asi 2 m. od sebe vzdálených. Podle dosavadních vykopanin viděti, že pohanské pohřebiště Bohuslavské zaujímá onu část vinohradu p. Voráčova, která na hoře na planině jest rozložena. Avšak poněvadž na téže planině i na sousedních polích hojné střepy starobylé se vyskytují a rovněž tu mezi žlutou, písčitou půdou viděti místa začernalá, soudím, že pohřebiště to i vůkol po planině šířilo se dále. — Jednotlivé hroby nejsou hluboky, jen 30—50 cm. Hloubka ta řídí se zjevně podle mocnosti žluté písečnaté vrstvy polní, pod kterouž vyskytuje se již písek bílý a tak tuhý, že takořka skále se podobá a tudíž hloubání v něm bylo by bývalo velmi obtížným. Uspořádání každého hrobu jest asi takové: Uprostřed postavena bývá 6—8 cm. hluboká a asi 25 cm. široká nádoba podoby mískovité. Nádoba tato přikryta jest druhou mísou více plítkou a něco širší, tak že okraje její mísu spodní trochu přesahují. Obě mísy urobeny jsou z černé, tuhovité hlíny a spodní z pravidla nemá okras žádných. Obsah nádoby sestává z kostek popelem a hlinou promíchaných; ale taktéž bývají v ní mezi popelem uloženy předměty bronzové, jako jsou jehlice, obyčejně skřivené a kroužky. Jen v jednom případě vyskytl se tu ploský závěsný brousek (viz vyobrazení) kamenný. Není pochybnosti, že tato přikrytá nádoba byla v každém hrobě hlavní, že obsahovala zůstatky nebožtíkovy, kdežto ostatní nepokryté nádoby ve hrobech těch se vyskytující, jichž bývá tu 4—8, kryly v sobě toliko milodary od příbuzných a přátel nebožtíkovi věnované. Tyto poslednější nádoby bývají velikosti rozličné, avšak vždy menší nežli ona hlavní popelnice. Také podoba jejich jest velmi různá; jsouť to buď hrnky, buď mísky, buď koflíčky, štěrchátka a jiné. Většinou jsou urobeny z hlíny černé, tuhovité, ale také bývají některé nádoby na červeno pálené. Nápadno jest, že nádoby červené jsou obyčejně hrubé, tlusté, neozdobené, kdežto černé nádoby a nádobky jsou tvarů jemných a provedeny nejvíce ozdobně pomocí rýhování rozličného. Nádoby milodary (nepochybně jídla a nápoje) obsahující rozestaveny bývají vůkol, těsně při popelnici hlavní a v jednom hrobě byly prý mezi sebou spojeny a sice bronzovými jehlicemi. Jehlice byly prý totiž prostrčeny skrze ouška vždy dvou nádobek, vedle sebe stojících, a pak zahnuty. — Všecky nádoby bez rozdílu jsou bez pomoci kola hrnčířského, jen rukou krouženy. Veškeré nádoby, jsouce bez toho nedokonale jen páleny, utrpěly prodlením času, vlhkostí půdy a jinými okolnostmi, zvláště oráním a kořeny rostlin tak velice, že i při největší opatrnosti v rukách na kusy se rozpadávají. Jen některé podařilo se mi vyzvednouti v celosti, načež po zvolném obeschnutí také vnitřní jejich obsah opatrně nožem jsem vybral. Možná ostatně, že hned prvotně některé nádoby ani celé do hrobu nebyly vloženy. — V jednom hrobě vyskytl se ploský 50 cm. dlouhý a asi 15 cm. tlustý kámen *) na způsob neotesaných hraničníků polních. V jiném hrobě byl nalezen taktéž kámen, avšak rukou lidskou zaokrouhlený. Hmoty byl prý žulové, jakých kamenů nikde na blízku není. — Štěrchátko našlo se jenom v jednom hrobě a

*) Snad to byl spodní kámen žernovu pravěkého, jaký vyobrazen jest na str. 1. č. V. „Časopisu“ předm. 3.

to tak porouchané, že hliněné kuličky z něho vypadly. Podotýkám jen ještě, že před lety na jednom sousedním poli nalezeno bylo kamenné kladívko, které prý nyní nalézá se v průmyslovém muzeji v Brně. Snad bylo kladívko to tak zvaný mlat z některého hrobu mužského, jakož zase jehlice ke hrobům ženským a štěrchátka ku dětským hrobům poukazují. *Adj. Karel Tvarůžek.*

Drobné zprávy.

Hnědé uhlí u Hustopeč za Hranicemi. Pátraje po dokladech pro spojení severního moře třetihorního (mladšího) se současným mořem moravským našel jsem v II. roč. časopisu „Vesmíru“ str. 92. následující poznámku: „Při kopání základu přístavu pro lodi u Hustopeče, které budou průplavem, spojujícím Dunaj s Odrou jezditi, přišlo se na ložisko hnědého uhlí, mající v nejslabším místě 6 střevíců hloubky.“ — Obrátiv se k vůli bližšímu objasnění poznámky této na přítele svého P. A. Schnala, kaplana Hustopečského, obdržel jsem od něho zprávy podrobnější, z nichž podstatné věci jsou tyto: Uhlí nalezeno u obce Vysoké v mocnosti asi 2 metrů. Nebylo však k potřebě, čímž věc usnula. Teprv v r. 1884. přišel prý zase jakýsi inženýr do okolí, který tvrdil, že prý jsou to podzemní výběžky z dolů Ostravských. (Patrně neznal rozdílů mezi vrstvami hnědouhelnými a kamenouhelnými.) Asi před 8 lety kopali inženýři také u Choryně a Kladrub na útraty prý bývalé Anglobanky a učinili šachtu asi 200 metrů hlubokou a přišli několikrát na slabé tlíčky uhlí, jež stačilo pouze ku vytopování umístěných strojů. Mocnějších vrstev nenalezeno. Naleziště tato hnědouhelná souvisí patrně s vrstvičkami hnědouhelnými, které u Police, poblíž Kelče nikoliv v eocénových, nýbrž neogenových č. miocénových vrstvách se vyskytaly a také snad dále s hnědouhelnými vrstvami pod Hlinskem u Lipníka před mnoha lety dokopanými a oněmi, na něž v okolí Holešova, Bystřice p. H. a Fryštáku bez úspěchu kutěno bylo. *Prof. Jos. Klvaňa.*

Pozorování ornithologická. Ve druhé polovici měsíce února r. t. přiletěl na polnosti obce Kurovic Drop veliký (Otis tarda. Linn.; Otis major. Brehm. Der grosse Trappe). Na ptáka toho, jehož nikdo neznal, který však neobyčejnou velikostí svou byl nápadným, loveno jest po tři dni horlivě, avšak beze všeho výsledku, poněvadž na dostřelení nikoho k sobě přijíti nenechal a také pomocí saní lze nebylo dostati se k němu blíže než asi na 200 kroků. Jednu chvíli velmi těžko a váhavě se zvedl a nízko se drže, přeletěl na sousední pole záhlinická a dále na rozsáhlá luka ležící při oboře zámecké. Když pak i tam byl vyplašen, vrátil se letmo na polnosti kurovské. Po třech dnech zmizel docela. Poněvadž dropi žijí pospolitě, jest pravdě podobno, že tento drop postonával; nepochybně byl někde postřelen, zůstal za ostatním stádem pozadu a až k nám zabloudil. V Uhrách ovšem tento druh dropů žije hojně; ale na Moravu málo kdy zalétá a to jen na Moravu jižní, jakož ku př. na Znojemsko, kdež dropové velcí prý již byli zastřeleni. V krajině naší pták ten posud nebyl pozorován. *P. Rud. Kašpar.*

Pravěká štěrchátka tršická. Ku článku „Pravěká štěrchátka pohrobní“, v čís. 7. t. Časopisu str. 141., dovoluji sobě též několik štěrchátek, jež ve svých sbírkách mám, popsati. Štěrchátka ta nalezl jsem roku loňského v Tršicích, na pohanském pohřebišti, směrem k Lipjanům, (kde též nedaleko p. Dr. J. Wankel kopal, viz Časop. Matice mor. X. 1878.) s velkým počtem popelnic, nádob a jiných předmětů pohrobních. — Štěrchátko čís. 1. má podobu ptáka, holubice a jest dovedně modelováno: na hlavě ptáka po obou stranách čela jsou nepatrné hrboly, oči snad zastupující; v předu hlavy jsou tři rýhy. Ocas do výše ohnutý jest tupě zakončen a rozděluje se ve dva kuželovité výběžky. Nohy zastupuje podstavec v kruhovitou plochu rozšířený. Holubička jest nejen s velkou umělostí pracována, ale i s pečlivostí rýsována. Na krku viděti několik kruhů za sebou, prostřední tělo pak podélně a na příč zdobeno jest třemi čarami, ne však právě středem rozděleno; na obou stranách, souhlasně od těchto čar, jest rýsování, jemnou košatinu napodobující; napotom opět několik kruhů, z nichž poslední se v dolejší části k ocasu přikloňují. Výběžky ocasu jsou hladké, podstavec pak na okraji taktéž rýhován. Štěrchátko toto, zvláštní svým tvarem a ozdobením, štěrchá tonem hlubším a jest zhotoveno z jemné hliny, tuhou v hojné míře smíšené. Povrch jest úhledně vyleštěn. Důlku (usnadňujícího připevnění)

na držadlo nemá, na spodu podstavce jest „umbo", jehož účel v čís. 7. toh. Časopisu již naznačen. — Štěrchátko čís. 2. (podobné tvarem, částečně i rýsováním prvnímu štěrchátku v čís. 7. tohoto Časopisu, str. 142. též u Tršic nalezenému,) jest barvy temně rudé, práce jemné, bez tuhového nátěru. I toto má dírkovitý důlek a na spodu umbo. — Jiné štěrchátko, jež tamtéž jsem vykopal, liší se od předešlého větším rozměrem a ozdobou, při níž jest vždy pouze několik šikmic vedených v pravo, čímž vznikly prázdné trojúhelníky. Povrch jest tuhovým nátěrem vyleštěn.— Štěrchátko čís. 3. jest něžného hruškovitého tvaru, bez okras. Jest zhotoveno z šedé hlíny jich ozdoby, zvláště pak hračky za živobytí jim milé — štěrchátka a že tedy hroby, v nichž se štěrchátka nalezají, pokládati se mohou za hroby dětské. Neboť mezi četnými skupinami popelnic, jednotlivé hroby naznačujících, nalezl jsem na onom pohřebišti skupinu, ve které dětský hrob na první již pohled snadno bylo poznati. To potvrzuje již obsah, menší popelnice, malé dětské kůstky, bronzové ozdoby a ostatní pohrobní nádobky, jež se něžným tvarem a zpracováním vyznačují. Štěrchátka, o nichž jsem se tu vzmínil a z nichž 4 tuto jsou vyobrazena, pocházejí všecky z pravěkého onoho hrobu dětského.

Jan Stan. Uhlíř, medik.

Štěrchátka z Tršic. Ukázka pravěkých hraček dětských.

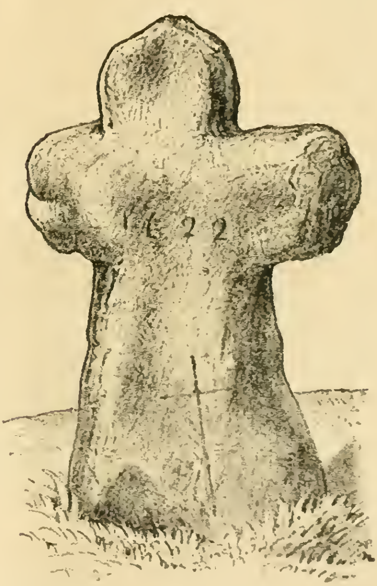
křemenným pískem promísené, barvy temně šedé, místy do červena vypálené. Ve středu horní okrouhlé plochy jest malá prohlubina. — Štěrchátko čís. 4. jest podobně tvaru hruškovitého, však s větší vydutostí a protáhlým tenkým hrdlem. Zhotoveno jest ze šedé hlíny. Na povrchu jsou zbytky světlého jakéhosi nátěru, v němž pozorovati ještě ozdobné rýsování. Důlek na upevnění jest dosti hluboký. Štěrchátko toto jsouc řádně vypáleno a tenkých stěn, vydává vysoké zvonivé zvuky. — Význam pravěkých štěrchátek jest v uvedeném článku v 7. čís. t. Čas. třemi výklady poněkud naznačen. Já pak, soudě dle nálezů svých v Tršicích, přidávám se plnou měrou k výkladu poslednímu, totiž, že jako do hrobů osob mužského pohlaví dávány zbraně, nástroje, do hrobů ženských pak jehlice, šperky, přesleny často i uměle pracované a j., že podobně i dětem do hrobů věnovány byly

Zeměžpytná povaha půdy města Prostějova. Vrtáním dvou artesských studnic na různých místech v Prostějově stanoven byl podrobně sled vrstev diluvialních a neogenových, spočívajících na podlaze kulmové. První studnice nalezá se v pivovaře br. Wintrů na severní straně města, v nadmořské výšce 221 m., druhá založena na staveništi nemocnice na jižním konci v nadm. výšce 223 m. Vrstvy alluvialní leží mimo vyznačená stanoviska, prostírajíce se v úzkém pruhu středem města podél mlýnské strouby od západní strany města ku východní, kdež dosti značnou plochu, na kteréž východní část města zbudována, pokrývají. Vrtáním prvé studnice stanoven sled vrstev do hloubky takto: Pod diluvialní hlínou 2 m. mocnou následuje 5 m. mocná vrstva štěrku, kterýž z valounů křemenných se skládá. Pod diluviem následuje útvar třetihorní mladší — neogen — zastoupený šedým mastným

jílem t. z. teglem čili šedivicí miocenovou prvního stupně středomořského, sahající do hloubky 126 m., a vrstvami písčitými. Šedivice svrchních vrstev jest světle šedá, ve hloubce 60—90 m. tmavší, v hl. 100 m. žlutavá a opět šedá. Zkameněliny objevily se ve hloubce 60—100 m. Jsou to drobné lastury mlžů a ulity plžů mořských, kteréž pro nedostatek odborné literatury dosud nemohly býti určeny. Mimo to nejsou ani celé, neboť skoro všechny při vrtání šroubem byly rozmačkány. Ve hloubce 126 m. počíná mocná vrstva písku, kterýž z počátku jílem jest pomíchán, ve hloubce 130 m. je tmavošedý, jemnozrný, ve hl. 138 m. bílý a žlutavý, ve hl. 150 m. světle šedý, skoro úplně čistý, jemnozrný, a sahá do neznámé hloubky. Ve hl. 168 m. ukončeno vrtání; neboť spodní voda z těchto hlubin vystoupla až na den. — Poněkud odchylný sled vrstev neogenových pozorován při druhé studnici. Pod ornicí 1 m. mocnou následuje 3 m. mocná žlutnice diluvialní s hojnými cicváry, a pod touto 3·5 m. mocná vrstva drobného štěrku. Touto vrstvou diluvium přestává. Následující neogenová šedivice ve svrchní části střídavě proložena jest vrstvami písčitými. Pod žlutnicí následuje 16·5 m. mocná šedivice světlá, pod ní 2·5 m. mocná vrstva jemnozrného šedého písku, pak 4·5 m. mocná šedivice s 0·5 m. mocnou vrstvou drobnozrného písku. Písek v těchto místech jest tmavošedý, jílovitou hmotou znečistěný, a střídá se s velmi slabými vrstvičkami bílého a žlutého písku až do hloubky 36 m. Tyto vrstvy leží na 3 m. mocné vrstvě žlutě skvrnitého světle šedého jílu, po němž opět písek světle šedý a žlutý hrubozrný až do hloubky 45 m. následuje. Pod těmito svrchními vrstvami neogenovými, v nichž zkameněliny nenalezeny, počíná souvislá mocná vrstva šedivice. Ve hloubce mezi 55—58 m. proložena jest jílem pestrým, žlutě, červeně a zeleně skvrnitým a pruhovaným. Ze zkamenělin, jež v hloubce 60 m. až do 122. m. se objevují, hojné jsou lastury jednoho druhu, z těch však nenalezena ani jediná celá. Vedle zkamenělin velmi hojně již ve hloubce 50 m. objevuje se kyz železný (pyrit) v podobě zrn menších i větších až do velikosti liskového ořechu, barvy na povrchu černé, namnoze s původní žlutou barvou uvnitř. Tento kyz, mezi 100—120 m. velmi hojný zajisté značný vliv má na jakost vody z následující vrstvy písčité, a jest zároveň novým toho dokladem, že na pokraji šedivice na Moravě zhusta pyrit se objevuje. A vskutku není naleziště toto ani hodinu cesty vzdáleno od kraje pánve neogenové, přiléhající k mírnému svahu kulmového pískovce na Záhoří. Ve hloubce 126 m. nebyla šedivice ještě proražena. Jelikož vrtání dosud dále nepokročilo, doplníme zprávu svoji příště.

Prof. V. Spitzner.

Kříž „Baba“ zvaný u Třebíče. Ve II. čísle „Časopisu“ str. 73. podotkl jsem mezi jiným, že některé kyrillské kříže mají formu podivnou a že podobají se tak zvaným „balvanům“ neboli „babám“, kterýmžto názvem vyrozumívají Slované, zvláště pak Rusové hrubě z kamene vytesané sochy bohyně Báby, jíž pohanští předkové naši uctívali, a že snad druhdy, když křesťanství k nám zavítalo, nejedna modla taká na kříž byla toliko přetesána.

Prastarý kříž, „Baba“ zvaný, mezi Třebíčem a Podsoudcovem stojící.

— Proto velice zajímavým jest zdělení p. Dra. Fr. Dvorského, professora v Třebíči, horlivého to příznivce muz. spolku, že mezi Třebíčem a Podsoudcovem v poli stojí prastarý kříž, který lid dosud „Babou“ nazývá. Podávám tuto zároveň nákres památného kříže toho, podotýkaje, že o něm vzmiňuje se také Mikšíček ve své Sbírce pověstí moravských a slezských, svaz. IV. str. 14—24. Ke kříži tomu ještě jednou se vrátíme. *J. H.*

Ostružinníky na Prostějovsku a Plumlovsku. Rod tento zastoupen jest tak jako růže mnohými velmi zajímavými druhy a plemeny na četných stanoviskách ve jmenované krajině. Jsou to: 1. Rubus

saxatilis L. — Ostružinník skalní, na Záhoří. — 2. R. idaeus L. — Malinník, na Nivkách za Stínavou, na Nosku tamtéž, ve žlebě za Křenůvkami, v Ilatích u Brodku. — 3. R. sulcatus Vest. — O. žlábkovaný, na Spálené blíže St. Plumlova na vysočině drahanské. — 4. R. plicatus Weihe em. — O. řasnatý, na bývalých vinohradech na Kosíři u Kostelce, ve žlebě za Křenůvkami, u Studánky pod Andělem Strážcem blíže St. Plumlova. — 5. R. thyrsoideus Wim. — O. běloplstnatý; — f. candicans Wh., bělavý, pod Bukem u Seloutek, nad Šváby a na Obrově noze u Otaslavic, v Ilatích u Brodku, na Nivkách za Stínavou, na St. Plumlově; — f. purpureus Holuby, nachový, pod Bukem u Seloutek. — 6. R. carpinifolius Wh. — O. habrolistý, v sečích pod Bukem, na Spálené v drahanských lesích. — 7. R. radula Wh. — Struhák; — f. viridis Člk., zelený, na Spálené. — 8. R. Köhleri W. et N. — O. Köhlerův, u Studánky pod Andělem Strážcem a na Spálené. — 9. R. Schleicheri W. et N. — O. Schleicherův ve vícovském žlebě blíže Bohusína a u Studánky pod Andělem Str. Tento druh znám jest na Moravě dosud pouze na těchto stanoviskách. — 10. R. hirtus W. Kit. — O. chlupatý, při lesním kraji drahanského hájemství u Drahan, u Studánky pod Andělem Str., v hartmanském hájemství na vysočině drahanské. — 11. R. Bayeri Focke. — O. Bayerův, na St. Plumlově, na Spálené a u Studánky pod Andělem Str. — 12. R fossicola Holuby — O. příkopní, na Vidláku u Otaslavic, u hřbitova před Ptením, na Spálené, na Nosku za Stínavou. — 13. R. caesius L. — Ježinník, u Bedihoště, Držovic, Mostkovic, Aloizova, Drahan a j. — 14. R. corylifolius Smith — O. hajní; f. dumetorum Člk., houštní, nad Šváby u Otaslavic, na Obrově noze tamtéž, při Okluce ve stínavském žlebě, na Kozákově u Mysliovic; f. silvaticus Člk., lesní, u Seloutek pod Bukem, u Drahan; f. eglandulosus Člk. bezžlázný, při lesním kraji selouteckého lesa u Krumsína. Tímto seznamem doplňují se zároveň údaje květeny okolí prostějovského.

Prof. V. Spitzner.

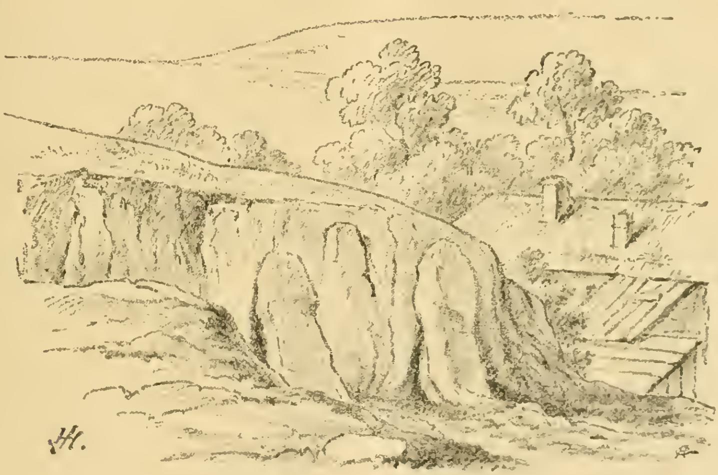
Řeka Odra. V knize „Obyczege, práwa, Ržády anebo Zwyklosti wssech Národuo. Skrze Jana Aubana v hromadu sebrané a z latinské řeči Janem Mirotickým v Kroměříži přeložené a vydané tiskem v Olomúci u Jana Oliwetského roku 1579." zmiňuje se spisovatel o jménu řeky Odry tímto památným způsobem a sice v dílu III. na listu XIII. „Nacházejí se někteří, jenž smejšlejí, že by (Odra) od Ptolomea Viadau jmenována byla. Ale naši ji Odrou jmenují, vypůjčujíce toho jména od ptáčníků, kteří boudky k lapání a spatřování ptactva na dříví udělané mají a těm odry říkají a podnes takové boudky na Moravě při začátku řeky Odry od ptáčníků se dělají." — Nebylo by hledati ve jmenech „oder", těchto budek na kolech, také název stejnovýznamný pro nákolí, jenž dosti odůvodněn jest novějšími nálezy prahistorickými? Také jinde po Slovanstvu setkáváme se se jménem Odry, jako na př. jest vesnice Odry jižně od Záhřebu. K této domněnce přiveden jsem byl také tím, že staří pamětníci vypravují, kterak při kopání základů k pivovaru v Čáslavi r. 1842. uhozeno u paty staroslavného Hrádku na dubové koly, na nichž nějaká budova stávala. Lukám nynějším na místě rybníka Podhradišťského a stráním okolním říkávalo se v XVI. věku Lodranty, nyní Vodranty. Připomínám, že hodinu cesty jz. od Čáslavi jest vesnice Vodranty při potoku vystavěná. — K této zprávě ještě dokládám další slova spisovatele „Obyčejův", jež pro historiky mají též jistou cenu: „Ale ani Hany pominouti se nevidí, ačkoli chaternou vodou druhdy tekoucí. — — A v těch rolích častěji nežli v jiných mince starých císařů římských Marka Aurelia, Commoda i jiných některých tak zlatá jako i stříbrná se vyorává. Kteréžto věci toho zřejmě pojišťují, že jsou na ony časy s Markomanny na Moravě války mívali." Podobně Paprocký klade Markomany za první obyvatele Moravy a neučinil tedy A. V. Šembera nic nového, pokládaje dávné Moravany za Markomanny římských historiků. — Pokud se týče slovesných pramenů a dokladů o starších nálezích z doby předhistorické, užitečno by bylo učiniti klasobraní v literatuře naší; neboť často dosti nepatrná zprávička poskytne paprslek světla, který další zkoumání v těch místech platně rozjasniti může.

Klim. Čermák.

Zajímavé vrstvy pravěké v Charvátech. Často ve starožitnictví mluví se o tak zvaných kulturních vrstvách pravěkých, jež předhistorické věky po sobě zanechaly. Velice zajímavé jsou kulturní vrstvy takové, vyskytující se v dolejší části hliníku charvátského u Olomouce. Vrstvy ty mají mocnosť několika metrů do výše a tvoří celé návrší mohutné, které složeno jsouc ze samé kypré prsti popelnaté účinkem vláhy na pokrají svém ne ustále se drobí a řítí, mnohdy i v kusech jako balvany velikých. Ve vrstvách těch, jež tu mohutností svou vrstvám geologickým se podobají, viděti všude kousky uhlí dřevěného, tu onde střípky nádob pravě-

kých, kosti na mnoze opálené a j., ba i pazourkový nožík našel jsem v nich. Kterak si máme tak mocné vrstvy kulturní vysvětliti? Domnívám se, že původně v těchto místech byla nějaká rozsáhlá dolina nebo rokle, do níž se po mnoho věku snášel popel od blízkých asi žárovišť pohanských, až dolina popelem a tím vším, co v něm bylo, celá se vyplnila. Když pak za našich časů cihláři charvátští hlínou žlutou s boku prokopali se až v tato místa, objevily se najednou vrstvy ty památné v celé mocnosti své. Dále v levo v témže návrší shledávají se pravěké hroby charvátské a proto můžeme právem předpokládati, že také žároviště nebylo daleko odtud. V Lošticích a sice v Závodí, od „Kříže“ směrem k Hájku podobné vrstvy, rovněž tak mocné byly odkryty. V těch nalezl jsem střepy od nejstarších počínajíc až do střepů z posledních dob pohanských, dále kosti zvířecí, koštěné brusle pravěké, železné nože a j. Jest zajisté důležito, aby badatelé naši k vrstvám podobným, jež nepochybně i jinde se vyskytují, obraceli pilnou pozornosť svou; neboť tu mnohdy dokumenta postupující vzdělanosti dávních předků našich, jako v nějakém archivě uspořádaném postupně nad sebou bývají uloženy. *J. Havelka.*

Jsou-li moravští Valaši původu rumunského? Slovutný jazykozpytec slovanský Miklosič ve svém spise „Die Wanderungen der Rumänen“ atd. poprvé vědecky jal se odůvodňovati domněnku, že moravští Valaši jsou potomci Rumunů, v moravských Karpatech se usadivších a zde poslovaněných. K této domněnce přiznává se také náš věhlasný dialektolog i ethnograf moravský, prof. F. Bartoš jak ve své dialektologii, tak ve spise „Lid a národ: II. Moravské Valašsko, kraj i lid“, pravě na str. 160. a opět 227., kterak prý je „nade vši pochybnosť postaveno, že mezi původními osadníky našeho Valašska zastoupen byl také živel rumunských Valachů, kterýž našim Valachům jméno dal“; což dovozuje — na základě studií Miklosičových — zvláště terminologií salašnickou, u Valachů moravských obvyklou, kteráž prý je „říkajíc všecka rumunská.“ Dle Miklosiče pak jsou rumunskými n. př. tato slova: bača (vrchní pastýř), brynza, čarták (bouda), děl (hora), geleta, grúň (stráň chrastím porostlá), chotár (hranice, pak území celé obce), kasanka (černá sukně), koliba, krdel, redykať sa (stěhovati se), stryga (čarodějnice), vatra (oheň), žinčica a mn. j. — Proti domněnce této vystoupil nyní prof. Píč ve svém nejnovějším díle „Zur rumänisch-ungarischen Streitfrage“ dovozuje na str. 83.—95., že moravští Valaši jsou původu čistě slovanského a ne rumunského, i uvádí pro náhled svůj tyto důvody: 1. Moravští Valaši mají typus naskrze a čistě slovanský, bez nejmenšího příměsku románského či klassického, jenž Rumuny charakterizuje. Prof. Píč tvrdí toto na základě očitého názoru, nabytého na svých dlouholetých cestách po všech vlastech slovanských i po Rumunsku. Jako mezi mor. Valachy nenašel pražádných známek typu rumunského, tak opět mezi Rumuny neshledal ani jediného

Pravěké vrstvy kulturní při Charvátech u Olomouce.

typu, jenž by ho byl na mor. Valachy upomenul. — 2. Mor. Valaši jsou sice — tak jako Rumuni a jako všichni horalé — lidem pastýřským; avšak kdežto Rumuni provozují pastýřství kočovnické, stěhujíce se za jediné léto i 12kráte s kopce na kopec a staví na každém novém místě pastevním nové, co nejprimitivnější salaše, — vytrvají mor. Valaši se svými stády na jediném místě po celé léto a staví si salaše trvanlivější. — Také připravují rumunští pastýři výhradně máslo, kdežto ovčí sýr má u nich důležitosť podřízenou; naproti tomu moravští Valaši připravují jen sýr, zejmena známou brynzu, kdežto máslo je u nich věcí vedlejší. — 3. Slováci arci nazývají své pasáky ovcí „valachy". Poněvadž ale slovo „ovce" je všem nářečím slovanským společno, nelze pochybovati o tom, že se staří Slované již ve své pravlasti zakarpatské zabývali chovem ovec, i nelze tudíž tvrditi, že by se tomuto chovu byli teprve od Rumunů naučili. To — dle náhledu Píčova — arci nevylučuje, že se Slované od nich naučili jejich způsobu pastvy ovcí po horách; neboť je jisto, že rumunští pastýři se svými stády ještě v XV. stol. přicházeli až do Spiše, i jest tudíž možno, že se za dřívějších věků na svých potulkách dostali zpravidla i na Slovensko, ano až ku pramenům Bečvy, neboť právě dnešní moravské Valašsko bylo až do XVII. stol. pokryto pralesy a tudíž pro pastýře zvláště výhodným krajem. Slováci tedy naučivše se od rumunských Valachů tomuto způsobu pastvy ovec, nazývali pak každého, kdo dle tohoto způsobu ovce pásl, — valachem. Snad bylo dnešní moravské Valašsko po dlouhou dobu obydleno jenom takovými slovenskými pastýři ovčími, valachy zvanými, odkudž pak přešel název ten na veškeré potomní obyvatelstvo toho kraje. — 4. Hlavním důvodem domněnky o rumunském původu mor. Valachů jsou Miklosičovi i Bartošovi porůzná slova rumunská v nářečí valašském. Tu ale sluší uvážiti, že tatáž slova jsou i u všech Slováků v užívání, ano že takových slov vniklo v polštinu i maloruštinu v Haliči mnohem více. Tuť by tedy i o Slovácích musilo se tvrditi, že jsou to poslovanění Rumuni, — což však nikdo říci se neodváží. Ostatně popírá Píč při celé řadě slov od Miklosiče a Bartoše za rumunská vydávaných, rumunský původ jejich, zejmena: bača není rumunské, nýbrž slovanské (báťa, baťuška), děl je staroslov. a značí horu (často v listinách; s předponou pře zachovalo se podnes v početných jmenech místních: Predeal, Prediel atd.); chotar je slovenské; salaš je Rumunům neznámo (oni nazývají své salaše „stâna"); Komarnik a Košiar má v rumunštině zcela jiný význam než u mor. Valachů i Slováků; galeta vzniklo z německ. Gelte a nemohlo tedy k mor. Valachům dostati se přes Rumunsko; vatra je výraz Slovákům i Jihoslovanům společný atd. — Naproti tomu lze uvésti v rumunštině přečetná slova z nářečí slovenského, z čehož Píč soudí, že ti rumunští pastevci, kteří do slovenských Karpat vnikli, zase nazpět do své vlasti se vrátili se zásobou slovenských slov, jež na svých potulkách po Slovensku si byli osvojili; — že tedy v mor. Karpatech se neusadili. — Konečně, kdyby tak byli učinili, to by zajisté nářečí valašské vykazovalo — kromě těch několika rumunských slov — i jiné známky rumunštiny, zejmena snad formy grammatické; naproti tomu vidíme, že nářečí moravských Valachů je formálně tak ryze slovanské, tak krásné a dokonalé, že ho nemohl vytvořiti lid jiný než ryze slovanský. — 5. Snad by se mohla pro domněnku Miklosičovu uvésti ještě ta okolnosť, že mor. Valaši — podobně jako Rumuni — dávají zemřelým do rakve peníz. Avšak tento zvyk nebyl Slovanům vůbec neznámý; neboť v pohanských hrobech ruských nalezeny byly často arabské mince, které od IX. stol. v Rusku hojně v oběhu byly, a také v českých hrobech pohanských nalezeny byly stříbrňáky české. O zvyku tomto píše též český kronikář Hájek, mluvě o pohřbu Libušině, podobně Beckovský a jiní za jiných příležitostí. U Rusův zjistil zvyk ten slovutný ethnograf Kotlarevský. V některých krajinách bývalých polabských Slovanů (Havelland, Altmark) udržel se zvyk ten podnes. — To jsou důvody náhledu Píčova o čistě slovanském původu mor. Valachů; přivedena tím do proudu velezajímavá otázka, o které se již domníváno, že ji Miklosič rozřešil definitivně ve smysle Slovanům málo příznivém. Myšlénky Píčovy budou zajisté podnětem ku dalšímu důkladnějšímu a všestrannějšímu studiu této dějepisné záhady moravské, — nejen po stránce čistě filologické, nýbrž zejmena ethnografické. *V. H.*

Mnich Chrabr a pannonské legendy. Podává *P. Fr. Snopek*, koop. v Šumicích. Domněnka, že sv. Cyrill a Methoděj v Bulharech působili, Borisa obrazem posledního soudu obrátili a tam slovanskou bohoslužbu zavedli, vždy ještě nových a nových nalézá obhájcův a obrancův. Jelikož však v půtkách a sporech Cařihradu s Římem o Bulharsko ani nejmenší není vzmínky o liturgii v jazyce národním, mohli bychom za to míti, že za hierarchie řecké měli Bulhaři bohoslužbu

řeckou, za hierarchie latinské latinskou; a od r. 870., kdy se opět ujalo duchovní správy duchovenstvo řecké, že sloužilo toto zase řecky. Slovanská bohoslužba sotva byla tu zavedena za života našich sv. Soluňanův. Z IX. věku nemáme o tom ani jediného svědka, ba nenedostává se ani důkazů, že v Bulharech panovala řečtina v liturgii i na počátku X. století.[1]) Spisovatel pannonského života sv. Konstantina-Cyrilla hl. 16. sám uváděje rozličné národy, kteří měli bohoslužbu v jazyce národním, Ormuny, Gothy, Araby, Peršany, Egypťany (Kopty), přibájil k nim Abazgy, Sugdy, Turky, Chazary, ba i Obry (Avary), jichž málo bylo již za doby sv. Cyrilla a Methoděje a ještě jiné mnohé, o Bulharech ani slovíčkem se nevzmiňuje. Není-li to důkaz zřejmý, že světci naši nezůstavili po sobě v Bulharsku slovanské bohoslužby? — Nahlédněme do spisku mnicha Chrabra o písmenech slovanských.[2]) Pojednání jest polemické, vlastně apologetické čili obranné. Spisovatel vyvrací přímé námitky odpůrcův písma slovanského; námitky ty nejsou vymyšleny, nýbrž skutečny. Výrazy „jiní však mluví", „jiní se domnívají", „co my jim odpovíme aneb co řekneme k takým bezsmyslným?" — nasvědčují tomu, že polemika Chrabrova neměla účelu abstraktně naučného (pouze vědeckého). Ona naopak odnášela se k praktické otázce, dovoleno-li užívati v bohoslužbě slovanského jazyka a písma. Protivníci totiž pravili na př., že Slované mohou se spokojiti s menším počtem liter, ba že vůbec písma slovanského není třeba, proto prý ho nestvořil (nevymyslil) ani Bůh ani andělé, aniž jest starožitno, jako písmo židovské, latinské a řecké. K čemuž Chrabr odpovídá: „Slovanům vymyslil písmo a přeložil knihy (písma sv.) sv. Konstantin řečený Cyrill, kdežto Řeci přijali svoje písmo původně od pohanských Foeničanův, proto písmena slovanská světější jsou a ctihodnější, nežli řecká." Námitka, že slovanské písmo není dílo boží ani výmysl andělův a že není starožitno, a s druhé strany snaha Chrabrova dokázati, že svato jest svým původem, ukazuje na nábožensko-praktický ráz boje obojí strany v Bulharsku. Vše to dosti světla vrhá na jistou temnou stránku vniterního života církve bulharské v X. věku; a tedy můžeme, majíce nad to na mysli vývody ruského badatele A. Voronova, že pannonské naše legendy tolikéž z prvé čtvrti X. století pocházejí, uvedouce zprávy Chrabrovy ve spojení s pannonskými životy, směle vytknouti shodu výrazův neb alespoň myšlének v těchto památkách. (Dokončení.)

[1]) Franz Miklosich, Altslovenische Formenlehre in Paradigmen. Wien, 1874. S. v. Einleitung Nro. II.

[2]) Citujeme Chrabra dle vydání Šafaříkova v Památkách dřevního písemnictví Jihoslovanův. Vydání II. V Praze, 1873. Oddíl: Ukázky občanského písemnictví. Str. 90. násl.

Úmrtí. Známý professor mineralogie při universitě Freiburgské Fischer zemřel 6. února t. r. v 67. roce věku svého. Nejznámějším stal se záslužnými svými studiemi mineralogicko-archaeologickými o nefritu a jadeitu, jichž výsledkem byla pěkná a všeobsáhlá monografie těchto nerostních hmot před málo lety vydaná. *J. K.*

Doplňky a opravy. V příčině nádob Loštických („Časopis č. VIII. str. 184.) dovoluji si podotknouti následující: Jedna nádoba taková s velikým počtem oušek pod hrdlem, ale se spodkem uraženým před lety byla nalezena v rumech hradu Dražického u Nových Benátek v Čechách a nacházela se ve sbírce rodáka tamějšího, malíře Čeňka Melky, nyní v Kološvaru usedlého. Dle zprávy, kterou dal biskup pražský Jan IV. zapsati do jedné knihy kapituly Roudnické (Bienenberg, Alterthümer III. p. 53.) byl založen hrad při vsi Dražicích otcem Janovým, panem Řehořem r. 1264., zůstal ale pro brzkou smrt jeho nedostaven, až se r. 1302. stavby ujal biskup Jan a r. 1318. ji dokončil. Poněvadž však řečená nádoba nalezena byla na návrší ve vrstvě popele, uhlí a rozbitých kůrek se střechy spolu se střepy jiných nádob hliněných a skleněných, zároveň s klubíčkem zlatých nití, zlatými cetkami a jednotlivými groši Václava IV. a denáry císaře Sigmunda, dá se souditi, že oknem asi byla vyhozena s ostatními předměty a to při drancování a vypálení hradu v první polovici XV. století, o kteréž události arci nemáme žádných zpráv. Tolik jest jisto, že vlastník hradu, p. Aleš Škopek z Dubé, stál od r. 1421. při straně pod obojí a byl v zášti se svými katolickými sousedy (Archiv Český III. 240.), kteří proto asi hrad vypálili; neboť pan Aleš uvádí se potom od roku 1425. až do své smrti r. 1434. na rozličných sídlech, ale nikdy více na Dražicích, kterých předce vlastníkem zůstával. Z toho vychází s dostatek, že nádob Loštickým podobných užívali v Čechách nejen ve XIV. ale i v XV. ješté století. — V Jičíně dne 29. ledna. 1886. *Ludvík Šnajdr*, konservator.

K různým oněm vývodům, ježto v „Časopise muz. spol.“ dosud proneseny byly o původu místního názvu „Nákel“, podotýkám toto: Nákel jest utvořeno od kořene snâk, jenž jest rozšířen, jak se nezřídka děje, z původního snâ „plynouti, plouti“ (Fick I., 828.) skrt. snâti mýti n. koupati se, s se může sesouti: lat. nâ re řec. νή-χω plovati, να-ρός plynoucí, tekoucí, νῆ-σος ostrov, vlastně „plovoucí“ země (proto jest fem.!), νᾶ-μα mokř, vláha, tok, pramen. Z rozšířeného kořene snâk, nâk utvoří se příponou totožnou s řeckým -ρος (v να-ρός), totiž -lъ (Mikl. Gr. II., 94.), slovo nak -lъ, jež zní česky nakel (srv. azlъ, aglъ — uzel, uhel) a značí tudíž rovněž „plynoucí, plovoucí“ zemi, jakou živé fantasii našich předkův připadal ostrov (jako v řečtině νῆ-σος), kterýžto význam jest doložen v Kottově slovníce. Ostatní významy slova nakel není hrubě nesnadno sprostředkovati s původním významem kořene: místo mokrotou takořka plynoucí, tekoucí (srv. řec. νᾶ-μα) jest „temeniště, bařinaté místo,“ a odtud není daleko jednak k srb. naklja (záhyb, oklika řeky) pův. zajisté o místě, ana místa taková bývají nezřídka bařinatá, jednak ku Stránského naklu „výton, přístav,“ neboť místa, u nichž lodi přistávají, jsou zajisté nízka (nikoliv skalisté břehy) a nezřídka tudíž vodou zaplavována, mokra. Na „temeništi“ pak roste rádo a bujně mladé vrbí, pročež může nakel metonymicky (a metonymie hraje velikou úlohu v psychologii jazyka!) znamenati též „mladistvé vrbí“ jakož i „dřívíčko po opadlé vodě nacházené“, ano místo, s něhož voda opadla, jest patrně mokré, mokřina. — Z koř. nâk mohlo se utvořiti vedle masc. nak-lъ též neutrum nak-lo, z něhož opět příponou-ije vznikne collectivum nak-lí, srv. uhel, uhlí, dřevo, dříví a pod.; neb konečně fem. příponou -lja: srb. nak-lja, čes. Nakle (Pal. Pop. 164). Jest tedy na bíle dni, že slovo to neskládá z předložky na a nějakého kmene kel nebo pod. Jmena Nakel a Naklo byla přízvukem místy zdloužena v Nákel, Náklo. — Ježto pak staré osady nebyly pojmenovávány appellativy ledabylo, nýbrž nezřídka dle půdy, na níž stály, nebo dle polohy své (srv. Mikl. On. aus Appell. I., 8.—11.), nelze upírati, že není nepodstatna domněnka, jež hledá v osadách „Nakel, Naklo, Nakle“ nazvaných kolové stavby; neboť původní význam „ostrov“ tomu dosti jasně nasvědčuje; ovšem nechceme tvrditi, že by všechny osady tak zvané musily dle toho býti stavbami kolovými, mohou zajisté některé z nich tak slouti, ježto leží v místech bažinatých; avšak už i zde jest domněnka o stavbách kolových dosti opodstatněna a bude — o čem nelze pochybovati — bohdá ještě přesněji dotvrzena, až budou místa kolem osad se jmenem zmíněným zevrubně prozkoumána. Osad se jmeny „naklu“ příbuznými jest v celém slovanském světě hojnosť, viz ve zmíněném spise Miklosičově osadní jmena při těchto výrazech: jezero, blato, pleso, lokva (slovin. bažina), laka (místo „proláklé“, jaksi prohnuté, bažinaté), luža, slatina, mlako, močvar, bagno, timěno (močár, močál), mokrъ a p. K tomu dokládám, že též jména se kmenem štět svědčí o vodních stavbách a sice, jak se domnívám, zvláště na tak zvaných roštech (srv. Jungm. Slov. s. v. štět); toho druhu osady jsou v Čechách Štětí (nad Labem, něm. Wegstädtel, nízko ležící, 157 m.), Štětín, s nímž se shoduje v Němcích Stettin. — Jest pak dle úředního Ortschaften-Verzeichnissu (1882.) v Rakousku aspoň 10 jmen osadních s kmenem „naklъ“: v Č. Nakle, Naklov (něm. Nagles), v Pol. Nakło, jinde Nakel, Naklo a p.; některá se ovšem tají za něm. jmenem: Nagel, Naklas a p. — O slovan. jmenech toho druhu v. Mikl. zmíněný spis II., 65. (naklo). *Řed. Frt. Prusík.*

V posudku o „Podrobném seznamu míst na Moravě“, v čísle 8. toh. Časop. uveřejněném, nebyly — jakož tam podotknuto — ani zdaleka vytčeny všecky poklesky. Abychom jenom na některé další zvláště nápadné chyby upozornili, dodáváme, že v celém seznamu marně hledáme osady Tršic, archaeologicky tak památných; místo nich zná seznam ten jenom Těšice, Teschitz. Dědinu při Litovelském nádraží (něm. Schwarzbach) nazývá seznam „Červenka“, kdežto lid osadě té nejinak než „Černé“ na „Černém“ říká (původně: Černý, t. j. potok, odtud: na Černém, tot. potoce). Místo Žabšice čteme tam Sabšice; Kobylí (sing. neutr.) psáno tam Kobyly atd. atd. *A. Z.*

Literatura týkající se naší vlasti.

Dialektologie moravská. Sepsal Fr. Bartoš. I. díl. Nářečí slovenské, dolské, valašské a lašské. Nákladem Matice Moravské. Vel. 8° Str. 374. — Již dávno

nebylo nám zaznamenati v literatuře, Moravy se týkající, dílo tak významné a důležité, jako je Bartošova Dialektologie moravská. Od vydání Šemberových „Základů dialektologie československé“ (r. 1864.) učiněn Bartošem v poznání dialektů moravských veliký krok ku předu. Výsledek bezprostředních studií jazykových, na dvouletém putování po vlasti naší z úst samého lidu čerpaných jest v knize této vědecky sestaven, arci dosud jen z polovice; neboť nářečí hanácké, horácké a české (v jihozáp. Moravě) vypsáno bude teprva v díle II. Za to však je ve vyšlém I. díle obsažena společná všem nářečím moravským nauka o tvoření slov, skladba, slovník abecední a první polovice slovníku věcného. Největší a bezprostřední výtěžek z dialektologie Bartošovy arci míti bude český jazykozpyt, jehož úlohou bude, očistiti jazyk český z přečetných výrazův i frazí nečeských, vzatých ze starších spisů českých, psaných v době, kdy jazyk spisovný již valně byl porušen vlivy cizími; očistiti jej dále z terminů nově dle němčiny utvořených bez ohledu na to, že lid, zvláště moravský, měl i má své původní, velmi případné terminy, jak o tom slovník abecední i věcný svědčí. Ale práce Bartošova má i pro jiné obory vědy slovanské nemalou důležitosť. Bohatosť forem grammatických (na Frydlantsku na př. zachoval se podnes dokonce vymizelý jinde aorist: bulch atd.), a neméně bohatá terminologie na př. hospodářská, přírodopisná atd. svědčí o velké dokonalosti jazykové i o dávnověké a samostatné vzdělanosti našeho lidu slovanského na Moravě. Taktéž „vrhá geografická rozloha dialektů moravských zajímavé světlo na původní kolonizaci naší vlasti.“ Ano i literatuře zábavné, zvláště humoristické bude spis Bartošův pramenem všeho odporučení hodným, zvláště pak spolehlivým pravidlem pro uvedení zabloudilého humóru českého do kolejí národních; kdož o tom pochybuješ, přečti si jen mezi přidanými ku spisu příklady „Kolerový poplach na Slovácku roku 1884.“, o němž vypravuje P. K. Lysý. Humoresky účinnější jsme dosud nečetli. — Dialektologie Bartošova jest podílem členů Matice Moravské na rok 1885. Roční příspěvek obnáší 2 zl.; v knihkupectví stojí kniha ta 2·60 zl., poštou 2·80 zl. — Spisem, Dialektologii moravskou doplňujícím, je jiný spis Bartošův nazvaný temným poněkud titulem

„Lid a národ“. Vyšly ho v Bayerově Moravské bibliotéce dosud 2 díly (dílo V. Str. 241. Cena 50 kr., a dílo XVI. Str. 337., Cena 65 kr.) Jsou to sebrané národopisné články Bartošovy, i převyšují ony důkladností svou taktéž vše, co dosud o moravském lidu psáno bylo. Doposud jsou tu popsány jen některé větve moravského lidu, zejmena: I. Bývalé panství Zlinské, II. Moravské Valašsko, kraj i lid, III. Podluží a Podlužáci, IV. Moravští Kopaničáři. (Stran původu Valachů přijal Bartoš domněnku Miklosičovu, o čemž na jiném místě obšírněji pojednáváme.) Připojeno pak jest obšírné pojednání „O naší poezii kramářské“ a tři filologické „humoresky“, z nichž zvláště první dvě (kapitola z prostonárodní geografie a ethnografie moravské a Drobné příhody z potulek filologických) jsou jakousi humoristickou předmluvou ku Dialektologii a vynikají neodolatelným zdravým humorem našeho lidu. U I. dílu pohřešujeme „Obsah“ a také mohlo těch četných poklesků tiskových uvarováno býti. — „Lid a národ“ učinil předního filologa moravského zároveň předním ethnografem moravským.

V. H.

Zeměpisný slovník jmen Rakousko-Uherských. Od dra. **F. Umlaufta.** V čísle VIII. „Časopisu“ nachází se o díle tomto obšírné, kritické pojednání, které vlastně posudek můj činí zbytečným. Nicméně podávám přece některé poznámky své jako na doplněnou. I já uznávám Umlauftovu pilnosť a vůli dobrou; ale proto cena vědecká díla jeho není přece veliká. Vždyť zjevno, že spisovatel ani jmen německých neumí všude vysvětliti, jako na př. Aistersheim (Heistershaim), což jest pouhé Buchenheim, anoť slovo Heister jest čisté jméno pro „buk“. Kterak tedy může býti spolehlivým teprv výklad jmen slovanských? Tak vidíme na př., že p. auktor neví co *bok* (lat. latus) znamená a že význam ten překládá slovem „breit!“ Jak může se tedy Umlauftovi vůbec věřiti? K rozjímání o jménech místních potřeba muže celého, muže vzdělaného v celém svém oboru, aby nám dal jakés ponětí o každém slově, jak to na př. p. Hraše v „Komenském“ ukazuje. Nežostatek hodlám tu jenom podati svou myšlénku o jméně hradu „*Buchlov*“. Dle Uml. jest prý Buchlov německé slovo. Auktor sice odvod slova od „Bůh“ a „lov“ otazníkem poznačuje a to právem; neboť takto etymologisovati jest počínáním dětinským. Dále pak připomíná, že „jméno l. 1419. německy Buchenlewes = Buchenhügel jest jistě jen zněmčení slovanského původního jména.“ Tak stojí na str. 32. V posledním archu svého díla v „Dodatcích a *opravách*“ str. 292. však praví Umlauft: „Německé jméno z r. 1449. „Buchenlew“ jest původní, protože největší počet hradů moravských i

na slovanské půdě německy pojmenován *jest*." Že nyní hrady naše namnoze německé názvy mají, jest ovšem pravda, ale že by tak původně bylo bývalo, nesrovnává se s pravdou. Vždyť přece valný počet jmen hradů slovanských dosud zachoval původní, slovanský svůj ráz. Jmenuji zde hrady, jako: Bludov, Bořišov, Budišov, Ježov, Kyjov, Brumov, Jičín, Mírov, Světlov, Velehrad, Borotice, Šarov atd. atd. do nekonečna. Hledáme-li po hradech původně německy pojmenovaných, tu nacházíme u nás skrovný jich počet: Helfenstein, Fraistein, Templstein, Cimburk, Hukvaldy a nemnoho jiných. Poslednější hrad (něm. Hochwald) nejmenuje se proto tak, že tam jest „vysoký les", jakž p. Uml. dovodí, nýbrž proto nepochybně, že hrabě Hukeswage hrad vybudoval. Počet německých hradův na slovanské půdě zajisté tak velikým se neukazuje. Naopak, nacházíme na německé půdě jako v jižním Rakousku, ve Švabsku, Fuldansku atd. více starých slovanských hradů, než bychom se nadáli. Než přistupme již k otázce: Odkud Buchlov pochází? Analogie se jmeny Bořišov, Bohušov, Budišov, Spytihňov atd. ukazuje nám, že slova ta všechna jsou adjektiva přisvojovací. Musíme tuto tedy rozděliti Buchl-ov, a jako Budišov jest hrad páně Budišův (Budislavův), aneb Kyjov hrad páně Kyje, tak jest Buchlov hrad páně Buchlův. První slovo v takových názvech bývá buď jméno křestní (Budiš) buď příjmí (Kyj). Tak také naše *Buchl* čili Buchla může býti to i ono. Vezmeme-li Búchl za příjmí, tuť ukáže se nám výraz obyčejný v celém okolí a zvláště na Hané, kde tak zvaná příčestí minulá tvoří obyčejně jmena osobní, jako Strúhal, Búchal, Buchala, Vrzal, Uschl, Neuschl atd. Podivno jest při jmenech těch, že genitiv jest Strúhaly i Strúhala, tak že tak zvané příčestí zdá se tu býti statným jménem a totožné s formami Struhala, Vrzala atd. Tak by naše Búchl znamenalo buď „mluvka", darmotlacha aneb i Kašlavu, neboť buchlati značí též tolik co kašlati. Ale *Buchl* může býti i zkráceninou (jména křestního); jest to obyčejem u Slovanů křestní jmena komoliti. Na př.: Věnceslav (Stephanos), Věnclav, Venca, Václav, Vác, Vacek, Vacl, Vach, Vachunek, Vachula, Vaša, Vašek, Vašík, Vaněk, Vaňura, Vaňo, Vaňkuš. Dále ze slova Bohuslav, které se se srbským Bogul srovnává, ukazují nám staré listiny, Dsky Olom., Půhony olom. ed. Brandl, tyto změny: Bůchslav, dle jména Buslavice m. Bohuslavice, pak Bohuši, Bohuš, Bucha, Bušek, Bužek, Busek, Bohuň, Bohunek, Buňo, Bulo; a z ženského jména Bohuslavy máme Buchnu čili Bušnu. Hrady a místa těchto byla Bohušovice, Buňov, Bohuňovsko, Buzov atd. Tak můžeme i při Buchlově říci, že m. Bohuslavov říkalo se Buchslavov a pak Buchlov, sr. Spytiňov m. Spytihněvov. Podivno jest, že nedaleko hradu Buchlova na sever jest také skalisko podnes „Buchlóv kamen" zvané. V listinách ze 13. století nachází se také ves čili dvůr Buchlov; nápadno, že i v Švabsku a ve Švýcarsku vyskytuje se město Buchloe. Vedle Buchlova jest městečko Buchlovice, a v témže panství najdeme také Buslavice čili Bohuslavice. Koncovka *-ice* neb *-ovice* znamená vždycky osadu podle některého pána pojmenovanou, jako Bohušovice, osadu Bohušovi náležející. Hrad s koncovkou -ice značí tolik co hrad s podhradím čili osadou k hradu patřící. Máme tedy zde hrad jakéhosi Bohuslava čili Buchly neb Buchla, jenž s hradu svého rád vycházíval na krásnou vyhlídku „Buchlóv kamen" šest kilometrů vzdálenou, tak jako Velehradský král, který jen dvě hodiny na Buchlov měl, ke „Královĕ stolu" putovával. Osada vedle nemohla dobře se usaditi, proto „podhradí" Buchlovice tři čtvrti hodiny dále k jihu osazeno bylo, kam se z hradu dalekomluvem i dnes ještě dovolati lze. Na Uhřích vyskytuje se také hrad Puchuov. Dle toho mohli bychom i Buchuov říci. Proč? V okolí Buchlova i brzy na celé buchlovské Slovači říká se *uov* místo *ův* jako v 15. století; k tomu jest náhodou výslovnosť hlásky *l* brzy na celém a zvláště východním okolí Moravy jako *u*, tedy slyšíme-li Slováka vyslovovati Puchuov, nevíme opravdu, zdali bychom to Puchuov čili Puchlov psali. Jest pravda, že lidé u Uh. Hradiště neříkají loviti nýbrž uoviti, ne Slavík nýbrž Svavík, ale přes to přece všechno nezbývá, než jméno hradu Buchlova prastarého nepamětného odvozovati od nějakého Bucha neb Buchly.

Prof. Ign. Tkáč.

Příspěvky ku sporné otázce rumunsko-uherské. (Zur rumänisch-ungarischen Streitfrage.) Črty z nejstarších dějin rumunských, uherských i slovanských od **J. L. Píče.** V Lipsku 1886. 8°. Str. 436. Cena 10 mark (6·20 zl.). Pod tímto málo lákavým titulem skrývá se důkladný a v široký obor slovanských starožitností hluboce zasahující spis jednoho z našich nejpilnějších a nejučenějších slavistů-historiků. Již pouhé nápisy oddílů této knihy jakož i těchto oddílů poměrná rozsáhlosť poučí nás o tom, že spis ten má pro nejstarší dějiny slovanské důležitosť daleko větší, než by se podle skromného titulu knihy zdálo. Jsouť pak oddíly knihy tě následující: I. Rumunská národnosť (96 stran), II. Východní Evropa za IX. stol. a stěhování Uhrů.

1.) Národopis vých. Evropy za IX. věku (49 str.); 2.) Staroslov. válečnictví pozemské i námořské: a) staroslov. hrady (120 str.) b.) starosl. loďstvo obchodní i válečné (99 str.). 3.) Stěhování Uhrů (38 str.) III. Belova Anonyma pravda i báje (30 str.) — Z tohoto obsahu vidno, že daleko větší část knihy (268 stran) věnována jest jedné stránce kulturních dějin staroslovanských, které arci s otázkou rumunsko-uherskou jen velmi volně souvisí. Pozoruhodným výsledkům kritického, učeného badání p. spisovatelova v této knize uloženým byl by tedy daleko lépe slušel hrdější titul: „Črty ku staroslovanské vzdělanosti". — Nemůžeme se arci zabývati důkladněji odstavci Rumunův i Uhrů se týkajícími, jakkoli nás to láká sledovati p. spisovatele na jeho poeticky líčeném putování mezi Rumuny v divokrásných Karpatech sedmihradských; v té příčině podotýkáme pouze, že p. spisovatel — jako již ve dvou starších spisech svých — hájí ten náhled, že Rumuni jsou v Uhřích prvobydliteli, jsouce potomky kolonistů římských a romanizovaných Dáků, kteří nikdy odtud jinam se nebyli stěhovali a že tedy jsou staršími obyvateli Uher nežli Maďaři; p. spisovatel snaží se tedy vyvrátiti domněnku opačnou, hlavně od Maďarů zastávanou, že Rumuni v nynější sídla svá teprve ve XII. neb XIII. stol. a tedy mnohem později než Maďaři z balkánského poloostrova přes Dunaj se přistěhovali. Otázka ta má arci pozadí politické. (Za té příležitosti dovozuje Píč bezpodstatnosť domněnky Miklosičovy, jakoby naši moravští Valaši byli potomky Rumunů, o kteréž velezajímavé otázce na jiném místě obšírněji vykládáme.) — Co do stěhování Uhrů dovozuje Píč — opíraje se o místní jmena v Haliči a Polsku, — že Uhři přistěhovali se do svých nynějších sídel od severu, nikoli přes Sedmihrady, a že tedy je správnou dotyčná zpráva Belova Anonyma, jejž vůbec do jisté míry v ochranu proti naprostému odsouzení béře. — Označivše takto co nejstručněji stanovisko p. spisovatelovo oproti sporné otázce rumunsko-uherské, obracíme se ku důležitějším pro nás studiím jeho staroslovanským, z nichž několik českých ukázek uveřejnil p. spisovatel ještě před vyjitím své knihy ve feuilletonu loňského „Pokroku" pod souborným záhlavím: „Črty ze života starých Slovanů." Na základě obsáhlé i důkladné znalosti starých pramenů historických i novější archaeologické literatury, zvláště ruské, o jejíž bohatosti my na západě sotva zdání máme, řeší p. spisovatel důmyslně četné sporné otázky, v obor staroslov. kultury spadající. Nalézáme tu úplné, arci jen přehledné vypočtení objevených dosud hradišť předhistorických, z nichž p. spisovatel — v souhlasu s Vocelem — Slovanům arci jen hradiska z hlíny nasypaná připisuje, pokládaje hradiska kamenná za předslovanská; on se však zároveň nerozpakuje rozsáhlejší hradiska prohlásiti za staroslovanská města a vyvrací obecný podnes náhled, jakoby staří Slované měst ani nebyli znali. Úžasné jest množství hradišť předhistorických, doposud ve slovanských krajinách zjištěných: napočetlť jich p. spisovatel 2279, z čehož na Moravu nepatrný počet 16 připadá. (Číslo toto arci již je překročeno — díky horlivosti členů muzejního spolku našeho, a doufáme, že se v létech nejblíže příštích zněkolikanásobní. Vždyť zapomenutá hradiska tato skrývají v sobě důležitý pro dějiny staroslovanské moment kulturní, i měla by Morava rychle dohoniti, v čem ji všechny ostatní slovanské země předstihly.) Rozlohu i hustotu hradišť prahistorických znázorňuje velezajímavá, ethnograficko-archaeologická mapa vých. Evropy za IX. věku ku spisu Píčovu připojená. Škoda že jí vadí poněkud nezřetelnosť a malý formát. — Novým je názor p. spisovatelův o výbojném účelu staroslovanských hradův; názor ten vybízí ku dalšímu podrobnému zkoumání; neboť nezdá se nám, že bude beze vší námitky uznán. Zdali ve vzájemné poloze hradů těchto je jakýsi systém či ne (p. spisovatel o tom pochybuje), o tom na základě dosavadního badání — vzdor autoritě Virchowa — ještě posledního slova pronésti nelze. — Překvapující jsou výsledky studií p. spisovatelových o staroslov. námořnictví a obchodě. Na základě četných starých pramenů dějepisných dovodil p. spisovatel, že staří Slované v IX. stol. provozovali čilý a rozsáhlý obchod, prostředkujíce kupecké spojení jihu i východu se severem evropským, konajíce daleké kupecké cesty od baltického moře po Byzanc, do Bagdadu i do nehostinných krajů dnešní severní Rusi. Stejně jasně dokázán značný stupeň slovanského námořnictví již za IX. věku a odpověděno kriticky ku četným otázkám podrobným o podobě a velikosti staroslovanských korábů atd. — Tak objasněna opět jedna stránka málo známých kulturních dějin staroslovanských a dokázána planosť onoho tvrzení, že staří Slované neměli vlastní, samostatné vzdělanosti, nýbrž že prý děkují vše západu. Však bylo již věru na čase, zahájiti u nás novou éru archaeologie slovanské, která od dob slavného Šafaříka tak říkajíc ladem ležela. Spisem Píčovým učiněn velký a zdárný krok ku předu A kdokoli na budoucno obírati se bude kulturními déji-

nami staroslovanskými, nebude moci ignorovati spisu tohoto, o němž si jen přejeme, aby — alespoň pokud se nezabývá vzdálenější pro nás specielní otázkou rumunsko-uherskou — brzy vyšel i v rouše českém. — P. spisovatel slibuje v předmluvě zvláštní spis „o staroslov. správě či administraci", kterýžto slib nás plní radostnou nedočkavostí. *V. H.*

Adolfa Oborného Flora moravská a slezská. *(Flora von Mähren und oesterr. Schlesien. III. Theil. Brünn 1885.)* Třetí díl výborné knihy této obsahuje ukončení srostloplátečných rostlin. Odkazujíce čtenáře své na celkovou kritiku díla úplného z péra povolanějšího, podotýkáme jen, že rody *Parnassia* a *Adoxa* přiřaděny ku „Lomikámenovitým rostlinám."

Prof. Jos. Klvaňa.

Památky archaeologické a místopisné. Redakcí prof. **J. B. Miltnera** vyšel dílu XIII. (r. 1885.) sešit 2. a 3. Z bohatého obsahu vyjímáme: J. B. Miltner: Paměti Volyňské. — V. Schulz: Hrob u Zlivi. S 2 obr. tabulkami. — K. Chytil: Vývoj min. malířství za Lucemburků. — J. Rychlý: Hromadný nález u Křtěnova. S tabulkou obr. — J. Truhlář: Zlomky účet. kněh ze XIV. století. — J. Teige: Drobnosti genealogické. — F. Prusík: Výklady místopisné. — Dr S. Winter: Křivoklát r. 1631. — F. L. Popelka: Chudá obec města Poličky. — Zprávy a drobnosti.

Záhady dějepisné. Rozlušťuje **Fr. V. Sasinek.** V Praze nákl. F. A. Urbánka, 1886. Sešit I. Cena 20 kr. Sešit ten obsahuje velezajímavé *„Historicko-etymologické pokusy"* týkající se jmen řek: Donu, Vltavy, Labe, Visly a Rýnu, dále jmen: Čechů, Kvádů, Belekneginů, Venetů, Sclavinů, Antů, Sarmatů, Bílého Horvátska, Syrmia, Srbů, Magyarů, Vojtěcha, Germanie, Hercýnského lesa a slova „lech". Dílko zavírá v sobě velmi důmyslné, nové vývody, ježto nad míru důležity jsou pro děje slovanské, a dojdou zajisté povšimnutí všeobecného. — Příští sešit obsahovati bude pojednání „Jornandes a Slované", na něž se těšíme.

J. H.

Nejstarší stopy kulturní ve střední Evropě. Přednáška od prof. dra. **J. N. Woldřicha.** (*Die ältesten Spuren der Cultur in Mitteleuropa*, mit besond. Berücksichtigung Österreichs.) S 35 vyobrazeními. Ve Vídni, 1886. Spis tento jest pro nás tím zajímavější, že opírá se též o některé pravěké nálezy moravské, zvláště o nález dra. J. Wankla, v Předmostí u Přerova učiněný a o štramberské nálezy prof. K. Mašky. Také vyobrazení některá vyňata jsou z našeho „Časopisu". Nejeden názor auktorův jest docela nový a hoden uvážení bedlivého. *J. H.*

Příspěvek k otázce o původu evrop. psů. Od prof. dra. **J. N. Woldřicha.** *(Zur Frage über die Abstammung der europ. Hunderacen.)* Ze spisů vídeňské akademije věd. R. 1886. Horlivý přítel muz. spolku, p. dr. Woldřich v oboru, jehož pojednání se dotýká, jest auktoritou všeobecně uznanou, čehož důkazem zřejmým jest okolnosť, že téhož auktora črtu o pravěkých psech evropských shledáváme také v letošním únorovém sešitě pařížského časopisu L'Homme. *J. H.*

Jména Slovanů a jejich mizení. Sepsal P. **K. Sicha,** emer. farář. *(Namen und Schwinden der Slaven.)* V Lublani, 1886. Dílko toto jest doplňkem P. Sichova spisu „Kde jsou Markomané a Kvádi, z historie zmizelí? a účelem jeho jest, dokázati cestou hlavně názornou, historickou, že Slované již za pravěku byli obyvateli evropskými. Kýž by historikové naši spisu toho tak si povšimli, jak on toho zasluhuje. *J. M.*

Pleť rusá a snědá v Čechách. Od konserv. **L. Schneidra.** *(Verbreitung des blonden und des brünetten Typus in Böhmen.)* Ze spisů anthropol. společnosti v Berlíně, 1885. S 2 mapkami. Spisek tento jest záslužným příspěvkem ku řešení otázky, jaké znaky tělesné u nás k té neb oné národnosti poukazují a která národnosť v Čechách a na Moravě byla tu již za pravěku. Máme zajisté radosť upřímnou, že badatel přidává se ve příčině poslednější znenáhla k názorům v „Časopise" tomto hájeným. Jeť nepochybně na pravé cestě. *J. H.*

Stručné dějiny Moravské. Napsal **Mat. Václavek.** Moravské bibliotéky roč. III. č. 19. 20. Moravská bibliotéka, znamenitě redigovaná *Frant. Bayerem*, o rozšíření cenné, dobré četby po vlasti naší získala si již záslub mnohých a právem požívá obliby všeobecné. Také Václavkovy stručné dějiny mor. jsou zcela na místě ve sbírce této a budou lidu našemu pravou pochoutkou. Již několikráte v těchto listech měli jsme příležitosť poukázati k důkladnosti a vhodnosti spisů Václavkových, mezi nimiž „stručné dějiny mor." vynikají zvláště. Chválíme na nich mimo jiné nejvíce to, že auktor výhost dal všelikým těm smyšlenkám o prvních obyvatelích Moravy, které posud nejstarší naše děje hyzdily a že staví historiji moravskou na přirozený a jediné pravý základ. Poroučíme dílo přízni obecné co nejvíce. *J. H.*

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

Za prvního čtvrtletí r. 1886. přibylo celkem 93 členů. Z těch jest 5 zakládajícími, totiž p. Fr. Bartoš, prof. v Brně, p. Ferd. Pokorný, lékárník v Příboře, p. Rom. Promberger, kněhkupec v Olomouci, slav. Stálý komitét měst. muzea v Praze a slav. Škola národní v Troubelicích; tři členové jsou dopisující, totiž: p. J. A. Lunáček, učitel v Hor. Struharech v Uhrách, vel. p. M. Růžička, farář v Jakubovicích a p. V. Spitzner, prof. v Prostějově. Ostatní (85) pak jsou vesměs členové řádní.

Dne 24. ledna t. r. veled. p. hrabě Anat. d'Orsay, res. kanovník etc. slavil 60tileté narozeniny své. I odebrala se tedy dne toho deputace výboru k milovanému tomuto předsedovi spolku našeho, aby mu blahopřála a zároveň díky vřelé vzdala za podporu a pomoc neocenitelnou, již vznešený jubilant muz. spolku od jeho založení hned prokázal a dosud prokazuje. Při té příležitosti též zvláštní deputace muz. odboru dámského p. hraběti odevzdala krásnou kytici.

Dne 31. ledna t. r. konána jest výroční hromada valná za účastenství velmi hojného. Poněvadž p. předseda pro církevní funkce teprv později mohl se dostaviti, zahájil valnou hromadu místopředseda p. JUDr. J. Hynek. Napřed podal jednatel p. E. Buťka zprávu jednatelskou, ve které vzletným způsobem vylíčil náš život spolkový za rok 1885. Zpráva ta vzbudila souhlas pochvalný a uveřejněna jest v denních listech zněním plným. — Nato p. MUDr. F. Pokorný podal zprávu pokladnickou, ze které vyjímáme toto. Na konci r. 1885. bylo jmění spolkové: státní úpis dlužní 100 zl., uloženo v Ústřední záložně rolnické v Olomouci 1488 zl. 48 kr. a hotových v pokladně 78 zl. 6 kr., úhrnem 1666 zl. 54 kr. Zvětšilo se tedy jmění spolkové o 721 zl. 44 kr. oproti roku 1884., kterýžto stav finanční zajisté nazvati se může potěšitelným. Odčítáme-li 225 členů, kteří svůj příspěvek za rok 1885. neplatili (!), bylo ku konci r. 1885. všech členů 1180, z nichž 49 zakládajících. — Valná hromada přijavši zprávu p. pokladníkovu s pochvalou a udělivši mu po vyslechnutí zprávy revizorské, již p. účetní J. Pospíšil přednesl, své absolutorium, na tom se usnesla, aby ze jmění spolkového, jaké jest na konci spolk. roku 1885., jakožto výdajná část pokládáno bylo 666 zl. 54 kr., ostatních 1000 zl. však aby trvale uloženo zůstalo jakožto první část základního fondu spolkového. — Po té podle nového řádu jednacího ustanoven jest preliminář na rok 1886. a sice takto: na „Časopis" určeno 860 zl., na kopání starožitností 200 zl., na badání přírodopisné 70 zl., na zakupování památek různých 200 zl., na nábytek muzej. 60 zl., na adjustování sbírek, korrespondenci a potřeby kancelářské 160 zl., na tiskopisy drobné 60 zl., na otop a čistění muzeja a na různá vydání nepředvídaná 150 zl. — Mimo to schválila valná hromada návrh výboru, aby se v roku 1886. nákladem spolkovým vydala první část díla „Moravské vyšívání národní" s obrázkovými tabulemi, k čemuž určeno mimořádně 300 zl. Jak z preliminaře toho viděti, nehodlá se šetřiti nižádného nákladu, jen aby vlastenecké muzeum naše všem svým úlohám dostálo čestně a měrou plnou. Ovšem za okolností takových též nevyhnutelně zapotřebí jest, aby nejenom dosavadní ctění členové spolek muzejní podporovali horlivě, nýbrž aby také neunavně o získání nových členů se zasazovali v okolí svém, any by jinak skromné dosud prostředky spolku snadno mohly býti vyčerpány. — Po návrhu p. prof. J. Havelky valná hromada vřelé díky vyslovila všem denním a jiným listům vlasteneckým, ježto s velikou ochotou všeliké zprávy a ohlášky muz. spolku uveřejňovaly po celý rok 1885. bezplatně. — Při volbě nového výboru, již i venkovští pp. členové hojně se účastnili, zvoleni jsou téměř jednohlasně (počtem hlasů kolem 170 se páčících) tito pánové: P. JUDr. J. Ambros, koncipient, p. E. Buťka, účetní, p. J. L. Černý, jen. zást. Slavie, p. J. Havelka, professor, p. JUDr. J. Hynek, advokát, všickni v Olomouci, vel. p. Fr. Koželuha, professor v Prostějově, vel. p. M. Kráčmer, kooperator, p. J. Kramář, měšťan, p. J. Malec, professor, veledůst. p. hrabě A. d'Orsay, kanovník, p. MUDr. F. Pokorný, lékař, všickni v Olomouci, p. Fr. Slaměník, ředitel v Přerově, p. J. Sytko, inspektor okr., p. MUDr. J. Wankel, lékař a vel. p. Ig. Vurm, poslanec, všickni v Olomouci. Dále určeni jsou jakožto revizorové účtů na r. 1886. P. J. Mádr, professor, p. J. Pospíšil, účetní a vel. p. J. Vyvlečka, katecheta, všickni v Olomouci. — Výbor nový pak konstituoval se následovně: Zvoleni jsou na rok 1886.: Předsedou veled. p. hrabě Anat. d'Orsay, místopředsedou p. JUDr. J. Hynek, pokladníkem p. MUDr. Fr. Pokorný, jednatelem p. účetní Ed. Buťka, kustodem antikvaria p. MUDr. J. Wankel, kustodem sbírek přírodnických veld. p.

děkan Rud. Kašpar, knihovníkem p. professor J. Malec, redaktorem a místokustodem p. professor J. Havelka. S potěšením nový výbor přijal sdělení, že pí. Vlasta Havelková ochotnou jest i dále zůstati pořadatelkou sbírek národního vyšívání moravského.

Jak již v VIII. čís. „Časopisu podotknuto, odhodlal se výbor muz. spolku obeslati výstavu vyšívání, která za měsíců března, dubna a května koná se v c. k. rak. muzeji ve Vídni. Zaslána tam kollekce 164 kusů krásného vyšívání moravského jak z Hané tak z našeho Slovenska i z Valašska mor. Že tyto naše skvosty na výstavě vídeňské vynikají a že mimo obdiv všeobecný i ze strany úřední, tedy ze strany nejvážnější a nejkompetentnější docházejí plného uznání, vysvítá ze zprávy p. dvorního rady J. Falka, ředitele cís. král. rak. muzea, který v oficielních Vídeňských Novinách o moravském vyšívání píše s uměleckým nadšením a chvály i uznání mu vzdává míru vrchovatou. Praví mezi jiným, že naše vyšívání co do mistrných a něžných ornamentů rovná se ornamentům staroklassickým, nad něž ušlechtilejších a krásnějších není, že však přece naše národní vyšívání mor. od řečených vzorů staroklassických nekonečně se liší, tak že ani od těchto ani od nějakých středověkých vzorů nemůže býti odvozeno a tudíž úplně jest původní, samostatné, slovanské. Také p. E. Bachová, která roku loňského ku prostudování naší lednové výstavy vyšívání moravského vys. vládou do Olomouce byla vyslána, právě do tisku dala obšírné ocenění našeho vyšívání národního, kteréžto vyšívání dopisovatel jeden v Novinách Záhřebských nazývá nejen obdivuhodným, nýbrž skoro zjevem zázračným. Domníváme se, že s takovýmto uznáním pokladů našich můžeme býti dosti spokojeni.

Výbor muzejního spolku usnesl se, že také letošní srpnovou výstavu v Táboře a zářijovou v Kutné Hoře podobným způsobem obešle.

S velikým povděkem bylo přijato, že slav. zem. školní rada moravská laskavým přičiněním c. k. gym. ředitele p. Vojt. Kotsmícha svolila k tomu, aby vlastenecký spolek muzejní řádné své schůze konati směl v nové budově slov. gymnasia v Olomouci. Takovým způsobem vhodných a důstojných prostor nebude se nám nikdy nedostávati i pro shromáždění sebe četnější.

Mezi jinými vzácnými návštěvami, jimiž za minulého právě čtvrtletí muzeum naše bylo poctěno, uvádíme zvláště přední spisovatelku mor. pí. Frant. Stráneckou z Brna, která dne 3. února schválně do Olomouce zavítala a pohledu na vyšívání mor. ani nasytiti se nemohla. Dámský odbor muz. spolku neopomenul za příležitosti té srdečným spůsobem dáti na jevo, kterak pí. Stráneckou ctí a pokládá ji za chloubu celé Moravy.

Dne 28. února 1886. konala se řádná schůze, zahájena byvši místopředsedou p. JUDr. Hynkem Napřed přednášel vel. p. M. Kráčmer, kooperat. u svat. Michala, „o chrámě svat. Václava“ v Olomouci za dob nejstarších a byl za svou pilnou práci odměněn hlučnou pochvalou.

Na to přednášel p. JUDr. Frant. Metelka „O původu jména města Olomouce“ takto:

Velectěné shromáždění! Vyhledávati, jak povstala místní jména, náleží mezi drobnosti, leč nikoliv bezcenné; neboť místopis jest důležitou pomocnou naukou vědy dějezpytné.[1]) Známo, že místní jména (jména osad, vrchů, řek, lesů atd.) přečkají, co by trvalejším zdáti se mohlo než pouhé slovo, že přečkají jazyk, jehož se v místě onom užívalo a z něhož místo ono původ svůj bylo vzalo, že trvají, i když lid, jenž jméno to utvořil, dávno vymřel aneb se odnárodnil, ano že často i když předmět (vrch, osada, les atd.) zmizel, jméno zůstalo.[2]) Příkladů nalezne každý ve svém okolí hojnosť. Pro tuto nepomíjitelnosť jsou zvláště jména osad, jichž založení spadá do doby, z které se nám památek jiných nezachovalo, neklamným důkazem, že osady ty založil lid, z jehož mluvy jméno osady se bylo zrodilo. Otázka, zda-li před námi na Moravě a v Čechách bydlel a trvalá sídla měl nějaký jiný národ, aneb zda-li jsme my prvními vzdělávateli těchto zemí, nedá se ovšem rozhodnouti na základě místních jmen; neboť tato nejsou důkazem pozitivním, avšak místní jména nabývají tu ceny ve směru negativním, když dokáže se, že jména osad v šerém dávnověku založených nejsou původu cizího, nýbrž slovanského, čímž domněnka o založení těchto prastarých osad od národů neslovanských zbaví se opory.

[1]) Palacký hodlaje psáti děje husitské uznal, že především nezbytno jest mu seznámiti se s místopisem i dal se do studia míst království Českého, což ho stálo tři leta namahavé práce, jejíž výsledkem bylo dílo: „Popis království Českého.“ — Palacký praví: Veliká částka našich místních jmen jsou ty nejstarší památky nejen jazyka našeho ale i historie; sahajíť až do věků, ze kterých nám ani té nejmenší zprávy psané nezbývá. A Brandl (Obzor 1885.) dodává: Jsou mezi topickými jmény slova, která již zvukem svým starobylosť svou prozrazují; zvuky ty podobají se hlaholu z hlubokého hustého lesa, který sice slyšíme, ale nevždy jemu rozumíme.

[2]) Dudík: Dějiny Moravy kn. II. hl. I. str. 56.

Jak si máme při hledání původu jmén místních počínati? O této věci, totiž o methodě, zdálo by se skoro zbytečným mluviti, neboť jest to skoro nemožno ustanoviti konkretní způsob hledání. A přece jest jedno pravidlo, proti kterému se často hřešívá, a to jest pravidlo jednoduchosti a přirozenosti. Jak často tu naši etymologové, nemohouce ihned v jazyku našem žádoucí kmen nalézti, sáhnou do přihrádek cizích i dávných jazyků, povděčni jsouce tomu, že mohou znalosti jich využitkovati. Nemáme hned bráti do ruky dalekohled, dokud jsme prostým okem nejbližší okolí neprozkoumali.[3]) Při tomto pak zkoumání nejbližších zjevů platí druhé pravidlo: všímati si i věcí nejvšednějších. Věda všímá si všeho se stejnou pozorností; vědec od nevědeckého myslitele hlavně tím se liší, že pozornosť obrací i k zjevům nejvšednějším, nikoliv pouze k některým nápadnějším předmětům[4]). Tolik uznali jsme za vhodné v krátkosti na objasnění stanoviska všeobecného[5]) podati i přikročme nyní ku věci samé.

Až dosud vyslovena byla o původu jména Olomouc tři mínění: a) Ohm-Januschovsky[6]) drží se tvaru Holomouc (Holomauc) a odvozuje jej od slov holy mauc, což prý znamená holou skálu, od níž osada tam založená jméno vzala[7]). — b) Šembera praví, že prý jméno Olomouc či Holomouc odvádí se od osobního jména Olomout či Holomout, z něhož prý se vidí utvořeno býti proměnou hlásky *t* v *c*, tak jako prý jméno vesnice Bolelouc nedaleko Olomouce od osobního jména Bolelout[8]). Však ani jméno Olomout ani Bolelout ve starých listinách se nenalézá[9]). Dále poukazuje Šembera na to, že u Rožnova jistá samota (několik stavení) v lese nazývá se Holomouc a u Blanska jedna vesnice jmenuje se Holomoučany i může prý se Olomouc pokládati též za jméno appellativní, jisté místo znamenající, k čemuž ukazuje prý jak dotčená samota lesní, tak i jméno Holomoučany, staročesky Holomoučané t. j. obyvatelé místa „holomouce". jako Vysočany staroč. Vysočané jsou obyvatelé místa vysokého, Hlubočany staroč. Hlubočané obyvatelé hlubiny a p. — c) Brandl[10]) ukazuje na to, že nejstarší tvar v listinách až do 15. století se vyskytující jest Olomuncz a Olomunc i odvozuje slovo to od staroslovanského olг = pivo (staroněm. olu, lit. alus = pivo, staropus. alus = medovina) a dále od mätiti = točiti, mísiti. Z těchto dvou slov utvořeno prý osobní jméno Olomut a pak přivlastňovací adjektiv olomunc (t. j. hrad), v němž původní nosovka proskakuje. Olomut jest prý tvořeno jako Kolomuty[11]).

K vůli úplnosti dodáváme, že latinští spisovatelé středověcí nazývali Olomouc Olomucium, a někteří ve 14. stol. Juliomontium, jakoby to byl býval vrch nějakého Julia, ano jak někteří prý skutečně za to měli, vrch římského císaře Julia Maximina. K tomu vztahuje se i německé pojmenování „Juliusberg" (nejvyšší místo v městě, česky zvané „na hradě"[12]).

Dosavádní pokusy nalézti vznik zmíněného jména vyhýbaly se dnešnímu jazyku hledajíce pro neobyčejný tvar slova také neobyčejný původ. Leč my právem domníváme se, že jest přirozenější hledati kořeny stromu v té půdě, kde jej nalezáme. Uznavše zásadu tuto, jsme, když ne ještě u cíle, tedy alespoň na nové cestě.

3) Masaryk „Základové konkretní logiky" praví: (V jazykozpytu) veliká je logická zmatenice a nejistota, pocházející z nedostatečného věcného a logického vzdělání mnohých jazykozpytců; lze na mnoze pozorovati, jak povrchně se přírodověda a historie napodobuje a přesná methoda jak často se nahrazuje nevědeckým sbíráním látky z mnohých jazyků, z jazyků to co možná i exotických. Pravá vědecká methoda jest studovati zjevy nám nejbližší a nejpřístupnější a proto myslím, že i grammatikem v pravdě filosofickým jest ten, kdo rozumí řeči jedné velmi důkladně, kdo rozumí ustavičné přeměně jazyka jednoho, s kterým žije, a odtud pak srovnávací methodou vniká v řeči jiné.

4) Masaryk tamtéž.

5) V poslední době nalezáme i ve spisech jinak záslužných tolik etymologické obrazotvornosti, že tím soudnosť čtenářů nekritických snadno na bezcestí svedena býti může.

6) Viz Album von Mähren u. Schlesien.

7) Mínění to přijal (patrně z neznalosti jazyka v nejnovější době Umlauft do svého „Geografisches Namenbuch (1886.) Vším právem vyslovuje se v Časopise vlast. muzejního spolku v Olomouci č. 8. str. 190. podivení nad výkladem tvaru „mauc", jenž dojista nic neznamená.

8) Že jméno vesnice Bolelouc pochází od osobního jména Bolelout, jest tak málo dokázáno, jako že Olomouc pochází od jména Olomout. Tento způsob výkladu připomíná praktiku těch, kdož nemohouce záhadu nějakou vysvětliti, honem utvoří analogii, kterou jako dogma předkládají.

9) Klade se sice za svědka jistý „Olomut" v listě daném klášteru Hradištskému r. 1106 (Boček, Cod. dipl. I, 192), ten list ale jest nepravý.

10) Obzor 1885. str. 147. a Glossarium illustrans bohemico-moravicae historiae fontes.

11) Archiv český 3, 355.

12) Müller: „Geschichte der königl. Hauptstadt Olmütz", nepochybuje, že název Olmütz povstal z pojmenování slovanského. Přes to ale dle Brandlova Glossaria podotýká, že prý v listinách 9. stol. staroněmecké jméno Alamund či Olomund (Siekel, Regesten der Carolinger pag. 195) se nalezá, a ponechává to čtenáři, aby si stvořil domněnku o původu jména od nějakého franckého misionáře Olomund zvaného. Výklad takový vyhověl by ovšem těm, kdož jméno Olmütz až dosud odvozovali od německých slov olle (alle) a mütze.

Při jménu, o němž jednáme, vyskytuje se nám především obtíž, která se u jiných jmen nenalézá, že totiž máme vlastně pro jedno jméno pět tvarů a to: Olomouc, Olomúc, Holomouc, Holomúc a Holomóc. První úlohou naší tedy jest, abychom z nich vybrali tvar nejpůvodnější. Poslední tři tvary vyvinuly se předkládáním *h*, aby zabráněno bylo hiatu[13]), kde předcházející slovo samohláskou končilo, jako zejména ve spojení často užívaném: do H-olomouce, za H-olomócem a p. Tvar Olomúc (Holomúc) v mluvě lidu se nevyskytá, nýbrž jen ve spisech, pročež za nejpůvodnější pokládáme tvar Olomouc, jehož koncovka *ouc* skrývá se i ve tvaru Holomóc (v dialektu hanáckém často užívaném) docela patrně. — Rozložme slovo Olomouc na tři části: O-lom-ouc. Pouze prostřední část lom podrobuje se nám bez namahání důvtipu; pochází zajisté od slova lámati a o sobě znamená skalnaté místo, kde se kámen láme. *O-* jest předpona, která se vyskytá u některých jmen místních a značí, že něco kolem nějakého předmětu nebo místa jde neb zřízeno jest, jako: Oplocany, Obora, Okřížko, Ochoz (vesměs místa na Moravě). — Při třetí části, koncovce *-ouc* ale již nevíme si rady. Koncovky -ouc u místních jmen, vyjma jméno Bolelouc, v jazyku našem není. Jest na čase, abychom si připamatovali druhé pravidlo shora uvedené methody: všímati si i jevů nejbližších a nejvšednějších. Tu již naší pozornosti nemůže ujíti, že vedle tvaru nominativného vyskytují se tyto další tvary: (genitiv) Olomouce, (dativ) Olomouci, (vokativ) Olomouci, (lokál) Olomouci a (instrumentál) Olomoucem. Tím dostalo se nám nového materiálu, jejž podrobiti musíme bedlivému pozorování. Poněvadž snažíme se vyhledati původ slova Olomouc v mluvě lidu našeho, musíme se k mluvě té úplně přiblížiti, musíme přejíti od pozorování slova napsaného ku pozorování slova mluveného. Kdo má jen poněkud dobrý sluch rozeznávací, ten slyší slovo, o němž jednáme, v genitivu, dativu atd. dozajista takto: Olom*ovce*, Olom*ov*ci atd. Tu pak jsme již u cíle, neboť tvary tyto zjevně ukazují a my pevně přesvědčeni jsme, že původní tvar byl Olomovec a znamená slovo to místo, kolem něhož se kámen láme. — Koncovka -ovec vyskytuje se u následujících místních jmen na Moravě: Brusovec, Byšovec, Hrachovec, Klatovec, Krakovec, Lipovec, Lískovec, Lukovec, Olšovec, Sikovec a Sulkovec. Všecka tato jména mají, tak jako Olomouc, původ z povahy místa a všecka jsou jen trojslabičná. Slovo Olomovec jest čtyrslabičné a pro svou délku bylo zajisté během času při rychlém mluvení zkomoleno na dnešní tvar.

Avšak zdá se nám, že jsme se svým míněním přece ještě nadobro neprorazili u těch, kteří záměnu *v* s *u* nepokládají za tak hravě možnou. Námitka to opravdu důležitá, jelikož čelí proti celé naší kombinaci. Jsme proto ochotni, u ní se pozastaviti, ponechávajíce větší část úlohy odborníkům. Známo jest zajisté, že souhláska *v* na konci slov aneb předchází-li jí samohláska a následuje-li souhláska, v různých krajích Čech a Moravy různě se vyslovuje a následkem toho také různě slyší. Tak stává se často, že ve východních Čechách učitel odjinud přišlý žáky, kteří čtouce vyslovují správně: krev, konev, lev a p., opraví takto: Neříkejte kreu, koneu, leu, nýbrž kref, konef, lef. A kdyby požádán byl některý krajan z východních Čech, jenž psáti umí, ale slova Olomouc tištěného neb napsaného dosud neviděl, aby nám napsal adresu, tedy dojista napíše: v Olomovci. Setkáváme se tu s patrnou neshodou mezi vyslovováním a způsobem psaní. Z této neshody povstala i záhada původu jména města Olomouce. Tím, že na místo původního Olomovec vyslovováno bylo vesměs zkrácené Olomouc a Holomóc, ztracen byl čistý tvar nominativu a tak se stalo, že scházel vzor, dle něhož by se ostatní správně sice tvořené pády také správně psáti mohly. — Původní tvar Olomovec snad ani nikdy napsán nebyl, jelikož zkomolení slova toho stalo se asi dříve, nežli lid okolní písma užívati počal.

Jméno Olomouc jest rodu mužského. V některých listech pražských viděli jsme sice Olomouc v rouše ženském, ale lid moravský říká skoro vesměs: „do Holomóc*a*, v tom (tem) Olomóc*u*, za Holomóc*em*, přes cel*ý* Holomóc“ a p. To ovšem podporuje jen náhled náš, že původní tvar jest Olomovec, tedy slovo rodu mužského.

A nyní opusťme již neschůdné nám pole jazykozpytné a učiňme si zvolna procházku kolem města Olomouce. Vyjděmež bývalou branou Kateřinskou a dejme se ihned na levo kolem hradeb, jež město samo objímají. Hned u bývalé brány Kateřinské v koutě u bašty do předu pošinuté spatřili jsme kus skály ze zdiva vyčnívající a když jsme již baštu tu minuli, nalezáme dlouhý věnec skal z příkopu hradebního vynikajících. Skály ty jako obruba lemují pahorek, na němž stojí velká část Olomouce. Na nich postaveny jsou

---

13) Předkládání h u slov počínajících samohláskou, když předchází slovo samohláskou končící, stalo se provincialismem v okolí Jevíčka (Bartoš v Osvětě 1885.) a v Pošumaví (příklady u Boženy Němcové a Elišky Krásnohorské).

staré městské hradby olomoucké. Ony jsou jaksi rustikou staveb hradebních. Cestou kolem hradeb jdoucí ubíráme se kolem branky Michalské až ku bývalé hradní bráně, kdež se věnec skal za zdmi nového domu uliční drahou přerušuje. Jdouce dále, nalezáme skály ty opět pode zdmi návrší metropolitního chrámu sv. Václava, dále pak, když jsme přes most přešli, již na severní straně města pod děkanstvím kapitolním, za nímž ztrácejí se nám konečně blíže branky Hradišťské pod stavbami vojenskými. Od brány Kateřinské šli jsme ku bráně Hradišťské zvolna půl hodiny.

Odkud se vzaly ty kolmé skalní útesy zde uprostřed úrodné Hané? Učinil-li si někdo otázku takovou, zajisté nepokusil se pátrati po odpovědi, pokládaje to za dar od přírody zdejší krajině uštědřený a na nejvýše ještě podotknul: Ah, toť věru není divné, že na tomto skalami od přírody opevněném místě byla založena již v nejstarší době hlavní osada lidská. Prohlédneme-li pozorně skály olomoucké, shledáme, že to jsou prastaré skalní lomy, jež ve velikánském řetězu městský pahrbek objímají. Jsou sice staletími zvětralé a zčernalé, avšak útesovitý, kolmý, na mnoze hluboko do pahrbku se zařezávající tvar jich nasvědčuje tomu, že dnešní jich podobu dal jim člověk. Zářezy lomů zakryty jsou na některých místech hradební zdí, jež zachovává přímý směr. V pravěku byl asi v místech, kde jsou nyní kolmé útesy lomů, dosti mírný sklon pahrbku olomouckého a byl zajisté většinou zemí pokryt. Byla-li na některém místě holá skála, tedy tam byl kámen lámán nejdříve. Kamene toho užívalo se ku stavbě prastaré zdejší osady, neboť zajisté obyvatelé tehdejší nemuseli si voziti kámen odjinud z daleka, když jej měli doma. Stavěno bylo na nejvyšších místech, totiž na pahrbku, jehož hranice bychom označili na vnější straně lomy, na vnitřní straně křivkou jdoucí asi od nynější trestnice, protínající horní část ulice Sarkandrovy, Michalské, náměstí Maxmiliánského a končící blíže kostela Kapucínského. Poněvadž hřbet, na němž osada stála, neširoký jest, tedy lom se šířiti musel do délky, jinak by se bylo lámati muselo pod samými staveními. Když pak celý pahrbek byl obydlen, tu konečně přirozeně kámen dále lámati se přestal. Bylo by zajímavo vypátrati, v kterých zdích nalézá se kámen z lomu olomouckého. Ovšem nemohlo by se pak ihned říci, že zdi ty jsou nejstarší, neboť velká část nejstarších zdí asi byla zbořena a materiálu jich opět k novým stavbám bylo užito. Pahrbek olomoucký jest jen pokračováním pahrbků, jež na jihozápad od Olomouce se táhnou a pod jichž zemitým povrchem — jak lomy před Olšany dokazují — skála se nalézá. Mělký, široký příkop, jenž se kolem skal olomouckých dnes táhne, byl zajisté v dávných časích na mnohých místech hlubší a nerovný, neboť lámání kamene bezpochyby dělo se i do hloubky. Kopáním dalo by se nalézti, kde byly kdysi lomové prohlubně, a snad by se i přišlo při tom na nálezy. Dnešní příkop zastavuje se novými domy rozšířeného města a zasypává se zvolna rumem a tak nejstarší památky olomoucké, skály zdejší, zapadají opět do země. S nimi zanikne hmotný doklad k důkazu o původu jména zdejšího města. Český tvar Olomovec dokazuje, že osadu tuto založil národ náš a že náš národ byl prvním vzdělavatelem této země a rozsáhlosť lomů zdejších nasvědčuje tomu, že osada tato již v šeré dávnověkosti velmi rozsáhlou byla. Chtěli bychom se pokusiti nakresliti její obraz, leč vymyká se to z rámce pojednání tohoto. Končíce rozpravu svou můžeme nad skalami zdejšími vším právem zvolati: „Saxa loquuntur!“

Přednášku tuto vyslechlo shromáždění s velikou pozorností a pochvalou.

Sbírky muzejního spolku.

Od posledního výkazu rozmnoženy jsou sbírky muzejní následovně:

Přírodniny. Veled. p. děkan P. Rud. Kašpar, farář v Holešově, daroval veškerou svou drahocennou sbírku přírodnickou, obdivuhodný to výsledek práce více než padesátileté; sbírka ta obsahuje všecky obory přírodní a jest tím cennější pro vlasten. muzeum naše, že sestává ponejvíce z přírodnin moravských. Jest to největší dar, jehož se posud muzej. spolku dostalo; p. Cen. Šandera, právník v Soběcicích, daroval 8 vzácnějších druhů měkkýšů domácích.

Památky pravěké darovali: P. K. Starý, stavitel v Olomouci, drobné předměty pravěké, ježto nalezeny byly při kopání základů nové pošty v Olomouci; prostřednictvím p. J. L. Černého, jen. zást. Slavije, daroval p. Fr. Soušek, hostinský v Dubanech, kus parohu na poli „Americe“ vykopaný ve hloubi 1½ met.; p. A. Pecha, učitel v Kožušanech: pravěkou kosť, jehlici, šídlo a j. z Charvát.

Historické památky. P. Jan Krecl, bohoslovec v Olomouci: staré pečetidlo; p. JUDr. J. Ambros, koncipient v Olomouci: starý záslužný kříž; p. Rom. Promberger, knihkupec v Olomouci: 9 pamětních pečetí; p. K. J.

Maška, professor v Novém Jičíně: sádrový odlitek medaile, která ražena byla za Karla IV. a za příčinou stavby kamenného mostu v Praze, dále staré pečetidlo nalezené na hradě Starojiřínském a starý pozlacený tratiknot z někdejšího hradu Štramberka; p. Z. Baumann v Olomouci: starou pečeť.

Do sbírky mincí darovali: Pí. E. Vanková v Olomouci: několik starších mincí: p. K. Sojka, ředitel arcib. tiskárny v Olomouci: 1 stříb. minci; p. Z. Baumann v Olomouci: 1 minci stříbrnou.

Památky rukopisné: P. J. Wunder, lesník v Nové Dědině: zajímavý starý rukopis o zaklínání duchů; p. MUDr. J. Wankel v Olomouci: vlastnoruční list nebož. Josefa Manesa; p. K. J. Maška, prof. v Nov. Jičíně: mistr. list ze 17. století z M. Budějovic.

Do knihovny muzejní darovali: P. J. Doležel, učitel v Brankovicích: kancionál od V. K. Hol. Rovenského s notami z r. 1693. v Praze tištěný; p. K. Loníček, bohoslovec v Olomouci: dílo dějepisné (něm.) z r. 1694.; p. Jos. Dočkal, studující v Olomouci: Tomasův český slovník z r. 1791.; p. Al. Hilscher, květinář v Olomouci: mapu jedné části prus. Slezska z r. 1756.; p. Vác. Kyselý, učitel z Býstrošic, nyní na odpočinku v Olomouci: prvotisk bible české s malovanými iniciálkami; veled. p. děkan Rud. Kašpar, farář v Holešově: 2 svazky Ulyssa Aldrovandy; p. Z. Baumann v Olomouci: celou řadu svazků česk. muzejníka; vel. p. Theod. Káčer, kaplan v Leznici: incunabulum z r. 1495; p. M. Hudan v Ořechovičkách: 2 staré knihy modlitební; p. Bed. Katzer, assistent mineralogie na technice česk. v Praze: dílko své „Měsíc a geologie“; p. prof. Fr. V. Sasinek v Praze: spis svůj „Historicko- etymologické pokusy;“ p. prof. dr. J. N. Wöldřich ve Vídni, spisy své: „Die ältesten Spuren der Cultur in Mitteleuropa“, „Zur Frage über die Abstammung der europaeischen Hunderacen“ a podobné pojednání, otištěné v Pařížském časopise „L' Homme“; vel. p. Karel Sicha v Eggenberku dílo své: „Namen a Schwinden der Slaven“; p. L. Schneider v Jičíně: pojednání své něm. o rusém a snědém typu v Čechách.

Novějších památek a kuriosit přibylo: P. J. Jedlička, pošt. officiál v Olomouci dar.: ocelový stroj na odmotávání hedbáví kokonového; p. J. Čermák, prof. v Olomouci: krásně sestavenou tabuli všech známek poštovních, jichž se užívalo dobou novější v našem mocnářství i v zemích okupovaných; p. MUDr. J. Wankel v Olomouci: národ. dětské hračky mor.

Sbírka národního vyšívání mor. i krojů narodních rozhojněna zase valně. Prostřednictvím p. J. L. Černého, jen. zást. Slávije daroval p. J. Spurný, rolník v Dubanech, starý oděv han. „garažijí“ zvaný; vel. p. Jan Pěček, farář ve Starém Jičíně: krásně vyšívaný šátek na hlavu z tamního okolí; sleč. Mar. Ondryskova v Lanžhotě: 6 krásně vyšívaných obojků slovenských; sleč. Anna Běhávkova z Nedakonic č. 172.: sličné náramky k rukávcům; p. Ign. Škobrtal z Dubčan: hanáckou kordulku; p. August Lužný, studující, hojnou sbírku krásného hanáckého vyšívání a krojů z Hunčovic; vel. p. F. Gregárek, kooperator ve Hroz. Lhotě: 2 antipendia a větší sbírku sličného vyšívání slovenského; pí. Marie Štechová z Olomouce: pěknou hanáckou loktuši; sleč. E. Neťukova, učitelka v Petrově: sbírku krásného vyšívání slovenského a čepce stříbrem a zlatem vyšité; pí. Františka Zemská v Tovačově: hojnou sbírku zajímavého vyšívání hanáckého z okolí tovačovského. — Všem těmto dárcům a dárkyním štědrým výbor vlasten. muz. spolku díky vzdává co nejsrdečnější. — Mimo to muz. spolek dobrotivým přispěním vel. p. J. Vychodila, kooperatora na Velehradě, získal 30 překrásných vzorků vyšívání slovenského, které vyšívala pí. Anna Sedláčková z Modré; dále koupí nabyl muz. spolek velikou sbírku vyšívání lanžhotského a valašského.

Ctěn. pp. členy muz. spolku v sesterských Čechách dovolujeme si upozorniti tuto, že laskavostí ct. p. poštmistra Baudyše v Jaroměři přesvědčili jsme se o tom, že také v Čechách, zejména ve východních a jižních, jsou mezi lidem mnohé ještě zbytky vyšívání nár., které se moravskému velmi podobá. I vyzýváme ct. členy naše v Čechách, aby těmto skvostům nedali zahynouti a sbírali je pečlivě, nežli do ciziny se roznesou.

Změněné stanovy vlastenského spolku muzej. v Olomouci.

Účel spolku. §. 1. Účelem spolku jest, pátrati po všelikých znamenitostech země moravské, jmenovitě po starožitnostech a jiných památkách historických všeho druhu, sbírati je a uschovávati ve zvláštním muzeji, dále pak pomocí schůzí v Olomouci i mimo Olomouc na Moravě konaných, pomocí přednášek a hovorů poučných, jakož i vydáváním spolkového časopisu a větších děl vědeckých působiti

za tím cílem, aby obecenstvo dbalo památek vlasteneckých, je sbíralo a chránilo před zkázou.

Prostředky ku dosažení účelu spolkového. §. 2. Prostředky ku dosažení účelu toho jsou: *a)* Schůze členů spolkových. — *b)* Korrespondence s jinými vědeckými spolky na vzájemnou výměnu výskumů a publikací učených. — *c)* Vykopávání starožitností, ohledávání míst a budov památných, prohledávání archivů, vypisování listin a rukopisů důležitých, výpravy země- i přírodopisné a studie vlastivědné vůbec, buď nákladem spolkovým buď ochotou členů jednotlivých podniknuté. — *d)* Kupování všelikých památek ku vlasti naší se táhnoucích, jakož i přijímání všech darů takových i jiných. — *e)* Založení a udržování veřejného muzeja v Olomouci, sestávajícího z antikvaria, z archivu, z knihovny, ze sbírky přírodnické a průmyslové. — *f)* Pořádání občasných výstav, všemu obecenstvu přístupných. — *g)* Vědecké přednášky a hovory. — *h)* Publikace vědeckého časopisu, v němž zároveň záležitosti spolku podávají se na veřejnosť. — *i)* Vydávání samostatných děl vědeckých, po přednosti z oboru archaeologie, historie, vlastivědy a věd přírodních.

Sídlo spolku. §. 3. Spolek má své sídlo a střed svůj v Olomouci.

Členové spolku. §. 4. Členem spolku může se státi toliko rakouský občan dospělý a bezúhonný. Členův jsou čtyři druhy: *a)* Členové zakládající. — *b)* Členové řádní. — *c)* Členové dopisující. — *d)* Členové čestní. — §. 5. Členy zakládající, řádné a dopisující přijímá výbor, čestné členy pak podle návrhu výborového jmenuje hromada valná většinou hlasů členů přítomných.

Povinnosti a práva členů §. 6. Členem zakládajícím se stává, kdo spolku 25 zl. r. č. jednou a navždy věnuje. — §. 7. Každý člen řádný zavazuje se ročně přispívati 1 zl. r. č. — §. 8. Všickni členové zakládající, řádní a čestní, jakož i ti členové dopisující, kteří zároveň buď zakládajícími buď řádnými členy jsou, mají právo: *a)* Účastniti se schůzí spolkových, činiti v nich návrhy a hlasovati. — *b)* Do všech schůzí spolkových vyjma valnou hromadu hosty uváděti. — *c)* Podle jednacího a domácího řádu, jejž ustanovuje valná hromada, používati všech sbírek spolkových. — *d)* Nahlížeti do spolkové správy. — *e)* Bezplatně požadovati časopis spolkový, ostatní pak publikace za cenu sníženou. — §. 9. Každý člen může kdykoliv ze spolku vystoupiti, třeba jen, by výboru písemně vystoupení své oznámil; avšak člen takový přes to vše jest povinen, zapraviti ještě příspěvek za týž rok. O vyloučení některého člena rozhoduje valná hromada podle návrhu výborového.

Jmění spolkové. §. 10. Jmění spolkové záleží: *a)* Ze příspěvků členů zakládajících a řádných. — *b)* Z výtěžku výstav. — *c)* Z výtěžku publikovaných děl učených. — *d)* Z darů, členy i nečleny spolku poskytnutých.

Správa spolková. §. 11. Hlavou a ochrancem spolku jest protektor, jejž ku návrhu výborovému volí valná hromada doživotně. — Spolek řízen jest a spravován patnáctičlenným výborem, který sídlo své má v Olomouci a jejž ze členů zakládajících a řádných každoročně volí valná hromada. — §. 12. *a)* Výbor ze svého lůna na dobu jednoho roku volí předsedu, místopředsedu a pokladníka. — *b)* Výbor ze všech členů spolkových jmenuje jednatele, redaktora spolkového časopisu, kustoda antikvaria, archivu, sbírky přírodnické a průmyslové, jakož i bibliotekáře, všecky na dobu jednoho roku. — *c)* Výboru přísluší ustanovovati a propouštěti všecky sluhy spolkové. — *d)* Výbor ustanovuje, kdy svolána býti má ta která schůze řádná nebo kočovní nebo valná hromada. — *e)* Výbor rozhoduje o všech takových věcech, které výslovně nejsou vyhraženy ani schůzím jmenovaným ani valné hromadě. Co do spravování záležitostí spolkových zodpovědným jest výbor valné hromadě. Aby výbor platně mohl uzavírati, nutno, by přítomno bylo nejméně pět členů jeho. Výbor v zasedáních svých usnáší se nadpoloviční většinou hlasů členů přítomných. Vynesení, na jichžto základě členům spolkovým buď nějaká práva se udělují buď povinnosti nějaké se ukládají, jakož i všeliká návěští spolková podpisují předseda nebo místopředseda a pokladník. Ostatním písemnostem, jež týkají se toliko běžných, správních záležitostí spolku, stačí jediné podpis jednatelův. — §. 13. Předsedovi anebo za nepřítomnosti jeho místopředsedovi přísluší: *a)* Dozírati na všecku správu spolkovou. — *b)* Předsedati a řízení míti ve všech zasedáních výborových, ve všech schůzích spolkových, jakož i ve valných hromadách. — *c)* Zastupovati spolek oproti c. k. úřadům a oproti veřejnosti. — *d)* Hlasovati ve všech případech. Udá-li se rovnosť hlasů, čítá se za většinu ona strana, s níž hlasuje předseda.

Spolkové schůze a valné hromady. §. 14. Členové spolkoví scházejí se ve schůzích řádných, ve schůzích kočovních a ve valných hromadách. — §. 15. Schůze řádné, jichžto činnosť jest čistě vědecká a jediné ve vědeckých přednáškách a hovorech záleží, shromažďují se v Olomouci.

Schůze tyto svolává výbor (§. 12. d.) a řídí je předseda nebo za nepřítomnosti jeho místopředseda (§. 13. b.) Schůze řádná musí se i tehdy svolati, když za svolání její alespoň dvacet členů spolkových žádá písemně. — §. 16. Schůze kočovní odbývají se mimo Olomouc někde na Moravě, mají ráz taktéž čistě vědecký a svolává je výbor, když byl dříve úřadu příslušnému o tom učinil oznámení. Účelem schůzí kočovních jest, aby i vzdálenější členové spolku alespoň ob čas mohli podílu míti na schůzích spolkových a aby také mimo Olomouc ústními přednáškami vědeckými a hovory smysl budil se v obecenstvě pro památky země moravské. — §. 17. Valné hromady jsou buď pravidelné buď mimořádné a scházejí se výhradně v Olomouci. Pravidelná valná hromada roční koná se obyčejně v prvním měsíci po uplynutí roku spolkového, který 1. lednem počíná a 31. prosincem se končí. Mimořádné valné hromady svolává výbor (§. 12. d.) buď z vlastního popudu buď v tom případě, když návrh na svolání hromady takové nejméně třiceti členy spolkovými výboru písemně byl podán a řádně odůvodněn. — §. 18. Každá pravidelná hromada valná nejméně dvě neděle, každá mimořádná valná hromada, jakož i každá schůze řádná nejméně osm dní napřed ohlášeny býti musejí v těch listech denních, které valná hromada za orgány spolkové ustanoví. Program každé hromady valné taktéž osm dní předkem musí býti uveřejněn. Valné hromadě přísluší: *a)* Voliti patnáctičlenný výbor a tři náhradníky, jakož i jmenovati členy čestné. — *b)* Voliti tři revizory účtů pro příští rok, kteří by účty proskoumali a o nich zprávu podali valné hromadě. — *c)* Skoumati a stanoviti předběžný rozpočet pro příští rok spolkový. — *d)* Ustanovovati funkcionáře placené. — *e)* S vyhražením vyššího schválení měniti stanovy a rozhodovati o rozejití se spolku. — §. 19. Valná hromada usnáší se z pravidla většinou nadpoloviční, při volbách však relativní většinou. Aby valná hromada schopna byla usnášeti se, musí přítomno býti alespoň dvacet členů. Venkovským členům volno jest, písemně účastniti se při volbách, v §. 18. a. b. dotčených; avšak lístky hlasovací, výborem jim zaslané, musejí vlastnoručně od nich býti podepsány a výboru podány nejpozději v den před tím, kdy valná hromada se koná.

Doba valných hromad a schůzí spolkových. §. 20. Veškeré řádné schůze, schůze kočovní, jakož i všecky valné hromady konají se dobou denní. Schůze kočovní svolávají se z pravidla jen času letního. Denní dobu schůzí výborových ustanovuje předseda.

Smírčí soud. §. 21. Kdyby přihodily se ve spolku různice, uklízí jich soud smírčí. Každá z obou stran sporných volí si jednoho zástupce a ti pak si volí předsedu. Všickni tři zvolenci musejí býti členy spolkovými. Podrobiti se výroku takové soudní trojice smírčí, čestnou povinností jest každého člena.

O rozejití se spolku. §. 22. Návrh na rozejití se spolku jenom tehdy státi se může usnešením platným, když ve valné hromadě alespoň dvě třetiny všech členů spolkových jest přítomno a když ze přítomných nejméně tři čtvrtiny pro návrh ten hlasují. — §. 23. V tom případě, že by spolek skutečně se rozešel nebo jakýmkoliv způsobem pominul dříve, nežli by jmění jeho k tomu stačilo, aby muzeum vlastním svým nákladem mohlo se udržovati a spravovati, připadnou veškeré sbírky i veškeré jmění muzejní Matici školské v Olomouci a to s tím vyhražením, aby sbírky ty nerozdělené a nestenčené se zachovaly a alespoň jednou v témdni přístupny byly obecenstvu. Pak-li by však při pominutí spolku jmění muzejní již dostačovalo k tomu, aby muzeum samo sebou vydržovati se mohlo, pak nechať trvá pod zákonním dozorem dále a pečuje ustanoveným kustodem netoliko o zachování a, pokud prostředky stačí, též o rozmnožení sbírek muzejních, nýbrž také o to, aby tyto sbírky dvakráte v témdni za určitých hodin obecenstvu všemu byly přístupny. Kdyby však Matice školská v Olomouci již neexistovala a také jmění spolkové ku samostatnému trvání muzeja ještě nepostačovalo, pak připadniž vše, sbírky i jmění, Diecezánímu muzeji v Olomouci a sice s týmž vyhražením, jaké vzhledem ku Matici školské shora bylo udáno.

Členstvo muzejního spolku.

Výkaz IX.

Za prvního čtvrtletí roku 1886. přibyli tito pp. členové. (Písmo proložené znamená členy zakládající, jmena hvězdičkou označená značí členy dopisující, ostatní jsou vesměs členové řádní.)

P. Aksamit J., medik v Praze.

Pí. Bartáková L., choť c. k. rady v Olomouci, p. Frant. Bartoš, profesor a spisovatel v Brně, p. Barvíř J., vychovatel v Náměšti u Brna, slav. Beseda obč. ve Štěpánově, slav. Beseda obč. v Bučovicích, slav. Beseda obč. v Židlochovicích, slav. Beseda obč. v Opavě; p. Beskyba Ed., hostinský ve Vrchoslavicích, p. Böhm Em., účetní v Mor. Ostravě,

p. Brdlík Fr., professor v Přerově, p. Brzobohatý, JUDr. F., advokát v Lipníku.

P. Calábek J., továrník v Přerově.

Slav. Čtenářský spolek v Postoupkách, slav. Čten. pěv. spolek Veleslavín v Ivanovicích, slav. Čten. pěv. jednota Vlastislav v Leznici, slav. Čten. spolek akademický v Praze.

P. Daněk, MUDr. J., lékař v Holešově, vel. p. Dresler Jos., farář v Šenově.

P. Franz J., učitel v Holešově.

P. Gerhard J., soukromník v Židlochovicích, p. Gottwald J. v Komíně, p. Gregar F., professor v Mor. Třebové.

P. Hannold, MUDr. J., okr. lékař v Mor. Třebové, p. Heidenreich F., učitel v Němčicích, p. Herrmann J., hostinský v Litovli, p. Hevrdle A., ředitel rol. školy v Místku, vel. p. Hradil J., farář v Kašavě.

Vel. p. Chaloupka St., kaplan v Konici.

P. Jadrníček L., akademik malíř, ve Vídni, p. Janák Cyr., učitel v Holešově, p. Ježíšek St., magister lék. ve Frenštátě.

P. Kampf L., obchodník v Kroměříži, slav. Klub přírodovědecký v Praze, p. Klumpar, MUDr. Ot., assistent v Olomouci, p. Kokora Ed., továrník v Přerově, p. Kolací Fr. účetní zál. v U. Hradišti, vel. p. Koutný J., kaplan v Porubě, p. Kratochvíl Fr., učitel v Trnavě, vel. p. Kroutilík Fr., vikař v Olomouci, p. Kubíček, JUDr. R., sudí v Mor. Ostravě, p. Kuchař V., odb. učitel v Mor. Třebové, p. Kunert J., učitel ve Všemině.

P. Lederer G., kandidát notářství v M. Ostravě, p. Lom Fr., soud. adjunkt v U. Hradišti, *p. Lunáček J. V., učitel v Hor. Strúharách.

P. Maška Ad., sklenář v Blansku, p. Máťa Jos., učitel v Žeravicích, p. Matzenauer J., měst. radní v Přerově, slav. Muzeum jaroměřské v Jaroměři.

P. Náplava, JUDr. J., advokát v Uh. Hradišti, p. Nešpor F., naducitel v Náměšti.

P. Ošťádal J., adjunkt v Holici, p. Otevřel A., rolník ve Škasticích.

P. Papežík Jos., učitel v Holešově, vel. p. Pavlík Fr., farář v Tiché, vel. p. Pichler Pet., farář ve Vrchoslavicích, p. Podešva Fr., rolník ve Hradisku, p. Podhorný J., odb. učitel v Holešově, p. Podivínský J., professor ve Vídni, p. Ferd. Pokorný, lékárník v Příboře, p. Rom. Promberger, kněhkupec v Olomouci, p. Prusinovský Vác., měšťan v Holešově.

P. Roháček, JUDr. K., advokát v Přerově, *vel. p. Růžička Moř., farář v Jakubovicích.

Vel. p. Sauer Fr., farář v Napajedlích, p. Slabýhoudek J., lékárník na Hradisku, vel. p. Slovák Al., kaplan v Boře, *p. Spitzner V., professor v Prostějově, slav. Spolek Horník v Mor. Ostravě, slav. Stálý komitét měst. muzea v Praze p. Svěrák Tom., professor v Opavě.

P. Šandera Čen., právník v Sobčicích, p. Šaňak Jos., stavitel v Uh. Hradišti, vel. p. Ševele J., kooperator v Dol. Dubňanech, vel. p. Schindler Fr., professor v Uh. Hradišti, slav. Škola národní v Troubelicích (za niž příspěvek člen. slav. záložna tamní darovala), vel. p. Spička Tom., kooperator v Hodoníně, p. Schulz, J. V., továrník plyn. a vodov. v Praze.

Vel. p. Tomášek J., kooperator v Uh. Hradišti.

P. Uhlíř J. B., ředitel hospod. školy v Přerově, p. Uhlíř J. St., medik v Praze, p. Úlehla J., berní inspektor v M. Třebové.

P. Verner V., naducitel v Dol. Dubňanech, vel. p. Viceník Fr., farář v Želči, sleč. Votrubcova Mar., učitelka na Smíchově, vel. p. Vychodil A., kaplan v Mor. Ostravě.

P. Zbořil Fr., rolník ve Štěpánově, sleč. Zdráhalova Kateř. v Seničce, p. Zeyer J., architekt v Praze, p. Zezula A., naducitel v Pěnčíně.

Vel. p. Žáček J., farář ve Hvozdné. — Celkem přibylo členů 93.

Dary. Slav. úvěrný spolek Záložna v Přerově daroval 10 zl., pí. Františka Stránecká, spisovatelka v Brně 1 zl., slav. Rolnická záložna ve Chvalkovicích u Olom. 5 zl., veled. p. hrabě A. d' Orsay, kanovník etc. v Olomouci 10 zl., veled. p. děkan Rud. Kašpar, farář v Holešově 25 zl., p. Ferd. Rosa, stavitel v Holešově 4 zl., slav. Učitelský spolek šumb. zábřežský 1 zl., p. J. St. Uhlíř, medik v Praze, 1 zl., p. J. Neff, velkoobchodník v Praze 1 zl., p. Ant. Kraus, professor v Olomouci 1 zl., slav. Roln. záložna v Těšňovicích 4 zl., p. Jan Baudyš, poštmistr v Jaroměři 2 zl. a p. Jan Schindler, kupec v Mor. Radiměři na zakoupení stříbr. obrazu starož. 20 zl. r. č. Všem těmto dárcům štědrým výbor muzejního spolku díky vzdává co nejsrdečnější.

Listárna. Tímto číslem počíná se III. ročník (1886.) „Časopisu", jenž zasýlá se ct. řádným členům zároveň jakožto potvrzení, že členský příspěvek jejich za r. 1886. správně sem došel. Protož žádáme uctivě ty ct. členy, kteří letošní příspěvek ještě nezapravili, aby učinili

tak co nejdříve, by v zasýlání „Časopisu" nemusila nastati delší přestávka. Snad by později letošní ročník již ani nebyl na skladě. — Řádní členové vlasten. muz. spolku platí ročně 1 zl.; zakládajícím členem se stává, kdo buď najednou buď po částech zaplatí 25 zl. r. č. „Časopis" dostávají členové zdarma a jiné publikace spolkové za cenu velmi sníženou. — Přihlášky přijímá pokladník spol. muz. p. MUDr. Fr. Pokorný, lékař v Olomouci, v Ostružnické ulici č. 10. — Přírodniny (vyjma ptáky na vycpání určené) prosíme, aby pp. dárci zasýlali veled. p. P. Rud. Kašparovi, děkanu a faráři v Holešově, který jakožto kustos přírodovědeckých sbírek muz. s velikou ochotou převzal úlohu, všeliké přírodniny, muzej. spolku darované určovati a pro vřadění do muzea našeho adjustovati. — Všeliké jiné dary pro muzeum přijímá professor J. Havelka v Olomouci, na Blažejském náměstí č. 5., kdež také jest redakce i administrace „Časopisu". — Kdyby někde v „Časopise" shledány byly nesprávnosti jaké koli, prosíme za laskavé upozornění. — Za příspěvky liter., s mnohých stran zaslané, uctivě děkujeme. Brzo jich bude použito. — Ku mnohým dotazům odpovídáme, že I. ročník (1884.) „Časopisu" jest rozebrán. Nějaký počet čísel 1., 3. a 4. ještě jest v zásobě; ale 2. číslo již ani jedno. Také ročníku II. (1885.) máme již jen několik exemplářů. — Dále opakujeme, že muz. spolek ani v listárně neoznamuje ani neposýlá venkovským pp. členům řádným žádného zvláštního potvrzení, že roční příspěvek byl zapraven. Avšak za to zasýlání „Časopisu" samo o sobě pokládá se za ztvrzenku. Když tedy „Časopis" tomu kterému p. členu zasýláme, jest to znamením, že příspěvek jeho správně p pokladníku byl doručen. Z té příčiny ovšem pak také ani nemůžeme „Časopis" expedovati těm ct. pp. členům, kteří příspěvku svého pro běžící rok ještě nezapravili. — Ct. p. J. Br. v P. Velice byste se muz. spolku zavděčil, kdybyste nám poradil, kde bychom dostali koupí nebo výměnou „Památek archaeol." roč. 1874. Také „Pravěk země české" od J. E. Vocela (české vydání o dvou odděleních) hledáme pro knihovnu muzejní. — Poněvadž nadešel čas velikonoční, žádáme uctivě příznivce spolku muzejního, aby neopomenuli zasýlati laskavě do sbírek muzeja vlastenského **malovaná vajíčka** z těch končin Moravských, kde se tento vzácný zbytek ornamentiky slovanské dosud zachoval. Dojdou-li v té příčině dary hojné, zamýšlí spolek muz. zároveň s výstavou vyšívání o svátcích svatodušních uspořádati také výstavu malovaných vajíček velikonočních.

Za obsah zdělení svých po stránce vědecké odpovídají sami pp. auktoři.

„Časopis vlasten. spolku muz. v Olomouci" o 1 až 3 arších ve lhůtách čtvrtletních vydává se jenom pro členy spolkové a sice zdarma. — Členové řádní platí ročně 1 zl.; zakládajícím členem stává se, kdo buď najednou buď po částech zplatí 25. zl. r. č. Přihlášky přijímá pokladník p. MUDr. F. Pokorný, lékař v Olomouci.

Redaktor J. Havelka. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Red. i admin. na Blažejském nám. č. 5. v Olomouci.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

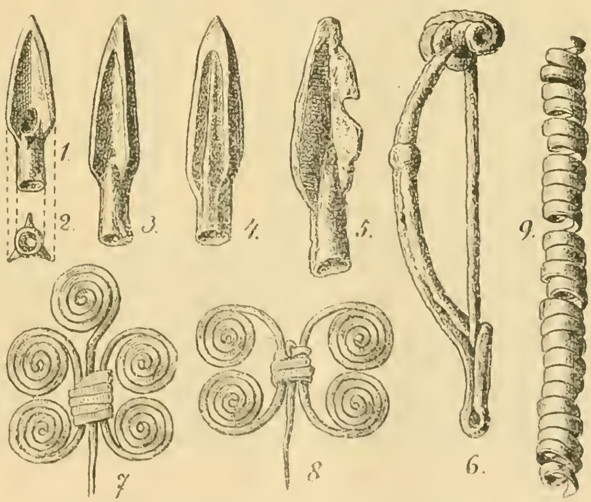
Číslo 10. Vydáno v červnu r. 1886.

Pravěké nálezy ve Štramberku.

Příspěvek ku poznání moravské vlasti. Podává **K. J. Maška**, professor v Nov. Jičíně.

Část II. Jeskyně „Čertova díra."

Dokončiv úvahu svou o výzkumech v jeskyni Šipce učiněných (viz dotyčné stati v „Časopise" tomto, čís. I. str. 15.—22., č. II. str. 64.—69., č. IV. str. 152.—159. a č. V. str. 27.—35.), přecházím k druhé stejně zajímavé sluji v hoře Kotouči u Štramberka, nazvané nyní „Čertova díra". Připojuji tuto jen ještě dodatkem troje vyobrazení stařin pravěkých, jež v Šipce mnou byly nalezeny. Jest to předně nákres pěti bronzových kruhů (viz str. 61. čís. tohoto), dále vyobrazení dvou spěžových sekyrek (viz strán. 63.) s oušky a tak zvaného slunečního kruhu (viz strán. 64.), kteréžto památka poslednější poukazuje ku slovanskému původu stařin těch. Neboť podobná znamení byla nalezena v Polsku, v Poznaňsku, v sever. Německu, v Čechách i na Moravě, v dolních Rakousích a vůbec v zemích, jež Slované za věků dávných obývali. — Nyní tedy přistupuji ku popisu nálezů, které jsem učinil v jeskyni „Čertově díře".

Pravěké nálezy kovové z Čertovy díry u Štramberka. Č. 1.—5. trojhranné střely bronzové s tulejkami ($^2/_3$—$^3/_4$); — č. 1. a 4. s dírkou na jed; — č. 6. spona železná ($^3/_5$) rázu laténského; — č. 7. a 8. měděné jehlice ($^2/_3$) se závitky (točinkami); — č. 9. trubička točená z proužku plechu bronzového ($^2/_3$), část to ozdoby nákrční.

Druhá tato jeskyně, jež před prokopáním Šipky vším právem přední místo mezi děrami štramberskými zaujímala, nalezá se ve strmém holém, protože skalnatém svahu jižním, čelícím k Ženklavě. Prorvala i odnesla tu žíravá voda na mnoha místech mocné vrstvy vápence a utvořila kromě četných dutin uvnitř skály také více neb méně hluboké a široké rýhy nebo úžlabiny s temene k úpatí hory vedoucí, jež hranatými hřebeny téhož směru od sebe jsou odděleny. Jejich

dno jest obyčejně po valné části vyplněno spoustami drobného štěrku, jenž chůzi takovými místy obtížnější ještě činí. V třetí takové, přes 50 metrů široké úžlabině, od „Kříže" na východ položené, ústí „Čertova díra" a sice asi 80 metrů pod „Křížem" a 130 m.[2]) nad hladinou potůčka kolem hory na straně jižní a západní se vinoucího, jehož původní název „Bělá" pozdějším pojmenováním „Cedron" v zapomenutí upadl.

Sestoupíme-li od „Kříže", nejvyššího to místa na Kotouči, po okraji jižním asi 50 kroků dále na východ, spatříme nejprv v nevelké dálce i hloubce před kolmou stěnou mohutného hřebene urovnanou hromadu červenožluté hlíny a stejně zbarveného štěrku, jenž zároveň z velké části dno celé úžlabiny až k patě hory pokrývá a právě touto svou barvou z daleka od ostatního šedobílého vápence se liší. Toť zbytky nánosu z Č. díry vyvezeného. Urovnaná plocha naznačuje tudíž vchod do jeskyně, jejž skutečně spatříme, pokročíme-li se svého stanoviska o několik kroků ještě dále k pokraji skály.

Na přímý sestup k jeskyni lze toliko pomýšleti, popojdeme-li nejprv až k naznačenému hřebenu nad jeskyní tou, odkud smělému lezci úzkým a příkrým korytem na 25 metrů po skále ke vchodu Č. díry slézti jest. Obratný horal najde tu i tam vhodný výstupek, kam nohu neb koleno položiti lze, ale neradím nikomu, kdož odvahu si musí teprv namlouvati aneb při lezení shůry závrať dostane, aby touto nejkratší, avšak nebezpečnou cestou k Č. díře se odvažoval. Trochu pohodlněji, ač dosti ještě pracně k jeskyni s temene možno sestoupiti, obejdeme-li hřeben, v němž tato soustava děr se nachází. Sestoupivše totiž sousední úžlabinou na východě až „ke stupni" a překročivše odtud na příhodném místě hřeben, slezeme poměrně lehce do úžlabiny pod Č. děrou a jest nám pak několik metrů toliko ke vchodu jeskyně vylezti. Beze všeho nebezpečí lze však k Č. díře od úpatí hory dostati se a sice z několika míst, západní patou pod křížem počínajíc. Ženklavané ubírají se z pravidla přímo od úpatí hory některou úžlabinou do Č. díry a vůbec na Kotouč, kdežto obyvatelé štramberští, vesměs výborní lezci, bez bázně a se zálibou naznačeným korytem u Č. díry s temene k jeskyni této slézají. Pozoroval jsem často, obzvláště nedělního času, jak celé rodiny, mnohdy s dítkami sotva desetiletými, po strmých skaliskách kolem Č. díry se procházely, vesele si zpívajíce a patrně v krkolomném lezení zábavu majíce.

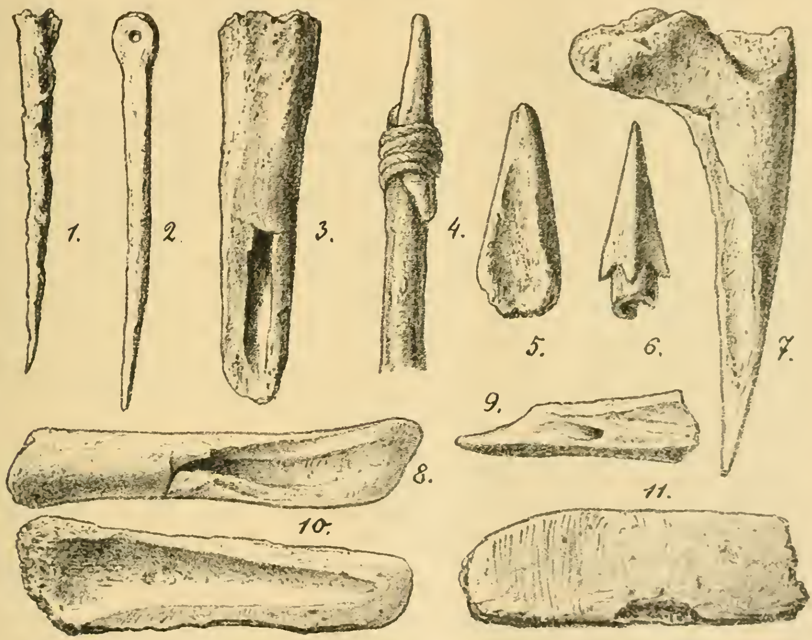
Pověsti a historické zprávy o Čertově díře.

Čertova díra rozhlášena jest mezi lidem daleko široko a mnohem více než-li Šipka, jež druhdy, jsouc z valné části zbořena, zůstala nepovšimnutou. Proslulou učinily Čertovu díru a horu Kotouč vůbec zejména četné pověsti, jež od pradávných dob mezi okolním obyvatelstvem až do dnešního dne se zachovaly a z nichž mnohé historického, ba i předhistorického jádra upříti nelze. Hlavní podstatou jedné skupiny pověstí těch jest, že Čertova díra, jakož i ostatní jeskyně tamní, divným jakýmsi národem byla obydlena, kterýžto národ liše se zevnějškem i způsobem žití svého od okolního obyvatelstva, s tímto ve stálém boji byl utkán, až konečně podlehl a nadobro byl vypuzen. Uvádím zde dvě z těchto pověstí. Ač jsem je od mnohých obyvatelův štramberských vypravovati slyšel, zdá

[2]) Výšky tyto i všecky ostatní na Kotouči měřil jsem r. 1880. pouze jedním aneroidem. Nejsou tedy číslice úplně přesny, přiblíženě však předce pravy.

se mi přece býti prospěšnější, podám-li je ve starší formě z 17. století, jak je totiž jezovita Matyáš Tanner ve své knize uveřejňuje[3]).

První pověsť týká se původu hradu Štramberka, jehož sešlé zbytky dosud živlům vzdorují. Zní následovně: „Jak staří lidé, sedmdesátiletí i osmdesátiletí, schválně proto od vrchností tázáni, vědomostí od předkův svých vzatou, pod vírou svou a přísahou svědčí, a netoliko obecní pověsť i věc sama (naráží tu Tanner na rozličné věci pravěké, jež r. 1660. na temeni Kotouče při kopání základů pro nové kostely se nalezly) ukazuje, pohané, tehdejší moravské země držitelové usilovali zámek na Hoře Olivetské (Kotouči), kde nyní stojí kostel sv. Kříže (r. 1783. zbořen a se zemí srovnán; — půdorys základních zdí zřejmě posud viděti několik kroků na sever od „kříže") vystavěti a již také základ položivše, zdi

Kostěné výrobky pravěké z Čertovy díry u Štramberka: 1. jehlice ($^2/_3$); — 2. jehlice s úškem ($^1/_2$); — 3., 8. a 10. hladidla ($^3/_5$); — 4. šídlo ($^1/_2$) s umělým připevněním; — 5., 7. a 9. šídla ($^3/_5$); — 6. čtyřhranná střela ($^1/_1$) s tuléjkou; — 11. zpracované žebro ($^1/_2$, hladidlo?).

výše vyzdvihnouti snažili. Ale cokoliv ve dne vystavěli, to všecko nočním časem buď od těch zlých duchův v jeskyni (Č. díře) bydlících, buď jinak řízením božským sbořeno jest. Nemohouce tedy nic pohané se stavením tu dovésti, na jiném nejbližším vrchu zámek z přetvrdého kamene, to jest nynější Štramberk vystavěli."

[3]) Hora Olivetská, obsahující v sobě historii a zprávu o počátku a příbězích té hory. Od Mat. Tannera z tov. Ježíšova. Vytištěna v Niši u Josefa Schlögla l. P. 1704. — Podotýkám tu opětně, že zprávy Tannerovy (viz též str. násl.) o Kotouči a jeskyních v hoře té se nacházejících všem pozdějším auktorům, jako jsou: Středovský, Maniak, Volný, Beck a j. v. za pramen sloužily. Jelikož jsem jich v původním znění nikde jinde otištěny nenašel a dotýčná kniha nyní již vzácnou se stala, doufám zavděčiti se mnohému čtenáři, vyjmu-li z ní vůbec všecka data k Čertově díře se vztahující.

Druhá pověsť přímo o obyvatelích Č. díry vypravuje: „Pověsť také stálá jest mezi obyvately štramberskými již od starodávna od dědův a pradědův pošlá, že z té jeskyně (Č. d.) před lety černí malí trpaslíci vycházeli, kteří veliké škody viditelné i neviditelné, jak na dobytku a potravách, tak na lidech a jiných věcech činili, tak že všecky pokrmy i ještě u ohně stojící jim trávili a kazili, až z toho veliký hlad a nedostatek potravy u obyvatelstva povstal. Ano i na zámku štramberském bydlícím pokoje nedali, ale všecko obludami a strašidly naplnili, těhotným ženám a šestinedělkám veliké nepříležitosti činili, až naposledy z rady duchovních správcův, znamením svatého kříže odtud dokonale vypuzeni jsou, když žádné potravě ani jiným věcem škodit nemohli, která křížem svatým znamenána byla."

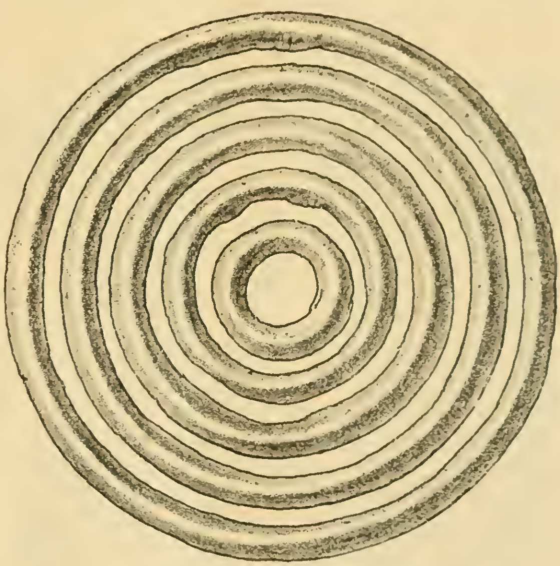
Doplňkem si lid ještě vypravuje, že trpaslíci vytáhnuvše z Čertovy díry, na protější návrší mezi Ženklavou a Bordovicemi, jež zove se „Na peklách", se odebrali. S pověstí tou souvisí i název „Pekliska", jenž trati mezi Ženklavou a „Černým lesem" přísluší. —

Tato podání lidu, podnes ještě v celém okolí štramberském rozšířená, shodují se ve mnohém ohledu s pověstmi téměř v celé střední Evropě ba i v daleké Francii a Anglii obecnými a mám tudíž za to, že možno je opravdu pokládati za dávné upomínky na první kolonizaci těch krajin národy arijskými, již se tu se zbytky národů dřívějších (čudských?) setkávali. Přecházelo pak podání od jednoho pokolení na druhé, v jádru svém se neměníc, nanejvýš místními okolnostmi neb novými názory náboženskými jinak přioděno a vykládáno bývajíc. Mínění toto odůvodňuji nálezy pravěkými, jež jsem v Čertově díře učinil, odvolávaje se zároveň na podobné nálezy ze Šipky. Že by se štramberské pověsti k bojům hynuvšího pohanství s vítězivším křesťanstvím vztahovaly, zdá se mi býti naprosto pravdě nepodobno.

Jakkoliv tedy na jisto jest postaveno, že od pradávných již dob mnohá pověsť o Čertově díře se zachovala, nabyla známosť o ní přece největšího rozšíření teprv přičiněním jezovitů v 17. věku. Přešlo totiž panství města Nového Jičína, k němuž také Štramberk přináležel, po bitvě bělohorské v majetek konviktu jezovitů v Olomouci a tito, převzavše dne 23. května 1624. správu statku, šířili jako jinde i v kraji novojickém všemi prostředky katolictví, hledíce panující tam protestantismus co nejrychleji vyhubiti. Nad jiné vítaným a výdatným prostředkem k dosažení cíle toho byla obnova před časy oblíbených a jak se zdá původem svým až do dob pohanských sahajících poutí na staroslavný Kotouč. Za tím účelem vystavěli přičinliví členové tovaryšstva Ježíšova na plochém temeni hory v krátké době rozličné boží muky a křížovou cestu, dřevěnou kapli a konečně dva zděné kostely, zařídivše zároveň v naskytnuvší se příhodné Čertově díře „boží hrob", jehož obtížnou návštěvu zbožným křesťanům zvlášť odporučovali a za velkou záslubu počítali. Zajímavý jest proto popis jeskyně této podaný výše jmenovaným už členem téhož řádu Matyášem Tannerem, jenž, jak jsem již dříve byl uvedl, k pobožnostem na Kotouči konaným modlitební knihu v českém jazyku tiskem vydal, v ní vedle příležitostných rozjímání a modliteb taktéž rozličné znamenitosti hory vypisuje a sebrané o hoře té pověsti poprvé uveřejňuje.

Líčíť Tanner jeskyni následovně: „Z téhož boku, totiž ku poledni málo něco pod nejvyšším pahrbkem, na pět aneb šest sáhův doleji, jeskyně jest

uprostřed skály hluboká a prostranná, od přirození jako ve dvě kaple tak rozdělená, jakoby naschvál největším mistrovstvím k tomu vytesána byla. Obzvláštně pak ta, která vcházejícím přední jest, na způsob nějakého kostelíčka neb kaple, vysoko vzhůru na několik sáhův vyzdvižena jest, okrouhlá a při spodku u dna široká, že do padesát osob snadno v ní směstknat by se mohlo, až pomalu znenáhla čím výše vždycky užší a skrovnější, naposledy u vrchu v pěkný okršlek, jako nějakou vížku, se schází. Ta, která zadnější jest, ač není tak spůsobná a pořádná, protože v rozdílné kouty a jako nějaké síně rozdělena jest, ne menší však prostranství má než první, ze všech stran tak přístupná, že téměř beze všeho těla sklonění svobodně v ní kráčeti se může. Žádné tam rozsedliny aneb jamy, tak aby nějaké nebezpečenství příchozím spůsobiti mohly, se nenachází, krom že přístup k obojí jeskyni od hůry velice náhlý, od spodka pak dokonce příkrý a takměř nepřístupný jest, ale vnitř, když jsi skrze úzkou z prvopočátku díru, co by za půldruhého sáhu bylo, prolezl, všecko jest otevřené a prostranné. Nicméně nynějšího času k příhodnosti nábožných poutníkův snadnější přístup — ač skála ku podivu neústupná jest — do ní se poněkud propravil, tak aby jedenkaždý lehce tam vjíti a hrob Krista Pána v ní uctiti mohl. A z té příčiny, pro tu tak velikou příkrosť a nepřístupnosť, kterou ze všech stran, lépe než nejsilnější pevnosť proti útokům nepřátelským ta jeskyně obráněna jest, jestli někdy buď Švédské vojsko, buď Turci neb Tataři v tu krajinu vpadli, byla jest okolním obyvatelům za outočiště; jakoby byl chtěl Pán Bůh tím navrhnouti, že ta jeskyně bude někdy všem putujícím ne tak proti tělesním jako duchovním vrahům silná obrana, když jeho svatý hrob za tohoto našeho věku v ní vyzdvižen bude.“

Pět kruhů bronzových ($^3/_5$) rozličné velikosti (nepochybně pravěké peníze kruhové), ježto nalezeny byly v jeskyni Šipce u Štramberka.

Není pochybnosti, že jeskyní takto popsanou skutečně jest Č. díra. Jelikož však Tanner, ač jinak vše zevrubně popisuje, žádného názvu jeskyně neuvádí, mám za to, že vůbec žádného vlastního pojmenování pro tuto jeskyni nestávalo a že tedy název „Čertova díra“ v pozdějších teprv letech a sice následkem většího rozšíření a rozličného výkladu pověstí povstal a se ujal. Tomu nasvědčuje též jméno samo, jež dle soudu mého ráz má novověký a nikterak nesouvisí s pravěkými událostmi k jeskyni té a ke Kotouči vůbec se vztahujícími. Kdyby název tento byl již za trvání jezovitů na Štramberku býval obvyklým, zajisté by jej byli

jezovité, zařídivše v jeskyni „boží hrob“, jakožto nepříhodný zavrhli a přeměnili v jiný účelům lépe vyhovující, právě tak jak učinili se jmeny: hora Kotouč, potok Bělá, údolí Ženklavské, přičinivše jim jmena biblická: Hora Olivetská, Cedron, údolí Josafatské.

Popis Tannerův ze 17. století shodoval se celkem se skutečností, když jsem dne 18. listopadu 1878. doprovázen naďučitelem štramberským p. Krečmarem a vůdcem naším Konst. Jurákem ponejprv navštívil Č. díru. Se shrbenou šijí prolézti nám bylo vchodem 4 m. širokým, uprostřed však pouze 1·3 m. vysokým[4]) do vnitř jeskyně, jejíž klenba z počátku ještě níže spadala a teprv dále na 2·5 m. se zvýšila, načež po opětném nenáhlém snížení a zvýšení ve vzdálenosti 11 m. od vchodu téměř kolmo do výšky 10 m. se vyšinula, tvoříc onu shora řečenou „vížku“ Tannerovu, jež ve skutečnosti bezpochyby jest rozsáhlým nahoře zacpaným komínem, s jehož boku se druhdy spousty do jeskyně řítily. Spodní průměr jeho obnášel 5 m. a súžoval se čím výše tím více.

Jen slabě ozařovaly paprsky denního světla přední tuto část Čertovy díry, již Volný nazval „Pohanskou jeskyní“, a my musili proto umělého osvětlení použíti, chtějíce lépe po jeskyni se rozhlednouti. Spatřili jsme nepříliš prostrannou síň směru severovýchodního, jež točila se právě u vížky na sever. Šířka její obnášela z předu 4—5 m., pod vížkou nanejvýš 6·5 m. Nerovný a v oblouku vodou rozličně vystřebaný strop klonil se na obou stranách k zemi, tak že nebylo lze k postranním stěnám přistoupiti. Výminku tvořily kolmé stěny pod vížkou, kde jsme na pravé (východní) straně asi 2 m. vysoko tmavý jícen nějaké nízké, šikmo nahoru vedoucí díry a nad touto mnohem výše uvnitř vížky druhou díru, jež se s předešlou spojovati zdála, pozorovali. Hned za vížkou, 16 m. od vchodu, súžily a snížily se rychle stěny skalní, ponechávajíce toliko 3·5 m. široký a 0·9 m. vysoký, nahoře přišpičatělý, jakoby záslonami po obou stranách ovroubený otvor do zadní části jeskyně, druhé to síně Tannerovy i Volného. Síň tato, jež z počátku směrem severovýchodním se táhla a teprv v zadní části, značný výklenek tam tvoříc, na východ se točila a po kvapném súžení se obou stran na konci v prohlubeň, studni podobnou, zaokrouhlenou přešla, byla rozměrů menších nežli síň přední. Obnášela délka její v rovném směru ke „studni“ 12 m., výška průměrně 2 m. neb něco více, šířka 4—5 m., ve výklenku 8 m., ve studni 3 m.

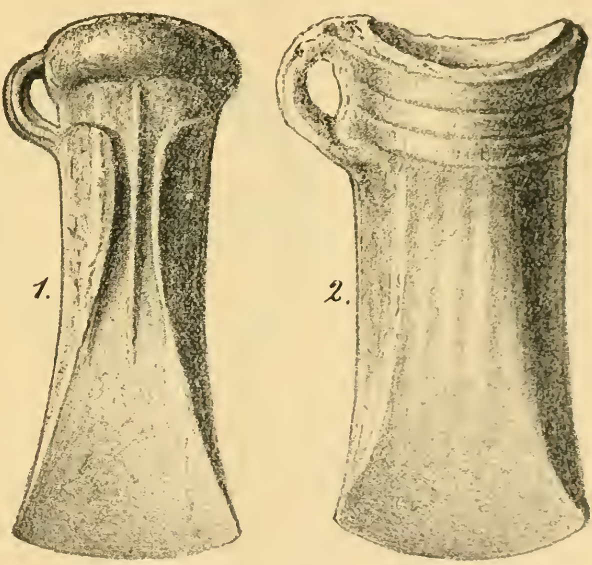
Tvoří tudíž Č. díra, jejíž půdorys podobu má písmene S, jedinou chodbu délky 28 m., dosti prostrannou i vysokou, aby se v ní 100 lidí i více mohlo směstnati. Její holé stěny, na nichž leckde netopýr (vrápenec podkovní) visel, nejevily žádných okras krápníkových, aniž sestávaly ze souvisící jednotné skály, podobaly se spíše slepenci z drobných kusů vápence spečenému, jehož četnými trhlinami voda neustále prosakovala, pomalounku většího a většího prostoru si dobývajíc a cestu si uvolňujíc, čehož konečným výsledkem se býti jevily malé dutiny a komínky, jež ve všech stěnách, zejmena ale v zadní části jeskyně v hojném počtu se naskytovaly. — Půda byla hrubým štěrkem vápencovým, jenž hlavně u stěn ve velkém množství ležel a patrně se stropu napadal, pokryta. Mezi štěrkem nalezaly se tu a tam střepiny novověkých nádob hliněných, opálená louč i stroudnatělé kusy dřev; u vchodu, jenž z části byl zatarasen, viděti bylo zbytky jakoby nedávného ohniště.

[4]) Volný udává ve své topografii šířku 11' = 3·5 m. a výšku 5' = 1·6 m.

Účelem návštěvy mé nebylo však pouhé ohlédnutí jeskyně, nýbrž pátrání po věcích z pravěku. Odhrabuje v zadní části jeskyně štěrk, nalezl jsem po dlouhém hledání toliko střepinu rázu rozhodně pravěkého a seznal jsem zároveň, že pod štěrkem nikoliv hned skalnaté dno, nýbrž vrstvy mnohoslibného hlinitého nánosu se nalezají. O pravěkém obsahu nánosu toho, v prvé řadě o kostech zvířat diluvialních, nebylo těžko se přesvědčiti. S tímto výsledkem první své návštěvy v Č. díře byl jsem spokojen, očekávaje pevně, že naděje mé v nálezy důležité se vyplní, a proto připravoval jsem během nastavší zimy, čeho bylo zapotřebí k důkladnému prozkoumání, jež jsem z jara 1879. započal a v krátkém čase úplně a se zdarem provedl.

Prozkoumání Čertovy díry.

Nabyv přípravnou prací, příkopem až na dno jeskyně vykopaným, jejž jsem hned u vchodu vyházeti dal, jistoty o pobytu pravěkého člověka v Č. díře v dobách rozličných, jakož i jasného názoru o způsobě uložení vrstev hlinitých, jal jsem se celou jeskyni systematicky prokopávati. Především jsem rozšířil vchod, odstraniv skládané kamení bývalého zatarasení, jež patrně z doby novější pocházelo. Tím jsem získal lepšího osvětlení, tak že jsme v přední části jeskyně při denním světle pohodlně mohli pracovati.

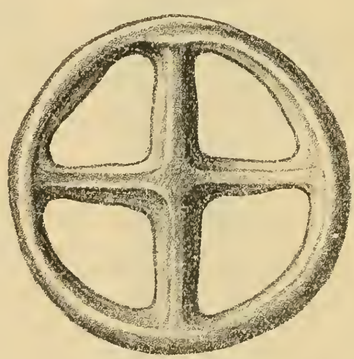
Dva pravěké celty (sekyrky) bronzové (2/3) z jeskyně Šipky u Štramberka. Viz tento „Časopis" č. 2. str. 68.

Horní vrstva, složena jsouc z vápencového štěrku a černé hlíny, pokrývala celé dno jeskyně ve výšce 30—70 cm. Obsah byl hojný a pozůstával z rozmanitých dokladů přítomnosti lidské v dobách novějších, středověkých i pravěkých. Mnohé z nich sahají stářím svým do rozhraní tak zvané doby neolithické a sobí, o čemž průběhem této zprávy blíže pojednám. Prokopal jsem horní vrstvu nejprv veskrz až na žlutnici, část před vchodem, obyčejně nejbohatší naleziště, především důkladně prozkoumav. Při tom objeveny na straně pravé (východní) pod bývalým dnem tři nízké otvory daleko rozvětvených děr a odkryta na straně levé hned u vchodu vedlejší chodba dále k severu směřující, jež súžujíc se rychle v klikatou, stoupající a pak zas se snižující díru se zacpanými komíny vybíhá. Seznal jsem též, že vchod byl nánosem pozdním, rozhodně z doby alluvialní, z velké části zanešen. Mohutnost tohoto nánosu, hlavně rumu vápencového, obnášela až ke 4 m.

Ačkoli rum tento jinak pražádných zbytků zvířecích neb výrobků lidských neobsahoval, vyskytlo se pojednou ve hloubce 1·5 metru rozsáhlé popeliště, při němž ležela úplná leb nynějšího medvěda, arci za příčinou vybrání mozku v horní části úmyslně rozbitá, a malý spálený nožík jaspisový.

Při dalším povrchním kopání uvnitř jeskyně seznal jsem, že horní vrstva na mnoha místech je porušena. Zejmena v zadní části našli jsme několik vykopaných a opět zahrabaných jam. Hledali prý lidé často v Č. díře poklady. Jedna z jam těchto pocházela od děkana novojičínského, vel. p. Josefa Proroka, jenž v letech padesátých v Č. díře kopal, kromě hřebíků a střepin, jak sám mi vypravoval, ničeho jiného tam však nenašel, čímž se zpráva Kořistkova[5]), že se v Č. d. již tehdy zuby medvěda jeskynního a koně diluvialního nalezly, tuto opravuje.

Pod vížkou a v okolí scházela černá vrstva téměř úplně; jelikož zároveň právě tam leželo množství stroudnatělého dříví, soudím, že ve výklenku pod vížkou umístěn byl jezovity onen „boží hrob“, o němž nahoře jsem se zmínil a s jehož úpravou neb návštěvou v 17. a 18. století bezpochyby souvisí železné hřebíky, háky, střela, klíč a část visacího zámku, jakož i mosazný koníček (z chomoutu koňského?), což vše na blízku se nalezalo. Horní vrstva byla tam zajisté odházena, aby se více místa získalo.

Pravěký kruh bronzový s křížem uvnitř (t. z. kolo sluneční), nalezený v jeskyni Šipce u Štramberka. (Skutečná velikosť.) Viz tento „Časopis“ č. 2. str. 68.

Pohodlného toho místečka však i v jiném směru bylo využitkováno. Leželo tam totiž množství plástů tenkého plechu měděného s okrouhlými dírkami, jež těsně vedle sebe jsouce vyráženy, 10 až 12 mm. v průměru měly. Byl jsem z počátku opravdu v rozpacích o výklad pozvyrážených těchto plástů měděných, rozličně pokřivených a rzí spečených, rázu téměř starobylého. Délka jejich obnášela obyčejně několik decimetrů, šířka $1/2$—2 cm. Našed ale též několik těch vykrojených plíšků, poznal jsem, že nám tu činiti jest se zbytky matic, z nichž penězokazi falešné halíře vyráběli. Použilif nepřístupné a proto před pronásledovateli bezpečné jeskyně ku provozování svého nekalého řemesla a vyrobili tu celkem, pokud totiž ze zbytků plechových matic souditi lze, přes 4000 takových falešných penízků a sice *po* vystavení „božího hrobu“, v Č. díře, tedy ku konci 17. neb během 18. století.

Teprv po ukončeném prozkoumání horní vrstvy započal jsem týmž způsobem od předu na zad prokopávati spodnější vrstvy diluvialní a nalezeny tu vedle četných kostí zvířecích vědecké důležitosti opět nezvratné důkazy jsoucnosti a přítomnosti člověka diluvialního, sahající stářím svým nazpět až do doby ledové. Výrobky lidské nenacházely se tu však v tak hojném počtu, jako v příhodněji položené a větší jeskyni Šipce.

[5]) Kořistka, Die Markgrafschaft Mähren und das Herzogthum Schlesien, 1861. Str. 178.

Mohutnosť vrstev diluvialních až na skálu obnášela 1·2—2·3 metru a byla v přední části jeskyně větší než v zadní, jelikož dno patrný spád má ku předu. Vyjma zadní kout s řečenými jamami byly tyto vrstvy vesměs neporušeny a proto lze určitě tvrditi, že jich obsah taktéž v původním uložení neporušen zůstal, čemuž ostatně tento sám průběhem celé práce mé vždy odpovídal. Podáním výsledků bude každý ctěný čtenář s to o přesnosti tohoto úsudku se přesvědčiti.

Tvářnosť jeskyně prokopáním a vyvezením nánosu valně se změnila. Spatřujeme nyní na místě bývalého nepatrného a nízkého vchodu mohutnou bránu 5 m. vysokou a více než dvakrát tak širokou, jíž odpolední slunce až k nejzazšímu konci vniká a celou jeskyni i s výškou, nyní 13 metrů (od dna skalního) vysoko se pnoucí, osvětluje. Klenutý strop zvédá se několik metrů nad námi, všude pohodlně se procházejícími, pokud arci nerovné skalní dno, jehož přechod ve žlábek na několika místech pozorovati lze, volnou chůzi dovoluje. (Pokračování.)

O geologických poměrech Moravy a Slezska.

Širším kruhům podává **Jos. Klvaňa**, professor v Uher. Hradišti.

Útvar křídový.

Aby mnohý z laskavých čtenářů již předem nevrtěl při slovu „křídový" povážlivě hlavou, podotýkám hned tuto, že útvar ten zove se také „kvádrovým" a že jen tohoto jména u nás zasluhuje. Že křídovým se zove, má příčinu ve skalách skládajících nejvyšší skorem vrstvy období tohoto, v Anglii kolem břehu průlivu La Mancheského hlavně rozšířené, které nejsou nic jiného, než-li naše obyčejná, bílá, psací křída. A že tyto křídové skály ve strmých útesech nad moře se pnoucí, již zdaleka bělostí svojí se skvějí, uhodnou mnozí ihned, proč přezdívá se Anglii také „Albion" (albus = bílý po latinsku). Podobné bílé, křídové skály najde cestovatel, hodlající prohlédnouti si místa, na nichž bylo kdysi středisko Slovanstva, zlatá Arkona na ostrově Rujaně v Baltu vlnivém. Celý ostrov Rujana, na němž kdysi Arkona stála, jest utvořen z bílých skal křídových.

Spodnější vrstvy útvaru křídového však většinou z pískovců složeny jsou a že pískovce ty, uložené ve více méně mocných lavicích na kvádrovité kusy se rozpadávají, nazván útvar křídový mnohdy také „kvádrovým." Ti, kdož na cestě do Prahy všimli si lépe krajiny utěšené mezi Brandýsem n. Orlicí a Chocní, nebo kdo navštívili snad Zámrské město kamenné nebo České Švýcarsko, uznají, jak případně nazván útvar žlutavých těchto pískovců, romantické krajiny vytvářejících, kvádrovým.

* * *

Brzo po usazení se skal Štramberských vyzvedla se západní část moravského moře jurského a rozšířila tak pevninu starších period. Pouze východní část jeho se udržela, ba stala se snad ještě hlubší a z vod usazovaly se nad vápenci jurskými skály období křídového a to skály nejstarší doby této. A moře to udrželo se tu po všech pět období, na něž učenci rozdělili útvar křídový, totiž v Neokomu (nejstarší),

Galtu, Cenomanu, Turonu, Senonu.[1]) Tak povstal východní Moravský útvar křídový, který se podobá útvarům soudobým krajin jižních (Španělska, Jižní Francie, Alpských krajin atd.) a jeví tedy ráz t. zv. jižní č. alpský, vyznačující se hlavně zvláštními mušlemi hippurity; celkem však je na zkameněliny chudý.

Počátkem doby Cenomanské počaly náhle Čechy, do té doby skoro celé souší byvší, na severu se snižovati a moře křídové, pokrývající před tím kraje v okolí Harcu, Tevtoburského lesa atd., vedralo se jako hluboký záliv do Čech a odtud i do severozápadní Moravy a usadilo zde i v Čechách vrstvy kvádrové. Jelikož pak český a tudíž i moravský severozápadní útvar (k němuž přičísti dlužno i pískovce u Dol. Pavlovic, již. od Osoblahy na Slezsku) více podobá se soudobým útvarům krajin severních (sev. Francie, Anglie, Belgie, Německa, již. Švédska, částečně i Polska), jeví, jak říkáme, ráz t. zv. severní, vyznačující se mnohem rozmanitějšími zkamenělinami, zvláště však ammonity a belemnity.

a) Křídový útvar Moravy severozápadní (rázu severního).

Jak uvedeno souvisí tyto vrstvy křídové se soudobými vrstvami českými. Jsou zajisté výtvary téhož moře, kteréž ze severních Čech jednak přes Zámrsk a Polici ku Kladsku se táhnouc, úzkým zálivem (fjordem) přes Králíky až ku Šilperku zasahovalo, jednak jako širší chobot přes Svitavu ku Blansku, ba snad až ku Pálavským horám se táhlo, jak jsme již mimochodem na str. 163 čís. 8. „Časop." podotkli. Proto také nutno hledati ve vrstvách těch všechny ty oddíly, jež učenci čeští v křídovém útvaru českém rozeznávají, totiž (ze spoda nahoru:) vrstvy Perucké[2]) a Korycanské (Cenoman); Bělohorské, Malnické, Jizerské a Teplické (Turon); Březenské a Chlomecké (Senon). Kterým oddílům křídové vrstvy Moravy severozápadní, dosud bedlivěji prozkoumané patří, poznáme v řádcích následujících.

Úzký pruh Šilperský vstupuje u Šenavy (Schönau) do Moravy, od Králík přicházeje, a táhne se tu asi 2 km. široko po obou březích říčky Březiny (Friese) až po Šilperk. U Šilperku viděti vrstvy jeho pískovcové, dílem vápenité, dílem glaukonitem na zeleno zbarvené, příkře vyzdviženy a jako zdi vystupující. Tyto pískovce patří nejspíš bělohorským a jizerským vrstvám a jsou právě svým příkrým zdvižením důkazem zvedání se horstva Krkonošsko-Sudetského, kteréž patrně dělo

---

[1]) Názvy ty utvořeny podle míst, při nichž ten který stupeň význačně jest vyvinut.

[2]) Perucké vrstvy skládají se ze slepenců, tmavošedých lupků, břidličnatých to jílů, které obsahují vrstvičky uhlí křídového (v tom bývá kyz železný a jantar) a z pískovců. Obsahujíce otisky rostlin a škeblí říčních ukazují, že jsou útvarem pobřežním. Korycanské vrstvy obsahují pískovec zelenými zrnky (glaukonitem) proložený, místy ve vápence a slínité vrstvy přecházející. Jsou již útvarem mořským a nazýváme je také někdy spodním kvádrem. Bělohorské vr. (dle Bílé Hory u Prahy) obsahují vápenito-hlinité pískovce či opuky, které jsou výborným stavebním i jemným sochařským kamenem. Barvy jsou žlutobílé. Malnické vr. obsahují vápenito-písčité vrstvy plné zrn glaukonitových, t. z. řasák; místy jsou vyvinuty jen jako písčitý, zelený slín. Jizerské vr. skládají se z mohutných kvádrovitých pískovců (vyšší kvádr) a vytvořují malebné krajiny Čes. Švýcarska, Adrsbašské a jsou v celých sev. Čechách rozšířeny. Teplické vrstvy jsou opukovité a mají více vápnitých pruhů než opuky Bělohorské. Březenské vr. skládají se z tenkolupenných slínů s kulatými peckami. Namnoze jsou odplaveny. Chlomecké č. Hruboskalské vr. obsahují měkký pískovec, jenž také ne všude se udržel. Malebné okolí Hrubé Skály je pěkně ukazuje.

se v dobách pokřídových. Zvedáním tím zvedly se Čechy nad hladinu mořskou, moře křídové ustoupilo z Čech. V samém údolí říčky Březiny spočívají pod silným náplavem říčním: tmavošedý, písčitý slín, obsahující ploskookrouhlé pecky hlinité rudy železné (a ten je dle prof. Krejčího asi obdobou vrstev Březenských), nad ním pak šedé slídnaté pískovce, jež asi Chlomeckým vrstvám patřiti budou.

Pruh tento šilperský souvisí přes Kladsko s českou pánví křídovou kolem Adršpachu a Police, která jen úzkým pruhem permských vrstev v tak zvaných Žaltmanských horách od vnitročeského útvaru křídového oddělena jest. Hory Žaltmanské však také teprv po křídovém útvaru se zvedly i souvisel patrně chobot křídový Kladsko-Šilperský skutečně s mořem vnitročeským.

Chobot Svitavský, přicházející od Litomyšle a České Třebové na Moravu, dá se, pokud v celistvějším okrsku křídových vrstev vystupuje, vymeziti pohraniční čarou jdoucí přes následující místa: Šumvald jz. od Šilperka (odtud podél devonského poloostrovu na str. 149. č. 4. „Časop." uvedeného), Starý Maletín čili Modletín (Moletein), Nový Maletín, Bohdálov (Bodelsdorf), Petrůvka, Trnávka (Türnau), Jevíčko, Hrubá Routka (Gross Routka), Babolky (u Letovic), Slatinka, Poříč dolní, odkudž na severozápad táhne ku hranici české přes Poříč střední, horní a Bohuňov (Bogenau). Skorem uprostřed přetrženo jest souvrství to a patrně odnešeno tak, že útvar permský, pod vrstvami pískovcovými uložený, na den vyniká a to v pruhu 2—4 km. širokém mezi Rychnovem, Třebovou, Trnávkou, Jevíčkem a Roubanínem, Novou Vsí a Mladějovem (Blosdorf). Na sever a na jih od Křenové udržel se nad permem tímto přece pruh křídový asi 8 km. dlouhý. Na východ, na sever a jih pokryty jsou křídové vrstvy zase vrstvami mladších třetihor.

Od celistvého okrsku tohoto na jih můžeme stopovati vrstvy křídové již jen v ostrůvcích a sice následujících: Mezi Kunštátem a Vranovou, kolem Letovic, v okolí Boskovic (hlavně na j. z.), sev. od Černé Hory, mezi Černou Horou a Blanskem na pravém břehu Svitavky, u Olešné a nad vrstvami jurskými jižně a severně od Olomučan. Nejjižnějšími stopami tohoto zálivu křídového jsou podle všeho (jak již na str. 163. v čís. 8. „Časop." uvedeno) zbytky křídové na vrcholech a východních úbočích hor Pálavských.

Křídové vrstvy chobotu Svitavského patří Cenomanu a Turonu. Vrstvy Senonské, odpovídající tedy českým vrstvám Březenským a Chlomeckým jsou odplaveny a jen vrstvy třetihorní mohly by je ukrývati. Vrstvy tyto třetihorní a sice mladší třetihorní dají se stopovati na severovýchod přes Mor. Třebovou až do Čech ku Opatovu a Čes. Třebové a jsou důkazem, že Čechy severní v době pokřídové mnohem výše se pozvedly než Morava, pokud pokryta byla chobotem Svitavského moře křídového, takže třetihorní moře z Moravy do Čech dále než ku Č. Třebové vniknouti nemohlo. Nejhlubší vrstvy zdejší skládají se z pískovců a tmavošedých lupků, místy flícky uhlí křídového většinou špatného, kyzem železným prostoupeného obsahujících a odpovídají vrstvám peruckým a korycanským v sousedních Čechách. Tvoří pak úzký pruh kolem západní hranice útvaru permského od hranic českých až záp. od Dlouhé Loučky a podél východní hranice prahor mezi Letovicemi a Bohuňovem. Jim patří též zhora uvedené vrstvy křídové a část vrstev

v okolí Hrubé Routky a Křenové. Na uhlí kutěno u Blanska, Boskovic, Křenové, Letovic, Obory, Mor. Třebové, na „Písečné“ u Útěchova, Valchova a j. v. ovšem jen se slabým výtěžkem, pouze pro místní potřebu.

U Valchova, Obory, Mor. Třebové a Útěchova obsahuje uhlí zvláštní jantarovitý nerost, známý pod jménem valchovitu. Kyz, uhlí to místy silně pronikající jest příčinou, že se vrstev jeho, hlavně v minulém a na začátku tohoto století, používalo na vyrábění ledku (kamence) a proto nazývají se tyto břidličnaté vrstvy lupky kamenečnými. Hlavní a druhdy, kdy kamenec byl dražším a hledanějším, daleko známou továrnu na kamenec mají Boskovice. Na ostatních místech jsou lupky kamenečné méně vydatné. Na východí mění se tmavošedé lupky tyto na šedavý jíl t. zv. „mazník,“ třetihorním šedivicím (téglu) poněkud podobný, a ten hodí se dobře na ohnivzdorné cihly a rozličné majolíkové zboží, o čemž se snadno v Olomučanské továrně na hliněné zboží přesvědčíme. Mísí se tu ovšem tento jíl křídový, připomínající na plastické křídové jíly Chuchelské u Prahy, s jurskými „bílinami“, o nichž na str. 164. č. 8. „Časop.“ byla řeč. Velice snadno prohlédnouti si je můžeme na návrší nad stanicí Blanenskou a u Dl. Loučky. Nad lupky kamenečnými — pouze u Havírny při Letovicích pod nimi — uloženy jsou místy písčité rudy železné, které jak se zdá zvětráním kyzu železného povstaly a jež tu a tam slabě se dobývaly a dosud dobývají.

Pískovce (korycanské) spodního tohoto oddělení, hlavně v okolí Maletína č. Modletína vystupující, hodí se na jemnější práce kamenické a rozvážejí se po celé Moravě. Jako útvar pobřežní obsahují mnoho otisků rostlinných z doby křídové sosny, sequoie, fíky, aralie, kredneric, magnolie, ořechy a myrty. Ostatní část zdejšího útvaru křídového, tedy celý výběžek Svitavský a vrstvy od Modletína na sever patří vrstvám Bělohorským a Jizerským. Opukám, t. j. vápenato-hlinitým, jemným, žlutobílým pískovcům, patří vše, co od čáry Radiměř moravskou (Rothmühl), Greifendorf a Kamennou Horku (M. Hermsdorf) u Svitavy spojující na východ leží. Čára ta vyznačena jest ostře tarasem pískovců jizerských, na západ se rozkládajících a do Čech se táhnoucích. Vrstev Malnických u nás dobře rozeznati nelze, tak jak i v Čechách leckdes s opukami splývají. Opuky samy vystupují v lavicích až 10 m. mocných a dávají výborný kámen stavební. Ve vyšších vrstvách obsahují tu stále asi 3—4 ctm. mocnou vrstvičku modrošedých křemenců rohovcovitých, obsahujících jehličky hub, o nichž (z okolí Březové) na str. 148. č. 8. „Časop.“ více sděleno. Vrstvy jizerské, vápenité to pískovce, vyznačené zkamenělými klepety račími (Calianassa) rozšířeny jsou podle uvedeného v okolí Svitavy a vedle toho sev. a již. od Krasikova.

Ku křídovým vrstvám rázu severního počítáme také osamělý úryvek pískovců u Dol. Pavlovic při Osoblaze na Slezsku, jenž na břidlicích kulmových spočívá a do Slezska pruského pod náplavem diluviálním se ztrácí. Jest zbytkem rozsáhlých vrstev křídových rozšířených druhdy v Pruském Slezsku a Kladsku a s vrstvami českými souvisevších.

b) Křídový útvar Moravy severových. a Slezska Těšínského (rázu již.)

Vrstvy, o nichž nyní pojednáme, připomínají velmi útvary křídové jižních, jmenovitě alpských krajin a rozkládají se po obou stranách Karpat patříce arciť jen severní částí svou do území moravsko-slezského, dále

pak na východ do Haliče, kdež stopovati je můžeme pod třetihorními pískovci karpatskými, až ku Věličce a Lipnici nad naplaveninami čtvrtihorními, pak až nad Krakov, kdež místy útvar jurský zřetelně pokrývají. Na jihu Karpat v celém Považí se s ním setkáme a na severu Tater i v údolí Oravy, Dunajce a Popradu jej pozorovati můžeme. Mohůtné úryvky útvaru křídového objevují se také kolem prahorních vrstev uherského Slovenska. Vše to bylo spojeno za dob křídových s mořem jižním, jež u nás zanechalo stopy hned od prvních počátků svých, takže nejen Cenoman, Turon a Senon, nýbrž i starší Neokom a Galt v těchto zbytcích vystopovati můžeme.

Hranici vrstev křídových moravsko-slezských vymezují následující místa. Na jihu: Bynina (u Val. Meziříčí), Dolní, Střední a Horní Bečva[3]), potok Bělá, a přímka od hranic slezských na východ do Uher jdoucí a do Jablunkovského průsmyku zabíhající, Mosty u Jablunkova, Jablunkov, Žihla, Bukovec a Koňákov. Odtud jde jižní hranice do Haliče. Hranice západní a severní tvoří čára spojující asi následující místa: Bynina u Val. Meziříčí, Jesenice, Petřkovice, Nový Jičín, Rybí, Závišice, Kopřivnice, Veličovice, Dětříkovice (Větřkovice), Rychaltice, Brušperk na Moravě, ve Slezsku dále Řepiště, Kaňovice, Dol. Datyně, Životice, Marklovice nad Těšínem, Jiskřičín, Vislice (u Skočova), Prstec, Jílovice, Lhota, Něm. Komorovice (Batzdorf) a Bilsko, odkudž útvar do Haliče přechází. Podél silnice mezi Rychalticemi, Místkem a Jablunkovem a podél řeky Ostravice od obce Ostravice na sever a Visly od Ustrání na sever pokryt jest útvar tento vrstvami třetihorními. Ojedinělé ostrovy jeho nalézají se: Na jihu u Kurovic při Tlumačově, na Dubové hoře u Fryštáku, u pramenů Juhyně (?) mezi Černavou Horou a Třemi Kameny a u Rotálovic poblíž Hostýna, na severu pak u Příbora a u Fryčovic.

Celý obor tento křídový rozdělen od geologů Hoheneggra a Römera na osm stupňů, z nichž první čtyři patří Neokomu, pátý Galtu, šestý Cenomanu, sedmý a osmý Turonu a Senonu.

Probéřeme je tuto postupně od nejspodnějšího do nejvyšších:

1. *Spodní břidlice Těšínské.* Obsahují tmavé, slínité břidlice, bez železných rud a přecházejí místy ku svrchu v bílé vápnité slíny. Mocnosť jich jest asi 400 m. Těšínský zámek stojí na břidlicích těch a řeka Olsa jest v nich od Lyzbice až nad Marklovice u Těšína zaryta.

2. *Těšínský vápenec* v mocnosti asi 100 m. obsahuje vespod zvrstvené, šedé vápence slabými světlými lupky proložené. Vápenec ten hodí se na vyrábění cementu. Zkameněliny jsou jako v předešlém stupni vzácné. Ke svrchu objevují se silnější lavice tmavošedého, písčitého vápence, kterýž na vzduchu hnědne. Oba vápence jsou vyvinuty zvláště u Golešova poblíž Ustroně.

K tomu stupni patří též uvedené ostrůvky u Kurovic (Křemenná Hora), kde z břidličnatého vápence výborný cement se připravuje a daleko po Moravě rozváží, na Dubové hoře u Fryštáku (vých. od Lukovečku), kde vápenec skorem rohovcovitým se stává příměsí křeme-

[3]) Mezi Byninou a Dolní Bečvou vystupují nad silnicí Krhovou, Zašovou, Zubří a Rožnov spojující dole vrstvy třetihor starších a teprv výše setkáme se s pískovci křídovými, k jichž svahům se onyno přikládají.

nitou, u pramenů Juhyně u Třech Kamenů (?), kde vápenec jest červenomodrý a četnými žilkami štěpného vápence protkaný a konečně ostrůvek u Rotálovic (Rusavy) asi tak uprostřed mezi vrchem Pardusem a Rástockou myslivnou.

Ostrůvek Kurovický dlouho za jurský byl pokládán. Geolog dr. Peters však r. 1854. na základě podrobného studia zkamenělin t. zv. Aptychů, přiřadil jej ku spodním vrstvám křídovým.

3. *Svrchní Těšínské břidlice* a Grodištský pískovec obsahují černé lesklé živičné břidlice se dvěma pruhy rud železných (ocelku č. sfärosideritu). Tyto objevují se jako řady železnatých pecek, majících 11—25% železa, v okolí Kozlovic a Lhotky na Moravě, na Slezsku pak u Janovic, v okolí Puncova, Kojkovic a Lištné a j. v. Ke svrchu střídají se břidlice s hnědými, bituminosními (živičnými) pískovci, jimž horníci „strzolka" říkají. Na Moravě táhne se toto pásmo od Nov. Jičína a Hodslavic až po Lichnov, vystupuje v pruhu úzkém v okolí Kozlovic, Lhotky až ku Metylovicím, na Slezsku pak v okolí Janovic, Grodiště, Třanovic, Vendrýna atd. Výše přecházejí břidličné pískovce na několika místech zejména na vrchu Grodišti záp. od Těšína v bílý, t. z. Grodištský pískovec, kterýž odtud na záp. až ku Řepišti, ba až ku Brušperku a Fryčovicím na Moravě se táhne. Okrslek Těšínského tohoto trojvrství vymezen bude ostatními oddíly zdejšího útvaru křídového, zaujímá pak celkem severní jeho polovici. Vyvřelé horniny hlavně v něm rozšířeny jsou.

4. *Věřovické vrstvy*, pojmenované dle Věřovic (*Wernsdorf*) u Frenštátu, obsahují pásmo 120—160 m. mocné, z lesklých břidlic slínitých složené, v němž nachází se třetí pruh hlinité rudy železné (sfärosideritu) hlavně okolo Věřovic dobývané. Od Věřovic táhnou se v úzkém pruhu až ku Mořkovu u Frenštátu, rozšiřují se však na svah Radhoště až za Trojanovice, na sever až ku Tiché, na východ až za Vel. Kunčice, ku hranicím Moravy sahajíce. Poblíže všech uvedených míst doluje se v nich více méně ruda železná. Jinde vrstvy Věřovické jen v úzkých pruzích vystopovati se dají, tak mezi Sklenovem a Dětřichovicemi, Palkovicemi a Chlebovicemi na Moravě, na Slezsku pak od Starých Hamer a Ostravice přes Malenovice na severovýchod as v pruhu 4 km., objevujíce se zase mezi Raškovicemi a Lhotou, mezi Kocúrovicemi a Mistřovicemi u Těšína uprostřed vrstev Těšínskych, kolem Lhotky, Smilovic, Rakovce, Gut, Oldřichovic a Tyré, v pruhu mezi Nydekem, Ustráním, Hůrkami, Jasiaky (Nalež) a Horní Olšavkou při Haličských hranicích, lemujíce většinou vrstvy následující, nad nimi ležící.

5. *Pískovce*, které nad Věřovickými vrstvami uloženy jsou a jižně od těchto se rozšiřují, počítá Hohenegger ku Galtu a zove je po hoře Godule poblíž Lhotky kameralné, Godulskými. Pískovce ty skládají malebné horstvo moravsko-slezských Beskyd, dosahujících výše nad 1000 m. Javorník u Frenštátu, Radhošť, Kněhyně, Smrk, Lysá Hora, Travno, Godula, Čantory a jiní velikáni horští mají temena svá z pískovce Godulského vytvořena. Hranici jeho severní vymezují pruhy uvedené vrstev Věřovických, jižní pak čára od Byniny u Val. Meziříčí ku všem třem Bečvám, od horní pak na severovýchod až pod Krásnou na Slezsku, odkudž na východ k Mostům u Ja-

blunkova, Pískům a přes Jistebnu do Polska se táhnoucí. Uprostřed Věřovických vrstev složen jest z pískovců těch také vrchol „Skalky“ u Pstruží a hřbet z něho k severu nad Frydlant se táhnoucí. Pískovce Godulské, mocné až 1000 m., obsahují silnější a slabší vrstvy a jsou proloženy písčitými břidlicemi; ke svrchu přecházejí v mohutné lavice složené z velkých kamenných oblázků, neb z úlomků ruly a jiného prahorního kamení, které, jak při třetihorách uslyšíme, jádro horstva tvoří. Na Moravě objevuje se hlavně mezi Rychalticemi, Chlebovicemi a Myslíkem také ostrůvek těchto vrstev (jižně od proužku Věřovských vrstev) a ten skládá se ze slepence velkokusého, obsahujícího valouny a balvany Štramberského vápence jurského.

Skoro po celé délce Karpat pozoruje se na rozhraní mezi Godulským pískovcem a staršími vrstvami pásmo šedomodrých rohovcových křemenců, kterýchž se na některých místech na silniční štěrk užívá. Barva pískovců samých (Godulských) jest zelenavá nebo žlutavá. Zvětrávající kamení dostává hnědou kůru, pocházející od součásti železa, přimíseného ku vápenito-hlinitému tmelu pískovcových zrn. Ve spodním oddělení pískovců nachází se čtvrté pásmo železných rud, zvláště pruh železitých pískovců s 20—30% železa. Zkameněliny jsou vzácné (od Chlebovic, Ostrého u Nýdku a Brenné na Slezsku).

6. *K Cenomanu* počítají se Hoheneggrem pískovce, které od Horní Bečvy na východ přes hranici uhersko-slezskou až ku průsmyku Jablunkovskému se táhnou, východně pak od Jablunkova, od Bukovce počínajíce, přes Jistebnu v úzkém pruhu do Haliče jdou a jižní lem křídového útvaru Moravskoslezského tvoří. Pískovce ty zovou se Jistebskými a obsahují pátý pruh sfärosideritů, na něž se však nejvíce v Haliči doluje.

7 a 8. *K Turonu* a více ještě ku *Senonu* možno přiřaditi slínité a písčité ostrovy, které se na moravsko-slezské straně Beskyd, zvláště v okolí Hukvaldů a Frydku objevují. Spodní oddělení jejich obsahuje Frydecké bakulitové (dle zvláštních zkamenělin t. z. bakulitů) slíny, na nichž stojí zámek ve Frydku. Slíny ty jsou šedomodré, písčité, místy jako opuky vyvinuté a jsou dle prof. Krejčího asi obdobné Březenským vrstvám Českého útvaru křídového. A potom odpovídají poslednímu stupni českému, vrstvám Chlomeckým t. z. Bašské pískovce, vyvinuté hlavně v okolí Bašky u Frydku a kolem Štramberku nad břidlicemi Těšínskými.

Pískovce ty jsou drobnozrné a mají tmel vápnitý. Jsou uloženy ve vrstvách tenkých a hodí se dobře ku stavění. Na Štramberku dosahují mocnosti 200 m. Zkameněliny jsou vzácné.

Rozlohu tohoto 7. a 8. stupně udati lze následovně: Patří jim vrcholek Petřkovická gura vých. od Perny a Petřkovic, Kojetinská gura nad Kojetínem, pruh pískovců na záp. i sever od vápenců Štramberských, jenž níže ovšem v Těšínské vrstvy přechází, návrší mezi Lichnovem a Veličovicemi, pruh nad souvrstvím Těšínským (na jihu) a Věřovickými a Godulskými vrstvami (na severu) mezi Mniším, Hukvaldy, Myslíkem, Metylovicemi a Hodoňovicemi, jenž za Ostravicí k Bašce přechází, a konečně ostrůvek na návrší od Staříče ku Chlebovicím se rozkládající. Návrší to sev. od Staříče k Brušperku patří Godulským a věřovickým vrstvám.

Pískovci Bašskými končí útvar křídový severových. Moravy a Slezska. Pruh pískovců od Šumic (vých. od Uh. Brodu) přes Slavičín, Klobúky ku Střelné se táhnoucí a pod jménem Karpatského pískovce na starších geologických mapách zaznamenávaný patří podle všeho třetihorním vrstvám. Ovšem pak patří Karpatským těmto pískovcům křídovým vrstvy pískovcové mezi N. Městem n. Kysucí a Zářičím nad Púchovem a j. v. na Póváží se rozkládající a Cenomanu patřící.

Popsaný právě útvar křídový na Moravě a Slezsku stává se velezajímavým nesčetnými místy, na nichž setkáváme se s kamením vyvřelým, sopečným. Sopečné horniny tyto, prorážející po většině Těšínské souvrství ve větších, menších žilách a pozměnující sousední kamení měrou velice zřejmou a o velkém stupni teploty při vyvření svědčící, vyvřely zajisté až po usazení se Věřovických vrstev, neboť v návrší u Tiché blíž Frenštátu jsou i vrstvy Věřovické jím proraženy. Okolnosť, že naskytají se místy i ve třetihorních vrstvách, nasvědčovati by mohla tomu, že na místech těch křídové vrstvy pod třetihorami se asi ukrývají.

Horniny ty již dávno známy byly a považovány brzo za syenit, hypersthenit brzy zase jako diorit a diabas určovány. Po objevení drobnohledného způsobu zkoumání hornin podal r. 1869. Tschermák, prof. na Vídeňské universitě, o nich dobrý názor a rozdělil je na skupiny dvě — na tešenity a na pikrity. Tešenit jest rozšířenější a má jméno své od města Těšína, v jehož okolí velice často vystupuje. Jest to hornina strakatá, zřetelně krystalická, nikdy porfýrovitá (t. j. žádná součást nevyniká nad druhou většími kusy) skládající se z trojklonného zelenavého živce, černého sloupkovitého nebo stébelnatého jinorázu, bílého analcimu a menších mnohdy jen drobnohledně pozorovatelných součástek magnetitu, tmavé slídy, apatitu (jenž často viditelné sloupečky tvoří) a druhotného natrolitu a apofyllitu v odrůdách zvětralejších. V těchto nalézají se často rozmanité pěkné nerosty zvl. puchavce na trhlinách vytvořeny. Pikrit jest hornina černá a méně rozšířená než tešenit. Obsahuje v základní hmotě na zdání celistvé hlavně olivín (až polovinu celé hmoty), od něhož, jelikož mnoho hořčíku (hořký = pikros) obsahuje, hornina jméno pikrit obdržela, augit, mnohdy pak amfibol, magnetit a slídu černou.[1]) Naléza se hlavně v okolí Nového Jičína (Gümbelberg), v lesíku poblíž hostince mezi Šenovem a Bernardicemi, u Kojetína (na Stráníku), u Star. Jičína, u Žiliny, Hodslavic, Skotnic (Vinná hora) na Moravě a u Bogušovic a Marklovic na Slezsku.

Celkem však jsou obě horniny ty většinou neprozkoumány, alespoň ne drobnohledně, i dovolíme si, až náčrtky tyto dokončeny budou, alespoň o moravských sopečných horninách křídových šíře promluviti. Prozatím stůjtež zde místa, poblíž nichž se vyvřelé horniny ty na Moravě a Slezsku naskytují. — Jsou to od jihozápadu na severovýchod: Bynina u Val. Meziříčí, Jesenice, Stráník, Hostašovice, Hodslavice, Mořkov, Žilina, Bludovice, Vlčnov, Starý Jičín, Kojetín, Bernardice, Životice, Ženkleby, Závěšice, Libhošt (u Příbora), Zpupné Sedlnice, Skotnice, Skorotín, Tichá u Frenštátu, Kozlovice, Fryčovice, Stařič a Svědňov u Místku, okolí Metylovic;

[1]) V okolí tomto vyskytuje se také čedič, jenž mnohdy jen drobnohledně rozpoznati se dá. O tom ještě při třetihorách řeč bude.

na Slezsku pak okolí Janovic u Bašky a řada míst na severovýchod od Frýdku: Sedliště, Sebišovice, Vojkovice, Trlíčko, Stanislavice, Těšín, Marklovice, Kostkovice, Jiskřičín, Vilamovice, Skočov, Semoraz, Grodiec, Bery, Jasenice a Bilsko. Od řetězu toho oddálena jsou naleziště poblíž Ostravice, Lyžbic, Bystřice u Vendryně a Tisovnice u Ustrání.

A nyní na konec ještě otázku: Jaký byl na zemi život za doby křídové? Na otázku tu, pokud se týká života na zemi, nedá se mnoho odpověděti. Z těch sporých vrstev pobřežních, kteréž se nám z dob křídových zachovaly, vidíme, že u nás rostly fíky, aralie, krednerie, myrty atd., tedy rostliny krajin teplých a to již rostliny ustrojení dokonalého, rostliny dvojděložné. Zvířata pozemská málo zbytků nám zanechala. Plazi v jurském útvaru tak hojní, stávají se v křídovém útvaru vzácnými. Jen obrovští leguáni se tu a tam objevují a v Turonu a Senonu krokodilovitý Mosasaurus a Aptychodon, jakož i želvy. Co ve vzduchu lítalo, také málo víme. Dva otisky motýlů (od Cách v Německu) a některé vážky jsou skorem vše, co z hmyzu známe. Ptáci, naznačující přechod od ještěrů ku ptákům, s čelistmi ozubenými (Odontornis), datlové (Vintornis), bahňáci (Palaeotringa), potápky atd. vyskytují se v Americe, u nás však mimo skrovné zbytky labuťovitého ptáka (Cretornis Hlaváči) z Čech dosud ničeho nenalezeno. Také ssavce křídové neznáme dosud a jen o několika ssavcích mořských víme, jichž kosti se také jen v křídě Americké zachovaly. Byli to ssavci plískavicím podobní.

Za to moře hemžilo se zvěří všelikou. Žraloci obrovští zanechali nám z doby té své zuby, ryby sklenošupinaté, kruhošupinaté i hřebenošupinaté své otisky, ba i obsah vnitřností, raci dlouho- i krátkoocasí klepety se zvěčnili a hlavně hlavonožci nás překvapují zbytky i pěknými i velkými. Tak zvaní Ammoniti dosahují velikosti až metrové, Turrilites má ulitu šroubovitou, Hamites, Scaphites a j. v. mají hákovitou skořápku a uvedení již Bakuliti skořápku rovnou. A mlžů i plžů, ba i hub jsou mnohdy plné skály! —

Drobnosti místopisné.

Podává **Hynek Krch**, professor v Přerově.

(Dokončení.)

II. Popovice, Popice, Popovičky.

Popové jmenovali se světští duchovní řeckoslovanští, jak dokazují staroslovanské legendy, a tentýž název mají podnes duchovní pravoslavní: odtud jména míst. Na Moravě: Popovice u Přerova; Popovice u Rataj v děk. kroměřížském; Popovice v děk. uherskohradišťském; Popovice u Rajhradu v děk. modřickém a okresu brněnském; Popovice v děk. rosickém a okr. ivančickém; Popovice v děk. jaroměřickém; Popice (Popovice) v děk. hustopečském; Popice (Popovice) v děk. jihlavském; Popice v děk. znojemském; Popov v děk. valašsko-klobuckém; Popuvky v děk. brněnském; Popuvky u Kojetína v děk. kroměřížském; Popůvka (Popůvky) v děk. a okr. náměšťském. — V Čechách: Popovice a Po-

povičky v děk. říčanském, (proti Popovicům leží Mnichovice); Popovice v děk. štěpánovském na Vlašimsku; Popovice v Budějovicku, 2 hodiny jihozápadně od Veselí; Popovice severně od Nechanic na Kralohradecku; Popovice u Jičína; Popovice u Brandýsa na Labi v Staroboleslavsku; Popovice v Berounsku; Popovice u Mnichova, t. j. mezi Mnichovem a Teplou; Popkovice u Pardubic; Popovo v Plzeňsku (jihovýchodně od někdy znamenitého kláštera Kladrub). Tato místa nalezají se na mapě Erbenově; ale pochybuji, že jsou všecka, jež nám našich někdy popův připomínají, poněvadž se zdá, že slovanské jméno toho druhu časem utonulo v nějakém německém, jako na př. snad v Popendörfu, Pfaffendörflu u Děčína v Čechách anebo v Poppenreutu bavorském nedaleko českých hranic a na Loketsku nebo v Pfaffendorfech[1]), v Papendorfech, Papengrünech a j., podobně jako snad některá Cerekvice překřtěna byla na Neukirch, Neukirchen, Weisskirchen a p. V západním Prusku jest Papovo (Popovo?) jižně od Chlumu (Kulm). V Sasku jsou též Popojce[2]), t. j. Popovce (Popovice). V Hercegovině známe Popovo na Gradině planině a Popovo polje mezi hranicemi Dalmacie a řekou Trebinjščicí; Popovec a Popovaca v Chorvátsku.

III. Ďakov čili Ďakovo.

Jako ve východní církvi jsou nižší stupně duchovenské, totiž ďakové a podďakové, rovněž tak byly někdy v naší slovanské církvi. Dosvědčují to nejen legendy, mluvící o svěcení ďaků a podďaků v Římě, když byli sv. Soluňané vysvěceni na biskupy, a o ďacích při smrti Methodějově, ale i místní jména, jako Ďakov (Ďakovar) v Chorvátsku a Ďaková (Ďakovo), víska v Litoměřicku na 1 míli vzdálená od Lovosic v Čechách, což jest tím pozoruhodnější, že v této krajině sousedící se Saskem jsou také Církvice, Popendörfel i Pfaffendörfel, poněmčené to snad Popovice nebo Popovičky. Nejsou-li ale dvoje Dyjakovice na Moravě též vlastně Ďakovice (Diakovice)?

IV. Jména dní — jmény místními.

Nepochybno jest, že slovanská jména dní jsou původu křesťanského, cyrillomethodějského, a zajisté také názvy dané některým místům v zemích slovanských, kdežto německá jména dní jsou pohanská[3]).

Úterý, t. j. vterý, druhý den po neděli, dáno místu jižně od Teplé k Plzni v Čechách.

Szroda, t. j. Středa, leží nedaleko Poznaně ve Velkém Polsku; Sereda (Szered) nedaleko Nitry na Slovensku; Sereda a Čik. Sereda (Szereda) v Sedmihradsku.

Pátek, vesnice se zámkem a lokalií v Rakovnicku, a jiný Pátek, ves s filiální církví (chrámem) u Poděbrad v Čechách. Piatkovo jest v Poznaňsku.

Soboty na Sušicku a jiné u Teplic v Litoměřicku; Sobotka město v Boleslavsku; Sobotnice, ves s farou v Kralohradecku, všecky v Čechách. Sobotovice v okresu židlochovském a Sobotín v okresu

[1]) Kreisbeschreibung von Böhmen od C. E. Rainolda, vyd. v Praze v tomto století, obsahuje 14 Popovic, Popoviček atd.

[2]) Lužica, 1885., čís. I. str. 12.

[3]) Viz Životopis ss. Cyrilla a Methoda od Dra. Mat. Procházky, str. 112.

wiesenberském v Šumbersku na Moravě. Sobotín (Zobten), vrch a místo pod ním, v pruském Slezsku. Sobotka v Poznani, západně od pol. Kališe.

Další hledání podobných jakož i doplnění oněch svrchu jmenovaných míst ve všech slovanských anebo druhdy slovanských zemích buď úlohou jiných, jimžto záleží na potvrzení pravdy, že slovanská církev nebyla ani meteorem, za jakýž ji tak mnozí mylně ještě mají, ani nepanovala ve skrovných mezích, nýbrž že jejím působištěm bylo veliké Slovanstvo, a to působištěm nejen náboženským, ale i socialním a kulturním, řízeným čistě křesťanským duchem.

Názvy ptáků z Moravského Valašska.

Podává **Josef Talský**, professor v Novém Jičíně.

Zabývaje se pozorováním a študováním ptactva moravského, přihlížel jsem vždy k tomu, abych co možná nejvíce poznal názvy ptáků v lidu běžné. Za tím účelem vyhledával a takořka vyslýchal jsem všude, kamkoliv jsem ve vlasti naší zavítal, lesníky, hajné, ptáčníky a všeliké jiné osoby, o nichž mi řečeno, že si ptactva našeho všímají a je jak tak znáti mohou. Rozumí se samo sebou, že hlavní zřetel svůj obrátil jsem k oné krajině, poblíže které v povolání svém drahně let trávím, totiž k Moravskému Valašsku. A hle, snad by se mi kde jinde sotva bylo poštěstilo více národních jmen ptactva sebrati, nežli právě v zákoutí tomto. Vždyť se náš jazyk mateřský, jak dr. J. N. Novák v I. čísle „Sborníku muzejní společnosti ve Valašském Meziříčí" trefně píše, uchýlil ve své původní čistotě a ryzosti do úbočí a raztok horských, tam zaznívá v nízkých chatrčích z úst prostého lidu venkovského dosud v podobě své dávné, dechem cizoty nezkalené. Tam, dodávám k slovům těm, má obyvatelstvo pro přírodu a tudíž i pro ptactvo, jak jsem nejednou sám se přesvědčil, mnohem více smyslu, nežli obyvatelstvo žirných rovin našich.

Avšak, kdo se již kdy pokusil sbírati mezi obecným, byť i sebe čilejším a hodnějším lidem material ku jakýmkoliv vědeckým účelům, ten přisvědčí mi zajisté, že práce to nikoliv tak snadná, jak by se zdálo. Kolik bídných, začazených chatrčí prolezti jsem musil, chtěl-li jsem seznati a vyslechnouti znalce své! A co rozličných „strýců" přemluviti a získati mi bylo, kteří, dostavivše se konečně opatrně do obydlí mého, s obdivem pohlíželi na množství vycpaného „pernactva" (jak se nejeden krásně vyjádřil), a ani pochopiti nechtěli, že bych já, jenž prý všecky ptáky nejlépe znám, teprvé od nich dověděti se chtěl, jak se který jmenuje! Mnohý nedůvěřivý ptáčník, snad ze strachu, aby se neprozradil a pro zapovězené chytání ptactva do trestu nepřišel, zkrátka mě odbyl, řka, že on žádných ptáků ani nezná! —

Nuže, těch a podobných těžkostí ještě více překonav, podávám pracně dobytý výsledek badání svého u veřejnosť a doufám, že některé znova na světlo přivedené názvy tuzemských ptáků i v širších kruzích uznání dojdou. Většina jich týká se, jak laskavý čtenář sezná, ptactva zpěvného, což ani jináče býti nemůže, jelikož obecný lid právě s ptactvem tímto nejčastěji se setkává. Ku každému názvu připojil jsem místo, odkud pochází, aniž z toho následuje, že by se dotyčného jména výhradně tam a nikde jinde neužívalo.

Nejdůležitější místa, jichž jména skráceně uvádím, jsou následující: 1. *Loučka* (Lč.), vesnice půl hodiny na západ od Nového Jičína. — 2. *Veřovice* (Vř.), vesnice pod Javorníkem, nedaleko města Frenštátu. — 3. *Štramberk* (Štr.), známé město poblíže hory „Kotouče". — 4. *Zubří* (Zbř.), vesnice u Rožnova. — 5. *Rožnov* (Rž.), pod Radhoštěm. — 6. *Hukvaldy* (Hk.), vesnice horská, severně od Frenštátu. — 7. *Bezkydy* (Bzk.), zejmena část mezi Frenštátem, Salajkou a Baraním, na uherské hranici, již jsem roku 1881. procestoval.[1])

Řád I. Ptactvo dravé. Rapaces 1. *Káně lesní. Buteo vulgaris*, Bechst. Káňa (Všeob.) Taktéž nazývá lid i — 2. *Káně rousňáka. Archibuteo lagopus*, Brünn. — 3. *Poštolka obecná. Cerchneis tinnuncula*, Linn. Myšák (Lč.), postůlka (Vř.), počtůvka (Rž. Zbř.). — 4. *Jestřáb. Astur palumbarius*, Linn. Jastřáb. (Po celém mor. Valašsku.) — 5. *Výr. Bubo maximus*, Sibb. Kuba (Štr.) — 6. *Sýc obecný. Athene noctua*, Retz. Kuvík, kobík, čuík (Lč.), čuvík (Vř.), ťuíček (Rž. Zbř.). Dle křiku, jakým sůvka tato v noční době pověrčivý lid strašívá.

Řád II. Lezouni. Scansores. 7. *Žluna zelená. Gecinus viridis*, Linn. Žuna (Všeob.), žuna zelená (Bzk.) — 8. *Datel černý. Dryocopus martius*, Linn. Černá žuna (Vř. Zbř. Rž.) — 9. *Datel velký. Picus major*, Linn. Datěl (Rž.), dětěl (Zbř.) — 10. *Krutihlav. Junx torquilla*, Linn. Vijohlav (Zbř.), vijihlav, malá žunka (Hk.), kvikač (Štr.). Názvu „kvikač" dostalo se krutihlavu následkem kvikavého křiku, jímž na jaře, jakmile se k nám ze svého zimního pobytu navrátil, pozornosť na se obrací. Lid v okolí Rožnovském, slyše krutihlavův křik (bývá to obyčejně v druhé polovici dubna), jejž asi slabikami: „*ký, ký, ký* . . ." naznačiti lze, rozumí mu v ten smysl, jakoby pták ten rolníka pobízel, aby s jarní setbou započal, poněvadž již největší čas jest. Proto prý na něho doléhá, volaje co mu hrdlo stačí: „*sej, sej, sej* . . .!" — 11. *Kukačka. Cuculus canorus*, Linn. Kukučka (Rž. Zbř.)

Řád III. Ptactvo křikavé. Volucres. 12. *Lelek. Caprimulgus europ.*, Linn. Lulek (Vř.), sivá sluka (Rž.) Poslednějšího názvu dostalo se nočnímu ptáku tomuto asi z té příčiny, poněvadž, jsa celkem peří sivého (šedého), touže dobou na podzim se stěhuje, kdy sluka lesní, a jako ona přes den v lese na zemi v trávě odpočívaje člověku, když se k němu přiblíží, náhle (jako sluka), téměř pod nohama vyletá. — 13. *Rorýs. Cypselus apus*, Linn. Kosák (Lč.), — dle tvaru dlouhých ostrých, jako kosa, křídel: kosíř (Rž. Zbř.), z téže příčiny; klepač (Štr.), snad dle podoby kladívka, jímž pokrývači břidlice na střechách přibíjejí a jemuž se rorýs, když lítá, dosti podobá; muřina (Hk.), od jména „*mur*", tolik co zeď, očividně dle polského názvu téhož ptáka „*jerzyk murowy*" (Jarocki), neb „*murzynek*" (náz. ob.[2]). Jak známo zdržuje se totiž a hnízdí rorýs nejraději na vysokých zdech, zvláště na zříceninách. — 14. *Mandelík. Coracias garrula*, Linn. Mandlík (Rž.), sedává rád na obilní mandele, číhaje odtud na hmyz, potravu svou. — 15. *Ledňáček. Alcedo ispida*, Linn. Rybář (Všeob.); rybář modrý (Rž.)

Řád IV. Ptactvo zpěvavé. Oscines. 16. *Střízlíček. Troglodytes parvulus*, Linn. Stříž (Zbř.); číž (Lč.); plotníček, plotňáček (Vř.).

[1]) Viz: „Eine ornithologische Excursion in die Bezkyden". Neutitschein, 1882.
[2]) Viz: „Muzeum imiena Dzieduszyckich we Lwowie." Lwow, 1880.

— 17. *Šoupálek. Certhia familiaris*, Linn. Dřevolazník (Bzk.); koruňčák (Rž.), protože, vyhledávaje svou potravu, až do výše stromů, do „*korun*“ nezřídka se vyšplhá; šplhánek (Zbř.); špilhoš (Štr.) — 18. *Brhlík. Sitta europaea*, Linn. Brhel (Všeob.). — 19. *Sýkora obecná. Parus major*, Linn. Hrubá sýkora (Rž.), tolik co velká; kunorza (Zbř.), srovnej české: „*koňadra*“; tlustá sýkora (Štr.) — 20. *Modřinka. Parus coeruleus*, Linn. Modrá sýkora (Zbř., Štr.); psí sýkora (Hk.). — 21. *Uhelníček. Parus ater*, Linn. Babuška (Rž.); chudá sýkora (Štr.), tolik co hubená, malá. — 22. *Parukářka. Parus cristatus*, Linn. Drdoluška (Zbř.), drdol čili chocholka; sýkora s drdolkem (Štr.) — 23. *Mlynářík. Acredula caudata*, Linn. Sýkora s dlúhým ocasem (Lč.); babuša (Štr.); fajfíčka (Zbř.). Možná že lid, malinké ptáče to s nepatrným tílkem a pozdvihnutým, dlouhým ocáskem porovnává s dýmčičkou s troubelkem; kocúrek (Hk.), peří má arciť jemné, dlouhé, husté, jako vlnu a po větvičkách zajisté dovedněji leze, než kterýkoliv skutečný kocourek. — 24. *Skřivan polní. Alauda arvensis*, Linn. Škrobánek (Lč. Zbř.) Valaši, slyšíce skřivana polního na jaře zpívati, těší se, „že již ten škrobánek škrobe (pěje), že předce to vesno budě“; — škovránek (Hk.). — 25. *Chocholouš. Galerida cristata*, Linn. Blatní škrobánek (Lč.); kotulka (Vř.); drdoluška (Zbř.) — 26. *Skřivan lesní. Lullula arborea*, Linn. Kotrla (Zbř.); noční kotrlka (Rž.); liluška (Bzk.), dle líbezného zpěvu, v němž zvuky „*lulu*“ častěji se ozývají.

27. *Linduška vodní. Anthus aquaticus*, Bechst. Haferník. Ve vlasti naší vyskytuje se linduška vodní velmi pořídku. Zdržujíc se přes léto na vysokých horách, objevuje se toliko na podzim, někdy i za mírné zimy po různu na rovinách a není tudíž všeobecně ani známa. V severovýchodní Moravě nachází se a hnízdí co rok na temenech nejvyšších hor Bezkydských. Zejmena pozoroval jsem lindušku vodní vícekráte na vrcholku *Javorníka* (914 metrů nad hl. mořsk.), známé hory poblíže Frenštátu, a setkal jsem se tam jednoho dne s člověkem obstárlým, snad jediným v celém okolí, který ptáčka tohoto znal. Arciť byl to jen chudý Valach z rozptýlené po horách vesnice Trojanovic, jenž přes léto sám a sám na Javorníku kámen lámal. Nemaje nikoho, s kým by v době odpočinku promluvil, bavil se *s ptactvem*, kolem lomu poletujícím. A vida některé ptáčky i na zem se spouštěti, a dle jeho mínění *borůvky* (Vaccinium Myrtillus), zde však nejinak než „*hafery*“ zvané, sbírati, nezůstal ani chvíli na rozpacích, žeby ptáci tito jinak jmenovati se mohli, nežli „*haferníci*“. A tak, tázán jsa, co to tu za ptáci se zdržují, sdělil mi název ten. Za takových okolností neostýchám se ani já uvésti zde neobyčejné jméno toto, aniž bych se snad domníval, že by stejné ceny s výše uvedeným jménem zajímavé lindušky vodní míti mohlo. Chci jen ukázati, jak sobě prostý lid valašský ptactva všímá a kterak důvtipným je.

28. *Linduška lesní. Anthus arboreus*, Linn. Špica (Zbř.), jelikož ráda na nejvyšších vrcholcích stromů, na „*špici*“, sedává a pěje: — trávníček (Štr.), poněvadž ze svého vyvýšeného stanoviště po chvílích povlovně dolů, až na zelený trávníček se spouštívá. — 29. *Linduška luční. Anthus pratensis*, Linn. Zelový pták (Rž.). Linduška tato vyhledává pravidelně na podzim pole, ponejvíce zelniska. — 30. *Konipas bílý. Motacilla alba*, Linn. Pliska (Rž., Hk.); bliska (Vř.); sivá

pliska (Lč.). — 31. *Konipas horní. Mot. sulfurea*, Linn. Lesní pliska (Rž.), zdržuje se při horských potocích, tedy zhusta v lesích; koňská pliska (Zbř.). — 32. *Skorec. Cinclus aquaticus*. Linn. Vodní kos. vodnář (Vř.); vodní špak (Hk.), z polského, tolik co „*špaček*"; rybář. černý rybář (Bzk.). Žije výhradně u horských potoků a bystřin, živě se rybkami a vodním hmyzem. — 33. *Kos obecný. Merula vulg.*, Leach. Černý drozd (Rž. Zbř.); Kosovec, skosek (Vř.).

(Dokončení.)

Naše vyšívané ornamenty národní jsou původní.

Podává Vlasta Havelková.

I.

Nyní se již neodpírá nikde, že moravské vyšívání naše neobyčejně vzácné jest, že má cenu velikou jak v ornamentálním tak v technickém provedení svém. Ornamenty moravské i od cizích znalců staví se po bok klasických ornamentů a ony zajisté důstojného toho místa zasluhují plnou měrou; nebo ta okolnosť, že ornamenty naše jen z rukou prostých žen, tedy z národa samého pošly, kdežto ornamenty klasické skrze umělce vypěstovány a zdokonaleny byly, skvostům našim jenom ceny přidává.

Avšak jak by naši odpůrcové národní mohli dopustiti, že my Slované v tomto odvětví kulturním jsme nad nimi? Když nemohou již upříti výtečnosť, upírají nám aspoň původnosť a tvrdí, že v našem vyšívání viděti jest vliv kultury cizí, zvláště řecké, egyptské, perské, arabské a Bůh ví jaké.

Tomu arci snad nikdo nebude se diviti, že tak se děje, že odpůrcové naši vynasnažují se, aby seslabili účinek, který naše ornamenty na pozorovatele činí: vždyť osočování takovému se strany té dosti jsme již uvykli; ale litovati musíme zajisté, že též někteří naši lidé v této věci nevědí si rady a tvrdí totéž, co odpůrcové oni, ač tomu sami v hloubi srdce jistotně nevěří a věřiti ani nemohou; jestiť původnosť našich ornamentů příliš patrnou.

Jeden z hlavních důkazů, o něž se odpůrcové naši opírají při tvrzení svém, že řecké ornamenty ve vyšívání moravském se nacházejí, jest hvězda prý řecká; avšak jak jsem ukázala v předešlém pojednání (Časopis č. VIII. str. 170.) svém, povstala osmicípá hvězda ta u nás najisto z ornamentovaného ocasového peří kohoutího. Tak tedy hlavní tato opora našich odpůrců se v nivec rozpadává.

Jiná námitka jejich proti původnosti našeho vyšívání jest, že se v něm vyskytuje meandr a meandr prý jest řeckým. Arci jméno meander jest řecké a Řekové vzali jméno to od řeky Meandru v Malé Aziji, kterážto řeka zvláště klikatým tokem teče; ale ornament meandrový sám (viz vyobr. na str. 79. č. 6.) dokonce není výhradně řeckým; nebo tak jako ona osmicípá hvězda mezi Slovany se nachází jako ornament zcela původní, tak také meandr docela přirozeně z vlnice u nás a sice ve vyšívání se vytvořil, což dokazují vývody následující.

Že vlnice neboli čára vlnitá prastarým ornamentem slovanským jest, neupírají ani ti, kteří by nám nejraději vše upřeli, co by jen poněkud kulturní spůsobilosť dávných předků našich dotvrzovalo. Vlnice nachází se téměř na každé slovanské nádobě (viz Časop. č. IX. str. 29.) pravěké,

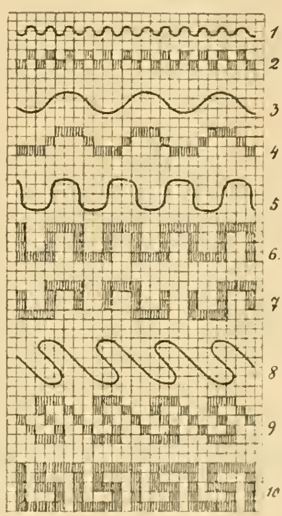
která na kole hrnčířském byla vykroužena, a posud hrnčíři naši tento ornament si libují. Vlnici každé dítě proutkem snadno v písku, ve sněhu, ve blátě nebo v prachu nakreslí, nakreslí spíše zajisté než rovnou čáru, která vyžaduje již větší cvičenosti, má-li býti dokonalou. Proto můžeme právem předpokládati, že u nás vlnice zajisté také záhy ve vyšívání upotřebeno bylo.

Ale, jak známo, ve vyšívání velmi často ornamenty z oblouků složené se přeměňují ve formy rohaté, zvláště tehdy, když vyšívání podle nitěné osnovy hrubého plátna se řídí a když se vyšívá tak zvaným křížkovým stehem nebo na podkladu síťovém. Takto docela přirozeně drobná vlnice (na vyob. str. této č. 1.) ve vyšívání přeměnila se ve dvě rovnoběžné střídavé řady tak zvaných „kostek“ neboli „křížků“ (viz tamtéž č. 2.), které co ornament zvláště na hanáckém a slovenském vyšívání se nacházejí. Tato „kostkovaná cesta“ (řada) není sice pravý meandr; ale když z daleka na ni se díváme, skutečným meandrem aspoň býti se zdá.

Z ploché vlnice (tamtéž č. 3.) při jistém druhu stehů vyšívacích sám sebou povstal meandrovitý (č. 4.) ornament, který skoro na každém límci, na každé zástěrce slovácké pode jménem „mrštěnky“ či půlmrštěnky vyšit bývá.

Rovněž pak z čáry, složené z vysokých vln (tamtéž č. 5.) sám sebou při křížkovém vyšívání nebo všude tam, kde vyšívačka podle rovnoběžných a křižujících se nití plátna vyšívala, utvořil se jednoduchý meandr pravý (viz č. 6.), který ve slováckém vyšívání, zvláště na kútních plachtách a límcích a pak na vyšívání síťkovém (guipuru) z Valašska se vyskytuje pode jménem „cesta lomená“ nebo „sekáčová cesta“.

Z meandru potom se utvořil tak zvaný „sekáč“ a sice tím, že při jednoduchém meandru část vodorovná střídavě byla vynechána. Na ten způsob vznikl ornament sekáčový, jako viděti na našem obrázku čís. 7. Tento sekáčový ornament přichází v národním našem vyšívání velmi často a zvláště Slováci si jej velmi libují. A nejenom podobu sekáče, ale i střídavé seřadění sekáčů proti sobě, jak tuto (č. 7.) vidíme, přečasto vyšívají Slověnky zvláště na límcích, na obojcích a šatkách, což patrně dokazuje, že sekáč skutečně z meandru se vytvořil. Vůbec hvězda a sekáč nacházejí se u všech Slovanů jakožto zvláště oblíbený ornament.

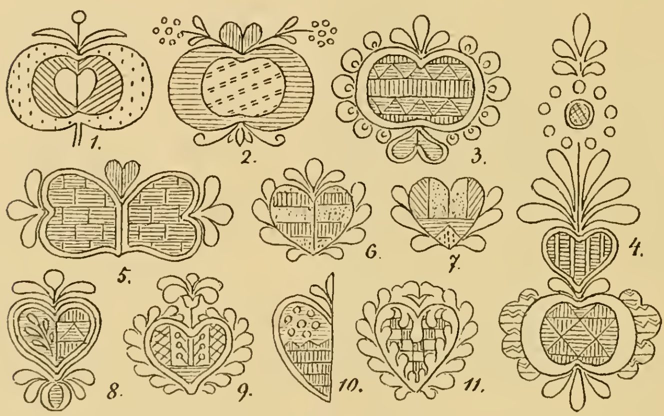
Znázornění, kterak z čáry vlnité (1., 3., 5., 8. a 9.) ve vyšívání moravském vyvinuly se různé ornamenty geometrické, jako jsou: křížky (2.), — mrštěnka čili půlmrštěnky (4.), — sekáčová neboli lomená cesta neboli meandr jednoduchý (6.), — ornament sekáčový (7.) — a meandr lomený (10.)

Z vlnice šikmo stlačené (č. 8.) vyšíváním křížkovým vytvořil se meandrovitý ornament (č. 9.), který taktéž ve slováckém vyšívání velmi zhusta se vyskytuje. A tím, že se v tomto pásovitém ornamentě všecky šikmé rysy nahradily vodorovnými a kolmými částmi, povstal složitější meandr lomený (č. 10.), který však v našem vyšívání velmi vzácným jest.

Složitějších pak meandrů vůbec ve vyšívání našem není. A to právě také jest důležitým důkazem, že meandr jednoduchý v našem vyšívání

od Řeků nepochází: nebo byly by jinak naše dovedné vyšívačky, kterým jak patrno, žádný ornament nebyl příliš nesnadným, vyšívaly i ostatní složitější meandry řecké, jež jsou zajisté ještě pěknější než meandr jednoduchý. Meandr také na ozdobných vajíčkách velikonočních velmi často u nás se maluje.

Jiná námitka proti původnosti našeho vyšívání jest, že prý tak zvané jablíčko, které přečasto v moravském a ve slovanském vyšívání vůbec shledáváme, jest vlastně jablkem granátovým, což prý svědčí o orientalském původu ornamentu toho. Však já myslím, že jest věcí přirozenější a důstojnější, když předpokládáme, že prababičky naše při vyšívání vzory své z nejbližšího okolí a to hlavně z přírody si vybíraly, jako dosud ještě činí. Tak jako nyní, ani druhdy nechodily teprvé k jinému národu vypůjčiti ornament ku vyšívání. Našemu lidu a Slovanům vůbec toho dokonce nebylo potřebí, aby v cizině vkusu hledali; lid slovanský nevedl válek, byl mírumilovným a našel tudíž dosti času, aby se kulturně zdokonalil sám sebou, sám ze sebe, tak jako každá rostlina silou vlastní, tvůrcem do ní vloženou, dospěje ku květu, má-li jen k tomu času a klidu dostatečně. Jiní, výbojní národové, kteří celá staletí mnohdy zbytečným surovým válčením a pustošením promárnili a tak ve vzdělanosti daleko za naším národem pozadu zůstali, ti arci museli pak mnoho vypůjčovati a učiti se od jiných národů vzdělanějších, od Slovanů, Řeků a j., aby se jim poněkud vyrovnali.

Jablíčka a srdéčka z národního vyšívání moravského. — Č. 1. jablíčko, v němž ještě viděti uvnitř jadérka; — Č. 2., 3., 4. a 5. jablíčka, při nichž jadýrek již použito jest za ozdoby zevnější; — č. 6. jadýrka jablková v podobě samostatného ornamentu, tak zvaného srdéčka; — č. 7., 8., 9., 10 a 11. znenáhlý, postupný vývoj ornamentu srdéčkového.

Kdo pilně prostudoval vyšívání moravské a sledoval jablíčkový ornament v celém jeho vývoji, naprosto nemůže tvrditi, že granátové jablko to jest, co lid moravský vyšívá. Jak známo, jest podoba rozpůleného jablíčka (vyobr. na str. této č. 1.—5.) v našem vyšívání ustálená a jenom jedna, totiž podoba našeho zdejšího jablka stromového.

Jablíčkový ornament moravský bývá též tak určitý, stereotypní, že pozná jej každý na první pohled, čímž tedy předkem již jest vyloučena možnosť, že by v našem vyšívání byla jablíčka dvoje, naše obyčejné domácí a granátové cizí. Arci provedení ornamentální jablíčka našeho jest steré; ale proto přece všude základní, charakterní rysy jeho zůstávají docela zřejmé.

Pohleďneme na nákres str. této č. 1., kde vyobrazeno takové jablíčko z kútní plachty slovácké. Tu přece nemůže býti pochybnosti, že to oby-

čejné naše jablíčko; vždyť mimo jiné znaky viděti tu zcela zřetelně jaderník a obsažená v něm jádra, kdežto granátové jablko docela jinačí formu má a uvnitř pak chová několik tisíc jadýrek docela drobounkých.

Tamtéž na obr. č. 2. není sice jader uvnitř jablka: však tam jader použito v podobě malého srdečka za korunku, jakož zase na obr. č. 3. jádra v téže podobě dole přivěšena jsou. Oba vzorečky vzaty jsou z límečků hanáckých. Podobně často na límcích hanáckých nacházíme obě polovice rozpůleného jablíčka vedle sebe (viz č. 5.) vyšité; i tu jádra jsou pak vyňata a ornamentu za korunku slouží. Příbuzným způsobem vidíme na vyobr. č. 4. jablíčko ornamentované; dvě jádra jsou tu scelena v podobu srdéčka, ze kterého výše květ jablíčkový vyrůstá.

A takových příkladů, z nichž patrno, že jádra buď v jablíčku samém, buď při něm jsou vyšita, v našem vyšívání jest na sta, ba na tisíce, což opět důkazem nezvratným, že jest to naše obyčejné jablko stromové a ne granátové, které takových jader nemá.

Nejlépe postup ornamentu jablíčkového ve vyšívání hanáckém dá se stopovati; nebo díky konservativní povaze Hanáků zachovaly se u nich i tenkráte ještě původní jednoduché formy ornamentální, když bylo tu již též ornamentů dokonalých, velmi složitých.

Jiným nepřímým důkazem, že ve vyšívání našem není granátového jablka, jest ta okolnosť, že žádný ornament není u nás oblíbenějším a častějším, než-li srdéčko, kteréžto srdéčko patrně nic jiného není než spojená dvě jádra stromového jablíčka. Poznáváme to zřetelně, porovnáme-li*) dotyčné části obrázků na str. 80. č. 1., 6., 7., 8. a jiných.

Na vyobr. č. 6. jsou ještě zjevná dvě jádra vedle sebe umístěná: na vyobr. č. 7. počíná se zdobením vnitřní plochy jader a zakrýváním prostřední rozdělovací čáry tvar jader již tratiti; kdežto při č. 8., 9., 10. a 11. již zcela zvláštní, samostatný ornament srdečkový se vytvořil.

Snad od té doby, co srdéčko se stalo samostatným ornamentem ve vyšívání, vynecháván pak jaderník při jablíčku častěji a nahražován rozličným geometrickým vyplňováním, jako ukazují nám vzorky č. 3., 4. a 5.

Nehledejme tedy cizoty, kde jí nebylo a není. Tak vše vysvětlí se pak přirozeně a také nejsnadněji

---

Čelnější památky moravské z doby kovové.

Uvádí **J. Havelka**, gym. professor v Olomouci.

II.

Nedaleko Adamova na Brněnsku, v tak zvaném údolí Jozefovském, na temeni svém lesem jsouc korunována, vystupuje do výše asi 40 m. impozantní stěna skalní téměř kolmá a bílá, která obecně „B ý č í s k a l o u“

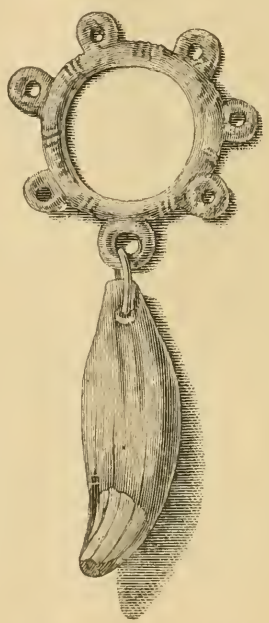
*) Slováci mají vzorečky, které se zovou „na halúzku“ a kde zřejmě na větvici srdečko se nachází, což k tomu poukazuje, že srdéčko ve vyšívání není snad ornamentované srdce lidské, nýbrž že jsou to ornamentovaná jadérka ze stromových jablek našich. — Za dětských let slýchávala jsem často z úst své chůvy popěvek následující: Byla jedna panenka, v té panence jablíčko, v t o m j a b l í č k u s r d é č k o. — Lid také na mnohých stranách u nás jmenuje obyčejně jaderník jablka srdéčkem, jakož vůbec střed něčeho srdcem sluje a říká se k. p. srdečko v zelí, v salátě, — v srdci lesa a p. — Známo také, že „jádro“ ve mnohých rčeních totožný význam má jako „srdce“ i jako „střed“.

se zove. I jeskyně, vápencové skalisko toto pronikající, do níž na úpatí stěny dva prostranné otvory vedou, jménem tímto se označuje, a to jest ona sluje, která archaeologickými nálezy v ní učiněnými v celé Evropě stala se známou a památnou.

Jeskyně Býčí skála postrádá všelikých rozvětvených chodeb pobočních, jest to téměř jedna jediná, všude dosti pohodlná a schůdná sluje, mající[1]) délku 363 m. Celkový směr její jest od jihozápadu ku severovýchodu. Pro snadnou přístupnosť a bezpečnosť svou bývala Býčí skála ode dávna cílem výletníků mnohých a to tím více, an lid okolní sluji tu ozdobil celým věncem pověr a pověstí snad prastarých.

Tak ode dávna mezi lidem bylo vykládáno, že v Býčí skále[2]) nesmírné poklady jsou zahrabány, že noční dobou přečasto zaznívají odtud výkřiky žalostné, že viděti tu někdy za nočního šera celé průvody duchů, kterak se slávou a okázalostí z jeskyně vycházejí a zase do ní se vracejí. Pověsť dále dí, že obývají v jeskyni té jacísi šotkové, hlídající ony poklady dnem i nocí, že o půl noci vždy uvnitř jeskyně kostlivci zuřivě se prohánějí a že běda člověku, koho by tam zastali. Ze svévole jednou prý tam dva mladíci přenocovali; avšak ráno neživí jsou nalezeni.

Co jména sluje té se týče, praví lid, že prý kdysi prchající býk s temene skály dolů spadl, nohy si polámal a na polo zabil, odkudž prý skalisku přidáno jméno „Býčí skála“.

Závěsný amulet sestávající z bronzového kroužku a medvědího zubu. (½).

Než nepodobá se pravdě, že by událosť tak nepatrná byla stačila, by trvalé a daleko široko známé jméno místní se vytvořilo; sáháť podle všeho název „Býčí skála“ až do dob pravěkých a souvisí nepochybně s modloslužbou pohanskou.

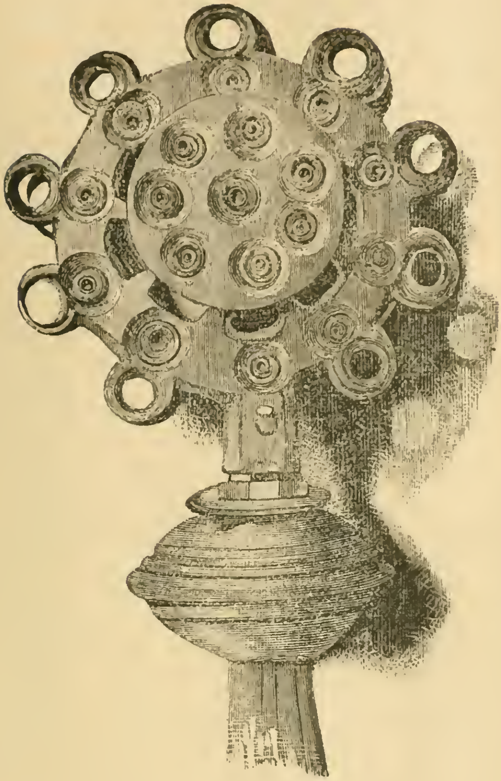
Ovšem nápadno, že jméno „Býčí skála“ u starších spisovatelů našich se nevyskytuje, ačkoliv mnozí z nich o památné sluji se zmiňují. Tak píše o ní Martin Vigsius, že více za peleš loupežnickou se hodí než-li na pohřbívání zemřelých, že snad nějací jeskyňáci druhdy v ní bydlívali nebo uprchlíci za dob válečných útulku tam hledali. Také o tom Vigsius se zmiňuje, že člověk shrben toliko otvorem dovnitř může projíti, že však potom jeskyně hned jest velmi prostrannou a dále, že v jeskyni prý jest zakopáno mnoho kostí lidských a kovových předmětů, které on Švédům připisuje. — J. F. Hertod zase dí, že vchod do jeskyně vodou bývá zatopen a že jenom tehdy do ní lze proniknouti, když voda zamrzne. Délku chodby arci Hertod přehání, udávaje, že obnáší celé půl míle. — Pešina z Čechorodu[3]) vykládá, že se tam obrovské hnáty dračí našly z dob

[1]) Dr. M. Kříž, o některých jeskyních na Moravě. Str. 88.

[2]) Dr. J. Wankel, Bilder aus der mähr. Sweiz und ihrer Vergangenheit. Ve Vídni, 1882. Str. 370. a násl. — Ze spisu toho čerpána tuto téměř všecka látka.

[3]) Pešina z Č. (nar. r. 1629.), Prodromus Moravografie z r. 1663.

Starožitnosti nalezené v Býčí skále u Adamova. Tab. III.

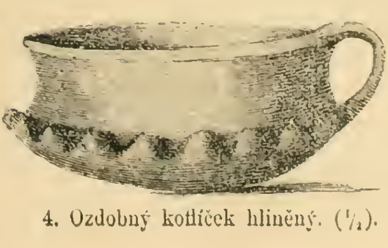
1. Bronzové žezlo. Skutečná velikosť.

2. Železný meč s částmi bývalé pochvy. ($^1/_3$).

3. Hliněná nádobka. ($^1/_2$).

4. Ozdobný kotlíček hliněný. ($^1/_4$).

5. Popelnice hliněná s příklopem. ($^1/_3$).

předpotopních. — J. Wolný[4]) uvádí již častěji jméno „Býčí skála" a vzmiňuje se o lidové jakési pověsti, dle níž prý sluje druhdy bývala chrámem pohanského bůžka, snad prý Svantovíta nebo Vitislava. V pozdějších pak spisech jiných již napořád jméno „Býčí skála" se vyskytuje.

Hertodova vzmínka o někdejší nepřístupnosti „Býčí skály zakládá se na pravdě; až do konce předešlého století skutečně dosti těžko bylo dostati se dovnitř, jeden vchod byl příliš vysoko a druhý často vodou zamezován, až pak kníže A. z Lichtensteinu poslednější otvor rozšířiti a opodál zcela nový a pohodlný vylámati dal. Od té doby vejíti se mohlo do jeskyně beze všech obtíží i bývalo a bývá tu za letní doby turistů mnoho každoročně, kteří s obdivem prohlížejí si velebné, velkolepé prostory jeskyně, jež zatím epochálními nálezy p. dra. J. Wankla stala se světoznámou.

Vlastně náhoda pouhá to byla, která badatele našeho upozornila na místo toto přepamátné. Již v letech čtyřicátých tohoto století pracovníci, dobývající v Býčí skále z mocné naplaveniny písek křemenný pro blízké hutě Lichtensteinské, nacházeli tu sice mnoho drobných památek pravěkých, jako střepy nádob hliněných, plíšky různé, malé předměty bronzové, kosti a j.: avšak poněvadž tu nikoho nebylo, kdo by na velikou cenu nálezů těch byl upozornil, zůstaly buď pohozeny buď beze stopy se ztratily. — Roku 1869. pak o prázdninách navštívili Býčí skálu dva studující, jistý medik Felkel a jeho příbuzný. Ti hrabajíce se ve hromadách štěrku, jenž po oněch hutních pracovnících při vchodu do jeskyně zůstal nakupen, našli tu znenadání bronzovou sochu býka[5]) podoby neobyčejné, zdélí 10 cm. a vysokou 11 cm. Soška nalezala prý se ve hliněné nádobě podoby pumovité a byla kolkolem spáleným a namnoze spečeným prosem obalena. Celá soška připevněna byla prý na jakési kovové desce barvy bělavé, snad ze stříbra pozůstávající. Oba studující řečení bydleli tehdy u p. dra. A Schütze, majitele továrny na jemné hliněné zboží v Olomučanech. Vrátivše se od Býčí skály do Olomučan jali se nalezenou bronzovou sošku čistiti, při čemž však — nebo již dříve — spodní deska kovová se odlomila a s ní zároveň spodní části tří noh, kteréžto úlomky pak se ztratily.

I tento zajímavý nález byl by zůstal bez dalšího povšimnutí, kdyby tři leta později (r. 1872.) p. dr. Schütz před p. drm. Wanklem o něm mimochodem se nebyl vzmínil. Dr. Wankel ihned písemně obrátil se k p. Felklovi s tou prosbou, aby mu nalezeného býčka bronzového přenechal, což tento učinil velmi ochotně. Avšak, jak již podotknuto, scházely sošce tři nohy z veliké části jakož i pravé ucho a pravý roh byly již ulomeny.

(Pokračování.)

Dopisy.

Z Nov. Jičína. (Nález bronzů a mincí u Police. Podává prof. K. J. Maška.) Před krátkou dobou přinesly časopisy zprávu o znamenitých prý předmětech bronzových, zejména nádobách a mincích, jakož i o starých mincích stříbrných, jež prý vesměs u Police při Val. Meziříčí byly nalezeny. Téměř zároveň byl jsem o obou těchto nálezích také sl. četnickým velitelstvím v N. Jičíně uvědoměn a proto jsem nemeškal a psal o tom téhož dne ještě kustodu muzejního spolku p. dru. Wanklovi

[4]) J. Wolný, die Markgrafschaft Mähren, II. 2. str. 332. a j.

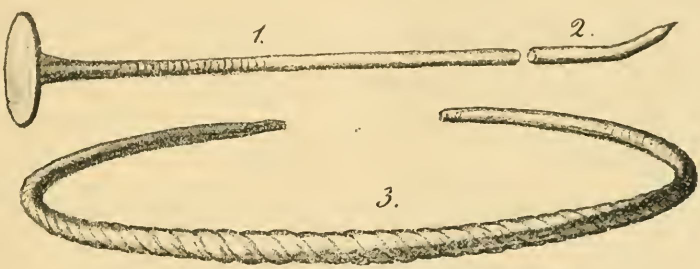
[5]) Dr. J. Wankel, der Bronze-Stier aus der Býčí skála-Höhle. S obrázkem. Ve Vídni, 1877.

v Olomouci. Dr. Wankel mne na to žádal, abych nákladem muz. spolku na místo nálezu dojel, všecky okolnosti vyšetřil a nalezené předměty pro vlastenské muzeum v Olomouci získati hleděl. Milerád jsem vyhověl této žádosti a podávám tu zprávu o výsledku cesty své. Ještě před odjezdem došla mne zpráva c. k. okresního hejtmanství ve V Meziříčí, že veškeré předměty, původně na hejtmanství uložené, byly odevzdány řediteli umělecko-průmyslové školy p. Fr. Rosmaělovi tamtéž, jenž jako dopisovatel c. k. ústř. komise pro vypátrání a zachování památek uměleckých a historických ve Vídni této komisi nález oznámil. Přišed tedy dne 13. května do Val. Meziříčí, odebral jsem se k p. řed. Rosmaělovi, jenž mi ochotně nalezené věci ukázal a ihned, schválení ústřední komise předpokládaje, pro vlasten. muzeum v Olomouci odevzdal. Seznal jsem, že zprávy v časopisech denních uveřejněné jen z části zakládaly se na pravdě; neboť ani nádob ani mincí bronzových tu nebylo, nýbrž pouze úlomky porouchaných kruhů a jehlice, střípky hliněné a spálené kostky z doby pravěké, mimo to pak mince stříbrné z doby novější a na jiném místě než bronzy nalezené. Zároveň jsem se dověděl, že den před mým příchodem p. ředitel gymnasialní Al. Kaplan a vel. p. prof. Ed. Domluvil v Polici byli za účelem ohledání naleziště. Pánové tito sdělili se mnou zkušenosti své a já odejel jsem ve společnosti p. prof. Domluvila a strážmistra četníků p. Fr. Klaubaufa, jemuž přední zásluha o vypátrání obou nálezů přísluší, do Police. Ves tato, souvisící se sousední vesnicí Vrchovem, s níž skutečně jeden celek i jednu katastrální obec tvoří, leží asi 8 km. na západ od Val. Meziříčí, bokem okresní silnice do Bystřice pod H. vedoucí. Rozprostírá se na jihovýchodním svahu nevelké vyvýšeniny, jejíž nejvyšší místo na severním konci obce, povětrňákem jsouc naznačeno, překrásnou vyhlídku na poříčí Bečvy a zejmena na prastaré město Kelč s Posvátnem poskytuje. Lid zove okolní trať „z á p o u š t í“, kdežto na protějším, jihozápadním konci dědiny, mnohem níže ležícím, úrodné role na „nivě“ se rozprostírají. Název tento zachoval se pouze v lidu, v katastru má tato trať („niva“) jmeno novější, totiž „lipůvky“. Tam na „nivě“ našel v dubnu t. r. rolník, p. Jos. Svoboda, oraje poněkud hlouběji než obyčejně, na svém poli, sotva 300 kroků od dědiny vzdáleném, rozličné předměty bronzové. Ležely dle udání nálezce v nádobě hliněné, jež oráním se rozbila. Jelikož nikdo významu a důležitosti nálezu učiněného neznal, roztrousily se vyorané věci po dědině a byly by snad úplně přišly v zapomenutí, kdyby náhoda nebyla je tomuto osudu vyrvala. Za několik dní po nálezu dověděl se totiž o něm také starosta vrchovský, p. J. Hradil při řeči o druhém pozdějším nálezu stříbrných peněz a tento vyprávěl o něm opět strážmistrovi četníků p. Fr Klaubaufovi z V. Meziříčí, jenž ihned po nalezených předmětech se vyptával a obdržev část jich, na hejtmanství oznámení učinil a věci tam odevzdal. Při své návštěvě v Polici nabyl jsem přesvědčení, že část nálezu ještě mezi obyvateli se nachází, jakož i že mnohý předmět z neznalosti přišel už úplně na zmar. Kromě tří úlomků, jež mi byly laskavostí p. Hradilovou odevzdány, nemohl jsem se však ničeho více dopíditi. — Pole p. Svobodovo, kde bronzy objeveny, nevyniká ani polohou ani nějakou jinou vlastností zevnější, z níž bychom mohli na pravěké památky souditi. Pátral jsem hlavně po žárovištích, jaká na střední a jižní Moravě v úžasném množství se naskytují, ale bez výsledku. Majitel pole mi sice

vyprávěl, že na jistém místě nápadně mnoho jakoby popelnaté země se nalezá a nic tam růsti nechce; jelikož ale pole bylo již několik neděl obděláno a jařina bujně rostla, nebylo lze ani toho místa rozeznati. Našel jsem při obchůzce pole jedině četné střepiny nádob rozhodně pravěkých, jež na povrchu ležíce, po celém poli byly rozptýleny. Na místě, kde bronzy se nalezly, vykopali jsme s dovolením majetníkovým, jehož i p. Hradilova ochota a laskavosť vší chvály jsou hodny, dosti hlubokou jámu, chtějíce vyšetřiti, zdali tam nezůstaly zbytky nějaké. Našli jsme však v hlíně pouze několik střepin různých nádob, malé kousky na bílo spálených kostí, uhlíčky, jakož i hrudky popelu, což arci (ač dokladem to nezvratným, že člověk pravěký v té krajině prodléval) naše očekávání nesplnilo. Za daných okolností bylo nám s tímto prozatímním výsledkem se spokojiti a další pátrání na příhodnější dobu až po sklizni odložiti. — Důležitá a zajímavá jest však zpráva, již nám p. Hradil podal a ostatní přítomní sousedé poličtí, ji doplňujíce, potvrdili. Nedaleko od tohoto naleziště na protější (levé) straně vozní cesty do Loučky vyoral rolník p. Jan Skýpala č. 40. na svém poli před lety několikrát po sobě celé nádoby hliněné a četné věci bronzové. Zejmena jeden z těchto nálezů utkvěl všem v paměti. Asi 20 kroků od cesty leželo prý ve velkém hliněném „kotle“ mezi spálenými kostmi a popelem množství předmětů kovových barvy žluté se zeleným rezem. Dle daného popisu nelze nepoznati obsah jednoho neb více hrobů s popelnicemi a bronzovými výrobky, mezi těmito pak obzvláště: dýku neb hrot od kopí, kelt (sekyrku), šálky neb mísky, nákrční neb náruční kruhy ozdobné, jehlice a spinadla. Nádoby se potloukly, misečky bronzové se rozpadly a ostatní věci za značnou prý cenu prodány do N. Jičína. Toliko hořejší část jedné jehlice s plochou hlavicí se zachovala. Zarazil ji totiž syn zemřelého již nálezce do veřeje u půdy, kde jsme ji skutečně ještě našli jakožto přímý doklad věrohodnosti oněch zpráv. Staré toto naleziště leží na svahu východním onoho mírného návrší „na nivě“, a pro svah tento užívají obyvatelé poličtí názvu „pod nivou“ neb „na podkopčí“. Povrch půdy okolní je celkem vlnitý. Svah „pod nivou“ snižuje se poněkud prudčeji a tvoře pak malou dolinku stoupá opět v podlouhlou vyvýšeninu, jež má karakteristické jmeno „Bolavec,“ kdežto malinký potůček, jenž na jižní straně pod nivou k Bolavci se vine a dále s potokem loučským se spojuje, „Koledůj potok“ sluje. Významné názvy tyto, jejichž původ neb smysl nikdo nebyl s to udati, zajisté nepovstaly náhodou, nýbrž s velkou pravděpodobností dlužno v souvislosť je přivésti s nálezy pravěkými a jich původ položiti do časů pohanských.*) Naznačiv okolnosti, za kterýchž nález letošní se udál a vylíčiv krátce naleziště, přecházím nyní k podrobnému popisu předmětů zachovaných, podotýkaje ještě, že se vesměs nacházejí teď v muzei olomouckém, jemuž je nálezce p. Jos. Svoboda ochotně byl věnoval. Nález polický obsahuje: 1.) Otevřený kruh nákrční z drátu 4·5 mm. silného, povrch má šroubovité žlábky, jež točením drátu povstaly. Toliko oba konce jsou na 33 a 60 mm. hladky a byly patrně mnohem delší, snad o očko a háček, jak na podobných úplně

*) Ve „Valašských hlasech“ č. 16. roč I. na dvou místech o nálezu polickém zmínka se děje a právem podotýká se tu, že název „Bolavec“ k místu bolu, ku hřbitovu pohanskému poukazuje; vždyť na mnohých místech po Moravě posud popelnice „boláčky“ (v Čechách „zelkami“) slovou. — Red.

zachovalých kruzích vídáme, zahnuty. Průměr vnitřní obnáší 130 mm., celý nákrčník váží 40 g. Povlak čili vrstva okysličená (patina) je na mnoha místech poškozena. — 2.) Šest točených a dva hladké úlomky na nejmíň jednoho podobného nákrčníku. Jelikož u dvou kousků konce taktéž patinou jsou pokryty, jest zřejmo, že kruh tento byl již v dobách dávných přelámán a pouze úlomky jeho do země položeny. Jeden úlomek jeví slabé stopy žáru. — 3.) Tři úlomky jednoho (?) mnohem silnějšího, ploského kruhu. Výška pruhu jest 14, tloušťka 7 mm. Na všech je viděti, že utrpěly žárem dlouho trvajícím, zejména jeden zlomek je téměř ve škvár spečen. Okysličení je slabé. — 4.) Ozdobná jehlice s ploskou hlavicí, spodní část s hrotem je zahnuta. Délka obnáší 252, tloušťka 4, průměr hlavice 28 mm. Hořejší třetina ostnu je vrytými závitky šroubovými a řadami přímek krásně ornamentována. Patina na mnoze jest seškrabána, na dolním konci však valná. Podobného tvaru je hořejší část jehlice ze starého nálezu před 15 lety, již mi majitel nynější daroval. Hlavice je poněkud menší a tlustší, osten slabší a bez okras. —

Bronzové starožitnosti z Police u Valaš. Meziříčí.
Čís. 1. a 2. zlomená jehlice ($^2/_5$) pravěká s plochou pálkou; —
3. pravěký nákrčník ($^2/_5$).

5.) Četné střepiny hliněné a sice buď z místa nálezu aneb z okolí jeho na poli p. Svobodově. Pocházejí vesměs z nádob pouhou rukou hnětených a lze z úlomků souditi na hrubé nádobí domácí, na mělké šálky neb mísky, na hrnéčky s ouškem, jakož i na popelnice a osudí čárkami ozdobené a často i tuhou natřené. Malý tento počet předmětů z části ještě poškozených je tedy zbytkem nálezu polického. Litovati jest opět velice, že nebylo nikoho při vyorání, jenž by byl vše alespoň opatrně sebral a potom některému znalci k posouzení předložil. Vzhledem k vyšetřeným okolnostem a jakosti nalezených předmětů mám za to, že naleziště v Polici je pohanské pohřebiště žárové, jehož soustavné prozkoumání by nejen chatrné nálezy posavadní žádoucím spůsobem doplnilo, nýbrž, jak vším právem očekávati lze, k poznání pravěkého osídlení Moravy vůbec a Valašska zvlášť platně přispělo.

S nálezem bronzů u Police úzce souvisí nález druhý, jenž obsahuje mince z doby novější a jenž vlastní byl příčinou, že zpráva o prvém u veřejnosť přišla. Dle udání strážmistra p. Klanbaufa ve V. Meziříčí vykopali dne 27. dubna t. r. nádenníci na poli rolníka p. Jana Stolaře č. 39. v Polici dva hrnéčky se stříbrnými penězi velikosti našeho krejcaru a rozdělili se hned na místě o ně. Zpráva o tom rozhlásila se rychle v celé obci a jelikož každý chtěl některý kus na památku dostati.

rozdána a rozprodána valná část nálezu ještě téhož a druhého dne v Polici-Vrchově i do okolních osad, dříve než nějaký znatel je mohl prohlednouti. Podle výpovědi účastníků dokládám k tomu ještě, že každá z obou nádobek, v níž penízky byly uloženy, obsah měla něco větší čtvrtlitru a pokličkou byla přikryta. Obě nádobky stály vedle sebe v nevelké hloubce v hlíně a rozbily se při kopání. Naleziště leží západně od Vrchova-Police na trati „Háj“ zvané, bývalého to lesa knížecího (arcibiskupství olomuckého), jehož valná část nyní už je vymýtěna. Že peníze tak mělce pod povrchem byly zakopány, vysvětluje se místem v lese s dostatek. Počet nalezených penízků obnášel dle shodujících se výpovědí přes 500, z těchto však toliko 144 kusův mohlo býti pro vlast. muzeum v Olomouci získáno a sice dílem koupí, dílem darem od rozličných obyvatelův polických, což nazvíce p. Klaubauřem 28. a 30. dubna bylo provedeno. — Všecky tyto 144 mince stříbrné, z nichž 134 jsou dosti zachovalé denáry a ostatních deset halíře po jedné straně ražené, pocházejí z cizozemska a sice hlavně ze zemí severních a severozápadních. Největším počtem zastoupeno jest království Polské (45 kusů), Branibory (10 kusů) a země slezské (38 kusů), kdežto zbytek rozličným knížectvím, hrabstvím, biskupstvím a opatstvím jakož i městům v Německu přináleží. Zastoupeny jsou zejmena: Barby, Corvey, Fulda, Göttingy, Halberstadt, Hanava, Kolín, Mindeny, Paderborn, Sasy a j. Dva denáry raženy jsou ve Švýcarech, v městě Zugu a Lucerně. Stářím svým sahá celý nález do druhé polovice 16. a na počátek 17. věku. Nejstarší peníz má letopočet 1553., nejmladší 1625., nazvíce jsou však z roků 1610.—1616. Dle stáří a původu zakopaného tohoto „pokladu“ soudím, že souvisí se vpádem polského vojska do Moravy, jež roku 1620. král polský Zikmund III. poslal císaři Ferdinandovi II. na pomoc a jež od Meziříčí k jihu táhlo. Zakopán byl poklad arci poněkud později, k čemuž ve válce třicetileté příčin byla hojnost.

Drobné zprávy.

Seznam ryb moravských a slezských. 1. Okoun (Perca fluviatilis). Ve všech řekách hojný; i v rybnících tu a tam. — 2 Candát č. šíl. (Lucioperca Sandra.) Výtečná tato ryba poměrně zřídka bývá chycena ve větších řekách: Moravě, Odře a Visle i jiných. Také v rybnících se pěstuje. — 3. Ježdík č. švec (Acerina vulgaris). Všude velmi obecná, na Moravě i Slezsku. — 4. Sklenář č. skřak (Acerina Schreitzer). Dosti často na rybích trzích v Kroměříži, Uh. Hradišti a jinde; z řeky Moravy a Dyje. — 5. Kolek (Aspro Zingel). V Moravě v okolí Břeclavy a Strážnice všeobecně, méně u Hradiště a Kroměříže znám; až 3 dm. dlouhý a až 1·5 kg. těžký. — 6. Aspro Streber. Nerozeznává se od rybářů skorem od kolka a vyskytá se v Moravě, Dyji, Švarcavě na dně vod; ve Slezsku jí není; bývá jen asi 1·5 dm. dlouhá. — 7. Pulec obecný (Cottus gobio). V horských potocích a řekách všude obecný. — 8. Školjuška (Gasterosteus aculeatus.) Dle starších udání naskytá prý se dosti obecně v potocích a vodách na Moravě a Slezsku. Já jsem jí však dosud neviděl, aniž se na ni kde doptati mohl. Bude asi bodlavá tato rybička, hnízdo si stavící, velmi vzácna. — 9. Mník obecný (Lota vulgaris). Dříve častější býval v našich řekách a potocích; ba u Hejčína při Olomouci i obecný. Nyní porůznu se naskytá. — 10. Sumec obecný (Silurus glanis). V hlubinách Moravy, Dyje, Švarcavy ba i Bečvy jest dosti častý a kusy na 2 m. dlouhé vídal jsem každý skorem rok. Na Slezsku v Opavě zřídka, za to v Odře do r. 1831. u Bohumína častý. — 11. Kapr obecný (Cyprinus carpio). V rybnících; říční jsou utečenci. — 12. Karas (Carassius vulgaris). V řekách Moravě, Dyji, Bečvě

i v rybnících; v Odře zřídka bývá, v Opavě prý schází. — 13. Karas malý (Carassius gibelio). Tato odrůda jest ve stojatých Slezských vodách dosti řídka. — 14. Lín (Tinca vulgaris). V bahnitých místech Moravy, Dyje, Opavy a j. v. Okolo r. 1820. byl i v městských příkopech Krnovských. — 15. Parma obecná (Barbus fluviatilis). Obecná i v menších řekách a potocích. — 16. Řízek č. hrouzek (Cyprinus gobio). Obecný v potocích a řekách. — 17. Hořavka č. hořkál (Cyprinus amarus). Úhledná tato rybička, masa hořkého, jest více rozšířena, než bychom myslili. Na Slezsku líp ji znají než u nás, vaříce ji (alespoň do nedávna na mnohých místech) kravám, aby se běhaly. Proto známa ze všech říček sudetských. U nás na Moravě asi bude také hojná. Mnoho jsem jich viděl v tůních u Kroměříže i u Hradiště. — 18. Cejn velký (Cyprinus brama). Ve větších řekách: Moravě, Dyji, Odře, Opavě a v rybnících dosti častý. — 19. Podoustev (Abramis vimba). Obecná v řekách. — 20. Cejn malý (Blicca argyreoleuca). Od cejna velkého se skorem nerozeznává. Bývá v písečných a bahnitých řekách, v některých pak rybnících jako potrava jiným rybám. V Odře a Visle řídký. — 21. Ouklej obecná (Alburnus lucidus). Všude hojná. — 22. Ouklej pruhovaná (Alburnus bipunctatus). Vzácnější předešlé a od ní těžce rozeznatelna. — 23. Bolen (Aspius rapax). Obecný ve větších řekách. — 24. Slunka (Leucaspius delineatus). Nalezl jsem ji s hořavkami v tůních Kroměřížských a myslím, že bude dosti rozšířena. Pro maličkosť svoji nebývá lovena a tudíž snadno byla přehlédnuta. — 25. Perlín č. šenkýřka (Scardinius erythrophthalmus). Všude hojný. — 26. Plotice (Leuciscus rutilus). Na Moravě častější, ve slezských řekách řídká. — 27. Tloušt (Squalinus dobula). Ryba všude i v potocích obecná. — 28. Proudník č. jelec (Squalinus leuciscus). Na silně proudících místech řek obecný. — 29. Střevle (Phoxinus laevis). Pestrá rybička tato bývá v horských našich potocích a řekách dosti častá. — 30. Nosen (Chondrosoma nasus). V Odře, Opavě, Visle, Ostravici a Moravici. Na Slezsku říkají prý jí „paduske". (Není to naše podustev, s níž nosen často byl pleten?). — 31. Malá maräna (Corregonus albula). V Moravici, Opavě, Nise, Odře a potocích v ně ústících. Častá bývala druhdy u Fridlantu, Brumovic (Braunsdorf), Jakartovic (Eckersdorf), Krnova, Stoly, Leskovec a Supíkovic. — 32. Lipen (Thymalus vexillifer). V Jesenících, v Opavici nad Krnovem častý až po Einsiedel, v Moravici a Nise. — 33. Stint (Osmerus eperlanus). Je prý v Odře a Nise. — 34. Losos (Trutta Salar). V Odře, Visle a Opavě. Uměle se pěstuje nejnovější dobou v Sázavě u Žďáru. — 35. Losos alpský (Salmo savellinus). R. 1840. chycena tato překrásná, asi 3 dm. dlouhá ryba lososovitá v potoku „Gruin" na Lysé Hoře v Těšínsku od A. Heinricha. — 36. Pstruh lososový (Salmo Trutta). Dle A. Heinricha v Odře a Visle; v této častěji než v oné. Bývá tu 5—8 dm. dl. a váží 3—18 kg. — 37. Pstruh (Trutta fario). V horských potocích a jezírkách hojný. — 38. Štika (Esox lucius). V řekách, potocích, tůních i rybnících. — 39. Pískoř (Cobitis fossilis). Na rovinách, v tůních a rybnících. — 40. Mřenka (Cobitis barbatula). Všude v kamenitých a písčitých potocích i říčkách. — 41. Sekavec (Cobitis taenia). V nižinách, v tůních a rybnících nepříliš často. — 42. Ouhoř (Anguilla fluviatilis). V Odře, Visle a potocích druhdy častějším býval. — 43. Jeseter obecný (Acipenser sturio). Dříve při velké vodě častěji býval vídán u Bohumína v Odře, hlavně v květnu. — 44. Vyza (Acipenser huso). Přichází zřídka z Dunaje do Moravy a byl v tomto století již několikrát na jaře u Lanžhota chycen. — 45. Mihule říční (Petromyzon fluviatilis). Ve Visle, Odře a Opavě ne řídka, ale jen po Holasovice. — 46. Mihule menší (Petromyzon Planeri). Podobá se velmi mladé mihuli říční, má však ve spodní čelisti 7 tupých zubů — říční má velmi ostré — a obě hřbetní ploutve hned za sebou. V horských krajinách sudetských v Odře, Opavě, také ve Visle, Moravě a Bečvě (prý). U Krnova říkají rybě této „Himmelsziege". — Vedle těchto ryb mohly by se u nás naskytnouti ještě: Mihule mořská (Petromyzon marinus) v údolí Odry a Visly a sleďovitá placka (Alausa vulgaris) v okolí Bohumína v Odře. *Prof. Jos. Klvaňa.*

Mnich Chrabr a pannonské legendy. Podává *P. Fr. Snopek,* koop. v Sunicích. (Dokončení.) U Chrabra namítají protivníci slovanských písmen, že jich Bůh sám nestvořil čili nevymyslil ani andělé, a že jich nebylo za dávných dob. Pannonské legendy vydávají vynalezení jich za dílo Konstantina sice, ale způsobené jakýmsi zjevením božím čili inspirací boží, po předchozí modlitbě. Život sv. Konstantina-Cyrilla 14.: „Šel filosof a po dřívějším zvyku modlitbě se oddal . . . Brzy mu je (písmena) Bůh zjevil". „I tu složil písmena." Život sv. Methoděje 5: „modlitbě se oddali . . . A

tu zjevil Bůh filosofu slovanské písmo. A ihned ustrojiv písmena ... vydal se na cestu."[3]) Vynalezení slovanského písma dle pannonských legend pochází tedy aspoň prostředně od samého Boha. — Protivníci namítají dále u Chrabra: Bůh sám stvořil litery, nebo nařídil, aby byly knihy ve třech jazycích, jako píše v evangelii: i byl nápis napsán židovsky, římsky a řecky a slovanský není tu; proto prý nejsou slovanské knihy od Boha. Načež Chrabr: „My přece mluvíme podle svatých knih, jako naučili jsme se: všecko po přirozenosti od Boha pochází, a nikoliv od jiného, nebo Bůh nestvořil prve židovského jazyka ani římského ani řeckého ale syrský, jímž i Adam mluvil". Dále probírá zmatení jazykův, mluví o zvláštních schopnostech jednotlivých národův, o písmě svatém svěřeném židům a přechází na písmo řecké a na překlad písma sv. z jazyka židovského na řecký sedmdesáti tlumočníky. Připomněv, že Slovanům jediný Konstantin řečený Cyrill i písmena sestavil i písmo přeložil, dospívá k závěru výše udanému. — Podobně mluví duchovenstvo benátské v Životě sv. Konstantina-Cyrilla: „Člověče pověz nám, jak jsi nyní vzdělal Slovanům písmo, a učíš jemu, jehož nikdo prve nevynašel ani apoštol, ani římský papež ani bohoslovec Řehoř ani Jeronym ani Augustin? My pak tři jazyky toliko známe, kterými sluší v knihách slaviti Boha, hebrejský, řecký a latinský" (hl. 16.) — Příčinu toho, nápis Pilátův na kříži Páně, udává zase život sv. Methoděje v hlavě 6: „Byli (v Římě) jacísi mnozí lidé, kteří posmívali se slovanským knihám, pravíce: Nesluší nižádnému národu míti písmo svoje, kromě Židův, Řekův a Římanův dle nápisu Pilátova, který na kříži Páně napsal". S důrazem pak dokládá, že papež proklel odpůrce písma slovanského nazvav je Pilátovci a trojjazyčníky, že i jeden z obou biskupův, kteří z nařízení papežova světili slovanské žáky, byl oddán této chorobě, ba ještě sv. Cyrillu umírajícímu klade v ústa modlitbu „vyhub trojjazyční kacířství" (hl. 18.[4]) — Z řečeného dosti jasně vyplývá, že stať Chrabrova o písmenech slovanských vniterně čili duchem spojena jest se životy pannonskými; životopisec užil vývodův Chrabrových, ba legendy pannonské připadají nám jako pokračování statě Chrabrovy. Snad sám Chrabr jest slovanským redaktorem pannonských životův. Či nevztahují se právě na ně slova ku konci statě pronesená: „Jsou i jiné odpovědi, které jinde povíme, ale nyní není (k tomu příhodné) chvíle". Dovoluji si určitě vysloviti tolik alespoň, že pojednání Chrabrovo dojista dříve psáno jest, nežli naše pannonské legendy.

[3]) Překlad Pramenův dějin českých I. V Praze, 1872.

Boží muka. Poblíž našich dědin, mnohdy zastíněná lipami, spatřujeme častěji „Boží muka" nebo „Boží muky", sloupce to buď kamenné, buď z cihel vyzděné, v jichž hořejší kapličkovité části buď v průčelí aneb na všech čtyrech stranách umístněny ve výklencích obrazy světců nebo jich sošky se nacházejí. Stříška čtverhranná vybíhá u muk božích povždy v kříž, tu onde podoby velmi starobylé. Viděti též na některých místech u nás Boží muky osmihranné, což by jaksi ku původnímu u nás slohu byzantskému poukazovalo. Každým řádem jsou „Boží muka" památky velmi staré a oprávněnou jest domněnka, že počato jich stavěti hned tenkráte, když užívání křížů cyrillo-methodějských na Moravě utuchalo. — Zajímavo bylo by vyšetřiti, zda-li vskutku v sousedních Čechách Božích muk nestává, jak někteří tvrdí. Domýšlíme se ovšem, že z většího dílu sloupce takové z nábožné mysli lidu našeho původ vzaly, nicméně povšimnutí zasluhuje poznámka ze soudní knihy panství Velko-Meziříckého, jež roku 1665. zaznamenána za třemi zápisy znění tohoto: „16. Marci 1665. opět jiných osob výstupek jest zde v zápis uveden, a to předně Jakuba Mlynářova ve vsi Kochánově, kterýž pokudž by tomu podobnému výstupku co činiti se opovážil, má jiným spůsobem žádným nežli při právě být souzen. (Má totiž hrdla zbaven býti.) Rukojmi za něho: Šimek Piehour a Mikuláš Pařil. Druhý Ondřej Mašek ze vsi Mětína též proti výstupku svému učiněnému zaručuje, a rukojmi jsou za něho: Pavel Morava. Třetí mlynář starý ze Zhorce, za něho rukojmi Vítek Pavlíčkůj a Lukšík mlynář. Mají pak ty osoby jeden každý Boží muka neb kříže dát postaviti při vsích." — Bylo to za onoho trudného času, kdy poddaný „osedlý" povinen byl vrchnosti „milostivé" ze všeho, nač ve statku oko padlo. Byltˇ v bídě největší postaven od času války švédské. Často tenkráte se stávalo, že poddaný, nemoha déle tíseň snésti vše zůstavil Pánubohu, sukovice se chopil a

[4]) O dosahu těchto slov obšírněji bude bohdá pojednáno ve Sborníku velehradském.

bez rozloučení se s rodinou mnohdy za temné noci statku, mu od vrchnosti svěřenému k obdělávání, „ušel." Takové „statku ujití" za tehdejší doby hrdlem se trestalo, a zdá se, že tento trojí zápis k takovému ujití poukazuje. — Sběhl-li novéosedlý opětně, buď že do širého světa zaběhl, jako ten zvadlý list vichorem urvaný zmítán bývá horou i dolinou, aneb že do ochrany vstoupil bohatší, milosrdnější vrchnosti, pak rukojmím odňat veškeren majetek. Z tak přísného stíhání můžeme uznamenati, jak stísněně tehdy naši poddaní rolníci žili a jak houževnatě vytrvalým Slovan jest ve snášení zla a bídy, když těch „ušlých" přece býval počet poměrně jen nevelíký. *Františka Stránecká.*

Velkonoční vajíčka ze Slovenska Moravského. Zařídiv o minulých velkonocích sbírku vajíček hlavně pro vlasten. muzeum v Olomouci na Moravském Slovensku, byl jsem tak šťasten, že vzorky kraslic skorem z celého Slovenska našeho jsem obdržel. Vajíčka se na levém břehu Moravy napřed v troubě upekou, nežli se barví, jinde se vaří nebo i syrová nechávají. Barvení po způsobu nejstarším děje se pomocí vosku, jenž nanáší se nástrojem „stužkou" zvaným na místa, jež před barvou, základ tvořící, uchrániti se mají; novějšího původu jest pak leptání lučavkou (šajvostrem), nebo nanášení barev klihových na vajíčko. Zcela zvláštní a také novější jest škrábání vajíček, jež děje se nožem a to místy velmi dovedně. Přilepování všelijakých obrázků „obtahovacích" je původu nejnovějšího a svědčí o úpadku vkusu. Celkem přiléhá ornament vajíčkový ku ornamentu výšivkovému, v té které krajině obvyklému, a jsou v té příčině typická hlavně vajíčka z Ostrožska, Lanžhotska a od Dubňan-Ratiškovic, která také nejkrásněji jsou vyzdobena. Podám tuto stručnou charakteristiku vajíček slovenských, jež mi dodány byly a to dle povšechných okrsků krojových: 1. Staroměstsko: Vajíčka jsou většinou škrábaná a to nejpěkněji z Polešovic a Huštěnovic, kde přepěkné kytice mají narýsovány hlavně na červené půdě. Stužkou malovaná dělají vajíčka v Častkové, Nedachlebicích, Březolupech a Kostelanech. Leptaná vajíčka z Jerošova mně dodána. 2. Kunovicko. Vajíčka stužkou nepříliš jemně malována, celkem však pěkná. 3. Dolněmčí. Malování stužkou s pěknými motivy. 4. Ostrožsko. Malování velice jemné, co do barvitosti nejpestřejší a nejpravidelnější. Obzvláště vynikají vajíčka z Hluku. Ornament většinou geometrický přímočarný, na byzantinské mozaiky připomínající — tak jako vyšívání tamnější na rukávcích ženských. Některá vajíčka i v 6 barvách kreslena a dokonce i slabě leptána, tak že ornament jako slabý relief nad vyleptanou bílou půdu se nadzvihuje. Také květinové ornamenty se naskytají a velmi pěkné mají motivy hlavně v Nové Vsi. 5. Veselí. Vajíčka bleděmodrá, škrábaná, méně však dovedně než v Polešovicích. 6. Dubňansko. Leptaná vajíčka s pěknými motivy vyšívacími — jablíčky a karafiáty. Podobně vyzdobena jsou leptaná vajíčka z Mutěnic u Břeclavi jakož i z Boršova u Kyjova. 7. Lanžhotsko. Ornamentálné nejkrásnější ze všech slovenských vajíček, ač nikoliv tak pestrá jako na Ostrožsku. Ornament výšivkový. 8. Vracov u Kyjova má vajíčka s jednoduchými leptanými vzorky jablíčkovými. Některá vajíčka jsou však i na bílé půdě zeleně a červeně, nebo na červené půdě zeleně a černě pomalovaná klihovými barvami ve slohu domácího vyšívání. 10. Slavičínsko. Vajíčka velice pěkně stužkou malována. I vajíčko z Cahnova (Hohenau) v Dol. Rakousích jest stužkou kresleno a to velmi pěkně. Taktéž vajíčka z kopaničářských vesnic moravských (Louky a Lipové) dodaná, byla stužkou úhledně ornamentována. — Na některých vajíčkách byly i průpovědi a zdravice, hl. na škrábaných. A na příklad jak mysl lidu dovede lehce zmocniti se všeho ku ornamentování těchto vajíček, uvádím jen, že na jednom z vajíček Huštěnovských vyškrábána byla jezdkyně, prostovlasá, stojící na koni v trysku jedoucím — týden asi před velkou nocí byl v Uher. Hradišti známý kočující cirkus. Větší neb menší umělost v provedení ornamentu nesmí se arciť pokládati vždy za naprosto význačnou pro tu kterou krajinu, neboť závisí od dovednosti kresliče. Ornament a barvení jsou však vždy typické. *Prof. Jos. Klvaňa.*

Odkud bral člověk diluvialní látku ke svým zbraním kamenným? Prof. dr. Woldřich soudí na str. 22. své přednášky o nejstarších stopách kulturních ve střední Evropě*), že lovci mamutí v Předmostí u Přerova jakož i lovci sobí ve sluji Gudenově v Dolních Rakousích ke shotovování svých nástrojů a zbraní kamenných pazourky též z břehů dalekého Dánska dostávali, čímž zároveň prý jest dokázáno, že člověk již v dobách diluvialních jakýsi obchod vedl. V příčině nálezů předmosteckých zdá se mi býti úsudek tento povážlivým. V kruzích odborných panuje předně mínění, že v těch dobách, kdy člověk diluvialní na moravských nivách

*) Woldřich, Die ältesten Spuren der Cultur in Mitteleuropa. Wien, 1886.

kcril a tálcřil, pláň severního Německa byla jemu nepřístupna, nenašloť se aspoň v krajích těch dosud žádné stopy člověka diluvialního. Pokud z vlastního názoru pazourky předmostecké znám, nalezá se látka jejich buď bezprostředně ve střední a severní Moravě neb nanejvýš v sousedních krajích slezských a haličských a shoduje se úplně s látkou výrobků pazourkových ze slují štramberských. Pochybnosť o pravdě vývodů páně Woldřichových je tudíž odůvodněna, dokud nebude podán důkaz přesný, že podobné pazourky, na nichž p. Woldřichův úsudek spočívá, na Moravě a v sousedních krajích se nenalezají. *Prof. K. J. Maška.*

Rozhled po hliníku p. J. Chromečka v Předmostí u Přerova, v němž vyskytují se zůstatky z předpotopní doby mamutí. Dotyčná vrstva kulturuí, táhnoucí se celým hliništěm, jest na náčrtku znaménkem † označena. Nad vrstvou touto i pod ní nakupena žlutnice.

Naleziště předpotopních památek v Předmosti u Přerova. Nikdo, komu záleží na památkách z minulosti pradávné, neměl by nevšímavě přejíti kolem hliníku kteréhokoli; nebo, čím dějezpytci jsou vysoko nakupené řady kněh a rukopisů, tím velmi často bývají starožitníku ony různé vrstvy lůna zemského, jako se nám ve hliníních jeví. Někdy hned svrchu ve žlutých stěnách hlinoviště viděti jako hnízda, tu podoby zaokrouhlené, tu řorem rohatých, prsti více méně tmavé; jsou to buď hroby z dob pohanských buď zbytky obětišť nebo žarovišť, v nichž při bedlivém pátrání nejednu vzácnou památku vykopati lze, jakož dokazují nálezy charvátské, blatecké, nákelské a m. j., o nichž v „Časopise“ vzmíněno na místech četných. — Někdy zase ve hliníních pozorovati vodorovné vrstvy prsti tmavší, na hoře i dole žlutnicí ohraničené, které mocnosť vykazují různou. Někdy mocné jsou jen na prst, na dlaň, jindy i mnohem více a táhnou se po případě i hliníkem celým. Takové vrstvy pocházejí z dob předpotopních, obsahují zbytky zvířat, jež u nás žila před potopou a taktéž se tu nacházejí stopy přítomnosti a činnosti lidské, části kostry lidské, rozrážené kosti zvířecí, nástroje kamenné, koštěné, parohové a j. — Takového právě druhu stařiny měrou velmi hojnou odkryty byly ve hliníku p. Chromečka, dopisujícího člena vlast. spolku muzejního v Předmostí. Kolik památek těch za dob dřívějších tu maně nalezeno a rozneseno, nedá se více určiti, ale jistotně přišla jich na zmar síla veliká. Jen některé kusy uchráněny jsou do sbírek gymnazija přerovského. Teprv r. 1878. p. MUDr. F. Svoboda, pluk. lékař, upozornil na místo ono důležité p. dra. Wankla, který vypraviv se tam z Blanska vlastním nákladem delší dobu v hliníku pátral a mimo jiné vzácné památky z doby mamutí také kamenné nástroje z křišťálu vykopal, ježto s ostatními jeho sbírkami nyní ve dvorním muzeji vídeňském se nacházejí. V posledních třech letech pak p. dr. Wankel jakožto kustos vlast. muzeja a nákladem spolkovým několikrát ve hliníku páně Chromečkově pátrával. Krásné, ba neobyčejné ovoce práce této obětavé viděti lze v našem muzeji, kdež vše jest uloženo. — Upozorněn byv na naleziště to veled. p. děkanem holešovským, P. B. Kašparem, čestným členem spolku našeho, také již za dřívějších let i v době poslední p. prof.

K. J. Maška z Nov. Jičína v Předmostí kopal a hojně vzácných památek tu našel, jež uloženy jsou v jeho sbírce privátní.

J. H.

Nález mincí u Rudlic na Znojemsku. Před krátkou dobou sdělil se mnou snaživý přítel starožitností p. Jan Jelínek, šafář v Němčičkách u Mikulovic, zprávu o nálezu starých peněz, z níž následující vyjímám. V dubnu t. r. nalezli pastevci za Rudlicemi blíže mlýna tak zvaného Venclovského na pastvisku, jež voda protrhla, asi 500 malých a 88 velkých mincí stříbrn., kromě toho také jeden peníz zlatý. Mince tyto ležely v hrnku křídlou zakrytém. Jelikož se pastevci o ně ihned rozdělili, rozptýlil se nález brzy po celé krajině. Valnou část jeho, celkem přes 200 kusů, skoupil později berní úředník p. Grill ve Znojmě. Laskavostí p. Jelínkovou dostalo se mi též 15 kusů a mezi těmito poznávám předně drobnou minci dolno-rakouskou a bavorskou z počátku 15. století. Zejména uvádím halíře jednostranné tak zvané habránky Albrechta V. (1404.—1439. vévoda rakouský, od 1437. císař německý jménem Albrecht II.) a halíře bavorské, na obou stranách ražené, Štěpána III. a jeho syna Ludvíka VII. Bradatého (razili společně do r. 1413.) Větší mince neúhledného zevnějšku a špatné jakosti jsou pražské groše Václava IV. s obyčejným opisem WENCEZLAUS TERCIUS t. j. Václav třetí. Této příležitosti používám, bych opravil zprávu o „Nálezu českých grošů v Žalkovicích" (Časopis tento č. III., str. 128.) Mínění tam pronešené, že pražské groše s opisem shora uvedeným přináležely Václavu III. (1305.—1306.) a na jisto za jeho panování raženy jsou, spočívá na omylu; neboť nelze tu opis na mincích těch doslovně bráti. Nevysvětleným posud způsobem stalo se totiž, že Václav IV., (1378.—1419.) syn Karla, otce vlasti, na všech pražských groších za jeho doby ražených Václavem třetím zván jest, kdežto poslední Přemyslovec Václav III., syn Václava II., žádných grošů*) vůbec nerazil. Bližších zpráv o této záhadě numismatické podal p. J. Smolík v Památkách archaeologických a místopisných díl XII. str. 329. a j.

Prof. K. J. Maška.

Zeměpytná povaha půdy města Prostějova. (Dokončení.) Ve hloubce 126 m. — 141 m. následuje šedivice hojně drobného, šedého písku obsahující. Mezi 141 m.—142 m. uložena asi 20 cm. mocná vrstvička tvrdého, mastně lesklého, šedého. lomem lasturovým vyznačeného jílu, jenž za sucha se rozlupuje. Po té počíná vrstva písčitá. Písek z počátku jílem valně znečistěný, slídnatý sahá od 141·80 m. do 160 m. Od 155 m. jílovité hmoty značně ubývá, tak že na pohled je písek čistý, obsahuje ale velmi mnoho drobných uhelnatých částic a zapáchá čerstvý, nevysušený uhlovodíky. Ve hloubce 161 m. následuje opět asi 1 m. mocná vrstva šedivice, pískem valně znečistěná a v ní opět zrnka pyritu. Od 162 m.—173·18 m., ve kteréž hloubce vrtání ukončeno, následuje opět písek šed. hrubozrnější, velmi spoře jílem a uhelnými částicemi znečistěný. Zrnka pyritu i v něm se vyskytují. Tato písčitá vrstva neznámé mocnosti spočívá bezpochyby na kulmu; jest ale též možno, že podkladem jest žula, kteráž na Olomucku kulmové horstvo pozdějším vystoupením svým roztrhla a již na blízké Kapli pod Kosířem vystupuje. Že nenásleduje druhá mocná vrstva šedivice, dokazuje podobný pokus, u blízkých Držovic a v Olomouci provedený. K této zprávě připojujeme zprávu o vodě obou studnic. Voda obou studnic jest měkká, jen 9 a 6 stupňů něm. tvrdá; zapáchá uhlovodíky na důkaz, že vrstva, z níž se prýští, mnoho hnijících organických látek obsahuje. V pivovaře br. Wintrů obsahuje v 1 litru 30·6667 mgr. organických látek; na staveništi nemocnice 10·40 mgr. manganistanu draselnatého potřebí ku oxydaci všech v jednom litru obsažených organických látek. — Na konec opravujeme udání v minulém čísle: mocná šedivice miocenová náleží druhému stupni středomořskému, nikoliv prvnímu.

Prof. V. Spitzner.

Drobnosti přírodopisné z okolí Prostějova. Dosti vzácní korýši, lupenonožky obecné, Apus cancriformis L. objevili se hojně v silničním příkopu před Mostkovicemi v loni i letos. Loňské exempláře jsou mnohem větší letošních. Nasbíraných 60 kusů jsem prohlížel a při nich na 11. páru nožiček váček s oranžovými vajíčky nalezl; tedy jen samé samičky. — Zlatohlávek příbuzný, Cetonia affinis Andsch. jest nový druh zlatohlávků na Moravě dosud nepozorovaný. V Reitterově seznamu brouků moravských uveden není. Nalezen byl ve žbánovském žlebě za Žárovicemi. — Vzácný jest též potočník útlý, Agabus subtilis Erich., kteréhož jsem nalezl v nádržce na vodu v městských sadech. — Hojně objevily se na jaře larvy hrbáče osenního, Zabrus gibbus L. na ječmeni a rži. Zejména v okolí Duban, Vrbátek, Smržic spůsobily značnou škodu, neboť osení z velké části muselo se zaorati. Pořídku se vyskytující černokrovečník střevlíkovitý Melandrya caraboides L. nalezen ve starých pařezech v repešském žlebě. Z Beskyd a Pradědu známý jemnokrovečník fia-

*) S opisem správným.

lový. Thelefórus violaceus Payk. nalezen na témže stanovisku; patrný to důkaz, že i zvířena alpská vedle květeny alpské na vysočině drahanské našeho okresu jest zastoupena. — Zajímavé rybičky hořavky Rhodeus amarus L. pozoroval jsem na Romzi — V ö. bot. Zeitschrift r. 1884. podal náš velmi zasloužilý botanik J. Bubela zprávu o zajímavé monstrositě známého ocúnu podzimního f. jarní, Colchicum autumnale L. F. vernale Hoffm. z okolí Vsetína. Pátraje po ní v našem okolí nalezl jsem ji na lukách u Krumsína. Jest to neobyčejně vyvinutá monstrosita formy jarní, kteráž na mnoze na př. u Kunštátu a Olešnice na jaře s růžovým okvětím se vyskytuje. Čtyři nalezené exempláře mají okvětní ušty bledězelené, málo lesklé, čárkovité 10 cm. 5 mm. dlouhé a 4 mm. široké. Dle zprávy Bubelovy pozorována již i u Bzence, Lomnice a Olešnice. „Podivno, praví Bubela, že nenalezl jsem nikde ve společnosti této monstrosity typické formy jarní". Na Prostějovsku jsem ji dosud též nepozoroval. Monstrosita tato dle mínění Bubely asi hojně i jinde se vyskytuje, byla ale dosud málo pozorována. Podobnou, snad touž, nalezl Hoffman u Ml. Boleslavi v Čechách, jak z loňského programu gymn. zřejmo. — V minulém ročníku Čas. uvedl jsem Charpovec u Určic jakožto naleziště křemencových bludných balvanů. Jiné, téže hmoty, pozoroval jsem na kulmovém kopci nad Stínavou a na křižovatce silnice z Plumlova do Stínavy a cesty z Holubice do Vícova jen asi 400 kroků od prvého stanoviska v nadm. výšce asi 400 m. Na kopci nad Stínavou leží 42 balvanů šedého křemence, větších a menších 2 □ m. mimo velké množství malých kusů z okolních polí nasbíraných a sem snesených. Již zdaleka stanovisko toto lze poznati po hojných křovinách, které mezi balvany rostou. Nedaleko odtud za Vícovem na zmíněné křižovatce leží 7 asi $^1/_2$ □ m. velkých balvanů téže hmoty a jsou z části zaujaty diluvialní hlínou. Na Vyškovsku u Drnovic nad lomy miocenových písků pozoroval jsem 2 asi 1 □ m. velké balvany téže hmoty ve výši asi 300 m. Pravděpodobno jest, že tyto křemencové bludné balvany na východním svahu vysočiny drahanské dosti zhusta se nalezají.

Prof. V. Spitzner.

Lidská čelisť předmostecká. Laskavostí sl. výboru muzejního spolku olomouckého byl jsem s to čelisť fossilního člověka, již našel p. dr. Wankel na tábořišti lovců mamutích v Předmostí*), blíže ohledati a s jinými pravěkými i novějšími čelistmi člověčími srovnati. Prozkoumav ji bedlivě a uváživ veškeré její vlastnosti, dospěl jsem k úsudku, že saňku předmosteckou nikterak nelze nazvati pravidelnou v tom směru, jakoby se shodovala úplně s normalní saňkou nynějšího člověka. Naopak čelisť ta jeví četné odchylky, z nichž mnohé vším právem pokládati nutno za příznaky nízkého vývoje a právě v této příčině shoduje se čelisť předmostecká s ostatními čelistmi člověka diluvialního. Kromě valného prognatismu čelisti, na nějž již dr. Wankel byl upozornil, uvádím ještě neobyčejně nízkou a širokou větev čelistní, jakož i nápadně velký uhel zadního okraje s dolní hranou čelistní, kteréžto tři zvláštnosti taktéž na proslulé čelisti z Moulin-Quignonu a Abbeville v severní Francii lze pozorovati. Podceňovati netřeba též okolnosti, že zadní stolička nápadně jest do vnitř nakloněna, v kterémž směru též vyčnívá, tak že čára vrubní nabývá rázu eliptického, kdežto u nynějšího člověka jest hyperbolická neb parabolická. Pozorujeme-li čelisť se strany, seznáme též, že zadní časť jest mnohem nižší nežli časť přední, což obyčejně v takové míře nebývá. Podávaje prozatím tento náčrt, podotýkám, že tím nejsou ještě veškeré zvláštnosti čelisti předmostecké vyčerpány. *Prof. K. J. Maška.*

K etymologii jmena Buchlov. V čísle IX. str. 43. a 44. „Časopisu" p. prof. Tkáč právem se opírá německému původu jména Buchlov a vyhlašuje je za české přídavné přisvojovací. Nepochybným důkazem toho jest rodové jmeno blízké osady Buchlovice; neboť rodová jmena netvoří se leč ode jmen osobních. Tak ze jmen Medlov (jmenuje se v Codexu dipl. Mor. poprvé k roku 1203. v díle II. str. 16.) a Medlice (tamž k r. 1283., IV. 283., VII. 843.) musili bychom najisto předpokládati jmeno osobní, kdyby se nám nebylo šťastně zachovalo ve formě Medl (1201., II. 3.; 1207. castellanus Olomucensis II. 40.; 1347., VII. 538.) Potom zajisté Buchlov i Buchlovice jsou starší, než u nás nastala móda dávati hradům jména německá. V Cod. dipl. Mor. připomínají se Buchlovice poprvé k r. 1202. (II. 13. Buglowicz), pak k r. 1270. (IV. 43. Buchlawiz), 1287. (IV. 330., 331.,) a Buchlov k r. 1300. (V. 122.). Ale jiná jest otázka, znělo-li jméno osoby, po níž Buchlov i Buchlovice pojmenovány, přímo Buchl Myslím, že v té formě to jmeno nikdy neexistovalo, jako pro Dambořice (vyskýtá se už 1298., V. 105. místo nestaženého Domabořice z r. 1131., I. 207.) nenaskytuje se Dambor, ale Domabor (1107., I. 192), ani pro Bučovice osobní jm. Buč, ale jen Budiš, ani pro Pačlavice (Pačeslavice 1131., I. 206.) Pačlav. Stažení stala se teprve na jm,

*) Čas. tohoto č. 3. str. 96.

místním. V tom, že ve jm. Buchlov vězí jm. křestní, dávám p. prof. Tkači za pravdu; ale sotva to bude Bohuslav. Abychom dostali *u* jmena Buchlov, dlužno slabiku *oh* vymitnouti, jakož skutečně Bohuň stahuje se v Bun (1143., I. 220.), Bohuše a Bohuš v Buše a Bus (tamtéž a 1199., I 355.) atd. Vymizelé však z Bohuslav *h* nemůže zase zhoustnouti v *ch*, jehož nezbytně potřebujeme pro Buchlov. Odkud *ch* vzíti? Hláska *s* ve zkráceninách složenin se *slav* měnívá se v *š*: Bohuslav — Bohuše, Velislav — Veliš, Zbyslav — Zbys (1052., I. 126., píšu *y*, protože se říká Zbejšov), Jaroslav — Jaroš; ovšem někdy také v *ch*, jako Zbych (1031., I. 115.), Drch (1088., I. 181. z Drslav I. 331.), Radich (1255., III. 201.), Radoch (Pal. Radh. I. 125.), ale nikdy zároveň netrvá při něm *l*, kterého potřebujeme pro Buchlov. Hláska *l* bez *s* zachovala se ze slabiky slav ve jmenech Drahlov, Drahlice (1088., I. 181.) od osobního jm. Drahoslav (1256., III. 204.; cc 1259., III. 276.; 1264., III. 369.), ve Zdelov (1342., VII. 279.) od osob. jm. Zdeslav (1197., I. 345.) a snad také v Pravlov (1086., I. 171.; 1197., I. 349.), ač osobního jm. Pravoslav ze staré doby doložiti nemohu[1]); ale Pravek (1256., III. 204.) a Pravčice (1261., III. 312.) zdají se předpokládati tak Pravoslav, jako Bolek je Boleslávek, Jarek Jaroslávek, Zlatek Zlatoslávek atd. Abychom dobyli pro Buchlov i *ch* i *l*, dlužno je míti za skráceninu z Bohuchvalov. Jmeno Bohuchval nebylo u nás neobyčejné. Boguchvalov (u Hlubčic ve Slezsku) čteme 1183., I. 308., Bohuchvalovice (Bochuwalewiz, quod et Hohendorf nuncupatur) 1240., II. 383., r. 1259., III. 265. Bohuchval jmenuje se svědek r. 1180., I. 301.; 1181., I. 306., 1192., I. 335. Chval čte se už r. 1088., I. 182. a pak často rovněž Chvalek r. 1144., I. 226. a pak často. Dále jmenujou se na Moravě několikery Chvalkovice (1220. II. 115.; 1228., II. 195. atd.) i Chvalovice (?) u Znojma a Chvalčov na Holešovsku, a v Čechách jsou četná místa se jmeny Chvalov, Chvalovice, Chvaleč, Chvalkov, Chvalkovice. Jak národ umí zkracovati jmena, nejpádnější doklad máme na Nůsle, které znívalo Neosvětely! — Při této příležitosti nemohu neposteskuouti si, že nemáme dosud diplomaticky zevrubného seznamu staročeských jmen osobních systematicky spořádaných. Palackého „Popis" (v Radh. I. 115.) nebyv vzdělán k účelům vědeckým jednak jest neúplný, jednak nemaje udání pramene nepřístupný kontrole, dále neviděti z něho, v které době a ve kterém kraji a jak často bylo kterého jmena užíváno a které různé formy jednoho jmena se kryjou. Kéž se vtípí, kdo je s to!

Prof. Th. Vodička.

[1]) Radol (1143., I. 219.) jest nejspíše Radomil (cc. 1230., II. 219). Křelov (1275. IV. 165.) Křelovice (u Pelhřimova) pocházejí buď od Křesislav nebo Křesomysl (Pal. Radh. I. 122.)

Doplňky a opravy. Etymologie jmene Olomúc. Při jmeni tom nelze se táhnouti k tvaru Olomunez, an se naskytuje teprve v XIII. století (Eml. Reg. II.) a jest tedy patrně pokažen ze staršího a správnějšího Olomuc, jejž nalézáme v nejstarších listinách (Erb. Reg. I.). Tím méně lze odvozovati jmeno to od O-lomovec, ana jmena s předponou *o* nelze od appellativ takto tvořiti, nýbrž asi Olomí, Olomoví (cf. Obříství). Olomany a pod. by bylo vzniklo, ne-li raději Lom, -y, -ec, Lomov, Lomany a pod. — Já pokládám za tvar původní Holomúc, jež odvozuji od kmene holom = junák, jinoch (srv. holom-ek); příponou *-út* povstane osobní jmeno Holomút jako Blahout, Bohút (Erb. Reg.), Křivout, Herout a p. jmena vůbec obvyklá. V jmeni Holomút pak se mohlo *h* otříti, čím povstal druhotvar Olomúc; v té příčině srv. obih z původního hobih (stsl. gobizнъ bohat, srv. osobní jmeno Hobza), Ouholice z Oholice a to z pův. Hoholice (Erb. Reg., kmen gogol), Úpohlavy z Húpohlavy, pův. Hlúpohlavy (Erb. Reg.), Uhy z pův. Huhy (Pal. Pop., srv. huh-lati) a j. — Potomci Holomútovi. Olomútovi nazývají se Holomútici, Olomútici (Erb. Reg.), Olomútci, Olomúci (Erb. Reg.), srv. Kundratice, Kundratce. Hrad pak jím založený sluje adjectivem poss. Olomúc, gen. *e*, které jest tudíž mužského rodu. *Prof. Fr. Prusík.*

Literatura týkající se naší vlasti.

Ornitologické potulky po jižní Moravě. Od prof. **J. Talského.** *(Ornithol. Wanderungen im südl. Mähren.)* Zvláštní otisk ze zpráv něm. mor. jednoty lovecké. V Brně. 1886. Aby také mezi Břeclavou a Mikulovem poměry ornitologické z vlastního názoru důkladně poznal, vypravil se ctěn. spolupracovník náš s jara lonského roku na jižní Moravu a pilně tu ptactvo studoval. Výsledek vědecké vycházky složen v dílku řečeném. Přehojně jest tu zajímavých zpráv, jež p. auktor rozdělil na pět

oddílů: I. Pozorování na samé železnici. — II. Hory polavské neboli pavlovské. — III. Pod pavlovskými horami. — IV. V sousedních Rakousích. — V. Lednice a Hodonín. Spis tento opět jest cenným příspěvkem ku poznání naší vlasti. *J. K.*

Z jeskyně Výpustku. Od **F. Koudelky.** *(Die Verewigten der Výpustek-Höhle in Mähren.)* Rak. noviny turistské, VI. čís. 10. r. 1886. Na místech památných, jak známo, přečasto vyskytují se nápisy a podpisy různých osobností, které tu byly návštěvou. Ačkoliv podle lat. pořekadla „nomina stultorum scribuntur ubique locorum“ nepožívají pisatelé tací na světě pověsti velmi lichotivé, není přece docela nezajímavo věnovati podobným nápisům pozornosti, již k vůli tomu, aby se zjistilo, kdy asi to které místo počalo býti cílem výletníků, ačkoliv starší letopočty velmi často později bývají padělány. V pojednání tomto sestaveny jsou tedy nápisy z Výpustku u Křtin, mezi nimiž nejstarší pochází z r. 1639. od jakéhosi Václava Krlicha. *J. H.*

Jakub Škoda. Nástin životopisný. Podává **Fr. Višňák,** c. k. gymn. ředitel. Ve prospěch fondu pro postavení pomníku Škodova. V Přerově, 1886. S podobiznou. Ku vlastivědě patří také věrná památka i znalosť života a působení těch mužů, kteří o povznesení domoviny naší se zasloužili. K mužům těm u nás patří zajisté nebož. ředitel středních škol přerovských, p. Jakub Škoda, jehož čestné paměti spis řečený jest věnován. Poroučíme spis ten výborný co nejvíce ctěn. členstvu muz. spolku již proto také, aby hrob tohoto nezapomenutelného pracovníka na národu roli dědičné co nejdříve zdobil pomník jeho velikých zásluh důstojný. *J. H.*

Železná litina v starověku. Od dra. **A. Gurlta.** *(Gusseisen im Alterthume.)* Siegen, 1886. Dlouho převládala domněnka, že za pravěku litiny železové neznali a toliko kovati dovedli nástroje a zbraně železné; avšak nyní již na určito se ví, že domněnka ona byla nesprávná. Ba, p. dr. J. Wankel r. 1872. v Býčí skále u Adamova nalezl dutý prsten 43 mm. v průměru, z litiny železné, který nic nezadá nejdokonalejším toho druhu výrobkům z doby nynější. O tomto prsteni právě Gurltův spis se šíří. *J. H.*

Umělé sluje v Dolejších Rakousích. Od **P. Lamb. Karnera.** *(Künstliche Höhlen in Niederösterreich.)* Ve Vídni, 1884. Pilný badatel, který od mnoha let již umělé sluje rakouské zkoumá, prohlížel též některé pečery na jižní Moravě, jakož vůbec spis jeho veledůležitým jest pro každého, kdo chce se poučiti o pravěkých našich umělých dutinách zemských. Viz „Časopis“ čís. VI. str. 73. a násl.

Zpráva „Včely“ čáslavské za rok 1885.—86. Muzejní spolek „Včela“ v Čáslavi, který hlavně zásluhou p. jednatele K. Čermáka a p. předsedy J. Hendricha již velmi mnoho pro vlastivědu sesterských Čech vykonal, vydává opět zajímavou zprávu o působení svém, jejíž obsah jest tento: Výroční zpráva předsedova; seznam členů (čestných 13, zakládajících 17, dopisujících 44, přispívajících 45 a činných 74); sbírky spolkové; rozvaha účetní za rok 1885. Krchleby. Napsal J. Hendrich. Kostel v Bračicích. Líčí Kl. Čermák. Kříže z hrobů Bračických. Popisuje Kl. Čermák. S 1 fototypií.

Zpráva arch. sboru „Vocela“ v K. Hoře za r. 1885. Archaeol. spolek „Vocel“ již drahně let pozornosť svou horlivou věnuje starožitnictví v Táboře a okolí, po přednosti pak předmětem jeho péče jest staroslavný chrám sv. Barbory v Kutné Hoře, který patří ku předním stavitelským skvostům našich vlastí a na jehož opravy slav. sněm český pro r. 1886. zl. 10.000 povolil. Zprávě (p. jednatele K. Vorlíčka) o pokroku těchto oprav věnována hlavní část spisku a připojen také půdorys svatyně. Mimo to obsažena tu obšírná zpráva o sbírkách od kustoda p. E. Lemmigra a výkaz jmění, vydání a členstva od p. pokladníka F. B. Kaliny.

Zpráva měst. muzea ve Vysokém Mýtě za rok 1884. a 1885. Ve Vys. Mýtě, rodišti to učence nezapomenutelného prof. A. V. Šembery, již od r. 1871. zařízeno jest krásné muzeum městské, které zejména od r 1884. rozvinuje ruch velmi nadějný, což patrno z celé zprávy řečené. Na konec zprávy přidáno návěstí, že rodák vysokomýtský, dr. Her. Jireček vydávati započne „Paměti města i kraje vysokomýtského,“ na které se nemálo těšíme.

O křtu Jagjella Vladislava krále polského. Napsal **Fr. V. Sasinek.** V Praze, 1886. Malá sice knížečka, ale obsah její jest nad míru důležitý. Dovídáme se z ní, že litevský kníže nikoliv nebyl pohanem před 14. únorem r. 1386., kdy v Krakově jest křtěn, nýbrž že byl již dávno křesťanem liturgie slovanské a že onen křest byl druhým. Doklady Sasínkovy jsou pádné a nabývá jimi starší doba slov. dějin tvářnosť namnoze novou, netušenou. *J. M.*

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

Za posledního čtvrtletí r. 1886. přibylo celkem 96 členů. Z těch 1 jest zakládající, totiž slav. Umělecká beseda v Praze, 3 dopisující a ostatní 92 jsou členové řádní. Dopisujícími členy jmenoval totiž výbor jednohlasně: sleč. Fr. Xav. Běhálkovu a sleč. Annu Loykovu v Tovačově pro jejich veliké zásluhy o zdar naší loňské výstavy nár. vyšívání moravského a pana Karla Doležela, učitele ve Slatěnicích, jenž se zvláštní ochotou a horlivostí spolku našemu zprávy podává o starožitnostech v okolí slatěnickém.

Dne 11. dubna t. r. konána jest schůze řádná v místnostech Matice školské v Olomouci, která navštívena byla obecenstvem hojným. Přednášel člen výboru muzejního, pan Jos. Kramář, měšťan a knihtiskař v Olomouci „o prádle a dějinách jeho.“ Přednáška ta byla nad míru zajímavá a poutavá. Vylíčen v ní původ této veledůležité umělosti lidské, vysvětlen vývoj prádla, jakož i význam jeho ve slovanských rodinách za dob ještě nedávných. Ku znázornění slov svých ukazoval p. Kramář ihned všecky předměty ku prádlu patřící: lněné semínko rygavské, len všech druhů, vřetena, kolovrátek, kužel, motovidlo, pásma, posvěty se svícnem, nejstarší sirky, křesadlo, slovem vše, co dříve, dokud se u nás ještě pilně prádalo, nescházelo v domě žádném. — Rovněž poutavou byla druhá přednáška páně Kramářova „o výrobě porculánu.“ I tu vylíčeny jsou dějiny tohoto odvětví průmyslového a při popisu vlastní výroby ukazovány všechny suroviny jakož i zboží porculánové na polo a docela hotové. Za obě přednášky své odměněn pan Kramář vřelou zajisté pochvalou a hlučným potleskem.

Od té doby, co povětrnosť stala se příhodnou, vlastenský spolek muzejní pátrati počal zase po starožitných památkách, ježto dosud rodná naše země chová v lůně svém. Hned v druhé polovici měsíce dubna kustos muzejní p. dr. J. Wankel vypravil se do Předmostí u Přerova, kde po celou řadu dní pilně kopáno jest nákladem spolkovým na vypátrání památek z předpotopní doby mamutí. Také p. prof. K. J. Maška z Nov. Jičína jeden den kopání toho se účastnil ochotně. Kořisť vědecká i tentokráte byla velmi hojná. Mimo četné nástroje kostěné a kamenné, mimo nesčíslné zůstatky drobné zvěřeny předpotopní nalezl tu p. dr. Wankel zejména čtyři obrovské dolní čelisti slona mamuta, jež jsou nyní muzeji našemu nemalou ozdobou. — Poslední dny měsíce května pak pátral p. kustos v Charvátech po památkách z doby kovové a nalezl tam některé zajímavé bronzy drobné. — Když touže dobou v Olomouci v kostele dominikánském vykopán byl starý náhrobek (z r. 1566.) s českým nápisem a bylo nebezpečenství, že by docela přišel na zmar, vyprosil si muz. spolek památku tu na důst. p. převorovi a uložil kámen náhrobní prozatím se svolením p. předsedy do zahrady „Matice školské,“ kdež dostatečně jest chráněn od každé pohromy.

Poslední dobou p. kustos dr. J. Wankel, any prostory muzejní pomalu sbírkám nedostačují, předevzal nové uspořádání předmětů archaeologických a podnikl adjustování takové, aby přehled jejich pp. návštěvovatelům co možná usnadnil. Při namáhavé práci této pomáhal též nejednou velmi ochotně a vydatně člen spolku muz., p. R. Kreutz, professor v Olomouci. — Koncem července t. r. veled. p. děkan R. Kašpar z Holešova zavítá do Olomouce, aby v přední komnatě muzejní uspořádal a upravil krásné své přírodopisné muzeum, které i se skříněmi vlast. spolku muzejnímu velkomyslně daroval. Jsme tím jisti, že za takovou obětavosť veled. p. děkanovi povděčno bude spolkové členstvo veškeré. Kéž by vlast. spolek muzejní dobrodinců tak upřímných čítal více.

Když výbor muz. spolku koncem měs. května dověděl se o důležitém nálezu bronzů a peníz v Polici u Val. Meziříčí, požádán jest dopisující člen spolku p. K. J. Maška, prof. v Nov. Jičíně, aby nález pro muzeum naše hleděl získati. Velmi ochotně vypravil se p. prof. nákladem muzejním do Police a skutečně podařilo se mu (viz dopis z Nov. Jičína) předměty nalezené zachovati pro naše sbírky.

Velice pilně spolku muzejnímu zprávy podávali za tohoto čtvrtletí zvláště: p. A. Pecha, učitel v Kožušanech, p. J. Klvaňa, prof. v Uh. Hradišti, p. J. Chyla, obchodník v Charvátech, p. V. Spitzner, prof. v Prostějově, a j. v.

Jak v předešlém čísle „Časopisu“ bylo vzmíněno, vystavil výbor muzejní velikou kolekci nár. vyšívání moravského v c. k. rakouském muzeji ve Vídni. Výstavu tu mimo jiné převzácné hosty návštěvou svou poctili: Jeho Veličenstvo císař pán, Její cís. výsosť pí. princezna korunní Štěpánka a Jejich cís. výsosti pp. arcivévodové, kteří vesměs našemu moravskému vyšívání nár. vzdali chválu velikou.

Když již výstava ta ku konci se blížila, navštívila ji též opatrovatelka vyšívání v muzeji našem, pí. Vlasta Havel-

ková, která vrátivši se z Vídně, podala o výstavě tuto zprávu:

„Výstava vyšívání v rakouském průmyslovém muzeu ve Vídni jest skončena. A nezůstala bez velikého účinku. Směr německo-berlínský, jakým se dosud vyšívání vesměs bralo, dostal smrtící ránu a naše slovanské národní vyšívání zvítězilo na celé čáře. Vlastenský spolek muzejní náš svou loňskou výstavou vyšívání moravského způsobil hnutí v kruzích dotyčných neobyčejné. Ačkoliv teprv půl druhého roku od naší výstavy minulo, stávají se vzorky moravské všeobecně oblíbenými a hledanými. To mohl pozorovati, kdo jen do vídeňské výstavy vkročil. Sama jsem se o tom přesvědčila navštívivši výstavu koncem května.

Kam jsem pohlédla na vystavené předměty, všude na moderních pokrývkách, poduškách, na prádle atd., všude, všude viděti stopy našeho slovanského vyšívání a to nejen věrně nápodobené vzorky naše, nýbrž i provedení jejich. I v technických podrobnostech tedy vyšívání moderní vzalo si za vzor nedostižné práce žen moravských, žen slovanských vůbec.

Slovem naše odvěká kultura lidová se počíná ukazovati před světem utěšeně a rozvine se v celé své kráse a původnosti co neviděti, jen když my si celým srdcem budeme toho vážiti věrně, co nám zbylo po předcích našich.

Již dávno viděti bylo u židovských obchodníků vídeňských staré, překrásné vyšívání, které oni vydávají za perské a Bůh ví jaké. Avšak ve skutečnosti, jak jsem se přesvědčila, jest to samá práce slovanská, jsou to slovenské kútní plachty, hanácké úvodnice, boudnice, jsou to límce naše, kordulky a j. Vídeňský dámský svět s horlivou pílí a zálibou všímá si těch předmětů, studuje jich a nápodobuje, ač jsou to mnohdy jen roztrhané, vyprané hadry, které u nás dlouho snad zahozeny ležely v koutech někde. Vídeňanky rozplývají se chválou a obdivem těchto našich pokladů. Arci po většině netuší, že vzorky a ornamenty tyto překrásné jsou výtvory pilných a dovedných venkovských žen slovanských.

Jest to vůbec podivný osud, že u nás i probudilé jinak vlastenky v té příčině ještě posud dřímají a ani nevědí, že cizé ženy dávno s úctou sbíraly slovanské drahokamy v blatě zašlapané, kterých jsme my samy neznaly, aniž si jich vážily. Však Bohu díky, již počíná se také u nás rozednívati. Počátek velmi šťastný učinil vlastenský muzejní spolek v Olomouci, jehož hlavně záslubou to jest, že daleko široko svět obrací oči k národní ornamentice moravské.

Není více pochybnosti, že učinilo moravské vyšívání nejen ve Vídni nýbrž i v cizině velkou senzaci. Velice chvalné posudky o něm vydali dvorní rada p. J. Falke a ředitelka ústavu pro vyšívání ve Vídni, pí. E. Bachová, a ve všech našich listech dopisy potvrdily vítězství mor. vyšívání na výstavě vídeňské. Mnohé listy z ciziny muz. spolku docházející oplývají v té příčině chválou nelíčenou.

Naše moravské vyšívání na výstavě vídeňské rozloženo a sestaveno bylo velmi vkusně vedle ostatní lidové práce slovanské a ukazovalo svou rozmanitostí jak ve vzorcích a technice tak v krajkách, čí zásluhou se vkus moderních prací tak znamenitě nyní zlepšil a zušlechtil. Pravila jsem již, jak ve Vídni teď vyšívání slovanské hledají a nápodobují. Ještě větší horlivosť za uvedení slovanského vyšívání do salónů ukázali Maďaři. Viděti bylo to z přečetných předmětů výstavy vídeňské. Jen zapomněli Maďarky udati, že všecky ty vzorky, techniky i tkaniny jsou výtvorem slovenských žen v Uhrách a nikoliv Maďarek. Však chválu zasluhují v té věci Maďaři přece; nebo tím, že naším vyšíváním okrášlují si svá obydlí, ukazují větší všímavosť ku výtvorům slovanským nežli dámy naše, které nedbajíce národních skvostů zdobí se po cizácku, jak jim to předpisuje „Bazar" a „Modní svět" z němčiny přeložený. Maďaři mají slovanský kroj, krášlí salóny své slovanským vyšíváním, koberci i záclonami a také prádlo jejich ornamenty slovanskými oplývá. A jak jest u nás? Bohužel že docela jinak.

Uzřela jsem v uherském oddělení také vyšívaného našeho kohoutka, který v muzejním časopise v č. VIII. vysvětlen a popsán jest. Pyšní se, na vyšívání prý maďarském, stylizovaný kohoutek ten na pokrývce stolní a to týmiž barvami a touže technikou provedený, jako vidíme na nejedné slovácké kútní plachtě moravské. Naše slovanská hvězda, naše jablíčka, srdečko, hřebíček, zvonek a na sta geometrických vzorečků nalezla jsem ve všech variantech na moderních předmětech maďarského oddělení. Jak se styděti musíme, vidouce, kterak naši odpůrcové národní obydlí svá našimi skvosty šperkují, kdežto my příbytky své po cizácku, podle staroněmeckého vzoru zařizujeme!

Také sbírka průmyslového spolku v Išlu, na téže výstavě vyložená, nasvědčuje, že vyšívání, které zachovalo se mezi lidem v Solné komoře od Ebensee až k Hallstadtu a ke Gosavě a s druhé strany až k sv. Volfgangu a stkví se množstvím našich ornamentů, zbytkem jest slovanské kultury a opětným důkazem, že dříve v

kraji tom Slované žili. Na první pohled poznala jsem v pracích tohoto kraje hlavní motivy vyšívání moravského, které motivy křížkovým stehem a stehovými kvítky (ném. Holbein. techn.) provedeny jsou zrovna tak, jako ve vyšívkách našich.

Také ta kolekce, kterou vyložila státní průmyslová škola Solnohradská, ukazuje zřejmě, že prvky vyšívání tamního, hlavně prvky prací na guipiru jsou slovanského původu. Zejména valašskému vyšívání se podobají tyto poslední (?) stopy slovanských solařů alpských.

Nejinak má se to s předměty, jež vystavila odborná škola Gossengrünská ve Vídni. Jsou to nejvíce krajky, krajky to jakoby vzaté z našich čepců valašských, krajky, jaké ženy valašské dosud si vyšívají a nosí na hlavě.

Také předměty vystavené z Tyrolska, na př. z města Predazza, ze školy pro drhané krajky, pak z města Proveisu, též ze školy podobné, ukazují tyže vzorečky krajkové, které v Břeclavských a Bzeneckých krajkách vidíme bez počtu a které ještě před 15 lety ženy slovácké na mnoha místech a mnohem krásněji drhaly.

Nemůže býti pochybnosti, že tyto krajky z alpských krajin, podobné krajkování našemu, jsou neklamnou stopou po obyvatelích slovanských, kteří v těchto horských zemích žili druhdy po celé věky.

Paní Bachová, ředitelka vyšívacího ústavu státního ve Vídni, dáma to v oboru vyšívacím velmi zběhlá, s pravým nadšením nyní vyšívání naše zkoumá a nápodobuje. Přenáší překrásné a harmonicky ornamenty slovanské ve všech podrobnostech na práce svých žaček. Mezi nesčíslnými předměty od paní této vystavenými nalezla jsem mimo jiné též vzorek z hanáckého límce vzatý, který zvláště mistrně a věrně modrým hedbávím na plátěnou manžetu jest přenesen. Také vzorek podle hanáckého šátku, který na bílé látce hedbávím bílým vyšit jest, povedl se pí. Bachové znamenitě. A tak mnoho a velmi mnoho bych mohla vypočítati vzorků našich, které dáma ta v moderní svět uvádí.

Podobně naše krajanka sleč. Valtrova, učitelka na ústavu učitelek v Brně, jak z kolekce jí vystavené viděti, pilně moravské vyšívání národní nápodobuje. Tak na př. vybrala si pro pokrývku stolní vzorek ze šatky slovácké z Velké tak zvanou „formičku na makový vršek". Vzorek jest zvětšen, žlutým hedbávím vyšit a vyjímá se překrásně. Jediné, že neudala slečna Valtrova, odkud vzorek pochází, což já si tedy doplniti dovoluji.

Mimo to ještě uvádím práce těchto vystavovatelek: Sleč. Rozy Kornblumové, pokrývku se vzorem podle valašské kostelní šaty vyšitým; komposici sleč. Idy Littrové, vzatou z hanáckého vyšívání, jen že poněkud zkomolené a nevkusné, pak téže dámy pokrývku červeně vyšitou, která vzorkem svým rovněž připomíná valašské kostelní vyšívání. Sleč. Anna Lenkaufova vyložila pokrývku vyšitou na plátně a podobající se úplně hanáckému vyšívání; sleč. E. Haublova vyložila práce prolamované, jež jsou vyšity podle vzorků valašských.

Práce třepeňové, tak zvané makramé, jež také byly ve Vídni vystaveny z některých škol, máme rovněž a ještě pěknější v národních pracích slováckých a valašských.

Slč. Ter. Mirani, c. k. komorní vyšívačka ve Vídni, vystavila mnoho prací se slovanskými vzorky a podobně v kolekci zlatého vyšívání slečny Marklové mnoho vzato jest zajisté z nějaké valašské pokrývky kostelní.

Uvádím tu příkladem jen některé práce vyložené, které jsem si v letu takořka poznamenala. Ale takových prací bylo na výstavě vídeňské všudy v každé skříni, na každém stolu; — národní vzorky nápodobené nalezla jsem všude v takové hojnosti, že mně nebylo možno označiti je všecky dopodrobna.

Avšak tolik vysvítá z krátké této zprávy přec, že cizina s horlivostí neobyčejnou vyšívání naše oceňuje a na něm vkus svůj tříbí co nejpilněji, že i odpůrcové naši národní, vyšívání moravské a slovanské vůbec nápodobují a uvádějí do domácnosti své. A když tak věci se mají, nebylo by to jen hanbou naší, nýbrž hříchem převelikým, kdybychom my — prý Slovanky probudilé — ještě déle „Bazarem" a „Modním Světem" nechaly si cizotu zaváděti do rodin vlastních.

Zvláště my Moravanky, jejichž matky až do nedávna tak krásně vyšívaly a z části vyšívají dosud, nechceme-li slouti odrodilými, musíme chopiti se národního vyšívání a zdobiti jím vše, co patří k šatům a domácnosti vůbec. Jakým asi způsobem by se to díti mělo, ukazuje nám nový vlastenecký list „Náš kroj" velmi názorně."

Ještě, dokud vídeňská výstava trvala, požádalo slav. uměl. průmyslové muzeum v Praze prostřednictvím p. kustoda dra. Chytila náš vlast. spolek muzejní, aby kolekce ve Vídni vystavená zapůjčena byla také ku výstavě do Prahy. To se též, rozumí se s radostí stalo a jest tedy nyní nár. vyšívání moravské vystaveno v krásných místnostech Rudolfina v Praze. Výstava potrvá dva měsíce a jest skvostů našich tam vyloženo ještě více než ve Vídni, totiž 177 kusů,

Ze vyšívání moravské také v Praze vzbuzuje veliký obdiv, vysvítá z následujícího posudku, který hned v prvních dnech výstavy dán byl na veřejnosť:

„Výstava moravského vyšívání v Rudolfinu mile překvapiti musí každou vlasteneckou paní a dívku, neboť téměř každý z vystavených předmětů svědčí o zručnosti a trpělivosti ženské a jest zjevným dokladem oprávněnosti starého a nás tak povznášejícího přísloví: „Zlaté ruce ženské“. Každý znalec, neřku-li laik, uznati musí, že podobné vzorky tak uměle provedené skromnými venkovankami krve slovanské za našich dnů nikdo již nedovede. Nesmírně jsme tomu povděčni, že tyto skvosty ženské dovednosti slav. vlast. spolkem muzejním v Olomouci zapůjčeny byly na výstavu do naší Prahy. Bylo by žádoucno, aby vzory ty zdomácněly v našich rodinách, jsou to práce původní, drahé to odkazy našich prababiček, které dovedly více bez předložek než my, kteříž učíme se ve školách. Jest povinností naší, abychom při prohlížení těchto prací věnovali vděčnou vzpomínku pracovnicím, jež kryje již chladná zem. — Zemřely beze slávy a přece práce jejich jest tak umělecká, že žádný jiný národ honositi se jí nemůže. S pocitem nelíčeného uznání a vděčnosti nechť každá žena a dívka česká opustí tuto výstavu“.

Ve svatodušní úterý otevřena byla v místnostech muzejních v Olomouci výstava smíšená, obsahující zvláště překrásné a přečetné vyšívání národní, zejména ty předměty, které při loňské výstavě ještě vyloženy nebyly, dále několik set krásně malovaných vajíček velikonočních ze všech končin Moravy, krásné mozaiky dřevové, jež vystavil p. J. Kubelka, kníž. úředník v Bučovicích, a všecky ostatní sbírky muzejní. Týž den hned výstavu navštívilo vlasten. učitelstvo moravské, četně shromážděno jsouc právě v Olomouci za příčinou schůze delegátů ústředního spolku učitelského. Velevítaní pp. hosté tito pozdraveni jsou členy výboru a osloveni místopředsedou spolku, p. drem. J. Hynkem co nejvřeleji. Ze výstava naše neminula se s účinkem na ctěn. učitelstvo mor., vysvítá ze zprávy o řečené návštěvě muzeja vlasten., obsažené v „Komenském“, z níž vyjímáme tato slova: „Každý odcházel z muzeja s hlubokou úctou k těm, kdož k němu podnět dali, odcházel zajisté s úmyslem, že dle sil svých se vynasnaží, aby dosažen byl účel, který si olomucké muzeum vytklo a jehož bohdá zajisté se domůže — Věru kdož nad budoucností národa našeho zoufají, nuže ať jdou do olomuckého muzeja a budou smýšleti jinak.“ Ze slov těchto upřímných plyne zajisté nemalé povzbuzení pro ctěn. členstvo vlast. spolku muzejního, aby po dráze nastoupené dále kráčelo vytrvale.

Ačkoliv vlast. spolek muzejní s vděčností nelíčenou uznává veliké dobrodiní, které od prvopočátku mu odtud plyne, že vysokor. p. hrabě An. d'Orsay za souhlasu veledůst. kapitoly poskytuje mu krásné místnosti v residenci své zdarma, (vždyť tak jenom možno bylo, že spolek náš ze skromných důchodů svých částku neneznačnou mohl uložiti), tož přece, poněvadž umístění to jest rázu jen prozatímního a sbírek velmi přibývá, pomýšlí výbor zároveň, kterak by se naše muzeum trvale a ve vlastních ubikacích umístiti dalo. A protože právě nyní česká škola v Olomouci přechází ve správu obce samé a budova slav. Matice školské v Olomouci aspoň částečně snad v době brzké sloužiti bude k jiným účelům, obrátil se výbor muz. spolku ke slav. výboru Matice olom. s tou žádostí, aby pro ten případ, že by dosavádní matiční budova školní přišla na prodej, v první řadě zření jmíno bylo ku vlasteneckému spolku muzejnímu. Slavný výbor matiční odpověděl v ten smysl, že béře žádosť muz. spolku ku vědomosti, že se podle ní zachová; ale že ovšem o prodeji budovy rozhodnouti by musila valná hromada sama. Prozatím, že se ještě na prodej nepomýšlí. — Tím jaksi vlast. muz. spolek učinil první krok k tomu cíli, aby sbírky své v budoucnosti někdy uložiti mohl trvale a pod střechou vlastní. Ovšem odvažuje se tu mladý spolek náš na úlohu nesnadnou. Avšak, že nemusí malomyslněti, vysvítá z té okolnosti, že hned na první zprávu o věci té, přihlásil se nejmenovaný dobrodinec spanilomyslný, který pro případ skutečné koupě domu spolku muz. *dar 1000 zl.* zaručil. A Bůh dá, že příklad ten šlechetný, v pravdě vlastenecký nezůstane osamělým.

Sbírky muzejního spolku.

Za čtvrtletí právě minulého sbírky muzejní rozmnoženy byly zase valně.

Neobyčejně obohacena jest zvláště sbírka přírodnin, poněvadž veled. p. děkan P. Rud. Kašpar, farář v Holešově, uznal již nyní převeliký a překrásný dar svůj, o němž v čísle předešlém už podána zpráva, přenesti z Holešova do Olomouce. Štědrý dárce osobně uspořádá všecky předměty, jež samy vyplňovati budou přední místnosť muzejní; vel. p. Fr. Gogela, kooperator v Místku, darov. sbírku zkamenělin z ostravských

dolů kamenouhelných; p. Th. Perútka, bohoslovec v Olomouci, zkameněliny od Kelče; p. Jos. Kramář, měšťan v Olomouci, celou řadu nerostů ze sev. Čech.

Také sbírka památek pravěkých velice byla rozhojněna a to hlavně tím, že p. kustos dr. J. Wankel četné památky letos v Předmostí vykopané ihned adjustoval a v muzeji rozestavil; jsouť mezi nimi též předměty, jimiž dosud žádné jiné muzeum nemůže se honositi; p. Fr. Dobiáš, učitel ve Chvalkovicích, darov. železné předměty z doby laténské, které vyorány byly na poli „Harmovém kopci"; na pozemku p. Koupy z Chvalkovic u Ivanovic; p. Frant. Dočkal, rolník ve Slatěnicích, 2 překrásné bronzové náramky z doby hallštadtské, nalezené v jeho zahradě; p. Flor. Kubálek, stolář ve Slatěnicích, bronzový srp z doby hallstattské; p. Fr. Melhuba ve Hradečné darov. kosť zvířete předpotopního (nosorožce), již 3 m. hluboko ve skále našli skalaři v lomech vápencových; p. Al. Slezák, nadučitel v Kladkách, darov. kamenné nástroje; p. Innoc. Pospíšil, rolník v Charvátech, starožitnosti nalezené u svat. Jana (při silnici) z doby laténské, totiž 2 krásné náramky bronzové, část náramku, části (8) bronzového pásu, kroužky bronzové, 2 železná spínadla a zlomky mnohé; p. J. Svoboda, občan v Polici, bronzy v Polici nalezené; p. J. Chyla, obchodník v Charvátech, překrásný bronz. náramek od svat. Jana; p. Jos. Kramář, měšťan v Olomouci, pravěký přeslen ze Samotišek; p. F. Buriánek, nadučitel v Charvátech, pravěký přeslen a část cezáka prav.; p. A. Pecha, učitel v Kožušanech, drobné starožitnosti z okolí; p. J. Vaca, pololáník v Kožušanech, pravěkou nádobku kamennou a předměty železné, nalezené na poli „lukách"; p. A. Grunt, učitel v Blatci, nádobu pravěkou, ostruhu a naušnici bronzovou z hliníku blateckého; p. J. Rožnovský, občan v Kloboucích u Brna, železný pravěký srp s tamního „Hradiska".

Sbírka mincí rozmnožena jest takto: P. A. Jiříček, redaktor v Olomouci, darov. 1 stř. minci; p. M. Zeman, varhaník ve Velké, 3 stř. a 1 měd. minci; p. Jos. Domluvil, kupec v Uničově, uher. dukát Ladislava krále, při Uničově nalezený; vel. p. Vinc. Tesař, farář ve Chropini, a slav. obec Chropiň darov. 4 dukáty uherské z dob králů Sigmunda, Ladislava, Albrechta a Vladislava II., kterýchžto peněz 28 v baňce na návsi v Chropini r. 1886. bylo nalezeno; p. Pecha A., učitel v Kožušanech, 1 jeton, 3 stř., 2 měděn. a 1 pamětní minci; p. Rud. Kreutz, professor v Olomouci, 2 stř. a 1 méd. minci byzanckou; p. J. Malec, professor v Olomouci, pamětní peníz měděný; sleč. Vlasta Zavadilova z Horky darovala: 50 mincí měd., 9 stříbr. a 1 mosaznou; p. Theod. Perútka, bohoslovec v Olomouci, 1 minci s Helfenštýna; vel. p. Theod. Káčer, farář v Ostrožné, 4 stříbr. a 2 měděn. mince; p. V. Hänsler, rukavičkář v Olomouci, 1 stř. grošík; vel. p. T. Zaoral, farář ve Staré Vsi; vel. p. F. Věrný, farář v Dřevohosticích a p. J. Hanuš, správce v Kurovicích darovali po 1 minci stříbr.; vel. p. J. Vyvlečka, katecheta v Olomouci, 2 vzácné mince pamětní; p. Fr. Stejskal, starosta ve Studýnkách, 1 pražský groš; p. F. Vaca, zámečník v Ustíně a p. J. Husička, rolník v Ratajích, několik starých mincí; p. Jos. Daněk, chalupník v Ustíně, římskou minci, již r. 1886. vyoral na poli svém; vel. p. J. Blokša, kooperator v Kostelci, 13 mincí stř. z Němčického nálezu; p. Fr. Vymlátil v Olomouci 1 stř. minci; vel. p. P. Ig. Wurm, poslanec v Olomouci, korunovační peníz cís. Františka a 1 grošík; p. T. Skalík, studující v Olomouci, 21 stříbr. mincí starších i novějších.

Památky rukopisné. P. Moř. Remeš, medik v Příboře, darov. list z listináře z r. 1632. a násled.

Do knihovny muzejní darovali: P. Jos. Kramář, měšťan v Olomouci, celou řadu starších tiskopisů a brožúr různ. obsahu; veled. p. Rud. Kašpar, děkan v Holešově, Hantalerovy exercitationes z r. 1756. a rukopis. latin. pojednání papeže Innocence IV.; p. Fr. Sobek, professor ve Chrudimi, darov. Památky arch. a místop. ročník 1874. a J. Emlera Rukověť chronologie z r. 1876.; z pozůstalosti † p. Leop. Tušly, kapit. hospod. rady a upřímného přítele a podporovatele muzej. spolku, darována J. J. Schenchzera Physica sacra. V Augšpurku a Ulmu, 1731. 4 díly; p. J. Blažek, studující v Olomouci, něm. spis o Slezsku z r. 1675.; vel. p. J. M. Bakalář, kaplan v Bučovicích, Česko-latin.-německý slovník z r. 1706.—1722.; p. R. Kreutz, professor v Olomouci, německý překlad kroniky Hájkovy; pí. Anna Klabusay, knihařka v Holešově, mapu Evropy v 8 listech z r. 1830.; p. T. Dofek, rolník v Topolanech, část svat. písma z r. 1771.; p. Moř. Remeš, medik v Příboře, básně Thámovy z r. 1785., obranu Kampelíkovu z r. 1847., výbornosť jazyka česk. od Buhka z r. 1792. a vzájemnosť Čecho lovanu od Kadavého z r. 1847.; sl. V. Smylilova v Olomouci starý evangeliář.

Novějších památek a kuriosit přibylo: P. Jos. Kramář, měšťan v Olomouci, darov. všecky nástroje, suroviny a výrobky přádelní, jakož i suroviny a výrobky průmyslu porculánového: p. J. Donek, studující v Olomouci, obrázek na hedbáví; sleč. M. Vanklova v Olomouci, národní hračky; p. A. Karnovský, stolář v Olomouci, 2 staré obrázky; vel. p. P. E. Domluvil, professor ve Valaš. Meziříčí, 2 fotografie ze Serajeva, fotografiji rodného domu nejdůst. p. biskupa dra. Baura; p. A. Mrázek, rolník v Charvátech, hliněnou baňku s Hostýna; p. Moř. Remeš, medik v Příboře, starož. džbán kamenný, hlin. džbánek zvláštní podoby, starod. vidličku a nůž, stříbr. prsten s karneolem, valašskou dýmku; vel. p. Th. Káčer, farář v Ostrožné, svícen na posvěty; vel. p. J. Vyvlečka, katecheta v Olomouci, vzácnou valaš. kudlu, v níž obsaženo 12 menších, 5 různých fotografijí; p. A. Pecha, učitel v Kožušanech, 5 různých fotografijí; p B. Baumann v Olomouci krucifix ze slonové kosti na 300 let starý; pí. Vl. Havelková v Olomouci staré dlaždičky ze svat. Kříže v Rakousích; p. Jos. Plašinský, bohoslovec v Olomouci, obraz svat. Floriána na skle ze Starojicka; p. J. Záletka, polír v Olomouci, 2 starož. nádobky a sklo vykopané ve Ztracené ulici; p. T. Dofek, rolník z Topolan, starou baňku do včelína.

Národního vyšívání a krojů národních i tenkráte valně muzeji našemu podarováno. Především připomenuto buďiž, že veledůst p. biskup ďakovarský, dr. Jiří Strossmajer poctil muz. spolek náš darovav mu velikou kollekci národních tkanin a vyšívání nár. od Ďakovaru; p. A. Karnovský, stolář v Olomouci, darov. úvodnici z Kelče; vel. p. P. E. Domluvil, professor ve Valaš. Meziříčí, velikou kollekci vzácných vyšívaných památek bosenských (šátky 4 vyšívané, 2 malované, ženské botky zlatem a perlami zdobené, dětský střevíček, váček na peníze a tabákový míšek, vyšív. fez, dětské trepky a j.); vel. p. J. Kaláb, farář v Roštíně, krásné vyšívání na atlasu; sleč. Mar. Koželuhova z Nové Vsi u Hodonína, darov. dýnko z čepce; prostřednictvím p. učit. J. Doležila daroval slav. farní úřad ve Velk. Kunčicích 8 kusů krásného, starého vyšívání valašského; sleč. Růžena Zbránkova ve Vsetíně darov. část valaš. úvodnice z Hrozenkova; vel. p. F. Ermis, farář v Bludově, 4 kusy krásných starých pokryvek; pí. Kateř. Zajíčková v Předměstí Uh. Ostroha darov. rukávce po své stařence; sleč. Mar. Boriova z Předměstí Uh. Ostrohu 5 kusů nového vyšívání na rukávce, vlastní práce; pí. M. Dobrovolná, vdova po učiteli, kazajku, kordulku, výložky vyšívané z Klobouk u Brna; pí. Kateř. Macenaurová z Tovačova darov. čepec vyšívaný; pí Marková ze Slaténic vyšívané koženky (část); p. Fr. Chyla, obchodník v Charvátech, celou sbírku hanác. límců a oplíčko; p. A. Pecha, učitel v Kožušanech, pokryvky kostelní; pí. M. Kubíčková, majitelka hostince v Ratajích, krásně vyšívanou kordulku, ženskou kazajku a 6 límců; pí. A. Fialová v Ratajích darovala 2 vyšívané kordulky a 2 límce. — Mimo to muz. spolek opět celou řadu vyšívání moravského zakoupil.

Velikonoční vajíčka malovaná. Vyzvání v předešlém čísle „Časopisu“, aby ctění příznivci vlast. spolku muzejního podarovali do sbírek muzejních malovaná vajíčka, vzbudilo ohlas hojný a uštědřeno muzeji několik set vajíček věru překrásně malovaných, které jsou samy o sobě již pravým pokladem ornamentiky slovanské. Zejména pak darovali: sleč. Mar. Koželuhova z Nové Vsi u Hodonína celou sbírku četnou vajíček krásných; sl. Ol. Absolonova v Olomouci vajíčka z Fryštáku; p. T. Pěček, professor v Olomouci, vajíčka škrabaná od Star. Jičína: p. Ed. Kubíček, učitel v Bartoňově, 1 vajíčko; vel. p. F. Gregárek, kooperator ve Hrozné Lhotě, vajíčka z Ostroha a z okolí; p. Moř. Remeš, medik, vajíčka z Příbora; slеč. Mar. Ondryskova celou sbírku vajíček z Lanžhotu a z Kostic; p. J. Novotný, nadporučík, vajíčka ze Slovenska; p. Bar. Hanák, učitel v Uh. Hradišti, sbírku krásných vajíček slov.; p. E. Donek, studující v Olomouci, 1 vajíčko; p. F. Novák, bohoslovec v Olomouci, vajíčko z Vitonic; p. učit. J. Borůvka, p. naďučitel Boh. Obrátil, jeho pí. choť a p. učit. V. Baštinec darovali velikou sbírku krásných vajíček z Uh. Ostroha a okolí; vel. p. J. Vyvlečka, katecheta v Olomouci, malov. vajíčka z Valašska; p. K. Schveder v Uh. Hradišti vajíčka z tamní krajiny; p. J. V. Donat, učitel v Lutopecnech, 2 vajíčka velmi uměle škrabaná; p. Jos. Klvaňa, prof. v Uh. Hradišti, velikou a velmi krásnou sbírku vajíček z celého Slovenska; pí. Boh. Tvarůžková, choť c. k. soud. adjunkta v Kyjově, krásnou sbírku různých vajíček; p. Prok. Zapletal, administrátor Mor. Slov. v Uh. Hradišti, vajíčka z Bedihoště; p. Fr. Brejla, učitel v Jabloňanech u Skalice, vajíčka ze Žďáru u Boskovic; sl. Frant. Vysloužilova v Újezdě u Vyzovic, krásnou sbírku vajíček z Vysokého,

z Držovic, z Loučky, ze Sloupna a odj.; přičiněním p. Prok. Zapletala, admin. v Uh. Hradišti, darována veliká a krásná sbírka vajíček a sice z Uh. Hradiště (škrabaná slečnou Veleckých), ze Zlína, ze Star. Města, ze Bzence, z Uh. Ostroha, z Chylic, z Polešovic, z Veselí, z Nedakonic, z Huštěnovic, z Kunovic a z Nové Vsi; p. K. Raal, učitel z Budče, vajíčka z tamní krajiny; vel. p. J. Michal, kooperator v Životicích, vajíčka od Nov. Jičína; pí. Frant. Stránecká, spisovatelka v Brně, darovala velmi krásnou kolekci vajíček od Uh. Hradiště, od Šlapanic, od Slavkova, od Dambořic, Star. Jičína, z Dražuvek, od Hodonína, z Mrakotína, od Telče, z okolí Velik. Meziříčí, z Vyzovic a odj.; p. MUDr. O. Klumpar, lékař v Olomouci, darov. mal. vajíčka z Valašska.

Všem těmto dárcům štědrým a dárkyním spanilomyslným výbor muzejního spolku vzdává díky co nejvřelejší a prosí, by muzeji vlastenskému i dále zachovali přízeň svou.

Členstvo muzejního spolku.

Výkaz X.

Za druhého čtvrtletí roku 1886. přibyli tito pp. členové. (Písmo proložené znamená členy zakládající, jmena hvězdičkou označená značí členy dopisující, ostatní jsou vesměs členové řádní.)

Důst. p. Apraksin N., kněz prav. v Praze, slav. Archaeol. sbor „Vocel" v Kutné Hoře, p. Auředníček E., professor v Kroměříži.

P. Berka F., nadučit. v Domaželicích, slav. Beseda měst. v Jindřichově Hradci, * sleč. Běhálkova X. v Tovačově, slav. měst. obec Blansko, p. Bromovský A., továrník v Praze, p. Bublík J., mlynář v Poličně.

Vel. p. A. Čačka, farář v Pivíně, p. Čermák B., bohoslovec v Olomouci.

*P. Doležel K., učitel ve Slatěnicích, p. Dominicus H., knihkupec v Praze.

P. Felgenhauer Fr., bohoslovec v Olomouci, p. Funtíček J., odborný učitel ve Slavkově.

Vel. p. Glabazňa Eust., spirituál v Přestavlkách.

P. Hájek B., rada vrch. zem. soudu v Praze, p. Hájek M., obchodník v Písku, veled. p. Hanák F., kanovník v Kroměříži, p. Heger Leop., důchodní v Jevičku, vel. p. Höný K., farář ve Vrch. Újezdě, p. Hladík K., statkář na Karlíně, p. Hloch J., starosta ve Štarnově, p. Hofsnajdr F., měšťan v Litovli, p. Horák K., učitel v Lechoticích, p. MUDr. Hornov, lékař v Jedovnici.

P. J. Jahn, ředitel v Pardubicích, p. Janoušek J., inženýr ve Štěpánově.

P. dr. Kaizl J., univ. professor v Praze, vel. p. Kaláb J., farář v Roštíně, p. Kalabus J., studující na Star. Brně, p. dr. hr. Kaunic V., velkostatkář na Vysoké, vel. p. Kynický F., duchovní v Bystřici p. H., p. Klíma J., statkář v Rejšicích, p. Kneisl A., statkář v Nov. Bydžově, p. Koncer L., bohoslovec v Olomouci, p. Kšír J., kontrolór v Třebíči, p. Kubeš J. a p. Kubíček V., bohoslovci v Olomouci.

P. Lázenský V., bohoslovec v Olomouci, slav. Lesnický ústav v Sovinci, p. Ležatka Ig., bohoslovec v Olomouci, *sleč. Loykova A. v Tovačově.

P. Mašek J., továrník v Jilemnici, p. baron Menyden Valdemar ve Varšavě, p. Molín A., adjunkt v Bystřici pod H., p. Moučka J., bohoslovec v Olomouci, p. Müller V., studující v Třebíči.

Vel. p. Obrátil V., farář v Moštěnici.

P. Pabstman G., velkostatkář v Mladějově, p. Pachlopník J., bohoslovec v Olomouci, vel. p. Perútka J., farář ve Fryštáku, p. Pleva J., statkář ve Skrejšově, p. Podivínský F., studující v Rychnové, p. Pollák L., velkostatkář ve Štětkovicích.

Slav. pohorská jednota „Radhošť" ve Frenštátě, p. Remeš M., medik v Příboře, vel. p. Roubal V., farář v Beňově.

P. Salášek V., továrník ve Chrudimi, p. Segeťa F., bohoslovec v Brně, p. Sidek A., architekt v Krakově, p. Simerský H., učitel v Záhlinicích, p. Skokánek Ig., továrník v Praze, p. Smutný F., bohoslovec v Olomouci, p. Sochan P., akademik ve Svat. Mikuláši, p. Spurný V., učitel v Lipové, p. Stejskal F., bohoslovec v Olomouci, p. Suska J., důchodní v Žeranovicích, p. Svoboda J., studující v Praze.

P. Šelepa F., učitel v Oplocanech, vel. p. Schoertler F., novokněz v Olomouci, p. Albert hrabě ze Schönbornu v Praze, p. Šimonek J., koncipient na Vsetíně, p. Schindler K., lesní rada ve Vídni, vel. p. dr. Špelina, kanovník v Budějovicích, p. Šula A., nadučitel v Bystřici p. H., p. Schuster J., měšťan v Litovli, p Švanda S., vardýna ve Vídni.

Vel. p. Trnkal A., katecheta v Mor. Ostravě.

Slav. Umělecká beseda v Praze.

P. Václav F., velkostatkář ve Velk. Újezdě, vel. p. Valenta A., kooperator v Olomouci, p. Vanek M., bohoslovec v Olomouci, p. Dr. Vasatý, poslanec v Praze, p. Vavra J., učitel v Ivancicích, p. Weiss J., najemce velkostatku v Jedovnici, p.

Veselý F., rolník v Čertousích, p. Vidímský V., poštmistr na Vsetíně, p. Vladár A., bohoslovec v Brně, p. Vymětal F., bohoslovec v Olomouci, p. Vymlátil E., žel. úředník v Kroměříži.

P. Zapletal J., starosta v Radvanicích, sleč. Zbrankova R. na Vsetíně, p. dr. Zucker, univer. professor v Praze.

P. Žiška V., professor v Šumberku.

Celkem přibylo 96 členů.

Dary. Slavná Ustřední záložna v Olomouci darovala vlast. muz. spolku 20 zlat., pí. Jul. Kusá v Brně 2 zl., sl. Záložna obč. v Tršicích 5 zl., veld. p. děkan P. Rud. Kašpar v Holešově 9 zl., důst. p. N. Apraxin, kněz pravosl. v Praze 10 zl., slav. Záložna rolnická v Dubanech 10 zl., dále studující slov. gymnasia v Olomouci a sice ze tř. VIII. Pleva J., Rašper A., Skopal J., Snášel F., Stavělík F., Strupek M., Tesařík Š., Tuček A., Vyroubal J., Zvoníček F., Žváček L., ze tř. VII. Brauner J., Kovář M., Lubojacký L., a Vrbka J. všichni po jednom zl. r. č. Všem těmto štědrým dárcům výbor muz. spolku díky činí srdečné. — Ostatní dary vykázány jsou pod záhlavím „Sbírky muz. spolku“.

Listárna. Ony pp. členy řádné, kteří členský příspěvek letošní ještě nezapravili, žádáme uctivě, aby učinili tak co nejdříve, poněvadž bychom později tímto ročníkem „Časopisu“ ani jim snad nemohli více sloužiti. „Časopis“ zasýlá se ct. členům jakožto potvrzení, že příspěvek členský p. pokladníku správně byl doručen; z té příčiny ovšem pak ani nemůžeme list náš expedovati těm pp. členům, kteří příspěvku svého pro rok běžící ještě nezaslali. — Řádní členové vlast. muz. spolku platí ročně 1 zl.; zakládajícím členem se stává, kdo buď najednou aneb po částech zaplatí 25 zl. r. č. Přihlášky a příspěvky členské přijímá pokladník muz. spolku p. MUDr. Fr. Pokorný, lékař v Olomouci, v Ostružnické ulici č. 10. — Přírodniny (vyjma ptáky na vycpání určené) prosíme, aby pp. dárci zasýlali veled. p. P. Rud. Kašparovi, děkanu a faráři v Holešově, který jakožto kustos přírodovědeckých sbírek muz. s velikou ochotou převzal úlohu, všeliké přírodniny, muz. spolku darované určovati a pro vřadění do muzea našeho adjustovati. — Všecky jiné dary pro muzeum přijímá professor J. Havelka v Olomouci, na Blažejském náměstí č. 5., kdež také jest redakce i administrace „Časopisu“. — Kdyby někde v „Časopise“ shledány byly nesprávnosti jakékoli, prosíme za laskavé upozornění. — Za příspěvky liter., s mnohých stran zaslané, uctivě děkujeme. Brzo jich bude použito. — Ku mnohým dotazům odpovídáme, že I. ročník (1884.) „Časopisu“ jest rozebrán. Nějaký počet čísel 1., 3. a 4. ještě jest v zásobě; ale 2. číslo již ani jedno. — Vel. p. P. *J. Blokša v K.* Srdečné díky. Snad podívám se na tamní památky osobně. — Ct. p. *J. M. v R.* Celý srpen v Lošticích. Tam zastihnou mě listy Vaše nejjistěji.

Za obsah zdělení svých po stránce vědecké odpovídají sami pp. auktoři.

„Časopis vlasten. spolku muz. v Olomouci“ o 1 až 3 arších ve lhůtách čtvrtletních vydává se jenom pro členy spolkové a sice zdarma. — Členové řádní platí ročně 1 zl.; zakládajícím členem stává se, kdo buď najednou buď po částech zplatí 25. zl. r. č. Přihlášky přijímá pokladník p. MUDr. F. Pokorný, lékař v Olomouci.

Redaktor J. Havelka. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Red. i admin. na Blažejském nám. č. 5. v Olomouci.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo II. Vydáno v prosinci r. 1886.

†

Zakladatel muzejního spolku prof. Jan Havelka mrtev.

Těžká a truchlivá rána stihla náš mladý, se rozvíjející spolek muzejní; dne 20. října t. r. vyrvala neúprosná Morana ze středu našeho muže nejvynikajícího, zakladatele, kustoda a nejvěrnějšího strážce muzea našeho, pana *c. k. professora Jana Havelku.*

Ubíraje se v poledne z muzea do svého bytu, raněn byl mrtvicí, a vzdor všemu namáhání lékařů vypustil téhož dne večer o 9¼ svého šlechetného ducha.

Jan Havelka patřil k těm geniům práce, již prosti jakékoliv ctižádosti, z čisté a nadšené lásky k vlasti pracují tiše, neúnavně a neúmorně, jichžto však činnosť národu pravým požehnáním jest. — Jej také všeobecný hlas nazýval pracujícím mravencem, a věru, žasnouti musí každý, kdo znaje tělesnou slabosť jeho, prohlíží vše díla jeho literární a vědecké činnosti.

Narodil se dne 23. listopadu 1839. v Lošticích u Mohelnice a nabyl tu svého prvního vzdělání. — Odebrav se později na gymnasium olomucké počal ihned buditi národní uvědomění mezi svými olomuckými soudruhy a byl prvním přispívatelem na studentský časopis „Fialku.“

Vystudovav filosofii na universitě vídeňské, stal se r. 1867. supplujícím učitelem na gymnasiu příborském, a později na reálném gymnasiu v Uh. Hradišti. V roce 1870. byl povolán na nově zařízené slovanské gymnasium do Olomouce a zde počal rozvíjeti nejplodnější činnosť svou. Již v r. 1873. založil učitelský časopis „Komenský“ a později belletristický list „Koledu,“ pracoval pro listy tyto z počátku takořka sám jediný, však s pílí neúnavnou a nevyčerpatelnou. Činnosť jeho byla vskutku všestranná a neobmezená. — Za pobytu svého v Olomouci napsal 166 různých děl a pojednání, jež vesměs vynikají hlubokou učeností, a též horoucí láskou k národu. Pojav r. 1876. za manželku Vlastu, dceru věhlasného dra. Jindřicha Wankla, nalezl v ní sobe hodnou a věrnou podporovatelku snah svých. Milým vystupováním jako učitel, svou skromností, stal se miláčkem všeho studentstva a svých soudruhů; nazýval jej všichni i celá

veřejnosť — perlou slovanského gymnasia olomuckého. V roce 1883. založil on vlastenecký muzejní spolek v Olomouci a již od nového r. 1884. počal vydávati „časopis muzejního spolku v Olomouci“ — Tu nacházel se v pravém povolání a působení svém. Za spolupůsobení svého tchána, dra. Wankla a své choti vedl správu a upravování muzea s pílí tak horečnou, jakoby snad šlechetná duše jeho cítila blízký konec svůj. — Celé dny a hluboko do noci v muzeu upravoval, třídil a spisoval; dlel tu jako dobrý strážný duch, pracuje a tvoře, aby dokázal světu, že jeden muž nadšeného a velikého ducha a dobré vůle zmůže více, než-li celá pokolení. Muzeum naše, které po krátké teprv době tří let, zaujímá vynikající postavení mezi sourodnými ústavy v Rakousku, jest a zůstane věčným pomníkem jeho.

Jana Havelku vším právem nazvati lze křísitelem vědomí moravského a slovanského. Nejvřelejší cit moravský a slovanský proniká veškeré spisy a díla jeho. Však nehoruje pouze slovy. Země moravská, po níž chodíme, hroby a pohřebiště, jež otvíráme, bronzy a různé věci v nich nalezené, jsou neklamným archivem, jímžto vede důkaz, že země naše od pravěku, pokud oko lidské vědy sáhá, obývána byla národem slovanským, že Slované jsou prabydlitelé této země. Touže archeologií vede důkaz o vysoké vzdělanosti předků našich, kteroužto protivníci naši tak rádi by vymazali z dějin světových. On první poukázal na význam křížů cyrillo-methodějských jako památek Cyrillo-Methodějské církve na Moravě. — Jím založena věda nová, totiž studium ornamentiky moravské. Jakkoli v počátcích se nalezá, přece nyní již poznává oko naše dalekosáhlý význam této vědy, již to nyní vidíme, kterak touto vědou povstávají svědkové až z dob šeré dávnověkosti na důkaz hlubokého vzdělání, jemného smyslu a krasocitu Slovanův. Ornamentika tato jest částí archivu ještě z dob říše velkomoravské.

Jest velikým neštěstím národa našeho, že nám vyrván byl muž tento právě v té chvíli, když takto počínal nové období života svého. Byl by dojista provedl co započal; neboť jak zdraví jeho slabé, tak vůle jeho láskou k vlasti železná byla. Neznal unavení a odpočinku; toto stálé namáhání podrylo kořeny života jeho.

Tak tiše jak pracoval tak zesnul a my tu teprv cítíme všichni jeho ztrátu a nenahraditelnosť. Pohřeb vystrojil se jemu nádherný. Všechny české i německé střední ústavy a přečetní ctitelé jeho zasloužilou tělesnou schránku doprovázeli ke hřbitovu. Rakev jeho byla, jelikož každé oddělení zdejšího slovanského gymnasia a četné spolku v tom závodily, věnci celá obložena na důkaz, jak každý zesnulého tichého veleducha si vážil. — Odešel do říše krásnější, by oddechnul sobě po klopotách života, zanechav zde truchlící vdovu a dítko a truchlící národ, jenž naříká na předčasnou smrť svého tichého, věrného pracovníka.

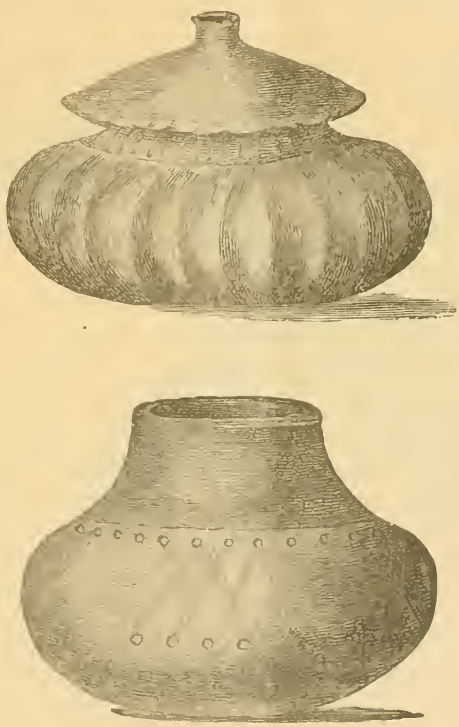
Pokoj, jehož sobě za živa pro tebe nepřál,
přej jemu vděčný národe po smrti!

Čelnější památky moravské z doby kovové.

Uvádí J. Havelka, gym. professor v Olomouci.

(Pokračování.)

Rozumí se, že nalezení prastarého, zjevně bronzového býčka v jeskyni, která Býčí skalou se nazývá, samo o sobě bylo nápadným. Nález ještě tím zajímavějším se jevil, že býček měl znaky, jež s odznaky egyptské modly Apise se shodují. Býček onen není totiž celý z bronzu, nýbrž na čele jeho a po obou bocích hřetu zasazeny má trojstranné železné částky a také ve hřbetě vězí dosti dlouhý železný drát, což zasluhuje zajisté povšimnutí, když uvážíme, že černý býk Apis, jejž Egypťané starověcí uctívali za boha, na čele musil míti bílou lysinu, po bocích bílé skvrny a bílý hřbet. Právem zajisté anthropolog náš, dr. J. Wankel, vyslovil ihned domněnku, že tato soška býčí snad z Egypta samého pochází, že byla asi obchodníky pravěkými na Moravu dovezena a našim předkům, v Býčí skále druhdy obětovavším, snad za modlu pohanskou sloužila. Proti domněnce této, domněnce to zajisté přirozené a pravdě podobné, ze dvou stran[1]) vysloveny jsou sice pochybnosti, které však později ukázaly se nepodstatnými. Nedal se jimi také dr. Wankel nikterak másti a podnikl r. 1872. v měsíci říjnu přispěním knížete Jana z Lichtenšteina, který potřebné horníky z blízkých dolů badateli ke službám poskytl, prokopání a vědecké ohledání veškeré Býčí skály, zvláště pak oné imposantní klenby, ve které kdokolvěk s podivením a úžasem stane, když prošed od západu otvorem poprvé do vnitř Býčí skály vkročí. Jest to dutina zemská

Dvě ornamentované nádoby hliněné nalezené v Býčí skále. $^1/_3$ skut. velikosti.

---

[1]) Nejdříve odporoval drn. Wanklovi v té věci dr. J. Karabáček v pojednání nadepsaném „Der angebliche slavische Apiskult in der Býčiskala-Höhle“ (Časopis víden. anthrop. společnosti II. str. 325.) později pak archiv. V. Brandl (Časopis Matice moravské, r. 1878.). Poslednější badatel zejména tvrdil, že nalezený býček s názvem Býčí skály nijak nesouvisí, poněvadž jeskyně ona vlastně Běčí skalou (srov. Bečvu řeku) sluje. Avšak dr. Wankel v Časopise anthrop. spol. víden. proti Karabáčkovi a v Časopise Matici mor. pak i proti Brandlovi stanovisko své obhájil velmi šťastně.

zdélí 50 m., 20 m. široká a 12—16 m. vysoká. Podobáť se věru skalnímu chrámu staroindickému a pološerem svým — nebo skalinami různými a otvory něco světla denního proniká do vnitř — divně na mysl lidskou působí.

V této prostranné klenbě, tedy ze které pak oklikou vlastní, hlavní chodba jeskynní šíří se dále směrem jihozápadním a která obyčejně předsíní Býčí skály se zove, našel dr. Wankel při prokopávání, r. 1872. podniknutém, takové množství vzácných starožitností z ranné doby hallštadtské (viz str. 7. a násl. č. IX.), že památky[2]) ty samy o sobě činí muzeum značné a že nemůže býti již pochybnosti, kterak někdy uprostřed nebo ve druhé polovici prvního tisíciletí před Kristem Býčí skála dávním předkům našim byla místem posvátným, na němž různé modloslužebné i jiné obřady se konaly.

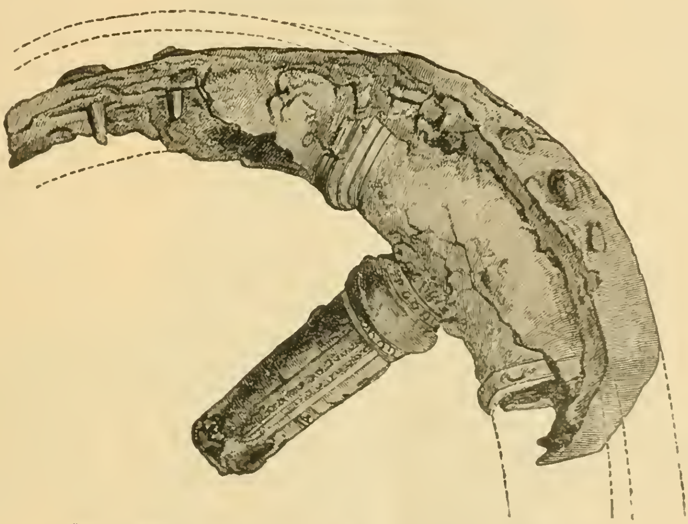
Dr. Wankel prokopal veškeré prostranství předsíně dotčené až dolů na skalní dno jeskyně a zjistil věci následující. Celkem naskytly se tu od shora dolů tři vrstvy docela různé. Nejvyšší vrstva sestávala z písku štěrkem promíchaného, kterýžto písek po celé předsíni různou mohutností byl rozšířen; tam však, kde směrem jihozápadním z předsíně odbočuje další, hlavní chodba jeskyně, písku již nebylo. Odtud totiž, jak shora dotčeno, za dřívějších let odvážen byl písek do blízkých hutí lichtenstejnských.

Druhá vrstva skládala se z velikých kamenů, ba místy z celých velkých balvanů vápencových, které dosti pravidelně a zajisté rukou lidskou po veškeré téměř předsíni byly nakupeny a rozloženy. Jenom směrem ku severní stěně jeskynní balvanů těch ubývalo a u samé pak téže stěny na dvou místech vedle sebe vrstva kamení vápencového byla docela nepatrná. A kdežto na ostatním prostranství předsíně pod touto vrstvou vápencových balvanů následovala jen ještě jedna, třetí vrstva mocná, totiž vrstva hlíny jeskynní, již na samém skalním dně sluje spočívající, ukázaly se na oněch dvou místech při severní stěně jinaké poměry. Tam totiž pod onou skrovnou vrstvou ploských úlomků vápencových následovala mocná vrstva vápna páleného a pod tímto vyskytla se na půl metru vysoká vrstva hmoty uhelnaté, která hlavně ze spáleného obilí, z uhlí dřevěného a s prstí byla smíchána, což zjevně k tomu poukazovalo, že na těchto dvou místech druhdy a to po dlouhou dobu udržovány byly veliké ohně, nepochybně za příčinou žertev modloslužebných, jak zvláště ze spáleného obilí vysvítá. Řečená vrstva uhelnatá ležela na udupané, upěchované a místy až na červeno vypálené hlíně jeskynní, pod níž pak i tu shledáno tvrdé skalní dno. Ostatek i v jiných mnohých oddílech předsíně, mezi vrstvou z hlíny sestávající a nakupeným na ní vápencovým kamením našel dr. Wankel podobnou vrstvu uhelnatou, ačkoliv jen skrovnou.

[2]) Bohužel nebylo lze pravěké předměty drm. Wanklem v Býčí skále nalezené zachovat pro Moravu; přešlyť ony s ostatními sbírkami jeho do cís. dvorního muzea ve Vídni, kdež ovšem co nejpečlivěji jsou opatrovány. — Mimo řečenou předsíni vykopal dr. Wankel na jiných místech Býčí skály jiné ještě, starší památky, o nichž však v pojednání svém, které obmezuje se na vytknutí starožitností toliko z doby kovové, vzmiňovati se nebudu.

Přihledněme nyní k oněm dvěma žarovištím[3]) pravěkým blíže. Obě, jak již řečeno, přiléhala ku severní stěně předsíně. Menší žaroviště bylo blíže ke vchodu do Býčí skály, jen 12 m. od něho vzdáleno. Šířilo se po ploše asi 30□ m. a našel tu dr. Wankel mezi spáleným obilím a dřevěným uhlím 2 železné kelty (sekyrky; viz obr. 2. na str. 5. čís. IX.), střepy z velmi velikých nádob hliněných a několik spálených perel skleněných.

Větší žaroviště nalezalo se taktéž při severní stěně skalní hned vedle žaroviště menšího a bylo tohoto dvakrát rozsáhlejší. Již ve vápně páleném, tedy ještě nad vrstvou uhelnatou, nalezeny jsou různé památky pravěké, vápnem docela spečené a slepené, tak že jenom pomocí dláta a sochoru mohly býti vypáčeny. Byly to vypálené kosti zvířecí, na polo spálený ornamentovaný plech bronzový, střepy z nádob, jednotlivé části

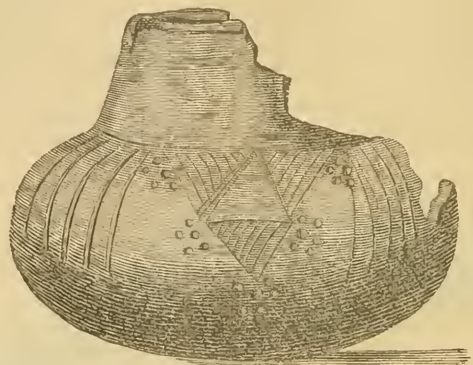
Část kola, bronzovými plechy ozdobeného z Býčí skály.

vozu, železné nákolce, loukotě a pístní špice. Obzvláště mnoho předmětů těch spočívalo nad samým uhlím, v dolních částech vrstvy vápenné. V uhelnaté pak vrstvě samé a shora na ní ležely kusy kol (obr. na straně této), železné písty bronzovým plechem pobité a mezi nimi asi uprostřed neúplná kostra lidská, jejížto části dílem vypáleny byly na způsob vápna dílem spáleny na uhlí. Na pokrajích žaroviště, avšak ještě ve vrstvě uhelnaté, našel dr. Wankel veliké množství věcí přerozmanitých: svinuté kusy látky vlněné, složenou přízu, (obr. 4. na str. 7. čís. IX.), košatiny (obr. 2. na str. 9. čís. IX.) a rohožky, arci vše skrz naskrz na uhel spálené, spálené obilí, jako proso, réž, ječmen a pšenici: dále vyskytly se tu mnohé šperky: bronzové náramky (obr. 1., 3., 4. na str. 5., a 5. na str. 9. čís. IX), prsteny závitkovité, perle skleněné (obr. na str. 4. čís. IX.), perle jantarové, ohromné duté, náramkům podobné

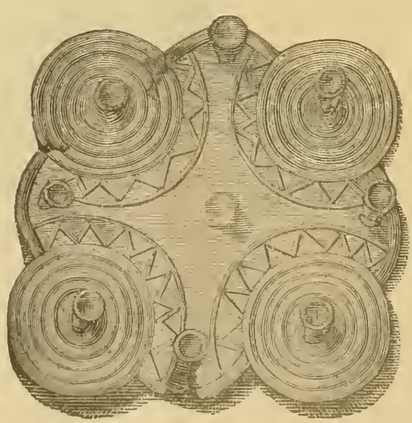
[3]) Líčení nálezu místy doslovně vyňato jest z díla dra. Wankla „Bilder aus der mähr. Schweiz und ihrer Vergangenheit." Ve Vídni, 1882.

předměty bronzové (obr. 6. na str. 9. čís. IX.), jež uvnitř spáleným obilím byly naplněny, konečně spínadla, hliněné přesleny, na červeno vypálené a mnoho památek jiných. Na jednom místě, na pokraji žaroviště ležela směsice pásů a tyčí železných divně stočená a smotaná, kterážto směsice zjevně z žaroviště jest vytažena, když železo ještě všecko bylo rozžhaveno.

Mimo toto větší žaroviště, zvláště poblíž něho a v prostřední části klenby nalezeno pod vrstvou vápencových balvanů přes 40 lidských koster, na udupané hlíně jeskyně všemožným způsobem pohozených. Někde ležely vedle sebe někde ve hromady nakupeny: zetlely asi druhdy v tomto neladu těla bezduchá, v jakém tu kosti z nich se vyskytly. Při některých kostrách scházela lebka; při jiných ramena a nohy. Při některých nalezen hojný šperk, jinde opět nebylo žádného šperku. Po většině byly to kostry žen, mužských bylo jen několik. Také ležely tu kostry dvou koňů, avšak jenom dříky, lebky a nohy scházely.

Velmi krásně ornamentovaná nádoba hliněná ($^1/_3$) z Býčí skály.

Ozdobný vrch ($^1/_2$) bronzového spínadla z Býčí skály.

Mezi kostrami viděti bylo hromádky spáleného obilí, v němž dosti často vyskytaly se věci ozdobnické, jako bronzové náramky, kruhy bronz. na nohy, překrásné vykládané perle z hnědého, zeleného a modrého skla, které leskly se všemi duhovými barvami, perle jantarové, zlaté spony do vlasů (viz str. 3. čís. IX. a str. 113. čís. XI.), všecky neladně zbalené a zmačkané, zlaté prsteny a náramky z téhož kovu.

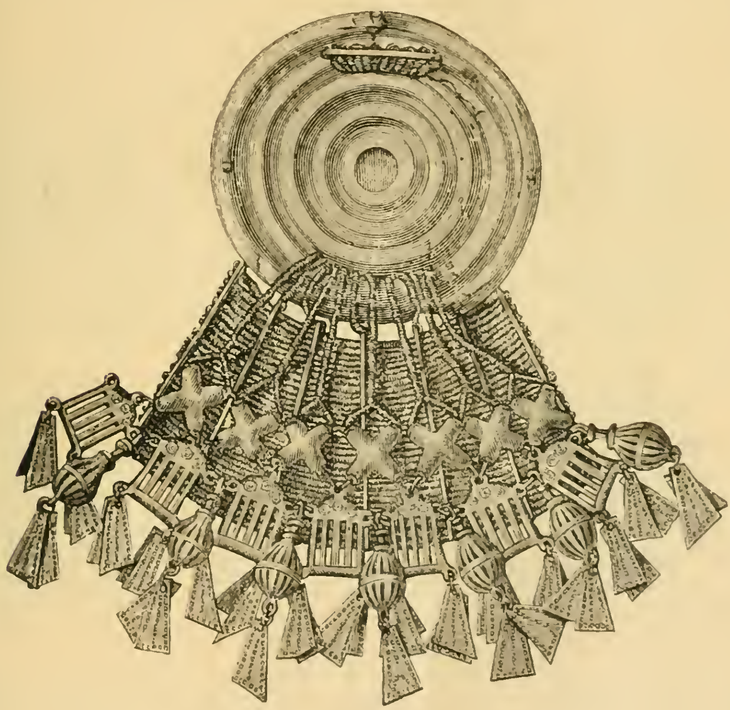
Naproti většímu žarovišti, tedy při jižní stěně skalní shledáno jest dláždění, složené z otesaných, ploských kamenů a na dláždění tom vyskytla se kostra mužská a vedle nedaleko kosti prasečí. Při samé stěně jižní stály bronzová vědra (viz obr. 3. na str. 9. čís. IX.), kotlíky a vědérka (obr. 1. na str. 9. čís. IX.), z nichž některé spáleným obilím byly naplněny. V jednom bronzovém kotlíku spočívala hrubá hliněná nádoba, v jiném zase byla lidská lebka, měděnkou silně na zeleno zbarvená.

Mezi dlážděním řečeným a větším žarovištěm vyčníval oltářík, sestávající z otesané desky kamenné, která na dvou menších kamenech spočívala. Na oltáříku tom, spáleným obilím zasypané, ležely kosti ze

dvou uťatých ramen ženských, bronzovými náramky a zlatými prsteny ozdobené jakož i pravá polovice lebky, zrovna prostředkem rozseknuté.

Několik metrů za dlážděním, nedaleko vchodu do jeskyně vlastní, vykopáno jest mnoho hliněných nádob (viz obr. 3., 4., 5. na str. 83. čís. X. a obr. na str. 107. a 110. čís. XI.), popelnic, kotlíčků a různých na sebe nakupených střepů.

Mnohé nádoby tu nalezené měly pokličku a po většině naplněny byly různými předměty, buď jen vyschlými, buď spálenými docela. V některých nádobách bylo zuhelnatělé obilí a sice ječmen, réž, pšenice, proso a vikev; v jiných zase shledán jest popel z opěžků. Několik nádob také obsahovalo lehkou světlohnědou hmotu, ve které drobnohledem po-

Bronzová ozdoba náprsní (¹/₄) z Býčí skály.

znán škrob. V některých popelnicích byla hmota suché smole poněkud podobná, která snad pocházela od spálených částek krevnatých a masitých. Uprostřed pak mezi těmito nádobami ležela, naplněna jsouc spáleným prosem, sříznutá lebka lidská (obr. na str. 153. čís. VIII.), již zajisté druhdy upotřebeno za číši. O lebce té dr. Wankel v listech těchto (čís. VIII. str. 156. a násl.) již obšírněji pojednal.

Dr. Wankel domnívá se, že tyto památky v Býčí skále vykopané namnoze jsou zbylé stopy velkolepých a neobyčejně slavných tryzen neboli hodů pohrobních, které se tu někdy v prvním tisíciletí před narozením Páně konaly. Velmož nějaký, vynikající, snad náčelník mocného rodu celého byl tu na nádherném voze pohřebním spálen s mnohými skvosty,

šperky a předměty různými, jež mu za života zvláště byly milými. Kostry vůkol žaroviště nalezené jsou prý zůstatky žen náčelníkových, jež choti a pánu svému snad dobrovolně — jakož v Indii posud se děje — snad z donucení následovaly na věčnosť; mužské kostry pak prý pocházejí od otroků, kteří při tryznách slavných byly obětováni, jakož také ony mnohé památky ostatní jsou zůstatky různých žertev, při téže příležitosti konaných. Aby nikdo nerušil odpočinku zesnulého náčelníka, bylo po odbytých tryznách veškeré prostranství předsíně zaházeno a pokryto balvany a kamením vápencovým, čímž všecky stopy pohřební slávy jsou ukryty.

Ovšem není také vyloučena možnosť, že jest nám tu činiti se stopami nějaké neobyčejné krvavé pomsty rodinné, jíž dosud tu onde mezi Jihoslovany na příklad za oběť padne nejeden lidský život. Lítosť a vášeň v takových případech alespoň částečně omlouvají krutosť, s jakou provádějí se tyto nešťastné války rodové, kdežto hromadné obětování lidských obětí za klidné, chladné mysli a za příležitosti náboženských obřadů i u pohanských předků našich nesnadno předpokládati. Konání toho druhu s jemným jinak citem slovanským těžko jest uvésti v soulad.

Mezi lebkami, tuto v Býčí skále nalezenými, nachází se též leb dívky asi třináctileté, na níž viděti ne zcela zacelenou ránu trepanační[1]). Několik lebek také bylo vykopáno, které následkem těžké vrstvy kamení, nad nimi tak dlouho spočívavší do nepravidelné, šikmé podoby jsou stlačeny. Pokud nynější stav kraniologie k takovým výrokům oprávňuje, poukazuje velká většina lebek těch k původu slovanskému.

Ze zvířecích kostí — mimo dotčené již zůstatky koňské a prasečí — vyskytly se tu rukou lidskou rozrážené kosti skotí, kozí a ovčí, jež nepochybně zbyly po slavných hodech pohrobních.

Co se umělých památek z Býčí skály týče, ať již jsou z kamene, z kosti, ze hlíny, železa nebo bronzu, ze zlata, ze skla a j., jeví se v jejich podobě a v provedení, jakož i v ozdobách a technice nápadná podobnosť se starožitnostmi, jaké v Hallštadtě, v Krajisku, v Korutanech a v jiných částech někdejšího Norika byly nalezeny a které nestranní archaeologové (mezi nimi zvláště kníže Windischgräz) rozhodně Slovanům připisují. Avšak podle všeho jsou zůstatky pravěké z Býčí skály starší hallštadtských.

K vůli důkladnějšímu rozhledu nutno jest všimnouti si jednotlivých druhů památek těch poněkud podrobněji.

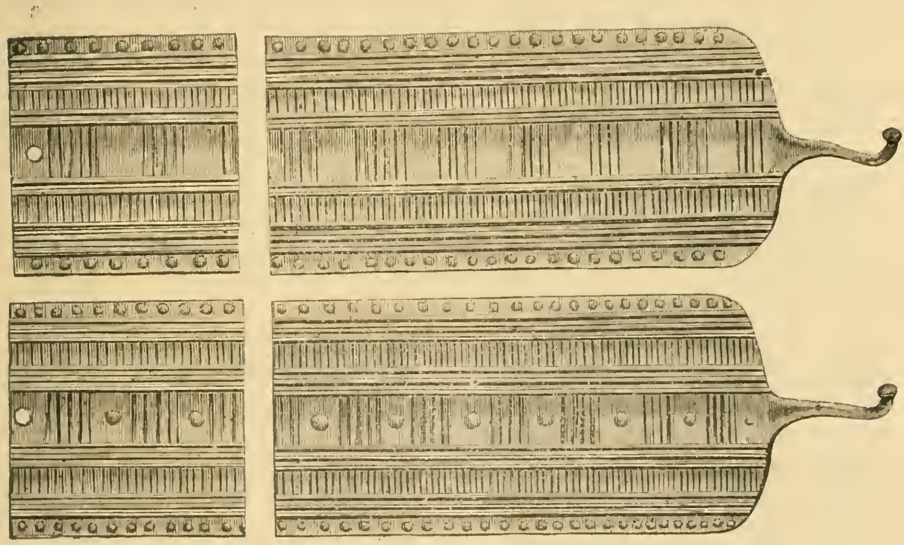
Co se kamenných památek týče, nalezl dr. Wankel v Býčí skále zvláště žernovy a drtidla (srov. vyob. 3. a 4. na str. 1. č. V.), různé nevelikè kameny podoby podivné, které snad pro pověru nějakou lidé nosili při sobě, dále provrtané amulety závěsné z jaspisu, prsteny z droby, velmi pěkně zašpičatěný brousek s dírkou (srov. obr. 3. na str. 33. čís. IX.) na zavěšení a hlazený mlat (srov. obr. 2. a 3. na str. 3. č. V.) z hadce s vrtáním. Poslednější nález jest důkazem, že kamenných zbraní a nástrojů užíváno i za doby kovové. Také tu nalezeny jsou dva kameny pěkně hlazené, které co do podoby blíží se tak zvaným tkalcovským závažím (viz obr. 1. na str. 1. čís. V.). Ovšem závaží taková bývají obyčejně z vypálené hlíny. Proto dr. Wankel se domnívá, že ony dva kameny z Býčí skály, z nichž jeden v hořejší části jest provrtaný, měly nějaký význam modloslužebný.

[1]) O trepanaci pravěké pojednal dr. Wankel v Časop. tomto č. VIII. na str. 160. a násl.

Koštěných předmětů umělých mnoho se nevyskytlo. Zvláštní zmínky zasluhují: dvě velmi pěkně pracovaná kladívka (srov. obr. 2. na str. 1. čís. V.) z parohů jeleních, několik nástrojů na způsob roubíku, z nichž jeden měl podobu ryby s ušima, dále krásně ozdobná rukověť k noži železnému a jiné nástroje drobné.

Velmi mnoho našel dr. Wankel perel jantarových. Některé mají podobu čočkovitou, jiné jsou ploské, kulaté nebo valcovité. Mnohé byly ještě těsně při sobě, jako navlečené na šňůře a tu onde mezi nimi ležel provrtaný mědvědí dráp nebo zub (viz str. 82. čísl. X.) závěsný. Nemůže býti tedy pochybnosti, že ozdoby tyto druhdy sloužily za šperk ženským, jichž kostry tuto se zachovaly.

Ještě oblíbenějším šperkem byly asi perle skleněné, které vůbec až do doby kamenné stopovati lze. Nejstarší sklo bylo prý zelené a světlomodré, kdežto temnomodré do pozdní doby kovové patří: bílé bezbarevné

Zlaté spony do vlasů ($^1/_1$) z Býčí skály.

sklo původ svůj má prý až v časech novějších. Co pravěkých skleněných perel se týče, nacházejí se roztroušeny po krajinách přemnohých, při čemž nejnápadnější okolností jest, že skoro všecky jsou si více méně podobny nebo alespoň příbuzny a poukazují takto ku stejnému původu. Má se za to, že feničtí obchodníci druhdy perle takové snad z Egypta po světě rozváželi, ač jsou důkazy, že též některým národům evropským záhy bylo známo, kterak sklo se vyrábí.

V Býčí skále nalezly se skleněné perle tu onde roztroušené po veškeré předsíni; nejvíce vykopáno jich poblíž obou žarovišť. Velikosť měly různou, avšak nejvíce bylo perel malých, ploských a neprůhledných ze skla modrého černého a zelenavého. Drobné tyto perle pravdojatně navlékaly druhdy ženské na tkanice a měly je na vlastní ozdobu. Jiné skleněné perle opět byly mnohem větší — až 3 cm. průměru. — a to nejvíce kulovité a barvy zelené, světlo nebo temno modré, fialové nebo hnědé. I ty nepo-

chybně sloužily za ozdobu nákrční. Třetí druh byly tak zvané millefiori (viz obr. 1., 2., a 3. na str. 4. čísl. IX.). Jsoutě to perle různé podoby, překrásně vykládané a každá o sobě byla asi šperkem velmi vzácným a drahým. Čtvrtého druhu perle konečně mají podobu velmi rozmanitou, některé podobají se růžicím, jiné korálům, malým nádobkám (viz. obr. 4., 5. a 6. na str 4. čísl. IX.) a jiným věcem rozmanitým. Některé z perel v Býčí skále nalezených byly zvětralé, hlinité bez lesku, jiné však jak na povrchu tak zvláště na čerstvých lomech leskly se věru rozkošně všemi barvami duhovými. Duhový lesk ten ovšem u mnohých perel vznikl teprv znenáhlou oksidací hmoty skelné, když tolik století pod vlhkou zemí spočívala; avšak na jiných perlích, zvláště na millefiorech jest vidno, že hned původně, za pravěku ku vykládání skvostů těch použito jest skla lesknoucího se jako duha.

Předmětů zlatých vyskytlo se v Býčí skále taktéž množství dosti značné, zejména jsou to závitkovité prsteny z tenkého zlatého drátu, jehož oba malé konce malou palkou se zakončují; dále masivní náramky zlaté tak tlusté jako malíček. Nejvíce však vykopáno zlatých spon (viz obr. na str 3. čísl. IX. a na str. 113. čís. XI., kdež z každé spony vypodobněn toliko začátek a konec), které vyznamenávají se ornamenty hojnými a krásnými. Každá spona sestává ze dlouhého tenkého pásku zlatého plechu, na jehož jednom konci viděti háček a na druhém dírku na zaháčení. Spony tyto druhdy asi křížem a křížem vplítany jsou do vlasů a konce jejich pak sepjaty, čímž účel celý držán pohromadě. Ornamenty do pásků těch jsou vtepány. — Zlato, z něhož předměty jmenované pozůstávají, jest buď zlato barvy světlé, tak zvané elektron, v němž obsaženo málo mědi ale za to dosti mnoho stříbra.

Avšak zláště mnoho nalezeno v Býčí skále památek bronzových všeho druhu. Popřednosti byl to různý bronzový šperk, jako jsou závěsky nákrční, ozdobné prsteny, spínadla, náramky (obr. 1., 3., 4. na str. 5. a obr. 5. na str. 9. čís. IX.) obruče na ozdobu noh, pásy ornamentové (obr. 5. na str. 5. čísl. IX.) a j. v. Nejvíce nápadnou jest zajisté náprsní ozdoba složitá, již viděti na str. 111 čís. tohoto. Šperk ten nalezen jest při kostře mužské a sice nad kostmi pánvičními a stehenními. Jednotlivé části jeho byly měděnkou tak spečeny, že dr. Wankel snadno sestaviti je mohl v původní celek. Šperk ten nosen byl buď na prsou a nebo níže na životě na způsob zástěry a zdobil lesklými a řinčivými cetkami svými zajisté nemálo.

Závěsné amulety různé, jako na př. bronz. amulet vyobrazený na str. 83. čís. X. zavěsovány jsou na šňůry perlové. Jiné amulety zase sestávají z většího prstenu bronzového, na nějž navlečeno několik prstenů menších nebo několik cetek a j. Jeden šperk nákrční sestával téměř se samých drobných amuletů bronzových, seřaděných na šňůru společnou.

Veliká rozmanitosť jevila se co do bronzových náramků, jichž dr. Wankel nalezl tu přes sto. Veliký počet ten oprávňuje k domněnce, že ženské v Býčí skále pohřbené rámě jednotlivé ozdobovaly i několika náramky a že také mužové šperkem tím ramena svá krášlili. Některé náramky jsou z masivní litiny, některé duté, tepané; na některých též patrno, že byly kdysi pozlaceny. Jeden náramek našel se též z hnědého uhlí řezaný. — Několik náramků jest také jenom z bronzového drátu hadovitě (šroubovitě) stočeno. Nejkrásnější ornamenty viděti na náramcích tepaných.

Mezi bronzovými památkami z Býči skály zvláště nápadným se jeví neobyčejně veliký náramek (viz obr. č. 6. na str. 9. č. IX.) dutý, mající 24 cm. v průměru, který zajisté nebyl nosen jakožto ozdoba na rameni. Také není pravdě podobno, že by — jak E. Wocel o podobných památkách se domníval — předmětu toho užíváno bylo bývalo na pokrytí hlavy, tedy na způsob turbanů. Nejvíce zamlouvá se domněnka, že obrovský ten náramek nesloužil praktické potřebě, nýbrž že měl snad význam nějaký symbolický a jako oběť vzácná vložen byl do hrobu náčelníkova. Poukazuje k tomu také ta okolnosť, že náramek řečený všecek naplněn byl spáleným obilím a na samém žarovišti byl uložen. Podobného významu byl asi též náramek vyobrazený na str. 9. č. IX. obr. 5.

Zbroje bronzového a zbraní z téhož kovu vykopáno v Býčí skále poměrně velmi málo. Zmínky zasluhují hladká brozová přílba, široký pás bronzový, druhdy koží podšitý a několik tříhraných hrotů (srov. obr. 1.—5. na str. 49. čís. X.) na šípy, do nichž jed vkládán na otrávení poraněných. K účelu poslednějšímu upravena byla zvláštní dírka na dolejšku hrotu bronzového. Železných zbraní ovšem našlo se více, jako kelty (srov. obr. na str. 1. čís. IX.) s dutým spodkem ku nasazení topůrka, sekyrky (obr. 2. na str. 5. čís. IX.) s vodorovnými laloky a železný meč (obr. 2. na str. 83. čís. X.), na kterém ještě viděti rzí spečené zbytky dřevěné pochvy. Než, celkem ani železných zbraní nebyl počet valný. I tato okolnosť dokazuje, že jest nám tu činiti s památkami národu mírumilovného, s památkami slovanských rolníků, obětovavších bohům svým hlavně obilí všeho druhu, kterého se tu namanula síla veliká.

(Dokončení.)

Názvy ptáků z Moravského Valašska.

Podává **Josef Talský**, professor v Novém Jičíně.

(Dokončení.)

34. *Kos turecký. Merula torquata*, Boie. K o l o h ř i v e c (Po celém mor. Valašsku.). Kdo jméno „*Kos turecký*“ uslyší, ptáka však, jemuž platí, nezná, domnívati se musí, že to opeřenec, jedině v *Turecké* říši žijící, aneb aspoň tam odtud pocházející. Tomu však nikterak tak není. Drozd tento obývá ponejvíce kraje půlnoční *(Kos snižný)*, vyznamenává se však (zvláště sameček) bílým peřím, v podobě půlkola či *půlměsíce*[1]) na prsou. Proto také nazývá se jinak *hrdlopáskem* a drozdem *kroužkovaným*. Avšak veškerá pojmenování ta nezdají se mi býti tak vhodná ku naznačení vlastnosti té, jako původní, ryze slovanské jméno „*kolohřivec*“, a z té příčiny vyzývám naše ornithology, aby jméno to za nejlepší uznali a ve svých spisech o ptáku tom na *prvním* místě užívali. Chorváti nazývají kolohřivce „*grivnati kos*“[2]) a Poláci „*grzywka*“ (náz. ob.) aneb „*drozd obrożny*“ (Tyzenhaus), obroża = psí obojek.

35. *Drozd obecný. Turdus musicus*, Linn. C k a v ý d r o z d (Zbř.); d r o z d a, masc. (Štr.); l i s k o v e č e k (Bzk.). — 36. *Brávník. Turdus viscivorus*, Linn. P r s k a v e c (Vř.); p r s k a v ý d r o z d (Rž.), větším dílem

[1]) Aneb měl by z této příčiny Turkem býti?

[2]) Viz: Verzeichnis der bisher in Österreich und Ungarn beobachteten Vögel. Von Victor R. von Tschusi zu Schmidhofen u. E. F. von Homeyer. 1882.

proto, poněvadž vyrušen jsa, dříve než z místa odletí, zvláštní zvuk, jakoby zahrkal či „*zaprskal*“, vydává; — jemelář (Bzk.). Název „*jemelář*“ pochází od cizopasné rostliny „*jmélí*“ (Viscum album), na mor. Valašsku „*jamelo*“ zvané, jejížto bobule ptáku tomuto za nejoblíbenější potravu slouží. — Zajímavo jest, že tentýž drozd v řeči chorvátské „*drozd imelaš*“ se zove. — 37. *Kvíčala. Turdus pilaris*, Linn. Kvíčalka (Rž.), přichází k nám na podzim často u velikých hejnech, čili „*krdeloch*“ (Nom. *krdel*), jak lid valašský říká. — 38. *Cvrčala. Turdus iliacus*, Linn. Švrčalka (Vř., Zbř., Rž.). — 39. *Drozd skalní. Monticola saxatilis*, Linn. Garažija (Štr.)[3] — 40. *Rákosník velký. Acrocephalus turdoides*, Meyer. Šašní vrabec (Štr.), šaší, tolik co rákos. — 41. *Sedmihlásek. Hypolais salicaria*, Bp. Pošklebač (Lč.); vyškeřák (Vsetín), „*pošklébati a vyškéřati se*“, tolik co po — aneb vysmívati se; slavík (Rž.); slavíček (Zbř.); kolovrátek (Hk.), snad proto, že rozmanité zpěvy jiných ptáků v zásobě mívá, jako kolovrátek (kuky) rozličné kousky; pěnica (Rybí.). — 42. *Budníček větší. Phyllopneuste trochilus*, Linn. Fojtíček (Zbř.), dle příjemného, hlasitého hvízdotu: „Fojt“ aneb „Fit!“

43. *Budníček menší. Phyllopneuste rufa*, Lath. Fojtík (Rž.); fojtíček (Zbř.); kovář (Štr); kovářík (Lč.); kovalíček (Hk.). Vesměs názvy, vztahující se ku zpěvu, či vlastně hvízdotu, jejž malinký a co do barvy peří nepatrný ptáček ten, zvláště na jaře, pronáší. On totiž, poskakuje po větvičkách a honě se za drobným hmyzem, téměř bez ustání stejnoměrně, jakoby bušil (kovářík), ve dvou tónech popískává. Pronikavý hvízdot ten nejlépe naznačiti lze slabikami: „*tym, tam, — tym tam!*“ Ve Věřovicích a blízkém okolí nápodobuje lid nápadné zvuky budníčka menšího slovy: *tylcem, palcem* (*tylec* = hlavice větší sekery), a nazývá malinkého křiklounka nejinak, nežli: „tylcempalcem.“ Na Rožnovsku, kdež ptáčka tohoto taktéž dobře znají, volají za ním: „*tylcum palcum, pod šindelcum!*“ — 44. *Králíček obecný. Regulus cristatus*, Koch. Lesní sýkorka (Rž.). — 45. *Pěnice slavíková. Sylvia hortensis*, auct. Pěnica sivá (Zbř.) — 46. *Černohlávek. Sylvia atricapilla*, Linn. Pěnica s černú hlavú, aneb lesní (Zbř.) — 47. *Pěnice popelavá. Sylvia cinerea*, Lath. Pěnica (Zbř.); sivá pěnica (Rybí). — 48. *Pěnice podkřovní. Sylvia curruca*, Linn. Pěnica s modrú hlavú (Zbř.) — 49. *Pěnice vlašská. Sylvia nisoria*, Bechst. Pěnica svatojanská (Lč.) — 50. *Slavík obecný. Luscinia minor*, Chr. L. Br. Slavíček noční (Zbř.) — 51. *Červenka. Dandalus rubecula*, Linn. Raška (Všeob.) — 52. *Modráček. Cyanecula suecica*, Linn. Modrá raška (Hk.), od jasnomodrého peří na hrdélku. — 53. *Rehek domácí. Ruticilla tithys*, Linn. Chvistek (Vř.); černý chvistek (Hk.); černochvistek (Štr.); černochvostek (Lč.); černý žlutochvost (Rž.); černý rášerek (Zbř.). — 54. *Rehek zahradní. Ruticulla phoenicura*, Linn. Červený chvistek (Hk.); červenochvistek (Štr.); červenochvostek (Lč.); červený žlutochvost (Rž.); červený rášerek (Zbř.). — 55. *Bramborníček černohrdlý. Pratincola rubicola*, Linn. Polní chvistek (Štr.); fitkář (Zbř.), dle obyčejného hvízdotu: „*fit, fit!*“, jímž ptáče toto, po křovinách poletujíc, přítomnosť svou prozrazuje.

---

[3]) Viz: „Časopis muzejního spolku Olomuckého“, r. 1884., str. 104.

— 56. *Bramborníček hnědohrdlý. Prat. rubetra*, Linn. Polní raška (Veř.); polní, zemní chvistek (Štr.); podzemní chvistek (Hk.); fitkář (Zbř.) — 57. *Bělořit obecný. Saxicola oenanthe*, Linn. Kamenář (Zbř.); kameníček (Štr.); kamenný strakoš (Rž.). Obývá ponejvíce skalnatá, kamenitá místa a je barvy bílé, černé a popelavé. — 58. *Lejsek šedohnědý. Muscicapa grisola*, Linn. Včelař (Lč.); muchač (Štr.); muchárek (Rž.); mušárek (Hk.); sloupník (Zbř.) Zaujímá rád volná stanoviště, z nichž lítající hmyz pozoruje a lapá. Ve vesnicích lze jej často pozorovati na *sloupcích* a latěch u plotů. — 59. *Lejsek bělokrký. Muscicapa albicollis*, Temm. Bělořit (Rž.); strakatý sloupník (Zbř.); má totiž peří bílé a černé.

60. *Brkoslav. Bombycilla garrula*, Linn. Zimostradka, zimostradek, zimulka. Názvů zde uvedených užívá se *po celém* Valašsku, tak že nepoznal jsem ani jediného ptáčníka a ptakoznalce zdejšího, jenž by neobyčejně krásného ptáka tohoto jinak byl jmenoval Ba, obyvatelé *německého* města Nového Jičína, jimž valaští ptáčníci za starších časů množství zimostradek do kuchyně na prodej nosívali, přijali jméno to, přispůsobivše je sobě na „*Simistradľl*“, a mnohý z nich až do té chvíle ani tušení nemá, že chutný okřídlenec ten na německy „*Seidenschwanz*“ se zove. Jest však dle mého náhledu jméno „*zimostradka*“ netoliko *původní*, nýbrž i více než kterékoliv jiné vhodné, naznačiti živočicha, i v nejtužší zimě tak vytrvalého, *zimostradného*, jakýmž *zimostradka* skutečně je. Domovem jejím jsou, jak známo, nejsevernější končiny starého světa, odkud se k nám občas *na zimu*, byťby i sebe krutější, společně přistěhuje. Avšak v končinách našich ani jara nevyčká, nýbrž vrací se zavčas opět do studené vlasti své. Pročež navrhuji jako u *kolohřivce*, aby ptákoznalci a spisovatelé naši všude, kde se o ptáku tomto jednati bude, ryzího jména: „*zimostradka*“ užívali a ode všech až potud obvyklých, *hledaných* názvů, jako: *brkoslav, chocholouš, hedbávný pták a pod.* zcela upustili. — 61. *Laštovka obecná. Hirundo rustica*, Linn. Laštůvka (Vř.). Polohlasitý zpěv čili „*švcholení*“ vlaštovic napodobuje lid valašský slovy:

„Menšímu menší,
většímu větší;
kdo nechce vzíti,
prútkem po řiti!“ [1])

Matky, dělíce děti své, na př. chlebem, chlácholívají mladší, která s menším kouskem spokojiti se nechtějí, pořekadlem tímto, vybízejíce je při tom, aby poslouchali „*jak laštůvka praví.*“

62. *Jiříček. Hirundo urbica*, Linn. Juříček, juřínek (Zbř.) — 63. *Tuhýk menší. Lanius minor*, Linn. Strakopúd (Rž., Zbř.); velký strakoš (Lč.). — 64. *Tuhýk obecný. Lanius collurio*, Linn. Strakoš (Rž., Zbř.); sivý strakoš (Lč.); ďargoš (Hk.), nápadné, neobyčejné jméno. — 65. *Tuhýk rudohlavý. Lanius rufus*, Briss. Strakopúd s červenú hlavú (Zbř.) — 66. *Vrána. Corvus cornix*, Linn. Sivá vrana (Lč.) Nejobyčejnější u nás druh s šedým (sivým) peřím na zádech a spodní části těla. — 67. *Žluva obecná. Oriolus galbula*, Linn. Vlha (Štr.); kmotr vlha (Lč., Vř.); kmotra vlha (Rž.) Kterak překrásně žlutě a černě zbarvený a plným, líbezným hvízdotem vynikající opeřenec

[1]) Srovnej: „Valašské národní písně a „*říkadla*“, vydal Ed. Peck. V Brně. 1884., str. 114.

tento k čestným názvům „*kmotr*“ a „*kmotra*“ přišel, nelze mi vysvětliti. Obecný lid, zvláště mládež, slyše vlhu hvízdati, nápodobuje hlas její a všelijak za ní pokřikuje. Tak na př. na Rožnovsku:

„*Kmotra vlha, pojď na pivo,*
nemám zač; prodaj rubáč!“ [5])

A v *Rybím*, vesnici to mezi Nov. Jičínem a Štramberkem:

„*Koně v obilí,*
pohůnka bijú!“

68. *Špaček. Sturnus vulgaris*, Linn. Špak (Hk.), v polštině: „*szpak prosty*“ (Zaw.). — 69. *Propíska. Miliaria europaea*, Swains. Lesní strnadel (Zbř.); zelenotravní strnadel (Zbř.). Největší druh našich strnadů, v barvě peří skřivanu polnímu podoben. — 70. *Strnad obecný. Emberiza citrinella*, Linn. Strnadel, strnadl (Všeob.). — 71. *Dlask. Coccothraustes vulgaris*, Pall. Dlesek (Lč.); dlestek (Zbř.); lesek (Rž.); lysek (Hk.). — 72. *Pěnkava. Fringilla coelebs*, Linn. Pinkava (Všeob.); piňkava (Zbř.). První zvučný zpěv pěnkavy na jaře, nápodobuje se na Valašsku slovy:

„*Sejte děvčátka karafiú!*“

„*Karafia*“ = violka vonná (Viola odorata.). — 73. *Vrabec domácí. Passer domesticus*, Linn. Žitňák (Lč.); stodolní vrabec (Štr.). — 74. *Vrabec polní. Passer montanus*, Linn. Hnízďoch (Lč.); šperlík (Štr.). — 75. *Zvonek. Ligurinus chloris*, Linn. Zvonec (Hk.); zvoneček (Zbř.); konopník (Lč.); zelený konopník (Štr.). — 76. *Čížek. Chrysomitris spinus*, Linn. Číž (Vř., Zbř.); tíže (Štr.). — 77. *Stehlík. Carduelis elegans*, Steph. Stěhlík (Lč., Štr., Hk.). — 78. *Zvonohlík. Serinus hortulanus*, Koch. Divoký kanárek (Lč.); polní kanárek (Zbř.); dle barvitosti peří, rovnajícího se peří kanárů, nikoliv však úplně žlutých, nýbrž tak zvaných zelených aneb šedých; — hvízdek (Bzk.); sykot (Rž.); švihlotač aneb rozsívač (Štr.). Poslednější názvy vztahují se ku *zpěvu* malého ptáčka tohoto. Maje totiž ve zvyku sedávati na konečky vynikajících větví, na hřebeny střech a pod. vyvýšená místa, provozuje jmenovitě na jaře velmi nápadný, jednotvárný zpěv, který se zpěvem žádného zdejšího ptáka porovnati nelze. Jednotvárné, avšak nikoliv nepříjemné, *chřestavé* zvuky následují rychle a bezpřetržitě za sebou, a zdá se jakoby slabé ptáče píseň svou ze sebe *sypalo* (sykot, švihlotač). Při tom s rozčechejraným peřím, pozdviženým chvostkem a spuštěnýma křídelkama otáčí se na vše strany, jakoby švehol svůj po okolí šířiti, *rozsívati*, se snažilo. — 79. *Křivka obecná. Loxia curvirostra*, Linn. Křivonosek (Všeob.); křivonos (Zbř.). — 80. *Jiřice obecná. Cannabina sanguinea*, Landb. Juřica polní (Rž.); konopník (Štr.). — 81. *Čečatka obecná. Linaria alnorum*, Chr. L. Br. Čačotka (Rž.); čečotka (Zbř.); čačatko (Štr.).

V. Řád. Holubi. Columbae. 82. *Řivňáč. Columba palumbus*, Linn. Hřivnál (Rž.), má po obou stranách krku bílá půlkola (hřivy.). Srovnej č. 38. „*kolohřivec.*“ — Hukání („*huhu huhu!*“) holuba tohoto nápodobuje se na Valašsku říkadlem:

„*Sedláčku z Brodu,*
nasej mě bobu,
já ho sezobu!“

[5]) Rubáč = ženská košile.

83. *Doupňák. Columba oenas*, Linn. Holub modrý (Rž.); dúpák sivý (Zbř.); ďúrový (dírový) holub (Hk.), jelikož hnízdí ve stromních děrách.

VI. Řád. Kurovití. Gallinae. 84. *Tetřev. Tetrao urogallus*, Linn. Divoký kohút, div. kura; vabil (Bzk.), poslednější snad proto, že známým „*ťokáním*" slepice k sobě vábí. — 85. *Jeřábek. Tetrao bonasia*, Linn. Jařábek (Bzk.). — 86. *Koroptev. Starna cinerea*, Linn. Kůrotva (Všeob.); polní kuře (Zbř.).

VII. Řád. Bahňáci. Grallae. 87. *Chřástal polní. Crex pratensis*, Bechst. Skřášč (Lč., Vř., Hk.); křášč (Rž., Zbř.), dle křiku, jaký hlavně pozdě do noci provozuje. — 88 *Čejka. Vanellus cristatus*, Linn. Čajka (Všeob.); černá čajka (Rž.); polsky: „*czajka właściwa.*" — 89. *Čáp obecný. Ciconia alba*, Bechst. Bocan (Všeob.); polsky: „*bocianbiały.*"

VIII. Řád. Ptactvo vodní. Natatores. 90. *Racek chechtavý. Xema ridibundum*, Linn. Rybářka (Všeob.); rybárka (Hk.); bílá čajka (Rž.).

Pravěké nálezy ve Štramberku.

Příspěvek ku poznání moravské vlasti. Podává **K. J. Maška**, professor v Nov. Jičíně.

Část II. Jeskyně „Čertova díra".

(Pokračování.)

Naznačiv průběh zkoumání o jeskyni této pojednati tuto hodlám obšírněji o jednotlivých nálezech pravěkých. Promluvím napřed o *nálezích pravěkých v užším smyslu*, totiž o předmětech postdiluvialních čili popotopních, načež rozeberu blíže nálezy z doby starší, diluvialní.

Pravil jsem už, že nalezeny v „Čertově díře" mezi kamením a povrchní černou hlinou ve hloubce 20—70 cm. rozličné doklady přítomnosti člověka pravěkého. Bylyť roztroušeny po celé jeskyni, najmě však v přední její části a sice počtem mnohem větším než v jeskyni „Šipce". Nejsou též rázu stejného, nýbrž látkou i stářím rozdílny. Jsou to předměty rozličné buď z kosti, kamene neb hlíny, z mědi, bronzu neb železa, jichž stáří v jednotlivých případech zajisté o 1000—2000 roků se liší. Shrnu prozatím veškeré tyto nálezy postdiluvialní a teprv později je dle potřeby a možnosti roztřídím.

Na předním místě uvésti dlužno velké množství zbytků zvířecích. Kosti tyto, nepozbyvše ještě klihovatiny, vesměs jsou pevny, zevnějšku na mnoze lesklého, barvy jasné a liší se nápadně od kostí diluvialních z vrstev spodnějších. Zvířata, jimž přináležejí, jsou následující[1]): dva tvary netopýrů (6), dva tvary rejska (5 + 2), krtek (5), ježek (1), kočka divoká (10), tři tvary psa (1 + 2 + 1), liška obecná (6), medvěd obecný (1), jezevec (9), kuna skalní (2), kuna lesní (4), tchoř (2), hranostaj (1), lasička (1), veverka (2), plch (7), dva až tři tvary myši lesní (33), zajíc obecný (13), jelen (5), srn (6), ovce a koza (6), býk (4), prase (6), kůň (2), 14 druhů ptáků (mezi nimi husa, kachna a kury), rosnička, ropucha a konečně ryba prostřední velikosti.

---

[1]) Připojená v závorkách čísla udávají, kolika asi jedinců těch kterých druhů zvířecích kosti tu byly mnou nalezeny.

Velká část těchto zbytků zvířecích dostala se do jeskyně buď náhodou, když na př. zvíře do „Čertové díry“ zalezší tam zhynulo, aneb zavlečena tam rozličnými dravci; značný však počet kostí, a sice hlavně zvířat větších, octnul se v jeskyni přičiněním lidským. Pravdojatně dovlekl člověk pravěký, jemuž leckdy „Čertova díra“ vábným byla útulkem, za rozličných okolností nejen kořisť loveckou, nýbrž i zvířata domácí, aneb aspoň jejich části, do jeskyně, by je tam na hřejícím ohnisku upekl a pojídal. Tomu nasvědčuje především celý zevnějšek nalezených kostí i tvar jejich. Zachovalých lebek neb celých kostí dutých téměř ani není, vše jest rozstříštěno za účelem pohodlného vybrání mozku neb tuku, jenž v těchto částích kostry byl obsažen; toliko konce s klouby zůstaly obyčejně neporušeny, ač i tu často místa nárazu tupými i ostrými nástroji lze pozorovati. Zachovalé jsou též malé kůstky okončin. Udání tato platí v plné míře o zvířatech větších, zejména přežívavcích, kdežto u zvířat menších, hlodavců i dravců, úmyslného rozbíjení dlouhých kostí okončin jsem nepozoroval, z kteréhožto důvodu lidské působnosti na mnohých těchto zbytcích přesně dokázati nelze. Velkou převahou náleží kosti přičiněním lidským do jeskyně přišlé zvířatům divokým a z malé části toliko zvířatům domácím. Dlužno tedy častější návštěvy v Čertově díře do starších dob pravěkých položiti, kdy člověk více lovem se ještě zabýval; jinak musili bychom doznati, že jeskyně tato v první řadě lovci navštěvována byla.

Zvířata, jichž maso člověk v Čertově díře pojídal, jsou následující: *a)* divoká: kočka, liška, jezevec (?), zajíc, jelen, srn, husa, kachna, kury, ryba (?); — *b)* ochočená, domácí: pes, býk, koza, ovce, prase.

Zdali člověk koně ještě divokého honil, aneb jej už byl sobě ochočil, nelze na základě nepatrných zbytků, totiž 6 zubů a dolní polovice kosti vřetenní, rozhodnouti; poslednější okolnosť jest však pravděpodobnější.

Nejčetněji naskytují se zbytky jelení a sice nalezeno 17 vesměs zpracovaných úlomků parohů, tři významně rozštípané spodní skráně, jednotlivé zuby, žebra, obratle, jakož i četné zpřerážené a rozpoltěné kosti okončin, celkem 164 kusů, jež nanejmíň 5 jedincům přináležejí. Parohů i třísek kostěných upotřebeno též ke zhotovování nástrojů a snad i zbraní. Podobnými zbytky kromě parohů, avšak v menším množství, zastoupen tu býk, srn, koza a ovce. Z prasete nalezeny pouze 1 saňka s odraženým spodním okrajem, několik zubů a kůstek, jež 5 mladým a 1 dorostlému zvířeti přináležely. Medvědovi přisuzuji toliko rozbitou lebku, jež před vchodem v popelišti s jaspisovým nožíkem ležela, o níž však není jisto, zdali skutečně z doby alluvialní pochází.

Zajímavy jsou též nečetné zbytky psí, jimž jako v Šipce opět tři tvary rozličné velikosti odpovídají a sice *Canis familiaris matris optimae* Jeitteles, *Canis f. intermedius* Woldřich a *Canis f. palustris* Rütimeyer. Na důležitosť tohoto zvířete, bezpochyby prvního zvířecího druha člověka pravěkého vůbec, upozornil jsem již, mluvě v tomto Časopisu č. 2. str. 67. o zbytcích psích ze Šipky. Nálezy v Čertově díře naproti tomu dosvědčují, že pes netoliko byl člověku věrným průvodcem, nýbrž že sloužil jemu též za pokrm. Největší počet nalezených zbytků přináleží tu psímu tvaru prostřednímu a sice přisuzuji jemu: neúplnou, násilně rozbitou lebku, spodní čelisť bez zubů, 4 špičáky a několik zpřerážených kostí; lebka i čelisť jeví patrné známky ohně. Jeden spodní a jeden horní špičák jsouce na kořenu krásně provrtány, zajisté byly jako ozdoba

nebo amulet nošeny. K podobnému účelu asi, totiž k zavěšení, určena byla též jmenovaná spodní čelisť, jež na několika místech jest rukou lidskou zpracována. Zmíniti se dlužno ještě o četných kostech ptačích, z nichž mnohé v pravěku byly člověkem k různým potřebám přispůsobeny ano i krásně ozdobeny.

K těmto zbytkům zvířat, jichž masem člověk se živil, druží se zároveň části koster lidských, jež taktéž v horní vrstvě v Čertově díře, a sice podobným způsobem roztříštěny, byly nalezeny. Jsou to 1 řezák, 1 špičák, 3 stoličky, 15 úlomků lebky, 1 kosť klíční, 2 horní půlky kostí loketních, 3 části kostí vřetenních a 1 kosť přednártní. Jelikož veškeré tyto zbytky člověčí, jež dvěma mladým osobám (jedna byla ještě dítětem) přináležejí, jeví patrné známky násilného roztříštění a mnohé zároveň jsou opáleny, mám za to, že nám tu činiti jest s případem lidožroutství anebo že jsou to zbytky lidských obětí což obé nebylo v pravěku zjevem neobyčejným.

Z výrobků umělých, jež v počtu značném člověk pravěký v Čertově díře zanechal, uvádím nejprv předměty koštěné, jež shodují se nápadně s výrobky ze starších staveb kolových. Zhotoveny jsou buď z parohů jeleních (17 kusů), aneb z rozličných odpadků koštěných, zejména z menších kostí píšťalových srna, kozy a psa, aneb z třísek hutnatých kostí i žeber jeleních, a snad i hovězích. Netřeba se šířiti, že člověk rád používal tvarů od přírody již k nějaké potřebě způsobilých aneb úlomků k vytknutému účelu zvlášť příhodných.

Z parohu robeny: dutá držadla neb jilce, nástroje přihrocené a sploštělé, z nichž mnohý snad byl i výdatnou zbraní. Na povrchu spatřiti lze mnohé zářezy, některé předměty jsou zároveň obroušeny.

Rozmanity jsou tvary ostatních, obyčejně bedlivě na brusu kamenném hlazených výrobků koštěných. Nalezáme tu k šití způsobné jehlice mnohdy i s dovedným úškem (viz obr. 1. a 2. na str. 59., Čas. č. X.), jimiž i moderní dáma by dovedla pracovati; ostrá i upotřebením otupená šídla (viz obr. 4., 5., 7., 9. na str. 59.), rozličná hladidla neb dlátka (viz obr. 3., 8., 10., 11. na str. 59.) a obřezaná držadla. Ke hrotům na šípy a kopí upotřebeno, pokud souditi mohu, vhodných úlomků koštěných s nepatrným přizpůsobením; mnohdy však přece velmi dovedně urobeny pravidelné a pečlivě hlazené hroty, čehož příkladem jest malý čtyřhranný hroteček na šíp s tulejkou (obr. 6. na str. 59.), jenž k nejvzácnějším nálezům toho druhu přináleží.

O dvou krásně provrtaných zubech psích zmínil jsem se již nahoře. Zbývá mi ještě uvésti dvě malé píšťalky z kosti loketní velkého ptáka, dle všeho divoké husy. První z nich je 82 mm. dlouhá a 9 mm. tlustá trubička, jež na obou koncích rovno jest ořezána a téměř uprostřed na jedné straně má okrouhlou dírku 3·5 mm. průměru. Jiného výkladu kromě píšťalky pro tuto rourku neznám. Druhý exemplář je zdélí 87 mm. a poněkud slabší; na jednom konci viděti, že právě na místě u vyvrtaného otvoru kousek je ulomen, byla tedy píšťalka tato původně o něco ještě delší. Velice zajímavou činí druhou tuto píšťalku okolnosť, že téměř celý povrch její pokryt jest řadami malounkých, souběžných čárek, jež s překvapující pravidelností a dovedností těsně vedle sebe jsou do kosti vryty, tvoříce ozdobu o sobě nepatrnou a málo jen značitelnou, avšak nad míru

pracnou. Čárkované řady, jichž jsem až deset na jednom konci napočítal, umístěny jsou po zdéli kůstky a vybíhají od obou konců v nestejné délce ku středu, kdež se docela ztrácejí.

Kromě výrobků koštěných nalezeny v Čertově díře také důležité předměty kamenné a sice počtem 32: podlouhlé odštěpky pazourku, rohovce a hnědého jaspisu, jakož i dva kusy spodní půlky hlazeného mlatu z břidlice, jenž právě ve vývrtku byl a sice bezpochyby při upotřebení v jeskyni přeražen. Křemenité ony odštěpky jsou téměř všecky ještě na okraji zvlášťě zpracovány a mnohý z nich jeví zřejmé stopy hojného užívání. Jelikož kromě několika málo úlomků nástrojů poškozených všecky tyto výrobky jsou úplně zachovalé, aniž se jáder nebo střípků kamenných v jeskyni nenašlo, soudím z toho, že člověk pravěký již hotové nástroje do jeskyně přinášel, jich tam však nehotovil. Dle tvaru rozeznati lze: 1. nožíky, zdélí 30—65 mm., z nichž mnohého as jako pilky bylo upotřebeno; 2. škrabadla s uměle zaokrouhleným tlustším i širším koncem a k zasazení do jilce upraveným tenčím koncem; 3. střely z pazourku zvlášť uměle zhotovené, jelikož celá vypuklá plocha bedlivým odštěpováním malounkých třísešek souměrně jest upravena. Dvě nejkrásnější střely nalezeny před vchodem do jeskyně ve značné hloubce 1·5 m. a jest proto o nich pochybno, zdali nepatří do přechodní doby období diluvialního a alluvialního, čemuž i tvary by nasvědčovaly, lišíce se od hrotů pozdějších.

Vhodná je tu příležitosť, bych se též zmínil o tvrdém pískovci hrubozrnitém, jehož poddutá jedna plocha 30 cm. dlouhá a 12 cm. široká, broušením jest celá uhlazena; byl to patrně brus ke hlazení výrobků kostěných. Kromě toho nalezen podobný avšak mnohem menší brousek vápencový a pak třetí rovněž malý brousek z pískovce. Tento jest plochý, jedna strana je taktéž poddutě obroušena, druhá však jeví válcovité žlábky rozličných směrů, jež dle soudu mého broušením přihrocených kostí povstaly. Dále se naskytnul vápenec na způsob plochého klínku s rovnými stranami i rovným ostřím obroušený, čtyři kousky růžově barvící hlinky, a 3 škeble mušle Unio pictorum.

Velmi četny byly v Čertově díře výrobky hliněné, zejména střepiny rozličných nádob, jež vesměs volnou rukou bez kruhu hrnčířského byly urobeny. Započav badání svoje ve Štramberku právě prokopáním hořejších vrstev v Čertově díře, sbíral jsem s velikou pečlivostí vše a tedy také veškeré střepiny, doufaje, že se mi podaří některé nádoby úplně sestaviti, Nasbíral jsem střepin přes 1500 kusů a roztříděním přesvědčil jsem se, že přináležejí nejméně 90ti rozličným nádobám, jichž složení však pro neúplnosť bylo věcí naprosto nemožnou. S velkou námahou dovedl jsem toho, že lze aspoň tvar a rozměry několika málo nádob určiti.

Z těchto jmenuji mísu 12 cm. vysokou, dole 9·5 cm. a nahoře 27 cm. širokou, jejíž zevnější povrch ve spodní části má žlutohnědý povlak, kdežto do vnitř zahnutý okraj a vnitřní povrch tuhou jsou natřeny. Na okraji vyčnívají dva protilehlé pupíky. Jiná nádobka podobna je květníku.

Dvě baňaté nádoby, jež toliko v hořejší části jsem byl s to sestaviti, vynikají zvláštní, prajednoduchou ozdobou. U jedné jest kraj kolkolem na zevnější straně v jistých mezerách na 3—4 cm. poněkud sesilen, tak že místa s normální tlouštkou 2—3 cm. obnášejí. Na každém sesileném místě vybodána nějakým přihroceným nástrojem řada (5—8) hlubokých dírek. Nádoba tato, pokud souditi mohu, uch neměla.

Při druhé nádobě jest okraj hladký, avšak na obou ouškách viděti jest shora dolů vedoucí tři řady podobně utvořených dírek šířky toliko 1 mm., kterýžto ornament zakončen jest nad ouškem a pod ním příční řadou 6—8 dírek.

Ostatní střepiny různí se velice podle toho, zdali dotyčných nádob používáno k domácí potřebě aneb k náboženským obřadům. Některé jsou hruby, až 23 mm. tlusty, z hlíny s pískem smíchané zhotoveny, jiné jsou urobeny z hlíny jemné, důkladně propracované, jíž někdy i zlatolesklé šupinky slídové byly přimíchány. Povrch je zřídka kdy barvy přirozené, obyčejně je nějakým vodovzdorným povlakem opatřen a často na straně jedné neb na obou stranách grafitován. Vypáleny jsou všecky střepiny špatně. Nádoby měly buď ucha (hrnce) aneb vyvýšená držadla, tato byla často pouze nalepena. Ozdoby jsou velmi rozmanity. Vidíme tu na sprostých nádobách pouhé dolíky prstem vtlačené, kolmé pruhy nástrojem prohloubené a celé ovruby na hladkou nádobu přilepené, v nichž opět prstem neb nástrojem dolíky neb žlábky jsou udělány. Jemnější ozdoby jeví nádoby grafitované, neboť se tu nalezají úhlednější vyvýšeniny a prohlubeniny; zejména geometrický ornament z přímek, bodů a kruhů sestávající. Podotýkám výslovně, že větší část střepin z Čertovy díry úplně se shoduje s oněmi z temene Kotouče i ze Šipky. Avšak stává též shody s nálezy z jiných míst pravěkých na Moravě a v okolních zemích. Zjištěna je ku př. úplná shoda střepin z Čertovy díry s krásným jedním šálkem z Býčí skály.*)

Kromě střepin vykopáno v Č. díře pět přeslenů rozličné velikosti a tvaru kuželovitého, jeden jest jednoduchými vrypy ozdoben. Dva hliněné koraly (?) jsou poněkud menší těchto přeslenů, jeden byl tuhou natřen. Z jedné střepiny vyřezáno a obroušeno plné kolečko průměru 4 cm.

Kde a kým udály se postřižiny sv. Václava?

Uvažuje **Fr. V. Sasinek**, emer. professor theologie v Praze.

O slavnostných postřižinách sv. Václava v staré slovanské legendě čteme toto: „Pozval Vratislav knížete, jenž byl tehdy v jeho krajině, a biskupy a celé duchovenstvo chrámové. Dobrý pak a blahověrný biskup Notář s celým duchovenstvem odzpívavše svatou liturgii v chrámě nejsvětější královny naší, Bohorodičky a neposkvrněné Panny Marie, pozdvih chlapce, postavil na stupně před oltářem, a blahoslavil ho, takto řka: „Pane Bože, Ježíši Kriste, požehnejž dítěti, jako si požehnal všem spravedlivým svým: Abrahámu, Izáku a Jakubu, a korunoval si pravověrné císaře, rovné apoštolům, Konstantina a Helenu.“ Takto promluvil blahověrný ten biskup.“[1])

*) Wankel, Bilder aus der Mährischen Schweiz. Str. 411.

[1]) Prameny dějin českých. I, 127.

Dosavadní naši dějezpytci o místě, kde se konaly tyto postřižiny jsou té domněnky, že se to dálo na hradě Pražském. Co se však týče ale biskupa, který tu slavnosť vykonával, Tomek poznamenává toto: „Čtrnáct let po smrti Methoděje apoštola, totiž r. 899., byl Mojmír II. způsobil dosazení nového arcibiskupa a tří biskupů na Moravě od papeže Jana IX. Co se s těmito biskupy stalo po vyvrácení říše moravské, nedovíme se ovšem z malomluvných letopisů onoho času, ale jak snadno mohl některý z nich nalézti útočiště v Čechách. Na takového biskupa vypuzeného ze svého sídla, hodila by se nejlépe slova legendy, znějící tak, jakoby skladatel její sám byl dobře nevěděl, jaký to byl biskup.“ [2]) Tomka musel dobře nečíst s vrchu naznačenou slovanskou legendu, neb při dobrém uvážení byl by přišel na to, že ty postřižiny nekonaly se v krajině Spytihněvově t. j. v Čechách, ale v krajině Vratislavově, t. j. v jeho údělném knížectví moravském; [3]) že legendář nejen dobře věděl, jaký to byl biskup, když jej pojmenoval Notářem, [4]) ale vzpomíná též biskupy, bezpochyby suffragany. Že by byli jací z Moravy vypuzení biskupi hledali útočiště v Čechách, to je mi novotou. Kdo pak je vypudil? Nepochybně Češi, připojivše Moravu k Čechám, vypudili je z Moravy. A vypuzení by byli hledali si útočiště v Čechách? Toť docela nepodobno pravdě.

My vůbec chceme-li pokročit v dějepisu, nesmíme opisovati to, co pro nás napsali němečtí a maďarští dějezpytci, ale musíme si postaviti budovu dějepisu svého sami, a to od základů, z původních pramenů. Také v této věci má se vše jinak asi, jako posud souzeno.

Slavnostní postřižiny sv. Václava konaly se pravdojatně na Moravě, v údělném knížectví Vratislava r. 915., u přítomnosti českého knížete Spytihněva, a sice ani v Olomouci, kde byl chrám sv. Petra, [5]) ani v Brně, kde byl chrám sv. Petra a Pavla, [6]) nýbrž na V e l e h r a d ě, kde byl c h r á m b l. P a n n y M a r i e. [7]) Byla to slavnosť pro celou Moravu, pročež slušelo, aby se konala v chrámě kathedrálním od Svatopluka vystaveném, [8]) nad hrobem sv. Methoda, od moravského arcibiskupa u přítomnosti jeho spolubiskupů.

S tou obnovenou slovanskou hierarchií pod Mojmírem II. má se to docela jinak, nežli jsme dosavad za to měli. Po smrti Svatoplukově (894.) Mojmír II. obdržel poddunajské Rakousko, Pannonii a Slovensko; Svatopluk II. Moravu a Čechy. Mojmír již r. 898. zakročil u papeže Jana IX., aby o b n o v i l slovanskou hierarchii v jeho knížectví, ne ale v knížectví Svatopluka II., kterého se až r. 899. úplně zbavil, podrobiv si i Moravu. Pod Mojmírem II. obnovené arcibiskupství bylo v Javorníku (Laureacum), obnovená biskupská sídla ale v Medliku (Faviana, Mölk), Starých Hradech a Nitře. [9]) Dost budiž podotknuto, že proti obnovené

---

[2]) Památky staroboleslavské v Praze, 1879. str. 31. a 32.

[3]) Časopis muzejního spolku Olomuckého r. I. (1884.) str. 58.

[4]) Prameny dějin českých zpomínají též na jiném místě Nothera (I, 328) a Notharia (II, 45); co je důkazem, že Notář bylo jménem křestním.

[5]) Erben: Regesta. I, 14.

[6]) Erben: Regesta. I, 19.

[7]) Prameny dějin českých. I, 52. a 70.

[8]) Slovenský Letopis I, 118.

[9]) Srov. článek: Zaniklé biskupství Vyšehradské. Pastýř duchovní. V Praze, 1885. str. 242.

hierarchii protestoval r. 900. arcibiskup Solnohradský a jeho suffraganové, poněvadž slovanské arcibiskupství Javornické, jako i biskupská sídla v Medliku, Starých Hradech a Nitře byla na území tom, které k arcibiskupství Solnohradskému bezprávně a mylně počítali.[10]) Morava náležela do Germanie jižní, která od doby sv. Bonifáce patřila k arcibiskupství Mohučskému. Proto Hato, arcibiskup Mohučský, r. 900. podporuje sice protest arcibiskupa Solnohradského a jeho suffraganů, ale nepodotýká svého práva na Moravu.[11])

Na Moravě a v Čechách, navzdor všem západnickým nátiskům zůstala ještě dlouho východní kyrillská církev a tak i hierarchie.[12]) Kdybychom z mlčení latinských letopisů souditi měli o ní, museli bychom myslit, že ani ssv. Cyrilla a Methoda nebylo, poněvadž je latinské západní letopisy úmyslně umlčují.[13]) *Fr. V. Sasinek.*

Dopisy.

Z Uher. Hradiště. Ukolem minulých právě prázdnin vytknul jsem si především prohlédnouti alespoň část sopečného horstva v Kravařsku a pak více méně jako na zotavenou, oddati se dalšímu prohlížení pěkných našich krojů slováckých. Všelijaké nehody byly příčinou, že první úkol proveden jen ve zlomku pranepatrném. Zajel jsem do Šenova u Nov. Jičína, odkudž chtěl jsem započíti cestu „kamenitou.“ Ze stanice zamířil jsem ihned na t. ř. Kriegshübel lesíčkem částečně porostlý, kdež před lety první „pikrit“*) jsem našel. Učinil jsem jemu zase návštěvu. Pikrit vystupuje tu jako koňlovité kamení jihových. od hostince (Papákovy salaše), v lesíčku se naskytajícího. Starý lom vyznačuje nyní malá tůně vodní, kol níž hromádky pěkného tohoto kamení uviděti můžeme. Lom sev. od hostince nyní otevřený obsahuje šedý a šedobílý pískovec s vrstvičkami břidličnatými v nichž plno je kousků uhelných. Pískovec patří však spíše křídovým vrstvám, podobaje se pískovcům na Petřavské hoře. — Na další cestě přes Bernartice k Hůrce, setkal jsem se na „Hůrce“ s pískovcem eocénovým, obsahujícím celé kusy šedobílého jurského vápence, jak to známo z eocénových štěrků z Barbořína u Kroměříže, Staré Vsi u Přerova, Chlumu u Bílavska atd. Podobný pískovec s jurskými valouny vystupuje u Vlčnova při Starém Jičíně. Starojický kopec sám patří pískovci eocénovému a útvarem svým připomíná homolovité útvary stejného skorem stáří v Hříběcích horách (Buchlov, Modla atd.). S eruptivními horninami setkal jsem se zase až za Jičínou a to v t. z. Hrachovcově lomu. Kamení jest tu černé jemnozrné a podobá se čediči. Místy silně větrá na kamení zelenavé. Mezi Janovicemi Palačovem nalezá se lom t. z. Ráblův na černé štěrkové kamení, uží-

[10]) Erben: Regesta. I. 22—24.

[11]) Erben: Regesta. I. 24. 31.

[12]) Erben: Regesta. I. 29. 70.

[13]) Nulla ratio sinit, ut inter episcopos habeantur, qui a provincialibus episcopis cum metropolitani judicio non consecrantur. Epist. episc. Bavar. an. 900. ap. Ginzel: Geschichte der Slavenapostel. Leitmeritz. 1857. Anhang. S. 70.

*) Srovnej str. 72. čís. X. Časop.

vané na „císařskou“ od Hybočku před Kočičí Lhotou až po Dubský mlýn. Kamení to je podle dřívějšího pozorování čedič a obsahuje na trhlinách svých pěkné zeolithy, jichž novou zásylku dodal mně později ještě ochotný průvodce můj v okolí p. theolog Kremel z Janovic. Nad Petřkovicemi (při vesnici) láme se kámen pískovcový s jurskými vrostlicemi. K místům velezajímavým patří t. z. „Vlčí hrdle“ již od Petřavské hory. V romantické té rokline setkáme se s prvním tešenitem a nejzápadnějším vůbec. Zajímavé přechody jeho a čerstvosť poskytnou výborný materiál ku studiu. Další vyvřelá skála jest na vých. svahu „Pohořilce“, směrem ku Stráníku. Kamení její jakož i skály nad Hostašovicemi patří též tešenitům. Deštivé počasí přepadnuvší mne v Hoclavicích dovolilo mi prohlédnouti jen lomy v údolí Hoclavsko-Bludovickém, jichž jest několik: Palackého, Merendův, Tomanovy atd. Skalky, které vystupují na úbočích údolí poblíž Hoclavského mlýna a v Bludovicích, a až na „kamenný vrch“ a ku Žilině se táhnou, patří většinou tešenitu, leč i pikrit vystupuje.*) — Prohlížení další zejména v okolí Příbora, Brušperku a Frenštátu odloženo pro zmíněné příčiny do budoucna. — Odebral jsem se po té do Prahy. V Praze zajímaly mne měrou nemalou věci vystavené muzejním spolkem naším v Rudolfinu, ne tak ony samy — jeť jich v muzeji našem mnohem více — jako pozornosť, jíž se měrou zaslouženou těšily. Vliv vyšívání moravského jest v Pražských dámských kruzích značný, značnější než u nás, a zavádí se, pokud skrovné jen ukázky jeho v rukou jednotlivců stačí, za vzory všude, zejména na školy dívčí. Tak viděti bylo na učitelské výstavě školské v Karlíně velmi pěkná vyšívání, která i nesnadnými technikami (na výřez) provedly žačky dívčí školy Valentova, Jelínkova, Fridrichova, Pelikanova, Hochmannova, Nekutova a z pokračovací městské školy Hrdličkova tam pod dozorem sl. Kreimlovy, tu pod sl. Valtrovou. Provedení bylo velmi pěkné a ukazovalo, jak pěkně národního vyšívání možno i v domácnostech městských použíti (práce sl. Hochmannové na Kašmíru). — Prohlížeje sbírky pí. Náprstkovy a všímaje si hlavně ornamentu na českých pracích vyšívaných, kteréž také velmi pěkné jsou, shledal jsem ku svému potěšení nemalému, že vegetabilní ornamentika moravská a česká jsou dvě rodné sestry. Geometrický ornament slovácký a techniky při jeho provádění jsou ovšem osamoceny — jsou zbytky z nejstarších dob Moravy, samostatně, čistě Moravské, čemuž nasvědčuje i ta okolnosť, že mnohé z nich až daleko do Slovenska uherského, bývalé části Moravy stopovati můžeme. — Bylo by žádoucno, aby dámy naše ve příčině výšivek řídily se vzorem dám Pražských, nenechaly několik vlasteneckých dám Moravských býti hlasem volajícího na poušti a nepřiváděly se do podezření, že překrásného našeho vyšívání vlastně ani neznají, když se tak málo o ně starají. — Vrátiv se z Prahy pustil jsem se na Moravu jihovýchodní. Při těchto potulkách po Slovači, které sdílel se mnou švakr můj p. Šíma stopoval jsem, vedle hlavního účele potulek: nabytí důkladné znalosti krojů nynějších, s interessem obzvláštním změnu krojů a všímal si bedlivě zpráv o starých krojích, o krojích bývalých a původu leckteré novější „módy“ a p. Některé ze zajímavostí takto poznaných osměluji se tuto podati. — Kroje slovácké, zejména některé části jejich

*) Vzorky hornin popsaných uloženy budou ve vlasten. muzeji olomuckém.

podléhají změnám znamenitým, většinou bohužel ve svůj neprospěch. Přicházejí-li nové věci do módy nejsou tak originellní anebo tak vkusné jako staré a přebírají-li některé osady kroj od jiných, napomáhají tím ku setření starší rázovitosti jednotlivých osad, ku pozvolnému sestejnění krojovému ve větších okrščích. — Této assimilaci, mající příčinu jednak v přižeňování se a přivdávání se do osad „cizích" (nyní více než druhdy obvyklém), jednak ve služebných, nový kroj z míst, kde sloužili donášejících, (kroj který bůh ví jakou náhodou se zalíbí), té podlehla zejména celá řada osad t. z. kopaničárských a to v posledních dvaceti, třiceti letech. Alenkovice na Napajedelsku nosí se po Dolsku, Kněždub, Tvarožná Lhota po Veselsku, Blatnička po Ostrožsku, Boršice po Nivnicku a Bystřice po Bánovsku. Na nejjižnějším Slovácku zase Podlužácký kroj se šíří na sever a červené nohavice začínají se nosit již i v Bojanovicích. Za to mizí pozvolna na Podluží starší „buchtíčkové" kožichy a místo nich nastupují kožichy „žluté dubené," jakkoliv prý dosud v Nové Vsi a Mikulčicích ten, kdo žlutý kožich nosí, nesmí býti půlmistrem! Nový kroj má nyní farnosť Hračovická, která druhdy s Vlčnovskými skorem stejně se šatila. Kroj naprosto vymizel na Bojkovicku a Slavičínsku. Samostatný kroj mají Vlčnov a Vracov. Všude jinde skupina alespoň tří osad týmže krojem se vyznačuje, jakkoliv i tu jednotlivé obce mají své, ovšem velmi subtilné zvláštnosti krojové. V posledních letech vyhynulo také mnoho ze starších „mód" vůbec. Tak „krajovice č. sekavice," opatky to u bot kované ze železa, najdeme jen tu a tam na kopanicích. Boty — čižmy u ženských druhdy na Nivnicku i na nártu velmi vyšívané, již vyšívání skorem nemají. Vydrovky starodávné uvidíme poněkud častěji na Bánovsku. Tu zase mizí bledě šedozelený kroj a místo něho nastupuje černý, jako na Nivnicku. Široké opasky druhdy i tu všeobecně užívané pozvolna se tu tratí, za to setkáme se s nimi ještě na Luhačovicku a Brodsku Na Luhačovicku zase tratí se červenofialové ctihodných předků, starodávní klobouky „velké skorem jako obrabečnice," za to na Starém Městě, Jarošově a Mařaticích mají na korduláćh „pacholci" červené tulipány místo dřívějších modrých. Také zdejší, druhdy užívané kožichy bílé, ustoupily obvyklým nyní dubenáčům. Na Polešovicku a Boršicku ženská mládež odkládá rukávce s „obršláky" (krejzly), parádíc se po Staroměstsku, vyjmouc vázání šátku. Na Dubňansku vytratily se i vydrovky i čepice po těchto nastalé t. z. aksamitky, které dosud uvidíš v Hýzli ba i vzácně ve Vracově. V staromodním hrotkovitém klobouce jel r. 1866. strýček Fiala z Dubňan ještě na „fořpon." Nyní jen pamětníci někteří o tom si vykládají. Podobně i na Ostrožsku zanikly takové „hrotkovité" Klobouky skorem úplně. Leda v Blatničce člověk ještě nějaký ten „hrotek" uvidí. Mnoho, mnoho ztraceno ze starého kroje svatebního. Jen kopaničáři, tito světským během novějším nejméně dotknuti Slováci, jej zachovali a potom částečně Podlužáci. Jinde všude nejvýše pentlení a nějaký ten mentlík svatební (kabát) se udržel. Ze Slováků mimo kopaničářů nejzachovalejší udrželo se Lanžhotsko. — Vyšívání se všude kazí, nejsouc ani tak nádherné ani tak pěkné jako vzory starší. Starých čepců Slováckých, starých límců podlužáckých a šatek — jichž mimochodem řečeno druhdy i v Cahnově a Ranšpurku a Poštorně i Nové Vsi v Rakousích se užívalo — nedostihnou skorem švadleny nynější, pracující již velice vlnou — halabúrem — místo hed-

bávím. Jen na Ostrožsku dělají nyní výšivky na rukávce širší než druhdy a když bedbávím je vyšívají — velice úhledné. Velice kvete vyšívání dosud na Dubňansku a Kyjovsku, týkajíc se především zástěr vyšívaných. Také na Kopanicích se dosud vyšívá pěkně. K r a j k a ř s t v í starého již skorem není — provádíť arci v Lanžhotě dosud jedna rodina překrásné „f i c l e m i s i k o r n o v é“ (Meissner Garn?) ku šatkám, ta však jest posledním, abych tak řekl zábleskem ze starých dob. Nyní přivážejí se lepší krajky ku zástěrkám (č í p k y) a rukávcím (k a n i č k y) i úvodnicím (s ý t k y) z Čech a jen laciné zboží v Polešovicích se vyrábí.... Dalo by se mnoho ještě psáti, velmi mnoho o nábytku starodávním, o mizení obrovnávek, o moderním barvení slováckých kraslic atd. Však dosti již toho, abych nenudil. Doufám že na jiném místě a obšírném o všem mně bude možno pojednati. Ale i tu skončím s povzdechem: Š k o d a, p ř e š k o d a, ž e t a k s p o u š t í s e l i d n á š k r o j e s v é h o s t a r é h o s t a l e t í m i p o s v ě c e n é h o, ž e p o h r d a t i p o č í n á v š í m, c o p ř e d k o v é k r á s n é h o a v k u s n é h o m u z a n e c h a l i!

Josef Klvaňa.

Z Tovačova. V obvodu města našeho nalezá se při Hradeckém rybníku obecní hliník. Svou polohou vyniká nade všechen okršlek svůj. Již častěji vzmiňovali se naši občané, že v hliníku tom mnoho střepin tvaru zvláštního a kostí prapodivných se nalezá, že tam vykopány byly také celé hliněné nádoby podoby nevídané, že však buď z nevědomosti nebo z lakoty porouchány a odhozeny byly. Letos tedy k vůli důkladnějšímu prohledání místa toho, odhodlali jsme se ve hliníku schválně kopati. Shledali jsme věci následující: Pod povrchem asi 2 m. hluboko nahromaděno množství popele, kostí a střepin nádobních. Dle toho soudíme, že tu bývalo pohanské žároviště. I poloha místa samého k tomu poukazuje. Jest místo to zajisté nejvyšším v celém okolí. Kolkol rozkládaly se druhdy zajisté daleko široko bařiny jakožto zátoky řeky Moravy, která v těch dobách dávných rozlévala se po celém nižinatém údolí, nejsouc ve svém toku tísněna ničím. A v bařinách těch žili beze vší pochyby živočichové všeho druhu. Zvláště ptactvo vodní bylo velmi zastoupeno a poskytovalo lidstvu tehdejšímu hojné potravy, jak z nalezených ve hliníku pozůstatků zvířecích znamenati lze. Takovou podobu mělo okolí nynějšího Tovačova se strany východní. Ale také na západě nebylo asi jinak. Tam zase řeky Blata a Romže, tekoucí rovnoběžně vedle sebe, tvořily taktéž nesčíslné bařiny. Proto též bydliště prvých obyvatel okolí našeho dlužno hledati na výšině táhnoucí se k Tovačovu od Olomouce v šířce nevelikė. Tuto chráněni jsouce před povodněmi, nalezali předkové naši pravěcí s dostatek potravy, již poskytovalo jim v hojnosti nevyčerpatelné ssavectvo, pernactvo, ryby druhu rozličného a j. Mimo to skrze močály jsouce bezpečni útoků nepřátelských mohli žíti tu život nad jiné v dobách těch pohodlný, neboť jen strana severní byla otevřena; východ, jih a západ však močálem neproniknutelným zatočen. Nynější hliník tovačovský čelí na stranu východní. Na severní a západní straně jeho již dle zevnějšku souditi můžeme na památky starobylé. Na několika místech tu vrstva žluté hlíny přerušena jest hnízdy půdy šedavé, promíchané zbytky dřevěného uhlí, popelem, střepy a kostmi rozmanitými. I čistý popel na některých místech nakupen jest a na takových místech v něm nalezeny byly bronzové zá-

vitky a kroužky (nálezce p. Stégr) na zevnějšku zelenou rzí potažené. Posledním nálezem tímto zjištěno tuším na jisto staropohanské žároviště u Tovačova. Podotýkám ještě, že předměty ve hliníku nalezené, zvláště pak památky z bronzu darovány budou muzejnímu spolku.

J. Kubíček, učitel.

Od Brna. (Hradiště u Ořechoviček.) Naše dědinka leží na vysočině, a kdo chce k nám z Brna přijeti, musí u Žilošic a u Hajan dva dosti příkré kopečky minouti. Úrodná pole rozkládají se na vysočině, a jdeš-li půl hodiny z Ořechoviček na severozápad, objeví se před tebou hluboké zmoly a rokle rozdělené ve dví bublavým potůčkem, který padá do Obravy, potoku to z Rosic přitékajícího. Idyllicky bělá se Spálený mlýn v údolí a nad ním vysoké stráně, prorvané zmíněnými zmolami, zelenají se travou i mladými bory a ořešim. Ve stráních jest písek a skála žulová, překrásná. Nad mlýnem jest vysoký vrch a na něm pole, jež osadníci zvou „na Kabátech.“ A tam právě ono naše památné „Hradiště.“ Vyskytlo se tu již mnoho památek pravěkých. Nalezla jsem tu mimo šest mlatů z hadce, překrásně leštěných, také množství střepů hliněných a to z nádob ohromné velikosti i tloušťky; pak byly tu mísky malé, jemné, částky hrnečků, vše ze žluté hlíny bez kruhu hrnčířského spracováno. Několik dlátek kamenných, nožíků pazourkových, některé nukleje, pak kámen na mletí obilí, ploský, vybroušený kámen k ostření nástrojů kamenných doplnily nález ten velezajímavý, při němž malou hliněnou lžičičku tvaru nabírákového musím zvláště vytknouti. — Marně pátrala jsem tu po nějakém kovovém předmětu nebo po ornamentech na střepích dotčených. Poznala jsem odtud, že hradiště toto do nejstarší doby neolitické řaditi dlužno, což potvrdil též dr. Wankel, spatřiv místo nálezů a předměty samé, které se nyní nacházejí v císařském muzeji ve Vídni. — Asi 200 kroků od hradiště toho vyoral jistý rolník ohromné popelnice, v nichž prý ještě popel byl. Zda-li byly to hroby nebožtíků z hradiště našeho, — zda li pak tito hradišťané totožní jsou se strojiteli lochů v dědině, kdož to ví? — Na vysočině pak dále po polích, cestách, pastvinách a j. nalezla jsem roztroušená dláta kamenná, nožíky z pazourku rozličného tvaru, kdežto v rozrytém údolí, ve zmolách u Spáleného mlýna pravěkých předmětů, činnosť ruky lidské jevících spatřiti nelze. Jen jemný bílý písek, promíchaný většími i menšími slepenci a konglomeráty útvaru křídového tu všude se vyskytuje, z čehož souditi možno, že tenkráte, když hradiště na Kabátech a lochy v Ořechovičkách, Štikovicích i Ořechově obydleny byly, v dolinách a nížinách ještě se valily vody a rozrývajíce půdu, zanechaly ony široké trhliny a zmoliny, jež vůkol viděti.

Lucie Bakšová.

Z Prahy. (Pohanské věže na chrámě sv. Štěpána ve Vídni. „Časopis muzejního spolku Olomuckého“ r. 1885. na str. 40. přinesl zprávu, že dvě věže na chrámě sv. Štěpána ve Vídni jmenují se pohanskými. Čekal jsem, že někdo z Vídeňských národovců podá o tom nějaké objasnění: ale čekal jsem darmo.[1]) Chci tedy já podati vysvětlení,

---

[1]) Nechtěli jsme měniti slov páně dopisovatelých; ale přece podotýkáme, že na vzmíněné 40. a násl. str. čís. V. Časop. nebyla pouze obsažena vzmínka, že ony věže se pohanskými jmenují. Náš ct. zpravodaj vídeňský p. V. H. již tehdy, tedy vůbec první také podal a odůvodnil názor, že věže ty jsou dílem kultury naší, kultury slovanské. Těší nás zajisté nemálo, že tato myšlenka p. V. H....ova vel. p. Sasinkem došla nyní opětného vědeckého dotvrzení. — Red.

v té naději, že je jiní potom zdokonalí. „Sitzungsberichte der histor. phil. Classe der kais. Akademie der Wissenschaften“ v XXI. svazku od str. 399. má článek, v kterém G. Zapyert podává vysvětlování významného plánu města Vídně z XI. století asi z té doby, v které uherský král Aba-Samuel (r. 1043.) byl odstoupil císaři Jindřichu III. kus podunajského Rakouska až po ústí Litavy a Moravy. Na tom pláně jsou křížky poznačené domy a vinice, z kterých biskupu Pasovskému šel roční poplatek. Na témže pláně vzpomíná se „strata nemoris paganorum“, kde stávala též „capella s. Stephani,“ která byla potom rozšířena, tak že z ní povstal nynější velkolepý, r. 1147. vysvěcený velechrám sv. Štěpána. Pravdě podobné je, že tam byla slovanská doubrava,[2]) potom ale „capella s. Stephani,“ poněvadž missionáři právě na místech, kde se byla konávala pohanská modloslužba, zakládávali křesťanské chrámy.[3]) Okolo kaple sv. Štěpána bylo svaté pole (coemeterium). Podunajské Rakousko v IX. století obydleno bylo Slovany křesťanskými obřadu glagolského, majíc své biskupy a arcibiskupa v Laureaku.[4]) Od doby Karla Velkého císařsko-latinští biskupi Pasovští za císařskou zbrojí táhli do téhož podunajského Rakouska a podrobovali ho císařsko-latinské patriarchii, odnímajíce Slovanům jejich basiliky, což u středověkých kronikářů znamenalo „křtěním pohanů,“ a to tím více, že slovanské křesťany skutečně i vnovokřtili. Tím spůsobem i Vídeň dostala se pod biskupy Pasovské. Latinští křesťané měli tam farský chrám sv. Ruperta i s hřbitovem okolo něho; slovanští křesťané měli chrám sv. Štěpána, který byl nefarský, tedy jen „capella s. Stephani“ a okolo něho svůj hřbitov. Jako chrám sv. Štěpána, tak i hřbitov okolo něho byl císařsko-latinským křesťanům „pohanským.“[5]) Když se Němci, pod násilným hubením Slovanů, rozmnožili, tak že jim nestačil chrám a hřbitov sv. Ruperta, odňali Slovanům kapli sv. Štěpána, povýšili ji za chrám farský a potom zvětšili. Tak se stalo, že z původního slovanského chrámu sv. Štěpána pozůstaly ty „pohanské“ čili glagolské věže. Prozkoumání těch „pohanských věží“ jakož i starobylých basilik podunajského Rakouska bylo by žádoucno pro starobylou architektoniku slovanskou.

Fr. V. Sasinek.

---

[2]) Nemus paganorum. O podobných svatých doubravách máme dosti svědectví. Rustici nos monent, qui peccare illos putant, qui arbores succidunt, in quibus pagani augurari solebant. Arnold. S. Emerami († 1050.) Pertz: Mon Germ. SS. VI. 547. Quicunque ritu gentilium iuxta puteos sacrificaverit, vel ad arbores et ad fontes et ad lapides oblationes obtulerit. S. Ladislai R. Hung. decr. an. 1092. Endlicher: Mon. pag. 330. — Itinerantes — usque ad locum Cavoreto — ubi inter montes Sclavi innumerabiles arborem quamdam et fontem, qui erat ad radicem arboris, venerabantur pro Deo (??). Quam arborem fecimus penitus extirpari. Canciani: Leges barbaror. III. 87. Ostatně o „svatých doubravách“ možno se dočíst i v životopisech sv. Bonifacia, ss. Cyrilla a Methoda, sv. Vojtěcha i v kapitulářích Franků.

[3]) Tak sv. Bonifác na místě vyťatého „svatého stromu“ založil chrám sv. Petra. Pertz: Mon. Ger. SS. II. 343. Romuald, kníže Beneventů, podobně na místě „svatého stromu“ Longobardů založil chrám sv. Felixa. Benedicti Chron. Pertz. V, 701. Wigbert, biskup Meziborský na místě „svatého boru (= Zutibure)“ založil chrám sv. Romana. Pertz. V, 816.

[4]) Pastýř duchovní. V Praze. 1885. str. 245 atd.

[5]) Heidenkirchhof, wendischer Friedhof. Sitzungsberichte. XXX, 171. — Inde vadit ad sepulchra paganorum. V opisu hranic opatství sv. Martina v Pannonii. Fejér: Cod. dipl. Hung. II, 112.ad an. 1138.

Drobné zprávy.

Slovanské koráby. Když jsem v rr. 1845. a 1846. študoval v Solníku (Szolnok) a procházíval se po břehu řeky Tisy, často jsem si ohlížel ty koráby, na kterých spočívají tamní mlýny, a pozoroval korábce, ve kterých chudší rybáři se převáželi. Koráby (rodu mužsk.) byly z jednoho objemného klátu dubového, v kůře pozůstatého, neotesaného, uvnitř prázdného, vydlabaného. Korábce, koráby (rodu žensk.) čili koryta byly podobny oném korábům prvějším, shotoveny byly však z méně objemného klátu dubového. Netušil jsem tehdy, že mi ta zkušenosť později poslouží ke studiím historickým, že koráby jsou pozůstatky někdejšího průmyslu a obchodu slovanského. Co více? Ony koráby jsou spolu svědectvím o autochtonii Slovanů v Illyrsku, Germanii a Sarmacii;[1]) jako to vysvitne z pojednání dalšího. — Životopisec sv. Demetria mučeníka [2]) opisuje obléhání města Soluně (Thessaloniky) Slovany Balkanskými, praví o těchto, že první znali hotoviti lodě z jednoho klátu čili koráby. Podobné svědectví podává i Plinius dle něhož Mysové, kterýmž jmenem starší dějepisci rozuměli Balkanské Slovany,[3]) považováni byli za vynálezce lodí.[4]) Koráby tedy čili lodě z neotesaného klátu jsou charakteristickou známkou Slovanů tak, že tam, kde podobné lodě nacházíme, předpokladati můžeme obyvatele slovanské. Stopu slovanských korábů nacházíme nejen na jihu při Balkáně, ale i na severu v Germanii, neboť Plinius svědčí, že germanští loupežníci měli lodě z jednoho vydlabaného klátu, a to tak veliké, že jedna byla s to unésti třicet mužův.[5]) Srovnává se s ním i Julius Caesar, který o Venetech, od ústí Rýnu na západ k oceanu bydlivších poznamenal, že mají lodě od římských rozdílné, totiž z jednoho dubu shotovené.[6]) Svědectví toto tím snadněji se dá vztáhnouti na Slovany v Germanii, poněvadž jmenem Venetů čili Venedů označováni bývali Slované obyčejně. — Památku slovanských korábů na středním Dunaji zachovala nám řeč klassická, kterou měl císař Constantius k vojsku římskému o porážce podkarpatských Sarmatů a v níž praví o těchto, že na vydlabaných dubech činili přes Dunaj loupežné nájezdy do Pannonie.[7]) Svědectví toto tím závažnější je, že mluví o Sarmatech čili Slovanech,[8]) kteří podobné nájezdy i před tím činívali do Pannonie, bezpochyby proto, aby pannonské své soukmenovce vysvobodili zpod jha Římanů.[9]) Vzpomenutí zde Sarmaté čili Slované podle jiné zprávy na konci VI. století hotovili koráby pro Avary při obléhání Singidunu.[10]) — Konstantin Porph. konečně vzpomíná Krivičanů, Lučanů a jiných Slovanů nad Dněprem, kteří v zimní čas sekají na horách duby a vydlabávají, v podletí pak, když sníh roztaje, spouštějí koráby (μονοξυλα) do jezer a potom do Dněpru, po němž dovážejí je do Kyjeva, kde je Rusům prodávají.[11]) — I sama jmena těchto lodí z jednoho dubového klátu vydlabaných, totiž jmeno koráb (χαραβος) a koraba (χαραβια), poukazuje nepochybně k slovanskému původu; nebo kořen jmen těch pravdojatně jest kůra (kôra, kóra), v níž se kláty nechávají, aby byly vodovzdorné. Vlastně by se tedy měly jmenovat kóravy (χαραβοι, Rinden-Schiffe). Dosvědčují to i naše slovníky, v kterých koráb (die Rinde), korábní a korábový (Baumrinden-), korábník (Rindenschäler) podobně svůj kořen v kůře mají. Rekové takové lodě nazývají Μονοξυλα (jednodřeviny), Latíni Trabariae (klátoviny, břevnoviny) aneb Lintres (koryta); což také jaksi k tomu poukazuje, že etymologie korábu a koraby ze slovančiny vysvětlovati se má.[12])

Fr. V. Sasinek.

O vápenci kurovickém. V čís. VII. „Časopisu" na str. 118. vzmínil jsem se mezi jiným také o vápenci kurovickém

[1]) Fr. V. Sasinek, Záhady dějepisné V Praze, 1886. II.

[2]) Patrologiae graecae ap. Migne tom. CXVI. Slovenský Letopis. V., 110.

[3]) Bielowski: Mon. Pol. Hist. I., 12—122.

[4]) Reperiuntur, qui Mysos et Trojanos priores excogitasse naves in Hellesponto putent.

[5]) Germaniae praedones singulis arboribus cavatis navigant, quarum quaedam et triginta homines ferunt. Plinius. XXVI. 76.

[6]) De bello Gall. III., 13.

[7]) Nunquе cavatis roboribus, aliquoties peregrans pedibus flumina, non congressibus, nec armis fretus aut viribus, sed latrociniis adsuetus occultis, ostu et ludificandi varietate, iam inde ab instituta gente, nostris quoque maioribus formidatus. Ammianus Marcellinus. Hist. lib. 16.

[8]) Záhady dějepisné. V Praze, 1886. I. 21. II. 21

[9]) Tiberius Caesar Dalmatas Salmatasque (Sarmatasque) Romanis subiicit. Dexter — Anno Domini IX. Tiberius caesar Dalmatas Salmatasque (in Pannonia) in romanam redigit potestatem. Eusebius in Chronico.

10) Cives Singidonii Slavorum labores . . . depopulantur eorumque in fabricandis navibus opera ignibus exurunt. Simocatta lib. VI. c. 3. 4. Theophanes ad an. 10. Mauritii. Šafařík: Starožitnosti II, 67. n. 25.

11) Const. Porph. de adm. imp. c. 9.

12) Patrol. graec. ap Migne. Parisiis 1864. C XIII. pag. 170 a CXII. pag. 1223.

(j. v. od Hulína) a pravil jsem tam, že — ačkoliv někteří geologové vápenec ten nikoliv k vápenci jurskému, nýbrž k nejspodnějším vrstvám útvaru křídového, totiž k Neokomu řadí. — já přes to vše jej čítám k nejhořejším vrstvám jurským, k Tithonu, a sice podle Aptychů. v kameni tom se nalézajících. V čísle X. pak na str. 70. ve stati „O geol. poměrech Moravy a Slezska“ zrovna opak toho jest vysvětlen, že totiž kurovický vápenec dlouho jurským byl pokládán. až dr. Peters r. 1854. na základě nalezených v něm Aptychů se pronesl v ten smysl, že vápencový ostrůvek kurovický ke spodním vrstvám křídovým patří. Toť zavdalo mi příčinu, že se tuto ke kurovickému vápenci ještě jednou vracím. — Co jsem při častých výletech svých do Kurovic v tamních skalách vápencových zkamenělin sám našel a co mi jich dělníci skaláci po deset let odtud (jest jich plný, veliký koš) opatřili, nebylo — až na jediný malý Belemnit, jejž nemožno určiti — nic jiného než velmi hojný Aptychus lamellosus (Münster.) a dosti vzácný Aptychus latus (Münster.), oba druhy se žebrami přímoběžnými. Aptychus Didayi (Coquand.) nebo jiný druh nějaký s žebrami lomenými nenaskytl se mi tu ani jeden jediný. Jestli vápenec kurovický dříve ještě jiné zkameněliny obsahoval, není mi známo, a jestli příště snad některé v něm se vyskytnou, dle nichž stáří skal těch jinak dalo by se určiti, ponecháno býti musí budoucnosti. Jediné ve příčině této rozhodující zkameněliny jsou tu prozatím Aptychové a ti tuším dostačují. — Frant. ryt. z Haueru, v jehož výzkumech nynější věda geologická jaksi vrcholí, praví ve své „Geologiji Rakouska a Uherska“ II. vyd. ve Vídni, 1878.) na str. 481: „Z nejdůležitějších zkamenělin toho druhu (z Aptychů) jest lomenými žebrami opatřený Aptychus Dydayi, podle něhož v Alpách a v Karpatech neokomní vápenec (nejspodnější vrstvu křídovou) odděliti lze od vápence jurského (od Tithonu, jakožto nejhořejší vrstvy jurské), kterýž obsahuje A p t y c h y s e ž e b r a m i p ř í m o b ě ž n ý m i.“ Podle tohoto výroku Haurova tedy kurovický vápenec jistotně k útvaru jurskému patří a nikoliv ke křídovému; neboť on vykazuje Aptychy s žebrami přímoběžnými, nelomenými. — Ovšem nemohu tu nepodotknouti, co Hauer v dotčeném shora spise svém na straně 477. o vrstvách Tithových praví: „Řadu usazenin na rozhraní útvaru jurského a křídového, totiž nejvyšší vrstvy jurské, Tithon, a nejspodnější vrstvy křídové, Neokom, shrnul Oppel ve spise epochálním (časop. něm. geologické společnosti, 1865.), podo jménem „Tithonského patra.“ Jestli však vrstvy tithonské k Juře nebo ke křídě řaditi se mají, o tom rozpředla se neobyčejně čilá diskuse, která a n i d n e š n í h o d n e n i k t e r a k u k o n č e n a n e n í. poněvadž hajitelé toho i onoho názoru s největší rozhodností při mínění svém setrvávají.“ — Ze slov těchto vysvitá, že podle toho, jestli někdo vrstvy tithonské, k nimž kurovický vápenec patří, buď k Juře čítá buď za nejspodnější vrstvu křídovou pokládá, také ostrov kurovický dle různého toho názoru jak k útvaru jurskému tak i ke křídovému útvaru řaděn býti může. Rytíř z Haueru na místě citovaném, drže se názoru přes všecky spory v něm. literatuře vědecké dosud držícího vrch, spojuje Tithon s Malmem nejvyššího patra jurského, ku kterémužto mínění i já se přidávám a tudíž k u r o v i c k ý v á p e n e c k M a l m u a s i c e k j e h o n e j v y š š í v r s t v ě, k T i t h o n u č í t á m, t e d y k J u ř e a n i k o l i v k u k ř í d ě.

P. Rud. Kašpar.

Ryby moravské a slezské. Pod názvem „Seznam ryb moravských a slezských“ podal v č. X. „Časopisu“ na str. 88. pan prof. J. Klvaňa stručný přehled našich ryb, jemuž ct. čtenářové zajisté byli povděčni. Přehled ten vyňat jest z něm. díla Alb. Heinrichova „Ryby moravské a slezské“ (v Brně, 1856), ačkoliv pořadí jedinců jest poněkud přeměněno. — Bylo mým úmyslem v čase co možná brzkém podati do „Časopisu“ zvláštní pojednání o rybách žijících v řece Moravě a v přítocích jejich, při čemž hodlal jsem upotřebiti mnoholetých svých zkušeností a pozorování dotyčných, což však nyní po části zbytečným se jeví. Přece však uvádím tu na doplněnou statě páně Klvaňovy, některé myšlenky a některá pozorování svá. Jsme, jak jsem již pravil, ctěnému panu spisovateli za „seznam“ velice vděčnými a to již proto, poněvadž — pokud mi známo — jiného specielního pojednání českého o rybách tuzemských vůbec není. Jenom bychom si byli přáli, aby vedle jednoduchého vypočítání ryb všeobecně známých, alespoň poněkud obšírněji popsány byly druhy ryb méně známých, vzácných, Také by bylo žádoucno, aby při dalším rozšiřování „seznamu“ k vůli snadnějšímu orientování vedle názvů systematických přidány byly názvy lidové a též německé názvy, kterážto poslednější věc zvláště poslouží pracovníkům co do věku pokročilejším, kteří na starých ještě školách s vědami přírodními se seznámili. Systematická jmena ryb proto sama nestačí, poněvadž nejedno z nich teprv v novější době a mnohdy dosti nešťastně

jest voleno nebo dokonce zcela nově utvořeno nebo také nějaký pouhý provincialism, málo rozšířený, tak že mnohým názvům těm se nerozumí všude a nejeden čtenář, není-li zrovna ichtyologem, tu zůstává na rozpacích. Ovšem v nesnázích takových může si pomoci a přece se orientovati, komu citované dílo Heinrichovo jest přístupným. V díle tom, jež dosud jedinou specialní pomůckou ichtyologickou naší jest, obsažen popis všech téměř ryb moravských a slezských. — Také prof. Kar. Kořístka v něm, spise svém „Markkrabství moravské a kníž. slezské" (ve Vídni a Olomouci, 1861.) uvádí ryby obou zemí; však Kořístka všecko čerpá z díla Heinrichova a vzmiňuje se o mnohých druzích ryb jenom pouhým jmenem. — Než, nemohu zde nepodotknouti, že ani toto dílo jisté jednostrannosti a neúplnosti není prosto. Podle Heinrichovy knihy bylo by ve slezských řekách více druhů ryb nežli prý v řece Moravě, což se skutečností se nesrovnává. Věc asi vysvětluje se tím, že Heinrichovi, jenž mnohá leta býval kustodem Sršníkova muzeja v Těšíně, pro ichtyologická jeho studia mnohem více materialu se naskýtalo z nejbližšího okolí, než ze vzdálenější řeky Moravy a jejích přítoků. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že řeka Morava a ostatní řeky do ní tekoucí skoro všechny druhy ryb živí, které vyskytují se ve vodách slezských až na lososa stěhovavého, který každoročně z moře baltického do slezských řek vystupuje. — Na doplněnou „Seznamu" dotčeného, uvádím zde obšírněji mimo jiné rybu velice zajímavou, ač málo známou, která však zasluhuje, aby v širších kruzích známou se stala.

Jest to *hlavatice*, huch, losos jezerní (Salmo hucho; Rothfisch, Huch, Huchforelle). Kolem Bludova lid rybě této všeobecně „hlavatice" říká, kdežto Němci neprávem nazývají ji „Lachsforelle" (Pstruh lososový), od kteréhož druhu se však hlavatice patrnými znaky liší dostatečně. Tělo její jest nahnědlé; na bocích a na břiše povrchem stříbrobarvým prosvítá barva červenavá. Hlavatice má po sobě mnoho hnědých a žlutých skvrn, jimiž zvláště na bocích a na ploutvích — vyjmouc ploutev prsní — jest zdobena. Dosahuje prý váhy 23 kilogr., ba dokonce byly prý již chyceny hlavatice na 40 kilog. těžké. Délka těla dosahuje i 1·26 až 1·9 m. Tření připadá do měsíců března a dubna. Hlavatice žije zvláště v Dunaji, vystupuje až do Lechu, v němž u Augšpurku často bývá chycena; také v jezerech rakouských a bavorských se vyskytuje. Avšak ryba ta žije také v řece Moravě u Bludova a sice na krátké poměrně trati od Klášterce až po ústí Desny pod Sudkovem. Dále nahoru aniž dále po řece dolů, pokud já vím, nebyla pozorována. U Bludova druhdy velmi často hlavatice byly uloveny a ještě nyní dosti často rybáři je tam chytnou. Ba, vrchnosť bludovská chovala tyto ryby dříve ve zvláštním rybníku, který „hlavatickým rybníkem" slul a posud, ačkoliv od 50 let již vysušen, tak se nazývá. Rybáři loví hlavatici hlavně v tůních pod stavy mlýna bludovského a chromečského a sice vlakem*); na udici jde málo kdy. Nejsnáze možno ji zastřeliti, když si sedneme na čekanou kolem jedenácté hodiny předpolední, kteroužto dobou ryba za jasných, horkých dní letních pravidelně z hloubky vystupuje ke hladině říční. Mně samému jednou se podařilo ve mlýnském potoku při mlýnu bludovském zastřeliti hlavatici 6·67 kilogr. těžkou. Největší exemplář, jejž jsem u nás viděl, měl 16·8 kilogr. váhy a byl ve dvoře zámku bludovského na odiv vystaven. Když před osmi lety v Bludově jsem byl návštěvou, udála se mi příležitosť opět viděti dvě velké hlavatice, po 10 a 15·9 kilogr., když je jistý chromečský rybář na trh vezl do Šumberku. Hlavatice u Bludova není stěhovavou, nýbrž rybou stálou, poněvadž posud nic nebylo slyšeti, že by byla bývala chycena také někde v prostředním nebo dolejším toku Moravy. Podobá se, že A. Heinrich hlavatice naší neznal.

Lipen (Thymalus vexillifer, die Äsche) podle A. Heinricha v „Seznamu" prý jenom ve vodách slezských se vyskytuje. Avšak i tato ryba v řece Moravě žije na trati od Sudkova až k Rudě a Raškovu a sice společně se pstruhem (Salmo fario, die Weiss- oder Bachforelle). Dále nahoru proti vodě jsem druhu toho nesledoval. Lipen od pstruhu liší se neskvrnitým tělem svým a svou hřbetní ploutví. Tato jest velmi vysoká, podoby kosočtvercové a na způsob šachovnice černo a červeno skvrnitá. Lipen bývá obyčejně zdélí 0·26—0·316 m.; avšak sám jsem udicí chytil častěji jedince 0·395—0·471 metru dlouhé. Tato ryba jakož i pstruh ještě před nedávnem v dotčených částech řeky Moravy bývala velmi hojná, avšak následkem odtoku látek jedovatých z okolních továren, nyní dosti vzácnou se stala.

Ouhoř (Anguilla fluviatilis; der gemeine Aal). Jestli tato ryba, která podle „Seznamu" jen ve vodách slezských, podle A. Heinricha však také v Moravě, Hané a Dyji prý se shledává, skutečně v řece Moravě a jejích přítocích žije, nepodařilo se mi dosud zjistiti. Na rybích trzích v Šumberku, v Olomouci a Kroměříži úhoře

*) Také nevod nebo vatka, Zugnetz.

jsem nenašel nikdy, ačkoliv jsem trhy ty velmi často a velmi pilně ohledával. Tázával jsem se mnohých rybářů, jestli úhoře znají a jestli úhoř v řece Moravě žije. Na otázky takové mi rybáři naši vždy přisvědčili a slibovali, že mi rybu tu donesou; avšak tohoto slibu nikdo z nich nesplnil. V Bludově místo domnělého úhoře donesl mi rybář jeden mihuli říční (Petromyzon fluviatilis; die Flussprícke, Neunauge) která pod splavem u bludovského mlýna, zároveň s mihulí menší (Petromyzon Planeri*) velmi často se nachází. V Olomouci místo úhoře donesen mi byl piskoř (Cobitis fossilis, Schlammbeisser), v Kroměříži pak mník obecný (Gadus lota, Linné; Aalruppe). Také jinak dosavadní pátrání mé ve věci této nemělo výsledku. A přece jest možno, ba pravdě podobno, že ouhoř v poříčí Moravy se nachází. Kdo by z vlastní zkušenosti o tom podati mohl určité zprávy, o domácí ichtyologii nemálo by se zasloužil.

P. Rud. Kašpar.

Lebka tura pižmového *(Oribois moschatus)* v muzeji olomuckém. Jednou z největších zajímavostí palaeozoologických mladého muzea našeho jest zajisté pěkná část lebky tura pižmového se zachovalými dolů sehnutými pahýly rohu, kterouž slovútný archaeolog náš Wankel v proslaveném nalezišti diluvialních kostí u Předmostí letos nalezl. Tur pižmový, který jaksi jest přechodem mezi beranem a turem, žije nyní jen v nejsevernějších krajích Gronska a Ameriky (pozorován od expedice Naresovy na 82° 50′ sev. šířky) běhaje tu kamzíkem po skalách a živě se sporými rostlinami a lišejníky. Za dob diluvialních, ledových, žil však i ve střední Evropě, jak se však zdá velmi spoře, neboť nález lebky Předmostecké jest jedenáctý (počítáme-li nepatrný nález z Prachovských skal v Čechách, dvanáctý) který v Evropě učiněn byl od prvního nálezu z r. 1836. (na Kreuzbergu u Berlína). Proto musíme si lebky té velice vážiti a doufáme, že podrobnější popis nejen čtenářům muzejního časopisu, než i vůbec světu vědeckému co nejdříve objevitelem podán bude. Nepochybujeme, že lebka ta objasní ještě lépe poměry, jež panovaly u nás za doby ledové, za doby „Předmostecké." Parádním kusem sbírek muzejních jest již nyní.

Jos. Klvaňa.

*) Před několika lety pod koly mlýna kroměřížského, když se tam něco opravovalo, též mihule menší byla chycena, kdež by žádný zajisté ichthyolog tuto rybu, zvyklou na vody horské, nebyl hledal. Byla též mihule ta jakožto kuriosum do lihu uložena a v koleji piaristův uschována, kdež nepochybně dosud se nachází.

Doplňky a opravy. Ze všeho, co se uvádí o jmenu Garažija v „Časop. muz. spolku" viz č. V. str. 130. a č. VII. str. 6.) vyrozumívám, že jmeno to má do sebe význam „skalní vrabec; věc špinavé neúhledné barvy, směs barev, vícebarevná, či strakatá kráva, roztrhaný kabát, směsice lidu." Všechny ty významy vyplynuly z onomatopoiëtického kořene *gar*, jenž značí „zvučeti, zníti, křičeti" a pod. (Fick I., 564); odtud: stsl. gra-jati = lit. gróti „krákati, kvákati" strněm. chall-ôn „žvatlati", stsl. gla-golъ, čes. hlahol a p. Rozšířený kořen *garg* vydá na př. slova: stsl. groz-iti, řec. γοργ-ός (hrozivý), stnor klak-a „křičeti, žalovati"; od téhož kořene utvoří se příponou -ija: graž-ija (neříká-li se na Moravě též gražija neb grožija?) t. j. křiklounka, žvatlalka, štěbetalka, švitořilka (srv. rus. balija = čarodějnice, plačeja = plačka, žneja = žnečka a p.) κατ᾽ ἐξοχήν, totiž vrabec (skalní); bývajíť ptáci nezřídka nazýváni od pojmu *hlasu* „křičeti, zvučeti, pěti": lit. gaigals = kačer, strněm. cranuh (Kran-ich) = lat grus = lit. gervé = stsl. žeravь = jeřáb lit. garnys (čáp; volavka), lat. graculus (kavka) — vše od téhož kořene *gar;* kachna, = rus. gógolь, angl. chough (vrána), lit. gegelé = žezulka od kořene gag (křičeti); volavka od volati; straka, srb. svraka od kořene svrъč-ati (cvrčeti), slavík od koř. śru = zvučeti, pěti, tedy „pěvec" κατ᾽ ἐξοχήν (něm. Nachti-gall = strněm. nachti-galâ = noční pěvec od kořene gar); pěnice od pěti atd. — Z „gražija" vyvinulo se pazvukem mezi *g* a ъ (o čem tuto se šířiti není místa, srv. toliko glasъ a rus. *go*losъ) *ga*ražija jako z „hrašiti" od téhož kořene „*ha*rašiti". — Zbývá ještě sprostředkovati vše ostatní významy s původním významem „vrabec (skalní)". Nezřídka se béře název barvy od předmětu tak zbarveného, na př. strakatý od straky (ne naopak!) jako fialový od fialy, růžový od růže, vlčatý (šedý) od vlka, šafránový, kaštanový atd.; podobně v ruštině golubj-(siný) od golubь (holub), slovoj (světle hnědý) od solovej (slavík). Rovněž tak tedy název vrabce „garažija" přešel, hledě na neúhledné peří jeho, v pojem „věci špinavé, neúhledné barvy čili na „neúhlednou věc" vůbec, tudíž i „roztrhaný kabát"; ježto pak křiklavá směs barev, křiklavá pestrota jest neúhledna, oku nepříjemna, přešel název garažija i na pojem tento, rozšířiv se později na „směs barev" vůbec, tedy i na „strakaté krávy"; od této směsi pak není daleko k směsici lidu, takořka (dle oděvu) různě, pestře zbarvené to hmotě.

Jmeno „*loch*“ vydává se na str. 170. a 171. ročníku I. a na str. 43. roč. II. „Časopisu“ původem za německé, leč neprávem: nesmímeť se dáti klamati stejným nebo podobným zvukem, neboť tu bychom tu naši ubohou češtinu o mnohý starý, pamětihodný kmen připravili a to jediné proto, že se nám nechce touž hloubati; tak se jinde neprávem vydávají za cizího původu slova: bitunk, dynovati, movitý a j. Tak se ovšem etymologisovati nesmí. *Loch* tedy odvozujeme od kořene *lak* „ohnouti, prohnouti, vyhloubiti“: řec. λάκκ-ος prohlubina, dolík, jáma, díra; λέκ-ος, λεκ-άνη, mísa, necky, koryto; lat. lac-una prohlubina; lanx mísa; lat. lacus necky, koryto, žber, káď; lit. lankà prohlubina, důl, údolí, louka, stsl. laka bažina (vlastně „úžlabina, koryto“), čes. louka (jíž se nejlépe daří v „úžlabině“, což je původní význam); láka nádoba, vědro (vinné). Rozšíří-li se kořen *lak* hláskou *s*, povstane *laks*, jenž vydá původní laks-as = ohnutý, zvláště křivo, šikmo, či křivo-laký, řeč. λόξ-ος = lat. lux-us = křivolaký, křivý, kosý; ve slovanštině se *k* před *s* neudrží a tudíž se vysuje (srv. osь m. oksь = ax-is, šestь m. šeks tь = sex; f. luna m. luk-na, lono m. lok-no = záhyb, lůno a j.), tak že povstane kořen *los*, z něhož záměnou *s* v *ch* pojde *loch*, odkud nominativ loch-ъ, čes. *loch*, jež tedy zcela správně jsouc tvořeno značí „prohlubinu, dolík, jámu, sklep“; od téhož kořene jest odvozeno rus. lochánь = kaď, kbelík, mísa na vodu či umývadlo. S *lochem* však jméno brъ-logъ, brloh přese vši podobu významu nikterak nesouvisí, jeť to složenina dvou zcela správně tvořených slov; není tedy ogъ příponou a tím méně lze mysliti na cizí slova toho původ (Bärenloch), o čem se zde šířiti není místa. *Prof. F. Prusík.*

Pozorování botanické. C o l c h i c u m a u t u m n a l e L. F. v e r n a l e Hoffm. m o n s t r o s i t a obyčejného ocúnu podzimního f. jarního, o které se p. prof. Spitzner v č. 10. časopisu muzejního zmiňuje, vyskytuje se také v bližším okolí příborském. Před letošními svátky velikonočními nalezl jsem několik pěkně vyvinutých exemplářů na lukách rozprostírajících se pod vsí Prchalovem směrem k Příboru. Nepochybuji, že se podaří časem také na jiných lukách okolí našeho uvedenou monstrositu zjistiti. Typických jarních forem ocúnu vyskytujících se zároveň s monstrositou jsem nespozoroval.

M. Remeš.

Pozorování ornithologické. Jako malý dodatek k článku důst. p. děkana Kašpara chci zde o d y t í k u (Pedicnemus crepitans) několik slov buď z vlastní zkušenosti buď ze zkušenosti svého přítele p. K. Schulera pronésti. Dytík zdržuje se každoročně v okolí Hranic a lovci bylo by lze snadno jej postihnouti. Jsa sběratelem brouků a potuluje se často v přírodě přibližel jsem též hlavně ku ptactvu. Již před dvěma lety dotčený přítel můj spatřil dytíka za Černotínem na pravém břehu Bečvy porostlém vrbovím, kdežto na levém břehu rozsáhlé pastvisko se rozprostírá. Jeden dytík byl téhož roku u nedalekého odtud Kamence zastřelen a p. K. Schulerem vycpán. Předešlého roku viděli jsme na tomtéž místě při Bečvě pět dytíků, kteří před námi dlouho poletovavše konečně na druhý břeh odletěli. Soudíme že mezi nimi byli též mladí dytíci a že byli z jednoho hnízda. Téhož roku ještě jednou a sice začátkem října spatřil p. K. Schuler v tomto okolí dytíky, chystající se snad již odletěti. Z toho soudíme, že párek těchto zajímavých ptáků buď v tomto vrboví, buď na blízkém pastvisku každoročně hnízdí, a nelze za to míti, že by se časně od nás stěhovali, když ještě začátkem října možno je u nás spatřiti. Letos pak začátkem května opět na tomtéž místě hledali jsme dytíka a také skutečně jej našli. Že se tam ve vrboví prohání, poznali jsme z četných jeho stop. Přiblížiti mohli jsme se k němu až na několik kroků, však neuviděli jsme jej dříve, dokud před námi se nepovznesl; neboť šedá barva jeho peří se od barvy písku valně neliší. Na dotvrzenou naší domněnky, že totiž dytík u nás hnízdí, hledali jsme hnízdo; ale protože čas již valně pokročil a nám na zpětní cestu bylo pomýšleti, odložili jsme další hledání na dobu příští. A když podruhé na tatáž místa jsme došli, abychom v hledání pokračovali, bylo všechno vrboví k nemalému našemu žalu vysekáno. Letos se tedy naše práce nezdařila; snad podaří se nám příštím rokem zajímavou tuto hádanku rozluštiti. *Jan Ličman, medik.*

Dvě pečery ruské. Čatyrdag jmenuje se hora v Krymu, která pokládána byla kdysi za nejvyšší na celém poloostrově. Dle některých zpráv jest 4540 stop vysoká, dle jiných 4900 nebo 5136 stop. V délce má Čatyrdag 10, v šířce 6 verst a plocha hory obnáší 800□ stop. Čatyrdag značí v tatarském jazyku mateřskou horu (Čatyr = máti, dag = hora); v časech starých nazývala se Palat-gora čili Stolovaja gora. Sám Strabon jmenuje ji Trapezus pro rovnou, širokou plochu na vrcholi jejím se rozkládající. V nižší části hory té jest

peščéra Bin-baš-koba neboli Tisjacegolovaja (tisícehlavová sluj), která má vchod velmi nízký, špinavý; avšak minuvše ho, zříme ohromné síně stalaktitové a bludiště. V jedné z nich nalezl se v letech třicátých oltář a nedaleko něho několik koster ku stěně položených. Kostry tehdy byly rozbity a po sluji rozmetány. Nyní však pilně sbírají se tu zvláště lebky; neboť mají podobu lbi neanderthálské. Objevují se však zde i lebky plemene kavkazského a mongolského s širokým čelem, pak s nízkým, podobným těm, jež našly se v gurgánech jižní Rusi a tyto poslednější připisují se obyčejně Skytům. — Snuk-Koba jest jméno druhé tamní pečery. Tato leží nedaleko Bin-baš-koby a vchod její ukryt jest ve křoví. Sluj jest na začátku vlhká a blativá, dále však jeví se široké chodby a osm síní, z nichž jedna 50 stop výše má. Na konci jejím nachází se prohlubeň naplněná vodou. Všechna patra, všechny sály okrášleny jsou překrásným krápníkem a lesknou se a blýskají při kmitu světel jako drahokamy. Proto také nazývá se Snuk-Koba nejkrásnější jeskyní na Krymu. I tu nalezly se lebky plemen neznámých s širokou hlavou a nízkým čelem. Peščeru tu jmenuje lid skalní „Cholodnaja“ (chladná); neboť vzduch vlhký a chladný nemívá nad 12° C. teploty.

Lucie Bakšová.

Lidová jména rostlin na Hané a na vysočině Drahanské. Lidové názvy rostlin jsou, jak známo, velmi zajímavy; mnohé z nich jest velmi případné a libozvučné. Pátraje po nich na svých vycházkách, neměl jsem vždy, jak už to bývá, štěstí. Často jsem byl přinucen ve svých výzvědách přestati, zejména tenkráte, seznal-li jsem, že tázaný jména různých rostlin poněkud si „plete“, jmenoval-li na př. kopytník břečtanem. Podávám tuto malou ukázku, kterouž jsem dle stanovisek sestavil. Na lukách roste kopretina bílá — svatojanské kvítko, kamelie, kamilka, štovík kadeřavý — štavlík, štovík tupolistý — sladké léstí, bolševník — bulšánek, mrkvous — sviní veška, čičorečka, — červená jetelinka, lesní jetelinka, šalvěj luční — šalvija divoká, upolín — plné žarouží, hlaváček letní — polní kohoutek, rožec — bílý zvonek, jetel plazivý — ovčí jetelenka, kontryhel — bílá rosička, svízel syřištový — margita, anjelika — andělička, kteráž se na horách v kořalce močí, aneb s tabákem kouří, když epidemické nemoce zuří, kakost luční — moška, rozrazil lékařský — traňk, podběl — nebeselí, popenec — — opunka, opoňky, kostivál lékařský — černý kořen, blatouch — máslový květ, žluťák, žloutvíček, jílek — režnice, bezkolenec — smrdí. V lesích osladič — osladec, kapraď samec — čertí péro, slezinník červený — podivení, plavuň ob. — zaječí skok, modřín — dřín, brslen — panáčkovy čepičky, hloh — trní, maliny — maléní, ostružiny — stružiny, plazivé ostružiny lesní slují medvezenčí, kalina — kalénί, lýkovec ob. — hadí střešně, vlčí pepř, rulík — lulek, psí střešně, přidává se do nápoje, když vepřový dobytek scípá, potměchuť, — čertí ocet, pamětník — památečník, lecha jarní — kukačka, jmélí — vidličky, štavel — zaječí zelí, zaječí štavlík, šípek — šépčí, bika jarní — vyskočilka, bažanka — rozdudec, dává se kravám když se rozdouvají, samorostlík — husí cápka, krtičník — ložnica, hořká tráva, kteráž na boláčky se přikládá, protěž dvoudomá — kočičí cápky, netykalka — scalena, muchomůrka — mochovíra, hřib krvavý — janek, ryzec — rezek. Na suchých stráních mateří douška — mateří droužka, večeří řádka, třesalka — láska, kuna, též zvonečky na Drahansku, rozchodník ostrý, — zlatá hvězda, svalníček, případnější název než tučný mužíček, rozchodník velký — tučný muž, divizna velkokvětá — psí ocas, hadinec — ocasáč, mochna stříbrná — tvrdníček, žilné koření. Na polích pěstuje se kukuřice — turkyň, pšenice — žito, žito — réž, čočka — čučka, čučovina, čičuvka, vičenec setý — šparcelka, šparzeta, vojtěška — lucerka, lucerňa, řepa — řepa, rápka, burgiň; divoce tu roste svlačec — slak, rozrazil polní — kuří střevo, oves hluchý — ovsaha, drchnička — kačení mejdlo, povleka — opřástka, ptačinec — žaběna, žabour, hrachor hlíznatý — ořešinka, přeslička — třaslice, chrpa — charpa, charba, kuří noha — mušec, modřenec chocholatý — polní cibule, průtržník — zandavka, ježinník — stružení, černicha — panák. Na návsích a u cest: květel — paštičky, paščečky, psečci v horách, slez ob. — cikánské tvarůžky, laštovičník — krvavý staříček, rmen — rmenek, jitrocel větší — volí ucho, sviní ucho, jitrocel kopinatý — psí jazéček, mochna husí — návesníček, čekanka — čaganka, chrastavec polní — kožoušek, pryšec chvojka — mlíčák, kozí mléč, žahavka menší — žihavka, kustovnice — živý plot, štětka — pcháč, truskavec — troskavec, všedobř — psí ocas, bodlák — pcháč, jehlice — mužská láska, máčka polní — kuna. Na zídkách a střechách roste netřesk — hromostřesk. U vod rákos — palach, pomněnka — rybí očko, máta vodní — kobylí mláto, šípatka — čapí capa, rozrazil potoční — žabí víno, vrbina penízková — žabina, orobinec — cigáry. V zahradách pěstují se: orlíčky — zvonky, materna — zahradnické ostí, šalamůnek — kačenky,

kosatec německý — lilije, leluje, tulipán, též šable, hvozdíček — hřebíček, čilimník odvislý — zlatý déšť, bez černý — kozičky, kozí list — faječky, pryskyřník asijský — knotlíčky, vraní oko, brčal — modránek, slunečnice — měsíc, broskve a meruňky — marhule, černucha zahradní — paní v trní, šalvěj lékařská — šalvija, lesknice pruhovaná — zahradní ječmen, tykev — dyňa, zimolez — krušpánek, posed černý — psí víno.

Prof. V. Spitzner.

K výkladu jména „Senice“. V VII. článku svých „Rozprav o jmenech topických“ (Obzor 1885.) uvádí p. archivář Brandl mezi jmény dosud nevysvětlenými, také jména Senice a Senec. Prvé jméno vykládá sice Dudík ve svých dějinách Moravy (I. 250.) slovy: „Nazýval-li se praotec Sěn, nazývali se potomci jeho co čeleď a obec Sěnici (od 13. věku Sěnice, Senice).“ Avšak výklad tento je proto naprosto pochybený, poněvadž jméno Senice není mnohočet, nýbrž jednočet; lid říká: do Senic*e*, v Senic*i*, nikoli do Senic, v Senicích; rovněž tak je diminutivum Senička jednočet: do Seničky, v Seničce, nikoli do Seniček, v Seničkách, jak arci úřední seznamy, a bohužel i rejstřík Emlerových Regest chybně uvádějí, přes to, že v listinách nikde nečtou se těchto jmen formy mnohočetné (r. 1261: Syennicz*a*, 1280: Senniczk*a*). Senice neznělo tedy původně Senic*i* (plur. masc.), nýbrž Senic*a* (sing. fem.), jak podnes Hanáci, mor. Valaši, Slovinci a Srbové bosenští svým osadám tohoto jména říkají. Na tom nemění ani ta okolnosť ničeho, jestliže skutečně existovalo stč. osobní jméno Sěn; neboť kdyby se jméno Senice mělo odvozovati od osobního jména Sěn, musela by se aspoň v listinách vyskytovati mnohočetná forma Sěnici, čehož — jak řečeno — není. Jméno to tedy není rodovým (patronymickým). — Avšak výkladem jména toho zabýval se již také Miklosich (Die Bildung der slavischen Ortsnamen aus Appellativen, Denksabschriften der k. k. Academie der Wissenschaften in Wien, 1874.), jenž — arci bez obšírnějšího výkladu — odvozuje jméno toto od kmene sen, od něhož pochodí slova sen-*o*, *o*-sen-*í*. Tento výklad jest pravděpodobný i přidávám k němu následující poznámky. Pokládám jméno Senica za původně vodní jméno, které teprve během času přeneseno bylo na osadu, u řeky takto zvané založenou. Přípona *ica*, přehlasovaně *ice* substantivuje adjektiva: bystřica = bystrá voda; koncovka *nice* (pův. nica) jest tedy substantivní forma pro adjektivní koncovku *ná* a značí téměř veskrze původně vodu: blat*nice* — blatná voda; rokyt*nice* — rokytná voda (rokytím tekoucí) atd. Myslím, že pravopisem etymologickým slušelo by psáti Se*nn*ice, t. j. senná voda, osením tekoucí. (Tak je psáno jméno to v skutku v listině z r. 1261., Eml. Reg. II. 123.: Sye*nn*icza). — Že toto jméno původně vskutku značilo vodu, toho důkazem je řeka Senica na mor. Valašsku, přítok to Bečvy. Místní jména s příponou *ica* nalézáme zpravidla na stejnojmenných vodách: osady Bystřice leží na vodách Bystřicích, osada Ostravice na řece Ostravici atd. a také na valašské říčce Senici leží osada Senica. Osadám těmto říkalo se prvotně „*na* Bystřici, *na* Olešnici“ atd., a tudíž i „na Senici“, jako se osadě Rotálovicím také podnes ještě říká „*na* Rusavě, na Rusavu“, nikoli „v Rusavě, do Rusavy.“ Teprve když prvotní význam těchto jmen jakožto jmen vodních se vytratil, počalo se říkati: *v* Bystřici, *v* Olešnici, a také *v* Senici. Kde takové osady na stejnojmenných vodách neleží, tam lze za to míti, že voda, na které ony leží, své jméno změnila. Valašská Senica, jak řečeno, leží na řece Senici. Hanácká Senice (okr. Litovel) arci leží na vodě jiného jména, tot. na Blatě; tu ale nápadnou je zvláštní shoda jmen v citované již shora listině z r. 1261., v níž čteme též jméno jednoho přítoku valašské říčky Senice, zvaného Blatnasyenenka, t. j. Blatná Seninka. (Osada Seninka existuje skutečně na Valašsku, kdežto potok „Blatná Seninka“ ani na speciálních mapách vojenských zaznamenán není. Zdali se tak nenazývá onen nepatrný potůček, na kterém leží ves Seninka?) Tu jest zajisté pravděpodobnou domněnka, že hanácká řeka Blata kdysi také slula Blatná Senice, z kteréhožto jména jedna část (adject.) uchovala se ve jméně řeky (Blata), druhá pak subst. ve jméně osady u řeky té založené (Senice), s čímž se shoduje ta okolnosť, že osada Senička leží na řece Blatě výše k jejímu vrchovišti, tedy asi tam, kde voda tato druhdy zvána býti mohla: Blatná Senička. — Tím tedy podán též výklad deminutiv jména Senice, tot. Senička a Seninka. Tomuto výkladu není na odpor jméno Senec, v Čechách se vyskytující. Přípona *ec* je mužský tvar ženské formy *ica*: jako *ica* substantivuje adjectiva feminina tvoříc substantiva feminina, tak přípona *ec* substantivuje adjectiva masculina a tvoří substantiva masculina. Bystřici (= bystrá řeka) odpovídá Bystřec (čili Bystrc masc. = bystrý potok); Lukavici Lukávec atd. Tak i Senec (etymologicky psáno Sennec) je mužská forma jména Senice a značí dle našeho výkladu: potok osením tekoucí.

V. H.

Literatura týkající se naší vlasti.

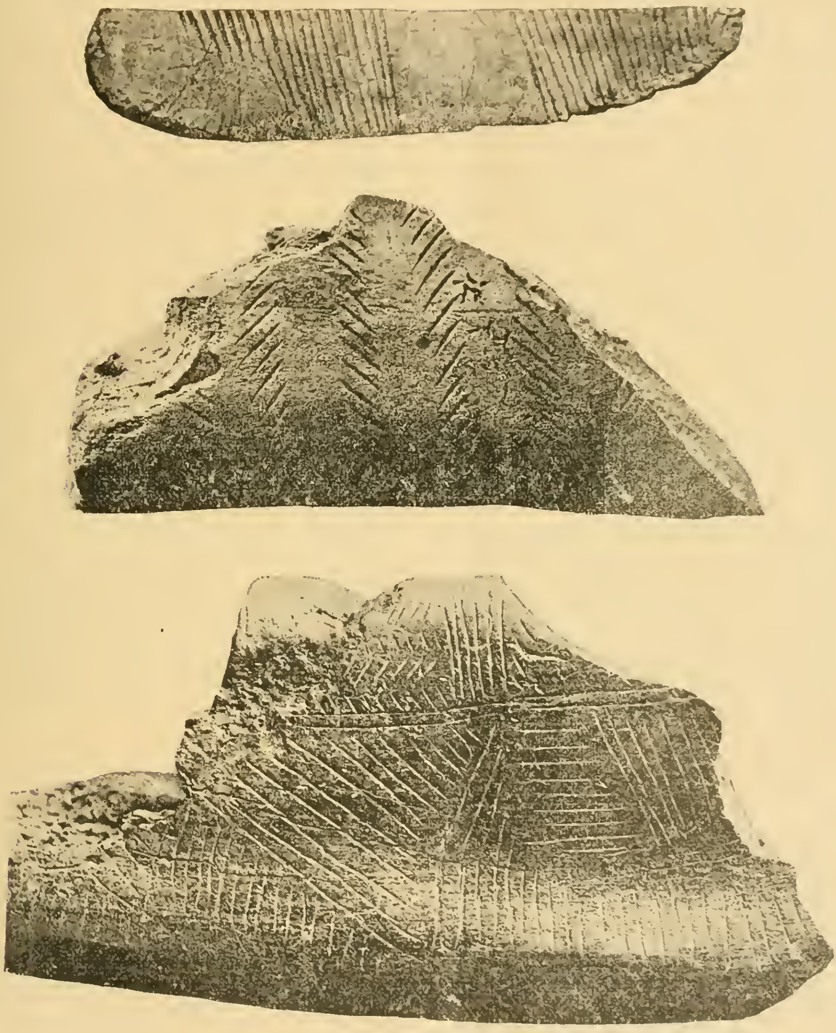
Dějiny metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci. Podává **Mořic Kráčmer.** Nákladem knihkupce Prombergra. V minulém již století litoval učený Schlözer historiky, kteří usilují, starší děje vyzpytovati směrem od západu ku východu; kdežto přece známo, že téměř všecky světodějné události ubíraly a vyvíjely se od východu k západu. Týž Schlözer vytýkal také historikům, že chtíce objasňovati staré časy, zapomínají, že druhdy politika splývala v jedno s náboženstvím a že tudíž s pravdou potkati se nemůže historik, jenž obě tyto stránky života národův, totiž politiku a náboženství nečiní zároveň předmětem svého badání. Vadám těmto, Schlözerem vytknutým, dovedl se P. Kráčmer vyhnouti, a právě proto jeho vypsání dějin velechrámu svatováclavského v nejednom ohledu podstatně se liší od názorův, jež naši dosavadní historikové pronášeli o staré Moravě, jejíž děje od dějů metropolitního chrámu v Olomouci nikterak nedají se odloučiti. Drže se rady Schlözerovy, dal P. Kráčmer příklad, kterak se historie moravská pěstovati má a zasluhuje i z této příčiny jeho spis našeho plného uznání. Vyhražujíce sobě o spise tomto zevrubně pojednati, až druhá část tiskem vyjde, dokládáme, že jeho cena zvýšena četnými illustracemi vkusnými.

—r—

„Náš kroj“ *zove příloha k „Domácí Hospodyni“*, čtvrtletně v *Olomouci* pořádáním pí. **M. Procházkové** vycházející. List tento i z té příčiny obrací k sobě pozornosť, že vzorkům národním u vyšívání a slovanské ornamentice v ručních pracích vůbec cestu klestiti se snaží.

O člověku diluviálním na Moravě. (*Der diluviale Mensch in Mähren.*) Příspěvek ku pravěkým dějinám Moravy od prof. **Karla J. Mašky.** Zvláštní otisk z programu mor.-zem. vyšší reálky v Nov. Jičíně na škol. rok 1885/86. Str. 109. — „Žádná země naší říše, ano s hrdostí mohu tvrditi, veškeré střední Evropy nemůže honositi se takovým bohactvem vzácných nálezů z doby prvního objevení se člověka, jako nevelíká poměrně Morava“. Vším právem pronesl p. spisovatel tuto větu v úvodě ku spisu svému; i bylo zajisté na čase, zprávy o jednotlivých, sem spadajících nálezech, po různých časopisech roztroušené, sebrati v jednotlivý celkový obraz. Úloze této nesnadné dostál p. spisovatel tak důkladně, že neváháme položiti dílo jeho mezi nejdůležitější spisy o starší době kamenné jednající. Jest tu podán především povšechný přehled dosavadních nálezů z doby starších náplavů (čili doby palaeolithické) na Moravě, načež probrána jsou jednotlivá naleziště moravská, jichž napočteno 12 jakožto nepochybně až do doby diluvialní sahajících. Jsou to po většině (10) jeskyně a pak dva hlinité nánosy, totiž Předmostské u Přerova a Jaroslavské u Znojma. Jeskyně moravské, v nichž stopy diluviálního člověka byly nalezeny, tvoří tři skupiny, totiž č. I. Lední jeskyň v tak zv. moravském Švýcarsku, (Býčí skála, Jáchymka, Výpustek, jeskyně Žitného, Kostelík č. Pekárna, Kůlna a Poustevna). Rozumí se, že základem při popisu nálezů tu učiněných byly p. autorovi zprávy uveřejněné otcem archaeologie moravské, p dr. Wanklem, jenž první v Rakousku (již r. 1868.) proslovil, že člověk žil na Moravě již současně s mamutem a jinými zvířaty doby diluviální. Popis ten doplněn je zprávami o novějších výzkumech dra M. Kříže a některých jiných badatelů. II Jeskyně u Mladče na Litovelsku, kterou p. spisovatel nazývá „jeskyní knížete Jana“ (totiž z Lichtenštejna); v lidu je však známa jménem „Bočkova díra“, kterýžto název dle našeho náhledu dobře mohl býti ponechán místo zcela nového, v lidu neznámého názvu, jako to na jiném místě p. spisovatel vskutku učinil. III. Jeskyně na Kotouči u Štramberka, totiž Šipka a Čertova díra. O nálezích v obou těchto jeskyních učiněných samým p. auktorem, přinesl tento „Časopis“ obšírné články z péra samého nálezce. Hlinité nánosy Jaroslavské ustupují daleko do pozadí před nejdůležitějším nalezištěm z doby diluviální na Moravě, totiž před nánosy předmostskými u Přerova. Obšírná stať tomuto nalezišti věnovaná přidržuje se po většině líčení dra. Wankla v III. č. tohoto „Časopisu“ uveřejněného (viz článek „První stopy lidské na Moravě“); líčení toto však doplněno ještě zprávou o vlastních nálezech p. spisovatelových, v Předmostí učiněných, z nichž nejdůležitější jsou tři žebra mamutí, ozdobená velmi vkusně rovnoběžnými skupinami rýh, jak na připojených obrazech vidno (viz str. 139.) Žebra tato jsou nejzřejmějším, i pro laika makavým důkazem o současnosti člověka s mamutem. Právem praví p. spisovatel, že nezná v celé střední Evropě naleziště z doby diluviální, které by důležitostí svou rovnalo se předmostskému. V závěrečném slově shrnuty jsou výsledky dosavadních výzkumův o člověku diluviálním na Moravě; p. spisovatel shoduje se co se týče podoby, starobylosti a stupně vzdělanosti člověka

diluviálního celkem s náhledy dra. Wankla ve 4. čísle „Časop.“ (Str. 146.) pronešenými; odchylné jest mínění p. auktorovo zejména jenom v tom směru, že neuznává rozdělení doby diluviální na starší dobu jakož i nálezy v Kůlně a snad i Poustevně a poměrně nejmladší že jsou nálezy v ostatních jeskyních moravských učiněné. Rozumí se, že spis tento nejedná o nálezech z novější doby kamenné (neolithické), tím

Ozdobená žebra mamutí v Předmostí nalezená.

mamutí a novější dobu sobí pro Moravu za odůvodněnou. Co do poměrného stáří nálezů diluviálních na Moravě pronáší p. spisovatel domněnku, že nejstarší je spodní vrstva jeskyň štramberských, po nich že následují nálezy předmostské a jaroslavské, méně z doby kovové. Dílo je psáno vědecky a při tom přece poutavě, ozdobeno je 51 vyobrazeními, z nichž většina vzata je z tohoto „Časop.“, výkresy to nezapomenutelného prvního redaktora jeho prof. Havelky.

V. H.

Památky obce Záhlinic. Sepsal **Fr. Skopalík,** starosta obce té, poslanec zemský a říšský. V Brně, 1884. Str. 178. a 128. — Málo je věru na Moravě dědin, které by se mohly pyšniti kronikou tak obšírnou a tak pečlivě i důkladně sepsanou, jako má neveliká, ale pokročilostí svou po celé Moravě známá dědina Záhlinice. S horlivostí obdivuhodnou, až téměř dobrodružnou zachránil p. spisovatel staré písemné zprávy, listiny a knihy o Záhlinicích již již ku zkáze odsouzené. Celé dílo rozpadá se ve dvě části: 1. část historickou a 2. část topografickou. V části prvé p. spisovatel správně určil místo prvotní, předhistorické osady Záhlinic, na mírném návrší totiž, druhdy to ostrovu, kolkolem vodami a močály obklopeném a dosud „Sedliště“ zvaném. Velmi zajímavo je stopovati osudy obyvatelů záhlinických za jednotlivých pánů jejich. Pro obecenstvo širší však hlavní cena knihy vězí v části druhé, která líčí způsob života, mravy a zvyky hanácké v minulosti i přítomnosti, nový to cenný příspěvek ku dějinám vzdělanosti slovanského lidu na Moravě. Kéž by Morava měla hojně tak pilných a lid svůj tak milujících topografů! A kéž by všichni tolik píle věnovali kulturní stránce dějin lidu toho! *V. H.*

Dějiny poustevnictví a tak zvaného černokněžnictví v Čechách sestaviti vytknuli si za účel pp. **Tadra a Sváték,** snažíce se takto opět jednu stránku života národního objasniti. Žádoucno, aby úsilí toto bylo i se strany naší moravské podporováno sbíráním zpráv, pověstí a psaných dokladův, táhnoucích se ku předmětu tomuto rovněž zajímavému jako důležitému. Jelikož záležitost tato patrně padá v obor činnosti muzejní, propůjčí se Časopis náš milerád za skladiště dotyčného materiálu. *—k.*

Jaká jest dějinná půda hnutí husitského? Napsal **J. V. Kalaš.** V Praze, 1887. Spiskem tímto má se dokázati, že příčiny hnutí husitského dlužno v starších dobách hledati, než někteří novější badatelé jako zejména prof. Goll a Kalousek za to mají. Po našem zdání p. Kalaš záhady této nerozluštil; ale byl by historické pravdě valně přispěl k platnosti, kdyby si byl povšimnul studií, jichž o sv. Cyrillu a Methodu nahromážděno ve čtyřech ročnících Sborníku Velehradského. Stanovisko, jež spisovatel v posudku o Karlu, otci vlasti, zaujal, jest nové a litovali bychom, kdyby se hlubším badaním osvědčilo býti pravým. *—k.*

Brouci v okolí prostějovském. *(Die Coleopteren-Fauna von Prossnitz und Umgebung.)* Od prof. **J. Pichlera.** Pod tímto názvem uveřejnil spisovatel v programech německé realky v Prostějově r. 1885. a 1886. seznam brouků z okolí prostějovského. Oceňujíce práci tuto, kteráž dojista brzy rozšířena a doplněna bude plnou měrou, dovolujeme si připomenouti, aby p. spisovatel přidržel se názvů místních na mapách vyznačených a všeobecně užívaných, aby netvořil nových, kterých nikdo nezná. Co znamená na př. im „Waldl“, snad domamyslický háj, die „Brühl“, snad Skalici? Záhoř jmenuje se správně záhoří, sbanover Thal, žbánovský žleb a j. Nezbývá tu nic jiného, než užíti jmen českých a psáti je pravopisem správným. *V. S.*

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

O minulém čtvrtletí lze nám říci, že spolek náš na dráze vytknuté nejen setrval, nýbrž že nových a velikých úspěchů se dožil. Toho dokladem jest poděkování, jež „Umělecko-průmyslové muzeum obchodní a živnostenské komory v Praze“ dne 21 srpna t. r. našemu spolku zaslalo, a jež pro jeho důležitosť doslovně zde uvádíme. Jestiť ono poděkování následující:

„Slavnému vlasteneckému spolku muzejnímu v Olomouci!“

Vzácnou ochotou slavného spolku muzejního zapůjčena byla umělecko-průmyslovému muzeu znamenitá sbírka vyšívání lidu moravského, kteráž po celou dobu výstavy těšila se značné přízně obecenstva, budíc v něm smysl pro výtvory a formy domácí a poskytujíc kruhům odborným nevyčerpatelnou zásobu vzorů a předloh.

Jest tudíž podepsanému kuratoriu milou povinností, vzdáti vřelý dík slavnému spolku za laskavé zapůjčení zmíněné sbírky a vysloviti zároveň poděkování veledůstojnému panu P. J. Wurmovi, poslanci na radě říšské a sněmu zemském, panu J. Havelkovi, c. k. profesoru, i spanilomyslné choti jeho, jakož i všem členům spolku muzejního, kteříž jakýmkoliv způsobem ku výstavě vyšívání lidu moravského a umělecko-průmyslovém muzeu obchodní a živnostenské komory v Praze přispěli.

Kuratorium umělecko-průmyslového muzea obchodní a živnostenské komory:

Místopředseda: *Fr. Šebor.*

Kustos: *Dr. K. Chytil.*

V Praze, dne 21. srpna 1886.

Jiného čestného uznání dostalo se našemu spolku tím, že dne 19. září t. r. obdržel diplom, v němž komisse znalců na krajinské hospodářské a průmyslové výstavě v Kutné Hoře našemu spolku „za skutečné zásluhy o moravské národní vyšívání“ uděluje v odměnu právo, raziti zlaté medailie výstavní.

Ve výborové schůzi odbývané dne 4. října usnesl se výbor o tom, aby panu Mendlíkovi ze Slatěnic vzdaly se díky za umělý hanácký koláč našemu muzeu darovaný. Mimo 10 zl. na zakoupení národního vyšívání povoleno bylo 16 zl. 94 kr. na kopání v Kvasicích. V téže schůzi jmenováni byli dopisujícími členy následující: pan Štěpán Chytil, nadučitel a Leop. Kubíček, učitel v Lošticích; p. Ant. Kubelka, knížecí úředník v Bučovicích; veled. p. Josef Vykydal, děkan a vel. p. Jan Vychodil, kaplan na Velehradě; p. Jaroslav Palliardi ve Znojmě a p. O. Widrman, nadučitel v Nákle.

Spolek náš považoval za milou svou povinnosť, k oslavě jubilea vznešeného svého člena a příznivce, Jeho Eminence nejd. knížete arcibiskupa Olomouckého, Bedřicha landhraběte z Fürstenbergů, dle hřiven svých přispěti. K tomu účelu odebrala se dne 17. října trojčlenná deputace z výboru a sice předseda spolku našeho, vysokorodý pan hrabě d'Orsay, místopředseda, pan dr. Hynek a kustos pan dr. Wankel k Jeho Eminenci, aby jemu ve jménu spolku našeho blahopřáli. Hlavní siň našeho muzea byla slavnostně ozdobena skvostným obrazem Jeho Eminence. Do této místnosti péčí pana prof. Havelky mistrně upravené zavítali v den jubilea o 1. hodině odpolední hosté převzácní. Tito hosté byli celým shromážděným výborem uvítáni a Její Excellence choť místodržitele moravského místopředsedou spolku našeho, panem drem. Hynkem vroucí řečí uvítána, v níž jí byly vysloveny díky za to, že její prostřednictvím národní naše vyšívání r. 1885. v Kroměříži vzbudilo obdiv nejvyšších kruhů a samé naší vznešené císařovny Alžběty, a projádřena prosba, aby i na dále zůstala mocnou opatrovnicí důležitého a čestného tohoto pro Moravu umění, což ona i slíbila. Na to prohlíželi přítomní hosté s velikou zálibou uložené sbírky přes celou hodinu a téměř všichni se v pamětní knize muzejní podepsali. Podpisy jsou tyto: Seratinus Vannutelli, archiepiscopus Nicaenus, nuntius apostolicus, museum hoc in die suae inaugurationis magno cum gaudio visitavit, eique majores in dies progressus ominatur, hraběnka Schönbornová roz. Černínová, místodržitel moravský hr. Bed. Schönborn, připojiv „jenž se opětně a to s velikou radostí přesvědčil o skvělém pokroku vlasteneckého podniknutí“, Leopoldina kněžna Paar-Pallavicini, kněžna Trauttmannsdorf-Pallavicini, Louissa hraběnka Rechberg-Fürstenberg, Gabriela hr. Fürstenbergová, Theresa markhr. Pallavicini, hr. Bucquoy-Oetting, hrab. Ida Paar, hr. Paula Rechberg, Theresa kněžna Trauttmannsdorf, kněžna Gabriela Paar, Theresa landhrab. Fürstenberg, markhr. Pallavicini-Fürstenberg, Felix hrabě Vetter, zemský hejtman, svobodný pán Ferd. Bojakovský z Kroměříže, Fr. Taufer, děkan v Luhačovicích, Alois Buřinský, kanovník v Kroměříži, J. Holeček, děkan v Příboře. Zvláště podotýkáme, že mnozí z hostí těchto přistoupili hned za zakládající členy muzea, a požádali, aby jim i vyšlý již ročník muzejního časopisu opatřen byl, a že také všestrannou podporu muzeu našemu přislíbili. Všichni hosté opustili naše muzeum na nejvýš uspokojeni. Péro, jímžto vznešení hosté do pamětní knihy se podpisovali, uschovalo naše muzeum na památku.

Velmi krásný byl též onen okamžik, kdy veliký dobrodinec našeho muzea, veled. pan děkan Holešovský, Rudolf Kašpar, do místnosti našeho muzea, jež převelikou přírodopisnou sbírkou obohatil, zavítal. Byv členy výboru dne 16. října na Olomuckém nádraží uvítán, dostavil se do muzejních místností, kde výbor četně byl shromážděn a po upřímném a vřelém proslově pana místopředsedy bavil se tento štědrý a učený pán s výborem tak příjemně, jak to dovede učenosť pouze tehdy, když jest nezištná a proniknutá upřímnou láskou k vlasti a blahu národa. Dle usnešení výboru bude časem podobizna tohoto štědrého dárce umístěna v oné síni, v níž sbírky jím darované jsou vystaveny.

Za těchto dnů zažil zakladatel spolku našeho, pan prof. Jan Havelka radosti velikých a tehdy, kdy všechno kolem vznešených hostí se mělo a vysvětlovalo, on, jenž nejlépe byl s to vše vykládati, jelikož on vše uspořádal, on stál v pozadí a radoval se radostí tichou, kterou večer k poslancovi veled. p. J. Wurmovi, projevil slovy: „Jsem skutečně rád, že se nám tak všechno dobře daří.“

Avšak bohužel nebylo jemu dlouho přáno, této radosti cítiti. Již třetího dne po jubileum Jeho Eminence totiž dne 20. října byl na zpáteční cestě z muzea, v němž po 11. hodině dopolední ještě věci urovnával, raněn mrtvicí a do domu tchána svého, pana dra. Wankla, ve stavu beznadějném doveden. Téhož dne shromáždil se výbor a cítě s umírajícím nejsrdečnější soustrasť, radil se, co v tom případě, že

by pan zakladatel zemřel, výboru bylo by činiti. A když nenahraditelný spolku našeho zakladatel v noci dne 20. října skutečně zemřel, odebrala se deputace výboru totiž pan inspektor Sýtko a pan dr. Pokorný k truchlící vdově Vlastě Havelkové a vyslovil jí nelíčenou hlubokou soustrasť. Pan předseda spolku našeho veled. pán hrabě d'Orsay sám se nabídl, že svého přítele slavnostně pohřbí. Výbor zakoupil zesnulému výtečníkovi na rakev překrásný věnec a súčastnil se plným počtem velkolepého pohřebního průvodu.

Česť budiž památce Havelkově!

Aby třetí číslo našeho muzejního časopisu, zesnulým panem prof. J. Havelkou rozpracované, bylo dokončeno a brzy vydáno, zvolena byla tříčlenná komisse a sice p. Dr. Ambrož, vel. p. Kráčmer a p. Kramář, kteřížto o brzké vydání tohoto čísla postarati se měli.

Redaktorem našeho časopisu zvolen jest jednohlasně tchán zesnulého pana redaktora, světoznámý archaeolog a zasloužilý kustos našeho muzea, pan Dr. Jindřich Wankel, za jehožto vůdcovství a za spolupůsobení mnohých osvědčených dopisovatelů náš časopis dále vycházeti bude a nezahyne.

Paní Vlasta Havelková byla požádána, aby síly své i na dále spolku věnovala, což šlechetná tato paní mileráda přislíbila, tak že i o pořádek a další vývoj muzea důkladně jest postaráno.

Místo odstupujícího dosavadního knihovníka, pana prof. Malce zvolen byl knihovníkem p. prof. Kreuz, a pan prof. Čermák na žádosť výboru přislíbil, že časopis našeho muzejního spolku svými kresbami podporovati bude, začež jemu srdečné zde stůjtež díky.

Veřejné díky buďtež zde vzdány též urozenému pánu Janovi svobodnému pánu z Henningrů, metropolitnímu kanovníkovi v Olomouci za laskavé propůjčení 100 starožitných předmětů, zejména zbraní a obrazů, čímž naše muzeum nabylo rázu poněkud většího, jakož i Jeho Excellenci panu hraběti Belcredimu za dar starožitného obleku z Jimramova.

Konečně zde upozorňujeme na to, že usnešením výboru ze dne 16. října t. r. se sbírky našeho muzea staly přístupnými žákům zdejších středních škol bez rozdílu národnosti, kteréžto usnešení se též slavné zemské radě oznámilo.

M. K.

Sbírky muzejního spolku.

Za minulého čtvrtletí sbírky muzejní rozmnoženy následovně:

Sbírka přírodnin: Pan Jan Dvořák, učitel přírodních věd na měst. škole v Hořovicích daroval: Celou bednu vzácných zkamenělin útvaru silurského a z českého útvaru křídového; p. Ferd. Pokorný lékárník v Příboře: bedničku štramberských zkamenělin a nerostů z okolí Příbora; p. Štěp. Chytil, nadučitel v Lošticích: kopii hroznu ořechového; slav. ředitelstvo společnosti na výrobu koksu v Mor. Ostravě: velmi krásnou sbírku zkamenělin z útvaru kamenouhelného z Mor. Ostravy; p. dr. Rud. Kubíček, sudí v Mor. Ostravě: zajímavou sbírku mineralií a sušených rostlin od Frývaldu; p. Jan Mendlík obchodník v Slatěnicích: podivný parost jasanu; p. Jos. Kramář, měšťan v Olomouci: 2 zkameněliny z Litomyšle.

Památky pravěké darovali: P. J. Brtníček, učitel v Laškově: přeražený mlat prastarý a 2 přesleny nalezené v Laškově; Vel. svob. p. p. Jan Henninger, kanovník v Olomouci: popelnici z Rakovnického kraje, nalezenou na tamním Hrádku; p. Mikulík Ferd. učitel v Bzenci: staré nádoby vykopané tamtéž; p. J. Mendlík, obchodník ve Slatěnicích: pravěký bronzový srp a starý mosazný prsten; pp. universitní akademikové v Bílovicích věci vykopané na Hradě u Ptení a sice: nádobku, přeslen, pazourkový nůž, dlátečko kostěné, drtidlo, kosti jelení a srnčí; p. J. B. Uhlíř, ředitel v Přerově: starožitnosti tršické; p. Karel Wedl, obchodník v Náměšti: velikou popelnici vykopanou u Náměště; p. V. Houdek, komisař ve Vídni: popelnici sploštěnou, bronzový náramek, prsten a části jehlice, nalezených u sv. Jana u Náměště; vel. p. Kolčava, farář v Krumsíně: palstáť nalezený při kopání krčů v Myslíkovicích, pak náramek z Bohuslavic a kroužek; p. Frant. Heidenreich, učit. v Určicích: závaží, úlomek z bronzového náramku, kroužek, kusy bronzové litiny a kusy nádob.

Historické památky: Pan Č. Klain, občan v Lošticích č. 17. daroval: mnoho nádob ze XIII. století, nalezených v Lošticích; p. J. Matzenauer v Přerově: středověký železný meč, dále železnou ostruhu; p. Frt. Tkaný, professor v Olomouci: starý hornický kahanec ze Želetavy.

Sbírka mincí: P. Klim. Hladiš stavitel v Mor. Ostravě: 2 hlin. hrnéčky s 247 mincemi stříbr., jež nalezené byly r. 1886 v Žádlovicích; p. Karel Kleveta,

cestmistr v Holešově: 1 stříbrnou minci tureckou; p. Mart. Zbořil v Žeravkách: stř. peníz z r. 1664; p. prof. Bronec v Kroměříži: 16 měd. mincí, 4 stř. turecké 1 zlatou, 1 kříž, 2 papír. peníze; p. Bukovanský, naduěitel v Moravské Ostravě: 1 stříb. minci; vel. p. Vyvlečka, katecheta v Olomouci: 1 vlašský a 1 starý papírový peníz; p. Puhl v Prusinovicích: 1 stř. minci nalez. u Bilavska z r. 1523; vel. p Jan Žváček, kooperator v Dřevohosticích: stř. minci z r. 1605 nal. na hřbitově; vel. p děkan Kašpar v Holešově: odlitek medalie papeže Pia IX., papežskou pamětní minci, plíšek snad z dob tatarských nalez. na Šachtách pod Hostýnem; vel. p. J. Kobliha, farář ve Všenině: duhovou mísečku (pravěká mince slov.) nalezenou na tamním Hrádku; p. B. Baumann v Olomouci: 2 stř. mince; p. J. Madr, professor v Olomouci: 1 starší minci stříbr.; vel. p. Ermis, farář v Bludově: pamětní minci vídeň. z r. 1848.; p. Frant. Zdráhal, statkář č. 23. v Paloníně: dukáty 2 z dob Josefa II. a Františka I., stř. dvourynšťáky z let 1769. a 1825., rynšťák z r. 1840., 12 jiných mincí stříbr., mezi nimiž 1 groš polsk. krále Sigmunda III. a minci tureckou, konečně 5 mincí měděných; p. Leop. Kubíček v Lošticích: 22 starších mincí stříbr., 27 mincí měděných a 1 zlatou; p. Cen. Klain, občan v Lošticích: 2 stříbr mince; p. J. Čermák, prof. v Olomouci: 2 stříbr. mince; p. Rud. Kreutz, prof. v Olomouci: 3 měd. a 1 stř. minci; p. J. Esteřák, kožešník v Olomouci: 1 star. stř. minci; p. Rud. Kreutz, professor v Olomouci: celou sbírku stř. a měd mincí; p. Frant. Heidenreich, učitel v Určicích: 27 mincí rozličných.

Památky rukopisné: p. J. Čermák z Vysokého: listinu z roku 1714.; p. Štěp. Chytil: psanou modlitební knížku z r. 1760.; vel. p. Wurm, poslanec v Olomouci: práva manská z r. 1673.; pp. universitní akademikové z Bílovic: vysvědčení kovářské z r. 1793.; pp. Jul. Halla, inžinýr, p. J. dr. Hynek, advokát, p Frant. Stejskal, měšťan a p. dr. J. Svozil, advokát, všickni v Olomouci, zakoupili společně krásný exemplář svat. písma česk. starý a nový zákon z r. 1791.

Do knihovny: P. J. Kramář, měšťan v Olomouci: katalog egypt. starožitností v Belvederu ve Vídni; vel. p. Karel Loníček, novokněz Ol. dioec.: bibli svatováclavskou v Praze, 1886. I., II. díl; vel. p. děkan Kašpar z Holešova: celou řadu knih starších i novějších; p. R. Kreutz, professor v Olomouci: sbírku knih starších i novějších; p. Štěp. Chytil, naduěitel v Lošticích: celou řadu starších knih; paní Vlasta Havelková sbírku archaeologických spisů v ceně 70 zl.; p. Bakeš z Ořechoviček: starý kancional velké ceny.

Novější památky: p. dr. Ambrož, koncipient v Olomouci: starodávný troudník a křesadlo, pak velmi staré rukavice; p. Leop. Kubíček: větší počet cechovních otisků pečetních; p. J. Černý, gener. zástupce Slavije v Olomouci: pokladničku 290 let starou; p. J. Brož, učitel ve Špičkách: 2 staré obrázky; p. dr. Wankel, mapu Vídně z r 1846.

Národního vyšívání a kroju opětně přibylo. Sl. Žofie Olipkova, Fr. a Lep. Uvírova v Jaktaru darovaly: 24 velmi krásných čepeů slezských a jiných věcí; p Leop. Ikle ze sv. Havla ve Švýcarsku dar.: 30 kusů límců českých z okolí Chebského: pí. M. Mikuličová č. 151. v Lanžhotě: krásné vyš. kordulky; Exc. p. hrabě Egb. Belcredi na Lišně: velmi krásný hedbávný oblek a zlatý čepec od Jimramova.

Mimo to koupí sbírka národního vyšívání značně se rozmnožila.

P. Mendlík ze Slatěnic daroval velký hanácký koláč.

Velkého významu jsou 3 obrazy slují podzemních (lochův či pečer), jež daroval p. Spöttel, malíř ve Vídni; veled. p. Ign. Wurm: daroval několik fotografií starých rukopisů na tak zvaném papíru egyptském.

Všem těmto štědrým dárcům a dárkyním vzdává výbor muzejního spolku srdečné díky.

Členstvo muzejního spolku.

Výkaz XI.

Ve třetím čtvrtletí roku 1886. přibyli tito pp. členové (Písmo proložené znamená členy zakládající, jména hvězdičkou označená značí členy dopisující, ostatní jsou vesměs členové řádní.)

P. Ambrož J., učit. v Bystřici p. Host.

Ctih. benediktinský klášter v Kotvici u Kremže, p. Dr. Bena Jos., prefekt v Kroměříži, p. baron Ferd. Bojakovský v Kroměříži, vel. p. Dr. Egon Brém, probošt na svat. Kopečku, p. Bulla Frt., bohosl. v Brně, p. Buňata J., nájem. dvoru v Doubravách, vel. p. Alois Buřinský, kanov. v Kroměříži.

Slav. Čtenářský spolek v Kvasicích, slav. Čtenář. spolek „Svornosť“ ve Fryštáku.

Její osvícenosť landhraběnka Teresie z Fürstenberků.

P. Hanák Kar., učit. v Lechoticích, p. Halla Jan, úředník na Vsetíně, p. Hanaman Ant., zemský úředník v Brně, slav. Hölzlovo knihkupectví ve Vídni.

P. Dr. Ilner v Brně.

P. Janeček Arnošt, zemský stav. adj. v Brně, vel. p. Ječmínek Frant., kons. rada a farář v Plesné, vel. p. Jeřábek, farář v Nezdenicích.

Pí. Hermína Kallusová, choť advokáta v Hranicích, p. Kaj. Klíma, poštovní v Holešově, p Konečný Frant. v Rudslavicích, pí. Cœlestina Krčová, choť učit. v Liptále, p. Krutílek A., bohosl. v Brně.

P. JUDr Mlčoch Ant. adv. v Konici, p. Mráz Jan, nadučit. v Loukově.

P. Nosek Theod. rada stav. v Brně.

Slav. „Obec Blansko“, p. Odstrčil Jos., rolník v Kloboucích, p. Ondrouch Tomáš, naduč. ve Všehovicích.

Vel. p. Perůtka v Uh. Hradišti, dp. Jos. Potůček, farář v Žalkovicích, P. Procházka Frant., bohosl v Král. Hradci.

P. Rakowitsch R., concip. v Kroměříži.

P. Schmid, ředitel v Olomouci, p. Schubert Ant., c. k. poštm v Chuchli, vel. p. Skazík Jos., farář v Neslovicích, p. Slavík Kar., učitel v Napajedlích, sl. Snášelova Frant., v Osvětimanech, vel. p. Spirk, kons. rada a farář v Tuřanech.

Vel. p. Fr. Taufer, děkan v Luhačovicích, p. Tomek, ředitel ob. akademie v Praze, p. Tvarůžek Arnošt, bohosl. v Brně.

P. Vašíček Petr, naduč. v Dřevohosticích, p. Veselý Ant., vrchní zem. inženýr v Brně, p. Viehta Eduard, bohosl. v Brně, sl. Vinklerova Miloslava na Mělníku, sl. Vœterova na Mělníku.

P. Zámrský Fr., učitel v Dřevohosticích.

Celkem přibylo 47 členů.

Dary. Veled. p. Jos. Michálek, čestný kanovník a farář ve Skočově 1 zl.; p. MDr. Ruda v Rajhradě 1 zl.; dobrovolná sbírka v pokladničce vynesla 3 zl. 47 kr.; slavná redakce „Našince“ prominula obnos 5 zl. 80 kr. za uveřejnění úmrtní zprávy o p. prof. Janu Havelkovi.

Listárna. Ony pp. členy, kteří svůj letoší příspěvek ještě nezapravili, žádáme snažně, aby tak co nejspíše učinili, sice bychom snad později tímto číslem našeho časopisu nemohli jim sloužiti. Náš časopis zasýlá se ct. členům jako potvrzení, že jejich příspěvek p. pokladníkovi správně doručen byl. — Přihlášky a příspěvky od pp. členů přijímá pokladník muzejn. spolku p. MUDr Fr. Pokorný, lékař v Olomouci, v Ostružnické ulici č. 10. — Přírodniny (mimo ptáky na vycpání určené) račtež pp. dárcové zasýlati veled. p. Rudolfovi Kašparovi, děkanovi v Holešově. — *Aby se předešlo zmatkům, podotýkáme, že všechny jiné dary pro muzeum přijímá pí. Vlasta Havelková v Olomouci na Blažejském náměstí č 5.* Na tutéž paní buďtež zasýlány též dopisy a vědecká pojednání, kteráž všechno odváděti bude *novému panu redaktorovi* našeho časopisu a kustodovi našeho muzea, svému otci, panu *dru. Jindřichu Wanklovi.* — Pro nedostatek místa ponechali jsme mnohá krásná pojednání až do čísla příštího.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

„Časopis vlasten. spolku muz. v Olomouci“ o 1 až 3 arších vydává se ve lhůtách čtvrtletních jenom pro členy spolkové a sice zdarma. — Členové řádní platí ročně 1 zl.; zakládajícím členem stává se, kdo buď najednou buď po částech zplatí 25. zl. r. č. Přihlášky přijímá pokladník p. MUDr. F. Pokorný, lékař v Olomouci.

Redaktor Dr. Jindřich Wankel. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci. Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Red. i admin. na Blažejském nám. č. 5. v Olomouci.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 12. Vydáno v lednu r. 1887.

O pramenech praehistorických.

Pojednává dr. **Jindřich Wankel** v Olomouci.

Podání lidu, ať se nám zachovala ve způsobě pověstí, národních pohádek, ve zvycích jakýchkoliv, ať v básních a zpěvech, spočívají z většího dílu vždy na základě a původě věcném; obsahují zajisté jádro, jež více nebo méně s pravdou se srovnává a jemuž obyčejně skutečné události podkladem jsou.

Jako červená niť protkává se dojem takové události staletími, přecházeje z pokolení na pokolení buď v ústním podání, buď v pověstech: často ovšem přetvořen bývá názorem lidovým neb obrazotvorností básnickou, než přece jej vždy opět poznati lze, tak že tomu, kdož nitku náležitě zachytiti dovede, netřeba mnoho se namáhati, aby po bezpečné cestě labyrintem bájí do říše rozednívajících se dějin pravěkých vnikl.

A jak velmi jest potřebno pro badatele, tyto pověsti sebrati, je bez přiměsku tak podati, jak z úst lidu vyšly, je studovati a výsledky pak s badáním rozumným ve kritickou shodu uvésti, to zřejmo bude každému, komu na znalosti pravěku národa slovanského záleží. Podání taková promění se zajisté v rukách badatelů v neklamný důkaz a poskytnou nejdůležitější látku ku pradějinám národu slovanského.

Aby tyto dávné dějiny poznány byly, a material k nim snesen byl, svatou jest povinností každého vlastence, popředně povinností západních Slovanův, kteří způsobem tendenčním o pradějiny připraveni a z nejdávnější minulosti vyškrtnuti byli, oněch Slovanů, které by rádi byli za národ sprostý, teprv za pozdních dob po Kristovu narození do Evropy přistěhovalý prohlásili, za národ, jenž prý z otčiny své za Uralem téměř ničeho s sebou nebyl přinesl, leč na nejvýše nádoby, sice na kruhu hrnčířském shotovené, ale hrubé a jenom nejjednodušším ornamentem čárkovaným nebo vlnitým ozdobené, za národ, jenž prý pražádné kultury neměl, a tu, jíž nyní se honosí, od jiných národů ve krajinách těchto dříve usedlých byl přijal. Nemohliť prý Slované, — tak rozumováno — jsouce plemenem nižšího řádu býti shotoviteli oněch tak lepě vysoustruhovaných a uhlazených zbraní kamenných, těch krásných dýk, oštěpův a střel, jemných dlátek, umělých kladiv a sekyrek, jichž na tisíce nalézáme v dřevních sídlech jejich, jmenovitě na Rujaně a Baltu, třebas pravdu tu často zcela zřejmě dokazují nálezy ve hrobech, jež slovanskými jsou uznány; nemohli prý býti tvůrci nádob tak lepě utvořených a bohatě ozdobených, třebas častěji se v nich nalézají předměty, jež i skeptikové za slovanské uznali; nemohli prý býti vyrábiteli předmětů spěžových (bronzových), okrášlených ornamenty tak umělými, ani skvostů zlatých tak vkusně zpracovaných, ačkoliv upomínky na ornamenty tyto z dob

nejstarších, často překrásné, shledáváme až podnes v původním vyšívání žen slovanských, jež podáním se zachovalo, a třebas na nesčetných místech zemí slovanských aneb na těch, kde Slované druhdy sídlem byli, slévárny se vším materialem i nástroji ručními objeveny byly. —

Toho všeho prý Slované nemohli vyrobiti a sice z té jednoduché příčiny, že — jakož se tvrdí — teprv asi v V. století po Kristu za stěhování národů do střední Evropy přibyli; třebas ani nejmenšího důkazu o přistěhování takovém není! O tomto způsobu logiky důkladněj přemýšleti, zůstavuji každému posuzovateli nestrannému.

Nuže, a kteří pak národové zde před Slovany bydleli? — Germáni a Keltové, odpovídalo se. Ačkoliv se to ovšem zcela jistě nevědělo, přijato přece domněnku, že to byli národové arijští, kteří jednomu pospolitému kmeni náležejíce, svou společnou řečí mluvili, a vyšší kulturu měli, ba i kovy již znali, kteréžto vědomosti již ze pravlasti své za Urálem prý sem, do krajů našich byli přinesli. V Evropě setkali prý se již s národy a sice nejprve s tak zvaným člověkem jeskynním, jehož zůstatky již jen v jeskyních nalézáme, pak s národy jiných kmenův a čeledí, Ibery totiž a Ligury, o nichž se myslí, že dílem z Afriky úžinou Gibraltarskou, dílem z jihovýchodu sem se nastěhovali; byli to národové čeledi turanské s okrouhlými lebkami (brachycephali). — Iberové rozložili se po Španělsku, severozápadních ostrovech italských, po západní Italii a jihovýchodní části Francie. — K nim se počítají ještě jiné kmeny původu turanského, jako Sikanové, kteří Sicilii obývali, a Sikulové, kteří Sikany z ostrova toho vypudili. Po nich následovali jiní národové, Umbrové, Pelasgové a Illyrové, kteří od jihovýchodu do Evropy přibyli, národové to, kteří základ položili říši řecké a římské; byliť, jak se za to má, též původu asijského, dlouholebí (dolichocephali), jakož Virchov na Hellenech se pokusil dokázati.

Iberové, kteří se smísili s Kelty arijskými, později se objevivšími, byli pak označeni názvem Keltiberův, a udrželi se na severovýchodu Španělska až za Pyreneje podnes jakožto národ Baskův, zachovavše doposud svou nikoli arijskou řeč. — Druhý národ turanský, Ligurové či Ligiové, zaujali území až po ústí řeky Tibery, od Pádu až po Veronu, a odtud až po pahorky Euganejské, pak západní Apeniny, Piemont a přímoří až po Ronu.

Poněvadž sousedili na západě s Ibery, povstalo z nich obyvatelstvo Ibersko-Ligurské, jež zaujalo severozápadní část Italie a jako národ Sardův Korsiku a Sardinii obývalo. — Národy arijské, jež později ze severovýchodu do Evropy se nastěhovaly, zachovaly prý ještě temnou upomínku na národy prvější. Skypetáni, větev to Illyrů, kteří se uchýlili do pohoří Albánského a jménem Arnautů čili Albánců známi jsou, udrželi se do dneška i vlastní svou řeč zachovali. Pokládá se za podobno k pravdě, že kmen Henetů čili Venetův k nim patřil, ač posud nikterak toho nelze dokázati. Též Etruskům a Raetiům se připisuje původ nearijský; což však ještě dostatečně odůvodněno není.

Že jih Evropy dříve byl obydlen, nežli střední a severní Evropa, z toho se soudí, že před 2000 lety tyto krajiny asi svou neutěšenou tvářností a podnebím studeným, jež po době ledové následovalo, sotva lákaly národy přistěhovalé, ku kterémuž mínění na základě výzkumův o rozsahu zvěřeny za tohoto období jakož i na základě dějepisných zpráv starých národův úplně jsme oprávněni.

Jest tudíž velmi pravdě podobno, že národové indogermánští, především Germáni, Keltové a Slované, teprv po této době v různých dobách krajiny zmíněné zalidnili.

Kdežto Germáni Evropu střední a část severní Evropy zaujali, osadili prý Keltové jak severozápadní taktéž východní část střední Evropy a zachovali se v obyvatelech Cornvallských, Bretaňských a Irských. Podle starého cestopisu fœnického, o který se opírá „ora maritima" Avienova, v 6. století po Kr. prý sepsaného, a ve kterém nečiní se pražádné zmínky o Keltech ve Španělsku ani v Gallii, přistěhovali se prý do krajin těch teprv ve druhé polovici 6. století př. Kr.; mnozí však domnívají se, že národové ti již dávno před tím na východě usazeni byli.

Tito Keltové z Cornvallu, Bretaně a Irska zachovali prý doposud i řeč keltickou ve svém původním tvaru; a takto přepodivným způsobem nabyli jsme vědomí o řeči keltické, ačkoliv po ní pražádné památky ani z doby předřímské ani z časů římských se nezachovalo. Za to však dali si učenci všemožnou práci, aby ze spisů středověkých a z irských kořenů slovníky sestavili, stloukli výzkumy tendenční, nespolehlivé, a vymyslili také pro předměty z oboru umění a průmyslu, s nimiž nedlouho před tím národ Irský teprv se obeznámil, názvy z kořenů jazyka toho, což tím objasniti se snažili, že slova ta již z Asie sem přinešena byla.

Překvapují věru výsledky práce této, k níž se dospělo pomocí slovníků keltických, zvláště pokud se týče jmen měst, hor, řek a p., jichž výklad hodí se pro Aegypt a Syrii právě tak jako pro Německo neb Italii (Lindenschmidt). A tak lze téměř většinu slov všech možných řečí na původ keltický uvésti a před neodborníkem ještě nátěrem velké učenosti se blýskati.

K jakým zmatkům však taký způsob badání vede, objasní nám několik příkladův ze slovanského jazyka vzatých.

Jistý vážený badatel německý, jenž jako literát a jazykozpytec jest proslaven, vyzkoumal, že jeskyně Býčí skála zvaná obydlena byla lidmi původu turanského — rozumí se samo sebou, že před přistěhováním Keltův — a že byla místem bohoslužebným. Rozumujeť následovně: „Skála, v níž se jeskyně nalezá, slove Býčí skála, což z turanského jazyka odvozuji a překládám: posvátná jeskyně skalní (kamenná): finské pyhä — svatý; keltické sis — (Jenisejsko-Osťacky: tyes) kámen; finské kolo, kaalo — jeskyně. Odvozování ze slovanského býk (Stier), a skála (Felsen) považuji za nepřípadno, poněvadž obě slova a název, jenž jimi označen býti má, vhodně se nekryjí."

Jiný příklad podává nám vynucené odvození názvu města Teplice v Čechách, poslancem říšským dr. Herm. Hallvichem, jenž ve svých dějinách slavné země české tvrdí, že jméno Teplice jest keltické, pročež prý se má psáti po německu Töplitz a nikoliv Teplitz: nepocházíť prý z českého slova teplý, nýbrž od řeckého slova τόπος, což značí místo ohražené, uzavřené, jako háj nebo zahradu. Jméno to převzali prý pak od praobyvatelů keltických osadníci němečtí. Teprve přívalem českým bylo prý jméno to zúmyslně počeštěno. Nevadí ovšem pranic panu poslanci, že též v jiných zemích slovanských místům, kdež zřídla teplá se objevila, stejně Teplice říkáme, jako na Moravě, Slovensku, v Chorvátsku a j. —

Pádný příklad, jak keltickým jazykozpytem zcela opačné výklady starých klassikův na úkor slovanštiny povstati mohly, seznáme z vysvětlivek ku „Válce gallské“ (de bello Gallico), vydaných Heřmanem Rheinhardem ve Štutgartě r. 1878. Tamť se dočítáme, že Vergebretum jest dle Mœbia slovo keltické feargobreith: fear — vir, go — ad, breith, bread, brawd — judicium; tak že Vergobretum dle odvození tohoto „soudce“ znamená. Dle Glücka jest verg — efficax, bret — judicium; vergobretus tudíž značí soudního vykonavatele. Ještě podnes prý Maire (starosta) obce Antau (Biracte) Vierg slove, což povstalo ze středověkého slova Vigerius, jakož nazýváni byli za vévod burgundských nejvyšší policejní úředníci. Než p. Rheinhard neví, že vierch, vrch tolik značí, co superior — starší, stárek, vrchní, a že bret našemu slovu brat se rovná; tak že Vergebretus označuje tolik co: starší bratr, vrchní bratr (primus inter pares), čímž v zádruze stařešina byl.

Mohli bychom na tisíce ještě příkladů podati, jež dokladem by byly, na jaké scestí takovéto badání keltické zavésti může. — —

Jenom bezměrné osobivosti a přemrštěnosti protivníkův děkovati nám jest, že ujímati se počíná zkoumání archaeologické, jež za účel si obralo, nejen klam keltický vyvrátiti, nýbrž i bludy dějinného badání na úkor Slovanů vymyšlené odhaliti. Keltomanie jest však už v rozkladu a v nivec se rozplyne, jako zanikla nedotknutelná druhdy „theorie Cuvierova“, jež hlásala, že není žádných lidských kostí fossilních, a jako ještě se zhroutí systém tří period, totiž kamenné, bronzové a železné, jejž za dogma takořka si ustálili. —

Zdálo se, že nelze vysvětliti, kterak Keltové, zvláště ti, kteří východ střední Evropy obývali, a v jejichž domnělých hrobech tak četné předměty bronzové a zlaté se nalezly, že ti Keltové ihned po svém přistěhování náhle na tak vysoký stupeň kultury by se byli mohli vyšinouti; neboť nejen bronz znali, nýbrž i nástroje krásné z ní hotoviti uměli. Než tu byla dobrá pomoc. Počali ve vší opravdivosti tvrditi, že národy indogermanské anebo arijské svou vysokou kulturu a vzdělání z Asie již s sebou byli přinesli. Klamný názor tento podporován byl mocně vývody jazykozpytnými z řeči keltické, ba až do nezvratna dokázán, — a běda tomu, kdo by se opovážil o tom pochybovati!

Všimněme si jen ve příčině této mírného badatele Lindenschmidta, jak badání takové svým vtipem ironicky, vesele tepe: „Pro první pokusy, vžíti se do cizáckého keltismu, zvláště svůdnými se asi zdály ony mohutné stavby kamenné, zvané „megalithické hroby“ (Hünnengraeber), jimiž nivy norského přímoří pokryty jsou. Záhadné zjevy tyto, úžasné zpracování tak ohromných skalisk, obsah hrobův, jež na doby velmi dávné poukazují, srovnávají se tak úplně s mlhavým oním národem, jenž hledán byl, a o jehož zvláštnostech si všestranný obraz učiniti, brzy předmětem zápolení se stalo. — Brzy byl objeven keltický kultus kamene, ba ve Švýcařích viděli i skulptury keltické v několika zvláštních úskalích horstva, náhodou skupených. · Vzpomněli si, že Keltové zálibu měli v lesklých kovových ozdobách, jež z pravlasti své arijské s sebou byli přinesli, a nabyli zkušenosti, že je shotovovati znali s důvtipem pro výtvary ornamentalní umělecky téměř vzdělaným; důkazy toho uloženy prý jsou v nálezech hrobů keltických. Dospěvši již tak daleko obrazotvornosť, mohla ovšem ještě vyššího vzletu se odvážiti. Dověděli jsme se dále, že

Keltové i co do činnosti průmyslové, obchodní a umělecké většinu národů starověkých, ba i Feničany a Římany daleko předstihli. Keltové stali se druidismem pěstiteli prastarého vzdělání duševního; byli výbornými staviteli a kameníky, neboť od nich pocházejí velké hroby kamenné. Rovněž byli znamenitými vyrábiteli skla; sklo jest totiž jejich výmyslem: neboť v jejich hrobech nalezeny byly poháry, prsteny, perly a pod.; byli dokonce hvězdáři; neboť druidové konali již pozorování astronomická umělými skly zvětšovacími (tak zv. Druidenköpfe.). — Oni spracovávali jantar i slonovinu, vždyť název e l e f a n t původ má v keltickém A l p e; a výtečné umění jejich hrnčířské přešlo přece od nich k Řekům. Měli též znamenitou plavbu, znali Ameriku a kouřili tabák. Rozhodně první nároky však mají Keltové na hornictví, mincovnictví a spracování kovů. — Neboť, jakož jazyk keltický poučiti nás se snaží, z keltického m e i t a l pochází latinské m e t a l l u m, z keltického c r i o s t a l latinské c h r y s t a l l u m, z keltického g e m latinské g e m m a, z keltického a i l m latinské a l u m e n, německé A l a u n; keltické a i r s n e a g jest řecké a r s e n i k o n, keltické a i r g a r d řecké a r g y r o n, latinské a r g e n t u m; keltické f e r jest latinské f e r r u m keltické s t a i l i n německé S t a h l, a tak všechno, načkoli přijdeme. — Oni byli a zůstanou nejznamenitějšími spracovníky spěže, ocele, plechu, zbroje, podkov, kotlů, drátu, stříbra i zlata; znali raziti peníze, znali se v umění stavitelském a tudíž i ve strojnictví a výtečném kreslířství. — Mistrný circulus vitiosus dopomáhá k tomu, aby keltický původ mohyl z přídavků bronzových dokázán byl, a opačně zase keltický původ spěže z objevu jejího ve hrobech keltických".*)

Jak známo, hlavním zdrojem, z něhož badatelé dějepisní staré dějiny ve příčině národopisné čerpali a posud ještě čerpají, jsou díla klassických historikův. Jaké však jsou ceny udání těchto, dokázal už před sto lety dostatečně Schöning o Řecích a Římanech; neboť právě zprávy těchto namnoze zúmyslně porušeny nám se dochovaly, tak že poskytují nezřídka prameny dějinné nejen temné, nýbrž i uměle zjinačené. — Spisovatelé římští i řečtí psali často o národech, jichž ani neviděli, a jež sotva dle jména znali, tím méně o ethnologický ráz jejich se starajíce: nazývalť Římané širé pásmo národů, kteří severně a východně od Alp bydleli, Germanií, země pak ještě dále na východ ležící, Sarmatií a Skytií. Onyno země byly dle mínění jejich Germány obydleny, tyto pak Sarmaty a Skyty. Germanie i Sarmatie byla jim jediným pojmem zeměpisným, a o rázu národním různých kmenů neměli ani zdání. A tak se stalo, že subjektivními a tendenčními výklady těchto nespolehlivých pramenů sestaveny byly dějiny, jež plny jsou bludův a v přímém jsou odporu s nestranným a objektivním badáním archaeologickým i anthropologickým.

Než toto bludné a tendenční badání západnické pomstí se jistě hořce; ano vtírá se již nyní tu i tam starostná tesknota, že otázka slovanská ještě dostatečně objasněna není. Nicméně objasnění toto s výsledky pádnými tak náhle přikvačí, že mocně otřese stavbou dějin zemí západních, tendenčně zbudovanou! Tak píše Krones ve svých dějinách rakouských (I. sv. str. 112.): „S následky nejpovážlivějšími potká se

*) Lindenschmit L. Handbuch der deutschen Alterthumkunde. 1880. p. 37.—42.

jistě domněnka, že Slovany považovati dlužno za praobyvatele jižního Podunají a východního Německa, ba i severní Italie a středního Rakouska; neboť takovým způsobem nebude lze obhájiti mínění na pramenech spočívajícího (?), že Slované se přistěhovali na půdu našich Sudet, Karpat, na Kras a země alpské za velkého onoho stěhování národův."

A toto veliké stěhování národův, kteří zvláštním jakýmsi mamem epidemickým uchváceni byvše, na pouť stěhovavou se dali, jedni k druhým se připojujíce a je tisknouce, kteří na způsob jistých rodů zvířecích pudu stěhovavému se poddavše, v jistou stranu světa táhli (Lindenschmit), jistě badáním věcnějším jinak vylíčeno bude, než jak historikové posud si je představovali.

Třebas zde není k tomu místa zevrubněji o této věci pojednati, nemohu toho přece pominouti, ačkoliv očekávati lze, že u dějepisců západních to způsobí rozhořčení, abych badání německému o Slovanech svou plnou nedůvěru nevyslovil, a pokládám za svou povinnosť přesvědčení své pronésti, nedbaje nebezpečí, že nejen mnozí dějepisci němečtí, nýbrž i části slovanských, kteří nauk cizích se přidrželi, neprozkoumavše jich, morálně mne ukamenují.

A mělo-li by předstíráno a vyčítáno býti, že předpojatcem neb straníkem jsem, tož postačiž mi, uvedu-li slova badatele ryze německého, jež ku přemýšlení vážnému povzbuditi by měla:

„Způsob, kterým národy vendické kdysi poněmčeny byly, vylíčen jest mistrně několika rysy v článku „Vaterlandu", a rád bych poznal germanistu, jenž by byl s to, aby upřel historické doklady uvedených dějů. — Berthold, ač horlivým jest Teutonem, však přece poctivým badatelem, připouští ve svých dějinách Rujany a Pomořanska ukrutnosť, s kterou potlačeny byly národy vendické; míní však, že Němci k tomu měli právo historické, poněvadž před Vendy byli na Baltě Němci usazeni, a že tedy Vendové vetřelci byli na půdě pragermánské. Této domněnky přidržují se všichni Němci, jakož Zeus i Barthold. Stojí za práci, odhaliti jednání toto, aby na sta učencův, přisahajících na slova učitelova, přece nabylo přesvědčení, jak si je dobírala až posud věda německá."

Řekl-li jsem, že budu ukamenován, měl jsem dobrý důvod; neboť ve vědě této zmohl se již terrorism tak daleko, že kdokoli jiného by byl mínění než ti, kdož rozhodující hlas ve vědě té si byli osvojili, všelikých výsměchů zakoušeti musí.

Tak příkladem prohlášeny byly názory p. Kazimíra Schulze, že Slované již před narozením Kristovým ve střední Evropě usazeni byli, za nesmyslné,*) poněvadž jiní se domnívají, že tam kelticko-ligurští Ambronové, keltičtí Bojové, keltičtí Gothinové a jiní národové neznámí bydleli. Dokud však nám učení pánové neřeknou, kdo byli národové oni se stanoviska ethnologického, a dokud názor odůvodněný důvody ještě lepšími nenahradí, dotud jest nám výraz „nesmyslný" jakožto nepředložený odsouditi.

Byť i badání anthropologické i archaeologické z pravidla se neopíralo o žádné doklady psané, jsou přece prameny jeho tak rozmanité, že často zcela různorody jsouce, navzájem se přece podporují. Tak se má věc na př. s podáními ústními a pověstmi; ano tyto mohou často

*) Mittheilungen der anthrop. Gesellsch. Wien. VIII. p. 62.

rozhodovati o předůležitých otázkách. Na doklad uvedeme jen jednu, jež téměř na jisto potvrzuje, jak velmi dlouho již Vendové žijí v nynějších slovanských zemích, jakož z následujícího seznáme:

Badáním předhistorickým jsme poučeni, že za doby ledové i po ní v Evropě již lidé bydleli, za doby, kdy ještě mamut, nosorožec, medvěd jeskynní, sob, kůň pravěký a mnoho jiných zvířat severu zde žilo. Tento člověk žil buď v jeskyních přirozených, aneb nebylo-li těchto, v děrách zemských, jež si uměle vyhloubal ve hlíně a měkkých skalách. byl to tak zvaný člověk jeskynní, pravěký (autochton) obyvatel Evropy, jenž se rozšířil téměř po veškeré pevnině, živil se lovem, kůží medvědí se odíval, neznal ještě žádných kovův a jen kamennými sekerami a kladivy se opatřoval. Jeho potravou oblíbenou bylo maso koně (pravěkého), tenkrát po Evropě valně rozšířeného, jež buď syrové buď pečené požíval, a kosti pak v různé nástroje spracoval; neboť téměř všude, kde lze dokázati stopy člověka jeskynního, shedáváme se též ponejvíce s kostmi koňskými, jež o oblibě jeho svědčí. Byl to člověk doby palaeolithické a též neolithické.

Vzpomínka na tohoto člověka jeskynního, o němž jsme teprve v posledních desítiletích našeho letopočtu badáním pravěkým vědomí nabyli, zachovala se v několika pověstech lužických Vendů tak čerstvě a věrně, že snad ani nemůžeme pochybovati o pravdivosti pravého původu této pověsti. Vend jistotně jeskynního člověka sám viděl, zaujav onu zemi, již nyní obývá; neboť nebyla by pověsť ta tak zevrubně člověka jeskynního popsala.

Ve znamenité sbírce pověstí vendických Vilibaldem šl. Schulenburgem*) sebrané, čteme: „Prvé jak Vendové sem přišli, žili zde grabové, graby, draby (Grawen, Grafen oder Grabsen), též Ludky zvaní. Byli velicí a silni, poněvadž zvíře i člověka hned zabíti mohli. Měli nohy koňské, poněvadž koně požírali. Byli lidem podobni, než přece duchové nečistí; odívali se kůží medvědí a bydleli na pastviskách, na vrších, v lese, zvláště však v jeskyních neb děrách zemských. Za dne špatně viděli, pročež vycházeli jen v noci nebo z večera, a měli-li hlad, živili se jen lupem lidským anebo požírali živé koně. Starých kamenů používali místo kladiv, poněvadž tehdy kovářů nižádných ještě nebylo. Od nich pocházejí hrnce v zemi zakopané, jež nazýváno „ludove nápky, ludove gjernyški“; v Bohsdorfu, Schönhaide a Grausteinu bydleli Ludky v zemi v Ludkových dolech; ve Schleifu jsou tři jámy „ludkové džery“ zvané, jež oněmi „ludky“ byly obydleny. I v Halbendorfě „lutky“ bydleli. Tu na blízku, kde povětrňák stál, byla dříve díra, v níž „lutkové“ obývali.“

Kdož pak by nepoznával v těchto popisech Grabův člověka jeskynního, jenž před zalidněním tak zv. arickým v Evropě žil, v době, již klademe do prvopočátku lidstva? kdežto ludky asi se míní obyvatelstvo, jež v pozdější době kamenné mnoho děr zemských obývalo; neboť pověsť ozbrojuje ludky kladivy kamennými.

Tyto pověsti o Grabech a Ludkách zachovaly se v živé upomínce u Vendů dolnolužických v osadách: Schleife, Jaemlitz, Gablens, Neustadt, Zerre, Burg ve Šprevaldě, Luknitz, Halbendorf a j.

---

*) Wilibald v. Schulenburg. Vendisches Volksthum. pag. 69.

Podobné pověsti jsou rozšířeny též v jiných krajinách slovanských, jako ve Slezsku, Rakousích a mnohých krajích Moravských, kdež ludy, ludky dřevní obyvatelé jeskyň se zovou: ba i na Rujaně znají Ludky, malé to lidi, kterýmž jménem označováni bývali Vendové, z nichž několik ještě před málo lety prý žilo.

Jiná památka na jeskyně lidmi obydlené zachovala se z nejdávnějších dob pohanských u Bulharů ve staré básni „Sonceva ženitva so moma Vulkana“ (Svatba slunce s dívkou Vulkanou), vydané od Verkoviće v pověstné sbírce bulharských písní národních „Veda Slovena“.*) Praviť se v básni té:

Tri nedeli sonce ne izgrelu na nebe-tu
da si greje da si sveti na zeme-ta;
zeme si je ś carna drecha ublečena
ta se može nikoj da izleze ut pešceri
da si ide na pole široku.
Letu si je veče paminalu,
Zastignala ljuta zima i studena
pa f' pešceri nišču nema.
(Verš 6—15.)

A opět:

Moje sorce dur sega se zaraduva.
Sega veče ša si blesna na nebe-tu,
ta ša greje, ša si svete na zeme-ta;
šo se ljude da izlezat ut pešceri — —
i tje, male, af pešceri bilki da si turet
či ša bode sneguvita zima
(Verš 473—481.)

A konečně:

Sova reče sonce ne otreče,
si mi blesna gore na nebe-tu,
da si greje da si sveti na zeme-ta.
Lu mi blesna sonce na zeme-ta,
sedemdese krale navurvicha da si idat;
dur da si mi idat af pešceri
site ljude si izlezli na pole-tu,
ta si žnejet beli bilki šo prizreli;
žnejet si gi i gi karat af pešceri,
da napolnet dupki i chambare.**)
(Verš 515—524.)

Z básně té tedy zřejmě vysvítá, že lidé v jeskyních bydleli, do nichž na zimu špíži si snášeli. —

Jinou pověsť, která dozajista ve spojení jest s událostmi doby nejstarší, přineseme příště.

---

*) Bělehrad 874 I. str. 59, 88—92

**) Tři neděle slunce nevyšlo již na nebesa,
aby hřálo, aby svítilo na zemi;
země všecka v černý šat je oblečena,
takže nikdo nemůže vylézti z vnitř pečery,
aby šel si na pole široké.
Léto celé jižtě uplynulo,
započala krutá zima i studená,
a v pečeře zásob není! —

Moje srdce nyní zaradovalo se,
Nyní chci zas svítit na nebesích,
zase hřáti, zase osvětlovat zemi,
aby lidé vylézt mohli z pečer — —
aby mohli zelí do pečer si nanést,
než-li bude sněhovitá zima. —

Když ta slova slunce promluvilo,
počalo zas svítit na nebesích,
zase hřáti, zase osvětlovat zemi.
A když slunce na zemi zas svítí,
sedmdesát králů na cestu se vypravilo,
až do svojich došli pečer;
všichni lidé zas na pole vycházeli,
aby sžali bílé zelí, uzrálé již,
naplnit jím pečery své atd.

O geologických poměrech Moravy a Slezska.

Širším kruhům podává Jos. Klvaňa, professor v Uher. Hradišti.

V. Třetihory.

Útvarem křídovým, o němž jsme se v 10. čísle tohoto časopisu šíře rozepsali, končí se druhohory. Země naše, po kteréž se ještě na konci doby křídové na všech místech rozkládalo teplo stejnoměrné, vyvozující rostlinstvo i zvířenu stejnou jak na rovníku tak na pólech, začala pozvolna chladnouti. Z počátku skoro nepozorovatelně, však čím dál, tím více, tak že netoliko rostliny ale i zvířata, pro druhohory význačná, s povrchu zemského a z moří poznenáhlu se vytratila, ustupujíce rostlinstvu i zvířeně, které se nynějšímu rostlinstvu a nynější zvířeně stále víc a více podobaly. Staré pevniny z dob křídových se ponořily pod moře nová, mořská dna křídová se nad hladinu pozvedla nebo nánosy a usazeninami moří novějších, novým tvorstvem oživených, zanesena a pokryta byla.

Na zemi pozorovati za této nové doby — již třetihorním věkem jmenujeme — již zřetelně pásma podnební: tropické, mírné i polární, byť i toto poslední v dobách těch tak bývalo příhodné, že Island a Grönland, nyní z větší části ledovými kramí pokryté, měly tak teplé podnebí, jaké panuje nyní okolo mexického zálivu. O tom přesvědčují nás jasné třetihorní otisky z Grónska, patřící Sequojím, Magnoliím, Salisburiím a jiným subtropickým rostlinám. Čím toto chladnutí země zaviněno bylo, nelze najisto říci. Bylo-li pouze následkem vyzařování teploty vlastní do studeného prostoru světového, či zdali slunce, ten zdroj života pozemského, teplo ztráceti počalo, anebo přišlo-li i s naší zemí do chladnějších končin světových, to dosud vysvětliti se nepodařilo. Země však chladla, chladla víc a více, majíc z počátku ku př. u nás (ve střední Evropě) podnebí tropické, později subtropické a na konci třetihor pouze středomořské.

A s menšící se teplotou přicházela na svět stále nová a nová zvířata, nové a nové rostliny, čím dál podobnější nynějším. Ptáci i ssavci se vzmohli, vzmohly se rostliny dvojděložné a listnatých, vždy zelených stromů byly celé lesy. Jak rychle blížilo se tvorstvo nynějšímu, poznáváme z toho, že jen lastur, jichž počátkem třetihor pouze 3% shodovala se s nynějšími, na konci doby té již nad 52% bylo s nynějšími totožných. Země byla za doby té zajisté rájem, plným všeživného a snesitelného tepla a připravena zúplna, aby se na ní objevila koruna tvorstva — *člověk*.

A člověk se podle všeho na zemi skutečně koncem doby třetihorní objevil. Naprosto jistých důkazů ovšem pro to nemáme, soudíme však na okolnost tu již z toho, že lidské stopy nalezeny jsou i v nejstarších dobách čtvrtihorních, a to takové, z nichž přesvědčení nabýváme, že člověk již na dosti značném stupni duševního rozvoje stál, dělaje si zbraň.

Podle mínění učenců nedá se jinak mysliti, než že člověk objevil se poprvé na některé ze tří pevnin, které rozkládaly se: 1. mezi Afrikou a Indií (zbytky: Madagaskar, Maskarény, Ceylon, Amiranty a Seychely); 2. na jihových. konci Asie (zbytky: Malacký poloostrov, Sundské Filipínské a j. ostrovy); 3. mezi Australií a Amerikou (zbytky: Tichomořské

ostrovy)[1]). Že zbytky ty druhdy souvisely, dokazuje obdivuhodná shoda některých druhů zvířecích a rostlinných, tak že na př. Madagaskar má zbytky zvířat, které scházejí v blízké Africe, však na vzdáleném Ceyloně se naskytají.

Proto asi, že třetihorní kraje ty rovníkové během dob utonuly, nenalezeno dosud stop lidských. Zbývá arciť v té příčině zkoumání skrovných jejich zbytků, a to záhadu, kdy člověk na zemi se objevil, najisto rozřeší.

Rozdělení třetihor obvyklé jest dvojí, buď na tři oddíly (Eocén, Miocén, Pliocén ze spoda na horu), nebo pouze na dva: starší Eocén a mladší Neogén. Dále přihlíží se při třetihorách neboli terciéru, zdali je rázu severního, jak známe jej z Belgie, od Londýna, Paříže, Mohuče, z Čech atd., čili rázu jižního, s nímž setkáváme se v Pyrenejích, jižní Francii, Italii, Alpách, Karpatech, v pánvi Rakouskomoravské č. Vídeňské, v Uhřích a j. v.

U nás na Moravě a na Slezsku setkáváme se se třetihorami pouze jižního rázu, kdežto sladkovodní usazeniny třetihor mladších v sousedních Čechách jeví již ráz severní.

Rozmanitosť třetihor jak v uložení, tak v útvarech jest všude tak veliká a místy tak místního rázu, že nemůžeme se v náčrtku našem o třetihorách Moravsko-Slezských dopodrobna šířiti, aby jednak článek nestal se delším než všechny posavádní črty dohromady a za druhé, aby zůstal čtenářstvu přehledným.

A. *Starší třetihory č. Eocén na Moravě a Slezsku.*

Starší třetihory naše skládají za prvé celou časť Karpatského horstva jižně od řeky Bečvy, za druhé lem západní a severní křídového útvaru (v čís. 10. popsaného) severně od Bečvy a na Slezsku, a za třetí hřbet hor Maršových č. Hříběcích, které vlastně jak geologicky, tak zeměpisně nejsou leda výběžkem karpatského horstva na levém břehu Moravy, od něhož sedlem, nebo chceme-li prorvou Napajedelskou odděleny jsou.

Hranici *prvé* části vyznačovala by klikatá čára jdoucí asi následujícími místy a osadami: Potokem Černou a Bělou (na nejvých. cípu Moravy mezi Uhry a Slezskem Těšínským) na obce Horní a Dolní Bečvu, pravý břeh Rožnovské Bečvy (srov. str. 69. č. 10. tohoto časopisu) až po Byninu u Val. Meziříčí, na Hustopeče, Opatovice, Soběchleby[2]), Hradčany, Přestavlky u Přerova, Holešov, Kurovice, Tlumačov, Napajedla, Uh. Hradiště, Vel. Blatnici a Strážnici.

Vše, co od čáry té k uherské hranici jako skály vystupuje, patří eocénu. U Kurovic přiléhá na záp. svahu „Křemenné Hory" ku vrstvám těm třetihorním, uvedený dříve vápenec kurovický patřící nejnižšímu křídovému útvaru (str. 69. čís. 10.), či dle úsudku p. děkana

---

[1]) Čtvrtý utonulý kontinent rozkládal se mezi Amerikou a Evropou. Evropa sama sáhala dále do Atlantického oceánu než nyní, Brittické ostrovy souvisely s pevninou a Dánsko bylo spojeno se Skandinavií.

[2]) Ve výmolu v lese mezi „Pod Hůrou" a Kladníky u Lipníka našel jsem letos vrstvy, které nikoliv kamenouhelným břidlicím (kulmu), nýbrž třetihorám patří: Bude pak hřbet od Lhoty, přes Pavlovice ku Přerovu třetihorní a nikoliv, jak na str. 64., v čís. 6. toho časopisu tvrzeno, kulmový.

R. Kašpara (str. 133. čís. 11.) ku nejvyšším vrstvám jurským.[3]). Od velkého tohoto okrsku starších třetihor nepříliš oddělena je část *druhá* na západě a severu vrstev křídových moravsko-slezských. Nejzápadněji patří jí pískovce a slepence jakož i poněkud břidličnaté útvary nad Hranicemi a sice mezi Miloticemi. Vysokou. Polomí a Špičkami, dále podobné útvary u Kočičí Lhoty, Hůrky, Bernartic, Hukovic, Manských Sedlnic, Trnávky a v okolí Brušperka i Paskova. U Příbora, Fričovic, mezi Brušperkem a Místkem a v okolí Řepiště a Laskovce obkličují útvary ty ostrůvky křídové uvedené u křídového útvaru. Na Slezsku táhne se dále sev. hranice vrstev eocénových přes Šumberk, Suchov, Louky, Velké a Malé Ochaby k Landeku, Lhotě a Čechovicím, odkudž do Haliče přechází.

Od pomezního pruhu toho táhnou se do útvaru křídového, jako zálivy a průplavy do něho vnikajíce, větší shluky třetihor starších, zejména pruh podél silnice mezi Rychalticemi, Místkem a Jablunkovem, kdež do Uher na západ i východ se rozšiřuje. Západní částí připojuje se ku prvnímu moravskému okrsku eocénovému. Zálivy starších třetihor do křídového útvaru jsou dva, jeden podél řeky Ostravice od Paskova až po osadu Ostravici. druhý podél Visly od Ochab přes Skočov až pod Ustrání rozšiřující se odtud na západ po Tisovnici, Holešov a Blatnici.

Třetí část eocénu Moravského, skládající hlavně Hříběcí hory a jich pokračování jihozápadní vymezují asi následující místa: Trávníky u Kroměříže, Žutavy u Napajedel. Buchlovice, Březovice, Čeložnice. Bohuslavice (u Kyjova), Vel. Lovčice, Sobůlky, Strážovice, Terezín, Vrbice, Pavlovice. Hustopeč, Vel. Němčice, Nosislav u Židlochovic, Měnín, Slavkov, Bučovice, Bránkovice, Litenčice. Zborovice. Zdounky a Těšnovice.

Část tato, více než obě předešlé, proložena i pokryta jest na mnoha místech útvary mladšími a tak oddělují se od ní zdánlivě jako ostrůvky na jihu návrší mezi Zaječicemi, Rakvicemi. Přítluky a Nov. Mlýny, na severu pak návrší Barbořína poblíž Kroměříže.

Ve spodu starších Eocénových vrstev našich, nalézá se tak zvaný Karpatský pískovec, uložený nad staršími vrstvami křídovými, od nichž místy ani nejzkušenější geologové ho rozeznati nemohou, jelikož skorem žádných zkamenělin neobsahuje. Jest to pískovec šedavý, bělavý až žlutavý, místy rozpadavý, skládající netoliko celý náš první eocénový okršlek a většinu třetího, nýbrž i Karpaty uherské a Sedmihradské. Odtud jeho jméno.

Uložení Karpatských pískovců patří ku největším hádankám geologickým, poukazujícím ku obrovským převratům v dobách následujících. Přeházení a zborcení vrstev jest tak spletité, že téměř každý kraj vyžaduje zvláštního dlouholetého studia. Pouze na levém břehu Moravy mezi Napajedly a Uher. Hradištěm (Mařatice) jsou vrstvy ty vodorovně uloženy, jinde až na 80° nakloněny.

[3]) Úsudek p. děkana vyložený na uvedené stránce je na základě uvedených fakt správný. Však jižně od Těšína vyskytují se také podobné vápence, kteréž podle aptychů spíše jurským než křídovým vrstvám patří. Ty přes to vše neoddělují se od Těšínských vrstev Neokomových.

Nad karpatskými pískovci naskytují se jako mladší člen našeho eocénu t. zv. vrstvy numulitové, podle numulitů, penízkovitých zkamenělin se závitkovitými přihrádkami, kteréž u nás sice zřídka nalezneme, v jiných však krajinách jako zkameněliny skálotvorné (hlavně ve vápencích eocénových jichž u nás není) poznati můžeme.

Vrstvy numulitové jsou místy od předešlých pískovců odděleny vrstvou šedých neb tmavých, uhelnatou neb železitou hmotou proniknutých břidlic.

Samy vystupují co hrubé, dosti tuhé a pevné vápenité pískovce, a dávají dobrý kámen stavební a kamenický (ku př. u Buchlova), anebo obyčejněji jako slepencové pískovce a slepence, skládající se z velkých oblázků jurského vápence, zelenavých břidlic prahorních, křemene, ano i úlomků červenavé žuly. Tak objevují se na vrších mezi Bečvou, Novým Jičínem a Příborem (Hůrka, Vlčnov a j. v.), mezi Bystřicí a Přerovem (Chlum u Bilavska, Stará Ves), u Kroměříže (Barbořín) a na Maršových či Hříběcích Horách, jichž nejvyšší, místy ostré hřbety skládají, objevujíce se tu jako hrubé, vápenité pískovce. Tu můžeme je také stopovati dále na jihovýchod ke Klobúkám (Nadanov) a Hustopeči (Holý Vrch.). Také od Strážnice na západním kraji pískovců u Tvarožné Lhoty uvádějí se vrstvy numulitové.

Slepence rozpadávají se místy na štěrk, jehož oblázky bývají často až centy těžké. Jurské vápence mezi nimi mají zajisté původ svůj z vrstev jurských, kterýchž nyní jen nepatrné zbytky nám v uvedených (na str. 163.—164. č. 8. tohoto časopisu) ostrůvcích zůstaly. Někdy je těch oblázků jurských tak mnoho, že slepenec (kolem Štramberka) jako skutečný jurský vápenec vypadá. Kulaté kusy vápencové ukážou nám však ihned, že nejsou tu na původním místě, nýbrž že později sem byly splaveny.

Mnohem zajímavější jsou tu zbytky prahorních vrstev břidlic hlinitých, zejména však žul červenavých jakýchž v dalekém širokém okolí nyní nenalézáme. Velezajímavý jest v té příčině pahorek Chlum u Bilavska při Bystřici. Tam oblázky žulové na jižní straně jeho tvoří zpříma žulovou skálu, kdežto na jihozáp. jen kusy žuly ve slepenci jsou zarostly.

Žula ta a všechny často za bludivé balvany pokládané úlomky prahorní v oboru Karpat pocházejí však z prahorního valu, kterýž za starších třetihor na sev. a záp. straně Uhry obkličoval a jehož zbytků, místy celé sta metrů dlouhé hřbety tvořících, pozvolna při novějším zkoumání Karpat se nalezla celá řada. (Bugaj u Kalwaryje, Ropczyce, Tartarow, Sloboda Rungurska, Krasna v Bukovině a j. v.).

Nejzáp. takovým zbytkem prahorním v Karpatech jest žulový útvar na Chlumu u Bilavska.

Nejvyššími a tudíž nejmladšími vrstvami starších třetihor jsou t. zv. rybí či menilitové lupky. Lupky jsou loupavé, tence zvrstvené břidlice; rybími zovou se pro zbytky ryb z rodu Amphisyle (proto nazývají je též Amphisylovými), a menilitovými pro zvláštní vrstvy křemenité či opálovité hmoty, již nejčastěji u Menilmontantu při Paříži nalézti možno.

Břidlice ty bývají místy tmavé, a obsahují tu onen břidličnatý, šedý neb hnědý, často pěkně, černě proužkovaný opál — menilit. Jinde jsou světlejší, jako papír břidličnaté a obsahují hnědé šupinky ryb, ano i malé kostry ryb.

Vrstvy menilitové větrají obyčejně na dosti neúrodnou, černou, těžkou ornici s bílými křídovitými úlomky, majícími původ v rozpadajícím se opálu, po kterém je vždy poznáme. Místy obsahují ve vyšších polohách sádrovec a místy i sírovodíkové smraďávky jako poblíže Šitbořic.

Na Moravu přicházejí lupky tyto z Dolních Rakous a rozšiřují se tu ve třech okrscích. Západní rozkládá se mezi Nosislaví, Vel. Němčicemi, Křepicemi, Těšovem, Milešovicemi, Heršpicemi, Rychmanovem a Měnínem. Druhý tvoří úzký pruh sotva 500 metrů široký, místy potoky přervaný, táhnoucí se od Bohuslavic u Kyjova na sever, přes Jestřabice, Muchonice, Kožušice Lýsky, Hoštice, Troubky, až po větřák Něčický nad Zdounky. Poslední okrslek jest rozervaný staršími numulitovými vrstvami na mnoho ostrovů, jež rozkládají se v okolí Holešova, Bystřice a Hranic a sice mezi větřákem Pačetluckým a silnicí Holešovsko-Roštínskou jv. od Bořenovic, mezi „Předinou" u Bystřice, křížem jižně od stanice Bystřické, svahy „Ochozí", Tučapy, potokem Rusavou, sev. od Jankovic, Hlinskem, Brusným a Slavkovem, kterýžto ostrov kolem numulitového „Chlumu" a úzkého pruhu numulitového mezi Předinou a Brusným se rozkládá a dále za Rusavou až k potoku Jankovickému sahá. Jiný ostrov jest mezi Vítonicemi, Mrlínkem a Nov. Dvorem u Libosvár, ještě jiný sev. od Oprostovic, jiný mezi Symří, Dol. Něčicemi a Soběchleby a jeden větší mezi Rakovým, Biškovicemi a Hor. Oujezdem. Malé ostrůvky jsou také u Hor. Těšic, při Kelči a v okolí Špiček u Hranic. Na vých. jen ve stopách je nalezneme a to až po Těšín. Velmi pěkný a názorný průřez v nich jest při stanici železniční u Hlinska; tu lupky, snadno se rozpadající, dobře můžeme prohlédnouti. Černé ornice z nich povstalé, najdeme na uvedených místech všude a pěkné menilitové opály také na mnoha místech (Symře, Biškovice a j. v.)

Abychom na konec stati o eocénu ještě čtenářům vylíčili život pozemský! Podle zbytků v našich Moravsko-slezských vrstvách těžko by to šlo! Však jinde tolik pozůstatků zvířecích a rostlinných se shledalo, že plyne z prozkoumání jich toto:

Podnebí bylo v eocénu tropické a subtropické, jako v Indii, Australii a již. Americe. Rostliny byly přechodem z květeny křídové: Stromovité kapradiny, palmy, fíky, duby vždy zelené a jantarové stromy jehličnaté, z čehož všeho do našich dob v Evropě pouze 8 druhů se zachovalo.

Zvířena vykazuje ve vodách hlavně penízkovité ony numulity, jež uvnitř komůrky závitkovitě seřaděné ukazují; mušlí jsou někde plné skály. Také památné jsou rybičky Amphisyle a Meletta. Plazů ještěrovitých bylo málo, za to hadi se poprvé objevují 3—4 m. dlouzí. Ptáci oživují již četně lesy (datlové, bahňáci, ledňáčci), zvláště pak zajímavé jsou tvary s ozubenými čelistmi (Odontopteryx) a obrovští pštrosi (Dinornis) a slípky vodní (Gastornis) až 3 m. vysoké. Ssavců již bylo mnoho a našim podobných: tapírů, vepřů, koček, netopýrů ano i prvních poloopic. Největší zajímavosti jsou však obrovské druhy slonovité ku př. Dinoceras se třemi páry rohů, ohromná Brontotheria, ve vodě pak rovněž obrovští Zeuglodonti z řádu tuleňů.

Z neznámých nám ústrojných zbytků eocénových vyvinul se hlavně v Karpatech Haličských petrolej, který arciť se na Moravě nenaskytá. Za to však i u nás najdeme tu a tam (Hrozenkov) pěkné kusy jantaru v pískovcích, který vlastně nic jiného není, leda pryskyřice č. živice eocénových stromů jehličnatých.

B. *Mladší třetihory č. Neogén na Moravě a Slezsku.*

Již za dob starších třetihor počala se tvářnosť země vůbec a Evropy zvlášť měniti. Bylo to hlavně zvedání se všech hlavních horstev Evropských: Pyrenejí, Alp, Karpat, Apennin i Balkánu, které ku konci eocénu započalo a s malými přestávkami až do čtvrtihorní doby potrvalo. Hlavní a nejnásilnější zvednutí horstev těchto padá do doby třetihorní mladší a jím zejména starší vrstvy Beskyd a Karpat jsou přeházeny a různě zborceny, že studium jich uložení stává se velmi obtížným. Možná dost že ku přeházení tomu přispělo také odnešení podložených vápencových vrstev jurských.

Co zvedání to způsobilo, nelze s naprostou jistotou říci. bylo-li příčinou toho svraskávání se povrchu zemského následkem chladnutí anebo úžasná činnosť sopečná, která podél trhlin zemských, blíž neogénového moře se objevujících, vznikla a působila, aneb snad ještě jiné vnitrozemské příčiny, těžko rozhodnouti. Snad vše působilo zároveň a proto tak vydatně. O činnosti sopečné z doby té učiníme si pojem, řeknu-li, že sopečné homole v Katalonii, ve Francii (Auvergne, Velay, Vivarais), v Řecku, na Islandě, ve Skotsku a Irsku, dále hory čedičové a trachytové v pohořích německých: Rhönu, Habichtsvaldu, v Sedmihoří, Eiflu a j. a konečně celá řada vrchů, hlavně na již. straně Karpat se rozkládajících a dílem ušlechtilými víny, dílem pak bohatstvím zlatých a stříbrných rud a vzácného opálu proslavených (pohoří Ostřihomské, Šťávnicko-Křemnické, Matra, Tokajské vrchy, Vyhorlat, Hargitta a Vlegyasza) poukazuje ku hrozné činnosti za dob miocénových, po níž nezbylo nic, leda tmavé proudy lávové a jak se zdá, naše evropské, dosud bouřící šopky Vesuv, Etna a sopky Islandské.

Do doby miocénové padá také vyvržení mohutného horstva čedičového a znělcového (Středohoří a Doupovských hor) v bratrských Čechách, v nichž nerozléval se arciť oceán miocénový (pro jich všestrannou uzavřenosť), nýbrž veliká sladkovodní jezera.

U nás na Moravě a ve Slezsku jen v okolí Valdeku při Javorníku, v okolí Krnova (již v Prusku), Bruntálu, Opavy a Ostravy, poněkud pak v okolí Nov. Jičína[4]) duněla země soptěním vrchů čedičových a mezi Bojkovicemi, Bystřicí, Nivnicí a Bánovem otřásala se vyléváním snad o něco dříve propuknuvších hornin, hlavně andesitických[5]), vedle pozdějších výlevů čedičových, k nimž připojují se čedičové vršky u Hrozenkova Starého, více méně s uherskými sopkami ve spojení jsoucí.

---

[4]) Od čedičových, velmi sporých hornin v okolí Nov. Jičína, nutno dobře rozeznávati starší, v době křídové vyvřelé horniny, známé čtenářům pod názvem Tešenitů a Pikritů.

[5]) Andesity jmenujeme ony třetihorní horniny vyvřelé, kteréž skládají se podstatně ze živce trojklonného (plagioklasu) a jinorázu (amfibolu), k nimž druží se zrnka magnetitu, augitu a mnohdy i krystalky živce jednoklonného — sanidinu. Je-li augit v množství tak značném jako amfibol, přecházejí andesity předešlé — amfibolové — do andesitů augitových, které také na některých místech v naší krajině se nalézají. Je-li augitu mnohem více než amfibolu a přistupuje-li ku sdružení tomu (plagioklasu s augitem) ještě olivín, přecházejí horniny andesitické (mající jméno své od prvních nalezišť hornin takových na amerických Andech č. Kordilerech) do čedičů, které jsou složeny ze živce trojklonného, augitu a obyčejně olivínu, k nimž magnetit z pravidla v přejemných zrničkách přistupuje.

Moravské moře neogénové zvedáním tím omezené, náleželo jako čásť ku vnitrozemskému většímu moři, pokrývajícímu v dobách těch celou krajinu okolo Vídně mezi výběžky Alp, pohořím litavským, Karpaty a českomoravskou prahorní i prvohorní vysočinou, tak zvanou Pánev Vídeňskou. Od moře toho vycházely tři průlivy, spojující je s mořemi blízkými, a sice na západ průliv přes sv. Hypolit se táhnoucí, spojující moře Vídeňsko-moravské s mořem Bavory pokrývajícím a podél Alp do Švýcar, ba až do Francie jižní zasahujícím. Druhý průliv táhl se na sever a sice z rovin řeky Moravy mezi Jeseníky a Karpaty přes Přerov, Lipník a Ostravu, kdež začínalo moře zakarpatské, zalívající i čásť našeho Slezska až za Opavu, a třetí byl spojidlem moře našeho s mořem Pannonským objímajícím Karpaty na jižních svazích a za Sedmihradskem s mořem zakarpatským spojujícím[6]) Průliv tento poslední táhl se na jihovýchod podél Litavského pohoří.

Na Moravu samu vnikalo moře Vídeňské širou plání mezi Znojmem a Strážnicí.

Západní jeho břeh táhl se asi následujícími místy:

Od Hnanic (Gundlersdorf) jz. od Znojma, přes Znojmo ku Kounicím Horním, Oslavanům a Brnu. Mezi dvěma posledníma vnikal na sever úzký chobot moře tohoto přes Tišňov, Černou Horu, Boskovice, Jevíčko a Mor. Třebovou až po Třebovou Českou, pokrývaje starší útvary: prahorní, devónský, permský a křídový. Od Brna táhne se dále břeh mořský ku Vyškovu, Prostějovu, Náměšti, Mohelnici a Úsovu. Mezi posledníma zasahoval podle všeho zase úzký fjord přes Zábřeh a Šumberk až po Wiesenberk, neboť sírnaté lázně Velkolosínské nemají, tak jako všechny skorem sírnaté a železité ano i uhličité prameny Moravské, v ničem jiném původ svůj jako v kyzu železitém (pyritu), v šedivých jílech neogénových a sice hlavně na pokraji jich zhusta se naskytajícím a se rozkládajícím.[7]) Od Úsova jde hranice dále ku Libinám obojím, Německé Rudě (Deutsch Eisenberg), ku Šternberku, Bystřici pod Sv. Kopečkem a odtud přes Krčmaň ku Přerovu. Údolím Bečvy táhl se zmíněný průliv severní přes Lipník, kdež u Hlinska z něho i vrstvičky hnědého uhlí zbyly, a Hranice, rozšiřoval se odtud ku Kelči, Meziříčí, N. Jičínu, Příboru, Brušperku na východ a západ pak k Odrám, Fulneku, Studénce, Klimkovicím a Svinovu. Mezi Svinovem a Brušperkem ústil průliv tento v moře zakarpatské, které zalívalo také celou severní čásť nynějšího Těšínska a na západ v Opavsku se rozlévalo nad Sudety, tvoříc zajímavý záliv až ku Bruntálu zasahující a u Krnova ze Slezska Rakouského vystupující.

---

[6]) Moře to sahalo dále až po Urál a nynější Moře Černé a jezero Kaspické i Aralské jsou jeho zbytky.

[7]) Srov. J. Klvaňa: Geologický nástin okolí Kroměřížského. Program česk. gymnasia Kroměřížského r. 1883. str. 33. a 34. Obšírnější důkazy podány budou na místech jiných,

Od Přerova byla hranice miocénového moře omezena návrším u Přestavlk a šla ku Holešovu, vnikajíc snad až ku Bystřici podle potoků Moštěnky, Bystřičky a Rusavy. Od Holešova táhlo se moře jako záliv přes Fryšták ku Vyzovicím, odkudž zpět ku Zlínu, obkličujíc tu značné ostrovy pískovců starších třetihor (eocénových), nynější výšiny Mlacovské a Rackovské, dále nad Napajedla, ku Kroměříži, Zdounkám, Bučovicím, Židlochovicím, Hustopečím a Ždánicím, odkudž podél Hříběcích hor zpět ku Buchlovicím a ku Napajedlům. Všeobecně má se za to, že u Napajedel souviselo nynější „Hříběcí pohoří“ s horstvem záp. od Napajedel ku Vyzovicím se táhnoucím. Nemyslím však, že nutno tak souditi. Za prvé nesmíme mysliti, že tam. kde šedivé jíly neogénové nyní nejsou, dříve nebývaly a za druhé nalézáme tyto ku př. jv. od Švábenic, u Medlovic a jinde ve výšce i přes 300 m., kdežto levý břeh Moravy u Napajedel teprv za Pohořelicemi a Komárovem dostihuje výše této. Ostatně vyskytují se v okolí Prusnického dvora j. z. od Napajedel a v okolí Nového dvora sev. od Březolup nad pískovci eocénovými štěrky třetihorní (kongeriové) 8—10 m. mocné a časově mnohem mladší šedivých těch jílů č. šedivic, tak vysoko, že si zcela dobře pod nimi do údolí Moravy můžeme mysliti vrstvy šedivicové. K těm ostatně poukazují i minerální prameny Napajedelské na pravém břehu Moravy a dále v prvnějším z uvedených ostrůvků štěrkových se nalézající žlutý okr (hlinka), který asi z pramenů železitých se srazil. Že v dobách pozdějších, diluvialních, kdy celý kraj do výše se zvedl, u Napajedel velmi nízký hřbet obě části spojoval, jest arciť možno, ale za dob miocénových byl pokryt mořem, což bližší prozkoumání krajiny Napajedelské bohdá potvrdí.

Od Napajedel můžeme stopovati břeh mořský k Uh. Hradišti, svahům Blatnickým a ku Strážnici. Mezi Uh. Hradištěm a Uh. Ostrohem zasahoval zase chobot mořský údolím Olšavy z jedné a přes Hluk a Nivnici z druhé strany k Uh. Brodu ano až ku Bojkovicím. Proti tvrzení geologů některých, kteří krajinu Bojkovsko-Banovskou jinak pilně prohlédli, že až sem šedivice nesahají, uvádím. že z vrstev miocénových od Šumic mám vrstvičky uhlí hnědého ze šedivic, dále, že jsem při kopání studny blíže dvoru Nezdenického vrstvy šedivic č. t. z teglu a teglovitých břidlic slínitých zřejmě viděl, ba že až v Luhačovicích většina studní do teglu zasahuje a že netřeba lázeňské prameny místa toho a Zahořovické i Nezdenické, Sucholózské s ničím jiným ve spojitosť uváděti, leda s mořskými těmito šedivicemi.

Ze všeho vidíme, že moře třetihorní mladší zajímalo celkem nynější nižiny na Moravě a že tudíž tvářnosť celková naší vlasti, až na to moře, byla již hotová. Jen to opět připomenouti sluší, že povrch Moravy byl nižší než nyní a teprv pozdějším opětným jeho vyvýšením se, v době diluvialní, nastaly poměry nynější. Že stopy moře miocénového na mnohých místech hlavně z vyšších míst spláknuty byly, a že hranice uvedené tím jen přibližny jsou, jest jisto. Nasvědčují tomu ojedinělé ostrůvky miocénové u Krnčic a Hostína u Mor. Budějovic, u Borkovan, u Konice, při silnici sev. od Rudic a j. v. se naskytající.

(Dokončení.)

Naše vyšívané ornamenty jsou původní.

Podává Vlasta Havelková.

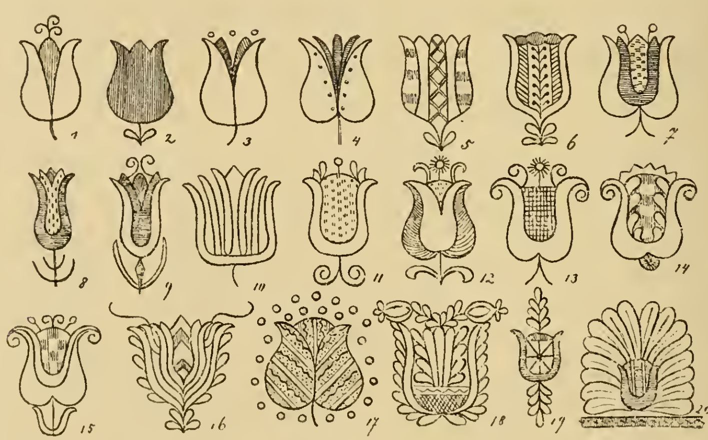
II.

Již několikráte jsem ve svých dřívějších pojednáních o národním vyšívání v Časopise tomto podotkla, že jest ono původu prastarého, ba že až z doby předhistorické pochází. Že vzorky ve vyšívání našem národním — a sice nejvíce v hanáckém — se skládají z těchto hlavních prvků: z jablíčka, z chrpy čili hřebíčku a ze zvonku — chybně tulipánkem zvaného, — taktéž jsem již dříve pověděla.

Někteří nevěřící z chybného tohoto pojmenování ihned jali se vyvozovati, že tak zvaný ornament tulipánkový v našem národním vyšívání se vyskytující, není starý, jelikož prý tulipán, jak v Naučném Slovníku stojí, r. 1559. z malé Azie do Evropy se dostal a teprvé v XVIII. století hlavně úsilím holandských obchodníků za drahé peníze také u nás do mody přišel. Z toho však nenásleduje, že by i náš lid venkovský byl na této zálibě v cizí květině podílu bral, neřkuli, že by její podobu do svých vzorků vyšívacích byl přijal. Tomuto přijímání cizích forem do vyšívání národního příčí se konservativní povaha našeho lidu, jež nepřipouští tak lehko změny sebe menší. Neboť lid náš svým důvtipem dobře pochopuje, že vlivem cizí kultury svého původního rázu ztrácí a s ním i své staroslovanské, po předcích zděděné vzdělanosti pozbývá. I toho si musíme povšimnouti, že v národním vyšívání prvky, z nichžto se vzory skládaly, měly u Slovanů hlubší význam a že jen tak ledabylo do vyšívání přijímány nebyly; tak na příklad hlavní prvek „jablíčko" ve vyšívání slovanském znamenal plodnosť, „hřebíček" pak lásku horoucí. Mnohé jiné ještě květiny a byliny měly u Slovanů smysl symbolický; u Rusů v Haliči ku př. každá dobrá hospodyně jisté druhy květin a bylin, mezi nimi i zvonek suší a uschovává. Když pak někdo v domě zemře, ustýlá se nebožtíkovi z těchto sušených květin do rakve, aby lépe prý odpočíval. Na svátek sv. Jana křtitele (Ivana kupala) a na den blahověštění Panny Marie dávají ženy ruské v Haliči léčivé byliny ve chrámě světiti a uschovávají je pak ke všelikým potřebám. Zvyk ten zachoval se i na Hané; dávajíť hanácké hospodyně v oktávě Božího Těla v chrámě světiti květiny a byliny, jimiž pak různé nemoci léčí. Mezi takovými bylinami tulipánku nebývá; značíť on panskou přihlouplosť, jakož i člověku pyšnému říká se „ťulpas" nebo „tulipán". Tak uvedl náš lid svým přirozeným řízným vtipem tulipánka v posměch a s ním i ty, kteří u nás cizí modě a cizímu mravu přes příliš se koří. Když tulipán obchodnickým úsilím Holanďanů do mody přicházel, upotřebovali jeho podoby arciť také řemeslníci a průmyslníci, vetkávajíce květinu tuto do látek a koberců. Takovým způsobem i v moderním vyšívání začal se tulipánek vyskytovati. Vyšívání toto pěstováno jsouc hlavně v klášteřích německých a od dám vznešených, postrádá úplně samostatnosti ornamentální a hoví pouhému naturalismu nebo napodobování květin nepřirozeně zvětšených, — ba zrovna obrovských. Tím se liší podstatně od vyšívání národního, které vyniká ne jen ladností a krásou vzorků, nýbrž také svou cenou ornamentální.

Také ten který truhlář, blíže města usedlý, jsa cizáckou modou sveden, vymaloval na nářadí jarmarečném skutečný tulipán. A ježto mladí řemeslníci ze zkušené (z tak zvaného vandru) všeliké cizí vzory a cizácké spůsoby do našich městeček a dědin donášeli, zatlačována s tím důkladnosť a samostatnosť domácích pracovníků. Vpašovaný k nám takovým spůsobem šablonovitý a pohodlný ráz z ciziny, nabýval vždy víc a více půdy, až konečně vytlačil a zničil kus národní kultury, kterou naši řemeslníci zdědili po předcích ze zádruh staroslovanských, ve kterých se veškeré umění pěstovalo.

Přistupuju nyní ku vysvětlování podob zvonku na obrázku na této stránce vypodobněných, kteréžto podoby jsem z národního vyšívání vybrala a sestavila k tomu cíli, aby z toho vidno bylo, jak dle mého mínění ornament zvonkový znenáhla se vyvinoval.

Vývoj ornamentu zvonkového v moravském národním vyšívání.

Myslím, že prostý zvoneček luční sloužil našim pramatkám za vzor ku vyšívání, z něhož se pak během staletí ornament bezvadný a krásný vytvořil. Zvoneček č. 1. a č. 2. ukazuje ještě nezměněnou původní formu zvonečku i s tyčinkou ve tři točinky rozvětvenou. Dále počíná se forma zvonku víc a více rozšiřovati (čís. 3., 4.) nebo velmi do dlouha protahovati a súžovati, (č. 8., 9.) jak právě umělkyně toho potřebovala a vzorek vyžadoval. Stopka buď ve dvě souměrné točinky (č. 11.) nebo v očko (č. 14.) se proměňuje. Lístky kalíšku počínají se prodlužovati a ponenáhle objímají celou korunku zvonkovou (č. 10., 16.). Ještě dále pozorovati, že se lístky a vroubky kališnaté ztrácejí a nahražovány bývají různými geometrickými vzorky (č. 5., 6., 7.), nebo že vnitřní plocha zvonku vyplněna bývá prolamovanou prací. Také počínají se krajní cípy korunky zvonkové na obou stranách stáčeti (č. 12., 13.), až pak oba cípy v točinky se proměnivše (č. 14., 15.) již ornamentem se stávají. Kolem zvonků povstává obal lístků (č. 16., 18., 17.) nebo perel, který se vytvořil asi tím, že čnělek, které ještě uvnitř zvonku (č. 6.) pozorujeme, použito bylo v podobě lístků nebo perel jako zevnější okrasy.

Tyčinky také v podobě paliček (č. 17.) aneb lístků okrašlují zvonek, až pak, celý zvonek objímajíce, krásnou palmetu (č. 20.) tvoří, jíž na jiných tvarech souměrná palmeta dolejší (č. 19.) odpovídá.

Tato palmeta směle co do krásy a dokonalosti po bok řecké palmetě postaviti se může a zasluhuje tím více obdivu, když povážíme, že naši moravskou palmetu vytvořily ženy z lidu, kdežto řeckou nejpřednější učenci a umělci řečtí.

Ó blažený, nehynoucí rod měňavých tulipánků!
V zahradě hned z jara vás, jindy na městě vidět.

Čelakovský.

Pravěké nálezy ve Štramberku.

Příspěvek ku poznání moravské vlasti. Podává **K. J. Maška**, professor v Nov. Jičíně.

Část II. Jeskyně „Čertova díra".

(Dokončení.)

Nálezy z kovu jsou nečetny a drobny, avšak významny. Nejdůležitější z nich jsou vyobrazeny na str. 57. č. 10. tohoto Časopisu, ku kterýmž obrazům se odvolávám. Nejprvé jmenuji dvě jehlice zhotovené ze slabého drátu čtverhranného, místy poněkud sklepaného. Jak obr. 7. a 8. ukazují, sestává hlavice jedné jehlice z pěti, druhé pak ze čtyř spirálek čili kotoučů. Jsou totiž u prvé jehlice (obr. 7.) oba poboční drátky vždy opačným směrem proti sobě do dvou kotoučů svinuty, kdežto prostřední drátek pouze v hořejší části jeden kotouč tvoří, na spodním konci však, kterýžto k zabodnutí byl určen, rovným směrem prodloužen jest. Tři tyto drátky ve spirálky svinuté spojeny jsou uprostřed příčním proužkem čtyřikrát ovinutým v souměrný celek. Druhá jehlice (obr. 8.) podobným způsobem jest urobena; schází u ní toliko hořejší kotouč drátku prostředního, kterýž přehnut jest tu ku příčnímu proužku spojovacímu. Možná že scházející kotouč se ulomil, načež jehlice způsobem naznačeným byla upravena; avšak není též možnosť vyloučena, že zachován tu tvar původní, jelikož podobné tvary i jinde, na př. ze zlata v Troji, byly nalezeny. Okysličení povrchu obou jehlic nevniká hluboko, zelený povlak jest nestejný a neleskne se; průměr každého kotouče, jenž sestává ze čtyř závitů, obnáší 14 mm.

Neobyčejný tvar těchto jehlic přiměl mne k tomu, že jsem dal jednu spirálku první jehlice lučebně prozkoumati, při čemž se ukázalo, že látka obsahuje 99·3% mědi a žádného cínu, že tudíž pokládati ji dlužno za nesmíšenou, ryzí měď. Jelikož druhá jehlice úpravou svou i barvou látky docela s první se shoduje, jest nanejvýš pravděpodobno, že i tato druhá jehlice je z ryzí mědi.

K oběma měděným jehlicím druží se trubička dle zevnějšku taktéž měděná (obr. 9.), 85 mm. dlouhá a 8 mm. široká, jež těsně svinuta jest z úzkého proužku plechu a 23 závitů obsahuje; dále pak rourka plechová, 69 mm. dlouhá s krásnou patinou květnatou a konečně tři na způsob hřebů z plechu stočené a pevně stlučené předměty neznámého účelu, jichž povrch tmavý je málo okysličen. Kdežto pravěký původ obou

jehlic i obou trubiček je očividný, zdá se mi býti, pokud se týče posledních tří předmětů, pochybným a proto nemeškám připojiti, že tyto zevnějškem svým namnoze se shodují s pozvyráženými maticemi plástů měděných, o nichž jsem nahoře se zmínil (str. 64. č. 10.).

Kromě předmětů měděných nalezeno též několik kousků bronzových a sice čtyry trojhranné střely s tulejkou, jednotlivý kotouč a podlouhlý, otevřený kroužek. Tři střely, majíce po třech hranách ostře přibroušených, jsou povrchu sivozeleného, lesklého a málo okysličeného, délky 31 (obr. 1. a 2.), 37 (obr. 3.) a 38 mm. (obr. 4.), a váží potažmo 3, 3 a 5·4 grammu. U dvou střel (obr. 1. a 4.) nalezá se na jedné straně otvor, jímž prý při nárazu šipky se vyprýštil jed; k zabodnutí hřebu jest otvor nemístným; — u třetí (obr. 3.) vybíhá na zadním konci tulejky malý bodec nazpět.

Čtvrtá střela (obr. 5.), jejíž přední konec jest otupen, liší se zevnějškem i látkou od střel předešlých. Jest větší ostatních, ostré jinak hrany nejsou zvláště přibroušeny a na jednom hřebíku jest umělý hluboký zářez; kromě toho je povrchu drsného a patina jakož i růžová barva látky v nářezu nasvědčují tomu, že střela tato ulita jest buď z ryzí mědi neb aspoň z bronzu na měď velmi bohatého. Délka její obnášela asi 45 mm. (nyní s otupeným koncem 42 mm.), váha jest 5·7 grammu. Spirálka i podlouhlý kroužek zhotoveny jsou z kulatého drátu tloušťky 2 mm. a mají krásně zelenou patinu; u prvé jest drát sedmkrát svinut. Dle všeho patří oba kousky k sobě, tvoříce bezpochyby části bývalé spony nebo nějakého šperku.

Ze železa zachována vedle několika předmětů pochybného stáří krásná spona (obr. 6.) soustavy La Tène-ské. Jest totiž zhotovena z jediného kusu drátu, jenž nad vypnutou přední částí spony, tak zvaným obloukem, svinut jest v péro čtyrčlenné, načež z tohoto vybíhá v jehlici, jejíž konec do žlábku v patce zapadá. Na oblouku je drát sesílen, na patce v řečený žlábek vyklepán a kromě toho od spodního konce patky nahoru zahnut, tak že patka i větší část oblouku z dvojnásobného pevně přiléhajícího drátu se skládají. Délka této spony je 90 mm.

Přese vši nepatrnosť svou mají kovové tyto nálezy z Čertovy díry vědeckou důležitosť. Zajímavou je předně okolnosť, že nalézáme tu výrobky měděné, bronzové i železné, jimž patrně stáří rozličné přisouditi dlužno. Výroba pravěká z ryzí mědi zjištěna tu u nás poprvé rozborem lučebním, neboť nálezů měděných si posud téměř nikdo nevšímal, tak že vedle četných věcí bronzových na Moravě všeho všudy čtyři předměty měděné v literatuře jen tak mimochodem se uvádějí. Je to svinutý náramek, o němž Dudík podává zprávu, že byl nalezen na ramenní kosti ženské s nástroji kamennými v jistém hrobě u Olomouce; dále pak měděné dráty, jimiž prý popelnice v některých hrobech u Vranovic malá ouška měly spojeny [2]) a konečně dvě ploché sekyry (podobné sekyrám kamenným), jež dr. Wankel choval ve sbírce své, nyní dvornímu muzeu

[1]) Dudík, Über die heidnischen Begräbnisplätze in Mähren. Sitzungsberichte der phil. hist. Cl. der k. Akad. der Wissenschaften, 1854., Bd. XII.

[2]) Dudík, Předkřesťanská pohřebiště na Moravě. Časopis Matice moravské roč. VII., 1875., str. 14.

ve Vídni vtělené, a z nichž jedna prý pocházela z Mutěnic, druhá z okolí olomuckého. Tyto předměty a dotyčné nálezy z Čertovy díry (dvě jehlice, závitková trubička, rourka a po případě i čtvrtá střela trojhranná) poukazují dle soudu mého k tomu, že také u nás na Moravě bývala kdysi doba, ve které člověk pravěký vedle nástrojů a zbraní kamenných i koštěných používal zároveň výrobků z ryzí mědi, aniž znal ještě železa, jež arci z mnohých rud po náležitém rozehřátí prostým tepáním vyrobiti se dá, ani bronzu, umělé to smíšeniny mědi s cínem. Že však dobu tuto položiti nám jest ještě do mladší doby kamenné a sice dle všeho na konec její, dokládá tvar veškerých nálezů měděných, jenž vyniká buď velikou prostotou aneb nápodobením výrobků kamenných. Jelikož na Moravě není vydatnějších ložisk ryzí mědi (nejznámější jsou u Borovce, Javorku a Tišnova, vesměs v západní Moravě), dlužno souditi, že surovina nebo hotové již výrobky měděné přicházely k nám ze zemí sousedních, a tu v prvé řadě zamlouvají se nám Uhry[3]), proslulé nejen bohatými ložisky mědi, nýbrž i velikým počtem pravěkých výrobků z tohoto kovu, jako pravlasť našich památek měděných, jichž při bedlivějším pátrání zajisté více se naskytne. Není mi známo, že by jehlice se štramberskými úplně se shodující byly ještě někde jinde nalezeny, avšak podobně utvořené jednoduché i dvojité kotouče z drátu měděného (též z bronzového) naskytují se dosti často. Nejvíce co do formy se ještě s nimi shoduje spona (b r o n z o v á ?) v Turci v Uhrách nalezená, jež kromě většího kotouče na spodním konci jehlice skládá se ze čtyř dvojitých kotoučů, na každé straně prostředního drátu týmže způsobem jako u obou našich jehlic urobených a příčními proužky připevněných. Uložena jest nyní v peštském muzeu.

Zlaté okrasy se čtyřmi kotouči, shodující se s druhou jehlicí naší, nalezl S c h l i e m a n n ve hloubce 26 stop v třetím městě v Troji jakož i v třetím královském hrobě v Mykénách.

Stávající shoda nálezů moravských s nálezy v zemích východních učiněnými vztahuje se též na předměty bronzové. Trojhranné hroty šipek jsou totiž v zemích na západ od Moravy položených velmi vzácny, naskytují se však ve východních krajinách poměrně často, ba v kurgánech [4]) ruských dokonce u velikém množství. Též v Uhrách na několika místech byly takovéto hroty nalezeny. Na Moravě jsou asi vedle čtyr střel z Čertovy díry toliko ještě dvě z B ý č í s k á l y známy[5]).

Ač pro malý počet nálezův štramberských jakýkoli všeobecný úsudek zdá se býti povážlivým, mám přece vzhledem k udaným okolnostem za to, že pravěcí předkové naši na Moravě, náležíce národu, jehož vzdělanosť každým způsobem byla samorostlou, ke konci mladší doby kamenné a na začátku doby kovů (železa i bronzu) hlavně se zeměmi východními stáli v obchodním spojení, a že teprv později, když železné výrobky již

[3]) Dr. M u c h e m objeveny sice nedávno na Mitterbergu v Solnohradech velmi důležité doklady a zbytky pravidelného dolování na měď z dob pravěkých a není tudíž možnosť vyloučena, že výrobky měděné taktéž z krajin alpských na Moravu se dostaly. Hořejší úsudek o východním původu moravských mědí zdá se mi však býti přirozenějším a odpovídá též lépe skutečným poměrům.

[4]) Kurgán — mohyla, hrobní pahorek.

[5]) Wankel, Skizzen aus Kiev. Mitth. d. Anthrop. Gesellschaft in Wien. 1875. 5. Bd., S. 12.

převahy nabyly, zmohutněl vliv kulturních středisk jižních a západních. Do oboru této kultury náleží totiž spona železná à la Tène, jež mnohem mladší jest všech ostatních nálezů kovových z Čertovy díry.

Přehlédneme-li nyní veškery nálezy popotopní z Čertové díry, seznáme, že jim nelze nepřiznati vědecké důležitosti, ač jsou ponejvíce na pohled nepatrny, nevynikajíce ani neobyčejnou bohatostí ani vzácností; objasňují však nejednu až posud záhadnou otázku a doplňují takto kusé naše vědění o živobytí člověka pravěkého na Moravě po stránce mnohé. Přesné a podrobné roztřídění všech objevených předmětů, pokud se jejich stáří týče, je věcí nemožnou; lze je toliko hromadně ve dvě skupiny rozděliti. Stařiny z Čertové díry náležejí větším počtem do mladší doby kamenné, přidružujíce se těsně k nejmladším nálezům diluvialním; pouze malou část vřaditi lze do doby kovové.

Skupině prvé přisouditi dlužno předně větší část kostí zvířecích a skoro všecky nástroje a zbraně z kosti a parohu, — téměř s jistotou zejmena provrtané zuby psí a obě píšťalky z kostí husích; asi polovici výrobků kamenných, jež shodují se na mnoze co do tvaru s výrobky diluvialními, — zejmena uvedené střely, ač-li tyto nepocházejí z předcházející doby diluvialní —; dále pak hrubší nádobí hrnčířské bez grafitového povlaku a s ozdobami prostými, buď prstem neb kolíčkem vytvořenými, na př. nádoby (obr. 1. a 2.) a střepina (obr. 3. na str. 167); dodatkem bezpochyby též předměty měděné.

Ke druhé skupině patří kromě předmětů bronzových a železných nepochybně lidské kosti, grafitované a jemněji pracované nádoby hliněné, na př. koflík (obr. 4.), mísa (obr. 5.) a střepina z nádoby vásovité (obr. 6. na str. 167.), avšak i některé nožíky a škrabadla kamenná a část kostí zvířecích.

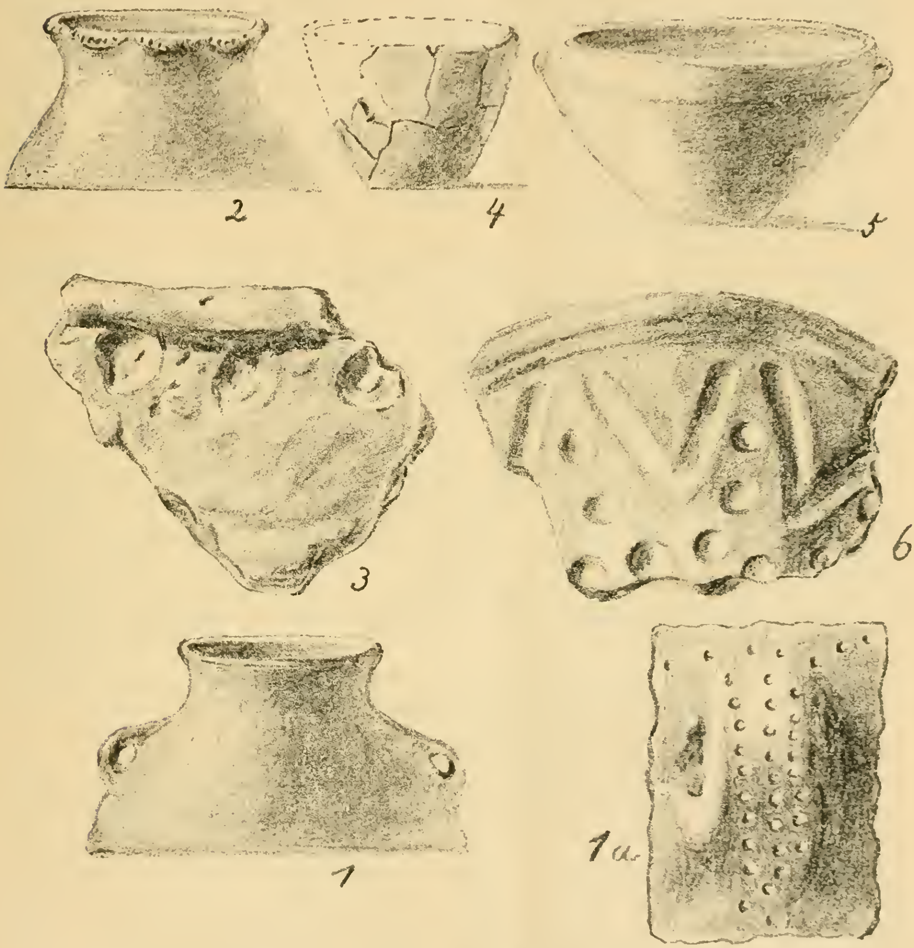
Z těchto okolností vysvítá, že člověk pravěký, maje na temeni Kotouče přirozené hradisko, nejčastěji v době neolithické v Čertově díře prodléval, později však toliko výminkou do sluje té zavítal.

Nálezy diluvialní.

Jako v Šipce nebyl nános diluvialní ani v Čertově díře stejného složení, nýbrž sestával z různých vrstev, jež opět v různých dobách a za rozdílných okolností povstavše, barvou i obsahem svým podstatně navzájem se lišily, v nestejné hloubce ve sluji se rozprostírajíce a často znenáhla jedna ve druhou přecházejíce. Celková mohutnosť jejich obnášela, jak nahoře jsem byl už naznačil, 1·2—2·3 metru. Na některých místech bylo lze čtyři až pět vrstev rozeznati; nejlépe různily se v přední části jeskyně hned u vchodu, kde nános zároveň největší mohutnosti nabyl.

Pod povrchní černicí a kamením se stropu spadaným nalezal se tu jako druhá vrstva žlutohnědý hliník, jemuž říkám prostě žlutnice, s jednotlivými hranatými vápenci; mohutnosť jeho obnášela 30—50 cm. Třetí vrstvu tvořila země barvy sivé nebo červenavé, mohutnosti 30—40 cm. s hojným taktéž hranatým kamením. Hloub uložena na 20—50 cm. vrstva čtvrtá barvy obyčejně tmavé s omletým i neporušeným obsahem v části hořejší, s obsahem bezvýlučně omletým v části spodnější (místy zřejmě jako 5. vrstva), pod kteroužto vrstvou hlinitou se rozprostíral v mohutnosti 30—40 cm. na dně skalním písek žlutozelený a červenavý.

Tento pořad vrstev nebyl však v celém prostranství sluje stejný, nýbrž měnil se tím spůsobem, že na některém místě mnohá vrstva buď úplně zmizela aneb toliko ve složení částečně změněném znatelná byla. V zadní části jeskyně na př. žlutnice nebylo, avšak nálezy bezprostředně pod spoustou kamení se naskytující, shodovaly se s oněmi z druhé vrstvy u vchodu. Vůbec byla tam jediná, více než 1 m. mohutná vrstva hra-

Nádoby nalezené v jeskyni „Čertově díře“ u Štramberka.

natého kamení, v jehož mezerách jen nepatrná část původně uložené hlíny se zachovala.

Veškeren nános, toliko poslední vrstvu písečnatou vyjímaje, obsahoval buď porůznu se naskytující nebo ve hromadách při sobě uložené zbytky zvířecí a vedle těchto téměř všudy sporé doklady přítomnosti člověka čtvrtohorního čili, jak obyčejně říkáme, předpotopního. Jelikož

zbytky zvěřeny diluvialní v úžasném množství se naskytovaly a rázem svým k určení přibližného stáří ostatních nálezů velmi napomáhají, promluvím napřed o těchto zbytcích zvěřeny a pak teprve pojednám o stopách pradávných našich předchůdců na Moravě.

Nejmladší vrstva diluvialní, totiž řečená žlutnice, jež u vchodu do sluje a před ním přecházela v sivý štěrk vápenatý, obsahovala toliko jednotlivé kosti lišky polární i obecné, medvěda obecného a medvěda jinému příbuznému tvaru náležejícího, soba, koně a nosorožce. Na levé straně u stěny naskytlo se několik ložisk drobných kůstek, jež náležely netopýrům, rejsku obecnému, krtkovi, hranostaji, lasičce, lumíku obojkovitému, hraboši vodnímu a čtyřem menším tvarům, křečkovi, zajíci běláku, krkavci, sněhuli bílé, huse a kachně divoké, rosničce a ropuše. Veškeré kosti z druhé vrstvy jsou barvy světlé, jen málo nažloutlé, čímž liší se již na pohled od zbytků zvířecích z vrstev spodnějších, jež vynikají barvou tmavohnědou.

V zadní části jeskyně ležely kosti barvy světlohnědé, jsouce často ohryzeny, ohlodány i vodou omlety, nehluboko pod povrchním kamením; a sice byla tu kromě nosorožce zastoupena veškerá udaná zvířata rozličnými částicemi kostry a dále ještě: rys, divoká kočka, vlk, pes (Canis Mikii), kuna, los (?), skot, tur pižmový (?), kamzík, orel, sova sněžní a sněhule horská. Zajímavo jest zvláště, že se tu naskytlo mnoho kostí téhož zvířete (medvěda obecného), jež patrné jeví známky působení lidského, jež však zároveň jsou na koncích význačně ohryzeny a to způsobem, jakým pes domácí hryze odpadky koštěné. Jelikož ale netoliko zbytky medvědí nýbrž i černé kosti sobí týmže způsobem jsou ohryzeny, a kromě toho se tu naskytly vzácné úlomky čelistí diluvialního psa, jest velmi pravděpodobno, že družné toto zvíře již v době diluvialní bylo člověkem ochočeno, sloužíc jemu za věrného průvodce i do nepřístupných slují štramberských. Okolnosť tato jakož i velké množství parohů sobích, jež mladá zvířata za živa byla odházela, nasvědčují zároveň tomu, že ani sob za tehdejších dob bezpochyby nežil již ve stavu úplně divokém, byv člověkem aspoň částečně již ochočen, čehož příkladů v severních krajinách i z dob novějších není nedostatek.

Třetí vrstva dosáhla největší mohutnosti ve vzdálenosti asi 6 metrů od vchodu, a vymizela ke předu naprosto, kdežto na zad jsem ji až za vížku sledoval. Mezi hranatými vápenci leželo kromě kostí větších zvířat v divé směsici zejména na statisíce malounkých kůstek a zoubků význačné mikrofauny glacialní a stepní, jakáž tehdy ze žádného jiného náleziště v mocnářství nebyla známa a jež úžasným množstvím svým až doposud přední místo mezi veškerými nálezy rakouskými zaujímá. Jsou to hlavně zbytky malých hlodavců a dravců, neméně však i ptáků, jež namnoze v nepatrném pouze obalu hlinitém veškeré prostory mezi kamením vyplňovaly a jež nejinak než většími dravci, zejména dravými ptáky, na př. sovou sněžní, do Čertovy díry byly zaneseny. Jak známo, pohlcují tyto sovy celá zvířata, načež ztrávivše masité částky, vyvrhují pevné kostky, jichž rozklad šťáva žaludeční není s to provésti, ač na povrchu znatelné skvrny jakožto doklad alkalické své působnosti zanechává.

Čtvrtou vrstvu pod předešlou třetí nebylo lze všude dobře rozeznati, a jelikož tato, jak jsem byl nahoře podotkl, v zadní části i u vchodu do jeskyně scházela, byla ona vrstva čtvrtá v pořadí s hora dolů vlastně vrstvou třetí a nelze tudíž zvěřenu obou těchto nánosů přesně rozdružiti i podávám ji tuto z obou řečených vrstev najednou. Zvířata, jichžto zbytky ve vrstvě třetí a čtvrté ve velikém množství byly nalezeny, jsou následující: rejsek, liška obecná, medvěd jeskynní, lumík obojkovitý a lumík severní, hraboši (Arvicola gregalis, agrestis, arvalis a campestris), zajíc bělák, sob, sněhule horská, rosnička a ropucha. V menším počtu pak se naskytují: krtek, levhart (?), hyena jeskynní, vlk, pes, liška lední, medvěd sivý, kuna, tchoř, hranostaj, lasička, svišť, sysel, hraboši (Arvicola amphibius, nivalis, ratticeps, Savii, Maškii, Nehringi a glareolus), křeček, pišťucha, tur, zubr, tur pižmový (?), los (?), kozorožec, kamzík, koza (?) a ovce (?), kůň, nosorožec, mamut, orel, sova sněžní, výr, krkavec, tetřev hlušec, tetřívek, drop, kachny, husy a jiní ptáci a jeden druh rybí.

V páté vrstvě s obsahem výhradně omletým nalezl jsem toliko četné zbytky medvěda jeskynního, kdežto v hlubších ještě vrstvách písečnatých zbytků zvířecích nebylo.

Podávaje níže přehledný seznam veškerých zbytků zvířecích, jež v Čertově díře se vykopaly, podotýkám v příčině jich určování, že o nálezech z této sluje platí totéž, co jsem byl na dotýčném místě uvedl, pojednávaje o Šipce. (Viz tento Čas. čís. 4., str. 154).

Rozumí se samo sebou, že jsem z nesčíslného množství malounkých kůstek toliko část lépe zachovalou vybral a pokud možno bylo, jednotlivým druhům a tvarům zvířecím přisoudil, avšak již tu obnášel počet zbytků tisíce a tisíce, vedle nichž značný o sobě zajisté počet asi 3000 zachovalejších kusů, jež větším zvířatům náležejí, téměř se ztrácí.

Mezi těmito 3000 určenými částicemi koster zastoupen jest pak: medvěd jeskynní 40%, zajíc 20%, sob 19%, liška 13%, kamzík a medvěd obecný po $1\frac{1}{2}$%, medvěd sivý, pes a koza s ovcí po 1%, vlk, skot a kůň asi po $\frac{1}{2}$%, kdežto nepatrný zbytek všecka ostatní větší zvířata v sobě zahrnuje.

Zvěřena diluvialní objevená v Čertově díře obsahuje následující druhy a tvary zvířat, jimž dotyčné části kostry náležejí:

1. tři tvary netopýrů, 4 sanice a několik kůstek okončin:
2. rýsek obecný, 129 sanic a četné kůstky;
3. krtek, několik dobře zachovalých sanic a kůstek;
4. rys, úlomek kosti ramenní a článek prstce;
5. divoká kočka, patní kůstka;
6. levhart, 2 články prstců;
7. hyena jeskynní, hořejší čelisť mláděte se zuby;
8. vlk, několik částí okončin;
9. pes diluvialní, zvaný Canis Mikii Wold., teprv tu objevený, úlomky hořejší a dolejší čelisti;
10. pes diluvialní, zvaný Cyon europaeus Bourg., krásně zachovalá sanice, několik zubů a kostí, velmi vzácný nález;
11. a 12. liška obecná a liška lední, od obou četné čelisti, zuby a kosti, celkem více než 300 kusů;
13. medvěd jeskynní, četné části lbí, čelisti, různé zuby a téměř veškeré části kostry, celkem více než 1200 kusů alespoň 53 jedinců:
14. medvěd sivý, Ursus priscus Goldf., podobný amerikánskému druhu Grizzlybear, 2 sanice, několik částí okončin, celkem 38 kusů, jež podstatně se liší od dotyčných zbytků medvěda jeskynního;

15. medvěd obecný, dvě rozbité lebky, několik sanic, zubů a četné kosti alespoň 6 jedinců. Jest pravdě podobno, že některé zbytky pocházejí z doby přechodní a nejsou tudíž přesně diluvialní:
16. kuna skalní, 3 sanice a několik kůstek;
17. tchoř, 2 sanice a několik kůstek;
18. a 19. hranostaj a lasička, 17 potažmo 19 sanic a četné kůstky;
20. svišť, spodní půlka kosti ramenní;
21. sysel, dvě sanice a 3 různé zoubky;
22. a 23. lumík severní (Myodes lemnus) a lumík obojkovitý (Myodes torquatus), 530 potažmo 475 sanic, části lbi a četné okončiny, celkem alespoň 278 potažmo 243 jedinců;
24. hraboš vodní, 1 lebka, 51 sanic, části okončin, alespoň 28 jedinců;
25. kromě uvedených právě tří druhů ještě několik jiných druhů a přechodních tvarů hrabošů a sice naskytlo se více než 9000 saniček, četné částice lbí a mnoho tisíc zoubků a kůstek; ze samiček určil dr. Woldřich asi 4000 a přisoudil je šesti řadám tvarů s 45 různými tvary, jež četně vzájemně splývají. (Viz Woldřich, diluvialní hraboši z jeskyň moravských. Zprávy král. české společnosti nauk v Praze. 1885.);
26. křeček, 1 úplná lebka, několik hořejších a 32 spodních čelistí, kromě četných kůstek, alespoň 22 jedinců;
27. pišťucha, několik hořejších a 47 spodních čelistí kromě četných, alespoň 22 jedinců;
28. zajíc bělák, 36 úlomků čelistí, různé zuby a velmi četné kosti;
29. a 30. tur a zubr, několik málo kostí;
31. tur pižmový (?), bezpochyby několik kostí okončin;
32. kozorožec (?), bezpochyby jeden zub a několik kostí okončin;
33. a 34. koza a ovce, několik sanic a různé kosti;
35. kamzík, 4 koštěná jádra růžků, několik čelistí a četné kosti;
36. sob, 341 téměř vesměs zpracovaných úlomků parohů, četné zbytky roztříštěných lebek, sanice a zuby a téměř všecky druhy kostí. celkem 586 kusů:
37. los (?), několik úlomků kostí;
38. kůň, 2 jednotlivé zuby a několik málo kostí;
39. nosorožec, 2 lopatky, 2 články prstce a několik úlomků větších kostí;
40. mamut, kosť ramenní mladého zvířete;
41. orel, 6 kostí z noh a křídel;
42.—47. sova sněžní, výr, krkavec, kvíčala, tetřev hlušec a tetřívek, částice noh a křídel;
48. a 49. sněhule bílá a sněh. horská, 207 potažmo 234 celých kůstek zvaných tarsometatarsus kromě přečetných úlomků, velmi četné ostatní části kostky, celkem více než 1500 kusů;
50. drop, kosť tarsometatarsus 120 mm. dlouhá;
51. a 52. kachna a husa divoká, obou několik kostí okončin;
53. četné posud neurčené zbytky asi 20 druhů ptačích;
54. a 55. rosnička a ropucha, asi 300 rozličných částic kostry:
56. ryba prostřední velikosti, 3 obratle.

Jak přirozeno, není celá zvěřena „Čertovy díry“ rázu jednotného, nýbrž obsahuje vlastně, byvši průběhem dlouhé, dlouhé doby poznenáhla uložena, celou řadu zvěřen, jež, odpovídajíce jednotlivým phasím diluvialního období, těmi oněmi karakteristickými zvířaty se označují. Není tu místa k podrobnému rozboru veškerých dotyčných nálezův a protož podotýkám stručně, že zvěřena 4. vrstvy, pokud ji možno bylo sledovati, skoro vesměs má ráz zvěřeny glacialní č. ledové, k níž se přidružuje v 3. vrstvě, jež hlavně ohromným množstvím hlodavců je vyznačena, četná zvěřena stepní. Mnohé zástupce smíšené zvěřeny ledové a stepní vedle jiných zvířat lesních však lze i v nejmladší vrstvě diluvialní, v uvedené totiž žlutnici poznati.

Vzhledem k těmto právě vytknutým okolnostem mám za to, že položiti dlužno vznik vrstvy 4. čili spodní vrstvy kulturní až do doby ledové, kdy v nepříliš né vzdálenosti od Štramberka ledovce a věčný sníh

ještě temena vyšších hor pokrývaly, kdežto vrstva 3. sahajíc původem svým z části alespoň taktéž do této doby, většinou povstala v následující době meziledové, ve které ledovce dále na sever již byly ustoupily.

Průběhem téže doby meziledové uložila se vrstva 2., jejíž vznik sahá zajisté až do doby tak zvané „malé ledové,“ kterážto zakončila období čtvrtohorní.

Nejspodnější vrstvu medvědí (5.) pokládati sluší za nejstarší, neboť vznikem svým sahá buď na začátek doby ledové anebo do předcházející ještě doby předledové.

Doklady přítomnosti lidské nalézaly se v „Čertově díře,“ vyjma nejspodnější dvě vrstvy, totiž písečnatou a medvědí, v celém ostatním nánose jeskynním, ač nikoli v takovém množství jako v prostranné poměrně Šipce. Za pravou vrstvu kulturní, jejíž obsah hlavně přičiněním lidským do sluje se dostal, lze vlastně jen 4., potažmo 3. vrstvu pokládati; kromě toho vyskytly se výrobky lidské ve větším počtu také ještě v hořejší vrstvě pod kamením v zadní části sluje, kdežto v ostatních vrstvách jisté stopy člověka diluvialního jen po různu byly objeveny. K takovým počítám opět předně zbytky zvířecí s patrnými známkami lidské působnosti, dále pak uhlíčky dřevěné i kostěné, opálené kosti, popel a vůbec zbytky někdejších žárovišť neb ohnisk, a konečně umělé výrobky lidské. Nějaká část kostry lidské v diluvialním nánose nenašla se tu nikde.

Zvířecí kosti na příč nebo na dél rozpoltěné, jež toliko přičiněním lidským mohly nabýti svého tvaru, naskytují se tu rovněž jako v Šipce u velikém množství a jeví přečasto zřejmé stopy násilného roztříštění nástrojem buď tupým nebo přihroceným; taktéž spatřiti lze na mnohých kostech zářezy a škraby, nožíky kamennými způsobené. Tyto kosti se známkami lidské působnosti náležejí valnou většinou sobu a sice ponejvíce z vrstvy 2., dále pak mědvědu jeskynnímu i obecnému všelikému skotu, kamzíku, losu (?), koni, nosorožci (?), mamutu a snad i orlovi. Sotva jest však nahodilou okolností, že se tu z větších zvířat obyčejně pouze části okončin naskytují.

Stopy ohně, nejinak než toliko člověkem vyvozeného, našel jsem na mnoha místech, a uschoval jsem celou řadu ukázek, jež pozůstávají v opálených nebo spálených kostech a kamenech, hrudkách nebo prášku uhlí dřevěného. Kromě toho zachovaly se v 2. vrstvě na dvou místech patrné zbytky rozsáhlých žarovišť a sice, jak nahoře už řečeno, hned u vchodu, kde v popelišti ležela roztříštěná leb medvěda obecného s jaspisovým nožíkem, a pak v zadní části „Čertovy díry.“ kdež kromě kostí medvědích zejména četné zbytky sobí se naskytovaly. Druhé toto žároviště sahá bezpochyby původem svým na konec doby diluvialní, shodujíc se se žárovištěm na povrchu v krápníkové chodbě „Šipky,“ kdežto první popeliště asi do přechodní již doby diluvialní v neolithickou položiti dlužno.

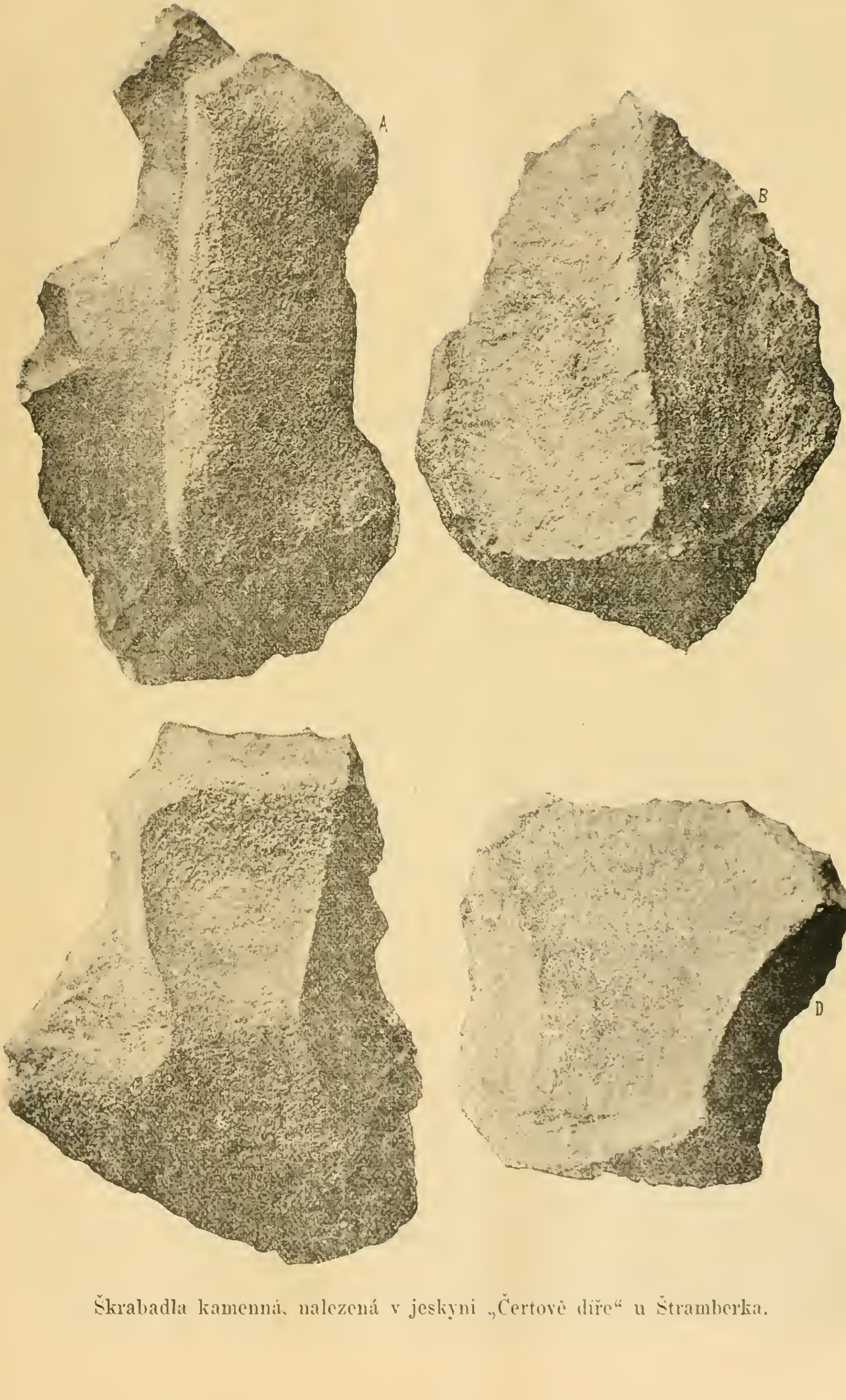
Rovněž v zadní části sluje a sice na místě 18 metrů od vchodu vzdáleném, rozprostíralo se ve hloubce 1·4 m, téměř úplně zachovalé ohniště, náležící do spodní vrstvy kulturní. Sestávalo z obložených kolkolem velkých kamenů, jež byly na hořejších částech nápadně uhlazeny, kdežto ostatní na blízku ležící kamení své hrany podrželo. Uprostřed umělého ohražení zachovala se zvýší 2—5 cm. neporušená vrstva jemného prášku uhelného a pod tímto v popeli kosti medvěda jeskynního. V téže vrstvě kolem ohniště ležely dále zbytky sobí, psí (druhu Cyon europaeus

Bourpuignat) lišky lední, nosorožce, krkavce a sněhule. Stářím svým náleží ohniště toto na konec doby ledové nebo na začátek doby meziledové.

Výrobků nepochybně umělých nalezeno v Čertově díře málo. Nelze mi připojiti se zejména k úsudku dra. Woldřicha, jenž s určitostí prohlásil velké množství třísek koštěných z této jeskyně za umělé nástroje a zbraně člověka diluvialního a často ve svých spisech na tyto domnělé výrobky se odvolává. Zdá se mi býti mnohem pravděpodobnějším, že jsou to nahodilé odpadky s rozličnými stopami roztříštění, ohryzení a omletí, jimž podobných na tisíce jsem i v Šipce nalezl: o nichž jsem však rovněž přese vše srovnání nenabyl přesvědčení, že by byly za nástroje sloužily. Kromě několika málo skutečných výrobků koštěných, z nichž jmenuji tu bedlivě oškrabané, nikoliv hlazené šidlo z 2. vrstvy, uvádím z téže vrstvy veliké množství patrně zpracovaných a rozličně přizpůsobených parohů sobích, jež bez výminky pocházejí od mladých zvířat, byvše povětšině od těchto za živa odhozeny. Úlomky tyto, o jichž rozličném upotřebení člověkem diluvialním nelze pochybovati, jsou na mnoze na konci vyhloubeny nebo přihroceny, nejeví však kromě několika zářezů žádných okras nebo rytin na povrchu svém. — Výrobků kamenných celkem jsem tu nalezl pouze 72 kusů, v to počítaje již veškerá jádra i odštěpky; skutečných nástrojů s podrobnější úpravou napočítal jsem však toliko 25. Dle uložení svého v rozličných vrstvách nánosu jsou kamenné tyto výrobky rozličným spůsobem zpracovány a jeví se tu jako v Šipce patrný pokrok od vrstev spodních k hořejším. V nejspodnější vrstvě kulturní (4.) naskytovaly se hrubě, jen málo zpracované sekyry a klíny křemencové, jež látkou i tvarem shodují se úplně s oněmi ze spodní vrstvy kulturní v Šipce; k těm se řadí z 3. vrstvy plochá škrabadla a nožíky z křemene a rohovce s dalším zpracováním; ve žlutnici objeven velmi krásně urobený nástroj tvaru přihroceného z hnědého jaspisu a několik nožíků pazourkových a jaspisových. Na základě všech těchto nálezů z doby diluvialní lze určitě tvrditi, že přítomnosť člověka čtvrtohorního taktéž v Čertově díře nade vši pochybnosť jest dokázána. Památky lidské stářím svým sahají rozhodně na začátek doby meziledové, bezpochyby však až do doby ledové; největší počet památek zůstavil tu člověk ke konci doby diluvialní.

Mezi nálezy z Čertovy díry a ze Šipky není podstatného rozdílu; doplňujíce se mnohdy navzájem co do jakosti výrobků lidských a zbytků zvířecích, jakož i co do množství obou, shodují se přece celkem v každé příčině, z čehož vysvítá, že nejen stejnou dobou asi dotýčné vrstvy v obou slujích se utvořily, nýbrž i že obě ty sluje za stejných okolností touže dobou byly člověkem navštěvovány. Arci má každá sluje své zvláštnosti, podmíněné polohou více nebo méně příhodnou jakož i rozměry obou jeskyň. Tím vysvětluji si na př. okolnosť, proč doklady přítomnosti lidské v Čertově díře v menším počtu se naskytují nežli v Šipce.

Podav stručný nástin výsledků svého badání v obou jeskyních kotoučských, zmíním se ještě krátce o důležitosti výzkumů těchto. Všeobecně se uznává, že nálezy štramberské jsou velmi vzácným příspěvkem k poznání vývoje člověčenstva, obsahujíce důležité a přečetné stařiny téměř z celého pravěku, od prvního objevení se člověka ve střední Evropě až do doby historické. Zajímavé o sobě nálezy z povrchních vrstev alluvialních vynikají sice lecjakou zvláštností a mnohým cenným předmětem,

Škrabadla kamenná, nalezená v jeskyni „Čertově díře“ u Štramberka.

ustupují však nicméně do pozadí před velkolepými výzkumy diluvialními, jež Štramberku čestné místo nejen mezi nalezišti moravskými, nýbrž středoevropskými vůbec navždy zabezpečily. Nálezy diluvialní obsahují množství drahocenných předmětů, jakých na př. z četných a taktéž bohatých nalezišť ostatních na Moravě naprosto neznáme, aneb jež k velkým vzácnostem tu přináležejí. Uvádím toliko velevzácnou čelisť člověčí, pravé to unikum, jež nemá na světě sobě rovné, vzácné zbytky psí, přečetné zbytky lumíků a jiných zástupců drobné zvěřeny, jakož i neobyčejné na Moravě tvary výrobků lidských. Nálezy štramberské davše již nyní podnět ke mnohé rozpravě vědecké, zůstanou zajisté po dlouhá léta ještě bohatým zdrojem ke srovnávacím studiím v rozličných vědách přírodních. Bohatou odměnou bude mi pak vědomí, že jsem platně, byť i jen malou hřivnou přispěl k poznání vlasti naší moravské.

Černí mniši.

Podává dr. **Wankel.**

V rozpravách berlínské společnosti anthropologické z roku 1884. čteme mezi zprávami o schůzích společnosti té na straně 254. toto: „Pan K. Biefel posýlá s následující zprávou, danou v Kroměříži 10. května, nákres hliněné, duté cihly, ozdobené obrazem vypouklým (relief), nalezené v Kroměříži.“ Zpráva ona z ní takto: „V květnu t. r., když se měl stavěti nový dům č. 65. na Kopečku vedle mlýnské brány, nalezena byla při bourání a kopání základů ve hloubce dvou metrů v násypu hlíny časem se utvořivším nádoba hliněná, podlouhle čtyrhranná, dutá, 19 cm. dlouhá, 9·5 cm. tlustá. — Na přední ploše s románskou obrubou spatřiti lze něco málo vypouklou (en petit relief) postavu vzpřímenou, zahalenou v háv a řásnou sukni s hlavou velikou, nepokrytou, patnácti polokouli podobnými knoflíky ověnčenou, z níž vyzírají velké, okrouhlé oči a široká ústa. Ruka pravá, mající dlouhé, vyzáblé prsty, drží na prsou plochý, čtyrhranný předmět, kdežto ruka levá třímá hůl, na níž praporeček upevněn býti se zdá. Zadní strana jest klenuta, okrouhlou dírkou opatřena, jejížto okraj třením uhlazen jest. Na ploše přední jeví se patrně stopy, že kdysi postříbřena byla. —

Maje na paměti staré biskupství olomucké, domníval bych se, že nález tento z 9. století po Kr. pochází a dovoluji si skromný názor svůj takto dovoditi.

Roku 863. po Kr. přišli z Řecka na Moravu oba apoštolové slovanští, Cyrill i Methoděj. Cyrill odebral se do Říma, Methoděj však jako první biskup moravský žil na Velehradě, kdež také r. 885. zemřel a pohřben jest. *Κυρίλλος*, zdrobnělé *κύριος*, značí slovansky pán, zdrobněle „panáček“, a takto zovou se podnes na Moravě všichni kněží.

Cyrill jest až dosud u vděčné paměti na Moravě; a proto vtírá se nám otázka, není-li též nádoba uvedená s ním v nějakém spojení? Roku 1105. koupil biskup Jan II. ves Crembsir se šankem medovým na Kopečku, od olomuckého knížete Ottona — —“ Potud p. Biefel. — P. Krause a p. Friedel prohlásili v sezení o duté cihle svrchu zmíněné, že jest to kachle z kamen, pocházející ze 14.—15. století.“ — Potud zpráva o sezení.

Tato dutá cihla, kterou p. Biefel zcela věrně byl popsal, (viz obr. č. 1. na str. této.) stala se majetkem dv. rady bar. Bojakovského, jenž ji vlasteneckému muzeji olomuckému odevzdal; jest to skutečně kachle z kamen, jako je podnes u Jihoslovanů na rozích kamen viděti lze. Shotovena jest ze šedé hlíny, hodně promísené kmitavými zrnky slídovými, uvnitř jest dutá, vzadu značně klenuta, otvorem opatřena; nahoře i dole jest rovně přiříznuta a uzavřena, ozdobena pak na přední straně postavou ve vysokém reliefu (haut relief) hrubě vypracovanou, jež jest oblečena v kabátec hávu řeholnímu podobný a sukni hodně řásnatou.

Obr. č. 1. kamnová kachle nalezená v Kroměříži s obrazem mnicha slovanského.

Obr. č. 2. „Mnichův kámen" zazděný ve zdi chrámu Bergenského na Rujaně.

Hlava má podobu zaokrouhleného trojhranu, s kulatýma, vyvalenýma očima, tupě naznačeným nosem a širokými ústy se rty tlustými. — Hlavu obklopuje kruh z 15 knoflíků na způsob hvězd, což bezpochyby zář svatosti představovati má; rovněž dva vraby, dolní část krku a hořejší část prsou otáčející jsou patrně záhyby šatu řeholního. V pravici drží postava ta knihu jakousi, dozajista biblí, a v levici dlouhou hůl s dvojatým křížem (byzantským), jehož levých ramen, poněvadž k samému kraji zasahuje, dobře neviděti. Svrchní šat stažen jest širokým přepaskem, s něhož řásnatá sukně dolní splývá. —

Postava tato jest bez odporu znázorněním mnicha jakéhosi, a sice, soudíme-li podle věnce hvězd, mnicha svatého; podobá se velice oněm obrazům, jež sv. Methoděje představovati mají, který též oděn jsa v kutnu s přeloženou kápí v pravici bibli, v levici dvojitý kříž nosívá. Na všechen způsob jest to postava slovanského mnicha (černého mnicha, monachus niger, florent. Concil), a sotva asi se mýlíme, klademe-li původ cihly té do 11. nebo 12. století po Kr.; neboť dle Volného již okolo r. 1105. na tom místě, kde cihla ta nalezena byla, hospoda stála.

Za analogii k tomuto mnichu považovati asi bychom mohli z kamene vytesaný obraz, jenž v životní takořka velikosti ve stěně chrámu Bergenského (Gora) na ostrově Rujaně jest zazděn, a jejž dle fotografie věrně okreslený zde podáváme. (Viz obraz č. 2. na str. 175.). Schází na něm sice zář svatosti; než přeložená kápě poukazuje pod krkem na tytéž záhyby kutny; v pravici drží bibli, v levici kříž dvojitý, v církvi východní užívaný.

Obraz tento v kameni vydlabaný, stal se zubem času v jednotlivých částech téměř nepoznatelným; jest valně otlučen, a poukazuje povrchem svým hodně zvětralým na veliké stáří. Nabyl téže tvářnosti, jako jiný obraz, z téhož kamene vytesaný, jenž zazděn jest u bočního vchodu do chrámu Altenkirchského na Rujaně, a o kterém se za to má, že Svantovíta představuje, ač vlastně kamennou babou jest, ana roh v rukou drží, nacházející se téměř na všech babách východních.

Postava kamenná, zazděná ve chrámě Bergenském, jest všeobecně známa jmenem „mnichův kámen", der Mönchstein", a já jí přisuzuju větší stáří než kachli v Kroměříži nalezené; neboť r. 1193. povolal tam kníže Jaromar I. Cisterciáky na místo mnichů slovanských, jakož na mnoha místech v Čechách, na Moravě, v Panonii a v Polsku se dělo.

Kultura národů východních ve střední Evropě, za doby té mnohem skvělejší nežli vzdělání národů západních, kteří ještě před samým narozením Kristovým v hlubokém barbarství pohřížen byli, — vzbudila u těchto netoliko závisť, nýbrž i obavu, že kdysi oněmi ohroženi budou; a proto pomýšlelo se již před Karlem Velikým a za doby jeho na prostředky a způsoby, jak by se přítrž učinila rozvoji těchto východních národů ve střední Evropě, a jak by je lze bylo co nejvíce možno poněmčiti, potlačiti neb i zničiti. —

Nechceme se zde pouštěti do podrobného líčení germanizace a kolonizace zemí slovanských, aniž prostředkův oněch drakonických vzpomínati, o nichž samy dějiny německé — přese všecko zastírání — nám vypravují; tvrdíme však, že boj tento staletý rozvoji kulturnímu národů západních neprospěl, kdežto rozvoj národů východních ve střední Evropě jen zastavil, avšak nezničil.

Ona obava národů, se Slovany na západě sousedících měla za následek, že pod záminkou obracení pohanů ku křesťanství obezřetně a s rozvahou germanizace národů slovanských prováděna byla. Aby se účelu toho dosáhlo, vyvoleni byli napřed Cisterciáci, později Praemonstráti, kteřížto zvláště celý ten podnik v systém uvedli a svou činnosť po celém východu střední Evropy rozvinuli. —

Práci jejich dostatečně objasnil Winter ve svém díle v Berlíně vydaném „Die Præmonstratenser des 12. Jahrhundertes". — Církev zneužita byla ku germanizaci a ponuknuta ku vedení válek proti Slovanům,

což dostatečně dokazují křižácké výpravy podniknuté proti Slovanům baltickým, o nichž vrchní hlava církve západní ani nevěděla.

Když tedy archaeologií dosvědčeno jest, že v Berge a již před r. 1194., kdy biskup Otto z Bamberku Slovany na Rujaně a v Pomořansku na víru obracel, usazeni byli mnichové slovanští, tzv. **černí mniši**, tu nelze nikterak mluviti o obracení **pohanů** k víře Kristově, jak nám to dějiny německé líčiti se snaží; biskup Otto dle toho zaváděl křesťanství v obyvatelstvu, v němž byli již mniši slovanští usazeni, jak o tom mnichův kámen na Rujaně svědčí.

Dopisy.

Ze Bzence. Komu, od Ostroha až po Strážnici a Kyjov, není znám náš Starý hrad? Koho, kdo ku Bzenci za krásného leta pohledl, nepovzbudil ku zvědavosti ten vršek oděný zeleným šatem révy, s bílým kostelíčkem jakoby čepičkou na staré hlavě, ten vršek tak vlídně se usmívající na tu naši ubohou Slovač, že až srdce si zatouží.

Nejjižnější tento téměř výstupek hor hříběcích skytá rozkošný rozhled na velikou část Slovače. Od „Korun" nad Hlukem po Lopeník, Javořinu, Šumárník a uherskou Skalici, dále až po kopec Stražovský a hřbety Osvětimanské viděti se „Starého Hradu", ba i na jihozápadě modrá se vrch Polavský s hradem Děvicemi. Pod tímto pahorkem táhne se, jakoby líbal jeho paty, Bzenec, prastaré obydlí lidu slovanského. — Obcházel jsem tisíckrát téměř pahorku a pozoroval i zkoumal každou píď jeho boků, dlabaje a vrtaje do sypkých slabin. Pozoroval jsem, že kolem celého místa, na němž stával druhdy hrad, táhne se černý pruh uhelný, plný střepin na černo pálených. Místy jest i hojnosť popele, však barvy hojně nahnědlé. Nad pruhem tímto leží mohutná vrstva ssutin až i čtyry metry vysoká, a to buď bezprostředně, nebo oddělena vrstvou hlíny půl až tři čtvrtě metru silnou. Pod pruhem uhelným jest již země docela nedotknuta, bez popele, bez ssutin, pevná a tvrdá. Snadno pozná oko naše, že pahorek ten byl místem obětním našich pohanských praotcův; neboť mezi uhlím nalezá se dosti zbytků kostí zvířecích, jež ohněm ztráveny nebyly. Na těch místech, kde se nacházejí kosti, není střepin, a opět, mezi střepinami není jediné kůstky. Střepiny se vyskytují u velikém množství na všech vinohradech kolem „Starého Hradu", mimo stranu západní a severozápadní.

Nalezl jsem tu 6 popelnic úplně neporušených, 6 částečně porouchaných a přemnoho střepin, anoť hrobiště leželo dílem na chodníku, čímž země do popelnic vdupána a ony roztrženy byly. Tvar popelnic jest podoben hrncům bezuchým, jež „mandasky" imenujeme, a jejich velikosť je čtvrť až čtyry litry. Jedna popelnice jest podobna vysoké misce a v ní uložena jest popelnička malá s uraženým krajem. Jiná zase má podobu římského kahance s uchem nahoru obráceným, též dílem uraženým. Obě tyto popelnice byly tak porouchané do země vloženy, neboť by jinak úlomky byly nalezeny. Čtyři malé popelničky byly společně v jedné veliké vloženy, však tato byla, jakož všecky veliké, úplně rozdrobena. Dvě nádoby stály na mnohých mísečkách hore dnem obrácených, na nichž

prstem vytlačeny jsou tři cípky ve stejné od sebe vzdálenosti. Páleny jsou z hlíny na černo, beze všech ozdob a víčka skřidlám podobná, jsou dosti hrubou prací hrnčířskou. Mimo tyto hliněné popelnice jest na celém „starém hradě“ mnoho střepin tuhových popelnic.

Vím ještě o místech, kde jsou mohyly a nádoby grafitové, však nedostatek všech možných prostředků hmotných nedovoluje mi pro dnešek badati a kopati dále.*)

Fr. Myklík, učitel.

Z Klobouk (u Brna). Těší obyvatele městečka našeho, že zdejší lochy (peščery) docházejí veřejného povšimnutí. Vzmínky, kteréž se o této klobucké vzácnosti v časopise vlast. muzea olomuckého staly, povzbudily mne, obádati toho druhu podzemní sluje nad Přestavlky, kde druhdy osada toho jména stála, podle nížto se nyní nazývá les nad Přestavlky, kde jako v Kloboukách lochy, peščery či sluje se naskytují. Pomocí několika dělníkův hned loňského roku vnikl jsem do podzemních těchto chodeb, jež jsem však nemálo rozvrtané, poškozené a porouchané shledal, ne lidským násilím, nýbrž pelešením lišek, jezovcův a jiné zvěře.

Po mém přesvědčení nebyly přestavlcké peščery k vůli nějaké náhodě, snad k ukrývání rozličného zboží v čase války budovány, nýbrž sloužily lidem za trvalá bydliska. Nasvědčují tomu komůrky, do nichžto vždy několik chodeb ústí. Že umělé tyto jeskyně jsou prastaré, nad všelikou pochybnosť povýšeno.

Nebude od místa, zaznamenám-li, že klobucké peščery táhly se ke studánce M y j a v c e, o nížto se zachovala následovná pověsť: Před časy zpozoroval jeden soused, když nabíral z ní vodu, že do ní zasahuje ruka, taktéž vodu hliněnou nádobou z ní vážíc. Myslil, že se zmýlil; když však druhého aneb třetího dne tutéž ruku z Myjavky vodu nabírati viděl, smluvil se se sousedy a když se i tito přesvědčili, že se to každodenně v tutéž hodinu opakuje, počíhali si a chytili dotčenou ruku a s ní zároveň člověka, který podzemní chodbou pro vodu chodil. Byl to stařeček, kterýž, když ho uvedli domů a něco u nich pojedl, v prach a popel prý se rozsypal. — K vůli porovnávání ještě poznamenávám, že v lochách u Rožnovského nalezla se kostra, která, když se jí dotknuli, se rozpadla.

Fr. Čičatka.

*) Vyňato z časop. „Mor. Slovač“ 1887. č. 3. O dalších četných nálezech svých slíbil p. pisatel podati zprávu do čas. muzejního příště. Domněnky a kombinace, jež p. pisatel ve „Slovači“ rozvádí, a kterých jsme tuto neotiskli, domněnky to o původu bzeneckých nádob tuhových, jakoby tot. národ, tyto nádoby hotovivší, do jižní Moravy se byl přistěhoval od Mohelnice, kdež jediné moravské tuhové doly jsou, nejsou podstatny; naši předkové na Moravě vedli za pravěku čilý obchod a rozváželi jednoduše tuhu od Mohelnice po širé vlasti ve způsobě nespracovaném, jak o tom svědčí četné kousky tuhy nespracované nalezené v Náměšti u Olomouce (nalezl p. V. Houdek), u Hradiště (má prof. J. Klvaňa) a j. Jméno Mohelnice pak, které p. pisatel sice správně od slova „mohyla“ odvozuje, jemuž ale nepodkládá pravý smysl, jméno toto jest jednoduše původně jménem řeky, mezi mohylami tekoucí. Na Těšínsku je podnes říčka „Mohylnica“. Také p. dr. H. Jireček ve Slov. právě I. 64. přehledl, že jméno Mohelnice je sing. fem. místo pův. Mohylnica, nikoliv pak plur. jmena patronymického; zněloť prý dle něho pův. „Mohylníci“, obyvatelé u mohyl, kterýžto výklad je — jak jsme ukázali — mylný. Red.

Drobné zprávy.

Hromadný nález mincí v Žadlovicích u Loštic. Před krátkým časem daroval muzeu našemu p. Klim. Hladiš, stavitel v Mor. Ostravě, dvě nádobky se 247 mincemi stříbrnými, nalezené v Žadlovicích. O podrobnostech znamenitého nálezu toho podal dopisující člen muzea našeho, p. nadučitel Štěp. Chytil v Lošticích, následující zprávu: „Na jaře r. 1886. narazil jistý Hofman ze Žadlovic pluhem při odorávání polní meze v trati „Na panském“ na kámen. Zastaviv své spřežení chtěl domnělý kámen odstraniti, shledal tu však pod příklopkem hrníček, ve kterém menší nádoba, naplněná mincemi stříbrnými stála. Bylo jich asi 700 kusů. Považovav prvním pohledem poklad objevený za bezcenný, svolil v jeho rozebrání a rozdělení mezi přítomné dítky. Nádoby obě s částkou peněz (247 kusů) jsem od majitele převzal ku prodeji; koupil je p. Hladiš v Mor. Ostravě.“ — Nádoby ty jsou shotoveny na hrnčířském kole a mají úplný ráz pozdější doby slovanské; obě mají buď ve dně nebo v postranní stěně dírku, úmyslně provrtanou, jaká zhusta na popelnicích již objevena byla (viz vyobr.). Co se týče mincí samých, vyslovil se o nich přítel časopisu našeho, akad. malíř p. Spöttl ve Vídni následovně: „Peníze větší jsou známé pražské groše krále Václava II. (1278.—1305.); z penízků menších jsou tu zastoupeny tyto mince: 1. tzv. husitské penízky české s českým lvem; 2. tzv. husitské penízky moravské s moravskou orlicí; 3. „oboly“ Albrechta Rakouského (1437.

Nádoby s mincemi, nalezené v Žadlovicích u Loštic.

—1439.), ražené pro Uhry; 4. oboly města Hlohova (?) v nyn. Pruském Slezsku. — Z obolů Albrechta Rakouského vychází na jevo, že peníze ty byly na dotčeném místě v zemi uschovány ne dříve než kolem polovice XV. stol. — Oboly uherské jsou nejmenší mincí, která kdy v Uhrách byla v oběhu; vzniklyť v oné bouřlivé a na stříbro chudé době Kolomanově (1095. —1114.), jenž první takové malinké penízky, nejvíce bez opisu, raziti dal; udržely se v oběhu až do časů cís. Rudolfa II.

(asi do r. 1578.), avšak i potom nazývány tyto a podobné mince „oboly“ až do panování Leopolda I., do r. 1704., kdy malkontent Fr. Rákóczy první peníze měděné raziti dal. Původ našich měděných peněz nesluší snad odvozovati od měděných peněz římských, nýbrž od platebních známek báňských měst, a ještě bezpečněji od počítacích penízků, měděných to známek, pomocí jichž druhdy počítáno na tabuli; starý tento způsob počítání jest naprosto rozdílný od našeho moderního způsobu počítání s arabskými číslicemi; počítaloť se oněmi známkami asi podobně, jako se nyní učí prvopočátkům početnictví v nejnižších třídách našich škol pomocí počítadla. Zdá se, že ten způsob počítání pomocí známek od Foeničanů dostal se k Řekům. Počítání číslicemi arabskými zavedeno následkem vpádů i obchodních styků s Araby nejprvé v Italii; v jiných zemích evropských však starý způsob počítání pomocí známek ještě po dlouhé věky se udržel; tak ve Francii asi až do r. 1580., ještě déle v Němcích; v Čechách počítáno takto až k r. 1660., na Moravě a Slezsku pak jistě ještě za Ferdinanda III. (1637.—1657.). Zatím v Italii již za doby Medičejské vysmíváno se národům severnějším pro jejich dosavadní barbarský způsob počítání na tabuli pomocí počítacích známek.“ *W.*

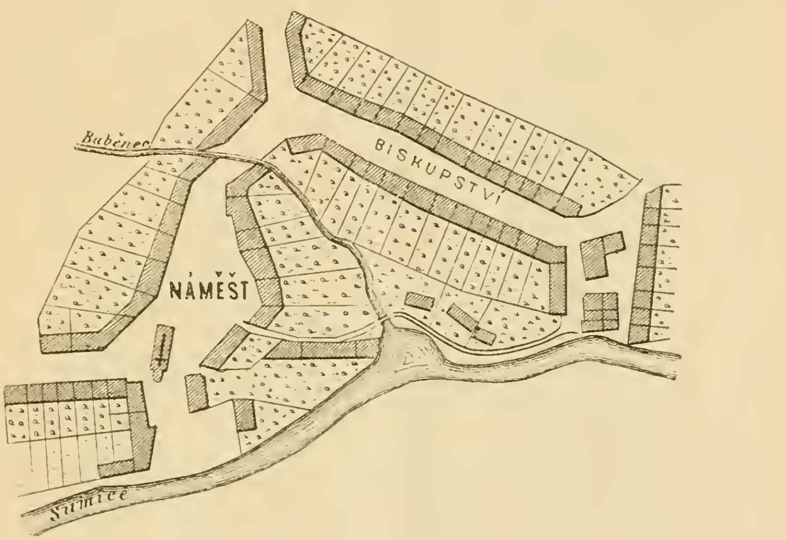
Lípa, dub, ořešák. Západní Slované mají nyní ve zvláštní úctě toliko lípu, avšak zapomínají, že staří Čechové ctili dub a baltští Slované kromě dubu ořešák. O ctění dubu starými Čechy zvěstují nám básně „Jelen“, pak „Ludiše“ a „Lubor“ a „Zezhulice“ ve kralodvorském rukopise; v první básni totiž dub roste na hrobě jinocha v boji padlého, v druhé básni zas Ludiše věnčí vítězného Lubora věncem z dubového listí, v Zezhulici posléze praví se: V šírém poli dúbec stojí, na dúbci zezhulice. Že Slovanům na Baltu posvátnými stromy byly ořešák a dub, potvrzuje Herbord.*) Též o Litvínech vypravuje Riegrův Slovník naučný v článku „Litva“, že ctili posvátný dub. A podobně mohlo by se potvrditi ctění dubu i u jiných Slovanů. Neváží-li si nyní Slované dubu jako prve, jest toho příčinou, že jej mají ve vážnosti Němci, kteří jako mnoho jiného přijali i dub od podmaněných Slovanů, a to tak, když poněmčili slovanské národy, že poněmčili též jejich posvátný strom. *Hynek Krch.*

*) Viz Roytův článek: O Slovanech na ostrově Raně v Časopise Mat. Morav. 1875 str. 41.

Dodatek ku článku prof. Krcha „Drobnosti místopisné“ v čís. 9. a 10. Časop. Aby se poznal úplný obraz rozšíření místních jmen jako jsou Cerekev, Popovice a pod., ze kterých p. prof. Krch na někdejší rozprostranění církve slovanské soudí, k tomu třeba jest úplného seznamu takových jmen, jenž arci z pouhých map se nevyčte. Budiž mně dovoleno. doplniti seznam těchto jmen v říši německé dle díla Lehnerdtova „Alphabetisches Ortsverzeichniss des deutschen Reiches 1882.“, na základě úředních dát vydaného, při čemž arci jména nejvíce k západu pošinutá největší historickou zajímavosť mají. Dle toho jsou v Německu: I. *Cerekve, Cerekvice a pod.:* 4 Cerekvice (3 v Poznaňsku, Zerkwitz u Frankfurtu n. Odrou), 6 Církvic (2 v prusk. Slezsku. 2 v záp. Prusku, 2 v Pomořansku), 3 Zirke (— Církev, všechny v Poznaňsku), Zirken (v Bavořích), 2 Zirkow (v Pomořansku), Zirkowko (v Poznaňsku), Zirkan (v prusk. Slezsku), Zirkenbach (v provincii Fulda), Zirkenreuth (v Bavořích). — II. *Popovice a pod.:* Popy šestkrát (Poppen 4 v Poznaňsku a 1 v Badensku, pak 1 Poppe v Pozn.). Popov 2 krát (v Pomoř.), Popovo dvanáctkrát (vesměs v Pozn.), Poppan 2 krát (v záp. Prusku a Sasku), pak dvoje Popovice (v Pozn. a Slezsku), osmery Popice (3 ve Slezsku, 4 v Sasku a 1 Poppis ve Würtembersku), šestery Popčice (t. j. potomci popka, malého popa. Poppschütz, vesměs v Slezsku), Popovec (Popowietz na Slezsku), patery Popůvky (1 Popowke a 2 Popowken v záp. Prusku, 2 Popowek v Pozn.), Popovičky a Popkowice (obě v Pozn.), Popovko (v Pozn.) a Popowen (ve vých. Prusku); pak dlouhá řada jmen složených, v nichž slovo „pop“ přichází, zejmena: 8 Poppendorfů (1 ve vých. Prusku, 4 v Bavořích, 2 v Meklenburgsku, 1 v Sasku-Výmarsku), 6 Poppenreuthů (vesměs v Bavořích), 5 Poppenhausen (2 v Prusku, po 1 v Bavořích, Badensku a Sasko-Výmarsku), pak Pophausen, Pophuse a Popkenhausen (vesměs v Oldenburku!), Poppenhaus (ve Würtembersku), Poppenhusen (ve Šlesviku!), 4 Popkenhöge (vesm. v Oldenburku!), 4 Poppenbergy (3 v Bav., 1 v Sasku-Výmarsku), pak Poppberg (v Bav.) a Popiagora (v záp. Prusku), 3 Poppenhofy (v Bav.); po dvou vyskytují se: Poppenbüll (obě v Šlesviku!) Poppengrün (v Bav. a Sasku), Poppenholz (obě v Bav.). Poppenmühle (v Bav. a Hessensku), Poppenweiler (v Bav. a Würtemb.), Popperode (obě v Prusku); konečné po jednom a sice: v Bavořích: Poppa-

Wald, Poppenbach, Poppengrund, Poppenlauer, Poppenleiten, Poppenricht, Poppenroth, Poppenwiese, Poppenwimm, Poppenwind a Poppenzell; ve Würtembersku: Poppenmaier; v Sasku: Poppenwald, Poppenmühle a Poppitzmühle; v Sasko-Vým.: Poppenwied; v Prusích záp. i vých.: Poppenbeck, Poppenburg, Poppenhagen, Poppenkrug a Poppenrod; konečně v Slesviku: Poppenbrügge, Poppenbüttel, Poppenwurth a Poppholz. — Celkem je osadních jmen, kmen „pop" obsahujících, v Německu 118, ve kterémžto počtu nejsou obsažena jména s etymologií pochybnou. — Osadních jmen, složených se slovem „pfaff" (zněmčené „pop") je v Německu množství tak veliké (177!), že nechtějíce unaviti čtenáře, uvádíme jen několik jich, nejhustěji se vyskytujících: Jen Pfaffendorfů je v Německu 20, Pfaffenbergů a Pfaffingů po 19, Pfaffenhofenů 16, Pfaffenhofů 7 atd. *V. H.*

Původ dědiny Biskupství u Náměště. O dědině Biskupství (okr. Olomucký) čteme v topografii Wolného pouze tuto praskrovnou zprávu historickou: „Osada tato založena byla, jakož její jméno k tomu poukazuje, na pozemku biskupově, nepřipomíná se však dříve nežli až r. 1535." — Chudičká zpráva tato dá se však značně doplniti. Vesnice Biskupství je territoriálně těsně sloučena s městečkem Náměštěm, ano podnes, ač Biskupství dnes samostatnou obec tvoří, říkávají lidé Biskupští, že jsou z Náměště. Srovnáme-li půdorys obou sousedících osad těchto (viz vyobrazení na stránce této) shledáme v něm nápadnou různosť: kdežto Biskupství tvoří jedinou dlouhou, všude stejně širokou ulici, má Náměšť ovální náves, blížící se tvaru tak zv. okrouhlic. Věc ta poukazuje k tomu, že Náměšť je daleko starší než Biskupství. Jednotný útvar návsi Náměšťské, vyplňující úplné ostroh mezi potoky Sumicí a Baběncem, svědčí tomu, že náves tato nevznikla snad porůzným, dlouhé doby trvajícím přistavováním domu k domu, nýbrž že založena byla jedním rázem, dle jednotného plánu, a to v oněch dobách dávných, kdy jednotlivé rody slovanské dle prvotního řádu zádružního v půdu dosud ladem ležící se uvazovaly. Jednota rodu jevila se i na venek jednotným vzezřením jeho sídla — podobně jako při Náměšti viděti. — Tak bylo u nás od pradávných dob až asi do X. stol., kdy se počalo uváděti k nám právo německé; na základě tohoto práva nemohli již rodové z vlastní pohnutky osady zakládati, ježto veškerá dosud neosazená půda pokládána nyní za majetek zeměpanský, dávaný v léno pánům. Nadále tedy zakládali osady — páni, t. j. držitelé statků, jim od panovníka v léno daných; a poněvadž osadníci vsí v té době zakládaných již netvořili jednotu pokrevní, jsouce sehnáni z různých konců země, nejeví se ani v

Půdorys osad Náměště a Biskupství na Olomucku.

zevnějším vzezření novějších těchto osad ona jednota, celistvosť a uzavřenosť, jakou pozorovati při osadách staroslovanských; novější ty osady (od stol. XI. počínajíc) stavěny jsou zpravidla. pokud to půda dovoluje, ve dvou řadách rovnoběžných, t. j. mají podobu ulice, — jako právě Biskupství. — Z řečeného jde na jevo, že Biskupství založeno bylo teprve v nynějším tisíciletí, kdežto Náměšť již několik století před tím trvala. Srovnáme-li pak nejstarší listinné zprávy o Náměšti, dopátráme se toho výsledku, že Náměšť je mateřskou osadou dědiny Biskupství, že půda nyní Biskupská druhdy k obci Náměšti patřila. — Proslulá listina olomuckého biskupa Jindřicha Zdíka z r. 1131. praví totiž, že olomuckému kostelu biskupskému patří „v Náměšti polovice dědiny“ (Namesci dimidia villa); s kteroužto zprávou srovnati sluší druhou ještě starší, dle které olomucký kníže Svatopluk r. 1107. daroval biskupskému kostelu svat. Václava v Olomúci jakýsi dvůr v Náměšti. Kde sluší hledati tuto polovici Náměště, jakož i onen dvůr v Náměšti? O nynějším území náměšťském máme souvislé zprávy listinné od sámého XII. stol. počínající, zprávy to, dle nichž toto území patřilo nepřetržitě pánům světským. S druhé pak strany jméno Biskupství neznačí nic jiného nežli „statek biskupův“, podobně jako les „Království“ (jichž je podnes několik na Moravě i v Čechách) značí les králi patřící. Máme tudíž za to, že onou „polovicí Náměště“ r. 1131. biskupovi patřící, rozuměti sluší dnešní území dědiny Biskupství, které tehdy ještě s územím Náměšťským jeden celek tvořilo; snad tvořila tato polovice pozemky k onomu dvoru patřící. jejž Svatopluk r. 1107. biskupskému chrámu daroval; pozemky tyto jakožto majetek biskupův zvány prostě „biskupstvím“; a když je pak biskupové ve XII. stol. osadili, vznikla na půdě tehdy náměšťské nová osada, zvaná „na biskupství“, t. j. na biskupových pozemcích (podnes říká se „*na* Biskupství, nikoli *v* Biskupství ani *do* Biskupství“), kterážto osada později (kdy, neznámo, najisto však před r. 1535.) od mateřské osady Náměště se oddělila a v samostatnou osadu přetvořena byla. Vskutku byla vesnice Biskupství do r. 1460. majetkem biskupovým (viz: Šembera, Páni z Boskovic, str. 61.), ve kterémžto roce ji biskup Tas z Boskovic za ves Tučapy zaměnil. — Zajímavo je při tom to, že nejstarší listinné zprávy o Náměšti ze zač. XII. stol. týkají se nikoli dnešní vlastní obce Náměště, nýbrž — sousední mladší obce Biskupstva.

V. H.

Moc a vážnosť slovančiny. Nejen za pozdního středověku požíval slovanský jazyk asi takové vážnosti jako nyní na př. frančina, ale již mnohem dřív. Tak vypravuje Arab Al-Bekri dle Ibrahima ibn Jakuba (v X. stol.), že „většina kmenů severních mluví následkem svého smísení s nimi (t. j. se Slovany) slovansky“. A vážný doklad této zprávy máme ve Vidukindovi, kterýžto praví o německém císaři Otovi I., že mluvil slovanským jazykem. Ostatně ještě dosud nebo do nedávna přijímali Němci na českém západě ano i v Bavorsku české názvy do své řeči a někdy i nedosti vhodným způsobem, na př. mlynářského stárka jmenují „Starke“, mládka „Mladke“; nebo v Žatci měli a mají snad dosud bránu nazvanou „Branka-Thor“ a ulici k mlýnům „Mlynen-Gasse“. Kdybychom pilně sbírali takové a podobné klasy na roli svých sousedů, nasbírali bychom zajisté velikou kytku, svědčící o pravdivosti výroku německého dějepisce Jiřího Webra, že němečtí kmenové přijali od podmaněných národů kulturu, mravy a řeč.

Hynek Krch.

Nový nález mamuta v Sibiři. Při ústí řeky Leny objeven nedávno mamut, jenž téměř úplně jest zachován a patří mezi největší zachované exempláře velikána toho vůbec. Že na ostrově, jejž ústí Lenino tvoří, mamut odpočívá, bylo ovšem dávno již známo; nicméně nikdo se neodvážil na místech těch kopati. Tyto dny teprv odhodlala se k tomu společnosť magneticko-meteorologické stanice při ústí Lenině. V čelo výpravy postavil se dr. Bunge, vydav se na cestu, od stanice 37 km. dalekou, aby kopání provedl; a štěstěna mu přála. — Veletvor hledaný leží na pravé straně, jest 5·50 m. vysoký a vyjma jednu přední nohu zcela zachovalý*), tak že znamenitý poskytne materiál badatelům v říši prasvěta a všem přátelům archæologie. — Kopání pokračuje ovšem velmi pomalu, dílem že půda zemská množstvím ledu jest obtížena a nadto přespříliš promrzlá, dílem že Jakutové, kteří kraje tyto obývají, všemožně se přičiňují, aby práci přerušili, poněvadž u nich za těžký hřích se považuje, zemi o něco oloupiti, čeho sama nevydá.

V.

Doplňky. Garažije. Dodatkem k výkladům slova „garažije“ v tomto časopise uvedeným podotýkám, že v Kojetíně na Moravě zovou podnes garažijí omáčku z povidel švestkových (vařených trnek) rozředěných méně nebo více studeným mlékem, ku které přikusují chleba. Omáčka taková bývá ovšem barvy kávové. Pak jest všimnutí hodno, že tam říkají místo barvy hnědé barva garažijová.

Prof. H. Krch.

*) Archiv für Anthrogologie. Bd. XVI.

„Pohanské“ chrámy. K oněm stavbám chrámovým u nás, kterým se obecně říká „pohanské“, jako je románská kaple na hradě Znojmě (Heidentempel), románské věže portální při kostele svat. Štěpána ve Vídni (Heidenthürme), náleží též kostelíček sv. Martina na Vyšehradě pražském, stavba to byzantkého slohu. Jak „Staré letopisy české“ k r. 1523. (str. 458.) poznamenávají, věřilo se v XVI. stol. o kostelíčku tom všeobecně, že byl někdy pohanským. Jest zajisté zajímavo, že všechny tyto stavby jsou slohu románského, vlastně byzantského. —

Vel. p. Fr. V. Sasinek prohlašuje v dopise v předešlém čísle uveřejněném prozkoumání těchto staveb za žádoucno pro starobylou architektoniku slovanskou. Podáváme za tou příčinou prozatím obrázek sv. Štěpánského dómu ve Vídni s pohanskými věžemi portálními (viz vyobraz.)

Chrám sv. Štěpána ve Vídni s „pohanskými“ věžemi (v levo

Jsou to ony dvě stejné věže v levém konci obrázku. (Věž vysoká, v gothickém slohu stavěná, je mnohem novější, dostavěna byvši teprv r. 1433. od mistra Hanuše z Prachatic.) Puvodní byzantský sloh věží pohanských je dnes arci poněkud gotizován

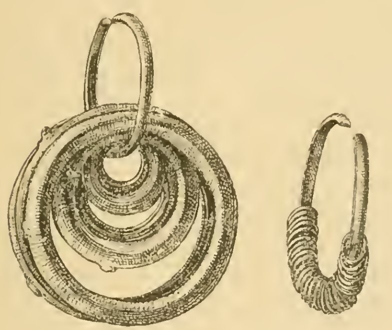
V. H.

Literatura.

Hradiska údolí Randovského a jejich význam pro déje- a zeměpis pohanského Pomořanska. *(Die Burgwälle des Randowthales und ihre Bedeutung für die Geschichte und Geographie der heidnischen Pommern.)* Od **Hug. Schumanna.** Zvláštní otisk z časop. „Baltische Studien" roč. XXXVII Ve Štětíně 1886. Str. 92. — Spisovatel popisuje 24 praehistorických hradisk v záp. Pomořansku při ústí Odry, vesměs na levém břehu jejím na nevelikém prostoře asi 15☐ mil ležících, a — až na 3 — dosud neznámých Údolí Randovské, nyní až na nepatrnou říčku suché, zdá se, bylo za pravěku ramenem Odry, ve XIII. století pak jen močálem. Po obou březích údolí tohoto, částečně i na dně jeho, uprostřed někdejších močálů, roztroušena jsou hradiska od Schumanna objevená. Co do podoby jsou vesměs více méně okrouhlá, neb aspoň vejčitá; velikosti jsou vesměs nevelikė, majíce v průměru 100, nanejvýše 200 kročejů. Co do polohy však sluší mezi nimi rozeznávati neméně nežli čtverý druh, totiž: 1. hradiska náhorní, na ostrozích horských, mající valy jen na té straně, na které s ostatní náhorní rovinou souvisí; je jich poměrně málo, asi 4; 2. hradiska v močálech s okrouhlými valy, poněkud četnější; 3. hradiska pobřežní, stavěná na březích jezer neb močálů, poměrně nejčetnější; konečně 4. hradiska jezerní čili ostrovní (na ostrovech), nemající pražádných valů a opevněná bezpochyby jenom palisadami. Schumann považuje všecka hradiska údolí Randovského, jež jsou od sebe namnoze i jen půl míle vzdálena, za hrady pohraniční, strážné, na hranicích Pomořanska s jedné a země Ukerské s druhé strany. Na základě střepin v nich nalezených prohlašuje Schumann slovanský původ všech hradů těchto za nepochybný; velezajímavy však jsou konkluze jeho o stáři hradů těch, jak pro pravěké dějiny západních Slovanů vůbec, tak i tudíž pro pravěk vlasti naší. V samé blízkosti každého hradiska totiž objeveny hroby s popelnicemi v kamenných komorách. Z této pravidelně se opakující okolnosti soudí Schumann zcela správně, že ve hrobech těch pochováni jsou někdejší obyvatelé hradisk; ponévadž pak jednak slovanský původ hradisk nálezy v nich učiněnými je nade vši pochybnosť postaven, s druhé strany pak hroby popelnicové s kamennými komorami a častými bronzy doby La-ténské sahají původem svým až do prvních století před Kristem, vyvozuje z toho Schumann že Slované byli v krajinách těch usedlí dávno před onou dobou, do které se obecně jejich tam přistěhování klade (VI. stol. po Kr.), že tedy Slované jsou prabydliteli Pomořanska, bydlivše zde již po celé věky před narozením Krista. Tak bortí a drobí se stále základy onoho novověkého učení, dle něhož Slované krajiny tzv. Germanie prý teprve za pozdních věkův osadili, a kupí se stále nové a nové důvody pro tu, dnes ještě i od mnohých našich učenců popíranou pravdu, že Slované jsou prabydlitelé střední Evropy, a že starožitnosti, zejména bronzy, v krajinách našich nacházené, jsou vesměs slovanské. Těmito vývody Schumannovými dán jest našim badatelům pokyn, aby všímali si bedlivě nálezův, učiněných jak ve hradiskách samých, tak i v nejbližším okolí jich, zejména v blízkých hrobech praehistorických. Nepochybujeme, že na základě takového pozorování dá se konkluze Schumannova rozšířiti i na vlasť naši Moravu. — I jiných zajímavých úsudků nalézáme ve spisku Schumannovu hojnosť, zajímavých pro archaeologii všeslovanskou, čehož částečně použito bude na jiném, místě v časopise tomto. Spisku přidány jsou kromě tabul s vyobrazeními nástrojů a střepin, také dvě pěkné mapky území prozkoumaného. — Kéž by již i naše staromoravská hradiska nalezla svého Schumanna! *V. H.*

Zprávy anthropologické společnosti vídeňské. *(Mittheilungen der anthropol. Gesellschaft in Wien.)* Roč. XV. 1885. seš. 1.—3. (seš. 4. ještě nevyšel), pak roč. XVI. 1886. seš. 1. a 2. Sešity tyto obsahují četné články archaeologie moravské se týkající, zejména: Prof. Fr. Lukas popsal hradisko Frankštátské u Šumberka. V hradisku tom podnes stojí kostel se hřbitovem, škola a ještě několik jiných stavení. Val je nasypán z hlíny; vykopáno bylo u něho žároviště a četné střepiny, jež nálezce vydává za středověké, ale také kosti zvířat z doby předhistorické. V témže článku popsáno dále hradisko zvané „Burgstein" ve Frankštátském lese; hradisko to, z jedné strany ohraničené kolmou strmí, obklopeno je s ostatních tří stran valem částečně kamenným, částečně z hlíny nasypaným Starožitností tu nalezeno nebylo. Dále popsán tu tak zv. Geierstein" (což vykládá spisovatel na „Čertův kámen", Geier — Teufel) u Rabenseifu, balvan to $1\frac{1}{2}$ m. dlouhý, $\frac{1}{2}$ m. široký a taktéž

tlustý, s okrouhlou děrou. Připojeny pověsti o něm vypravované, podobné našim pověstem o čertu a mlynáři. Ještě pak několik pověstí připojeno, poukazujících na někdejší dobývání kovů v tamnější krajině. — Mnohem více zajímá nás zpráva (podaná kustosem dvorn. muzea J. Szombathym) o bronzových penězích v podobě kroužků, nalezených v polích při Uh. Hradišti, tedy na klassické půdě starého Velehradu. Jest to jeden svazek větších kroužků (počtem 18) 30 až 85 mm. v průměru majících, a pak čtyry svazečky malinkých kroužků, jen 12—17 mm. v průměru majících; těchto posledních prý bylo několik set nalezeno, dvorn. muzeu však odevzdáno jenom několik tuctů. (Viz vyobr.) — Skriptor olom. studijní knihovny Vil. Müller podává zprávu o starožitnostech nalezených r. 1885 při stavbě nové pošty a telegrafního úřadu v Olomúci na náměstí Frant. Josefovském. Ve hloubce

Bronzové peníze kroužkové, nalezené u Hradiště Uherského.

2·5—3·5 m. nalezeno množství střepin a 4 celé malé nádobky, železný třmen a bronzová lžíce. Ve hloubce 4 m. objeveno žaroviště 70 cm do čtverce obnášející a půl metru mocné, což na dlouhé používání jeho poukazuje; plochá deska kamenná sloužila jemu za podklad. Celé ohniště to bylo fotografováno a potom ve dvoře olomucké reálky uloženo. Kolem do kola roztroušeno bylo množství kostí zvířecích, a ve vzdálí asi 4 kroků nalezena lidská lebka ve 4 kusech, 10 kročejů pak v jinou stranu celá kostra lidská. Z nástrojů nalezen pouze 1 přeslen z pálené hlíny, jakýsi válcovitý, na obou koncích zašpičatělý nástroj kostěný a pak mlýnský kámen, 45 cm. v průměru mající s okrouhlou děrou uprostřed. — Také ve měsíčních schůzích anthropol společnosti byly starožitnosti moravské několikráte předmětem přednášek a rozprav. Již 9. pros. 1884. přednášel spolupracovník našeho muzejníka prof. Woldřich o tábořišt mamutích lovců v Předmostí u Přerova a ukazoval při tom některé starožitnosti, za tím účelem z musea našeho vypůjčené, jež vzbudily mezi přítomnými členy společnosti anthropol. nemalou senzaci. — Dne 10. února 1885. pak pojednal R. Much o kamenných nástrojích v Býčí skále nalezených a ve sbírce druhdy p. dra. Wankla uložených, zejména o střelách z doby sobí, jedem napuštěných. — 8. března 1886. přednášel taktéž spolupracovník časopisu našeho prof. K. Maška o jadeitové sekyrce, nalezené p. Palliardim na Hradisku u Křipic na Moravě, o níž nálezce v časopise našem svého času obšírně pojednal. — Ve zprávách o anthrop. literatuře konečně podán rovněž od spolupracovníka našeho, p. F. Koudelky obšírný referát o dosud vydaných číslech našeho časopisu, při čemž uveden obsah všech čelnějších článků. — Mimo to obsahují zprávy anthropol. společnosti četná pojednání o starožitnostech nalezených v Čechách, na Slovensku (ku kterým se svým časem vrátíme), v Haliči, obojím Rakousku, Styrsku, Korutanech i Kraňsku, mezi nimiž čestné místo zaujímají nálezy v Gurině za posledních let učiněné, jež svou vzácností a četností staví se po bok slavnému nalezišti Hallštatskému. O národopisné stránce Jihoslovanů konečně četné články uveřejnil velečinný v oboru tom dr. Fr. Krauss. *V. H.*

„Album de broderies au point de croix.“ Název tento nese sbírka pěkných vzorů hlavně cestičkových, jež uspořádal **Th. de Dillmont** s textem francouzským, německým i anglickým, kterýžto způsobem velmi případným a poučlivým seznamuje čtenářku nejen s různými názvy stehů křížkových, nýbrž provázen jsa nákresy souvislými, znázorňuje dobře i provedení jich. Cena jest báječně levná, i s poštovním poplatkem z Vídně pouze 1 zl. 10 kr. za sbírku 32 listů s 278 vzory čistě i přesně provedenými. Formát jest 4° a připojena nejen škála barev, nýbrž i názvy všech látek plátěných a korrespondujících s nimi příz, kteréž vůbec za doby nynější se vyrábějí, by vyšívání křížkové všemožným způsobem usnadňovaly a provedení k všemožným účelům okrašlujícím podporovaly. Kromě toho album toto ani pokynův důležitých nepostrádá, jak si sička dovedná změn nesčetných utvářeti může při sestavování vzorkův opět se různících od motivů Dillmontem podaných. Pozornosť našich dívek i paní poutati mohla by pak okolnosť nadzmíněných důležitější; neboť listy tyto chovají u věrném podání většinou vzorky, kteréž děvy a ženy

slovanské za dávných dob již vyšívaly ku krášlení roucha národního popředně, a ložního i stolního prádla pro potřebu domácí, a jež až posud v užívání pilném jsou jak u našich tak i uherských Slováků, ba roztroušeně i po celé Moravě. — Jak jedním dílem lichotiti nám to může, že vzory naše patřičně oceněny byly od znalců, neboť sběratel praví, že vybíral pouze vzorky, jež se krásou, ušlechtilostí a lahodností obrysů, důmyslnou koncepcí a vůbec původností honosí, přece jinak nás to rmoutí, že sběratel dokládá: sestavení že dělo se bez ohledu na vzorků těch původ; neboť mnoho o vyšívání se psávalo i psává, ale málo až posud zmiňováno se při tom nejhlavnějších jeho pěstitelek, žen slovanských.

Fr. Stránecká.

Kronika vlasten. spolku muzej. v Olomouci.

Podávajíce zprávu za poslední čtvrťletí r 1886., které je zároveň prvním čtvrťletím osiřelosti spolku našeho, můžeme s uspokojením zaznamenati, že ona vysvětitelná stísněnosť, která v první době po oné veliké ztrátě, předčasným úmrtím zakladatele spolku i prvého redaktora tohoto časopisu, prof. Havelky, způsobené, mysli všech se zmocnila, ustupovati počíná sebedůvěře a radostnému zápolení při vlastenecké práci naší. Zůstaneť nehynoucí zásluhou zvěčnělého, že dílo, jež do života vyvolal, nestavěl na základech mělkých, že neutvořil stavby, která by odstoupením jeho z jeviště života nezbytně shroutiti se musila, nýbrž že zbudoval dílo pevné, mohutně a s rozvahou založené, života schopné, dílo, které přetrvá na dlouhé věky svého tvůrce a zakladatele a po dlouhé věky hlásati bude budoucím pokolením jeho slávu i buditi vděčnou paměť národa. Kterého vlastimila nepohnul by vřelý příklad obětavé činnosti té ku následování? A věru nemine skoro ani dne, co by sbírky našeho muzea nebyly nějakým darem rozmnoženy a co by se našemu spolku nedostalo nových důkazův důvěry a přízně se strany obecenstva. A co nás zvláštní útěchou a radostí naplňuje, jest vzrůstající smysl, kterýž se zejména na venkově mezi lidem samým pro naše muzeum vzbuzuje. Navykají si venkované muzeum hromadně navštěvovati, ohlašujíce ovšem předkem příchod svůj.

Ti, kteří neměli příležitosti navštíviti nás v Olomouci a přesvědčiti se o zdaru muzea, nechť provázejí nás v tomto okamžiku aspoň v duchu do místností jeho a nechť sami rozsoudí, zda-li naše snahy čelící k založení muzea pro celou vlasť moravskou, jsou oprávněny či nic.

Ve čtyrech síních rozloženy jsou sbírky naše. Hned v první světnici umístěna je sbírka starých zbraní, vesměs původních a sbírka drahocenných předmětův starožitných, jež laskavostí veledůst. p. kanovníka barona Hennigra jsou zde vystaveny. Ve světnici této pozorovati již také zárodky budoucí obrazárny muzejní. V druhé síni je nakupeno bohatství spolku ve vysokých skříních podél zdí a uprostřed sálu rozestavených. Zde především stkví se před námi sbírka vyšívání lidu moravského, jeho rukou malovaných či kreslených velikonočních vajíček a jiných dokladů ornamentiky naší národní.

V levo i na pravo podél zdí skříň vedle skříně s předměty archaeologickými a antropologickými, z nichž vykopaniny Předmostecké a nálezy Slatinské, Tršicke a Nákelské nejpřednější zajímají místa. Také počet mincí ve zvláštní skříni množí se patrně. Hanácký koláč v síni této vyzývá k úctě svatebních zvykův národních.

To co sál tento chová, mělo by vlastně rozložiti se nejméně ve třech síních, aby získán byl přehled a docílen lad a pozorovatelovo oko aby bylo sto utvořiti si pravý celkový dojem.

Třetí pokoj chová drahocennou sbírku přírodnickou, již v loni muzeu věnoval a sám urovnal vdp. děkan a farář holešovský Rudolf Kašpar.

Ve čtvrté místnosti jsou posléze hroby z doby kamenné i kovové a zajímavá ukázka vývoje prádla, darovaná p Kramářem.

Jest se tudíž nadíti, že jako jinde také u nás veškerá inteligence národní dozná důležitosť a potřebu působení muzejního spolku a že mu jako jinde bude podporou.

Mezi tím, co přání naše k tomu směřuje, aby pěstovatelův snah muzejních mezi vzdělanci našeho národa přibývalo, dostává se nám podpory a tím i uznání od faktorů ve veřejnosti nejkompetentnějších, tot. od správy státní i zemské. Sl. min. vyuč. vykázalo našemu spolku 500 zlatých a sice ve prospěch oddělení výšivkového a na pěstování ornamentiky domácí. Také slavný sněm markrabství moravského povolil pro rok 1887 spolku našemu značnou podporu 400 zl. Obojí subvenci tuto, za niž patřičné díky na příslušném místě vysloveny byly, děkuje spolek náš ochotné intervenci příznivce svého. veledůstoj-

ného p kons. rady a poslance Jg. Wurma

Po usnešení výboru konána řádná schůze dne 19. pros. v místnostech slov. gymnasia za valného účastenstva jak z města tak z venkova. Výborem k tomuto shromáždění pozvána p. Lucie Bakešová, aby měla přednášku o poloostrovu Krymském čili Taurickém, jejž před nějakým časem osobně procestovala, jakož i o lochách (pečerách) moravských. Přednášce této, kteráž časopisem našim příště uveřejněna bude, proto přikládáme zvláštní váhy, že v ní k lochám či pečerám na Moravě naskytujícím se poukázala, jež osobně prozkoumala.

K přednášce pí. Bakešové učinil poslanec p. Ign. Wurm doslov za tím účelem, aby objasnil naléhavou důležitosť archaeologie, bez nižto nelze více historické studie konati.

Pak následovala řeč P. Mořice Kráčmara o předvěké Moravě a její místních jménech. Očekávajíce, že řečník svou studii tiskem uveřejní, připomínáme toliko, že hlavně pomocí vědy archaeologické k tomu přesvědčení dospěl, že Slované nepřistěhovali se do našich vlastí teprve v čase tak zvaného stěhování národův, nýbrž že v Evropě přebývali již před Kristem.

K závěrce jal se kustos a redaktor Dr. Wankl vysvětlovati nově získané předměty starožitné se stanoviska ethnologického. Jmenovitě vzbudila pozornosť sbírka pazourkových nožův a nástrojův z naplavenin u Magdeburku (Děvína), jichžto slovanský původ Dr. Wankl na jisto postavil. Taktéž některé spěžové starožitniny a hrnčířské výrobky uznány za doklad staré slovanské kultury.

Počet členů rozmnožil se za poslední čtvrtletí o 10, mezi nimiž jsou 2 zakládající a 1 dopisující: jmenováns jednohlasným usnešením výboru p. V. Houdek, c. k. okr. kom. v præsidiu minist. rady ve Vídni, dopisujícím členem muz. spolku, za výpomoc poskytovanou při redakci tohoto časopisu.

Sbírky muzejního spolku.

Od posledního výkazu rozmnoženy jsou sbírky muzejní následovně:

Památky pravěké darovali: Vel. p. Kořalka, vikář v Olomouci: 3 hliněné nádoby vykopané v Olomouci; p. Pecha, učitel v Kožušanech: pravěké závaží hliněné a mnoho jiných památek archaeologických, vykopaných v Kožušanech; p. E. Beneš, c. k. cestmistr, železné hornické kladívko a kus rudy železné, nalezené v Želetavě; p. Králík, hostinský v Olomouci: kus kamenného kladívka; p. V. David, nadučitel v Olšanech, kamenný mlat a pazourkové šípy, nalezené v Olšanech; p. dr Wankel daroval krásnou sbírku pazourkových nástrojů nalezených na ostrově Rujaně a sbírku týchže nástrojů v okolí Magdeburgu: ředitel hosp. školy v Přerově p. Uhlíř daroval velmi pěknou sbírku popelniček z Tršic a jiných vzácných starožitností, které jeho záhy zesnulý, nadějný syn p. St Uhlíř pro muzeum naše upravil.

Sbírka mincí byla rozmnožena takto: P. Vymazal, far. v Laškově: 3 stříbr. mince; p. Jindř. Skoček, bohoslovec v Olomouci daroval: 9 mincí měd. a 1 stříbrnou; p Voj. Vyšín, stud. v Olomouci: 9 mincí stříbrných a 19 měděných.

Historicko-archæol. památky: vel. p. Ignát Černoch, kooperator v Laškově, starodávnou mísu z r. 1687.; p. M. Remeš, lékař v Příboře, daroval starobylý hřeben.

Do knihovny muzejní darovali: vel p. M Kráčmer, kooperator u sv. Michala v Olomouci, daroval své dílo „Dějiny chrámu sv. Václava v Olomouci“; p. M. Remeš v Příboře: 3 čís čas. Občan; p. Ezerpki, ředitel muzea v Poznani: 9 svazků rozličných kněh vydaných společenstvem přátel nauk v Poznani; p. E. Beneš, c. k. cestmistr v Želetavě: troje staré spisy z r. 1791.; pí. Vlasta Havelková v Olomouci: 9 svazků Památek archaeologických a více obrazů; vel. p. Vyvlečka, professor v Olomouci: 3 knihy poučné; p. dr. Wankel: celou sbírku kněh poučných; pí. Procházková v Olomouci: 2 ročníky „Domácí hospodyně“; p. Jindř. Skoček, bohosl. v Olomouci: vzácnou starou knihu „Mars Moravicus“ od Pešiny z Čechorodu, tištěnou v Praze r. 1677.

Sbírka národ. vyšívání a památek průmyslových opětně se rozšířila: p Chýla, obchodník v Charvátech, daroval: 4 límce hanácké; p. Kyselý, rolník v Kožušanech, krásně vyšív pruh z hanácké úvodnice; pí. Pešková z Kunovic: dénko z obalenice a několik kusů vyšívání slováckého: sleč. M Loyková, učitelka v Tovačově: úvodnice han a více límců han.; pí. Ottová v Olomouci: srbské vyšívání; sl. Böhmova z Tikovic: vyšívání kostelní; vel p. Pěcek, farář ve Starém Jičíně, daroval krásně vyš. šatu valašskou; pí. Bar Mikulinková ze Solance: starý pás valašský; vel. p. Švéda, farář v Uhřicích, 2 plachty vyšívané; p. Jos. Zapletal v Olomouci: hanácké vyšívané přístroje na koně z r. 1815.; vys. srbská vláda darovala našemu muzeu drahocenný koberec a vyšívání srbské

Všem těmto dárcům a dárkyním vzdává výbor muzejního spolku vřelé díky.

Listárna. Ony pp. členy, kteří svůj letoší příspěvek ještě nezapravili, žádáme snažně, aby tak co nejspíše učinili, sice bychom snad později tímto číslem našeho časopisu nemohli jim sloužiti. Náš časopis zasýlá se ct. členům spolku jako potvrzení, že jejich příspěvek p. pokladníkovi správně doručen byl. — Přihlášky a příspěvky od pp. členů přijímá pokladník muzejního spolku p. MUDr. Fr. Pokorný, lékař v Olomouci, v Ostružnické ulici čís. 10. — Dary pro muzeum přijímá pí. Vlasta Havelková v Olomouci na Blažejském náměstí čís. 5. Na tutéž paní buďtež za sýlány též dopisy a vědecká pojednání, kteráž všechno odváděti bude p. redaktorovi našeho časopisu. — Řádní členové spolku platí ročně 1 zl. Zakládajícím členem se stává, kdo buď najednou buď po částech splatí 25 zl. r. č. Poněvadž dne 20. února 1887 o 2. hod. odpol. konati se bude řádná výroční hromada valná v místnostech Matice školské v Olomouci, navrhuje výbor odstupující následující kandidatní listinu pro volbu příštího 15členného výboru: p. JUDr. J. Ambros, koncipient, p. E. Buťka, účetní, p. J. L. Černý, jen. zástupce banky Slavije, p. JUDr. J. Hynek, dp. Rudolf Kašpar, em děkan, všichni v Olomouci, vel. p. Fr. Koželuha, professor v Prostějově, vel. p. M. Kráčmer, kooperator, p. J. Kramář, měšťan, p. Rud. Kreutz, professor, veledůst. p. A. hrabě d'Orsay, prælat, p. MUDr. Fr. Pokorný, lékař, všichni v Olomouci, p. Fr. Slaměník, ředitel v Přerově, p. J. Sytko, škol. inspektor, p. MUDr. J. Wankel, lékař a dp. Ig. Wurm, kons. rada a poslanec v Olomouci. — Za revisory účtů navrženy jsou: p. J. Mádr, professor, p. K. Sojka, ředitel, a vp. J. Vyvlečka, katecheta gymn., vesměs v Olomouci. Venkovské pp. členy upozorňujeme ve příčině této na §. 19. stanov spolkových. — Redakce děkuje za příspěvky literarní, jež z mnohých stran došly, aniž posud uveřejněny byly, dodává, že brzo jich použito bude, a prosí, aby i na dále pp. dopisovatelé přízeň svou muzeu vlasteneckému zachovali. —

Vyzvání

ku všem přátelům a členům vlasteneckého muzejního spolku olomuckého!

20. ledna t. r. večer spadl prý meteor, který nad Olomoucí za silného výbuchu se roztrhl, v severní Moravě k zemi. Vyzýváme všechny, kdož očitými svědky tohoto zjevu byli, aby o tom redakci tohoto časopisu laskavě zprávu podali a dle možnosti aspoň kousek meteoru toho pro vlastenecké muzeum olomucké získati se snažili.

Redakce.

Chyby tiskové. Do předešlého čísla vloudily se mimo jiné následující, smysl rušící chyby tiskové: Str. 106. řád. 7. zdola místo spolku čti: spolky; str. 107. ř. 8. shora místo hřetu čti: hřbetu; str. 108. ř. 5. sh. m. klenbě, tedy čti: klenbě tedy; str. 112. ř. 21 zd. m krajisku čti: Kraňsku; str. 114. ř. 23. sh. m. účel čti: účes; str. 115. ř. 12. sh m. bronzového čti: bronzové; str. 124. ř. 3. sh. škrtni slovo „ale“; str. 124. ř. 11. sh m. Tomka čti: Tomek; str. 125. ř. 24. zd. m. koňlovité čti: koulovité; str. 137. sloupec I., ř. 16. zd. m. Denksabschriften čti: Denkschriften; str. 138., sloupec I., ř. 27. za slovo „zove“ přidej „se“; týž stránka, sloupec II., ř. 11. sh. místo: totiž č. I. Lední jeskyň čti: totiž I. Sedm jeskyň; týž sloupec ř. 9. zd., m. součastnosti čti: současnosti.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

„Časopis vlasten. spolku muz. v Olomouci“ o 1 až 3 arších vydává se ve lhůtách čtvrtletních jenom pro členy spolkové a sice zdarma. — Členové řádní platí ročně 1 zl.; zakládajícím členem stává se, kdo buď najednou buď po částech zplatí 25. zl. r. č. Přihlášky přijímá pokladník p. MUDr. F. Pokorný, lékař v Olomouci.

Redaktor Dr. Jindřich Wankel. — Nákladem vlasten. spolku muz. v Olomouci. Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.